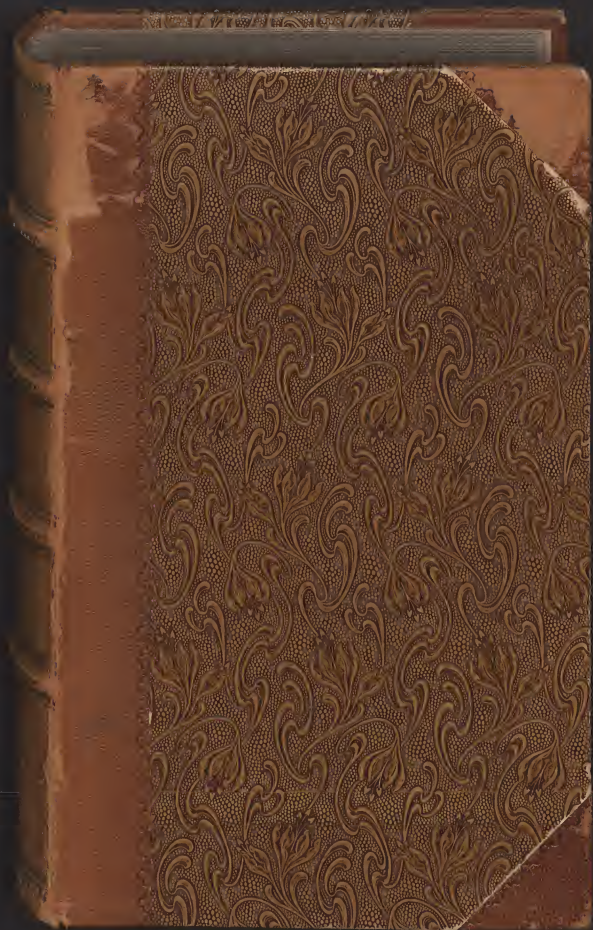

949.1
+ 819.09
Saf

SA F N

TIL

SÖGU ÍSLANDS OG ÍSLENZKRA BÓKMENTA

AD FORNU OG NÝJU,

GEFID ÚT

AF

HINU ÍSLENZKA BÓKMENTAFÉLAGI.

FYRSTA BINDI.

KAUPMANNAHÖFN.

PRENTAD HJÁ S. L. MÖLLER.

1856.

Svo mikið og mart, sem Íslendingar hafa gjört til að viðhalda og endurlífga þekkingu á sögu og fornfræðum Norðurlanda, þá hafa þeir ekki síður verið atorkusamir í að semja ritgjörðir á vora tungu um land vort sjálft, og um sögu þess og ástand í öllum greinum; en svo hefir verið ástatt hingaðtil, að allar hvatir hafa verið meiri til að koma á prent þeim ritgjörðum, sem elztar voru og framar snertu öll Norðurlönd en Ísland eitt, því þar reið á fyrst og fremst, að allir menn, og þó einkum þjóðirnar hér á Norðurlöndum, kæmist í ljósan skilning um, hversu nauðsynlegt þeim væri og gagnlegt að rifja upp fyrir sér endurminninguna um hina fornu tungu, sögu og fornfræði þeirra, sem því nær var að öllu gleymd að heita mátti, en það sem snerti Ísland eitt mátti því fremur bíða, sem allsherjar ritin, er vèr megum svo kalla, hafa á svo margan hátt verið Íslendingum sjálfum bæði til fróðleiks, sæmdar og upphvatningar.

Nú er svo langt komið, að Norðurlanda þjóðir eru, eins og aðrir, farnar að kappkosta hver um sig að rannsaka sögu sína bæði að fornu og nýju, og það ljós, sem Íslendingar hafa hvað mest tendrað, lýsir nú með fullri birtu; því er nú og kominn tími til, að Íslendingar gefi gaum að sögu lands síns sérilagi, og leggi allt kapp á, ekki síður en aðrar þjóðir, að koma því í ljós, sem svo lengi hefir verið til safnað, og

þó legið að miklum hluta einsog hulinn fjársjóður. Að stuðla til þessa liggur engum nær en hinu íslenska bókmentafélagi, enda hefir og enginn betri tök til þess en félagið, með góðfúslegum og framkvæmdarsömum styrk landa vorra. Og þareð þetta fyrirtæki er nú á stofn sett, svo að hin fyrsta tilraun og viðleitni kemur hér fyrir almennings sjónir, þá skulum vör í stuttu máli skýra frá, hvernig því er orðið framgengt.

Hin fyrsta livöt til þessa fyrirtækis var uppástunga frá hinum núveranda bókaverði deildar hins íslenska bókmentafélags í Kaupmannahöfn, Gísla Brynjúlfssyni, 16. Septbr. 1851. Hann stakk þar uppá, að bókmentafélagið gæfi út ritsafn nokkurt, „er ætlað væri fyrir ritgjörðir og skjöl, íslenskum bókmentum og sögu landsins viðvíkjandi“, tók hann einkum fram, að í ritsafn þetta skyldi verða tekið: „1) Skjöl og önnur *Acta* eða sögurit, sem ei hafa verið prentuð áður, en þó þykja þess verð að auglýst sè; mættu þau vera bæði forn og ný, en þó ei yngri en svo, að þau með öllum rétti sè orðin eign sögunnar, og geti því orðið henni til upplýsingar á einhvern hátt; þyrftu þá líklega sem optast að fylgja þeim dálítill ritgjörð frá útgefandanum, til þess að segja hvernig á þeim standi, o. s. frv. — 2) Kvæði bæði forn og ný, sem þess þykja verð, en þó ei yngri að tiltölu en hin fyrgreindu skjöl og rit, og þyrftu þeim þá eins að fylgja smá-ritgjörðir til skýringar og fróðleiks. — 3) Ritgjörðir bæði gamlar og nýjar um íslenskar bókmentir fyr og síðar, og ymsa kafla úr sögu landsins og annað þar að lútandi, sem sýni og skýri athafnir manna og ástand á Íslandi á ymsum öldum, bæði í tilliti til hins andlega og alþýðlega lífs. Ritgjörðum um íslenskt mál og norræna málfræði á hér líka við að veita viðtöku, af því

félagið er einkum stofnað málsins vegna, og það er undirrót allra bókmenta".

Þessi uppástunga var borin upp á fundi deildarinnar í Kaupmannahöfn 20. Septembr. 1851. Allir fundarmenn voru samdóma um, að æskilegt væri að slíkt rit kæmi út, en þarð engar ritgjörðir buðust þá að sinni, var það ákveðið, að semja skýrslu um ályktun þessa og auglýsa hana í dagblöðum hér, og þar með að óska, að ritgjörðir yrði sendar félaginu innan ársloka.

Þegar næsti fundur var haldinn, 29. Novembr. 1851, var lofað ritgjörðum til þess tíma sem ákveðinn var, og þótti þá tími kominn til að kjósa nefnd, er segja skyldi álit sitt um þessar og aðrar ritgjörðir, er koma kynni til félagsins í því skyni, að þær væri ætlaðar til prentunar í ritsafni þessu. Voru þeir þá kosnir í nefndina: Jón Sigurðsson, Konráð Gíslason og Gísli Brynjúlfsson.

Þannig er til komið þetta fyrsta bindi af „Safni til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta að fornu og nýju“, og höfum vér, fýrtèðir nefndarmenn, eptir þessari kosningu félagsins, sagt álit vort um ritgjörðirnar, en félagsstjórnin og höfundarnir sjálfir að öðru leyti seð um útgáfuna.

Félagsins litlu efni hingaðtil, og önnur fyrirtæki samhliða þessu, hafa valðið því, að bindi þetta hefir komið út smá-saman, en ekki allt í einu. Fyrsta hepti þess kom út um vorið 1852, annað vorið 1854 og hið þriðja í vor er var. Um þetta þykir oss ekki þörf frammar að fjölyrða, þarð frá því er sagt nákvæmar í skýrslu þeirri um athafnir félagsins og fjárhag, er forseti deildarinnar gefur félaginu á hverjum árs-fundi, og prentuð er í Skírni. Oss þykir ekki heldur nein

nauðsyn á, að fara orðum um ritgjörðirnar, því vèr ætlumst til þær mæli fyrir sér sjálfar, einsog þær einnig hafa þegar gjört. Vèr höfum einúngis gætt þeirrar reglu, að láta höfundana eiga sem fyllst frelsi í öllu því er snerti ritgjörðir þeirra og allan frágang á þeim, þareð vèr hyggjum að allir hlutaðeigendur kunni þessu bezt, og að bæði Íslendingar og aðrir, sem ritin lesa, hafi á þann hátt bezt not af þeim.

Kaupmannahöfn, 20. Novembr. 1856.

Jón Sigurðsson. Konráð Gíslason. Gíslí Brynjúlfsson.

YFIRLIT EFNISINS.

1. **Biskupa tal á Íslandi**, með athugasgreinum og fylgiskjölum, eptir **Jón Sigurðsson** . . bls. 1—14.
 Biskupar í Skálholti bls. 1—4.
 Biskupar á Hólum 4—7.
 Biskupar yfir Íslandi 8.

Fylgiskjöl:

Leyfisbréf Hinriks vi. Engla konungs fyrir	
Jón Hólabiskup.	28. Maí
1436	8—9.
—	— fyrir Jón Skálholts biskup.
22. Nov. 1436	9—10.
—	— fyrir hinn sama. 29. Jan-
uar 1438	10—11.
—	— fyrir Jón Hóla biskup. 18.
Febr. 1438	11—12.
—	— fyrir hinn sama. 8. Novbr.
1438	12—13.
—	— til kaupferðar til Íslands.
26. Febr. 1440	13—14.

2. **Biskupa-annálar Jóns Egilssonar**, með formála, athugasgreinum og fylgiskjölum eptir **Jón Sigurðsson** 15—136.

Formáli	bls. 15—28.
Biskupa-annálar Jóns Egilssonar	29—117.

Fylgiskjöl:

Haga-mtt	118—126.
Fasteignir Ögmundar biskups.	126—128.
Bréf Gizurar biskups. 4. Júní 1541	128—129.
Fasteignir Bjarnar prests Jónssonar	129—130.
Fasteignir Ara Jónssonar	130—131.
Jardaskiptabréf við Skálholts stól. 27. Sept-	
ember 1563	131—132.
Aðf.-ágríp Gísla biskups Jónssonar.	133—136.

3. **Um Fagrskinnu og Ólafs sögu helga, eptir Jón Þorkelsson** 137—184.
4. **Um tímatal í Íslendinga sögum í fornöld, eptir Guðbrand Vigfússon** 185—502.
 Um tímatal í Íslendinga sögum . . . bls. 185—492.
 Tímatala-tafla 493—500.
 Efnis-yfirlit 501—502.
5. **Æfi Sturlu lögmanns Þórðarsonar og stutt yfirlit þess er gjörðist um hans daga, eptir Svein Skúlason** 503—639.
 I. Upphaf Sturlunga aldar bls. 505—524.
 II. A. Æfi Sturlu lögmanns. 524—587.
 B. Rit Sturlu lögmanns 587—625.
 III. Um breyting á Íslandi, þegar það kom undir konungs vald 625—639.
6. **Ritgjörð Jóns Gizurarsonar um siðaskipta tím-ana, með formála og athugasgreinum eptir Jón Sigurðsson** 640—701.
7. **Athugasemd, eptir Konráð Gíslason** 702.
8. **Registr yfir mannanöfn, eptir Sigurð Hansen** . . 703—744.
9. **Registr yfir staða og landa nöfn, eptir Sigurð Hansen** 745—758.

BISKUPA TAL Á ÍSLANDI,

MEÐ AÞRUGAGREINUM OG FYLGISKJÓLUM,

eftir

Jón Sigurðsson.

1. BISKUPAR Í SKÁLHOLTI.

	Vígslu ár.	Dauða ár.	Aldurs ár.	Em- bættis ár.
1. Ísleifur Gizurarson, biskup yfir öllu landi	1056	1080	74	24
2. Gizur Ísleifsson, biskup yfir öllu landi til 1105	1082	1118	76	36
3. Þorlákur Runólfsson	1118	1133	47	15
4. Magnús Einarsson Hallar Teitsson frá Haukadal, biskupsefni, fór utan til vígslu og andaðist á þeirri ferð í Trekt (<i>Utrecht</i>), 1150.	1134	1148	50	14
5. Klængur Þorsteinsson	1152	1176	74	24
6. Þorlákur hinn helgi, Þórhallsson	1178	1193	60	15
7. Páll Jónsson Teitur Bessason biskupsefni, andaðist í Noregi óvígður.	1195	1211	56	16
8. Magnús Gizurarson Magnús Guðmundarson biskupsefni, and- aðist óvígður.	1216	1236	..	21
9. Sigurður Þéttmarsson, norrænn	1238	1268	..	30
10. Árni Þorláksson (Staða-Árni) Runólfur Sigmundarson, ábóti í Veri, offi- cialis 1299-1304.	1269	1298	61	29
11. Árni Helgason Ormur Þorsteinsson, biskupsefni, andaðist óvígður. Ormur Steinsson, andaðist á Rómferð. Grímur Skútuson (Skurð-Grímur), var bisk- up þrjá mánuði og andaðist svo, kom eigi út.	1304	1320	..	16
12. Jón Halldórsson	1322	1339	..	17

	Vígslu ár.	Dauða ár.	Aldurs ár.	Em- lættis ár.
13. Jón Indriðason, norrænn Sigmundur pr. Einarsson, officialis.	1339	1341	..	2
14. Jón Sigurðarson	1343	1348	..	5
15. Gyrður Ívarsson, norrænn Snorri pr. Þorleifsson klýngir, officialis.	1349	1360	..	11
16. Þórarinn Sigurðarson, norrænn Snorri pr. Þorleifsson klýngir, officialis.	1363	1364	..	2
17. Oddgeir Þorsteinsson, norrænn Páll prestur, officialis.	1366	1381	..	15
18. Michael, danskur Þorsteinn ábóti á Helgafelli, Snorrason, of- ficialis 1391.	1383	..	..	7
19. Vilehin eða Vilhjálmur, danskur Vermundur ábóti á Helgafelli, officialis vestra, 1406—1408. Oddur prestur Jónsson, officialis syðra, 1106—1408. Þórarinn pr. Andræsson, officialis á Aust- fjörðum, 1406—1408.	1394	1406	..	12
20. Jón, norrænn eða danskur	1408	1413	..	5
21. Árni hinn mildi, Ólafsson Árni biskup var ekki á Íslandi frá því 1419.	1413	1430	..	..
22. Jón Gerreksson, danskur	1430	1433	..	3
23. Jón, danskur eða enskur(?) ¹	1434	..	..	..

¹) Þessi biskup er ekki talinn í vorum sögum, heldur er sagt svo frá, að Goðseu hafi komið til stóls í Skálholti 1435 [Finn. Joh. Hist. Eccl. Ísland. II, 475; Espólins Árbækur II, 35; Ánnátar Björns á Skarðsá I, 32]; samt er hans ekki getið í gjörningum á Íslandi fyr en 1. August 1437, var hann þá á Þingeyrum, og samþykkti kosningu systtranna á Stað í Reyninesi á Þóru priorissu til abbatisar, sunnudaginn næstan eptir Bartholomeus messu (25. August). Í því bréfi kallar hann sig "biskup í Skálholti og umboðsmann heilagrar Hólaakirkju". — Annarsvegar eru til ensk bréf, sem nefna Jón nokkurn Skálholts biskup á þessum árum; er það: 1) Leyfisbréf Hinriks hins sjötta Engla konungs 22. Novembr. 1436, að Jón Skálholts biskup, sem ætli að fara að vitja biskupsdóms síns, megi ferma skip á Englandi með nauðsynjar sínar og flytja til Íslands, og þaðan aptur vöru, til að gjalda lánaðrottnum sínum á Englandi; — 2) Leyfisbréf sama konungs 29. Janúar 1438, að Jón Skálholts biskup, sem ætli að vitja biskupsdóms síns, megi taka ensk skip á leigu, ferma

	Vígshu ár.	Dauða ár.	Aldurs ár.	Em- hættis ár.
24. Godsuin, danskur eða þýðverskur . . . Steinmóður, ábóti í Viðey, officialis 1448.	1437	1448	..	10
25. Marcellus Marcellus kom aldrei til stóls síns, en umboðsmenn hans voru: Gottskálk Hólabiskup 1449-1457. Mattheus (kallaði sig Hólabiskup) 1457-1458. Andreas Grænlandingabiskup . . 1459-1462.	1449	1460	..	..
26. Jón Stephánsson Krabbe, danskur . . .	1462	1465	..	3
27. Mag. Sveinn hinn spaki, Pétursson . .	1466	1476	..	10
28. Magnús Eyjólfsson	1477	1490	..	13
29. Stephán Jónsson	1491	1518	..	27
30. Ögmundur Pálsson Sigmundur Eyjólfsson, vígður til biskups 1537, lifði þar eptir 19 daga í biskupsdómi, andaðist í Noregi.	1521	1542	80	21

með matvæluum og öðrum nauðsynjum og fara með til Íslands, síðan flytja þaðan aptur vöru til Englands til að gjalda í skuldir sínar (sjá Fylgiskjal 2. og 3.) — Leyfisbréf hins sama konungs 26. Febrúar 1440 út af bæn skriptaföður Danakonungs (*confessor regis Daciae*), sem „nýlega“ var orðinn biskup í Skálholti á Íslandi, og fyrir meðalgaungu tveggja enskra manna, sem sögðu: að biskupinn hefði hvorki brauð, né vín, né öl né nokkra aðra vökvun, nema mjólk og vatn, til að eta og drekka, né heldur klæði til fata handa sér og mönnum sínum, og lætt væri við, að ekki yrði framin kirkjuþjónusta, skírn né kvöldmáltíð, þar á landinu, sökum þess þar væri hvorki korn, né vín, né salt; þá fyrir þessa sök leyfir konungur, að nefndir tveir enskir menn megi hlaða tvö skip með hundrað „Qvarter“ af korni, svo og öðrum matvæluum og klæðum, og flytja til Íslands til biskupsins þarfa, og svo taka frá honum aptur íslenska vöru og flytja til Englands (Fylgiskjal 6). — Þaræð nú varla er til getanda, að misskrifaft hafi nafn biskupsins hjá útgefendunum, í leyfisbréfunum 1436 og 1438 (J. eða Johannes fyrir G. eða Godsuin), þá verður líklegast, að þessi Jón biskup hafi verið settur eptir dráp Jóns Gerrekssonar, og komið annaðhvort aldrei til stólsins, eða ekki komið að fyrir Godsvini, því hann mun vera sá, sem nefndur er skriptaföður konungs. Godsvin hefir og síðan verið á Englandi, og fengið þar verndarbréf Hinriks konungs sjötta 4. Decembr. 1445, til eins árs veru á Englandi með varnadi sínum o. s. frv. (Rymor. Foedera, ed. Holmes Tom. V. P. I. pag. 151).

	Vígsla ár.	Dauða ár.	Aklurs ár.	Em- bættis ár.
31. Gizur Einarsson	1540	1548	40	8
32. Marteinn Einarsson	1549	1570	..	7
33. Gísli Jónsson Erasmus Villatzson, officialis 1587-1589.	1558	1587	74	30
34. Oddur Einarsson	1589	1630	71	41
35. Gísli Oddsson	1632	1638	45	6
36. Mag. Brynjólfur Sveinsson	1639	1674	70	36
37. Mag. Þórður Þorláksson	1672	1697	59	23
38. Mag. Jón Þorkelsson Vídalín Jón Halldórsson, officialis 1720-1721.	1698	1720	54	22
39. Mag. Jón Árnason Finnur Jónsson, officialis 1743-1747.	1722	1743	78	21
40. Ólafur Gíslason Gísli Snorrason, officialis 1753.	1747	1753	63	6
41. Dr. Finnur Jónsson	1754	1789	85	35
42. Dr. Hannes Finnsson Markús Magnússon, stiptprófastur, officia- lis 1796.	1777	1796	57	19
43. Geir Jónsson Vídalín var biskup yfir Skálholts stipti til þess 1801, að Hólastóll var lagður niður, síðan yfir öllu landi.	1797	..	..	..

2. BISKUPAR Á HÓLUM.

1. Jón hinn helgi, Ögmundarson	1106	1121	69	15
2. Ketill Þorsteinsson	1122	1145	70	23
3. Björn Gilsson	1147	1162	..	15
4. Brandur Sæmundarson	1162	1201	..	38
5. Guðmundur hinn góði, Arason Kyfri-Björn Hjaltason, biskupsefni, and- aðist í Rómför.	1203	1237	77	34
6. Bótólfur, norrænn Sigurður Skálholts-biskup umsjónarmaður 1243-1247.	1238	1246	..	8
7. Helnrekur Karlsson, norrænn hann var 5 ár ein á Hólum.	1247	1260	..	13
8. Brandur Jónsson	1263	1264	..	1
9. Jörundur Þorsteinsson	1267	1313	..	46

	Vígsla ár.	Dauða ár.	Ald- urs ár.	Ein- bættis ár.
10. Auðunn rauði, Þorbergsson, norrænn.	1313	1321	..	7
11. Laurentius Kálfsson	1323	1330	63	6
12. Egill Eyjólfsson	1331	1341	46	10
Einar pr. Haflíðason, officialis 1341.				
13. Ormur Ásláksson, norrænn	1342	1356	..	14
Arngrímur ábóti á Þingeyrum, officialis.				
Þorsteinn pr. Hallsson, officialis um hrið.				
14. Jón skalli, Eiríksson, norrænn	1358	1391	..	33
(var vígður Grænlandinga-biskup 1343, en kom út til Íslands 1359).				
Einar pr. Haflíðason, officialis 1391.				
15. Pétur Nikólaússon, danskur	1392	c.1402	..	c.10
Þórður pr. Þórðarson á Höskuld- stöðum. } official- Steinmóður pr. Þorsteinsson á } ales Grenjadarstöðum. } 1403.				
Halldór pr. Loftsson.				
16. Beinir	c.1402	c.1414	..	12
Logi pr. Stígsson, officialis 1406.				
Jón pr. Þorfinnsson, officialis.				
Jón biskup í Skálholti, umsjónarmaður 1409.				
Jón Hallfredarson ábóti í Veri, visitator 1413-1414.				
17. Jón Tólfason ¹⁾ , danskur, kom út 1419	c.1415	1423	..	9
Árni biskup í Skálholti, umsjónarmaður, 1415-1419.				
Michael pr., officialis 1423-1424.				
18. Jón Jónsson, enskur	1424	1427	..	..
Jón ábóti í Þykkvabæ, officialis 1426.				
Jón pr. Pálsson, officialis 1427-1429.				
19. Jón Vilhjálmsson, enskur (?) ²⁾	1425	1435	..	6
Þorkell pr. Guðbjartsson, officialis 1436.				

¹⁾ Í Myrkár-máldaga Jóns biskups Vilhjálmssonar 1429 er talin „Porcio ecclesiae um 7 ár, meðan Björn bóndi Jónsson hefir búð, frá því herra Jón biskup Henriksson deðdi“. A Magn. 235. 4. bls. 51. Annaðhvort er þá, að þann Jón Henriksson vantar í röðina, og er svo að ráða sem hann hafi verið enskur, eða að annálar vorir herma rángt, að kalla þenna Jón biskup Tólfason.

²⁾ Í skjali nokkru 1431 kallar Jón biskup það ár hið 6ta vígsluár sitt: „an-

	Vígslu ár.	Dauba ár.	Aldurs ár.	Em- bæltis ár.
20. Jón, enskur ¹⁾	1436	..	..	..
Godswin Skálholts biskup, umsjónarmaður 1437-1444.				
21. Gottskálk Gottskálksson, norrænn, kom út 1444.	1442	1457	..	15
Jón pr. Pálsson, officialis 1457-1459. Mattheus, „kallaði sig biskup á Hólum”. 1450. 1458.				
22. Ólafur Rögnvaldsson, norrænn	1459	1495	..	35
Jón pr. Þorvaldsson Guðmundur pr. Jónsson } officiales.				
23. Gottskálk Nikolásson (hinn grimmi), norrænn	1498	1520	..	21
Jón pr. Arason, officialis 1521-1522.				
24. Jón Arason	1524	1550	66	26
Sigurður pr. Jónsson, officialis 1551-1552.				
25. Ólafur Hjaltason	1552	1569	70	17
Sigurður pr. Jónsson, officialis 1569-1571.				
26. Guðbrandur Þorláksson	1571	1627	85	56
Arngrímur pr. Jónsson, official. 1596-1628.				

num consecrationis sextum¹⁾. A Magn. 235. bls. 45. — Eptir því hefði hann verið vígður 1425, og kynni það svo að vera, að Jón Jónsson hafi ekki verið nema 2 ár Hólabiskup, því annálar vorir eigna honum sumt það sem sannað verður að Jón Vilhjálmsson hafi gjört. Magnús Jónsson segir og í Skarðsár-Annálum, að Jón Vilhjálmsson hafi orðið biskup á Hólum 1425.

¹⁾ Þessi biskup er ekki nefndur í vorum sögum, heldur er svo talið, að Jón Vilhjálmsson muni hafa haldið biskupsdóminum til 1440, en ensk bréf sýna, að það muni ekki vera. 28. Maí 1436 gefur Hinrik 6. Englakonungur Jóni Hóla biskupi, enskum manni („in regno nostro Angliæ oriundus”), sem páfinn hafði þá nýlega sett til biskups, leyfisbréf, að skip megi fara með sendiböð hans frá Englandi til Íslands, til að fá skýrslur um ásigkomulag biskupsdæmisins („ad videndum episcopatum prædictum, et sibi de statu et situ ejusdem reportandum et nuntiandum”) — 18. Febr. 1438 veitir sami konungur Jóni Hóla biskupi, sem þá var að búa sig undir að vitja biskupsdóms síns, leyfisbréf, til að ferma tvö skip til Íslands og þaðan aftur. — 8. November 1438 veitir sami konungur Jóni Hóla biskupi leyfisbréf, til að senda skip til Íslands að sækja tekjur sínar, og segir þar, að hann hafi verið settur til biskups á Hólum um þau þrjú

	Vígsla ár.	Dauða ár.	Aldurs ár.	Em- bættis ár.
27. Þorlákur Skúlason	1628	1656	59	28
28. Gísli Þorláksson	1657	1684	53	27
29. Mag. Jón Vigfússon (vonarbréf 1674, tók við 1684)	1674	1690	47	6
30. Einar Þorsteinsson	1692	1696	63	4
31. Mag. Björn Þorleifsson (vonarbréf 1692, tók við 1697) Þorleifur pr. Skaptason, officialis 1711.	1692	1710	47	13
32. Mag. Steinn Jónsson Þorleifur pr. Skaptason, officialis 1710. Ludvig Harboe, General-Kirkna-Visitator á Íslandi 1741-1745. Þorleifur pr. Skaptason, officialis 1745- 1746.	1711	1739	79	28
33. Halldór Brynjólfsson Jón pr. Magnússon, officialis 1752-1755.	1746	1752	60	6
34. Gísli Magnússon Mag. Hálfdan Einarsson, officialis 1779- 1780.	1755	1779	67	24
35. Jón Teitsson Mag. Hálfdan Einarsson, officialis 1781- 1784.	1780	1781	65	1
36. Árni Þórarinnsson Þorkell Ólafsson stíptprófester, officialis 1787-1789.	1784	1787	46	3
37. Sigurður Stephánsson Þorkell Ólafsson stíptprófester, officialis 1798-1802.	1789	1798	54	9

Með konungs úrskurði 2. Oktobr. 1801 var skipað að leggja niður Hóla stól og skóla, og að einn skyldi biskup vera yfir öllu landinu og einn skóli.

ár sem þá voru liðin, en veitingarbréf hans væri í Lundúnum í höndum kaupmanna, og ef hann leysti það ekki fyrir Janúar næsta ár, yrði tekið af honum bréfið og embættið veitt öðrum (sjá Fylgisk. 1. 4. og 5.). — Þessi bréf lýsa því, að þau geta ekki verið handa Jóni Vilbjálmsyni, heldur verður það að hafa verið annar biskup með sama nafni, sem hefur komið eftir hann, en þessi Jón biskup mun aldrei hafa til Íslands komið, sízt verið þar að staðaldri, og því er ekkert frá honum sagt í íslenskum sagnaritum.

3. BISKUPAR YFIR ÍSLANDI.

	Vígslu ár.	Dauða ár.	Aldurs ár.	Em- bættis ár.
1. Geir Jónsson Vídalín, (Skálholtsbiskup 1797-1801)	1797	1823	62	26
Árni Helgason stíptprófastur, officialis 1823-1825.				
2. Steingrímur Jónsson	1824	1845	75	21
Árni Helgason stíptprófastur, officialis 1815-1846.				
3. Helgi Guðmundarson Thordersen	1846	. .	. .	. .

FYLGISKJÖL.

1. LEYFISBRÉF Hinriks hins sjötta, Engla konungs, að Jón Hóla biskup megi senda skip til Íslands. Westminster 28. Maí 1436. [Rymer. Foedera, ed. Holmes, Tom. V. P. I. pag. 31].

Pro episcopo Olensi, in Islandia.

Rex universis & singulis Admirallis &c., ad quos &c., Salutem.
Supplicavit nobis Johannes episcopus Olensis in Islandia, in regno nostro Angliæ oriundus, ut,

Cum Dominus Summus Pontifex ipsum Johannem ad Episcopatum prædictum nuper providerit, ipseque, ob discrimina tam maris quam terræ, episcopatum suum prædictum personaliter adire et visitare, ac possessionem inde capere, ac ibidem installari quam plurimum pertimescat,

Velimus, ea consideratione, sibi licentiam, quod ipse Johannem May, magistrum cujusdam navis, vocatæ la Katryne de Londonia, Procuratorem et Attornatum suum in hac parte, versus partes Islandiæ, cum navi prædicta, ad videndum episcopatum prædictum et sibi de statu & situ ejusdem reportandum et nuncian-dum, transmittere possit, annuere gratiose:

Nos, supplicationi suæ hujusmodi benignius inclinati, ac pro eo quod idem episcopus ac Johannes Bristowe de Coventre Merchant, et Ricardus Weston de Londonia, Stokfishmonger, coram nobis in cancellaria nostra personaliter constituti, manueperunt pro præfato Johanne May (videlicet quilibet eorum sub poena Quadraginta Librarum) quod idem Johannes May, transeundo cum Marinariis in navi prædicta usque dictas partes Islandiæ, quicquam

in eisdem partibus, quod in læsionem seu derogationem ejusdam Statuti (sive) Ordinationis, nuper per regem Daciæ de mercatoribus, stapulam suam apud Norberne ordinatam exereere debentibus, editi, et per nos, de assensu dominorum spiritualium & temporalium ac communitatis regni nostri Angliæ in parlamento nostro, apud Westmonasterium anno regni nostri octavo tento, affirmati, nec prohibitionis et defensionis nostrarum super Statuto sive Ordinatione prædicto, tunc ibidem faetorum, non attemptabit nec faciet attemptari:

Qvam quidem summam Quadraginta Librarum quilibet manucaptorum prædictorum concessit, de terris & catallis suis, ad opus nostrum levare, si præfatus Johannes May quicquam contra formam Statuti sive Ordinationis prædicti regis, ac prohibitionis & defensionis nostrarum prædictarum, attemptet seu faciat quomodolibet attemptari.

Et ideo vobis mandamus, quod ipsum Johannem May ad dictas partes Islandiæ, eum navi prædicta ac Marinariis competentibus in eadem, ex causa prædicta transire et redire permittatis,

Non inferentes eis, seu, quantum in vobis est, ab aliis inferri permittentes injuriam, molestiam, damnum, violentiam, impedimentum aliquod seu gravamen,

Et, si quid eis forisfactum sive injuratum fuerit, id eis sine dilatione corrigi et debite reformari faciatis.

In cujus &c. usque festum natalis domini proximo futurum duraturas.

Teste rege apud Westmonasterium, vicesimo octavo die Maji.
Per Consilium.

2. LEYFISBRËF Hinriks hins sjötta, Engla konúgs, að Jón Skálholts biskup megi ferma skip til Íslands og þaðan aptur. Westminster 22. Novembr. 1436. [Rymer. Foedera, ed. Holmes, Tom. V. P. I. pag. 36.]

Pro episcopo Scalholtensi.

Rex omnibus, ad quos &c., Salutem.

Sciatis quod, de avlsamento & assensu Consilii nostri, concessimus et licentiam dedimus venerabili patri, J. episcopo Scalholtensi in partibus Islandiæ, infra regnum earissimi consanguinei nostri regis Daciæ,

Qvi ad adeundum partes prædictas, causa visitaui episcopatum suum prædictum, se disponit, ut acceperimus:

Qvod ipse qvandam navem, de regno nostro Angliæ existentem, cum victualibus, ac aliis bonis et rebus, sibi ac gentibus et familiaribus suis, cum ad partes prædictas venerit, necessariis & opportunis carere,

Et cum navi prædicta, sic carcata, ad partes illas se divertere, ac navem illam in eisdem partibus cum aliis bonis et rebus suis, in regnum nostrum prædictum, ad satisfaciendum certis creditoribus suis, quibus indebitatus existit, reducere, recare et in idem regnum nostrum remittere possit licite et impune;

Proviso semper quod de custodiis, subsidiis et aliis deveris, nobis in hac parte debitis, fideliter respondeatur, ut est justum,

Ac quod idem episcopus, per se vel alios, quicquam, quod in enervationem seu derogationem statuti, in parlamento nostro, apud Westmonasterium anno regni nostri octavo tento, pro parte prædicti consanguinei nostri editi, cedere valeat, non attemptet nec faciat quomodolibet attemptari.

In ejus &c.

Teste rege apud Westmonasterium, vicesimo secundo die Novembris.

Per Consilium.

3. LEYFISBRÉF Hinriks hins sjötta, Engla konunga, að Jón Skálholts biskup megi ferma euskt skip til Íslands, og þaðan aptur til Englands. [Windsor] 29. Januar. 1438. [Rymer. Foedera, ed. Holmes. Tom. V. P. I. pag. 45.]

Pro episcopo Scaltholensi.

Rex omnibus, ad quos &c., Salutem.

Supplicavit nobis venerabilis pater, Johannes episcopus Scaltholensis, in partibus Islandiæ, infra regnum carissimi consanguinei nostri regis Daciæ,

Qvi ad adeundum partes prædictas, causa visitandi episcopatum suum prædictum, se disponit, ut acceperimus:

Ut ei licentiam concedere velimus, quod ipse qvandam navem, de regno nostro Angliæ existentem, cum victualibus ac aliis bonis et rebus, sibi ac gentibus et familiaribus suis, cum ad partes prædictas venerit, necessariis et oportunis, carere, et cum navi prædicta, sic carcata, ad partes illas se divertere, ac navem

illam in eisdem partibus cum aliis bonis & rebus suis in regnum nostrum prædictum, ad satisfaciendum certis creditoribus suis, quibus indebitatus existit, reducendis, recareare et in idem regnum nostrum remittere possit licite et impune;

Nos, pro eo quod Richardus Weston de Londonia, Stokfyslmonger, & Thomas Harlowe de Londonia, Iremonger, eorum nobis in Cancellaria nostra personaliter constituti, manueperunt (videlicet, uterque eorum sub poena Centum Marcarum) pro præfato episcopo, quod ipse quicquam, quod in enervationem seu derogationem statuti, in parlamento nostro apud Westmonasterium, anno regni nostri octavo, pro parte prædicti consanguinei nostri editi, cedere valeat, non attemptet nec faciat quomodolibet attemptari.

Quam quidem summam uterque manueptorum prædictorum concessit de terris et catallis suis ad opus nostrum levare, si prædictus episcopus quicquam, quod in enervationem seu derogationem statuti prædicti cedere possit, attemptaverit, seu quomodolibet attemptari fecerit:

Licentiam illam tenore præsentium de avisamento & assensu Consilii nostri duximus concedendam,

Et ideo vobis mandamus, quod ipsum episcopum navem prædictam in forma prædicta eareare, et eam versus partes prædictas ducere, ac etiam in partibus illis recareare, et in regnum nostrum Angliæ remittere, permittatis;

Proviso semper, quod dieta bona ad partes prædictas & non ad alias tradueantur, et nobis de eustumis, subsidiis, et aliis deverlis, nobis in hac parte debitis, bene & fideliter respondeatur.

In eujus &c.

Teste rege apud [Windsor] XXIX. die Januarii.

4. LEYFISBRÉF Hinriks hins sjötta, Engla konúgs, að Jón Hóla biskup megi ferma tvö ensk skip til Íslands, og þaðan aptur til Englands. Westminster 18. Febr. 1438. [Rymer. Foedera, ed. Holmes Tom. V. P. I. pag. 45.]

Pro episcopo Holensi.

Rex omnibus, ad quos &c., Salutem.

Supplicavit nobis venerabilis pater, Johannes episcopus Holensis in partibus Islandiæ, infra regnum carissimi consanguinei nostri Regis Daciæ,

Qvi ad aduendum partes prædictas, causa visitandi episcopatum suum prædictum, se disponit, ut accepimus:

Ut ei Licentiam concedere velimus, quod ipse duas naves, de regno nostro Angliæ existentes, cum victualibus et aliis bonis et rebus, sibi ac gentibus et familiaribus suis, cum ad partes prædictas venerit, necessariis et oportunis, carere, et eum navibus prædictis, sic careatis, ad partes illas se divertere, ac navem illam in eisdem partibus cum aliis bonis & rebus suis, in regnum nostrum prædictum reducendis, recarcare, et in idem regnum nostrum remittere possit licite et impune:

Nos, pro eo quod Johannes Balle de Londonia, Draper, et Edvardus Freuche de Londonia, Grocer, eorum nobis in Cancellaria nostra personaliter constituti, manueperunt (videlicet uterque eorum sub poena Centum Librarum) pro præfato Episcopo, quod ipse quicquam, quod in encrvationem seu derogationem Statuti, in parlamento nostro, apud Westmonasterium anno regni nostri octavo tento, pro parte prædicti consanguinei nostri editi, cedere valeat, non attemptet nec faciat quomodolibet attemptari.

Qvam quidem summam uterque manueptorum prædictorum concessit de terris et catallis suis ad opus nostrum levare, si prædictus episcopus quicquam, quod in encrvationem seu derogationem Statuti prædicti cedere possit, attemptaverit seu quomodolibet attemptari fecerit,

Licentiam illam, tenore præsentium, de avisamento et assensu Concilii nostri, duximus concedendam,

Et ideo vobis mandamus, quod ipsum episcopum naves prædictas in forma prædicta careare, et eas versus partes prædictas ducere, ac eas in partibus illis recarcare, et in regnum nostrum Angliæ remittere permittatis;

Proviso semper, quod dicta bona ad partes prædictas et non ad alias traducantur, et nobis de Custumis et subsidiis ac aliis deverciis, nobis in hac parte debitis, bene et fideliter respondeatur.

In cujus &c.

Teste Rege apud Westmonasterium, XVIII. die Februarii.

5. LEYFISBRÉF Hinriks hins sjötta, Engla konúgs, að Jón Hóla biskup megi senda skip og vöru til Englands. Eltham 8. Novembr. 1438. [Rymer Foedera, ed. Holmes. Tom. V. P. I. pag. 56].

Pro episcopo Holensi.

Rex omnibus, ad quos &c., Salutem.

Supplicavit nobis venerabilis pater, Johannes episcopus Holensis, in regno Norvegiæ, ut:

Cum ipse ad triennium jam elapsam ad episcopatum prædictum per Dominum Summum Pontificem promotatus fuisset, et possessionem in eodem episcopatu ac bullas suas inde, ob defectum primorum fructuum in camera apostolica, hucusque obtinere non potest,

Quæ quidem bullæ in civitate nostra Londoniæ in manibus certorum mercatorum existunt de præsentī,

Et, nisi eas extra manus eorundem mercatorum infra mensem Januarii proximo sequentem ceperit, bullæ illæ usque curiam Romanam remittentur, et alius episcopus ad episcopatum prædictum providebitur infra breve:

Velimus Licentiam eidem episcopo, quod ipse omnimodos fructus episcopatus illius a dictis partibus Norvegiæ, in una navi sive pluribus, cariare et traducere valeat, concedere gratiose.

Nos, præmissa considerantes, de gratia nostra speciali concessimus et Licentiam dedimus præfato episcopo, quod ipse omnes fructus, de ecclesia sua provenientes, in regnum nostrum Angliæ a partibus prædictis, in una navi sive pluribus, cariare et traducere possit, absque aliqua impetitione sive impedimento, virtute alicujus statuti in contrarium editi,

Et ideo vobis mandamus, quod ipsum episcopum fructus prædictos a partibus prædictis in una navi sive pluribus, ut prædictum est, cariare et traducere permittatis, aliquo statuto, in contrarium facto, non obstante.

In cujus &c.

Teste rege apud manerium suum de Eltham, octavo die Novembris.

Per ipsum Regem & Concilium.

6. LEYFISBRËF Hinriks hins sjötta, Engla konungs, að tveir enskir menn megi færa Skálholts biskupi tvo skipsfarna af nauðsynja vörum til Íslands, og taka þaðan aptur farm til Englands. Windsor 26. Febrúar 1440. [Rymer. Foedera, ed. Holmes, Tom. V. P. I. pag. 75.]

Pro episcopo Islandico de providendo.

Rex omnibus, ad quos &c., Salutem.

Sciatis quod:

Cum per quendam supplicationem, nobis per Johannem Seeheford & Johannem Candeler exhibitam, aeeeperimus, qvaliter Confessor earissimi fratris nostri regis Daciæ, qvi in episcopum de Sealhelte in Islandia nuper est creatus, panem, vinum, servisiã, neqve aliam liqvorem, nisi lae et aqvam, ad manducandum et bibendum, sev pannum ad se et servientes suos induendum, non habeat;

Pro qva qvidem causa idem episcopus dietos Johannem et Johannem, ad Lieentiam pro duabus navibus, extra regnum nostrum Angliæ in terram prædietam, eum vietualibus et panno (solutis prius eustomis et aliis deveriis nobis debitis) libere transeundis, habendam, penes nos prosequi desideravit.

Nos, præmissa considerantes, ac etiam, qvò divinum servitium, communionemqve et baptismum in terra prædicta, absqve relevamine et auxilio nostris in hae parte, verisimile est deficere et cessare, eo qvò in dicta terra neqve frumentum, vinum, neque sal existant, ut informamur, de gratia nostra speciali concessimus et lieentiam dedimus eisdem Johanni & Johanni, qvò ipsi duas naves eum Mereatoribus et Marinariis eisdem necessariis in dicto regno nostro eum centum Qvarteriis frumenti, in utraqve (videlicet) navium prædictarum, ac aliis vietualibus et panno onerare et earcare, ac extra dietum regnum nostrum in terram prædictam (solutis prius eustomis ac aliis deveriis nobis debitis) libere transire, ac ibidem easdem naves ad usum dicti episcopi exonerare et disearcare, ac ab eodem episcopo et deputatis suis hujusmodi mercandisas, prout in eadem terra existunt, recipere, et eum eisdem mercandisis naves prædictas onerare et in regnum nostrum prædictum cariare valeant lieite et impune; aliquo statuto sive ordinatione, in contrarium factis, non obstantibus.

In eujus &c.

Teste rege apud castrum suum de Wyndesore XXVI. die Februarii.

Per Breve de Privato Sigillo.

BISKUPA-ANNÁLAR JÓNS EGILSSONAR,

MEÐ FORMÁLA, ATHUGAGREINUM OG FYLGISKJÖLUM

eptir

Jón Sigurðsson.

MEÐ siðaskiptunum varð harðla mikil breyting á Íslandi, einsog annarstaðar á Norðurlöndum. Konungs valdið tók við af klerka valdinu, og á Íslandi ræði höfuðsmaðurinn í konungs nafni því er hann vildi. Það er því ekki um skör fram; að Íslendingar hafa skilið fall Jóns biskups Arasonar og sona hans svo, sem með þeim hefði fallið hinir seinustu Íslendingar, hin innlenda stjórn liðið undir lok og hin útlenda byrjað. Áður en siðaskiptin komu, nefndu þeir aldrei annað en höfuðsmanninn einn, með nafni hans, en eptir það kemur í staðinn einskonar hugmyndar-vera, sem þeir nefna "kóngsvaldið" eða "danska valdið", sem hafði aðsetur sitt á Bessastöðum og ríki sitt á Suðurnesjum. Páll Stígsson grundvallaði það mest, og því hefir hann verið lengi frægastur allra höfuðsmanna.

Það var og edlilegt, að með þessari miklu breytingu fylgdi einnig nokkur breyting á bóklegum mentum Íslendinga. Fyrst framan af, eptir siðaskiptin, voru hin andlegu efni í fyrirrúmi, og var mest starf allra helztu mannanna að íslenzka útlendar guðfræðisbækur. Íslenzk frumrit, sem nokkuð kveður að, voru ekki samin. Gottskálk Jónsson, prestur í Glaumbæ, ritaði að sönnu annál, en hann er ekki annað en uppskrift hinna fyrri annála, og haldið fram með sama hætti til þess hðrumbil 1560. Guðbrandur biskup hlélt fram með miklum áhuga að láta rita og prenta bækur, og er það mest útilagt, en Arngrímur prófastur Jónsson fór að safna fornritum og kynna sér sögu landsins. Þá um aldamótin 1600 fer fyrst að bera á, að menn hafi farið að hugsa um hina liðnu æfi þjóðarinnar, og Arngrímur vann sér ágætan orðstír fyrir það, að hann kenndi útlendum þjóðum nokkuð gjör að þekkja

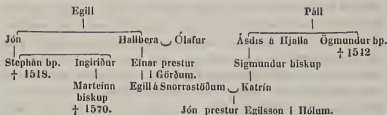
Íslendinga og einkum fornrit þeirra. En rit hans voru öll samín á latínu, og voru því ekki alþýðleg. En um og eptir hans daga voru samín rit á íslenzku um nokkurn kafla í sögu landsins, sem enn eru til; þau eru eptir Jón prest Egilsson á Hrepphólum í Árnæss sýslu, Jón Gizurarson á Núpi í Dýrafirði og Björn Jónsson á Skarðsá í Skagafirði.

Það er einkennilegt í ritum allra þessara manna, að þeir eru framar vonum ókunnugir sögu landsins fram að siðaskiptunum, og þó fer mikið orð af, að Jón Gizurarson og Björn hafi verið harðla víðlesnir í fornum íslenzkum ritum, enda sýna það og uppskriptir þeirra á býsna mörgum fornritum. En þeir hafa ekki haft tök á, að bera saman og meta sagnirnar, og hafa þessvegna ritað meir eptir því sem þeir hafa heyrt, en eptir því sem þeir gátu rannsakað. En þetta er einnig í öðru tilliti vel farið: því fyrir þessa sök hafa þeir ritað margar frásagnir, sem myndast hafa meðal alþýðu, og lýsa á stundum ágætlega tímunum og hugsunarhætti manna, þó þær sé enganveginn ætíð áreiðanlegar í sögulegum skilningi.

Allir hafa þeir, einsog von var, sagt mest frá siðaskipta tímunum, því þá var efnið sögulegast, og það er einkennilegt, að hver þeirra hefir sinn blæ á frásögninni, og segir frá atriðum sem hinir hafa ekki, eða öðruvísi. Þetta kemur bersýnilega af því, að hver þeirra fylgir sögum úr sínu héraði, og segir glöggvast frá þeim sem þaðan hafa verið, eða eignar þeim atgjörðir sem hinir eigna öðrua. Þannig segir Björn á Skarðsá töluvert öðruvísi frá ymsum atburðum við dráp Jóns biskups Gerreks-sonar en Jón pr. Egilsson, því Björn lætur Árna Dalskegg úr Eyjafirði sýna þar mesta framsöngu, en getur ekki Teits úr Bjarnanesi, en síra Jón gjörir svo sem mest úr Teiti, en nefnir ekki Dalskegg. Enginn segir eins ítarlega frá Jóni Arasyni einsog Björn, því enginn höfðingi fyrir norðan land hefir verið eins vinsæll eða tregaður, einsog Jón biskup, þó hann færi heldur að vefkinga sið í hinum fjórðungum landsins, og er því auðsætt, að um hann hafa verið miklar sögur fyrir norðan. Jón Gizurarson segir einna greinilegast frá Gizuri biskupi, því Gizur Þorláksson, faðir Jóns, var bróðursonur Gizurar biskups, og það má einnig sjá á frásögnum Jóns, að þar vestra hefir enginn verið eins nafnfrægur höfðingi og Björn Guðnason í Ögri. — Jón prestur Egilsson segir aptur á móti mest og greinilegast frá því, sem fram hefir farið

í Skálholti, og syðra og eystra, þar sem hann var kunnugastur. Ættir telja þeir einmitt þær, sem þeir koma við sjálfir, og Jón pr. Egilsson segir einna ítarlegast frá Stepháni biskupi og Ögmundi, sem hann var í ætt við.

Jón Egilsson var fæddur 1548, á krossmessu um haustið (14. September), og var faðir hans Egill bóndi á Snorrastöðum í Laugardal, fæddur 1523, en afi hans var Einar prestur Ólafsson, sem fyrst var prestur á Seltjarnarnesi, og bjó þá í Laugarnesi, en síðan í Görðum á Álptanesi 21 ár (1531—1552), og seinast í Hólum í Ytrahrepp, sem almennt eru kallaðir Hrepphólar (1553—1571. Einar prestur varð gamall maður, því hann var fæddur 1497 og andaðist 1580. Hann var minnugur og fróður, en nokkuð hjátrúarfullur, sem sjá má á sögum þeim sem eptir honum eru hafðar í riti sonarsonar hans, og einkanlega er auðfundið, hversu hinn forni hugsunarháttur, frá því fyrir síðaskiptin, hefir verið ríkur hjá honum, þó hann væri lengi prestur í hinum nýja sið. Það er á Jóni presti Egilssyni að heyra, að afi hans hafi ekki verið uppnæmur fyrir vofum, þar sem Döðrik van Mynden þorði ekki að gjöra neinar skráveifar dauður á jörðum þeim sem hann hafði umsjón yfir. Einar prestur var hinn mesti fulltrúi Ögmundar biskups, hafði hann allt umboð yfir Skálholts jörðum um öll Suðurnes og upp að Hvalfirði, og hann var sá eini sem Ögmundur trúði fyrir að sækja gersemar sínar austur að Hjalla; sonur hans eignaðist og síðan Katrínu, dóttur Sigmundar biskups Eyjólfssonar, systursonar Ögmundar biskups, og þurfdar Einarsdóttur, sem kölluð var þurfdur “stóra”. Skyldleiki Jóns prests Egilssonar og biskupanna Stepháns, Ögmundar og Marteins sæst ljósast á þessari töflu:

Jón Egilsson var 11 ár í Skálholts skóla; um þann tíma getur hann þess, að hann reið með Gísla sýslumanni Sveinssyni þegar hann rak sýsluna í fyrsta sinn, það var 1561, og tók hann þá eptir hvað var í sýslubræfi hans, og hvað mikinn ágóða hann

hafði af sýslunni. 1571 tók hann við Hrepphólum af Einari presti afa sínum, og virðist svo, sem afi hans hafi þá farið að Snorrastöðum, og þar voru þeir báðir fæðgar Egill og hann 1579, því þá vitna þeir um landamerki Garða á Álptanesi, en árið eftir hefir Einar prestur andazt, að sögn síra Jóns. Meðan Jón pr. Egilsson var í Hrepphólum hefir hann safnað þar máldögum kirkjunnar vandlega, og sýnir það vitnisburður sóknarmanna hans, að hann hafi lesið þá alla upp fyrir þeim og sýnt þeim bækur þær og máldaga sem hann hafði ritað eftir¹⁾. Þetta sér fram "4. sunnudag eftir páska, sem var 23. dagur Aprílis", 1592, og sýnir það, að hann hefir þá verið enn í Hrepphólum. En 1605, þegar hann ritaði annál þennan, er svo að sjá, sem hann hafi verið í Skálholti, og fer tvennum sögum um flutning hans þangað. Í ættatölubókum Espólíns er sagt svo frá, að hann hafi einusinni verið að losa stóra drángsteina fyrir ofan Hóla, þar í fjallinu, hafi hann þá orðið á milli steina með þrjá eða fjóra síngur, og verið þar fastur í tvö dægur eða meir, meðan stórir járnkallar voru sóktir ofan að Skálholti; hafi hann ort raunakvæði meðan hann var í þessum þrautum, og mist síðan síngurna, og verið eftir það veizlumaður í Skálholti. Líkt þessu segir Jón Halldórsson í Hitardal frá: "eftir það síra Jón laskaðist í hendinni í Hóla fjalli, gaf hann upp Hrepphóla, var veizlumaður í Skálholti og lifði þar fram yfir 1601"²⁾. En Finnur biskup segir söguna svo: að Jón pr. Egilsson hafi sótbrotnað á háskalegri byltu³⁾, og hafi þá Oddur biskup ráðið honum að sleppa brauðinu, og boðið honum heim að Skálholti, svo hann væri þar veizluprestur. Oddur biskup var kunnur að því, að hann dró fram ættfingja sína meir en flestir aðrir, og 1591 hafði hann útvegað síra Sigurði bróður sínum Breiðabólstað í Fljótshlíð, og fengið einhvernvegin síra Pál Erasmussen til að sleppa þeim stað, sýnist Finni þá ekki ólíklegt, að hann hafi ætlað að bæta síra Páli þetta upp, með því að veita honum Hrepphóla. En hversu sennilegt sem þetta kynni að vera í sjálfu sér, þá kemur það ekki heim, nema við það, að síra Páll fór frá Breiðabólstað 1594, svo sem þegar var sagt, og síra Sigurður settist þangað; en um síra Pál finnst, að hann var kirkjuprestur í Skálholti 1605, og 1608, en ekki fyr, tók hann við Hrepphólum af Jóni presti Egilssyni, enda er og svo að sjá á

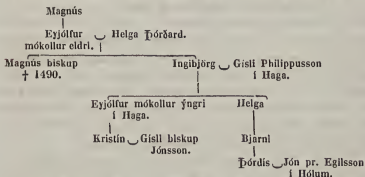
¹⁾ Máldagakver í safni Árna Magnússonar, Nr. 66 A. í 8vo.

²⁾ Biskupa-sögur eftir Jón prófast Halldórsson.

³⁾ "postquam periculoso casu crus comminuerat". Hist. Eccl. III, 200.

afhendíngunni, sem síra Jón Egilsson hafi haldið staðinn allan tímann frá 1571 til 1603. Eptir þessu lítur svo út, sem síra Páll hafi verið gjörður að kirkjupresti í Skálholti, þegar hann fór frá Breiðabólstað, en síra Jón hafi fengið að láta hjóna Hrepphólum sín vegna um nokkur ár, eptir það hann hafi komið til Skálholts, og hefir það þó varla getað verið um mörg ár, því Oddur biskup var ekki vanur at láta slíkt við gángast. Þegar síra Jón skilaði Hrepphólum, var hann öreigi, og vantaði 4 hundruð í fríðu á staðarpeningana; krafði eptirmaður hans, síra Páll Erasmusson, það fæ af honum við votta og stefndi honum um það, en fékk ekkert nema dóminn. Eptir þetta hefir Jón prestur Egilsson án efa verið í Skálholti hjá Oddi biskupi um lánga tíma, og finnst þess getið, að Oddur biskup hefir skrifað upp sèr til minnis, meðal annara erinda sinna 1622, að hann ætlaði að tala “um uppeldisleysi síra Jóns Egilssonar”¹, en hvort síra Jón hefir verið þar alla tíð Odds biskups, vita menn ekki. 16. Juni 1634 er bréf um það, að Gísli biskup Oddsson hafi boðið Sveinbirni Jónssyni, vegna sín og prestanna í Gaulverjabæ og Hruna, tiltekna aura í tillag með síra Jóni Egilssyni föður hans, alls 4 hundruð á landsvísu, um það ár til jafnlengdar, “en leggja aptur ef síra Jóni auðnaðist ekki því að eyða”². Á þessu er að ráða, sem síra Jón hafi þá verið mjög hrumur orðinn, og að hann muni hafa verið allra seinast hjá Sveinbirni syni sínum, og andast þar.

Kona Jóns Egilssonar prests hét Þórdís, og var af Mókollsætt eða Haga-ætt, af sama kyni og Magnús biskup Eyjólfsen og Kristín, kona Gísla biskups Jónssonar, svo sem þessi tafla sýnir:

¹) “Memorialia Odds biskups”. A. Magn. 243. 4to.

²) Bréfabók Gísla Oddssonar. A. Magn. 246. 4to. bl. 193 b.

Þórdís var á lífi 1608, þegar síra Jón skilaði Hrepphólum. Þau síra Jón og Þórdís áttu þessi börn: Pál, sem varð prestur í Klausturhólum; Brand, sem prestur var í Holtum og bjó í Guttormslaga; Jón, sem prestur var í Vestmannaeyjum; Sveinbjörn og Þorgerði. — Bróðir síra Jóns Egilssonar var Ólafur, sem prestur var í Vestmannaeyjum og var hertekinn þar 1627, og ritaði ferðasögu sína, sem kunnug er og til er prentuð bæði á dönsku og íslensku.

Þegar Jón prestur Egilsson var kominn að Skálholti, og þurfti nú ekki um annað að hugsa en gánga til borðs og sængur, hefir hann lagt fyrir sig að fara að rita nokkuð, og mun það satt vera, að Oddur biskup hafi hvatt hann til þess, því hann lagði stund á sögufræði, og hafði safnað mörgum handritum og ritað annál sjálfur, en það braun mest allt í brunanum mikla í Skálholti 1630.¹ Það er að sjá, sem síra Jón hafi byrjað fyrst á að gjöra sèr ágrip af Skálholts-annál hinum forna, síðan af Húngurvöku, sem segir frá, einsog kunnugt er, um byggingu Skálholts og um hina fyrstu biskupa þar, allt til dauða Klængs biskups; þetta ágrip er til enn², og er ritað á það, að það sè gjört 1601, en síðan hefir hann tekið fyrir sig að halda áfram í sama lagi æfisögum biskupa til sinna daga, og er svo að sjá, sem hann hafi verið kominn í vandræði að síðustu af pappírseklu, þegar þetta rit var á enda, því hann hefir ritað þessar stökur seinast aptanvið annálinn:

Ekki er nú pilturinn pappírsríkur,
þó prestur eigi að heita;
Óbirgðarmaður mun enginn slíkur,
ekki má því neita;
hvar finnst annar honum líkur,
hver sem fer að leita.

Af því að hann hefir samið þetta ágrip af Húngurvöku, og lagað rit sitt eptir henni, hafa margir ritað annál hans sem framhald ágripsins, og kallað hvorttveggja Húngurvöku, en hann sjálfur kallar ágrip sitt af Húngurvöku "annál", og svo mun hann hafa viljað kalla þetta framhald, en enga fyrirsögn hefir frumrit hans haft nema þetta: "anno 1605 þann 5. Februarii", og er hær tekin fyrirsögn eptir því, sem Árni Magnússon hefir sett.

¹) F. Joh. Hist. Eccl. III, 200. Ekki getur samt Oddur biskup um þenna sinn annál meðal rita þeirra, sem hann saknaði eptir brunann (Memorialia í A. Magn. 243. 4.)

²) A. Magn. 110. Svo., með hendi síra Jóns Egilssonar sjálfs.

Nú er að segja stuttlega frá handritum þeim, sem eg hefi haft fyrir mér þegar eg bjó annála þessa til prentunar:

1. Handrit á pappír í safni Árna Magnússonar Nr. 390 í 4to. Árni lýsir því best sjálfur, á þenna hátt: "Þessir Biskupa-annálar síra Jóns Egilssonar eru anno 1709 ritaðir af Styr þorvaldssyni, eptir autographo síra Jóns sjálfs, og síðan aecurate eonfereraðir í Kaupmannahöfn 1724. Autographum síra Jóns Egilssonar fékk eg hjá vielögmanninum Oddi Sigurðssyni 1707: hafði tilforna verið eign herra Odds Einarssonar biskups, og hefir hann in marginibus annóterað hér og (h)var. Aptan við voru og einar og aðrar annotationes, sumar með hendi herra Odds, sumar að haus forlagi skrifadar". — Á öðrum miða segir Árni, að annállinn sé frá upphafi til enda ("a eapite ad ealeem") með eigin hendi síra Jóns. — Hvað af frumritinu er síðan orðið vita menn ekki, en afskrípt Styr, sem þegar var nefnd, er 194 blss. með stórri fljóta-skríptar hendi, lítt bundinni, og er nákvæmlega leiðrætt með hendi Árna sjálfs; má því byggja uppá, að hún er áreiðanleg; henni er og fylgt hér að öllu, nema að stafsetningu til, þaræð óþarfi þótti að fylgja henni í svo nýju riti, enda er hún í lām greinum sérlega einkennileg, nema að hún hefir *fu* fyrir *f* milli tveggja hljóðstafa (*hafui, afui*), *ie* fyrir *è*, eins eptir *g* og *k* og endrarnær, *ij* opt fyrir *i*, *ck* fyrir *kk* o.s.fr. — Svo hefir hagað til, að annállinn sjálfur heldur áfram til bls. 179 í handritinu, þ. e. hér til endans á 95. kap.; þar næst eru viðaukar höfundarins, með þessari fyrirsögn: "Correectura. Um nokkra þá hluti, sem mér hafa fallið úr minni"; — og er það í handritinu á bls. 179—191, en síðan koma greinirnar "um mestu grásár" og "um mestu snjóá" (bl. 191—193), einsog hér er í 96. og 97. kap., síðan eru fimm smágreinir, sem eiga inn í annállinn, og eru það að líkindum þær, sem Árni Magnússon bendir til að sé ritaðar með hendi Odds biskups, eða að hans forlagi (handr. bls. 193—194). Alla þessa viðauka hefir Árni Magnússon látið skrifa upp aptur, og suma hefir hann sjálfur skrifað upp, og sett þá inn í annállinn sjálfan á þeim stöðum sem honum hefir þótt best eiga við. Þessu er hér einnig fylgt, og eru viðaukar þessir í [], en að öðru leyti með sama letri og annállinn sjálfur.

2. Handrit á pappír í safni Árna Nr. 213 í arkarbroti, með hendi Jóns prests Erlendssonar í Villíngaholti, sem mest ritaði fyrir Brynjólf biskup Sveinsson. Þetta handrit er að líkindum hðrumbil frá 1650. Það er 61 blss. með settri hönd og greinilegri, og

byrjar einsog hér: "Nokkrar frásagnir o.s.frv.", en hættir neðarlega á blaðsíðu með fyrirsögn 90. kap.: "Nú er um ætt herra Gísla".— Er þar af auðsætt, að handrit það, sem síra Jón Erlendsson hefir haft fyrir sér, hefir verið ófullkomið, hvernig sem þetta er til komið, og er þess nú vandgetið. En líklegt er, að menn hafi fengið sér afskríptir af riti síra Jóns Egilssonar, meðan það var ekki fullbúið, og þar frá sé flestar þær afskríptir sprotnar, sem menn hafa haft mjög víða á Íslandi. Það virðist og auðsætt á ritum Finns biskups og Jóns Espólíns, að þeir hafi einúngis haft fyrir sér afskríptir samkynja þessari. En Árni Magnússon lýsir henni svo, að þar sé "misskrifað víða, þó eigi svo mjög í atriðum — sumt sem á rður; — undanfellt smá-orð — aukið í smá-orðum — interpólarað í ættartölum". Þetta er og svo, og fyrir þá sök kemur það, sem þessir fyrgreindu höfundar hafa bersýnilega tekið eptir síra Jóni Egilssyni, einmitt heim við þessa afskrípt og aðrar henni líkar, en ekki við frumritið. Þetta, sem á milli ber, má vel rekja, en það varð samt ekki tínt til hér, vegna þess, að sá samanburður hefði orðið fjarskalega mikið mál, og verður að ætla það þeim sem bera saman sögurnar; en hér er að eins getið þess, sem annaðhvort er víðauki eða lítur út til að kunna að vera réttara en aðalritið hefir, og er það eignað hér síra Jóni Erlendssyni, þó eg þori alls ekki að fullyrða, að það sé af honum samið. — Handrit þetta hafði annars Árni Magnússon fengið frá Gísla Jónssyni í Máfahlíð, en Sigurður Björnsson lögmáður gefið það Margrætu Magnúsdóttur, konu Gísla, og var það þá stór bók, með sögum á, sem Árni Magnússon tók í sundur í parta.

3. Handrit á pappír í safni Árna, 408 d. í 4to, lasið og í blöðum, en upphaflega ritað með settri og greinilegri sljótaskriptarhendi. Fremst hefir Árni sett "continuatío Húngurvöku", en dregið þetta svo út aptur og sett í staðinn: "biskupa-annáll síra Jóns Egilssonar". Handritið sjálft hefir þessa fyrirsögn: "Gamli annáll af öllum Skálholts biskupum á Íslandi, og hvað merkilegt við hefir borið í hvers eins tíð, með ættartölu þeirra barna og höfðingsmanna í landinu frá því datum skrifaðist 1050"¹⁾; síðan hefir það formálann, einsog hér, en hversu langt það hefir náð, sèst nú ekki, því týnt er aptan af því eitt blað eða fleiri, svo það hættir með þessum orðum í 88. kap. (hér): "... "Þessum báðum stjórn-um, þó heldur hinni fyrri, fylgði eptir penínga"(-fall o. s. frv.). —

¹⁾ Því í þessu handriti er 1050 sett sem vígsluár Ísleifs, í staðinn fyrir 1056.

Handrit þetta hefir að eins nokkurn orðamun frábrugðinn afskript síra Jóns Erlendssonar, en er henni í allflestum greinum samhljóða. Árni Magnússon segir, að bók sú, sem þessi skræða sè úr, hafi verið rituð á þáfu í Kjós 1662 og 63, og verið með sömu hendi, en Árni "fekk kverið í Kaupenhafn af Jónas Daðasyni"¹.

4. Handrit á pappír, í safni Árna Nr. 375 í 4to., skrifað með smárri en greinilegri fljótaskript nálægt 1650, því fremst stendur "anno domini 1650", og þrjár vísur eptir Jón prófast Arason í Vatnsfirði, sem lofa guð að biskupa-valdinu lætti. Í þessu handriti er ágríp síra Jóns Egilssonar af Húngurvöku framan við, og er rit hans ekki aðgreint nema svo, að formálann og fyrsta kapítulann vantar (því það hefir þótt vera fyllra í Húngurvöku), en tekur til á Þorláki hinum helga, með þessari fyrirsögn: "Um hinn helga Þorlák biskup". Þar eru viðaukar í ættartölum, eins og í afskript síra Jóns Erlendssonar, en þó meira afbakað, og endar eins, með fyrirsögninni: "Nú er um ætt herra Gísla". Árni Magnússon hefir ritað þetta framan við: "Húngurvaka eum continuatione síra Jóns Egilssonar. þetta exemplar hefi eg fengið af Jónas Daðasyni, en honum sendi það til Kaupinhafnar Sigurður Björnsson lögmáður".

5. Handrit á pappír, í safni Árna Magnússonar Nr. 408 b. í 4to. þetta handrit er frá 1692, ritað með smárri fljótaskriptarhendi, bundinni, og er 46 blss. — Fyrirsögn þess er: "Skálholts biskupa annáll" og byrjar á: "Teitur hét maður, er Skálholt bygði fyrst" o. s. frv., en sleppir formálanum; það endar með andláti síra Björns í Hruna: "1568 í föstunngang" (í 83. kap. hér.), en vera kann að blað vanti aptan af. Handrit þetta hefir sumstaðar skotið inn í ættartölurnar, en er allvíða meira afbakað en hin, sem áður eru talin, og einkum í ártölum. Árni Magnússon kveðst hafa fengið þetta handrit "1710 af Benedikt Hannessyni frá Snæfjöllum, en hann af Grími Einarssyni, Eyjólfssonar".

6. Handrit á pappír í átta bláða broti, Nr. 408 f. í 4to í safni Árna Magnússonar. Þar er framanvið ágríp síra Jóns Egilssonar af Húngurvöku, og er það með annari hendi og úr öðru kveri, sem hefir verið "frá Hvammi" (í Hvammsveit). En rit síra Jóns Egilssonar kveðst Árni Magnússon hafa fengið "frá

¹) Þ. e. Jónas Daðason sýslumanns í Kjósar sýslu Jónssonar, sem kallaði sig Gam, því móðir hans var dönsk og hét Margrét Gam, hann var Rektor í Maribo og Nestved, † c. 1731.

Magnúsi Arasyni¹ í Haga", aptan við annála sem voru frá Haga á Barðaströnd. Höndin er nokkuð óásjáleg fljótaskript, en þó all-læsileg, og er fyrirsögn þar: "Annáll um biskupa í Skálaholti, frá því það var fyrst stíptað", en það byrjar svo: "Teitur hét sá er fyrst bygði Skálaholt", og sleppir formálanum. Þetta handrit er án efa ágrip af öðru, sem hefir verið af hinum betri, en hér er stytt mjög, og þar að auki er týndur mikill kafl, frá því í sögu um Svein biskup og til þess sagan um Gizur Einarsson endar. Þá er stutt um Marteín, en um Gísla Jónsson er ymsu við bætt, sem Haga-fólk hefir orðið að vita nákvæmlega. Þessi frásögn um Gísla biskup er hér fylgiskjal VII. Þar eptir er stuttlega sagt frá Oddi biskupi. Seinast stendur "H. T. s. eg. hendi", og mun það vera nafn þess sem ritað hefir, sem kynni að vera síra Halldór Teitsson í Gufudal, prófastur í Barðastrandar sýslu 1639 og þareptir.

7. Handrit á pappír Nr. 208 í arkarbroti í safni Árna Magnússonar. Það er 24 blöð með hrikalegri fljótaskript, og er úr bók sem átt hefir síra Þorleifur Kláússon á Útskálum (1660—1699). Þar er fyrst ágrip síra Jóns Egilssonar af Húngurvöku, og svo annáll hans einsog framhald, án aðgreiningar, en handrit þetta er í engu merkilegt.

8. Handrit á pappír Nr. 207 í arkarbroti í safni Árna. Það er með hendi Ásgeirs Jónssonar, sem skrifaði mart fyrir Þormóð Torfason, og er þar Húngurvaka á undan, eptir slæmu handriti, og svo er einnig annáll síra Jóns, ("eptir exemplari ehartaceo, parum accurate scripto", segir Árni Magnússon). Árni fékk þetta handrit frá ekkju Þormóðar 1720.

9. Handrit á pappír í safni Árna Nr. 408 a. í 4to. Þetta handrit er 39 blöð, með laglegri fljótaskriptar hendi frá hërumbil 1700, og hafði Árni fengið það frá Ormi Daðasyni, sýslumanni í Dala sýslu, 1721. Það byrjar, einsog sum hinna, á þessu: "Teitur hét maður nokkur, er Skálholt bygði fyrst", en endar á skiptap-anum í Hornafirði 1583: "þar voru eptir 14 ekkjur" (sbr. snemma í 84. kap. hér.) Þetta handrit fellir úr nærri allar sett-artölur, breytir og stýttir, þykist leiðrétta sumstaðar, t. a. m. um Staða-Árna, bætir sumstaðar við, t. a. m. um bróður Eysteín, að hann hafi verið frá Helgafelli, o. s. frv., en er í flestum greinum

¹⁾ Það er án efa sá Magnús Arason, sem var "Ingenieur-capitain" og var við landmælingar á Íslandi, en drukknaði á Breiðafirði 1728.

óáreiðanlegt. Árni Magnússon hefir ritað þetta á seðil sem er í handritinu: "úr biskupa-annálum síra Jóns Egilssonar hefi eg sðð mörg excerpta, sum örstutt, sum uppá nokkur örk; eru þessi excerpta optast misskrifuð hér og hvar, og öldúngis ónýt fyrir þá sem sjálfan annálinn eiga. Nokkur þvíðsk excerpta hefi eg eignast, eonfererað þau við opus síra Jóns og síðan í sundur rifið". Þetta handrit er og að engu gagni.

10. Handrit á pappír í Kalls safni í hinu konúnglega bóka-safni, Nr. 615 í 4to. Þar er á fyrst Húngurvaka, ómerkileg afskript, og þarnæst annáll síra Jóns án fyrirsagnar og formála, og byrjar svo: "Teitur hét maður, er Skálholt bygði fyrst", en endar seinast í 89. kap. á orðunum: "sá var sannorður er hana sá". Afskript þessi lítur út til að vera rituð í Borgarfirði, nálægt 1700; hún er af hinum skárri ágripum.

11. Handrit á pappír meðal hinna nýju handrita (*Nye kongelige Samling*) Nr. 1268 í arkarbroti í hinu konúnglega bóka-safni. Þetta handrit er með hendi Árna Bøðvarssonar skálds, og er ritað á afláangan kvart, eða arkarbrot, lagt saman tvöfalt að endillaungu. Þar er á, auk annars: Húngurvaka, einsog hinar almennu af lakara tægi, þar eptir kemur án aðskilnaðar, einsog nýr kapituli: "frá hinum heilaga þorláki biskupi", og kemur það saman við 2. kapit. hér, en formálanum og 1. kapit. er sleppt. — Eptir kapitulann um þorlák biskup kemur þessi fyrirsögu: "Hér byrjar annála fra anno MCCC til anno MDLXI, um Skálholts biskupa, hverja saman skrifað hefir síra Jón Egilsson að Hólum í Hreppum". Þá byrjar 3. kap. (hér): "Sjöundi biskup Páll Jónsson" o.s.frv. og heldur síðan áfram, þángað til seinast í 89. kap. að það hættir með orðunum: "sá var sannorður er hana sá". Það lítur svo út, sem þetta sð skrifað eptir handriti því, sem hér næst á undan var talið (Kall. 615.), eða öðru því samhljóða, en þar að auki hefir það á stöku stöðum greinir, sem Árni Bøðvarsson mun eiga sjálfur. Þær eru einukum tvær; önnur þar sem sagt er frá andláti Ólufar ríkn, "þar um þá datum var 1490" (30. kap.), þar stendur hjá: "1479, votta brèl í Ljáskógum", og mun það vera sönu leiðrétting, því skiptabréf eptir hana er enn til, og er það frá 1480; önnur er um Ögmund biskup: að hann hafi verið í Sór-klaustri hálf ári, og andast um kyud-ilmessu leyti 1543, hann liggi þar grafinn í klausturkirkjunni í miðju kirkjugólfinu, og á líksteininum standi: "*Augmundus*

episcopus Islandus; sumir segja: Augmundus Islandiæ episcopus". Ad öðru leyti er handrit þetta ekki atkvæðamikið.

12. Handrit á pappír í safni Rasks á sívala turni, Nr. 48 í 4to, með hálfsettri hendi síra Markúsar Eyjólfssonar á Söndum (1796 og þar eptir); hefir hann ritað þetta í Dölum á yngri árum sínum. Í þessu handriti er formálinn og fylgir það afskriptunum af betra tægi og endar eins: "sá var sannorður er hana sá. anno 1555". En þar næst kemur: "anno 1587 deyði herra Gísli biskup Jónsson að Skálholti, að Görðum suður á Álptanesi". Þar eptir kemur um Odd biskup og um Gísli Oddsson (án aðgreiningar) eptir áraröð frá 1588, og endar 1639 með útkomu Brynjólfs biskups. Magnús sýslumaður Ketilsson hefir getið þess utanmáls við ár 1594, að allur þessi viðauki sè eptir Birni á Skarðsá, en síra Markús hefir ekki tekið eptir því, og kallar það allt "annála síra Jóns Egilssonar" á hverri opnu.

Þar að auki hafa mörg óprentuð annálarit tekið úr riti síra Jóns. Eitthvert hið stærsta af ritum þessum er annáll í safni Árna Magnússonar 407 í 4to, á 353 blöðum, ritaður hðrumbil 1703. Árni Magnússon hefir fengið þennan annál 1710 frá Þorbjörgu Sigurðardóttur á Kúlu í Arnarfirði. Þar er mikið um biskupa, bæði í Skálholti og á Hólum, og nær til Jóns Vídalíns og Björns Þorleifssonar, eru þær frásagnir bygðar á annál síra Jóns Egilssonar, það sem hann nær, og auknar úr Flateyjar annál og annál Björns á Skarðsá, en ekki hefir höfundurinn haft annað fyrir sèr af annál síra Jóns, en hin venjulegu ágrip. — Sama er að segja um Jónprófast Halldórsson í Hlitardal, í biskupa sögum hans. Finnur biskup hefir tekið eptir því, að svo er að sjá sem Björn á Skarðsá hafi ekki þekkt rit síra Jóns Egilssonar, en þar sem Björn talar um í frásögunni um Ögmund biskup við ár 1542: að Oddur biskup hafi "látið þessháttar frásögn upp skrifa — — eptir Egli nokkrum, ráðvöndum, skýrum og skilvísnum manni, sem hefir verið vel til aldurs kominn þegar þetta hefir til borið:"¹⁾ — þá er líklegast að taka þetta svo, sem Björn hafi farið feðgavillt, eptir minni sínu, því hitt er eins víst þar fyrir, að hann muni einhverntíma hafa haft fyrir sèr annál eptir Odd biskup, eða uppskrifaðar greinir úr honum, en ekki annál síra Jóns; en líklegt er, að Oddur biskup hafi nefnt síra Jón í sínum annál, þar sem hann hefir tekið eptir honum. Hitt

¹⁾ Annálar Björns á Skarðsá I, 130; sbr. F. Joh. H. Eccl. III, 202 athgr.

getur ekki staðizt, að gjöra það handrit um biskupa, sem nú er í safni Árna Magnússonar Nr. 215 í arkabr., að riti Egils eða síra Jóns Egilssonar (Finn. Joh. Hist. Eccl. III, 202) því það er víst, að Jón Gizurarson á Núpi er höfundur handritsins 215, sem bæði sýnir hönd hans og frásögnin sjálf á mörgum stöðum.

Þó ekki væri annað merkilegt við biskupa-annála síra Jóns Egilssonar en það, að þeir eru hið elzta rit, svo teljanda sð, sem samið er á íslenzku um sögu landsins eptir siðaskiptin, þá er þetta eitt nóg meðmæli til þess að þeir væri prentaðir, því þesskonar rit eru hin rétta frumrit til sögu landsins, og því fleira sem prentað verður af þeim, þess hægra verður að semja yfirlit yfir alla sögu þess. En það er mart fleira, sem er eptirtektar vert í þessu riti: að efninu til sýnir það sannröðan mann, einfaldan og frómlundaðan, sem segir hispurslaut frá því sem hann hefir heyrt, án allrar hlutdrægni; að frásögninni til, þá er það svo líðlega samið, einkum þar sem nokkuð er sögulegt, að varla mun verða sýnt betra rit annarstaðar, þar sem líkt stendur á. Höfundurinn hefir lítið þekkt af íslenzkum sögum, nema Húngurvöku, og ef til vill Þorlákssögu, enda stælir hann ekki eptir þeim, heldur segir hann frá í daglegu máli, og með þeim blæ, sem lýsir hvernig afi hans og síra Jón Bjarnason og Jón refur hafi farið að segja frá. Og þetta er einmitt kostur við frásögnina, sem minnir oss á Ara prest hinn fróða, því hann greinir oss á líkan hátt sögumenn sína. Þessir sögumenn síra Jóns eru einnig merkilegir, fyrst afi hans, sem hafði verið sjálfur með Stepháni biskupi, verið mesti trúnaðarmaður Ögmundar biskups og flogizt á við Diðrik van Mynden, verið prestur mörg ár í hinum forna sið, og enn fleiri ár í hinum nýja, og lifað nær því hella öld (frá 1494 til 1580); — þar næst móðir hans, sem lá á fótum Ögmundi biskupi, 9 vetra, þegar hann var tekinn á Hjalla. — Þriðji síra Jón Bjarnason í Skálholti, kappinn, sem var sjálfur foringi staðarmanna til að verjast móti árásum Jóns biskups Arasonar, kastaði lyklunum í Martein biskup, þegar hann neyddist til að meta hann meira enn staðinn, og kvað fyrstur upp dauðadóminn yfir þeim feðgum, Jóni biskupi og sonum hans. — Fjórdi Jón refur, sem var sjálfur banamaður Diðriks van Mynden í Skálholti. — Fimti Guðni Þormóðsson, sem var með sjálfur í Sauðafellsreið; auk annara fleiri, sem ekki eru nafngreindir. — Lýsingar viðburðanna bera þessa og einnig ljósaa vott, því svo er greinilega lýst t. a. m. Skálholts-lífinu á dögum Ögmundar

biskups, og ymsum viðburðum, að það er einsog maður sæi það nú, eða væri við staddur, svo greinileg og ljósleg er frásögnin.

Eg þykist vita, að sumum muni þykja sagan sýna mann hjátrúarfullan og auðrúða, og eg sé, að hinn ágæti sögumaður vor, Jón Espólf, hefir undrast, og ekki þótt það trúlegt, að síra Jón Egilsson kynni að hafa trúað því, að bann Jóns biskups hryni á Daða í Snóksdal, eða að síra Árni í Hitardal hefði getað verið Daða fyrir því meðan hann lifði. Eg vil ekki bera þetta af síra Jóni mínum, en það er ekki framar hann einn sem hefir trúað þessu, heldur en því hefir verið almennt trúað þegar afi hans vissi til, og öll sú öld hefir trúað því. Og það er ekki þetta eitt sem lýsir trú á ymsu, sem menn nú kalla hjátrú, en hefir þá verið djúpt innrætt mönnum og án efa haft mikil áhrif á þá. Það er auðráðið á frásögnum síra Jóns, að menn hafa trúað því, að hvertillvirki hefði þesskonar eptirköst; það kemur eins fram á banamönnum Jóns biskups Gerrekssonar og Diðriks og Péturs spons, eins og á morðingjum Jóns biskups Arasonar og sona hans; Gizur biskup þarf ekki annað en taka ofan krossinn í Kaldaðarnesi til að leggjaast banaleguna. — En hverjum getur miklazt þetta, sem þekkir galdra-trúna á 17du öld, sem leiddi marga saklausa á bálið, fyrst í Danmörku og öðrum löndum og síðan á Íslandi. Í þessum efnum hefir hver öld sín einkenni og sína dóma, og er ekki vert að fara í hart um það, hver muni trúa þar of miklu eða of litlu. — Það er einnig auðsætt á frásögum síra Jóns, að menn hafa trúað á stjórnur, á forspár manna, á það að sálir væri í Heklu eldi, að tröll væri til o. s. frv., en þetta hafa menn fyrri heyrt, og er varla ástæða til að undrast það, þegar menu vita, að lærðir menn á Íslandi hafa verið spurðir að því fyrir ekki nema rúmum hundrað árum síðan frá sjálfu vísinda féluginu í Danmörku, hvernig ísinn á Íslandi gæti orðið svo harður að honum yrði brennt¹ — (sjálfir lærðu mennirnir höldu þá í Danmörku, að surtarbrandurinn væri ekki nema gamall ís!) — og slík dæmi eru ekki allfá í vísindasögu mannkynsins. Allt þetta getur orðið efni í höndum sögumanna og skálda til hinna ágætustu rita, og vör Íslendingar eigum efni í mörg slík, sem eflaust munu koma fram þegar tímar lifa.

¹) N. Mohr, *Forsög til en islandsk Naturhistorie*. Kh. 1786. S. bls. 324.
— Rektorinn á Hólum hafði orðið fokreidur, og svarað aptur, að hann heldi maðurinn sem spurði mætti vara sig, að hann yrði ekki sjálfur að tólk eða einhverju öðru af tómrí vísinda-hnýsni.

BISKUPA ANNÁLAR JÓNS EGILSSONAR.

NOKKRAR frásagnir þeirra hluta, sem áður á fyrri tímum hafa skeð, í tíð þeirra biskupa sem fyrri voru, í eitt samanskrifað til minnis, eptir því sem eg hefi heyrt gamla menn segja, eptir sögn sinna forfedra, og eg hefi einnig heyrt mína foreldra mæ skýra, og síra Einar Ólafsson, minn afa, sá er fæddur var anno 1497, en deyði anno 1580, en til sumra hluta hefi eg sjálfur vitað.

Það er hér svo í þessu, sem í fleirum frásögnum, að hér verður margs að geta, og kemur þó allt niður í einum stað, svo sem að mörg vötu falla í sjó og koma þaðan aptur, en minn frómur lesari! lagfær og les í málið, og legg það í minni sem lærdómur erað. Verður hér að geta flestra hluta, bæði þess sem gagn er að og ekki gagn, og lítið til lærdóms að vita, heldur mætti þar að hlægja, því æ jafnan er illgresið með hveitinu í orðum sem gjörðum.

1. í fyrstu verður að geta biskupanna, sérhvers með nafni, hversu lengi hver hefir verið;

2. hvað hafi á hans dögum við borið; —

3. hverir að hans settmenn og niðjar sæu; —

4. hverir nafnkunnugir ríkismenn þá hafi lifað; —

5. hverir að nú sæu þeirra settmenn á lífi.

Sá annállinn, sem eg hefi áður skrifað¹, heldur um það, hvornig það Skálholt var fyrst byggt, og hver það gjörði, og hverir hans settmenn voru.

Sá hét Teitur, er Skálholt bygði fyrst, sonur Ketilbjarnar frá Mosfelli. Sonur Teits var Gizur hvíti, sem með kristni kom til Íslands og Hjalti á Núpi, mágur hans. Sonur Gizurar var

I. ÍSLEIFUR, sá var hinn fyrsti biskup í Skálholti; hann var

¹ „Sá annállinn, sem eg hefi áður skrifað“. Hér með meinar síra Jón, ófæð, *excerptum* úr *Hingurvöku*, sem sami síra Jón Egilsson hefir gjört 1601, og eg hefi sæð með hans eigin hendi ritað í kveri *in octavo*, sem fyrrum hafði átt herra Oddur Einarsson, biskup í Skálholti“. Á. M. — Þetta kver, með hendi síra Jóns Egilssonar er enn til í safni Árna Magnússonar. (Nr. 110. 8vo).

vígdur til biskups L ára að aldri, og því nærri þá hafði Ísland kristið verið; það skeði anno 1056, deyði anno 1080.

II. Annar biskup GIZUR, sonur hans; á hans dögum var tífundargjörðin fyrst byrjuð hér í landi og skyldi skipta í fjóra stæði, svo sem nú, og var í þeim ráðum með biskupi og fleirum lærðum mönnum síra Sæmundur í Odda, hvern þeir kölluðu hinn fróða. Biskup Gizur hann lét og telja alla skattbændur á Íslandi, í fjórum fjórðungum, og var Norðlendínga fjórðungur ríkastur: þar voru XII° skattbændur. — Eptir andlát biskups Gizurar þótti allt Ísland snúast til allrar óáranar. Gizur deyði anno 1118.

III. Biskup ÞORLÁKUR RUNÓLFSSON, deyði anno 1133.

IV. Biskup MAGNÚS: sá brann iuni í Hitardal næsta daginn eptir Michaelismessu og LXX menn með honum. Það skeði anno 1148.

V. biskup var KLÆNGUR, norðlenzkur, hann deyði anno 1176.

2. VI. biskup var ÞORLÁKUR, hvern þeir kölluðu postula Íslands. Á hinna þriggja biskupa tíð er ekki skrifað hvað þá varð til tíðinda og hverir menn þá voru; en á dögum Þorláks biskups er þess getið, að sá maður mjög auðugur hafi verið, sem hét Jón og var Loptsson, hann bjó að Keldum á Rángárvöllum og vildi byggja þar klaustur, en endist ei til. Þessi Jón hafði systur biskup Þorláks fyri frillu og átti við henni son, er Páll hét, hann varð biskup eptir Þorlák, móðurbróður sinn. Jón Loptsson hafði mikla óvild á Þorláki biskupi og sat optlega um líf hans, hvar (um) eg vil fátt segja², svo sem eg hef lesið og heyrt:

Biskup var eitt sinn kominn til Breiðabólstaðar í Fljótshlíð, og kom Jón þar og vildi banna biskupi að ganga til kirkju frá stofu; en er biskup spurði það, gekk hann til kirkju, og er hann kom nær Jóni, þá leit biskup til hans, en Jón var með reidda öxi og vildi höggva biskup í höfuðið; en svo skeði, það hendur Jóns krepptust í olbogabótum, svo hann gat þær ei rétt, þar til biskup kom til kirkju, þá gat hann þær rétt.

Í annað sinn sat hann fyrir biskupi í heiðinni á millum Klofa og Stóruvallna með XXX manns; en svo skeði, að þá bisk-

¹) þ. e. tólf hundruð (12 × 120 = 1440).

²) Frásögur þessar, um viðureign Þorláks biskups hins helga og Jóns Loptssonar í Odda, eru einnig fléstar í Þorláks sögu, þó er tilræðið við biskup eignað þar Þorsteini, syni Jóns, en seinustu söguna, um sjón Jóns á fjöllumunum, hefði eg ekki getað fundið í Þorláks sögu.

up reið frá Klofa kom yfir hann og hans menn hvítur skýflóki (að Jóni og hans mönnum sýndist), og sá flóki leið suður eptir heiði og allt suður til Vallna, en Jón og hans menn hvorki sáu nè heyrðu biskup nè hans menn fyr en þeir voru suður komnir.

Í þriðja sinn fór svo og líka, að biskup reið til Skarðs á Landi; þar kom Jón einusinni með XL menn, og ætlaði að banna biskupinum kirkjuna, og gjörði svo sem aðrar traðir af sínum mönnum þá biskup kæmi. En svo bar til, að hann sá alla nema biskup og kapellan hans, og ekki vissi hann grandíð af biskupi fyr en kom til kirkju.

Og þessa ofsókn lagði hann ekki af fyr en svo skeði, að þá Jón reið norðan Kjöl með mönnum í fögru veðri, þá gjörði að honum hrfð í sagra sólskini: honum einum, en ekki mönnum hans; hann forðaði sér og fór undir einn stein, en sem hann kom þar, sýndist honum þar niður undir sér opið helvíti, og djöfla farandi með glóandi járnkrókum, reiðubúnir að draga sig ofan til sín; honum kom þá til hugar að heita því, að móstanda aldri þorlák biskup, og strax þá linnu þessari hrfð með fullu, hver áður var með fjúki og frosti. Frá þessu sagði hann biskupi sjálfur, einusinni þá þeir riðu á þing.

Þorlákur biskup var sæddur á Hlíðarenda í Fljótshlíð, í Þorláks skemmu, sem svo er kölluð, en var ábóti í Þykkvabæ áður hann kom til Skálholts; hann deyði þorláksmessu fyrir jól, en hans bein upp aptur tekin þorláksmessu eptir þing, og lögð í kistu og gjört að skríni. Hann deyði annum 1193.

3. VII. biskup PÁLL JÓNSSON. Hann deyði anno 1211.

VIII. biskup MAGNÚS, vígður anno 1216.

IX. biskup SIGURÐUR, deyði anno 1298¹. Ekki hefi eg heyrt sagt nokkuð um það, hvað skeð ellegar við hafi borið á meðan þessir þrír voru biskupar.

X. biskup ÁRNI; ekki er og heldur um hann grandíð, það eg muni, hvorki sagt nè skrifað². Deyði anno 1298.

XI. Þá er hinn ellefti biskup ÁRNI HELGASON; á hans dögum brann kirkjan í Skálholti af loptlegum eldi, og undir eins Jóns

¹) Þannig hafði síra Jón skrifað, en á að vera 1268.

²) Af þessu og því sem undan er farið er svo að sjá, sem síra Jón Egilsson hafi hvorki þekkt sögu Páls biskups nè Sturlúngu, nè Árna biskups sögu; þessvegna lætur hann Árna Helgason vera kallaðan Stada-Árna. Þetta er leiddrétt í sumum afskriftum og ágrípum af annálum hans eptir aðra.

kirkja í Láturum¹. Þá var datum 1310, en *Commentarius*² heldur 1309. deyði anno 1320. Þessi Árni var kallaður Staðar- eða Staða-Árni, því hann kom flestum stöðum undir Skálholt og gjörði beneficia³.

XII. biskup JÓN HALLDÓRSSON. deyði anno 1338⁴.

XIII. biskup JÓN INDRIDASON. hann deyði anno 1341.

4. XIV. biskup JÓN SIGURÐSSON. deyði anno 1348. Af þessum þrimur hefi eg ekki heyrt grandid frá sagt, eður neitt hafi við borið, en sögn og ræða manna hefir það verið, að á tímum þessara VII síðustu biskupa hafi það skeð, að jökullinn hafi hlaupið austur í Örafum⁵, og tekið af á einum morni og í einu flóði XL bæja, en VIII hafi eptir staðið, sem nú standa, og þar komst einginn maður undan, utan presturinn og djákinn frá Rauðalæk: það er nú eyði-jörð fram undan Sandfelli, og kirkjan stöð þar um allt flóð, en var þó ekki gjörð utan af trè; hún er nú komin til Sandfells, og það hafa menn sagt, að þar sjáist víða enn merki til bæja, bæði grjót og hellur.

Það skeði og hér hjá oss á fyrri tímum mjög snemma, eg þenki í tíð þessara biskupa⁶, það eldur kom upp í Rauðakömbum: það er fyrir framan Forsá en fyrir norðan Skriðufell. Þá var Hagi í miðri sveit, og þeirra þingstaður. Sá eldur brenndi allan Forsárdal⁷, bæði skóga og bæi; það voru alls XI bæir; til þeirra sèr enn merki, og heitu (hètu?) á Beighalsstöðum⁸, Stöng, Steina-

1) Það á að vera: í Lateran.

2) Það er: síra Arngríms lærða á Melstað *Brevis commentarius de Islandia*, prent: í Khöfn 1593; þetta er og réttara ártal.

3) Það er alkunnugt, að hlun fyrri Árni biskup, en ekki þessi, var kallaður Staða-Árni. — Eptir Árna Helgason var vigður til Skálholts Grímur Skútuson Íslendingur, ábóti af Hólmi í Noregi, en hann kom aldrei til stólsins, og lifði að eins hálfu missiri, og er eigi talinn með biskupum.

4) Beztu annálar telja andlátsdag hans á kyndilmessu 1339.

5) Þetta jökulhlaup setur Flateyjar annáll 1350, Skálholts annáll hinn forn 1349, og er það líklega réttast, en Hóla annálar 1362.

6) Espólin heimfarir þenna jarðeld til 1313, en kemst svo að orði sem lýsingin sè tekin eptir þessu.

7) Svo er að sjá, sem þar sè á seinna tímum kallaður Forsárdalur, sem í Íslendingabók; Landnámabók og Kristnisögu er nefndur Þjórsárdalur, þar sem Hjalte Skeggjason bjó; hér er Hjalte látinn búa á Núpi (í Eystrahrepp).

8) Í tíð Árna Magnúss. er kallað Bergálfstaðir, sbr. Johnsens jarðatal bls. 64.

staðir, Sámstaðir, þar hafði Hjalti á Núpi bú, og var þá kristnin lögtekin í landi, því hefir sá eldur seinna upp komið, en hvenær það skeði sérlega veit eg ekki datum.

5. XV. Hér næst kemur hinn fimtándi biskup: það var biskup GYRÐUR, vígður í Aseolina¹ af Salómoni, þar biskupi. Á hans dögum er og ekki getið stórra tíðinda. Einn bróðir frá Þykkva-bæjar klaustri hafa menn helzt lagt til ræðu; hann hét Eysteinn²; þeirra var jafnan fátt á millum, biskups og hans, og heldur kalt, og svo lyktaði það með þeim. Það var eitt þeirra hugmóðs efni, að biskup var að greiða hár sitt og kvað eina hendíng úr vísu:

Gyrður kembir nú gula reik
með gylltum kambi.

“Finn þú þar við aðra hendíng, bróðir Eysteinn!” segir biskup; hann ansar þessu (með leyfi að segja yður):

Kominn ertu úr krókasteik
þinn kúlu-vambi.

Annad hugmóðs efni þeirra var það, að Eysteinn gekk að hesti biskups og tók undir gjörðina og sagði svo: “fast gyrður merarson!” en biskup sagði hann hefði sig það kallað.

Eptir það var Eysteinn borinn í róg, og sögð upp á hann kona, svo biskup setti hann í myrkva-stofu og þar kvað hann Lilju. Ekki þar um fleira. Gyrður druknaði hjá Færeyjum og mart manna með honum, anno 1356³.

6. XVI. biskup ÞÓRARINN. Hann deyði anno 1364.

XVII. biskup ODDGEIR. Hann deyði í Björgvin í Noregi. Hans dauði sagður sá, að hann féll á höfði ofan í botninn á kaupskipinu og hálsbrotnaði. Hann deyði anno 1381. Á dögum þessara biskupa er öngur tíðinda getið.

XVIII. biskup MICHAEL, danskur. Á hans dögum var Stafholt gefið Skálholti til benefícíum með flestum sínum eignum, og laxakerið í Norðurá.

XIX. biskup VILHJÁLMUR, og var hann líka danskur. Þessi

¹) Á að vera Oslo (líklega afbakið úr Asloia).

²) “sá Eysteinn var Þorsteinsson, monachus ordinis Franciscani, kórsbróður (1) úr Niðarósi”, segir ~~þetta~~, en þetta er án efa rángt, einsog hitt, sem þar er, að láta Eystein vera bróður á Helgaselli.

³) Þannig hefir Skálholts annáll hinn forni; Hóla annálar hafa 1360 og því fylgir Finnur biskup og Espólin, enda sanna það bréf og gjörningar.

er sá sem alla máldaga gjörði, og þeir kalla nú Vilkins máldaga, en heyrst hefi eg sagt, að ráðamaðurinn frá Skálholti hafi forgengið fyrir Krýsuvíkar-bergi og máldagabókin kirknanna með honum, og allur staðarins reikningur, en hvort það skeði fyrir Vilkin eður eptir veit eg ekki, það hefir mér ekki sagt verið — og síðan hafi menn aldri til sanns vitað hvað kirkjur hafi átt í þessum þremur fjórðungum, utan af hendíngum til¹.

XX. biskup var ÁRNI, hvern þeir kölluðu hinn milda, það er, gjafmildan við alla; hann hafði undireins ráð yfir Hólum og tilsjón þar til. Hann er til þess tekinn af öllum biskupum, að meiri listamaður hafi verið en allir aðrir, fyrir hann og eptir. Það er eitt sagt, að hann lagðist á millum hamra í Skálholti á ferjustaðnum með mann, og í annað sinn lagðist hann yfir í þeim stað og batt þá hest við fót sèr — eg minnst ekki á fleira — og þar af kom sá málsháttur hér hjá oss, þegar nokkur gjörði illt af sèr, ellegar hann var fákunnandi, þá sögðu þeir: "Þín var, en ekki Árna biskups". deyði anno 1420.²

7. XXI. biskup JÓN GERICKSSON, hann var svenskur að ætti og hafði XXX sveina frska, hverir að næsta voru njög ómildir, svo að biskup hann ræð litlu eður öngu fyrir þeim. Nú verður að geta þeirra manna, sem undireins voru á hans dögum. Hann reið víða um land og gjörðu hans meun mikinn óskunda, entóku ríksmenn til fanga. Þar eru sördeilis tveir menn tileinkaðir: annar frá Bjarnarnesi³, hann hét Teitur, en annar frá Möðruvöllum, Þorvarður Loptsson, sonur Lopts hins ríka, sem seinna skal frá segja. Þessa báða flutti biskup og hans sveinar í Skálholt, og settu þá í járn og létu þá berja fiska. Svo bar til, að Þorvarður slapp um hausttíma, en Teitur sat til páska. Á páskum var drukkið, og gjörðu þeir tveir sig drukkna er Teit áttu að geyma, svo að þeir týndu lyklinum frá fjötrunum, en ein vinnu-

¹) Höfundurinn fellir hér úr Jón biskup, sem hafði verið ábóti í Munk-lífi (Mikúls-klaustri) í Björgvin, kom til stólsins 1408, þrem árum eptir andlát Vilkins biskups, og andaðist 1413. Arngrímur pr. lærði og Þórður biskup hafa og fellt hann úr. sbr. Finn. Joh. Hist. Eccl. II, 465.

²) Finnur biskup hefir eptir Árna Magnússyni, að Árnul biskup hafi andast í Danmörku hérumbil 1430 eða skömmu áður, og svo er að ráða af annálum, sem lát hans hafi ekki verið frétt til Íslands 1430, en hann fór utan 1419. sbr. F. Joh. II. Eccl. II, 470.

³) Þ. e. Bjarnanesi í Hornaörði.

konan fann og fékk Teiti; með það slapp hann. Þeir skrifuðust þá til og tóku með sér dag, nær þeir skyldu báðir koma í Skálholt, og svo varð. Þeir komu báðir undir eins, þorvarður að utan en Teitur að austan, á hamarinn; þá var fyrst ridin áin á Þengilseyri. Og sem biskup frétti, að Teitur væri á hamarinn kominn, sagði hann sitt og þeirra líf farið, hann gekk þá til kirkju, og prestar hans og sveinar, og lét loka öllum hurðum á staðnum og kirkju, en skryðdist öllum skrudða, og prestarnir, og hóf svo upp messu og helgaði einu aflátu (oblátu) og hēlt svo á henni og hugði að sér mundi það hlífa. Í þessu koma þeir hinir að, og taka það til ráðs, fyrst kirkjan var læst og lokað, að þeir báru undir undirstokkana stór trè, og undu svo upp kirkjuna, svo þeir komust inn undir þar, en kirkjan stóð öll hall á meðan, og gengu svo innar til biskupsins, þar hann var fyrir altarinu í öllum skrudða, með oblátunni helgaðri. Þeir tóku hann strax höndum og togðu hann utar eptir kórnum, en prestarnir hēldu honum eptir megni. En þá þeir komu í miðju kirkjuna, féll oblátan niður. Með það drógu þeir hann út af kirkjunni, en prestarnir löfðu á honum allt út fyrir stöpulinn, þar slepptu þeir honum. Þá gekk kirkjupresturinn innar aptur í kórin, og skreið að þar er oblátan lá og bergði henni; þar í þeim sama stað var biskup eptirá jarðaður, og þá kirkjan brann, sá menn vott nokkurn til hans kistu. Hinir fóru með biskup út að ferjustaðnum á Spáastöðum, og létu hann þar í sekk, en bundu svo stein við, og köstuðu honum svo í ána; hann rak eptir það upp hjá Hömrum, hjá Ullarklett. Þeir voru tveir sérdeilis, sem að biskup létu í sekkinn og ána — Hann bað sér lífs og fékk ekki — Þeir báðir þá lifðu skamma stund; annar hét Ólafur, en annar Jón. Þessar hendíngar (voru) um þá kveðnar:

Ólafur hinn illi,
biskupa spillir;
þó gjörði Jón enn verra:
hann sá ráð fyrir herra,

því hann kastaði honum í ána. En þá Jón dó, gekk hann aptur og haldi ekki í jörðu. Þeir grófu hann þá upp aptur, og var hann með öllu ófúinn, og köstuðu honum út í eitt veiðivatn, og bundu stein við háls honum, en að morni, þá menn komu þar, var allur fiskur kominn í burt úr vatninu, og lá danður í hrönnum krággum vatnið, en aldrei varð vart við Jón síðan. Sveina biskupsins drápu þeir í kirkjunni, eptir því sem þeir náðu þeim. Sögn manna

er það, að þeir hafi skotið þá uppá skammbitum, bæði með boga og svo með spjótum, en hinir dattu ofan; þeir dysjuðu þá alla í Íragerði, fyrir vestan Brekkutún. En þá konu, sem Teiti fékk lykilinn, hafði hann með sér, og gaf henni XX^c jörð og gípti hana rikum manni. Systir þessa Þorvarðs Loptssonar var Söphía hustrú, hún átti þann mann er Ívar hét, og var kallaður Hólmur, hann var lögmadr, og Þorvarður átti systur hans, sú hustrú Margrét hét. Þessi Ívar Hólmur komst úr brennunni á Kirkjubóli, suður á Nesjum, en sá hét Árni, og var kallaður kameistari, er fyrirliðinn (var), og sveinar biskups Jóns Gerieksssonar voru að með honum; þar fyrir hefndu þeir mágar Þorvarður og hann á sveinum Jóns Gerieksssonar fyrir þessa brennu og annað þvífskt¹. Biskup Jón hann deyði 1432².

[Í tíð biskups Jóns Gerieksssonar skeði það inn í Mörk, að 18 menn fóru á fjall, og lágu í einum hellir um nóttina. Að morni eptir voru allir dauðir utan einn. Þann kölluðu þeir Sóttarhellir, og höfðu þángað heitgöngur sínar. Biskup Sveinn fór og þángað, og þar var altari og messað, og þar voru pípurarnar til skamrar stundar.³]

Um ættmenn Lopts skal segja seinna, þá talað er um Torfa Jónsson, sem var í Klofa, og allan þann ættþrín, þótt svo sè, að hans börn hafi verið á dögum hinna fyrri biskupa, Jóns og Gottsvins, sem nú kemur⁴.

8. XXII. biskup var GOTTSVIN. Ekki er getið um marga hluti á hans dögum; þó er sagt, að á hans dögum hafi eldur upp komið í áttunda sinni í Heklu, sumir segja í sjöunda sinni, og í þeim eldi hafi tekið af XVIII bæi á einum morni fram undir Heklu, en norður undan Keldum, og þar voru í tveir stórir staðir, hét annar í Skarði eystra, en annar Dagverðarnes. Það var þá manna mál: að svo mætti spilla þessu Dagverðarnesi, að það væri ekki

¹) Þessi frásögn er harla ólík því sem annars er talið, og sumt líklega misshermt, t. a. m. það, að Ívar væri lögmadr, en hlífstjórar voru að vísu ættmenn hans. Almennt er sagt, að Ívar hafi láúzt í brennunni á Kirkjubóli. Flinnur biskup og Espólln fylgja helst Birni frá Skarðsá í þessari frásögn. Björns annálar I, 28.

²) almennt er talið 1433.

³) Fyrsta viðbætisgrein ("Correctura") síra Jóns Egilssonar aptanvið annálana.

⁴) Hér telur ekki síra Jón Egilsson Jón biskup, útlendan mann, sem virðist hafa verið Skálholtsbiskup um tvö eða þrjú ár.

betra en Keldnakot; svo þótti Keldur lítils verðar hjá því. Sumir af þeim bæjum hafa aldri verið síðan byggðir. Á hvorum fyrir sig voru 50 hurðir á járnnum. Ekki er getið um börn þessara XX síðustu biskupa¹⁾, frá biskup Gizuri og til biskups Sveins, sem hér eptir kemur. Biskup Gottsvín ríkti í Skálholti anno 1445²⁾.

9. XXIII. biskup var SVEINN, hver að sagður er forspár og framsýnn. Eg vil og nokkuð lítið þar af segja. Hann var prestur í Skálholti, og var sendur upp til Torfastaða að messa þar, og sá piltur með honum er Erlendur hét. Svo bar til, þá þeir komu í Hóla, fyrir sunnan Hrosshaga, að kom á þá harðviðris sjúk, svo að þeir lögðu sig fyrir. Pilturinn sagði, hann mundi þaðan aldri lifandi í burt komast. Prestur sagði, hann skyldi bera sig vel: "Því hér eptir kemur gott, og önnur verður þá okkar æfi þá eg er biskup í Skálholti, en þú eignast dóttur Þorvarðs" á Möðruvöllum og hustrúnnar þar. Erlendur svaraði: "Það veit eg verða má, að þér verðið biskup, en það má aldri ske að eg fái svo ríka stúlkun, jafn fátækur sem eg er." — "Efa þú aldri," segir prestur, "guðs gáfur, hans mildi og miskun, því svo mun verða sem eg segi, og það til merkis, að þá þú ríður til kaupa, mun slíkt skúr koma, að mennu mundu aldri aðra þvífka." Í móti morni létli upp hríðinni, og fóru þeir leiðar sinnar til Torfastaða. Svo fór allt og fram kom, að Erlendur eldist og varð ríkur, og eignaðist dóttur Þorvarðs³⁾, en Sveinn varð biskup. En sem hann reið til kaupa, þá kom svo mikil skúr meðan þeir ríða heim, að allt varð hrífvott, en áður var glatt sólskin, er þeir komu undir túnið.

Þeir héldu það, og svo hefir sagt verið, að hann hafi skilið hrafna mál, og mart hefir þar verið frá sagt, en það hafa menn

¹⁾ Flestallir Skálholts biskupar voru eigingiptir framanaf, og seinast Magnús Gizurason. Þorvaldr bróðir hans átti Jónu, dóttur Klængs biskups, og Loptur í Hitardal, sonur Páls biskups († 1261) var merkismaður. Sigurðr biskup átti launson, sem hét Tómas.

²⁾ Þetta er og rétt, að þá var Godsuin í Skálholti, en 1418 telur Finnur biskup að hann hafi annaðhvort farið utan, eða andast. — Eptir hann telur ekki Jón pr. Egilsson tvo útlenda biskupa: Marcellus (frá 1449 eða 50 til 1460) og Jón Stephánsson Krabbe til þess hárumbil 1465.

³⁾ Þannig er rétt, en í frumritinu hafði staðið "Lopts". — Erlendur, sonur Erlendar Narfasonar á Kolbeinstöðum átti Guðríði, dóttur Þorvarðar Lopts-sonar; þeirra synir Vigfús hirdstjóri á Hlíðarenda og Þorvarður lögmaður á Strönd í Selvogi.

⁴⁾ hér hafði frumritið einnig haft "Lopts".

ætlað, að það muni ekki hrasn hafa verið, heldur eitthvað í hrasns líki, annaðhvort góður eða vondur engill. Hann sagði fyrir vinda og veðráttu, og lífstundir manna, og hvernig til mundi ganga í Skálholti eftir sinn dag: — Sá fyrsti biskup eftir sig mundi ekki lengi ríkja. Annar þar eftir mundi staðinn mjög byggja, og mesta grjót til hans flytja. Þriði þar eftir, sá mundi mestan grenivið að staðnum draga og kirkjunni, “og má með réttu”, hafði hann sagt, “sá hinn fyrri kallast grjót-biskup, en hinn greni-biskup. Þar eftir, með þeim fjórða, mun siðaskipti koma í land á öllu: messusaung og tðagjörðum, hríngingum og helgihöldum, og það mun alla tíma aukast meir með þeim fimta og sjötta; þá vil eg heldur vita son minn búa í Höfða, eða vera fjósamann í Skálholti, heldur en kirkjuprest; því Skálholt hefir aukizt og eflzt með herradæmi, en það eyðist með eynd og veslíngskap; enda er þá þetta land komið undir útlenzkar þjóðir”. — Ekki er getið um neina sérlega hluti aðra á hans daga, ellegar um nafnkunnuga menn, aðra en um ætt Lopts Guttormssonar; börn hans: Þorvarður, Ólafur, hustrú Ólöfu og Björn, hennar bónda, og hustrú Sophíu í Brautarholti¹; en hér verður að skrifa um seinna; þá kemur að Torfa Jónssyni í Klofa, því hann er af þeirri ætt, hver að var á dögum biskups Stephánar.

10. Börn biskups Sveins eru ei sögð, utan einn maður, Pétur, hvern þeir kölluðu ríkismanna-fælu, og segja menn það hafi gjört hans galdrar; hann veitti hustrú Haldóru, sem átti Múla, mikinn áverka í höfuðið, en skammyrti hustrú Hólmsfríði, en þær höfðu báðar svo búið; síðan misti hann sína rúnabók eitt sinn í Þjórsá, og frá því þótti mönnum honum allt öfugt horfa. Dætur átti hann iij; þeirra börn eru öll sátæk og oss ekki kunnug; ein var amma Sveins á Hæli og Helgu á Sandlæk. Jón Jónsson á Hrauni hygg eg að sé af annari systur kominn. Af öðrum mönnum veit eg ekki. Pétur eignaðist Valgerði, bróðurdóttur biskups Stephánar, og var það hennar heimanmundur, að þá biskup Sveinn, faðir hans, féll frá, þá var staðurinn svo skemmdur að húsum, og staðarins peningur þverráður, að hans erfingjar urðu skyldugir um iij^o hundr-

¹) Það er Sophía, sem átti Ívar Hólm, eftir frásögn síra Jóns, því eitt af höfuðbólum þeirra Hólmanna var Brautarholt; mun því enginn efi vera á, að Sophía hafi átt Ívar, og verið ekkja eftir hann þegar hún átti Árna Þorleifsson; verður þá og skiljanlegt, að Margrét, systir Ívars, hafi flúið norður að Móðruvöllum eftir brennuna.

aða, og það sama þá tók Pétur undir sér í heimanfylgju sinnar konu. Biskup Sveinn átti þessar jarðir: Öndverðarnes, Háholt í Hreppum, Öundurholt í Flóa og Snorrastaði í Laugardal og fleiri aðrar. Hann deyði anno 1470¹.

[Það hafði sked á dögum biskup Sveins og Magnúsar, að skip kom um haustið eitt á Eyrarbakka, og lágu um veturinn á Stökkseyri, og þeirra skip þar fyrir framan, sem þar er kallaður Danapollur — því þeir höldu þá danska — og Dana-baðstofa er þar kölluð. Einn þeirra átti frillu upp á Kekki, og þann drápu þeir. Um vorið í vertíðar lok drápu þeir ráðsmanninn frá Skálholti út á Bjarnarstöðum; sök veit eg ekki þar til. Þaðan ridu þeir, og til Stökkseyrar, og svo strax þaðan og austur til Stóruvallna, og hjuggu þar höfuðið af lögmanninum við dyra-þverskjöldinn, og ridu þjórsá fyrir ofan Krók. Með það sigldu þeir í burtu.

Það hafði og sked á Grund í Eyjafirði, að umboðsmaður frá Bessastöðum hann reið um land og gjörði miklar óspektir, bæði í kvenna legordum og fjár upptektum, þar til hann kom þar. Þá hafði þar búið ein hustrú og ekkja. Um kvöldið eptir það, þá háttad var, bauð hún honum þrjú boð fyrir sig og sína, en hann vildi engin þiggja. Hún bauð þá sínum mönnum að slá þá. Af þeirra vörn varð ekki mikið, en umboðsmaðurinn komst út í gluggann og ætlaði þar út, en einn komst þar að, og lagði til hans með spjóti, en hann greip við með munninum, svo hinn gat ekki aptur náð af honum, svo hlelt hann fast; hann bað þá einhvern koma sér til hjálpar; einn kom að með lagvöpu og sló á hnakkann, svo þar gekk út spjótið, en sá á því fyrir tönnunum. Sögn manna var það, hann mundi aldri hafa unnizt ef hann hefði komið fyrir sig vörn — og þar sjái enn högginn í bitum og stöfum².]

11. XXIV. biskup í Skálholti var MAGNÚS EYJÓLFSSON, hann ríkti nær x ár³. Ekki er margra hluta getið á hans dögum, utan

¹) Finnur biskup segir hann hafi andast annaðhvort seint á árinu 1475 eða snemma á næsta ári, 1476.

²) Þessar tvær greinir eru 15. og 16. viðbættisgrein eða "correctura" síra Jóns Egilssonar, optanvið annálana. Svo er að sjá, sem frásögnin í síðari greininni sé einhver afbökun saga frá Grundarbardaga 1362.

³) Finnur biskup sannar, að hann hafi verið kominn til stólsins að vísu 1478, og hefir hann þá verið 12 ár biskup, eða 13; en eptir tölu síra Jóns er "x ár" misskrifað fyrir "xx ár", því hann telur biskupsdóm Magnúsar frá 1471 til 1490.

þess, að Engelskir lágu í Hafnarfirði, inn hjá Fornu-búðum, á einu skipi, á því voru þrennir 100, það voru 100 kaupmenn, og 100 undirmenn, og 100 skipfólks. Sá var þá kaupskapur þar, að menn höfðu í hundrað hvað þeim líkaði, í mjöli, kötlum og klæðum. En svo bar til, að þeir gripu skreið fyrir ábótanum í Viðey og fleirum Nesjamönnum þar. Ábótinn gjörði sig þá heiman með LX manna til bardaga við þá; en áður hann reið fram til þeirra, þá spurði hann alla, hvort þeir væri samhugaðir sér að fylgja; þeir játuðu því allir. En sem heim var riðið, sneru aptur XXX, en aðrir XXX riðu fram, og sló þar í bardaga; lyktaði svo, að þeir íslenzku unnu, en ábótinn misti son sinn, þann Snjólfur hét, hvern hinir, sem aptur hurfu, borguðu þrennum manngjöldum fyri svik sín. Ábótinn var og kominn á knè í bardaganum, og kom þá einn af hans mönnum að, og hjálpaði honum; þeim sama gaf hann XXe jörð. Ekki minnst eg á annað sérlegt á hans dögum.

Biskup Magnús átti engin börn, en systur átti hann eina, sem eg hefi heyrt getið, sú hét Íngibjörg, og bjó í Haga á Barðaströnd; þaðan er allt Haga-fólk komið. Hennar bóndi hét Gísli, og var Philippi son eða Philpusson; en þeim til fróðleiks sem það vilja vita, þá vil eg eptir mínu minni skrifa þann ætthring, og hverir nú eru á lífi þar út af komnir¹.

12. Börn Gísla og Íngibjargar voru þessi: síra Jón, Erlíngur, Snæbjörn, Helgi, Eyjólfur; dætur: Helga, Dýrfinna, Þórdís, Guðrún.

Í fyrstu börn síra Jóns Gíslasonar — hann bjó í Holti undir Fjöllum — var hustrú Guðný á Hlíðarenda; hún átti ekki barn. Sonur síra Jóns var Gunnlaugur, faðir Jóns í Kollabæ. Annar sonur síra Jóns var Gísli, faðir Margrètar í Oddgeirshólum og allra hennar systkina: Bjarna, Odds, Ragneiðar, annarar Margrètar, Halldóru, Kristínar, hvar af mart manna er út af komið, hvað eg nenni ekki að skrifa.

Annar sonur Gísla var Erlíngur; hans synir voru Ormur vestra og Jón Erlíngsson: þeir bræður seldu Eggert Bæ á Rauðasandi. Af þeirra börnum veit eg ekki, utan síra Ólafi, hann var sonur Jóns, og hét móðir hans Kristín; hann býr nú, að mér er sagt, í Dýrafirði, eða þar um².

¹) samanb. *Nýlögiskjal* II. um Haga-ætt.

²) Eitt ágrip af annálum þessum eptir Grim. Einarsson (108b.) segir þetta sé síra Ólafur á Söndum, frægur maður og skáld gott, og saungfróður, sem synir kvæðabók hans, er ymsir eiga enn skrifaða.

Þriði sonur Gísla var Snæbjörn, hans son hét Gísli. Börn Gísla voru þeir: Þorgrímur, Þorsteinn og Erlíngur í Fjalli og þau syskin. Við þenna Snæbjörn hafði biskup Ögmundur jarðaskipti mörg, hvar inni að er Arnarbæli, sem Snæbjörn uppá klagar.

Fjórdi sonur Gísla var Helgi; hans synir voru þeir Oddur og Fúsi þar vestra; af þeirra niðjum veit eg ekki grandid, þó þenki eg þeir muni vestra.

Fimti sonur Gísla var Eyjólfur, sem bjó í Haga eptir föður sinn; hans börn voru þessi: Magnús, Þorleifur, Gísli; dætur: Kristín, Þórdís, Herdís. Börn síra Magnúsar voru tveir Eyjólfar þar vestra og Bjarni hér á Hofi; þeirra börn eru fá og fátæk. — Þorleifur átti fá börn ellegar engin; Þorkell hét sonur hans, hann var af tekinn á Kópavogs þingi. — Gísli Eyjólfsson átti eina dóttur, móður síra Gísla Guðbrandssonar í Hvammi. — En dætur Eyjólfis: fyrst Kristín, sem herra Gísli átti; þeirra börn: síra Stephán í Odda, síra Árni í Holti, dætur: Helga heitin, sem var á Stað, móðir allra barna síra Erasmus heitins¹; önnur dóttir var Vilborg, sem Þorvarður á Reykjum² á. — Dóttir Eyjólfis Gíslasonar önnur var Þórdís; hennar börn: Eyjólfur Halldórsson, sem bjó í Saurbæ á Kjalarnesi, faðir Ísleifs og þeirra barna; en dóttir Þórdísar var Valgerður í Staðholti, sem síra Jón Egilsson á; hún er móðir síra Högna [og þeirra syskina³. — Herdís, dóttir Eyjólfis, átti fá börn, svo eg af veit. — [*Fjórdi dóttir Eyjólfis Íngveldur, hennar dóttir Gyrður⁴, dóttir Gyrðar Margrét, sem átti Björn Guðmundsson í Stóraskógi⁵.* Þar er á enda um syni Gísla Philippussonar og þeirra eptirkomendur; nú er að tala um hans þriðja dætur og þeirra niðja.

13. Helga Gísladóttir átti fjögur börn, og komst ekki á legg utan eitt; hann hét Bjarni, og var Einarsson⁶; um hans föðurætt skal seinna segja; hann deyði bólu-árið, þá datum var 1555, og hafði hann XXXIII ár; hann átti ekki utan eitt barn eptir,

¹) þ. e. síra Erasmus Villatzson, sem var prestur á Breiðabólstað í Fljótshlíð.

²) Þorvarður var sonur Þorólfs, sonar Ásdísar á Hjalla, systur Ögmundar biskups, og bjó á Reykjum í Mosfellssveit.

³) Sigríðar og Íngunnar, er átti Marteinn Halldórsson, frá [, 408b.

⁴) Guðríðr, 615, 408 d; Sigríðr, 408b.

⁵) Þessi viðbætur er eptir afskrift síra Jóns Erlendssonar, A. Magn. 213 Fol., eptir afskriftinni frá Þúfu (408 d.) og ágripunum hinum betri.

⁶) en sá Einar launsonur Jóns Þorlákssonar og Solveigar Björnsdóttur.

það er Þórdís í Hólum¹, móðir þeirra síra Páls, síra Brands og síra Jóns og þeirra syskina.

Önnur dóttir Gísla hét Þórdís, hana átti Ari Andrèsson, hann átti Bæ á Rauðasandi. Þórdís átti ekki barn. Það er sögn manna, að þau hafi bæði gefið Bæ á Rauðasandi kirkjunni í Skálholti, og skyldi vera beneficium, en biskup Ögmundur fékk það þeim manni er Sigurður hét, en sá Sigurður fékk Bæ í jarðaskiptum Erlingi Gíslasyni, föður Jóns og Orms, sem áður er getið; og það var sagt í mínu uppeldi, að Eggert hefði gjört forlíkun nokkra þar uppá, svo hann² skyldi ekki áklaga, og hafi átt að fá honum silfurstaup, því herra Gísla heitnum var það allt kunnugt.

Þriðja dóttir Gísla var Dýrfinna; hennar synir³ voru þeir menn vestra, er kallaðir voru Konráðssynir.

Fjórdða dóttir Gísla var Guðrún, hún var á Sólheimum í Mýrdal, og átti einn son svo að eg vissi, og hygg eg nú sáttækt fólk. Þetta eru dætur Gísla Philpussonar og Íngibjargar. — Þar er allur ættiríngur Haga-fólks á enda, hver kominn er í aðra ætt af systur biskups Magnúsar Eyjólfssonar.

Afgángur biskups hann varð svo, það hann kenndi sér sóttar í sinni yfirreið suður á Nesjum, og vildi þá ríða heim í Skálholt, en sóttin öðladist hann⁴ meir og meir. Þeir riðu yfir Brúará, fyrir sunnan Reykjanæs, sem þá var kallað á Fólaldavaði; þeir studdu hann á hestbaki yfir ána, en svo skeði, að hann kom á land með litlu lífi eða alls engu; þeir tóku hann ofan og tjölduðu yfir honum þar á árbakkanum, og bjuggu þar um líf hans, og fluttu hann svo þaðan; en prestarnir gengu, og allur kennilýður, heiman að í móti lífinu, allt út að Þorláksþúfu, alskryðdir, söngu sáðan og hríngdu og fluttu heim, og á öðrum degi var hann niður settur. Biskup Magnús deyði anno 1470⁵.

Ekki er getið um aðra menn á hans dögum en á dögum biskups Sveins, sem er um Lopts ættmenn, því Sophía hustrú og hann voru miklir vinir.

¹) Þ. e. Hrepphólum, kona síra Jóns Egilssonar, sem þessa annála saml.

²) hann, Þ. e. Gísli biskup Jónsson, sem átti Kristínu úr Haga.

³) eiginlega voru þeir hennar sonarsynir.

⁴) Þ. e. einaði honum.

⁵) Þannig hafði Jón pr. skrifað, en ófað er, að hann hefir talið dauða-ár Magnúsar biskups 1490.

14. XXV. biskup Skálholts var biskup STEPHÁN JÓNSSON; hann kom til Skálholts þá datum var 1491¹. Á hans dögum báru margir hlutir við. Hinn fyrsti var sá: sú mikla sótt og mannfall, sem þá varð í öllu landi; hún kom á því sama ári og biskup kom til stólsins; hún kom eptir þing, og er sagt það hún hafi komið upp úr bláu klæði, sem annar fugl að sjá; sumir þá segja það hafi skeð í Hafnarfirði hjá Engelskum, sem þar lágu þá enn við Fornubúðir á því stóra skipi sínu og fjölda, sem áður er sagt; en sumir greina það hafi skeð í Vestmannacyjum. Það mannfall stóð yfir fram til krósmessu um haustið, og eyddi nálega allar sveitir, en fátt eitt minnst eg þar af, þó skal segja nokkuð það sérlegasta. Í þessari sótt var svo mikið mannfall, að enginn mundi eður hafði heyrt þess getið, því margir bæir eyddust, og þeir voru flestir að ekki urðu eptir á bænum utan iij menn eða ij, stundum börn, og það optast tvö eða mest þrjú, og stundum veturgömul, og sum voru að sjúga mæðurnar dauðar; af þessum sá eg eina, og var kölluð Túngufells-Mánga, hún var iij vetur hér í Galtafelli², hún deyði þá eg var XXX ára; aðra sá eg, sú hét Halldóra, hún var móðir síra Gríms, er hét Hruna, hún hafði verið veturgömul í þeirri plágu; hún deyði þá eg hafði XXXIV; þar sem að voru IX syskin, þar urðu eptir ij eða iij. Þessi sótt var iij árum fyr en síra Einar Ólafsson, afi minn, var fæddur. Einn mann sá eg, þann er var XIV vetra í þeirri plágu, og eg talaði við hann, sá hét Jón og var Þorbjarnarson, faðir Þórdísar í Odda, en afi síra Odds í Hraungerði og þeirra syskina. Jón sagði mér, að hann hefði átt heima í Ási hjá Hruna, og þar hefði engin sótt komið og enginn maður dáið, og ekki heldur hefði nein sótt komið upp í Hamarsholti, og engin á Efri-Þórisstöðum í Grímsnesi, nè heldur í Kaldárhöfða; þessa iij bæi þá tilgreindi hann, það engin sótt hefði komið. Í Skapholti³ var eptir eitt barn, og á hverjum degi sagði hann iij eða iij, og stundum (fleiri), flutta vera til kirkjunnar í einu, og þó að færi VI eða VII til kirkjunnar með þá dauðu, þá

¹) Finnur biskup sannar, að hann hafi orðið biskup 1491, því í Febrúar 1492 hefir hann látið rita bréf sem enn eru til.

²) Í hinum afskriftunum stendur: "hún var þá þrèvetra", og kann vera sú sè meiningin, og að lesa elgi: "hún var þrèvetur" (en ekki: "þrjá vetur"), "(og var) hér í Galtafelli". Galtafell er bær í Hrunamarnahrepp.

³) Á líklega að vera Skapholti, hin handritin hafa "í Skálholti", en það mun rángt vera.

komu ekki aptur utan þrír eða mest fjórir; þeir dóu þá er þeir tóku öðrum grafirnar, og fóru þar svo í sjálfir; konurnar sátu og dauðar við keröldin í búrunum, og undir kúnum og með skjólurnar á veginum, svo að iiij og iiij fóru í margar grafir; féllu þá margar og miklar eignir mörgum þá til handa, og margur var sá, að erfði nálega alla sína ætt, fjórmenníng og þar fyrir innan; var þar tilgreindur einn af þessum: Halldór Brynjólfsson, er bjó í Túngufelli, sem þá varð ríkastur í Sunnlendínga fjórðungi, en Halldór var faðir síra Odds, föður Þorgerðar, sem var í Odda, kviunu síra Stepháanar; bróðir síra Odds var Snæbjörn, afi síra Snæbjarnar á Kirkjubóli í Lángadal. Og það sagði mér móðir mín, eftir ömmu sinni, að teikn fyrir þá plágu hefði verið mörg óáran hér í landi á allmörgu; þá hafi tekið veiði úr öllum vötnum, svo hvorki veiddist lax né silúngur, og það gekk í þrjú eða fjögur ár áður sóttin kom.

15. Önnur sótt var á dögum biskup Stepháanar, hún var anno 1512, þá var síra Einar af minn XV vetra; í þessari bólnasótt féll enn fjöldi fólks, bæði karlmenn og konur; þó meir karlmanna lýður; hún kom líka út um þíng, og stóð yfir til krossmessu um haustið; svo var sóttin mikil, að konur fengust ekki til að mjalta, og gekk fenaður baulandi, en sauðpeníngur hljóp til fjalla. Teikn fyrir þessa sótt var elds uppkoma sú hin mikla í Heklu, hverja þeir sögðu þá hina áttundu; en um þá sjöttu eldskomu er áður skrifað í öðrum annál¹⁾. Þá var uppi undireins eldur í Trölladyngju og Herðibreið. Eftir þá alla elda kom sótt svo mikil og mannsfall um allt land, þessi sótt tók hvern fertugan mann og þaðan af yngra; í þeirri sótt andaðist fyrir norðan land iiij^o manna. En

¹⁾ í öðrum annál]. „Hér með meinar síra Jón, ófað, *excerptum* það, er hann gjört hefir úr einum fornum annál á pergament, sem fyrrum hefir legið við Skálholts kirkju og nú er í minum fórum; hefi eg það sama *excerptum* séð, ritað með hans eigin hendi, í kveri in octavo, sem fyrrum hafði átt Oddur Einarsson biskup, og var það flaman við *excerptum* úr Húngurvöku, sem sami síra Jón hafði gjört 1601. Er svo þetta annáls *excerptum* af honum gjört um það sama leyti, hérna 4 árum fyr en þessir biskupa annálar eru af honum skrifðir.” A. M. — Hinn forni annál, sem hér er nefndur, er sá, sem Brynjólfur biskup hefir kallað Skálholts annál hinn forna, og er nú í safni Árna Magnússonar 420. 4to, en ágríp síra Jóns af honum hefir Árni sjálfur rífið í sundur. Ágríp síra Jóns af Húngurvöku er í safni Árna 110. 8vo, með eigin hendi síra Jóns svo sem áður var getið hér að framan.

þessi eldskoma, fyrir þessa bólnasótt anno 1512, hún kom anno 1510, Jakobsmessu-kvöld; þá var síra Einar af minn XIII ára piltur í Skálholti, en þá var biskup Stephán; sagði síra Einar mér, að svo mikill jarðskjálfti og dýnkur hefði komið, það þeir hugðu að allur staðurinn mundi hrapa í einu; þeir voru að borðum, og hljóp hver maður út, svo voru þeir hræddir, og ekki einn tók sinn hníf burt af borði, og nálega trað hver annan undir, og lágu eptir fjórir af þeim; en sem þeir komu út á hlaðið, þá var allt loptið glóanda að sjá, sem það væri í einum loga, af eldsfluginu og glóandi steinum; þrjá sagði hann komið hafa í Vörðufell, nær Helgastöðum, og einn maður hafi rotast fyrir kalldyrinum í Skálholti af þessum steinagangi, en víða í Hloltum höfðu þeir komið, og suður um Rángárvelli, og til Odda komu einnig tii steinar. Anstur á landi skeði það svo, að sá maður bjó í Mörk, er Eysteinn hét, hann flúði í þessum eldsgangi með konu sína, og maður með honum; maðurinn drapst í flóttanum, en hann kom konunni undir einn stóran melbakka, og breiddi yfir hana söt og þófa, en hann komst sjálfur með harðfengni til bæja, en þó mjög barinn og stirður. Svo hafa allmargir menn sagt, að þetta sama Jakobsmessu kvöld, sem eldurinn kom upp í Heklu, þá hafi á þeirri sömu stundu dáið kóng Hans í Danmörku¹, og manna mál hefir það verið, að menn þrír skyldu hafa sæð í loganum svo sem aðra kóns kórónu, og einn af þeim, er það skyldi sæð hafa, var greindur Jón heitinn Magnússon, sem var á Núpi í Eystrahrepp, af Jóns heitins, er þar var nú; sá hinn fyrri Jón Magnússon var þá sóktur til allra mála, og haldinn hinn vísasti; hann samsetti allan reikning Skálholts, hvernig það menn skyldu hann reikna og niður setja hvert eptir annað; áður voru þeir í þeim reikningi uppá xliij daga sex saman, sem þann reikning tóku.

16. Á dögum biskup Stepháns var slag í Vestmannaeyjum með Engelskum og Sfidumönnum, þar féllu xliij Engleskir, og einn prestur af Íslenskum, er síra Jón hét, og var kallaður smjörnefur; hann hélt Skarð í Meðallandi; þá var datum 1514. Þar nokkrum árum eptir, nær datum var 1518, eður þar um, var slag með Engelskum og Handborgurum² í Hafnarfirði, þar lágu þeir samt þá enn með

¹) Undarlegt er, hversu þessi samsetning viðburðanna hefir myndast, því eldsuppkoman á að hafa byrjað á Jakobsmessu (25. Júlí) 1510, en Hans konungur andaðist ekki fyr en í Febrúar 1513.

²) Þ. e. Hamborgurum, Hamborgarmönnum.

það stóra skip, og mannfjöldi þrennum 100, inn hjá Fornu-búðum. Hafnirðingar vildu fá sèr höfn einhverja, og þótti sú hin bezta hær, og vildu því rýma hinum í burtu; þeir komu uppá þá í útrænu, svo reykin lagði allan inn á þá Engelsku, en þýzkir höfðu klædt bæði skipin með sængum, ofan í sjó; þeir fengu sèr til liðs XLVIII menn af þýzku úr Vatnsleysu og úr Keflavík, Bátsendum og Þórshöfn; af þeim öllum komu ekki aptur utan þeir stöku VIII, en hinir XL lágu eptir dauðir; þó unnu þýzkir og rýmdu hinum í burtu og sluttu sig fram á eyri, og hafa þar legið síðan, en Engelskir tóku sèr þá höfn í Grindavík, og lágu þar lengi.

17. Það sagði og síra Einar mèt, að þá hann var barn, fjöggra vetra eður fim, þá hafi rekið á Sólheimum austur steypireyður, XC álna lánga, og kálf hennar í burðarliðnum XXX álna; þar um, skammt fyrir eður eptir, það trè, sem var XL álna eða meir, og sedmíngur í þann mjórra enda, en meir en tveggja í hinn, þar nærri um þá datum var 1500; — sá var hinn þriði, er þar hafði áður fyrri rekið, að hann sagði sèr hefði sagt verið, eina fjallaskessu eða tröllskessu, þeir kalla; hún varð dauð þar fundin, og sögðu hún mundi hafa komið af Grenlands óbygðum og orðið fyrir jöklahlaupi; þá hún lá dauð á sandinum og kreppti fótinn, þá mætti sá hæsti maður gánga undir knæsbotina á henni með öllu rætt — eg vil ekki það herma eptir þeim að hann hafi mátt ríða. — Að þessu er nú lítið gagn, nema að vita hvað skeð hefir.

18. Það hafa enn sagt mèt Vestfirzkir margir, að nærri um biskupa skiptin, Magnúsar og Stephánar, þó heldur á dögum Stephánar, hafi komið skip af hafi, að Barðaströnd nærri; það hafði fengið hafvillur allt sumar; þeir þekktu ekki landið og vissu ekki til hafna og forgengu þar, því enginn sagði þeim leið. Það skip var hlaðið ekki utan af víni, svo það var manna mál, að þeim sýndist lit rauðum bregða á sjóinn, þar sem skerin brutu skipið; þar af komst fyrirliðinn og tveir menn aðrir; hann var lángt utan úr löndum og hafði ætlað með drukkinn í brúðkaup sitt, ógurlega ríkur; það skip hafði ekki verið gjört nema af cipressus-víði, og af honum sá eg mikið hær í Skálholti; hann hafði sagt, hver hann hefði vísað sèr til hafnar með allt sitt, sá skyldi hafa fengið svo mikið gull og silfur, sem hann hefði verið þúngur til, hversu stór sem hann hefði verið. Mig minnir, að

badstofan á Læk á Barðaströnd hafi átt að vera smíðuð af þeim víði; um vorið kom hann sèr í skip með Engelskum.

Það skeði og á dögum biskups Stephánar, að sögn síra Einars og annara fleiri, þar nærri um þá datum var 1508, að menn fóru til krossins í Kald(að)arnesi; en tveim nóttum eptir krossmessu um haustið, þá menn fóru þaðan, ofhlóðu þeir skipið af mannfólki, stóran teinahríng, en þá þeir komu út á miðja ána á Stapanum, þá sökk undir þeim, svo þar komst enginn lifandi manna af. Sumir hafa sagt mèt, að þar hafi á verið XXX, sumir XL, en sumir L; prestur var þar á, sá Böðvar hèt, hann hèlt Garða á Álptanesi, hann rak upp með handbókinni á hálsinum á Bæjarfjörur, en dóttur hans fundu þeir í þorlákshöfn út á sjó, með klæðum og öllu silfri.

19. [Á dögum biskups Stephánar, snemma, skeði það hjá Videy, að menn fóru þaðan margir, nærri xij, og voru drukknir; þeir sukku þá þeir komu í mitt sund. Þar komst af ein kona, hún var á góðum klæðum og hèldu þau henni uppi, svo hún (!) varð náð; hún var og líka þúngbúin.

Þar skammt eptir kom sú skúr um fardaga, að fimmtigi kúa þá kroppnaði í Biskupstúngum. Menn fóru með þá konu til graptar í Skálholti, er Katla hèt, og var enginn þráður þur á þeim. Þeir kölluðu það Kötlu-skúr.

Það skeði og líka þar eptir, nokkrum árum, að maður einn, er Sigmundur hèt, gjörði það af metnað, háðtúng og gemsí sínu, að hann stakk einn kross, hèr var í Skálholti, og sagðist skyldi reyna, hvort það trè hefði meira uppá sig en annað; svo skeði, að krossinum blæddi, þar hann hafði stúngið; hann var settur inn, og fèkk refsingar. Frá þessu sagði síra Einar mèt, hann var hèr þá djákni í Skálholti, og þennan mann kölluðu þeir Sigmund kross-stíng.

Það bar og til á hans dögum, að tveir menn ridu suður yfir Merkurhraun, prestur og leikmaður; þeir tóku til að þrátta um lífinn hlut. Presturinn hèt síra Jón, og átti heima í Reykjardal. Það skeði þar um þá datum var 1512. Þessi maðurinn tók mathníf sinn, hnefaði hann og stakk svo prestinn í brjóstið fyrir neðan geirvörtuna, er þeir ridu samsæta, síðan keyrði þessi maður hnefanum á skaptið, svo hnífurinn sökk allur, og ætlaði að reiða prestinn út í Hvítá, en menn komu að. Hans hegning var sú, að hann var settur inn, og hýddur og sveltur, og þar

með að síðustu skyldi hann fá sitt vandarhögg af hverjum manni, er inn gengi í Skálholts kirkju þorláksmessu, þá flest fólk var þar saman komið.

Á dögum biskups Stepháunar skeði það út á Borg í Grímsnesi, um haustið, er tífundum var skipt, að einn hreppstjórinn, sá hinn helzti, hver að Gísli hét, var rotaður þar; en er hann rakaði við, leitaði hann að hinum og fann hann; hann setti lnesfann undir eyrað á honum, svo hann dó. Þar skammt um eptir var annar veginn á mýrunum fyrir austan Svínavatn; þeim kom til um haga: sá á Þórisstöðum beitti á hinn og hans haga, en vetur var harður, en lagði honum óþakkar og ill orð í staðinn, og sló hann með stöng um herðarnar. Hinn hafði ekki í hendi utan hálfa reku, og stóð út úr skaptinu blindgurinn, hann sló hann aptur með því, en það kom í gagnaugað, svo hann lá eptir dauður.

Á dögum biskups Stepháunar veiddist sá fiskur í Gíslholtsvatni, sumir sögðu í Hagaleiru, að á nóttinni þar eptir dóu af honum vij menn, er á honum bergðu; svo sagði síra Einar mæ¹⁾].

20. Á dögum biskups Stepháunar drukknðu fimm menn í einu út í ósnum fyrir utan Arnarbæli, því þar um var þá almennings vegur úr öllum sveitum, en lagðist af úr því; datum veit eg ekki. — Þar nær um þann tíma, þá drukknðu iij menn hjá Ölmóðsey af skipi, þeir ætluðu eptir eggjum; datum minnir mig, að sögn asa mínns, hafi verið 1516, því hann sagðist þá hafa verið ráðsmann og djákni hjá síra Jóni mági sínum. —

Og þar nærri um báru saman ráð þeir síra Þorkell og ij djáknar og ij grjótmennirnir, sem voru í Skálholti að flytja og hafa heim og aka vetur og sumar hellum og grjóti til staðarins. — Þeir tóku upp grjótið á sumar, en óku á vetur á nautum. Á sumarið fóru þeir upp að Vatnsleysu, og fluttu þaðan hellu á stóru skipi, naustið að því var fram hjá Torsholti við ósinn. — Þessir áður greindir fimm gjörðu lykla að kirkjunni, og að studio, er þá var kölluð ein stúkan í kirkjunni, og stálu þaðan gulli og silfri og klæðum, og svo öðru fleira. En þá þeir urðu uppvísir, fannst svo mikið silfur hjá grjótmönnum í hálfrónum sjóvetlíngi, að presturinn bauðst til þess að taka það í ráðsmannskaup sitt, og skyldi biskup svo kvittur, en það var allt að auki sem hinir þrír höfðu. Sú varð

¹⁾ Þessar greinir í 19. kap. eru 2. 3. 4. 20. og 11. grein í rúðinni í viðbætisgreinum ("Correctura") síra Jóns Egilssonar aptanvið annálanna.

hegning á prestinum, að hann var skryddur fyrst öllum skrudða og leiddur svo innar fyrir altari; biskup var þar fyrir, og var lesinn allur vígslusaungurinn öfugur aptur á bak, og tekið svo af honum sérhvert messu klæði, eptir því sem (hann) hafði áður verið á færður; þar eptir var hann flettur fótum og gjörður ber ofan að linda; biskupinn og tveir prestarnir höfðu þá sinn vönd hver þeirra, en fjórir höldu í hans hendur og þöndu hann svo út á millum sín og leiddu hann aptur á bak öfugt út af kirkjunni, en biskupinn og ij prestarnir hýddu hann allt út fyrir dyr, og svo lyktaði það; en refsing hinna man eg ekki.

Biskup Stephán lét hlaða einn grjótsvegg í kríngum kirkjuna alla, allt upp undir útbrot, til skjóls við hana, svo þá að rúmlega mátti ganga millum hennar og veggisins; en þá biskup Ögmundur kom til, svo lét hann taka þann vegg í burtu og hlaða með honum allan kirkjugarðinn.

21. Sá tilburður varð hér í forstofunni í Skálholti, að einn skólapilturinn varð öðrum að skaða, þó óviljandi. Það bar svo til, að þeim voru gefnar pörur um morguninn á disk, fleirum en þeim. Sá pilturinn fyrir varð, hann hélt á tónum diskinum, en hinn gjörði að rælni sinni og pikkaði neðan undir diskinn, og í því varð hann nær hinum en hann varði, og stakk í brjóstid á honum, svo hinn dró það til dauða. — Það skeði og hér á Brekkum uppi, að maður þar var veginn saklaus, utan hann bannaði þeim hann vó að höggva hrísid svo nærri bænum, en veggandinn áður um sumarið áður fyrir þorláksmessu hér í Skálholti hjó í sundur (með leyfi að segja) þann hund er biskupinn átti; — engin sök önnur, en honum þótti sér ekki boðið til drykkjunnar; fjórum árum þar eptir varð hann öðrum manni að skaða í Grindavík; hann sigldi þá með Fúsa lögmanni, og hann fékk líf fyrir hann; biskup Sveinn hafði skírt þann mann og sagt það. hann mundi verða flysjúngur, og honum mætti ætla brók en ekki¹⁾ sokka; hann var afi Teits í Auðsholti.²⁾ — Í Viðey, þar í útidyrnunum, var víg unnið; það gjörði Erlendur, á Strönd var, en fyrir varð sá maður er Ormur hét, og átti systur Erlends; þá

¹⁾ honum mætti ekki ætla brók miður en sokka, 615.

²⁾ Oddur biskup hafði ritað á spáziu í frumritinu: "Sandbælis-Jón, all Teits Gislasonar". Espólin lætur Teit þennan í Auðsholti vera sama og Vopna-Teit, og kallar hann Ögmundarsson, en þá er hann rángt fedraður.

ágreindi um hennar heimanmund; sveinar biskups Stephánar veittu honum lið, því Erlendur var hans systursonur, en þó urðu þeir fyrir áverkum, en Erlendur og maður með honum hjuggust á í dyrum í móts við Orm og annan mann með honum, og stakk Erlendur hann fyrir neðan geirvottuna¹ með kórðahúffi; það var Erlends fyrsta víg, en mörg urðu seinna². Þessi Ormur, sem fyrir varð, var faðir Halldórs, föður Eyjólfss, föður Ísleifs, sem nú er í Saurbæ á Kjalarnesi. — Biskup Stephán hafði og umskipti með XII presta ráði við Þíngvallar-kirkju: fækk staðarkotúngunum allan skóg fyrir ofan Hrafnagjá, en kirkjunni (á Þíngvöllum) þrjár jarðir í staðinn.

22. Á hans dögum þá kom í Skálholti af páfannum sendimaður með aflátsbréfi; hann var 14 daga í Skálholti og fann ekki biskup utan tveim sinnum upp í skrudahúsi, skryddan, og kennilyðinn hjá; þeir tölnðust við í latínu, svo engir skildu³, um þessi bréf, en þó varð það um síðir auglýst, að biskup sagðist ekki vilja mótfalla páfann eða hans boð, og mætti hann selja þeim er kaupa vildu, en engir þeir, sem sín ráð vildu hafa, skyldu þau (kaupa) og enginn sinna; með það fór hann á burt og seldi þau víða fyrir allan pening, flestum fyrir X aura, en hjónum fyrir hundrað; summan á þeim var sú, að þeir skyldu kvittir af öllum nmlíðnum syndum, svo sem að guð hefði þá kvitta gefið. Þetta skeði anno 1513, eður þar um⁴.

Þá datum var 1511, þá reið biskup vestur um Jökul; þá gekk af ábótinn á Helgafelli; þar sat biskup viku; en þá hann fór burt, sagði sá Einar mér — hann var þá með biskupi — þá hafði biskup þaðan svo mikil klæði óskorin, sem hestur gat borið, en af silfri sagðist hann ekki hafa vitað.

Biskup Stephán var vel lærður, og hans iðja ekki aunað en kenna, og gaf hann vers uppá sérhvern hlut sem við veik. Þetta

¹) Þ. e. geirvörtuna.

²) Oddur biskup hefir ritað á spáziu: "Erlendur Þorvarðsson, hann var þá júngkæri, drap Orm, mág sinn". — Ormur þessi var sonur Einars Þórólfssonar frá Hofstöðum, en systir Erlendar, sú er hann átti, hét Ragnheiður.

³) Varla er líklegt það hafi verið latína, sem enginn skildi, líklegra er það hafi verið frakknesk eða ítölsk tunga.

⁴) Finnur biskup og Espólin helmfæra það til 1517, þegar Arcimhold kom í Danmörk.

var hans framferði, til gamans: hann drakk aldri svo mikið öl, öll þau ár hann ríkti, að á honum sæist drykkja; og aldri reið hann hesti á skeið; og aldri át hann kjöt, utan jóla dag og páska; og aldri var hann í skyrtum eður át hvítan mat, þeir kölluðu, nema á sunnudag. Hann var harður í refsingum við alla sakamenn, með innsetningum og hyðingum, og öðrum harðindum, svo margir kjöru heldur danda. Ekki þar um fleira.

Nú er að skrifa um hans niðja.

23. Hann átti ekkert barn, og aldri var hann við konu kenndur, en bræður átti hann marga, hverir að voru þessir: Guðmundur, Ásmundur og annar Ásmundur; systur hans: Margrét, Íngirður; og minnst ekki á fleiri¹.

1. Börn Guðmundar var: síra Þórður; hans börn veit eg engin. — Annar hans sonur var Brandur, sá bjó á Leirá vestur; hans synir voru þeir Ólafur og Torfi. — Börn Ólafs er: Jón, sonnr Ólöfar á Geitabergi, og Sesselja, sem átti Hannes Ólafsson² í Hvammi í Kjós, [*sá eð var faðir Jóns Hannessonar*³; — en sonnr Torfa er Helgi í Höfn, hálsbróðir þeirra síra Torfa og síra Jóns, [*Þorsteinssona*⁴. — Dóttir Guðmundar var Valgerður, sem átti Pétur Sveinsson, sem áður er sagt og hverjar hennar dætur vorn; eptir það átti hún þann mann, er Hallkell hét, hann var faðir síra Stephánar, sem var í Laugardælnum, faðir síra Jóns og þeirra syskina. Þetta er sett Guðmundar.

2. Börn Ásmundar, þess betra þeir kölluðu, var Jón; hans dóttir var Guðrífur; hennar sonnr er síra Gunnlaugur og þau öll syskin; og mart manna er af honum komið, það eg þekki ekki.

3. Börn illa Ásmundar, er þeir kölluðu, voru fá, þó átti hann eina dóttur, Guðríf; hennar dóttir var Margrét á Hæli; sonur hennar var Jón Valdason⁵ og þan syskin; það er allt fátækt.

Systur biskups voru þessar: 1. hustrú Margrét, er Þorvarður Erlendsson á Strönd átti, og voru fá hennar börn það eg af veit, utan Erlendur lögmaður, er þar var lengi; hans dætur voru þær:

¹) Oddur biskup hefir ritað á spáðu: "faðir biskups Stepháns hét Jón Egilsson".

²) Þannig leiðrétt, og svo hefir síra Jón sjálfur í ættfring Bjarnar Guðna-sonar (28. kap.); hér hefir hann ritað "Björnsson", og er það rángt.

³⁻⁴) frá [viðbætisgrein eptir síra Jón Erlendsson.

⁵) "úr Hreppum", bætir Oddur biskup við.

Guðbjörg, er Jón Marteinsson átti, og Margrét, er Þórólfur¹, faðir Sigmundar og Þorvarðs og þeirra syskina, átti. — Þessi hustru Margrét hafði gefið Herðísarvík kirkjunni í Krýsuvík, og hafði hana frá Strandar kirkju, því hún — að sögu — átti hana áður, en (nú) er hún komin til Skálholts.

2. Önnur systir biskup Stephánar var Íngiríður, móðir herra Marteins. Hans börn skilgetin: Halldór, sem átti Herðísi Nikólásdóttur, en hans dóttir Íngiríður, er Ólafur Jónsson Baggi nú á². Launsynir herra Marteins voru þeir: síra Einar á Staðarstað og Jón heitinn; hans dóttir er Solveig, sem Hákon Björnsson nú á. Þar er á enda ættfringur biskups Stephánar.

Föðursystur átti hann sèr, sú Hallbera hèt, Egilsdóttir, og Jón Egilsson faðir hans. Sonur Hallberu var síra Einar Ólafsson, hans sonur var Egill, en synir Egils: Jón³, Sigmundur, Eyjólfur, Sigurður, Ólafur, Einar; dætur: Þurður og Þorgerður. Ættfringur þessara syskina er mönnum hér í sveitum kunnugur.

Nú er um þá menn sem þá voru.

24. Samtíðis biskupi Stepháni voru margir vildismenn, hverja eg vil einn og sérhvern greina til fróðleiks, ætt þeirra og uppruna greina, og fyrst segja af Torfa í Klofa, því þeirra á millum var mjög fátt og mikill óvinskapur, svo Torfi sat opt um biskup. En undirrót þessa var það, að Torfi tók að sèr alla sakamenn, svo biskup kom engum refsingum yfir þá, og gengu svo ókvittir og óleystir, því biskupar áttu þá með öllum kvennamálum. — Torfi gjörði sig heiman einusinn með 30 manna og ætlaði nú í Skálholt, um vetur, þá allir staðarmenn voru komnir í ver, og ætlaði að taka biskup til banda; þá lá Þjórsá millum fjalls og fjöru; en er þeir komu út að Nautavaði, sýndist þeim einn áll suður eptir öllu. Þeir riðu mest að Kaldárholti, og sneru svo aptur; — en áin var bæði riðin þann dag og líka eptir sem fyrir. — Í annað sinn kom hann heim í Skálholt, og er biskup frétti það, bauð hann að læsa öllum dyrum. Torfi gekk að kirkju, svo ofan að norður-dyrum, og gaf stórt högg á dyrnar, og spurði hvort "skolli væri inni"; — þá var ekki heima utan einn bisk-

¹) "Eyjólfsson", bætir Oddur biskup við.

²) "og Guðrún, sem átti síra Einar Þórðarson á Melum við Borgarfjörð", bætir við síra Jón Erlendsson og hinir.

³) "síra Jón í Hólum", bætir Oddur biskup við á spázu.

uppsveinu, sá Loptur hæt, hann hljóp í tygin og að dyrum í móti Torfa, og ansaði þessu: „inni er skolli og ekki hræddur, bíttu til þess hann er klæddur“, — með leyfi að segja — „djels hórusoninn, hver sem þú ert!“ — Torfi svaraði þá: „ertu þar stráka-Loptur? — þessu mundir þú ekki ansa, ef þú þættist ekki yfir fleiru búa en eg af veit“; með það reið hann í burt. — Mörg voru þeirra fleiri atvik, sem eg nenni ekki að skrifa, — og af þessu lét hann aldri fyr en svo bar til, út á alþingi, þá Torfi gekk til lögrættu og sætlaði að setja þing, þá sýndist öllum sem lífúll flóki svartur kæmi norðan frá Skjaldbreið í mynd lítils fugls, og stefndi að Torfa og steypiti sér ofan yfir hann, og jafnsnart rak hann upp stórt hljóð og varð sterkur, svo að VIII hældu honum, og eptir það var hann bundinn. Þá kom biskup, og allur kennilyður með honum, sem var á þingi; hvolfdi biskup þá fyrst stakksermi sinni ofan yfir höfuð á honum; — þeim öllum ofbuðu augu hans og andlit með hljóðum. Eptir það féll biskup á kné og allir með honum til bænar, með lestrum og söngvum, og þá sefaðist um nokkuð, svo þaðan í frá batnaði honum æ meir og meir, svo að þar eptir urðu þeir biskup og hann útvortis vinir, en aldri þelaust. Torfi lét drepa þann manna útlenzkan á Hrauni í Ölvesi, er Lénarð hæt; hann hafði sezt með ráni á Arnarbæli og heitazt við að drepa Torfa. Með Lénarði var sá maður, 18 vetra, er Eysteinn hæt; hann varði einn dyrnar, svo enginu komst inn, fyr en þeir rufu húsin; sá sami maður var alla æfi síðan á Landi, og það er sá hinn sami sem flúði undan eldgáningum í Heklu með konu sína, sem áður er sagt. — Eptir þetta gekk Torfi til hlýðni við biskup, og tók lausn fyrir það víg. — Torfi varð ekki mjög gamall maður og kaus sér leg í Skálholti; gaf þá Helga hans kvenna með honum þrjár jarðir og bezta krossinn, svo hann fengi kirkju-leg í Skálholti; en nöfn þeirra jarða veit eg ekki¹.

Nú er um ætthring Torfa í Klofa.

25. Fæðurætt hans er þetta: fyrst er Loptur hinn ríki, Guttormsson; hans börn voru þau: Ólafur, Þorvaldur² og Eirekur, hustrú Óluf og hustrú Sophía. — Sonur Ólafs var Jón, hans sonur var Torfi í Klofa. — Börn Torfa þessi: Eirekur, Jón,

¹) Eptir því sem sumir segja gaf Helga Guðnadóttir til kirkjulegs fyrir Torfa sinn jarðir til Skálholts: Vindás, Hreiður, Akbrautarholt, Lækjarbotn og Hjallanes.

²) hjá síra Jóni stóð misskrifað: „Þorvaldur“.

Bjarui, Þorsteinn; dætur: Guðný, Sesselja og Katrín; eg man ekki fleira. — Börn Eireks voru þessi: Jón Eireksson, faðir Brynjólfs í Skarði, og Guðni, sem átti Klofa, faðir allra þeirra syskina: Eireks, Páls, Sigurðar og þeirra systra. — Jón Torfason dó barnlaus¹. — Bjarni var faðir Sigurðar á Stokkseyri, föður Bjarna sem þar er nú; dóttir Bjarna var Þórunn, móðir Bjarna Þorgrímssonar í Haga. — Þorsteinu Torfason var faðir Íngibjargar í Túngu; hennar börn: síra Ásmundur og síra Jón og öll þau syskin; — önnur dóttir Þorsteins er Guðrún í Hersey; hennar dætur tvær eiga þeir bræður Björgólfur og Tyrfringur Ásgeirssynir². Þar er ætthringur þeirra Torfasona.

Guðný Torfadóttir átti Erlend Jónsson, föðurbróður Jóns Ásgrímssonar í Fjalli; hans dóttir var Guðrún heitin Erlendsdóttir, er var á Núpi; hennar börn voru þessi: Jón, Magnús, Erlendur, Guðni, Ari; dætur: Úlfhildur og Íngvildur. Ætthringur þeirra allra syskina er oss öllum kunnugur. — Sesselja Torfadóttir var móðir Fúsa bónda Þorsteinssonar í Dal; hans börn við sinni fyrri kvinnu er Magnús í Austfjörðum, og Árni sonur Magnúsar; [*sonur Árna síra Fúsi á Hofi í Vopnafirði*³; — en dóttir Fúsa er sú, sem á síra Oddur Þorkelsson á Hofi í Vopnafirði⁴; — Börn Fúsa við þeirri seinni kvinnu sinni, Önnu, er Jón og Þorbjörg, kvinna Hákonar Árnasonar í Klofa; um móðurætt Þorbjargar er seinna; en synir þeirra Hákonar og Þorbjargar eru mönnum kunnugir⁵.

Nú er um ætt Helgu Guðnadóttur, kvinnu Torfa.

26. Hún var ættuð að vestan. Björn hét maður, og var Þorleifsson, sú átti hustrú Ólöfu Loptsdóttur, systur Ólafs, afa Torfa. Þessi Björn, maður Ólöfar, hann átti líj dætur laungetnar: ein hét Þóra; hana átti Guðni Jónsson, sem var á Kirkjuból í Lángadal; hans börn voru þau: Björn Guðnason, sem var í Ögri, og Helga Guðnadóttir, sem átti Torfi í Klofa; — sú ætt

¹) "Jón sá varð úti", segir Oddur biskup á spáziu, en síra Jón Erlendsson segir hann hafi drukknað.

²) síra Jón Erlendsson og hinir nefna þær: Þórdisi konu Tyrfrings, og Sesselju konu Björgólfs.

³) þetta, frá [, er viðbættsgrein eptir síra Jóni Erlendssyni.

⁴) "faðir Bjarna Oddssonar á Bustarfelli", bætir eitt ágrípið við (408 b.).

⁵) síra Jón Erlendsson og hinir telja lengra, þannig: "synir Hákonar: Gísl, Einar, Bjarni; synir Gísla Hákonarsonar: Vigfús og Hákon, og dætur hans Velgerður og Kristín, hustrú herra Þorláks Skúlaonar".

er áður hér skrifuð — og Steinunn var önnur dóttir Björus Þorleifssonar, hún átti Túngu, af hennar ætt veit eg ekki; — þriðja dóttir Björns var Þurfður, móðir Lopts, föður Arnórs í Ljárskógum.

Nú er um ætt Björns í Ögri.

27. Björn Guðnason í Ögri var bannfærður af biskup Stepháni, sök þar til man eg ekki; — að því voru XII prestar og biskup hinn þrettándi; sá hét síra Jörundur, er bannið las yfir honum. Björn lét taka síra Jöruud og setti til tvo menn til að hyða hann, hvað þeir og gjörðu. En þá þeir voru þreyttir, fékk hann til hinn þriðja, sá var tveggja maki; en sem hann lagði á, sagði prestur, svo var hann harður: “ljúga huggin þín, lángi Loptur!” — Bóndinn bauð þá, að hann skyldi vera kyrr, og var prestur þá leystur og lagður í hvílu, og lét bóndinn þá græða hann og leysti hann vel af garði, og var hjá honum alla daga meðan hann lá.

Nú eru börn Björns.

28. Af hans sonum hefi eg ekki heyrt sagt, en dætur voru þessar: Guðrún, Solveig og tvær Sigrðar. — Börn Guðrúnar voru þeir: Eggert lögmaður, Björn og Bjarni¹; hana átti útlenskur maður, er Hannes hét, og var hirðstjóri hér í landi. Svo bar til um þíng, að skip kom í Hafnarfjörð, þar var sá fyrirmaður á, er Týl hét; hann fór til Bessastada og braut upp kirkjuna og tók þaðan skatta kóngsins og hafði út í skip. En er Hannes kom af þíngi, fékk hann sér til liðs bæði Þýzka og Íslenszka, og hélt ströð við Týl og náði honum, og lét hálshöggva hann; svo liðu þaðan þrjú ár. En það varð svo einusinni, — með leyfi að segja, — að Hannes fór sinna erinda í náðhúsið², að hann kom ekki fljótt aptur; en þá um var vitjað, fannst hann þar dauður. Þá var sá prestur í Görðum, er síra Þórður hét, og var Ólafsson; hann var fyrir síra Einar; hann dreymdi eina nótt, og þótti maður koma að sér og segja: “Furðar yður, hversu snugglega að Hannes dó?” — “já”, sagði hinn; — “ekki skulu þér það undra”, sagði hinn, “því Hannes drap Týl, en Týl drap aptur Hannes”. —

¹) “anno 1551 bar uppstigningardag á krossmessu; þá drukknadi Bjarni, bróðir Eggerts, hjá Seltjarnarnesi, ætlaði að flytja sig til Ness eptir bróður sinn Eggert”. Oddur biskup á spázin. Afskriftirnar bæta því inni, þor sem Bjarna ætt er rakin.

²) “heima á Bessastöðum”, bætir við Oddur biskup á spázin.

Börn Eggerts var: Jón murti, þeir kölluðu, og Ragneiður í Ögri, sú sem Magnús Jónsson átti; hans börn og hennar eru: Ari, Björn, tveir Jónar, [*Þorleifur*¹, og þeirra systur: [*Ragneiður, Elin, Guðrún, Sesselja, Katrín, Kristín; hún dó barnlaus*².

Bjarni, bróðir Eggerts, átti eina dóttur, hún heitir Anna, hana á síra Jón Erlendsson á Hrafnseyri³.

Björn Hannesson átti dóttur Daða heitins Guðmundssonar; þeirra börn eru þau: Hannes í Snóksdal, og [*Halldóra*, er átti síra Gvendur heitinn, sem var á Gilsbakka; af hennar börnum veit eg ekki, en börn Hannesar eru mörgum kunnug⁴. — Systur Eggerts voru þær: Katrín, sem átti herra Gizur heitinn; ekki er þar af ætthringur; önnur hans systir var sú, sem Þorlákur heitinn á Núpi í Dýrafirði átti; Gizur heitinn var hans sonur; — þriðju hans systur átti síra Halldór Einarsson, sem var í Selárdal, faðir síra Bjarna, sem nú er þar, [*sá eð var bróðir síra Teits Halldórs-sonar í Gufudal*⁵. — Þar er sá ætthringur Guðrúnar Björns-dóttur úti.

Systir Guðrúnar var Solveig, móðir Hannesar Ólafssonar í Hvammi í Kjós, hann var maður Sesselju Ólafsdóttur. [*Þeirra son Jón, og þau fleiri syskin*⁶.

Önnur systir Guðrúnar var Sigríður, móðir Björns Bjarnarsonar vestra.

Nú er á enda um þær ilj laundætur Björns Þorleifssonar, sá er átti Vatnsfjörð; hans kvinna var hustrú Ólöf Loptsdóttir, systir Þorvarðs á Möðruvöllum, sem biskup Jón Geriksson lét afliða, og Ólafs, afa Torfa í Klofa, og hustrú Sophíu. Þeir bræður erfðu og fengu í heimanfylgju XII hundruð hundraða hver fyrir sig, og þar í LX° í smjöri hver um sig. Þær systur þar í móti að rættri tiltölu eins.

29. Móðir þessa Björns Þorleifssonar var Vatnsfjarðar-Krist-

¹⁻²) þessu nafni bæta afskriftirnar við, og svo dætrunum.

³) "sá síra Jón druknaði", bætir við Oddur biskup.

⁴) í stað þess sem frá merkinu [er, hefir síra Jón Erlendsson og aðrar afskriftir þetta: "Anna, sem átti síra Jón heitinn Vigfússon, og Halbjörg undir Múla á Skálmeresi, sem Þorleifur Jónsson átti. Börn Hannesar Björnssonar: Eggert og Ólafur, dætur: Þórunn, sem Gísli heitinn Björnsson átti, Ragneiður, sem Jón heitinn Sigurðsson átti, og Steinunn, sem Árni Gíslason (á Hólmi) átti".

⁵⁻⁶) frá [er eptir síra Jóni Erlendssyni.

ín, er þar bjó lengi; hans systir var Solveig Þorleifsdóttir, sem eg vil seinna segja, en fyrst skal segja af Birni og ættmönnum hans; hann átti tvö börn, Þorleif og Solveigu; börn Þorleifs veit eg ekki, utan eitt, sá hét Björn; hann var faðir Jóns Björns-sonar í Flatey, og síra Þorleifs, sem var á Reykjahólum, og þess ætthrings. — Það er sögn manna, að Vatnsfjörð hafi biskup Ögmundur haft af síra Þorleifi¹, og gjört til benefieium. Solveig Björnsdóttir bjó á Hóli í Buðlúngarvík með ráðamanni sínum; hann hét Jón, og var Þorláksson; hún átti við honum iij börn í frillulfi, því hann fékk aldri hana að eiga, sökum fátæktar. Þeirra börn voru þessi: Björn, Einar, Ari, Brít eða Birget. Þeir bræður voru allir listamenn, þeir hlupu á slætta velli ellefn álnir. Svo heyrða eg herra Gísla heitinn segja, eptir þeim í Hamborg, að þessi Björn hefði gengið á kaðli einum, er þeir höfðu bundið í kórfinu á skipinu, þar það lá á legunni, og inn í Claus-turn, svo allir sáu; hann dó barnlaus, og var hirðstjóri áður þrjú ár yfir landinu, en í hingaðsiglúngu köstuðu Danskir honum út, af öfund einni. — Einar bróðir hans átti ekki heldur eptir utan eitt barn; sá maður hét Bjarni, sá var faðir Þórdísar í Hólum², og þess ætthrings. — Síra Ari, bróðir Björns og Einars, átti tvo syni, og hétu Jónar báðir, vel hagir menn, og hafa lifað til lítillar stundar; sá síra Ari bjó vestur í Laugardal, og hafði það fyrir benefieium. — Systir þeirra var Brít, hún var móðir síra Panta; hans dóttir er Brít, sú sem síra Jón Styrkársson á, á Álptamýri, að sagt er. Jón Bjarnarson uppá Vatnsleysu var bróðurson Panta. Af síra Panta og þeim bræðrum er mart manna komið, en mér ókunnugt.

Sá Jón Þorláksson var hinn beztí skrifari á Vestfjörðum, og er sögn herra Gísla heitins, að hann hafi skrifað flestar messubækur á Vestfjörðum, og helzt á Skarði á Skarðsströnd, og gaf hálfar kirkjunnar en hálfar kirkjubóndanum. — Það heyrða eg síra Einar afa minn segja, að iij síngurnar á hægri hendiinni hefði

¹) ætti að vera: af Hannei Eggertssyni, því í þrasi hans og Ögmundar biskups var dæmdur seinasti dómur um Vatnsfjörð, en þó var Vatnsfjörður að mestu í klerka höndum frá því 1507, að Björn Þorleifsson yngri sleppti honum við Stephán biskup, í nauðum sínum og sèr til liðs, því upp frá því hélt Jón prestur Eiríksson Vatnsfjörð um lönga tíma. Síra Þorleifur, sonur Björns, eignaðist aldrei Vatnsfjörð.

²) "kvinnu síra Jóns", bætir Oddur biskup við.

aldri á honum dauðum stíðnað, og það hefði talað verið, að þeir hefði látið pennann í höndina á honum dauðum, en hann hefði átt að skrifa þessi orð: „gratia plena, dominus tecum“. — Að honum frá föllum þá giptist Solveig Páli Jónssyni á Skarði á Skarðströnd; þau áttu einn son, þann er Þorleifur hét; hans launsynir voru þeir: Björn á Keldum, faðir Eireks þar, og Ólafur í Marteinstúngu¹. — Annar var Ásmundur² á Hvoli, faðir þeirra Ásmundssona: Þorleifanna og Erlends og þeirra barna; — dætur Þorleifs að Skarði var Sigríður, sem þar er, eða var, og Guðrún, móðir Jóns Egilssonar á Skarði hjá Holtastöðum; hún átti Hól í Buðlúngarvík. — En þar voru skilgetnar þessar systur. — Nú er á enda um ættlífrug Björns Þorleifssonar og Ólöfar Loptsdóttur.

30. Nú vil eg nokkuð segja af þeim. Þau sigldu opt; en svo bar til einusinni, að þau urðu skipreka³ hjá Grenlandi, því þau fengu hafvillur; þar druknaði hver maður utan þau tvö. Þar kom að tröllkarl og kerling; hann batt tvær stíkur klæðis um höfuð honum, en hún, líj stíkur lèrþepts batt hún um hennar höfuð; þau höfðu stóra meisa á herðum og setti hvort fyrir sig: hann setti hann í meisiun, en hún hana, og báru þau svo lengi, þar til þau komu að einum túngarði; þau voru þá komin til Garða, hver að sagður er biskupsstöll á Grenlandi, og voru svo þar um veturinn. — Réttu leið þángað þá skal sigla 12 vikur fyrir sunnan Reykjanes — um vorið⁴ komu þau út til Íslands. — Sá var endi á hans æfi, það hann var drepinn af Engelskum vestur í Rífi, höggvinn í stykki og sendur henni; sök þar til hefir mér ei verið greind; — en í hefnd þar eptir lét hún að sumri eptir drepa alla Engelska, og XII af þeim lét hún binda í einu streng og alla hálshöggva, og mörg stórræði eru til hennar sögd. — Þá leið að hennar dauðastundu, það hún guð þess, að hann skyldi þá láta verða eitthvað það teikn í sínum dauða, það lengi væri uppi; og svo skeði, að svo mikill bylur kom hér í landi og víða í Noregi, að fjöldi húsa brotnuðu og mjög margar kirkjur, og menn stóðu ekki á jörðunni, — og var síðan kallað Ólöfar-bylur. Það skeði

¹) Hinir telja, að Eirekur á Keldum hafi verið „faðir Torfa, föður Guðmundar á Keldum, er átti Valgerði Halldórsdóttur“ (213. 408 b.).

²) „Ásmundur var í hórðómi getinn son“, þætir Oddur biskup við.

³) þ. e. í skipreika.

⁴) „eptir“ þætir Oddur biskup við.

á dögum biskups Magnúsar, þar um þá datum var 1490¹. — Nú er sá ættbogi hennar Ólöfar og Björns á enda.

31. Nú vil eg segja af ættlið Solveigar Þorleifsdóttur, systur Björns; hún var gipt, og sigldi hennar maður að hennar óvilja; hún bannaði honum það með vottum, og ábyrgði honum hvað sèr yrði; hann fór sem áður. Þá var sá þingaprestur þar, er Sigmundur hét; það skeði svo, að hann komst yfir hana á meðan bóndi var utan; um vorið eftir var hún ólét þá bóndinn kom; hann bauð henni samvist, en hún vildi ekki í það sinn. Þeir vildu gjöra prestinn sýknsaka vegna hennar fyrirboðnugar; en prestur bauð sátt og sama. — Þeirra son var Jón Sigmundsson, er var á Urðum, Solveigarson kallaður, mikill lagamaður og mælskumaður; hann var lögmaður; hans dóttir Helga, en hennar synir herra Guðbrandur og síra Jón í Görðum og þau syskin fleiri. — Eg hygg, að Árni Magnússon og Þorsteinn og þau syskin sèu af þeirri ætt, og síra Einar Magnússon í Austfjörðum, að mig minnir þeir segði mèr á þingi báðir anno 1588.

Nú verður að taka aptur til Þorvarðs Loptssonar á Möðruvöllum, bróður Ólöfar. Hans dóttir var Guðræur, er átti Erlendur Erlendsson, sá er úti lá með síra Sveini og biskup Sveini²; — sumir segja það hafi (verið) sá hinn fyrri Erlendur. Þeirra börn voru: Vigfús lögmaður, Þorvarður lögmaður, Jón, Narfi og hustrú Hólmfræur. Börn Vigfúsar lögmans var Páll lögmaður á Hlíðarenda; hann deyði barnlaus. Börn Þorvarðs lögmans var Erlendur á Strönd, hans ætt er áður skrifuð. Börn Jóns var ein dóttir, Guðlaug; hennar sonur var Gísli Sveinsson í Miðfelli; hans börn: síra Gvendur³, síra Bjarni, Magnús og Sveinn, og þær allar systur. Börn Narfa var: Erlendur, Gvendur og Jón, og var það fátækt fólk og flest nú dautt. — Börn hustrú Hólmfræar var: Eyjólfur Einarsson, sem var í Dal, og Erlendur á Hvoli, hann var laungetinn eða ver; hans ættmenn eru þeir Ásmundarsynir; móðir þeirra var dóttir hans, sem erfði Hvol, en Þorleifur á nú. — Börn Eyjólfss í Dal voru þessi: Einar, Eirækur, Ísleifur⁴, en

¹) réttara væri 1480, því þá var skipt eftir hana, en hún hefir án efa andast 1479.

²) Þ. e. Sveini presti, er síðan varð biskup.

³) prestur í Gaulverjabæ.

⁴) "Magnús", bæta hin við, og svo hefir verið á spóðu í frumritinu, með gamalli hendi sem Árni Magnússon ætlar Odds biskups.

dóttir Anna; Einar deyði barnlaus, Ísleifur og líka. Börn Eireks eru þeir Magnús á Kirkjulæk og Eyjólfur á Múla; þeirra systir Íngibjörg í Hraungerði, sem síra Oddur Stephánsson á. Dóttir Eyjólfss er Anna, sem Fúsi bóndi Þorsteinsson átti; þeirra börn Jón og Þorbjörg í Klofa¹.

Systir Páls lögmanns Vigfússonar var Guðrífur, hverja Sæmundur heitinn Eiríksson átti, bróðir síra Jóns (Eireks)sonar í Vatnsfirði og síra Þorleifs, sem var á Breiðabólstað. Sæmundur og Guðrífur áttu eina dóttur, sú hét Guðrún, hana eignaðist bóndinn Árni Gíslason, og átti við henni mörg börn: Hákon, Sæmund, Gísli; dætur: Guðrúnu, Halldóru, Hólmsfríði, Íngibjörgu, Solveigu o. fl.². Sá ættfringur er öllum kunnugur.

Önnur systir Páls heitins var Anna, móðir Magnúsar³ í Teigi og þeirra barna. Þriðja hans systir var Guðrún, móðir Páls Páls-sonar á Hjalla; hún var laungetin. Fjórða systir Páls lögmanns var Kristín, móðir Guðrúnar Magnúsdóttur, sem á Gunnar Gíslason; af hans börnum veit eg ekki⁴. Af þessum áður upptöldum voru á dögum biskups Stepháns: Fúsi lögmaður, Einar í Dal lögmaður⁵, sem átti hustru Hólmsfríði, Torfi í Klofa, Þorvarður lögmaður á Strönd, Björn í Ögri, þeir bræður Eiríkssynir: síra Einar á Ölduhrygg, síra Jón í Holti, Jón Magnússon að Núpi, Halldór í Tungufelli, og margir aðrir, hverir ekki eru um sinn reiknaðir. Biskup Ögmundur hélt þá í þann tíma Breiðabólstað.

32. Afgángur biskups Stepháns varð anno 1518 um þriðhelgar. Það var hans siður, að gjöra testamentum-bréf sitt hvert sumar, er hann reið heiman, og gaf þá í því bréfi öllum gjafir:

1) "móðir Gísla lögmanns Hákonarsonar; en Jón Fúsason var faðir Þór-unnar, sem fyrst átti Sigurður Oddsson, en síðar Magnús Arason; hún var ríkust kvenna henni samtíða á Íslandi", bæta hin við.

2) hin bæta við: Sigríði og Önnu.

3) Hjaltasonar, bæta hin við.

4) hér bætir við síra Jón Erlendsson og sum hinna: "þeirra börn: Björn, Pétur og Solveig, sem átti síra Arngrímur á Melstað, en sonur Björns Gunnarssonar Jón Björnsson, sem hélt Skriðu klaustur, og Þórunn Björnsdóttir hans systir, sem Bjarni Oddsson á Bustarfelli á (sýslumaður í Múla þingi). En börn Péturs Gunnarssonar: Einar Pétursson, sem átti Ragnhildi, dóttur Björns Magnússonar í Bólstaðahlíð, og Gunnar Pétursson fyrir anstan, og Guðrún Pétursdóttir, sem átti Ólafur Markússon".

5) réttara: sonur Eyjólfss lögmanns.

biskupinum norður silfurstaup, ráðsmanninum v^e, kirkjuprestinum iij^e, hundrað hverjum hinna prestanna, x aura gaf hann djákna en v aura klerkum, og svo ábótum og útbúa ráðsmönnum gaf hann og tileinkaðar gjaafir. Hann kaus biskup Ögmund eptir sig; hann var þá ábóti í Viðey. Hann deyði á þriðjudegi, með sólu, en var ekki niður settur fyr en á sunnudaginn, þá ábótinn kom að sunnan. Eptir hann voru hálft annað hundrað hesta, sem honum kom til, en í ófróðu: þrjú hundruð stikna vaðmáls, í óskornum klæðum sex hundruð stikna, og sjö hundruð stikur lðrepts, þrjú hundruð englót, hálft annað hundrað nóbil og rósennóbil; um dali man eg ekki, þó minnir mig að af minn segði mér: nær átta hundruð. Við þessu öllu áður sögðu þá tók kirkjan, því erfingjar skyldu þá hvorki erfa biskupa né ábóta eða abbadísir, heldur kirkja og klaustur.

33. Nú kemur um þann XXVI. biskup: ÖGMUND PÁLSSON. Móðir Ögmundar hét Margrét, og var Ögmundardóttir; bróðir hennar hét Þórólfur, og var kallaður biskup; hanu bjó vestur í Laugardal á Vestfjörðum. Þar verður fyrst til að taka, að hann hélt Breiðabólstað mörg ár. Það bar þar við einusinni á páska-dag, að þar var lagt fuglanet, og stóð þá í stilli; þá hafði verið mikil harðindi til matar á millum manna. Prestinum var sagt til, að fuglinn væri kominn í látrið, en hann bannaði að slá, og sagði nú vera "lífgunar dag en ekki dauða". Nú svo skeði, að ein kýrin sleit sig upp í fjósinu, og gekk þangað sem fuglinn var og netið lá; hún kom fætinum við staungina, en hún upp strax og yfir fuglinn; það var þrjú hundruð fugls. Sá allur fugl var tekinn undir netinu og látinn í stofu og geymdur fram yfir miðjan dag á mánudaginn, og þá var hann sleginn; var svo sagt eptir síra Ögmundi í það sinu, að slíkt væri jarteikn, veitt af guði, því að guð hefði nú hjargað mönnum til sæðu þeirrar líkamlegu, svo sem hann hefði hjálpað sálunum nú á þeim (degi) og leyst þær frá kvölum. Anno 1508.

Skammt eptir þetta, þar nærri um þá datum var 1510, þá skeði það og einnig þar, að umboðsmaðurinn frá Bessastöðum reid um við sjöunda mann; þeir fundu menn síra Ögmundar upp á Hálssum, og hröktu þá og slóu, og eltu þá heim til staðar og inn í staðinn um kalldyr; en heimameuurnir þá hjuggust til varnar, og komu út um hinar dyruar og slóu þá er þá eltu, og drápu af þeim einn eða tvo, en særðu marga. Það var mælt, það einn

hafi svo verið höggvinn, að sæð hafi til mjólkurinnar undir herðarblaðinu á honum; sá hét Jón Baggi, norskur; þann græddi Fúsi lögmaður á Hlíðarenda. En ekki skipaði biskup snum mönnum það, en þó galt hann þess seinna. Síðan fór hann til Viðeyjar, og var þar VIII ár eða IX; þá var Ormur veginn, sem áður er sagt, þar í dyrunum, og þaðan kaus biskupinn hann eptir sig í Skálholt.

34. Hann var í Skálholti þann vetur, er biskupinn andaðist; þá var datum 1519; þá kom mikill fellivetur, þann kölluð þeir biskupsvetur, því biskup Stephán gekk þá af. Þau árin þar fyrir, nær fimtán eða meir, það síra Einar af minn mundi til í sínu uppeldi, var enginn yfirferðarmaður í öllum Biskupstúngum fátækur, utan tvær kerlingar, og þeim lagðar tífundir sem að áttu til tólf hundraða; en við þenna vetur þá fjölgaði nokkuð fátæka, þó ekki það vert var, utan allir hældu sínu búi og þrimur hlutum af öllum úti-penngum.

Um vorið eptir sigldi biskupsefnið, hann fékk mótvæðri og varð apturþreka og var hér um veturinn. Svo ber til um þennan tíma, að honum eru gefnar tvær rostúngstennur. Hér með frættir hann það, að kóngurinn hafi óvild á honum fyrir sína menn, sem á Stað voru særðir, og honum mundi ekki gagn í að sigla. Svo vísur þá frásögunni, að maður einn er nefndur síra Philpus; hann var af Haga ætt, sonur Gísla Philpussonar¹, bróðir síra Jóns, Erlíngs, Eyjólfss, Snæbjarnar; þessi síra Philpus var allra manna hagastur á skurð og gröft, og síra Ari var annar, Steinólfsson, og síra Ólafur Símonarson; sá síra Ari skar allan skurð á Skálholts kirkju innan, bæði á stöfum og hurðum og öðru. Síra Ögmundur tók það þá til ráðs, er óvild kóns kom honum til eyrna, að hann sendi síra Philpusi aðra tönnina, en síra Ólafi Símonarsoni aðra, hann bjó í Kálfholti, og bað þá að gjöra sinn lúður af hvorri; þær voru sagðar buk² álfa lánkar. Þeir smíðuðu báðir lúðrana, svo hvorugan þekkti frá öðrum. — Að vori eptir sigldi biskupsefnið, en sem hann kom fram, þá var honum sagt hið sama um óvild kóns, en hvort hann fór í Danmörk eður Noreg

¹) Þetta er að öllum líkindum getgáta síra Jóns, og varla rétt, heldur mun þessi síra Philippus vera dóttursonur Gísla, sonur Jóns "Íslendingss" og prestur í Sauðlauksdals þingum; sbr. Fylgiskjal I. 13 e.

²) Þannig hafði handrit síra Jóns sjálfs, en hvað það á að þýða er óvist (kannske *tíu*, þó það sé ólíklegt í sjálfu sér); hinir sleppa kláusunni, því þeir hafa ekki skillið þetta orð.

veit eg ekki. — Það hefir þar um verið mælt, að kóngur hafi haft frillu¹⁾, eður miður. Biskup tók það þá til ráðs, og kom sèr í kærleika við hana, og bað hana fylgis og tillagna, og sagði henni sitt erindi og öll sín leynd ráð, og gaf henni annan lúðurinn, og bað hana láta engan af vita, og ekki einn; hèr með fékk hann henni gull og silfur með. Þan bárn þá ráð saman, hvernig fara skyldi: hann skyldi koma fyrir kónginn, þá hún sendi boð eptir honum, og skyldi hann hafa þá með sèr hinn lúðurinn, en hún hinn, sem hann hafði henni fengið. Svo líður að þeim tíma, þá einusinni, er hún var komin til kóngs, að hún biður leyfis, það prestur komi fyrir kóng, og hann muni aldri láta rétta slíkan mann sem hann er. — Það sagði síra Jón Bjarnarson mér, sem var á Breiðabólstað, að hann hefði aldri gedmannlegra mann sèð, hvorki utan lands nè innan, eður höfðingslegra. — En sem hún fékk leyfið, það hann mætti koma, svo gjörði hún honum boð, eptir þeirra undirtali; hann bað þá að gefa sèr vín að drekka og klæddi sig sínum búnaði, og drakk þrjá drykki í nafni heilagrar þrennungar, og sagði: svo skyldi nú ganga sem gnuð vildi, hvort það væri líf eður dauði. Með það gekk hann burt, og að því herbergi þar þau voru inni. Þá hún vissi hann var kominn, þá bað hún enn leyfis að hann mætti koma; hann gaf þar leyfi til. En sem Ögmundur kom, fèll hann kónginum til fóta, og gaf sig og sitt líf og allt það hann átti í hans náð, og rétti að honum lúðurinn undir eins. En sem kóngurinn tók við, þá spurði hann að þessa kviunu, hvar hún hefði slíkan lúður sèð; hún sagðist hafa slíkan sèð; hann sagðist ekki því trúa; þau höfðu þar talað um nokkur orð; þar kom um sèðir, að kóngur veðjaði undir að hún hefði aldri slíkan sèð, og þar til eru greindir 6 dalir, en sumir segja ið. Þá það var skeð, sýndi hún honum hinn lúðurinn; kóngur spurði, hver henni hefði hann fengið? — hún sagði: “sá hinn íslenzki herra”, og bað hann þá um náð fyrir hann, og hann mætti fá sitt erindi. Summa, sá varð þar á endir, að hann fékk biskupsdæmið, og þar með þá skyldi hann hafa hirðstjórn yfir landinu í þrjú ár. Það er þar úti.

35. Um verið eptir sigldi hann til Íslands, og kom út vestra, nærri Bæ á Rauðasandi; þar bjó þá Ari Andrèsson og Þórdís

¹⁾ Þetta getur ekki staðizt um Dyveku, því hún var dæin áður († 1517); menn hafa því getið til að þetta hafi verið móðir hennar, gamla Sigbrit.

Gísladóttir. Ari tók við biskupinum vel, og var hann þar viku með XIII menn, og varð með Ara og honum mikil vinátta. Ari greiddi ferð biskups og fékk honum og hans mönnum XIII særleika með öllum reiðskap, þófum, sessum og áklæðum; með það reið biskup í Skálholt og settist þar. Ekki er getið um nein tölndi öndverðlega í hans biskupsdæmi, svo að eg minnst, utan það fyrst, þá datum var 1525, þá kom svo mikill fellivetur, að Grímsnes hefir aldri náð sér aptur síðan, að sögn síra Einars. Um haust(ið) fyrir voru tveir fátækastir í öllu Grímsnesi, sem áttu til fjórtán hundraða, og þeim voru tífundir lagðar; þá var ekkert það kot, sem ekki var á þe fjár, sumstaðar ije og enn þrjú hundruð eður meira; þeir höldu mestu eptir, sem áttu (um) vorð XX eða mest XXX sauða; svo mikil frost höfðu þá verið, að hestar stóðu dauðir frosnir í hel feitir, en fannlög svo mikil, að enginn hann mundi slík; þenna vetur kölluðu þeir áttadagsvetur, því hann kom á áttadag sjálfan og hölt allt til sumars.

36. Þá er ekki getið um, svo eg muni, fyr en kirkjan brann, það skeði þar nærri þá datum var 1527, en þó man eg það ekki gjörli. — Eitt ár eður tvö þar fyrir, eður lengur, var hugmóður og óvinátta með biskup Jóni og honum; efni þar til man eg ekki. Þar heitust hvorir við aðra, að finnast á þingi; skyldaði biskup hvern prest og bændur, að fjölmenna sem mest, og svo skyldi hver höfðingi halda kost sínum selskap, og finnast allir bæði í Skálholti, við Brúará og út á Heiði, áður en þeir riðu á þing. Þeir riðu þá í flokkum heim, en svo varð mikill hitinn af manna mergð og hestum, að reykin lagði af þeim langt í lopt, en dytti nokkur af baki, þá lá hann þar eptir svo nær sem dauður. Og sem allir voru til þings komnir, þá var biskup að norðan kominn með níu hundruð, en hinn að sunnan með þrettán hundruð. Góðir menn áttu þá hlut í með þeim, og sættu þá, og skyldi sinn mannfá til hvor þeirra, og þeir tveir skyldu ganga á hólm í Öxará og berjast; fékk biskup Jón til Atla nokkurn, en biskup Ögmundur Eysteinn Brandsson, það er sá sem var með Lénarði, þá Torfi lét drepa hann á Hrauni, og sá sem að flóði með konu sína fyrir eldgáinginum í Heklu. Þeir börðust lengi, og vann hvorki, fyr en Eysteinn tók það ráð, að hann barði handskana að höndum honum og hjó sig undir hann og selldi hann til jarðar, því Eysteinn var ramur að afli; með það varð það endað. Þetta skeði þann 1. dag Julii anno 1527 eða þar um. — En annan dag Julii

að kveldi kom eldur í kirkjuna í Skálholti, nær um miðjan aptan. Sumra sögn er það, að sá eldur hafi komið af lopti, en aðrir segja, að þeir hafi haft eld meðferðis í glóðarkerum, og út við stöpulinn; utan það varð endir, það hann varð ekki slökktur, og kirkjan var brunnin öll að náttmálum, utan prestarnir og kirkjulyðarinn með karlmönnum og konum komu undan mestöllu, skrúða og bókum. Það er manna mál, tvær konur hafi borið skrínið með öllum umbúnaði, en aðrar tvær þá hina stóru brókina, en klukkurnar brunu nokkrar, sem hátt voru, og runnu niður, þær sá eg og koparina af þeim. Með fyrsta þá eldurinn kom í kirkjuna, þá var vindurinn á norðan, svo reykinu lagði fram á staðinn, svo að sviðnuðu húsin, því eldneistarnir brutu þángað og af fjalviðnum; en svo varð, með guðs vilja, að vindinn sneri, og kom hann rétt á sunnan, og lagði þá eld og reyk norður eptir túni. En þá allt var brunnið til kola, þá kom svo mikil helli-skúr, að lækirnir runnu um vellina, og sú skúr slökkti allan eldinn niður. Það sagði síra Einar mér, að þá hefði hann verið í ferð með síra Þórði Ólafssyni í Görðum á Álptanesi, af því af minn bjó þá í Langarnesi; en þá þeir ætluðu að ríða, þá kom þessi skúr á; þeir biðu hana af sér, en hún var ekki lengur yfir en það ein hálfstunna hún var drukkinn út af XXX mönnum, og stóð aldri á henni haniun. — Um kveldið reið almennt af þingi; en þá biskupinn hann kom austur að Gjábakka túni, þá kom presturinn heiman að úr Skálholti, og sagði honum hver tíðadi þá hefðu orðið í kirkjubrunanum. Biskup féll þá af baki í ómeglu, og í öðru sinni þá hann sá heim á staðina, og í þriðja sinu þá hann kom heim á klifið; eptir það ansaði hann þessu: “Mér hefir mart að óskum gengið hingað til, því er það vel maklegt þó mér gáangi nokkuð í móti” — og svo er sögn manna, í þau XII eður XIII ár, sem hann ríkti þaðan í frá, hafi honum æ jafnan í móti kastazt, og því meir sem meir leið á.

37. Eptir þing lét hann búa til búðina, og var þar þá messað og sungið um sumarið, meðan hann bygði upp aptur forkirkjuna, svo hún varð búin um haustið; lét hann um sumarið dugguna hlaupa bæði austur og vestur, og draga að víði sem mesta, og á hestum úr öllum sveitum hér nálægum. Það sama sumar eptir sendi hann í Noreg með dugguna, að sækja víði, því Skálholt átti þar stað og skóg; þar voru þeir á vetrum, — þá var kallaður,

að sögn, Íslendingagardur; — svo þeir voru þar aunan vetur en hær annan, þá þeir komu út á vorin hingað. — Á því sumri hljóp duggan vestur, og sókti þangað um alla Vestfjörðn trè, og tíundir biskupsins, og flutti hingað á Eyrarbakka, og var svo sett upp í naust á vetrum, fyrir utan Skúmstaði. En að vori, áður en þeir fórn til Noregs, þá fóru þeir á henni austur, og sóktu þangað líka trè og tíundir og fluttu hingað á Bakkann; hær var þá svo fyrir búið, að þar var mikil bygging, stórt geymsluhús og baðstofa, og timburhúsið, er stóð á stólpum, svo það var manni í línè af jörðu og upp undir gólfð; þar lágu þeir í, og þar var borðað og drukkið; þar setti hann fyrir bróðurson sinn, (sem) Jón hét; hann meðtók og hann afhenti. Þangað var allur aðdráttur, bæði úr Vestmannaeyjum og allstaðar, og líkavel leigurnar úr Flóanum voru þangað látnar. Hús lét hann gjöra fyrir utan Hraungerði, og af Bakkauum lét hann flytja þangað að því, en sá hafði lykil að, er í Hraungerði bjó, en upp að Brúnastöðum fluttu þeir alla viðun og trè, og þetta gjörðu kotúngarnir um allan Flóa, en þaðan fluttu kotúngarnir í Grímsnesi og heim í Skálholt; en sum stórtren lét biskup aka og draga heim á nautum, og þau voru járnud, og þær skeifur sá eg. — Í þriðja lagi fluttu kotúngarnir af Skeiðum og báðum Hreppum líka tren heim, og margir af leikum og lærdum lögðu viði til, sumir v borð, sumir X, sumir XX, sumir XXX og sumir XL. Síra Einar af min fækk honum í einu L. En þá heim kom, voru tveir menn til settir að saga og skamta alla viðun, eptir fyrirsögn biskupsins, og aðrir tveir til að tálga naglana. Á öðru árinu þá var laupurinu reistur, sem voru allir innstöplar og syllurnar tvær, sem þeim hældu, og svo þaðan af meir og meir, ár frá ári, um þau tíu ár, er hann þaðan af ríkti, svo hún var algjörð, utan vantaði súðina norðan á framkirkjuna, og svo var hún þangað til hún var ofan tekin anno 1568.

38. Í tíð biskups Stepháunar þá var biskup Ögmundur skipherra fyrir duggunni, þá hún fór til Noregs, og eitt sinn, þá hann var þar, hafði hann tekið ofan kirkjuna af þeim garði, sem Skálholt þar átti, felldi inn moldina og særði upp allan grundvöll; sömuleiðis lét hann og bera mold í kirkjugarðinu, svo þar mætti grafa, því þar hafði verið hella undir öllum garðinum, og ekki djúpara en í mið lærin á mönnum, en hann lét svo mikið hækka, að varð undir hendur, og síðan hefir þar verið grafið. — En þessi staður gekk undan kirkjunni á dögum herra Marteins,

þá siglingin lagðist af, því duggan hafði þá brotnað. Þessir voru skipherrar fyrir duggunni á dögum biskups Ögmundar: Sæmundur Eiríksson, afi Hákonar í Klofa, síra Þorleifur Eiríksson á Breiðabólstað, bróðir Sæmundar; hans niðjar eru þeir á Hvöli, Þorleifur og hans syskin; Emma var dóttir hans, amma þeirra, og þá er Hólmfríður móðir þeirra,* og Pétur sonur hans var á Sólheimum í Mýrdal, þar eru og hans niðjar. Með síra Þorleifi var bróðursonur hans Magnús, sá bjó á Grafarbakka, afi Magnúsar í Skáldehúðum, mart fólk og fátækt. — Fjórði þeirra bróðir var síra Jón Eiríksson í Vatnsfirði, hann hafði smíðað haffært skip og haft til saumsins þrjú járnföt, og annað hafði hann smíðað enn minna; það mátti vinda upp á því pípu, svo það hallaðist ekki; það höfðu þeir kallað jakt, og á henni fór biskupinn jafnan í Vestmannaeyjar og í Grindavík. — Til gamans að segja: þessi síra Jón hafði og smíðað vítrémenn stóra, og bjó svo um þá í einum sexæringi, að þeir höldu árum og ræru; þeir voru sagðir í völtum hefði leikið niður í hnèsbótum, blýsakka aptan í herðum, en læstar árar í lumum, og einn kengur framan í lvers þeirra brjosti og þar í suæri, og í það hèlt presturinn og kippti svo að sér, en þá hann lét laust, þá duttu þeir aptur á bak og skelldu í árum. Það hafði skeð, að hann lagði á borð með þessa sex við biskup og hans menn á tólfæringi og vaun biskup aldri á, og svo lyktaði það. Mart er til gamans. — Síra Snorri Hjálmsson var og einnig skipherra, hann bjó í Holti; hann var afi Margrètar í Oddgeirshólum og þeirra barna, og síra Snorra á Krossi.

39. Nú er að segja frá Dönskum (f) Viðey og þeirra drápi: — Þá datum var 1538, þá var biskup svo nær sjónlaus; þá kaus hann síra Sigmund, systurson sinn, til biskups eptir sig, og sendi hann í Noreg; hann var til biskups vígður, en fyrstu nótt þar eptir þótti honum kona koma að (sér) og sagði: "ef þú ert biskup xx nætur, þá ríkir þú xx ár í Skálholti". En um morguninn hafði hann fengið í fótinn meiu, og það dró honum til dauða; hann dó þá nítjándu nóttina; hans prestur var þá síra Árni í Hitardal, en smásveinn Björn, var á Keldum, og Þórólfur bróðir hans, síra Sigmundur, faðir þrúðu í Görðum og þeirra barna.

Um vorið, þegar skip komu, var sagður afgangur síra Sigmundar; þá kaus biskupinn strax annan, síra Gizur, og sigldi samsumars, og hann var vígður (að sögu) í Kaupinhafn; hann kom

út anno 1540. En sem hann kom, þá fór biskupinn af staðnum og upp til Haukadals, því þar var hans bú, og annað á Reykjum. En þó hann væri þar kominn, en hinn í Skálholti, þá fóru allir til fundar við biskup Ögmund, hafði hann svo sem öll ráð, en öktuðu hinn lítið eða ekki, allra mest af því hann kom með síðaskiptin, og sá herra Gizur það, að svo lengi sem biskup Ögmundur væri í landi eða á lífi, mundi aldri guðs orð fara fram, eður þeir síðir; sigldi hann þá, og síra Pétur Einarsson með honum, og voru fyrir utan það árið sem að Diðrik var í Skálholti drepinn, það var á sama ári, 1540.

40. Nú er að segja fyrst frá Diðrik, hans tiltekjur; hann var lengi umboðsmaður á Bessastöðum, meir en í XII ár eða lengur; hann gjörði mörgum til vona, bæði í tiltektum og höggum með áverkum, og þeir síra Einar af minn og hann eltu opt grátt silfur, bæði í höggum og áflogum, og þar kom, að síra Einar sagðist vera reiðubúinn til þess að lesa upp alla lífsögu hans á alþingi, því hann bæði þá rænti aðra sjálfur og stæði öðrum þar til að stela frá öðrum, og þá það af heim. Hans tiltekjur voru svo margar, að þær verða ekki allar skrifðar. Þá á þessu vori og allt áður fyr áttu Bessastaðingar enga jörð suður um Nesin, utan sjálf Lambhús þar heima. Þessa skal nú geta: anno 1539 um vorið tóku þeir Viðey, en áður fyrri, þá datum var 1536, og faðir minn 14 ára, þá höfðu þeir það þegar í ráði að taka Viðey, einusinni að þeir feðgar voru þar¹ komnir. Svo liðu þrjú ár. Hvítasunnu morgun með sólu, þá ábótinn Áli var í fardaga-reið sinni, þá komu þeir í Viðey og settust á hana, en börðu sólkið og ráku það í burtu, en ábótinn fer upp til Hóla í Grímsnes, og býr þar til þess datum var 1568. Svo lifur að þingi; þar finnast þeir biskup Ögmundur og Diðrik heim við kirkju, og talast við þar nokkur orð um þessa Viðey, og beiðist (biskup) þess bréfs, að kóngurinn hafi slíkt skipað, og hann vili og skuli honum hlýðngur vera í því sem hann sér tilsegir. Diðrik þagði eða ansaði þar fáu til, en biskup sagðist bjóða sig undir rétt lög við hvern sem nokkuð hefði til sín að tala; en Diðrik sagði: pestilenzían skyldi hafa þau lög. Ekki þar getið um fleira. Með það ríða menn heim af þingi, og svo lifur fram að, til þess fimm nætur

¹) Þ. e. einusinni þegar af síra Jóns og faðir hans voru á Bessastöðum, og hafa þeir þá heyr á ráðagjörðina.

eru til Laurenzfusmessu, þá ríður Diðrik heiman, og setlar austur að taka klaustrin, þykkvabæ og Kirkjubæ; hann reið heiman, austur að Kotferju, með tífunda mann; en sem hann var austur yfir kominn, og þeir voru að leggja á hestana, þá kom það upp fyrir honum að ríða heim í Skálholt og finna biskupinn, en Pétur spons og hans piltur skyldu bíða eftir sér í Odda; með það skildu þeir. Diðrik kom heim í Skálholt, en ekki fann hann biskup; honum var veitt öl og matur sem hann vildi; hann setti tjald sitt í portíð, utan við timburstofuna. Að morni eftir fann hann biskup, og töludust þeir þetta við. Biskup spurði að: því hann vildi hafa þessar tiltekjur, að taka klaustrin. Diðrik svaraði þar fáu til, og þó illu einu, eins og á þingi. Biskupinn sagði, hann skyldi hafa sig í burt þaðan, því hann vildi ekki láta neitt vont gjöra honum, en hann sái það sjálfur, að hann ræði engu við sitt fólk, af því hann væri sjónlaus, og skyldi Diðrik fá uppá veginn með sér það sem hann vildi, vín, mjöð og bjór, og það í fæðu sem hann vildi. En Diðrik gaf því enga vakt; með það sat hann þann dag. En að morni Laurenzfusmessu þá komu kotúngarnir heim, og slóu hann og hans fylgjara. — En það gekk svo til, að þeim voru áður gefnar ij bjórtunnur, og fóru síðan upp að herbergjum; sumir hlupu á garðinn hjá portinu, en sumir fóru inn um dyrnar. Að þessu varð dýnkur, og varð Diðrik var við það og sá út, og spurði, hvað nú skyldi svo margur helbor¹. — Sfra Jón Björnsson hjónaði fyrir borðum, og sagði þetta væri vinnumenn með glensi sínu, því biskup hefði gefið þeim nokkrar könnur í dag, til virðingar við hann. Hann skipaði þá tveimur mönnum sín-um að fara út og taka byssurnar, en sem þeir komu í tjaldíð, þá ljuggu þeir það ofan á þá. Þeir komust þá út, en hinir veittu þeim aðgaungu og drápu þá; annar fékk XIV áverka, áður hann féll; hans banamaður var sérdeillis sagður Ögmundur, sem hér var lengi bryti í Skálholti. En þá Diðrik sá hvað tíðins var, ætlaði hann að drepa sfra Jón, en hann kastaði af sér kápunni og flúði; en Diðrik og þeir lokuðu að sér stofuna og biðu svo. Ólafur hét hestamaður hans, hann fór úr stofunni og mætti hin-um fram í gaungum, fyrir framan sjálfar dyrnar, og sagði þá: "lofið mér liðugan gang, bræður mínir, því eg er íslenzkur svo sem þér". — Einn ausaði honum aptur: "þú hefir mörgu fyrir þá og

¹) þ. e. Hellebard, atgeir.

með þeim stolið, og lengi verið þeirra lagsmaður og fylgt þeim lifandi, þar fyrir máttu fylgja þeim dauður", og lagði í gegnum hann.

41. Eftir það komu þeir að timburstofunni. Allar hurðir voru læstar, svo þeir máttu aldri í burt komast nokkurstaðar, linir þýzku. Biskupinn var fram í biskupsstofu. Hinir gátu þá aldri komizt í timburstofuna, hvernig sem þeir báru sig að, þar til einn maður, er hét Sveinn, og var Þorsteinsson, tók svo stóran stein, að tveir óvaldir hafa nóg nú hann að bera, og molaði í sundur hurðina. Með það komust þeir í stofuna. Þar eru sérdeillis liij tilgreindir, sem að framgjarnastir voru: 1. ráðamaðurinn frá Hömrum; — 2. vinnumaðurinn þaðan, sá eð hét Núpur, hveru þeir höfðu barið um vorið í Viðey; — 3. var þessi Sveinn; 4. var Jón og kallaður refur, móðurbróðir föður míns. Hver að sérhverjum varð að bana, veit eg ekki, utan um Diðrik, Jón refur varð honum að skaða; hann sagði mér þar frá sjálfur. Hann sagðist hafa haft lenzu í hendi, og hefði hann¹ varið sig með diskinum og stikkhnífnum, svo hann vann aldri á; um sðeir tók hann það ráð, að hann krækti lenzunni aptan í herðarblaðið á honum, og kippti honum svo í tveim rykkjum fram á gólfíð, svo hann datt á grúfu undir fætur honum. Jón fór þá til, og rak skaptíð á lenzunni út í gegnum fremra glergluggann, og kom svo laginu fyrir, og rak svo broddinn rétt ofan á millum herðanna á honum, og sagði hann skyldi nú hælask um, að vinna allt Ísland við sjöunda mann. Þá var eftir smásveinninn hans ódreppinn, piltur tólf vetra; hann var smoginn þá inn undir borðið. Sveinn vildi drepa hann, og sagði hann mundi koma þeim að ólíði ef hann lifði; en Jón vildi ekki láta drepa hann, því hann væri úngur og saklaus. Sá sami Jakob var lókatúr á dögum herra Marteins, þá Ólafur skólameistari drukknaði í Brúará. Eftir það dróu þeir þá alla út fyrir portið, og köstuðu þeim þar í dys. Þá var þar brunnur í miðju hlaðinu, þángað rann af þeim blóðið; en úr þeim brunni var áður ausið vatn til allrar neyzlu, og stokkur lá úr brunninum og inn í hituketilinn, og var þá aldri öðruvísi vatnið sókt, en sðan var sá brunnur byrgður. Þá þetta var gjört, tóku þeir allt það þeir áttu, og flettu þá mestum klæðum, og skiptu svo með sér sem það vildu, en sumir vildu ekki hafa þar með.

¹) Þ. e. Diðrik.

42. Eyjólfur hét maður, og var Kollgrínsson, sonur ábóta Kollgríms; hann var sveinn í Skálholti og hafði vegið mann áður. saklausan; hann var og að þessu drápi, og sagði, þá þeir voru út dregnir: "vèr höfum unnið eitt hofverk í dag, vèr skulum vinna annað á morgun"; fylgjukona hans hún fór ofan í þúngana þeirra og tók þaðan bæði gull og silfur; síðan voru þeir reiddir austur í Söðlahól um þverbak, og dysjaðir þar. En þá þessir voru dauðir, sendu þeir einn vinnumanninn að sækja hina til Odda. og segja þeim það þeir kæmi til Hruna, því Diðrik vildi ríða norður Kjöl; hann sókti þá og kom með þá til Hruna, en mjög þá undraði þá það, og það annað, að aldri vildi byssa Péturs lossa allan daginn. En sem þeir komu til Hruna, þá tjölduðn þeir norðarlega á túninu fyrir norðan fjósin, og báðust öls og matar, en ráðamaðurinn prestsins sagði, þeir skyldu hann snart fá. Eptir það leggur Pétur sig til svefns, en hinn skal vaka. Góðri stundu þar eptir verður sá sem vakir var við það, að þeir komu ofan af Hrunanum að tjaldinu, XII saman; hann segir Pétri til; hann vaknar strax og stökkur út og grípur spjót. Sá maður kemur þá fyrst að honum er Guðmundur hét, — þeir voru systra synir Teitnr í Auðsholti og hann — hann var manna kaskastur og illfengur; hann vann ekki á hluta Péturs og var hann þó týgjaður. Þá kom að sá maður er Jón hét, og var kenndur við móðurina og var kalladur Önnuson; hann var af Snorra, sem á Ólöfu Valdadóttur; hann tók upp öxi þeirra og kastaði hann rétt í höfðið á Pétri, þar hann var í höggi við hinn, og sagði það: "Diðrik bað að heilsa þér, og það með". En sem Pétur fékk áverkaun, þá tók hann til hlaups og ætlaði heim á kirkju; en sem ráðamaðurinn prestsins sá það, hvar að Stephán hét, — hann var móðurafi sfa Jóns, Ásgautar og Ólafs smíðs — hljóp hann burt úr heynu, er hann var að hlaða, og heim eptir öllu hlaði, og fram aptur í sáluhlíðið í móti hinum, og baunaði honum kirkjuna; hinir náðu honum þar og drápu hann síðan. En af hans pilt er það að segja, það hann hljóp vestur í Flóðin, og sá maður eptir honum er Sigurður hét, bróðir Jóns Bernarðssonar; en sem þeir komu þar, bað hann sér gríða og fékk ekki, og hann sagði að Sigurður mundi dreptinn ef hann dræpti sig; hinn sinnti því ekki, og lagði hinn í gegnum. Þeir dysjuðu þá báða norður í Litluhólum. — Svo fór sem hans piltur sagði, það Sigurður var veginn 16 árum seinna. Þá sem vorn að því drápi nemni eg ekki alla að skrifa,

en það er summin, að bæði þeir, og þeir í Skálholti, sem fóru að slá þá, fengu fáir prests fund í sinni dauðstöð, heldur dór þeir bráðum dauða og mállausir. Ekki er getið um fleira á því ári. [Þá Dídrik var dauður og hans fylgdarmenn hér í Skálholti, sýndist mönnum þeir vera á felli, og suður um öll Nes varð vart við þá, með glettingum, utan á þeim jörðum er síra Einar hafði umsjón yfir, svo víða dóu hestar og naut. Þáskadags morguninn voru 14 hestar dauðir á Bessastöðum í einu, og sumir menn fengu af því fásinnu, er þeir sáu þá]¹.

43. Um vorið eptir, anno 1540², þá var Christoffur Hvítfeld, lènsmáður til Þrándheims, sendur hingað með tvö strösskip, að sækja biskup Ögmund og flytja til Danmerkur, en setja inn aptur herra Gizur, hver að stúðerað hafði í Wittenberg. Þeir komu út föstudaginn í fardögum. Þá var biskupi ráðlagt, að honum væri það best, á meðan Danskir lægi, að fara austur til klaustra og vera þar; en hann sagðist verða að fara fyrst og finna systur sína Ásdísi á Hjalla, og reið með það út til Reykja í Ölvesi; og sem hann kom þar, þá kemur að sunnan yfir Hellisheiði maður frá herra Gizuri, — það var Jón, faðir Guðrúnar á Núpi — með því bræði, að herra Ögmundur mætti vera óhræddur um sig fyrir þeim Dönskum, af því þeir vildu honum ekkert vont; hann trúði því, og sagðist þá ætla út til Hjalla og vera þar viku eður nokkrar nætur; þeir riðu, menn herra Gizurar, með það suður yfir aptur, og sögðu hvernig þá var komið og hvað biskupinn ætlaði fyrir sér. Annars dags þar eptir var sett þinginn á Kópavogi, þar kom höfuðsmaðurinn og herra Gizur. Sumir segja það hafi verið einn riddari á kóngsskipinu; biskupinn og hann voru lengi á einmæli á þinginu, en svo kom um sfer upp af þeirra eintali, að þeir báðu um hesta XIV til að flytja upp til Skálholts mjöl og malt, en sækja þángað smjör og vaðmál, og skyldu vera komnir allir til Bessastada annað kvöld að miðjum aptni, og svo varð. En þá þeir komu þar, riðu þeir þeim sömu hestum fjórtán saman af stað upp til Hjalla, að sækja biskup Ögmund; þeirra leiðtogi var sá maður, er Eyjólfur hét, og hafði verið áður sveinn hjá biskup Ögmund, og hann skaut yfir hann skjólshús, þá hann flúði fyrir biskup Jóni; hann var kenndur við Steinstaða³ víg og orðaður

¹) Þetta er 8. viðbætisgrein eða "correctura" síra Jóns aptan við annálana.

²) síra Jón hafði skrifað óvart 1546, og svo stóð í handriti hans.

³) á ánn eða að vera: Sveinsteada.

af dóttur biskups Jóns. Þessi Eyjólfur fór undan þeim allt að Viðeyjarselli. Þá var með þeim sá þýzkur maður er Christján hét, og var lengi á Bessastöðum, og vinur biskupsins, en er hann vissi að þeir ætluðu að taka biskupinn, sneri hann aptur, og til Bessastaða, en þeir settu hann þar eptirá fyrir það í járn. Hinir fóru leiðar sinnar upp Ólafsskarð, og komu til Hjalla fyrir dagmál, og tóku þar biskupinn í baðstofunni; móðir mín lá á fótum hans, og var 9 vetra; þeir leiddu hann út og fengu honum þar sín klæði; þá kom Eyjólfur að honum og heimti að honum kaupð — það launaði hann honum — en biskupinn sagðist nú ekki vera við láttinu að gjalda honum það: “enda ætlaði eg ekki, að þú, Eyjólfur, mundir heimta að mér kaupð”. — Með það fluttu þeir hann suður yfir fjall, og út í skip, og var þá fenginn til piltur honum til þjónustu, úr Viðey, og að lesa með honum, hann hét Erlendur, en sögn manna er það, að hann hafi verið sá hinn sami sem var skólameistari í Skálholti, annar, og drukknaði í Brúará. — Þeir lofuðu honum lausn ef hann lét sitt silfur til, það hann ætti; hann gjörði þá boð síra Einarí að finna sig, og kom hann til hans og skrifaði bréf fyrir hann, en biskup sagði fyrir; hann vildi þá hvísla eitthvað að honum, og þreifði til hvar hann væri, en hinn laut að honum. En er riddarinn á skipinu sá það, því hann stóð upp yfir þeim, tók hann sinni hendi í höfundið á hvorum, og dró þá í sundur. Með það skyldaði riddarinn og höfuðsmaðurinn síra Einar að fara upp til Hjalla, og sækja allt hans silfur, og það gjörði hann, að hann fór með riddaranum og sókti (það), þar það var falið, í urðinni fyrir ofan Hjalla; hún systir hans átti þar í eitt agnus dei¹, þeir kölluðu, fimmm hundraða virði, hún tók það til sín; en sem þeir komu suður aptur, þá lofuðu þeir enn að láta hann lausan ef það kæmi; hún systir hans lét það laust, og stóð í sama stað; þar með lofuðu þeir honum lausn, ef hann fengi kónginum allar sínar jarðir; hann gjörði svo, og þær voru XIV², en systir hans átti þær með

¹) *Agnus dei* þýðir eiginl. “lamb guðs”, þ. e. nisti, úr gulli eða silfri gylltu, í lambs mynd, og átti það að þýða ofurlambið, eða “lamb guðs, sem bær heimsins syndir”. Í páfadómi báru konur það í festi á brjóstinu.

²) Nöfn jarða hans, einúngis vestra, má sjá af *Fylgiskjalli* II. Þar sem síra Jón telur jarðirnar 14, sem þær voru þó miklu fleiri, þá er ekki ólíklegt að svo standi á því, að hann hefir vitað að Ögmundur biskup hafði átt Borgarfjarðar-jarðir, og þær voru 14, en Vestfjarða-jarðir og aðrar hefir hann ekki þekkt.

rétu, hverjar hún sör sér aptur á alþingi, en hún náði þeim aldri. Með það fóru þeir og fluttu hann fram, en áður fyr, á alþingi um sumarið, þá sör hann þann eið, að Diðrik hefði ekki hvorki að sínum vilja né völdum verið drepinn, og þeir sem hann hefði mest upphafið og til góða gjört, hefði (hann) helzt forráðið; það meinti hann til herra Gizurar og síra Péturs Einarssonar, bróður herra Marteins. Það var og mælt, já síra Einar afi (minu) sagði mér það, að riddaranum var bréf til skrifað, eg veit ekki af hverjum; sá minnti á þar, að þeir skyldu "ekki láta þann gamla refinn sleppa"¹, og það hafði riddarinn illa virt fyrir honum, og hrist höfuðið við. En þá biskup kom fram, þá var sagt að kónginum hefði miður líkað, að þeir hefði flutt hann sjónlausan, og lét hann í eitt klaustur, og þar gekk hann af um veturinn, nær kyndilmessu.

Nú er um hans ættmenn.

44. Hans bræður voru tveir laungetnir, og er sá ættþrúngur dauður, en það sem lifir er fátækt. Þeir báðir biskupar, hann og biskup Stephán, áttu ekkert barn, og aldri við konu kenndir það menn af vissu eða heyrði getið; einn bróður átti hann skilgetinu, hann hét síra Egill, sú ætt er flest dauð, utan Jón Þórisson. Systur átti hann tvær, Önnur hét Elfn, hennar sonur hét Jón, hans son var Gvendur Jónsson, á Hvoli var, í Saurbæ; hans son síra Jón í Hitardal². Fleiri börn átti hún: síra Jón og síra Pál og Helga, allir fátækir, og deyðu þau öll barnlaus það eg veit. — Önnur hans systir var Ásdís á Hjalla, hennar synir voru: síra Sigmundur, Þórólfr, Ólafur, Sturli, dóttir hennar Ólöf, eg minnst ekki hvað Önnur hét. Börn síra Sigmundar var ekki utan ein stúlka, Katrín, hennar synir eru þeir Egilssynir: Jón, Sigmundur, Eyjólfur, Sigurður, Ólafur, Einar: dætur Þuríður og Þorgerður. Sá ættþrúngur er hér kunnugur. — Börn Þórólfs er: Sigmundur, Þorvarður, Jarðþrúður, Vigdís, Þórunn. Sigmundur er austur á Hofi á Rángárvöllum, Þorvarður er á Reykjum, Þrúða er í Görðum³, eu Vigdís átti Þorlákur, á Núpi vestur var. En Þór-

¹) Bréf þetta, frá Gizuri biskupi til Hvítfeldar, er *Wylgiskjal* III; þar á má og sjá, að Gizur hefir einnig látið hafa sig til að smala gripum handa hinum ágjörnu kóngsmönnum.

²) "sonur síra Jóns síra Þórðar, sem nú er í Hitardal", bæta hin við.

³) (á Álptanesi); hún átti síra Jón Kráksson; sonur þeirra var síra Ólafur,

unni átti Erasmus heitinn á Stað¹. Allra þessara börn eru flestum kunnug hér hjá oss. — Sturli átti mörg börn, og er allur sá ættliður fátækur og ekki nafukunnugur; Gottskálk á einu að heita vestra. — Ólafur átti ekki nema tvö börn, og eru þau úti í Ölvosi, í Bakkarholti. — Ólöf, dóttir Ásdísar, giptist í Austfjörðu Eireki heitnum Sujólfssyni; hans dóttur átti Jón Indriðason í Arnanesi, er hét Þorgerður, en aðra þar frá systurina átti Bjarni² Björnsson þar austur; ekki veit eg af því fólki.

45. Nú er að segja frá, hvað skedi á hans dögum, frá því hann varð biskup.

Hann vígði til presta fjögur biskupsefni: fyrst síra Sigmund systurson sinn, en afa minn; þá herra Gizur; þar næst herra Marteín, en síðast herra Gísla. Á næsta ári áður en biskup Stephán gekk af, það var anno 1517, þá hóf Lutherus sína prædikun, svo hún barst hingað í land, og nokkrar bækur, á dögum biskups Ögmundar. Hér var einn sá prestur í Skálholti, hét síra Jón, og var Einarsson, föðurbróðir hustrú Jörunnar, móður Gísla Þórðarsonar³, móður-bróðir Einars [*Eirekssonar*⁴, vestur á Hvanneyri, og föðurbróðir Orms á Huerri; hann var vel lærður maður, hann prædikaði eina kyndilmessu og talaði mart um ákall heilagra, að það væri afguðadyrkan og ógudlegt. Biskup varð mjög reiður við hann, og sagðist aldri hafa setlað hann þvílíkan, hann mundi fylgja villu Lutheri; en prestur svaraði í hægð og vel, og sagði það eitt vera, að prestinum væri bannað að giptast, en Paulus segði þó, að presturinn, biskup eður djákninn skyldi vera einnar kvinnu eiginmaður. Haun⁵ gaf ekki annað svar þar til: að Páll postuli hefði verið heiðinna manna lærifaðir, en ekki vor. Frá því var ekki svo kært með biskupi og honum, en hann dáðist þó mjög að þessum síra Jóni, og sagðist þó ekki vilja hafa hann hér í Skálholti, svo að þessi villa hún kæmi ekki hédan, en sökum vináttu þá veitti hann honum Odda. — Á þessum dögum þar eptir

sem þar var leugi, og Margrét, sem átti Gísli lögmaður Hákonarson, — bæta hin við.

¹⁾ Þ. e. á Breiðabólstað í Fljótshlíð.

²⁾ Björn, 408 d.

³⁾ Gísli var lögmaður, og Þórður faðir hans, sem Jörunn átti, var Þórður lögmaður Guðmundarson.

⁴⁾ frá [bætt við eptir hinum.

⁵⁾ 3: Ögmundur biskup.

var herra Gísli hér kirkjuprestur, og hafði mikið meðlæti af biskupi. Svo sker einusinni, að herra Gísli situr upp hjá forkirkju, og hefir nýfengið Nýja testamentið í latínu, og sagðist hann hafa horft í hana og verið að lesa Lucam; hann vissi aldri af biskupi fyrir en (hann) kom að honum, og spurði, hvað(a) bók hann hefði. Hann sagðist hafa brugðið við, og látið bókina upp undir hönd sína, og sagt: "Þetta er bók mín". Hann vildi þá sjá hana, en prestur var tregur, þar til biskup reiddist, og sagði, að sá skækjason skyldi láta hana koma; hann þorði þá ekki annað. En sem hann skoðaði og sá, þá varð hann reiður, og spurði: hvort hann hefði þessar villubækur Lutheri, fleygði síðan bókinni vestur í traðir, en stókk svo inn í kirkju.

46. Á þessum tíma voru þeir Oddarnir hér báðir, Oddur Gottskálksson og Oddur Eyjólfsson, bróðir Kristínar¹, er hér var, og þessir allir voru í einu ráði um þetta, og höfðu þetta með leynd og í hylming, svo enginn vissi. Nú vil eg fyrst segja frá því, eptir því sem síra Jón Bjarnarson sagði mér eptir Oddi heitnum sjálfum: Hann var upp alinn í Noregi frá því hann var vívetra, hjá föðurbræðrum sínum, og var mjög vel lærður á latínu, þýzku og dönsku, og saung og les, sem þá gekk í Íslandi. Hann var bæði í Þýzkalandi og Danmörk, og hafði góðan byr og vel látinn af öllum, en þó var hann samt við sína pápisku siði, en hann vígðist aldri, af því hann var stíðrómaður², og honum var það ekki heldur til sinnis. Hann undraðist það mjög með sjálfum sér, að hann kom sér ekki í skilning um þessi trúarskipti, er þeir kölluðu, svo margur vís og hyggjum er bneigðist³ þar til. Hann tók það til ráðs, sagði hann, uppá þrjár nætur, þá allir vorn í svefni, að hann fór af sæng sinni í einni saman skyrtu, og það guð þess, að opna sitt hjarta og auglýsa sér það, hvort sannara væri, þessir siðir ellegar það hið gamla, og gefa sér þar uppá réttan skilning, með fleirum bænar orðum, og hvort sem hann blési sér í þrjóst að réttara væri, það sama skyldi hann auka, fram draga og fylgja alla sína daga, svo lengi hann lifði. Að þessum bænum enduðum, og þrimur nóttum umliðnum, þá hafði hann sagt, að svo hefði verið um skipt fyrir sér, það hann hefði

¹) Þ. e. sú sem Gísli biskup Jónsson átti.

²) í handriti síra Jóns var: stíðrómaður.

³) í frumritinu stóð: heingdist.

með öllu gleymt því gamla, svo sem hann hefði það aldri heyrt, og ekki grand af því vitað, en þar í móti þá hefði þetta allt opið fyrir sér legið. Síðan strax eftir, áður hann sigldi aftur, þá fékk hann sér bækur með þrimur títungumálum: latínu, þýzku og dönsku, og þar var með Nýja testamentið; með það kemur hann út og verður sveinn og skrifari biskups Ögmundar, og hefir góða vináttu af honum. Nú eru þeir þar fyrir báðir, herra Gísli og Oddur Eyjólfsson, sem áður er sagt; þeir verða strax allir í einum skilningi.

47. Oddur Eyjólfsson hafði sér sördeilis hús: baðstofu, skála og eitt hús þar til; þau stóðu fyrir framan hlaðgarð og austan stóru baðstofu og vestan gesthús; þar voru þeir optast öllum dögum, og engir menn aðrir, en stundum var Oddur heitinn Gottskálksson úti í fjósi, og gjörði sér þar hjall, og læt vera bæði að lesa þar gamlar bækur og skrifa biskupa statútur, og sýndi það þeim sem komu, en enginn vissi af hinu. Hann tók sér það fyrir hendur að leggja út Matthews guðspjöll, og þá hafði hann ansað því: að Jesús lausnarið hefði verið lagður í einn asnastall, en nú tæki hann til að útleggja og í móðurmál að snúa hans orði í einu fjósi; og fleira höfðu þeir báðir, herra Gísli og hann, þar um talað. Hann þraut þá pappírinn, og bað þá biskupinn að hjálpa sér um pappír. Biskup spurði, hvað hann væri að skrifa; hann sagðist vera að skrifa biskupa statútur og gömul kirkjunnar lög. Biskup sagði, hann skyldi gjarnan fá pappír sem hann vildi, og svo endaði hann evangelio Matthei. Ekki er getið þar um, að hann legði þar út fleira á þeim vetri, fyr en hann var í burtu og kom í búskap. Hann bjó fyrst á Reykjum í Ölvesi, og þar lagði hann út píníngar-historíuna og um foreyðslu Jerúsalem, anno 1545. Hann bjó í Reykjaholti, og fékk þann stað fyrir Pétur, frænda sinn, og hafði þar bú, en varð þó norður á Reynistaðar klanstri, og þar var hann þá hann deyði. Þessar bækur útlagði hann: Nýja testamentið og postillam Corvini, hverjar báðar hann lét prenta, svo sem formálinu segir og datum til vísar; en þessar urðu ekki prentaðar: pistlabókina Corvini, catechismum Justas Jonæ, Davíðs psaltara, allar prédikanir de sanetis, Margaritam, þó herra Gísli lét hana prenta anno 1558. Þessar allar bækur eru VII að tölun, íj prentaðar, en V óprentaðar.

48. Oddur heitinn sagði fyrir marga hluti. Eitt sinn þá herra Gizur og hann voru í Kaupinhafni, og voru um kvöld eitt úti staddir, þá sagði hann, að nú hefðu þeir mist á þessari stundu:

biskup afkvæmi sitt en Oddur ætterni sitt. Þeir skrifuðu upp daginn og stundina, og bar það saman; það var barn. Það heyrða eg herra Gísla heitinn segja, eitt sinn er þeir voru í Kaupinhafn á dögum herra Marteins, að Oddur bauðst til að sýna honum Selárdal; hinn vildi það. Oddur tók þá einn stein og hélst honum í þá áttina sem Ísland var frá, og sagðist hann ekki betur hafa vitað, en hann hefði séð Selárdal, Kristínu og börnin, og hvern mann sitja og vera þar hver átti að vera. — [*Það sagði sá maður, sem var sveinn hjá Oddi Gottskálkssyni í Reykholti, sá hét Guðmundur og var Þórisson: að einn tíma hefði það skeð í Reykholti, að Oddur hefði verið úti í kirkju staddur, og vinnumaður hans einn; þar kom hrafn með miklu krunki, og settist á skemmu þar næsta, þá sagði maðurinn: "eg vilda eg vissi hvað hrafninn segir"! — Oddur mælti: "hvern góða hefir þú þar af? en sè þér það forvitni: þá segist hann kroppa úr þér augun á morgun í þetta mund, og það annað, að ostur sè í glugganum á skemmuni og geti hann ekki náð honum, og sè hann ekki þar, svo lýgur haun allt." En svo reyndist, að osturinn var þar. — Um morguninn reið þessi vinnumaður til Snældubeinstaða í Reykholtssdal, að sækja hest; sá hestur sem hann teymdi kippti honum af baki ofan í ána, hann rak ofan á eina eyri, og fannst þegar hrafn var að kroppa úr honum augun, og var síðan kölluð Hrafseyri og er kölluð enn í dag¹. Þrimur árum áður en hann deyði, edur enn fyr, þá sagði hann fyrir sinn dauða, og með hverju móti hann mundi verða, og margan það hann um á því ári að láta eptir sér heita. Hann reið heiman um fráfæru frá Reynis(taðar) klaustri, ekki er getið um hans ferð fyr en hann kemur í Kjós, að Laxá, að hverju vaði það var veit eg ekki². Áin var ófær, og sögðu hans menn að hún væri ekki ríðandi; hann vildi það ekki heyra, og reið undan sjálfur í móti þeirra vilja; en sem hann kom úti, langt nokkuð, þá dýpti mjög, og vildi hann þá aptur hverfa og rataði hann þá sandyrju og lá hesturinn í, en hann féll aptur úr söðlinum og ofan í ána, og rak fram á eina eyri. Hann var ekki lengur í ánni en það hann drukknadi, og tvær bækur voru þurar í barminum á honum: bænabók og reikningsbókin. Þeir höfðu*

¹) Þessu frá [bæta hin handritin við.

²) hin handritin nefna til Nordlingavæð.

hann á land og flettu hann klæðum, og bjuggu um hann, tjölduðu yfir honum og gjörðu að kistu og fluttu hann síðan í Skálholt; með honum fóru XX menn. Hann hafði gjört ráðið fyrir, að hann vildi í Skálholti hvíla, fram undan prædikunarstólnum sem þá var, en það varð ekki gjört, sökum grjóts, og settu hann niður fyrir framan studinum, í kross-stúku, skamt frá herra Gizuri heitnum, svo Ólafur heitinn skólameistari, sem að druknaði í Brúará, liggur á millum þeirra; Ólafur druknaði anno 1555, en Oddur heitinn 1556, Ólafur um Þorláksmessu en Oddur um Jónsmessu. Á því sama alþingi skildist herra Marteinn við staðinn, en herra Gísli til kosinn.

Um þá hluti sem skeðu í tíð biskups Ögmundar.

49. Um þann harða vetur, sem varð anno 1525, er áðr skrifað.

Á hans dögum druknaði einn prestur, og iiij menn með honum á Króksferju á Þjórsá, hann hét síra Páll, og var Jónsson, bróðir síra Þórðar heitins, sem var í Steinsholti, hann var þínga-prestur á Keldum. Eptir um vorið þá tók Magnús á Núpi skipið hjá Ölmóðsey, og lét róa því yfir á Hrosshyl, en þeir forgengu, og voru á þrír; þeir áttu að sækja arfinn eptir síra Pál.

Á dögum biskups Ögmundar slógust þeir þýzkir og Engelskir í Grindavík, og unnu þeir þýzku, því hinir voru ekki við búnir og þýzkir villtu fyrir þeim daginn og komu á þá óvart og drukna; þar féllu XIV Engelskir, og sá hét Ríki-Bragi sem fyrir þeim var; þeir eru þar dysjaðir í virkinu.

Það skeði og á hans dögum, að menn sigldu úr Þorlákshöfn og innar (fyrir) Óseyri, og ætluðu til Hrauns í Ölvesi. En þá þeir komu inn á Eyrar, yfir ferjustaðinn, þá er það sögn manna að þeim hafi komið til, og flogizt á í skipinu, og steypst svo undir sær; þeir höfðu hlaðið með mjöl og skreið. Þar var með presturinn úr Ölvesinu, er Hrafn hét, og þar druknaði hann og X menn með honum.

Það skeði og á hans dögum, að Grafarbakki hann braun, allur hærinn til kola; þar eptir eignaðist hann síra Jón Hèðinsson.

Þar nær um þetta leyti bjó í Hellisholtum Þórir heitinn Sveins(son), faðir Jóns á Hrafnkelsstöðum; þá hann kom heim frá kirkju á jóladaginn, þá var allur bærinn til kola brunninn.

Á dögum biskups Ögmundar brotnaði duggan, og keypti hann þá aðra aptur. En um byggíng á Eyrarbakka og um aðdrátt þángað er áður skrifað. Þá var þar svo fagnrt, að enginn steinn

sást frá Skúlmstöðum og út að Einarshöfn, heldur voru það allt slætta flatir og harða grund, og allt vaxið með sóleyju, svo sem sæi á gull; þar var og kapella, stór nokkuð, hvar inni að bæði var sungið og messað, og þar sèr enn merki til hennar, lítið hól-korn til austurs undan húsunum, þar í sandinum, svo sem af veggnum eða gaffhlaðinu.

Á hans dögum drukknaði presturinn á Strönd. Það bar svo til, að hann reri með þeim á skútunni, en er þeir áttu að lenda, þá fóru þeir upp á eitt sker og stóðu þar lengi; hann mælti þá: „þó þér látið flæða yður hér, þá skal eg það ekki gjöra“, og lagðist að landi, en þá hann var mest kominn að landi, dró hann niður og drukknadi; hann hét Ari. — Annar prestur drukknadi hér fyrir ósmunnanum í Skálholti; þeir voru að fleyta trjám inn eptir ósn-um; hann fór þá til, lagðist fyrir trjánun inn eptir og batt snærið við sig; en sem hann hafði synt um stund, og blötnuðu reimar-arnar í hosunum, og flettist niður hosan og hamlaði honum að synda, og dró svo niður, en honum varð ekki hjálpað. Þetta gjörði hann að engri nauðsyn, að sagt var.

[Á dögum biskups Ögmundar drukknðu ij bræður á Eyjar vaði, Jón og Gvendur; þeir voru synir Narfa Erlendssonar, bróður Fúsa lögmanns, föður Páls heitins. Það bar svo til, að annar þeirra rotaði hestinn undir sèr svo hann datt, en hinn ætlaði að hjálpa honum og datt hann þá af baki.

Anno 1540 á hans dögum var veginu sá prestur í Klofa, er Fúsi hét, og var Runólfsson, hann var heilahöggvinn undir borðinu, því hinn vildi ekki hans bifa, sökum þess síra Fúsi var mikill losamaður.

Á hans dögum var síra Oddur Halldórsson handhöggvinn á Varmalækjarbökkum, sá hét Jón Gríms(son) er það gjörði, af síra Jóns Grímssonar.

Á hans dögum drukknðu fimm menn í einu á Fossferju: ij staðarmenn og ij bræður; þá spennti fram í hávaðana.

Þar nærri um hvarf einn piltur norður í skógum, fyrir norðan Skriðufell; hann tóku tröll, því menn sáu bæði hennar för og hans, og líka sást hann optlega seinna.

Á dögum biskups Ögmundar hvarf¹ ráðamaðurinn frá Hömr-

¹) „Hér stendur á spáziunni með hendi síra Jóns Egilssonar: Ögmundur, en er þó hvergi inn boðað, skyldi sýnast; sem síra Jón hefði í fyrstu

um, hann gekk heiman og norður á mýrar til hesta sinna; það var um vertíðarlok. Konurnar voru að vallarvinnu á túninu, þá hann fór norður eptir, hann sást aldri úr því. En sögn manna hefir það verið, að þá bjó í Reykjanesi sá maður er Sveinn hét, og kenndi þessi Árni honum um, að hann hefði tekið frá sér fyrir páskana kjöt, smjör og fiska, og mundi hann og sonur hans, sá Jón hét, hafa myrt hann, og stungið honum niður í lækinn og undir jarðbrúrnar í Krínglugili, og þar hefði menn fundið hnífinn hjá pyttinum, alblóðugan.

Á dögum hans lifa skeði Vomúlastaða reið; henni var svo vart, að þar voru fedgar ij, Gunnar og Gvendur, og höfðu veittar miklar skemmdir bróður Eireks heitins Þorsteinssonar á Keldum; hann veitti þeim fedgum heimreið. Eirekur vildi hefna bróður síns, og reið heim á þá fedga í náttmyrkri, og brutu upp bæinn. En er þeir gengu inn, stakk Gvendur þann í hóstið, er undan gekk, svo hann var strax dauður; hinir riðu í burtu. Sá fyrir varð, hann var afi síra Jóns vestur á Hrafnseyri¹.

Um þá menn, sem voru samtíða biskup Ögmundi.

50. Það voru þau syskin bæði, Fúsi lögmaður og Hólmsfrður í Dal; hún gjörði sig eitt sinn heim til Hlíðarenda með marga menn, og börðust þeir þar á veitunni fyrir neðan, og urðu miklir áverkar og skildu með það; en nokkrum tíma seinna fann hann einn af þeim austur á aurum, og hjó hann af þeim manni höndina, og heita síðan Hallshólmar. Fúsi lögmaður sigldi undireins og biskup Ögmundur, og varð peningaprota; hann vedsetti honum þá til afgjalds þessarar jarðir: Kirkjuhöfn og Gálmattjörn, Engey og Laugarnes. Á þeim báðum jörðum hafa ymsir hönd haft, en hinar tvær fékk Páll heitinn aptur; hann var x vetra er hann misti sinn föður, því Fúsi heitinn kom aldri aptur úr þeirri siglfngu. Ættfringur Fúsa og Hólmsfrðar er áður skrifaður.

Helga Guðnadóttir var og á hans dögum, og syur hennar allir.

Eirekur á Keldum, Þorsteinsson, afi þeirra Þorleifs dætra, vestur voru á Skarði.

gleymit nafni ráðsmannsins, og síðan ritað það *in margine*. En með því hann síðan kallar sama ráðsmann Árna, þá verður hér um allt óvíst. Kannske og, að þetta: "Ögmundur" sé svo sem *apostilla*, og merki, að þetta sé skeð í biskups Ögmundar tíð; þó hefir síra Jón hvergi *in marginibus* þessa *operis* þvílíkar *apostillas*". Athugas. Árna Magnússonar.

¹) Þessar greinir, sem hér er skotið inn, eru 7. 9. og 10. grein í röðinni í viðbættisgreinum eða "correctura" síra Jóns optanvið annálana.

Erlendur lægmaður á Strönd.

Síra Einar á Ölduhrygg, og herra Marteinn sonur hans eptir það; síra Einar í Gördum, afi minn; síra Jón Hððinsson í Hruna; síra Oddur í Bæ; síra Þorleifur á Breiðabólstað; síra Björn á Stað í Grindavík, faðir Guðrúnar og Nikulásar; síra Snorri í Holti undir Fjöllum; þeir bræður: síra Eirekur, síra Eyjólfur, síra Freysteinn, Grímssynir; síra Gvendur í Hólum, afi síra Gvendar í Bæ; Jón eldri Magnússon á Núpi; Erlendur Jónsson austur á Völlum á Landi; síra Brynjólfur í Odda, afi Brynjólfs í Skarði.

Vestra: síra Jón Eireksson í Vatnsfirði, og Sæmundur bróðir hans í Ási í Holtum, Ari Andrèsson í Bæ á Raudasandi, Guðrún Björnsdóttir móðir Eggerts, Þorleifur Pálsson á Skarði á Skarðsströnd, síra Magnús í Haga á Barðaströnd, Gvendur Jónsson á Hvoli í Saurbæ, Daði Guðmundsson, þá ekki giptur; ábóti Alexus í Viðey.

51. Á þeim tíma tóku þeir Dönsku Viðey, anno 1539¹, og allar Viðeyjar jarðir; þar ná þeir fyrst sótastöðu alvarlega. En á öðru ári, þá biskupinn var tekinn, anno 1540, þenki eg að þeir tæki að sér hin klaustrin, en ekki veit eg það gjörla. Í þessari svipan áttu þýzkir XLV skip, smá og stór, suður um öll Nes, en Danskir engin, en höfðu nú þó í sínu valdi allar Viðeyjar jarðir suður um Nes, en ekkert skip. Þeir tóku það til ráðs, að þeir bönnuðu þýzkum að sigla í tvö eða þrjú ár, og tóku svo að sér öll þeirra skip suður um Nes, og komu svo skipunum á; eptir það fengu þýzkir leyfi að sigla.

Síra Pétur Einarsson var þá leikmaður, og langt fram yfir það, og hafði mikið meðlæti af þeim, og keypti Arnarstapa vestur, bygði hann upp og hafði þar yfir og Helgafells-jörðum umboð. Hann lét rísa niður Viðeyjar kirkju, mæta vel smíðaða, og reif niður allan dorminn² bræðranna, og bar alla moldina í miðjan kirkjugarðinn, og gjörði þar borðstofu og kokkhús, og aptur af þeim það hús, er menn kalla náðhús, og lét ræsirinn horfa í kirkjustaðinn, en skrudá og kaleika tóku Danskir til sín; hátíðakaleik þaðan keypti herra Gísli að þeim, en hann galt síra Stepháni syni sínum í átta hundruð; síra Einar þekkti hann, þá hann sá hann í Skálholti. — Sá varð endir á vináttu Péturs við þá, að þeir Danskir ráku hann í burt af sinni eign, Stapanum, og tóku hann til sín,

¹) Þannig leiðrétt, en í frumritinu stóð á þessum stað 1519.

²) Þannig frumritið, á að vera dom um, þ. e. húsið, eða sjálft klaustur-húsið.

en vildu taka hann til banda og hafa hann fram. Pétur tók það ráð, að hann lét vígja sig þá hann var meir en LX ára, og las þá við gleraugu, og fækk Hjarðarholt vestur, og margir lögðu honum þá gott til, Daði og fleiri aðrir, svo hann fór hvergi, en hverju hann miðlaði þeim að auki, veit eg ekki. Nú hefi eg flest skrifað, það eg minnst um tíma biskups Ögmundar.

52. [Á dögum biskups Ögmundar, anno 1519, þá hann var electus, kom sá harði vetur, og anno 1525 kom hinn annar, sem áður er skrifað.

Á hans dögum hét skipherra fyrir duggunni síra Hallur, með honum var annar prestur, er Salomon hét. Þeir fengu hafvillu og komu að ókenndu landi; þar skildi enginn þeirra mál, og ei heldur þeir annara; fimmt af þeim gengu á land og voru strax teknir. Síra Hallur kunni latínu, og talaði til þeirra. Einn landsmaður ausaði honum aptur, þeir keyptu alla, þá er á land voru komnir, lausa, og guldu fyrir í öllu er þeir höfðu til. Landsmenn höfðu engin klæði, utan skyrtur og strigabuxur. Einn af landsmönnum ýtti þeim frá landi, er allt var samið með þeim; einn af þeim Íslenzku ætlaði að höggva í höfuðið á honum, en hinn fleygði sér á bak aptur ofan í sjóinn. Með það létu þeir frá landi, og vissu ei hvert; í því bili kom maður fram á bergið, bláklæddur, og klappaði í koll sér — það ætluðu þeir þeirra prest — það meinaði, að þeir skyldu aptur koma; en þeir þorðu það ekki; hétu þá að gefa þriðjung af öllu því þeir setti, ef guð gæfi þeim að finna kristin lönd, og svo skeði, að þeir komust í Noreg, og sögðu Norskir þeim, að það væri Villi-Skotland sem þeir höfðu að komið.

Sæmundur Eireks(son) var og skipherra á duggunni; hans dóttir var Guðrún, móðir Hákonar í Klofa. Aðra dóttur átti Sæmundur, Grón, hana átti fyrst Jón Þorvaldsson, er bjó í Skál á Söu; þeirra dóttir var Íngveldur, móðir Sigvalda og Katrínar í Krýsuvík. Sæmundur og Jón Gróuson eru bræður Íngveldar, svo Hákon og þeir eru systrasynir. Gróa átti seinna Eyjólf í Dal, og ekkert barn við honum. Önnur Gróa var og í þeirri ætt, sú var dóttir síra Þorleifs á Stað; hennar sonur er Guðmundur í Flagbjarnarholti¹.

53. Nú kemur sá hinn XXVII. biskup Skálholts, herra GIZUR

¹) Þessar greinir, sem eru hér í 52. kap., eru 5. og 6. viðbætisgrein eða "correctura" síra Jóns Egilssonar aptanvið annálana.

EINARSSON; en Einar, hann var Sigvaldason, austur á Söðu; hann¹ var sagður svo hár, að eitt kvartil hefði vantað á iij álmir á hans hæð, og var kallaður lánkalff. Herra Gizur kom í Skálholt á dögum herra Ögmundar, vaxinn nokkuð; hann kom honum til mentar og lét hann sigla, og þar kom, að hann var vfgður til prests. En þá sá Sigmundur kom ekki aptur, þá sendi hann sára Gizur fram, og varð hann þá biskup, og er það allt áður skrifað hvernig fór þá er hann kom aptur. Hann fékk þá Guðrúnu Gottskálksdóttur, systur Odds, sèr til eignar; sumir segja hann hafi ekki fastnað hana, utan keypt og lýst. Hann sigldi þá þar eptir, nærri þá datum var 1544². Á þeim vetri, meðan hann var utan, þá var Guðrún legin af þeim presti, er sára Eysteinn hét, en um vorid, þá hann kom út, var hún ólött, og vildi hún þá ekki koma til fundar við hann. Sára Jón bróðir hans, faðir sára Bððvars, undirvísaði honum hvað í efnum var orðið; svo leið af sú nótt. Um morguninn bannaði biskupinn honum að messa, því þá var messað hvern dag; Guðrún gjörði honum boð, að hafa sig í burtu, en hann vildi ekki, og gekk til borðs til middagsverðar; en sem hann var kominn undir borð, komu þeir bræður biskupsins, sára Jón og Þorlákur, og veittu honum aðgaungu; sára Jón hafði tapar, en Þorlákur hnff. Hann hljóp upp undir háborðið og vafði kápunni, já horninu á henni, um hvorn handlegg sèr, og bar svo undir höggið; en svo beit hnffurinn, að inn tók í gegnum allt, og fékk hann mörg sár; hann stökk þá fram yfir borðið, og á gólð, og beið þeirra svo; hann hafði höggssleddu upp á sèr, dró hana út og bar hana undir höggið í móti Þorláki, greip hann svo höndum og hýddi hann undir sig, því Eysteinn var manna kaskastur; hann setti sledduna fyrir brjóst Þorláki, og hljóp svo ofan á, en hún bognaði saman í keng, því hann var á panzara. Sára Jón kom að í því, og hjó hann með taparnum í útlimina, þar til hinn mæddist af blóðrás, og þá fór til brytinn og skildi þá: sá var bróðir afa míns, Árni að heiti; en sem hann kom fram í öndina, þá vildi hann til þeirra innar aptur, en honum var það bannað; hann var hafður til Hóla og var græddur af 14 áverkum. Biskupinum voru dæmdar 100 merkur þá í sitt fullrætti, eptir kirkjunnar fullrætti, en Guðrún fór upp til Túngu, og ól þar þrífura, þrjú börn, og hlutu öll

¹) s: Sigvaldi.

²) það var reyndar 1542.

saman skírn og önduðust. Biskupinn ansaði þá: að það hefði verið "hlaup og eitt hofmanns-hlaup", og skyldi hann taka Guðrúnu sína aptur í sætt; en hún vildi ekki, sumir segja vegna stórsinnis, en sumir sökum mótlætis við sig. Eptir það fókk herra Gizur Katrínar, systur Eggerts, og voru þau ekki lengi saman.

54. Það er sögn manna, þá herra Gizur sigldi, anno 1544¹, þá hafi hann fengið af kónginum aptur öll klaustur, og skyldi veitast prestum og hafa skólapilta þar á hverju, en sem biskupinn kom aptur í Hamborg, þá hafi kóngurinn sent þángað bréf, og kallað sitt bréf aptur um klaustrin, af því það Jóhann Friis hefði sagt, hver þá var kóngrsins kanziler, að krúnan hældist ekki við, ef klaustrin gengi undan. Með það kom biskupinn þíngað aptur, og kom út með það kóngrsbréf, að prestarnir skyldu nú giptast, og sagði þeir skyldi mestan tíðalestur, er þeir kölluðu, af leggja, því (það) væri sem annað ónýtt mögl, og allt klukkna glamur og lángr hríngíngar, og helgihöld mörg skyldi af taka; Márútíðir og kveldlestur, þeir þá kölluðu, niður leggja. En við þennan boðskap varð leikum og lærðum undarlega, höldu það villu, og þá villumenn sem með þetta fóru, og svo kom, að sumir prestarnir sögðu af sér embættið, og voru prestlausir eitt eður tvö, eður þrjú ár. Sumir leikmenn vildu ekki taka þjónustu af þeim, sem þá nýju síði hefði, og svo gekk þetta til um hans daga, og líka um daga herra Marteins, og fyrst framan af tíð herra Gísla, þar til þeir gömlu allir, prestar og leikmenn, féllu frá, en úngir komu upp aptur í þeirra stað; og um þennan allan áður greindan tíma varð mikil presta fæð, því enginn vildi vígjast, því þeir sem að áttu foreldrana (á) lífi bönnuðu þeim það, en þeir vígdust sem engan áttu að; varð þá einn prestur (að) hafa iij eður iiij kirkjur, og urðu að vígja hvern sem þeir náðu, þegar hann var með nokkru móti þar lærður til, að hann læsi; líka vel fengu þeir nefndarmennina², og vígðu þá; af þeim var einn síra Þórður, var í Steinsholti, annar síra Þorlákur í Mýrdal, þriðri síra Gvendur sem var í Arnarbæli. Herra Gizur útlagði orðskvedi Salomonis.

¹) Á að vera 1512. Bréf kóngrs, sem skipa að setja skóla á klaustrin öll í Skálholts stípti, eru gefin út í Kaupmannshöfn "*Vor Frue Aften Prasentationis*" (20. Nóvembr.) 1512, og eru þau prentuð í söfn Magnúsar Ketilssonar, I. 231—37.

²) Þ. e. þeir sem atlaðir voru til lögréttumanna. Eptir Jónsbók átti að nefna 81 nefndarmenn, og urðu 36 af þeim lögréttumenn.

55. Sóttir tvær komu á dögum herra Gizurar: sú hin fyrri varð anno 1541, og féll margur maður í þeirri sótt, og flestallt hjón, svo að í flestum stöðum þá voru jarðaðir XXX, sumstaðar XL. Þá gengu af XI hjón í Landseyjum eystri, og sumstaðar fleiri. Önnur sótt kom á hans dögum anno 1546, þá voru jarðaðir í Görðum á Álptanesi L manna, og margur annarstaðar að hverri kirkju. Teikn fyrir þeirri sótt var mikill þytur í lofti, hann heyrðist um allar suður-sveitir; hann kom fyrst úr sjó, og í Reykjanes, svo þaðan og í Grindavíkar fjöll, og svo hvert fjall af öðru inn að Hafnarfirði, og svo þaðan í Esjuna, síðan í Akrafjall, og það hvert af öðru þaðan frá; þetta skeði um voridd, í milli krossmessu og sardaga, anno 1545, en sóttin kom eptir um haustið, og gekk hær um sveitir til vertíðar, en um vertíð við sjó; þá var líttill klaki í jörðu, því suður gengu¹. Ekki minnst eg á neitt sérlegt meira á hans dögum.

Á hans dögum slóguð þeir Erlendur á Strönd og menn hans við Engelska í Grindavík, og fengu menn Erlends miklar skemmdir. Hann lét og þar um bil drepa íj menn engelska, saklausa, — þeir lágu eptir — annan á Bjarnarstöðum í Selvogi, þar í dyrunum, er hét Jón Daltun; hann sendi eptir honum í Fljótshlíð austur. Annan lét hann drepa á sandinum fyrir ofan Hraun í Grindavík, þar sem nú er kapellan, sá lét Nikulás, og tók að sér allt það þeir áttu. Hann var við mörg víg kenndur, karla og kvenna, hvað eg vil ekki skrifa, og eptir það varð hann að sigla, og fékk Páll heitinn lögmaður á Hlíðarenda honum C dali.

[Á dögum herra Gizurar snemma var sá sveinn hans er Eyjólfur hét, og var Kollgrímsson. Þeir riðu frá Reykholti vestur; en svo bar til, að hann varð sér sjálfum að skaða nær(r)í hjá Kroppi vestur; hvernig það skeði var mart um rædt.

Á dögum herra Gizurar var sá fyrsti nautadaudi á Hömrum. Þar dóu þá XIV naut; það skeði anno 1545. Sá annar varð þar skammt eptir, á dögum herra Marteins: dóu xij kýr og vj naut. anno 1553 eða þar um]².

56. Á hans dögum voru þeir þá enn flestir ríðismenn, sem voru á dögum biskups Ögmundar, utan Daði var þá kominn til

¹) ógreinilegt, en á líklega að vera: að menn hafi gengið suður til vers.

²) Þessar greinir eru 17. og 12. viðbættisgrein eða "correctura" síra Jóns Egilssonar, aptanvið annálana.

Snóskadals. Páll heitinn lögmaður var þá kominn fyrir x árum eða meir til Hlíðarenda, á dögum biskups Ögmundar. Erlendur var þá lögmaður, og fram yfir það, en Oddur norski fyrir norðan og vestan. Fyrsta lögmann þar sagðist síra Einar hafa munað Jón Solveigarson, ása herra Guðbrands. Klaustirin voru þá undir kóngs valdi. Halldór heitinn Skúlason hafði þá þykkvabæjar klaustur lengi í lèni, nær xx ár eða meir; hann galt aldri þau ár eptir það meir en XL dali, að sögn margra manna.

Þetta er hans ætt, herra Gizurar: Hann átti ekkert barn eptir sig, en bræður hans skilgetnir voru þeir: síra Halldór, faðir síra Bjarna í Selárdal, og Þorlákur á Núpi í Dýrafirði, faðir Gizurar, sem fyrir flóðinu var; en (hinir) laungetnu voru þeir: síra Jón, faðir síra Böðvars, og síra Jón, faðir síra Gizurar á Stafafelli. Af þeirri ætt veit eg ekki meir¹.

57. Herra Gizur tók ofan krossinn í Kald(að)arnesi, á hvern þeir höfðu lengi heitið, og margar heitgaungur til hans gengið úr öllum sveitum; hann stóð þar í kórnum allt til daga herra Gísla, þá var hann hafður heim í Skálholt, og þar sundur klofinn og brenndur; þeir hinir gömlu sóktu þá eptir að ná spónum eður öskunni af honum, og létu innan í knýtilskauta. Hann setti og í afvikinn stað skrínið², því á mínum dögum þá fóru til hinir gömlu og struku á sèr lófann um skrínið hèr, og líkneskju, og svo um augun á sèr síðan, eða þar sem þeir höfðu nokkuð mein á sèr; en ef þeir næði því, að ganga undir skrínið³, þá skyldi það vera full aflausn þeirra synda, og með öllu hreinir. Þeir

¹) Í afskriftinni frá Þúfu í Kjós frá 1662 (Nr. 408d) er skolið inn athugasgrein, sem telur ætlið Gizurar biskups greinilegar, og er þannig: "Sumir telja þann ætlið frá Sigvalda lánalíf, og þetta hygg eg réttara: — Einar Sigvaldason átti þá konu er Guðrún hét, og var Jónsdóttir, við henni áttu hann 14 börn, fimmm komust á fætur, fjórir synir og ein dóttir; hinn elsti Gizur, annar Jón, þriði Þorlákur, fjórði Halldór. Ein var dóttir, Oddný, sú átti einn son laungetinn, sá hét Jón, hann varð prestur, hans son (síra) Gizur Jónsson, en síra Jón Einarsson í Reykholti var skilgetinn bróðir Þorláks á Núpi og herra Gizurar". — Tvö af ágrípunum (Kall. 615, A. Magn. 405b) telja ekki svo greinilega, en láta síra Jón í Reykholti vera skilgetinn, og son hans "síra Jón, föður Ólafs skólameistara í Míðfelli, og þeirra bræðra"; þessi sömu geta þess einnig, að Gizur á Núpi, Þorláksson, væri "föður Jóns, föður síra Torfa í Bæ (Gaulverjabæ)".

²) Þ. e. skrin hins helga Þorláks biskups.

³) "Það skeði á dögum fyrri biskupa", hefir síra Jón Egilsson skrifað á spázíu, til að sýna, að trúin á þessu hafi þó ekki verið á hans dögum.

höfðu hér prócessur, að þeir kölluðu, og báru skrínið, en stundum þorláks-hönd, í krúngum kirkjugarðinn, og gekk þá allt fólk eptir með saung og lestrum. — Það verður ekki allt skrifað. — Í þeirri ferð, þá herra Gizur reið frá krossinum og hann hafði hann ofan tekið, kenndi hann sinnar banasóitar; þeir eldri útlögðu það svo, að guð hefndi á honum þess, það hann hefði tekið ofan krossinn. Með það reið hann heim í Skálholt; hvað lengi hann lá, veit eg ekki; hann fékk góðan afgang og vitid og mál allt til dauða; hann sór á sætur á meðan hann var þjónustaður, og sat í biskupsstólnum á meðan. Hann gekk af á föstu, anno 1548, í biskupsbadstofunni, þar biskup Stephán hafði áður andast, anno 1518; hann var grafinn í kirkju, sem áður er sagt.

Hvað kirkjan átti eptir biskup Ögmund og hann í kviku og dauðu, utan stokks eður innan, hefi eg ekki heyrt; þó er það sögn manna, að þverrað hafi fyrir staðnum og henni á þeirra dögum og svo eptir þá.

[Anno 1549 eða þar um, þá var Eggert lögmaður hirðstjóri yfir öllu landi. En um veturinn um kyndilmessu, er hann reið út á Nes, og hann kom til Kálfatjarnar, þá féll hann af baki og brotnaði í honum lærleggurinn. Hann lá í þeim sárum allan vetur og allt vor, og var fluttur upp á þing á kviktrjá, því hann gat ekki riðið. Það var nærri um biskupa skiptin.

Á dögum herra Gizurar, ellegar herra Marteins, var sá prestur í Hjarðarholti vestur, er hét sfra Ólafur; hann var fyrir sfra Pètur, því að sfra Pètur eignaðist hans kvinnu, en sfra Einar á Ölduhrygg dóttur hennar. Þessi sfra Ólafur sór vestur á Fjörðu við ilijða mann, en sem hann sór hingað aptur, þá hljóp á þá snjóskafi þrjá, en sá fjórði slapp]¹.

58. Sá hinn XXVIII. biskup Skálholts, herra MARTEINN EINARSSON, hann var fæddur á dögum biskups Stephánar, og herra Gizur. Herra Martein sigldi og var vel lærður. Það er sögn manna hann hafi lært í Englandi, og hafi verið hér í Skálholti hjá biskup Ögmundi, og málað allt yfir kórnum, er þeir kölluðu sancta sanetorum. Eptir herra Gizur frá fallinn, fyrir þing, komu saman leikir og lærðir í Skálholti, að útvelja biskup, og var lengi að þeir urðu ekki ásáttir, vegna síðanna. Þá svaraði herra Gíslí þessu: sagðist engan þann vilja fyrir biskup hafa,

¹) Þessar tvær greinir eru 25. og 21. viðbætisgrein eða "correctura" aptan við annálana, þær eru af þeim sem Oddur biskup kann að hafa átt (sjá bls. 21).

sem ekki legði af mýtur og bagal. Varð svo um sðir, að þeir tóku herra Marteinn nauðugan, og settu hann í biskupsstólinn, og svo varð hann að vera það. Á því sama sumri sigldi hann, ekki er getið annars en honum gengi allt vel, og lofði kónginum trúnaði og að hindra pápista síðu, en framdraga og forauka guðs orð eftir megni, og svo kom hann aptur.

59. Nú er að segja fyrst frá biskup Jóni: að strax sem herra Gizur kom til Skálholts með aðra síði, þá mótstöð biskup Jón hann, en aldri kom til neinna efna með þeim, og svo kom herra Marteinn til Skálholts; en um það leyti lagði hann undir sig Ísland, svo allt hnè að honum, utan Skálholt, og Páll lögmaður og þriði Daði Guðmundsson. Hans árásir og tiltekjur veit eg varla; þó er það sagt, að sá hèti Teitur, fyrir norðan, sem var fyrirlíði í Sveinstaða¹ (reið), og hefði verið lögmaður; þá var veginn úr líði prests (hann var þá ekki biskup orðinn) Árni Bessason, mágur hans, en prestur tók Teit höndum, og er sagt að þá hafi verið með honum, eður sveinn hans, Þorleifur Grímsson frá Möðruvöllum, og prestur hafi honum skipað að skjóta Teit, þá hann tæki hann höndum, hvert sagt er að Þorleifur hafi gjört. Og sem síra Jón sá það, að Þorleifur lagði höndina að lásnum bogans, svo hann skyldi laust láta, þá veik síra Jón Teiti frá sèr, svo að pílan kom í öxlina, fyrir neðan viðbeinið, en Teitur féll á bak aptur; en prestur reið á stað, og Þorleifur, því hann var ekki fjölmennari, og sagði við Teit, að "sá maður skyldi dýrstur borgaður vera"; og það er sögn manna, að sá Teitur hafi átti Bjarnarnes og þær eignir, en biskup Jón hafi haft það allt af Teiti, en Danskir eftir hann, en þeir fengu Skálholti.

60. Nú sem herra Marteinn var kominn í Skálholt, anno 1549, og hinn hafði verið xxij (ár) biskup, þóttist hann vera svo sem skyldugur þar til, að reka þessa villu í burt og nýja kenning, en við rætta þá hina gömlu síðina, taka til sín og öll biskupa-mál hér í Skálholts stíkti, sem hjá sèr, og gjörði sig síðan heiman með 6 manna eða þar um, og reið norðan Kjöl í Biskupsstúngur, og síðan heim að Norðurtúni, og búðuðu þar, og vildi ná staðnum, og setja síra Björn son sinn þar inn, og láta hann verða biskup, og halda svo því gamla við makt. Það er sögn manna, að Ari sonur hans hefði aldri í ráðum með honum

¹) í frumritinu stóð rángt: "Steinstaða", og sieppt óvart úr "reið". Um Sveinstaða reið sjá Árbækur Espólins, III, 61.

verið, svo lengi sem Halldóra hans kvinna var á lífi. Nú var í Skálholti ráðamaður sárá Jón Bjarnarson, sem var á Breiðabólstað; hann hafði fengið áður fyrir nokkra vitund af þessu, það hann mundi vilja ríða á staðinn, og hafði því njósnarmenn í öllum áttum; og jafnskjótt sem biskup kom í bygð, fréttil sárá Jón til hans; hann var þá nótt á Hömrum; — hann gjörði strax boð stadarins kotúngum, það þeir kæm, og komu þeir heim, iij^e manns, bæði prestar og leikmenn. Sárá Pétur, bróðir herra Marteins, lagði það ráð, að gjöra skyldi virki fyrir norðan búðina, og bera þángað byssurnar, og svo var gjört; suður hjá smiðju bjuggu þeir líka um þær til varnar. Þessir iij^e manna voru til skiptis til varnar, hvert sinn C, og sínu sinni fékk sér mat hvert C; það stóð yfir í v dægur. — Biskup Jón sendi þá sárá Eirek Grímsson heim, með það bréf og boðskap, að þeir væri allir í hanni, utan þeir vildi gefa upp staðinn, og hafa það sem hann vildi á leggja; en sem þessi boð komu þeim til eyrna, ólmudust þeir við, og sögðust vera reiðubúnir að veita honum og hans mönnum dauða, ef þeir vildu heim ríða. Með það gengu hinir í burtu, og norður aptur til biskupsins; hann spurði þá tóðinda; þeir sögðu honum þau, að enginn væri annar kostur en verjast, og þar væri bæði bogar, byssur og spjótin til reiðu þeim til handa; þá þagnaði biskup og var sem blóð að sjá, og enginn mælti orð. Síðan þá skipaði hann öllum mönnum að týgjast, taka sínar verjur og gánga heim; en sem þeir komu heim yfir túngarðinn, þá skutu þeir heima í virkinu; hinir þorðu þá ekki lengra, og hörfuðu út fyrir garðinn; hann var þar v dægur og reið í burt síðan; en herra Marteinn var þá ekki heima; hann var í sinni yfirreið, og hugsuðu (þeir) sér að setjast á staðinn á meðan.

61. Nú víkur sögunni til sárá Árna í Hitardal. Það skeði um vorid fyrir, að mæi er sagt, að biskup Jón bannfærði Dada, fyrst herra Marteinn vildi ekki til hans leggja vegna mægða: Dadi átti systur hans. Efni þar til veit eg ekki, utan svo sem kveðið er í vísunum þar um — en fjarlegt er því, að eg segi það satt — að hann hafi átt að hafa konu, skylda sér, meðferðis eigingiptur, og látið hana vera á Sauðafelli fyrir búi sínu. Svo hafði til borið, að þann sama dag sem biskup las bannið að Hólum, þá var sárá Árni kominn til Snóksdals, og bóndinn Dadi og hann legði upp á palli; þá kom svo harður higsti a(ð) honum, svo hann undraði, og það var úr hófi, svo hann hugsaði að önd-

ina mundi slíta af sér. Daði mælti þá: “nú er eg þar að orði, sem eg er ekki að borði”. Sfra Árni ansaði: “Eg vil segja yður satt: þér eruð á Hólum að orði, því biskup Jón er nú að banna-
færa yður”. — (Daði sagði): “Þér skuluð eiga hjá mér fimm hundruð, ef þér sjáið við, svo ekki hrífið mér”. — Sfra Árni segir: “Það vinn eg ekki fyrir nokkra peninga, hversu miklir þeir eru, og setja mig svo í veð”. En með lángrí beidni Daða, þá segir sfra Árni að hann vill bera sig þar að sjá við, “fyrir lánga vin-
áttu yðar; en baggi mun hér eptir koma, að mig grunar”. Síðan gengu þeir báðir til kirkju. Sfra Árni var úti, en Daði gekk í kirkju, og læsti sfra Árni aptur; síðan var hann lengi úti; að
síðustu kallaði hann að Daði skyldi koma, og lauk upp; sá hann, að eitt veturgamalt slókatríppi, þá hann kom út, hljóp upp og ofan með einni á eða læk einum, svo sem svert væri, en að síð-
ustu stökk það á höfði ofan í einn hyl eður gryfju, og drapst þar. Sfra Árni sagði: “Þar meg þér sjá, Daði minn, hvað yður var ætlað”.

Þetta frétir biskup Jón, og sendir menn sína heiman, ekki mjög marga, og lætur taka sfra Árna á förunum vegi í tjaldi, og flutti hann til Hóla, og þrengdu honum niður undir smjörhjallinn, og beygðu hann saman í einn kuðung, og settu súlan kvennakopp á millum fóta á honum, og lét(u) hann hafa þar niður í nasirnar. Þar sat hann, að sögn, fjóra mánuði, eða lengur; þar var Árni það sumar er biskupinn reið til Skálholts og náði því ekki. En sem biskup kom heim aptur, segja sumir hann hafa sent strax á stað aptur Ara son sinn, að taka herra Martein, en sumir segja þeir hafi aldri riðið heim á millum. Þeir tóku hann á Staðarstað, því þar var enginn til varnar; þeir báru mjöltunnur fyrir dyrnar, og hafði það ekki að gjöra; — þeir höfðu þaðan það er þeir vildu. — Ari tók silfurbúna hnífa ofan af herra Marteini, en biskupinn sagði hann skyldi njóta þeirra manna bezt: “því enginn óþokki heiti eg fyrir þá”. Með það fluttu þeir hann norður til Hóla; þar var hann í góðu haldi þegar á leið; svo leið fram til vordaga fyrir herra Marteini.

62. Nú á þessum vetri, þá datum verður 1550, frétir biskup Jón norður, að sfra Jón Bjarnarson hafi kveðið um sína vist norður á Forna-stöðli, þá hann vildi ná Skálholti, og kallaði hann Stöðla-skáld. Hann sendi þá tvo menn heiman, eptir jól, með bréf austur til klaustranna, og til bóndans Eyjólfss í Dal, mágs síns, og til

allra þeirra eldri presta og manna. Þeir áttu þá að hafa með sér sfra Eirek Grímsson á Gilsbakka. Þeir fara að vestan, og allt koma þeir til Hrosshaga, þar ægja þeir og gjöra ráð fyrir að gista í Túngu um nóttina, hjá Katrínu; en strax þeir voru riðnir, þá fóru hinir efra suður í Skálholt, og sögðu til þeirra; en þeir í Skálholti sendu strax til Fjalls; ráðsmaðurinn var þar. Hann kom heim fyrir dag og sendi þá strax í dögum á stað sjö menn í veginn fyrir þá, og biðu þeirra austur hjá seljunum. Hinir komu þá að utan, og fundust þar á fsumum; þeir hinir norðlenzku vildu ekki verjast, en sfra Eirek eltu þeir lángrana tíma, og varð þeim seint um að ná honum, og sögn manna var það, að þeir mundu aldri honum hafa náð hefði hann riðið rétt fram, því sá hestur var forgóður er hann reið; um síðir náðu þeir honum og höfðu hann heim í Skálholt, leiddi sfra Jón hann þá heim í baðstofu, og flettu hann þar fótum og fundu bræfin í barmi hans, sem biskup hafði sent, og hélt hvert bréf það, að hann bað þá að ná þessu Stöðlaskaldi. Sfra Jón spurði hann að, hvort hann hefði ekki svarið sig undir Skálholt, en ekki Hóla, og sér lægi við að láta lýða af honum húðina; með það fór hann sinn veg. — Sumir segja, að biskup Jón hafi látið herra Marteín og síra Árna báða lausa, og tekið svo biskupinn aptur, þá biskup Jón settist á Skálholt, en sumir segja hann hafi hann aldri lausan látið; en það gildir nú einu.

63. Anno 1549 er datum skrifað, að biskup Jón hafi fangað herra Marteín, og á því sama ári hafi kóngurinn sent bréf til Íslands, í hverju hann lýsti biskup Jón Arason friðlausan, og fyrirbaud öllum, andlegum og veraldlegum, honum fylgja. — En anno 1550 þá veitir hann enn heimreið (f) Skálholt, og hefir þá í haldi hjá sér herra Marteín, og tjaldað þá enn á Fornastöðli, og sendir bréf heim enn sem fyr, og það með, hann muni heim ríða, og láta herra Marteín fremst vera fyrir flokkinum og mæta skotum ef þeir verjast. Hinir voru samir, að gefa ekki upp staðinn fyr en herra Marteinn skrifði heim og bað þá gefa hann lausan, því hann vissi ekki hvað þeir mundu gjöra til við sig ellegar. Með þessu móti komust þeir í Skálholt. En sem þeir voru heim komnir og undir borð komnir, kastaði sfra Jón Bjarnarson lyklunum á borðið, og sagði herra Marteíni: hann mætti “nú sjá fyrir öllu sjálfur”; en þó varð svo um síðir, að hann var samt. Þar var biskup Jón viku með lestrum og saungum og barna-fermíng-

um; hann vígði upp aptur alla kirkjuna, og hèlt hana óhelga og óhreina vegna siðaskiptisins, og vildi láta grafa herra Gizur upp aptur og jarða hann í kirkjugarði¹, því hann væri hvorki kirkjugræfur né hæfur; gengu þá margir þeir eldri honum til handa, vegna siðanna. — Hann sagði þá: “Nú hefi eg undir mér allt Ísland, utan hálfan annan kotúngs son” — það meinti hann til Páls lögmanns og Daða, því hann hèlt Pál heilan² kotúngs son, sökum þess hann var lögmanns son, en Daða hálfan, af því hann var sátækrar ættar. — Með það reid biskup í burtu, og var herra Marteinn svo sem hans umboðsmaður, til þess að sfa Björn tæki að sdr staðinn og væri biskup orðinn. [*Reið hann svo til Viðeyjar, og skikkar þar skuli allt haldast sem fyr. — Þar um var kreðid:*

Vikur hann sdr í Viðeyjar klaustur,

víða trúi eg hann svamli

hinn gamli;

við Dani var hann djarsur og hlaustur,

dreifði hann þeim á flæðar flaustur

með brauki og biamli.

*Þaðan riður hann til Helgafells, og setur þar niður einn ábóta, Narfa uð nafni, hver þar hufði áður verið*³. — Þá halði verið með miklu yfirleti þeirra ferð.

64. Þeir riðu vestur yfir fjall og í Dali, og settust á Sauðafell, og þótti eignir Daða vera fallnar undir kóng og kirkju fyrir sitt lífern, og setti nú þar með, vegna Skálholts. Og sem Daði frétti það, sendi hann til biskupsins þrisvar, og baud honum þrjú boð, og bað hann burt fara: það fyrsta, hann skyldi fá XX° í

¹) Þ. e. flytja hann úr kirkjunni og út í kirkjugarðinn. Í kónungsbréfum frá 1551 (M. Ketilss. I, 287) stendur, að hann hafi látið flytja líkið út fyrir kirkjugarð.

²) Í frumritinu stóð “heitinn”, og má það einnig til sanns færast, því Páll lögmáður var dauður þegar þetta var ritad, en þó vill Árni Magnússon heldur lesa “heilan”. Finnur biskup heldur, að Jón biskup hafi kallað Pétur Einarsson, bróður Marteins biskups, heilan kotúngsson.

³) Það sem hér er í [] er eptir blaði úr ágripi elnu, sem nú fylgir afskríptu síra Jóns Erlendssonar (Nr. 213) og virðist vera ritad hérumbil 1670; vísan hefir staðið þar á spázin, og þessi orð með, sem sýnir að sögurnar hafa ekki allar verið samhljóða: “Þetta skeði áður en biskup Jón reid í Skálholt”.

silfri, ef hann færi í burt; annað boð, hann skyldi fá LXe jörð ef hann færi burtu; þriðja, helmínginn af öllu sínu lausagózi. En biskup vildi ekki. Daði gjörði þau boð, að hann mundi þá heim ríða og setjast á sína eign ef hann gæti. — Allir menn Daða voru þá í týgjum, og tvímenntu og þrímenntu hverjum hesti, og þar fyrir sýndust þeir fáir, og ríðu svo heim. — Sumir hafa sagt, að þeir hafi strax slegizt, og þá (hafi) biskupinn skipað sínum mönnum að ganga til kirkju; en aðrir hafa sagt mër, að gríð hafi verið sett, og skyldu biskupinn og hans menn hafa kirkju, en Daði og hans fólk staðinn. En sem biskup Jón gekk til kirkju með sínum mönnum, inn um sálu-hlíðið framan að kirkjunni, þá kom Daði og hans menn til baka inn um hitt hlíðið, og svo tveim megin að mönnum biskupsins, slógu þá og stungu. Þar var Einar heitinn Gíslason einn með; annar Ólafur heitinn Tumasson; þriði var Guðni Þormóðsson, hver mër sagði nokkuð af þessu. — Með þetta þá komust þeir fedgar og fleiri menn með þeim í kirkjuna, og báru tré fyrir kirkjuhurðina, og þósa fyrir sig, að hlífa þeim við skotunum. Þá var síra Björn skotinn í gegnum handlegginn; hinir aðrir hlífðu sér með því sem þeir gátu fundið. — Þeir rufu og brutu um síðir kirkju yfir altarinu, og tóku þá fedga alla og settu í myrkvastofu¹, og sendu Dönskum boð og sögðu hvernig það komið væri, og báðu þeir kæmi og legðu ráð. Þeir dvöldu ekkl, og ríðu vestur. Það varð þá afráðið, að þeir skyldu flytja þá alla í Skálholt og ráðgast þar um þá. Það er sögn manna, að ij tylftir manna hafi dæmt þá til kóngsins náða.

Þá var Ormur Sturlason lögmaður fyrir vestan og norðan; — hær um verður talað seinna. — Danskir og Daði og hans menn tóku til sín það þeir fedgar áttu. Þeir sem ósárir voru ríðu norður aptur, en hinir lágu í sárum, sem að skemmdir voru. Þar hafði verið með biskup Jóni sá maður er Gísli hét; mig minnir það væri af síra Ólafs² Einarssonar og þeirra bræðra; hann bauðst til að skjóta Daða, þar hann væri í selskapnum, og biskupinn vildi það ekki.

Það fell mër úr minni, að þá biskup Jón reið heim til Skálholts, þá var þar þýzkur maður; hann bauðst til, ef þeir vísuðu sér á biskup Jón, að skjóta hann í selskapnum. Þeir sögðu hann

¹) "Það var litla baðstofan í Snóksdal", bætir við ágríplið 615 í Kells safni.

²) "Ólafur" var í frumritinu, og er það ritvilla höfundarins.

mundi það aldri geta. Hann sagðist skyldi sýna, og skaut márjötlu á kirkjunni, og hárið af byðukollu norður hjá Viðarmannahúsi.

Um þetta Sauðafells-slagið veit eg ekki, nema svo sem af hendíngum, því það er mёр fjarlæggt. Þeir mega þar um segja og skrifa, er þar voru við, ellegar nálægir.

Eptir allt þetta höfðu þeir þá fedga í Skálholt, og varla vel um þá búíð, hvorki til reidskapar nè hesta. En áður biskupinn reið heiman í þessa ferð, hafði Helga, hans frilla þá var, sagt honum, að engin lukka mundi honum verða að þessari ferð; og sem hann var nú tekinn á Sauðafelli, og látinn í stofuna, þá hafði hann því ansað: að nú hefði Helga sannara en hann.

65. Nú er þar um að ræða, að þeir komu í Skálholt allir saman, hirðstjórinn¹ og Daði, Jón Halldórsson og fleiri menn aðrir, með þá fedga. Það var marga daga, að menn drukku í stofu, og fjölda fólks var heim stefnt og boðið² til ráða, hvað af þeim skyldi gjöra. Þótti öllum það ráð, að þeir væri geymdir fram til alþíngis, og bauðst Daði til að geyma einu þeirra (bræðra), hyern þeir vildu. Þeir í Skálholti skyldu þá geyma biskupinn, en Daði annanhvorn hinna; en Danskir töldust æ undan, og sögdust ekki treysta sér til hvorugan að geyma, vegna Nordlenzkra, sem að sudur reri, því það væri rétt í veginum fyrir þeim; en mælti nokkur þar í móti, þá þaggadi Christján þá alla, og var við búíð hann mundi láta slá þá, með mörgum vondum orðum. — Þessi tvídrægni um geymsluna á þeim stóð yfir nokkra daga, þar til einn morgun, við ábft í biskups-baðstofu, þar voru ekki utan fyrimenn, þá er um það rædt. Síra Jón Bjarnarson ansar þá til: "Eg em fávísastur af yður öllum, og kann eg ráð til að geyma þá". Þeir sögdust það vilja heyra. Hann sagði þá: "Öxin og jörðin geymir þá bezt!" — Herra Marteinn og Christján þeir urðu þar með strax, en Daði var lengi tregur. Það var af ráðið um síðir. Með það var sent eptir böðlinum til Bessastada; en þá það fréttist til Garða, sagði Guðrún heitiu, amma mín, við síra Einar: að sannarlega mundu þeir ætla að taka af þá fedgana; hann sagði hún skyldi ekki hugsa þvílíkt, að þeir mundu aflsa þrjá fyrirmenn í landinu: biskupinn, lögmann og prestinn.

Hér hafði þá ekki syðra hjá oss af verid tekinn maður, utan

¹) Þ. e. umboðsmaðurinn, Kristján skrifari.

²) Í frumritinu hefir mátt lesa bæði boðið og beðið.

einn; hans sök var sú, að hann fór með þýzkum manni úr Keflavík og inn á Stapa, og læzt leggja sig til svefnis; en sem hann hugði þann þýzka sofnadan, þá stökk hann upp á og tók mark-öxina hans og skemmdi hann, svo hann hugði hann dauðan og greip í burt pokann hans og allt það í var; þeir náðu honum, og tóku hann af á Kópavogi um kaup tíð anno 1548. Það haust var eg fæddur, krossmessu.

66. En þá þar kemur að þeir skulu af takast, þá er í sitt hús látinn hver þeirra; allt þángað til duldust þeir við, því biskupinn ansaði því: “að jólum svo eru vèr á Hólum” sagði hann optlega áður. Biskupinn var þá kyr í biskups-baðstofu, en síra Björn var látinn í Ásmundar-baðstofu, en Ari í presta-baðstofu, sem nú er skólinn, og var sinn prestur fenginn hverjum þeirra að vera hjá þeim í þrjár nætur áður en þeir væri af teknir.

Ekki er getið um biskupinn grandíð, annað en það, að þeir buðu honum líff, en hann vildi ekki þiggja fyrst þeir væri af teknir og hann skyldi ekki láta þess hefna. — Síra Björn varð mjög sorgfullur vegna sinna barna, og hann bar sig næsta illa, og fékk ekki líf þó hann bæði þar um og lofði aldri að hefna. — En Ari var gláður, og sá lítið eða ekki á honum. Það er sögn manna, að þá seinustu nótt er Ari lifði hafi hann alla nóttina gengið um gólf með söngvum og lestrum, og fallið á bæn þess á millum, og um dægramót hafi albjart orðið í stofunni og ljós skinið innan um hana alla.

67. Á föstudags morguninn að sólu uppkominni sóktu þeir Ara og leiddu hann norður yfir kirkju, og kvaddi (hann) alla og bað alla fyrirgefningar, og mælti til Jóns Halldórssonar — hann var stjúpsonur Dada —: “ekki þenkta eg, Jón, að þér munduð sitja yfir höfudsverði mínum”, — því þeir voru lengi góðir vinir. Jón sagðist ekki vera þess sjálfráður. Hann bað Jón þá að höggva sig, og eiga þann beztu hlut er hann ætti; hinn svarði: “þó þú gefir mér alla þína aleigu, þá gjöri eg það ekki”, — Ari sagði það ekki vera mann sem sig skyldi höggva, — og svo bauð hann fleirum, en enginn vildi. Hann bað þá herra Marteín, Dada og þennan Jón fyrirgefningar með þessum orðum: “gef mér til Martein, Dadi”; — mörgum þótti það mikið, og hörmudu þvílíkt, að slíkur höfðingsmaður skyldi vera af tekinn, og vildu þar ekki við vera. Hann var leiddur norður yfir tún, á klettana upp yfir þorláks-sæti; þeir höfðu fyrir höggstokkinn vindustokkinn frá

kirkjunni, sem eitt og annað var með upp undið þá hún var smíðuð, og höfðu höggvið skarð í fyrir hökunni. Þeir vildu binda fyrir augun á honum, en hann vildi ekki og sagði hinn skyldi höggva hreinmannlega, og fæll svo á hnè og sagði: "*in manus*"¹; hann lagði sig á stokkinn og setti hökuna í skarðið, og teygði svo allan hálsinn að sá til allra æða, sina og liða; með það hjó hinn, höfuðið fór strax af í einu, en í höfðinu, þar það lá, blakti túngan.

Síðan var síra Björn sóktur; ekki er annars getið en hins sama, það hann var sorgandi og þaðst lífs. Þeir höfðu þá fært stokkinn á meðan upp á þá klettana sem þar fyrir ofan eru upp með garðinum að götunni. Hryggilegt hafði verið til hans að sjá og heyra; en þá hann lagðist á stokkinn, þá hafði hann æ við kveðið, og sagt: "æ og æ börnin mín, bæði úng og mörg" — með það hjó hinn fjórum sinnum áður en af tók, því hann hafði kreppt hálsinn.

68. Þar eptir sóktu þeir biskupinn og leiddu hann upp og buðu honum þá enn líf; en hann ansaði sömu og áður. Þeir höfðu þá flutt stokkinn rétt að almenníngs-götunni, og leiddu biskupinn þángað, en Christján, herra Marteinn og Daði stóðu á stórrí þáfu fyrir norðan. [*Þá segist: hann hafi boðið Daða að leysa hann úr banninu, en Daði svaraði: "þú sér ekki meira bann á mèr en þér"*]². Hann stefndi að stokknum hryggur, og gaf sig guði og sagði: "*in manus*" — hinn hjó iij sinnum áður en af tók höfuðið, af því höggið kom upp á herðarnar, og biskupinn af elli sinni (var) kominn saman í kuðung og höfuðið nálega fram úr bríngunni. Þar lágu þeir allan daginn og fengu ekki kirkju-leg, en með tillögum góðra manna voru þeir heim fluttir og settir niður á kórbaki, og þar saúst merki til lengi, hvar þeir lágu. Þar (er) úti þeirra æfi og hðervist. — Þó aðrir þeir hafi öðruvísi, bæði fleira og meira heyrt um allt þetta áður-skrifað, eður (með) öðru móti, þá verð eg að skrifa svo sem mèr hefir sagt verið.

Svo riðu þeir í burt Daði og Christján; en sem hann kom til Bessastaða, þá sendi hann til Garða eptir síra Einari, og sagði

¹) Þ. e. *in manus tuas, domine, commendo spiritum meum* (í þínar hendur, drottinn, fel eg minn anda). Þetta var venjulegt andláts-andvarp pápískra manna.

²) Þessu er skotið inn í afskriptunum, bæði hjá síra Jóni Erlendssyni og hinum öðrum.

honum frá þessum tððindum, en hann gaf honum það svar: Því hann hefði slíkt gjört? og hær mundi vont eptir koma; hann sagði: Því hefði ollað herra Marteinn og hans ráðsmaður, og sagðist vita það, og það væri víst, að hann mundi þess gjalda áður en þessi vetur væri úti. — Merk: að þeir feðgar voru af teknir tveim nóttum fyrir allraheilagramessu, sumir segja Símónismessu¹, anno 1550.

69. Svo lifur fram til Pálmessu um veturinn; þrim nóttum þar fyrir þá komu LX menn að norðan, sendir til að hefna þeirra feðga á Dönskum, en iij^e voru alls þeir sem suður ræru. Um þetta leyti reið Christján suður á Nes, til þeirra jarða sem Viðey hafði átt, að skikka niður skipum og mönnum; hann ríður suður hjá Görðum og finnur föður minn, og talast við um Norðlinga, því Christján spurði að þeim, en hinn sagðist ekki grand til þeirra vita, en vissi þó, og sagði Christjáni, að sèr þætti ráð hann ríði hvergi, af því hann vissi til hinna og þóttist sjá á honum feigðina; með það skildu þeir. Hann reið suður til Kirkjubóls; hinir komu þar, og voru allir með hettum og hókustalli fyrir andliti, svo þeir skyldu ekki þekkjast, og spurðu, hvort þar væri sá maður sem hėti síra Jón, og væri Bárðarson, hann skyldi ganga út, því þeir vildu honum ekkert vont; hann gjörði svo. Þá kom að úngur maður, gildur og kaskur, XX ára, og spurði, hvort þar væri og ekki sá maður er Sveinn hėti, og hefði verið kallaður síra Sveinn, — hann hafði orðið manni að skaða fyrir norðan, og var kominn til Bessastada, meistara-maður uppá skrif og latínu; — þeir sögðu það hann væri þar. Hann sagði hann skyldi skrifa (út), ef hann vildi halda lífinu. Presturinn gekk þá seint, en hinn seildist eptir honum inn í dyrnar, kippti honum út og kastaði fram á hláðið, og sagði hann skyldi þar liggja, “skarn”! — hann nyti þess að hann væri sèr skyldur, að hann dræpi hann ekki. Þeir báðu bóndann leyfis að rjúfa bæinn; hann sagði, þeir mætti brjóta ef þeir bætti aptur, og fyrir það var hann af tekinn, að hann bannaði þeim ekki. Síðan veittu þeir þeim aðgöngu og drápu þá; sumir segja þeir hafi verið VII, en sumir IX. — Christján komst út lifandi, utan höggvinn nokkuð, því hann var í treyju, sem járnin bitu ekki á. Þá kom að maður átján vetra, stór, sveinn Þórunnar á Grund, og hafði lenzu í hendi. “Eg skal skjótt finna á honum lagið”, — og lagði fyrir neðan treyjuna og upp í smá-

¹) “Þeir feðgar voru af teknir 7. Nóvembris”, segir Árnl Magnússon.

þarmana á honum, svo hinn rak þá upp hjóð og lýsti hann sinn banamann. Hann sá síðan hvar grár hestur stóð, er Ari heitinn hafði átt, hann tók hann strax, og reið norður í Eyjafjörð á iij dögum, að sagt var. Engra þeirra nöfn man eg, sem þar voru að. — Þaðan fóru þeir til Mársbúða, og drápu þar annan, er þar lá, en annar slapp, því hann skaut einn af þeim til dand's meður einni bann, er hann lét fyrir byssuna, og svo komst hann í Skálholt. — Þeir fóru þá um öll Nes, og drápu hvern og einn eptirlegumann, og tóku allt það þeir áttu, og líka það þeir Dönsku höfðu með sér, og einn átti Danskur bú inn á Bústöðum; þar tóku þeir allt það þar var, en vildu drepa börnin, en þó varð ekki af því. Þá Danska á Kirkjubóli dysjuðu þeir fyrir norðan garð; tveir af þeim hétu Sefrínar: Sefrín Koek og Sefrín Ama; en strax þegar húmaði þá gengu þeir báðir aptur; þeir tóku það ráð, sem þá höfðu slegið, að þeir hjuggu af þeim öllum höfuðin og stungu nefi þeirra (með leyfi að segja) til saurbæjar, og sú svívirðing gramdist kóngsvaldinu mest, að vori, þá Danskir komu út. Ekki bar til tífinda á þeim vetri það eg hefi heyrt.

70. Um vorið eptir páska, eður þar um, bjuggu þeir sig heiman fyrir norðan að sækja þá feðga og flytja þá norður til Hóla. Eg man ekki þeirra tölu. Prestar voru með þeim í ferð. Þeir komu í Skálholt og sendu heim, og báðu leyfis, að þeir mætti með frelsi grafa þá upp aptur, og enginn gjöra þeim mein. Herra Marteinn leyfði þeim það. Þeir fóru heim að kirkju, og höfðu hettur með hökustöllum fyrir andliti og sínu kistu (h)anda hverjum þeirra. Í kistu hans Ara var ein bjalla, en tvær í þeirri sem síra Björn var í lagður, og þrjár í biskupsins. Þeir voru ekki lengur en það þeir grófu þá upp, og köstuðu þeim moldugum í kisturnar, og höfðu sig svo í burtu og til Torfastaða um kveldið. Þá þeir voru að grafa þá upp, var einn Danskur á stadnum, og vildi hafa farið upp að þeim og skotið þá, en biskupinn bannaði honum það. Að morni sluttu þeir þá út að Langarvatni, og tjölduðu þar yfir þeim og þvodu þar líkin, og bjuggu um þá þar til fulls, og fóru svo norður til Hóla; voru þeir þá niður settir með söngum og sálumessum. — Bóndinn þar á Kirkjubóli og hjáleigumaðurinn hans þeir voru báðir teknir um sumarið og hálshöggvir í Straumi, og fest höfuðin upp á stengur, en bolirnir upp á hjól, og þar sá til merki meir en XX eður XXX ár, og margur galt þá,

bæði sakaðir og saklausir, fyrir norðan og sunnan, en Danskir tóku að sèr mestar eignir þeirra feðga¹.

71. Anno 1551 sendi kóngurinn eitt stríðsskip fyrir norðan til Íslands, og ij höfuðsmenn á, Axel Júl og Christoffer, og Otta Stígsson fyrir sunnan. Þeir höfðu báðir 500 fólks. Þeir áttu þá að sækja biskup Jón og báða syni hans, en setja herra Marteín til biskups aptur, eu þeir voru þá af teknir. Þeir innsettu aptur annan biskup til Hóla, herra Ólaf Hjaltason, og lofaði (hann) kónginum hlýðni og allur almúgi fyrir norðan, lögrættumenn, lögmenn og sýslumenn; eins var og gjört um sumarið á alþingi af öllum landsmönnum. Á þessu sama þingi, anno 1551, dæmdu lögmenn, lèsmenn og lögrættumenn með bændum fyrir norðan og vestan á Íslandi biskup Jón og syni hans báða landráðamenn, og allt þeirra góz fast og laust undir krúnuna, þó fyrir viturlegt gjald. Þá voru Danskir á þingi, landsknektar þeir kölluðu, iij^e, og urðu illir og ybbir er þeir fengu ekki að stríða; með það sóru þeir í burtu.

En það síra Sigurður var aldri í ferð með þeim feðgum, er sagt að það hafi svo til komið, það konúngur hafi boðað biskup Jón fram, anno 1547, en biskupinn lét síra Sigurð sigla sinna vegna, og hann lofaði að halda allt það kóngurinn vildi og síra Sigurður játaði, og þar upp(á) sór síra Sigurður eið kónginum. En þá hann kom aptur, þá vildi biskupinn ekki neitt halda, en síra Sigurður vildi ekki á sín heit gánga; en sumir þá virtu honum það til hugleysis, og svo hafi Ari átt að ansa, þá hann lagðist á höggvistokkinn, að hann vildi það hjartað á sèr væri komið í síra Sigurð frænda sinn, en kálfs hjarta aptur í staðinn til sín.

72. Nú er að segja frá því, sem að skeði um daga herra Marteíns, því fyrst verður að bíta um Daða og síra Jón Bjarnarson og þeirra æfi: — [Á dögum herra Marteíns, snemma, þá kom svo mikill haffs hær syðra, að hann lá út í sjó, meir en viku sjáfar, og tók langt út fyrir Þorlákshafnarneis í sjó, og mikil selveiði varð á honum; hann kom fyrir vertíðar lok, um sumarmál]². Það skeði eitt á hans dögum, að aðfángadaginn fyrir jól um kveldið,

¹) Nöfn jarða þeirra sem þeir bræður áttu, Björn og Ari, og leigumála þeirra, má sjá á **Fylgiskjalinu IV og V.** — Flestar jarðir síra Björns hafa verið í "Stranda-umbóði", "Húnavatns-jörðum" og "Vatnsdals-jörðum", en Ara í "Eyjafjarðar-jörðum" og "Reykjadals-jörðum".

²) Þessi viðbætisgrein er 24. í röðinni í greinunum ("correctura") aptan við annálana, og er meðal þeirra sem líklega eru eptir Odd biskup.

þá riðu þeir úr Grafninginum upp eptir þíngvallarvatni til saungs og tóða, og voru X; en á miðju vatninu datt niður undir þeim öllum í einu, svo allir fóru niður, menn og hestar; þó komust allir upp, utan einn vantaði; þeir drógu þá upp hestana X; ekki grand sáu þeir til hans að heldur, og þenktu þá allir hann mundi dauður, og urðu mjög hryggvir, og biðu þó enn um stund, að hann mundi koma upp dauður, því hann væri lengur en hálfa eykt í kafl. Með það riðu þeir af stað, og er þeir voru skammt farnir, kom eptir þeim kall; viku þeir þá aptur að vökinni; hann var þá kominn upp með höfðinu, og fest hökuna á ísbrúnni og hèlt sèr svo. Þeir drógu hann upp, og sá ekki grand á honum heldur en hann hefði aldri í kaf farið; þeir færðu hann í þur fót, og reið (hann) svo með þeim upp til þíngvallar. Hann hafði sagt, að hann vissi ekki betur en vatninu hefði verið haldið frá vitunum á sèr; virtist mönnum það jarteikn. Frá þessu sagði mör sfra Jón Bjarnarson, en hann sagði honum sjálfur.

73. Anno domini 1554 var eldur upp(i) í Heklu, ekki í henni sjálfri, heldur frammar í fjöllum, í dagmála stað að sjá frá Hólum, úr staðardyrnum. Þessi eldur kom upp um vorið, í millum krossmessu og fardaga, og var nær uppi uppá VI vikur. Eldurinn var dökkraudur að sjá, og voru þrír á kvöldin, og stóðu rétt í lopt upp, ógnarlega hátt. Þá voru svo miklir jarðskjálftar, minnst uppá hálfan mánuð, að enginn maður þorði inni í húsum að vera, heldur tjölduðu menn úti, utan menn hlupu sem snöggvast inn í húsinn eptir því sem þeir skyldu neyta, þá á millum varð þvífkra undra, en þar menn voru, þá hældu þeir sèr í grasið þá þessi undur að komu. — Marga man eg, og fá þessum líka.

Anno domini 1552 þá kom sá einn kippur, er þeir svo kalla, kyndilmessu-kveld, að allt hrundi það niður sem laust var innan húsa, borðin, könnurnar og annað þessu líkt.

Með þeim eldi sem var anno 1554 var nokkuð öskufall, svo sjá mátti á jörðu og menn sinna á andlit.

74. Anno 1552 fellivetur mikill á öllum peningum, en veðrátta var með blotum og snjófergjum; hann kom á Magnúsmessu, en linaði ekki fyr en á páskadaginn um messu; hann bar þá upp á 4ða dag Aprílis og XIII.¹ vetur í öld, þeirrar XXII. aldar; fèll

¹) ár 1552 var að réttu lagi 14ði vetur í 22. tónglöld, og páskar komu 17. Aprílmánaðar.

þá ógnarlegt fyrir staðnum. Það vor var Votmúli, hver þá var eyðikot, seldur Símoni fyrir hesta¹. Þenna kölluðu þeir "harða-vetur".

Anno 1555 þá kom sú mikla bólusótt, önduðust þeir flestir í henni sem voru XX ára, og til XL ára. Hún kom um þorláksmessu og var yfir til krossmessu²; hana fengu engir menn sem í þeirri fyrri bólu voru til komnir, sú sem var anno 1510. Ungmennin fengu nokkuð af þessari, og konur þá áttu margar börn, en höfðu ekki sinn tíma; nær XX voru í Hólum jarðaðir, og svo að fleirum (kirkjum), en ekki sá mikinn þurð á fólki. — Þetta sama ár þá drukknaði Ólafur skólameistari, sem áður er sagt. Það sama haust misti biskupinn hestamann sinn, af samæðesti og Ólafur hafði áður drukknað, á Hjarðarneshólma-vaði, — Biskupinn ætlaði til Hamra, — og um vorið eptir annan á Reykjanesferju, því skipið var vont og sökk undir honum.

Anno 1554 var maður veginn í réttum í Biskupstúngum, en klofið á öðrum andlitið með öxi í Grafar-réttum. — Þar um nærri á þeim árum varð skiptjón á Háeyri, drukknuðu IX menn og iij konur. [Á dögum herra Marteins, fyrir bóluna stóru anno 1555, hafi (hafði?) átt að sjást ormurinn í Lagarhjóti austur, ein lykkjan af honum, en þrjár fyrir mannfallið mikla, sem varð anno 1594]³.

75. Um ættmenn herra Marteins er áður skrifað: síra Einar, Jón, Halldór, Íngirður. Systir hans var Guðrún, sem Daði í Snóksdal átti; hennar son var Jón Halldórsson. Bræður hans voru þeir Brandur og síra Pétur; Brandur þenki eg að sè faðir þeirra síra Ólafs og bróður hans, en ætt síra Péturs veit eg ekki. Á hans dögum (voru) þeir flestir sem áður voru á dögum herra Gizurar: Daði, Erlendur lögmaður, síra Jón Bjarnarson, Páll lögmaður, síra Snorri í Holti, síra Oddur í Bæ, síra Björn í Hruna, Magnús á Núpi, Ormur í Reykjarvík, Katrín í Túngu, Torfadóttir.

76. Nú skal segja frá, hvernig að herra Marteinna fór frá staðnum og hvernig hans tilgángur var þar til:

Það var fyrst, að hann sá það Danskir mundi undir sig draga fleira af kirkjunnar og svo kirknanna gózi en klaustrin, og vissi sèr hafði ekki að mæla þar í móti, en vildi að það skeði ekki um sína (tíð), og beiddist því frá stólnum. (Þeir Dönsku) drógu

¹) "fyrir 5 hesta, 3 eða 2 kýr og 18 ær með lömbum, item 3 hundruð þar til í öðru", 408b á spázu.

²) "um haustið" (frá Þorláksmessu 20. Júlí?), segir 408b.

³) Þessi er 18. viðbætisgrein eða "correctura" áptan við annálana.

frá Skálholti en juku kostnaðinn. Það varð fyrst, að sá hét Hans er fyrstur skólameistari var í Skálholti; hann skyldi hafa í kaup og sæði VII jarðir á Álptanesi, — þeirra nöfn þá veit eg ekki — það skeði anno 1550. En sem hann fór burt, þá kom Ólafur aptur og Jacob hét lóeátur; þeir skipuðu þá báða heim í Skálholt til kaups og sæðis, en tóku hinar VII Nesjajarðir til sín. Kaup þeirra áttu að vera 80 dalir. Ólafur kom annó 1553, sumir segja ári seinna. Þetta er sá sem drukknaði í Brúará á Böðmöðstæða vði¹; en Jakob var sá piltur sem var með Diðrik þá hann var sleginn, og eptir hans hêrvist komu upp margra þeirra nöfn sem að slaginu höfðu verið, og þorðu aldri þaðan í frá að fara suður yfir fjall.

77. Anno 1554 þá er herra Marteinn og síra Jón boðaðir fram, svo sem vegna aftekníng(ar) þeirra feðga, og það þeir hefði roðið dóm um þá dæmdan, en ekki er getið um neitt sérlegt í þeirra siglíngu. Kónginn fundu þeir, og hafði verið kránkur í sæti og af köldu, og var galdrakonum um það kennt. — Eptir jól, þá datum var 1555, þá lét herra Marteinn prenta handbókina og sálmaabókina. Síra Björn í Hruna var með þeim, og Árni í Görðum vestur var sveinn biskupsins, og á þeim vetri fékk hann Dorethea þar í Kaupinhafn. — Þeir formerktu þar, að herra Marteinn vildi losa sig við staðinn, og mælti í móti um sed kirkjunnar, að jarðir eður neitt gengi undan. — Þá var höfuðsmaður Hnútt Steinson í 3 ár. — Með það kemur biskupinn út, og er eitt ár enn í Skálholti; en um sumarið, þá datum er 1556, kemur Hnútur, kóngl. maj. bífalningsmaður, (með boð), að herra Marteinn skuli frí frá staðnum, en síra Gísli í Selárdal aptur til Skálholts setjast, og missa þar með mestar biskupstfundir. Með það koma menn á þíng. Það gengur svo til, að herra Marteinn skal frá, en síra Gísli aptur við taka, og hafa tfundir biskups ekki utan af fjórum sýslum, tvær fyrir sína umreið, en skólinn aðrar tvær, til bóka, pappírs, skyrtna og skó, og klæða þar með þá fátæku; svo hafði haldið kóngrsins brêf. — Þeir fátæku skólapiltar fengu hêr, í þau ellefu ár eg var hêr, VII eða VIII álnir hver, en hinir rífkari í hempu og buxur. — Herra Marteinn fór að Míchaelismessu upp

¹) frumritið hefir "Bíematstæða vði", afskriftirnar og ágripin fínist: Brjámsstæða, eða Bjarnarstæða, eða Bjarnastæða vði.

til Haukadals, og sat þar um veturinn, en síra Gísli kom að vestan og hans fólk um þann tíma.

78. Eptir aftöku biskups Jóns og þeirra allra varð það fyrst, að anno 1554 þá fékk síra Jón fásinnu, og hennar kenndi hann alla sína daga við og við, einatt öðruhverju, og einusinni út á alþingi, nærri þar um þá datum var 1561, varð svo mikið um, að hann varð að binda og vesja í vaðmáli, en herra Gísli og prestarnir fëllu á hnè og báðu fyrir honum, og svo linaði honum nokkuð, og var þar viku áður hann varð reidsfær.

Anno 1567 eður þar um fékk herra Marteinn vanheilsu, hverja hann hafði til endadaga og andadist af því; þótti mönnum svo sem vitneskja nokkur þar til, sem það væri ströffun fyrir aftöku þeirra seðganna, fyrst það vildi svo til; en Daði var þá enn ókrenktur.

Anno 1553. það vor lèt herra Marteinn reka frá Háfi xiiij hundruð í einu af kirkjnkvígildum þar. Eg talaði við þann mann, sem þau rak út á Hamarinn. — Það er og sögn manna, að hann hafi látið og hafa heim úr Túngunum kirkju-kúgildi fimmtígi eitt vor; en sumir til nefna þar herra Gísla. Um aðrar sveitir þá veit eg ekki hvernig þau hafa farið.

Anno domini 1552 sá annar nautadauði á Hömrum, það menn hafa heyrt getið; þar dóu xij kýr og vj naut önnur. Menn vissu varla hvernig það kom til, en sögn manna er það, að einn smali á Hömrum hafi þar við heitast, að hafa kaupið dauður. Sá fyrri nautadauði þar hafði orðið á dögum herra Gizurar; þá dóu þar x kýr og liij naut; datum þá 1545 eður þar um. Þeim dauða var svo vart, að menn skaðaði hvorki blóð nè gor, þótt það kæmi við hendurnar, en ef það kom við andlitið, þá varð það strax mein, og margir mistu sýnina af því.

79. Nú eptirfylgir um XXIX. biskup Skálholts, herra GÍSLA JÓNSSON. Hann var barnsfæddur í Hraungerði og uppalinn á Úlfjótavatni, og var til kennslu á Þingvelli, hjá ábóta Ála, og síðan í Skálholti. Þá var faðir hans kominn til Bæjar í Flóa. Síra Jón var Gíslason, en sá síra Gísli var Þingaprestur hustrú Ólfsar; hann átti þrjá syni: síra Jón, síra Stephán og síra Felix; þar um seinna. Hustrú Ólfs var svo vandlát um kirkjuvistir, að ef menn komu ekki til kirkju, þá fékk sá ekki mat á þeim degi, og enginn mátti utar líta í kirkjunni um embættið.

Snemma í uppeldi herra Gísla þá sagði faðir hans við hann,

að hann mundi einn með öðrum vera flokksföringi að fylgja fram þessum Lútheri síðum og hans kenníngum, og þar af varð svo sem hnjóður á millum þeirra fæða, og með það skildu þeir seinast. Eitt sinn sagði herra Gísli honum draum sinn: hann þóttist vera í Skálholti, og það með, honum þótti biskup Ögmundur færa sig í allan sinn skrudá. Hinn sagði það ljóst, að hann mundi biskup verða, og mundi þessum síðum fram fylgja. Þar liðu á millum meir en XX ár, að hann dreymdi, og hann varð biskup. Hann fór frá Skálholti og til Selárdals, og þaðan sigldi hann opt, og var vel látinn af Dönskum. Síðan var hann kosinn anno 1556, sem áður er sagt, og sigldi um sumarið, þá datum var 1557. Eigi er neins sérlegs getið í hans siglíngu. Hann kom út anno 1558. — Ekki var neitt nýtt í hans ferðum, hvorki skipan kóngsins um nokkuð uppá kirkjur né kennimenn, annað en það herra Gizur og herra Martelnn þeir höfðu áður með komið, um hjónaband prestanna, og öll pápísk helgihöld skyldi af leggja, framar en í ordinantíunni standa, og söng með öllum eceremoníum þar eptir hegða. Hann kom og með Margarítam prentaða, og Historíurnar prentaðar báðar¹, og nokkra sálma.

80. Öllu hêlt þá enn kirkjan sínu, utan þeim áðurgreindum VII jörðum. En þá hann hafði verið nokkur ár, þá urðu jarðaskiptin við þá Dönsku, datum man eg ekki gjörla: þar nærri um 1563². Þeir tóku að sêr allar jarðir þær kirkjan átti suður um öll Nes, en fengu þeim í Skálholti aptur Bjarnarnes og þess eignir, með nokkrum jörðum í Borgarfirði³, sem herra Ögmundur hafði átt, hvað mörgum þótti ójafn kaupskapur, bæði að dýrleika og inntektum, sem mörgum er kunnugt; en ef herra Gísli mælti nokkuð í móti þessu, eður nokkru því sem þeir vildu uppá setja, þá heit-uðust þeir við það að setja hann í burt af stólnum, og setja annan þángað, sem gjörði allt að þeirra vilja. — Hversu margar þær Nesja-jarðir voru, veit (eg) ekki, eður afgjald af þeim, utan það eitt, að af þeim voru goldnar xij vættir fiska til annars hundraðs, en mjöltunnur og kvíggildi að auki, og allar leigur. Yfir þessu hafði síra Einar umboð í xxi ár, meðan hann var í Görðum, og

¹) Þ. e. píslarsögu Krists, og söguna um eyðileggjng Jórslalaborgar, sem Oddur Gottskálksson hafði íslenzkað.

²) skiptabréfið er hér **Fylgiskjal VI**.

³) Það var kallað síðan Heynes-umboð.

var allt þángað flutt, utan leigurnar voru hafðar upp í Grindavík, til matna fyrir staðar-mennina um vertíð. Þar skammt eftir þetta kemur að Krýsuvík; það er þá *beneficium* og hafði verið um aldur og æfi, og Herdísarvík átti hún, sem áður er skrifað. Hvort datum var þá 1563¹ eður (1564), það man eg ekki. Herra Gísli kemur þá til Krýsuvíkur, og fer í konbænir, þeir kalla, vegna Bjarna heitins mágs síns, og fækk ekki; hvað hann fann þar til varðar mlg ekki, utan biskupiinn sagði þá, að hann skyldi verða síra Birni við jafnumikla muni. Með það reið hann til Bessastada, og klagar þá fyrir Páli heitnum Stígssyni um uauð staðarins, að skólinn haldist ekki við, sökum þess allt skreiðargjaldið af Nesja-jörðunum sè frá staðnum, og biður hann þar um nokkurrar ásjá, og segir, að það sè engin þörf að Krýsuvík sè *beneficium*, heldur þá væri staðnum þar að nokkurt gagn ef hann hefði þær báðar. Sá varð endir þar á, að hann kom upp til Strendur, og sýndi síra Birni það bréf, að hann skyldi leigja Krýsuvík, en hin til staðarins eftir höfuðsmannsins skipun.

81. Á þeim árum sá eg enga postillu prentaða, utan Corvini postillu, eður nokkra gagnsama bók, utan biblíu og nýja testamentið, en þaðan í frá jukust þær ár fyrir ár. Hemingi postillu og Spangebergii² sá eg, anno 1566. Frá því herra Gísli hann kom í Skálholt, þá jókst lærdómurinn, en lagðist af víðast sú pápiska vísa; fram dróg hann í öllu eftir megni guðs orð, bæði í útlagningu og skrifu, alla sína daga, á hvers dögum að kenni-lyður sjölgæði mjög, og hann styrkti þá marga um bækur, postillur og pappír, og um hvað þeir vildu biðja, og hvar hann saun nokkurn þann sem iðinn var að lesa og skrifa og læra, á honum hafði hann þóknun. Eg má það meðkenna, hann varð mör bæði faðir og móðir í þeim greinum alla tíma, og svo mega flestir segja sem hér voru í Skálholti á hans dögum, hvers margir hafa enn not.

Um allá hans hðrvist mega þeir skrifa, sem þar hafa minni til, en (eg) vil segja frá sumu, sem að við bar á hans dögum.

82. Á hans dögum krenktist Daði. Það er sögn manna, að bannið herra Jóns hafi honum ekki hriðð fyr en síra Árni var

¹) í frumritinu var skafið út í ártalinn, og mátti lesa 1565, en Árni Magnússon vildi heldur lesa þar 1563; þetta er og rétt, því breið um Krýsuvík er ritað á Bessastöðum mánudaginn fyrir Mikaelsmessu 1563; Finn. Joh. H. Eccl. III, 317.

²) réttara: Hemmingii (Niels Hemmingsens) og Spangenbergli.

dauður. Síra Árne druknaði anno 1560, eða þar um; hann hafði dottið drukinn af einni brú, ofan í nokkra á¹.

Þaði var í mörg ár krenktur, því lengi var fyrir honum beðið í Skálholti. Það sagði mér Bjarni heitinn Magnús(son), — hann var biskupssveinn, — að enginn hefði fengið að sjá hann utan hans kvenna, og smásveinn hans og herra Gíslí, þá hann kom. Þessi Bjarni sagðist hafa sðð í gegnum hurðina, eitt sinn herra Gíslí var hjá honum, og hefði sèr sýnt hans höfuð úr öllu lagi stórt, og augun að sjá sem í stærsta útsel, svo sem hnefi manns; en annars þá hefði hann verið að sínu viti ókrenktur. Hvað lengi hann lá, eður nær hann féll frá, veit eg ekki. Eptir hann frá fallinu, vildu Danskir þá eigna kónginum allar hans eignir, og fundu það til, svo sem við herra Martein og síra Jón, að hann hefði rofið lögmanns úrskurð, því þeir höfðu verið dæmdir til kóngsins náða. Þá var Hannes Björnsson í ómegð, en Eggert föðurbróðir hans umboðsmaður yfir arfinum eptir Daða. Og (er) það sögn manna, að Eggert hafi það til ráðs tekið við höfuðsmanninn — eigi veit eg hver þá var² — og fengið honum XL dali, fimtán hundraða kross og það bezta silfurstamp, og skyldi aldri vera klagað uppá þær jarðir, og svo þenki eg að standi síðan með bræfi.

83. Um nokkra presta, sem á hans dögum krenktust. Fyrst síra Oddur í Bæ, varð magnlaus og mállaus eitt kveld, hann gekk norður á tún hjá sèr; hann lá iiij ár eða meir. Það skeði anno 1561 eður þar um. — Annar hét síra Jón Pétursson á Ólafsvöllum; hann lá hálfvisinn í 5 ár; hann fékk það svo, að hann var tekinn upp út við sáluhlíð og kastad allt að kirkjudyrum. Það skeði þá datum var 1563. — Hinn þriði var síra Björn í Hruna: hann féll af baki og varð túngan á millum tannanna, svo þar varð í ber eða þrimill, hann óx svo, að það gróf úr honum túnguna og allar túngurætur, svo lifði hann með þessu meir en árið í kríng. Hann krenktist anno 1567 Magnúsmessu, en andaðist anno 1568 í föstuinnngang. Þá var sögn manna, að menn hefðu

¹) "Það var Stapalækur" bætir Árne Magnússon við á spázu og svo hafa sum handritin.

²) Þaði andaðist 1563, og var þá höfuðsmaður Páll Stígsson; við hann samdi Eggert, en 1569 tók Kristoffer Welkendorf málið upp aptur, fyrir illlögur Staðarhóls-Páls, en þá dæmdu þeir Hannesi arfinn.

mátt sjá líði og sínar á öllum hans líkama, og líka til hryggliðanna, þeirra sem innan voru á hryggnum, hefði mátt sjá utan á kviðnum.

Á dögum herra Gísla drukknaði sá prestur norðlenzkur, sem hét síra Jón og var Gíslason, í Andakílsá¹ vestur; hann átti heima hjá Þórði lögmanni, nærri því þá datum var 1572 eða þar um. — Tveimur árum þar fyrir dó sá prestur af drykkju, er Greipur hét, og var sonur síra Lopts í Hitardal.

Anno 1574 drukknaði einn prestur í Austfjörðum, er hann lagðist með vað yfir Selós nokkurn, og rifu selirnir hann á hol.

84. Anno 1573 varð það hið mesta manntjón undir Hálsu í Hornafirði, góuþrælinn, drukknudu Liij menn, en af komst sá hinn fjórtándi einn; þar voru eptir XV ekkjur, þær ekkert hæli áttu og engan að, utan guð einn. — Margir mannskaðar urðu fleiri á hans dögum, en engir þessum líkir, því þá alla skipskaða man eg ekki. Einn vetur var svo til reiknað, að fyrir sunnan og vestan þá hefði orðið xliij skiptjón, þar nærri um þá datum var 1583. Hér nærri um það leyti urðu tveir í einu á Þorkötlustöðum; annar ætlaði að hjálpa öðrum. Á þeim báðum voru XXV menn. Anno 1567 þá urðu tveir á einni stundu: annar á Eyrarbakka en annar á Bjarnarstöðum, þar voru á xliij menn á hvoru. Eg man ekki hina, hversu margir.

[Á dögum herra Gísla drukknaði síra Gvendur Einarsson, og maður með honum, á Hafnarfjarðar-granda; þá spennti inn í ósinn; hann hélt Gilsbakka.

Á hans dögum forgekk þýzkt skip fyrir Refstokki á Eyrarbakka, af stórviðri; það var ekki orðið landfast. Í því var xij álna bitinn. Þar af drukknudu IX, en VII komust af. Mörgum árum seinna, meir en XX, fundust af því IX katlar í einu kerfi í Nesfjöru; þetta skeði laugardaginn í fardögum anno 1562.

Annað forgekk þar enn seinna á hans dögum í útsiglingu, og skaðaði engan mann; þeir fóru upp á sker og varð svo öllu hjálpað.

Á dögum herra Gísla þá skeði það svo, nærri þar um þá datum var 1561, að maður einn var kominn til Odda, að slá þar dag. Eptir máltíð tálgaði hann orfhæl sinn, og að sèr; hnífurinn slapp af trènu, en oddurinn á honuminn í brjóstið, svo hann fékk bana.

Á hans dögum, anno 1583 eða þar um, skeði það austur fyrir

¹) hin segja: "í Torfhyi".

Meðallandi, að þar forgengu ij skip, annað þýzkt, úr Hafnarfirði; þau lágu þar þá þrjú. Þar drukknðu af ij menn, og voru fedgar. Annað var engelsk dugga. Um manntjón þar veit eg ekki, þó þenki eg engan¹.

85. Um nautadauða. Anno 1564, þar um, var nautadauði sá þriði á Hömrum; dóu xij naut og víða naut á bæjum um Grímsnes. — Þar skammt eptir, anno 1567, varð nautadauði í Miðdal; þar dóu fyrst tveir hestar á páskadaginn í hesthúsinu, og xij naut eptir það. — Árinu þar fyrir var og nautadauði í Austurhlíð, dóu XVI naut, anno 1566. — Anno 1580 þá varð sá þriði nautadauði á Kálfhóli; dóu xij naut. Þaðan bar maður nokkuð á hesti upp til Ása, og dó hesturinn af því þar, en nautin síðan xij. Maður einn bar þaðan nokkuð af þessu til síns heimilis, þar af fékk hann mein aptan á hálsinn, og bólgu um allar kverkarnar, svo hann var dauður eptir fá daga; síðan hefir hér aldri orðið vart við þann nautadauða.

Á dögum herra Gísla kom fyrst sá nauta-dauði, kapla, sauða og allra kinda anno . . .². Hann kom, sá dauði, fyrst á Reykjahóla, og hefir einatt orðið vart við hann, allt til þessa. Sumstaðar dóu xvij, sumstaðar þaðan af minna, xij eður x; svo á köplum og sauðum og öllum kindum.

Anno 1568 eður þar um varð sá annar nauta dauði á Kálfhóli; dóu xij naut. — Anno 1552 eður þar um varð sá hinn fyrsti nautadauði, sem menn hafa heyrt getið, á Kálfhóli, en sá seinasti varð anno 1580, sem áður er sagt.

86. Um jarðskjálfta. Anno 1581 varð mikill jarðskjálfti á millum krossmessu og fardaga. Þá hröpuðu víða bæir á Rángársvöllum og í Hvollhrepp, og mannskaði varð þá víða, því þeir urðu undir húsunum: — Á Bergvaði varð undir bænum kona, komin að falli, og tvævett barn, er hún átti, en hún komin í jörð þá hennar maður kom til. — Einn maður varð undir í Lambhaga, á millum á: bitinn brotnaði og kom á hálsinu á honum; og víðar varð einn maður eður tveir undir.

Frá öðrum jarðskjálfta sagði faðir minn mēr: hann varð í tíð biskups Gizurar, anno 1546; hann varð líka um fardaga, og kom hann mestur í Ölvesi, því þar hrundu víða niður bæir og

¹) þessar greinir eru 13. 14. og 19. viðbætisgrein eða "correctura" síra Jóns Egilssonar aptanvið annálana.

²) fyrir ártölunni var eyða í frumritinu.

hús, en ekki minnst eg að þar yrði neinn mannskaði, en Hjalli og allt Hjallahverfi hrapaði. Þann sem nú skeði seinast hirta eg ekki að skrifa, því allir muna það.

87. Anno 1587 rak vindur ij skip í Selvogi, xj eða xij menn á hvoru fyrir sig; það skeði skírdag, en X af þeim báðum komust upp undir Krýsuvfukurberg á laugardaginn um miðjan morgun; sumir sögðu ekki utan vliij.

Anno 1569 forgekk frá Breiðaból(stað) xijæríngur, rak burt frá Eyjum og að Þorlákshöfn; þar voru á XIV menn og komst enginn af.

Anno 1570 misti lögmáðurinn Páll heitinn sitt skip í Vestmannaeyjum, og voru á xij menn; hálfum mánuði þar eptir¹ andaðist hann sjálfur.

Á hans dögum herra Gísla var og maður veginn á Bessastöðum með mathnifi af þýzkum eptirlegumanni; það skeði anno 1584 eða þar um.

Anno 1571 drukknaði bóndinn frá Kald(að)arnesi, er Erlendur hét; hann var afi síra Erlends, þar er nú; honum barst á millum Arnarbælis og þar.

Anno 1584 þá drukknadi þaðan annar búandi, hét Jón, mikið mannaval, bróðir síra Jóns á Ólafsvöllum.

Anno 1577 gekk af Gísli Sveinsson, faðir síra Gvendar og þeirra allra syskina; en viku þar fyrir misti hann sitt skip í Selvogi, voru á þrettán menn og vissi enginn hvað af varð; það rak undan. Þrettán dögum þar eptir, það var seinasta dag Aprílis, þá drukknðu fimmm menn í ósnum fyrir utan Arnarbæli, en sá sjötti komst af; það er Nikulás á Laugum. Á þessum vetri fëllu frá í Hrunamanna hrepp þrettán menn, og urðu ekki sótt dauðir utan tveir.

[Anno 1570, á dögum herra Gísla, var Jón Grímsson veginn á Stöðumla af Jóni murta Eggertssyni: stúnginn með stikkhnifi í öxlina, fyrir ofan viðbeinið; — mart þar um rædt.

Á öðru ári þar eptir, anno 1571, þá skaut Björn, sonur Eggerts, sig sjálfur til dauðs fyrir staðar dyrunum í Haga á Barðaströnd, að sagt var lúngað; og þar nokkrum árum eptir, þar um nærri þá datum var 1580, þá tóku ræníngjarnir hann sjálfan í Bæ á Rauðasandi, en Magnús mágur hans leysti hann frá þeim².

¹) leiddrétt af Árna Magnússyni; í frumritinu stóð "fyrir".

²) þessar greinir tvær eru 22. og 23. viðbætisgrein eða "correctura" optan við annálana, af þeim greinum sem líklegt er að Oddur biskup eigi.

88. Á dögum herra Gísla var Úlvildarbrenna, er þeir kölluðu. Hún bjó í Arnarholti í Túngum, og slepti eldinum og brenndi allt landið frá sèr og austur undir Fellsfjall, Bóls-land og Kjara(n)staða land, mikið af Tjarnarheiði, allt landið suður að Fljótum báðum, og Torfastaða heiði út að Miklaholti, anno 1563. — Á hans dögum drukknuðu þrír fedgar af skipi á Fossferju í Flóa, skipið klofnadi undir þeim; þeir fluttu eitt naut: anno 1584 eða þar um. — Á hans dögum, anno 1586 eða þar um, kom eldur í Þingvallarskóg, og brann mikið af honum, austur undir Hrafnagjá. Eldurinn kom í skóginn um fardaga og lifði í honum fram yfir þing.

Anno 1577 sást ein stjarna á himnum, sást hún fyrst um allraheilagramessu, á miðvikudaginn eptir hana, og var á himnum 66 daga, fram til sunnudagsins eptir þrettánda; hún sást á kvöldin í miðju lopti, nærri svo sem þá sólin er há og hefir miðjan gang sinn á haust á millum miðmunda og hádegis, en gekk undir í miðsaptans stað. Hún var svo skær, sem sú glaðasta stjarna verða má, en aptur af henni var sem brennandi eldslogi, og vildi loginu nokkuð í lopt upp, og breiddist í sundur, eins sem þá vður vöndur eða mikill sóll er. — Önnur stjarna sást á einu eður tveimur árum seiana, en þó hvergi nærri þessari lík, því hvorki var hún svo björt, nè heldur mikið skín af henni. Þessum báðum stjörnum, þó heldur þeirri fyrri, eptir (fylgði) þeufingafall og grasleysi, svo það var manna mál, að til reiknuðu, það nær 6 kapla hefði fallið í hverjum hrepp, en var þó ekki harður vetur. Eins féll í Túngunum, en XX kaplar til annars hundraðs á Landinu. — Annað árið þar eptir var enn minna um grasár.

Anno 1578, þá féll sauðfè nokkuð, X eður XX, eður XXX, og næst XL á bæ. Þriðja ár eptir þessa stjörnu kom svo lítið grasár, að af öllum Hóla túnnum í Hrunamanna hrepp fengust ekki utan tífutigi kaplar, með þó lítið band. Svo lítið grasár þóttust fáir muna. Á þessum vetri eptir dóu XL kúa í Eystra-hrepp, en 1 í þeim Ytra; í Túngum eður annarstaðar man eg ekki; þá var datum 1580. — En þann næsta vetur þar eptir, anno 1581, vetur góður til góðpræls, þá dreif snjó þann allan dag svo mikinn, að hann var hesti í miðjar sður, og sá snjó lá fram yfir sumarmál, svo enginn sauður tók upp nokkuð, en kaplar þeir snöpuðu hér og hvar. Þá varð ekki farið utan feriliinn bæ frá bæ suður á Bakka, því ekki sá til neina þúfu.

89. Á dögum herra Gísla þornaði upp Öxará, en hvarf hverinn á Laugarvatni. Það var nærri þar um, þá datum var 1585.

Anno 1562. það vorið drukknuðu tveir staðarmennirnir af skipi á Ölmóðsey, en tveir komust af. — Tveimur árum seinna, um haustið, drukknaði ferjumaðurinn af því sama skipi: sauðir hvolfðu undir honum.

Anno 1573, þar um, sá einn maður hjá Auðsholti eina kind undarlega á efra ferjustaðnum. Hann sagði hún hefði verið skjöldótt, og vaxin eins og önnur gaslkæna, þeir kalla, með lángrí trjónu fram, en snubbótt aptan fyrir; hún kom upp eptir honum í kjalfarinu. Þar eptir kom sótt, en ekki mikil, og önnur bóla í manna minnum, hana fengu allir þeir yngri voru en XXV ára, og allir þeir eldri menn, sem ekki fengu hina fyrri, anno 1555, og af þeim eldri mönnum, sem hana fengu, Árni heitinn Gísla(son), hann lá í henni vestra hjá dóttur sinni. Sú hin þriðja bólan var anno 1590, hana fengu og úngmenn, sem hina höfðu ekki fengið, og líka þeir eldri, og þar var síra Gunnlaugur [í *Hruna*¹ einn af þeim. — Sú kind sem að sást anno 1573 hjá Auðsholti, hún sást og hjá Höfða fyrir miklu bóluna, með sama lit og vexti — sá var sannorður er hana sá — anno 1555.

Nú er um ætt herra Gísla.

90. Síra Jón Gíslason hét faðir hans; hans börn eru ekki á lífi, utan herra Gíslí; hans niðjar eru öllum alkunnugir.

Móður ætt hans: Vilborg hét móðir hans, og var Þórðardóttir. — Bróður átti hann sèr sammæddan, er Guðmundur hét; hans (börn) voru mörg, og erfátækt sólk; dætur hans eru þær: Sigríður á Húsatóptum og Sigríður á Brúnastöðum. Þorkell Bersveinsson í Flóa er hans dótturson, og sonarbörn átti hann nokkur. — Móðurbróðir herra Gísla var Íngimundur; son hans var Erlendur, er drukknaði hjá Kald(að)arnesi, faðir síra Jóns vestur á Hrafnseyri. Dóttir Íngimundar var Salvör, móðir Önnu í Bæ, kvennu síra Guðmundar. — Annar móðurbróðir herra Gísla hét Gunnar, hann var af Helgu á Sandlæk og Sveins á Hæli. Þriðri hans móðurbróðir hét Oddur; þaðan er mikil ætt komin, því hann átti fjölda barna, en það er allt fátækt og verður ekki skrifað.

Föðurbræður átti hann tvo, sem áður er sagt: síra Stephán, hann átti tvö börn, og er sá ætthringur lítill, en það er, þá er

¹) eptir hinum.

það fátækt; — síra Felix hét annar, hann átti fjölda barna, bæði pilta og stúlkur; Kristín í Auðsholti var hans dóttir. Þóroddur Björnsson og hans bræður eru dóttur synir hans, og mart er snður í Flóa af þeim ætthring, þó að fátækt sé. Þar er föður ætt og móður herra Gísla heitins á enda.

91. Um þá menn sem voru á dögum herra Gísla, og deyðu á hans dögum. Í Austfjörðum: síra Einar Árnason í Vallanesi, og Eirekur Árnason. Benedikt í Kirkjubæ, Halldór Skúlason á hinu ¹, hann lifði herra Gísla. Síra Snorri í Holti, Eyjólfur Einarsson í Dal, Páll lögmaður, síra Jón á Stað, Björn á Keldum, Jón í Skarði, síra Oddur í Bæ, síra Björn í Hruna, síra Einar í Hólum, Gísli Sveinsson í Miðfelli, síra Grímur, líka í Hruna, síra Þórður í Steinsholti, Magnús á Núpi, Erlendur lögmaður á Strönd, síra Björn í Krýsuvík, höfuðsmaður Páll Stígsson, Ormur í Vík, Halldór í Saurbæ, herra Martein, síra Pétur bróðir hans, Daði Guðmundsson, Guðmundur á Hvoli, Eggert lögmaður, Jón á Kirkjubóli í Lángadal og Torfi sonur hans, síra Jón Þorleifsson í Vatnsfirði, síra Magnus í Haga á Barðaströnd, Árni Gíslason á Hóli ², og margir aðrir fleiri. Þessir allir bæði voru og deyðu á hans dögum.

Þessir voru á hans dögum og lifðu eftir hann: lögmennirnir báðir, Þórður og Jón, en Páll og Eggert voru fyrir þá; fleiri lögmenn man eg ekki. Þeir sem voru á hans efstu dögum og um hans afgang, þeir eru enn flestir á lífi, bæði hér syðra og annarstaðar í fjórðungum. Í Austfjörðum er mér ekki kunnugt, utan þessir eru nú andaðir: Halldór Skúlason, síra Erasmus á Stað, bóndinn Árni Gíslason, Fúsi bóndi í Dal, Erlendur Magnússon og Jón Magnússon, Jón Marteinsson, Fúsi á Kalastöðum, síra Loptur í Hitardal, síra Einar í Ölduhrygg, Guðmundur á Eyri í Seyðisfirði, Magnús Jónsson í Bæ og enn fleiri aðrir.

Um höfuðsmennina.

92. Fyrst gat faðir minn þess höfuðsmanns, er hét Diðrich Brúnsvík ³; þá var hinn Diðrich eftir hann, er í Skálholti var sleginn, þá Lafrans Múl, þá Otti Stígsson, þá Páll Hvítfell, þá Knút Steinsson, þá Páll Stígsson; hann var mörg ár; hann gekk

¹) Þ. e. klaustrinu: Þykkvabæ.

²) o: í Bolungarvík.

³) Þ. e. Didrik von Bramsted.

af, og Ormur í Vfk, anno 1564; þá var Heinrek, bróðir Páls heitins. þá á þeim tíma var sagt, að 30 dalir hefði verið goldnir af Skriðu klostri, og eins af Rángárvalla sýslu, en sumir sögðu 20; af Þykkvabæjar klanstri 40 dalir, og það er satt, og svo hafði Halldór hana lengstum. Það vor þá datum var 1564, og Páll Stígsson gekk af, þá veitti Heinrek bróðir hans Gísli Sveinsyni Árnes sýslu fyrir 30 dali, eða lest fiska; þá lest fékk hann í gjaftollsfiska á Eyrarbakka, Þorlákshöfn og Selvogi, og tók ekki parið úr sínum þingi; hér með skyldi hann hafa öll vj marka mál og þaðan af smærri fyrir engan pening, og svo hafði hann hana í þrjú ár með sama tolli. Það haust fyrst hann þingaði reið eg með honum, og las hans sýslubrèf. Þá var í þeirri reið seld Björk, suður í Flóa, það var eyði kot, fyrir fimmm C í Láng-holti í Flóa. Sá ábati varð Gísli heitnum að Árnes sýslu í þann tíma, að það sama vor bygði hann XL málnytukvígildi, enda var hann og ráðsmaður með og líka enn seinna. Þaðan í frá smáfærðu þeir fram á henni, svo að nú eru LX eður meir. Eg þenki, að frásögn, það Johann Bokholt hafi fært fram á öllum klastrum og sýslum, af því hann keypti landið og allt gjaldið af því. Höfudsmennina man eg ekki alla, þeir hafa og ekki margir verið, því Jóhann var lánga tíma.

Sýslumenn hér þessir, fyrst eg munda: Ormur Jónsson í Vfk; þá Gísli Sveinsson; þá Ólafur Baggi; þá Gísli aptur; þá Gísli Þórðarson; þá Ólafur aptur og Gísli líka aptur; þá Jón Marteinsson, hann var tvær reisur, og nú Hákon.

Um lögmenn.

93. Eg man ekki aðra hér fyrir austan og sunnan, en Pál heitinn og Þórð, fyrir vestan og norðan Eggert og Jón, en fyrir þá var Oddur norski og Ormur Stullason, en hér fyrir sunnan Erlendur á Strönd.

Skólameistari hinn fyrsti hét Hans, sem áður er skrifað; annar Ólafur, hann drukknaði anno 1555. Eptir hann kom Hannes Lalek¹, anno 1557; hann var iv ár. Eptir hann kom síra Erasmus; hann var iij ár. Eptir hann kom herra Guðbrandur; hann var og iij ár. Þá kom Kristján vestur²; hann var iij ár. Þá kom Matthías;

¹) Þ. e. Lollík, því hann hefir líklega verið frá Lólandi í Dænörku.

²) Þ. e. vestur á Helgafelli, því Kristján var þar prestur; hann var bróðir síra Erasmusar.

hann var V ár. Þar næst Stephán, hann var iij ár. Þá Sigurður Jónsson, hann var IV ár. Þar eptir Gísli Guðbrandsson; hann var ij ár. Þá síra Jón Guðmundsson V ár. — Þá er komið að síra Jóni Einarssyni; hann kom það vor er herra Oddur var kosinn, anno 1588.

Um afgang herra Gísla.

94. Hann gekk af í Görðum á Álptanesi anno 1587, þann 30. Augusti. (Þeir) sem þar af vissu mega það skrifa. Svo hefir mér sagt verið, að hann hefði leyst þar sakamann, er líf var gefið, og síra Jón þar hafi sagt, að hann hafi svo mart og mikið talað um guð, hans náð, miskun og fyrirgefning syndanna, um pínu og dauða guðs sonar og um vörn dauða, um himnaríki, og eilífa sælu og gleði þar er, svo síra Jón furðaði það, og hann hafði aldri þvílíkt heyrt. En þá það var úti sagðist hann kenna sín kulda á fótunum, og lagði sig inn í sæng, og lét síra Jón gjöra honum heitt vín, en eptir lítinn tíma hafði hann lítið utar í dyrnar og því ansað: "er nú svo langt fyrir mér komið?" Hann band þá tveimur af sínum mönnum að ríða í Skálholt og segja öllum góða nótt fyrir sig, vinnum sínum, frændum og kunníngjum, og bífól sig síðan guði í hendur með mörgum bænarinnar orðum, og sofnaði síðan í drottni. Þar af hefi eg ekki heyrt fleira. Síðan var um hann búið, og gjörð að kista og sluttur í Skálholt¹.

Um nokkra fyrri menn af ætt Lopts Guttormssonar ríka, og svo Landmanna ættir.

95. Loptur Guttormsson bjó á Möðruvöllum í tíð þeirra biskupa: Michaelis, hver eð var hinn 18di, og Vilhjálms, sá var hinn 19di; hann var biskup anno 1394. Loptur átti Grund í Eyjafirði, Möðruvelli og Eyða í Austfjörðum. Börn Lopts voru þessi: Þorvarður, Eirekur og Ólafur; dætur: hustrú Ólöf og hustrú Söphía. Um Þorvarð og hans ætt er áður skrifað; um ætt Ólafs líka, því Torfi í Klofa var hans sonarsonur. En á Landið komst sú ætt svo: Krákur hinn gamli hét maður, hann bjó í Skarði á Landi; hans son hét Eirekur, hann átti tvær dætur, Íngibjörgu og Ragnheiði. Þessa Íngibjörgu eignaðist Jón sonur Ólafs, hans sonur var Torfi. En um Eirek Loptsson er þetta: Hans son hét Þorvarður,

¹) æðlagrip Gísla biskups Jónssonar, eptir handritinu frá Haga, er **Fylgiskjal VII.**

hann var fyrirmaður að Krossreið; sá hét Magnús þar var fyrir. Þeirri reið var svo vart, að Magnús á Krossi ansaði því: "hvort meyjarnar sæti helma í Dal?" — Þorvarður tók sér það til hugmóðs og sat um líf hans, þar til góðir menn sættu þá. Sú sætt var svo sterk, að þeir vökuðu sér báðir blóð í eina skál, og var svo hellt í bjór, og drukku það báðir. En á þriðju nóttu þar eftir gjörði Þorvarður sig heiman, og reið út til Kross og braut upp bæinn, en húsfreyjan bar Magnús undir kápu sinni og ætlaði að koma honum á kirkju, en einn hratt við henni og sagði hún væri "sföubreið", og hún féll, en bóndinn hljóp til kirkju í einni skyrtu, þeir eftir honum. Það er sumra sögn, að þeir hefði höggvði af honum hendurnar í kirkjuhríngnum, en sumir segja það þeir hafi dregið hann þaðan og út yfir kirkjugarðinn og dregið hann þar. Eftir það voru þeir allir gjörðir útlægir, drapir og deydandi, hvar sem þeir væri. Æfilok þeirra svo, að Þorvarður og tveir með honum urðu úti á sandinum fyrir utan Þykkvabæjar klaustur, en hinir aðrir dóu í sulti. Í þeirri reið féllu mestar eignir í Rángárvalla sýslu undir kóng¹, og engir hlédu lífa af þeim utan þeir tveir er hestana geymdu, þó létu þeir úti xxe jörð hvor þeirra: Önnur er xxe í Stóru-Mörk, en önnur xxe í Torfastöðum. Þessi reið skeði í tíð biskups Magnúsar Eyjólfsssonar. Um hustrú Ólöfu, og hennar systur hustrú Sophíu, er áður skrifað.

Önnur dóttir Eireks Krákssonar var Ragneður, hún átti þrjá menn. Fyrst átti hún Eyjólfr lögmann, föður Einars í Dal, er hustrú Hólmfréður átti, hann var faðir Eyjólfs, sá var faðir Önnu í Dal, hún er móðir Þorbjargar í Klofa. Annar maður Ragneðar var Þorsteinn, sá var faðir Eireks heitins á Keldum; dóttir hans var Steinunn á Skarði, vestur á Skarðströnd, er átti Þorleifur Pálsson. Hans dætur voru margar, sem áður er sagt. Þriðja manni átti Ragneður: Magnús Jónsson, það var sá sem veginn var á Krossi í Landeyjum. Hans son var Magnús, faðir Jóns heitins var í Moldartúngu, föður Jóns Norðlings. Annar son Magnúsar, sá veginn var, var Eyjólfr, faðir Katrínar, móður Ólafs í Martinstúngu.

Um mestu grasár.

96. Anno 1551 svo mikið grasár, að fáir mundu þvílíkt hær í sveitum.

¹⁾ Það eru jarðir þær, sem kallaðar voru Skógar- og Merkureignir.

Annað grasár anno 1557.

Eptir hitt, það fyrra, kom "harði vetur", þeir kölluðu, hver að kom í öllum sveitum.

Þriðja það mesta grasár var anno 1575. Það sagði mér þá um haustið Jón heitinn Bárðarson, sá er 48 (ár) hafði þá búið á Sólheimum, að á þessum þrem árum þá hefði hann mestan heyskap fengið á öllum þessum árum.

En það var hið fjórða sem varð anno 1596. Þá var sá enginn bær hér hjá oss, að þar sem einn var til fyrirvinnu voru á XII faðmar, en um XX ef tveir voru, þaðan af meira: XXX, eða XL, ellegar LX.

Um mestu snjóa.

97. Sá snjór kom anno 1562, um kyndilmessu, að hann var að dýpt manni í öxl, en hesti í klifberafjöl á slöttu; hann þverraði strax á þriðjudaginn með þeyvindi, og þaðan af meir.

Annar snjór mikill kom anno 1571 á gó; hann lá nærri viku á; hann tók hesti í miðjar sður. Hann lá á til fimtudags, svo engin kind fékk grandíð, en á láglendinu lá hann á vel upp á viku.

Þriði snjór kom anno 1581, eptir það minnsta grasár; hann dreif allan góu þrælinn, svo hann var að morni hestum í þösa, og sá snjór lá á fram yfir sumarmál, svo enginn sauður tók nokkuð upp; þá varð ekki farið nema ferillinn bæ frá bæ ofan á Bakka.

Annar snjór hafði eins komið á dögum biskups Ögmundar, anno 1532, á einmánuði, og varð peningafellir. Þann kölluðu þeir "einmánaðar-vetur hinn harða".

Nú kom enn mikill snjór þann fyrsta sunnudag í sumri anno 1595, og lá á fram til fimtudags, svo að sauðfè fékk ekki grandíð, en hálfa aðra viku á láglendi; hann tók hesti í miðjar sður á slöttu.

skráð anno 1605.

FYLGISKJÖL.

I. HAGA-ÆTT.

[rakin frá hærumbíl ár 1100 til 1600; eptir Rafus sögu Sveinbjarnarsonar, Sturlúngu, íslenskum annálum og bréfum, sbr. bls. 40-42 hér að framan].

1. **Úlfur.**

2. **Þórður Úlfsson.**

3. **Gísli Þórðarson, k. Guðrífur Steingrímsdóttir.**

4. **Markús Gíslason í Bæ á Rauðasandi, † 3. Novbr. 1196. — k. Íngibjörg Oddsdóttir frá Söndum í Dýrafirði.**

5 a. **Gísli Markússon á Rauðasandi, † 15. Júní 1258¹. — k. Þórdís Gellisdóttir Þorsteinssonar Gyðusonar úr Flatey²; (Þorsteinn Gyðuson † 1190; Gellir sonur hans átti Vigdís Sturludóttur, alsystur Snorra í Reykjaholti).**

b. **Magnús Markússon.**

c. **Hallbera Markusdóttir; m. Víga-Haukur Ormsson, Fornasonar, norðlenzkur (Sturl. IV, 13).**

d. **Loptur Markússon, laung., móðir hans hét Ragneifur Björnsdóttir; Loptur átti Álfðís Eyjólfss dóttur hins auðga (óða?) Þorsteinssonar, frá Eystra-Skarði á Rángárvöllum (Sturl. IV, 13). Loptur bjó á Mýrum í Dýrafirði, síðan á Stökkum á Rauðasandi; sonur Lopts var Snorri, sem Sturla Sigvatsson drap (Sturl. V, 16).**

6. **Loptur Gíslason, † 1303. (Ísl. Ann.).**

7. **Philippus Loptsson³, kom út í Dýrafirði á Gullskónum 1300. † 1326. (Ísl. Ann.).**

¹) Langeb. Ser. rerr. Dann. viii, 558.

²) Grönl. hist. Minderim. ii, 633.

³) Gísli († 4. Júlí) og Bergljót († 19. Júní), bæði dáið fyrir 1320, eru haldin vera syskin Philippus. Serr. rerr. Dann. viii, 559.

8 a. Gísli Philippusson í Haga.

1330 var haldið brúðkaupið mikla í Haga, þegar Gísli gipti Katrínu, systur sína. — 1342 var Gísli í stórmælum — 1344 bannstúginn, en sættist við biskup 1345. † 7. cal. Dec. (25. Novbr.) 1370.

b. Jón Philippusson, † 3. non. Mart. (5. Marts) 1327.

c. Katrín Philippusdóttir, sem giptist 1330, hún drukknadi og Þórður sonur hennar og þrír menn með þeim 1363.

9 a. Þórður Gíslason, upplagði Haga viljuglega við Philippus bróður sinn, honum til kyonarmundar, og hélt Philippus hans hluta meðan hann lifði. Frá því Philippus kvongadist (1366) og til þess Þórður son hans lagði jörðina aptur (1404) teljast átján vetur og tuttugu, og ábati hans af hálfum Haga um þann tíma í einfaldr leigur 00 $\frac{1}{2}$ VI° = 114 hundraða. Fær hann því allan Haga, hálfan sem eign, hálfan fyrir afgjöldin. Þórður fékk aptur Gísla bróðursyni sínum hálfan Haga til kyonarmundar, en áskildi sér aptur jörðina ef Gísli andaðist barnlaus. Þórður lifði 1404 um haustið.

b. Philippus Gíslason, k. Guðný Þórðardóttir¹. Brúðkaup þeirra var 1366. 1385 var Philippus við visitazfu Oddgeirs biskups, og þar eptir við visitazfu Vilkins biskups 1394 eða 5 (Vilkins máld.). Ekki laungu þar eptir hefur hann andast, en Guðný lifði hann. Þau áttu tvo syni: Gísla og Þórð, og ef til vill fleiri börn.

Gísli Philippusson var fullorðinn þegar faðir hans andaðist, og lifði hann. Honum upplagði Þórður föðurbróðir hans hálfan Haga til kyonarmundar, mun hann því hafa kvongast, en dáið barnlaus fyrir 1404 eða snemma á því ári í plágunni.

Þórður Philippusson erkallaður "djákn" (að vígslu);

¹) Líklegt er, að Þórður faðir hennar hafi verið sá sem drukknadi 1363, sonur Katrínar Philippusdóttur, og að Jörundur Þórðarson, bróðir Guðnýjar, hafi þessvegna kallað Haga sína eign, þegar þeir Philippussynir voru dauðir. Móðir Jörundar og Guðnýjar var Guðrún Snorradóttir, hún lifði enn 1404.

hann gjörði "sinn reiknfringskap heill að viti og skynsemi, en kránkur í líkama . . . í skálanum í Haga maunndauðahauustið seinna, frjádag næsta fyrir Maríumessu síðari um hauustið" (5. Sept. 1404), og lagði þá aptur Þórði Gíslasyni föðurbróður sínum allan Haga, með samþykki móðurmóður sinnar Guðrúnar, "sem þá var hans réttur erfingi", og sonar hennar, Jörundar Þórðarsonar, en Þórður sjálfur var þá "réttur erfingi eptir föður sinn og móður, og syskin sín". Skömmu síðar hefir Þórður Philippusson andazt, og Þórður Gíslason ekki laungu eptir hann, og nærri því hefir Guðrún Snorradóttir dáið.

10. Sigurður Þórðarson (Gíslasonar), átti 1411 í málum við Jörund Þórðarson um Haga, og vann Haga með alþingisdómi 12 manna 1412, og úrskurði Rafns lögmanns Guðmundarsonar. Sigurður flutti sig að Haga í fardögum 1413 og hefir búið þar yfir 20 vetur; um hríð bygði hann jörðina síra Bjarna Sigurðssyni. Sigurður hefir andazt nálægt 1440, og erfðu synir hans þrír sinn þriðjung hver í Haga.

- 11 a. Þórður Sigurðarson, k. Íngibjörg Halldórsdóttir og Oddfréðar Aradóttur, systur Guðmundar ríka á Reykhólum. Brúðkaup þeirra var 1439, og hafði Þórður til kaups hálfan Haga, 60 hundruð, en hún Þorfinnstaði í Valþjófsdal 24 h. og 6 h. að auki. Þórður og Philippus bróðir hans áttu í máli 1459 um ítak Haga kirkju á Morudal, og höfðu þeir þrír bræður: "síra Greipur, Philippus og Þórður" búið í Haga full 10 ár 1459. Þórður og Íngibjörg lifðu bæði 1473, þá seldi Þórður Gísla Philippussyni, bróðursyni sínum, hálfan Haga fyrir Botn í Patreksfirði 24 h. og lausafé.

Dóttir Þórðar Sigurðarsonar og Íngibjargar var Sigfríður, hana átti Ormur Bjarnarson; hún fékk á giptingardegi fjórðung úr Haga og þann sama fjórðung handleggur hún 1472 Gísla Philippussyni, uppi það sem hann ætti hjá henni og hún tæki til láns; sýnist svo sem hún hafi þá verið ekkja og fátæk orðin. Um þetta var gjört bréf í Vatnsfirði fimtudaginn í páskavíku (22. Apríl) 1473. En nokkrum dögum síðar fær hún aptur föður sínum fjórð-

úngiun í Haga, sem hann átti þá að hafa áskilið sðr, en hún áskilur börnum sínum þremur framfæri hjá foreldrum sínum, og lofa þan að skipta jafnt milli þeirra og sinna barna. Bréf þetta er gjört á Hrafnseyri tveggja postula messu um vorið (1. Maí) 1473.

- b. Greipur prestur Sigurðarson. Hann var 8 ára þegar faðir hans kom að Haga (f. 1405), síðan var hann í Haga heimilisfastur og bjó þar eptir föður sinn, þar til hann var fertugur, og 1459 hafði hann verið þar þingaprestur "uppá 11 ár". Hann lét þórdi bróður sínum eptir hálfan siun þriðjúng í Haga, sem hann erfði eptir föður sinn.
- c. **Philippus** Sigurðarson í Haga; k. Gróa Ketilsdóttir. Philippus varð fyrir árásum af Gizuri Runólfssyni og þenurum Jóns biskups Gerrekssonar við visitazíu á Reykjahólum (1432?) og er um það vitnisburður Lopts prests Helgasonar 1450. 1489 lifði Philippus og Gróa, kona hans, og synir: Gísli og síra Loptur.

12a. Loptur prestur Philippusson, sýnist hafa verið í Vatnsfirði eða prestur Þorleifs hirðstjóra, Björnssonar; hann var enn á lífi 1505.

- b. Ólafur Philippusson í Vífidalstúngu, átti Vigdís Jónsdóttur og Solveigar Björnsdóttur.
- c. Hermann Philippusson.
- d. **Gísli** Philippusson, hann hélt brúðkaup sitt 1460, og átti Íngibjörgu dóttur Eyjólfss mókolls Magnússonar og Helgu þórdardóttur. Svo er að sjá, sem Eyjólfur mókollur hafi verið borgfyrkur, því síra Þorkell Ólafsson í Reykholti, bróðir Árna biskups hins milda, og Jón pr. Magnússon bróðir hans, gefa honum fé til giptumála 1434 (frumbréf í Árna Magnúss. safni: IX, 27-28); er Eyjólfur einmitt í öðru því bréfi kallaður mókollur. Gísli hafði til kaups Haga hálfan, 60 h. og þar með 20 kúgildi, með samþykki Lopts bróður síns, en Íngibjörg hafði til kaups við Gísla 20 h. uppi Eyri og Hól í Bifdudal, og þar með gaf Magnús

djáfni¹ bróðir hennar henni önnur 20 h. þar uppi; var hún kjörin helmíngakona í garð Gísla. — Gíslí eignaðist allan Haga 1473. Nokkrum árum síðar var Björn Vilhjálmsson veginn, lýsti Einar Þórólfsson fyrst því vígi á hendur sér, en á alþingi 1479 játtaði Gíslí Philippusson að hann hefði vengið það víg, og var dæmt um það, og galt Gíslí vísgjöld Þorleifi hirðstjóra Björnssyni, en árið eftir, 1480, fékk Gíslí landsvistarbréf af konungi fyrir vígið. Það ár keypti hann af Þorleifi Björnssyni Keflavík og Sauðlauksdal. Gíslí er andaður 1504 um vorið. Þau Gíslí og Íngibjörg áttu fimm sonu og fjórar dætur (sjá bls. 40).

- 13 a. Snæbjörn Gíslason; hann var sýslumaður "milli Gílsfjarðar og Langaness" (yfir Barðastrandar sýslu) 1520, og er áu efa andaður fyrir 1532 (sbr. bls. 40).
- b. Helgi Gíslason, k. Sigríður Andriðsdóttir Guðmundarsonar hins ríka, Arasonar, á Reykjahólum. Helgi semur við Helgu Þorleifsdóttur, ekkju Eyjólfss bróður síns, um uppsát í Miðhlíð 5. Dee. 1524; hann átti þá Miðhlíð og átti börn á lífi. Hann er eflaust andaður fyrir 1532, en Sigríður var enn á lífi á alþingi 1544. — Synir þeirra eru þrír nefndir: Fúsi, Ólafur og Oddur (sbr. bls. 41).
- c. Jón Gíslason prestur í Holti undir Eyjafjöllum; hans er getið 1497 og hann var enn á lífi 1543 (sbr. bls. 40).
- d. Erlíngur Gíslason, merkismaður og svarinn lögrættumaður, kona hans var Kristín Ormsdóttir sunnan úr Borgarfirði, systir Sigurðar Ormssonar, sem var handgenginn Ögmundi biskupi; þau Sigurður og Kristín voru enn á lífi 1554, og hefir hún lifað Erlíng bónda sinn. Erlíngs er getið í fjölda dóma og gjörningsbréfa og bjó hann lengst á Brjánslæk á Barðaströnd.

1519 tekur hann vitnisburði um þætu milli Gerzt Molen, þjóðversks manns, sem lá með skip sitt í Haga-vaðli, og Eyjólfss Gíslasonar bróður síns í Haga; er svo að sjá, sem hann hafi tekið vitnisburði þessa í umboði bróður síns Snæbjarnar, og hafi hann þá verið sýslumaður.

¹) Það var sá, sem síðan varð biskup í Skálholti.

1520 er hann í dómi um þetta mál.

1532 er hann nefndur "umboðsmaður konungs milli Gilsfjarðar og Láanganess" (settur sýslumaður í Barðastrandar sýslu) og dæmir um arf eptir systur sína Þórdísi; er þá að sjá sem ekkert þeirra syskina sè á lífi nema hann og síra Jón.

1536 er hann í dómi um Bæ (Saurbæ) á Rauðasandi, að Ari Andrèsson hafi gefið hann Ögmundi biskupi í sakferli, og sama ár vottar hann, að Sigrður Andrèsdóttir (systir Ara og ekkja Helga, bróður Erlíngs) slepti Bæ við Ögmund biskup.

1541 fær Erlíngur Saurbæ á Rauðasandi af mági sínum Sigurði Ormssyni, fyrir Bíldudal og Eyri, með 14 kúgildum, eða Sðumúla, ef Bær gengi af honum "með lögum eða ofríki"; en ef Sigurður ætti eigi skilgetin börn eptir, skyldi Bíldudalur hverfa aptur undir Erlíng eða hans erfingja.

1542 er Erlíngur í alþingisdómum.

1544 á alþingi var hann vottur að sáttum Sigrðar Andrèsdóttur og sona hennar við Andrèð Arason, útaf sð eptir Ara Andrèsson; það ár keypti hann hálfan Haga að Sigrði.

1546 vann hann aptur undir Bæ á Rauðasandi tolla og tfundir, sem Stephán biskup hafði lagt til Sauðlauksdals frá Bæ í tíð Ara Andrèssonar, eptir bón "Jóns bónda heitins Jónssonar, er kallaður var Íslendingur".

1547 vitnar hann um gjafir frænda síns, síra Philippus Jónssonar, á Keflavík á Rauðasandi.

Synir Erlíngs eru nefndir: Jón, Sölmundur og Ormur. Jón seldi Eggert Hannessyni Bæ á Rauðasandi 1554 og mun þessvegna faðir hans hafa þá verið andaður. — Ormur átti Valgerði Brandsdóttur, og er Ormur á lífi 1604 en andaður fyrir 1623, en Valgerður fyrir 1625. Egill hefir heitið sonur Orms eða þeirra, því Halldór Egilsson kallar Orm Erlíngsson afa sínu 1629. Dóttir Orms hèt Guðleif, hún var sjölmálug og kom það fram við Ragneiði Eggertsdóttur í Haga. Guðleif var gipt Birni Arngrímssyni, og kærðu þau uppá Ragneiði um hálft Haukaberg, en unnu ekki á.

- e. Dýrfinna Gísladóttir, hana átti Jón Jónsson, sem kallaður var Íslendingur, og giptist hún honum 1483 í Skálholti. Heimanfylgja hennar var 36 h. í jörðum og 12 h. í lausafè. Þau bjuggu fyrst eystra, en síðan í Sauðlauksdal, og gaf Jón þá jörð til staðar; setti Stephán biskup þar sóknarkirkju 1512 og stækkaði sóknina. Synir Jóns voru: síra Greipur, hann var á lífi 1556 og var þá nær 70 ára; annar síra Philippus, þriði Konráður, hann var dáiinn fyrir 1546, og voru hans synir Björn og Jón, þeir voru kallaðir Konráðssynir.
- f. Þórdís Gísladóttir, hana átti Ari Andrèsson, Guðmundar sonar hins ríka á Reykhólum, Arasonar, og giptist hún honum 1495 í Haga; faðir hans gaf honum hundrað hundræða í fasteign, en faðir hennar gaf henni 60 h. (Laugardal hálfan í Tálknafirði) og 30. h. í lausafè. Þórdís hefir andazt hèrumbil 1531.
- g. Helga, {
h. Guðrún, { sem Jón pr. Egilsson telur, bls. 40-42.
- i. **Eyjólfur** Gíslason. Í úngdæmi sínu hefir hann verið í Skálholti í þjónustu Magnús biskups Eyjólfssonar, fyrir 1492. Hann átti Helgu Þorleifs dóttur hirstjóra, Björns-sonar, og Íngveldar Helgadóttur. 1504 afsala bræður hans honum allan hluta þeirra í Haga, en hann skyldi kvitta kirkjureikninga alla fyrir tíð föður þeirra, og kvittaði hann þann reikning á því sama ári. 1508 var brúðkaup þeirra Bjarnar Þorleifssonar og Íngibjargar Pálsdóttur, í Flatey, þá varð Björn að sleppa Hvallátrum á Breiðafirði og Skál-eyjum fyrir 80 h., og fékk Eyjólfur helmíng þeirra fyrir hönd konu sinnar. — 1519 keypti Eyjólfur Skjaldandafoos af Jóni presti Ólafssyni, Sigfússonar, Péturssonar, en 30. Janúar 1522 gjörir hann sitt testament í Krossadal í Tálknafirði, og geldur þá og selur konu sinni Helgu í mála hennar allan Haga, og gefur henni þar að auki það hann má að lögum gefa, en hann kys sèr legstað í Selárdal, og gefur þángað teinæring. Skömmu síðar hefir hann andazt. — Helga tók kvittun af Ögmundi biskupi 1524 um 20 ára portio Haga kirkju, og var það 12 h.

- 14 a. Gísli Eyjólfsson, sem féll með systur sínum tveimur, Kristínu og Þórdísi, og flýði með þeim til Skálholts.
- b. Oddur Eyjólfsson, yfirbryti í Skálholti í tíð Ögmundar biskups. Hann lét Magnús bróður sinn hafa umboð sitt á Vestfjörðum, og 1540 seldi hann honum 40 h. í Haga fyrir parta í Svefneyjum, Haukabergi og Skriðnafelli, og gaf honum um leið 8 h.
- c. Kristín Eyjólfsdóttir, hana átti Gísli biskup Jónsson. Konungur veitti henni uppreisn 1551. (M. Ketilss. *Forr. for Island* I, 293).
- d. Þórdís Eyjólfsdóttir (bls. 41).
- e. Herdís Eyjólfsdóttir (bls. 41).
- f. Íngveldur Eyjólfsdóttir (bls. 41).
- g. Þorleifur Eyjólfsson.
- h. Magnús Eyjólfsson, honum veitti Stephán biskup Selárdal 1515, en hann sagði af sér því brauði 1546, í þægð við síra Gísla Jónsson (sáðar biskup), mág sinn, og flutti sig að Haga. 1540 in festo Petri martiris (29. April) fékk hann Ögmundi biskupi 10 h. í Siglunesi frá Haga kirkju, og lofaði að leggja fasteign í staðinn, en biskup gaf hann kvittan um portio og reikning kirkjunnar, frá því móðir hans fékk kvittun (1524), einnig um "samneyti og samveru" með syskinum sínum í stórmælum þeirra, og um sérhvað sem hann hefði brotið við heilaga kirkju og við biskupinn. — 1568 fékk hann kvittun af Gísla biskupi fyrir reikning Haga kirkju, hafði hann látið gjöra nýja yfirgrind og undirgrind, og var kirkjan metin til 12 hundræða. — Um sama bil skipti hann Haga með sonum sínum; fyrst 1566 (í Haga, laugardaginn eptir allraheilagra messu) gaf hann Eyjólfvi eldra, syni sínum, í löggjafir hálfan Haga, 40 h. bændaegn, og virti Gísli biskup og Erlingur Gíslason fé hans svo mikið að hann mætti það gefa, en 1570, 26. Janúar gaf hann Eyjólfvi yngra 20 h. í bændaegnininni í Haga og þormóði 12 h. í Haga bóndaegn, og bóndaegninina í Holti á Barðaströnd, 9 hundruð. Um haustið eptir, 20.

Sept. 1570, var Eggert Hannesson búinn að taka við Haga, og lét skoða þar kirkjuna; voru þau 8 fl. í bóndaeigninni í Haga, sem ekki eru talin í gjöfunum hér að framan, látin fyrir þau 10 h. í Siglunesi, sem Ögmundur biskup fékk frá kirkjunni.

- 15 a. **Eyjólfur** Magnússon eldri, hann átti Guðleifu Ólafsdóttur, þau bjuggu að Hóli í Bíldudal; móðir Guðleifar hét Solveig Bjarnadóttir, og var hún önduð 1570. — 13. Janúar 1570 seldu þau Eyjólfur og Guðleif Eggert Hannessyni hálfan Haga, 40 h. bændaeign, og kirkjueignir hálfar og 10 h. í Lambavatni, fyrir Hól í Bíldudal 40 h. og 16 h. í Kirkjubóli í Kollsvík, og eignaðist nú Guðleif allt Kirkjuból, og 15 h. í Hóli, en hún átti áður 8 h. í Botni í Hvalfirði. Eyjólfur var á lífi ár 1600.
- b. Eyjólfur Magnússon yngri, hann seldi Eggert Hannessyni sín 20 h. í bóndaeigninni í Haga fyrir 25 h. í Rekstöðum 23. Febrúar 1570.
- c. Þormóður Magnússon, hann átti Katrínu Stulladóttur. Hann seldi Eggert Hannessyni 23. Febrúar 1570 sinn hluta, 12 hundruð, í Haga og 9 h. í Holti, fyrir Neðra-Rauðsdal 20 h. og 3 h. í lausafé. Þormóður er andaður fyrir 1600, en Katrín lifði þá enn.

II. FASTEIGNIR ÖGMUNDAR BISKUPS,

[eptir "Bessastaða-bók". A. Magn. 238. 4to, fol. 121.].

Þetta eptir skrifaða jarðagóz liggur á Vestfjörðum, sem biskup Augmundur hefir átt. anno d. 15...

	kúgildi.	landsk.
1. Atlastaðir (í Aðalvík).	2.	„ h. 60 álnir
2. Tunga	2.	„ - 60 —
3. Glaumstaðir (Glúmstaðir — í eyði).		
4. Rekavík	2.	„ - 60 —
5. Stakkadalur	2.	„ - 60 —
6. Miðvík	2.	„ - 80 —

	kúgildi.	landsk.
7. Stóra-Miðvík	2 kýr.	1 h. „ álnir
8. Stóri Hjarðardalur í Önund- arfirði	5 kúg.	1 - „ —
9. Brekka (á Sandi)	5. —	1 - „ —
10. Villíngadalur	4. —	„ - 80 —
11. Arnarnes (í Dýrafirði) . . .	3. —	„ - „ —
12. Gerðhömrum	3. —	„ - „ —
13. Bjarnastaðir (Birnistaðir) í eyði.		
14. Kúla (í Arnarfirði)	5. —	1 - „ —
15. Laugaból	6. —	1 - „ —
16. Horn	6. —	1 - „ —
17. Klúka	} á Raudasandi (í eyði).	
18. Móberg		
19. Gröf		
20. Siglunes (á Barðaströnd) . . „	—	1 - „ —
21. Múli (í Kollafirði).		
22. Skálmardalur hálfur.		
23. Skálanes	„ —	„ - 60 —
24. Íngunnarstaðir	5. —	„ - 80 —
25. Gjögur (í Stranda s.—í eyði)		
26. Mýdals gröf	2. —	„ - 60 —
27. Fjarðarhorn	4. —	„ - „ —
28. Haukatúngur hálfar . . . „	—	„ - 80 —
Þetta í Borgarfirði:		
29. Fljótstúnga	1. —	1 - „ —
30. Þorvaldstaðir	6. —	„ - 80 —
31. Hallkelstaðir	3. —	„ - 80 —
32. Hvammur	3½.—	„ - 60 —
33. Haukagil	4. —	1 - „ —
34. Grjót	5. —	„ - 60 —
35. Dyrastaðir	3½.—	„ - 40 —
36. Geststaðir	6½.—	„ - 40 —
37. Brúar-Reykir	11½.—	„ - 80(?)—
38. Hamar	8½.—	2 - „ —
39. Ölvastaðir ¹	9. —	7 - (× 20 álnir? = 1 h. 20 áln.)

¹⁾ Hér eru taldir 11 jarðir í Borgarfirði, sè þar við bætt: Sólheimatúngu, Skoruvík og Efrimúla, sem heyrðu til umbóðsins vestan Hvítá, þá koma fram 14 jarðir, einsog síra Jón Egilsson telur.

40. Uppsálin.	44. Hurðarbak hálf.
41. Búrfell.	45. Litli-Kroppur.
42. Rauðsgil.	46. Heggstaðir.
43. Úlfstaðir.	47. Hvítárvellir ¹ .

III. BRÈF GIZURAR BISKUPS EINARSSONAR

TIL KRISTÓFERS HVÍTFELDAR: að hann hafi verið í Hauka-
dal (þar sem Ögmundur biskup átti bústað) með Kláusi van
Merwitz, og hafi ekkert fémætt fundið nema lítinn silfurkaleik,
því allt hafi verið burt flutt áður, svo sem "hinn gamli" geti
sagt honum ef hann vili gjöra það — hann biður Kr. að sleppa
ekki "refnum" aptur á land, sem hann hafi í varðhaldi, annars
muni verða upphlaup. — [Eptir frumritinu á pappír með litlu
innsigli biskups, sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Island. II, 548. L. Harboe
om Reformationen i Island, i Kjöbenhavnske (Videnskabernes)
Selskabs Skrifter 5, 255].

Jhs

Salutem per christum yek doe juwer lefte wytlyek, leue Cri-
stoffer dat yek myt Clawes van martz wiss yn Haukadall was,
fzo was dar nyehtes van suluer werke, edder szolkem gude, vnde
nycht fzo vel werdt alfze eyn scharff vtgenamen eynem klenen
suluerenn, kelek vmme. ij. lodt, Sunder ydt was althosammende
thovoren weehvort alse ju de olde wol. seghen mach yfft he ydt
doen wyll. Szo was hyr ouk sunderlyekes nycht dat dar geldes
werdt was szunder althosamende weeh alfze ju Clawes wol vnder-
rychten kann. Vorder leue Crystoffer seet tho dat gy den voss
nycht wedder vp dat landt loss latenn de nu vencklyek by jv
ys wente wenn he vp dat landt kueme, worde dat volek vproriseh
syn. Szo ysset ouk nen radt dat he vp aldyneh kame, wente
vele vann synenn anhengens werdenn dar kamenn. Kan yek ydt
doen fzo schal yek ju .iij. edder .iiij. dage vor aldyng spreken.

Hyr mede syt dem allemechtigenn gade tho cwigen tyden

¹⁾ Leigumáli á jörðunum 40-47 er ekki talinn í Bessastaða-bók, vegna
þess að allar þessar jarðir voru meðal þeirra sem Skálholts biskupi
voru fengnar fyrir Nesja-jarðir (sjá bls. 105); þar af má ráða, að skrá
þessi er rituð í bókinni eptir 1563.

bevalen. Gesehreuen myt hast ynn Haukadall, des Sonnnauendes vor pyaxten Ann. dñi. m. d. xlj.

Gizurus Einari

Superintendens Schalholt.

Utan á: Demme erfzamenn vnde vorfzychtigen Crystoffer hwitfeldt &c. kame dusse breff denatlyck. g.

IV. FASTEIGNIR BJARNAR PRESTS JÓNSSONAR

[eptir Bessastaðabók, A. Magn. Nr. 239. 4to, fol. 121].

Þetta eptir skrifaða jarða(góz) liggur á Ströndum, er síra Birni Jónssyni tilkom:

	kúgildi	landsk.
1. Kaldarnes, byggt fyrir. . . „	—	3 h.
2. Bjarnarnes	3½.	— „ - 80 álnir
3. Bakki.	2.	— „ - 40 —
4. Reykjavík	2.	— „ - 80 —
5. Eyja partur	2.	— „ - 60 —
6. Kjós	3.	— „ - 60 —
7. Reykja partur (Reykjarfjörður).	5.	— „ - 80 —
8. Kambur	6.	— 1 - „ —
9. Kjotzvogur (Kjörsvogur e. Kersvogur)	3½.	— „ - 60 —
10. Finnbogastaðir	2.	— „ - 100 —
11. Bær	3½.	— „ - 100 —
12. Eyri	2½.	— „ - 60 —
13. Íngólfsfjörður.	1.	— „ - 60 —
14. Naust (Naustavík, í eyði).		
15. Reykir hálfir (Ytri-Reykir)	5½.	— „ - 80 —
16. Barka(r)staðir	1½.	— 1 - „ —
17. Torfastaðir (neðri)	4.	— 1 - „ —
18. Bjarg	3.	— 2 - „ —
19. Bjarghóll	3½.	— „ - 100 —
20. Uppsálir	5.	— 1 - „ —
21. Túnga	4.	— 2 - „ —
22. Kollufoss	2.	— 1 - „ —
23. Svertíngstaðir	5 kýr.	1 - „ —

	kúgildi.	landsk.
24. Tjörn.		
25. Kálfstaðir.		
26. Syrum (á Mýrum)	3½ kúg.	1 h. „ álnir
27. Syðsti Hvammur	3 kúr.	1½- „ —
28. Gröf	4 kúg.	1½- „ —
29. Hlíð	3½. —	„ - 110 —
30. Tannstaðir	5½. —	1½- „ —
31. Litla Hvalsá	„ —	„ - 40 —
32. Saurbær	1½. —	2 - „ —
33. Ás	1. —	2 - „ —
34. Egilstaðir	1. —	1 - „ —
35. Skarð í Skagafirði	5. —	1 - 40 —
36. Forsæludalur	„ —	3 - „ —
37. Brekka.		
38. Litli-Hamar	4. —	1 - „ —
39. Stóra-Borg	12. —	„ - „ —
40. Litla-Borg	4. —	1 - „ —
41. Vatnsendi	2. —	1 - „ —
42. Hóll (Hvoll)	6. —	1½- „ —
43. Mýri	6. —	1½- „ —
44. Krossanes	6. —	1½- „ —
45. Refsteinstaðir	6. —	1 - „ —
46. Titlíngastaðir	6. —	1½- „ —
47. Efri-Múli	4. —	„ - 60 —
48. Skoravík	4. —	„ - 60 —

V. FASTEIGNIR ARA JÓNSSONAR

[eptir Bessastaða-bók. A. Magn. Nr. 238. 4to, fol. 121. b.]

Þetta eptirskrifaða góz liggur fyrir norðan, sem Ari Jónsson hefir átt.

	kúg.	landsk.
1. Þverá	6. —	2 h.
2. Hrafnstaðir	6. —	1½-
3. Holt	5. —	1 -
4. Garðshorn	5. —	1½-
5. Steindyr	5. —	„ - 10 aurar
6. Bakki	6. —	2 -
7. Skáldalækur	6. —	2 -

	kúg.	landsk.
8. Andrésstaðir (Öndólfstaðir?) . . .	6. —	1½ h.
9. Haldórstaðir	5. —	1½ -
10. Viðar	4. —	5 ágildi.
11. Laugar	5. —	7 —
12. Daðastaðir	4. —	7 —
13. Breiðamýri	4. —	1½ h.
14. Hallbjarnarstaðir . . . ,	6. —	1½ -
15. Gautlönd	„ —	7 ágildi.
16. Möðrufell	26. —	3 h.
17. Hrísar	8. —	1 -
18. Núpufell	16. —	3 -
19. Skútar	6. —	„ - 10 aur.
20. Moldhaugar	5. —	„ - 10 -
21. Kjarni	6. —	2 -
22. Hraungerði	6. —	1 -
23. Gilsbakki	3. —	7 ágildi.
24. Íngveldarstaðir }	12. —	4 h.
25. Daðastaðir }		

VI. JARÐASKIPTABRÈF VIÐ SKÁLHOLTS STÓL.

[Eptir afskrípt í safni Árna Magnússonar, sem rituð er í Skálholti 14. Marts 1710 og staðfest af síra Jóni Haldórssyni í Hitardal og þremur öðrum, með hjá settum innsiglium. Sú afskrípt er eptir frumbrèfinu á pappír með innsiglium höfuðsmanns og biskups, og þeirra síra Jóns Bjarnasonar, síra Lopts Narfasonar og Orms Jónssonar, en Gísla Sveinssonar innsigli hafði aldrei á brèfið komið].

Jeg Pall Stigsson, kong. majest. bifalningsmann yfir Island, giöri öllum viturligt með þetta mitt opna bref, að eftir kong. majest. mins nadugasta herra bodi og bifalningu, sem hans nadar opid innsiglad brèf¹⁾ bívissar, hefi eg giört sodan makaskipte við heidarligan mann Hera Gissla Jonsson superintendent yfer Skalholt Stigte þessum fromum monnum hia verundum, Sira Jone Biarnassyne, Sira Lopte Narfassyni, Orme bonda Jonssyni og Gissla bonda Sveinssyni, a þessum efterskrifudum Krununnar og dom-

¹⁾ Þetta bréf er prentað á Íslenzku í safni Magn. Ketilss. II, 13—16.

kirkunnar jordum, að under minn Nadugasta Herra og Krununa Skulu þessar jarðer liggja til eignar og aftekta hverjar jarðer að liggja í Gullbringu Sysslu og so heita :

Hvalznes med Hualsness hverfi fyrer 1 h. hundraða.	Gufuskaler fyrer XX h.
Lambastadi fyrer XX h.	Holm fyrer L -
Gerðar fyrer XVI -	Niardvik fyrer XX -
Skeggiastadi fyrer X -	Halt Hvassahraun fyrer. X -
Brekku fyrer X -	Ofridastader fyrer X -
Varer fyrer XVI -	Auridakot fyrer. VIII -
Meidarstadi fyrer. X -	Helliskot fyrer VIII -
Iwarshus fyrer X -	Halt Helgafell fyrer VIII -
Kothuss fyrer. X -	Þerney fyrer LX -

og Kopavog til yfersionar og byggingar, enn landskyld fare sem adur hefur vered. Voru med ollum þessum fyr skrifudum jordum LVII kugillde er domkirkjunne hafde tilheyrð.

Hier j mot hese Eg Skiekad og tillagt domkirkjunne j Skalhollte þessar Krununnar og Videyar Klausturs jarðer liggjande j Borgarfirde og á Hvalfjardarströnd og so heita :

Vppsaler fyrer xxiiij hundr.	Brenna fyrer VIII hundr.
Burfell fyrer xxiiij —	Brantartunga fyrer XVI —
Raudzgil fyrer xxiiij —	Holl fyrer xxiiij —
Ulfstader fyrer XX —	Snartastade fyrer. XVI —
Klepiarns-Reyker f. XII —	Brecka fyrer XL —
Halt Hurdarbak f. XII —	Hest fyrer LX —
Little Kroppur f. XX —	Hals fyrer XVI —
Hegstade fyrer. XL —	Galltarholt fyrer. XII —
Hvitarvelle fyrer. XL —	Hrissakot fyrer. VIII —

Med so morgum kugilldum sem med hinum jordunum voru og adur er skrifad. Hier til lagda eg Vølugierdi liggjanda j Floa a Assum. Skulu þesse adurskrifud jarðaskipte krununnar og domkirkjunnar obrigduliga standa hiedan j fra. Og til meire audsyningar og stadfestu hier um þrycke eg mitt Signet a þetta jarðaskiptis bref med Herra Gissla og adurnefndra manna Junsiglum. Skrifad a Kong. Majest. gard Bessastaudum a Kongs Nessi þann 27. dag Septembris anno Domini 1563.

VII. ÆFI-ÁGRIP GÍSLA BISKUPS JÓNSSONAR.

[Eptir afskriptarbroti af biskupa-annálum Jóns prests Egilssonar, frá Haga á Barðaströnd, í safni Árna Magnússonar Nr. 408 f. í 4to].

Um herra Gísla Jónsson, biskup í Skálholti.

Er fyrst síra Gíslí, sem hélt Bæjar stað í Flóa; hans synir síra Stephán, síra Felix, síra Jón. Þessi síra Jón átti Vilborgu Þórðardóttur, hann bjó fyrst á Hraungerði í Flóa með sinni kvinnu.

Þar var síra Gíslí, sonur þeirra, barnfæddur, þar misti hann móður sína.

Í þann tíma bjó ein ekkja á Úlfjótavatni í Grafnáingi, og fór síra Jón Gíslason þangað frá Hraungerði og bjó þar mart ár með henni.

Þá hélt síra Alexíus Pálsson Þingvalla stað, sem eptir það var ábóti í Viðey, og kom síra Jón syni sínum Gísla til hans, svo Gíslí Jónsson ólst upp á Þingvöllum til þess hann var 16 yetra; eptir það kom faðir hans honum í Skálholt til biskups Ögmundar. Þessi síra Jón Gíslason fékk síðan Bæjar stað í Flóa, og var þá ráðsmaður Skálholts yfir sjáfarjörðum og Nesjajörðum; hann andaðist þar í Bæ úr sótt.

Eptir það var Gíslí Jónsson vígður af biskup Ögmundi, og var í Skálholti kirkjuprestur nokkur ár; um það leyti var Skálholts kirkja í smíðum.

Og þá féllu þau stórmæli til í Barðastrandar sýslu, að Gíslí Eyjólfsson, sonur ýngra Mókolls Gíslasonar í Haga vestur og Helgu Þorleifsdóttur, varð brotlegur með sínum tveimur systrum, Kristínu og Þórdísi, Eyjólfsdætrum, og átti barn við Kristínu, sem hét Guðrún Gísladóttir, hennar sonur var síra Gíslí Guðbrands-son; hans faðir var almúgamáður.

Þessi systkin, Gíslí, Kristín, Þórdís, flúðu öll til Skálholts kirkju, svo sem þá plagadist; og af því það fólk var áður í vináttu við biskup Ögmund, tók biskup yfir allt þetta, því hann var bæði biskup og hirðstjóri, og Oddur Eyjólfsson bróðir þeirra var yfirbryti í Skálholti, í mikilli virðing, — en biskup fékk af þeim hvað hann vildi, — kom hann svo Gísla Eyjólfssyni strax út í skip, og er sagt hann hafi verið sleginn í hel utanlands, en þær systur, Kristín og Þórdís, voru í Skálholti í góðu haldi, og er ei getið þær hafi neitt straff fengið.

Um það leyti var síra Gísli Jónsson kirkjuprestur í Skálholti, og fékk ástar þokka til Kristínar Eyjólfsdóttur, en síra Magnús Eyjólfsson, bróðir hennar, gaf upp Selárdal með ráði biskups, og veitti biskup Ögmundur þann stað síra Gísla Jónssyni, fór svo Kristín vestur með honum, sigldi svo síðan síra Gísli og fékk kvittun fyrir Kristínu og leyfi að giptast henni; en svo er mælt, að kóngurinn og ríkisins ráð hafi ekki gjörla vitað af sakarferlinu, heldur meint, að því mundi svo varið, að einn vandalaus maður hefði fallið með tveimur systurum.

Anno 1543 eður þar um bil sendi biskup Jón Arason síra Gísla bannfæringarbréf, eg meina fyrir það hann héli við Kristínu, hverja hent hafði slíka óhæfu, og lét lesa þetta bréf í latínu yfir síra Gísla — (það bréf var hjá síra Stephani og hefir síra Oddur Stephánsson íslenskað það) — en sagt er síra Jón svenski hafði (hafi) samsett það fyrir biskupinn, því biskup Jón kunni ei latínu.

Strax þar eptir ráðgaðist síra Gísli við Kristínu, kinnu sína, hvort hún vildi heldur vita sig hér í landi undir ánaúðaroki biskups Jóns og sona hans, eður utanlands hjá vinum og kunníngjum; hún eggjaði hann á að sigla í guðs nafni; en sem hann var sigldur fyrir viku, sendi biskup Jón son sinn, síra Björn, til Vatnsfjarðar, og lét dæma af honum prestskapinn, stað og heiður, alla hans penínga, eitt með öðru; varð Kristín Eyjólfsdóttir þá að gánga frá Selárdal með sínum börnum, en síra Magnús bróðir hennar bjó þá í Haga á Barðaströnd og var þá eigandi garðsins; hann tók við Kristínu, systur sinni, og hafði hana hjá sér með börnunum til vorsins; kom þá síra Gísli út aptur í Straumi, með Otta Stígssyni höfuðsmanni, og þá voru orðin önnur umskipti.

Því hefir herra Gísli siglt af landinu í 3 reisur.

Ekki hafði hann kunnað latínu, en var góður þýzkur.

En 1556 kom Knút Steinsson höfuðsmaður út með leyfisbréf kóns, að herra Marteinn Einarsson mætti gefa sig frá staðnum og biskupsdæminu; og á sama sumri var síra Gísli Jónsson í Selárdal, offeialis fyrir vestan, kjörinn til biskups aptur; en af því að þessi kónsins [boðskapur] kom [á] hann óvart, þá gat hann ekki siglt — á því ári, reið því vestur aptur af alþingi og strax um haustið vestan að aptur með sitt fólk, og tók þá við Skálholti, en herra Marteinn afhenti, og skilaði strax öllu og fór til Haukadals; er svo sagt, að sá reikníngrur sem nú er í Skál-

holti hafi verið gjörður eptir því, sem þá reiknaðist á jólum, eptir alla haust-aflógun og vanhöld, til áttadags, þá síra Gísli Jónsson hafði fyrst við tekið.

Anno domini 1557 sigldi síra Gísli Jónsson, electus, en 1558 kom hann út aptur og ræð Skálholti í 33 ár.

Ekki útlagði herra Gísli utan Syrachs bók.

Hann andaðist í Görðum á Álptanesi 1587, þá hann var í heimreið úr sinni visitatfu um haustið, og skeði hans afgangur kristilega. Þann 39. (29?) Augusti kom hann til síra Jóns Kráks-sonar í Görðum, var þá ósjúkur, lét hann svo um kvöldið lesa fyrir sér guðs orð eptir vana, var það fyrsti Jóhannis pistill; að endadri bæn gekk hann til borðs, sat þar lengi um kvöldið, hafði gott og guðlegt samtal, gekk svo til sængur á því þriðjadays kvöldi; en miðvikudags morguninn vakti hann upp sína menn, skipaði þeim að klæðast, og sem hann sjálfur var klæddur, las hann fyrst katechismum, síðan heilags anda tölur og krosstölur, síðan einn oetonaríum af Davíðs psaltara, sem hann var vanur, og þar eptir fyrsta capitula af eantieis Salomonis og eina bæn Jóhannis Avenarii.

Síðan lét hann sinn eigin prest, sem var síra Ásmundur Þorodsson, skrifa tvö bréf: annað bréfið Pètri Thómassyni á Bessastöðum, sem var í þann tíma capteinn og umboðsmaður hér á landi, en annað bréfið herra Guðbrandi Þorlákssyni, biskup(i) á Hólum.

Eptir það var gengið til kirkju, lét hann þá lesa sankti Páls pistil til Titum, og þar eptir var sungið venjulegt vers: "heiðrum guð föður himnum á".

Í þann tíma var þar kominn einn sakamaður frá Bessastöðum, sem hét Guðlaugur, og leitaði til biskups góðra ráða, og þegar hann vissi hans erindi, heyrði hans orð, sá hans kvittan-arbréf, gegndi hann honum með allri hógværð og gjörði honum eina kristilega áminning til rættar og sannrar iðranar, með svo nákvæmlegum orðum, að bæði þeim manni og öllum öðrum, sem þar voru við staddir, máttu vera þau minnistæð. Einkanlega talaði hann um þann rétta einasta veg til sálhjálparinnar, sem er rættlætið og forþænusta Jesú Kristi. En sem ræðan tók til að lengjast fyrir honum, sáu menn honum var orðið við gust, því hann tók til að skjálfa af kulda, og hann var með öllu fastandi.

En sem hann hafði úttalað við manninn, var honum fylgt

til matar, og sem að hann vildi til matar taka varð hann mjög kránkur þar í bekknum við borðið, svo menn urðu að fylgja honum til sængur með stuðningi; hugðu þó menn það mundi ekki vera utan nokkurn lítileika, því honum hafði brugðið til þess fyrir um sumarið; lá hann svo um stund í sænginni, og í klæðunum, en menn hans stóðu þar hjá; heyrðu menn gjörla að hann var að ákalla guð innilega. Þá stund var liðin, leit hann til sinna manna, segjandi: "piltar mínir, sem nú eru hér standandi, fari þér heim í Skálholt og segið mína kæra kveðju minni kvinnu og mínum börnum, og öllum mínum kunníngjum, og segið góða nótt fyrir mig, biðið fyrir mér til guðs og fyrirgefið mér". Svo talaði hann þessum orðum: "Í þínar hendur, drottinn, befala eg minn anda", og eptir þessi orð gaf hann upp öndina.

Þar voru nær staddir þessir menn: síra Jón Kráksson, síra Teitur Helgason, síra Hákon Ásgeirsson, síra Ásmundur Þormóðsson, Þórarinn Stephánsson, Þóroddur Björnsson, Arnljótur Geirmundsson og Þorlákur Jónsson.

UM FAGRSKINNU OG ÓLAFS SÖGU HELGA,

eptir

Jón Þorkelsson.

ÞAD ER kunnugt, að engin þjóð stundar nú norrœna fornfræði með meiri alúð og áhuga en Norðmenn. Þeir hafa nú á hinum seinustu sex árum (1846—1852) gefið út fjölda norrœna fornrita og samið margar fróðligar og skemtiligar ritgjörðir um norrœna fornfræði; og fyrir utan þær bækur, sem þeir hafa ritað og gefið út í Norvegi, eiga þeir mikinn þátt í fornfræðisbókum þeim, sem koma út í Kaupmannahöfn (*Annaler for nordisk Oldkyndighed; Antiquités Russes*). Norðmenn sameina málfræðisliga og sögulega þekkingu: útgáfur þeirra af fornbókum sýna það, að þeir kunna forn málið betr enn menn geta vonast eptir af mönnum, er eigi kunna það sem lifandi mál, heldr verða að læra það, sem dautt mál; að Norðmenn eru manna fróðastir í norrœnum forn-sögum sèst af hinum mörgu og fróðligu ritgjörðum, sem þeir hafa samið um það efni. Vèr könnumst því fullkomliga við verðleika þeirra, en vèr getum þó eigi fallizt á alla dóma þeirra. Vèr óskum, að þeir gefi sem mest út af norrœnum forn-bókum, hvort sem þær eru norskar eða íslenzkar, en vèr viljum ekki, að þeir kalli íslenzkar bækur norskar, og sjáum eigi, hverja ástðœu þeir hafa til að kalla þær bækur norskar, sem að vitni fornra handrita eru samdar á Íslandi og af Íslendingum, t. a. m. Alexanders sögu. Ef Norðmenn hafa rétt til að eigna Hákonni konungi Sverrissyni Barlaams og Jósaphats sögu, af því honum er eignuð hún í sögu Guðmundar biskups Arasonar, sem rituð er hær um bil 140 árum eptir dauða Hákonar Sverrissonar, þá höfum vèr rétt til að eigna Íslendingnum Brandi biskupi Jónssyni Alexanders sögu, fyrst handritin eigna honum og engum öðrum þessa bók. — Í skinnbókinni A. Magn. 226 fol. standa þessi orð í niðrlagi Alexanders sögu: “Nú gengr sól í ægi, segir meistari Galterus, með vordin þessi tífðindl. Lýkr hann þar at segja frá Alexandro Magno ok svá Brandr biskup Jónsson, er snöri þessi sögu or latínu ok í norrœnu”, og aptast í sömu skinnubók: “þessa bók (þ:

Gyðinga sögu, sem stendr aptast í handritinu, næst á eptir Alexanders sögu) færði hinn heilagi Íeronímus prestur or ebresku máli ok í latínu; en or latínu ok í norrænu snðri Brandr prestur Jónsson, er síðan var biskup at Hólum, ok svá Alexandro Magno, eptir boði virðuligs herra, herra Magnúsar konungs, sonar Hákonar konungs gamla". Þó Magnús Hákonarson sè hér nefndr konungr, þarf þó meiningin eigi að vera sú, að Magnús hafi boðið Brandi Jónssyni að suða þessum bókum eptir að hann varð konungr árið 1263, og það getr eigi heldr átt sèr stað. En það getr vel verið, að hann hafi gert það eptir að hann fékk konungsnafn árið 1257 (Hákonar saga Hákonar sonar, kap. 292; Íslenzkir Annálar, bls. 126). Þar tímatalið öldungis ekki mælir móti vitni handritsins, sjáum vèr enga ástæðu til að hafna því.

Ekki getum vèr heldr fundið, að nein ástæða sè til, að kalla þær bœkr norskar, sem samdar eru af Íslendingum, hvort sem þær eru samdar á Íslandi eða í Noregi, og hvort sem þær eru samdar að boði Noregskonunga eða eigi. Einmitt það, að Noregskonungr felr Íslendingi á hendr að semja einhverja bók, er vottr þess, að Íslendingar voru færari til þess en Norðmenn; einmitt af því þeir voru fœddir og uppaldir á Íslandi og höfðu fengið þar mentun sína, gátu þeir samið þessa bók, og sömdu hana sem Íslendingar, en ekki sem Norðmenn.

Þessvegna verðr Stjórn eigi kölluð norsk, þó hún kunni að vera samin að boði einhvers Noregs konungs. Hèr er einungis undir því komið, hvort Norðmaðr eða Íslendingr hafi samið hana. — Vèr þekkjum engan stað, sem ráða megí af, að hún sè saman sett í Noregi og af Norðmanni. Að minnsta kosti eru þau handrit hennar, sem finnast í safni Árna Magnússonar öll með íslenskri hendi og rœtritun; og þó eigi væri annað en þetta, bendir það til, að hún sè samin á Íslandi; en mikilvægari er oss hér vitnisburðr Norðmannsins *Peder Claussens* († 1623), sem segist hafa talað við Norðmann nokkurn, að nafni *Erich Brockenhuus*, sem árið 1567 hafi verið sýslumaðr í Mandals lèni, og hafi hann sagt fyrir fullt og fast, að hann hafi séð alla biblíuna, lagða út á íslenzkt mál, skrifaða fyrir þremr hundruðum ára¹. — Það getr

¹) Vèr ímyndum oss, að mönnum þyki gaman að sjá, hvað Norðmaðr, sem lifði á ofanverðri 16. og undverðri 17. öld, þekti af íslenskum bókum, og

valla verið efi á, að sú bók, sem *Erich Brockenhuus* kallaði útlegging af allri biblíunni, sè *Stjórn*. Ef útlegging af allri biblíunni á íslenzku frá 13du öld hefði nokkur tíma verið til, mundi

hvernig hann talar um bókfræði og mentun Íslendinga, og tilfærum því hér það sem hann segir þar um í bók, sem hann kallar *Norriges og omliggjende Öers sandfærdige Beskrivelse*, Kaupmh. 1727, 8, bls. 157—158: “Det er troligt, at det første Island blev bygt, brugte de ikke anden Skrift end de gamle Gotiske Bogstave, som bleve da brugte her i Landet og mænd kaldede Runebogstave, [thi Runa er en gammel Skrift, paa gammel Maael] og at Rune, er at skrive og digte, og findes de mange-steds her i Landet udhugne paa Steene. Men Islenderne lærde snart anden Skrift af de Engelske og Irlænder, som de havde megen Handel og Kundskab med, og efterdi de ikke kunde öve sig paa nogen Krigsbrug og føre Krig mod andre Lande, da beslittede de sig paa Skrift og Digt, saa at hver Bonde der paa Landet kunde læse og skrive og det samme lærde de deris Börn efter sig, den ene Old efter den anden, hvilket endnu er gemenlig viis der paa Landet, saa at naar Laugmanden gaar paa Tinget med sin Loubog, da bær og hver Laugrettismand sin Loubog med sig. Saa have de i gammel Tid der paa Landet sammenskrevet atskillige Böger, en liden *Cosmographiam* og derhos en *Chronologiam* om alle Lande og Riger i Verden og hvilke Konger i de besynderligste Lande regieret have indtil den store Mandedöd Anno 1350, og besynderlig hvad sig i disse Nordiske Lande tildraget haver, under hvert deres Dato og Aarstal flittelig antegnet. Den første Historie der findes, som Biseop Isleif menis at have sammenskreven, som var den første Biseop til Skaaleholt paa Island Anno Christi 1057 og döde Anno 1090, indtil K. Magnus S. Olufsson. Men hand haver flittelig antegnet i sin *Chrönikke* deris Navne, som indtil hans Tid vare komne fra Norrige og til Island at boe og om deris Selskab og deris Landnam, det er, hvor de ere først komne der paa Landet og have taget sig Boesteder og bygt og boet, og hvorledis Florde og Elver, Sund og Viiger, Skær og Næs, Field og Klipper, Bierg og Dale, Mark og Enge og slette Platser og Gaarde og andre saadanne Steder ere nævnte af deris Navne, som der ere ankomne og boet, eller anden Hendelse dennem er tilkommen paa de Steder og Pladser. Dernæst den Historie, som Are Prest skrev, som var kaldet den Frode (det er, viis og velforfaren) og döde Anno Christi 1149. Den tredie haver Snore Sturlesön sammenskrevet, som var Laugmand paa Island og döde heden ved Anno Christi 1249, og siunis mest fuldkommen. De havo og udsæt paa deris Tungemaal af Latinen mange Böger, besynderlig *Chrönikker*, som findes endnu der paa Landet og mange saadanne Böger ere og komne hid til Landet. Ligesaa haver de udsæt Fransko og Engelske og andre Lands Historier paa deris Maal, og meste Par-

hún valla vera svo undir lok liðin, að hennar væri hvergi getið. Það var eðlilígt, að *Erich Brockenhuus*, sem eigi hefir lesið bókina og líkliga eigi skilið hana, haldi það væri útlekking af biblfunni, og eptir stærðinni að dæma var það og líklegt, að hún væri útlekking af allri biblfunni. — Af orðum *Peder Claussens* verður eigi séð, hvenær hann hafi talað við þenna *Erich Brockenhuus*¹⁾, en geri menn ráð fyrir það hafi verið 1570 og teli þaðan 300 ár tilbaka, þá ætti Stjórn að vera komin til Noregs ár 1270. Hver veit, nema það skinnblað af Stjórn, sem getið er um í "*Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur, udgivet af Christian C. A. Lange, 1ste Aargang*" bls. 40, sé leifar af þessari bók. — Það er kunnugt, að Norðmenn nú finna að því við oss Íslendinga, að vèr köllum það mál Íslenzku, sem Íslendingar rituðu á 12. og 13. öld; en hér sjáum vèr þó, að Norðmaðrinn *Peder Claussen* kallar þessa túngu Íslenzkt mál. Hann vissi, að þetta mál var dautt í Noregi, og sann, að rétt var að kenna það við það land, þar sem það lifði á vörum þjóðarinnar, en óeðlilígt, að kenna það við það land, þar sem menn skildu það eigi lengr. *Peder Claussen* segir oss enn fremr, að flestallar lagabækur á bókfelli, sem viðhafðar hafi verið í Noregi allt fram á sína daga, hafi verið ritaðar á Íslandi, og að margar Íslenzkar bækur hafi komið til Noregs. — Þetta má og sjá af lýsingu þeirri á skinnbóka brotum, fundnum í Noregi, sem finst í fyrsta árgangi hins norska tímarits sem vèr nefndum áðr, því mörg af þessum brotum eru með Íslenzkri hendi og rættritun. — Með því einlæggar samgöngur voru milli Íslands og Noregs og sumir Íslendingar höldu ýmist til á Íslandi eða í Noregi, sumir hafa farið þangað alfarnir og tekið sér þar bústað, þá var það eðlilígt að Íslenzkar bækur flyttist þangað. Þannig hefir Íslend-

ten af de Pergamentis Loubbücher, som indtil denne Tid have været brugt her i Landet, de ere skrevne paa Island. En velbyrdig Norsk Mand, ved Navn Erich Brockenhuus, som heden ved Anno 1567 havde Manddals Læn i Befalning, sagde udi Sandhed, at have seet den gandske Bibel udsæt paa Isländiske Maal, skreven for tre Hundrede Aar siden og den første Bogstav i hvert Capitel var forgyldt. Item, der findes og paa Landet mange gamle Kempers Historier, som ikke andetsteds findes skrevne".

¹⁾ eptir 1583 gat það eigi verið, því á því ári dó *Erich Brockenhuus*, (*Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie*, I, 364, sbr. 365 athugasgr. 1).

ingrinn Haukr Erlendsson († 1334) flutt margar íslenzkar bækur til Noregs. Margir Íslendingar hafa og án efa gefið vinum eða ættingjum sínum í Noregi bækur. Þar á móti mun eigi finnast neitt dæmi til, að Íslendingar hafi selt Norðmönnum bækur sínar. Sumar af þessum bókum Íslendinga hafa Norðmönnum afskrifað og munu þeir valla hafa gert það með svo mikilli nákvæmni, að þeir aldrigi hafi breytt "þar" í "hèr", "þangað" í "hingað", eða annað þesskonar. Þessvegna er það engin sönnun þess, að bók sè samin í Noregi, að hún er rituð með norskri hendi og rèttritun, og þar af verður eigi einusiuni ráðið, að hún sè afskrifuð í Noregi. — Eins og kunnigt er, hafa margir norskir klerkar og biskupar verið á Íslandi á 13. og 14. öld. Árið 1238 voru 2 norskir biskupar vígðir til Íslands, Sigurðr Þóttmarsson til Skálholts († 1268) og Bóttólfr til Hóla († 1246). Næst á eptir honum var Norðmaðrinn Henrekr biskup á Hólum, vígðr 1247 † 1260. Á 14. öld voru og að öðru hvoru norskir biskupar bæði í Skálholti og á Hólum. Þessir norsku biskupar hafa án efa haft með sèr eigi fáa norska klerka til Íslands. Þessir klerkar hafa ritað upp íslenzkar bækur með þeirri rèttritun, sem þeir höfðu vanizt í Noregi. Vera má og, að Íslendingar sjálfir, sem lærðu í skólum, sem norskir biskupar höfðu, t. a. m. í þeim skóla sem Auðunn randi (biskup á Hólum 1313—1321) hölt, hafi tekið upp norskt handarlag og rèttritun. Fornbækur með hinni svo kölluðu norsku hendi og rèttritun geta því verið ritaðar á Íslandi, jafnvel af Íslendingum sjálfum, án þess nokkur maðr í Norvegi hafi nokkurntíma vitað af tilveru þeirra.

Sú fyrsta af Noregskonunga sögun, er Norðmenn hafa gefið út sem norskt rit, er "Ágrip af Noregskonunga sögum", fyrst gefið út af *P. A. Munch* í "*Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie*", 2. B. bls. 273—335, Christiania 1834, síðan í Fornmanna sögum, X, 377—421. — Að þetta sögubrot væri bæði ritað og samið í Noregi ályktaði *Munch* af rèttritun þess og samkvæmni þess við *Theodorik* múnk og Fagrskinnu. Finnur Magnússon er sömu meiningar í Foru. s. X. B. Formála bls. X—XI og *N. M. Petersen* vitnar til þessa sögubrots sem norsks rits í *Annaler for nordisk Oldkyndighed*, 1842—43, bls. 285.

Rèttritun þeirrar einu skinnbókar, sem til er af þessu sögubroti, er að vísu einkennilig og frábrugðin þeirri rèttritun, sem seinna varð tíðkanlig; eu það sannar ekki annað en það, að hand-

ritið sè mjög fornt og ritað meðan rëtttritunin var á reiki. Næstum því eins einkennilig og að mörgu lík rëttritun er á Reykjaholts máldaga, sem prentaðr er í Íslendinga sögum (1843) I, 387—392. *Munch* hefir líka seinna farið ofan af því, að sögubrotið sè ritað af Norðmanni, en segir þó, að efnið sýni, að það sè samið í Norvegi¹.

Auk þessa sögubrots hafa Norðmenn gefið út tvær sögubækur, sem að ætlun þeirra eru samdar í Noregi, nefnilega *Fagrskinnu*, sem er gefin út í Christiania 1847 af *P. A. Munch* og *C. R. Unger*, og sögu Ólafs konungs hins helga, sem gefin er út í Christiania 1849 af *R. Keyser* og *C. R. Unger*. — En *Munch* lætr sèr eigi nægja, að eigna Norðmönnum þessar sögur; hann heldr jafnvel, að Norðmenn hafi fyrstir ritað sögu lands síns, og það sem Íslendingar hafa starfað að sögu Noregs verðr að ætlun hans það, að þeir hafi afskrifað Norvegskonunga sögur og skotið inn í þær þáttum um Íslendinga. Í *Antiquités Russes*, I, 236—237 ser hann um það þessum orðum: “Það sem Íslendingar hafa unnið að Norvegs sögu hefir verið nokkuð orðum aukið af hinum eldri rithöfundum. Það er satt, að menn eiga þeim það að þakka, að þeir hafa afskrifað og geymt þær sögur, sem viðkoma Norvegi, en oflangt er farið þegar sagt er, að þeir hafi sett þær saman. Það er auðvitað, að hin munnliga frásögn tilheyrir þeirri þjóð, hjá hverri viðburðirnir hafa farið fram. Ef til vill, tilheyrir Íslendingum eigi heldr sá heiðr, að hafa fyrstir fært viðburðina í letr, því það sýnist eigi senniligt, að sú þjóð, sem reit lög sín áttatfu árum fyrri en Íslendingar skráðu sín lög, hafi eigi haft vit á, að færa í letr afreks verk konunga sinna. En þar á sýnist enginn efi, að Íslendingar eiga þann heiðr, að hafa niðrskipað efnið í konunga sögunum í hinni yfirgripsmiklu mynd, sem vèr höfum þær nú í. Það eru þeir, sem hafa safnað og niðrskipað hinu upphaflega efni, sem þeir síðan hafa fyllt eða aukið með því að bæta við þáttum, sem

¹) *Ant. Ruus*. I, 237—238: “Quoique la copie en soit due, à ce qu'il paraît, à un Islandais, le contenu prouve pourtant de la manière la plus positive que le livre a été rédigé en Norvege”.

að mestu leyti eru um athafnir Íslendinga í Noregi." — Þessi ætlun *Munchs* virðist oss vera gagnstæð allra sagna vitnisburðum. Þó Norðmenn rituðu lög sín fyrr en Íslendingar sín, leiðir þó engan veginu þar af, að þeir hafi nokkur tíma ritað sögu lands síns.

Nú vill svo vel til, að vèr höfum vitni Norðmannsins *Theodoriks* um, hverjar norskar bækur voru til, eða, að minsta kosti, hverjar norskar bækur hann þekkti hèr um bil 1180. Vèr höfum líka áreiðanlig vitni um þær uppsprettur, sem þeir Íslendingar jusu af, sem rituðu Noregskonunga sögur. Vèr ætlum fyrst að tilfæra frásögn *Theodoriks* um það, hvaðan hann fékk þekkingu sína um Noreg, og þá vonum vèr líka að það muni sjást, hverja þýðingu það hefir, ef einhver saga er samkvæm frásögn *Theodoriks*.

Theodoricus var múnkr í Niðarósi og reit á latínu stutt ágríp af Noregskonunga sögum, sem byrjar þar sem Haraldr hárfagri kemr til ríkis, og endar með dauða Sigurðar Jórslafara. Þetta ágríp er ánaðnað Eysteini erkibiskupi og samansett eptir 1176. Að það sè samið eptir 1176 sèst af kap. 31, þar sem *Theodorik* talar um herför Magnúsar konungs berfætta og telr upp þá menn, er með honum voru: "þar voru og margir aðrir, Dagr faðir Gregoríusar, Viðkuðr Jónsson, Úlfr Hranason, bróðir Sigurðar, föður Nikulásar, er Eysteinn, ógæfusamligr harðstjóri, drap í Niðarósi"¹. En Nikulás Sigurðarson féll 1176 (Snorri: Magnús Erlíngss. saga, kap. 40; Íslenzkir Annálar, bls. 72). Sagan er því samin á árunum 1176—88, líkliga eptir dauða Eysteins Eysteínssonar meylu 1177, og áðr en Sverrir kom til valda, því annars mundi hann eigi kalla Eystein meylu, sem heyrði til Birkibeinaflokknum eins og Sverrir, ógæfusamligan harðstjóra. —

Um verk sitt segir *Theodoricus* í formálanum: Eg hðlt það væri ómaksins vert, göfugi maðr (Eysteinn erkibiskup), að rita þetta stutta ágríp af sögu Norvegskonunga eptir því sem eg gat nákvæmast komizt eptir hjá þeim, hjá hverjum menn hyggja að minning þess-

¹) cap. 31, *Langebek, Script. rer. Dan.* V, 338: "fuerunt et alii multi, Dagr, pater Gregorii, Vitheuthr filius Johannis, Ulfr Rana, frater Sivardi patris Nicolai, quem Oustein, infelix tyrannus, occidit in Nidrosiensi metropoli".

ara hluta helzt lifi, sem vèr köllum Íslendinga og sem hafa víðfrægt þessa hluti í sínum fornu kvæðum, og þaræð næstum því engin þjóð er svo fákunnandi og ómentuð, að hún hafi eigi eptirlátið eptirkomöndum sínum nein minningarmörk forfeðranna, þá þótti mér tilhlýðiligt, að rita þetta, þó lítið sè, um forfeðr vora". Síðan segir *Theodoricus*, að hann byri sögu sína á Haraldi hárfagra, af því menn hafi eigi neitt áreiðanligt konungatal (eða: af því engin viss konungs ætt hafi ríkt?) fyrir hans daga, en hann efist þó eigi um að margir góðir menn hafi uppi verið fyrir hans daga, en skortir á sagnariturum hafi afmáð minningu þeirra. Svo segir hann: "sannleika frásagnar vorrar verða þeir með öllu að ábyrgjast, eptir hverra frásögn vèr höfum ritað þetta, því vèr höfum skrifað eigi það sem vèr höfum sèð, heldr það sem vèr höfum heyrt"¹.

Hèr af sjáum vèr, að *Theodoricus* hefir fengið frásögn sína frá Íslendingum einum, og að hann vill eigi sjálf ábyrgjast að það sè satt, sem hann segir, þar hann hafi að eins spurdaga til þess, en hann vill láta alla ábyrgðina lenda á Íslendingum, sem hafa sagt honum söguna. — Tímatal sitt hefir hann einnig fengið

¹) *Langeb. Scriptt. rerr. Dann. V, 312*: "Operæ pretium duxi, vir illustrissime, pauca hæc de antiquitate regum Norvagiensium annotare, et prout sagaeiter perquirere potuimus ab eis, penes quos horum memoria præcipue vigere creditur, quos nos Islendingos vocamus, qui hæc in suis antiquis carminibus perecelebrata recolunt, et quia pene nulla natio est tam rudis et inculta, quæ non aliqua monumenta suorum antecessorum ad posteros transmiserit, dignum putavi hæc, pauca licet, majorum nostrorum memoriæ posteritatis tradere. Sed quia constat, nullam ratam regalis stemmatis successionem in hæc terra exstitisse ante Haraldi pulchre comati tempora, ob hoc ipso exordium fecimus. Non quia dubitaverim etiam ante ejus ætatem fuisse in hæc terra viros secundum præsens sæculum probitate conspicuos, quos nimirum, ut ait Boëthius, clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit opinio..... Liqueat itaque, virorum optime, ex his, fuisse etiam ante tempora Haraldi in hæc terra in bellis rebus potentes viros; sed, ut diximus, illorum memoriam scriptorum inopia delevit. Veritatis vero sinceritas in hæc nostra narratione ad illos omni modo referenda est, quorum relatione hæc annotavimus, quia non visa sed audita conscripsimus".

frá Íslendingum; um það segir hann í 1. kap.: "Haraldr harð- *harfagri*
ráði, sonr Hálfðanar svarta kom til ríkis á 1052ru (á að
vera 852ru) ári eptir guðs burð. Hann rak fyrst burt
alla smákonunga og var einnsaman konungr yfir
öllum Norvegi í 70 ár. Þessa ára tölu frá guðs burði,
sem vèr höfum sett hèr, höfum vèr fyrir nákvæmustu
eptirspurn fengið frá þeim mönnum, sem vèr köllum
með alkunnu nafni Íslendinga, um hverja öllum ber
saman, að þeir hafi ætíð verið fróðari í þesskonar
hlutum en nokkur önnur þjóð á Norðrlöndum. En af
því það er ætíð torvelt, að komast að fullkomnum
sannleika í þessu efni, einkum þar sem menn hafa
enga rithöfunda sèr til hjálpar, viljum vèr engan
veginn taka þessa tölu fram yfir aðra vissari, ef hún
getr fundizt"¹.

Theódoricus endar þannig sögu sína: "Eg hefi nú ritað
þessa stuttu sögu um forfedr vora so vel sem eg gat,
þó orðfærið sè ófagrt og hefi eg hèr farið með, eigi
það sem eg hefi sèð, heldr það sem eg hefi heyrt.
Þess vegna óska eg, að ef nokkurr lætr svo lítið að
lesa þessa sögu og honum, ef til vill, mislíkar, að eg
hefi þannig skipað efninu, að hann eigi bregði mèr
um lygi, því það sem eg ritaði hefi eg lært af ann-
arra frásögn. Og viti hann fyrir víst, að eg mundi
heldr hafa viljäd, að einhverr annarr yrði til að
segja frá þessu en eg; en þar eð það hefir eigi orðið
hingað til, vildi eg heldr gera það, en enginn yrði

¹) Cap. 1, p. 311: "Anno ab incarnatione domini millesimo quinquagesimo secundo regnavit Haraldus pulchre comatus, filius Halfdani Nigri. Hic primum expulit omnes regulos et solus obtinuit regnum totius Norvagie annis septuaginta et defunctus est. Hunc numerum annorum Domini, investigatum, prout diligentissime potuimus, ab illis, quos nos vulgato nomine Islendingos vocamus, in hoc loco posuimus: quos constat sine ulla dubitatione præ omnibus aquilonaribus populis in hujusmodi semper et peritiores et enriosiores exstitisse. Sed quia valde difficile est, in hisce ad li- quidum veritatem comprehendere, maxime ubi nulla opitulatur scriptorum auctoritas, istum numerum nullo modo volumus præjudicare certiori, reperiri valet".

til þess.”¹ — Af þessum orðum *Theodoríks* sèst, að hann hefir fengið frá Íslendingum ekki einungis frásögnina um viðburðina sjálfa, heldr einuig alla niðrriðun þeirra í tímanum, allt tímatalið; að hann hefir sjálfir að eins lagt út á latínu það sem Íslendingar sögðu honum og, ef til vill, valið það, sem honum þótti sennilegast þar sem frásagnir Íslendinga um sama viðburð voru mismunandi sín á milli (útúrðurar þeir, sem *Theodorik* gerir til að sýna lerdóm sinn, og sem ekkert koma Noregs sögu við, eru hans eigið verk); og að hann eigi þekkir nokkurn norskan sagnaritara eða nokkra norska sögubók. Þetta seinasta tekur hann enn betr fram í 13. kap. þar sem hann talar um skírn Ólafs konungs helga. Þar segir hann, að sumir segi, að Ólafr helgi sè skírðr í Norvegi; sumir, að hann sè skírðr í Rúðuborg á Frakklandi; sumir, að hann sè skírðr á Englandi. Síðan segir hann: “Hvort sem hann hefir verið skírðr í Rúðuborg eða á Englandi, þá er þó svo mikið víst, að hann var hniginn á efra aldr, þá er hann krýndist píslarvætti, eptir því sem þeir segja, hverjum helst er trúanda í þesskonar hlutum. Og það er eigi furða, þó svona hafi farið, hvað Ólaf snertir, í því landi, þar sem enginn sagnaritari hefir nokkurn tíma verið, þareð hinn sæli Hieronymus ritar hið sama um Constantinus mikla, son Constantiusar og Helenu, að sumir segi, að hann hafi verið skírðr í Bihynsu á seinustu elliárum; sumir, í Miklagarði; sumir, í Róm af hinum sæla Sylvester páfa, og enn er það óvíst, hverr sannara hafi ritað”.² —

¹⁾ c. 33, p. 311: „Paucæ hæc de antecessoribus nostris, rudi licet stilo, ut potui, perstrinxi, non visa sed audita retractans. Quapropter, si quis dignatus fuerit hæc legere, cui forte displicuerit, seriem rerum gestarum sile me ordinasse, quæso, ne me mendacii arguat, quia aliena relatione didici, quod scripsi. Et sciat pro certo, me istarum rerum relatorem alium potius voluisse, quam me, quod quia hactenus non contigit, me malui quam neminem.

²⁾ c. 13. p. 321: „Sed sive Rothomagi sive in Angliâ baptizatus fuerit, tunc constat eum fuisse prorectoris ætatis, quando martyrio coronatus est, quemadmodum illi dicunt, quibus maxime in hujusmodi credendum est. Nec mirum de Olavo hoc contigisse in illa terra, ubi nullus antiquitatum unquam scriptor fuerit, cum idem scribat beatus Hiero-

Með orðunum “í því landi, þar sem engiun sagnaritari hefir nokkurn tíma verið”, getr eigi verið meint nokkurt annað land, en Noregr. Svo mikið er þá víst, að *Theodoricus* hvorki hefir sæð eða heyrt talað um nokkra norska sögubók, og er þó líklegt, þar hann ætlaði sér að rita Noregs sögu, að hann hafi spurt sig fyrir og verið sér úti um öll þau áhöld, sem fáanleg voru í Noregi. Hann nefnir eigi heldr neinar norrænar bækur, nema lög Ólafs konungs helga¹ og Noregs konunga tal,² sem eigi hefir innihaldið aunað en konunga nöfnin og hve mörg ár hverr þeirra sat að ríki álfkt og hinar fornu konunga raðir Svfa og Dana. Þar að auki sýnist hann að hafa haft ritaðar helgisögur (legendæ) um Ólaf konung helga.³ — Þetta eru allar þær norrænar bækur, sem sæð verður af verki hans, að hann hafi þekt eða hagnýtt. — Það mun því vera óhætt að fullyrða, að hér um bil 1180 hafi Norðmenn ekki verið búnir að rita neinar bækur, nema lög, og, ef til vill, helgisögur eða audligar ræður. — Með því *Theodoricus* vitnar til Íslendinga einna, en þekkir engan norskan sagnaritara og enga norska sögubók, og vitnar aldrei til munligrar frásagnar Norðmanna, þá liggur það í augum uppi, að allt hvað hann segir um Noreg og Norðrlönd (að því undateknu, sem hann hefir tekið úr latínskum bókum) er íslenzkt. Það er því einmitt vottir um íslenzkan en ekki norskan uppruna, þegar einhver saga er samhljóða sögu *Theodoriks*. Þess-

nymus de Constantino magno, filio Constantii et Helenæ, quod quidam dicant, eum Bithyniæ baptizatum fuisse in ultima senectute; alii Constantinopoli; quidam Romæ a beato Sylvestro Papa, et adhuc sub iudice lis est, quis verius scripserit’.

¹) e. 16. p. 324: Leges patria lingua conseribi fecit, juris et moderationis plenissimas, quæ hætenus a bonis omnibus tenentur et venerantur.

²) e. 20. p. 330: Kanuto et filio ejus Sveinoni et Hakoni nepoti ejus adseribuntur anni quinque in Catalogo regum Norvagiensium.

³) e. 20. p. 330: „Quo modo vero mox omnipotens deus merita martyris sui Olavi declaraverit cæcis visum reddendo et multa commoda ægris mortalibus impendendo, et qualiter episcopus Grimkel, qui fuit filius fratris Sigvardi episcopi, quem Olavus, filius Tryggva, secum adduxerat de Angliæ, post annum et quinque dies beatum corpus e terra levaverit et in loco decenter ornato reposuerit in Nidrosiensi metropoli, quo statim peracta pugna transvectum fuerat, quia hæc omnia a nonnullis memorie tradita sunt, nos notis immorari superfluum duximus”.

vegna getum vér eigi séð, að það sé nein sönnun fyrir norskum uppruna hins áðrnefnda "Ágrips af Noregs konunga sögu", að það er samkvæmt sögu *Theodoriks*. — Allir þeir vitnisburðir um uppruna Norvegs sögu, sem finnast í verki *Theodoriks*, mæla móti þeirri ætlun *Munchs*, að Norðmenn hafi sjálfir ritað sögu þjóðar sinnar. Sama er að segja um þau vitni, sem finnast í bókum Íslendinga. Þeir Íslendingar, sem ritað hafa Norvegs sögur, vitna aldrei til nokkurs norsks sagnaritara eða nokkurrar norskrar sögubókar; þar á móti vitna þeir til munnligra frásagna, og hinir yngri til hinna eldri, t. a. m. Oddr Snorrason og Snorri Sturluson til Sæmundar og Ara.

Að Sæmundr fróði ritaði Noregs sögu, er alkunnugt (Íslendingabók kap. 7; Fornm. s. X, 275—276; 288—89); en um áhöld hans vita menn ekkert. — Ari fróði ritaði líka Noregs sögu, eigi eptir norskum bókum, heldr sögusögn, sem gekk mann frá manni. Um hann segir Snorri Sturluson í formála *Heimskringlu*: "Ari prestur hinn fróði Þorgilsson, Gellissonar, ritaði fyrstr manna hēr á landi at norrœnu máli frœði bæði fœrna ok nýja; ritaði hann mest í upphafi sinnar bókar um Íslands byggð ok lagasetning; síðan frá lögsögumönnum, hversu lengi hverr hafði sagt; ok hafði hann ára tal fyrst til þess er kristni kom á Ísland; en síðan allt til sinna daga. Hann jók þar ok við mörg önnurdæmi, bæði konunga æfi í Noregi ok Danmörk ok svá á Englandi; eðr enn stórtíðindi, ergjörzt höfðu hēr á landi. Ok þykir mörgum vitrum mönnum hans sögn öll merkiligust; hann var forvitri ok svá gamall, at hann var fœddr næsta vetr eptir fall Haralds Sigurðarsonar. Hann ritaði, sem hann sjálfr segir, æfi Noregs konunga eptir sögu Odds Kollssonar Hallssonar af Síðu; en Oddr nam at Þorgeiri afráðskoll, þeim manni, er vitr var ok svá gamall, at hann bjó þá undir Niðarnesi, er Hákon jarl enn ríki var drepinn".

Sá Íslendingr sem næst á eptir Ara reit Noregs sögu var Eiríkr Oddsson. Hann reit bók, sem hét Hryggjarstykki, um Harald gilla og syni hans, Magnús blinda og Sigurð slembi og allt um dauða þeirra, eptir sögn Einars Pálssonar, Guðríðar Birgis dóttur, Halls Þorgeirssonar, hirðmanns Inga konungs, Hákonar maga lends manns þeirra Haraldssona, Ketils prófasts í Álaborg og

fleiri manna, en sumt reit hann eptir sjálfs síns heyrn eða sýn. Snorri tekur það fram, að hann hafi fyrstr ritað um Sigurð slembi, orustur hans ferðir og dauða. (Snorri: Saga af Sigurði, Inga og Eyst. c. 4. 7. 10–12). Að Eiríkr Oddsson hafi verið Íslendingr, en eigi Norðmaðr, sèst af orðum Snorra (á sama stað e. 11.): „Eiríkr var í þessum tíma löngum í Noregi.“ — Allir þeir, er seinna hafa ritað um sama efni, hafa hagnýtt bók Eiríks Oddssonar.

Á seinni hluta tólftu aldar reit Oddr Snorrason, múnkr á Þingeyrum, Ólafs sögu Tryggvasonar á latínu (Fornm. s. III, 172–173; X, 371). Af þessari sögu Odds eru nú til tvær útleggingar á íslenzku: önnur, sem prentuð er í 10. bindi af Fornmanna-sögum og önnur sem finnst í hinu íslenzka handrita safni í Stokk-hólmi (*Antiquarisk Tidsskr.* 1846—1848. bls. 100).

Oddr tilgreinir sjálf, hvaðan hann hafði sögu sína: „Þessa sögu sagði mér Ásgrímur ábóti Vestliðason, Bjarni prestur Bergþórsson, Gellir Þorgilsson, Herðís Daðadóttir, Þorgerðr Þorsteinsdóttir, Inguðr Arnórsdóttir. Þessir menn kendu mér svá sögu Ólafs konungs, sem nú er sögð. Ek sýnda bókina Gitsuri Hallsyni ok rétta ek hana eptir hans ráði ok hafum vèr því haldit síðan (Fornm. s. X, 374).“ — Af þeim mönnum, sem sögðu Oddi söguna, þekkjum vèr Ásgrím ábóta Vestliðason, sem dó 1161 (Íslenzkir Annálar, bls. 66) og Bjarna prest Bergþórsson, sem dó 1173 (Íslenzkir Annálar, bls. 70). En fyrir utan þessar munnligu frásagnir hefir Oddr viðhaft verk Sæmundar og Ara. Hann vitnar til Ara um aldr Ólafs Tryggvasonar, þá er hann kom í Noreg (Fornm. s. X, 275); til Sæmundar um þingið á Dragseidi („Þessa þings getr Sæmundr prestur hinn fróði . . . Svá hefir Sæmundr ritað um Ólaf konung í sinni bók“, Fornm. s. X, 289); í kap. 69 (Fornm. s. X, 361) er vitnað til sagnar Sverris konungs „at aldri hefði hann heyrt dæmi til, at nú einn konungur hafi staðit í lyptingu í þvílfrí atsókn, og gerði sik svá auðkendan, at allir mætti sjá hann í orrostunni“. — Þetta er líkliga munnlig en eigi skriflig sögn Sverris. Af þessum stað verðr eigi sannað, að Sverrir hafi ritað nokkuð um Ólaf konung. —

Gunnlaugr Leifsson, múnkr á Þingeyrum, dáiinn 1218 eða 1219 (Íslenzkir Annálar, bls. 94), hefir líka ritað á latínu sögu Ólafs konungs Tryggvasonar (Fornm. s. III, 163). Sú saga er nú

týnd, en hún hefir verið hagnýtt af þeim, er seinna hafa ritað sögu Ólafs Tryggvasonar, t. a. m. af höfundi þeirrar Ólafs sögu Tryggvasonar, sem prentuð er í Fornmanna sögum, I—III. bindi. Gunnlaugr ritaði þat eina, er hann heyrði af sannorðum mönnum ok einkanliga samanlas hann þat, sem hann fann í bókum Ara prests hins fróða (Fornm. s. III, 163). Á öðrum stað (Fornm. s. III, 173) er sagt, að Gunnlaugr hafi lært söguna af hinum sömu mönnum, sem Oddr Snorrason lærði sína sögu af, sýnt Gizuri Hallssyni bókina, Gizurr hafi haft hana hjá sér í 2 ár ok leiðrætt hana, þar sem þurfa þótti. En hvergi er þess getið, að Gunnlaugr hafi þekt eða viðhaft neina norska bók.

Hèrumbil 12 árum eptir dauða Gunnlaugs er Snorri byrjaðr á og að líkindum langt kominn með að samansetja sínar Noregs konunga sögur. Þetta sèst af Sturlunga sögu V, 11, því þar segir svo við árið 1230: "Nú tók at batna með þeim Snorra ok Sturlu ok var Sturla opt í Reykjaholti. Lagði Sturla mikinn hug á, at láta rita sögubækur eptir bókum þeim, er Snorri setti saman". — Það er auðsèð, að Sturla gat eigi látið rita eptir sögubókum þeim, er Snorri setti saman, nema töluvert af þeim væri þá þegar búið. Snorri þekkir eigi norskar sögubækur eða norska sagnaritara. Hann segir reyndar á einum stað (Saga af Sigurði, Inga ok Eyst. kap. 32) "svá hefir Sverrir rita látið"; en af þessum orðum má að eins ráða það, að Sverrir hafi látið rita eitthvað um Eystein konungj Haraldsson, föðurbróður sinn, en líkligt er að hann hafi látið einhvern Íslending gera það, einsog hann valdi Íslendinginn Karl ábóta Jónsson til að rita sögu sjálfs sín.

Þarèð Noregs konunga sögur Snorra eru ritaðar um 1230 eða fyrri, þá getr það eigi komið til mála, að hann hafi hagnýtt Fagrskiunu. Hinsvegar getr höfundr Fagrskinnu, hvað tímann snertir, hafa hagnýtt verk Snorra, jafnvel þó Fagrskinna eigi væri yngri, en útgefendrnir halda (um og fyrir 1250). — Til að geta dæmt um, hvernig Fagrskinna er orðin til, er það nauðsynligt að ákvarða, á hverjum tíma hún er sett saman. Hèr verða menn að taka til greina aldr handritanna.

Af Fagrskinnu hafa verið til 2 skinnbækur: önnur sem nú er með öllu týnd; hana kalla útgefendrnir A; eptir henni eru ritaðar pappírsbækrnar 52 fol., 301. 4. og 303. 4 í handritasafni Árna Magnússonar (= AM); önnur, sem útgefendrnir kalla B;

eptir henni eru ritaðar pappírsbækurnar AM. 51. fol. og 302. 4. Af A, sem rituð hefir verið á 14. öld, verður ekkert ályktað um aldr sögunnar, en af Arnæðlingatali í B má að minsta kosti sjá aldr skinnbókarinnar og, svo framarliga sem Arnæðlingatal er ekki yngra en aðrir hlutar sögunnar og afskrifariinn eigi hefir breytt því, einuig aldr Fagrskinnu. — Útgefendr Fagrskinnu heimfæra aldr skinnbókarinnar B, og, að því er virðist, einuig Fagrskinnu sjálfar til tímabilsins 1225—63, eða þó heldr til fyrri hluta 13. aldar, 1225—50. Þetta ráða þeir sumpart af orðunum „Margræt drottning, er Hákon konungr á“, sumpart af rættitun og stafagjörð þess skinnblaðs, sem til er af skinnbókinni B¹. — Af Arnæðlingatali sjálfu má nákvæmar ákveða aldr skinnbókarinnar, því Skóli Bárðarson er þar nefndr hertogi, en hann fékk hertoganafn 1237 (Hákonar s. Hákonarsonar kap. 190); Knútr Hákonarson galins er nefndr jarl, en hann fékk jarlsnafn vetrinn 1239—40 (Hák. s. Hák. kap. 211). Hér við bætist, að orðið „á“, sem útgefendrnir hafa bygt á ætlun sína um aldr skinnbókarinnar, er, að öllum líkindum, rangt skrifað í afskrift Ásgeirs, þeirri er Fagrskinna er gefin út eptir, því fyrir orðin „hertoga var Margræt drottning, er Hákon konungr á“ hefir verið skilin eptir eyða bæði í AM. 51 fol. og AM. 302. 4.

¹⁾ Í formálanum bls. XIII fara þeir um það þessum orðum: „Alle forhaandenværende Papirsaufskrifter lade sig saaledes henføre til en af de to Pergamentseodices, Torfæus's Compendium eller den egentlige Fagrskinna, som vi i nærværende Udgave kalde A, og den anden, til hvilken det fundne Membranfragment hører, og som vi her kalde B. De orthographiske Egenheder i begge Classer af Afskrifter vise, at baade A og B ere skrevne af Nordmænd, ikke af Islændinger; imidlertid er det tydeligt, at A maaskee er et Aarhundrede yngre end B. Denno udmærker sig nemlig, hvad der af Facsimilet tilstrækkeligt kan sees, ved en meget antik Haand og fortrinlig Retskrivning, saadan som man kun finder i Codiceos og Diplomer fra 1ste Halvdel af 13de Aarhundrede. Endogsaa Aecenter findes hist og her tilføiede over lange Vocaler og Diphthonger; d og ð adskilles meget nøie. Den verbale Reciprokform ender altid paa -sk (som biosk i 4 Linie paa 1ste S. af Fragmentet), ikke paa „st“ eller z. Nedskrivningstiden betegnes ogsaa temmelig nøie ved disse Ord i Arnæðlingetallet: „Margræt drottning, er Hákon konungr á“; Bogen er altsaa skreven efter Kong Haakons Giftermaal med Margreto Skuledatter, og før Kongens Død 1263.

Í AM 302. 4. hefir þessi eyða aldrið verið fyllt, en í 51 fol. er skrif- að í hana með hendi Árna Magnússonar: „h. var M. drottning er H. konungr átti“. Vör efumst eigi um, að „átti“ sé hinn rétti lestrar- máti, og má af honum sjá, að skinnbókin B er eigi rituð fyrr en eptir dauða Hákonar konungs Hákonar sonar 1263. —

Með því nú oss virðist eigi vera ástæða til að halda, að Arnsmöðlingatal sé sett seinna saman en Fagrskinna sjálf, og eigi heldr, að orðunum: „hertogi“ og „jarl“ sé smeygt inn eða orðið „á“ sé breytt í „átti“ af ritaranum (því haldi menn það, þá missa líka orðin: „á því landi, þat, þanga“ allt sitt gildi), þá er það ætlan vor, að hvorki skinnbókin B sé rituð né Fagrskinna samín fyrr en eptir 1263. — Nú má nærri geta, að sá maðr, sem fór að rita Noregs sögu svo seint á tímum, hafi eigi ritað hana eptir munuligum frásögunum, heldr bókum, því um þær mundir voru Íslendingar búnir að semja svo margar og ágætar Noregs sögur, og þá hafa líkliga margar sögur verið til, sem nú eru týndar. Fagrskinna ber það og með sér, að hún er eigi annað en ágrip af eldri rituðum sögum, þó hún vitni eigi til þeirra. Bls. 99, þar sem talað er um, að Magnús góði kom Rögnvaldi Brúsasyni til ríkis vestr í Orkneyjum, er þó vitnað til Orkneyinga sögu: „Um hans daga gerðisk missætti milli Rögn- valds ok Þorfinns föðurbróður hans, sem getit er í jarla sögunni.“ Einmitt um hið sama segir Snorri (Magn. góð. s. kap. 37): Þessi urðu upphöf til deilu þeirra frænda ok er frá því löng saga. — Að höfundr Fagrskinnu hafi hagnýtt annaðhvort verk Snorra sjálfs eða sömu frumrit og hann, skulum vér seinna leitast við að sýna. —

Að Fagrskinna sé samín í Noregi vilja útgefendrnir sanna af þeim orðatiltækjum í kap. 61 bls. 49 og kap. 188 bls. 126, þar sem talað er um Ísland sem annað land en höfundarins, nefni- liga bls. 49: „frá þessarra manna orðum hafa menn minni haft á því landi“ og bls. 126: „þá er þar var hallæri“ og bls. 127: „Haraldr konungr sendi þangat klukku“. — Því verðr eigi neitað, að þegar fljótt er litið á þessi orð, sýnast þau benda til þess, að bókin sé eigi samín á Íslandi; en þó svo væri, þá leiðir engan veginn þar af, að hún sé samín í Norvegi; hún gæti þá eins vel verið samín í Fær- eyjum eða Orkneyjum. Í Fagrskinnu finnst ekkert orð, sem bendir til, að hún sé sett saman í Norvegi; en vill menn viðhafa sömu

aðferð, sem útgefendr Fagrskinnu, þá má sanna, að hún sè eigi samansett í Norvegi, því bls. 3 er Norvegr kallað „þat land“. Þar er sagt um Harald hárfagra: Hann var spekimaðr mikill, forsjáll ok ágjarn, hërmeð styrkti hann hamingja ok fyrirætlan, at hann skyldi vera yfirmaðr Norðmanna ríkis ok af hans ætt hefir tignazk þat land hërtil ok svá man vera jafnan¹. Orðið „þat“ stendr hër í öllum handritum sögunnar. „þat land“ getr hër eigi verið annað en Norvegr. Með sömu aðferð mætti og sanna, að skinnbókin AM 619. 4, sem Norðmenn eigna sèr¹, líkliga af því hún er rituð með norskri rëttiritun, sè eigi samansett í Noregi, því þar er talað um Noreg sem annað land en höfundarins. Frásögnin um jarteiknir Ólafs konungs helga hefst þar þannig á bls. 104: Norðarla liggr land þat í heims bygð þessi, er Norvegr heitir. Þat var bygt til skamrar stundar [mykilli ok margskonar ósið². Fylgdi fólk þat sjandans villu ok trúðu fáir á guðsmiskunn, fyrir því at sjandinn hafði kafða þá í útrú mikilli ok undir sik lagt með ofmetnaðar ríki En þá rëð fyrir Noregi hinn helgi Ólafr konungr, hann var mykill guðs dýrlingr, mildr at sannu ok miskunsamr, sannsýnn um alla luti, þá er til gæzku horfði. Í Noregi var hann fœddr ok þaðan var hann æzkaðr. — Hvað nú áhrœrir orðin „þat land, þangat, þar“ í Fagrskinnu, þarsem talað er um Ísland, þá liggr það raunar beinast við, að fnynda sèr, að þau sè búin til af norskum afskrifara; en þó er engan veginn víst, að svo sè. Þau geta verið skrifuð á Íslandi og af Íslendingi, því vèr þekkju mað minnsta kosti eina sögu, sem vèr vitum um, að hún er samin af Íslendingi, og í henni er talað um Ísland eins og menn mundu tala um það í útlöndum. Það er saga Guðmundar biskups Arasonar. Í Stokkhólms handritinu af Guðmundar sögu, Nr. 5. fol. 1. kap. er Íslandi lýst þannig: „Greindr Guðs þjón (o: Guðmundr biskup Arason) var biskup á því landi, er bækr kalla Thile, en Norðmenn nefna Ísland. Má þat ok vel segjast eiginligt nafn þeirrar eyjar, því at þar er íss í nóg bæði lands ok lagar. Á sjánum

¹) Í Athugasemdunum við Ólafs sögu helga bls. 122 er frásögnin um jarteiknir Ólafs konungs kölluð „den norske Homilie.“

²) frá [þannig; hër hefir ritarinn líkliga hlaupið yfir eitt hvað.

liggja þeir hafísar, at með sínum ofnægiligum vexti taka þeir at fylla norðrhöfin; en yfir há fjöll landsins svá óbræðillgir ljökklar með yfirvættis hæð ok vídd, at þeim mun útrúligt þikkja, sem fjarri eru fœddir. Undan þeim fjalljöklum fellir með atburð stríðr straumur með frábærum flaum ok fúlasta snýk, svá at þar af deyja fuglar í lopti, en menn á jörðu eðr kvikvendi. Þau eru fjöll önnur þess lands, er or sèr verpa ægiligum eldi með grimmastagrjótkasti, svá at þat brak ok bresti heyrir um allt landit svá vítt sem menn kalla fjórtán tylftir umbergis at sigla rættleiði fyrir hvert nes. Kann þessi ógn at fylgja svá mikit myrkr forviðris, at um hásumar um miðdegi sèr eigi handagrein. Þat fylgir þessum fádæmum, at í sjálfu hafinu, viku sjáfar suðr undan landinu, hefir uppkomit af elds ganginum stórt fjall, en annat sökk niðr í staðinn. Keldur vellandi ok brennusteinn er þar í nóg; skógr er þar engi, utan björk, ok þó lítils vaxtar; korn vex í fám stöðum sunnanlands ok eigi nema bygg, Fiskr vaðdreginn ok búnyt er þar almennings matr. Ey þessi liggir svá norðarlíga undir Zodiaeo, at hennar neðri hluti hefir í sumumstöðum samhaldinn dag með sólskinu björtu mánað eðr meir í enda geminorum ok upphafi eaneri. En um vetrar tíð, þá er sólin er í capricorno, er hon yfir þess lands emisperium lítið um fjórar stundir náttúrlígs dags, þótt hvárki meini fjöll nè ský. Landit er víðast bygt með sjánum, en skerðist mest austan ok vestan. Tveir eru þar biskups stólar, sinn í hvárn hluta lands, eru þeir af þeim tíu, er undir lúta erkistólinn í Niðarósi, þar sem hvílir ágætr guðsmaðr, herra Ólafr konungr Haraldsson. Sætið norðanlands heitir Holer. Fyrsti biskup Holensis var heilagr Jóhannes, annarr Ketillur, þriðri Bero, fjórði Brando, fimti Guðmundr. Syðra sætið heitir Skálholt, sat þar fyrstr Islavus, annarr Gizerus, þriðri Magnús, fjórði Þorlákus primus, fimti Klængus, sætti heilagr Þorlák, sjaundi Paulus, áttandi Magnús".

Af þessari lýsing á Íslandi mætti draga þá ályktun, að höf-

undr sögunnar væri eigi Íslendingr, ef hann lýsti sér eigi sjálfum sem barnfæddum og uppöldum á Íslandi.

En það gerir hann í sömu sögu kap. 81: Þorgerðr hét kona gömul, kölluð kráka, hon var skaphörð mjök ok þó trúföst í öðru lagi. Hon hafði verið (með) herra Guðmundi biskupi, þá er hann var í Odda hjá Sæmundi, ok sagði marga góða hluti af hans framferð ok háttum, sem sannir mundu allir vera. Þá er hon var fimtug at aldri ok þrim vetrum meir, tók hon augna verk svá sterkan, at bæði hennar augu sukku með sprungnum sealdrum, ok fór or vágr ok holdfúi. Varð hon með öllu steinblind ok stóð með því um XXX ára. Hon hafði hjá sér dagliga vatn Guðmundar biskups ok bar þat upp í skoltana ok þóttist linan af fá, er kalt var. Með hjartaligu ákalli ok áheitum bað hon til hins góða Guðmundar sér miskunnar ok vægðar síns meinaletis. Margan tíma sótti ek bróðir Arnsgrímr henni þetta vatn í mínum barndómi, því at hon var með feðr mínum fimtán vetr ok þar andaðist hon. Sem hon hafði Lxxx ára ok þrjú ár, fèkk hon sýn sína á Guðmundar dag ok var skygn, svá at hon sá mann á hesti um hálfjórðungs veg. Prófaði þetta faðir minn ok margir aðrir dugandi menn. En hon lifði tvá vetr síðan.

Í Heimskringlu, Haralds s. harðr., kap. 37 er sagt um Halldór Sorrasen: "fór hann til Íslands ok geyrði þar (þ: á Íslandi) bú í Hjarðarholti". — Orðið "þar" er ekki í Frásbók (AM. 45 fol.) og eigi heldr í Eirspennli (AM. 47 fol.), en í Jöfraskinnu hefir það verið, því það stendr í pappfrásókinu AM. 38 fol. (bls. 542), sem rituð er eftir Jöfraskinnu. Þetta orð er merkiligt, hvort sem Snorri hefir ritað það eða ekki. Hafi hann ritað það, þá sèst þar af, að Íslendingar fóru eigi í nákvæman reikning með þesskonar orð; hafi hann eigi ritað það, sèst þar af, að þesskonar orð geta auðveldliga komizt inn í textann, þó þau hafi ei upprunalega staðið þar. Oss er nær að halda, að Snorri hafi ritað þetta orð og hann hafi haldið hugannum svo fast við Noreg, að hann talaði um Ísland einsog hann mundi hafa gert, ef hann hefði verið í Noregi. — En þegar Íslendingar lýsa Íslandi, sem öðru landi en sínu, mun það þó optar koma til af því, að

þeir búast við eða ætlast til að verk þeirra sè lesið í útlöndum, og til þess hefir Arngrímr múnkr ætlast. Að Íslendingar bjuggust við, að sögur þeirra yrði lesnar í útlöndum, má meðal annars sjá af formála Ólafs sögu helga (Fornm. s. IV, 5). Þar segir sá Íslendingr, sem ritað hefir söguna: "Veit ek, at svá man þikkja, **ef utanlands kemr sjá frásögn**, sem ek hafa mjök sagt frá íslenzkum mönnum; en þat berr til þess, at íslenzkir menn, þeir er þessi tíðindi sá eðr heyrðu, báru hingat til lands þessar frásagnir, ok hafa menn síðan at þeim numit. En þó rita ek flest eptir því, sem ek finn í kvæðum skálda þeirra, er váru með Ólafi konungi." — Þannig er eigi ólíklegt, að höfundr Fagrskinnu hafi búist við, að hún yrði lesin í útlöndum, einkum í Norvegi, eða jafnvel að hann hafi ætlað hana Norvegs mönnum. Þetta sýnist og mega ráða af því, að hann hefir sleppt öllum þáttum um íslenzka menn og öllu því, er honum virtist Norvegi óviðkomanda. Og einmitt vegna þess hann ætlaði hana Norvegi, mun hann hafa komist þannig að orði um Ísland.

Vèr þykjumst nú hafa sýnt, að það sem útgefendr Fagrskinnu hafa tilfært sem sönnun þess, að hún væri samin í Norvegi, engan veginn sannar það og að ekkert er á móti því, að hún sè samin á Íslandi. Vèr ætlum nú að tilfæra það sem oss virðist benda til þess, að hún sè af íslenzkum rötum runnin. Þar á meðal teljum vèr fyrst og fremst það, þegar vitnað er til frásagnar íslenzkra manna, einkum þar sem sagt er, að þeir hafi sagt frá þeim eða þeim viðburði út á Íslandi; því það hefði verið tilgangslaust fyrir norskan rithöfund að tilgreina, hverr sagt hafi frá því og því út á Íslandi, nema ef hans meining hefði verið sú, að þessir menn hefði sagt frá þessum viðburði út á Íslandi, þar hefði frásögn þeirra verið fyrst færð í letr, og þaðan hefði hún komið aptr til Norvega.

Í Fagrskinnu er vitnað til frásagnar íslenzkra manna bls. 49: "Þessi var hin harðasta orrosta ok hin ágætasta. Þessir váru íslenzkir menn með Hákon jarli: Skúmr ok Þórðr, er kallaðr var örvhönd, synir Þorkels auðga vestan af Mýrum í Dýrafirði, ok Vigfúss Vigaglúms sunr, Tindr Hallkelssunr, hann orti drápu um Hákon jarl, ok í þeirri drápu er mart sagt frá Jómsvíkingum ok þeirra orrostu; frá þessara manna orðum hafa

menn minnihaft á því landi frá þeim tífðendum, sumir með kveðskap ok sumir með frásögn annarri."

Jómsvíkinga saga kap. 42 (Fornm. s. XI, 129): Sá maðr var þar annarr (3: fyrir utan Einar skálaglamm) íslenzkr, er hét Vigfúss, son Vigaglúms; Þriði Þórðr, er kallaðr var Örvahönd; fjórði Þorleifr, er kallaðr var skúma, hann var son Þorkels auðga vestan or Dýrafirði or Alviðru, og í kap. 49 (Fornm. s. XI, 158): En skjaldmeyjar Einarr fór til Íslands ok druknaði á Breiðafirði, ok heita þar af því Skáleyjar, at þar rak skálinnar á land, þær sem jarl gaf honum. En Þórðr Örvhönd fór heim í Dýrafjörð til Þorkels fæður síns í Alviðru, ok verðr hær svá sagt, at þeir Þorleifr skúma ok Þórðr Örvhönd hafi bræðr verit ok bjó Þórðr í Alviðru eptir fæður sinn ok er mart manna frá honum komit í fjörðum vestr ok sögðu þeir Einarr glöggvast frá þessum tífðindum út til Íslands".

Þegar Fagrskinna og Jómsvíkinga saga, sem er íslenzk, eru bornar saman á þessum stað, sýnist það liggja í augum uppi, að höfundr Fagrskinnu hafi haft fyrir sér íslenzka bók. Orðin "synir Þorkels auðga vestan af Mýrum í Dýrafirði" lýsa líka meiri kunnugleik en menn geta vonast eptir hjá norskum manni.

Bls. 117 er skírskotað til frásagnar Þorgils Snorrasonar; til hans frásagnar vitnar og Snorri Sturluson (Har. harðr. s. kap. 24) og Haralds saga harðr. í Fornm. s. VI, 185. Þessi Þorgils getr eigi verið Norðmaðr, því nafnið Snorri er íslenzkt, en eigi norskt. Vær vitum eigi til, að nokkurr Norðmaðr komi fyrir með því nafni að minsta kosti á þeim tímum. En vær vitum, að Íslendingrinn Snorri lögsögumaðr Húnbogason, sem eptir Íslenzkum Annálum (bls. 64. 70.) varð lögsögumaðr 1156 og dó 1170, átti son, sem hét Þorgils og var prestur. Þessa Þorgils er getið í Sturlunga sögu 2. þ. 9. kap. bls. 54; 3. þ. 37. og 41. kap. bls. 193 og 198. Eptir Ísl. Ann. dó Þorgils prestur Snorrason ári 1201. Þessi Þorgils mun vera sá sami sem nefndr er í Fagrskinnu. Geri menn, að Þorgils Snorrason hafi verið sjötugr þegar hann dó, þá hefir hann getað verið í Norvegi 1150. Steigar-Þórir dó 1095, Guðormr sonr hans hefir dáið, á að gizka, 1130, og Guðrfríð dóttir Guðorms hær um bil 1160; Þorgils Snorrason Húnbogasonat gat þá

mikið vel, hvað tímann snertir, talað við hana í Norvegi 1150 eða nokkru seinna. Allt kemr hér svo vel heim, að menn geta valla verið í efa um, að sá Þorgils Snorrason, sem sá mösur-bollann og möttulinn og talaði við Guðröi Guðorms dóttur, sè Þorgils prestur Snorrason, Húnbogasonar. Hann hefir því sagt frá þessu, eða, ef til vill, ritað eitthvað um það á Íslandi, þegar hann kom heim, og er þá þessi frásögn fyrst skrásett á Íslandi, annaðhvort af honum sjálfum, eða eptir hans sögn. Hér höfum vèr því, að því er oss virðist, ljósan vott um Íslenzkan uppruna Fagrskinnu.

Sem dæmi þess, að höfundur Fagrskinnu hafi haft fyrir sèr annaðhvort verk Snorra Sturlusonar sjálfs eða sömu frumrit sem Snorri, og þessvegna Íslenzk. tilfærum vèr frásögnina um Harald harðráða, vin áttu hans og gjafir við Íslendinga,

Fagrsk. kap. 488, bls. 126—127,
eptir B:

“Haraldr konungur var maðr ríkr, stjórnsamr innanlands, ok þat var allra manna mál, at engi konungur hafi verit vitrari á Norðrlöndum. Hann var sterkr maðr ok vel vígr, framkvæmdhans verkavar svá sem lengi hefir verit frásagt, ok liggja þó niðri miklu fleiri úsagðir hlutir hans afreksverka; kemr til þess úfræði vár ok þat, at vèr viljum eigi skrásetja vitnislausahluti, þó at vèr hafim heyrða, ok þykkir oss betra, at hèðan á frá sè viðaukit heldr en þetta sama þurfi or at taka; en saga frá Haraldi er mikil sett í kvæði þau er útlenzkir menn færðu hán um sjálfir. Var hann

Snorri (Har. s. harðr. kap. 36):

“Haraldr konungur var maðr ríkr ok stjórnsamr innanlands, spekingr mikill at viti, svá at þat er alþýðu mál, at engi höfðingi hafi sá verit á Norðrlöndum, er jamn-djúpvitr hafi verit sem Haraldr eða ráðsnjallr. Hann var orrostumaðr mikillokhinn vápnðjarfasti; hann var sterkrok vápnfærr hverjum manni betr, svá sem fyrr er ritat, en þó er miklu fleira óritat hans frægðarverka; kemr til þess ófræði vár ok þat annat, at vèr viljum eigi setja á bækur vitnislausar sögur; þótt vèr hafim heyrð ræður, eða getit fleiri luta, þá þykkir oss hèðan í frá betra, at við sè aukit en þetta sama þurfi or at

fyrir þá sök mikill þeirra vinr, ok hann hefir verit allra konunga Noregs hollastr við Íslendinga: þá er þar var hallæri, þá leyfði Haraldr konungr fjórum skipum mjölleyfi til Íslands, ok kvað á, at ekki skippund skyldi dýrra en fyrir hundrad vaðmála; hann leyfði ok utanferð öllum fátækum mönnum þeim er sèr fengi vistir um haf, ok þaðan í frá nærðisk mjök þat land til árferðar ok batnaðar. Haraldr konungr sendi þangat klukku til kirkju þeirrar, er hinn helgi Ólafr konungr hafði sendan viðinn til, ok sett er á þingvelli. Þvílík minni hafa menn þar Haralds konungs, ok margar aðrar stórar gjafir, er hann veitti þeim, er hann sóttu heim".

taka. Er saga hans mikil settíkvæði þau er íslenzk-írmenn færðu honum sjálfum eða sonum hans, var hann fyrir þá sök vinr þeirra mikill; hann var ok hinn mesti vin hingat til allra landsmanna; ok þá er var mikit hallæri á Íslandi, þá leyfði Haraldr konungr fjórum skipum mjölleyfi til Íslands, ok kvað á, at ekki skippund skyldi vera dýrra en fyrir hundrat vaðmála; hann leyfði utanferð öllum fátækum mönnum þeim er sèr fengi vistir um haf, ok þaðan af nærðist land þetta aptr til árferðar ok batnaðar. Haraldr konungr sendi út hingat klukku til kirkju þeirrar, er hinn helgi Ólafr konungr sendi viðinn til, er sett var á þingvelli; þvílík minni hafa menn hingað til lands Haralds konungs, ok mörg önnur í stórgjöfum, er hann veitti mönnum þeim, er hann sóttu heim".

Haraldar saga harðráða, kap. 54, í Fornm. s. VI, 265—66 er næstum því orðrètt samhljóða Snorra. Samkvæmnin milli Snorra og Fagrskinnu er hér svo mikil, að eigi verðr efast um, að beggja frásagnir sè af sömu rótum runnar og esnið sýnir, að þessi frásögn er íslenzk, en eigi norsk. Þannig er Fagrskinna á mörgum stöðum næstum því orðrètt samhljóða Snorra. Vèr viljum enn

að eins tilfæra frásögnina um uppgöngu Haralds harðráða við Stafnfurðubryggju.

Fagrsk. kap. 204., bls. 137:
 “Mánadaginn, síðan er Haraldr konungr hafði mat-
 azk at dögurði, þá lét hann blása til landgöngu, ok býr
 þá ok skiptir liðinu, hverir fara skyldu eða hverir eptir vera; lætr hann upp-
 ganga or hverri sveittvá, þar sem einn var eptir.
 Nú býr Tosti jarl sik til uppgöngu með Haraldri
 konungi, ok sveit sína, en eptir váru til skipa-
 gæzlu Ólafr konungssunr ok Eysteinn orri, sunr
 Þorbergs Árnasunar, er þá var ágætastir ok í mestu
 yfirlæti konungsins allra lendra manna; þá hafði
 Haraldr konungr heitit hánum Maríu, dóttursinni.
 En þann dag var veðr heitt afsólu, ok lögðu eptir
 brynjur, en gengu upp með skjöldum ok sverðum,
 hjálmum ok spjótum, en sumir höfðu boga, ok váru
 allir í mikilli kæti. Nú er þeir váru næsta at komu
 borginni, þá sá þeir ríða í móti sér lið mikit, ok sá
 þeir þar marga fagra hesta ok undir fagra skjöldu ok
 hvítar brynjur. Nú staddi konungr lið sitt ok lét
 kalla til sín Tosta jarl, ok

Snorri, Har. harðr. s. kap. 90:
 “Mánadaginn, er Haraldr konungr Sigurðarson hafði
 matazt at dagverðarmáli, þá lét hann blása til land-
 göngu; býr sik þá herinn, ok skiptir liðinu, hverir
 fara skulu, eða hverir eptir skulu vera; hann lét
 upp gánga í hverri sveit tvá menn, þar er einn var
 eptir. Tosti jarl bjó sik til uppgöngu með Haraldri
 konungi við sína sveit; en eptir váru til skipa-
 gæzlu Ólafr konungsson, ok Páll ok Erlendr Orkn-
 eyinga jarlar, ok Eysteinn orri, son Þorbergs Árna-
 sonar, er þá var ágætastir ok kærstr konungi allra
 lendra manna; þá hafði Haraldr konungr heitit
 honum Maríu, dóttur sinni. Þá var veðr forkunnliga
 gott ok heitt skín. Menn létu eptir brynjur sínar,
 en gengu upp með skjöldum ok hjálmum ok kesjum,
 ok sverðum gyrðir, margir höfðu ok skot ok boga
 ok váru allkátir. En er þeir sóttu í nánd borginni,
 fór í móti þeim lið mikit, sá þeir jóreykinn, ok undir
 fagra skjöldu ok hvítar brynjur. Þá stöðvaði

spurði hvat liði þat mundi vera. Jarlinn svaraði ok lèzk þykkja meiri ván úfriðar, sagði ok at vera mundu nökkurir frændr hans, eða þeir er leita vilja með vægð ok vináttu til konungs "ok bjóða yðr í móti traust ok trúnað": þa mælti konungr: "Vèr skulum halda kyrru liði váru, fyrir því at oss forvitnar at vita hvat liði þetta sè. Nú sýndisk þeim þetta lið þess at meira er nálæggra kom, ok var allt at sjá sem á ísmöl, er vápnin glóðu".

konungr lið sitt, lèt kalla til sín Tosta jallok spyrr, hvat þetta lið man vera. Jarl svarar, lèzt þikkja meiri ván, at úfriðr mundi vera, lèt ok hitt vera mega, at þetta mundi vera nokkurir frændr hans, ok leita til vægðar ok vináttu, en fá í móti af konungi traust ok trúnað. Þá mælti konungr, at þeir mundu fyrst halda kyrru fyrir, ok forvitnast um herinn; þeir gjörðu svá ok var liðit því meira, ernáligar fótr, ok allt at sjá, sem á eina ísmöl sæi, er vápnin glóaðu".

Hèr ber Fagrskinnu líka næstum orðrètt saman við Snorra. Höfundr hennar hefir að eins, sem vandi hans er til, stytt málið dálítið og breytt einstökum orðum eða orðatiltækjum. Aðal-munrinn er sá, að Fagrskinna nefnir eigi Pál og Erlend Orkneyinga jarla meðal þeirra manna, er skyldu gæta skipanna. Höfundrinn eða ritarinn hefir, ef til vill, óvart hlaupið yfir þá. — Skinnbókinni B hefir líkliga borið hér enn betr saman við Snorra.

Fleiri staði mætti tilfæra, þar sem Fagrskinnu ber nærri orðrètt saman við Snorra, en vèr hyggjum, að þetta sè nóg til að sýna, að höfundr Fagrskinnu hefir hagnýtt hin sömu íslenzku frumrit, sem Snorri.

Vèr höfum getið þess hér að framan, að Íslendingrinn Eiríkr Oddsson reit fyrstr um Sigurð slembi, og að allir, þeir er rituðu seinna um sama efni, hafa notað hans bók. Hèr hefir höfundr Fagrskinnu stytt málið meira, en á þeim stöðum, sem vèr höfum tilfært, en þó er auðsætt, að hann hefir einnig viðhaft bók Eiríks. Vèr viljum taka til dæmis frásögnina um orrustuna við hólminn grá eptir sögu Sigurðar slembis í Morskinskinnu, því þar hyggjum vèr frásögn Eiríks Oddssonar vera minnst breytta.

Fornm. s. VII, 350:

“Hér fèll mikill hluti liðs þeirra (þ: Magnúsar blinda og Haralds gilla), þvíat ekki gekk undan, þat er náð varð. Þeir drápu í einum hólmi meirr en 60 manna. Þá fèllu 2 íslenzkir menn, Sigurðr prestr, son Bergþórs Mássonar, annarr Klemet, son Ara Einarssonar. En Ívarr skratthanki, son Kálfs ens ranga, er síðan var biskop í Þrándheimi norðr, hann hafði ávalt fylgt Magnúsi; hann komsk á skip Jóans kœðu, bróður síns. Jóan átti Cecilfu, dottur Gyrðar Bárðarsonar, ok var þar í liði. 3 komusk þeir á skip Jóans: annarr Arnbjörn ambi, er síðan átti dóttur Þorsteins í Auðsholti; þriðri var Ívarr dynta Starrason, bróðir Helga Starrasonar, innþrönskr at móðurkyni, inn vænsti maðr”.

Fagrskinna, kap. 258., bls. 171:

“Þar fèll mikill hluti liðs Sigurðar ok Magnúss. Í hólminum fèllu meirr en 60 manna; þar var drepinn Sigurðr prestr sunr Bergþórs Mássonar, ok Klemetr sunr Ara Einarssonar. Ívarr Kálfsson komsk á skip Jóns Bergþórssonar, er þá átti Cecilfu dóttur Gyrðar Bárðarsonar, ok Arnbjörn ambi ok Ívarr dynta Starrasonr”.

Hér mætti sýnast, sem höfundr Fagrskinnu hefði fylgt annarri frásögn en Eiríks Oddssonar, því Eiríkr Oddsson segir, að Ívarr Kálfsson hafi komizt á skip Jóns kœðu, bróður síns, en Fagrskinna, að hann hafi komizt á skip Jóns Bergþórssonar, en þessi mismunr er eflaust kominn af röngum lestri í því riti, sem höfundr Fagrskinnu hafði fyrir sèr. Hann hefir fyrir bróður síns lesið bróður Sigurðar, og af því Sigurðr prestr Bergþórsson var nefndr rétt á undan, þá hefir hann ályktað, að Jón væri bróðir Sigurðar Bergþórssonar.

Af þessu sèst einnig, að Fagrskinna hefir eigi ætíð rétt fyrir sèr. Þannig hefir höfundr hennar eða þó heldr hinn norski ritari

víða lesið manna nöfn rangt, t. a. m. Fagrsk. bls. 24. og 25: Þórálfr Skúlmssunr fyrir: Þórálfr Skólmssunr (sbr. Snorri, Hásk. g6ð. s. kap. 30; Fornm. s. I, 43; Íslendinga s. 1843, I, 211). — Fagrsk. bls. 49: Skúmr fyrir Þorleifr skúma (sbr. Fornm. s. I, 177; XI, 158). — Fagrsk. bls. 108: Hugr fyrir Illugi (sbr. Snor. Har. harð. s. 5. kap.; Fornm. s. VI, 133. 139; Snorra Edda I, 478; II, 493). —

Í Fagrskinnu hverfr Sigurðr slembir úr sögunni, svo ómöguligt er að sjá, hvar eða hvernig hann hafi dáið. Þetta kemr til af því, að höfundr Fagrskinnu, sem var orðinn þreyttur á, að draga saman og styttu frásögnina, hefir með öllu hlaupið yfir þann kafla, sem sagði frá handtekning, píning og dauða Sigurðar slembis (Sigurðar s. slembis kap. 10 í Fornm. s. VII, 351—54; Snor. Sig. Ing. Eyst. kap. 11—12; Inga s. Haraldss. kap. 12—13. í Fornm. s. VII, 224—28).

Það, að Fagrskinna hefir mart fleira en aðrar Noregs konunga sögur, sannar engan veginn, að hún sé samin í Norvegi eða af Norðmanni; það sýnir að eins, að höfundr hennar hafi haft undir höndum og hagnýtt margar sögur, sem nú eru týndar, og einmitt þessvegna er það líklegra, að hún sé samin á Íslandi en í Norvegi, því þótt afskriftir af Norvegs konunga sögum væri komnar til Norvegs 1263 (Hákon konungr Hákonarson lét, sem kunnugt er, lesa fyrir sér Noregs konunga sögur, þá er hann lá banaleguna, Hásk. s. Hásk. kap. 329.), hefir þó, eins og von er, ætíð verið meiri nægð af sögum á Íslandi, þar sem þær voru samdar.

Það er kunnugt, að Íslendingar hafa skipt um nokkur af hinum fornu daga nöfnum; þannig segja menn nú: þriðjudagr, miðvikudagr, fimtudagr, föstudagr, fyrir: týsdagr, óðinsdagr, þórsdagr, frjádagr, en Danir halda hinum fornu daga nöfnum. Að menn á Íslandi lögðu niðr hin fornu daga nöfn kom af vandlæting hins fyrsta biskups á Hólum, Jóns Ögmundssonar (1107—1121). Saga hans segir um þessa vandlæting hans: hann fyrirbaud styrkliga alla hindrvitni, þá er fornir menn höfðu tekit af tunglkomum eðr öðrum dögum, eðr eigna daga vitrum mönnum heiðnum, svá sem at kalla týsdag, óðinsdag eðr þórsdag, ok svá um alla vikudaga, en baud at hafa þat daga-

tal, sem heilagir feðr hafa sett í ritningum, at kalla annan dag viku ok þriðja dag ok svá út.

Að menn hafa eigi með öllu verið óhlýðnir þessu boði Jóns Ögmundssonar, sèst af því, að daganöfnin: þriðli dagr, miðvikudagr, fimti dagr, föstudagr koma fyrir í elztu íslenskum bókum; þó eru fornu nöfnin eins opt viðhöfð og hjá sumum höfundum optar. Í Inga sögu Bárðarsonar kap. 9. er þannig nefndr mánadagr, þriðli dagr, fimti dagr, frjádagr; í kap. 11: drottins dagr, annarr dagr viku, miðvikudagr, fimti dagr, frjádagr, laugar dagr; kap. 12: annarr dagr viku, þriðli dagr. Sverris saga kap. 86: þriðja nótt viku, miðvikudagr, þórsdagr; kap. 88: frjádagr; kap. 180: þriðja dags myrginn. Snorri Sturluson hefir optast nær hin eldri daga nöfn, t. a. m. Magn.s. Erl. kap. 6: óðinsdagr, frjádagr; kap. 12: týs dagr; kap. 25: týs dagr; óðinsdagr; en Har.s. harðr. kap. 88: miðvikudagr. — Það er nú auðvitað, að þó Jón biskup Ögmundsson innleiddi þessi nýju daganöfn á Íslandi, þá gat það eigi haft áhrif á Norveg. — Nöfnin: þriðli dagr, fimti dagr og föstudagr (= frjádagr) höfum vér eigi heldr getað fundið í neinni bók, sem samin er í Norvegi og af Norðmanni. Orðið miðvikudagr mun eigi koma fyrir í norskum bókum fyrr en á dögum Magnúsar konungs lagabætis; í norskum skjölum finnum vér það um 1300, og eptir þann tíma er það haft jafnopt og óðinsdagr. Föstudagar eru nefndir í norskum lagabókum, og táknar það þar þá daga, sem fastað er á, án tillits til, hverir vikudagar það eru.

Vér höfum leitað í skjalasafni Norðmanna aptr að 1400 (*Diplomatarium Norvegicum, Förste Samling. Christiania 1847 og Anden Samlings förste Halvdel. Christiania 1851.*) og eru þar alstaðar höfð nöfnin týs dagr, þórsdagr og frjádagr. Nöfnin þriðli dagr, fimti dagr og föstudagr munu eigi heldr vera til í hinu núveranda norska alþýðumáli. Í *Ivar Aasens* orðabók getum vér eigi fundið þau eða neinar orðmyndir, sem svara til þeirra. Einungis miðvikudagr (*Mekedag, Mokedag, Mykedag*) er nú haft, ef til vill, jafnopt-sem óðinsdagr, í hinu norska alþýðumáli. — Oss virðist því það vera vottr um íslenzkan uppruna, að orðið þriðli dagr er haft í Fagrskinnu bls. 181, og lítr þar svo út, sem ritarinn hafi eigi skilið það og

aflagað málið, því “þriðja dags eptir um morguninn” fyrir “þriðja dags morguninn” er naumast rétt mál.

Orðatiltækið “dönsk tunga” kemr fyrir á þremr stöðum í Fagrskinnu, nefniliga bls. 66., þar er Ólafr Tryggvason kallaðr frægast r höfðingi “á danska tungu” (eins og í Fornm. s. III, 9—10, X, 364); bls. 93. er sagt um Knút konung: “engi maðr hefir sá farit af danskri tungu Rímaveg, er með þvílíkri tign færi” (sbr. Fornm. s. XI, 201—202), og á bls. 135 er sagt um þingamannalið: “þat hafði valzk af mörgum löndum ok þó mest af danskri tungu”. Þetta tókum vér fram vegna þess, að Norðmaðr nokkurr hefir í “*Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie, II*, 381—508” leitast við að sanna, að orðatiltækið “dönsk tunga” hafi aldri verið haft um Noreg eða Norðrlönd yfirhöfuð af nokkrum norskum rithöfundum aptr að 1380 eða þangað til Norvegr kom í samband við Danmörk. Norðmaðr þessi tilfærir hina tvo síðari staði úr Fagrskinnu (bls. 93. og 135.) og leggur út á fyrra staðnum: „ingen dansk Mand har saaledes faret Veien til Rom eller faret den med saadan Bram og Herlighed” og á seiuni staðnum heldr hann, að “af danskri tungu” sè = úr Danmörku. Fyrsta staðinn, sem vér tilfærðum, nefnir hann ekki. Á þeim stað verðr eigi heldr sömu útlekkingu komið við, því meining söguritarans gat eigi verið sú, að Ólafr Tryggvason væri frægstr af Dönum, heldr að hann væri frægstr allra þeirra manna, er töluðu Norðrlanda sameiginligt mál, hina dönsku tungu. Annaðhvort verðr þá þessi Norðmaðr og þeir, sem eru sömu meiningar og hann í þessu efni, að játa, að Fagrskinna sè rituð af Íslendingi, eða að orðtækið “dönsk tunga” sè einnig í norskum ritum haft um Noreg eða Norðrlönd yfirhöfuð, en eigi um Danmörk eina.

Ef Fagrskinna væri rituð af Norðmanni, og eptir norskum frumritum, þá mundu menn vonast eptir, að í henni væri talað um fjölda Nordmanna og jafnvel heilar norskar ættir, sem ekki eru nefndar í öðrum Noregs konunga sögum, sem ritaðar eru af Íslendingum; en það er þó eigi svo. Jafnvel í Arnæðlingatali eru mjög fáir menn nefndir, sem eigi þekkjast af öðrum sögum. Með því það hefir auðsjáanliga verið tilgangr höfundarins, að ganga fram hjá öllu því, sem eigi kemr Norvegi við, þá er eigi von, að hér finnist mikið um íslenzka menn, sem eigi er kuunugt af

öðrum Norvegs konunga sögum, þó finnum vèr hèr ýmisligt um Íslendinga, sem eigi er talað um í öðrum sögum t. a. m. bls. 58. er Þórði Sjárekssyni eignuð vísan: "Brunnu alvalds inni" o. s. fr., sem Snorri eigi veit (eða getr eigi um) hver ort hefir (sbr. Snor. Ól. helg. kap. 42; Fornm. s. IV, 94; Snor. Edd. I, 508); Fagrsk. bls. 106. og 117. er Bölverkr kallaðr bróðir Þjóðólfs. Þetta finnst eigi í öðrum Noregs konunga sögum, en Skáldatal (í Uppsalaabók af Snorra eddu), sem er íslenzkt, nefnir hann líka bróður Þjóðólfs.

Vèr sjáum og, að höfundr Fagrskinnu hefir þekkt vel íslenzk skáld og haft undir höndum ótrúligan fjölda af kvæðum eða vísum þeirra, því að tiltölu mun valla vera skírskotað til eins margra skálda eða kvæða í nokkurri sögubók.

Fagrskinnu vitnar til kvæða eða vísna þessarra manna:

1. Þorbjörn hornklofi.	22. Þjóðólfr Arnórsson.
2. Eyvindr skáldaspillir.	23. Arnórr jarlaskáld.
3. Þjóðólfr or Hvini.	24. Bölverkr Arnórsson.
4. Þórðr Sjáreksson.	25. Haraldr konungr Sigurðarson.
5. Glúmr Geirason.	26. Illugi Bryndælaskáld.
6. Einarr Skálaglamm.	27. Stúfr Þórðarson.
7. Þórðr Kolbeinsson.	28. Þórarinn Skeggjason.
8. Þorleifr skúma.	29. Valgarðr af Velli.
9. Vigfúss Vigaglúmsson.	30. Oddr Kikinaskáld.
10. Eyólf Daðaskáld.	31. Grani skáld.
11. Hallfredr vandræðaskáld.	32. Þorleikr fagri.
12. Halldórr ókristni.	33. Steinn Herðsásson eða Hallarsteinn.
13. Stefni Þorgilsson.	34. Einarr Rögnvaldsson, Mœrajarls (Torf-Einarr).
14. Skúli Þorsteinsson.	35. Þorkell Þórðarson skalla.
15. Sighvatr Þórðarson.	36. Þorkell Hamarskáld.
16. Óttarr svartí.	37. Magnús konungr berfœtti.
17. Hárekr or Þjóttu.	38. Halldórr skvaldri.
18. Þórarinn loftunga.	39. Ívarr Ingimundarson.
19. Bjarni Gullbráarskáld.	40. Einarr prestur Skúlason.
20. Ólafr konungr Haraldsson.	
21. Jökull Bárðarson.	

Af þessum 40 skáldum eru 8 Norðmenn: Þorbjörn hornklofi, Eyvindr skáldaspillir, Þjóðólfr or Hvini, Hárekr or Þjóttu, Ólafr konungr Haraldsson, Haraldr konungr Sigurðarson, Einarr Rögn-

valdsson, Magnús konungr berfœtti. Hinir munu allir vera Íslendingar.

Í Fagrskinnu eru tilfærðar vísur úr þessum kvæðum:

1. kvæði Þorbjarnar Hornklofa um Harald hárfagra, með forn-yrðalagi (bls. 3—6.).
2. Glymdrápa Þorbjarnar hornklofa um Harald hárfagra, með dróttkvæðum hætti, Fagrsk. bls. 9.; sbr. Snor. Har. hárf. s. kap. 9).
3. Kvæði Þorbjarnar hornklofa um Hafnsfjarðar orrustu (Fagrsk. bls. 8; sbr. Snor. Har. hárf. kap. 19. — Fagrsk. bls. 8. og Fornm. s. X, 190 eigna Þjóðólfi kvæðið).
4. Eiríksmál (bls. 16—17.).
5. Drápa Þórðar Sjárekssonar um Þórálfi Skólmsson (Fagrsk. bls. 25.; sbr. Fornm. s. I, 44. 46.).
6. Erfídrápa Þórðar Sjárekssonar um Ólaf konung helga = Roðadrápa (Fagrsk. bls. 82.; sbr. Fornm. s. III, 38.).
7. Flokkur Þórðar Sjárekssonar um Klæng Brúsason (Fagrsk. bls. 74.; sbr. Snor. Ól. helg. kap. 42.; Fornm. s. IV, 94.).
8. Háleygjatal Eyvindar skáldaspillis (bls. 7.).
9. Hákonarmál Eyvindar skáldaspillis (bls. 22.).
10. Gráfeldardrápa Glúms Geirasonar (bls. 35.).
11. Vellekla, er Einarr skálaglamm orti um Hákon jarl (bls. 36—41.).
12. Önnur drápa, sem Einarr skálaglamm orti (bls. 37.).
13. Eiríks drápa, er Þórðr Kolbeinsson orti um Eirík jarl Hákonarson. (Fagrsk. bls. 48. 54. 68—69.; sbr. Snor. Ól. Tr. kap. 40.).
14. Bandadrápa, er Eyjólfur Daðaskáld orti um Eirík jarl Hákonarson. (Fagrsk. bls. 54.; sbr. Fagrsk. bls. 69.; Snor. Ól. Tr. kap. 20. 96—97.).
15. Drápa Hallfredar um herfarir Ólafs Tryggvasonar (Fagrsk. bls. 55—56.; sbr. Fornm. s. II, 51.).
16. Erfídrápa Hallfredar um Ólaf Tryggvason (Fagrsk. bls. 62—63. 65—67.; sbr. Fornm. s. III, 24.).
17. Drápa Halldórs ókristna um Eirík jarl Hákonarson (Fagrsk. bls. 59. 64. 65. 68.; sbr. Snor. Ól. Tr. kap. 116.).
18. Flokkur Skúla Þorsteinssonar um Svoldar orrustu (bls. 63.).
19. Nesjavísur Sighvats (bls. 75—76.).
20. Austrfararvísur Sighvats (bls. 78.).
21. Knútsdrápa Sighvats (bls. 81—82. 93.).
22. Vestrfararvísur Sighvats (bls. 84.).

23. Bersöglisvísur Sighvats (bls. 98.).
24. Ólafsdrápa, er Óttarr svartí orti um Ólaf konung helga (bls. 71-79.).
25. Knútsdrápa Óttars svarta (bls. 82.).
26. Togdrápa Þórarins loftungu um Knút ríka (bls. 86.).
27. Glælognskviða Þórarins um Svein Alffúson (bls. 90.).
28. Flokkur Bjarna Gullbráarskálds um Kálf Árnason (bls. 87. 89. 94.).
29. Haraldsdrápa Þjóðólfs, með dróttkvæðum hætti (bls. 89. 108. 109. 111. 121. 128. 130. 132-33.).
30. Magnúsflokkur, sem Þjóðólfr orti um Magnús konung góða (bls. 101-104.).
31. Drápa með runhendum hætti, sem Þjóðólfr orti um Harald konung Sigurðarson (bls. 106.).
32. Magnúsdrápa Arnórs jarlaskálds með dróttkvæðum hætti (bls. 95. 96. 99. 104. 105.).
33. Erndrápa Arnórs um Harald konung Sigurðarson (bls. 140-141.).
34. Drápa Arnórs um Þorfinn jarl (bls. 150.).
35. Drápa Bölverks um Harald konung Sigurðarson (bls. 106. 117. 121.).
36. Kvæði Illuga Bryndælaskálds um Harald konung Sigurðarson (bls. 108.).
37. Stúfsdrápa um Harald konung Sigurðarson (bls. 110. 112. 122. 124.).
38. Drápa Þórarins Skeggjasonar um Harald konung Sigurðarson (bls. 111.).
39. Drápa Valgarðar af Velli um Harald konung Sigurðarson (bls. 111. 113. 114.).
40. Kvæði Odds Kíkina-skálds um Magnús konung góða (bls. 120.).
41. Kvæði Grana skálds um Harald konung Sigurðarson (bls. 121-22.).
42. Flokkur Þorleiks fagra um Svein Úlfsson (bls. 122-26.).
43. Nizárvísur Steins Herðisarsonar (bls. 128-29.).
44. Ólafsdrápa Steins Herðisarsonar um Ólaf konung kyrra (bls. 136. 148-49.).
45. Valþjófsflokkur Þorkels Þórðarsonar skalla (bls. 144.).
46. Magnúsdrápa Þorkels Hamarskálds um Magnús konung berfætta (bls. 152-54.).
47. Útfarardrápa Halldórs skvaldra um utanlandsferðir Sigurðar Jórslafara (bls. 161.).

48. Drápa Halldórs skvaldra um Harald gilla (bls. 166.).
 49. Sigurðarbálkr Ívars Ingimundarsonar um Sigurð slembi (bls. 166. 169.).
 50. Togdrápa Einars Skúlasonar um Harald gilla (bls. 166.).
 51. Drápa Einars Skúlasonar um Harald gilla, með dróttkvæðum hætti (bls. 168.)¹.

Af þessum kvæðum eru 5 ort af Norðmönnum; hverr Eiríksmál hafi ort vita menn ekki. Öll hin kvæðin munu vera ort af Íslendingum. Um höfundu fáeinna af þeim er þess raunar hvergi getið, hverrar þjóðar þeir sè, t. a. m. Eyjólfur Daðaskáld, Halldórr Ókristni, Bjarni Gullbráarskáld, Oddr Kikinaskáld, Grani, Þorkell Þórðarson skalla, Halldórr skvaldri; en þar menn eigi þekkja neitt norskt hirðskáld eptir daga Hákonar jarls Sigurðarsonar, þá getr valla verið efi á, að þessi skáld sè íslenzk eins og önnur hirðskáld á Norðrlöndum á 11. 12. og 13. öld. Hæraf sjáum vèr, hvílfkan fjölda af íslenzkum kvæðum höfundr Fagrskinnu hefir haft, og jafnvel þó hann tilfæri eigi nema eitt eða tvö erindi úr sumum þeirra, hefir hann þó að líkindum haft meira af þeim, og, ef til vill, sum þeirra heil. Þannig tilfærir hann að eins eina vísu úr Bandadrápu bls. 54.; en af bls. 69. sèst, að hann hefir haft hana heila eða að minnsta kosti meira af henni en nú er til, því þar sem hann segir efnid úr henni getr hann um Svoldar orrustu og að Eiríkr hafi átt orrustu á Skáni og tekið knörru fjóra fyrir Yggjustöðum af kaupmönnum, en um það er eigi talað í þeim vísu, sem nú eru til af Bandadrápu. -

Sum af þessum kvæðum eru ort á Íslandi, t. a. m. drápa Þórðar Sjárekssonar um Þorálfr Skólmsson og að líkindum einnig Roðadrápa og flokkrinn um Klæng Brúsason, því það er eigi víst, að Þórðr Sjáreksson hafi nokkurn tíma komið til Noregs; Gráfeldardrápa Glúms Geirasonar; Eiríksdrápa Þórðar Kolbeinssonar; flokkur Skúla Þorsteinssonar um Svoldar orrustu; erfidrápa Arnórs um Harald Sigurðarson. Sum eru ort í Danmörku eða á Englandi um Danakonunga, t. a. m. Knútsdrápa Óttars svarta og Togdrápa Þórarins loftungu um Knút. Hugsi menn sèr nú, að

¹) bls. 93 er víshelmingr úr Noregs konunga tali, 33. v. ranglega tekinn upp í textann. Þessi víshelmingr finnst einungis í A.M. 301. 4 og stendr þar neðanmáls, og er eigi vísað til með neinu merki, hvar hann eigi inn í textann; honum hefir verið bætt seinna við, líkliga löngu eptir að skinnbókin var rituð.

Fagrskinna sè samansett í Noregi eptir norskri söguögn eða norskum ritum eða hvorutveggja, án þess höfundrinn hafi þekkt eða viðhaft íslenzkar bækur, þá yrði öll þessi kvæði að hafa verið til, og þá líkliga geymzt og viðhaldizt í Noregi. Þetta gæti vel átt sér stað, ef skáldin hefði skrásett kvæði sín; en það gerðu þau eigi að minnsta kosti á 10. og 11. öld. Kvæðin gátu því einungis geymzt á þann hátt, að menn kunnu þau utanað og þau gengi þannig mann frá manni. Nú er það reyndar eigi ólíklegt, að hirðmenn konungs hafi lært drápur þær er færðar voru konungunum og menn geta hugsað sér, að Norðmenn hafi lært af Íslendingum kvæði, sem ort voru á Íslandi, í Danmörku, á Englandi, Færeyjum eða Orkneyjum; en sögurnar tala þó aldri um kvæðafróða Norðmenn, og oss þykir mjög óvist, hvort Norðmenn hafi nokkurn tíma haft særi á að læra sum af þessum kvæðum. Sum þeirra, t. a. m. kvæðin um Dana konunga og Orkneyja jarla, voru og þess eðlis, að Norðmenn varla gátu haft mikla fýst til að nema þau. — Reyndar geta menn eigi dregið vissa ályktun af orðum *Theodoriks*: “hæc in suis antiquis earminibus per-ecelebrata reeolunt”; en með orðinu “suis” sýnist hann þó eigi að eins tákna, að Íslendingar hafi ort kvæðin (og það getr hann eigi heldr sagt um þau kvæði, sem Norðmenn ortu) heldr, að þau sè eign þeirra einna; það sè Íslendingar einir, sem kunni þau. Undarlegt væri það líka, ef *Theodorik* hefði haft nokkur rituð kvæði, að hann hagnýtti þau eigi. Þar sem kvæðin voru hefði hann þó haft elztu og áreiðanligustu vitnisburði um fornöldina. Vær höfum því fyrir satt, að hér um bil 1180, þegar *Theodorik* reit ágrip Noregs sögu, hafi hvorki verið til sögubækur né skrásett kvæði í Noregi.

Að Íslendingar á 11. 12. og 13. öld eigi einungis voru so að segja einir skáld, heldr, að kalla má, einir kunnu kvæðin, má ráða af sögunum, því þar sem talað er um kvæðafróða menn, þá eru það ætíð Íslendingar og einkum íslenzk skáld. Til dæmis um kvæðafróða Íslendinga viljum vér taka þormóð Kolbrúnarskáld, sem kvað Bjarkamál fyrir bardagann á Stiklastöðum og Stúf skáld, sem kvað 30 flokka fyrir Haraldi konungi Sigurðarsyni, og voru þó margir ókveðnir og eins margar drápur kunni hann (Fornm. s., Har. s. harðr. kap. 110.); og Mána skáld, sem kvað útfarardrápu Halldórs skvaldra um Sigurð konung Jórsalafara fyrir Magnúsi konungi Erlingssyni og hans mönnum. Þetta

kvæði hafa menn Magnúsar konungs eigi kunnað, því hefði það verið þeim kunnugt, þá var þeim engin skemtan í að heyra það. Að það var þeim ókunnugt sèst og af orðum sögunnar: "ók fèkk þetta kvæði góðan róm". Það er auðsætt, að á tífundu öld, þegar skáldskaprinn blómgaðist hjá Norðmönnum sjálfum, hafa margir menn í Noregi kunnað kvæði, að minnsta kosti skáldin sjálf; en í byrjun elleftu aldar hverfr skáldskaprinn frá Norðmönnum, og frá þeim tíma munu öll hirðskáld í Noregi, Svíaríki og Danmörk hafa verið íslenzk.

Á elleftu öld 'er, að kalla má, enginn Norðmaðr skáld, nema Haraldr konungr Sigurðarson. Hér um bil í sama hlutfalli sem skáldskaparlist Norðmanna minkaði sýnist og kvæðafræði þeirra að hafa minkað. — Það mun því vera óhætt að álykta, að þó Norðmenn kunni að hafa lært einstakar vísur Íslendinga, þó hirðmenn konunganna kunni að hafa lært þær drápur, sem skáldin færðu konungunum, hafi menn þó jafnótt gleymt þessum kvæðum í Noregi; sum kvæði Íslendinga hafi þeir aldriki lært og, ef til vill, aldriki þekkt eða heyrt getið um; að menn því aldriki hafi kunnað í Noregi sumar af þeim vísu, sem finnast í Fagrskinnu; að kvæðin sè fyrst færð í letr á Íslandi og ef menn hugsaði sèr, að Fagrskinna væri samansett í Noregi, yrði höfundr hennar að hafa fengið þau rituð frá Íslandi. Hafi hann fengið þau rituð frá Íslandi, hlýtr hann að hafa haft fyrir sèr íslenzkar sögur (sem vèr og hér að framan höfum leitast við að sýna), því fæst af kvæðunum hafa nokkurn tíma verið færð í letr heil eða útaf fyrir sig, heldr hafa þeir, sem sömdu sögurnar, að eins tekið upp í þær einstakar vísur á stangli eptir því sem þeir þurftu þeirra við til að færa sönnur á mál sitt. Höfundr Fagrskinnu hefir því án efa tekið flestallar vísurnar úr þeim sögum Íslendinga, sem hann hafði fyrir sèr. Hafi hann hagnýtt nokkrar vísur, sem hann hafði eigi ritaðar fyrir sèr, það er að segja, ritað þær eptir minni sfnu eða annarra, þá verða menn að ímynda sèr hann Íslending og staddan á Íslandi.

Af því, sem vèr hér að framan höfum sagt, ætlum vèr það vera ljóst, að Fagrskinna er eigi samansett fyrr en eptir 1263, að hún, bæði hvað hina óbundnu ræðu og vísurnar snertir, er rituð eptir íslenzkum bókum, að þau rök, sem Norðmenu hafa viljað leiða að hennar norska uppruna, öldungis ekkert sanna,

og að ekkert er líkliga en að hún sæ samin á Íslandi eins og aðrar Noregs konunga sögur.

Vær gátum þess áðr, að Norðmenn hafa gefið út Ólafs sögu hins helga (Christiania 1849), sem að ætlun útgefendanna er samin í Noregi. — Útgefendrnir hafa getið til, að sagan muni vera samin milli 1160—1180. Þetta ráða þeir af 119. kap. sögunnar. Þar er sagt frá tveimr mönnum Kolbeini og Halldóri, sem Ólafr konungr læknaði. Þenna Halldór tóku Vindr og skáru úr honum tunguna á sama degi sem Nikulás kardínáli kom í Noreg, 1152. Þessa menn sá Hallr múnkr báða heila. Nú halda útgefendr sögunnar, að þar þessi saga ein skírskotar til Halls múnks og þar sá, er samansetti söguna, eigi gat haft frásögunna um þessa og tvær aðrar jarteiknir frá sömu uppsprettu, sem hinar, þá muni Hallr múnkr sjálfr hafa sagt honum frá þeim og höfundr sögunnar hafi því blotið að lifa á seinni hluta 12. aldar. Þar nú enn fremr orðfæri og andi sögunnar bendi á þann tíma, þá sagnaritunin var í barnæsku sinni, ætla þeir söguna samansetta á þeim tíma, sem vér nefndum áðr. — Að sá, sem samdi söguna, hafi heyrt Hall múnk sjálfan segja frá þeim kraptaverkum, sem vér gátum um, verðr með engu móti leitt út af orðum sögunnar. Það er eins líklegt, að hann hafi haft fyrir sér ritaða frásögn Halls múnks. Af því sögunnar eða þeim mönnum og viðburðum, sem nefndir eru í henni, verðr ekkert ráðið um aldr hennar, þar sagan hefir engar ættartölur og ekki er sagt frá neinum viðburðum eptir 1152, sem heimfæra megir til viss tíma. Í 111. kap. er talað um jarteikn, sem eigi gat viðborið fyrr en einhvern tíma eptir að erkibiskups embætti var innleitt í Noregi, 1152. Þar er nefnliga sagt frá manni sem Ólafr konungr gerði jarteikn á og sem „sagði erkibiskupi ok kórsbræðrum frá öndverðu, hversu farit hafði“. Vilð menn því dæma um aldr sögunnar hafa menn einungis orðfæri hennar að styðjast við, og af því verðr engan veginn ályktað, að hún sæ gömul, því beri menn frásögunna um jarteiknir Ólafs konungs í 104—126. kapitula sögunnar saman við hina sömu frásögn í skinnbókinni AM. 619. 4., bls. 107—125., þá er auðsætt, að bæði höfundr Ólafs sögu og sá er ritað hefir skinnbókina AM. 619. 4., hafa ausið af sömu uppsprettu; en í 619. 4. er frumritinu auðsjáanliga miklu betr fylgt en í Ólafs sögu helga. Höfundr Ólafssögu hefir víða

breytt fornligum orðtækjum og sett önnur nýjari í þeirra stað, sumstaðar hefir hann með öllu sleppt þeim, sumstaðar eigi skilið þau og sett í stað þeirra önnur orð sem þýða allt annað, t. a. m.

AM. 619. 4., bls. 112:

Svá bar at einu sinni, at konungrinn í Myklagarði bjuggisk tilbardaga móti heiðnum konungi einum.

AM. 619. 4., bls. 114: Kona ein armskapað var kropnað öll saman.

AM. 619. 4., bls. 116: Nú hugleiddi maðr einn af þeim er þar stóðu oksá, at hann telgdi á sunnudegi ok þorði eigi at segja at heilagt var, minnti hann atváro (= at hváru) á með orðum.

AM. 619. 4., bls. 118: Vel hefir sá maðr, er hann bífðr eigi slíkt illt þessa heims, sem hann þóttisk þá beðit hafa. Svá aumlegt ok hörmulegt, sem um þá er alla, er slíks eru várkungir.

AM. 619. 4., bls. 120: Þeir hafðu áðr bart höfuðit allt á hánnum ok knokat¹. til þess er hann var daufr af orðinn.

AM. 619. 4., bls. 121: stóð upp þegar á árum degi.

AM. 619. 4., bls. 121: Í kaupangi þeim er Ólafr hinn helgi hvílir var kuna sú er brottfalls sótt hafði

Ólafss., kap. 105: Svá bar at einu sinni, at konungrinn í Miklagarði bjósk í móti konungi einum heiðnum.

Ólafss., kap. 108: Kona ein aumlega skapað var kropnað öll saman.

Ólafss., kap. 110: Nú kom manni einum í huger stóð fyrir hánnum ok þorði eigi að segja hánnum, at heilagt var, minnti hann þó á með orðum.

Ólafss., kap. 113. bls. 82: Vel hefir sá maðr, er eigi bífðr slíkt illt þessa heims, sem hann þóttizt þá hafa beðit, svá aumlegt ok harmulegt, sem um þá er alla, er engi ervárkynd á.

Ólafss., kap. 113. bls. 83: Þeir hafðu áðr barit hans hafuð ok knúskat til þess at hann var orðinn daufr af.

Ólafss., kap. 113. bls. 83: stóð upp þegar árdegis.

Ólafss., kap. 116: Í kaupangi þeim er hinn helgi Ólafr konungr hvílir í var kona sú er brottfalls

¹) knoka er = danska orðið knuge, eins og sloka = sluge, moka = muge.

haft marga daga, ok giptisk hon manni ungum, ok leyndi hon, meðan hon mátti, þeirrar sóttar. Nú í hvílu nótt nokkura, þá minntisk hennarsú illa átkváma, ok vaknaði bóandi hennar við þann mykla anzypti¹, er hon lá ok snorglaði, brauzk á bak aptr, ok vissi ekki til sín. Vesall þóttisk hann sinnar ógæfu, ok harmaði mjök við svá bótlaust áfall, at hann mátti engan veg á frá slftask. Leitar atváro við hana, hve opt sá bardagi komi at henni.

AM. 619.4. bls. 122: Síðan óx þeim svá mikill fjálg-leikr² eptir þá guðs gæfu, at á hverjum jamlengdar degi þess helga manns messu aptans, er hon hafði heilsu tekit, þá vöktu þau ok fastaðu ok fálusk á hendi guði með almosugerðum ok bönnum góðum.

Vær hyggjum að þetta muni nægja til að sýna, að frásögnin um jarteiknir Ólafs konungs er eldri í AM. 619. 4. en í Ólafs sögu, og að mismunur þeirra er að mestu í því fólgin, að nýrri orð eru í Ólafssögu sett í stað hinna fornu. Sum af hinum fornu orðum hefir höfundrinn eigi skilið, t. a. m. anzyptir og fjálg-

sótt hafði, ok giptizt hon ungum manni, ok leyndi hon hann því, meðan hon mátti. En um nótt nokkura í hvílu þá minntizt hennar sú hin illa atkváma, ok vaknaði bóandi hennar við þá miklu ógn, er hon lá þar ok snarflaði, brauzt á bak aptr ok vissi ekki til sín. Vesall þóttizt hann sinnar ógæfu ok harmaði mjök við svá bótlaust áfall, at hann mátti engan veg frá henni skiljazt, ok leitar eptir við hana hversu opt er sjá bardagi kom at henni.

Ólafs s., kap. 116. bls. 85: Síðan vóx þeim svá mikill fagnaðr eptir þá guðs gæfu, at á hverjum jamlengdar degi, o. s. fr.

¹) anzyptir = andsviptir eins og kykr = kvíkr.

²) af því sem á eptir kemr má sjá, að fjálgleikr er hér um bil sama sem guðræknir; það á, ef til vill, skylt við "at fela (fal, fálum, fólgi)" ; saman við það mætti og bera lýsingarorðin: glóðfjálg, innfjálg; fagnað getr það ómöguliga þýtt.

leikr og á báðum stöðum hefir hann sett orð, sem hafa aðra merkingu og eigi eiga við. — Orðtækið at hváru hefir honum fundizt úr-elt og óviðkunnanligt og því á fyrra staðnum sett “þó” í stað þess, en sleppt því á seinna staðnum, en það er þó alvanaligt í vísnum og finnst líka opt í óbundinni ræðu jafnvel í bókum sem samdar eru á seinni hluta 13. og fyrri hluta 14. aldar, t.a.m. í Fagrskinnu í niðrlagi 21. kapitula “ok mant þú ekki at hváru með því mega eyða öllum sunum Haralds konungs” og í Árna biskups sögu (sem rituð er eptir 1320) í niðrlagi 39. kapitula: “ok var þó at hverio (= at hváru) eigi umskipt með öllu trúan, heldr þrotin. — Það er auðsætt, að orðin: “þjuggisk, at hváru, várkunge, knoka, á árum degi, anzyptir, fjálgleikr, o.s.fr., eigi hafa þótt úrelt eða óskiljanlig þegar frásöguin um jarteiknir Ólafs konungs var fyrst færð í letr; en hún getr eigi verið skrásett fyrr en eptir 1152, þar talað er um erkibiskup í Niðarósi í niðrlagi 111. kapitula sögunnar. Það hlýtr því að hafa liðið bysna langr tími þangað til þessi orð urðu úrelt, og þessvegna mun sagan vera samansett miklu seinna en útgefendrnir halda. Beri menn hana saman við Ólafs s. helga í Fornmanna sögum, sem í sinni núverandi mynd mun eigi vera eldri en frá seinni hluta 13. aldar, þá sèst, að málíð er fullt eins fornligt á Ólafs s. helga í Fornm. s. Þannig stendr í Fornm. s. V, 147: nú villast hundarnir farsins; í AM. 619. 4., bls. 120: nú viltusk hundarnir farsins; í Ólafs s., kap. 113, bls. 83: nú villizt hundunum farit. Það mun því vera óhætt að halda, að þessi Ólafs saga sè eigi samansett fyrr en á seinni hluta 13. aldar.

Útgefendr sögunnar hafa leitast við að sanna, að hún væri samansett í Noregi, með orðunum hèrlenzkr í kap. 77. og “hèr ... í landinu” í kap. 78. — Orðið hèrlenzkr hèr og í “Ágripi af Noregskonungasögum” kap. 24. og í Fagrskinnu kap. 111. virðist oss vera öldungis hið sama, sem innlenzkr. — Hvað orðið hèr áhrærir, þá yrði menn að vera vissir um, að það sè eigi misritað eða ofritað, ef menn vildi byggja nokkuð á því. Þetta tókum vèr fram, því vèr vitum dæmi til, að menn hafa dregið ályktan af ofrituðu orði. Þannig ályktaði Finnur Magnússon (Fornm. s. VIII, bls. XV) af orðinu “hèr” í Sverris sögu kap. 49. (Fornm. s. VIII, 123), að Eirspennill (AM. 47. fol.) væri ritaðr í Noregi, en seinna tóku menn eptir, að “hèr” var ofritað og ritarinn hafði

táknað með þúktli undir orðinu, að það ætti eigi að lesast. Ef nú ritarinn hefði gleymt að setja þúktinn undir "hèr", þá mundu menn án efa hyggja, að Eirspennill væri ritaðr eða jafnvel samansettur í Noregi. Víst er það, að "hèr" á þessum stað í Ólafs sögu má missast, og að það geti verið rangt eða ofritað er eigi ólíklegt, þegar ritvillur finnast annarstaðar í sögunni¹. — En ef vér gerum nú ráð fyrir, að orðið sè eigi ofritað, þá er undir því komið, hvort orðin "hèr í landinu" eiga að vera orð söguhöfundarins eða Ólafs konungs. Orðin standa þannig í sögunni: "Ólafr konungr sagði nú konunginum í frá ok Ingigerði drotning sífkonu sinni, hversu mikil óhæggindi er hann hafði **hèr** við at skipta í landinu". Þegar þess er gætt, að höfundr sögunnar blandar opt saman orðum sjálfs sín og þeirra sem hann lætr tala, þannig, að nokkurr hluti greinarinnar stendr í beinni og nokkurr í óbeinni ræðu, þá er líkleggra, að orðin "hèr . . í landinu" sè orð Ólafs konungs. Til dæmis um þetta tókum vér kap. 75: "segir nú konungrinn í frá, at þeim er afhent, er tekit hafa sè til hafuðs **míns** ok níðask á konungi sínum". Það er auðsætt, að **míns** er orð konungsins en eigi söguhöfundarins. Menn ganga úr öllum skugga um, að orðið "hèr" er sagt af Ólafi konungi, þegar menn bera það saman við það sem Snorri, Ól. helg. kap. 56. (Stockhólms útg. II, 65) lætr Íslendinga segja við Ólaf konung helga: Ólafr konungr spurði eptir vendiliga, hvernog kristindómr væri haldinn á Íslandi; þá þótti honum mikilla muna ávant at vel væri; því at þeir sögðu konungi frá kristnihaldinu, at þar var lofat í lögum at eta hross, ok bera út börn, sem heiðnir menn gerðu, ok enn fleiri lutir þeir er kristnispell var í. — Hèr getr öldungis enginn efi verið á, að það sè þeir Íslendingar, sem Snorri lætr tala, en eigi hann sjálfr, sem segi þar. — Það getr því eigi verið efi á, að höfundr sögunnar ætlist til, að Ólafr konungr segi "hèr í landinu". Þessi orð sanna því ekkert,

¹) hvernig mundi fara, ef menn vildi álykta af því, sem sagan í 22. kap. lætr Hákon jarl Eiríksson segja: "ok ein ek lítill kominn hèr á barns aldri". Undir eins og menn lesa þessi orð, hljóta þeir að sjá, að þau eru bjögud, en menn ganga úr öllum skugga um það, þegar þau eru borin saman við það, sem stendr í Snor. Ól. s. helg. kap. 28. og Fagrsk. kap. 89: "em ek lítill kominn af barnsaldri".

því á sama hátt lætr Flateyjarbók Norðmanninn Björn stallara segja austr í Görðum: "Knútr konungr hefir sent 12 menn með seggjöfum **hingat í Noreg**." (Fornm. s. V, 189). Af því, að Norðmaðr, sem er staddr austr í Görðum, þó er látinn tala eins og hann væri í Noregi, sèst, hve ónákvæmir fornmenn voru með þesskonar orð og að menn mega eigi leyfa sèr að álykta af þeim.

Á öðrum stöðum í sögunni, þar sem höfundrinn talar í nafni sjálfs sín um Noreg og Norðmenn, segir hann aldri: hèr í landi, hèr í Noregi, hingat í Noreg, vèr Norðmenn, heldr: í landinu, í Noregi, í Noreg, Norðmenn, landsmenn, landsfólkit, allt eins og Íslendingar eru vanir að tala um Noreg. Á öðrum stöðum sýnist hann hafa "þar" um Noreg, t. a. m. í 42. kap. bls. 29, þar sem talað er um, að Hjalti Skeggjason kom frá Íslandi til Noregs: "fersk þeim vel at, koma or hafi, ok sigla suðr eptir landi milli kaupanga. Ólafr konungr var "þar" (o: í landinu) þá í Þrondheimi norðr.

Á öðrum stöðum er víða haft í sögunni "þar" og "þangat", þar sem eigi sèst, hvort það bendir á Noreg allan eða einhvern vissan stað í Noregi.

Annars finnst oss það engan veginn óeðliligt eða ómöguligt, að Íslendingar gæti sagt "hèr" um Noreg eða talað um Noreg eins og þeir væri staddir þar. Þess ber að gæta, að Íslendingar miða allt við Noreg og að Noregr er sá miðpunktur sem þeir ætíð ganga út frá. Þessvegna segja þeir, "at koma út = koma til Íslands frá Noregi, vera úti á Íslandi, fara utan = fara frá Íslandi til Noregs. Mundu þeir þá eigi geta sagt "hèr" um Noreg?

Að minnsta kosti verðr aldri neitt ályktað af öðrum eins orðum og "hèrlenzkr" eða "hèr", höfðum um Noreg, annað en það, að það handrit sem þau standa í geti verið afskrifað í Noregi.

Hvað nú efni sögunnar snertir, þá bendir það á íslenzkan uppruna. — Vèr vitum, að Íslendingrinn, Styrmir prestur hinn fróði († 1245) hefir ritað sögu Ólafs konungs helga; þessa sögu hefir sá, er samansetti Ólafs sögu helga í Flateyjarbók, þekkt og hagnýtt, en það er eigi ljóst, hve mikið af henni hann hefir tekið

upp í sína Ólafs sögu. Aptan við Hákonar sögn Hákonarsonar í Flateyjarbók stendr kaflir teknir úr Ólafs sögu Styrmis. Það af þessum kafla, sem eigi finnst annarstaðar, er prentað í Fornm. s. V, 226-242. Þegar þessi kaflir er borinn saman við Ólafs sögu hina skömmu¹, þá er samkvæmnin svo mikil, að eigi verður efazt um, að báðir höfundar hafi ausið af sömu uppsprettu. — Flokkur sá í Ólafs sögu hinni skömmu kap. 10, sem eignaðr er Ólafi konungi, finnst hvergi nema þar og í kaflanum, sem tekninn er úr Ólafs sögu Styrmis (Fornm. s. V, 227-29), að undanteknum tveimr vísum, sem finnast í 14. kapitula Knýtlinga sögu. Þessi flokkur er (eins og útgefendur sögunnar segja á bls. 101) eigi ortr af Ólafi konungi; að minnsta kosti er ekkert í flokkinum, sem bendir til þess, að Ólafur konungur hafi ort hann, og Knýtlinga saga, kap. 14, segir hann hafi verið ortr af liðsmönnum (þ: Knúts konungs). Hann er án efa ortr af einhverju íslenzku skáldi, sem var með Knúti konungi eða Eiríki jarli. Vera má að Styrmir fróði hafi fyrstr fært þenna flokk í letr. — Lýsingunni á Ólafi konungi helga í 30. kap. Ólafs sögu hinnar skömmu ber nærri orðrætt saman við lýsinguna á honum í sögu Styrmis, til dæmis:

Fornm. s. V, 240:

“Misjafn var orðrómr á um hans mál ok framferði, meðan hann lifði í þessum heimi, þvíat margir kölluðu hann ríðgjarnan ok ráðgjarnan, harðráðan ok heiptúðigan, fastan ok fægjarnan, ólman og údælan, metnaðarmann ok mikillátan, ok þessa heims höfðingja fyrir alls sakir. En þeir er gjörr vissu, kölluðu hann linan ok lít-

Ólafs saga hin skamma kap. 30:

“Misjafn var orðrómr um hans ráð, þá er hann var í þema heimi. Margir kalladu hann ríðgjarnan ok ráðgjarnan, harðráðan ok heiptugan, fastan ok fægjarnan, ólman ok ódælan, metnaðarmann ok mikillátan, ok þessa heims höfðingja fyrir alls sakar. En þeir gjörr vissu, kalladu hann linan ok lítilátan, huggóðau ok hægan,

¹) Vör köllum hana þannig til að aðgreina hana frá Ólafs sögu Styrmis, Ólafs sögu í Fornmanna sögum og Ólafs sögu í Flateyjarbók; hér að framan höfum vér einungis kallað hana Ólafs sögu, því þar verður eigi villzt á nafninu.

illátan, hægjan ok hug-
góðan, mildan ok mjúk-
lyndan, vitran ok vin-
góðan, frægjan ok fá-
lyndan, tryggan ok trú-
lyndan, forsjálan ok fast-
orðan, gjöflan ok góð-
gjarnan, góðan ok glæp-
varan, stjórnsaman ok
stiltan vel, geyminn at
guðs lögum ok góðra
manna frelsi; ok hafa
þeir rétt rétt um hann,
er svá hefir sýnzt, sem
nú verða margar raunir á".

mildan ok mjúklátan,
vitran ok vingóðan, trygg-
van ok trúlyndan, forsjál-
an ok fastorðan, gjaflan
ok göfgan, frægjan ok
vellyndan, ríkjian ok ráð-
vandan, góðan ok glæp-
varan, stjórnsaman ok vel
stiltan, vel geyminn at
guðs lagum ok góðra
manna; ok hafa þeir rétt
ætlat, er svá hefir sýnzt,
sem nú verða margar
raunir á".

Að þessi lýsing á Ólafi konungi á báðum þessum stöðum sè
tekin eptir sama frumriti, þar á getr enginn efi verið. Þar menn
nú eigi þekkja nokkra í Noregi samansetta sögubók og þess er
hvergi getið í bókum Íslendinga, að þeir hafi þekkt eða hagnýtt
nokkra norska sögubók, er það eðliligast, að ímynda sèr, að þessi
lýsing sè fyrst skrásett á Íslandi, hvort sem Styrnir fróði eða
einhverr annarr Íslendingr hefir gert það.

Að frásögnin um Egil Hallsson og Tófa í 53-55. kap. sög-
unnar sè íslenzk, hafa útgefendrnir játað, en til þess að komast
hjá að viðurkenna, að höfundr sögunnar hafi viðhaft íslenzkar
bækr, láta þeir hann rita þessa frásögn eptir sögusögn einshvers
Íslendinga.

Það sem einkum sýnir, að þessi frásögn hlýtr að hafa mynd-
azt á Íslandi, er spá Ólafs konungs um Jón biskup Ögmundarson
(þar sem Ólafr konungr segir um þorgerði móður Jóns, að hún
muni eigi gæfulaus verða). Hin sama frásögn finnst í Flateyjarbók
(Fornm. s. V, 322.), en þar er greinilligir sagt frá: "Þetta spá-
mæli Ólafs konungs birtist svá, at þorgerðr Egilsdóttir
var móðir hins helga Jóns biskups". Frá hinu sama er sagt
í sögu Jóns biskups Ögmundssonar á sama hátt sem í Flateyjar-
bók, einungis með fleiri orðum. Þessi sögn um spádóm Ólafs
konungs fyrir helgi íslenzks biskups getr eigi hafa myndazt ann-

arstaðar en á Íslandi. Játi menn því, að frásögnin sè íslenzk eða hafi myndast á Íslandi, þá er ok líkligast, að hún sè skrásett á Íslandi og höfundr Ólafs sögu hafi ritað hana eptir íslenzkri bók.

Það sem sagt er um Óttar svarta kap. 60, bls. 45-46., og sem hvergi finnst nema hér, er og al-íslenzkt.

Frásögnin um Þormóð Kolbrúnarskáld kap. 57-58 er svo lík frásögninni í þeirri Fóstbræðra sögu, sem gefin er út í Kaupmannahöfn 1822, að báðir höfundar hljóta að hafa ausið af hinni sömu uppsprettu. Báðar þessar frásagnir láta Þormóð koma frá Íslandi til Danmerkr og þaðan til Noregs, þar sem allar aðrar sögur láta hann koma beinlínis frá Íslandi til Noregs (sbr. Fóstbr. s. Kaupmannahöfn 1852, bls. 57 og 77.). Til samanburðar skrifum vèr hér upp nokkur orð úr báðum sögunum.

Fóstbræðrasaga (Kaupmannahöfn 1822) kap. 24, bls. 115:

“Þrýðimaðr mikill var Þormóðr Kolbrúnarskáld, ok vel at íþróttum búinn, skáld gott, meðalmaðr á vöxt, allra manna snarast. Hann undi nær engu eptir andlát Þorgeirs fóstbróður síns, ok þat sama sumar, sem hann var veginn, fór Þormóðr utan vestr í Vaðli, ok er ekki sagt frá ferðum þeirra fyrr en þeir komu fram í Danmörk. Þá ræð þar fyrir Knútr enn ríki, ok var honum sagt frá Þormóði, at hann væri mikit afbragð annarra manna, bæði sakir hreysti ok kappgirni ok svá skáldskapar, ok sendir konungr eptir honum ok bað hann

Ólafs saga hins helga kap. 57, bls. 43:

“Þat segja ok menn, at Þorgrímr (á að vera: Þormóðr) Kolbrúnaskáld var staddr í Danmarku. Knútr konungr spyr til hans, ok gerir menn eptir hán-um. Er hán-um sagt frá hán-um, at hann sè mikit afbragð annarra manna um reysti sína ok kappgirni ok svá um skáldskap. Nú kæmr hann á konungs fund, kveðr hann vel. Hann sagnar hán-um í móti ok býðr hán-um til sín, “firir því at þat ferr orð ífrá, at þú ert vel fallinn í konungs hirð”. Hann svarar: herra, segir hann, til þess em ek oigi fær, r,

koma á sinn fund. Þormóðr bregzt skjótt við, ok ferr at hitta konung, ok gengr fyrir hann, ok kveðr hann ágætliga; en konungr sagnar vel þormóði ok býðr honum þegar til sín, ok ferr þat orð frá þèr, segir konungr, at þú sèr vel fallinn at vera í konungs hirð ok þjóna tignum mönnum. Þormóðr svarar: þat er mèr eigi fellt, herra, fyrir því, at ek er eigi tilfærr at setjast í rúm höfuðskálda slíkra, sem með yðr hafa verit, ok erek ekki reyndr at því, at yrkja um slíka höfðingja, sem þèr erut".

at setjask í rúm hafuðskálda þeirra sem hèr hafa verit, firir því, at ek em ekki reyndr at því, at yrkja um þvílíka höfðingja".

Beri menn saman frásögnina um þormóð á báðum þessum stöðum, þá sèst, að munrinn er í því fólgin, að Fóstbrœðra saga er orðfleiri en Ólafs saga. Báðir höfundarnir hafa þó haft fyrir sèr sama frumrit; höfundr Fóstbrœðra sögu hefir lengt það með því að skjóta inn einstökum orðum eða greinum; höfundr Ólafs sögu hefir, ef til vill, stytt það dálítið. Nú er undir því komið hvar þetta frumrit er upphaflega samið. Þar það eigi verðr sannað, að Norðmenn hafi nokkurn tíma samið sögu sjálfra sín, þá er það enn ólíklegra, að þeir hafi samið Íslendinga sögur. Það er því enginn efi á, að þetta frumrit hefir verið íslenzkt.

Í kap. 50. og 83. er nefndr föstudagr (= frjádagr; á fyrra staðnum hefir Snorri, Ól. s. helg. kap. 126., frjádagr ("þat sagði Sigurðr biskup hinn fyrra frjádag").

Hvað jarteiknir Ólafs konungs áhrærir, sem finnast í 103.—125. kapitula sögunnar, þá verðr engan veginn sannað, að þær sè upphaflega skrásettar í Noregi. Hið elzta handrit, sem þessar

jarteiknir finnast í, er líkliga skinnbókin AM. 619. 4. Þessi bók er rituð með hinni svo kölluðu norsku hendi og rættritun, en þar af leiðir engan veginn, að það sem í bókinni er sè upphaflega samansett í Noregi. Eptirtektavert er það í þessari bók, bls. 116, þar sem sagt er frá, að Ólafr konungr telgði vönd á drottins degi austr í Görðum, er maðr einn, sem þar stóð og sá konung gjöra þetta, látinn segja: "morgon er **annarr dagr viku**". Hér er hlýtt boði Jóns biskups Ögmundssonar, að kalla annan dag viku. — Snorri, sem segir frá hinu sama í Ólafs sögu helga kap. 201, lætr skutilsveininn segja: "mánadagr er á morgon, herra".

Í Kapitula 119 er nefndr Hallr múnkr. Vèr hyggjum, að það sè sá sami Hallr múnkr, sem nefndr er í Skáldatali (í Uppsalaþók af Snorra Eddu) sem skáld á dögum Haralds gilla. Sami Hallr múnkr mun það vera, sem Finnur biskup Jónsson talar um í kirkjusögu sinni I, 218; en hann talar um hann á þann hátt, að þaraf sýnist mega ráða, að hann hafi vitað eitt-hvað meira um hann, en vèr vitum nú¹. Í orðum Finns sýnist það liggja, að hann hafi eigi að eins verið skáld, heldr einnig sagnamaðr. Sem skáld og fræðimann er óhætt að taka hann fyrir Íslending en eigi Norðmann. Hvað tímann snertir, getr þessi Hallr múnkr verið hinn sami sem Hallr Rafnsson, Úlfhèðinssonar lögsögumanns, Gunnarssonar lögsögumanns. Hjá honum voru þeir Guðmundr Arason og Ingimundr prestur fœðurbroðir hans árin 1174—77. Þá bjó Hallr sem bóndi á Grenjadarstöðum (Sturl. III, 1., bls. 116.). Þar á eptir hefir hann orðið múnkr og 1184 sýnist hann hafa orðið ábóti á Þverá; hann dó 1190. Hefði Hallr Rafnsson verið fœddr 1110, gat hann verið í Noregi annaðhvort að staðaldri eða að öðru hvoru 1130—1152. Þannig gat hann verið skáld Haralds gilla og sèð báða þá menn, sem Ólafssaga segir, að Hallr múnkr hafi sèð. Hann hefir þá líkliga

¹) "Doctrina: pariter et poëseos laude inclaruerunt Ingemundus Einari, Pastor Hjarðarholtensis — [hann var reyndar á Reykjahólum] — et Hallus monachus, ut et Arildus ille, qui Valdemaro Magno Daniæ regi et Absaloni, Daniæ archiepiscopo, ob historiarum et poëseos ut et oneirocritices peritiam, in deliciis fuit".

sagt frá þessum jarteiknum, eða ritað um þær á Íslandi, þegar hann kom heim aptr. En hvort sem Hallr múnkr er hinn sami sem Hallr ábóti Rafnsson eða eigi, þá sýnist þó svo mikið víst, að Hallr múnkr, sem nefndr er í Ólafs sögu helga, sè sá sami sem nefndr er í Skáldatali og sem skáld Íslendingr, og sè svo, þá er það sönnun þess, að sagan sè íslenzk.

Í Ólafs sögu eru einungis tvær vísur sem eigi finnast í öðrum sögum, báðar ortar af Íslendingum, nefniliga ein af Nesjavísum Sighvats, kap. 28., og vísa Óttars um Knút konung, kap. 60., en engar áðr óþekktar vísur eptir Norðmenn.

Um þessar vísur er hið sama að segja sem vèr höfum sagt um vísurnar í Fagrskinnu, að oss virðist þær benda á íslenzkan uppruna sögunnar. — Þar það nú er ljóst, að þessi Ólafs saga helga er samansett eptir íslenzkum bókum, og þar orðin hèrlenzkr og hèr engan veginn sanna, að hún sè samin í Noregi, þá er eigi neín ástæða til að halda, að hún sè samansett annarstaðar en á Íslandi.

Vèr þykjumst nú hafa sýnt, að ástæður Norðmanna fyrir því, að Ágrip, Fagrskinna og Ólafs saga hins helga sè samdar í Noregi, öldungis ekkert sanna, og vèr þorum að fullyrða, að Norðmenn eiga alls engan þátt í Noregs konunga sögum, að fráteknunni hinu latínska ágrípi *Theodoriks*, sem þó er samið eptir sögn Íslendinga. — Vèr höfum það fyrir satt, sem *Theodorik* segir, að enginn sagnaritari (*antiquitatum scriptor*) hafi verið til í Noregi fyrir hans daga (1180). Hefði nokkur norsk sagnaritun verið til, hefði hún því orðið að myndast eptir þann tíma. En þá voru Íslendingarnir, Sæmundr, Ari, Eiríkr Oddsson og, ef til vill, Oddr múnkr, búnir að semja Noregs konunga sögur, og menn hafa þá án efa á Íslandi haft ritaðar sögur af öllum Noregs konungum allt til þess tíma. Verk Sæmundar hefir náð til dauða Magnúsar góða, 1047 (Noregs konunga tal 40. v. Fornm. s. X, 427). Ari hefir og ritað Noregs sögu allt til sinna daga. Eiríkr Oddsson hefir samið sögu Sigurðar slembis, eða, ef til vill, miklu meira af Noregs sögu, t. a. m. frá 1130 til 1160. — Það gat eigi verið Norðmönnum ókunnugt, að Íslendingar höfðu samið Noregs konunga sögur, og það hefir án efa eigi liðið langr tími þangað til afskríptir af Noregs konunga sögum Íslendinga fluttust

til Noregs. Þessvegna mundi enginn Norðmaðr hafa ráðizt í, að semja Noregs sögu án þess að viðhafa bækur Íslendinga; hann hefði því að minnsta kosti orðið að verða Íslendingum háðr og rita eptir verkum þeirra.

En þetta hefir enginn Norðmaðr nokkurn tíma gert. Þeir hafa látið sér nægja, að lesa Noregs konunga sögur eins og þeir fengu þær frá Íslendingum.

UM TÍMATAL Í ÍSLENDÍNGA SÖGUM Í FORNÖLD,

eptir

Guðbrand Vigfússon.

Eg hef skipt ritgjörð þessari í þrjá kafla: nær fyrsti kaflinn yfir 60 vetr hina fyrstu af Íslandsbyggingu, frá því að Íngólfr fann hér land, og framundir alþingissetningu. Þessa öld kalla menn landnámaöld Íslands, því á þessum 60 árum (870-930) varð land allt alnumið, og albyggt að mestu. Annar kaflinn nær yfir 50 vetrna hina næstu, frá 930-980, eða svo sem svarar því, og leikr endir þessa tímabils á árunum frá 980 til 1000. En síðasti kaflinn tekur fram á lok sögualdarinnar, frá 980 eðr 1000, og til 1030. Á landnámatíð var lagðr grundvöllrinn til goðorða og allrar stjórnarsögu landsins, og er allt þetta nábundið við ættirnar, sem tóku sér búfestu í landinu, og tóku þar upp, að kalla má, ný öðul, í stað hinna, sem þeir höfðu látið fyrir ofrfski einveldisins í Noregi og Vestreyjum, Skotlandi og Írlandi. Því er ómissandi, að gera sér sem bezta grein að verðr fyrir ættum þeim, sem til landsins koma, hvernig þær dreifast um landið, og leggja grundvöllinn til héraðsstjórnar landsins, og síðan til allsherjarstjórnar þess; og enn fremr er með öllu ómissandi, að vita uppruna þeirra áðr þær komu til Íslands, svo langt fram, sem kostur er, svo sambandið milli Íslands og Noregs verði sem ljósast. Á þessu er nú mikill hængr, og verðr aldrei að fullu gagni sagt frá landnámu á Íslandi, fyr enn búið er að rita fornaldarsögu Norðrlanda, skilja að fornaldarættir frá söguættunum, og sýna hvervetna samskeytin hvar fornaldarsögurnar enda, en byrjar að segja af þeim mönnum, sem verið hafa til á vissri öld, og ekki eru að eins til í trú manna; en það er einmitt litlu fyrir Íslands bygging, svo sem um miðja níundu öld (800-850), að þessar tvær aldir mætast. Í þessari ritgjörð, sem að kalla má fæst eingaungu við tímatal, höfum vér ætíð forðast að byggja neitt í því efni á því, að telja aldr og æfi landnámsmanna frá forn mönnum, svo sem Katli hæng, Hálfi konungi, Haraldi hilditönn, Ragnari loðbrók og sonum hans, því það er óhæfa að vilja festa aldr þeirra við nokkra öld eða áratölu;

þeir lifðu fyrir allar aldir, ef svo mætti segja, og fyrir framan allra minni; og hefði einhver útlendr maðr komið á Norðrlönd svo sem á þriðju öld til að mynda, þá teljum vðr víst, að menn hefðu þá getað sagt honum fra Haraldi hilditönn eða Hrólfi kraka, engu sfer, en menn kunnu mörgum hundruð árum síðar, þegar sannar sögur byrja, og menn munu víst hafa kunnað þessar sögur alla þá stund, er Norðrlönd hafa verið byggð; en allt þetta er enn óráðin gáta, og bðr ráðningin sinna tíma, og vonum þó, hún elgi ekki langt í land; ynni hver sá maðr Norðrlanda sögu ómetandi gagn, sem komið gæti öllu þessu í krng.

Vðr höfum leitast við að sýna eitt á stöku stöðum, sem að undanförmu hefir ekki verið tekið nógu ört fram, og það er, hvað mjög Íslands bygging er riðin við Vestreyjar, Írland, England og Skotland. Hver sem Landnámu les má verða forviða, hvað mikill grúfi af landsins mestu landnámsmönnum kemr þaðan, og að næstum allar höfuðættir eru að mægðum eða annari frændsemi venzladar við konunga og stórmenni í Vestrlöndum, og þegar menn hugleiða, hve rótgróið norrænt þjóðerni var orðið fyrir vestan haf í öndverða Íslandsbygging, og um miðja nfunðu öld, þegar fyrstu sögur byrja, þá geta menn ekki gjört að sèr að halda, að sambandið og samgaungurnar milli Norðrlanda og Englands sè miklu eldri en menn hafa hugsað; og er enn ekki sèð fyrir upptökin í þessu efni; en komi sú öld, að saga Íslands verði lesin fyrir utan Norðrlönd, þá er það mjög merkilegt hvað landnámasaga Íslands upplýsir elztu sögu Englands. Saga Norðrlanda stendr víða fótum undir, og á endanum rekr að því, að fornsaga vor er ekki fornsaga vor einna, heldur meiri hluta norðurálfunnar, sem ætíð mun verða að líta í norðrið, til að vita rétt skyn á upptökum sínum. Hèr er nóg að geta þess, að fullr helmíngi Íslandsbyggðar er kominn til landsins vestan um haf, en ekki rakleiðis frá Noregi. Má vera að þessi búferli forsedra vorra sè örsök þess, að rit og sögulist varð svo rækilega inngróin Íslendingum. Þetta kann þó ætíð að hafa haft nokkur áhrif á þjóðarandann, og gert hann líflegri og hvatlegri, þjóðerninu breytti það ekki í minnsta máta, sem er norrænt í alla staði; og ekki raskast heldr í neinu við það samband vort við Noreg. Þeir, sem komu til Íslands vestan um haf, voru jafn norrænir og hinir, sem rakleiðis komu af Hálogalandi. Ólafr hvíti mun eslaust hafa átt óðul í Noregi, þó hann væri konungur í Dýflinni, og þó Helgi magri sè fæddr fyrir vestan

haf, og hafi að líkindum aldrei á æfi sinni stigið fæti í land í Noregi, þá mun hann þó hafa álitid þar ættjörð sína.

Landnáma-öld Íslands, og einveldis-ár Haralдар hárfagra standast öldungis á endum. Setning alþingis er beztr vottur þess, að nú hafi verið lokið bygging landsins; en það var þrem vetrum fyrir dauða hans, að þessi allsherjarstjórn var stofnuð í landinu; goðorð tóku menn upp jafnóðum og landið bygðist, og sama er að segja um héraðsþingin.

Það eru mjög fáar Íslendingasögur, sem skrásettar eru, að eingaungu hafi gerzt á landnámatíð, og ekki nái lengra aptr, en að 930; í þenna svipinn minnumst vör að eins þorskfirðinga sögu, eða Gullþóris sögu öðru nafni, og ef telja mætti söguna af Önundi tréfsót, en hún er allstaðar áföst framan við Grettis sögu.

En nú byrjadi hin mikla söguöld Íslands. Á hundrað árunum næstu, eptir að alþingi var sett, hafa allar Íslendinga sögur, að kalla, gerzt, frá 930 til 1030, þó svo, að meginid lendir á 50 síðustu árunum (980—1030); þetta er blómöld Íslands, og þegar menn nú líta í einu yfir allan vorn sögubálk, þá eru það eindæmi hvað söguríkt hefir verið á Íslandi í þá daga, svo strjálbygðu landi og fáliduðu. En allr þorinn af landsbúum var þar af stórum ættum, og því var allt svo söguríkt.

Nú skulum vör nefna helztu Íslendingasögur, sem gerzt hafa á miðbilinu, og sem ekki ná fram yfir 990 í fremsta lagi, eða þar á borð við; verðr mönnum þá hægra fyrir að sjá, hvernig viðburðirnir skiptast niðr á þessa hundrað ára söguöld vora.

Af stærri sögum er þá Egils saga. Hún byrjar með fyrstu landnámu, og endar við dauða Egils, hërumbil 990.

Saga Harðar og Hólmverja endar um sama leyti (985—990); Hænsaþóris saga 965. Gísla saga Súrssonar endar 978.

Kórmaks saga er mest næstu árin í kríngum 960; en nokkur kaflir hennar um Hólmgaungu-Bersa varð þó síðar, um ofanverða daga Egils Skallagrímssonar (hërumbil 984).

Þá kemr mesta saga norðanlands: Vatnsdæla, sem hefst með Íslands bygging og endar svo sem 985, og að öllu efni til er samhliða Egils sögu, nema hvað andlát Þorkels kröflu varð síðar, en í sögunni nemr það engu.

Þá kemr Víga-Glúms saga, sem nær frá 935 og til 990, eða þar á borð við; en andlát Glúms varð þó miklu síðar, í kristni,

en öll þau ár eru auð í sögunni. Svarfdæla gerðist og öll á þessu tímabili, og sama er að segja um Reykdælu, eðr sögu þeirra Vemundar og Víga-Skútu; sú saga endar nálægt 990.

Fyrir austan eru og til nokkrar gamlar sögur: Hrafnkels saga Freysgoða hërumbil 950. Saga Þorsteins hvíta endar svosem 975, en tekr við Brodd-Helga saga, og lýkst hún 989, eða sama ár og bardaginn varð í Búðvarsdal; tekr þá við Droplaugarsona saga, en hún fylgir næsta tímabili.

Af Suðrlandi er Flómannasaga, og gerðist hún, að vorri hyggju, öll í heiðni.

Nú byrjar þá blómöld sögu vorrar, um daga þeirra Snorra goða og Skapta lögsögumanns. Aldr þeirra má kalla að telji eptir. Snorri tók við búi að Helgafelli 979; en báðir önduðust þeir á sömu misserum, Snorri og Skapti, og er merkilegt að sjá, hvernig allar sögur, þær sem lengst ná aptr, enda við dauða þeirra, og það sama árið; og má með fullum rétti segja, að með þeim endar hin forna söguöld Íslands; en sjálfir koma þeir við vel flestar sögur, og finnast traufra meiri ágætismenn. Stöku þættir íslenzkir urðu þó síðar, en þeir eru velflestir riðnir við Noregs konunga sögur. Eina íslendinga sögu má þó nefna, sem að nokkru leyti er ein í sinni röð, en það er Bandamanna saga, sem gerðist um öndverða miðja daga Haraldar Sigurðarsonar, hërumbil 1055; enda má heita, sem hún liggir fyrir utan vora réttu söguöld.

Á öndverðu þessu tímabili (980—990) hittist nú svo á, að margir hinna gömlu féllu frá, en nýir höfðingjar komu til í velflestum hëruðum á Íslandi. Margt varð og til nýlundu, svo sem fundr Grænlands og bygging þess, og kristnibóðið.

Vær skulum nú nefna helztu sögurnar frá dögum þeirra Skapta og Snorra:

Eyrbyggja nær frá upphafi landnáma og út í gegn til andláts Snorra goða (1030); en mjög lítið er sagt þar frá þeim 25 árum, sem Snorri var í Túngu, en allt megin sögunnar eru 20 næstu vetrnir fyrir kristni (980—1000), og sagan hættir að mestu við það, er Snorri fór frá Helgafelli.

Af Laxdælu er sama að segja: nær hún yfir söguöldina alla frá upphafi til enda, og endar með dauða Snorra, sama ár og Eyrbyggja, en segir lengra frá um síðustu árin. Þáttir Bolla er síðan settur við, og er hann yngri, og nokkuð ýktr.

Heiðarvíga saga endar 1015, eðr það sumar sem voru heiðarvíg dæmd á þingi; sjálf nær sagan nokkuð lengra fram.

Gunnlaugs saga ormstúngu endar 1010.

Bjarnar saga Híttdælakappa lýkr 1025; þetta sumar var sætt á vígsmálið Bjarnar.

Fóstbræðra saga endar 1030, með lífláti þormóðar Kolbrúnarskálds.

Hávarðar saga Ísfrídings gerðist fyrstu vetrna eptir kristni, og endar þar sem Fóstbræðra saga hefst.

Norðanlands er Grettis saga mest; sè þátrr Önundar taliun með, þá nær hún og yfir alla vora söguöld. En Grettir læzt 1031, vetri sðar en Skapti lögsögumaðr. Spesar þátrr einn nær lengra aptr.

Vallna-Ljóts saga er næstu vetr eptir kristni, en Ljósvetninga saga nokkru sðar. Guðmundr hinn ríki andaðist 1025, og við hann er sagan kennd, en þó nær hún nokkuð lengra aptr, og í lengsta lagi af öllum Íslemdínga sögum, en ekki verðr árið tiltekið, euda er sagan öll sundrlaus.

Austanlands er Droplaugarsona saga ein frá þessu tímabili, og endar hërubil 1006.

Sunnanlands er Njála mest. Hún byrjar um miðja tíundu öld, eða litlu sðar, en endar 1015.

Hër við má nú bæta Grænlendinga-sögu Eiríks rauða, og því sem viðvíkr landnáum Grænlands og Vínlands, þó ekki geti það með fullu talzt með Íslemdínga sögum.

Af öllum þessum sögubálki er þá engin sú saga, sem taki aptr yfir 1030, og sýnir það að þessi skipti eru sönn, og meir en hugarburðr. Þessi öld, sem var að líða, var stórvirkja og umbyltínga öld, en í hönd fór spektar og friðar tími, sem er jafn merkr fyrir því, þó svo fátt sè í sögur fært á því bili. Landstjórn var öll fullmynduð. Það er nú gaman að sjá, hvernig allt er svo stórkarlalegt og hálf hamramt í fyrstu, í öndverða bygging landsins, en blðkar og friðkar, eptir sem aptr dregr, nær lokum sögutímans. En öll þessi öld er svo göfug og vegleg sýnum, að þó sðar yrði stórtíðindi á Íslandi, á 13. öld, þá er það allt með öðrum svip, og ber á engan hátt þann fornaldarkeim, sem hin fyrri öldin.

Þetta er nú í fám orðum um það, nær sögur hafi gerzt hër á landi; en annað mál er það, nær þær hafi verið ritaðar, og

skulum vér nú geta þess. Vill og svo vel til, að vér getum ákveðið það með nægri vissu. Ari fróði segir í formálanum fyrir Noregs konunga sögum sínum, að 200 vetra (stór) hafi liðið frá því að land var numið, og til þess menn tæki hér sögur að rita; en það verður þá svo sem 1120—1130; kemr það helm við það, sem segir, að Ari fróði hafi fyrstr ritað hér á landi á norrænu máli. En að aptan má einskorða tímann eptir sögn Sturlúngu; þar segir (2. 17) að við andlát Brands biskups (1201) hafi hér á landi verið lokið að skrifa Íslendínga sögur. Það er því á svosem 70—80 ára fresti, að allar Íslendínga sögur eru skrásettar, eðr allr þorri þeirra, milli 1020 og 1200; um þau aldamótin var öllu lokið. Nú geta menn af þessu sæð, hvað lánga stund sögurnar gengu í manna munni, áðr þær yrði skrásettar, og eru rétt hundrad ár frá lokum sögualdarinnar, og til þess menn fyrst byrjuðu að rita sögur (1030—1130), eða svo sem þrír mannsaldrar. En réttast er að telja frá 1030, því fyr en þá gátu ekki sögurnar verið fullgerðar í munni manna, að sú öld var úr garði gengin, sem þær hljóða um. Þessi hundrad ára öld (1030—1130) er nú mjög merkileg, því á henni færðu menn í sögur það, sem gerzt hafði öldina næstu á undan, og skipuðu öllu niðr. Það má nærri geta, að menn hafa verið sölgirnir í að heyra bæði og segja sögur í þann tíma.

Nú kemr þá ritöldin (1120—1200). Mönnum kann að virðast 70—80 ár nokkuð stuttr tími, að rita svo margar sögur, og þó er ekki svo. Þetta var auðgert þegar fyrst var kominn rekspölrinn á; að rita upp sögur eptir minni gekk reiprennandi, þar sem menn kunnu jafn vel. Þá var líka mátulega langt frá liðið, og minnið ekki enn farið að förlast; en á 13. öld er varla við öðru að búast, en mönnum hafi verið farið að gleymast sumt hvað.

Á þrettánda öld höldum vér og að fáar nýjar sögur hafi verið skrifðar, hvorki af Íslendíngum eðr Noregs konúngum, en mikið voru sögur auknar og endrbættar á þeirri öld, einkum Noregs konunga sögur, svo sem þegar Snorri skeytti saman sögu Ara og Eiríks Oddssonar, og jók ymsu við sjálfir, og ber sú bók síðan nafn Snorra; en þó eru allar Noregs konunga sögur runnar frá Ara.

Sama er nú að segja um Íslendínga sögur. Sturla Þórðarson og Styrmir fróði og ymsir aðrir handlèku, og juku og endrbættu, sem sjá má, ymsar Íslendínga sögur. Meðal annars er Sturlu getið í Grettis sögu og Eyrbyggju, og eru þó báðar ritaðar

laungu fyrir hans dag, en hann hefir sðastr lagt á þær smíðs-
höggíð, og öll þau handrit af þeim, sem vðr nú höfum, eru frá honum.
Styrmir fróði hefir handleikið Harðar sögu og margar aðrar. Menn
verða að láta sér lynda, þó ekki verði ákveðið nákvæmar um
aldr á sögum innbyrðis; það hafa þó verið gerðar tilraunir til þess,
svo sem sumar sögur væri frá tólfstu öld, en aptr aðrar frá þrett-
ánda; en flest sem það er byggt á, er ofr hæpið, svo sem um
ættatölur. Það er vitaskuld, að þeir, sem fyrst rituðu, gátu
ekki talið nema fram á sína daga, en nú voru sögurnar sðan
skrifaðar upp aptr og aptr; en þeir, sem handritin skrifuðu, og sjálfir
voru sögufróðir menn, juku við ættirnar fram á sinn dag opt og
tífum. Í velflestum sögum eru ættir taldar fram á Sturlunga öld,
svo sem í Njálu, og er þó víst, að sagan sjálf er miklu eldri.
Það er annað, að byggja á orðfæri, að það sð miðr í einni sögu
en annari; en líka eru vandhæfi á því; þó menn játi að munr
kunni að hafa verið á máli á 12. og 13. öld, sem þó mun hafa verið
mjög lítið, og ekki að neinu marki, þá var sögumálið hið sama, í
sínum föstu skorðum; sagan gekk að mestu orðrètt munni frá
munni, meðan menn á annað borð kunnu hana. Ekki er heldr
svo hægt að fara eptir, þó sumar sögur sðu óskipulega sagðar,
og geta þær verið eins gamlar fyrir því, og kemr meir af því,
að sögulistinu var ekki jöfn um allt land. Norðan og austanlands
eru færri, og að jafnaði lakari sögur en sunnan og vestan, og
ekki af því, að þeir færi sðar að skrifa þær, heldr af því, að
þær voru ekki jafn góðir sögumenu, og þeim fór ekki jafn kríngt
að segja og hinum. Ekki mega menn heldr láta það villa sig,
þar sem vitnað er í aðrar sögur, svo sem í Eyrbyggju er vitnað
til Laxdælu; og er ekki fyrir þá skuld sagt, að Laxdæla sðu eldri
saga en Eyrbyggja. Það kemr ekkert þessu máli við nær sagan
var skrásett. Laxdæla hét Laxdæla laungu fyr en hún væri
skrifuð, og meðan hún enn ekki var til nema á tungu manna.
Saga getr því vel verið nefnd með nafni, hvort sem hún var til
skrifuð, eðr ekki; hún var til, ef menn kunnu hana, og meira
geiðist ekki þörf; mega menn í þessu efni ekki láta villa sig
bókagerð vorra tíma.

Það er nákomíð þessu máli, þegar talað er um, hvaða sögur
hafi glatazt. Það er víst, að margar sögur hafa glatazt, en hitt
er jafnvíst, að mjög fáar hafa glatazt af þeim, sem skrifaðar hafa
verið; en skaðinn er samr og jafn fyrir það. Svo miklar og

margar, sem þær sögur eru, sem vèr nú höfum, þá varð þó fjöldi eptir, sem aldrei var skrifað upp, og týndist, þegar menn mundu ekki lengr. Þetta sèst bezt, þegar gáð er að, hve ójafnt þær sögur, sem vèr höfum, koma niðr á hèruðin; úr sumum hèruðum eru engar sögur, en fáar úr öðrum. Af öllu Austrlandi eru ekki til nema fáeinir smápættir, af því euginn sagnameistari hefir komið upp þar, til að safna því, er menn kunnu þar, sem annarstaðar, og sem víst má ætla að ekki hafi verið allfitt. Úr þeim hèruðum, þar sem flestar sögur eru frá, og halda mætti því að allt mundi til tínt, eru þó nefndar sögur, sem vèr nú ekki kunnum, svo sem saga Þórðar gellis í Breiðafirði, líklega af því, að hún hefir aldrei komizt af tungunni og á bókina; og þá má nærri geta, að eitt-hvað muni vanta þaðan, sem ekkert nú er til. Þó ber þess að geta, að flestar af þeim sögum, sem nefndar eru og ekki eru til, munu heldr hafa verið þættir en sögur, og víst ekki á borð við hinar miklu Íslendínga sögur sumar, sem vèr þekkjum.

Þetta má nú vera nóg að svo komnu um Íslendínga sögur hinar eldri; svo köllum vèr þær til aðgreiníngar frá hinum ýngri, eðr sögum um Sturlúnga öld. Um sama leyti og lokið var að rita Íslendínga sögur, hófst Sturlúnga öld; gerðust þá stórtíðindi á landi hèr, og varð margt til frásagnar; eru og ymsar sögur frá þeim tíma; en ekki megum vèr blanda þeim saman við hinar eldri; bera þessar nokkuð annan keim, og eru svipaðri sagnaritum nú á dögum; eru þær bygðar á brøfum og skilríkjum og sjón sjálfs þess er ritaði, eðr sögn annara, sem þá lifðu, og sáu á tíðindi. Sturla Þórðarson ritadi mest þessar Íslendínga sögur; og hann er höfundr að mestu af Sturlúngu. Þær deilast í ymsa þætti, svo sem af Rafni Sveinbjarnarsyni og Þorvaldi Vatnsfirðíng, Aroni Hjörleifssyni, Guðmundi dýra, Þorgílsi skarða, og ymsar aðrar; og liggja 200 ár á milli þessara og hinna fyrri.

Landnámu verðum vèr þó að nefna, fyrst vèr höfum orðið að sækja svo margt í þá bók í ritgjörð þessari. Það ber vel við, að þó ekki sé til nema mjög fáar sögur úr ymsum hèruðum, og alls engar úr sumum, þá vitum vèr þó allar höfðíngja ættir á landinu frá landnámstíð og út í gegn, og getum á þann veg séð í hvaða ættum gekk öll héraðsstjórn, og fengið þannig allsherjarsögu landsins. Þetta allt finnst nú í Landnámu.

Nær menn fyrst fóru að skrifa ættvísi hèr á landi, verðr ekki með fullri vissu sagt, en líklegt er að það hafi verið hið fyrsta

verk, þegar farið var að rita sögur. Margir hafa eignað Landnámu, að öndverðu, Ara fróða, en það er ekki nema getgáta, og finnst enginn stafr fyrir því; en hitt vitum vér, að þar sem í sögum er talað um ættir eða landnám, þá er opt og einatt skýrskotað, að svo og "svo sagði Ari". Að hann hafi skrifað ættvísi þykir ekki efmál, en óvíst að það hafi náð krúngum allt land; og sem nærri má geta, þá gat hann ekki talið ættirnar, nema fram á sinn dag. Austanlands vitum vér að landnám eru rituð eptir fyrirsögn Kolskeggs fróða.

Hin elzta Landnámabók, sem vér nú höfum, er eptir Sturlu Þórðarson, og hans bók mun frumrit til allra annara landnáma-bóka, sem vér nu höfum.

Aldrei hefir neinn fræðimaðr verið Íslandi jafn þarfr, sem Sturla, þar sem eptir hann einan liggir Íslendingasagan mikla og Landnáma, tvær hinar beztu bækir á íslenska tungu. Landnáma er hin mesta prýði bókmenta vorra, og engin sögubók er oss jafn dýrmæt, sem hún; í sumri grein væri meiri skaði fyrir sögu landsins að missi hennar einnar, en allra hinna. Þessa bók hefir Sturla ritað, og teljum vér hann fróðastan mann í Sturlunga ætt.

Nú eru miklu fleiri Landnámur en þessi. Styrmir fróði († 1245) ritaði Landnámabók, en hún vök að líkindum mest að þeim, sem kristnir voru og hðr námu land.

Haukr lögmaðr ritaði Landnámu um aldamótin (hðrumbil 1300); sú bók er kölluð Hauksbók, og er enn til, og sumt með eigin-handarriti höfundarins. Hauksbók er ekki frumrit, heldr samsteypa af Sturlu bók og bók Styrmis. Nú þegar menn gá að Hauksbók nákvæmar, og bera hana saman við þau Landnámu handrit, sem vér höfum, þá sjáum vér, að Styrmis bók er töpuð, en Sturlu bók er sú, sem prentuð er eptir sðasta utgáfa Landnámu (1843); enda eru þar, sem sjá má, allar ættir taldar til „Sturlu í Hvammi“, eðr Guðnýjar, móður þeirra Sturlusona; en í Hauksbók er jafnan talið til Hauks sjálfs, og þegar Sturla í Hvammi er þar nefndr, er hann kallaðr „Hvamm-Sturla“.

Enn eru til ágrip af Landnámu, sem ríkir menn hafa látið búa til handa sðr, og haft sem handbók; til að mynda Melabók, sem enn eru til brot af, en ekkert er merkilegt við hana, nema að allar ættir eru þar leiddar til Melamanna.

Enn eru til ýngri Landnámu handrit, samsteypur af hinum eldri, þó mest sð tekið úr bókum þeirra Sturlu og Hauks; er

þó eitt og annað í heim, sem hvergi finnst annarstaðar, og sýnir það, að þeir hafa haft bækr, sem vèr nú ekki höfum¹.

Fyrst verid er að tala um Landnámu, þá er skylt að nefna hær Íslandíngabók Ara, sem þessu er náskyld. Það er lítil bók; en hvert orð í henni er gullvægt. Svo mjög vandaði Ari þessa sína bók, að hann sýndi vinum sínum, biskupum báðum og Sæmundi presti fróða, og endrbætti og leiðrætti handrit sitt að þeirra fyrirsögn, en lét þó bókina standa með sömu sniðum; breytti stöku hlut, og jók við, sem viðbæti, tveimr sfustu kapitulum, um biskupa og konunga ætt (11.—12. kap.); en í lok 10. kapitula stendr, sem í hinni: "her lýese sjá bók".

Enn er þá ótalað um annálana íslenzku.

Ekki getum vèr heldr neitt sagt með vissu, nær fyrst var farið að rita annála á landi hær. Vèr höldum þó, að það hafi verið seint, og ekki fyr en hætt var að rita sögur, og á fráleitt Ari, eðr hans tðar menn, neinn þátt í því. Í engri af sögum vorum mótar fyrir annálsformi; það lítr svo út, sem menn hafi ekki kunnað eða þekkt það söguform. Elzti annáll, sem nú er til, er konungs annáll, og nær fram að 1300, og höndin er frá sama tíma, og má vel vera, að þetta sè frumrit, en engar sönnur eru þó fyrir því. Sfðar voru margir annálar ritaðir á 14. öld, meðal þeirra er Flateyjar annáll (frá 1390), og fram yfir svarta dauða höldu menn áfram að rita annála, og laungu eptir að menn voru hættir að rita aðrar sögur. Hvort nú allir þessir annálar eru af einum toga spunnir, eða fleiri frumrit liggi þar til, þar um þorum vèr ekkert að segja að svo komnu, enda stendr það og á engu í því efni sem hær er um að ræða.

Hvað efni viðvkr, þá eru annálarnir mjög fáorðir um landnámatíð og söguöldina (870—1030); og af sögunum sjálfum vitum vèr betri deili á flestu en þar stendr, þó eitt og annað kunni að hrjóta með, sem vèr ekki vitum annarstaðar að. Menn verða líka með varúð að trúá öllu, sem stendr frá heim tíma. En þegar kemr fram yfir söguöldina, þá fara þeir að verða bæði fjölórðari og miklu áreiðanlegri; og allau þann tíma, sem ligger á

¹) Það er svo sem til dæmis þar, sem segir í einni, að Flóki Vilgerðarson, eðr Hrafna-Flóki væri Glámsson. Nafn föður hans finnst í engri gamalli sögubók, sem vèr nú þekkjum; það lítr svo út, sem Ari fróði hafi ekki sjálfr vitað hvers son hann var.

milli, og þángað til Sturlunga öld hefst, þá eru þeir að mjög miklu gagni, því frá þeim tína vitum vér fátt, nema það sem í þeim stendr og biskupasögnum. En eptir að Sturlunga öld þrýtr, kveðr þó mest að þeim. Frá fjórtánda öld vitum vér fátt annað, en það, sem í þeim stendr, enda eru þeir þá svo fjölordir, að þeir verða hálfildings sögur.

Þá er enn að telja sögurnar um kristnið og biskupa hér á landi. Fremst er saga Þorvalds hins víðförla og Kristnisaga. Þessar sögur heyra til hinnar síðari söguskript, þó þær sé báðar frá sögu-tímanum; en ekki þekkjum vér þó höfund þeirra með vissu.

Þá eru biskupa sögurnar: Húngrvaka, eða saga 5 hinna elztu biskupa; Jóns biskups saga hins helga; saga Þorláks biskups; tvær sögur af Guðmundi góða, og saga Árna biskups, sem þó er miklu veraldlegri en hinar, og má kalla Íslands sögu í lok 13. aldar. Laurentíussaga er enn; það er síðasta biskupssaga forn; hann varð biskup 1322.

Allar þessar sögur eru mjög merkilegar. Af þeim getum vér bezt séð um skólastofnan og lærdóm á Íslandi í fornöld.

Að síðustu viljum vér enn nefna einn flokk af sögum, og það eru þær, sem við koma átrúnadi, um landvætti og annað því-líkt. Heill flokkur er nú til af þessum sögum. Þær sögur þeirra Bárðar Snæfellsáss og Ármanns eru hér fremstar í flokki, og allar hinar standa, að kalla má, í skjóli þeirra. Þó hafa slíkar sögur verið mestar í kríngum Snæfellsjökul, og hefir þar allajafna verið fullt af tröllum og vættum allskonar.

Til þessa söguflokks heyra nú meðal annars Kjalnesinga saga, og Víglundar saga, sem víst mun vera af fornum toga spunnin, þó aldrei hafi þeir lifað á Íslandi, sem sagan er af. Enn fremr saga Þórðar hreðu; svo mikið verður sýnt, að sá maðr hefir aldrei lifað á Íslandi, að minnsta kosti aldrei á þann hátt, sem sagan segir, og þó er trúin á honum svo rík. Hann er nokkurskonar Völundur Íslands, sem menn eigna öll gömul listasmíði. Sagan eins og hún var, í öndverðu, því nú er hún mjög úr lagi færð og óforn, mun vera kynjuð af Hörðalandi, og hafa gengið í ætt Hörða-Kára, sem Þórðr var kominn af. Austanlands má tilfæra sögu Þorsteins uxafótar, einhvern bezta fornsögu þátt. Sú saga mun kynjuð úr Þrándheimi, eins og ættin, sem sagan er við riðin; enda eru Austfirðir mest bygðir úr Þrándheimi.

Enn fleiri mætti tilgreina, því sumum af þessum þáttum er skotið

him í aðrar sögur, svo sem í Grettis sögu það sem segir af Hallmundi og um Þórisdal, og margt slíkt.

Þó Ormr Stórolfsson hafi verið til, þá er þó allt fornt, og miklu eldra enn Íslands bygging, sem segir af Ásbirni þrúða, sem kvæðið sýnir.

Krókarefs sögu væri og réttast að telja hær til; ykjureinar er hún varla; það var aldrei siðr fornanna að búa til tilhæfulausar sögur.

Vær höfum að mestu sneytt hjá þessum sögum; þær koma ekki þessu máli við, en koma í góðar þarfir, þegar tala skal um átrúnað fornanna.

I.

Ísland bygðist um ofanverða níundu öld, og fram á tíundu öld stóð yfir bygging þess. Með Íslands bygging má í raun rættri segja, að byri sönn saga á Norðrlöndum, og þá einkum í Noregi. En af því nú Ísland bygðist nærfellt af allri vestrströnd Noregs, frá Hálogalandi og suðr til Agða, og göfgustu tættirnar flúðu land, þá þekkjum vær nöfn á hersum og jörlum í þessum hluta Noregs fram á byrjun níundu aldar, svo ef allt er athugað, þá höfum vær vitneskju af hverju fylki í Noregi vestanlands, og sögu þess, vel 50 ár áðr en Haraldr hinn hárfagri varð einvaldskonungur. En úr þeim hærudum í Noregi, sem ekki fóru menn úr til Íslands, þá höfum vær mjög litla spurn þaðan, og sízt það sem svo langt nái fram. Er því auðsatt, að Íslandi er það að þakka, að ekki lá í þagnar gildi þetta, sem vær vitum af Noregi að segja. Ættirnar, sem til Íslands fóru, fluttu með sér fornsögur þær, sem þeim voru skyldastar, og öll þan deili, sem þeir vissu á forfedrum sínum; hefir þetta geymzt, en glatazt fornsögurnar úr hinum hærudunum að mestu. Vær vitum nú ekki hvað það er, sem betr sannar en þetta, hvernig öll sagnarit á norrænu eru sprotin frá Íslendingum.

Hærud þau í Noregi, sem Ísland er helzt byggt frá, eru: 1) Hálogaland, á dreif um allt Ísland, en þó mest á Rángárvöllum og upp um Borgarfjörð. 2) Úr Þrándheimi bygðust Austfirðir; eru þaðan velflestir hinir stærstu landnámsmenn í Múlaþingum báðum; en óvæða annarstaðar á landi námu þrændr.

Þeir Þorsteinn hvíti, og ætt Yxnabóris, Hrafnkell Freysgoði, Brynjólfr gamli og bræðr hans, munu allir hafa verið úr Þrándheimi. 3) Úr Raumsdal eru Vatnsdæli; þar þekkjum vér ættir fram til jötna. 4) Af Mæri eru Síðumenn komnir. Þá taka við Gulaþingslög; úr þeim byggdist vestrströnd Íslands. 5) Úr Fjörðum og af Fjölum kom Skallagrímr og Íngólfr. 6) Úr Sogni er Breiðfirðingakyn, ættleggr Bjarnar bunu; þaðan byggdist og Árnessýsla að neðanverðu; þaðan eru og Freysgyðlingar í Skaptafellsþingi. 7) Af Hörðalandi komu ekki margir til Íslands, sem getið sè; þó komu hér til lands menn af ætt Hörða-Kára, en fáir þó, og eru ekki miklar ættir frá þeim á landi hér. 8) En af Ögðum og Rogalandi kom hingað mikið mannval: Geirmundr Heljarskinn, Reyknesfngar, Önundr trèsfótr, ættmenn Ölvis barnakarl, Öndotts kráku og Yxna-Þóris, og margir fleiri. 9) Úr Haddfngjadal kom Sel-Þórir vestra, og Þórir bræðrúgr hans syðra. 10) Af Þelamörk eru og nefndir stöku menn; en af Upplöndum og úr Víkinni nærfellt engir. Þó verðr að athuga, að ekki komu allir þessir rakleidis frá Noregi. Það getr nú euginn komizt fyrir upptök á, nær fyrst hófust samgöngur úr Noregi til Skotlands, Írlands og Vestreyja, þó allar líkur sè til, að það hafi verið mörgum hundruðum ára áðr en sögur hefjast, enda er ekki nema þriggja daga sigling þangað úr Noregi, svo þangað var svo skammt að sækja, og þangað höldu víkingar mest; þó er af írskum sögum að sjá, sem víkingaferðir Norðmanna hafi lagzt niðr um stund, en byrjað apr ekki fullt hundrað árum áðr en Ísland byggdist. Þá sóktu miklir víkingaflokkar þar vestr í löndin, og námu þar lönd, bæði á Írlandi og Skotlandi, en þó einkum í Sudreyjum og Orkneyjum; þessar eyjar má kalla að sè norrænar frá upphafi. Mest byggust Vestrlönd úr Sogni, af Rogalandi og Ögðum, og víkingar þaðan höldust þar við flokkum saman. Breiðfjörðr allr og Eyjafjörðr byggdist síðan vestan um haf, en ekki beint frá Noregi, einnig Skagafjörðr (Höfða-Þórðr) og mikið af landnámi Íngólfs. Það má fullyrða, að helmíngi allrar Íslandsbygðar er þaðan, og verða menn að hafa það fast í huga. Þeir ættmenn Ketils flatnefs og Hrapps, bróður hans, Geirmundr heljarskinn, Úlfr skjálgi og Reyknesfngar, Önundr trèsfótr, Helgi magri og Eyfirðingar, ættmenn Ölvis barnakarl, og margir fleiri, komu allir vestan um haf, höfðu sumir verið þar yfir 20 vetr útlægir úr Noregi, eða voru orðnir flendir í Vestreyjum. Allir þessir, sem nú voru

taldir, voru úr Sogni, eða af Rogalandi eðr Ögðum; má af því ráða, að þaðan hafi menn mest farið í vestrvíking. En allir þessir áttu, eins eptir sem áður, óðul í Noregi, svo ættunum sjálfum, og sambandi þeirra við Noreg, haggar þetta ekki í nokkurn máta. Í Hafstsjarðar orustu voru það mest þessir menn úr Vestreyjum, sem herskjöld hófu móti Haraldi, og má af þeirri orustu ráða, hve mikill styrkr þeirra var; og fyr en þeir voru unnir, gat Haraldr ekki slegið eign sinni á lönd á Rogalandi og Ögðum, eða í Sogni, því þetta allt voru óðalslönd þeirra Vestmannanna.

Þegar menn nú vilja athuga, í hvaða röð hëruðin hafi bygzt á Íslandi, þá er það hiklaust, að vestan og sunnan varð landið fyrst numið. Í Landnámu segir, að Austfirðir hafi fyrstir orðið albygðir. Vër viljum ekki neita þessu; og má vel vera það sè satt. En villi menn leggja það í orð þessi, sem hër hafi löndin orðið fyr numin, en í hinum fjórðungunum, þá fer því sjarri. Það má öllu fremr færa sönnur á, að þessi fjórðungur var síðast numinn allra. En allt eins fyrir því getr hann hafa orðið fyrst bygðr. Það er nú aldrei hægt að tilgreina, nær landnámu var fulllokið í hverju hëraði; en það sfor öldungis ekki saman, að þau hëruð yrði fyrst albygð, sem fyrst voru numin. Í öndverða Íslandsbyggingu komu til landsins stórmenni, sem helgudu sèr heil hëruð, geysi miklar auðnir. En þá liðu optast 30—40 vetra, áðr þeir fengið alskipað að bygð hërað sitt. Menn vita dæmin af Íngólfi, Katli hæng og Skallagrími. Þessir komu allir til landsins fyrir 880, og miklu fyr en aðrir landnámsmenn. Vër höfum sögur af, að Skallagrímr gaf lönd til bygðar á elliárum sínum. Íngólfr þykir oss líkast að varla hafi lifað það, að albyggt yrði landnám hans, því hann dó miklu fyr en Skallagrímr. Á Rángárvöllum voru og stórar lendur, sem ekki bygðust fyr en eptir 900, þó voru það helzt hëruðin upp til dala, sem menn síðast reistu bæi í.

Nær hëruð hafi að mestu verið numin á landi hër, getum vër ekki ákveðið, svo með vissu sè. Vër höfum þó ekki sögur af neinu landnámi til muna eptir svosem 920; og höfum vër fyrir satt, að þá hafi öll meginhëruð verið numin um allt land, eðr menn höfðu helgað sèr allt land að kalla, og flest hëruð voru þá orðin mjög bygð, og sum til fulls. Nú segir svo, að á sextigi vetrum yrði landið albyggt (870—930); en það er svo að skilja, að löndin voru numin áðr, en allt fram á þann tíma voru hëruðin að byggjast. Reyndar höfum vër sögur af, að lönd upp

til dala urðu fyrst numin um þetta leyti eðr jafnvel síðar. En vèr höfum líka sögur af mörgum, sem ekki komu til landsins fyr, en á ofanverðum dögum Hákonar Aðalsteinsfóstra, eðr um daga Haraldar gráfeldar og jafnvel síðar, og urðu þó margir þessara kyngöfgrir hèr á landi. En þessi dæmin eru þó fá hjá hinum, og haggja ekki þeim takmörkum, sem vèr hyggjum að setja megi: að land var alnumið 910—920; en albyggt 930.

En þau hèruðin, sem síðar voru numin, þá bar þar miklu örara að, þá var og siglíng sem mest til landsins, og leið kunnug, hvar að landi sem halda skyldi. Albygðust þá hèruð á fám vetrum, en fæstir námu þá svo stór lönd, sem hinir fyrri, eða sumir komu með svo mikla fjölskyldu, að þeir fengu jafnskjótt fullskipað á lönd sín nærfellt, svo sem Auðr djúpauðga og Helgi magri. Það er auðvitað, að það var ekki fyr en laungu eptir landnám, að bæir næði fullri tölu, og kemr það ekki þessu máli við. Nú þó að Austfirðir virðist að blasa við skipgengðinni af hafi, þá var þó ekki svo, að þar bæri menn fyrst í landsýn. Þjóðleiðin lá sunnar, og það einkum fyrst, meðan hafsið var mönnunum ókunnugt og menn höfðu geig af norðrinu, þar sem Dumbshaf og Tröllabotnar tóku við. Þegar menn sigldu til Íslands úr Noregi höfðu menn suðlæga stefnu, og vanalegast var, að menn komu að landi við Reykjanes og höfðu þar fyrstu sýn af landinu, og er það hægt að sjá, að þá lá beinast við að sigla vestr um landið; og svo var og, að sunnan og vestan á landi urðu öll hèruð fyr numin en norðan og austan. Það er svo að sjá, sem þeir einir hafi í fyrstu farið norðr um landið, sem komust í sjóvolk og hafvillur, sem segir um Önund trèfót og ymsa aðra. Höfðu menn beig af norðrinu, og þótti dælla við suðráttina að eiga. Því segir svo af Helga magra, að hann leitaði frétta við þór, hvar hann skyldi halda að landi; þór vísaði honum, sem nærri má geta, á norðrið, en ófagnaðr mikill þótti skipverjum hans það, að hætta sèr þángað á haustdegi, og spurði Hrólfur fœður sinn, hvort hann mundi hlýða þór, ef hann vísaði honum á Dumbshaf. Eiga Eyfirðingar þór það að þakka, að fjörðrinn bygðist að því sinni, enda varð sú raunin, að þar var þór heilráðr, því öll meginhèruð voru þá numin vestanlands og sunnan, en Helgi var ekki smáþægr, og þurfti að hafa mikið undir. Annað dæmi má taka af Íngimundi gamla, sem mestr var landnámsmaðr norðanlands, annar en Helgi magri; hann kom að landi í Borgar-

firði; en af því þar voru öll lönd numin, hèlt hann landveg þaðan og norðr í land, en kom ekki af hafi að Norðrlandi.

Það sem í landnámu segir, að síðast hafi bygzt milli Hornafjarðar og Reykjaness, þá er hér farið eptir álitum, af því þar var lökust landtaka, en ekki var þó svo í raun og veru. Það eru nefndir stöku landnámsmenn í Lóni býsna snemma, svo sem Þórðr skeggi, og Hrollaugr kom víst til landsins skömmu eptir 900; og má það ekki kalla ýkja seint. Rángárvellir vitum vèr að er annað elzta landnám á landi. Árnes þing varð nokkuð seint numið, milli Þjórsár og Ölfusár, en snemma var numið það sem Íngólfr bygði, frá Ölfusá og út á Reykjanes. Þetta skal nú allt betr sagt síðar. Hèrúðin í kríngum landið urðu numin hèrumbil í þessari röð: Gullbríngusýsla: 874. Rángárvellir: 877. Borgarfjörðr: 878. Breiðafjörðr norðan og sunnanverðr: 884—896. Húnavatnssýsla (Íngimundr gamli) hèrumbil 890. Eyjafjörðr hèrumbil 890. Ísafjörðr og Strandir hèrumbil 900. Skagafjörðr: 900—910. Austfirðir hèrumbil 890—920.

Um það, hver fyrstr fyndi Ísland, eru deildar sagnir. Hauksbók nefnir til þess Garðar Svafarsson; en í Landnámu Sturlu lögmanns segir, að það væri Naddoddr, og sagt enn fremr, að “svo sagði Sæmundr prestur enn fróði” og er það því eflaust réttara. Naddoddr var líklega ættaðr af Ögðum, og var bróðir Yxna-Þóris, er síðar skal geta. Naddoddr átti dóttur Ölvis barnakarls af Ögðum. Hann var mesti víkíngur, og staðfestist í Færeyjum, af því hann átti hvergi annarstaðar fritt. Vèr höldum að Sigmundur Brestisson sè kominn af honum. Hann vildi einhverntíma vitja Færeyja úr Noregi, en varð sæhafi til Íslands. Hann kom að Austfjörðum, þar sem Reyðarfjall heitir. Hann sá ekki tíðinda, dvaldi skamma hríð við landið og kallaði Snæland.

Því næst er nefndr Garðar Svafarsson, sænskr að ætt. Hann fór að tilvísan möður sinnar framsýnnar að leita Snælands. Aðrir segja hann færi til Suðreyja, að heimta arf konu sinnar. Hann kom að Horni hinu eystra, og sigldi norðr um landið, og var í Húsavík um vetr. Hann sigldi fyrstr umhverfis landið, og fann að það var eyland; kallaði hann það Garðarshólma.

Hinn þriði, sem kom til Íslands, var Hrafna-Flóki Glámsson, dóttursonr Hörða-Kára. Öll sagan um hann er mjög forneskjuleg, þar sem talar um hrafna hans, og annað fleira, svo og föðurnafn hans, sem fáir mennskir menn munu hafa borið. Flóki var

hörðskr að ætt. Hann fór af Hörðalandi að leita Gardarshólma, kom austan að Horni og sigldi vestr um Reykjanes og Faxaflóa, og Breiðafjörð, og tók land við Barðaströnd og var þar um vetr. Þeir gengu um vorið norðr á fjöll, og sáu fjörð fullan af hafssnm; því nefndu þeir landið Ísland, en fjörðinn Ísafjörð; og sem alkunnugt er, þá lastaði Flóki landið, en Þorólfr smjör lofaði það sem mest, sagði smjör drjúpa af hverju strái, en Herjólfur sagði kost og lúst á; þó varð svo að lokum, að Flóki bar heimin á Íslandi: hann nam laungu sðar land í Skagafirði, og er einn af þeim fáu, sem þángað komu af ætt Hörða-Kára. Sonr Þorólfs smjörs var Audun rotinn, lángaði Guðmundar ríka. Er sem Þorólfr hafi órað fyrir, að ætt hans mundi bera gæfu á þessu hinu nýja landi. Þorólfr var Færeyíngur. Úti hinu danski var sonr Gardars; hann fór og til Íslands, og var Hróar Túngugóði sonr hans, og er þaðan mikil ætt í Skaptár-þingi.

Frá Naddoddi eru og ættir á Íslandi. Synir hans tveir, Már og Bründólfur, námu land í Árnes-þingi með þeim möðurfrendum sínum, ættmönnum Ölvis barnakarls. Þannig fór svo, að allir þeir, sem fundið höfðu Ísland, komu á síðan sjálfir til landsins eða þá synir þeirra, og eru ættir frá þeim vellestum, en ekki telja menn afmæli landsins frá komu neinna þessara þriggja, þó næst lægi að telja það frá Flóka, sem landinu gaf nafn fyrstr; og eigi vitum vér neitt með vissu að ákveða, nær þeir hafi komið til landsins. Vér munum sjá sðar, að Íngólfr kom fyrst til landsins 871; mætti þá ætla, að ein 8—10 ár væri þá liðin frá því, að Naddoddr fyrst fann landið. Öllu styttri tími hefir það varla verið, því á frásögninni er auðsætt, að nokkuð leið á milli hveirrar fararinnar. Við aldr Naddodds kemr þetta vel heim. Öxna-þórir bróðir hans lifði fram á daga Haraldar hárfagra, og námu sonasynir hans land á Íslandi. Hjalte Skeggjason (fæddr 965) var fimti maðr frá Naddoddi, en Hallr í Haukadal (fæddr 995) sjötti maðr. Teli menn þaðan fram, svo ætti Naddoddr að hafa fæðzt hérumbil 830—840; því ber vel saman við það, að hann var dótturmaðr Ölvis barnakarls. Af Ölvi er svo mikil ætt, að hægt er að vita nær hann hafi lifað. Synir Naddodds, Már og Bründólfur, er sagt að hafi komið út snemma Íslandsbygðar.

En landnámsfeðr landsins eru þeir kallaðir: Íngólfr og Leifr; þeir voru báðir ættaðir af þelamörk. Þeir bræðr Björnólfur og

Hróaldr voru gerðir þaðan fyrir víg, og fóru vestr á Fjalir. Íngólfr var Arnarson, Björnólfssonar, en Leifr Hróðmarsson, Hróaldssonar. Um það bil er þeir fóstbræðr Íngólfr og Leifr voru í uppvexti, var Atli á Gaulum jarl í Sogni, en þeir synir jarls: Hersteinn, Hólmsteinn og Hásteinn, voru þá úngir og á aldr við þá fóstbræðr. Frá viðskiptum þeirra allra segir í Landnámu (1. 3) og í upphafi Flóamannasögu, og urðu þau upptök og upphaf Íslands bygdar. Í fyrstu var vinátta með þeim öllum. Þess er getið, að þeir gengu allir í lög og herjuðu eitt sumar í vestrvíking; fór allt vel með þeim, en Atlasynir voru ofstopamenn miklir, og fengu þeir fóstbræðr brátt að kenna á því. Þá var Íngólfr tvítugr, en Leifr átján vetra, er þeir fóru í hernað; segir svo, að þá hafi verið lög, að engir ýngri en tvítugir væri liðtækir í víkingalögum; vildu þeir því gjöra Leif rækan, en engar sönnur vitum vér á, að slík lög hafi almenn verið með víkingum; hitt var miklu fremr, að frá tólfta ári og fram á átjándu vetr var það, að ríkismanna synir fengu skip og liðskost hjá fedrum sínum, til að leita sér fjár og frama, og reiddi flestum vel af; svo voru menn bráðgjörvir í þá daga. Svo er í fornum sögum sagt um Hálf konúng, að hann fór tólf vetra á herskip; sama segir síðar um Eirík blóðöx og Ólaf hinn helga, og marga fleiri mætti enn tilgreina. Um Atlasonu er það og mjög ólíklegt, að þeir þá svo snemma hafi verið á þrítugs aldri, sem enn skal sýnt verða, er lítið er til aldrs og dauða föður þeirra, en útkomu Hásteins til Íslands, sem varð svo laungu síðar. Í Flóamanna sögu segir nú, að þeir væri tvö sumur í hernaði, en í Landnámu: að það væri eitt sumar. Á þessu bili önduðust fedr þeirra Leifs og Íngólfs. Hældu þeir Atlasonum veizlu, urðu ölmál þeirra heldr frek, kom til heitstrenginga og lauk með fjandskap. Varð, sem opt kann verða, kona þeim að rógi: Helga sagra systir Íngólfs, er Hersteinn lagði hug til, en Leifr unni henni áðr, og hafði Íngólfr hugað honum þann kost. Frá ölmálum þeirra segir svo í Flóamanna sögu: "Helga bar öl að veizlunni, hún var allra kvenna vænst og kurteisust. Svo er sagt, að Hersteinn liti opt til hennar blöflega, og að þessari veizlu strengdi hann þess heit, að annaðhvort skyldi hann Helgu eiga eðr enga konu ella. Kvæðst hann nú fyrstr hafið hafa þenna leik, og áttu nú, Íngólfr! segir hann. Íngólfr svarar: Hásteinn skal nu fyrst um mæla segir hann, því hann er vor vitrastr og vor formaðr að öllu. Hásteinn mælti þá: þess strengi eg heit, segir hann, þó að mér sé

vandi á við mann, að eg skal eigi halla röttum dómi, ef mér er trúað til dygðar nm. Hersteinn mælti: eigi er þessi heitstrenging þín þeim mun skýrlegri, sem þú ert reiknaðr vitrari en vèr; eðr hversu máttu gera ef þú átt við vini þína um eðr óvini. Hásteinn svarar: það ætla eg mér sjálfum fyrir að sjá. Þess strengi eg heit, segir Íngólfr: að skipta við engan arf nema við Leif. Eigi skiljum vèr þetta, segir Hersteinn. Hásteinn kvaðst þetta gjörla kunna að sjá: Leifi vill hann gipta Helgu systur sína. Leifr strengdi þess heit, að vera eigi verrfeðrúngr. Hásteinn svarar: eigi mun mikið fyrir því, því að faðir þinn fór fyrir ill-virkja sakir af þelamörk og hingað. Nú þrýtr veizluna”¹.

Þeir skildust með fáleikum, og um vorið, er þeir skyldi í víking, sættu þeir bræðr Hersteinn og Hólmsteinn Leifi, er hann skyldi fara í víking; slóst í bardaga við Hísargafi, féll Hersteinn, en Hólmsteinn flýði. Næsta vetr féll Hólmsteinn, í atförlu að þeim fóstbræðrum, Íngólfi og Leifi. Þá var Hásteini selt sjálfdæmi; hann var vitr og røttðæmr; hēlt hann vel heit sitt: lagði ógildan Herstein brøður sinn fyrir atförlu og tilræði, en fyrir vís Hólmsteins, er hefna vildi brøður síns, skyldu þeir frændr hafa fyrir-gjört öllum öðlum sínum, og vera útlægir innan þriggja vetra, eða dræpir að öðrum kosti. Þá fóru þeir að leita Íslands, sem Flóki og Garðar höfðu fundið fyrir skemstu. Þeir voru einn vetr austan á landi; þá hurfu þeir aptr til Noregs, en Leifr fór þaðan til Írlands og herjaði þar; hafði hann áðr fengið systur Íngólfs. Nær þeir hafi fyrst farið að leita Íslands verðr eigi með fullri vissu sagt. Ari fróði segir svo: “Ísland bygðist fyrst úr Noregi á dögum Haraldar ens hárfagra, Hálfðanar sonar ens svarta, í þann tíð, að ætlun og tölu Teits sóstra míns, þess manns, er eg kenna spakastan, sonar Ísleifs biskups, og Þorkels föðurbrøður míns Gellissonar, er langt mundi fram, og Þuríðar Snorradóttur goða, er bæði var margspök og óljúgröð, er Ívar Ragnarsson loð-brókar lét drepa Játmund enn helga Engla konúng, en það var deelexx vetrum eptir burð Kristis, að því er ritið er í sögu hans. Íngólfr hēt maðr norrænn, er sannlega er sagt að færi þaðan til Íslands, þá er Haraldr hinn hárfagri var sextán vetra gamall, en í annað sinn fám vetrum síðar” (Íslend. b. kap. 1); og enn fremr segir í Landnámu-handritum nokkrum nýjum, og mun sögn Ara hafa

¹) Upphaf Flóamanna sögu hefir aldrei verið prentað; höfnum vèr því tilfært þenna kafla orðrétta eptir handritum sögunnar.

vakað fyrir þeim er það ritaði: "Það var á setta ári ríkis Haralds konungs hins hárfagra, er þeir Íngólfr fóru að leita Íslands, en sex vetrum síðar fóru þeir að byggja landið, það var á þrettánda ári konungdóms Haralds hins hárfagra; þá hafði hann verið tvo vetr einvaldskonúgr að Noregi, síðan Hafrsfjarðar-ornsta var; það var fjórum vetrum eptir fall Játmundar konungs á Englandi, hins helga" (Landn. 1. 6). Nú kemr það saman, að það væri á setta ári ríkis Haralds, og sextánda aldrs ári hans, sem Ari segir, því tíu vetra tók hann konungdóm, að því er sögur allar segja; hefði það eptir því átt að vera sumarið 866. Nú má af sögum þeim, sem vör enn höfum, telja sér þetta sjálf til, og mun sjást, að oflángt er hér látið líða milli Íslandsferða þeirra Íngólfs og Leifs; er hér það helzt til marks, að með fullri vissu má sjá, að synir Atla jarls lifðu ein fjögur eða fimm ár fram yfir þenna tíma, en af vígi þeirra Hersteins og Hólmosteins hlaut einmitt hin fyrsta ferð Íngólfs og Leifs út til landsins, og síðan bygging þess; en hina síðari útkomu þeirra hafa fræðimennirnir í fornöld ákveðið svo gaumgæfilega, að þeim reikningi skjátlar eigi hið minnsta, sem enn má sjá, ef athugað er. Vill hér svo vel til, að önnur saga er til samanburðar, og það Egils saga, sem í öllum greinum er svo góð, að orð hennar verða með engu móti rengd. Þar getr um sonu Atla jarls frá Gaulum, og viðskipti þeirra við Ölvi hnúfu. Berðlu-Kári, faðir þeirra Ölvis og Eyvindar lamba, var vinr og fóstbróðir Kveldúlfs. Kveldúlfr kvongadist í elli sinni og fékk Salbjargar, dóttur Berðlu-Kára. Þeir bjuggu allir í Fjörðum, í grend við þá Atlasonu. Að blóti einhverju á Gaulum sá Ölver Solveigu hina sögru, jarlsdóttur, systur þeirra bræðra, Atlasona; síðan bað hann hennar, en jarlinum þótti manna munr, og vildi eigi gipta hana. Síðan orti Ölver mörg mansaungskvæði um Solveigu, og svo mikið gerði Ölver sér um hana, að hann lét af herferðum, og voru þeir þá í herferðum eptir einir: Þorólfr Kveldúlfsson og Eyvinr (Egilss. kap. 2). Þá voru þeir í uppvexti jarlssynir; þeir voru mestu ofstopamenn og óðælir víkíngar; urðu þeir æfir og uppvægir yfir þessum tiltektum Ölvis, og skömmu síðar, sama haust er Haraldr hárfagri hafði um sumarið barizt við Auðbjörn konúng og Arnvið á Sunnmæri, en það var, sem sjá má af konungasögunum, fjórum vetrum fyrir Hafrsfjarðar-orustu, eðr 868, veittu þeir Atlasynir helmsör at Ölvi hnúfu, og vildu drepa hann. Þeir höfðu lið svo mikið, að Ölver hafði enga

viðstöðu, og komst með hlaupi undan. Hann gerðist sama haust handgenginn Haraldi, og skáld hans. Setjum vèr nú svo, að hið næsta sumar eptir aðförina við Ölvi hafi þeir allir farið í víking fóstbræðr, þá verðr fall Hersteins 870, en fall Hólmsteius 871, og mun þetta láta nærri. En um Atla jarl og Hástein er það að segja, að jarlinn féll laungu síðar, um 900; fór Hásteinn þá til Íslands, og hefir hann þá verið um fimtugt. Þeir bræðr allir munu vera fæddir um 850, en þeir Hersteinn og Hólmsteinn hafa fallið mjög úngir. — Þeir Íngólfr og Leifr fóru nú í landa leit til Íslands, og voru þar einn vetr (872); en það var úr Noregi að Leifr hélt í hernað til Írlands, og svo til Noregs aptr, hafa þeir þessi misseri að líkindum hafzt við í Fjörðum, því Kveldúlfr, og margir aðrir þar, voru vinir þeirra. Hyggjum vèr, að tveir vetr hafi gengið til þessa (873—874), þartil þeir fóru alfarnir að byggja landið. Kemr þetta og einmitt í sama stað niðr og sögurnar greina, að þetta hafi verið árið 874. Landnáma segir svo: “Sumar það, er þeir Íngólfr fóru að byggja Ísland, hafði Haraldr hárfagri verið tólf ár konungur að Noregi”. Þá var líðið frá upphafi þessa heims sex þúsundir vetra, og LXXIII vetr, en frá holdgan drottins deee og LXXIII ár” (Landn. 1. 6). Hèr er að eins það aðgætandi, að rfkis ár Haralds eru talin frá 862, þó hitt sè algengara, að telja frá 860.

Það er enn eitt atvik í Eglu, sem má færa til sönnunar um það, hvenær bygging landsins hófst: Þórólfr Kveldúlfsson var drepinn 877, eða fimn árum eptir Hafrsfjardar-orustu, sem allt verðr að miða við í sögu Haraldar hárfagra. Þetta sumar fór til Íslands Ketill hængr, vegna dráps Hildiríðarsona. Nú segir í Eglu, að “þrem vetrum áðr höfðu þeir Íngólfr og Leifr farið að byggja Ísland, og var mönnum þá all-tíðrætt um þá ferð” (Egilss. kap. 23). Kemr allt þetta í sama stað niðr. Þrjá vetr var Íngólfr á Íslandi, áðr hann tæki sèr bústað í Reykjavík: hinn fyrsta að Íngólfs-höfða (875); það vor var drepinn Hjörleifr. Annan vetr var Íngólfr að Hjörleifshöfða (876), en hinn þriðja í Ölfusi. Um vorið eptir (877) fór hann suðr yfir heiði og saun þar öndvegissúlur sínar. Þetta ár er afmæli Reykjavíkr, og var bærinn reistr það sumar. Af Eglu er nú að sjá, sem Íngólfr hafi þá samsumars farið utan til Noregs, því haustinu áðr en Skallagrímr færi til Íslands er Íngólfs getið; þar segir svo: “þar voru komnir vinir þeirra og kunníngjar: Íngólfr Arnarson og sörunautar hans, og tekið sèr landkosti og bústað á Íslandi” (Egilss. kap. 25); má vera

að Íngólfr hafi þenna vetr, sem í hönd fór, verið í Noregi, því þetta var um haust, og hefir hann þá farið til landsins aptr sama vorið og þeir Skallagrímr; er ekki ólíklegt, að það hafi verið að tilvísan Íngólfs hvar þeir komu að landi.

Hafi Íngólfr verið tvítugr, sem segir í Flóamanna sögu, er hann fór í víking með þeim Atlasonum (869), þá hefir hann farið hálfþrítugr að byggja landið. Hann kvongaðist í Noregi, líklega síðustu vetrna sem hann var þar, áðr hann færi þaðan alfarinn, og átti Hallveigu Fróðadóttur, systur Lopts hins gamla, en föður-systnr Lopts Ormssonar landnámamanns. Nær Íngólfr hafi andazt verðr það næst komizt, sem segir: að það var Þorsteinn, sonr hans, sem þingið setti á Kjalarnesi; má af því sjá, að þingið var sett eptir dauða Íngólfs. Nú er það fyrsta mál, sem vèr vitum að sótt hafi verið á Kjalarnesþingi, vígsmálið Ófeigs grettis, sem Önundr trèsfótr sótti, og sem um er getið í Grettlu. En það var sama sumarið og Ólafr seilan fékk Áldísar, og Auðr hin djúpa-
auðga andaðist, og var það, eptir sem næst verðr komizt, 906—908, eða þau árin. Nú hyggjum vèr, að Kjalarnesþing hafi þá verið nýstofnað. Hefir Íngólfr þá andazt um aldamótiu, og eigi orðið mjög gamall maðr. Þeir voru jafnaldrar hans Skallagrímr og Íngimundr gamli, og lifðu þeir báðir langt fram yfir þenna tíma. Þorsteinn Íngólfsson mun hafa lifað fram á miðja tíundu öld, og orðið gamall maðr. Þorkels mána sonar hans er fyrst getið við deilur þeirra Kaldbeklinga við þá sonu Önundar trèsfótar: Þorstein og Þorgeir, en það var nálægt 950, svo sem sjá má af aldri þeirra feðga Þorgríms og Ásmundar hærulánga; hefir Þorsteinn þá verið andaðr. Þorkell máni andaðist 985.

Mestir þeirra, sem bygðu í landnámi Íngólfs, voru þeir frændr: Helgi bjólan og þeir bræðr Örlygr gamli og Þórðr skeggi; þeir komu allir vestan um haf. Helgi kom fyrstr þeirra til landsins, hafði hann áðr verið í Suðreyjum með Auði systur sinni og Þorsteini syni hennar, en Ketill faðir hans var þá andaðr fyrir nokkrum árum, er hann brá bygd sinni og fór til Íslands; en nær það hafi verið, má til fulls sjá af Eyrbyggju. Þar segir svo: að þegar Björn austræni fór útlægr úr Noregi til Suðreyja, þá var Ketill faðir hans andaðr, en hann fann þar fyrir Auði systur sína og Helga bróður sinn, og buðu þau honum kosti með sér (Eyrb. kap. 5). Björn var tvo vetr í eyjunum áðr hann færi til Íslands; en það var tólf vetrum síðar en Íngólfr (886); þá var Helgi enn

ófarinn; kom Björn fyrstr sinna kynsmanna til landsins. En svo sem sex vetrum síðar, er Auðr kom til Íslands (hèrumbil 892), var Helgi kominn þángað og hafði tekið sér bústað. Hefir hann því komið til landsins einhverntíuna á þessu sex ára bili (886—892). Í Landnámu segir og, að hann kæmi úr Suðreyjum, og kom hann kristinn, sem flestir hans kynsmenn. Helgi bjó að Hofi á Kjalarnesi; þar var hof mest á Íslandi. Örlygr Hrappsson, bróðurson Ketils flatnefs, kom síðar út af Írlandi. Örlygr kom fyrst að Vestfjörðum og nam Patreksfjörð; á undan honum hafði Örn numið Arnarfjörð, og þeir Án raudfeldr; má af því marka, að útkoma Örlygs var nokkuð seint. Skipverjar Örlygs bygðu Patreksfjörð margir; en hann fór sjálfr suðr á land, eptir tilvísan Patreks fóstura síns, segir sagan; en líklega hefir hann þó áður haft spurn af, hvar ættmenn hans höfðu tekið sér bústað á landinu. Hann var hinn fyrsta vetr með Helga, bræðrungi sínum. Örlygr bjó að Esjubergi, Valþjófr gamli var sonr hans. Torfi Valbrandsson, sonarsonr Valþjófs, lifði á ofanverðri tfundu öld. Um Örlyg er það merkilegt, að mikill landvætta átrúnaðr hefir gengið í hans ætt. Vèr getum þessa hér, því ella er þess miðr kostur. Þaðan er sprottin Kjalnesínga saga, ágæt saga í sinni röð. Esja gamla var landvættur, og kom af Írlandi eins og Örlygr, hafa þeir ættmenn trúað á hana, og haldið hún byggi í fjallinu, sem þeir nefndu eptir henni, og bæinn með, sem Örlygr reisti bú á. Hafa þeir líklega trúað, að þeir dæi inn í fjallið. Líka trú höfðu þórnésíngar á Helgafelli, Freysgyðlíngar á Svínafelli, Raudmellingar á Þórisbjörgum, og miklu víðar um land má finna þessa dæmi. Nú vitum vèr, að ætt Örlygs, eins og allra ættmanna Bjarnar bunu, var hersborin og óðalborin í Sogni. Á Balaströnd í Sogni eru örnefni enn kend við Esju, og fjallið svipað Esjunni á Íslandi; nú er líklegt, að bústaðr þeirra lángefðga hafi verið í miðjum Sogni, og er þá enginn staðr betr til fallinn, en Sýrströnd og Balaströnd, og löndin þar um kríng. Hefir nú Örlygr gamli haft þaðan söguna, og gefið Esju sinni land í fjallinu hjá sèr, eins og hún átti fyr í Noregi hjá fedrum hans. Að Kjalnesínga saga sè ein af þeim sögum, sem kalla má landvætta sögur, mun hverjum ljóst sem söguna les. Esja var Hörgabrúðr Kjalnesínga, líkt og Bárðr var Áss Snæfellinga. Um Búa, fóstura Esju, og veru hans með Dofra jötni, er sama að segja. Mennt hieldu, og það var að vonum, að samgánga og samlif væri milli landvætta í báðum löndunum, Íslandi og Noregi. En

sagan er nú mjög úr lagi færð og blandað við landnámsmenn, enda mun sagan skrásett nokkuð seint. Jökulsháttur er áframhald sögunnar, og er án efa það gamalt, að Jökull væri dótturson Dofra, einnig víðreign hans við föður sinn og hrakningar hans síðan. Margt er í Kjalnesínga sögu rángt um landnám á Kjalarnesi, og er þó sagan skráð þar í héraði, sem sjá má af því, hvað öll örnefni standa heima. Synir Helga bjólu eru rángnefndir, svo og um hofsbrennu Búa; það er allt tilhæfulaust. Líka vita menn, að Örlygr bygði bæinn á Esjubergi, en Esja bjó aldrei nema í fjallinu.

Síðastr allra þeirra mun þórðr skeggi, bróðir Örlygs, hafa tekið bústað. Hann kom fyrst að landi fyrir austan, í Lóni, og bjó þar 10—15 vetr, en seldi síðan Úlfjóti löndin og ræðist sjálf suður á Nes. Hann átti Vilborgu, dóttur Ósvalds og Ulfrúnar hinnar óbornu, dóttur Játmundar konungs á Englandi. Má af því marka að hann hefir komið hingað kristinn. Þórðr var þá kominn á Suðrnes, er Ketilbjörn kom til Íslands (hærumbil 905). Helgu og þurði, dætr þórðar, áttu þeir Ketilbjörn og Eyrkr í Goðdölum, en son átti hann engan, svo vðr vitum.

Eptir að Íngólfr hafði numið á Suðrnesjum, færðist bygðin smátt og smátt norður á við. Borgarfjörðr bygðist þar næst, en svo Breiðifjörðr, þá Vestfirðir, og lítr svo út, sem bygðin hafi svo færzt koll af kolli vestr og norður um landið, því enn voru ónumin hêruð norðanlands er alnumin var mestöll vestríða landsins. Fyrstu landnámsmenn allir, sem vðr þekkjum, settu bústaði sína suður og vestr um landið. En um það leiti að alnumið var að vestan Breiðifjörðr, Borgarfjörðr og fleiri hêruð, fóru menn að nema norðanlands, og eru mörg rök til þess, að öll bygð varð síðar norðanlands en vestan og sunnan. Gullbríngusýsla er fyrsta landnám á landi hêr, þá Rángárvellir, en síðan Borgarfjörðr, þá Breiðifjörðr, og svo koll af kolli; þó verðr samstundis bygð í ymsum hêruðum síðan. Skallagrímr nam nærfellt allt þverárþíng. Að vestan rêðu lendur hans þíngamótum, en að sunnan náði þíngið að Hvalfjarðar botni, en Skallagrímr nam eigi lönd fullt svo langt í suður. Hvalfjörðr deildi þá og fjórðungum. Miklu síðar, á tólftu öld líklega, varð breyting á því, og deildi Hvítá fjórðungum, og svo hefir jafnan verið síðan. Varð þá fjórðungaskipti í miðju þíngi, en eflaust munu þó þíngamótin fornu hafa haldizt.

Mest á Íslandi eru þau landnám: Ketils hængs, Íngólfs, Skalla-

gríms, Breiðfirðinga og Helga magra eðr Eyfirðinga. Eru þessi hvort um sig nærfellt heilt þing, en öll til samans eru þau meir en þriðjungur allrar Íslandsbygðar að mannafla og styrk, þó eigi sè það þriðjungur alls landsmegins.

Af Mýramönnum er mikil saga. Kveldúlfur var kynborinn hersir í Fjörðum í Noregi. Úr forneskju er ætt Kveldúlfs talin frá Hrafnistumönnum, frá Katli hæng og Grími lodinkinna. Hrafnistu ættin er einhver hin göfgasta af fornum ættum; eru af þeim lángefðum: Katli, Grími og Örvar-Oddi, miklar sögur og fornkvæði, voru þeir í aðra ætt komnir af jötnum eða Finnum, en af álfum í hina; því fylgði og þeirri ætt jafnan, að í henni voru frðastir menn — það höfðu þeir af álfum, — en þarhjá voru jafnan í ættinni menn hamramir og allra manna ljótastir, — öllu því jötnar. Það fylgdi hamrömmum mönnum sem segir um Kveldúlf, að þegar kvelda tók gerðist hann styggr og úrillr; hann var og kveldsvæfr. Það var trú á forneskju, að slíkir væri eigi einhamir; voru þeir menn um daga en vargar á nóttum, og kom trölls-eðli þeirra jafnan fram er myrkva tók. Mikill ramleiki fylgdi Hrafnistu ætt: þeir höfðu hvervetna byr; við boga og skot eru þeir jafnan kenndir. Viðreign Ketils hængs við Gusi jötun er alkunnug, þaðan eru Gusisnautar örva frægastar í sögum, og nöfn þeirra: hremsa, flaug og siffa, eru alkennd í ljóðum. Þó dugðu betr Jólfsnautar Örvar-Odds.

Síðan Ketill vann orminn fylgði hængs nafnið jafnan ættinni, og báru það margir, sama er að segja um Lodinkinna nafnið. Hrafnhildr og Lophæna (álfkonuheit) eru nöfn, sem hvergi finnast nema í Hrafnistu ætt. Ketill hængur er einhver hinn elzti í fornaldar sögum, og frá honum er skamt ótalid fram til jötna. Af hans var óargr jötunn, en faðir hans hálftröll. Örvaroddr sonarsonr hans lifði 300 vetra, og þó var hann í elli sinni á Brávelli móti Haraldi hilditönn, enda er Íngimundr gamli talinn sjötti maðr frá Katli hæng, og er því auðsèð, að ekki gat hann verið bræðrúgr Kveldúlfs, er það og víst, að enginn maðr bjó í Hrafnistu með því nafni á dögum Haralds hárfagra. Það er ekki efandi, að forfeðr Kveldúlfs hafa að lángefðatali verið hersbornir og óðalbörnir í Fjörðum manna frá manni; en nú þektu menn ekki næstu forfeðr Kveldúlfs, og skeyttu því saman ættina á þessum stað við Hrafnistumenn, fornaldar ættina, sem Kveldúlfur taldi ætt sína frá, þó víst sè, að Kveldúlfur er sá elzti maðr í þeirri ætt, sem vèr höfum sögur af. Hver sem gera vill Ketil gamla hæng að mennsk-

um manni, kemst í Ókljúsandi bobba, þegar hann á að fara að rekja ættir landnámsmanna frá honum. Vör vitum að Ketill hængur hét hersir í Naumudal á dögum Haraldar hárfagra, eins getr vel verið að einhver með Áns eða Gríms nafni hafi þá og verið uppi.

Engin íslensk saga er svo mjög riðin við Noreg frá öndverðu sem Egilssaga. Sagan hefst fyrst með Haraldi hárfagra, er hann sótti til ríkis norðr í Þrándheim (865); og rekr síðan vetr fyrir vetr 13 ár hin næstu, þángað til Skallagrímr fór til Íslands (878). Þá verðr bil á um stund, þrjátígi vetra, þartil Þórólfr Skallagrímsson fór utan fyrsta sinni, og Björn höldr kemr til sögunnar (908—910). Úr því segir í sögunni frá öllum stórtíðindum, sem við bar í Noregi, það sem eptir var daga Haraldar hárfagra; svo um Eyrík blóðöx og tíu hina fyrstu vetr Hákonar Aðalsteinsfóstra, til 945, er Egill kom úr síðustu utanferð sinni. Það eru því fullir 80 vetr, sem sagan er að staðaldri, að kalla má, við Noreg riðin.

Það er eigi úr lagi að tilgreina hér, hvernig í sögunum er talið til um upphaf ríkis Haraldar hárfagra og um stjórnar ár hans.

Ríkis ár Haraldar eru ýmist talin frá því hann varð fyrst konúgr, og faðir hans andaðist, eðr frá því hann varð einvaldr yfir Noregi, og stendr jafnan á tug það sem segir um aldr hans, eðr ríki. Hðsfuðatriðin, sem vitnað er til í æfi hans, eru þessi:

Hann tók tíu vetra konúgdóm (860); tvítugr varð hann einvaldr Noregs (870), sama ár og Játmundr helgi var drepinn á Englandi, og er víða miðað við dauða hans í sögum, þar sem talað er um Íslands bygging eðr setningu alþingis og annað fleira. Sjötígi vetra var hann alls konúgr í Noregi (860—930); en sextígi þar af einvaldr (870—930). Þegar hann hafði fimtígi vetra verið konúgr, skipti hann ríki með sonum sínum (920); en tíu vetrum síðar lét hann af konúgdómi (930); en andaðist þrem vetrum síðar (933). Er að eins þess að gæta, að hér eru einvalds ár hans eigi talin öldúngis frá Hafsrðjarðar-orustu, sem víst er að varð 872, heldr tveim vetrum fyr, og þá bar það líka uppá dauða-ár Játmundar, sem mönnum var svo gjarnt að telja frá; enda má það til sanns vegar snerast, þegar að er gáð. Konúgr yfir endilaungum Noregi varð hann að vísu ekki fyr en eptir orustuna í Hafsrðri, og fyr hafði hann eigi kúgað til hlýðni alla konunga. En þrjá vetrna næstu á undan sat Haraldr í friði í Þrándheimi, og á þeim tíma lá niðri allr ófriðr í landinn, en

hvert sumar þar á undan hafði hann átt orustur, svo að aldrei varð á milli, ýmist á landi, eðr á herskipum. Flíum hina fyrstu vetr eptir dauða föður síns bardist hann við Upplendinga, og allt sunnanfjalls (860—865). Þá var hann enn barn að aldri, og hafði Guthormr hertogi, móðurbróðir hans, alla forystu fyrir liðinu. Á þeim tíma lagði hann undir sig Hríngarfki, Heiðmörk, Guðbrandsdali, Þotn, Haðaland og Raumarfki, er menn einu nafni kalla Upplönd. Þá var hann fimtán vetra, er öllu þessu var lokið. Þá magnaðist með honum til fulls sá ásetningr, að leggja undir sig allan Noreg, og strengdi heit að deyja að öðrum kosti. Safnaði hann þá her og ræddist norðr í Þrándheim. Á leiðinni bardist hann í Orkadal og fékk sigr. Frá því Haraldr kom norðr í Þrándheim, er ár fyrir ár sagt frá hernaði hans, og sè talið frá Hafrsfjarðar-orustu, má sjá, að það var 865 að hann kom þangað norðr. Átta orustur átti hann alls við þrændr, en fjórar af þeim eru tilgreindar. Hákon jarl Grjótagarðsson gekk þegar í lið með honum, og var síðan beztu vinr hans alla æfi, og gerðist Haraldr mágur hans. Á einu ári er að sjá sem Haraldr hafi lagt allan Þrándheim undir sig (865). Næsta sumar eptir vann hann Naumudal og Hálogaland (866), en sat í Þrándheimi á vetrum. Þenna vetr hinn síðasta fékk hann Ásu, dóttur Hákonar jarls. Þau áttu fjóra sonu, Guthorm elztan, Sigfröð, og þá Hálfðan svarta og Hálfðan hvíta tvíbura. Þegar Haraldr hafði verið tvo vetr í Þrándheimi, og unnið Þrándheim allan, Naumudal og Hálogaland, ræði hann til skipa og suðr á Mæri, og átti sjóorustu við Sólskel við Húnþjóf Norðmæra-konúng, og Nökkva konúng í Ranmsdal (867). Um haustið fór hann norðr til Þrándheims, og sat þar enn hinn þriðja vetr. Að vori komanda (868) bardist hann við Arnvið Sunnmæra-konúng, og Auðbjörn konúng í Fjörðum fyrir innan Sólskel, nálægt því sem bardaginn hafði verið hið fyrra sumarið. Sumarið áðr hafði Rögvaldr, jarl Húnþjófs konúnga á Mæri, gerzt Haraldi handgenginn; jók nú konúngur jarldæmi hans, og gaf honum Sunnmæri og Ranmsdal að auk; var hann síðan jarl yfir Mæri hvorritveggja meðan hann lifði. Vinir Haralds ræðu honum, að fara eigi suðr um Stað í óvina hendr, þar svo var áliðið hausti, því Vemundr bróðir Auðbjarnar konúnga tók, þegar eptir fall bróður síns, við ríki í Fjörðum og hélt næsta vetr; fór því Haraldr norðr í Þrándheim, og sat þar enn hinn fjórða vetr. Þetta haust og öndverðan vetr

(868—869) kom Berðlu-Kári og Ölver húsa nokkru síðar til konungs norðr í Þrándheim, og gerðust honum handgengnir.

Þenna vetr brenndi Röðvaldr jarl inni Vemund konúng; fór Haraldr næsta sumar með skipaliði suðr í Fjörðu og lagði land undir sig (869). Þá sendi hann menn á fund Kveldúlfs, að boða honum á sinn fund. Nú tvískiptir sögunum: segir svo í sögu Haraldar (Hkr. kap. 13) að Haraldr hafi úr þessari ferð farið úr Fjörðum og rakiðis suðr með landi og í Vík austr; þá herjaði hann um Gautland og var á herskipum allan þann vetr, sem segir í kvæðum Hornklofa um konúng. Þá voru fjórir vetr liðnir síðan hann fyrst kom norðr í land, og kemr það saman við það, sem annars má telja sèr til um hernað hans. En Egilssaga segir hèr tvíflaut, að þetta sama haust fór Haraldr norðr í Þrándheim sem hann var vanr, og það til merkis, að þetta sama haust kom Þórólfr Kveldúlfsson til hans í Þrándheim, og gerðist hans maðr og var með honum þrjá vetr síðan (870—872). Það er og ótrúlegt, að konúngr skyldi áráða að fara austr í land, þar sem Hörðar, Rygir og Egðir voru enn ósigrðir, en landið norðr um nýunnið og ótrútt og herskátt, en vera heilan vetr austr í Vík og á Gautlandi; þurfti konungs við í Þrándheimi, og þar sat hann og hveru vetr meðan hann barðist til ríkis, en síðan um mitt landið, eptir að það var komið í fullan frið. Nú má af Egils sögu sjá, að Þórólfr var þrjá vetr þar norðr með konúngi, áðr Hafrsfjarðar-orusta yrði, og er það víst, að ekki fór Haraldr í Vík austr á þeim vetrum.

Tvo vetr voru þeir báðir samt með konúngi Þórólfr og Bárðr Brynjólfsson. Bárðr fékk Sigrðar á Sandnesi um sumarið eptir hinn fyrsta vetr er þeir voru með konúngi (870); annan vetrinn andaðist Brynjólf, faðir Bárðar; fór þá Bárðr til bús síns, og átti son með konu sinni og gerðist brátt höfðingi mikill, en Þórólfr var með konúngi og hafði af honum virðingar; má ætla að svo hafi liðið hinn þriðji vetr, síðan þeir komu til konungs. En þá bauð konúngr út leiðangri um vorið, og fór suðr á Rogaland og barðist það sumar í Hafrsfirði. Í orustunni var Bárðr særðr til ólfs; hann gaf Þórólfi vini sínum á deyjanda degi konu og bú, og fól honum son sinn á hendr barnúngan. Þetta var um sumarið 872. Síðan hófst rógr og fjandskapr Hildirðarsona útaf arfinum Sigrðar á Sandnesi, konu Bjarnar.

Hernað Haralds konungs má í sám orðnum nú streka svo: Árin fyrstu (860—865) lagði hann Upplönd og Víkina undir sig.

Þrándheim 865. Naumudal og Hálogaland 866. Raumsdal og Norðmæri 867. Sunnmæri 868. Fjörðu 869. Þaðan frá eða vetri síðar er talið einveldi hans; en alla þessa vetr á milli (865—869) sat hann í Þrándheimi, (Egils s. kap. 3—4; Hkr. kap. 7—13). Þá var hann enn þrjá vetr um kyrt í Þrándheimi (869—872), og var á þeim árum enginn ófriðr hafinn gegn honum. Hafði hann þá lagt undir sig öll Upplönd, og að vestan og norðan land allt snðr að Sognsæ, en Sogn hafði hann áðr erft eptir föður sinn.

Í þessari sögu verðr ekki neitt óeðlilegt um aldr Haralds. Það þykir nægr aldr 15 ár; margir fornmenn voru svo bráðþroska, að þeir tókust stórræði á hendr á þeim aldri.

Það eru miklir anmarkar á sögu Haralds hárfagra í Fagrskinnu; það hið fyrsta, að einkis er getið um hernað hans, eða í hvaða röð að hann lagði hêruðin undir sig. Ekki er heldr nefnd á nafn vestrferð hans, eðr austrferð í Vík austr. Vísur Hornklofa um orusturnar við Sólskel (866—867) eru taldar til Hafrsfjardar orustu. Frásögnin öll er og yfirburða ósöguleg og víða raung, sem það, að Haraldr strengdi fyrst heit að vinna Noreg eptir fall Atla jarls hins mjóva og Hákonar. Menn vita og, að Hásteinn var einn á lífi sona Atla er hann féll, þó segir þar: að synir hans hafi sláð land eptir dauða jarls. Synir Haralds eru óskipulega taldir og sumum sleppt. Það er öldúngis öfugt, að Eyríkr blóðöx væri í elzta lagi sona Haralds. Eyríkr var mjög jafnaldri Arinbjarnar hersis, er féll með Haraldi gráfeld (969). Eyríkr var barn að aldri, fyrir innan tólf ára, er Þórólfr Skallagrímsson fór fyrst utan (hêrumbil 910). Eyríkr blóðöx mun því fæddr um 900, og er hann yngstr sona Haralds, annar en Hákon (f. 919); því mun hann og hafa unnað honum mest. Hin elzta börn Haralds og Ásu, dóttur Hákonar jarls, eru fædd sum fyrir 870; Hákon var því ekki í “yngsta lagi” sona hans, heldr lánýngstr.

Sagan í Fagrskinnu um bônorð Haraldar og Rögnv Adilsdóttur er ofr barnaleg, enda segir að bæði væri þá tólf vetra. Það er vitaskuld, að Haraldr hárfagri hefir aldrei talað á þá lund, sem honum eru þar gerð orð upp.

Hêr er ölln fylgt, sem Eigla segir um þetta, en henni ber í öllu saman við konúngasögurnar, nema í tvennum greinum.

Nú vill svo til, að Eigla hefir ein rêt í hinu fyrra atriði, þó hún hafi þar Noregs konúnga sögur og Landnámu móti sêr; hyggjum vêr því, að hitt muni vera á sömn land.

Svo segir í konungasögunum og víða í Landnámu, og enn fleiri sögum, að þegar Haraldr kom fyrst í Fjörðn og lagði landið undir sig, um sumarið 869, að hann setti Hákon jarl Grjótgarðsson til jarls yfir Fjörðu, og yrði fall þeirra Atla jarls og Hákonar skömmu síðar, líklega meðan konúgr var austr í landi. En Egils saga segir, að það væri Hróaldr, jarl Auðbjarnar konúgs, sem Haraldr það sumar setti yfir landið, og er það rétt, en Hákon varð fyrst jarl í Fjörðum eftir dauða Hróalds. Fall þeirra jarla, Atla og Hákonar, varð einum þrjátígi vetrum síðar, sem best má sjá af aldri þeirra sona Hákonar, Sigurðar Hlaðajarls († 968) og Grjótgarðs († 969), svo og af Landnámu; því margir eru nefndir, sem land flýðu fyrir ofstopa Hákonar og ofríki, og stukku til Íslands, og sumir þeirra eftir að land var mjög bygt. Menn vita og, að Hróaldr jarl var mesti ástvinr konúgs, en það var ætíð vandi Haralds, þegar hersar eðr jarlar, eðr önnur stórmenni gengu á hönd honum, að láta þá halda virðing sinni og fremr auka en rýra ríki þeirra, varð og vinsælla ríki hans með þeim hætti, heldr en velja þar til utanþæðs-menn. Svo var um Ragnvald Mærajarl og Hákon jarl Grjótgarðsson; og enn fleiri lendir menn göfgir hældu ríki sínu eins eftir að einvaldið var komið á. Vináttan með þeim ættmönnum Hróalds og Haralds hélzt lengi. Þórir hersir Hróaldsson fóstaði Eyrík blóðöx, er Haraldr unni mest sona sinna, en Arinbjörn, sonr Þóris, var til dauðadags vinr Eyríks og sona hans.

Nú er þá eins líklegt að Eigla hafi réttara þar, sem hún alls ekki getr hernaðar Haralds austr í Vík; enda má af sögunni sjá, að konúgr var hvern vetr norðr í landi, frá því hann fyrst kom þangað (865), og þrjá vetr hina næstu eftir Hafsfjarðar-orustu, en það eru full tíu ár (865—875). Á því bili er það fjarri, að herferð þessi hafi verið farin. Eu þetta sumar hið síðasta (875) var konúgr á veizlum á Hörðalandi, og er svo að sjá, sem hann hafi um sumarið farið suðr með landi og austr, því næsta sumar eðr vor er hans getið í Vík austr, en hann fór um haustið til Upplanda, og þaðan norðr í land og sat þar um vetrinn (877) hinn næsta fyrir víg Þórólfs. Nú getr vel verið að þetta sè öll sama ferðin, þó eigi sè það víst, því eftir þetta vita menn ekki neitt um Harald, síðan hann hafði lagt allt land undir sig og friðað hëruðin.

Um sumarið 878 fóru þeir Skallagrímr til Íslands, og skilst því sú saga frá Noregi um stund, en tekr við apr þrjátígi vetr-

um síðar. Það vitu menn þó, að Guthormr hertogi var þá ný-
andaðr, því þá voru börn hans á leiðinni norðr með landi á fund
konúngs, er þeir láu til byrjar fyrir landi Skallagrímr og Kveld-
úlfr. Það er svo að sjá, sem Guthormr hafi orðið eptir austr í
Vík, þegar Haraldr ræðist norðr í land, til landvarnar í fjarvist
hans; að minnsta kosti er Guthorms hertoga hvergi getið í orust-
um Haralds norðan og vestanlands. Börn Guthorms hétu Sigurðr og
Ragnar, en dætr Áslaug og Ragnhildr. Móðurætt Haralds er og
talin frá Ragnari loðbrók, og sanna þessi ættarnöfn þá sögu til fulls,
þó sumir hafi viljað rengja hana. Í Víkinni töldu konúngar ætt
sína frá Ragnari, og þar er Ragnars og Hrings nafnið mjög títt í
konúnga ættum. Kveldúlfr dráp þá bræðr, sonu Guthorms, og alla
skipshöfn; þetta var hið fyrsta skarð, er þeir frændr hjuggu í
ætt Haralds, en síðan var lánga æfi hatr milli ættmanna Haralds
og Skallagríms. Þeir tóku við óspiltum málum af feðrum sínum
Eyrikr blóðöx og Egill, og með engu minni heipt en feðr þeirra,
endist þeim Mýramönnum vel, þó ofrausu mætti þykja og gæfu
raun, að etja kappi við konúngana.

Það sem þá feðga dró til Íslandsfarar var dráp Þórólfs.
Fyrstu tvo vetrna eptir Hafrsfjarðar-orustu hafði Þórólfr af kon-
úngi sýslu á Hálogalandi og sinnaferð (873—874); en þá tók kon-
úngr af honum sýsluna fyrir róg Hildiríðarsona. Líðu svo þrír
vetr, að Þórólfr sat á vetrum í búi sínu og hélt fullri rausn.
Síðasta sumarið er hann lifði herjaði hann suðr til Danmerkr og
í Víkina. Þetta sumar og fram á haust var konúngr í Víkinni,
en fór landveg norðr í land um haustið (876). Vorið næsta eptir
(877) var Þórólfr veginn; var hann þá albuinn að fara alfari úr
landi, en honum fór sem öllum öðrum, að hann bar eigi gæfu til
að halda til jafns við Harald. Þetta sumar og vetr hinn næsta
voru þeir Skallagrímr enn í Noregi; en ekki gengu sættir saman
með þeim konúngi og honum; hugðu þeir til Íslandsferðar, eptir
ráðum vina sinna, sem var Íngólfr Arnarson, er þá var nýkominn
utan af Íslandi og hafði numið þar bústað.

Næsta vor (878) fóru þeir tveim skipum til Íslands, og stýrði
Grímr háleyski öðru; þeir fóru allir vestr um landið. Kveldúlfr and-
aðist í hafi, nærri landi, og tók Skallagrímr sèr bústað þar sem kistu
hans rak að landi. Hann var hinn fyrsta vetr í Knararnesi, en
hið næsta sumar (879) bygði hann bæinn að Borg, og alla stund síðan
var sá bær höfnuból Mýramanna. Landið sem næst lá við bústað

hans út um Mýraruar gaf hann skipverjum sínum og frændum, svosem Ýngvari mági sínum, og mörgum öðrum, er út komu með honum. Grími háleyska gaf hann lönd fyrir sunnan fjörð milli Andakílsár og Grímsár. Óvíst teljum vér, að Hrómundr, bróðir Gríms, hafi samsumars komið út. Í Egils sögu er Grímr að eins nefndr, þykir líkast að Hrómundr hafi fyrst komið síðar, honum gaf Skallagrímr þverárhlið. Þó hefir Hrómundr áu efa komið snemma út, því Gunnlaugr ormstúnga, sonr hans, átti Vèlaugu dóttur Örlygs á Esjubergi, landnámamanns; þaðan er ormstúngu nafnið, sem síðar kemr fyrir í þeirri ætt. Skallagrímr hafði numið geysimikið land; og þó það væri í öndverða landnámstíð, má þó sjá, að lángr tími leið áðr allr Borgarfjörðr væri albygðr; og jafnvel er svo að sjá, sem sumir, þeir er þá fengu stórar lendur, hafi ekki komið út fyr en á síðustu árum Skallagríms. Vér skulum nefna nokkra, og tilgreina um leið hvað menn vita um ætt þeirra eða aldr, sem helzt mætti ráða af um útkomu þeirra:

Ólafr hjalti var hinn fyrsta vetr með Skallagrími og bjó að Varmalæk. Þórarinn lögsögumaðr sonr hans lét af lögsögu 970, og andaðist ef til vill það ár; hann átti systur Þórðar gellis. Glúmr bróðir Þórarins átti Hallgerði lángrók hðrumbil 960.

Ketill blundr kom út á þeim árum, er Þórólfr Skallagrímsson var utan fyrsta sinni (910—923). Blund-Ketill, er brendr var, var sonarsonr hans, Geir faðir hans kom vaxinn út með föður sínum.

Önundr breiðskeggr nam túnguna milli Hvítár og Reykjadalárs; þaðan er mikil ætt komin. Túngu-Oddr, sonr hans, andaðist eptir 980. Þóroddu, dóttur Önundar, átti Torfi Valbrands-son, er víst lifði fram undir kristni. Túngu-Oddr kemr síðan mjög við sögur og skal þess síðar getið.

Björn gullberi nam Reykjadal hinn syðra. Grímkell goði, sonr hans, andaðist á öndverðum dögum Hákonar jarls (970—975).

Arnbjörg á Arnbjargarlæk var móðir Eldgríms, er Rútr drap. Þá var Rútr á áttræðis aldri er hann drap Eldgrím (hðrumbil 995). Enn eru nokkrir af smærri landnámsmönnum í Borgarfirði nefndir, er sonasynir þeirra fèllu í Heiðarvígum (1014). Má þaraf ráða nær þeir námu land.

Bersi goðlaus nam Lángavatnsdal. Blængr, faðir hans, hafði áðr numið Hrutafjörð og komið snemma út hingað, þó síðar en Íngimundr gamli kom þar norðr. Bersi var faðir Arangeirs karls,

föður Bjarnar Hítðælakappa. Arngeir lifði 1024, þegar Björn var veginn.

Þorfinn stráangi, merkismaðr Þórólfs, er Skallagrímr gaf Sænni dóttur sína, var móðurfaðir Bjarnar. Allir þessir, sem hér eru taldir, munu hafa tekið bústaði eptir 900, en margir laungu síðar, á efstu árum Skallagríms. Einn með göfgustu mönnum í landnámi Skallagríms var Hrosskell, er nam Hvítársfou; hann var úr Fjörðum, og var margvenzladr Skallagrími, inægðr þóri hersi Hróaldssyni, vini og fóstbróður Skallagríms, og líklega sjálfr af Hrafnistu kyni, því móðir hans hét Lophæna, og mun það nafn varla finnast nema í þeirri ætt. Bragi hinn gamli var lángafi Hrosskels. Bragi gamli hyggja menn verið hafi á Valdres; þar voru Bragníngar, en ætt frá honum var í Fjörðum. Ástríði slækidreng, dóttur hans, átti Arinbjörn hersir í Fjörðum (faðir Hróalds); Þórir hersir Hróaldsson átti Arnþrúði, dótturdóttur Braga. Bragi mun hafa lifað fram á miðja níundu öld, en dáið þá mjög gamall; af niðjum hans á Íslandi voru þeir best skáld: Tindr Hallkelsson og Gunnlaugr orms túnga. Hrosskell mun hafa komið kvongaðr út hingað, og Hallkell sonr hans er að líkindum fæddr í Noregi. Hallkell átti Þuríði dyllu, dóttur Gunnlaugs orms túngu, Hrómundar sonar hins háleyska. Illugi svartí og Tindr skáld voru synir þeirra. Tindr var í Jómsvíkínga-orustu 995, en fyrst er hans getið í Noregi á dögum Haralds gráfeldar. Illhugi svartí, bróðir hans, kemr meir við sögur; hann deildi við Þorgrím goða Kjallaksson (980; Eyrb. kap. 17.) og þótti síðan mesti höfðingi. Illugi lifði fram yfir 1008; það ár féll Gunnlaugr orms túnga, sonr hans, en dáið var Illugi þegar Heiðarvíg urðu (1014). Illuga er síðast getið á lífi árið 1010, eða það ár sem Gunnlaugs saga orms túngu endar; hefir hann því andazt á árunum 1010—1014, og verðr þetta ekki nánar tiltekið. Ýngst barna Hallkels hefir líklega verið Gríma, er Þorgils Arason átti, því Þorgils lifði framundir daga Magnúsar goða. Eru því öll deili til, að Hrosskell hafi komið út á ofanverðum dögum Skallagríms.

Um aldr Skallagríms er það að segja, að hann fékk Bern Ýngvarsdóttur vetrinn 876, hinn næsta áðr en þeir Þórólfr fundust síðasta sinni; þá segir, að Skallagrímr væri hálfþrítugr; hefir hann þá haft sex eða sjö um tvítugt er hann fór til Íslands; en hann er

fæddr 850—851. Það má sjá, að hann andaðist 934, vetri síðar en Haraldr hárfagri, var hann þá á níraðisaldri. Þórir hersir Hróaldsson, vinr hans og jafnaldri, var andaðr sjö vetrum áðr (927). Um aldr barna Skallagríms verðr ekki með vissu til tekið. Þórólfr hyggjum vèr hafi verið elztr; hann fór fyrst utan á árunum 908—910; má þar af ráða um aldr hans; en vissum 15—16 vetrum var hann eldri en Egill. Þau Egill og Sæunn eru yngst barna Skallagríms. Þórdís dóttir Sæunnar, en móðir Bjarnar Hítðalakappa, lifði fram yfir 1024. Ýngri en Egill getr Sæunn þó eigi vel hafa verið, eptir aldri Beru móður sinnar. Egill hyggjum vèr, og skal þess síðar getið, sè fæddr 904, en þá voru 28 ár síðan þau giptust Bera og Skallagrímr, enda mun hún þá hafa verið mjög ung og líklega fyrir innan tvítugt, og hefir hún þó verið hátt á fimtugs aldr, er hún átti þau Egil og Sæunni.

Næst fyrir utan landnám Skallagríms fyrir sunnan Jökul tók við Rauðmelínga goðorð, sem síðar var kallað. Sú sveit byggðist úr Haddíngjadal, en þaðan fóru fáir aðrir til Íslands; höfum vèr fyrir þá skuld fáar sögur úr því héraði. Þeir voru þrír bræðr Íngjaldssynir, Hróaldssonar: Þórir, Grímr og Ási hersir, allir hersbornir menn úr Haddíngjadal. Þórir nam land í Hreppum í Árnessýslu, en af honum er ekkert stórmenni komið; Grímr varð kynsælli; hann fór til Íslands með Þóri son sinn úngan; þeir komu að Grímsey í Steingrímsfirði. Nú er mjög forneskjuleg frásagan um bygðarnám þeirra. Grímr drukknaði þar nyrðra, en Skálm, mer þeirra, gekk fyrir, og vísaði til landa Selþóris syni hans suðr yfir heiðar; þar sem hún lagðist undir klyfjum var reistr bærinn að Rauðamel. Selþórir er talinn landnámsmaðr í Landnámu, en ekki Grímr, og mun það réttara; sagan um Grím mun vera fornsaga úr Haddíngjadal, sem heimfærð er uppá Ísland¹. Mikill átrúnadr hefir verið í þessari Haddíngja ætt; hugðust þeir mundu deyja í Þórisbjörg. Þorfinnr var sonr Selþóris; hann átti dóttur Túngu-Odds; þau áttu marga sonu. Í Gunnlaugs sögu ormstúngu segir, að þeir synir hans sjö væri í uppvexti og ókvæntir

¹) Við Grím eru kendar úteyjar í hafi, svo sem Grímsey á Steingrímsfirði og Grímsey fyrir Eyjafirði; einnig djúpiníð, svo sem Gríms-míð, er Hetta tröllkona vísaði Íngjaldi til: „þar mun gaur glitta ef Grímsmíð vilt hitta“; vötn til fjalla eru kend við Grím, svo sem Grímsvötn, og enn fleira.

um sama leiti og Gunnlaugr (Gunnl. s. kap. 5); þetta getr þó ekki vel staðizt, sízt með þá bræðr. Þeir Þorbrandssynir í Álptafirði voru í uppvexti um það leiti Snorri tók við goðorði. Þorsteinn í Hafsey var Þorgilsson, Þorfinnssonar, en hann var kominn til mannvirðingar þá er Snorri tók af lífi Þorstein Gíslason, tengdafiður hans (1006); þar af hófust deilur þeirra Rauðmelínga og Snorra á Þórnessþingi (1007), og var Þorsteinn í þeim málum oddviti Rauðmelínga, frænda sinna. Þeir Rauðmelíngar höfðu eitt fornt goðorð af þremr í Þórnessþingi, og Selþórir er talinn með mestu landnámsmönnum vestanlands.

Fyrir utan landnám Rauðmelínga má enn nefna þá bræðr: Þormóð og Þórð gnúpu af Vors í Noregi. Þormóðr mun hafa komið út nokkuð seint; hann tók upp goðorð og var nefndr „goði”. Hofgarða-Refr var fjórði maðr frá Þórði gnúpu, og gekk í þeirri ætt goðorð mann frá manni. Helgi Hofgarða-goði hafði þar goðorð á ofanverðri tífundu öld. Hann bar tylftarkvið á Þórnessþingi árið 980 (Eyrb. kap. 16). Hvergi í kríngum allt land eru aðrar eins tröllasögur og í kríngum Jökul; þar hefir og verið mikil trú á landvættum, liggr það bæði í landslagi, og líka ef til vill í ættum þeim, sem bygðu þar, og sem voru sumar mjög forn-
eskjulegar, svo sem Einar á Laugarbrekku. Ketill Þistill hét afi hans, og hafði numið Þistilsfjörð fyrir norðan; en þeir fæðgar Sigmundur og Einar ræðust að norðan, Laugarbrekku-Einar lifði um miðja tífundu öld, því Hildigunn móðir hans var sonardóttir Más Naddoddssonar, er land hafði numið í Árnessýslu. Öll þessi ætt var tröllaukin, og kemr því mjög við sögu Bárðar Snæfells-áss.

Enn er af landnámsmönnum nefndr Grímkell, bróðir Gunnbjarnar, er skerin eru við kend. Þórarinn korni, er mjög var hamramr, var hans son.

Breiðfjörðr bygðist nokkru síðar en Borgarfjörðr, og mestallr vestan um haf, af ættmönnum Ketils flatnefs, sem áðr hafði flutt sig úr Noregi, eðr flúið land og tekið sér bústaði á Skotlandi, Írlandi og Suðreyjum. Allr ættleggri Bjarnar bunu, frá þeim sonum hans tveim, Hrappi og Kaffi flatnef, hafði safnast þángað og var orðinn þar innlendr, en síðan fluttist allr sá frændalyðr til Íslands, og eru þaðan komnar miklar ættir í öllum fjórðungum landsins. Allir þessir voru kristnir, en mjög fáir landnámsmenn

komu kristnir til landsins, er eigi voru af þessari ætt. Þriðri ættliðrinn, frá Helga, syni Bjarnar bunu, varð eptir í Noregi, og hélt þar upp hersisdæmi forfedra sinna, en sú varð þó raunin, að líka bar þá að sama brunni, sem hina frændr þeirra, og komu þeir út síð landnámstíðar, og námu land mest austanlands, en allir komu þeir rակleiddis frá Noregi, og heiðnir. Mestr er ættbálkrinn frá Katli flatnef og kynsælastr, þó mikið mannval sè í hinum báðum, hann er og fjölmennastr, því þaðan eru byggð tvö einhver hin fjölbyggðustu hëruð á landi: Breiðifjörðr og Eyjafjörðr, og víða annarstaðar um land hafa dreifzt ættir þaðan. Öfgar eru því ekki, þó sagt sè, að nærfellt allt stórmenni á landi sè komið af Birni bunu, þegar litíð er til mægða og venzla um allt land, og það var sem mest tryggði landsfríðinn í öndverðu á Íslandi, að ættirnar margkvísluðust svo um landið, að hvert hërað, að kalla má, var í einhverju hvert öðru vandabundið.

Ólafr hinn hvíti var Ýnglíngur að föðurætt, og þar með kominn af Ragnari loðbrók. Hann var einhver hinn fyrsti af Norðmönnum, sem ríki lagði undir sig á Írlandi. Þeir bræðr Þorgils og Fróði, sem vorar sögur kalla sonu Haralds hárfagra, en sem þó lifðu fyrir Haralds minni, voru hinir fyrstu, sem þar stofnuðu ríki, svo að sögur geti um. Það var, sem af írskum annálum verðr sèð, um 840 eðr nokkru fyr. Írar drápu þá, en þá kom Ólafr hvíti með miklu skipaliði og viðrètti aptur ríki Norðmanna. Þar segir svo, að hann kæmi til Írlands 852; það þykir vel koma heim við aldr niðja hans á Íslandi. Hann var kvæntur úr Sogni, og hafði víst þaðan mikinn liðstyrk: Auðr djúpauðga, dóttir Ketils flatnefs, var kona hans; hann var að líkindum glptr henni áðr hann færi vestr um haf, því Þorsteinn rauðr, sonr þeirra, getur varla verið fæddr síðar en 850, og þegar hann fèll, en það var skömmu fyrir 890, átti hann gjafvaxta dætr, en sjálfr hefir hann þá verið skamt fyrir innan fertugt. Auðr djúpauðga hefir sjálfsagt verið elzt barna Ketils flatnefs. Þórunn hyrna, systir Auðar, átti Helga magra, jafnaldra Þorsteins rauðs, systursonar síns. Þórunn hyrna hlýtr hafa verið 25—30 vetrum ýngri en Auðr, enda eru allar ættir frá henni í hið minnsta einum lið skemmri en frá Auði. Sama er að segja um Jórunni mannvitsbrekku, þriðju systurina. Ketill sílski, sonr hennar, nam hër land og það nokkuð seint, en Auðr kom út hínagað með barnabörn sín. Þeir bræðr Ketill

og Helgi bjóla voru á aldr við hinar ýngri systir sínar, þó mun Björn hafa verið þeirra bræðra yngstr.

Um för Ketils vestr um haf eru nokkuð tvískiptar sögur; flestar segja þó svo: að Haraldr hinn hárfagri sendi Ketil vestr um haf, til að friða þar land fyrir víkingum, sem lagzt höfðu í eyjarnar, því mjög var herskátt í Noregi af áhlaupum þeirra; segir svo, að þetta væri sðar en Haraldr fór vestr um haf, en nú vitum vèr með fullri vissu, að Haraldr fór ekki vestr um haf fyr en um 880. Svo langt sem Egils saga nær, til útferðar Skallagríms (878), má sjá, að Haraldr var hvert sumar og vetr í landi, sem og lætr að vonum, meðan landið var ótrútt, að hann ekki færi í utanríkis leiðangra fyrstu vetrna fyrir eða eptir Hafsfjarðar-orustu, en að Ketill hafi farið vestr eptir 880 getr heldr ekki verið; hann var þá orðinn maðr fjörgamall, og fjórum árum sðar höfum vèr sögur af að hann var andaðr. Í Eyrbyggju er þessi saga réttust, og allt annað, sem landnámi viðvíkr, er óyggjandi í þeirri sögu; þar getr ekki vestrferðar Haralds. Mun þá eiga að skilja söguna svo, að á öndverðum árum sínum, um 870, þó heldr fyrir en eptir orustuna í Hafsfirði, sendi Haraldr Ketil vestr, eða það hefir heitið svo, sem hann færi í vináttu konúngs, þó í þeli niðri byggi hitt, að honum var sami kostur boðinn sem öðrum, að flýja land eða þola ofríki ella. Nú var mikill ættbálkr úr Sogni flendr í Vestrlöndum, sem allir voru náskyldir Katli flatnef, og sem ríki höfðu á Írlandi og víðar; sumir sátu yfir metordum á Englandi, og voru jafuvel í mægðum við Englakonúng, svo sem Þórðr skeggi, og enn fleiri niðjar Bjarnar bunu, er allir voru hersbornir og óðalbornir í Sogni. Nú höfðu víkingar mest hæli hjá þessum mágum og frændum Ketils fyrir vestan haf, sem var Ólafir konúngur hvíti, sem fyrir víst hafði laungu áðr fengið Auðar dóttur hans. Við hirð Ólafs konúngs hvíta í Dyflinni var mikill grúi Norðmanna, bæði af Ögðum og úr Sogni og víðar, og þangað leitudu flestir, sem fjandskap áttu að gjalda Haraldi hárfagra. Var Ketill því í alla staði bezt til fallinn að bera friðar orð milli landanna.

Hèr er í engu vikið frá því, sem segir í Eyrbyggju, nema hvað það kann að vera uggevænt, hvort Ketill hafi farið vestr með her. Hitt er eðlilegra, að Haraldr hafi kosið hann helztan til fararinnar vegna frændastyrks hans og mægða við Norðmenn þar vestra.

Enn fremr segir, að Ketill fór vestr með konu sína og börn, þau „sem þar voru“. Þetta virðist líta til þess, að Björn var austr á Jamtalandi, en Auðr gipt Ólafi hvíta. Að Þórunn hyrna hafi ógipt farið með honum vestr, getr og því að eins verið, að það hafi verið eins snemma og hér er til getið. Helgi magri nam Eyjafjörð, líklega skömmu eptir 890, var þá Hrólfr sonr hans með honum, kvæntur en þó víst úngr að aldri. Íngunn dóttir hans var og gipt Hámundi, er þau komu hér til lands. Má því vera, að Helgi magri hafi fengið Þórunnar um þetta leiti (870), og lætr það nærri, því Þórunn hyrna átti síðasta barn sitt á Íslandi.

Ekki fékk Ketill flatneftr neinu áorkað þar vestra; enda mun honum eigi hafa verið ljúft að rekast í erindum Haralds konungs. Eigur hans og Óðul í Noregi voru þó nú í hers höndum, enda gerði konúgr þær allar upptækar þegar hann frétti tiltektir þeirra frænda þar vestra. Það var og að vonum, því einmitt þessi árin höfum vér sögur af mörgum útlögum konungs, sem þá höfðu friðland fyrir vestan haf, sem var Önundr trêfótr, Þrándr mjögsiglandi, og ótal margir aðrir; var að vonum, þó Haraldr að lokum legði fullan fjand-skap á, þó setla megi að hann hafi lengi skirrt við að styggja svo ríka tætt. Skömmu síðar fór Haraldr vestrferð sína, og herjaði allt í Suðreyjar, stukku víkingar undan honum, og varð það til þess, að margir fluttu nú bygðir sínar og leituðn undan til Íslands. Björn kom um þetta leiti frá Jamtalandi, og rak burtu ármenn konungs. Fyrir það gerði konúgr her að honum, en hann komst nauðulega undan; og hafði hann um vetrinn hæli hjá Þórólfi í Mostr. Fyrir það gerði konúgr Björn útlagan, en Þórólfi boðaði hann af löndum, þetta var „tíu vetrum eptir að þeir Íngólfr höfðu farið að byggja landið“ (Eyrb. kap. 3). Þetta sumar fór Björn vestr í eyjar. Þá var andaðr Ketill, faðir hans, hann hefir að líkindum orðið áttatræðr maðr, eptir aldri barna hans að ráða. Auðr djúpaudga var þá í Suðreyjum, og Helgi bjóla, bróðir hennar, og Þorsteinn rauðr, sonr hennar. Helgi magri var þá og í eyjunum, því svo segir, að Björn fyndi þar „systur sína r“, og það er líka auðvitað, að svo hefir verið (Eyrb. 5). Allr þessi kafl í Eyrbyggju er mikils virði. Að rengja svo sannorða sögu mun fárn koma til hugar.

Nú má hêðan með fullri vissu rekja öll landnám í Breiðafirði og Eyjafirði, þó menn ekki viti hvað langt leið á milli hvers eins; en vér teljum víst, að innan tíu vetra þaðan (886—896) hafi

allr þessi frændbálkr verið fluttr til Íslands. Þetta kemr og einnig vel við, er ákveða skal andlát Þorsteins rauðs. Menn geta sèð, að Þorsteinn rauður var enn á lífi þegar Björn fór til Íslands (886), en skömmu síðar mun hann þó hafa andazt. Af írskum annálum hafa menn reyndar viljað ráða, þó ekki sè það sagt þar, að Þorsteinn hafi verið veginn laungu áðr en hær segir, eða 875, en sem þó ekki getr staðizt. Fulltíða börn gat hann ekki hafa átt þá, svo snemma; en nú vitum vèr, að Auður gípti tvær af dætrum hans, áðr hún sferi til Íslands; yrðu eptir því að hafa líðið einir 15 vetr frá dauða Þorsteins og þar til Auður kom út, sem þó er fráleitt; það er auðsèð á öllu, að hún var örskamma stund í Færeyjum eðr Orkneyjum, og að hún fór til Íslands svo að kalla jafnstundis eptir lífát Þorsteins, sonar síns, því ekki var heuni fritt þar eptir víg hans, og varð hún að fara huldu höfði, og fara á laun af Katanesi og úr eyjunum. Víst er það, að allt hvað segir um aldr Breiðfirðinga verðr því að eins í lagi, að í lithu sem engu sè vikið frá því, sem sögur vorar greina í þessu efni. Líkast er, að það sè Ólafr hvíti, er dáið hefir þetta ár (875).

Nú er að geta í hvaða röð hærud bygðust kríngum Breiðafjörð: Þórólfr mostrarskegg kom fyrstr þar að landi (884); hann gaf firðinum nafn og örnefni víðar. „Fjörðrinn var þá bygðr lítt eðr ekki“, segir í Landnámu; enginn af hinum stærri landnámsmönnum var þá komian þángað, og beztí vottrinn er sá, að fjörðrinn hafði enn ekki fengið nafn sítt, en það hlaut að vera hið fyrsta verk þess, sem bygð nam, að gefa firðinum nafn. Þórólfr nam Þórsnes, setti þar dómstað mikinn og helgi, enda varð þar síðan þíng allra Vestfirðinga.

Þórólfr mostrarskegg var úr Mostr, sem áðr er sagt. Vèr höfum fyrir satt, að það sè hin syðri Mostr, er hann var frá, sú sem áföst er að kalla við Útstein, og liggir skamt fyrir norðan Jaðar, á Bóknafirði. Milli Þórólfs og þeirra Jaðarbyggja var aldavinátta, sem í Eyrbyggju segir. Þeir Jaðarbyggjarnir voru af ætt Hörða-Kára; Erlíngr Skjálgsson á Sóla á Jaðri var af þeirri ætt. Snorri goði naut Þórólfs mostrarskeggs, lánfafa síns, þegar haun fór utau, og að hann var um vetrinn á Jaðri kom af því, að þar voru frændr hans, og fornar stöðvar forfedra hans. Hver veit, nema Þórólfr hafi búið á Útsteini, en síðar var þar konúngs setr, og sat Haraldr hárfagri þar opt, en ekki hefir það verið fyr en Þórólfr var úr landi. Má af þessu marka veldi Þórólfs.

Þórólfr kom nokkuð hniginn hingað til lands; þó lifði hann lengi síðan. Í elli sinni átti hann Þorstein Þorskabít, en það var 914; eru því líkindi til, að hann hafi lifað fram undir 920. Hafi hann komið hálf-fimmtug til lands, og yngri hefir hann varla verið, sem sjá má af aldri Hallsteins goða, sonar hans, sem fulltíða kom út með föður sínum, þá hefir hann orðið átt-ræðr, og líklega lifað alla þá, sem land námu í Breiðafirði um sama leiti og hann.

Einhver mestr maðr í landnámi Þórólfs var Geirröðr á Eyri, föðurfaðir Þorbrands í Álptafirði; synir hans, þeir Þorbrandssynir, eru alkendir. Geirröðr, systir Geirröðar, kom síðar út, og Þórólfr bægisótr, son hennar, faðir Arnkels goða. Arnkell var veginn 993, en Þórólfr var dauðr einum fimmm vetrum fyrir. Enn eru nefndir: Þorbergr, er nam Lángadal, og Víghjóðr Steiússon mjögsiglanda, er nam Skógarströnd. Synir þeirra, Áslákr og Þorgestr gamli, faðir Steins lögmanns († 1034), áttu sína systurina hvor, dætr Þórðar gellis.

Út frá landnámi Þórólfs tók við landnám Bjarnar austræna; hann mun því hafa verið svo nefndr, að haun einn þeirra frænda hafði bólfestu eystra í Noregi. Björn var tvo vetr í Suðreyjum, en festi þar eigi yndi; hann fór frá öllum frændum sínum og kom til Íslands tveim vetrum síðar en Þórólfr vinr hans (886), og með honum Hallsteinn, sonr Þórólfs, er ræði til bygðar fyrir vestan fjörð, því hann kunni sér eigi skap til að nema land í landnámi föður síns. Björn austræni bjó í Bjarnarhöfn; Björn mun hafa andazt snemma, Kjallakr, son hans, var látinn er orustan varð á Þórsnesi (hèr-umbil 932), en Þorgrímr goði Kjallaksson var þá kominn til mannvirðingar. Þorgrímr varð gamall maðr, og andaðist 980, en þeir Víga-Styrr og Vermundr hinn mjói voru hans synir.¹

Víst mun Björn austræni hafa verið nokkuð hniginn á efra aldri, er hann kom út hingað, líkt og önnur systkin hans, þó hann hafi verið í yngsta lagi þeirra. Verðr hèr að gæta þess, að sona-

¹) Svo segir víða, at Þorgrímr goði ætti Þórhildi, dóttur Þórðar gellis. Reyndar er bágð að koma tölu á allar dætr Þórðar, en þetta getr þó því að eins verið satt, að hann hafi átt tvær með því nafni; því Þórhildi rjúpu, dóttur hans, átti Snorri, son Höfða-Þórðar. Því mun réttara það sem Eyrbyggja segir, að kona Þorgríms goða hafi verið dóttir Þor-kels meinaðs, en frændkona Þórðar gellis.

synir hans voru komnir til mannvirðinga þá er alþingi var sett (930), og er það fágætt, að þá sè komið í þriðja lið frá landnámsmanni. Má hér ekki misskilja það, sem segir, að hann væri á fóstri með Kjallaki gamla, austr á Jamtalandi; hefir hann blotið að vera kvongaðr og búsettr þar eystra, og Kjallakr gamli sonr hans hlýtr að vera fæddr þar eystra, hann sem var dáiinn áðr en alþingi var sett. Merkilegt er, að ættin á Íslandi er kend við Kjallak, en ekki við Björn.

Hallsteinn goði verðr ekki sagt nær dáið hafi; Þorsteinn surtr, sonr hans, andaðist hðrumbil 960.

Auðr hin djúpaudga kom síðast út hingað; Þorsteinn, son hennar, var, sem áðr er sagt, enn á lífi þá er Björn fór úr eyjunum (886). Það mætti vel gizka á, að sex ár hafi líðið þaðan til útkomu Auðar, og má eigi öllu skemmri tíma ætla til, en það þykir nægja; Helgi bjóla fór út á þessum misserum, og var hann líklega farinn til Íslands þegar Þorsteinn féll. Auðr nam, sem kunnugt er, öll Dala lönd, og bjó í Hvammi í Hvammissveit. Hvað Auðr hafi lifað lengi hér á landi má helzt ráða af aldri Ólafs feilans; hann var yngstr barna Þorsteins rauðs, og ómálga barn þá er faðir hans dó. En Auðr andaðist á brúðkaupsdegi hans; á því mætti ráða, að Auðr hafi lifað hér eina 16—18 vetr, og þá andast (908—910). Það kemr og heim við aldr þórðar gellis; hann er fyrst nefndr í sögum þegar víg-in urðu á Þórnesþingi (hðrumbil 932), því höldum vèr víst, að dauða-ár Auðar muni vera rétt tiltekið; hún var þá mjög ellimóð, og mun hún hafa verið fullt áttæð að aldri. Aldr þeirra allra mætti ákveða svo: Ketill flatnefr fæddr 800—810; Auðr 830; Þorsteinn rauðr 850. Þetta er nóg til að sýna, að allt fellr vel, og enn mætti telja fleira þessu til styrkingar, því þessi ætt deilist svo víða, og er svo alkunnug; það eina má þó tilgreina, að sama vor sem Auðr reisti bú í Hvammi gipti hún Þorgerði, sonardóttur sína, Dala-Kolli. Dala-Kollr mun hafa verið ættaðr úr Haddingjadal; hann var son Veðrar-Gríms, Ása sonar hersis. Sá Ási getr þó eigi verið sá sami og bróðir Gríms, föður Selþóris. Höskuldr Dala-Kollsson andaðist 984 (Njálss. kap. 59), því er varla hætt við, að útkoma Auðar sè sett of snemma, því Höskuldr var með eldri börnum Dala-Kolls. Síðar miklu fæddi Þorgerðr Rúf. Síðar en svosem 925 getr þó Rúfr ekki verið fæddr, sökum aldrs móður sinnar; en það lætr og nærri, því á áttæðis aldri drap hann Eldgrím (hðrumbil 995); hefir hann þá verið lítið eitt fyrir innan fertugt, er hann kom til Gunnbildar

(963); en þessa skal alls betr getið síðar. Þorkötlur, dóttur Kolls, átti Þorgeir Ljósveitningagoði; Þorgeir var þrígiptr, en þessi hlýtr þó að hafa verið fyrsta kona hans, og nær þó með naumindum saman.

Ósk, dóttur Þorsteins rauðs, fékk Hallsteinn goði, og var Þorsteinn surtr þeirra son; hann fæddist upp með Þórólfi, afa sínum.

Synir Þórhildar Þorsteins dóttur rauðs voru þeir Álfir í Dölum og Þórólfr refr, er fëll á Þingness þíngi (965).

Milli landnáms Auðar og Geirmundar nam land Barna-Kjallakr, frændi þeirra Kjalleklínga í Bjarnarhöfn, sonarsonr Kjallaks jarls á Jamtalandi, og því mjög kynstór maðr. Gjaflangu, fúðursystur hans, átti Björn austræni. Það eru allar líkur til, að hann hafi komið út um sama leiti og Björn anstræni. Átta eru nefndir synir Kjallaks; þá köllum vèr Kjalleklínga; þeir veittu frændum sínum fyrir sunnan fjörð til allra mála. Af þeim frændum hefir verið mikil saga (Kjalleklínga saga), sem nú er glötnð, um deilur Ljótólfs og sona hans við Kjallak og hans sonu. Kjallakr barðist við Geirmund heljarskinn á ekrunum fyrir utan Klofning um landamerki; veitti Geirmundi betr; Björn austræni og Vestar á Eyri sættu þá.

Það er svo að sjá, sem eyjar á Breiðafirði hafi þá eigi verið með svo miklum blóma sem nú. Eyjar á Hvamnsfirði láu óbygðar fram yfir öll landnám, og hafa í öndverðu legið undir bæina á landi, sem beitolönd, og því mun það, að Landnáma nefnir ekki á nafn hverir þær bygðu; þó vitum vèr um tvær þeirra, og var það laungu eptir landnám; það var Eyrfrkr rauði sem þær bygði; hann var fyrst ger fyrir víga sakir norðan af Hornströndum og tók bygð í Hankadal. Þaðan fór hann enn; þá nam hann Yxney og Brokey; þetta var skömmu fyrir Grænlandsferð hans, eða svosem 970—980; sjáum vèr að þá voru þessar eyjar enn óbygðar. Vèr vitum og, að Gvendareyjar fengu fyrst nafn sitt þegar Þorsteinn surtr druknaði (hèrumbil 960), og sama er að segja um hinar, að ekki er hægt að segja hvað langt leið um, áðr bæir væri teknir upp, en þó höldum vèr að þær hafi mest bygzt ofan af Ströndinni, en ekki sunnan yfir fjörð. Vestreyjar á Breiðafirði eru meiri; enda er getið um landnám í þeim, og líkast að þær frá öndverðu hafi verið goðorðs partr fyrir sig.

Vestrhelmingr Breiðafjarðar, sá sem nú var ónuminn, bygðist af Ögðum og Rogalandi; sú ströndin var enn aleyða að

mestu frá Bjargtaungum og inn í Gilsfjarðar botn, og þar með Saurbær og Skarðströnd; ekki var þó langt að bíða áðr hær yrði og albygt, og næstum allt þetta flæmi var í einu lagi numið að kalla; það var Geirmundr heljarskinn og frændr hans, sem helguðu sér mestöll lönd þessa megin fjarðarins. Geirmundr og hans lið hyggjum vèr hafi komið síðast til fjarðarins þeirra, sem nú hafa verið taldir, og lönd námu þar.

Þeir bræðr Geirmundr og Hámundr og Úlfr skjálgi, frændi þeirra, voru einna gófgastir allra þeirra, er hær til lands hafa komið; þó var Geirmundr höfuð fyrir þeim öllum, og er hann talinn gófgastr allra landnámsmanna, og bar hann konungs nafn. Allir þeir frændr áttu óðul og ríki á Rogalandi og Ögdum. Að lángefda tali töldu þeir sett sína frá Hálfu konungi, er mestr hefir verið allra fornkonunga í Noregi, þó svo, að Úlfr skjálgi var kominn af Hjörleifi enum kvennsama, föður Hálf. En þar sem Geirmundr er kallaðr sonarsonr Hálf, en Úlfr skjálgi talinn fjórði maðr frá Hjörleifi konungi, þá skulum vèr sjá, að þetta er mis- skilningr. Vèr höfum að framan getið um, hvernig það er af handa- hófi, hvar eðr hvernig menn skeyttu ættir sínar við fornaldar- ættirnar, eptir því hvað þeir mundu langt fram, sem sjaldan var lengra en um tvo eða þrjá liði, og tekr þá við forneskjuættin, og ber jafnvel oft svo við, að flestir liðir eru taldir til landnáms- manna frá þeim sem síðastir eru í forneskju, en fæstir frá hin- um, sem lengst eru fram í fornöld. Þegar menn bera saman fornaldar-ættirnar, sjá menn, að Ketill hængr er einum 14 manns- öldrum fyr en Ragnar eða synir hans; skyldu menn því halda, að fleiri liðir væri látnir liggja milli hans og landnáms manna en Ragnars, en þó er ekki svo; þar sem til Ragnars eðr sona hans eru taldir fimmtíu til sex liðir, þá er Ketill hængr talinn afi Áns rauðfeldar, en ömmubróður-son Skallagríms; má bezt á þessu sjá, hvað tæpt er að byggja nokkuð aldr Ketils eða Ragnarssona á slíku, og kemr það í illan bága við fornu ættirnar sjálfar, eins og sjá má þær í fornaldar-sögunum, og sem allar standa í föstum skorðum.

Hær er nú um aldr Hálf að gera; menn hafa nú viljað ákveða hann eptir aldri Geirmundar; þetta er óháfa, því hvernig skyldi Hálf vera afi Geirmundar, þar sem af fornu ættunum sjálfum er hægt að sanna, að hann var laungu fyrir Brávalla-orustu; þetta sèst á aldri Vikars konungs og Starkaðar gamla. Starkaðr

var allt að því jafnaldri Vikars, en Vikar var aptr samtíða þeim feðgum: Jösur og Hjör, syni hans, en Hjör var af Hálfs konungs, en faðir Hjörleifs kvennsama, en Starkaðr lifði 300 vetra, sem sögur segja og saman kemr við ættirnar, þegar saman er borið. Hefir því Hálfr verið einum 8 mannsöldrum fyrir Brávalla-orustu, en 9—10 mannsaldrar liggja milli hans og Ragnarssona. Má nú sjá, að Hálfr var hvorki af eða lángafi Geirmundar, heldr lifði hann miklu lengra fram í forneskju, og töldu menn frá honum ættir sínar á sama hátt og frá öðrum fornkonúngum. Sonarsynir Hálfs, en synir Hjörs konungs, hétu Geirmundr og Hámundr, og voru kallaðir heljarskinn; en þeir geta með engu móti verið hinir sömu sem þeir, er land námu á Íslandi, en nöfnin hafa síðan gengið í ættinni, og má setla að þar hafi mörg heljarskinn verið; lá það í ættinni, því móðir þeirra tvfbura, sona Hjörs konungs, var austan af Bjarmalandi, og ekki mennsk. Sagan um Braga, og vísa hans yfir þeim sveinum, Hjörssonum, getr því varla viðkomid þeim landnámsmönnum, en mun vera miklu eldri, sem hún og ber með sér. Það er og mikið efunarínál, hvort þeir hafa verið tvfburar Hámundr og Geirmundr; að minnsta kosti lítr svo út, sem Hámundr sè miklu yngri þeirra bræðra, hann, sem var dótturmaðr Helga magra, og kom út með honum nýgiptir (um 890—895). Það er þó líklegt, að hann hafi verið yngri en Helgi magri, tengdafaðir hans (fæddr um 850), og mun Hámundr því varla vera fæddr fyrir 860. Þórir, sonr hans, andaðist eptir 970, og allt ber hère að sama brunni. Þar á móti segir um Geirmund, að hann væri hniginn, er hann kom út híngað (um 895), og er því líklegt, að hann hafi verið svo sem fimtugr að minnsta kosti; hefði hann þá verið fæddr svosem 846, eða verið nokkru eldri en Skallagrímr eða Íngimundr gamli; en líkast er þó, að Geirmundr sè enn eldri, því varla er það satt, að hann hafi verið á lífi þá er Ketill gufa kom vestr (eptir 934), þó svo segi í sögum.

Ef vèr nú sleppum því, sem segir um Braga, og því sem hann kvað yfir þeim Hjörssonum, þá vitum vèr ekkert um æfi eða uppröxt þeirra Geirmundar og Hámundar, fyr en eptir Hafsfjarðar-orustu, og er athugavert, að þá var Geirmundr fyrir vestan haf er orustan varð, fráleitt sem útlagi og varla sem víkíngur; og fyrst hann kemr til sögunnar fyrir vestan haf, þá er vel líklegt að hann hafi haft þar eignir og ríki, jafnframt því, sem hann var konúngborinn og óðalborinn á Ögðum; því það lítr svo út, sem

öll stórmenni af Ögðum hafi haft ríki fyrir vestan haf, að minnsta kosti koma þeir fyrst til sögunnar þar allir, sem vör nú þekkjum, svo sem ættmenn Ölvis barnakarls, sem þar áttu börn og buri, áðr en Haraldr berðist í Hafrsfirði; og hver veit nema margir af þessum landnámsmönnum sé bornir og barnsfæddir þar vestra, einkum af þeim Egðum og Rýgjum, sem lönd námu á Íslandi. Oss er nóg að benda hér til þessa, og væri vert að gefa því betri gaum, og mundi það skýra mjög landnáma sögu landsins.

Allr þessi margkvíslaði ættbálkr af Ögðum leystist nú upp að vestan, og allir um sama leiti, sem sýnt verðr; deildust þeir á Íslandi í tvær sveitir: Ölvusíngar sunnan lands (í Árness sýslu), en Geirmundr og Reyknesíngar, Steinólfr lági og Öundur tréðótr lögðu undir nærfellt alla Vestfirðu (Barðastrandar, Ísafjarðar og mestan hluta Stranda sýslu), og er allr sá hluti Íslands, að kalla má, kynjaðr af Ögðum og Rogalandi.

Nú er að segja frá, nær Geirmundr muni hafa komið hér til lands. Af Landnámu er að sjá, sem það hafi verið þegar eptir Hafrsfjarðar-orustu; en hér er sem optar, að Landnámu og öðrum sögum hættir við að setja útferðir landnámsmanna of náð Hafrsfjarðar-orustu; það var ekki fyr en 15—20 vetrum síðar, að landið fór að byggjast í algleymíngi. En hér er nú um þær ættir að tala, sem hingað komu vestan um haf, því þaðan byggðist Vestriand eingaungu að kalla má. Olli því vestrferð Haralds og fall Þorsteins rauðs (um 888); Björn austræni er sá fyrsti, sem land nam á Íslandi þeirra er kæmi vestan um haf, en það var 14 vetrum eptir orustuna í Hafrsfirði (886). Vör vitum fyrir víst, eptir Landnámu, að Geirmundr kom út síðar en hann; því svo segir í Landnámu, er Geirmundr kom til landsins: að hann lá við Elliðaey og hafði spurn af landi: „þá spurðu þeir að fjörðrinn var byggðr hið syðra, en lítt eðr ekki hið vestra” (Landn. 2. 19). Fyrir sunnan fjörðinn höfðu numið land þeir Þórólfr og Björn austræni, og sèst af þessu, að þá voru þeir báðir komnir út. En fyrir vestan fjörðinn var allt annað óbyggt en það, sem Hallsteinn goði hafði numið. Dalalönd, eðr landnám Auðar, byggjum vör og þá hafa verið byggð; bæði liggir það fyrir sunnan fjörðinn, og svo þykir það ráða mega þegar lítið er á landnám Geirmundar, er hann sjálfr fékk svo lítið land, og það sem óbyggilegast þótti, um Strandir, en varð að seilast langt til utanhæraðs vestr og norðr um sveitir. En hefði Dalalönd öll verið ónumin,

þá má víst ætla, að slíkr ríkismaðr, sem Geirmundr, mundi hafa lagt það hérað undir sem betr var við hans hæfi, en þessi útræma, sem hann fékk. En af því nú öll löndin voru numin suðr á bóginn, en lítt sem ekki vestanfjarðar, þá lagði hann og hans ætt allt land það undir, og höfðu þeir ríki um alla Vestfjörðu; allr afli hans var norðanfjarðar, og var hann yfirmaðr yfir nærfellt öllum þeim sveitum, þó sjálfr hefði hann lítið land. Allt hans lið sótti þing sèr; höldum vèr að þau sè upptök þorskafjarðarþings, sem haldið var í umdæmi og landareign Reyknesínga. Bygðina fyrir sunnan fjörðinn (Dala og Snæfellsnes-sýslu) kalla menn Breiðafjörð og þá ætt Breiðfirðinga ætt, er þar bjó, en í þórsnest var þing þeirra. En vestrströndina (Barðastrandarsýslu) telja menn í raun rættri ekki til Breiðafjarðar, enda var það hérað sèr, og hafði þing og lög sèr. Í því þingi voru alla stund Reyknesíngar mestir, en líkast þykir oss að Klofníngir hafi skipt þingum, og hafi Skarðströnd og Saurbær, og allt það, sem ríki Geirmundar og Reyknesínga náði yfir, sótt þing til þorskafjarðar, eins og landnámín benda til.

Nú skulum vèr nefna þær sveitir, sem bygðust af frændliði Geirmundar. Inn frá Geirmundi nam Steinólfr lági, son Hrólfis hersis af Ögðum en systursonr Ölvis barnakarls, allan Saurbæ að Grjótvallarmúla, fyrir ofan Holt; Steinólfr bjó sjálfr í Fagradal ytra, en Sléttu-Birni, dótturmanni sínum, gaf hann Staðarhólsdal í Saurbæ. Sonarsonr Sléttu-Bjarnar var Þorbjörn, er Hávarðr haltí drap (hèrumbil 1002), og Víga-Sturla, er bæinn bygði á Staðarhóli, og lifði lengi síðan; frá honum er stórmenni í Saurbæ lengi frameptir.

Fyrir vestan fjörð nam Úlfr hinn skjálgi, náfrændi Geirmundar en dóttur maðr Eyvindar austmanns. Hann nam Reykjanes allt; frá honum eru Reyknesíngar komnir, einhver hin kynsælasta ætt á öllu landi; Reykhólar var aðsetustaðr þeirra. Þrándr mjóbeinn kom út með Geirmundi; hann nam allar vestreyjar. Gullþórir, er lönd nam inni í þorskafirði, kom síðar út en þessir allir.

Barðaströnd nam Geirleifr, bróðurson Úlfs hins skjálga, hann var af Gests Oddleifssonar.

Það er svo að sjá, sem allr fjörðrinn hafi orðið albygðr á 10—12 árum (886—896): Þorólfur kom fyrst (884); þá Björn aust-ræni og Hallsteinn (886); svo Auðr djúpaugða (hèrumbil 892) og síðast Geirmundr og Úlfr skjálgi (hèrumbil 895), og voru þá engin lönd til muna ónumin eptir, nema ef vera skyldi inni í fjarðarbotninum.

Norðr í Aðalvík, í landnámi Geirmundar, hafði hann gefið land Örlygi, er átti systurdóttur Úlfs skjálga.

Ketill gufa, son Örlygs, varð eptir fyrir vestan haf, og kom laungu síðar útsunnanlands; en þá var þar allt land numið. Ketill fór vestr á Skarðströnd í landa leitan, en á meðan drápu þrælur hans þórd á Lambastöðum á Mýrum. Nú vitum vèr, að þórd á Lambastöðum lifði 934, það ár sem Skallagrímr andaðist, og Egilssaga nefnir ekki brennu hans fyr en í síðustu utanför Egils (943—45). Nú er mjög ótrúlegt, að Geirmundr hafi lifað Skallagrím; en hitt mun þó satt, að Ýri dóttir hans giptist á þeim árum Katli gufu. Ýri átti Geirmundr með annari konu sinni, sem þorkatla hét. Hún var Ófeigsdóttir, þorólfssonar. Mjög er ólíklegt, að hún sè sonardóttir þorólfs fasthalda landnámamanns, er flýði úr Sogni fyrir ofríki Hákonar jarls og bjó að Snæfjöllum. Hann mun hafa komið út um sama leiti og Geirmundr; en mikils til gamall er Geirmundr til að eiga fyrir tengdastöður son landnámamanns. Trúast er Ófeigsnafnið á Ögðum, einkum í ætt Ölvis barnakarls. Þess mætti geta, að Geirmundr hefði mægt í þá ætt, þar sem þeir voru allir saman fyrir vestan haf, og allar þessar ættir venzlum bundnar.

Um það leiti að lauk landnámi í Breiðafirði, og næstu vetr þar á eptir, hyggjum vèr að Vestfirðir hafi verið bygðir. Vèr höfum vissar sögur af ymsum þar um sveitir. Þess er áður getið, að Örlygr nam Patreksfjörð, og flændust þar margir af skipverjum hans; þá bygðist og Tálknafjörðr. Örlygr kom út einhver síðastr sinna frænda, enda segir og, að það væri síðar en Örn nam land í Arnarfirði; þó var Eyjafjörðr bygðr þegar Örn kom út. Eptir eins vetrar dvöl ræðist hann norðr, en seldi Áni raudfeld lönd sín, sem vetri síðar kom út. Án raudfeldr var af Hrafnistu-ætt; hann er einhver hinn mesti landnámsmaðr á Vestfjörðum; hann er sá eini af Hrafnistu-ætt, sem hingað kom vestan um haf; hann kom af Írlandi, og kvæntist þar og fékk Grelaðar, dóttur Bjartmars jarls. Það getr vel verið, að Án hafi komið út í sama flotanum sem Geirmundr; víst er það, að hann kom út eptir að Eyjafjörðr var bygðr (eptir 890). Hvort Án hefir haft eignir og staðfestu á Írlandi getum vèr ekki sullyrt; Landnáma segir, að hann hafi stokkið þángað fyrir ofríki Haralds hins hárfagra. Þó getr hitt vel verið, þar sem vèr vitum hve mjög Vestfirðir bygðust vestan um haf, og þángað komu varla landnámsmenn annarstaðar að. Viðskipti Áns við Örn, frænda Geirmundar, mælir með því,

að hann hafi eitthvað verið í kunnleikum við þá ætt; og enn fleira mætti til færa þessu til sönnunar.

Dýrafjörðr höldum vör að fyrst hafi bygðr verið. Sú ætt, sem í þeim firði bjó, var ríkt á Vestfjörðum, enda voru tengdir milli þeirra og Eyfirðinga. Þórðr Víkingsson, er þar nam land, var af sumum kallaðr sonr Haralds hárfagra, en það mun þó varla vera satt. Það er að sjá, sem hann hafi komið til Íslands vestan um haf, og hafi ætt hans verið þar, og það til sönnunar, að hann átti eina af dætrum Eyvindar austmanns, en systur Helga magra. Þeir frændr bjuggu í Alviðru, og voru kenndir við hana; þeir voru sældarmenn miklir. Þorkell auðgi úr Alviðru var sonr Þórðar, hann mun hafa verið forn goðorðsmaðr þar vestra; til marks um ríki þeirra má telja það, að þeir tóku upp þíng sér, Hvalseyrar þíng, og hafa þóttz ofsnjallir að sækja þíng Reyknesinga í Þorskafjörð. Á Hvalseyrar þíngi voru vígssakir dæmdar þar vestr um fjörðuna, og önnur lögskil innt. Þó er þess og getið, að menn sóttu í Þorskafjörð um alla Vestfjörðu, og það var raunar aðal-héraðs-þíngið. Þorkell hinn auðgi hefir orðið gamall maðr; hann lifði fram-yfir 965, þegar Gísli Súrsson var sekr gjör, og er það lángi aldr, og vera systurson Helga hins magra. Þorleifr skúma og Þórðr örvönd voru synir hans¹⁾; þeir voru í Jónavíkinga-orustu 995. Íngjaldssand, milli Önundarfjarðar og Dýrafjarðar, nam Íngjaldr Brunason, lángafi Ljóts hins spaka, er þeir Kögurssynir drápu (hðrumbil 1002) og getið er í Ísfirðingasögu. Önundr Víkingsson, bróðir Þórðar í Alviðru, nam Önundarfjörð; því eru líkur til að hvortveggi fjörðrinn hafi byggzt undir eins.

Það mun verið hafa eptir landnám að þau komu af Hálogalandi þurðr sundafyllir og Völu-Steinn son hennar. Völu-Steinn lifði fram-yfir kristni, því sama haustið og Hávarðr halti drap Þorbjörn á Laugabóli misti hann Ögmund son sinn, er hann bar mest helstríð eptir, og þeir Gestr ortu um Ögmundardrápu.

Súgandafjörð nam Hallvarðr súgandi, fóstbróðir og félagi Önundar trésfótar; hann kom nokkuð snemma út.

Þó nú Vestfirðir sè afskektir og þyki miðr byggilegir, þá getum vör sèð að víða bygðist land síðar en þar, bæði austan

¹⁾ Svo segir Fagrskinna, að Þórðr örvönd væri bróðir Þorleifs, en sonr Þorkels auðga. Landnáma kallar hann Þorvalds son hins hvíta, bróðurson Þorkels; má vel vera það sè réttara.

og norðan, og það mörg miklu betri hëruð; en hër rëð það mestu, að framan af landnánum var svo mikil aðsókn að vestrströnd landsins, og sóttu menn þángað meðan þar var auðr blettr. Sama munum vër og sjá um Strandir, þar sem þó eru mestar óbygðir á landi: að það var furðu snemma, og miklu fyr en menn skyldu hyggja eptir landgæðum, að lönd bygðust þar.

Ísafjörðr bygðist mest úr Sogni. Synir Vegeirs, göfugs mauns, urðu missáttir við Hákon jarl Grjótgardsson, og fóra fyrir þá skuld úr landi. Vebjörn Sygnakappi var elztr þeirra og forysta fyrir bræðrum sínum. Hann fór út með öll systkini sín; voru þeir alls sex bræðr: Vesteinn, Vedormr, Vemundr, Vegestr, Vedörn, en Vedís systir. Þetta var eptir að Geirmundr heljarskinn var kominn út, og hafði numið allar sínar auðnir og skipað til búá. Þau brutu skipið fyrir vestan Horn, og gengu öll frá skipi í illviðri, undir hömrum, þar sem síðan heitir Sygnakleif. Atli, þræll Geirmundar, hélt þau öll um vetrinn; gaf Geirmundr honum frelsi fyrir þá rausn sína. Síðan nam Vebjörn lönd í Ísafirði, hefir af honum verið mikil saga, og var hann vígamadr mikill. Grímólf í Unaðsdal gaf Vebjörn Vedísi, systur sína; síðan urðu þeir ósáttir, og vo Vebjörn Grímólf, mág sinn; fyrir það var Vebjörn veginn á fjórðúngspíngi á Þórsnesi. Þessi saga hefir verið ein með fleiri Ísafirðinga sögum, sem nú er glötuð, og hafa menn nú engar sögur í þeirri bygð, nema Hávarðs sögu, þó mjög úr lagi færða, og upphaf Fósthræðra sögu, sem gjörist í Ísafirði. Á þessu má nú sjá, að Vebjörn hefir lifað framyfir að alþingi var ætt, því fjórðúngspíng Þórðar gellis hyggjum vër ekki hafa verið fyr sett en 932, en víg Grímólfs hefir verið sótt á því þingi sem fjórðúngsmál, og í fjórðúngsdómi, þó vígsakar lægi undir Þorskafjarðar þíng.

Af aldri Vebjarnar hafa menn og viljað sanna um dauða Hákonar jarls í Noregi, og er það með fullum rökum. Þegar miðað er við útkomu Geirmundar, þá getr eigi verið að Vebjörn hafi komið út fyr, en næstu árin fyrir eðr eptir 900; en það er auðvitað, að fall Hákonar jarls hefir orðið skömmu síðar og ef til vill sama ár, því ekki hafði hann vald í Sogni fyr en undir æfilok sín, og það mjög skamma hríð, því Atli jarl dró þegar her að honum. Sama verðr og uppi ef litið er til aldrs Vesteins, bróður Vebjarnar, er land nam í Dýrafirði: hann átti dóttur Bjartmars, sonar Áus rauðfeldar landnámamanns, enda var Vesteinn lán-

ýngstr þeirra bræðra; Vesteinn Vesteinsson var þeirra son, fóstbróðir Gísla Súrssonar, er Þorgrímr drap 963, en Auðr kona Gísla var dóttir Vesteins eldra, en hún var þá ung kona er Gísli fékk hennar.

Enn má nefna nokkra til: Snæbjörn, son Eyvindar austmanns, bróðir Helga magra, bjó í Vatnsfirði; sonarsonr hans var Snæbjörn galti, er Túngu-Oddr fóstaði, hann var að vígi Hallbjarnar, dótturmanns Túngu-Odds; það var skömmu áðr en Eyríkr rauði fyndi Grænland. Þeir fóru allir að leita Gunnbjarnarskerja hðr-umbil 980.

Nú var þá komið landnámum vestr að Horni; en þar hafði Geirmundr numið land beggjamegin Horns. Þó land væri kaldsamt, þá voru mörg gæði af hafi, og voru menn þar ekki síðr í bændaröð, nema betr væri, en vða annarstaðar á landi. Menn mega heldr eigi halda, að þessir útskikar landsins hafi verið geymdir þángað til ekki var í annað hús að venda; líti menn á landnám kríngum landið, þá má fljótt sjá, að öll þessi öræfi bygðust hvergi nærri svo ýkja seint.

Önundr trélsótr var settaðr af Rogalandi, sem Geirmundr; í móðurætt sína var Önundr upplenzkr, og var Ólafr helgi af sömu ætt (Guðbjörg systir Önundar — Guðbrandr kúla — Ásta — Ólafr helgi). Hann barðist í Hafrsfirði móti Haraldi, og misti þar fót sinn; undanfarna vetr hafði hann verið í vestrsvíking. Þrándr mjögsiglandi, og þeir ættmenn Ölvis barnakarl, sem allir voru kynjaddir af Ögdum, voru í félagi með Önundi; Ormr hinn auðgi er enn nefndr; það er líkast til hinn sami sem kallaðr er Barreyja skáld, og eru vísur til færðar eftir hann í Snorra Eddu. Barreyjar eru í Vestreyjum; þar höfðu þeir allir atsetu á vetrum, og höfðu þar konur sínar¹. Af Landnámu mætti vel leiða sèr í grun, að Önundr kæmi út þegar eftir Hafrsfjarðar-orustu, og fer þó fjarri því; er hèr ljósast dæmið, hve opt er stutt yfir sögu farið, því sanna má, að allt undir þrjátígi vetra liðu á milli, og hefir Önundr þá verið nokkuð hniginn að aldri er hann kom út. Næstum allir félagar hans týndust úr tölunni og hældu til Íslands, en hann einn beið alla af stokki, og kom síðastr. Þessa má telja af félögum og vinum Önundar, sem til Íslands fóru og

¹) Áldis hín Barreyska mun og vera borin og fóstuð þar í eyjunum og hafa þaðan nafn sitt.

bústaði tóku hær og hvar um land: Blæingr nam Hrutafjörð; vèr höldum þó að það hafi verið eptir að Íngimundr kom til lands (hèrumbil 890), því hann gaf firðinum nafn, og var þá aleyða héraðið allt norðr þar. Súgandi nam Súgandafjörð. Þeir Ófeigr grettir, tengdafaðir Önundar, og Þormóðr skapti, Þorbjörn laxakarl og þeir niðjar Ölvis barnakarls, námu allir lönd í Árnes sýslu, en Geirmundr heljarskinn og Úlfr skjálgi og þeir frændr vestan til við Breiðafjörð. Svo má enn telja Eyfirðinga og Breiðfirðinga, því alla þessa þekti Önundr; um Audi segir svo, að Önundr hafi verið með henni fyrir vestan haf, og var vinátta með honum og frændum hennar. Það má geta nærri, að mikil þurð var á orðin í Vestreyjum, er allr þessir múgr var sluttur þaðan; þeir voru nú tveir einir eptir: Önundr og Þrándr mjögsglandi. Nú andaðist Björn, faðir Þrándar, og bar arf undir hann, og varðveitti Öndóttir kráka móðurasi hans til handa honum; fóru þeir þá báðir til Noregs, eptir lát Bjarnar. Þrándr tók þegar við arfi sínum og jafnuharðan til Íslands sama sumar (hèrumbil 897); en Önundr var síðan þrjá vetr í Noregi. Haustið næsta drap Grímr hersir Öndótt, til hefnda af því hann náði eigi arfinum Bjarnar í konungssjóð. Þeir synir Öndóttis, Ásgrímr og Ásmundr, voru þá að líkindum enn fyrir innan tvítugt, og fékk móðir þeirra skotið þeim undan. Þeir bræðr gjörðu félag við Önund; þeir drápu Grím hersi um sumarið næsta eptir dráp Öndóttis, en kúguðu Audun geit, jarl konúgs. Næsta sumar fóru þeir Ásmundr og Önundr til Íslands. Ásmundr sleit frá skipi við Eyjafjörð, og var þá fjörðrinn byggðr, og fékk Helgi magri honum land í Kræklingahlíð; en Önund rak til hafs, og kom hann norðan að Ströndum.

Nú höfum vèr getið um útkomu Önundar, en eptir er, að ákveða nær hann hafi komið hingað til lands. Þetta er nú eptir lætti auðvelt, þar sem vèr áðr höfum talað um útkomu Geirmundar heljarskins og þeirra Reyknesfinga. Vèr höfum sagt, að Önundr var fóstbróðir þeirra, og hèlt einn flokk með þeim fyrir vestan haf; því var það hið sama sem hvorutveggju knúði til Íslandsferðar, og munrinn að eins sá, að Önundr hèlt við svo sem fimm vetr eptir að Geirmundr og hans lið höfðu slutt til Íslands byggð sína, og kom hann síðastr alls þessa ættbálks hingað til lands.

Nú má í Grettis sögu nákvæmlega sjá, hvað marga vetr Ön-

undr hafðist við vestra, eptir það hann skildist við Geirmund og hans liða; því getr það ekki skakkað meir en einu ári, eða tveim, þó vèr setjum útkomu Önundar árið 900, eða svo sem fimm vetrum síðar en Geirmundar. Allt lýtr að þessu: Eyjafjörðr var bygðr er Önundr kom þar að landi, og Strandir að mestu bygðar. Enn fremr sèst þetta, ef miðað er við andlát Audar djúpauðgu. Önundr hafði ekki verið allfá vetr hèr í landi, þegar Ófeigr grettir, tengdafaðir hans, féll fyrir þorbirni jarlakappa, og hann fór suðr um land að reka vígasakar á Kjalarnes þingi; á leiðinni suðr gisti hann í Hvammi, og flutti fyrir hönd Audar bónorð til handa Ólafi feilan. Þetta sama haust andaðist Auðr; en það mun ekki stóru skeika þar sem vèr höfum sett danda-ár Unnar 908—910, þegar litíð er á aldr þeirra feðga: Ólafs feilans og Þórðar gellis. Frekari skil verða eigi á þessu gjörð eptir sögum, enda gjörist þess eigi þörf; en af þessu sèst, og kann menn að furða á því, að Strandir voru að mestu albygðar fyrir 900, og voru fá hèruð á landi sem fyr bygðust. Eyríkr snara hafði numið frá Íngólfsfirði til Veidileysu; en þar norðr af þeir bræðr: Íngólfr, tengdafaðir Eyríks snöru, Ófeigr og Eyvindr. Þar norðr af var landnám Skjalda-Bjarnar, og mun hann hafa verið með elztu landnámsmönnum þar, því hann var lúngafi Þorbjarnar á Laugabóli. Fyrir innan hafði numið Björn, faðir Svans († um 960) og Jórunnar, er átti Höskuldr Dala-Kollsson. Víkurnar milli landa þeirra Eyríks og Bjarnar voru einar ónumdar, og tók Önundr þar bólfestu að ráði Eyríks, en Eyríkr gaf honum að auk af sínu landi. Sagði Eyríkr, sem og mun verið hafa satt, að þá mundi numin flest lönd í meginhèruðum. Vèr vitum, að vestanlands voru þá öll hèruð bygð, og norðanlands var að vísu bygðr Eyjafjörðr og allt landnám Íngimundar gamla. Hafi nokkrar sveitir þá verið ónumdar uorðanlands, þá hefir það verið Skagafjörðr, því hann mun hafa síðast byggzt af öllu Norðrlandi, sem bezt verðr sèð af ættum þar í héraði, og enn mun getið verða; en austan og sunnan á landi voru enn ónumin lönd, en það kemr ekki þessu máli við, því hèr er ekki talað um önnur hèruð en þau, sem næst lágu Önundi.

Vèr þekkjum þó einn mann, sem bygð tók á Ströndum laungu eptir landnám, en það voru þeir feðgar: Þorvaldr, sonarsonar-sonr Yxna-Þóris, og Eyríkr rauði, sonr hans; þeir fóru af Jaðri fyrir vígasakir, og reistu bú að Draungum; þetta hefir verið um 950

eða svo. Það er merkilegt, að Eyrskr raudi, sem síðar fann Grænland, var fyrri hlut æfi sinnar á Ströndum; hefir hann líklega þar haft eitthvert veðr af Grænlandsströnd, og ekki svo algjört farið útfí bláinn þegar hann fór vestr í landaleit. Þeir sedgar voru miklir vígamenn. Fyrir víg voru þeir gjörðir úr Noregi; fyrir víg varð Eyrskr raudi að flýja af Ströndum suður í Dali, og enn þadan fyrir víg út í eyjar, og fyrir víg varð hann að stökkva þadan til Grænlands (983), þrem vetrum síðar fór hann að byggja landið (985), þá var hann naðr hniginn, en lifði í friði það sem eptir var æfinnar og andaðist mjög skömmu eptir kristni.

Um æfi Önundar hér á landi verður ekki margt sagt, annað en það sem búið er. Hann lifði víst eigi svo allfá vetr eptir ferð sína suður á land, og andaðist í hárrí elli. Það er því líklegt að hann hafi lifað framundir 920, eða 10—12 vetr síðan hann mælti eptir Ófeig, mág sinn; hann liggur heygðr þar í Tréfsótshangi. Önundur var tvískvongadr: fyrir vestan haf átti hann Ásu Ófeigsdóttur, og átti með henni þá Ófeig gretti og Þorgeir; þeir bræðr munu hafa fæðzt vestr. Ása andaðist hér í landi, það var á ofanverðum dögum Önundar; fékk hann þá Þórðsarf Þorgrímsdóttur úr Míðfirði; með henni átti hann Þorgrím lærukoll. Ásmundur lærulánger var sonr Þorgríms; hann kemr síðar mjög við sögur. Eptir dauða Önundar giptist Þórðs norðr í Vífðidal, Audunni skökli. Flestar sögur segja svo, að Ásgeir ædikollr væri þeirra son; en líklegra er, að þeir hafi verið albræðr: Ásgeir ædikollr og Þorgrím lærukollr (sbr. bls. 241).

Þeir bræðr þrír: Ófeigr, Þorgeir og Þorgrím, bjuggu lengi eptir lát föður síns á Ströndum. Síðan komu upp víg og sundrlyndi með þeim bræðrum og Flosa í Árnesi, syni Eyríks snöru, er rípta vildi landagjöf föður síns; féll Ófeigr, en málin komu til þings. Þorgrím ræðist þá að norðan inn til Míðfjarðar; þetta var fyrir 950 (Grett. s. kap. 12—13); Þorkell máni var sá sem sættum kom á, en laungu var það fyr en hann yrði lögsögumaðr.

Sveitir þær, sem næst liggja Norðrlandi, deildust í smá landnám; Steingrímr nam Steingrímsfjörð, Kolli Kollafjörð, og Þorbjörn bitra nam Bitru. Hann var illmenni hið mesta, og drap í skipreika Guðlaug, bróður Gíls skeiðarnefs. Gíls hefndi bróður síns og drap Bitru og allt hans lið. Hrótafjörð allan nam, sem sagt er, Bálki Blæingsson, félagi Önundar, kynjadr úr Vestreyjum. Son hans var Bersi goðlaus, er nam Lángavatnsdal og var af Bjarnar Hítðelakappa. Þar í firðinum nam og land Arndís, dóttir Steinólfs hins lága.

Þá var nú numið og albygt að mestu allt Vestrland, og sjáum vér, að öllum landnámsum var þar lokið um aldamótin 900, og má það kalla snemma; en þó kom það mest til, að óvísða á landi var land eins numið í samfellu sem þar. Þegar talað er um Vestrland, er helzt litið til þeirra tveggja þínganna: Þórness þíngs og Þorskafjarðar þíngs, en þau bæði urðu alnumin og að mestu albygð í einum flota hvort fyrir sig. Hvergi sæzt betr, hve mjög landnámásaga Íslands er riðin við Vestrlönd: England og Írland og Vestreyjar, en þegar litið er á Vestrland. Tvö þíngin þar, Þórness og Þorskafjarðar þíng, má kalla að sè eingaungu numin vestan um haf, og þegar nú þartil kemr Eyjafjörðr og Árness þíng, og mikill hluti Kjalarness þíngs, þá sjá menn, að fimm þíng á landi eru mestmegnis numin þaðan, og í flestum hinum þíngunum má finna nokkra vestan að, svo það eru varla öfgar, að nærfellt helmíngr lands sè þaðan bygðr. Flestir þeir, sem híngað komu þaðan, hyggjum vér að þar hafi haft eignir og bólfestu, en ekki verið þar sem staðfestulausir víkíngar. Það er fyrst, að svo mikill fjöldi þeirra sat þar í mægðum við Englands og Írlands konunga og önnur stórmenni, og má varla ætla að víkíngar, sem aðvísandi komu þar, mundi í einu vetfáingi detta ofan í slíkar dýrðir; og það, að Engla og Íra konungar gáfu Norðmönnum dætr sínar, sýnir berlega, að þeim þótti styrkr að þeim mægðum. Það er helzt í ætt Bjarnar bunn, að þessar mægðir finnast, þó márgir fleiri kæmist í þá vegsemd; vér skulum nefna fáeina: Þórðr skeggi, bróðurson Ketils flatnefs, átti Vilborgu, dóttur Ósvalds konungs, en þeirra dóttur átti aptr Ketilbjörn hinn gamli; mun því Ketilbjörn, ef til vill, vera einn þeirra, er híngað komu vestan um haf. Dóttur Kjarvals Írakonungs átti Eyvindr austmaðr; Höfða-Þórðr átti dótturdóttur Kjarvals; Grímólfr af Ögðum átti Körmlöðu, dóttur Kjarvals konungs. Af Grímólfi eru Exfirðíngar komnir. Audunn stoti, er nam Hraunsfjörð, sunnan Breiðafjarðar, átti Mýrúnu, dóttur Maddaðar Írakonungs, og enn fleiri dæmi mætti finna. Þess er og hér að geta, að ættir til landnámsmanna eru taldar í þriðja lið frá Írlands konúngum, og það, sem menn sízt skyldu halda, til manna, sem að líkindum voru kynjaðir norðan af Hálogalandi, svo sem var Baugr, fóstbróðir Ketils hængs. Lángafi Baugs er talinn Kjarvalr Íra konúng. Sá Kjarvalr hlýtr að hafa lifað um 800, eða jafnvel fyr, og er ekki hinn sami og tengdafaðir Eyvindar austmanns; því Baugr kom til Íslands 877, og er annar elzti landnámsmaðr

á landi hær. Auðunn skökull átti lángfedga sína á Englandi. Líka sjáum vèr, að Kjallakr, Jarl af írsku kyni og með írsku nafni, var austr á Jamtalandi um öndverða og miðja níundu öld (um 850). Þegar nú allt þetta og margt annað fleira kemr saman, þá mun sjást, að gamlar eru samgaungurnar milli Noregs og Vestrlanda. Hævið bætist, að Írland kemr fyrir í fornaldar sögum vorum og fornkvæðum.

Ef menn gæta að, þá er það ekki lítill sægr, ef menn tilgreindu nöfn allra hinna meiri landnámsmanna, sem hingað komu vestan um haf. Á Vestrlandi eru þaðan nærfellt allir, bæði sínáir og stórir; en allr þessi landnámsmanna bálr deilist í tvær sveitir: úr Sogni annar, en hinn af Ögðum og Rogalandi. Vèr getum með vissu sagt, að það var á sbosem 10 vetra fresti að öllum landnásum var lokið vestan um haf, og gjörðist það á árunum 890—900. Fyrst kom ætt Bjarnar bunn, sú sem úr Sogni var kynjud, og það gjörðist á svo sem fimmm fyrstu árunum (890—895). Björn austræni kom raunar fjórum vetrum fyr, en það var líka áðr en ættmenn hans yrði farflótta þaðan, því hann festi ekki yndi þar vestra. Þórðr skeggi og Helgi bjóla kunna að hafa komið sbosem 888, þó er það ekki víst, en Auðr djúpaudga kom síðust þeirra kynsmanna (um 893), svo þetta lætr þó nærri. En þegar jafnharðan á eptir kom hinn flotinn: Reyknesfngar, Geirmundr og hans lið vestanlands, en Ölvusfngar sunnanlands. Öundur var síðastr, og má sjá að þetta hefir gjörzt á árunum 895—900. Eptir þau aldamótin munu ekki hafa komið vestan um haf menn, nema á stángli einn og einn. Það er nauðsynlegt að gjöra sér skíra grein á þessu, geta menn þá sæð, hvað mikið var numið af landinu um aldamótin, og sjáum vèr, að það var æðimikið, nærfellt þrír fjórðungar á að gizka.

Nú var þá landnám komið að Norðlendingafjórðungi, enda skiptir nú landnásum, og koma nýjar ættir; þó eru landnám í þessum fjórðungi mikið skild landnásum vestanlands: má fullyrða, að helmingr Norðrlands sè bygðr vestan um haf, þar sem Eyjafjörðr allr er numinn þaðan og bygðr að mestu, ef Svarfadarðalr er frá skillinn. Í Skagafirði eru og margir þaðan, svo sem Sæmundr suðreyski og Bárðr suðreyfng. Ævar gamli og Höfðabórðr hyggjum vèr og sè þaðan. Í Húnavatns þingi eru þó flest lönd numin rakleidis úr Noregi. Vèr skulum nú telja helztu landnám í röð.

Fyrstir eru Miðfirðingar. Í Miðfirði nam land Skinna-Björn, sonr Skútaðar-Skeggja; sonr hans var Miðfjarðar-Skeggi, sem mjög er frægr í sögum. Hvaðan úr Noregi þessi ætt sè kynjuð er hvergi sagt, og er bágð á það að gízká. Skeggja nafnið kemr helst fyrir í Þrándheimi, en líka finnst það á Ögdum, en egðskar og þrænzkar ættir eru opt mjög skyldar, svo sem ætt Yxna-Þóris, er deilist í tvær kvíslir, er önnur í Þrándheimi en önnur á Ögdum. Líti menn nú til, að Skinna-Björn var svo mjög í Austrvegi, þá þykir oss líkast að halda, að ættin sè af Ögdum, en frekari sannanir getum vér ekki tilgreint þessa máls að svo komnu.

Næstir Miðfirðingum eru Víðdælir. Sú ætt tengir að kalla má saman Vestfirði og Norðrland, því hún er svo návenzluð ætt Önundar tréðótar, að varla verðr skilið að. Auðunn skökull mun hafa komið hínagð vestan um haf, og taldi þar ætt sína frá Ragnari lodbrók. Hann er sá eini landnámsmaðr, er konungar í Noregi eru komnir af. Þóra mosháls, dóttir Auðunnar, var móðir Úlfhildar, ömmu Ólafs konungs hins helga. Ólafr helgi lét Úlfhildi dóttur sína heita í húsufið á henni, en sú Úlfhildr giptist síðan suðr í Saxland, hertoga þar, hēlt þar lengi við Úlfhildar nafnið, og er hertoga ættin gamla í Saxlandi komin af Auðunni landnámsmanui, en þaðan eru aptr flestar konunga ættir, sem nú eru í Norðrálfunni.

Ætt Auðunnar skökuls er í Landnámu (3. 1 og bls. 325) slengt saman við ætt Víkínga-Kára. Víkínga-Kári átti þrjá sonu: Eyrísk á Ofrustöðum, asa Ólafs konungs Tryggvasonar (Eyríkr — Ástríðr — Ólafr), Böðvar hersi á Vors, asa Gizurar hvíta (Böðvar — Álöf — Gizur), og Sigurð bjóðaskalla, asa Ástríðar, móður Víga-Glúms (Sigurðr — Vigfús hersir (dó um 962) — Ástríðr — Glúmr); svona er ættin talin: (Hkr., Ól. s. Tr. kap. 88; Fm. s. II. kap. 218; Vígaglúms s. kap. 3. 5) — Víkínga-Kári er kallaðr sonr Ögmundar akraspillis, Þórissonar háleggs, Ánssonar bogsveigis, og það mun óbyggjandi að þetta mun satt (Vígagl. s. kap. 5; Áns s. kap. 7). Í Landnámu þarámóti er Víkínga-Kári kallaðr sonr Sigurðar Eyríkssonar, föðurbróður Auðunnar. Það er auðsèð, að það er Eyríks nafnið sem hér hefir glapið huga þess sem ritadi, og ef til vill hitt líka, að Ólafr helgi var kominn frá Auðunni, en við þá Ólaf Tryggvason, Gizur hvíta eðr Mosfellínga, eðr Vígaglúm, hefir Víðdæla ættin varla verið skyld, á þann hátt sem hér greinir í Landnámu. Þó lýtr margt að því, að venzlar og frændsemi hafi á einhvern hátt verið með Víðdælum og ættmönnum Önundar

trælótar, og seinna á Íslandi renna þær ættir öldúngis saman; líka getr verið að Audunn sæ á einhvern hátt kominn af Víkínga-Kára, en hvernig sú ætt er getum vèr ekki sagt, því missagnirnar eru svo miklar.

Nú er eptir að geta þess, hvernig blandað hefir verið saman ætt Audunnar og Önundar trælótar, en það kom til þess, að Þórdís giptist eptir dauða Önundar Audunni. Nú komu af því tvísagnir, hverir væri synir Önundar eðr síðari manns hennar. Landnáma kallar á einum stað (2. 32) þá alla fjóra bræðr: Þorgeir, Óseig, Þorgrím og Ásgeir æðikoll, sonu Önundar. En aptr á öðrum stöðum eru þeir Þorgrímr og Ásgeir kallaðir synir Audunnar (Laxd. kap. 40; Fms. II, 23), og allstadar, nema á þessum eina stað, er Ásgeir kallaðr sonr Audunnar, og það í Landnámu sjálfri (3. 1). Það getr nú ekki verið efunarmál, að Þorgrímr sæ sonr Önundar; þar er Grettis sögu bezt trúandi, og fyrir þá skuld byrjar sú saga með þætti Önundar trælótar, að hann var lúngafi Grettis. Líka vitum vèr, að Þorgrímr bjó norðr á Ströndum allan fyrra hlut æfi sinnar.

Hitt getr verið meira efunarmál, hvers sonr Audunn sæ; og þó það sæ ískyggilegt að bera á móti því, sem nærfellt allar sögur segja og Grettis saga með, þá verðr ekki varið, að það eru mörg tormeðki á, að Ásgeir geti verið sonr Audunnar. Fyrst er að nefna það, að allar sögur segja að Ásgeir ætti Jórunni, dóttur Íngimundar hins gamla. Nú dó, sem kunnugt er, Íngimundr gamli hërumbil 934, en þá blindr og fjörgamall, og fyrir víst á níráðis aldri; og það er efsamál, hvort nokkuð af börnum hans er fæðt eptir 900, en þá mjög skömmu, ef svo er. En Önundr trælótr andaðist, sem áðr er sagt, 920 eðr mjög skömmu þar á undan, en síðan giptist Þórdís Audunni; gæti Ásgeir eptir því ekki verið fæddr fyrir 920, og ekki frumvaxta fyr en um 940, en það er ólíklegt, að nokkur af dætrum Íngimundar hafi þá verið á ungu skeiði; nöfnin hærukollr og æðikollr gæti og bent til þess, að þeir væri albræðr Ásgeir og Þorgrímr; Ásmundr, sonr Þorgríms, var og kallaðr hærulúngtr, og virðast þessi nöfn ættgeng.

En hvað sem þessu líðr, þá er víst, að frá Ásgeiri æðikoll er eitt-hvað skakkt talið, því þau Hrefna og Kálfr, og Þorvaldr, af Gizurar biskups († 1118) eru öll talin börn þeirra Ásgeirs og Jórunnar, og sèr þó hver maðr, að Hrefna getr ekki verið dótturdóttir Íngimundar gamla, því hún er fædd einum 50 vetrum eptir dauða hans, og sama er að segja um þá Kálfr og Þorvald. Nú vitum vèr,

að einn af sonum Ásgeirs æðikolls hét Audunn, en hans son aþr Ásgeir, og liggir það þá beinast við að hér sé tveim lídum sleppt úr; þykir oss líkast að báðir hafi borið æðikolls nafnið og búið að Ásgeirsá. Ásgeir yngri, faðir Kálfs og Hresnu og Þorvaldar, var Audunnarson; þetta hefir ef til vill ollað því, að menn breyttu um fœðurnafn afa hans, því ekki verður varið, að miklu betr fellr ættin þegar talið er fram, ef Ásgeir væri son Önundar, þá verður og eðlilegt að hann væri dótturmaðr Íngimundar gamla. Það mæli og með þessu, sem segir um Audunn á Audunnarstöðum, glímunaut Grettis; hann var í uppvexti, er Grettir var úngr, og næstum jafnaldri Kálfs og Þorvaldar, eða þó nokkuð yngri. Í Grettlu segir svo: „þá bjó Audunn á Audunnarstöðum í Vífidal, hann var Ásgeirsson, Audunnarsonar, Ásgeirssonar æðikolls“ (kap. 28). Nú er líkast að hann hafi verið bróðir þeirra Kálfs og Þorvalds, fyrst allir þeir voru nærfeilt á sama reki. Víst er ólíklegt að þeir Kálfr væri asabræðr Audunnar, sem annars hlyti að vera.

Vífðælir höfðu eitt af þremr fornum goðorðum í Húnavatns þingi, og sðan þeir mægdust við Vatnsdæli jókst að vonum ríki þeirra.

Fyrir norðan Vífðæli komu þeir Vatnsdælir og Íngimundr gamli. Vatnsdælir voru í fyrri daga höfuð allra Húnvetnínga, og er Vatnsdalr eina bygðarlagið í því þingi, sem vèr höfum góðar sögur af og miklar, frá öndverðu og framýfir kristni, og á þeim tíma bar dalrinn ægishjálrn yfir öllum sveitum þar í grend, og goðar þeirra Vatnsdælanna máttu með fullum rætti kallast goðar Húnvetnínga. Betri maðr og meiri öðlingr en Íngimundr hefir varla komið á Ísland, og lengi sðan brá þeim Vatnsdælum til hans um rausn og veglyndi, þó enginn væri hans maki; og var hér raunin sem ella, að beztu menn á landi hafa lifað hér í heiðni, og sðan aldrei komið þeirra líkar. Íngimundr gamli var af mikilli ætt í Raumsdal, og töldu þeir lángefðgar þar ætt sína frá Jötun-Birni, syni Raums Norssonar (Jötun-Björn — Raumr — Hross-Björn — Ormr skeljamoli — Ketill raumr¹ — Þorsteinn — Íngimundr). Þetta eru allt hálfjöttnar ofan að Þorsteini, og hyggjum vèr að forneskjuættin endi með Katli raum; en Ketill raumr

¹) Rángt er að kalla Ketil þrym, sem Vatnsdæla gjörir. Þryms-ættin er úr Þrándheimi, þaðan eru Njarðvíkingar komnir. Á Ögðum hefir og verið grein af þessari ætt, enda eru örnefni þar kend við þrym.

átta Mjöll, dóttur Áns bogsveigis, og er Íngimundur á þann hátt af Hrafnistukyni, sjötti maðr frá Katli hæng, lánqafa Áns, er kallaðr er dóttur sonr Hrafnhildar Ketilsdóttur hængs; ef vèr nú berum saman landnámsættir frá Hrafnistu-mönnum munum vèr hèr enn sjá dæmi til, hve ógjörlegt það er að vilja byggja þar á aldr þeirra Ketils hængs, Gríms loðinkinna eðr Áns bogsveigis. — Ketill hængr, er hínqað kom 877, er kallaðr dótturson Ketils hængs gamla; yrði hann eptir því móðurbróðir Áns bogsveigis; þó er Án talinn lánqafi Íngimundar gamla. Grímr loðinkinni er talinn lánqafa-faðir Þóris snepils landnámmanns, en aptr faðir Áns rauðfeldar, og enn fremr er móðir Áns rauðfeldar talin dóttir Áns bogsveigis, en það er hið sama og hún hefði verið gipt ömmubróður sínum. Því höfum vèr fyrir satt, að öll þessi Hrafnistu-ætt liggi lánqt fram í fornaskju¹. Frá Áni bogsveigi eru raktar miklar kynkvíslir. Auk þeirra landnámsmanna: Þóris snepils, Áns rauðfeldar og Íngimundar gamla, þá höfum vèr sögur af, að ætt Víkínga-Kára var talin frá Án. Þórir háleggr, son Áns, er kallaðr faðir Ögmundar akraspillis, föður Víkínga-Kára (Áns s. kap. 7)², en frá Víkínga-Kára eru miklar ættir: Ólafr konúngr Tryggvason, Víga-Glúmr og Glízur hvíti. Þessa getum vèr, til að sýna hvað margar ættir á Íslandi sè af Hrafnistu kyni, auk Mýramanna, sem áðr er getið. Í gegnum Vatnsdæli var Grettir Ásmundarson Hrafnistu-maðr; þótti það vel til fallið, fyrir sakir afis hans.

Íngimundur gamli var í uppvexti sínum að sóstri í Hefni á Hálogalandi með Þóri Gunnlaugssyni, Hrólssonar, Ketilssonar kjölfara (Landn. 1. 18; 2. 2). Synir Þóris voru þeir Grímr og Hrómundur. Sögunum ber hèr ekki allshendis saman: Vatnsdæla kallar Þóri Íngjald; Eigla sleppir Gunnlaugi og Hrólfi, og kallar Þóri son Ketils kjölfara, en það mun rángt, enda ber það miklu optar við að fellt er úr ættum, en að inn í þær sè skotið. Gunnlaugr orms-túnga hét sonr Hrómundar háleyska, en Hrólfr hinn auðgi var sonar sour Gríms háleyska; sýnir þetta bezt, að rétt er ættin tal-

¹) Sagan um Án er mjög foru: vèr segjum „Áni” og „Ánolegr” um ólíðlega menn, líka Áni gamla; svipuð er sagan um Amlóða (Hamleth), enda kollum vèr enn „amlóða” og „amlóðahátt”; fellr hèr saman sagan og nafnið.

²) Áns saga kallar Ögmund (Eymund, sjá Víga-Glúms s. kap. 1) föður Sigurðar bjóðaskalla, en hugsar sèr Víkínga-Kára son Sigurðar, sem í Landnámu segir; en þetta var ófugt, og var Víkínga-Kári faðir Sigurðar.

in. Hvort sóstri Íngimundar, en faðir þeirra Gríms og Hrómundar, hafi heitið Þórir, eða Íngjaldur, þorum vèr varla að fullyrða. Íngimundur lét einn af sonum sínum heita Þóri, og er líklegt að það sè eptir sóstra hans. Þeir gjörðust allir sóstbræðr: Grímr og Hrómundur Þórissonir og Íngimundur, og uxu þeir upp allir samt. Þegar þeir höfðu aldri til fóru þeir allir samt í vestrvíking; þar ræðist til félags með þeim Sæmundr hinn suðreyski; gekk svo um fimm ár, að þeir herjuðu hvert sumar. Að hausti hins fimta sumars komu þeir til Noregs, í þann mund að Haraldur bjóst til bardaga í Hafrsfirði. Þar sleit félag þeirra og gekk Íngimundur í lið með Haraldi, enda hafði þá víst faðir hans gengið á hönd konungi, því fimm vetrum áðr, sama sumarið og þeir Íngimundur fóru fyrst í víking, hafði Haraldur lagt Raumsdal undir sig og féll Nökkvi Raumdæla konungi í þeirri orustu (867); má vel vera, að Þorsteinn hafi þegar í öndverðu gjörzt hans maðr, og konungi því verið svo hollr þeim frændum, sem hann jafnan reyndist síðan.

Nú má héraf marka aldri Íngimundar. Hafi hann sarið í víking 15—18 vetra, sem optast var títt, og þarvið bæstast þeir fimm vetr sem hann var í víkingu, þá hefir hann verið lítið yfir tvítugt er hann barðist í Hafrsfirði; mun hann því vera fæddur um 850, og vera vetri eða svo eldri en Skallagrímr, en jafngamall Haraldi, og kemr það bezt heim við allt það, sem vèr vitum um aldri hans og sona hans; eldri hefir hann eigi mátt vera, því hann lifði eflaust fram yfir 930, að alþingi var sett, en synir hans lifðu fram á daga Hákonar jarls, fram yfir 970. Þorsteinn, faðir Íngimundar, andaðist skömmu eptir 880, og var þá gamall maðr, en hann vo Jökul stigamann 18 vetra, og mætti það hafa verið nálægt 830, mætti svo þar við miða aldri Ketils raums (hèrumbil 800), en ekki þorum vèr að hætta oss svo langt fram, enda gjörlist þess engin þörf. Um hin næstu árin eptir Hafrsfjarðar-orustu má hafa til hlidsjónar Egilssögu, vill það vel til, því í Vatnsdælu sjálfri er frásögnin nokkuð óskipuleg allt fram að Íslandsferð Íngimundar, og ekki nákvæm, þó allir viðburðir sè sannir, en Egils-saga er þeim mun vissari, og skeikar ekki í neinu. Það er af Vatnsdælu að sjá, sem Sæmundr hinn suðreyski hafi þegar eptir bardagann flúið til Íslands, og segir svo, sem þá væri siglfingin til landsins byrjuð, þó vitum vèr að landið var þá enn ónumið, og langar stundir liðu síðan, áðr menn færi almennt að sækja þangað. Sæmundr mun og fyrst hafa haldið á sínar fornu stöðvar

í Suðreyjum, og hafzt þar við um hrfð; en þó hann kæmi fyr til landsins en Íngimundr, þá var þó nógr tími til stefnu, og er með öllu óvíst nær Sæmundr fór til Íslands. Af Egilssögu getum vér og berlega séð, hvernig mörg ár eru hér dregin saman í eitt, þar sem talað er um Íngimund. Í Vatnsdælu segir, að það væri næsta vetrinn eptir orustuna í Hafrsfirði að þeir leituðu frétta hjá völvunni allir fóstbræðr, og næsta sumar (873) færi þeir til Íslands Grímr og Hrómundr. Í sögunni segir svo: „Íngimundr fór til föður síns eptir bardagann í Hafrsfirði. Hann var þar um vetrinn — þeir Íngjaldr eða þar seið eptir fornum sið, til þess að leita eptir forlögum sínum — Grímr sigldi út um sumarið og báðir þeir bræðr” (Vatnsd. kap. 10). Það er efalaust, að sagan er hér öll sönnu, en munrinn er sá, að vér vitum með vissu að þeir bræðr fóru fyrst til Íslands fimmm vetrum eptir orustuna í Hafrsfirði (eða 878), því Grímr háleyski hafði samflot með Skallagrími til landsins, en öllum þessum fimmm vetrum er nú í Vatnsdælu steipt saman í einn. Ekki teljum vér heldr víst, hvort Hrómundr hafi þá farið með til Íslands, þar er Vatnsdæla ein til frásagnar; hvorki Egilssaga né Landnáma getr þess, en Grím nefna þær báðar. Ekki er heldr Skallagrímr nefndr á nafn í Vatnsdælu, eða getið hvað Grím háleyska dró til útferðar. Í Egilssögu segir svo: „Grímr hét maðr, son Þóris Ketilssonar kjölfara, kynstór maðr og auðigr; hann var skipverji Kveldúlfs, hann hafði verið aldavinr þeirra fæga (Kveldúlfs og Skallagríms), og hafði verið í förum bæði með þeim og Þórólfi; hafði hann og fengið reiði konungs fyrir þá sök. Hann tók til forráða skipið eptir að Kveldúlfr var dauðr” (Eg. s. kap. 27). Þessu er ekki svo hægt að koma svo öldungis heim, hvað aldr Gríms hins háleyska snertir; hlyti hann að vera miklu eldri maðr, en í Vatnsdælu er sagt, til að geta verið taliinn aldavinr Kveldúlfs, og fer það ekki saman við hitt, að vera fóstbróðir og jafnaldri Íngimundar, og þegar titið er til Landnámu, þá er að sjá, sem þeir bræðr hafi orðið að vera vel svo gamlir sem Íngimundr. Örlygr gamli og Hrómundr háleyski eru jafnhliða, því Gunnlaugr orrustunga sonr Hrómundar átti Vælaugu Örlygsdóttur. Þó má ekki of fast halda sér við orðin í Egilssögu, því sagan er, að Kveldúlfr var aldavinr þeirra fæga Gríms og föður hans, enda mun þar og hafa verið frændsemi að fornu

fari milli Hrafnistu-manna og niðja Ketils kjölfara, því Ketils nafnið mun allt hið sama og Ketils hængs nafnið.

Nú getum vèr miðað frá útför þeirra bræðra (878), og sèð hvað lengi Íngimundr var síðan í Noregi, áðr hann færi til Íslands, og munum vèr sjá, að það hafa víst verið einir 10—12 vetr, því fyrst liðu nokkrir vetr áðr faðir hans andaðist, og svo enn nokkrir vetr, áðr konúngr fékk Íngimundi kvonfáng, og nú fyrst bar að því, að hann hugsaði til Íslandsferðar.

Í sögunni sjálfri segir, að Íngimundr fór til föður síns það sumar, er þeir bræðr fóru til Íslands; þá var hann farinn að eldast, en hvað marga vetr hann lifði síðan er ósagt; það er við hæfi að hugsa sèr sex vetr til þess, hefir Þorsteinn þá andast 884; þá voru tólf vetr liðnir frá Hafrsfjarðar-orustu, og alla þessa stund var Íngimundr ókvæntur með föður sínum, og enn sat hann um hríð að búum sínum eptir lát föður síns. Nú var Haraldr kominn í fullan frið og kyrsetu, hafði friðað land allt og skipað öllum málum. Minntist hann þá heita sinna, og fékk til handa Íngimundar þóru, dóttur Þóris jarls þegjanda. Það kemr hér í góðar þarfir, sem hér hafa verið leidd rök að, að kvonfáng Íngimundar varð laungu síðar en í fyrsta álitu sýndist eptir sögunni, og hlýtr það nú fremr að styrkja vora áætlun. Það er fjarri, að Þórir jarl þegjandi bafi getað átt gjafvaxta dóttur fyr en sbosem 890, og verðr tæpt ei að síðr. Svo segir í konungasögunum, að hinir skilbornu synir Rögnvalds jarls, en Þórir var einn þeirra, væri lánýngstir sona hans, en eptir þessu yrði hann þó að vera einhver með elztu sonum hans. Hitt þætti oss þó miklu líkara, að Þórir jarl hefði þá sjálfir verið frumvaxta, en að hann ætti þá gjafvaxta dóttur, og það þó svona seint sè til tekið, og kemr það heim við þetta, að Haraldr gipti Þóri jarli Ólöfu, dóttur sína; mætti halda, að þau væri á líku reki Ólöf og Þórir, en Ólöf árbót er ekki fyrstu konu barn Haralds, og mun hún tæplega vera fædd laungu fyrir 880. En nú segir bæði Landnáma og Vatnsdæla hið sama. Það mun því efalaust, að Þórir jarl þegjandi, tengdafaðir Íngimundar, hefir verið af Mæra jarla ætt, en sonr Rögnvalds getr hann varla verið. Hitt getr vel verið, að bróðir Rögnvalds hafi heitið því nafni, því víst hefir Þóris þegjanda nafnið verið settar nafn hjá Mæra jörlum. Hitt verðr þó víst, að Íngimundr kvongaðist seint, og ekki laungu fyrir 890; hefir hann þá verið um fertugt; verðr við það allt eðlilegt um aldr barna hans, og

höfum vèr fyrir satt, að þau sè öll fædd úti á Íslandi, annars verða þeir synir Íngimundar svo ýkja gamlir, og allt óeðlilegt sem segir um aldr þeirra, og svo dætra hans, og höfum vèr að framan getið Jörunnar, sem giptist Ásgeiri æðikoll.

Skömmu eptir brúðkaup sitt hefir nú Íngimundr farið til Íslands. Þá segir, að sem mest væri sigling til landsins, og á það vel við þessi árin hin næstu eptir 890, því þá voru á fám vetrum numin mikil hëruð víða um land. Með Íngimundi fór út kona hans, og af vinum hans og frændliði er nefndr Jörundr háls, bróðir Vigdísar, en sonr Þóris jarls þegjanda, og Eyvindr sörkvir, fóstbróðir Íngimundar. Þeir komu allir í Borgarfjörð fyrir sunnan land, og voru hinn fyrsta vetr á Hvanneyri með Grími. Um vorið fór Íngimundr norðr í sveitir í landaleit, upp úr Norðrárdal, þá var landið aleyða norðr þar, og gaf Íngimundr þar öll örnefni. Hann var einn vetr í Hrútafirði, og gaf firðinum nafn, og fleiri heiti þar um fjörðinn; er því auðsèð, að þetta var fyr en Bálki nam þar land. Annan vetr var hann í Vöðidal, og gaf hann og dalnum nafn. Vorið hið þriðja snemma kom hann norðr til Vatnsdals; þegar hann fyrst kom í dalinn kendi Vigdís sèr sóttar, og ól Þórdísi á holti einu, sem síðan er við hana keut; Þórdís hyggjum vèr hafi verið fyrsta barn Íngimundar, og mun það hafa þótt heillaboði, sem og varð raun á. Þar fann og Íngimundr hlut sinn; á þeim stað reisti hann hof sitt, er var hið mesta á landi, næst Kjalararnesshofi; hann nefndi bæinn að Hofi, og var þar síðan höfuðból ættarinnar. Hann nam allan Vatnsdal, en menn hans tóku sèr bólastaði þar í kríng; Eyvindr sörkvir nam Blöndudal, en Jörundr háls bjó að Grund.

Vèr höfum fyrir víst, að Íngimundr hafi ekki farið til Íslands fyrir 890; þegar vel er athugað lýtr allt að því; en síðar miklu má það heldr varla hafa verið, því þegar hann kom norðr um voru allar sveitir þar alaugar. Á leið sinni hitti hann engan lifandi mann. Hrútafjörðr, Miðfjörðr og Vöðidallr var ónuminn, og líklega allt norðr að landnámi Sæmundar, en hans byggð heyrir til Skagafirði. Íngimundr hefir því fyrstr numið land í Húnavatns þíngi. En þó nú hëruð byggdist nokkuð seint þar norðr, þá má þó ekki ætla að það hafi verið síðar en hër er sett. Það er nú svo mikils áfróandi að vita vissu í þessu, því þá er markaðr tími öllum síðari landnámu í þessu bygðarlagi. Hafi Íngimundr komið til landsins 890, og það fer svo nærri sanni, sem hægt er

að komast, þá hefir hann komið í Vatnsdal 893, og er þetta um sama leiti og Auðr nam Breiðafjarðar-lönd eðr Helgi Eyjafjarðar-lönd.

Um aldr barna Íngimundar er það að segja, að í sögunni segir nú: að Þorsteinn, sem þeirra var elztr, fæddist í það mund sem Íngimundr fór úr Noregi. Um hina bræðrna er ekki getið, þeir eru allir nefndir þá í sögunni og í einu lagi, um leið og talað er um fæðing Þorsteins, og verðr ekki byggt á því, að þeir sè fyrir það allir fæddir í Noregi, eða það sè jafnvel hald þess, er söguna ritiði. Jörunn er og nefnd þar, en ekki Þórdís, því sððar er sagt sérflagi frá atburðum við fæðing hennar. Nú þó sððar sè mikið á reiki um uppvöxt og æsku Þorkels kröflu, sem sððar skal getið verða, þá er þó víst, að Þorsteinn Íngimundarson lifði fram á daga Hákonar jarls, og sjálfsagt fram undir 975, ef ekki lengr, og er þó ekki getið um, að hann yrði svo ýkja gamall. Að setja útkomu Íngimundar sððar, en hèr er gjört, fyrir þessa skuld, er ógjörandi, og liggir hitt miklu nær, að halda, að öll börnin sè fædd á Íslandi. Það mælið og með þessu, að allir voru þeir ókvongaðir Íngimundarsynir er faðir þeirra dó; munu þeir því þá enn hafa verið frumvaxta menn. Þorsteinn átti föðursystur Víga-Barða, enda voru þeir synir hans, Íngólfr og Guðbrandr, lítt á legg komnir og úngir er faðir þeirra dó. Már, sonr Jörundar háls, lifði og langt fram á daga Hákonar jarls.

Af aldri Þórdísar ætti menn helzt að marka um útkomu Íngimundar; hana átti Hallormr, og var Þorgrímr kornsárgodi þeirra son; en Þorkell krafla var sonr Þorgríms, eða sonarsonr Þórdísar. Um aldr Þorkels kröflu munum vèr sððar tala. Hafi hann fæðzt 950 (hann dó 1013), þá má ætla, að Þorgrímr, faðir hans, sè fæddr 925, og getr þá Þórdís móðir hans vel verið fædd svosem 893. Þetta er nú farið að álítum, en sýnir þó, að aldr Þórdísar kemr í enga bága við það, sem hèr er sagt; en ekki byggjum vèr þó neitt á því, heldr á þræðinum í sögunni sjálfri, sem að framan er sýnt, og getr útkoma Íngimundar ekki skakkað nema mjög fáum árum; svo vèr þó látum leika á nokkrum árum, getum vèr sett útkomu hans 890—894.

Íngimundr varð blindr og fjörgamall, og lifði alla sína jafnaldra. Sæmundr suðreyski dó laungu fyr, en Geirmundr sonr hans var þá á lífi. Það má ætla, að Íngimundr hafi ekki lifað skemr en Skallagrímr, og munu báðir hafa andazt skömmu eptir

að alþingi var sett. Svo mikið vita menn, að Íngimundr var dáinn á þeim tíma þegar taldir eru höfðingjar landsins eptir landnám (hèrumbil 940), og eru synir hans þá taldir Vatnsdæla höfðingjar.

Göfgastr landnámsmaðr þar norðr í þínginu, næst Íngimundi, var Ævarr gamli, er hingað kom úr víkingu. Hann var dótturson Haralds gullskeggs, konúnga í Sogni; Haraldr úngi, annar dóttursonr Haralds konúnga, sem vèr þekkjum, sæddist fyrir 850, og var af hans þá gamall; af því má marka um aldr Ævars, að hann má telja með elztu landnámsmönnum, og helztu, vegna settar sinnar.

Þess er áðr getið, að Sæmundr hinn suðreyski hafi fyrstr komið í Skagafjörð, en síðan er að sjá, sem lángrar stundir hafi líðið áðr héraðið varð numið, og höfum vèr fulla ástæðu til að halda, að það hérað hafi síðast byggzt af öllu Norðrlandi. Allar ættir þaðan benda einum rómi til þess, því þegar Grettir kom þangað norðr (1028), voru sonasynir landnámsmanna þar uppi í héraði, og má það kalla eindæmi svo seint, og getr því að eins verið, að héraðið hafi byggzt mjög seint, hvað sem nú hefir komið til þess.

Vèr skulum nú fyrst geta þeirra, sem göfgastir eru í þessu þíngi, og sem þrjú höfud-höfin hèldu: Hof í Hjaltadal, Hof í Goðdölum, og Hof á Höfðaströnd, en þeir hētu: Hjaltæli, Goðdæli og Höfðamenn; er þá fyrst að tala um Hjaltæli.

Hjalti, son Þórðar skálps, faðir þeirra Hjaltasona, lifði fram á miðja daga Hákonar jarls, því erfi Hjaltasona eptir föður sinn er nafntogað og talin hin mesta veizla og stórmannlegasta á Íslandi; en næst henni gekk sú, er Ólafr þá erfði Hðskuld, föður sinn; var það skömmu síðar, því af aldri Glúms Geirasonar má sjá, að þetta erfi var haldið eptir 970, eða á dögum Hákonar jarls; Þorvaldr Hjaltason var í Fýrisvalla-orustu (hèrumbil 985); þykir því, sem þeir Hjaltasynir sè seint sæddir, og ekki getr það því verið satt, að þeir hafi verið höfðingjar í Skagafirði hèrumbil 940 (Ldn. 5. 15), þar sem faðir þeirra lifði yfir 30 ár síðan, fram yfir 970. Þegar Grettir kom í Drángey (1028) voru þeir héraðs-höfðingjar: Hjalti og Þorbjörn aungull, synir Þórðar Hjaltasonar. Hjalti Þórðarson bjó að Hofi, og mun hann hafa verið fyrir þeim

bræðrum. Nú er það eindæmi, að landnámsmaðr skyldi lifa svo lengi, því á dögum Hákonar jarls er sem optast komið fram í þriðja eðr þá annan lið frá landnámsmönnum, hlýtr því hvorttveggja að vera, að Hjalti hafi komið nokkuð ungr út, og svo að hann hafi mjög seint komið. Vèr þorum með engu móti að setja útkomu hans fyrir 920; enda má sjá, að hann er með yngri landnámsmönnum í Skagafirði, má því vel vera að hann hafi enn sðar komið út, þegar titið er til hinna, sem lönd námu þar, því Hjaltadalr var numinn er Hjalti kom þar, og Skagafjörðr þá víst mjög svo numinn og einkum byggðin niðr við sjóinn.

Ætt Slèttu-Bjarnar í Skagafirði er einhver hin merkasta landnámsætt. Að lángeðgatali var hann kominn af Uppsala-konúngum; enn fremr er hann talinn fjórði maðr frá Burisleifi Garðakonúngi (Burisleifr — Elín — Herfinnr — Gróa — Slèttu-Björn). Sèst á því, hvað gamalt er ríki Norðmanna í Garðaríki, að taldir eru fjórir liðir upp frá landnámsmanni til konúgs í Gördum. Hefir þessi Burisleifr ekki lifað sðar en 800, eða á ofanverðri áttundu öld. Enn fremr er Slèttu-Björn kominn af Jötnum: frá Dagstyggi Risakonúngi. Slèttu-Björn kom í fyrsta lagi í Skagafjörð, og nam land milli Grjótar og Deildarár, það var fyr en Kolbeinn kæmi út, sem þó nam Hjaltadal fyr enn Hjalti. Kolbeinn var af Vestfold, og var systursonr Þorsteins svarfaðar, er nam Svarfaðardal. Hjalti tók byggð að ráði Kolbeins, og í hans landnámi, þó hans ætt yrði á sðan kynsælust í dalnum. Slèttu-Björn gipti dóttur sína syni Hjalta, en sonr hans fékk Þorlaugar, dóttur Höfða-Þórðar; svona venzluðust allar ættir um fjörðinn. Á þessu sèst, að Slèttu-Björn hefir þó komið út eftir 900, að börn hans eru jafnaldra börnum þeirra Hjalta og Höfða-Þórðar.

Þessu næst er Höfða-Þórðr; hann teljum vèr kyngöfgastan í Skagafirði, því hann taldi kyn sitt frá Ragnari loðbrók, sem víðfrægastr er forkonúnga. Menn hafa nú hèr, sem endrarnær, viljað byggja aldr Ragnars og sona hans á því, hvað margir liðir eru taldir frá landnámsmönnum og fram til hans, og er það eina sömunin, sem menn hafa fyrir því nær Ragnar hafi lifað. Vèr skulum nú nefna þær ættir, sem á Íslandi eru komnar frá Ragnari loðbrók: fyrst teljum vèr Breiðfirðingakyn; ætt Ýnglínga kemr og tvisvar saman við ætt Ragnars loðbrókar, því Íngjaldr Fróðason, er var Ýnglíngur að lángeðgatali, var sonr Þóru, dóttur Sigurðar orms í auga, Ragnars sonar loðbrókar; sonr Íngjalds var Ólafr hvíti,

konúgr í Dýflinni, og er hann fjórði maðr frá Ragnari (Sigurðr — Þóra — Íngjaldr — Ólafr hvíti). Nú höfum vér áðr getið, að Ólafr hvíti kemr fyrst til sögunnar árið 852, er hann hóf að berjast til ríkis á Írlandi. Það mætti ætla, að hann hafi þá verið um þrítugs aldr, og mun hann vera fæddr um 810; hefir hann þá orðið hálfshjótugr, sè það rætt tilgáta að hann hafi fallið 875. Nú ef menn telja lengra fram, þá hefði Ragnar loðbrók átt að lifa um öndverða áttundu öld (um 700), þar sem hann er talinn lán-ga-faðir Ólafs hvíta, og kollvarpar þetta með öllu þeim reikningi, að setja Brávalla-orustu um öndverða áttundu öld; en að liðum sè hær skotið inn þykir ekki tilgetandi. Breiðfirðingakyn er ótal-sinnum rakið í ymsum sögum, og allir telja þetta á sömu lund, og sjálfr Ari telur ætt sína á þessa lund (Ísl. b. kap. 12). Mikill sómi þótti Breiðfirðingum það, að vera komnir af Ragnari, því sagði Hallgerðr við Glúm bónda sinn, er hann kvaddi hana til að gefa nafn dóttur þeirra, að mærin skyldi heita Þorgerðr „eptir föðurmóður minni, því að hún var komin frá Sigurði fasnishana í föðurætt að lángefðgatali” (Njáls s. kap. 14). Eins sögðu þeir við Eyjólf Bölverksson, er þeir gingu hann inn í brennumálið, að enginn væri honum meiri maðr á þingi, og töldu það til, að hann „var ættaðr svo vel, sem allir þeir, sem komnir eru frá Ragnari loðbrók” (Njáls s. kap. 139).

Í annað sinn kemr saman ætt Ýnglínga og Ragnars loðbrók-ar, þar sem Haraldr hárfagri er talinn fimti maðr frá Ragnari (Sigurðr ormr í auga — Áslaug — Sigurðr hjörtr — Ragnhildr — Haraldr hárfagri). Haraldr hárfagri (fæddr 850) er því einum lið yngri en Ólafr hvíti, og stendr þetta því öldungis heima við Breiðfirðinga kyn. Ættarnöfnin, Áslaug og Ragnar, í ætt Haralds hárfagra sýna bezt, að hann taldi sjálfr kyn sitt frá Ragnari. Eptir báðum þessum ættum hefði nú Ragnar átt að lifa skömmu eptir 700; en ef vér nú gætum að Víðdæla-ætt á Íslandi verðr allt annað ofan á; Auðunn skökull er talinn þriði maðr frá Ragnari (Álfr — Björn — Auðunn). Auðunn átti ekkju Önundar trèsfotar (eptir 920), því mun Auðunn ekki vera fæddr laungu fyrir 870, ætti Ragnar loðbrók lán-gafi hans því að hafa lifað um 800, en það er hundrað árum seinna, en þegar talið er eptir ætt Breiðfirðinga eðr Haralds hins hárfagra; sjá menn á þessu, að hær er líkt ástatt og með Hrafnistu-ætt, eðr um Hálf og Hálfrekka, að menn

hafa talið misjafnt og af handahófi, þá er menn tengdu saman ættir sínar við þá, sem lifað höfðu í forneskju. Synir Ragnars lifðu langt fram í forneskju; jafnvel á landnámaöld Íslands gat enginn sagt, hvað margar aldir voru liðnar síðan þeir voru uppi, sem sjá má af sögunni um Ögmund danska og trémanninn í Sámsey; sést á því, að menn trúðu þá, að þeir synir Loðbrókar hefði lifað í forneskju. Ragnars synir herjuðu, sem kunnugt er, um alla veröld; því töldu menn og svo víða um lönd ættir sínar frá þeim, að þeir höfðu svo víða komið. Í Sogni töldu menn ættir til þeirra frá Birni á Haugi; þaðan er Þórðr knappur, er land nam í Skagafirði.

Nú er þá að eins eptir að telja ætt Höfða-Þórðar. Landnáma (5. 10) telur Þórðr fjórða mann frá Ragnari; en Njála, Hauksbók og Hervarar saga (bls. 58) kalla Ásleik son Bjarnar járnsíða. Njála hyggjum vèr að hafi nöfnin réttust; hún telur svo: Björn járnsíða — Hröðlaugr hrykr — Hróaldr — Björn byrðusmjör — Höfða-Þórðr. Það er auðvitað, að vèr byggjum ekki aldr Þórðar á þessu, en margt annað má til færa, sem marka má aldr hans af: Hann átti Þorgerði, dótturdóttur Kjarvals Írakonúngs; eptir því yrði hann jafnaldri Helga hins magra (fæddur um 850), sem var dóttursonr Kjarvals. Þetta verður nú enn betr sèð, þegar gáð er að börnum Þórðar, og eru ættir taldar frá flestum þeirra í Landnámu; sést á því, að hann er með síðustu landnámsmönnum, því börn hans giptust flest barnabörnum annara landnámsmanna: Snorri, sonr hans, átti Þórhildi rjúpu, dóttur Þórðar gellis, og Þórarinn sílsenni, sonr Þórðar gellis, átti aptr Friðgerði, dóttur Þórðar. Friðgerðr bjó í Hvammi, og Skeggi son hennar var úngr, þegar Friðrekr biskup kom þángað (985). Eptir þessu eru þeir samhlíða, Þórðr gellir og Höfða-Þórðr; þó er auðvitað, að Höfða-Þórðr sè miklu eldri. Barnabörn Sæmundar suðreyska og börn Þórðar eru og á sama reki: Þorgeir, sonr Þórðar, átti Rjúpu dóttur Arnalds Sæmundarsonar. Bárðr, annar sonr Þórðar, átti Þórörnu, dóttur Reginleifar Sæmundardóttur. Þorlaugu Þórðardóttur átti Arnbjörn Slétu-Bjarnarson, þess er áðr var nefndr, og margt fleira má greina til sönnunar því, að flest börn hans voru á þessu reki; en hann átti 19 börn, sem öll komust til fulls aldrs. Halldór á Hofi Þorgeirsson, sonarsonr hans, var hðsfíngi í Skagafirði þegar Grettir kom norðr (1028).

Vèr höfum því fyrir satt, að Höfða-Þórðr hafi ekki komið hingað til lands fyr en svosem 910, geta menn naumast farið

skakt þar sem um svo mikla og margkvíslaða ætt er að gjöra. Hvaðan Þórðr hafi komið hingað til lands er hvergi sagt í sögum; vör höfum þó fyrir satt, að hann hafi átt staðfestu fyrir vestan haf. Teljum vör fyrst því til sönnunar mægðir hans, að hann átti dótturdóttur Kjarvals konungs, og var því mágr Eyvindar austmanns, og víst er það, að mjög venzlum bundinn var Þórðr við Breiðfirðinga: börn hans tvö giptust börnum Þórðar gellis, og voru Höfðamenn og Breiðfirðingar jafnan svo tengdum bundnir, að varla verðr annað ætlað, en að kunnleikar hafi verið þar á milli áðr en þeir frændr námu hær land. En ekki þorum vör öldungis að fullyrða, hvort Þórðr hefir sjálfr komið hingað vestan um haf. Það eitt mætti tilfæra móti því, að hann kom svo seint út, að þá var lokið landnámi frá Írlandi og Vestreyjum, sem nærfellt öll urðu á árunum 890—900, þó vel geti verið, að stöku landnámsmenn hafi sðar komið þaðan. Oss er nóg að hafa leidd drög til, að Höfðamenn eru návenzlaðir settum þeim, sem hingað komu vestan um haf, og að öll líkindi eru til, að Höfða-Þórðr hafi sjálfr alið þar aldr sinn um hríð, og ef til vill verið þar flendr.

Mestr ágætismaðr í Skagafirði var Eyríkr í Goðdölum. Í þeirri ætt hljóta að hafa verið miklar sögur, og sú ætt er ein af þeim, sem mest helgi og átrúnaðr fylgði, og hafa þeir frændr verið trúmenn miklir. Eyríkr nefndi landnám sitt Goðdali, og helgaði goðunum landið. Hvaðan úr Noregi þessi ætt sè, verðr nú, því miðr, ekki sagt; þess mætti til geta, að hún værl úr Fjörðum eða austan úr Haddíngjadal; mætti ráða það af ættarnöfnunum. Um Eyrík er sama að segja, sem um þá Hjalta og Þórð, að hann má telja með seinni landnámsmönnum, ber mart til þess: hann átti Þuríði, dóttur Þórðar skeggja; eptir aldri barna Eyríks hlýtr hún þó að hafa verið yngri en Helga, systir hennar, er Ketilbjörn átti. Hólmgaungu-Starri, sonr Eyríks, lifði fram á lok tífundu aldar. Hafr hinn auðgi, sonarsonr Eyríks, bygði Skagfirðinga búð á alþingi sumarið eptir víg Höskuldar Hvítanesgoða (1011).

Þegar Grettir kom norðr var Eyríkr, son Hólmgaungu-Starra, á lífi; Bjarni Broddhelgason (990—1015) átti Rannveigu, dóttur Þorgeirs Eyríkssonar. Allt ber að sama brunni, að hær verðr allt einum mannsaldri sðar en í öðrum hærudum, og þó kom Eyríkr að auðu hæradi og bygðu margir í hans landnámi.

Kráku-Hreiðar hæt forn maðr og harðvígr, hann hæt á Þór til landtöku, og kvaðst skyldu berjast til landa, ef áðr væri numið,

þar sem hann bæri að landi. Hann kom að landi Sæmundar suðreyska, og vildi vega til landa, en Eyríkr í Goðdölum latti þess, kvað slíkt ófæru og óráð, meðan mannfátt væri í landi. Hann gaf honum Túnguna alla niðr frá Skálamýri, kvað þór hafa þar vísað honum til landa og þar stafu á horft. Hreiðar bjó að Steinstöðum; hann kaus að deyja í Mælifell; sonarsonar-sonr hans var Túngu-Steinn, er þar bjó þegar Grettir kom norðr; er þar einum lið fleira, enda mun Hreiðar hafa komið nokkru eldri út. Hann var sonarsonr Yxna-Þóris, og skal þeirrar ættar síðar getið; hún er merkileg í landnámi Íslands.

Það er enn einn maðr, sem skylt er að nefna, og það er Flóki Vilgerðarson, sem fyrst hafði fundið Ísland, en síðan á eldri árum sínum fluttist þángað og nam Flókadal í Skagafirði. Flóki var af ætt Hörða-Kára, sú ætt er einhver hin göfgasta af fornum ættum í Noregi, og kemr við Íslands sögu ekki allíftið, þó ekki festist hún þar á landi.

Ætt Hörða-Kára nær fram í forneskju, þarf þar ekki frekari sönnunar við en að hennar er getið í Hyndluljóðum, og nefndir Klyppr, Ketill og Kári; enn fremr eru nefndir Ölmóðs synir, og eru allt þetta ættarnöfn í þessari ætt. Landnámsmenn á Íslandi eru taldir hér eins og vant er, í annan og þriðja lið frá Hörða-Kára: Leifr fóstbróðir Íngólfs, andaðist 875, og var þá fyrir innan þrítugt; Hörða-Kári er talinn lángafi hans (Hörða-Kári — Bifru-Kári — Hröðný — Leifr, Flóam. s. kap. 2). Þeir Flóki og Úlfjótr eru þar á móti taldir dóttursynir Hörða-Kára. Ölmóðr hinn gamli og Þorleifr hinn spaki eru taldir synir hans, en ekki koma þeir við landnám Íslands. Þegar nú aldr Hörða-Kára er miðaðr við Íslands byggíng, þá er svo að sjá, sem hann hafi lifað um 800—850, en nú er að sjá hvernig er, þegar til Noregs kemr. Rúmum 120 árum síðar, en Leifr andaðist á Íslandi, kemr ætt Hörða-Kára til sögunnar í Noregi, þegar Ólafr Tryggvason kristnaði Hörðaland (996); þar sátu þá ættmenn Hörða-Kára yfir öllum metordum, sem verið hafði frá alda öðli, og er nú mjög merkilegt, að taldir eru víðlíka margir liðir þá frá Hörða-Kára, og Íslendingar höfðu talið fyrir meir en 100 árum til þeirra, sem þar námu land. Hörða-Kári er þar talinn lángafi Erlíngs Skjálgssonar († 1028) og Ásláks fitjaskalla, banamanns Erlíngs og frænda hans. Afabróðir Erlíngs Skjálgssonar hét Ölmóðr hinn gamli, og er það sama nafnið, sem svo lengi hafði gengið í ættinni. Á dögum Gunnhildarsona er og getið um ætt þessa, því það voru frændr Hörða-Kára sem drápu Sigurð konúng

slefu (966). Þetta er nú gott og ljóst dæmi þess, hvernig menn tengdu fornar ættir við sögu-ættir. Fyrst nú Norðmenn á ofanverðri tfundu öld töldu, að kalla, eins og Íslendingar 100 árum fyrir, þá teljum vér víst að sama mundi vera, ef vér hefðum sögur af Hörðum frá áttundu öld; því alla þá stund, sem Hörðaland hefir verið byggt, má víst ætla, að þar hafi ávallt verið höfðingjar af ætt Hörða-Kára. Þórneseingar, ættmenn Þórólfs Mostrarskeggs, eru nákomnir þessari ætt.

Vér höfum nú séð, að 100 árum eptir lok landnáma-aldarinnar lifðu einn sonasynir flestra helztu landnámsmanna í Skagafirði, og mun það eindæmi hvar sem leitað er annarstaðar á landi, og þorum vér fyrir víst að byggja á því, að héraðið hafi byggt mjög seint, þó ekki vitum vér nein önnur skýrteini fyrir, nær hver um sig hafi komið út. Raunar geta menn sagt, að þó Skalla-grímr sé einhver elzti landnámsmaðr, þá lifði þó Þorsteinn Egilsson langt fram yfir kristni († 1015), enda mundum vér ekki þora að byggja slíkt með fullu á aldri eins manas, en þar sem miklar og margkvísladar ættir landnámsmanna koma allar í einn stað niðr, þá þorum vér fyrir víst að fullyrða, að Skagafjörðr sé ekki numinn fyrir en svo sem 910—920.

Eyjafjörðr er mesta og göfgasta hérað á Norðrlandi, og eptir því bar síðan fjórðúngrium allr nafn, og þar sátu jafnan síðan mestu höfðingjar á landi. Eyjafjörðr er það sama fyrir Norðrland, sem Breiðifjörðr fyrir Vestrland. Helgi magri nam Eyjafjörð; hann var borinn og barnsfæddr fyrir vestan haf, og mun aldrei hafa stigið fæti á land í Noregi; ætt hans var af Gautlandi: af hans var Björn, sonr Hrólfs frá Ám. Björn átti Hlíf, dóttur Hrólfs Íngjaldssonar, Fróðasonar konungs; með henni átti hann Eyvind austmann. Björn brendi inni Sigfast, mág Sölvars Gautakonungs, fyrir það fór hann útlægr og á Agðir, og var þar með Grími hersi um vetr; vildi Grímr myrða hann til fjár, en Björn gat forðað sér og fór til Öndóttis kráku í Hvínisfirði á Ögðum. Eptir andlát Hlífar fékk Björn Hlengu, systur Öndóttis, og var þrándr mjögsiglandi þeirra son. Eyvindr austmaðr ræðist í víking og gjörðist vinr og félagi Ólafs konungs. Hann tók staðfestu á Írlandi, og fékk Raförtu, dóttur Kjarvals Írakonungs, en systur Kormlaðar, er Grímólfr á Ögðum átti. Með Raförtu átti Eyvindr fimm börn: tvo sonu, Helga magra og Snæbjörn, og þrjár dætr: þurði, Björgu og

Þjóðhildi; þurfi gipti hann Þorsteini rauð, en Björgu og Þjóðhildi áttu þeir Úlfr skjálgi og Þórðr Víkingsson. Þrándr mjögsiglandi mun hafa verið á líku reki og börn Eyvindar, bróður hans. Þrándr mægðist við Ölvusínga, og er Skapti lögsögumaðr fjórði maðr frá honum.

Um afdrif Eyvindar austmanns getum vér ekkert sagt með vissu, en það er auðvitað, að hann hefir verið látinn þegar Helgi sonr hans fór með allt sitt lið til Íslands, og ekki er hann heldr neitt ridinn við arfheimtuna eptir Björn föður sinn, sem og lætr að vonum, því hann mun þá hafa verið látinn. Þess mætti geta, að hann hefði fengið bana um sama leiti og Írar drápu Þorstein rauð.

Nú er að tala um útkomu Helga magra. Af orðum Eyrbyggju má ráða, að Helgi var enn í Suðreyjum þá er Björn austræni fór að byggja Breiðafjörð 886, því svo segir, að hann fyndi þar í eyjunum systir sínar (Auði og Þórunni hyrnu); þetta lætr og að líkindum, því enn var Þorsteinn rauðr á lífi, og líklega Eyvindr austmaðr, og öll sú ætt sat þar þá enn með makindum og hugði síft til burtferðar. En skömmu síðar kom breyting á hag þeirra; Þorsteinn rauðr var drepinn, og við það losnaði um veru þeirra allra. Hver fyrst hafi komið til Íslands, Auðr eða Helgi hinn magri, þess er hvergi getið, en drög má þó leiða að því, og að skamt hafi þar liðið á milli þykir auðsætt, því hvorntveggja rak hið sama til Íslandsferðar, og má víst með fullum rétti segja, að bæði Eyjafjörðr og Dalalönd hafi byggzt á sömu misserum.

Vér höfum þó fyrir satt, að Eyjafjörðr muni vera numinn svo sem tveim vetrum fyrir en Auðr nam Dalalönd, því svo er að sjá, sem Auðr hafi hafzt við í Orkneyjum tvo eða þrjá vetr eptir fall Þorsteins rauðs, og beið hún alla aðra af stokki frændr sína þar, því bræðr hennar og allt annað frændlið, sem vér til vitum, var komið til Íslands þá er hún kom, nema hafi Örlygr gamli komið síðar. En þegar vér nú gáum að, hvernig á stóð fyrir vestan haf, þá sjáum vér, að ekki er nema um fáa vetr að telfa, þá sem liðnir voru frá falli Þorsteins rauðs, því fyr höfust alls ekki ferðir vestan um haf til Íslands. Hafi nú Auðr komið til Íslands 892, en reist bú í Hvammi vorið eptir, 893 — og allt hnígr að því, að það hafi verið á þeim misserum — þá lætr nærri, að Helgi hafi svo sem tveim vetrum fyrir numið hær land, eða að hann hafi þá farið rakiðis til Íslands, þar sem Auðr hœlt fyrst til Orkneyja. Af sögunni um Björn austræna höfum vér nú séð, að þau Helgi magri og

Þórunn hyrna voru í Vestreyjum með Þorsteini rauð og Auði móður hans árið 886, svo auðvitað er, að eitt hlaut yfir þau öll að ganga þá er Þorsteins misti við, og ríki Norðmanna fyrir vestan haf fékk þenna mikla hnekki. Auðr djúpaugða mun hafa verið nær hálf-sjötug, er hún kom til Íslands, en Þórunn hyrna, systir hennar, átti síðasta barn sitt samsumars og hún kom til Íslands, en þetta haggar ekki því, að þær systr hafi þó komið til landsins á sömu misserum, því þeirra Auðar og Þórunnar var svo mikill aldrsmunr; hafi Þórunn verið tuttugu árum yngri en Auðr, þá hefir hún verið hálfímtug er hún ól Þorbjörgu hólmasól (fædd 845), og getr það vel staðizt, enda hyggjum vèr að hún sè yngst barna Ketils flatnefs. Nú voru hin elztu börn Helga magra og Þórunnar gipt og frumvaxta, er þau komu hingað til lands; en þó getr ekki vel verið, að neitt þeirra hafi verið langt yfir tvítugt, ella yrði ofmikill aldrsmunr þeirra systkina, þar Þorbjörg var svo seint borin; en þar sem Helgi magri átti þá vaxna sonu, þá sýnir það, að hann mun þá hafa verið á fimtugsaldri, og mun hann tæplega vera fæddr síðar en 845; en elztu börn hans og Þórunnar hyggjum vèr sè fædd rúmt fyrir 870. Nú þegar vèr vitum um aldr Helga magra, þá er hægt að telja sèr til um aldr Eyvindar austmanns, föður hans, og lætr það þá nærri, að hann sè fæddr um 820, og hafi hann farið vestr um haf, þegar hann hafði aldr til, um 840 eðr næstu vetr þar á eptir, og gengið að eiga Raförtu á þeim miss-erum. Nú er þá að halda lengra fram, og tiltaka aldr Bjarnar frá Ám, föður Eyvindar, en þar eru mestar torfærur á. Björn varð ævargamall maðr, það er víst, en harðla ótrúlegt væri þó það, sem Grettla og Landnáma telr til, að það væri þrem vetr-um fyr en Önundr trësótr fór til Íslands, að Björn andaðist; hefði hann þá hlotið að vera maðr yfir tírætt. Nú verðum vèr að gæta þess, að bæði Landnáma og fleiri sögur draga svo ýkja mjög saman tímann, er leið milli Hafstsjarðar-orustu og útkomu manna, og svo er hèr, en þó er hèr svo lítið, sem útaf bregðr, og er raunar ekkert annað ofhermt en það, að þeir Þrándr og Önundr færi austr í Noreg til arfheimtu undir eins eptir lát Bjarnar; það er auðsèð, að þar hafa liðið nokkrir vetr í milli, ekki allsáir, svo að Öndótt kráka varðveitti arfinn, og var hann í góð-um höndum alla þá stund, áðr en konúngr gjörði tilkall til fjár-ins, og þá fyrst hafa þeir farið austr Þrándr og Önundr, er þeim kom kvittr um fyrirætlan konúngs, en víg Öndóts kráku, móður-

bróður þrándar, er víst að varð þrem vetrum fyrir en Önundur fór út til Íslands, eða svo sem 897; hefir Öndóttir þá verið gamall maðr; þó voru þeir þá úngir synir hans, Ásgrímr og Ásmundur, og komu þeir í Eyjafjörð (900—902) og bygðu í landnámi Helga magra, þángað til Ásgrímr flutti suðr á land, í Árnessýslu, til frænda sinna þar, Ölvusínga. Öndóttir hét systir Ölvis barnakarls, en móðir Steinólfs lága, og sýnir það nafn ljóslega, að Öndóttir kráka og Ölver hafa verið skyldir, geta menn þá fyrst skilið, hvað Ásgrímr Öndóttsson rak til að rífa sig upp úr Eyjafirði og suðr á land, þángað sem Ölvusíngar voru. Ásgrímr Elliða-Grímsson, ástvinr Njáls, var sonarsonr Ásgríms Öndóttssonar.

Á því, sem nú er sagt um aldr Helga magra og foreldra hans, eru nú engir meinbugir, þó í litlu sem engu sè vikið frá því, sem sögurnar segja, og þessi ætt sè svo margkvísluð; en eins verðum vér að geta, sem með engu móti getr staðizt, og það er, að Þorsteinn ógæfa sè sonarsonr Hrólfs í Gnúpufelli, því hvernig skyldi Helgi magri vera lángefi manns, er vegið hafði hirðmann Hákonar jarls Grjótgarðssonar, sem féll nálægt 900; þetta hlýtr að fara milli mála, og ótrúlegt teljum vér, að slíkir hamíngjumenn, sem Eyfirðingar, hafi átt neina ógæfu í ætt sinni. Það eitt gæti verið, að Þorsteinn hafi verið sonarsonr Hrólfs gamla frá Ám.

Nú er að tala um ættir þær, sem eru frá Helga magra í Eyjafirði. Hann átti alls átta börn: tvo sonu, Hrólfr og Íngjald, en dætr sex: Íngunni, Helgu, Þóru, Þórhildi, Hlíf og Þorbjörgu hólmasól; kemr aldr þeirra barna vel heim við það, sem nú hefir verið sagt. Íngunn mun hafa verið elzt dætra hans; hana átti Hámundr heljarskinn. Hún kom gipt út; Esphælingar eru þaðan komnir. Þórðr var sonr Hámundar, hann var aldraðr þá er Glúmr tók mannvirðingu, og andaðist um öndverða hans daga blindr og örvasa (hèrumbil 970), hefir hann að líkindum fæðzt um það leiti er Helgi kom til landsins. Þóru Helgadóttur átti Gunnar Úlfjótsson, og eru þaðan komnir Djúpdælir. Íngjaldr var með elztu börnum Helga; hann andaðist um 940, og var þá maðr gamall. Helga, er átti Auðunn rotinn, son Þorólfs smjör, mun og hafa komið gipt út hingað. Auðunn var Færeyíngi að kyni; hefir Helga gipzt þar, en hún var lángamma Guðmundar hins ríka; það kalla menn Möðruvellínga. Þorbjörgu hólmasól átti Böðólfr Grímsson, sem eun skal sagt verða; sonarsonr Böðólfs var Þórir í Garði (1015—1030), má af því marka hvað úng Þorbjörg

hefir verið, og er aldr hennar ljósastr votttr þess, að Helgi magri hefir ekki komið fyr út, en nú er sagt.

Hrólfr Helgason bjó í Gnúpufelli. Synir hans voru þeir Hafliði örvi, er bæinn bygði á Möðruvöllum og seldi Eyjólfu Valgerðarsyni, og Valþjófr, föðurfaðir Þóris Helgasonar, er deildi við Guðmund ríka skömmu eptir kristni. Þessar eru nú höfudættir frá Helga magra um Eyjafjörð, og er það undra mikil kynslóð frá einum manni komin, enda bygði hann allt hérað sitt mágum og sonum sínum. Það hefir án efa þótt mannbót að mægjast í þá ætt, sem ráða má af því, að allir mágur Helga voru hin mestu göfugmenn.

Miklar voru venzlar Eyfirðinga við Breiðfirðinga og Reyknesinga, og um alla Vestfjörðu. Úlfr skjálgi átti Björgu, dóttur Eyvindar austmanns. Þjóðhildi, systur Bjargar, átti Þórðr Víkingsson. Hrólfr Helgason í Gnúpufelli átti Þórörnu, dóttur Þrándar mjóbeins í Flatey. Snæbjörn í Skutilsfirði var bróðir Helga magra.

Svarfaðardalinn mætti kalla landnám sér, þó Þorsteinn svörfuðr bygði í landi Helga. En Svarfdælir voru engum venzlum bundnir við þá Eyfirðinga innfjarðar; höfðu þeir hof og goðorð sér og eldu opt grátt silfr við Eyfirðinga, og má næstum álíta Svarfdæli svo sem utanhéraðs í Eyjafirði. Svarfaðardalr bygdist úr Naumudal. Þorsteinn svarfaðr var Rauðs sonr ruggu, í Naumudal á Hálogalandi. Þaðan er Rauðs nafnið í ættinni, svo hét að auknefni sonr Þorsteins. Rauðr rugga mun hafa verið hersir, og af hamramri Háleygja-ætt. Hildir, dóttir Þóris svartapurs, hét kona hans; eimði lengi af því, að þeir voru stórfenglegir Svarfdælir. Þorsteinn bjó að Hofi; hefir hann því tekið upp goðorð um dalinn. Síðan kom í dalinn Ljótólfr goði, Álreksson. Þeir komu út bræðr tveir á Austfjörðum, Hróðgeir hvíti og Álrekr, Hrappsynir; nam Hróðgeir þar land, en hvernig það atvikadist, að Ljótólfr fór vestr í Svarfaðardal, vita menn ekki. Ljótólfr bjó að Völlum. Þá hófust eptir dauða Þorsteins svarfaðar deilur og styrjaldir með Karli rauða, syni hans, og Ljótólfi; þessa alls getr Svarfdæla. Svo lauk, að Ljótólfr felldi Karl og varð einn ráðandi alls dalsins. Þetta var um miðja tíundu öld (950—960). Valla-Ljótr, son Ljótólfs, er merkr í sögum; hann lifði fram yfir kristni. Það var skömmu eptir kristni að hann deildi við Guðmund ríka, sem segir í sögu Valla-Ljóts.

Úr þíngeyjar þíngi er fátt eitt að segja um landnám, því vèr höfum þaðan svo fáar sögur. Það er reyndar ekki nema ein saga til úr því bygðarlagi, sem kölluð er Reykdæla, en þeir viðburðir verða eptir landnám, og koma því ekki hér við. Ef menn mega trúa því, sem sagt er um Náttfara, og hann er ekki fremr vofa en maðr, þá hefir hann hér fyrstr manna tekið sèr bygd, meðan engin sál var á landi annarstaðar. Þegar Garðar kom til Íslands, og var um vetr í Húsavík, og fór um vorið frá landi, sleit bát frá honum í veðri, og þar á maðr, sem Náttfari hèt, og þræll og ambátt; hann eignaði sèr Reykjadal og merkti á víði, en ekki varð honum haldsamt á landi, er seinni menn komu að. Í þessu þíngi eru þrjár höfuðættir, sem taka verðr til greina: Ljósveitníngar, Reykdælir og Exfirðíngar; forn hof og goðorð gengu í þessum ættum, en litlar sögur fara af Exfirðíngum, en þá því meiri af hinum ættunum tveimr. Milli Eyjafjarðar og þessa þíngs eru ekki miklar venzlar. Hèr eru nýjar ættir, að mestu óskyldar hinum, og bygging héraðanna stendr í litlu sambandi við Eyjafjörð. Seinna meir hnigu þeir miklu meir til Skagfirðínga, og eru mörg dæmi forn og ný um mægðir og tengdir þar á milli. Hèr er landsbygðin nokkuð á strjálfíngi úr ymsum héraðum í Noregi, þó helzt af Hörðalandi, Ögðum og Rogalandi; þángað komu og ymsir af Hálogalandi, og héraðið skiptist í mörg landnám og smá, er því erfiðara að ákveða um bygðarímann en ella; þó þykir mega fullyrða, að hingað hafa komið fyr menn en á Eyjafjörð, enda var það hérað numið allt í einu, og enginn maðr hafði tekið þar bygd, áðr Helgi kom þángað. Vèr nefnum hér fyrstan Gnúpa-Bárð; hann hefir hiklaust komið út mjög snemma landnámsfðar, og er hann líklega hinn fyrsti, sem hér hefir numið lönd, svo orð sè á gjörandi. Í Landnámu (3. 18; 4. 10) er Bárðr kallaðr sonr Heyjángs-Bjarnar; þetta má fullyrða að með engu móti getr átt sèr stað, það sèst undir eins og þessi ættliðr er borinn saman við aðra frá Birni bunu, og bezt þegar liðunum er jafnað saman við þá, sem eru frá Ásbirni Heyjángs-Bjarnarsyni, sem Freysgyðíngar eru frá komnir. Gnúpa-Bárðr hlýtr að hafa komið út mjög snemma, og enn fremr þá verið hniginn og átt vaxna sonu; þetta er auðsætt þegar menn telja ættir frá honum. Þorgeir Ljósveitnínagodi var fjórði maðr frá Bárði (Sigmundr Bárðarson — Þorsteinn — Þórunn — Þorgeir godi). Nú hefir Þorgeir eslaust verið á sjötugs aldri er kristni kom á Ísland, enda mun hann hafa andast

tveim vetrum síðar. Síðar en 935—940 getr hann ekki verið fæddr; ætti Bárðr þá að hafa lifað um miðja og ofanverða nfundu öld (fæddr hërumbil 840). Bárðr var og lángafi Vemundar kúgrs (Þorsteinn Bárðarson — Þórir leðrháls — Vemundr). Hér er raunar einum lið færra, þó Vemundr væri nokkuð jafnaldri Þorgeirs goða, sem sjá má af Reykdælu. Að ætt Þorgeirs goða sè rætt talin, þar á er varla efi. Njála telur ætt hans tvisvar (kap. 106 og 120) og á hvorumtveggja staðnum eins. Í Njálu er og að eins talið til Bárðar, og ættin talin frá honum, en ekki getið hvers son hann var, og er það athugavert, því optast er sú saga vön að rekja fram svo langt sem verður, og því fremr þegar mikil ætt tekr við. Svo er gjört þegar talin er ætt Flosa (kap. 96), að ekki er hætt þar við Ásbjörn Heyjángs-Bjarnarson, heldr talið allt fram til Gríms, hersis í Sogni. Beri menn nú ætt Gnúpa-Bárðar saman við Freysgyðlínga-ætt, þá var Þórðr Freysgoði jafnaldri Þorgeirs goða, en sá er munrinn, að Þórðr Freysgoði er sonarsonr Ásbjarnar Heyjángs-Bjarnarsonar, en Þorgeir tveim liðum seinni, og getr með engu móti svo miklu skakkað á jafnstuttum tíma, og enn verður að athuga, að í Freysgyðlínga-ætt og Breiðfirðlínga-kyni eru flestir liðir taldir frá Birni bunn, af öllum þeim ættum, sem frá honum eru komnar á Íslandi, sem ekki eru fáar, en kemr þó allt heim, en þó svo, að engu sè þar við bætt; þetta sèst best, ef vèr tilgreinum ymsa menn af öllum kynkvíslum hinum helztu frá þeim þremr sonum Bjarnar bunn. Skulum vèr tiltaka menn, sem allir lifðu þegar kristni kom á Ísland, en voru þá gamlir. Tökum vèr fyrst niðja Ketils flatnefs: þar var Eyjólfgrái sjötti maðr frá Birni bunn, en Víga-Glúmr fimti. Frá Hrappi, syni Bjarnar bunn, voru þeir Gizur hvíti og Hólmgangu-Starri í fjórða lið, en Torfi Valbrandsson í fimta lið frá Birni bunn. En ef talið er frá Helga, þá var Þórðr Freysgoði hinn sjötti frá Birni bunn; og svo má telja marga fleiri, og kemr allt í sama stað niðr. En Þorgeir Ljósvefníngagoði einn yrði áttundi maðr frá Birni, og er það tveimr liðum fleira en þar sem flest er, og helmfingi fleira en þar sem fæst er, sem er frá Hrappi, sem verið hefir lánýngstr þeirra sona Bjarnar bunn; og þegar allar þessar ættir eru teknar, má ætla, að Björn bunn hafi lifað um 800 og nokkuð fram á nfundu öld¹.

¹) Það er eitthvað mishermt þar sem Þorkell kanoki, vínr Þorláks biskups († 1193), er ekki talinn nema fimti maðr frá Gnúpa-Bárði, eðr einum

Synir Bárðar eru nú nefndir, en frá tveimr þeirra eru mestar ættir komnar: Sigmundi og Þorsteini. Síðan flutti Bárðr austr í Skaptafells sýslu suðr yfir fjöll, og nam þar Fljóts-hverfi allt og bjó að Gnúpum, en af því hefir hlotizt missögnin, að einmitt þar námu land synir Heyjángs-Bjarnar fleiri en einn, en sá var munuriinn, að þeir komu allir mjög seint út língað, og eptir að landnámmum var lokið að mestu annarstaðar á landi, en Bárðr er með elztu landnámsmönnum. Það sem enn dregr oss til að halda, að Gnúpa-Bárðr sè ekki af ætt Bjarnar bunn, er og það, hvað þær ættir tvær eru ósviplfkar. Bárðr er hamramr og tröllaukinn, og kemr því mjög við sögu Bárðar Snæfellsáss, nafna síns; en í ætt Bjarnar bunn finnast tæplega hamramir menn, og sízt í Freysgyðlínge-ætt. Gnúpa-Bárðr þætti oss vel líklegt að sè kynjaðr lengst norðan af Hálogalandi, og þá er líkast um svo hamraman mann, að hann hafi alla tíð heitið Gnúpa-Bárðr, og sè Gnúpar kendir við hann; við þórd gnúpu er kendr Gnúpudalr og Gnúpa fyrir sunnan Jökul, og er þessi aðferðin miklu tíðari en hin. Flestar ættir af Bárði eru þar norðr.

Næstan má nefna þóri son Gríms gráfeldarmúla af Rogalandi, er nam Ljósavatnsskard, og líklega síðar en Bárðr; Þorgeir Ljósvefnínga-góði var sonarsonr hans. Landnám þeirra beggja, þóris og Bárðar, mun hafa verið upphaf til Ljósvefníngagóðorðs, og Ljósvefnínga verðr að telja komna frá hvorumtveggja, þegar ættir þeirra runnu saman.

Reykjadalr bygdist af Hörðalandi. Þorsteinn höfði er nefndr hersir á Hörðalandi; hann andaðist í Noregi, en synir hans tveir fóru til Íslands, Ketill hörðski og Eyvindr; hann er talinn göfgastr landnámsmaðr í öllu þessu þíngi; þetta hefir verið seint landnámstíðar, og miklu síðar en Bárðardalr bygdist eðr Ljósavatushèrað, því Áskell goði var sonr Eyvindar, en dóttir Eyvindar var Fjörleif, móðir Vemundar kögrs. Sonarsonr Ketils var Einar Konálsson, fóstri og jafnaldri Guðmundar ríka. Af Áskeli goða er laung saga; hann er talinn með mestu höfðíngjum á landi um 940, og annarhvor þeirra feðga hefir haldið fornt góðorð þegar alþíngi var sett. Af Áskeli segir og mikið í Reykdælu; hann var veginn hèrumbil 970, en síðan hèlt Víga-Skúta sonr hans upp mannvirðíngu föður síns fram á banadægr.

líð síðar en Þorgeir goði († 1002). Hèr hlýfr að vera sleppt einum ámm líðum (Landa. 4. 10).

Þeir voru tveir bræðr: Grímólfr af Ögðum og Álfr egðski. Synir Grímólfs af Ögðum eru tveir nefndir: Grímr og Þorgrímr. Þorgrímr Grímólfsson nam land í landnámi Íngólfs, ásamt Áli egðska, föðurbróður sínum; en sonr hans var Eyvindr, faðir Þór-odds goða á Hjalla í Ölvusi, föður Skapta, er því Skapti lögsögu-maðr fjórði maðr frá þeim Grímólfi gamla og Kjarval Írakonúngi. Frá Grími Grímólfssyni eru Exfirðingar komnir; þeir voru tveir synir hans, Bëðólfr og Bëðmóðr. Bëðólfr nam Tjörnes (hërumbil 920); Skeggi sonr Bëðólfs nam Kelduhverfi; Þórir í Garði var sonr hans (1015—1030). Bëðólfr átti Þorbjörgu hólmasól, yngstu dóttur Helga magra. Þau voru rëttir þrímennfugar Bëðólfr og Þorbjörg hólma-sól, því Grímólfr gamli, faðir þeirra Gríms og Þorgríms, átti Korm-löðu, dóttur Kjarvals Írakonúngs, systur Raförtu, er var amma Þorbjargar; því var að vonum, að Bëðólfr leitaði mægða til Ey-firðinga, frænda sinna; líklegt er að þeir feðgar, Grímólfr og Grímr, hafi verið við hirn Kjarvals í Dýslinni, eins og Eyvindr austmaðr, ella mundi konúngr eigi hafa gefið Grímólfi dóttur sína, og stórrættaðir hafa þeir víst verið, að fá svo göfugt kvonfáng. Hvort þeir bræðr Bëðólfr og Bëðmóðr hafi komið vestan um haf verðr ekki sagt; líkast er, að þeir hafi komið út eptir 920, svo er að ráða af aldri þeirra, og hafa þeir þá komið af Ögðum. Af þeim bræðrum eru Exfirðingar komnir, og var Þórir í Garði sonar-sonr Bëðólfs með fyrri konu hans.

Það var um 950 að Flosi í Árnesi á Ströndum deildi við þá Grímólfr og Bëðmóð gerpi, og gjörðist af því Exfirðinga saga. Sá Bëðmóðr gerpir höfum vër fyrir satt að sè hinn sami og sá, sem land nam, og hefir hann vel getað lifað fram á miðja tífundu öld; en Grímólfr þessi er allr annar en dótturmaðr Kjarvals Írakonúngs; næst er oss að halda, að hann sè sonr Bëðólfs; það lætr nærri hvað aldr þeirra lángefða áhrærir; væri þá Grímólfr gamli lánge-afi hans.

Þá var landnám komið að Austfjörðum, og segir Landnáma svo, að þar hafi fyrst orðið albyggt á Íslandi. Landnám austanlands hafa nú öll önnur upptök en hin, sem vër fyrir skemstu höfum um talað, og sem svo mjög eru riðin við Vestrlönd. Á Austfjörðum eru flest landnám rakiðis frá Noregi, og ef gáð er betr að, þá er þrándheimr það hërað, sem flest-stórmenni þar í bygð eru ættuð frá. Vër höldum ekki, að Austfirðir hafi farið að byggjast til muna, fyr

en litlu fyrir og um aldamótin 900; flestar ættir þar þykja benda til þess, ef raktar eru; þó eru sum landnám þar nokkuð eldri, og varla yngri en frá 890, og má því til sanns vegar stærast sögn Landnámu að nokkru leyti; en hér er svo misskipt, því aptr urðu sum landnám hér svo ýkja seint, og miklu síðar en annarstaðar á landinu.

Í Sunnudals þíngi eru þær þrjár ættir mestar: Hofsverjar, Krossvíkíngar og ættmenn Hrafnkels Freysgoða, og í þessum þremr ættum gengu forn goðorð í þessu þíngi. Hofsverjar voru komnir af Yxna-þóri, og voru ættaðir bæði af Ögðum og af Hálogalandi. Ætt Yxna-þóris er mjög merkileg í landnámasögu landsins, og er því vel vert að geta hennar. Það er svo sagt, að Yxna-þórir væri af Ögðum, og lifði hann fram um daga Haralds hins hárfagra; hann átti þrjár eyjar og 80 yxna í hverri, og var því Yxna-þórir kallaðr. Eina eyna gaf hann Haraldi með öllum yxnunum sem í voru (Landn. bls. 328), og enn fleiri rök má leiða til þess að hann hafi af Ögðum verið. Naddoddr, bróðir hans, átti dóttur Ölvis barnakarl af Ögðum, og Þorvaldr, sonarsonar-sonr hans, faðir Eyríks rauða, kom af Jaðri til Íslands. Um aðra af þeim frændum er ekki getið, hvaðan þeir kæmi, nema um Þorstein hvíta, að hann kom úr Þrándheimi. Þeir voru fjórir synir Yxna-þóris: Rauðúlfr, Stórolfr, Ófeigr lafskegg og Ósvaldr; vör nefnum að eins fjóra, því Úlfr, lángr Eyríks rauða, hyggjum vör sæ hinn sami, sem á öðrum stað er kallaðr Rauðúlfr; hefir Eyríkr rauði haft nafn sitt eptir lángrafa sínum, og höfum vör fyrir satt að þetta hafi verið ættarnafn. Það er merkilegt, að sonr og sonarsonr Ósvalds ber nafnið hinn hvíti, en opt víxluðust slík nöfn á í ættum, svo sem Ólafr hvíti og Þorsteinn rauði, son hans, og eins er í þessari ætt, og heitir Rauðúlfr og Eyríkr rauði, en aptr Þorsteinn hvíti og Ölver hvíti. Margir Úlfar hafa verið í þessari ætt. Stórolfs nafnið er þó einkum athugavert, og finnst það nafn hvergi, nema hér og í Hrafnistu ætt; er oss því nær að halda, að ætt þessi sæ eitthvað nákomin Hrafnistumönnum. Milli Hálogalands og Þrándheims, og Agða á hinn bóginn, hefir frá alda öðli verið náð samband; allar fornsögur lúta að því, og flestar hinar meiri ættir háleyskar eðr þrænzkar eru því deildar, svo að önnur grein hennar finnst suðr á Ögðum; svo er um þessa ætt, og svo er um þryms ættina og margar fleiri; þar af kemr það, að forneskju-nöfn í fornsögum Háleygja finnast líka á Ögðum

svosem Böðmóðr og mörg önnur, og um ymsar ættir getum vér ekki sagt, hvort þær sé af Hálogalandi eða Ögðum, eða hvort-
tveggja, þar sem ættarnöfnin finnast á báðum stöðum; er þetta
kynlegt í fyrstu, meðan menn ekki vita sanna undirstöðu hvernig
á þessu stendr. Enn er Ósvalds nafnið í ætt Yxna-þóris eptir-
tektar vert; vér þekkjum engan Ósvald annan en þenna, nema
á Englandi, og er það ekki svo mjög kynlegt, þar sem vér vit-
um svo mörg dæmin, að þeir Egðirnir höfðu, að kalla má, ann-
an fótinn fyrir vestan haf.

Af ætt Yxna-þóris komu til Íslands: tveir bróðursynir hans,
einn sonr, tveir sonarsynir, og tveir sonarsonarsynir, en annar
þeirra kom mjög seint landnáms tíðar. Líka átti Naddoddr bróðir
hans dóttur Ölvis barnakarl, og hefir hann því verið einum
mannsaldri yngri en Ölver. — Kráku-Hreiðar, sem land nam í
Skagafirði, var sonr Ófeigs lafskeggs. Þeir fóru báðir til Íslands
fedgar, og var Ófeigr sá eini af sonum Yxna-þóris, sem land
næmi. — Eysteinn, sonr Rauðúlfs, nam land í Eyjafirði í flóði
Helga magra. — Þórný er nefnd dóttir Stórólf, og giptist hún
í Eyjafirði. — Þorvaldr, faðir Eyríks rauða, var Ósvaldsson
Rauðúlfs sonar. Þeir fóru til Íslands báðir fedgar, Þorvaldr og
Eyríkr, fyrir víg; öllu fyr en svosem 940—950 getr það ekki
hafa verið, því Eyríkr rauði var gamall nokkuð er hann fór til
Grænlands (985), og andaðist ellihniginn og hrumr um það leiti
er Grænland var kristnað.

Þá er að geta síðasta bróðursins, sem kynsælastr varð á Íslandi,
en það var Ósvaldr, faðir Ölvis hvíta. Ölver var lendr maðr í
Álmdölum á Hálogalandi, en stökk þaðan á Yrjar í Þrándheimi fyrir
ofríki Hákonar jarls; þar andaðist hann, en Þorsteinn hvíti, sonr
hans, fór mjög úngr til Íslands, og kom í Vopnafjörð „eptir að
landnámu var lokið”. Fjörðinn höfðu áðr numið þeir Eyvindr
vopni og Steinbjörn kórtr, bróðursonr hans, er reisti bæinn að
Höf. Þorsteinn hvíti bjó fyrst nokkura vetr á Tóptavelli fyrir
utan Síreksstaði, áðr hann kæmist að Höfs landi, sem hann tók
í skuld af Steinbirni kórtr. Þegar nú að er gáð, þá verðr mjög
tæpt að byggja mikið á aldri Yxna-þóris um útkomu Þorsteins
hvíta. Þorsteinn hvíti er talinn fjórði maðr frá Yxna-þóri, en
Ófeigr lafskegg, er land nam í Skagafirði, er talinn sonr Yxna-þóris;

var þó Skagafjörðr seint numinn, og er ætíð tortryggilegt þegar fram koma samhlíða menn í fyrsta og fjórða lið, því varla er líklegt að svo miklu geti skakkað, ef allt fer með felldu. Þeir eru taldir þrímenningar frá Yxna-Þóri: Þorsteinn hvíti og Þorvaldr, faðir Eyríks rauða, og þó verður ekki betr sæð, en Þorsteinnu sæ þeirra eldri. Þetta gefr grun um, að sagan um Yxna-Þóri sæ eitthvað forneskjukend. Þar sem í viðanka Landnámu að Yxna-Þóri er eignuð yxna-gjöfin við Harald hárfagra, þá þarf það ekki að hrinda því, að Yxna-Þórir hafi lifað í forneskju; vèr vitum, að Egða-konúngar hétu Haraldar, og þar á meðal Haraldr egðski sonr Vikars konúnga, og mun því sú saga eflaust vera sönn, hvað sem hinu líðr. Þegar nú er rakin settin frá Þorsteini, þá mun fara næst sanni, að hann hafi komið út um aldamótin 900, og varla miklu síðar; en 60 vetr bjó hann að Hofi; mun hann því hafa komist á níraðis-aldr, enda varð hann blindr og hrumr. Árin sem Þorsteinn bjó að Hofi mætti því telja frá 900-960; Þorsteinn hafði ekki lengi búið að Hofi þá er hann kvongaðist. Þorgils hét einn af sonum hans, hann var veginn þrítugr að aldri, og var Brodd-Helgi, sonr hans, þá þrèvetr, en 19 vetra var hann er Þorsteinn afi hans andaðist. Þetta verða alls 46 vetr frá sæðingu Þorgils, og hefir hann því sæðzt er faðir hans hafði búið 15—16 vetr að Hofi, eða hèrumbil 915. Brodd-Helgi væri eptir því fæddr nálægt 942. Nú segir Vopnfirðinga saga frá deilum þeirra Geitis í Krossavík og Brodd-Helga; lauk svo, að Geitir varð Brodd-Helga að bana. Bjarni Brodd-Helgason drap aptr Geiti; þar af risu nú deilur þeirra Bjarna og Þorkels Geitissonar. Bardaginn í Búðvarsdal, milli þeirra frænda, varð, sem annálar segja, 989, og er það rétt, sem sæð verður af sögum. Tveim vetrum fyr (987) segja annálar að yrði víg Geitis. En þá er mishermt í þeim, að víg Brodd-Helga yrði 974, eðr 13 vetrum þar á undan; af sögunni verður ekki annað sæð, en að víg þeirra Geitis og Brodd-Helga hafi orðið að kalla á sömu misserum, sem og lætr að líkindum, því Brodd-Helgi átti fullvaxin börn, er hann var veginn. Nú ef menn telja fram frá orustunni í Búðvarsdal og vígi Geitis, þá hefir Brodd-Helgi verið veginn 986, og lætr það nærri að hann hafi þá verið nálægt hálfsmtng, eptir aldri barna hans; nú styðst hèr hvað við annað, og skorðar hvað annað; og fer það í alla stadi nærri lagi, að setja útkomu Þor-

steins hvíta sem vèr höfum gjört, og kemst því að eins rætt rekspölr á ættina frá honum, að líkt þessu sè talið.

Önnur höfudættin í Sunnudals-þingi eru Krossvíkingar; um komu þeirra til landsins eru minnstar sögur, en síðar urðu þeir þó mjög ágætir um allt land. Þeir námægðust Hofsverjum, og þó skildi þá mikið á. Þeir Hofsverjar, Brodd-Helgi, Bjarni sonr hans og enn lengra fram, voru harðvígir og óðælir, en hinir spakir og hóglyndir, sem var Geitir og Þorkell, sonr hans, er mestr lagamaðr einhver hefir verið á Íslandi. Illa var í frændsemi þeirra, og mun þess síðar getið. Þeir Brodd-Helgi og Geitir eldu grátt silfr alla æfi, og biðu bana af; síðan tóku synir þeirra við af þeim, Bjarni og Þorkell, en lauk þó með sættum um sðeir og fríðadist þá hëradíð, sem áðr var mjög agasamt. Vèr skulum nú nefna upp-tök Krossvíkinga hër á landi. Þeir voru bræðr tveir, Lýtíngur og Þorsteinn torfi, er komu til landsins; nam Lýtíngur Vopna-fjarðarströnd alla ena eystri, og bjó í Krossavík. Hvaðan úr Noregi þeir komu bræðr er hvergi sagt með berum orðum; í Þrándheimi hétu Geltishamrar, er þeir frændr höfðu mikla trú á, og getr um í Brandkrossa þætti, enda var Geitis nafnið ætt-gengt í Krossvíkinga ætt; höfum vèr því fyrir satt, að þeir hafi úr Þrándheimi átt kyn sitt að rekja, og allar sögur, sem í þeirri ætt hafa gengið, benda til þess. Seint munu þeir bræðr hafa komið út híngað, því Geitir, sonr Lýtíngs, var mjög jafnaldri Brodd-Helga. Þeir bygðu hof í Krossavík að líkindum, og lagðist þar síðan góðorð til.

Vèr viljum hër nefna einn landnámsmann, sem kynlega bregðr fyrir, Skjöldólf Vemundarson, bróður Berðlu-Kára, er nam Jökulsdal. Í Egils sögu er ekki nefndr faðir Berðlu-Kára, og getum vèr því ekkert um það sagt, en Kári var, sem kunnugt er, tengdafaðir Kveldúlfs; reyndar er ekki aftök að bróðir Kára hefði í elli sinni getað komið til Íslands, en þegar aldr barna hans er borinn saman við aldr annara þar um hëruð, einkum Breiðdæli, sem börn hans tvö mægðust við, þá verðr þó ofaná, að það er lífll vegr til að það geti verið satt. Sigríði Skjöldólfsdóttur átti Özur, sonr Brynjólfs hins gamla, landnámananns. Özur átti Brynjólfr með seinni konu sinni, sem hann gekk að eiga eptir að hann var kominn híngað til lands. Geta þau Özur og Sigríðr ekki hafa gipzt fyr en svosem 930, og sèst það á aldri Spak-

Bessa, sonar þeirra, sem lifði fram undir kristni, og mætti Sig-ríðr fyrir víst vera tveim liðum yngri en Berðlu-Kári, ef allt ætti að geta samþýðzt. Næst væri oss að halda, að Skjöldólfr þessi sé af ætt Hrafn heimska, Valgarðssouar, Vemundar sonar orðlukárs, af því hér kemr Vemundar nafnið fyrir; en Orðlukárr, sem fleiri muna hafa heitið í þessari ætt, gat svo hæglega breyttzt í Berðlu-Kára, sem var alkunnari; báðar ættirnar voru úr Þrándheimi, og þetta gat því fremr blandast saman, sem miklar líkur eru til, að ætt Berðlu-Kára og Orðlu-Kárs sé öll hin sama eða mjög skyld; er hér því farið villt, með því vèr höfum heldr engin skil fyrir að Berðlu-Kári hafi verið Vemundarson, en Skjöldúlfs nafnið báru stöku menn á Austfjörðum, en engau vitum vèr af ætt Berðlu-Kára, er það nafn hafi borið.

Þriðja höfuðættin er frá Hrafnkeli Freysgoða; hvergi er sagt hvaðan úr Noregi hann hefir komið hingað til lands, og er þó til heil saga af honum, en ekki er þess heldr þar getið, en helzt vildum vèr geta til Hálogalands. Hrafnkels saga kallar Hrafnkel Hallfreðarson, en Landnáma kallar hann Hrafnsson, og eru bæði nöfn þessi háleysk. Hrafnkell var þá 15 vetra er hann kom hingað til lands með föður sínum, og var það sð landnámstíðar. Lönd voru þá, sem nærri má geta, öll numin, nema upp til fjalla, það sem menn heldr kölluðu óbygðir. Hrafnkell nam Hrafnkelsdal, fram af Jökulsdal, og gjörðist goðorðsmaðr. Saga Hrafnkels er um þingdeilur hans útaf vígi Einars. Það varð að vorri hyggju um 950, og laungu áðr en fjórðungsdómar voru settir, og á sðar við að geta þess. Helgi Ásbjarnarson var sonarsonr Hrafnkels (990—1006), mikill maðr og höfðinglegr. Saga Droplaugarsona er að miklum hluta um hann. Þegar brennumálið var (1012), þá var goði þar Hrafnkell Þórisson, Hrafnkels-sonar Freysgoða, en Þórir sonr hans í uppvexti. Þeir frændr eru ekkert riðnir við deilur þeirra Brodd-Helga og Geitis, og koma því ekki við sögur fyr en um og eptir 990. Verðr því eyða frá dauða Hrafnkels og þángað til, og verðr ekki sagt hvað lengi Hrafnkell hafi lifað. Þó höldum vèr hann hafi varla lifað stórt framyfir daga Gunnhildarsona; kemr líklega það til, að synir hans, Ásbjörn og Þórir, voru litlir skörungar, að þeirra getr ekki í Vopnfróðnga sögu. Hvað útkomu Hrafnkels viðvíkr, þá segir svo í sögu hans, að það væri á dögum Haralds hins hárfagra, og það hyggjum vèr satt vera. Fyrir 920 mun það þó

varla hafa verið, enda varla miklu síðar. Það er líkt ákomið að aldri með Krossvíkingum og ættmönnum Hrafnkels, að sonasynir þeirra eru í blóma sínum á ofanverðri tfundu öld, og öndverðri elleftu, líkt og vèr höfum sæð að framan í Skagafirði.

Í Suðr-Múlaþingi munu lönd hafa verið dálitlu fyrir numin en í Norðr-Múlaþingi, eða svo virðist af ættum í því héraði, en annað hafa menn hær ekki við að styðjast, þar sem allar frekari sögur vanta. Njarðvíkingar, Fljótsdælir og Breiddælir, eru hær helztu ættirnar, og af þeim komu síðan þrír samgoðarnir í þessu þingi. Njarðvíkingar eru, ef til vill, ágætasta ættin í þessu héraði; jök það og mikið virðing þeirra, að þeir mægdust seinna við Söðumenn, beztu menn á landi; þeir komu úr Veradal í Þrándheimi.

Þeir voru tveir bræðr, Ketill þrymr og Graut-Atli, synir þóris þiðranda, og námu þeir Fljótsdal fyrstir, og fyrir en Brynjólfur gamli tæki þar bygð. Vèr höldum, að það hafi varla verið laungu eptir 890 að þeir komu út, og munu fáir aðrir vera eldri landnámsmenn en þeir, í þessu héraði. Þeir komu út úngir og ókvæntir; því síðar getr þess, að Ketill þrymr fór utan og fékk sér konu, og lenti austr við Konúngahellu, og fór þaðan landveg austr á Jamtaland. Þar var jarl Veðormr Vemundar son hins gamla. Veðormr var hersir ríkr á Upplöndum, og stókk þaðan fyrir Haraldi konúngi austr á Jamtaland og ruddi þar merkr til bygðar. Þetta hefir líklega verið í það mund, að Haraldr barðist til ríkis á Upplöndum (hèrumbil 865). Þeir Hólmfastr, sonr Vemundar, og Grímr, systurson hans, herjuðu í Suðreyjar, og drápu þar Ásbjörn jarl skerjablesa, en tóku að herfáingi Arneiði, dóttur hans, og Álfu konu hans; gekk Grímr að eiga Álfu, og fór síðan til Íslands, og nam Grímsnes í Árnessýslu, og var hann með fyrstu landnámsmönnum þar. En nú segir svo, að það var á hinum sömu misserum að Ketill þrymr kom utan af Íslandi, og fékk Arneiðar, og að Grímr fór til Íslands, og má af því marka, að þeir bræðr Atli og Ketill hafi snemma komið til lands (Landn. 4. 2 og 5. 12). Í Droplaugarsonasögu segir, að Veðormr væri Rögnvaldsson Ketilssonar þryms¹ (kap. 1); þetta er rángt, að kalla hann Rögnvaldsson, og vitum vèr af Landnámu, að hann var Vemundar son hins gamla. En hver talinn hafi verið aptr faðir Vemundar gamla er hvergi sagt, nema

¹) Í sögunni stendr „raums“, en það er af einberum misgáningi.

ef taka skal til greina það, sem hér er sagt, þykir oss mjög líklegt, að hann hafi heitið Ketill þrymr; verður þá auðskilið, hví vinátta var svo mikil með þeim þiðrandasonum og Veðormi, að þeir voru báðir af sömu þryms-ættinni. Vær vitum nú, að Björn buna átti Velaugu, systur Vemundar gamla (hèrumbil 800). En Ketill flatnefr var elztr barna þeirra, sem vèr þekkjum, og er það þá móðurafa nafn hans, og mætti vel draga sönnun af þessu. Nú hlýtr Veðormr að hafa verið mjög gamall, er þetta gjörðist, þar sem kona Bjarnar bunu var föðursystir hans; verður það eitt með öðru ástæða fyrir snemmri útkomu þeirra bræðra, þiðrandasona. Vemundr gamli hyggjum vèr sjálfsagt hafi verið hersir á Upplöndum, sem Veðormr sonr hans. Það er líkast til, að Ketill veðr, hersir af Hríngarfki, faðir Ýngvildar, konu Ketils flatnefs, hafi verið af sömu ætt. Sè þetta satt, þá er merkilegt, hvernig ætt Ketils þryms, og Bjarnar bunu koma saman svona langt fram. Hèr við bætist nú ætt Vebjarnar Sygnakappa, Vegestssonar, í Sogni; allir þeir frændr voru kendir við „ve”: Vebjörn, Veðormr, Vemundr, Veðörn, og enn fleiri; nú mun allt þetta vera einn ætibálkr, ættin af Hríngarfki og Upplöndum, og hin úr Sogni, enda vitum vèr, að á milli Sogs og Hríngarfks hefir frá aldaððli verið samganga, sem sjá má af Friðþjófs sögu.

Ketill gjörði síðan brúðkaup til Arneiðar; frá þeim eru Njarðvíkingar komnir. Þiðrandi var sonr þeirra Ketils og Arneiðar; hann var goði Njarðvíkinga um miðja tíundu öld. Þiðrandi mægðist við Fljótsdæli, og fékk Ýngvildar, Ævars dóttur hinn gamla, landnámsmanns. Í Droplaugarsona sögu er flest á reiki um landnámsættir: þar er Hávarr kallaðr faðir Ýngveldar; það er afbökun úr Ævar. En Ævar var Þorgeirsson Vestarssonar, bróðir þeirra Brynjólfs gamla og Herjólfss, en ekki Spak-Bessason, sem í sögunni segir. Það getr vel verið hann hafi átt son sem Spak-Bessi hét, því nafnið gekk í ættinni; en sá Spak-Bessi, sem kemr við sögur, faðir Hólmsteins, er veitti lið Flosa, lifði á ofanverðri tíundu öld, og var Ævar afabróðir hans. Móðir Ýngveldar var Þjóðhildr, Þorkels dóttir fullspaks, er nam Njarðvík. Eptir honum hét Þorkell fullspakr, sonr Ketils þryms ýngra, er Njála nefnir. Frá þiðranda eru miklar ættir komnar um alla Austfjörðu; hann batt mægðir við flest stórmenni þar. Sjálfr átti hann dóttur Ævars gamla, en dætr þiðranda voru þær Hallkatla, er Geitir í Krossavík átti, og Jóreiðr, er Síðu-Hallr átti. Þaðan komst

Þiðranda nafnið inn í báðar þær ættir, Krossvíkínga og Söðumanna: Þiðrandi Geitisson, er Ketill þrymr hinn yngri sóstraði og Gunnar Þiðrandabani vo (hèrumbil 1004), og Þiðrandi Söðu-Hallsson, er dísir vógu. Þeir Þorvaldr, faðir þeirra Droplaugarsona, og Ketill þrymr († hèrumbil 1004) voru Þiðrandasynir. Þegar Flosi kom austr (1012) voru þeir hèraðsgoðar synir Ketils, Þorvaldr og Þorkell fullspakr.

Þá kemr að segja af þeim bræðrum: Brynjólfi gamla, Ævari gamla og Herjólfí; þeir þrír bræðr komu allir út sinn á hverju skipi. Þeir voru Þorgeirssynir Vestarssouar göfugs manns, og líklega hersbornir í Noregi, því slíka menn kölluðu menn „göfuga“ og „ágæta“. Ekki er sagt hvaðan þeir kæmi úr Noregi, þó má mörg drög leiða til, að þeir hafi komið úr Þrándheimi. Brynjólfs nafnið er þar tíðast; og er Brynjólfr útfaldi þó einkar merkr í sögum; enn fremr eru þeir bræðr svo mjög venzlaðir hinum þrænzku landnámsættum þar eystra: dóttur Ævars átti Þiðrandi, sonr Ketils þryms, en Fastnýju, dóttur Brynjólfs, átti Þorsteinn Skjöldólfsson, og eru þetta hvortveggja þrænzkar ættir. Þeir komu út nokkru sðar en þeir Þiðrandasynir (hèrumbil 900), og nam Brynjólfr Fljótsdal allan að ofanverðu, Skriðudal og Völlu, og er það landnám eitthvað mest og vðlendast á Austfjörðum. Spak-Bessi Özurarson Brynjólfs sonar hins gamla var Fljótsdæla goði 990—1000, en Hólmsteinn, sonr hans, hafði goðorð þá er Flosi kom austr (1012); má af því ráða um aldr þeirra feðga. Frá Herjólfí, bróður Brynjólfs, eru Breiðdælir eðr Heydælir komnir. Frá honum mun Hallbjörn sterki hafa verið kominn, er lið veitti Flosa, og mun það hafa verið þriðja goða-ættin í Suðr-Múlaþingi.

Una hinn danska, son Gardars, mætti enn nefna til landnáma hèr. Haraldr sendi hann til landsins til að leggja það undir konúng, og skyldi hann gjörast jarl yfir (hèrumbil 895); þá var hèraðið farið að byggjast. Hann nam land í Fljótsdalshèraði nokkru fyr en Brynjólfr gamli kæmi út. Hróar, sonr Una, átti systur Gunnars á Hlðar-enda, má af því marka aldr Una; enda mun Gardar hafa átt hann í elli sinni, en Uni hlýtr að hafa lifað fram yfir 910, en þá var Hróar nýfæddr er Uni féll.

Ef vèr nú lítum í einu lagi yfir landnám í þessu hèraði, þá munnum vèr sjá, að það var æði snemma, að menn færi að nema hèr land. Hèr er bezt að hafa það fyrir leidarvísi, að rekja ættirnar niðr, svo langt sem verðr, fram undir kristni, og sjá

hvað margir liðir þá eru komnir frá landnámsmönnum. Þessi aðferð er óbyggjandi, einkum þar, sem margar ættir verða samhliða, og allt kemr þó niðr í einum stað; munum vèr þá sjá, að allr þorri af landnámsmönnum þar hefir komið hingað á árunum 890, og svo 10—15 árin næstu.

Eltir landnámsmenn í þíngum þessum verða þeir Þorkell fullspakr, er Njarðvík nam fyrstr, því Ævar gamli átti dóttur hans, en Þiðrandi átti dótturdóttur hans; er hann því einum lið eldri en þeir báðir Þiðrandasynir og Brynjólfir gamli og hans bræðr; enda mun Þorkell fullspakr bæði hafa komið nokkuð gamall út, og líka einna fyrstr, og varla síðar en 890. Því næst verða þeir samhliða: Þiðrandasynir og Brynjólfir gamli og bræðr hans, því Þórir Graut-Atlason átti dóttur Brynjólfs hins gamla; líka sèst það á ættinni frá þeim Þiðrandasonum. Ketill þrymr var víst sjötugr þá er kristni kom á Ísland (fæddr um 930), og er því Þiðrandi, faðir hans, fæddr skömmu eptir 900. Einar hét sonarsonr Graut-Atla, og var hann jafnaldri Þorgils, föður Brodd-Helga, og mun hann vera fæddr um 920; er því að sjá, sem Atli hafi verið nokkuð eldri en Ketill þrymr, bróðir hans, en báðir munu hafa komið út litlu fyrir 900.

Þorsteinn hvíti er aptr einum lið yngri en þessir, sem nú voru taldir, því Þorgils, sonr hans, átti sonardóttur Graut-Atla, en þar verðr að athuga, að hann kom svo barnúngr út, og mun útkoma hans því ekki verða sett öllu síðar en hinna, sem að framan er sýnt; því má enn við bæta um aldr Þorsteins hvíta: að þau Íngibjörg kona hans og Ljótólfr goði í Svarfaðardal voru bræðrabörn; höfum vèr því sett útkomu Þorsteins hvíta um 900, sem þó mætti vera vetri fyr eða tveim, því hann bjó fyrst á Síreksstöðum nokkra vetr, áðr hann flytti að Hofi, en það hyggjum vèr hafi varla verið laungu eptir 900, að hann flutti þangað.

Enn síðar komu út þeir Þorsteinn torfi og Lýtíngr, Ásbjarnarsynir, og eru ættir frá þeim einum lið síðar en frá Þorsteini hvíta; þeir voru samtíða: Geitir Lýtíngsson og Brodd-Helgi, sonarsonr Þorsteins hvíta; einnig átti Brodd-Helgi Höllu, dóttur Lýtíngs, en systur Geitis. Þeir bræðr munu því tæplega hafa komið út laungu fyrir 920. Hrafnkell Freysgoði er samhliða þeim bræðrum, nema ef svo kann að vera, að hann hafi enn síðar komið út, og hefir það fráleitt verið fyr en eptir 920.

Ef vèr nú skiptum landnámu í þessu héraði í þrjá flokka, þá

hafa á árunum 890—895 komið út þeir Þorkell fullspakr, Uni danski og ymsir aðrir smærri landnámsmenn; því næst þeir Brynjólfir gamli og bræðr hans, og Njarðvíkingar og Þorsteinn hvíti, á árunum 895—900; þá eru því næst ymsir aðrir, sem minna kveðr að; en síðastir allra eru þeir Krossvíkingar og Hrafnkell Freysgoði (um 920), og eru þetta 30 ár eðr meir, frá því hëraðið tók fyrst að byggjast og þar til landnámun var að mestu lokið. Þegar Flósi kom austr (1011) voru uppi menn í fjórða lið frá Brynjólfi gamla, Katli þrym og Þorsteini hvíta, og kemr þetta allt vel heim um menn sem hër námu land 890—900, og er það víðlíka og í Breiðafirði og Eyjafirði, þar sem land var numið um sama leiti.

Í Skaptafells sýslu eru laudnám rituð eptir fyrirsögn Kolskeggs hins fróða. Kolskeggr var samtíða Sæmundi fróða. Hann var breiðdælskr at ætt, sjöundi maðr frá Herjólf, bróður Brynjólfs gamla. Bæði af þessu, og svo af aldri Finns lögsögunanns (1143—1149), má nú ráða um aldr Kolskeggs; því þeir voru systkina synir: Hallr, faðir Finns, og Kolskeggr. Þetta þing var ekki svo ýkja seint numið. Ymsa, sem til Íslands hëldu, bar hër að landi, og flengdust sumir þeirra. Vëðr þekkjum hër landnámsmenn, sem vëðr eptir álitum verðum að kalla einhverja með þeim eldri, svo sem Þórð skeggja, er nam land í Lóni, og cystri hluti sýslunnar er að sjá sem fyrst hafi orðið numinn, enda voru þar hafnir nær. Þórðr skeggi bjó hër tíu vetr eðr meira, áðr hann flutti suðr og seldi lönd sín Úlfjóti. Svo er sagt, að það væri 10—15 vetr að hann bjó þar, áðr hann flytti suðr á Nes; meir en 10 ár getr það þó fráleitt hafa verið, því Þórðr skeggi mun eflaust hafa komið hingað til lands um sama leiti, sem aðrir frændr hans, eða um 890, því fyr hófust alls ekki ferðir vestan um haf, og það er mjög ólíklegt að Þórðr hafi farið að vestan fyr en eptir fall Þorsteins rauða, þó getr það varla hafa verið síðar en 890; því suðr á Nes var Þórðr skeggi fluttr þá er Ketilbjörn kom til lands, en engar ættir eru þar eystra frá Þórði, og má hann varla telja með þar-lendum mönnum, og verðr að telja hann sunnlenskan landnámsmann.

Mæra-ættin er ágætust í þessu hëraði að austanverðu, en þeir Freysgyðlingar að sunnan. Vëðr skulum í sãm orðum geta hvorratveggja. Rögnvaldr var jarl á Norðmæri; en er Haraldr kom þangað suðr (867), þá gekk Rögnvaldr þegar til handa honum og gjörðist aldavinr hans. Það er auðsëð á sögunum, að Eysteinn

glumra, faðir hans, hafi þá verið andaðr, því hvergi kemr hann við sögur, og verður það að vera mishermt, að Skagi Skoptason hafi farið til Íslands í Eyja fjörð af missætti við hann (Ldn. 3. 16), nema svo sè, að þetta hafi verið fyrir daga Haralds hárfagra, og hafi hann flúið vestr um haf og hafzt þar við, þangað til landið fór að byggjast; má koma því heim á þann hátt, og er það þá vottr þess, sem og ræðr að líkindum, að Eysteinn hafi og verið Mærajarl (hèrumbil 800—820), sem Rögnvaldr sonr hans; en af Upplöndum var þó ættin kynjuð. Ívar, faðir Eysteins, er nefndr Upplöndingajarl, og hefir þá sonr hans með mægðum komizt til ríkis á Mæri. Laungu síðar voru jarlar á Upplöndum með því nafni, svo sem faðir Hákonar Ívarssonar, og hefir haldizt þar annar ættleggrinn, en hinn á Mæri.

Rögnvaldr átti Hildi, dóttur Hrólfs nefju; þeir voru synir þeirra: Þórir jarl þegjandi, Ívar og Hrólfr. Frillusonu átti hann og þrjá: Einar, Hallað og Hrollaug, segir svo, að þeir væri miklu eldri en hinir skírbornu synir hans; Ívar féll í Suðreyjum, og hefir það verið eptir 880, því ekki fór Haraldr fyr vestrferð sína. Það fer og milli mála, sem Vatnsdæla segir, að Ívar hafi fallið í Hafsríði, og hafi Haraldr þá gefið Rögnvaldi Orkneyjar í sonarbætr; því þá átti hann enn ekki ráð á þeim eyjum, nè neinum löndum vestr þar. Rögnvaldr sendi Sigurð, bróður sinn, til að stýra eyjunum; hann ræðst til félags við Þorstein rauð, og hefir líklega lifað þeirra lengr; en efslaut fer það milli mála í Eighu, þegar hún nefnir hann sem jarl í eyjunum, þegar Björn höldr var útlægr gjör úr Noregi (906; Egils s. kap. 33), enda er hann að eins nefndr þar í svip, og raskar það ekkert sögunni, og má það vel hafa verið Torf-Einar sem eptir hann kom í eyjarnar, og sem vèr höldum að lifað hafi framundir 920, ef ekki lengr, og verið þar jarl frá 890—920. Þegar Einar fór vestr var Hrólfr enn heima með fæður sínum, og þeir Hrollaugr. Af Gaungu-Hrólfi og útferð hans hafa menn litla vitneskju í vorum sögum; en eptir því sem næst verður komizt, bæði af vestrferð Haralds og aldri Sigurðar jarls, og viðskiptum hans við Þorstein rauð, þá eru allar líkur til þess, að hann hafi ekki farið úr Noregi fyr en svo sem 890. Nú hafðist hann lengi við á Skotlandi og í Suðreyjum, áðr hann færi til Frakklands, og átti börn á Skotlandi, því Hælgí Óttarsson, Bjarnarsonar austræna, tók á Skotlandi að herfánga Niðbjörgu, dóttur Kaðlfnar Gaungu-Hrólfsdóttur. Ósvífr hinn

spaki var elztr sona þeirra Niðbjargar og Helga. Ósvífr andaðist 1016, snemma árs, áttæðr að aldri, eða meir. Hann kemr fyrst við sögur þegar hann ræði draum Þorsteins surts, litlu fyrir 960, og er því fæddr hërumbil 930—935. Kaðlín, amma hans, dóttir Gaungu-Hrólfs, gæti eptir því verið fædd um 890, og hefir þá Hrólfr verið nýkominn vestr þángað; en síðan hefir hann hafzt við í víkingu fyrir vestan haf ein 20 ár, áðr hann hæfi Frakklandsferð sína. Þetta kemr vel heim við það, sem segir í frakkneskum annálum, að Hrólfr tæki kristni 912, og er þá sjálfsagt að hann hefir komið til Norðmandís á hinum sömu misserum, enda er allt það, sem í þeim annálum segir af honum fyrir þann tíma, ekki annað en hægómi. Af aldri Rúðujarla er hið sama að ráða: þegar Ólafr helgi kom í Norðmandí, árið 1013, réttum hundrað vetrum síðar en Hrólfr hafði náð þar ríki, þá voru þeir Rúðujarlar bræðr: Ríkarðr og Röðbert, faðir Vilhjálms Bastarðar. Þeir voru í fjórða lið frá Gaungu-Hrólfi: (Vilhjálmr — Ríkarðr — Röðbert). Eptir því væri Vilhjálmr fæddr 912, ef 25 ár eru ætluð hverjum; ber því öldungis saman við það, sem vèr vitum; því árið 927 lét Hrólfr sverja hollustu-eið Vilhjálmi, syni sínum, og er hann þá kallaðr „frumvaxti“ (eðr fyrir innan tvítugt). En um Gaungu-Hrólfr sjálfan vitum vèr fyrir víst, að hann andaðist 931, eðr tveim vetrum fyr en Haraldr hárfagri.

Rögnvald jarl brendu inni þeir synir Haralds hárfagra, Guðröðr ljómi og Hálfðán hálegg, Snæfríðarsynir. En nú var Snæfríðr ein af seinni konum Haralds; hefir það því varla verið fyrir 900, enda var þá Rögnvaldr mjög gamall.

Þá voru þeir fjórir á lífi synir hans: Einar, Hrólfr, Þórir og Hrollaugr. Svo segir Einar í vísu sinni; en Hallaðr er að sjá sem þá hafi verið andaðr, hann var og minnst virðr þeirra bræðra. Hrollaugr mun þá hafa verið kominn til Íslands. Eptir að þeir voru farnir úr landi: Hrólfr og Einar, felldu þeir fedgar ekki skap saman, og var Hrollaugr um hríð með Haraldí konungi og gjörðist honum vingaðr, og fór til Íslands, að hans ráði, með konu sína og sonu. Hann kom að í Leiruvog á Nesjum. Hefir það líklega verið fyr en Þórðr skeggi kæmi þángað suðr, en þó hefir að líkindum ekki liðið langt í milli þess, að Þórðr skeggi fluttist suðr, en Hrollaugr austr, og lítr næstum svo út, sem þeir hafi skipt um bústaði. Það mun því varla skeika miklu, að setja

útkomu Hrollaugs um 900. Özur, sonr Hrollaugs, var móðurfaðir Halls á Söðu. Hallr er fæddr um 950, og lætr það nærri, að Özur, afi hans, hafi fæðzt um sama leiti og Hrollaugr kom út.

Austanlands eru og mörg landnám af Vors í Noregi, þó mest í Skaptafells-þingi. Loðmundr hinn gamli er nefndr; hann er hinn einasti af hamrömum mönnum af Vors, sem vèr þekkjum, hann kom að Austrlandi með Bjólfi, fóstbróður sínum. Loðmundr bjó síðan á Sólheimum. Þórir hinn háfi og Krumr komu af Vors og námu land í Suðr-Múlaþingi; enn má nefna Úlf hinn vorska, er Vorsar eru frá komnir í Skaptafells þingi, en nafn togaðastr og ættmestr maðr á Vors hefir þó Böðvar hinn hvíti verið, og eru Söðumenn komnir frá honum. Í þeirri ætt hafa hlotið að vera miklar fornsögur. Þeir töldu ætt sína frá Hrólfi í Bergi, syni Svasa jötuns norðan af Dofrum. Ættin er svo: Hrólfr úr Bergi — Sölgi konúgr — Kaun konúgr — Svína-Böðvar — Þórir konúgr — Örn hyrna konúgr — Án — Þorleifr hvalaskúfr — Böðvar snæþryma — Þorleifr miðlúgr — Böðvar hvíti; Böðvar var því ellefti maðr frá Svasa jötni. En það er um þetta, eins og allar aðrar sögur að austan, að þær eru liðnar undir lok, því sögumennina vantaði til að rita þær. En Söðumenn voru helgir menn í fornum sið, og má víst ætla, að þeir hafi vitað margt um uppruna ættar sinnar. Miklar hamíngjur og sterkar fylgðu þessari ætt: Þiðrandi, er dísir vógu, var sonr Söðu-Halls; og dísir skildu ekki við Þorstein bróður hans fyr en á banadægri. Þetta var nú eptir kristni; en miklum mun máttkari munu þó þessar vættir hafa verið í heiðni, og er eptirsjá mikil að vita nú svo lítið af öllu þessu. Böðvar nam Álptafjörð, og bjó að Hofi og reisti þar hof mikið. Síðan runnu þær saman í eitt, Mæra-ætt og Söðumenn, því Þorsteinn Böðvarsson átti Þórdísi Özurardóttur, Hrollaugssonar, og var Hallr á Söðu þeirra son, en Hallr mægðist Njarðvíkingum, og úr því voru Söðumenn ríkastir um allt Austrland og þó víðar væri leitað.

Það er að sjá, sem Böðvar hafi komið síðar út en Hrollaugr, því Þorsteinn, sonr Böðvars, átti sonardóttur Hrollaugs, en ekki verða nú aðrar líkur dreguár að því, þó oss þyki líkast að svona sè.

Þá er að segja frá Freysgyðlingum. Þeir eru komnir af Birni buni. Um hans ættmenn er svo mikið talið, að hèr er ekki þörf að geta nema hins helzta. Björn buna teljum vèr eflaust að verið hafi hersir í Sogni, og mun það án efa rángt, að í einu

miðr merku handriti af Víga-Glúmssögu (kap. 1) er hann kallaðr hersir í Raumsdal. Veðrar-Grímr faðir hans var hersir í Sogni, og Eylaugr, lángrá Gríms, er enn talinn hersir þar; svo það er auðsèð, að ættin er þar flend frá aldaððli, og lengst fram í forn-
eskju, og svo var enn um alla daga Haralds hárfagra, að hersar voru í Sogni af þeirri ætt, þángað til synir Heyjángs-Bjarnar fóru til Íslands (hèrumbil 930).

Björn buna mun hafa lifað, sem sjá má af ætt hans, nokkuð framyfir 800. Kona hans var, sem að framan er getið, Velang Ketils dóttir veðrs, systir Vemundar hins gamla. Synir þeirra eru þrír nefndir: Ketill flatnefr, Hrappr og Helgi. Ættir þeirra Ketils og Hrapps fóru úr landi vestr um haf, um èndverða daga Haralds hins hárfagra, og tóku þar allir kristni. Frá Katli flatnef eru komnir Breiðfirðíngar og Eyfirðíngar; Helgi bjóla fyrir sunnan, en fyrir austan Ketill sfski í Kirkjubæ. Hrappr var yngstr þeirra bræðra; frá honum eru komnir Valbjófsíngar syðra (frá Örlygi gamla), og Haukdælir og Mosfellíngar (frá Þórði skeggja), en Goðdælir nyrðra.

Helgi, þriði sonr Bjarnar bunu, varð einn eptir í Noregi sinna kynsmanna, og voru þeir lángræðgar enn hersar í Sogni um hríð, nærfelt um alla daga Haralds hárfagra. En á þeim tíma hafði farið til Íslands gjörvallr frændlýðr þessi, sem var fyrir vestan haf. Um sðir bar og að sama brunni fyrir hinum, enda var nú orðin ènnur èld í Noregi, og kom það mest niðr á hers-
um og stórmönnum landsins, og dró að því, að flesta fýsti úr áþjáninni, þá sem dugr var í og muna máttu betri æfina í hinum forna sið. Heyjángs-Björn er sðastr nefndr hersir í Sogni af þeirri ætt, og hafði sú nafnbót gengið þar í þeirri ætt um mörg hundruð ára, svo lángr, sem menn vita fremst að segja. Ásbjörn, sonr Heyjángs-Bjarnar, fýstist til Íslands og fór með allt skuldalið sitt, bræðr, börn og konu; hann andaðist í hafi, en synir hans námu Íngólfsheðfahverfi, og var höfuðból þeirra að Sandfelli; fyrirmaðr þeirra bræðra var Öznr, faðir Þórðar Freysgoða. Þessi ætt er kölluð Freysgyðlíngar.

Mönnum kynni að þykja full orsök til að telja Björn bunu með forn-
eskju-ættinni, sem jafnan liggr fyrir framan hverja ætt í norrænum ættum. Enginn er svo alkunur í fornum fræðum sem Björn buna, því næstum allt stórmenni á Íslandi er komið frá honum, og áðr en Ísland bygðist gengu ættir frá honum bæði

í Noregi og svo um öll Vestrlönd: Írland, England og Skotland, og allar Vestreyjar, og er enginn í sögum jafn-kynsæll sem hann; en það er annað, að þegar kemr tvo eða þrjá liði fram yfir landnámstíð, þá má næstum ætíð ganga að því vísu, að þá er maðr kominn fram í forneskju; er því ætíð réttast, að byggja sem minnst aldr landnámsmauna á því, hvernig talið er að framan, áðr þeir komu til lands, heldr á hinu, hvernig talið er hér á landi. Enn fremr er það mjög athugavert, að þær tvær ættir: Ölfusíngakyn og ættmenn Bjarnar bunu, koma saman í forneskju. Vatnar, sonr Vikars konúnga, er liggr í Vatnarshangi á Hördalandi, nálægt Hákonarhelli, átti tvo sonu: Snjall og Hjaldr, er báðir liggja í Bræðrahaugi á Hallandi. Ölver barnakarl er nú talinn sonarsonr Snjalls (Snjallr — Einar — Ölver), en Björn buna sonarsonr Hjaldrs (Hjaldr — Grímr hersir í Sogni — Björn buna), en báðir þeir Björn og Ölver eru því réttir fjórmenníngar frá Vikari. Nú þekkjum vör engar fornar ættir jafnmiklar, er svo eigi eina sögu báðar, sem þessar tvær: Ölfusínga, og ætt Bjarnar bunu; báðar voru fyrir vestan haf, og höfðu þar öll lönd undir, að kalla má, og voru á marga lund venzlum og mægðum bundnar, og síðast leitaði Auðr djúpaudga í þá ætt kvonfánga Ólafi syni sínum; svona var frændsemin rík. Nú þó að ættin frá Birni bunu sè svo margkvísluð, þá má þó öllu koma heim, enda höfum vör fyrir satt, að þeir þrír hafi verið bræðr: Ketill flatnefr, Hrappr og Helgi, og raskast þá ættin í engu. Frá Helga eru flestir liðir, en þvfnæst frá Katli, en fæstir frá Hrappi, sem að framan er sýnt. Helzt er torfæra á, að koma heim ætt Heyjángrs-Bjarnar, því liðirnir eru þar svo margir, þó má það, og jafnar allt sig þegar lengra kemr fram. Ásbjörn er svo langt fram kominn frá Birni bunu, og þó er það raunar Özur, sonr hans, sem telja má landnámsmann, því faðir hans andaðist á leiðinni, og verða liðirnir svo margir, að meir en góðu hófi þykir gegna, þegar borið er saman við hinar greinirnar af sömu ættinni. Auðr djúpaudga og systkin hennar, Þórðr skeggi og Örlygr (fæddr um 840) voru öillsaman barnabörn Bjarnar bunu, en Özur er fimti maðr frá Birni (Björn buna — Helgi — Helgi — Heyjángrs-Björn — Ásbjörn — Özur). En þegar hinar ættirnar eru taldar fram, þá jafnar allt sig, sè líka lítið til, hve síðla þessir komu út. Ásbjörn er jafnhliða Ólafi feilan, en Özur Þórði gelli (fæddr um 910); þó hefir Özur hlótið að vera töluvert eldri en Þórðr gellir,

en þá jafnar það upp, að Ólafr seilan var yngstr barna Þorsteins rauðs, svo von er til að allt sé nokkru síðar í Breiðfirðingakyni. Özur mun heldr naumast hafa komið til lands fyrir en æði seint á landnámstíð, nálægt 920 eða þar á borð við, því í Skaptafells-sýslu sunnanverðri urðu lönd svo seint numin. Að Özur hafi komið seint út sæst á því, að sonr hans var Þórðr Freysgoði, sem lifði fram yfir kristni, og er Eyjúlfr grái, sonr Þórðar gellis, öldungis á reki við hann, og báðir jafnhliða frá Birni bunu. Menn gæti nú haldið, að tveir Helgar væri taldir fyrir einn í ætt Heyjángs-Bjarnar, en vèr sjáum að þess gjörist eigi þörf, og að það í rauninni fer bezt sem það er. Hitt mun og tíðara, að menn fellu úr líði, einkum þar sem feðgar heita sama nafni, en hitt er mjög sjaldgæft, að við sé bætt. Í Njálu (kap. 96), þar sem ætt Flosa er talin, er og felld úr annað Helga-nafnið, of ógáníngi, sem opt ber við. En í Landnámu er ættin svo opt rakin, og enn víðar, og ætíð eins, og hyggjum vèr, að þeir hafi réttast, sem flest hafa, en ekki hinir, sem úr fella. Í Njálu er og optar en einusinni felld úr, og það úr ætt Njáls sjálfs, sem þó mátti vera kunnugast þeim er ritaði; en í Landnámu er flest, sem ættum við kemr, bezt og réttast sagt, þó á stöku stað kunni útaf að bregða, en þá er sem optast svo, að aðrar sögur hafa sama gallann, svo menn verða að rétta það eptir álitum, en sjaldnar af því, að í öðrum sögum sé sagt réttara, og þó Landnáma sé margbrotin, og hægt að fara villt í slíkum ættagrúa, þá er þó varla nein saga jafn-áreiðanleg, sem hún; ættirnar kunnu gömlu fræðimennirnir svo ekki skeikaði, og ættvísir var hjá oss grundvöllr og kjarni allrar sagnafræði.

Það eina, sem fella verðr úr, er það, sem segir um ætt Gnúpa-Bárðar; enda raskar það engu, því hann kom ekki út með hinum, og liggir því fremr í augum uppi að honum er skotið inn í ættina.

Flosi, sonr Þórðar Freysgoða, átti dóttur Halls á Sféu. Nú er merkilegt að sjá, hvernig allar ættir um Austfjörðu voru venzl-aðar koll af kolli, sunnan frá Freysgyðlingum og austr í Vopna-fjörð, svo allt var ein kynslóð að kalla; hafa engir kunnað svo vel, sem Austfirðingar, að bindast tengdum og auka svo ríki sitt; fyrir því kvað og mikið að þeim á alþingi, að allir fylgdust að, og létu hið sama yfir sig gánga.

Vèr viljum enn að lyktum telja af landnámsmönnum Ketil

hinn fíflska, son Jórunnar mannvitsbrekku, dóttur Ketils flatnefs. Hann var einn af liði Ketils flatnefs, sem þángað komst austr; hann var og kristinn. Sonarsonar-sonr hans var Surtr. Njála kallar hann Ásbjarnarson, Þorsteinssonar, Ketils sonar hins fíflska, og svo nefnir Flosi hann, er hann kaus hann í tólf manna dóm eptir vígið Höskuldar (1011; Njáls s. kap. 123). En Landnáma kallar hann Þorsteinsson, Ásbjarnarsonar, Ketilssonar (Ldn. 4. 11); látum vèr ósagt, hvað hèr er sannara. Ketill bjó í Kirkjubæ, og reisti kirkju á bæ sínum, í stað þess að heiðnir menn reistu hof. Það hefir að líkindum verið hin fyrsta kirkja á landi hèr, og hans ættmenn voru þeir einustu, sem stöðugt hieldu kristni; á miðri tíundu öld hafa þeir einir verið kristnir á öllu landi. Surtr var kristinn, þegar þáingbrandr kom til Íslands. Þeir feðgar allir voru hinir siðbeztu menn, og spakir og góðgjarnir.

Um Austfirði má segja, að þar var suðrienna fólk, ef svo mætti að orði komast, og blóðara, og goðhelgi meiri en annarstaðar á landi, svo sem Njarðvíkingar, Söumenn, Mærir, Freysgyðlingar og síðast ættmenn Ketils fíflska; slíkir menn, sem Hallr á Síðu, mega heita helgir menn, og er ekki um að tala, að þetta hefir legið í ættunum og jafnvel fylgt nafni; enda er nú merkilegt, að hvergi á landi eru jafnmargir hvítir menn, sem á Austfjörðum, svo hētu þar tveir hinir mestu landnámsmenn: Þorsteinn og Böðvar, og er það athugavert, hvernig þessi ættarnöfn lýsa ættunum betr en allt annað. Annarstaðar á landi bregðr raunar líku fyrir, svo sem um Goðdæli, Gest hinn spaka o. fl., en miklu strjálara; en þá eru þar og á hinn bóginn miklu stórfenglegri menn, og svo sem meira risakyns, sem Mýramenn: Egill og Skallagrímr; slíkir menn finnast ekki á Austfjörðum, og er merkilegt að sjá, hvernig slíkt getr eins og legið í landi; flestir hamramir menn, sem til landsins komu, voru af Hálogalandi, en þeir komu flestir annarstaðar að landi; þó finnast á Austfjörðum menn, sem eigi voru einhamir, svo sem Ketill þrymr hinn yngri, og lifði hann þó fram yfir kristni, þegar öll forneskja var heldr farin að dofna, og má óhætt ætla, að til forna hafi meir kveðið að þessu í þryms-ættinni, sem og víst mun hafa verið kynjuð frá jötnum, sem nafnið sýnir. En mestr tröllskapr var í Loðmundi gamla, og hefir hann verið einna hamramastr þeirra, sem hèr til lands hafa komið. Viðreign hans við þrasa í Skógum er alkunn, og er það kynlegt, að svo trölls-

leggr maðr skyldi koma af Vörs, því þar var allr annar héraðs-bragr, enda bjó Loðmundr gamli úti á Þulunesi, nokkuð úr bygð.

Í Rángárþingi er elztr og frægastr allra landnámsmanna Ketill hængr. Hann nam alla Rángárvöllu, milli Þjórsár og Markarfljóts, fjalls og fjöru milli; það er eitthvert með víðáttumestu landnámi á öllu landi, en síðan bygðu margir stóráttadír menn í hans landnámi. Þar má sjá, hvað dræmt landið bygdist framanaf; því þó Ketill væri annar fyrstr landnámsmaðr, þá leið þó fram undir lok landnámsfðar, áðr fullbyggt væri í hans héraði, því þeir, sem fyrstir komu að landinu, helguðu sér miklar auðnir, og þurfti lángrán tíma áðr þær yrði albygðar. Ketill var, sem áðr er getið, úr Naumudal, og af Hrafnistuætti, en flúði land vegna dráps Hildiríðar sona (877), vetri fyr en Skallagrímr kæmi út, þrem vetrum síðar en Íngólfr særi að byggja landið, en sama sumaríð og Íngólfr reisti bæinn í Reykjavík. Þeir höfðu samflot til Íslands Ketill hængr og Baugr fóstbróðir hans. Ketill bjó hinn fyrsta vetr (878) að Hrafnstóptum, en reisti næsta sumar (879) bæinn að Hofi, og reisti þar hof mikið. Þetta ár fæddist Hrafn, sonr hans, er fyrstr var lögsögumaðr á Íslandi 930—950. Hrafn er, ef til vill, hinn fyrsti maðr, sem fædzt hefir hér á landi, og ber það merkilega saman, að hann skyldi og verða hinn fyrsti lögsögumaðr.

Vör höfum sögur af þremr landnámsmönnum, að konur þeirra ölu barn sama árið og þeir tóku sér bústað, en það eru þeir Íngimundr gamli, Helgi hinn magri og Ketill hængr, má nú af þessu sjá aldr Hrafn, því hann lét af lögsögu 950, og mun hafa andast það ár; hefir hann þá haft cinn um sjötugt; en ekki er hann elztr sona Hængs, en líklega fremr með yngstu börnum hans. Vestar hefir hlotið að vera miklu eldri, því Óseigr grettir († hërumbil 908) átti dóttur hans, og Stórolfr líka, að öllum líkindum, því hann var af Hámundar, fður Gunnars á Hlðarenda; enda segir: að Hængr særi til Íslands með Íngunni konu sína og sonu þeirra; hafa því elztu börn Ketils verið frumvaxta, er hann kom út, og mun Ketill sjálfr ekki vera fæddr síðar miklu en svosem 940, og komið út língað nær fertugu; hér á landi höfum vör engar sögur af honum, hvað lengi hann haf lífað. Það er vitaskuld, að hann var laungu andaðr áðr en málin risu upp í Fljótshlðinni (um 930).

Baugr, fóstbróðir Hængs, átti kyn fyrir vestan haf, því sjálfr var hann af frskri ætt, og er Kjarvalr Írakonúgr talinn lángefi hans (Kjarvalr — Kjallakr — Rauðr — Baugr). Ekki þorum vèr að segja, að þeir hafi verið bræðr Þorsteinn svarfaðr og Baugr, en báðir voru þeir Rauðssynir og úr Naumudal, svo eflaust eru þeir náskyldir. Áskell hnokan hyggjum vèr hafi komið út með Baugi; hann var frændi Baugs, því Kjarvalr konúgr er líka talinn lángefi Áskels (Kjarvalr — Dufjáll — Dufþakr — Áskell); sá Kjarvalr hefir, sem á ættinni má sjá, lifað um 800. Jón biskup helgi er í sjöunda lið kominn frá Áskeli; má því ætla, að Áskell sè með fyrri landnámsmönnum. Baugr hefir víst verið nokkuð yngri en Ketill hængr, fóstbróðir hans, því Gunnar, sonr Baugs, átti Hrafnhildi Stórólfsdóttur, sonardóttur Ketils hængs, og er það að sjá, sem synir Baugs hafi verið frumvaxta, eðr þó á úngu skeiði, þá er málin urðu í Hlíðinni.

Í landnámi Ketils bygði Sighvatr hinn rauði; hann kom miklu seðar út, því kona hans var Rannveig, dóttir Eyvindar lamba og Sigrðar á Sandnesi. Eyvindr fèkk Sigrðar vetri eptir dráp Þórólfs (878) er því Rannveig ekki fædd fyrir 880, og lætr þá nærri eptir aldri hennar, að Sighvatr hafi komið út um 900. Nú eru tvídeildar sagnir um ætt frá Sighvati rauða. Landnáma kallar Sigmund son Sighvats, en sonu Sigmundar telr hún tvo: Mörd gígju og Sigfús, föður Þráins og Sigfússoða, en dætr tvær: Þorgerði, er átti Önundr bíldr, og Rannveigu, móður Gunnars á Hlíðarenda. Í öllum þessum liðum sleppir nú Njála Sigmundi; hún nefnir þrjá sonu Sighvats hins rauða: Mörd gígju, Sigfús föður Þráins og Sigfússoða, og Lamba föður Sigmundar. Rannveigu kallar hún „Sigfúsdóttur, Sighvatssonar hins rauða, hann var veginn við Sandhólaferju” (kap. 19), en það er varla annað en misgáningr eða ritvilla, því ekki var Rannveig systir Þráins, en systir Marðar gígju var hún; enda var það Sigmundr, en ekki Sigfús, er veginn var við Sandhólaferju. Nú ef vèr gáum betr að ættinni, þá mun brátt sjást, að tvísýnt er, að þau systkin hafi getað verið börn Rannveigar og Sigmundar Sighvatssonar. Mörd gígja andaðist um 971, og var þá maðr gamall, sem Njála segir; vèr hyggjum hann hafi verið um sextugt, og er hann þá fæddr um 910; en Rannveig kona Sighvats rauða fæddist eptir 880, og hvernig skyldi hún þá vera amma Marðar; þetta hlýtr að fara á milli mála; þó var Þorgerðr, er Önundr bíldr átti, enn eldri;

það var um 930 að Önundr bíldr, maðr hennar, var veginn, og fám vetrum síðar voru þeir frumvaxta synir hennar, og fékk Eilífr auðgi dóttur Ketilbjarnar að Mosfelli. Þorgerðr mun því vera fædd litlu eptir 900, og getr hún með engu móti verið sonardóttir Sighvats rauða. Sama er að segja um Rannveigu, móður Gunnars á Hlíðarenda. Rannveig giptist sama árið sem málunum lauk í Fljótshlíðinni: af aldri Gunnars á Hlíðarenda (hann var fæddr um 945) má nú sjá, að þetta hefir verið nálægt 940 að Rannveig giptist Hámundi, og mun hún vera fædd litlu fyrir 920; hefir hún þá verið vel sjötug að aldri, er Gunnar var veginn, sonr hennar (990), og verðr hér hið sama ofan á, að með engu móti hefir hún verið sonardóttir Rannveigar Lambadóttur. Nú þykir oss fullvíst, að ekkert af þeim systkinum hafi verið barn Sigmundar, nema svo sè að Sigmundur hafi verið fyrri konu barn Sighvats hins rauða, og með því einu móti getr Sigmundur hafa verið faðir Marðar gígju og systkina hans. Við aldr Sighvats rauða félli það mæta vel, að þau systkin hafi öll verið hans börn. Sè Rannveig fædd 882, sem nærri mun láta, þá fellr það vel að börn hennar hafi fæddzt á árunum 905—920, og mun Þorgerðr vera elzt þeirra systkina, en Rannveig yngst og Sigríús, faðir þráins, en Mörðr gígja í miðð. Þegar málunum lauk í Fljótshlíðinni (um 935) var Mörðr frumvaxta; hann hófst þá til hinnar mestu mannvirdingar. Hann er talinn með mestu höfðingjum sunnanlands 940, en Hrafn lögsögumaðr er ekki nefndr, enda var það Mörðr, sem um miðja þessa öld og fram á banadægr má kalla allsherjargóða Rángæfnga; olli því spakleiki hans og lögvizka. Lögin voru enn úng í landinu, meðan hann var í broddi lífs síns; má með vissu ætla, að hann hafi góðan hlut átt í lagasetningu þessa lands; hann var mestr lagamaðr á Íslandi um sína daga; „þóttu engir löglegir dómar nema hann væri í.“ En lengi síðan eimdi af því, að lögvitrastir menn voru á Rángárvöllum. Njáll má ætla að lög hafi numið að Merði; en Njáll var síðan lagaöldúngur Íslands nærfelt hálfa öld; hann kendi þórhalli lög. Þegar Njál leið, kunni Skapti best lög; hann var og úr næsta héraði, og samþingismaðr þórhalla. Hefir síðan aldrei neinn svo vel kunnað.

Með þeim, er allra síðast komu út og bygðu í landnámi Hængs að honum látnum, má telja þá Þorstein og Þorgeir bræðr, sonarsonu Úlfs gildis á þelamörk, ríks hersis, er Haraldr hárfagri lét drepa. Þetta var á ofanverðum dögum Hrafns Hængssonar. Ymsa

aðra má tilgreina, er seint komu út, þessa nefnum vèr helzt, því af þelamörk eru svo fágætar ættir á Íslandi. Geta verðr hèr enn einnar sögu af Rángárvöllum: þáttarins af Ormi Stórólfsyni; það er gömul saga en blandin mjög. Þórálfr Skólmsson segir að væri frændi hans; getr það vel verið, því báðar voru ættirnar af Hálogalandi, þeirra Skólms og Orms; en efi getr á verið hvort svo kemr saman ætt þeirra, sem í þættinum segir. Þórálfr Skólmsson er fæddr 942, því hann var 18 vetra í orustunni í Stord á Fitjum, hefir hann verið miklum mun yngri en Ormr. En ekki mun efandi að þeir átt hafi aflraunir með sèr, sem ágættar voru um allt land, því svo segir í Grettlu (kap. 58): „að það var flestra manna ætlan, að Grettir hafi sterkastr verið á landinu, síðan þeir Ormr Stórólfsson og Þórálfr Skólmsson lögðu niðr aflraunir“. Hèr verðr að eins að geta þess, að Ormr var ömmubróðir Gunnars á Hlð-arenda; því getr engin tilhæfa verið í því, sem segir um að hann hafi borid siglutrèð úr nafna sínum Orminum lánga, í augsyn Eyríks jarls, nema of svo skyldi vera, að forn saga væri hèr heimfærð uppá Eyrík jarl, og er líkast að eldri saga hafi verið til um trjáburð Orms, en þrjú fet gekk hann með trèð, og er það vottr þess, að eitthvad fornt muni í sögunni vera. Sagan um Ásbjörn prúða og Menglöð er mjög ágæt, það er forn saga, og miklu eldri en Íslands bygging, sýna það kvæðabrotin í þættinum, sem vel-flest eru forneskjuleg og með fullum eddubrag. Hitt mun og satt, að Ormr Stórólfsson hafi verið fóstbróðir Ásbjarnar prúða, því svo segir Ásbjörn sjálfr í banaóð sínum. Orms og Stórólfs nafnið er ættar nafn í Hrafnistukyni. Nú hafa líklega í þeirri ætt gengið fornsögur af Ormi Stórólfsyni, líkt og af Katli hæng gamla og Grími og Áni, og þóri hálegg og mörgum öðrum í þeirri ætt; en þessi Ormr Stórólfsson bar sama nafnið, og var borinn í sömu ætt, en var sjálfr ramr að afli og tröllaukinn; fór þá, sem mörg dæmi eru til í sögum, að forneskju-sagan festist við hann, og eigum vèr því að þakka, að hún hefir ekki liðið undir lok, ber jafnan eitthvad satt til alls, og svo er hèr; það sem segir um Orm, er hann bar heyið, og slátt hans, er mjög merkilegt, og svipað öðrum Hrafnistasögum, svo sem því, er segir um Ketil hæng gamla, og aflraunir hans við söður sinn. Hafa margar sögur verið í þessari ætt um tröllskap þeirra Hrafnistu manna, enda eimdi lengi af því í ættinni, að þar voru menn rammari en aðrir.

Fyrir austan Markarfljót milli og Eyjasjalla námust miklum

mun sáðar lönd en á Rángárvöllum. Ágætastr þar er Hrafn hinn heimski, sjötti maðr talinn frá Haraldí hilditönn (þrándr gamli — Þórólfr voganef — Vemundr orðlukárr — Ævar — Valgarðr — Hrafn heimski; Landn. 5. 1, Njáls s. kap. 25), hann kom úr Þrándheimi, hvort sem nú má kalla ætt hans flenda þar eðr eigi. „Hann var lið mesta göfugmennni“. Jörundr goði var sonr hans; hann er og talinn með landnámsmönnum, og nam land fyrir vestan Fljót, og bjó á Svertíngsstöðum; fór hann eldi um land að fornum landnáma sið, bygði hof og lagði lönd til. Jörundr goði er talinn með mestu höfðingjum á landi eptir landnám. Hann átti Þorlaugu, dóttur Hrafn Hængssonar. Með því móti komst hann að Hofslandi eptir dauða Hrafn (950) og að goðorði þeirra Hængssona. Synir þeirra Jörundar og Þorlaugar Hrafnadóttur voru þeir Úlfr örgoði og Valgarðr grái. Nú tvídeildust ættirnar frá Jörundi goða. Dalverja goðorð, er kallað var síðan fyrir austan Fljót, tók Úlfr örgoði, sonr Jörundar. En Valgarðr grái fékk Hofsland, og goðorð það er þar fylgdi með, eptir föður sinn. Þriðja fornt goðorð á Rángárvöllum hafði Mörrðr gígja. Hann átti Unni eina dóttur barna; hennar fékk Valgarðr (hèrumbil 972) og komst svo nærsellt allt Rángárþing í ætt Jörundar. Nú má af þessu vel sjá um aldr og útkomu Hrafn hins heimska; það er þá auðsèð, að hann er ekki með elztu landnámsmönnum, því hann er einum lið síðar, en Ketill hængr, en jafnlíða Hrafn Hængssyni, þar sem hann átti dóttur Hrafn. Nú fæddist Hrafn 879; nokkru eldri maðr mun þó Hrafn heimski vera, og lætr nærri að hann hafi komið út um aldamótin 900, og sèst af því, að æði seint varð numið milli Eyja-fjalla og Markarfljóts. Ekki tjáir að miða aldr Ketils við ættliðina frá Haraldí hilditönn. Sè Hrafn heimski fæddr um 870, þá ætti þrándr hinn gamli að vera fæddr um miðja áttundu öld (um 740), en það er nú ekki áhorfs mál, að Haraldr hilditönn, faðir hans, lifði laungu fyr í forneskju; vill menn fara eptir ætt Hrafn, þá hefði Haraldr hilditönn átt að lifa fram á miðja áttundu öld, en þó hafa menn sett aldr hans og Brávallabardaga á öndverða þessa öld (um 720) og kemr það þó í bága við þá einu ætt, sem talin er frá Haraldí. Hrafn heimski mun hafa andazt fyrir 930; Jörundr, sonr hans, er talinn með höfðingjum landsins um 940. Jörundr var þá látinn er Njála hefst, um 969. Hrafn hinn heimski var af Valgarðar grá († 1009), en lángefi Runólf í Dal (fæddr um 940); má af öllu þessu allvel ætla á um aldr Hrafn hins heimska.

Af heim, sem land námu fyrir austan Fljót, skulum vèr að lyktum að eins nefna Ásgerði, dóttur Asks hins ómálga. Haraldr hinn hárfagri hafði látið drepa Ófeig bónda hennar, ágætann mann (hersti) í Raumsdal. Ásgerðr fór til Íslands með Þorgeir gollni, son sinn, og Þórólfr, bróður sinn. Síðan giptist Ásgerðr annað sinn, hær á landi, og átti Þorgeir hinn hörðeska, er húngað kom úr Þrándheimi, og bjó í Holti undir Eyjafjöllum. Holta-Þórir var þeirra son, Þorgeir skorargeir var hans sonr, en Njáll var son Þorgeirs gollnis; voru þeir bræðr-úngar, Njáll og Þorgeir skorargeir, þó Njáll væri þeirra miklu eldri: því fylgði Þorgeir skorargeir og svo vel Kára að hefndinni eptir Njáls-brennu, að hann var Njáli skyldastr. Þeir fæðgar, Holta-Þórir og Skorargeir, hafa án efa haft góðorð fyrir austan Fljót (Landn. 5. 2). Merkillegt er það, að Njála kallar Ásgerði móður Njáls, þar sem þó er víst, að hún var amma hans, og móðir Gollnis, en Þórólfr kallar hún föður Gollnis (Njála kap. 20).

Enn má til greina af landnámsmönnum Ásgeir kneif, Óleifs son hins hvíta, en dótturson Þorsteins haugabrjóts, því frá Ásgeiri eru komnir tveir biskupar á landi hær: Jón biskup hinn helgi og Þorlákr biskup. Ásgeir er talinn lángefi Jóns biskups Ögmundssonar (Ásgeir — Þorkell — Ögmundur — Jón); sè hær engum lið úr sleppt, þá hlýtr Ásgeir að hafa komið mjög seint út, og eptir landnám, því Jón biskup er fæddr 1052 en andaðist 1121.

Síðast af öllu Suðrlandi varð numin Árnessýsla, milli Þjórsár að austan og Ölfusár að sunnan; en þó síðast að neðanverðu, en fyrst Hrepparnir og upp um hæradið. Þess skulum vèr því fyrst geta, með því líka að það er ein ætt mikil og ágæt, er það hæradið nam allt, og miklir menn eru síðan komnir frá. Ölver barnakarl hæt maðr ágætr í Noregi, hann var kominn frá Vikari konúngi (Vatnar — Snjallr — Einar — Ölver), en Vikar var fornkonúngur á Ögdum, er því ekki umtalsmál að Ölver hefir verið hersborinn þar, en konúngborinn þegar fram sótti, sem vant er í fornum ættum. Ölver átti og systur, er Öndótt hæt, en hana átti Hrólfr hersir á Ögdum, og var Stefnlófr hinn lági þeirra sonr, en Ástríðr dóttir, er átti Kjallakr hinn gamli, sonr Bjarnar austræna. Dóttur Ölvis átti Naddoddr, bróðir Yxna-Þóris, en hann var af Ögdum. Ölver var kallaðr barnakarl; segir svo, að það kæmi af því, að hann vildi eigi láta henda börn á spjótsoddum, sem víkinga siðr var þá til. Nú er tvent til: að Ölver sè kallaðr svo sökum fjölskyldu þeirrar sem af honum er komin, á líkan hátt og menn nefndu Barna-

Kjallak, og ymsa aðra, eða þá hitt, að sagan um Ölvi er eitt-hvað forneskjukend, því aldri hefir þetta verið siðr víkínga norrænna, en það er einkenni í fornaldarsögum, að þar segir frá óheyrdum glæpum og fordæðuskap, sem aldrei finnast dæmi til í sönnum sögum, og var það trúá manna að víkíngar í forneskju hefði hent börn á spjótsoddum; svo segir Friðþjófr hinn frækni um sjálfan sig, að hann hafi heitið Herþjófr, er hann „henti smábörnum“; en að menn settu þetta í fornaldar sögurnar, er einmitt vottr þess, að það þótti óheyrd grimd og ódæmi, en ekki hins, að síft hafi nokkurntíma verið aldarháttir. Ölver átti þrjá sonu: Steinólf, Einar og Steinmóð, en dóttur eina: Jórinni. Dætr Steinólfs voru þær Una, er Þorbjörn laxakarl átti, og Salgerðr, er átti Íngjaldr að þverá, sonr Helga magra; synir Einars voru þeir Ófeigr grettir, faðir Ásu, er Önundur tréfsótr átti, Ólafr breiðr, faðir Þormóðar skapta, og Hrolleifr, af Gríms lögsögumanns. En sonr Steinmóðar var Kon-áll, faðir Aldísar hinnar barreysku. Jórinni Ölvisdóttur átti Nadd-oddr, bróðir Yxna-Þóris. Ölfusíngakyn er nú ein af þeim ættum, sem komin var vestr um haf úr Noregi, laungu áðr en Haraldr hárfagri brytist til ríkis; þessi ætt hafði nú dreifst um allar Vestreyjar, Írland, Skotland og Færeyjar, og það var einn af mágum þeirra, sem sagan segir að fyndi Ísland fyrst, svo þeir frændr eru sannkallaðir Vestmenn í öllu tilliti. Vær höfum nærfellt engar sögur af Ögðum sjálfum, því öll stórmenni þaðan hittum vær fyrir vestan haf þegar fyrstu sögur byrja, og það er fyrst fram í forneskju að ættin rekr kyn sitt til Agða. Öll stórmenni af Ögðum voru í venzlum við Ölfusínga, svo sem Steinólfr lági, og allir höldu þeir einn flokk: Geirmundr heljarskinn og hans lið, og þeir; vær höfum drepð á, hve nákomnir þeir voru ættlið Bjarnar bunu; það er svo að sjá, sem um miðja nfundu öld hafi Vestreyjar verið mestmeguis bygðar af þessum tveimr ættum. Það má og sjá það af ættar-nöfnum, að í Færeyjum voru ættir frá Ölfusíngum, svo sem Sig-mundr Brestisson, því nafnið Beinir finnst hvergi nema í Ölfusínga og Færeyínga kyni. Þeirra er enn fremr getið í Barreyjum¹, og við þær eyjar er kend Aldís hin barreyska og Ormr barreyjaskáld, bæði af þessari ætt, en einkum hafa þeir þó setið í Orkneyjum

¹) Barrey (Barri) hét lundr sá, þar sem þau Gerðr og Freyr fundust; þetta er eitt dæmi þess, hvílikr grúi af örnefnum í Vestreyjum að er af norrænu máli sprottinn, og sýnir það ljósast, að það var ekki fyrst á niundu öld, að Norðmenn komu þangað vestr.

og á Írlandi, því þar var jafnan mest aðsókn af Norðmönnum. Nú voru þeir og í mægdum bæði við Íra- og Englakonunga, og sátu yfir miklum metordum og höfðu landvörn fyrir konunga þar, en þáðan fluttust þessar ættir á síðan algjört til Íslands, og tóku þar upp nærfellt helming allrar landsbygðar, ef með er talinn allr sá slóði, sem þær drógu með sér, og er þáðan apr flest stórmenni á Íslandi; mundi ella hafa gengið dræmt með byggfing landsins. Þess er áðr getið, hvenær Ölfusfingar komu hingað til lands, og viljum vér að eins ítreka, að það var um sama leiti, sem Auðr djúpaugga og hennar settlýðr kom, því hvoratveggja knúði hið sama til Íslandsfarar: hnekkir ríkis Norðmanna fyrir vestan haf; þó er að sjá, sem Ölfusfingar og þeirra lið hafi komið dálitlu síðar, en það gjörðist þó allt hiklaust á árunum 890—900.

Miklar torfærur eru á þegar talið er frá Ölvi barnakarli landnámsættir, og er varla unnt að koma því í lag, en jafnan, þegar svo ber undir, stendr tæpt, hvort sá heyrir ekki fornöldinni til, sem um er verið að ræða. Vér skulum nefna helztu ættir Ölfusfinga á Íslandi fram undir kristni. Ölver er kallaðr lángrafi þormóðs skapta og Ásu Ófeigs dóttur grettis, er Önundur tréfsótr átti. Þormóðr skapti var af þórodds goda á Hjalla. Þóroddr mun vera fæddr nálægt 920, hann kemr fyrst við sögur nálægt 940; Þórvör, dóttir þormóðar, mun því fædd um 890, og kemr það allvel heim við aldr þrándar mjögsiglanda, afa hennar. Þormóðr skapti var lángrafi Bjarna hins spaka. Bjarni hinn spaki mundi þórarinn Ragabíóður og síðan sex lögsögumenn, mun hann því vera fæddr um 965, en Þorsteinn goði, faðir hans var sonr Þórvear, dóttur þormóðar; það er því hægt að hafa næga vissu um aldr þormóðar skapta, og hyggjum vér hann fæddan um 860 eðr litlu síðar, þar sem hann var dótturmaðr þrándar mjögsiglanda; eptir þessu hefði þá Ölver, lángrafi hans átt að lifa um 800, og fram á nfundu öld, og öldungis eins fer, ef borið er saman við aldr Æsu, sem verið hefir á aldr við þormóð, því Önundur fékk hennar fyrir vestan haf, laungu áðr en hann særi til Íslands. Tveir sonasynir Ölvis fóru til Íslands: Hrolleifr og Ófeigr grettir, faðir Æsu, og tveir dóttursynir: þeir bræðr Már og Bröndólfr. Hjalti Skeggjason (fæddr um 965) var fjórði maðr frá Mávi, en Hallr í Haukadal (fæddr 995) fimti maðr frá Bröndólfi; það stendr heima, að þeir bræðr væri fæddir um 850, enda komu þeir fyrstir sinna kynsmanna til landsins svo-sem 890; því getr Ölver vel hafa verið af þeirra, en síðar en

hèr er sagt má hann ekki heldr hafa lifað, því þessir ættliðir, sem nú voru raktir, eru óbyggjandi. En nú er Steinólfr lági talinn systursonr Ölvis, en það er mjög vandsèð hvort það getr staðizt, því Steinólfr mun varla hafa verið svo gamall, er hann kom út. Ástríði, systur Steinólfs, átti Kjarlacr gamli, sonr Bjarnar austræna, hefir því Steinólfr fráleitt verið meir en miðaldra maðr, er hann kom til Íslands (um 895), en þeim mun ótrúlegra er það, að Kjarlacr, sem var sonr landnámamanns, skyldi eiga systurdóttur Ölvis; hefði þeirra mátt vera geysimikill aldrsmunr systkina, Ölvis og Öndóttar, að dóttir hennar skyldi giptast syni landnámamanns, en hann vera lángrafi landnámsmanna, sem þó komu út um öndverða Íslandsbyggfng. Það er því ekki ófyrirsynju, þó vèr höfum fyrir satt að Ölver hafi lifað í forneskju; verðr þá auðskildara hvernig það gat verið, að slíkr grúi gæti verið kominn af honum, einum manni, ekki að eins á Ögdum, heldr og um öll Vestrlönd, og verðr ættin að því skapi merkilegri.

Öll þessi ætt kom að Íslandi sunnanverðu, og tóku þeir upp nærfellt alla Árnessýslu, og suðrhlutann af landnámi Íngólfs. Þess er varla þörf að geta, í hvaða röð þeir komu til Íslands, því mjög skamt leið á milli. Már og Bröndólfr komu fyrstir, og námu Hrunamannahrepp (um 890); þá Þorbjörn laxakarlr, er nam Þjórsárdal og Gaulverjahrepp hið efra; þeir Þormóðr skapti og Ófeigr komu því næst, báðir samsumars (um 895), en síðast Þrándr mjög-siglandi, vetri eða tveim á undan Önundi trèsfót. Síðar fluttist suðr Ásgrímr, son Öndóttis kráku, sem sjálfsagt var af þessari ætt, sem Öndóttis nafnið sýnir, og flest stórmenni um Suðrland er komið frá þeim. Ölfusið mun bera nafn sitt af þessari ætt; getr vel verið, að svo hafi heitið hërad á Ögdum, þaðan sem þeir voru¹, og með mægdum dreifðist Ölfusíngakyn um allt land, svosem frá Kjarlaci gamla og Ólafi seilan fyrir vestan, en fyrir norðan Þveræfngar frá Íngjaldi á Þverá (Víga-Glúmr), en frá Önundi trèsfót Miðfirðíngar (Grettir Ásmundarson); en fyrir sunnan: Hallr í Hauka-dal, Hjalti Skeggjason; þeir lögsögumenn: Markús Skeggjason, Grímr á Mosfelli og Skapti, og þeir biskuparnir Gizur og Þorlákr hinn helgi, og enn ótal fleiri.

¹) Nafnið er óvanslega myndað (Ölves, líkt og Valdres), mun varla vera á Íslandi annað örnefni, sem er eins myndað. Eyrikr Ölfus (Ölfús?) hét maðr í Súrudöl (Sírudal) á Ögdum, nálægt Rvíni (Landn. 3. 15; sb.^m Munch Lys. Noregs his. 129).

Þá er næst að segja frá landnánum neðan til í Árnessýslu, sem Hásteinn nam, sonr Atla jarls á Gaulum: hann fór til Íslands eptir að þeir voru fallnir, Atli jarl og Hákon Hladajarl. Allar Noregs konunga sögur segja einum rómi, að það yrði um 870, eðr rétt á undan orustunni í Hafrsfirði; það getr nú með engu móti verið, þar sem synir Hákonar jarls lifðu nærfellt 100 árum síðar, það er því líklegt að fall þeirra jarlanna hafi orðið laungu síðar, með því líka að getið er um svo marga landnámsmenn, sem sæð verður að komu til Íslands um 900, en þó flýðu fyrir Hákon jarli; þó er allt þetta efasamt, og er hvergi nærri greidd úr allri flækju fyrir það. Svo segir í konunga sögunum, að Haraldr fengi Æsu, dóttur Hákonar jarls, um haustið 867; og enn fremr segir svo, að tveir synir Hákonar jarls: Grjótagarðr og Hrollaugr, félli í orustunni við Sólskel 868; en hvernig getr þetta staðizt, þar sem vér vitum, að árið 962, eða 96 árum síðar, var brendr Sigurðr Hladajarl, bróðir þeirra, en Grjótagarðr árið 968, og ættu rétt 100 ár að hafa orðið milli dauða þeirra bræðra, og mun það ein-dæmi, hvar sem leitað er. Milli þeirra bræðra Þórólfs og Skalla-gríms urðu 57 ár (877—934), en vel 60 vetr milli þeirra Egils og Þórólfs (927—990), en það þykja líka öfgar, og þeir Egill og Skallagrímr komust og á nírfæðisald, en þó er mikið hér á munun-um, og er hinu varla trúandi. Nú átti Atli jarl vaxin börn þegar vér fyrst höfum sögur af (868—871); tveir af sonum hans féllu fyrir þeim Leifi, en Solveig hin fagra var það, sem Ölver hnúfa lagði mestan hug á um 867; sè það nú svo, að orustan í Stafanesvogi hafi ekki orðið fyr en nálægt 900, þá hafa þeir verið orðnir ærið gamlaðir jarlarnir, og verður ekki varið, að það er nokkuð tortryggilegt, en mestir meinbugir eru þó á aldri Sigurðar jarls og þeirra bræðra hans. Vér látum nú ósagt um þetta, en hitt höfum vér fyrir satt, að Hásteinn hafi komið hniginn hingað til lands, og hafi hann varla komið út fyr en um 900; það segir og svo, að þeir stökkki honum þurt: Haraldr konungr og Sigurðr jarl; þó hefir Sigurðr jarl hlotið að vera barnúngr er þetta var; hann sem andaðist 962, og varð þó ekki svo ýkja gamall, eptir sem af sögunum er að ráða. Hásteinn mun ekki heldr hafa lifað mjög lengi hér á landi, en þó varð hann gamall maðr. Af útkomu hans er greinilega sagt í Flóamanna sögu: hann nam land milli Ölfusár og Raudár, en „væða höfðu menn þá land numið“, má og ætla að hann hafi helgað sèr allt, það sem þá var ónumið af héraðinu; er svo sagt, „að

öllum þótti mikils vert um Hástein, og var mönnum mikil öfúsa á komu hans, og þótti mikill höfuðburðr að honum sakir ættar hans"; varð hann mikilmenni og andaðist í elli (Flóam. s. kap. 3). Það var og að vonum, að héraðið lyptist upp við komu hans: hann sjálf spekíngi að viti, en ættin einhver hin göfugasta, er til landsins hefir komið. Haraldr gullskeggr, konúngi í Sogni, átti systur Atla jarls. Enda er svo að kveðið, að lengi báru þeir Flóamenn hallt höfuðið fyrir jarlsríkinu, var þeim ofrausn að slíkum manni. Hásteinn mun hafa lifað fram undir 915, og skulum vér nú segja frá næstu afkomendum hans. Synir hans voru þeir Atli og Ölver; þeir skiptu með sér löndum, en Ölver andaðist ungr hér á landi, og tók Atli þá allan arf; hann hafði metnað mikinn í héraðinu, og hafði á sér jarlasið, sem faðir hans; en mjög svo skammlífur varð hann, og varð vopnbitinn, og lá það í þeirri ætt, enda varð hún skammæ hér á landi; hann andaðist af sárum, sem Atli jarl afi hans. Önundr bíldr, er áður er nefndr, kom að honum særðum til ólfsis, og fylgdi honum heim í Traðarholt. Hæraf má ráða nær lífið Atla hafi orðið. Önundr bíldr féll í sekt og var veginn nálægt 930 (sjá að framan); hefir því víg Atla orðið nokkru fyrir (hærumbil 926). Þórðr dofni, sonr Atla, var nú vetra er faðir hans lézt, hvatti hann son sinn til hefnda á deyjanda degi. En þá var Þórðr 15 vetra er hann drap föðurbana sinn (um 932); síðan kvongaðist hann og átti einn son barna, er Þorgils hét. En er Þórðr hafði tvo um tvíugt, fór hann utan að heimta arf sinn, og spurðist aldrei síðan til hans, og týndist hann í hafi (939). Þá var Þorgils sonr hans tvævetr (fæddr 937). Vetri síðar (940) kom út Þorgímr orrabeinn Þormóðsson; hann fékk ekkju Þórðar þrem vetrum síðar (943), og var Hæringr þeirra son. Þá var Hæringr 17 vetra er Þorgímr orrabeinn faðir hans var drepinn (um 965). Teitr Ketilbjarnarson sótti vígsmálið, og er hans þar síðast getið í sögum. Nú segir enn svo, að Þorgils orrabeinsfóstri færi tvíugt utan¹; nokkru eldri hlýtr hann að hafa verið, því Gunnhildr var þá í Noregi; kemr það og betr við það sem segir síðar um aldr Þorgils, og skal þess síðar getið. Hafi hann farið utan hálfþrítugt², sem líkast er, þá fer allt vel, og mun það réttara. — Með þórði má segja að

¹) Svo hafa flest öll handrit, en ekki „15”.

²) XX getr hæglega verið ritvilla úr XXV.

þessi ætt liði undir lok. Þorgils orrabeinsfóstri var þá barn að aldri, en síðan var hann lengi í utanferðum. Var héraðið nú höfðingjalaust, og er ekki hægt að segja, hverir þar hafi verið héraðsráðandi þá, nema hvað Elliða-Grímr kom suður þangað um þetta leiti, og er það þá að líkindum hann, sem mesta héraðsstjórn hefir tekið að sér. Eptir 960 var Ásgrímr sonr hans ágætastur maður í því héraði, og var lánga æfi síðan.

Grímr, systursonr Vedorms jarls, hafði fyrir laungu numið Grímsnesið að neðanverðu, og ber það nafn eptir honum; en Biskupstúngurnar urðu síðast numdar; þær lágu milli landnáms Íngólfs, er var að utan og sunnan, en að austan lönd þeirra ættmanna Ölvis barnakarls. Lá þetta hérað nokkuð afskekkt upp til dala. Svo er og að athuga, að þegar rakín eru landnám þar eystra, má sjá, að sveltirnar bygdust fyrst að austan og suðrávíð: Rángárvellir fyrst; þar næst austrhluti Árnessýslu; en síðast efri hluti hennar, sá er næstr lá landnámi Íngólfs. Ketilbjörn hinn gamli var hersir í Naumudal, af Háleygjakyni í móðurætt; hann er kallaðr dótturson Hákonar Hlaðajarls, Grjótgarðssonar. Vær skulum nú þegar tala um aldr Ketilbjarnar, og sýna að þetta getr með engu móti staðizt, og að Ketilbjörn er fæddr um 855 eða nærfelt á reki við Harald hinn hárfagra. Það er nú allt svo tvísýnt um aldr Hákonar Grjótgarðssonar Hlaðajarls, sem vær höfum sýnt dæmi til fyrir skemstu, og kemr nærfelt allt, hvað við hans aldr er miðað, í eina eða aðra tvíbendu; það er nóg, að Ketilbjörn var af Háleygja kyni, en hvort hann var systursonr Hákonar jarls, eða það var á annan hátt, erum vær ekki í færum um að segja. Er hér, sem endrar-nær, að jafnan þegar ber á milli með ætt landnámsmanna, þegar talið er aptr að kristni og fram í forneskju, þá skulu menn ætíð láta hið síðara ráða, sem nær manni er, því ætíð er tvísýna á hinu, þar sem forneskju-ættin tekr við, sem jafnan liggir fyrir framan. Ketilbjörn átti dóttur þórðar skeggja. Á Landnámu er svo að sjá, sem hún hafi gipzt honum í Noregi, og sèst það bezt á aldri barna Ketilbjarnar, að svo verðr að hafa verið; er þá líkast það hafi verið áðr en þórðr skeggi fór til Íslands. Vær höldum, að Ketilbjörn hafi komið nokkuð seð út til landsins. Ráðum vær það helst af því, að þórðr skeggi var þá kominn suðr á Nes. Ketilbjörn átti skip er Elliði hét; draga Elliðaár og Elliðavatn nafn af því; segir nú svo, að hann hafi verið hinn fyrsta vetr „með þórði mági sínum“, og væri varla tekið svo til orða ef hann

hefði þá fyrst fengið dóttur hans, og mundi þess getið. Mun hann fyrst hafa kosið sér landtöku þar, er mágr hans var fyrir. Fyrir austan heiði var þá enn ónumið, og færði Ketilbjörn þángað bú sitt, og nam Grímsnes allt að ofan frá landnámi Gríms, Laugar- dal og Biskupstúngu, og bjó að Mosfelli.

Þau af börnum Ketilbjarnar, sem ættir eru frá, eru þessi: Teitr, sonr hans, og dætr: Þorkatla, Þorgerðr og Þuríðr. Þor- katla giptist Ellfi auðga, syni Önundar bólds. Það var hërumbil 940, sem áðr er getið, sama ár og málin lukust í Fljótshlíðinni, mun Þorkatla því varla vera fædd fyrir 910. Þorgerðr var móðir Geirs goða í Hlíð. Geir goði var að vígi Gunnars (990), en and- aðr var hann þá er kristni kom á Ísland. Það lítr svo út, sem þær Þorkatla og Þuríðr hafi verið yngstar af börnum Ketilbjarnar, og munu þær vera fæddar hér á landi. Þuríði, þriðju dóttir Ketil- bjarnar, átti Þormóðr nokkur; og lítr svo út, sem Ketilbjörn hafi gipt hana í Noregi, áðr en hann kom til Íslands, eða hún orðið þar eptir. Sonr Þormóðar og Þuríðar var Þorgrímr orrabeinn. Hann var lengi í víkingu, og fékk þar sár mikil; hann kom til Íslands vetri síðar en Þórðr dofnir Atlason hafði týnzt í hafi (hërumbil 940), og hefir þá fráleitt verið mjög úngr; má af því ráða um aldr Ketilbjarnar, afa hans. Teitr var og með eldri börnum hans; sèst það bezt af því, að Elliða-Grímr átti dóttur hans Jór- unni, og var Ásgrímr þeirra son. Ásgrímr Öndóttsson, faðir Elliða- Gríms, var mjög úngr er Öndóttir faðir hans var veginn (um 897) og kom út í Eyjafirði vetri eða tveim síðar en Önundr trésfótr, sem að framan er á vikið, því mun Elliða-Grímr sonr hans traudla vera fæddr fyrir 910; hafi Jórunn verið á aldr við hann, og stórum yngri getr hún ekki hafa verið sökum aldrs Ásgríms, sonar þeirra, þá mun Teitr faðir hennar vera fæddr rúmt fyrir 890, en Teitr kemr síðast við sögur skömmu eptir 960; hefir hann því komizt á áttæðis aldr. Nú er þá hægt að sjá, að Ásgrímr Elliða-Gríms- son mun vera fæddr litlu fyrir 940, en hann lifði fram yfir Njáls- brennu (1012), en var þá hniginn mjög að aldri. Gizur hvíti var móðurbróðir hans, en þó nokkrum vetrum yngri en Ásgrímr, svo mikill aldrsmunr var þeirra systkina, Gizurar og Jórunnar; hefir Teitr víst verið á sextugs aldri (55 ára), er hann átti Gizur hvíta, og hyggjum vèr að hann sè fæddr um 945; Gizur hvíti kemr fyrst við sögur svosem 962; hefir hann þá víst verið fyrir innan tvítugt og er víst 30 ára aldrsmunr þeirra systkina, hans og

Jórunnar. Hallkell, bróðir Ketilbjarnar sammæðri, kom síðar út, og skoraði á Grfm til landa og felldi hann. Hallbjörn dótturmaðr Túngu-Odds var sonarsonr hans, hann var veginn við Hallbjarnar-vörður (hèrumbil 980); Otkell, er Gunnar drap, var og sonarsonr hans. Svo mun röttara, sem Njála segir (kap. 47) að Otkell væri Skarðsson, Hallkelssonar, en sem Landnáma segir, að hann væri sonr Hallkels. Getr það ekki vel komið heim við aldr þeirra, því Gunnar drap Otkel 984, eða um sama leiti, sem Hallbjörn var veginn, bræðrúngr hans, kæmi það því illa heim við aldr Ketilbjarnar, að Otkell skyldi vera bróðurson hans.

Af þessu, sem nú er sagt um aldr Ketilbjarnar, má og marka um aldr Þórðar skeggja, tengdafaður hans. Vèr höfum nú sýnt, að Helga dóttir hans hefir hlotið að giptast Ketilbirni fyrir 890; mun Þórðr skeggi því vera fæddr nálægt 840, enda var hann bræðrúngr Auðar djúpaðgu. Hefir Þórðr skeggi því verið fimtugr er hann kom fyrst hingað til lands (um 890). Þursðr dóttir hans, sú sem Eyríkr í Goðdölum átti, hlýtr að vera miklu yngri en kona Ketilbjarnar, systir hennar, og mun Þórðr hafa átt þursði á eldri árum sínum, hèr á landi. Vèr höfum ekki áðr getið neins um aldr Örlygs hins gamla, bróður Þórðar skeggja, og skulum vèr því gjöra það hèr. Hann mun varla vera yngri en Þórðr skeggi. Þegar Örlygr gamli kom út, en það var um 895, þá var Valþjófr sonr hans fullvaxta, enda var Örlygr gamli lángrafi Torfa Valbrandssonar (960—990). Velaugu, dóttur Örlygs gamla, átti Gunnlaugr ormstúnga, sonr Hrómundar hins háleyska; en Hrómundr mun fæddr um 845. Vèr höfum því fyrir satt, að Örlygr gamli hafi verið á sextugs aldri, er hann kom hingað til lands, og munu þeir bræðr báðir, Þórðr og Örlygr, vera fæddir um 840.

Ekki getum vèr sagt nær Ketilbjörn hafi dáið, þó mun hann hafa lifað fram undir alþingi. Um æfilok hans segir svipað og um Egil. Hann var svo auðigr að lausafé, að hann bauð sonum sínum að slá þvertre af silfri í hofid, það er þeir létu gjöra, en þeir vildu það eigi. Þá ók hann silfrið upp á fjallið á tveim yxnum, og Haki þrell hans og Bót ambátt hans, síðan drap hann þau bæði (Landn. 5. 12); er að sjá, sem þá hafi verið komin elliglöp á hann, hyggjum vèr hann hafi orðið maðr gamall. Nú höfum vèr sýnt aldr barna hans og Helgu, og munu þau fædd á árunum 890—910: er Teitr elztr, en Þorgerðr yngst og Þorkatla, sú er Eilífr auðgi, sonr Önundar bílds, átti; þó Ketilbjörn

hafi nú varla orðið fullt svo gamall sem Egill Skallagrímsson, þá mun þó víst, að hann hefir komið á háfan aldr, bæði var hann kallaðr Ketilbjörn gamli, sem þó getr hafa verið ættar-nafn, og sagan um það, er hann sökti gulli sínu, og nú gátum vèr, sýnir þetta berlegast. Nú höfum vèr fyrir víst, að Ketilbjörn hafi lifað nokkuð fram yfir 930, og líklega andazt um sama leiti og Íngimundr gamli og Skallagrímr; það fer varla mjög fjarri, að Ketilbjörn hafi andazt áttæðr, og hyggjum vèr hann sè fæddr um 855 eða mjög skömmu síðar; hefir hann þá komið nærfellt fimtugr híngað til lands, en lifað um 30 vetr hèr á landi, og andazt um 935. Enginn landnámsmaðr lifði eins lengi á landi hèr sem Þorsteinn hvíti, en það var yfir 60 vetra; Skallagrímr þar næst, þeirra sem vèr þekkjum; hann lifði hèr 56 vetr (878—934); þá Íngimundr gamli rúma 40 vetr, og Þórólfr Mostrarskegg um 35 ár; vèr þekkjum enga slíka öldunga í landnáma-sögu Íslands, sem þessa fimm.

Ef vèr nú lítum yfir landnám í Sunnlandínga fjórðungi, þá sjáum vèr að þar varð héraðið snemma byggt. Rángárvellir og Kjalarnesþing mjög svo um sama leiti, en síðast Árnesþing þar á milli. Það er hèr sem á Vestrlandi, að landnám eru hèr geysimikið riðin við Vestrlönd: Írland og Vestreyjar og jafnvel England; þó er hèr tvískipt: á Rángárvöllum er mest numið rakleiðis úr Noregi, þó Baugr og hans ætt öll sè ættuð af Írlandi; en í hinum tveimr þíngunum hafa meir en tveir þriðjúngar komið vestan um haf; er þá fyrst allt Ölfusíngakyn, og þar sem Ketilbjörn gamli giptist dóttur Þórðar skeggja áðr en hann kæmi til Íslands, en Þórðr skeggi kom híngað frá Englandi og hafði hann verið þar alla sína æfi: þá er þó líklegt að Ketilbjörn hafi dvalið um stund á Englandi eðr einhverstaðar þar vestra. Fyrir vestan Íngólfr tekr þá við: Helgi bjóla, Þórðr skeggi og Örlygr gamli, er allir komu vestan um haf, en á Akranesi eru þeir bræðr Bresasýnir: Þormóðr hinn gamli og Ketill, faðir Jörundar kristna, þeir komu af Írlandi og Styrmir fróði kallar þá írska, en þó voru þeir komnir af Jötun-Birni, og í forneskju settaðir úr Raumsdal, og kemr þar saman ætt þeirra og Íngimundar gamla, svo menn sjá á þessu hvernig skilja á það, þegar menn eru kallaðir írskir eðr þöfumlíkt: að það eru Norðmenn, sem eru bornir og barnsfæddir á Írlandi. Þeir munu hafa komið út í flóði Örlygs, og verið honum nákomnir; seinni kona Örlygs var og Ísgerðr, dóttir Þormóðar, og ávallt var

síðan mesta vinfengi og venzlar með Valþjóflíngum, ættmönnum Örlygs, og Borgfirðíngum, sem komnit voru af þeim bræðrum, því Túngu-Oddr var dóttursonr þormóðar Bresasonar.

Þessi eru nú hin helztu landnám kríngum land allt; það væri nú fróðlegt, ef menn með nokkurri vissu gæti getið nærri um fólks-tölu hér á landi um það leiti að landnámi var hér lokið, en þess er nú enginn kostur; en víst er það, að fólk hefir verið æði margt. Landið var nú að vísu ekki enn svo þétt skipað að bæjum, sem það varð síðan, en sumir af hinum mestu höfðíngjum landsins höfðu þá svo marga frjálsa karla á bæ sínum, auk allrar annarar fjölskyldu, að það er á við litla sveit nú á dögum; og eitt er einkar athugavert við Íslands byggingu, en það er, að varla mun nokkuð annað land finnast, sem sé byggt af jafnmörgum höfðíngjum, og jafnfáum múgamönnum að samtali. Það eru fádæmi, þegar titið er yfir landnám, að af nærfelt öllum göfugum fornum ættum á Norðrlöndum, sem vör þekkjum, eru einn eða fleiri, sem leituðu hælis á Íslandi, og það var að vonum; höfðíngjarnir flúðu áþján-ina, og þeir sem þeim voru handgengastir, en almúginn, sem var fastari á fótum, sat eptir; því má með fullum rétti segja, að Noregr og Vestrlönd, þau sem Norðmenn bygðu áður, settu mjög niðr við Íslands byggingu; það lítr svo út sem í sumum hærudum hafi orðið nærfelt aleyða af göfugum mönnum; en fyrir þessa skuld varð allt svo sögulegt öldina næstu hér á landi, og ættvísir svo mikil, að vör getum með fullum rétti sagt, að á Íslandi einu eru fleiri og margkvísladrir ættir, en á öllum Norðrlöndum til samans, og þó þekkjum vör svo mikið til Noregs; en þar eru fáar ættir, en miklar, svo sem Arnæðlíngar o. fl. Ættunum í Noregi á þeim tíma má líkja við felldan skóg, standa stórir runnar eptir hér og hvar, en mikil rjóðr á milli.

Vör skulum nú að síðustu flokka landnám eptir tímatali, eptir því, sem að framan er sagt. Vör getum skipt landnámaöld-inni í þrjá kafla, og titið svo á hvað mikið var numið af landi við enda hvers, eptir sem næst verðr komið, og teljum vör fyrsta kaflann frá því að Íngólfr fann hér land og þúngað til landnám hófust vestan um haf, en það er 15—16 ára tímabil, frá 874—890, eða tveim vetrum fyr, ef menn svo vilja. Á þessu bili gekk nú nokkuð dræmt með byggingu landsins. Vör þekkjum Íngólfr, Ketil hæng og Skallagrím, sem allir komu út nærfelt á sömu misserum, og

svo Þórólf Mostrarskegg í Breiðafirði, og Björn austræna og Hallstein goða í lok þessa tímabils (886). Vær þekkjum enga aðra, sem vær höfum vissar sögur af, nema ef helzt kynni að vera einhverir í Austfjörðum, en þó varla að ráði, og það þá svo seint, að þá mundi þó réttast, að telja það með síðara ísmabilinu. Það eru því 3 þing, sem numin voru fyrir 890, og lítið eitt af Breiðafirði, en þessi þing voru þó enn að mestu óbygð. Það má því fráleitt kallast meir en fjórðungi lands, að þá hafi verið numinn, og tæplega það. En nú hófst fyrst af algleymingi sigling til landsins, og það nokkuð úr annari átt en fyrr hafði verið, og var það ekki einveldi Haralds eingaungu, sem kom þessu til leiðar. Norðmenn höfðu mikið ríki yfir Írum og Skotum; nú höfum vær óljósar sögur af, hvernig það gekk til, en það er víst, að á þessum árum hinum næstu fyrir 890 tókst Írum og Skotum að þraungva mjög svo að Norðmönnum, og felldu konúng þeirra; þartil kom, að Haraldr hafði svipt þá óðulum sínum í Noregi, því fáa fjandmenn átti hann harðari en Norðmenn þá, er voru fyrir vestan haf, og höfðu þeir flestir barizt við hann í Hafrsfirði, enda hafði nú Haraldr og byrjað að ná fótfestu í Vestreyjum, svo að nú var ekki í annað hús að venda, en leita forlaga sinna á Íslandi, og nú hefst því hið annað tímabil í landnáma sögu vorri, en það varaði 10—12 ár, eptir sem næst verður komizt. Á þessum árum bygðist meir en helmingr af öllu Íslandi, og höfum vær getið þess að framan hve mikinn þátt að Vestrlönd áttu í því, og mun varla úr Noregi sjálfum hafa komið til landsins meiri fjölskylda en þaðan. Það er um þessi ár sem í sögum segir: að „þá væri sem mest sigling til landsins“. Úr Noregi rikleidis komu og ymsir þessi árin, svo sem Íngimundr gamli, og margir í Austfjörðum, en það eru þó fáir aðrir en þessir, sem vær höfum sögur af. Við lok þessa tímabils má nú reyndar svo segja, sem land væri að mestu alnumið; það má varla heita meir en svo sem flimtungi lands, sem þá var eptir ónumið, en það var helzt í Skagafirði, svo nokkuð í Austfjörðum og um Austrland, og enn fremr í Árness sýslu nokkuð lítið eitt, og svo á stángli hær og hvar um land. Nú þegar lokið var landnámunum vestan um haf (um 900), þá byrjast þriðja tímabilið, og stendr það yfir nálægt 20 ár (900—920), og var það nú mjög dræmt, að menn kæmi hingað, eða og það voru smærri landnámsmenn en áðr, sem varla eru allir nefndir. Nú var þá lokið landnámunum, en þó

leið enn lángr tími, að menn sóktu hingað úr Noregi, og tóku sér hér bústaði „eptir landnám“, og gekk þessu fram undir kristni eða víst fram á daga Hákonar jarls, og það sumir mikilsháttar menn, svo sem Þorbjörn súrr (um 955); Óttarr og Ávaldi (um 965); Þuríðr sundafyllir; Þorvaldr og Eyfkr rauði, sonr hans, og enn margir aðrir hér og hvar um land.

Þessi þrjú tímabil mætti nefna: upphaf Íslands byggingar (874—890), landnám vestan um haf (890—900) og lok Íslands byggingar (900—920).

II.

Nú voru og komin þing í hærudum; slík þing voru í upphafi sett af vissum ættum, sem mestan styrk höfðu, en síðan gengu fleiri í þing með þeim. Vær höfum sagnir af svo fáum, en frá því má álykta til hinna. Því er ver og miðr, hvað litlar sögur menn hafa af þingasetningu og lagasetningu í landinu. Fyrir framan og aftan eru nægar sögur, en um þetta leiti verður eyða í sögu landsins, og er það skarð vandfyllt. Vær höfum sögur af, að Þórólfr Mostrarskegg reisti hof og setti þing fyrir frændr sína Þórsnesinga, en það varð síðan fjórðungsþing fyrir alla Vestfjörðu. Á Suðurlandi setti Þorsteinn Ingólfsson Kjálarnesþing, til að skipa lögum og setja rétt í landnámi föður síns, sem var mjög stórt. Nú má með vissu ætla, að svona hafi verið víðar um land. Þorska-fjarðarþing mun verið hafa þing Reyknesinga, og Dýrfirðingar höfðu þing sér á Hvalseyri. Svo er og í Eyjafirði, að þeir ættmenn Helga magra munu innan skamms hafa sett Vadalþing. Þetta var svo auðgjört, því það var algengr hugsunarháttir fornmanna, að þar sem var mannleg sambúð og fleiri voru saman komnir en tveir eðr þrír, þar þurfti þing og dóma. Enn sjást merki eptir dómhringa Norðmanna í Orkneyjum, og allstaðar þar, sem þeir höfðu tekið sér bálfestu að staðaldri, enda var öll stjórn í því fólgin að heyja dóma. Þingin höldum vær því að hafi verið fullmynduð þegar menn fóru að hugsa um að setja eitt þing fyrir allt land. Menn kusu til þess Úlfjót, af ætt Hörða-Kára, að setja lögin, á þann hátt, sem slík lög höfðu verið í Noregi; en allir lagafæðr norrænir voru í þeirri ætt. Til þessa munu víst hafa gengið nokkur ár, er leita þurfti jáyrðis höfðingja um land allt; en fullgjört var allt þetta

og alþingi sett, og lögsögumaðr kosinn árið 930. Það var sextigi vetrum eptir dráp Játmundar konúnga, „vetri eða tveim, áðr Haraldr hinn hárfagri yði dauðr, að tölu spakra manna“ (Íslend. b. kap. 3). Játmundr var drepinn 870; það var síðr að telja frá því ári; en Haraldr hinn hárfagri dó 933; skakkar þar einum vetri eðr tveim, en ekki haggar það því ári, sem alþing var sett, sem bæði má sjá ef talið er frá dauða Játmundar, og svo hafa menn lögsögumanna tal, og kemr það í sama stað niðr. Skapti Þór-oddsson var sjötti lögsögumaðr á landi, en hann dó réttum hundrað vetrum eptir að alþingi var sett, eða sama ár og Ólafr helgi fèll (Grettis s. kap. 78; Íslend. b. kap. 8); en Snorri goði andaðist um vorið eptir. Lögsögumanna talan er þessi: Hrafn Hængsson, 20 ár (930—949); Þórarinn Ragabróðir, 20 ár (950—969); Þorkell máni, 15 ár (970—984); Þorgeir Ljósveitningagoði, 17 ár (985—1001); Grímr Svertíngsson 2 ár (1002—1003); Skapti Þóróddsson 27 ár (1004—1030). Þetta eru alls 101 ár, því bæði árin (930 og 1030) eru meðtalin, og Skapti andaðist ekki fyr en eptir þíng 1030. Svo segir Ari, en honum sagði Markús skáld Skeggjason, er sjálfr hafði lögsögu 24 vetr (1084—1107); en Markúsi sagði Skeggi faðir hans, en Skeggja sagði aptr Bjarni hinn spaki, faðir hans, er sjálfr mundi þórarinn Ragabróður og sex aðra síðan, svo Hrafn einn var fyrir hans minni (Íslend. b. kap. 10); en þetta eru alls 6 lögsögumenn á réttum 100 árum eðr söguöldinni, sem hér er um að ræða (930—1030), en þrír þeirra hinir fyrstu lenda á fyrri hluta þessarar aldar (930—984). Þessa er nú svo nákvæmlega getið, því tímatal er mest miðað framan af við lögsögumanna æfi, og Ari skiptir sögu sinni í þætti eptir lögsögumanna tali. Nú þegar alþingi var sett, var ákveðið, að þrjú þíng skyldi vera í fjórðungi hverjum, en þrír goðar í hverju þíngi. Þetta hlaut að vera svo, því þrjár tylptir skyldu sitja í hverjum dómi, en á þenna hátt urðu og 36 goðar. Það kom hér ekki til álita, þó fleiri væri höfðingjar í einu héraði en öðru; því þar sem goðorðin áttu að vera undirstaða dóma og laga, þá var það sjálfsagt, að það skyldi vera þrennar tylptir, og ræði í þessu efni forn siðvenja, svo engum gat komið til hugar að hafa þetta öðruvísi. Þetta sèst ljósast á Norðrlandi; þar urðu menn ekki ásáttir, og höfðu fjögur þíng; svo hefir víst verið orðið undan alþingi; en svo að þetta ekki skyldi haggja neinu, þá var gripið til þess úrræðis, að goðar í Norðrlandi fengu fjórðungi

minni dómnefni en aðrir; því hær kusu tólf goðar ekki nema 9 menn í dóm, einsog 9 goðar í hverjum hinna fjórðunganna. Allt það sem þingsköpum viðvíkr setr Ari saman á einn stað, þar sem hann segir frá fjórðungsdómum (965); en það er vitaskuld, að landinu var skipt í fjórðunga, og þing og goðatala tiltekin þegar í öndverðu, er alþingi var sett, því þetta var einmitt undirstaða alþingis, og gat það ekki orðið til, án þess úr þessu væri kljád á undan; enda mun það heldr ekki vera meiníng Ara. Bezt er sagt frá þessu í þætti Þorsteins uxafótar (kap. 1) og í Hauksbók (Landn. 4. 7), og segir þar, að þetta væri gjört þegar í öndverðu. Framan af var á alþingi ekki nema einn dómr, sem öll mál af landi urðu að koma í, enda var enn svo, að menn sóktu mál helzt í héraði, en alþingi var mest til löggjafar. En nú máttu ekki mál lúkast í héraði, og varð það upphaf þess, að fjórðungsþing voru sett. Vær hyggjum að það hafi verið svo, að einn fjórðungsdómr var settur, sá er komið gátu í mál úr öllum fjórðunginum, og munu tólf menn hafa verið kosnir í hann úr hverju þingi, því þrjár tylptir skyldu dæma. Þessi dómr var nú settur í eitt af þremr héraðsþingunum, og var það svo kallað fjórðungsþing, og varð það á þann hátt svosem allsherjarþing fjórðungsins. En auðvitað er að þeir, sem göfgastir voru og mestir ríkismenn, settu dóminn í sínu þingi, og drógu málin þannig undir sig, og var dómrinn nefndur eptir þeim. Vær höfum sögur af fjórðungsþingi því, sem Þórðr gellir setti, og það er af Eyrbyggju víst, að það var eptir að alþingi var sett, svosem þrem vetrum eða svo, og stendr það auðsjáanlega í sambandi við setningu alþingis; en Breiðfjörðr var göfgasta héraðið á Vestfjörðum, og var því við að búast að fjórðungsdómrinn yrði settur þar. Vær höldum nú, að slíkr fjórðungsþing hafi verið í sumum hinna fjórðunganna, svosem í Eyjafirði, og hafi þar verið Norðlendingadómr, og ef til vill hefir einn verið á Rángárvöllum; og þegar nú fjórðungadómar voru settir árið 965, þá er það varla annað, en að þessir dómar voru fluttir til alþingis og settir þar niðr á einn stað allir samt, og þá fyrst hyggjum vær að fjórðungsþingin í héraði hafi gjörsamlega lagzt niðr. Nöfn fjórðungadómanna vírdast að benda til þessa; en þeir eru svo kallaðir: Breiðfirðingadómr, Eyfirðingadómr og Rángæingadómr, og er að sjá, sem þeir hafi borit þessi nöfn áðr en þeir voru fluttir til alþingis, og má það kallast sönnun fyrir því, að fjórðungsdómar hafi verið háðir í þeim hærudum, sem þeir bera nafn af; þó hafa

Þessi þing sjaldan náð yfir allan fjórðunginn. Borgarfjörðr mun aldrei hafa sótt fjórðungsþingið á Þórsnesi; olli það sundrúngu, og því var mikið unnið, er allt þetta var lagt í hendr alþingis. Aþtr hafa menn sögur af, að af Vestfjörðum sóttu menn fjórðungsþing í Þórsnesi, svo sem Vegeir Sygnakappi. Á fjórðungsþingi og í fjórðungsþómi mun og hafa verið sótt vígsmálið Þorgríms goða. Þessi fjórðungsþing hafa öldungis verið eptir mynd fylkisþinganna í Noregi.

Helsta stofnunin á alþingi var þó lögrættan, og höldum vèr að það hafi mest verið vegna lagasetningar að menn settu alþingi, því að ekki mátti gefa lög í hèruðum fyrir allt land, en ein lög skyldu allir hafa; en mál og dóma gátu menn flest sótt í hèruðum eða á fjórðungsþingum, og bar í því efni ekki svo brýna nauðsyn til alþingis, sem í löggiðfinni. Í lögrættu sátu farnar tylptir; kusu tólf goðar í Norðrlandi eina tylpt, en hinir 9 sína tylpt hver í hinum fjórðungunum. Höfðu því Norðlendíngar í rauninni fjórðungi minni lögrættuskípan en hinir, og kom það af því, að goðorð þeirra voru fleiri. Lögrættan bar nafn sitt af því, að hún skipaði öllum lögum í landinu, og er hún allt annað en dómarnir; en í sögunum höfum vèr miklu minni sögur af lögrættunni en dómunum, því þeir grípa inn í atburði og vígaferli um allt land, en í lögrættunni gekk allt með spekt og í kyrþey. Laungu sfðar getr þess, að Njáll endrbætti hana um leið og hann fékk settan fimtardóm.

Þessar voru þær ættir, sem hin fornu goðorð hældust helzt í að staðaldri framanaf: í Kjalarnessþingi: Reykvíkingar og Kjalnesíngar (Easjubergíngar); í Þverárþingi: Mýramenn og Borgfirðíngar (Gilsbekkíngar og Reykhyltíngar); í Þórnessþingi: Rauðmelíngar, Þórnessíngar, og Breiðfirðíngar (Dalamenn); í Þorskafjarðarþingi: Reyknessíngar, Dýrfirðíngar og Vatnsfirðíngar; í Húnaþingi: Miðfirðíngar, Víðdælir og Vatnsdælir; í Skagafirði: Goðdælir, Hjaltdælir og Höfðamenn; í Eyjafirði: Eyfirðíngar (Þveræíngar, Möðruvellíngar) og Svarfdælir; í Þingeyjarþingi: Ljósvetníngar, Reykdælir og Exfirðíngar; í Norðrmúlaþingi: Hofsverjar, Krossvíkingar og Freysgoðar; í Suðrmúlaþingi: Njarðvíkingar, Breiðdælir og Fljótsdælir; í Skaptafellsþingi: Sfðumenn og Freysgyðíngar; í Rángárþingi: Dalverjar, Rángæíngar og Örgoðar; í Árnessþingi: Ölfusíngakyn, Mosfellíngar og Flóamenn.

Þessar eru helztu ættirnar, en þó eru ótaldir ótal aðrir, sem mannaforráð höfðu á einhvern hátt, þó ekki kallaði þeir sig goða,

svo sem Njáll, en sem þó eru taldir með mestu höfðingjum og tóku mikinn þátt í landsstjórninni, en goðorðin gengu að erfðum sem hver önnur eign, og margskiptust eptir sem á stóð, og voru því engar skordur settar: að svo margir tæki upp mannaforráð, sem ætt eða burði höfðu til þess á einhvern hátt, en hvort sem þeir nú voru margir eða fáir, kom allt í sama stað niðr, því samgoðar kusu aldrei nema þrjá menn í dóm en fjóra í lögrættu, hvort sem þeir voru margir eða fáir, og urðu þeir sjálfir að koma sér saman um það, eða láta einn fara með goðorðið af sinni hendi. Þar sem miklir höfðingjar voru, þá munu þeir hafa sarið á þingi með öll þrjá, svo sem Guðmundr ríki, Snorri goði og margir aðrir, og einkum þar sem mestöll mannaforráð gengu í einni ætt í heilu þingi, sem segja má um Eyfirðinga norðanlands, Ölfusíngakyn sunnan og Breiðfirðinga vestanlands, og enda optar, því svo er, til að mynda, að sjá, sem Hafr hinn spaki hafi einn verið á þingi af hendi Skagfirðinga, þegar sótt var vígsmálið Höskuldar Hvítanesgoða.

Þetta tímabil, sem nú er um að ræða, höfum vèr tekið þángað til Friðrekr biskup kom hingað til lands. Það er ekki ófyrirsynju, að Kristnisaga þá hefr upp nýtt höfðingjatal á Íslandi, því það er merkilegt, að frá alþingissetningu og þángað til var að mestu ein kynslóð uppi, en um þessi árin einmitt urðu miklar breytingar. Hinir gömlu önduðust, en nýir tóku við, og gjörðist mest um það á svo sem tíu ára fresti. Vèr skulum telja nokkur dæmi kríngum landið: Þorkell máni andaðist eðr lét af lögsögu 984; Túngu-Oddr lifði framundir 990. Um 980 flutti Egill frá Borg suðr að Mosfelli. Þorgrímr goði Kjallaksson andaðist þetta ár (980; Eyrb. kap. 17). Vetri fyr (979) reisti Snorri goði bú á Helgafelli 15 vetra gamall, og byrjar þar upphaf ríkis hans. Þórðr gellir andaðist á þessum misserum. Höskuldr Dala-Kollsson andaðist 995 (Njáls s. kap. 59). Í Vatnsdal lifðu Íngimundarsynir framundir 975; en Þorkell krafla hófst til mannvirðingar fáum vetrum síðar. Hjaltasynir komu þessi árin til virðingar í Skagafirði. Eyjúlfr Valgerðarson andaðist í þann tíma Friðrekr biskup var hær á landi (um 984); en Víga-Glúmr fór fám vetrum síðar af þverár landi, og er það upphaf ríkis Guðmundar ríka, og þeirra Möðruvellínga. Áskell goði var veginn um 970, og litlu síðar mun það hafa verið að Þorgeir Ljósvetningagoði tók metorð. Í Austfjörðum andaðist Þorsteinn hvíti svo sem 960; en Brodd-Helgi sonarsonr hans var veginn 986, en Geitir í Krossavík ári síðar.

Þá tóku þeir við forráði Bjarni Brodd-Helgason og Þorkell Geitisson, og höldu lengi síðan. Hrafnkell goði hafði andazt nokkru fyrir, en í þetta mund kom Helgi Ásbjarnarson til forráða, sonarsonr hans. Margir þeir, sem nú voru taldir, voru gamlir menn, sem haldið höfðu goðorð mestalla ef ekki alla þá tíð sem liðin var frá því alþingi var sett og þángað til nú; en eftir komu Friðreks biskups má segja að ný deild eðr umferð af sögu landsins taki til. Vær skulum nú gefa stutt yfirlit yfir þenna tíma, frá því að alþingi var sett og nokkuð framyfir 980.

Á Suðrnesjum er þess að framan getið, að Íngólfr andaðist snemma, og tók þá við Þorsteinn sonr hans. Vær höfum engar vissar sagnir, hversu lengi Þorsteinn hafi lifað, þó má af sögum ráða líkur til nær Þorkell máni hafi tekið við forráði. Þorkels mána er fyrst getið í sögum, þar sem í Grettis sögu getr um deilur þeirra Kaldbekklínga, Flosa úr Árnesi við þá bræðr sonu Önundar trésfotar, Ófeig gretti, Þorgeir og Þorgrím hærukoll. Ófeigr var veginn og komu mál til alþingis. Þeim sonum Önundar veittu þeir Miðfjarðar-Skeggi og Þóroddr goði, því ætt þeirra Þórodds kom saman. Nú var Þorkell máni beiddr úrskurðar, er Flosi vildi rípta landagjöf föður síns Eyríks í Árnesi, til að gjalda með sektarsø sitt þeim bræðrum. Í sögunni segir nú, að þá hefði Þorkell máni lögsögu. Þetta hlýtr nú að vera misgángr. Það er andsæð, að þetta var ekki svo mjög laungu eftir dauða þeirra Önundar og Eyríks snöru, fedra þeirra Flosa og Þorgríms. Þetta sèst nú bezt á aldri Þorgríms hærukolls; hann ræðist eftir þessi mál inn til Miðfjarðar og kvongaðist þá fyrst, og átti síðan með þeirri konu Ásmund hæruláng. Ásmundr andaðist um sumarið 1015 (Grett. s. kap. 42) og var þá mjög gamall; fyrir innan sjötugt mun hann varla hafa verið, og er hann þá fæddr nálægt 945, og má þó vel vera að hann hafi verið enn eldri. Hann hafði og lengi verið í siglúngum og var orðinn ekkjumaðr í Noregi, er hann kom alfari til Íslands, en það var á dögum Friðreks biskups hér á landi. Deilur þeirra Kaldbekklínga hafa því varla orðið síðar en svosem 940, og lætr það mikið nærri við þráðinn í Grettissögu. Hér má enn geta þess, þó ekki gjörist þess þörf, að Svanr á Svanshóli var víðriðinn þessi mál, en hann druknaði í það mund að Halgerðr giptist Glúmi, hærumbil 960 (Njáls s. kap. 14). Í annað sinn er Þorkels mána getið er hann sætti þá Torfa og Grínkel goða. Það varð fám vetrum síðar en þetta, eðr 951. Nú segir þó, að Þorsteinn Íngólfsson lifði þegar alþingi var sett

930, og landið hafði nærfellt 60 vetr verið byggt (Landn. 5. 15); hefir því Þorsteinn andazt á því bili (930—940), og vorn þá víst liðnir nærfellt 40 vetr frá láti fæður hans; tók þá við forráði Þorkell máni, en hann lifði síðan meir en hálfan fimta tug vetra, og andaðist 984 eðr lét af lögsögn það ár; hefir hann þá hlotið að vera mjög gamall. Hann var eitthvert mesta vegmenni í fornum sið. Það segir svo um hann, að hann lèti bora sig á banadægri út í sólargeisla, og sæli sig þeim á hendir, er sólina hafði skapað. Þorkell máni hófir nú haft spurn af kristinni trú, því hann andaðist á þeim vetrnum sem Friðrekr biskup var út hær, og það verðr ekki annað sæð, en að Þorkell máni hafi haft lögsögu á alþingi sama sumarið sem þeir biskup og Þorvaldr boðndu kristni á alþingi frá lögbergi, en þá höfðu þeir biskup verið tvo vetr að Lækjamóti, en þrjá alls hær á landi; hefir því þetta verið á alþingi árið 984, eðr síðasta sumarið sem Þorkell hafði lögsögu (Kristni s. kap. 4), en þá brugðust menn illa undir kristniboðið, og kváðu nð um Þorvald, því er varla líklegt, að Þorkell, sem þá hafði lögsögu, hafi verið heiðninni mjög frásnúinn, og er það þeim mun ólíklegra, sem vèr vitum, að þeir lágfæðgar voru mestu trúmenn í heiðnum sið. Orð Íngólfs eru alkend, þau er hann mælti er hann frá líflát Leifs, að svo særi hverjum „er eigi vildi blóta goð“, en hitt er víst, að hvergi nema um Austrland finnast jafn-siðgóðir menn sem Þorkell máni og forfædr hans, enda vorn þeir allshorjar-goðar: þeir skyldu helga alþingi, og höfðu þeir líkt embætti á hendi sem biskupar kristinna manna. Nú er því víst, að Þorkell máni hafði afspurn af kristinni trú, en vèr höfum enga vitneskju fyrir, að hann nè aðrir höfðingjar hafi þá tekið henni vinsamlega; mundi kristniboð Þorvalds hafa gengið betr fram, ef slíkr maðr, sem allsherjar-goði landsins var, hefði veitt henni sitt meðmæli.

Með því nú landnám urðu svo snemma fyrir sunnan, þá verðr með hina líkt og með þá fæðga Íngólf og Þorstein, að flestir synir landnámsmanna eru dánir, en sonasynir þeirra á lífi, þegar hær var komið sögunni, að alþingi var sett. Þóðr skeggi átti enga sonu, sem vèr vitum, svo frá honum verða ekki taldar ættir þar, en þær dætr hans tvær giptust í önnur hærud: önnur norðr í Goðdali, en hina fékk Ketilbjörn gamli, og var það áðr en hann kæmi hingað til lands. Synir Helga bjólu munu eflaust hafa búið að Hofi, og svo aptr þeirra synir; Stefniir Þorgilsson, sem kunnugr er í kristni-sögu landsins, var af þeirri ætt, og enn lengra aptr Jón biskup

Ögmundarson, og má segja, að nærfellt allir ættliðir til hinna gömlu biskupa eru af Suðrlandi.

Vèr verðum hér að nefna mann, sem á þessu tímabili komst til mikilla metorða í Kjalarnesþingi, en það var Grímr Svertíngsson að Mosfelli. Hann var af Ölvis ætt, því afi hans var Hrolleifr, er nefndr er sonarsonr Ölvis barnakarls. Grímr átti Þórdísi, dóttur Þórólfs Kveldúlfssonar; hún er fædd 925, og var tvævetr, eða svo, er faðir hennar féll á Englandi; af þessu má marka aldr Gríms; þó mun hann hafa verið yngri en Þórdís, kona hans. Þórdís lifði framyfir 990, sem sèst á aldri Egils, en Grímr mun hafa lifað lengr þeirra hjóna; hann hafði lögsögu eptir Þorgeir árin 1002—1003; þá lét hann af lögsögu. Ari segir það væri vegna hæsi; oss þykir líkast að hann hafi andast á þeim misserum, eðr örskömmu síðar, en Skapti, frændi hans, tók þá við. Grímr mun þá og víst hafa verið nálægt sjötugu, því hann mun varla vera fæddr laungu eptir 930; er hann samliða Þóroddi á Hjalla, því vèr höfum fyrir satt, að þeir hafi komið út um sama leiti frændr: Þormóðr skapti, afi Þórodds, og Hrolleifr afi Gríms, nema hvað Hrolleifr hefir þá víst verið eldri en Þormóðr.

Enn eru Valþjóflíngar, niðjar Örlygs gamla. Vèr höfum getið þess, að Örlygr muni hafa verið vel miðaldra, er hann kom út, en Hjólþr hét fyrri kona hans, og mun hann hafa fengið hennar á Írlandi og var Valþjófr gamli þeirra son, en hann kom fulltíða út með föður sínum, og er talinn landnámsmaðr, því hann nam Kjósina. Valþjófr hyggjum vèr sè á aldr við þá Hrólfr og Íngjald, sonu Helga magra, og mun hann vera fæddr nálægt 870, og það má vel vera að hann hafi lifað fram yfir að alþingi var sett. Vèlaug hét dóttir Örlygs, hana átti Gunnlaugr ormstúnga, hún var hálsystir Valþjófs og dóttir þeirra Ísgerðar og Örlygs; Ísgerði mun Örlygr hafa átt í elli sinni, en hún var dóttir Þormóðs Bresasonar landnámmanns á Akranesi; Geirmundr var sonr þeirra, en albróðir Vèlaugar, hann mun hafa búið að Esjubergi þegar alþingi var sett, en síðan hver af öðrum hans ættmanna; Þorleifr, dóttursonr Geirmundar, bjó þar eptir hann, og eru Esjubergíngar frá honum komnir, má því sjá, að það hafa verið seinni konu börn Örlygs, sem staðnæmdust á Kjalarnesi, og sem hieldu þar upp goðorði. Þorleifr bjó þá að Esjubergi er kristni kom hér á land; og hefir hann ef til vill kristnast að áeggjun Stefnis, frænda síns. Ættin frá Valþjófi dreifðist upp um Borgarfjörð. Valbrandr, sonr

Valþjófs gamla, var faðir Torfa. Torfi bjó fyrst að Möðruvöllum í Kjós, en síðar gjörðu þeir feðgar félag við Túngu-Odd og fluttust upp í Borgarfjörð, og bjó Torfi síðan að Breiðabólstað í Reykjadal; þetta mun hafa gjörzt svosem 945, skömmu eptir dauða Valþjófs; þegar Harðar-saga byrjar (um 950) þá var Torfi kominn upp í Borgarfjörð, enda er og að sjá, sem Valbrandr, faðir hans, hafi þá verið andaðr, því hann kemr ekki við þá sögu, en Signý systir Torfa var þá úng og gjafvaxta (Hauksbók 1. 11—14).

Það sem vèr vitum um Borgarfjörð að sunnanverðu á þessu tímabili, er mest eptir sögu Styrmis fróða; bæði hefir Styrmir í Landnámu sinni sagt frekar en aðrar Landnámur um Valþjófsfinga og Örlyg gamla, svo og um þá Bresasonu: Þormóð gamla og Ketil, og um Bryndæli; en svo er einnig Harðar saga og Hænsa-Þóris saga, sem Styrmir víst á einhvern þátt í.

Vèr viljum þá byrja með Túngu-Oddi, því ríki hans og ætt er svo nákomitð Valþjófsfingum. Um miðja þessa öld og mestan síðari hluta hennar (940—990) er Túngu-Oddr ríksastr maðr í Borgarfirði, næst Egli og þeim Mýramönnum. Það kann að vera nokkuð snemmt tiltekið, að telja Odd með höfðingjum landsins um 940, þó svo sè gjört í Landnámu (5. 15), en það er nú þar gjört um svo marga aðra, sem síðar komu til mannvirðingar, og er allt það höfðingjatal nokkuð af handahófi, en þó rétt, ef menn, sem og vera ber, láta leika á svosem 20 árum; og á það að eins að sýna hverir mestir voru höfðingjar hèr á landi um miðja tfundu öld. Í sögum vorum eru til þrenu höfðingjatöl á landi: fyrst þegar helztu landnámsmenn eru taldir; því næst þar sem taldir eru höfðingjar eptir landnám (um 940), „þá er landið hafði 60 vetra bygt verið“, og enn þá er Friðrekr biskup kom til lands (981); þetta eru þrenu höfðingjatöl á rúmu 100 ára bili, en þetta á að skilja svo, að hèrmeð er sagt hverir hèr voru mestir höfðingjar á landi um aldamótin 900 (landnámsmenn), og um miðja og um ofanverða þessa öld, og eru þetta þrír mannsaldrar á einni öld, sem og lætr mjög nærri lagi. Um Túngu-Odd er það nú að segja, að hann hefir verið mjög svo úngr hafi hann verið kominn til mannvirðingar 940. Vèr höfum vissar sögur af því, að hann lifði fram undir 990, svo sem enn skal getið verða. Nú er að tala um ætt hans að framan: Túngu-Oddr var sonr Önundar breiðskeggs, land-

uámsmanns; þó nú Önundr kunni að hafa komið nokkuð síðla út, sem vèr þó höldum að vart hafi verið laungu eptir 900, þá virðist þó þetta að benda til, að Túngu-Oddr sè snemma fæddr; aldr móður hans lýtr enn fremr að hinu sama. Þær eru nefndar fjórar dætr þormóðar Bresasonar: Geirlaug, kona Önundar breiðskeggs, móðir Odds; Ísgerðr, kona Örlygs; Svanlaug, kona Gríms hins háleyska, og Kjölvrör; vèr þekkjum ekki bónda Kjölvarar, en hinar þrjár systur voru allar giptar landnámsmönnum, og allt fyrir það var þó Oddr yngri nokkuð en Egill Skallagrímsson, enda jafnar sig, þegar vèr gáum að fleirum liðum. Illugi svartí er einum lið síðar en Oddr, því þau eru systrabörn: Túngu-Oddr og þurðr dylla, móðir Illuga. Þetta kemr vel heim, því Illugi lifði yfir 15 vetr lengr en Oddr. Örlygr gamli var lúngafi Torfa Valbrandssonar; nú segir svo í Landnámu, að Torfi ætti þóroddu, systur Túngu-Odds; þetta getr nú tæplega verið satt, þar sem Örlygr, lúngafi Torfa, átti móðursystur þóroddu, enda mun þetta varla hafa staðið í bók Styrmis, en í Landnámu Sturlu stendr þetta. Hér eru þær réttari sögur Borgarfirðinga: Hænsa-þóris saga og saga Gunnlaugs ormstúngu, og segir þar, að Torfi ætti þurðr, dóttur Túngu-Odds, en þórodda væri aptr móðir Torfa (Gunnl. s. kap. 11), er því í Landnámu farið fæðgavillt, og var það Valbrandr, sem átti þóroddu, og kemr það mikið vel heim; því þó hún sè einum lið fyr í ættinni en Valbrandr, bóndi hennar, þá var Valþjófr fyrri konu barn, Örlygs. Nú má tilfæra enn fleira um ætt Túngu-Odds, en það lýtr að hinu sama, og hyggjum vèr að hann sè fæddr um 920, en hann átti frumvaxta sonu um 965, er brennumálið varð, en þó voru þeir fyrir innan tvítugt; þó er líklegt að þurðr, kona Torfa, hafi verið elzt þeirra systkina.

Vèr komum því næst til manns, sem mjög er skyldr Túngu-Oddi og Valþjóðfugum, en það er Illugi svartí Hallkelsson, Hrosskelssonar landnámsmanns. Það er víst varla efi á, að Styrmir fróði er kominn af Illuga, en hann hefir bezt ritað bæði landnám og sögur í Borgarfirði, og njótum vèr þess í því, hvað þar eru svo vel raktar ættir og skilvíslega. Ætt Illuga svarta köllum vèr Gilsbekkingakyn, og höfðu þeir goðorð upp um Borgarfjörðinn, og er það gömul og ágæt ætt. Nú voru þeir lúngafar Illuga þeir Hrómundr háleyski og Örlygr gamli, því Gunnlaugr ormstúnga, sonr Hrómundar, átti Vælaugu, seinni konu barn Örlygs. Gunnlaugr ormstúnga hinn eldri, afi Illuga, mun hafa lifað um það leiti

er alþingi var sett, og lætr þá nærri að Illugi svarti sæ fæddr um 950; hann er einum lið síðar en Túngu-Oddr, og hann andaðist eptir 1014, hefir hann þá verið vel sjötugr; árið 981 deildi hann við Kjarlak gamla, og Gunnlaugr ormstúnga hinn yngri, sonr hans, er fæddr 983, en Hermundr, bróðir Gunnlaugs, var þar á aldr við. Það er enn til marks um aldr Illuga, að Miðfjarðar-Skeggi var af Ingibjargar, konu hans, og mun þetta því rétt sett. Tindr skáld, bróðir Illuga, mun hafa verið mjög ungr þegar hans er fyrst getið í Noregi, um 965, og má hann varla vera miklu eldri en Illugi, því hann var í Jómsvíkinga-orustu (995) og hann var í Heiðarvígum (1014), og sumir segja svo að hann félli þar, og kvæði vísu í valnum (Heiðarv. s. kap. 32).

Þar sem vèr nú höfum nefnt Gilsbekkinga, frá Hrómundi hinum háleyska, þá er og skylt að nefna ættmenn Gríms hins háleyska, og fluttu þeir bú sín upp í fjörðinn og námu þar land. Úlfr, sonr Gríms og Svanlaugar þormóðsdóttur, nam land milli Hvítár og Suðr-jökla, gaf örnefni þar og kallaði Geitland og Geitlandsjökul og í Geitlandi, og draga þeir frændr þaðan nafn sitt og eru kallaðir Geitlendfngar; þess er tilgetanda, að Grímr geitskór, fóstbróðir Úlfjóts, sá er land kannaði og staðinn valdi til alþingis, hafi verið af þessari Geitlendfnga ætt, frá Grími hinum háleyska. Það er nú nokkuð kynlegt, að Úlfr skuli vera landnámsmaðr, hann, sem er dóttursonr þormóðar af Akranesi landnámmanns, og jafnliða Túngu-Oddi: því þeir voru systrúngar Oddr og Úlfr, og þó er Úlfr af Halldóru, konu Gizurar hvíta, og af Illuga rauða, er bjó að Hólmi (um 983) þá er Hörðr kom úr siglíngu, svo það virðist víst, að Úlfr hafi lifað um 900, og eins er þar, sem segir að Hrólfir yngri, sonarsonr Úlfs, átti þurfið, dóttur Valbjófs gamla, og verða þeir Úlfr og Örlygr gamli jafnliða eptir því. Það verður ekki varið, að nokkur tvíbenda er í þessu, að sami maðr sæ talinn í sumum ættliðum jafnliða Örlygi, en í öðrum jafnliða Túngu-Oddi, og getr tæplega skeikað svomiklu; enda er og það víst, að Túngu-Oddr er miklu síðar en allir aðrir liðir, þeir sem taldir eru frá þormóði gamla. Þegar alþingi var sett hafa þeir eflaust verið uppi synir Úlfs: Hrólfir hinn auðgi, tengdafaðir Gizurar hvíta, og Hróaldr; en um ofanverða þessa öld, um það leiti að Friðrekr biskup var hær á landi, voru uppi þeir sona-synir Hróalds: Kjarlacr á Lundi í Lunda-Reykjadal og Kollr sonr hans, Sölvi í Geitlandi og Illugi rauði, er fyrst bjó að Hraunssási, síðan á Hofstöðum, en síðast á Innra-

Hólmi, en Hrólfr yngri, faðir þeirra bræðra, ræðist vestr á Skarð-strönd og bjó að Ballará. Vær sjáum því, að þeir Geitlendíngar höfðu mikið ríki fyrir sunnan Hvítá alla þessa öld. Vær vitum nú hvað þeir voru náskyldir Túngu-Oddi, enda höldu þeir upp hofi til helmínga: Oddr og Geitlendíngar, á líkan hátt og segir um Þorstein þorskabít vestanlands, enda munu þeir hafa fylgt að öllum stórmálum. Nú sjáum vær, að svo má að orði kveða, sem Borgarfjörðr deildist í tvær miklar sveitir á þessari öld, og eru Mýramenn að vestan, en Egill Skallagrímsson var um þessar mundir forysta þeirra, en að sunnan og ofanverðu: Gilsbekkíngar, Geitlendíngar og Valþjóflíngar, og var Túngu-Oddr höfuð þeirra allra um miðja þessa öld; þeir voru fremr óvinveittir Mýramönnum; þessa gætti þó eigi svo mjög meðan Egill var á Borg; en að þetta var svo síst best á því, að allar þessar ættir, sem vær nefndum, voru margvenzláðar, en milli Mýramanna og þeirra Borgfjörðínga var lítið eðr ekki um mægðir, og er það ætíð ljósast vottur um, að rígr hafi verið á milli. Þeir Blundarnir voru að sönnu námægðir Mýramönnum, enda voru þeir einir síns liðs fyrir sunnan Hvítá, og byggð þeirra var varla mjög vinsæl þeim Túngu-Oddi, og hans liði.

Um miðja þessa öld og fram á síðari hluta hennar (950—970) voru og uppi í Borgarfirði fyrir sunnan Hvítá þeir synir Óleifs hjalta: Ragi, þórarinn Ragabróðir og Glúmr. Þeir munu víst hafa verið göfugmennir, þar sem þórarinn var tekinn til lögsögumanns eptir Hrafn (950—970). Glúmr fékk Hallgerðar, má af því marka hvaða manni Glúmr var, að Hallgerðr hreifði ekki ofsa sínum, og bar mikla ást til Glúms, þau voru saman eina 6 vetr og mun fall Glúms hafa orðið um 966; Raga er ekki getið, hann mun þó hafa verið að manni, þar sem þórarinn er kendir við hann.

Það eru tvær sögur sem á þessu tímabili hafa gjörzt í sunnanverðum Borgarfirði: Harðar saga og sagan af Hænsa-Þóri. Harðar saga hefst með Grínkeli goða, syni Bjarnar gullbera landnámamanns. Grínkell var þá maðr gamall er sagan hefst (um 950), og mun því Grínkell víst vera fæddr um 900, þó heldr fyr en síðar, því hann andaðist 970, sem enn mun sýnt verða, og mun þá fyrir víst hafa verið á áttræðis aldri. Það getr því með engu móti verið, að Svarthöfði, bróðir Grínkels, hafi átt þurfið, dóttur Túngu-Odds, þó svo segi í Landnámu, því Grínkell er miklu eldri maðr en Oddr. Þetta mun fara svo á milli mála, að þær munu hafa verið tvær systir Odds: þurfið og Þórodda, og mun

sú þurfir hafa verið gípt Svarthöfða, en þurfi, dóttur Odds, átti Torfi Valbrandsson. Móðir Grímkels goða var Ljótunn Hrólfssdóttir, hersis úr Þrándheimi, og Unnar, er kölluð er dóttir Hákonar Grjótagarðssonar. Nú var því Grímkell náskyldr Ketilbirni gamla á Mosfelli. Þetta er líklegt að sé orsök til, að Grímkell hafði goðorð austr í Ölfusi, og svo mikinn styrk þar, þó faðir hans væri landnámsmaðr í Borgarfirði, og mun Teitr Ketilbjarnarson vfst hafa veitt Grímkeli að málum hans, þó ekki sé þess getið í sögunni. Það er hætt við, að í sögunni sé og nokkuð orðum ankið vald Grímkels þar austr um sveitir, og víðátta á goðorði hans, þar sem vèr vitum að Ölfusíngakyn hafði þar svo mikið ríki. Goðorð Grímkels mun hafa náð yfir þær sveitir, sem næst lágu Mosfellíngum.

Stýrmir fróði, er kominn var líkast til af Gílsbekkíngakyni, hefir lítið yfir þessa sögu, og er þar vísað til sagnar hans. Grímkell átti Signýju, systur Torfa Valbrandssonar, Valbjófsssonar, Örlygs sonar hins gamla. Hörðr var sonr þeirra. Atvik þau í æfi Harðar, sem miðað verðr við, eru þessi: þegar hann var þrèvetr braut hann menið góða fyrir knjám móður sinnar, og var það, sem Signý sagði, hið fyrsta stig hans til óhamíngju, en síðan fóru mörg eptir. Þá var honum komið í fóstr til Gríms, vinar Grímkels, hafði hann vetri áðr átt son er Geir hét, var því, sem sagan segir, Hörðr tveim vetrum eldri en Geir. Sama sumarið fór Signý í orlof sitt til Torfa bróður síns og andaðist þar af barnsforum, og hét Þorbjörg mærin, er hún fæddi. Þorbjörg var því þrem vetrum ýngri en Hörðr, bróðir hennar. Næsta sunnar eptir, er Hörðr var fjöggra vetra, voru deilur þeirra á þíngi Torfa og Grímkels, út af hrakníngum Þorbjargar og svívirðíngu þeirri, er Torfi hafði gjórt Grímkelli. Þorkell máni var gjörðarmaðr í því máli, þó var það laungu áðr en hann tæki lögsögu. Nú verðr sagan tvisaga, þar sem segir að Hörðr væri fimtán vetra er hann fór utan, en Geir sextán, þar sem þó áðr er sagt að Geir var tveim árum ýngri en Hörðr, hèr á því að standa svo, að Hörðr var 18 vetra; svo varð að vera þegar Geir var 16 vetra. Það er og auðvitað, að Hörðr var eldri en 15 vetra, því Þorbjörg systir hans, sem þó var þrem árum ýngri, var vaxin áðr haun færri utan, sem sjá má af sögunni. Nú þegar búið er að kippa þessu í lag, kemr allt ágæta vel heim, það sem síðar segir. Hörðr var 15 vetr utan og fékk jarlsdóttur austr á Gautlandi. En hèr á landi var hann 3 vetr

áðr hann félli í sekt: einn vetr að Hólmi en tvo á Breiðabólstað; þessa þrjá vetr má telja vetr fyrir vetr eptir frásögninni í sögunni, sem hvergi er slitin í sundr; en 36 ára var hann, er hann féll í sekt, en 39 ára er hann féll, því í sekt var hann alls ekki nema þrjá vetr: einn í Botni, en tvo í Geirhólmi; þessa sektarvetr hans alla má og telja eptir sögunni. Styrmi prest hinn fróða má nú eflaust hafa fyrir því, sem segir um aldr Harðar, að hann var 36 ára er hann féll í sekt og svo að hann vantaði einn á fertugan er hann féll, enda kemr nú talan heim, er talið er eptir, og verða 39 ár, ef að eins eru taldir 18 vetr, áðr hann færi utan ($18 + 15 + 3 + 3 = 39$); en taki menn að hann hafi farið utan fimtán vetra, þá haggja menn fyrst því, sem áðr var sagt um aldr þeira Geirs í sjálfri sögunni, og svo vantar þá þrjá vetr uppá æfi hans, og yrði hann þá að hafa verið 6 vetr hær á landi áðr hann féll í sekt, en þráðrinn í sögunni er ljóslega móti því. Nú er að ákveða þetta eptir áratali: Hörðr kom utan um daga Gunnhildar, en Geir fór apr til Íslands eptir fjöggra vetra burtuvist, og var Gunnhildr þá enn í Noregi. Nú voru Gunnhildarsynir í Noregi árin 960—969; utanferð þeirra fóstbræðra hefir því að líkindum verið um miðja daga Gunnhildarsona, eða svo sem 965; má nú miða allt hitt þar við: Hörðr hefir þá fæðzt 947, en Geir 949, en Þorbjörg 950, og sama ár andaðist Signý. Vetri síðar urðu deilur þeirra Torfa og Grímkels á alþingi (951). Hörðr fór 18 vetra utan (965), og kom út apr eptir 15 vetr (980) en hann féll í sekt árið 983. Varð því víg þeirra Hólmverja árið 986, að vetrnóttum. Nú má og af sögunni enn fremr telja til um dauða Grímkels. Geir kom út eptir fjóra vetr (969) en vetri síðar bað Þorbjargar Grímkelsdóttur Indriði frá Indriðastöðum í Skoradal, og fékk hennar, hefir því Þorbjörg verið tvítug er hún giptist Indriða. Þetta varð nú um sumarið 970, en skömmu eptir boðið varð Grímkell bráðkvaddr. Þá var Hörðr sonr hans utan, gekk því nú goðorðið þegar úr ætt, og hefir það þá hiklaust verið þóroddr goði og þeir Ölfúsingar, sem nú juku ríki sitt. Það hefir líklega verið fyrst eptir dauða Grímkels að þóroddr varð mestr héraðshöfðingi þar austr um sveitir, svo sem þeir voru á síðan alla stund foðgar, þóroddr og Skapti.

Þessar voru nú helztar ættir upp um Borgarfjörðinn, og kalla menn þessar ættir einu nafni Borgfirðinga; en fyrir utan komu Mýramenn og eru þeir göfgastir allra. Það var 878 að Skalla-

grímr kom til Íslands. Nú verður þar þrjátígi ára bil í sögunni, þángað til hún tekr við aptr, með útkomu Bjaruar hölds og utanferð þórólfs, og uppvexti Egils. Af Egli er svo laung saga, að það mættu vera öfgar, gæti menn ekki vitað um aldr hans með fullri vissu, en sagan svo greinileg, að hún segir frá ár fyrir ár, svo ekki getr skjátlad. Hér er og enn fremr æfi Noregskonunga til samanburðar, því hvorartveggja sögurnar verða samhlíða, og má ekki raská annari, svo ekki dragist hin með. Vær vitum nú fyrst um Egil, sem enn skal sýnt verða, að haun fluttist frá Borg um 980, eða svo sem vetri eða tveim þar fyrir. Þá fór hann að Mosfelli, en þar lifði hann uörg ár, varð blindr og örvasa, og komst á níráðis aldr. Nú er af þessu auðvelt að ráða um aldr Egils, að hann er fæddr skömmu eptir 900. Hér er enn annað til sannindamerkis, en það er aldr Arinbjarnar. Arinbjörn hersir var jafnaldri Eyríks blóðöxar, og ólust þeir báðir upp saman. Hann er fæddr um 900, og fyr ekki, því hann féll með Haraldi gráfeld, árið 969, og hefir þá líklega verið sjötugr, eða þó vart það; en Arinbjörn var „nokkuru eldri en Egill“ (Eg. s. kap. 41). Nú mætti af þessu, sem nú er sýnt, setja afmæli Egils svo sem 904, og nú eru enn mörg deili í sögunni, sem einmitt benda til þessa árs, og skal nú drepð á það; en af því æfi Haralds hins hárfagra og sona hans er svo náskyld þessari sögu, að hafa verður báðar í huganum í senn, og hvoruga má frá annari skilja, þá er hér bezt að minnast á það, sem þar er helzt athugavert.

Það slitnar um sama leitið þráðrinn í þeim báðum: Egils sögu og sögu Haralds hins hárfagra, þar sem Skallagrímr fer til Íslands. Að framan vitum vér athafnir Haralds frá því hann fyrst kom norðr í Þrándheim 865, 15 vetra gamall, og svo aptr að drápi þórólfs, ár fyrir ár. Síðan vitum vér fátt til hans, nema hvað ráða má, að hann fór herferð sína austr í Vík síðar, og svo vestrferð sína til Suðreyja og Orkneyja, og hefir það verið á næstu vetrum eptir að Egils saga þrýtr, en úr því er það eina, sem greinir um Harald, það, að svo segir, að þá væri Haraldr fertugr að aldri er synir hans voru vel á legg komnir, en fimtugr, er hann deildi ríki með sonum sínum og gaf þeim konungsnöfn (Hkr. Har. s. Hárf. kap. 35; Fornm. s. I. kap. 2). Nú er þetta tortryggilegt, að Haraldr mundi á bezta manndómskeiði skipta Noregsríki, og vera síðan 30 vetra konungr með sonum sínum. Hér á því ugglaust að standa, að hann hafði þá verið fimmtíu vetr einvaldskonungr

í Noregi er hann greip til þessa; þá var hann orðinn ellimóðr, en synir hans ofstopamenn og horfði til vandræða í landinu. Þetta gjörðist því árið 920; þá var og Eyríkr blóðöx nýkominn úr hernaði, og gaf konúgr honum yfirsókn á Hörðalandi, en hafði hann með sér, því hann unni honum mest sona sinna, af því hann var yngstr, en konúgr sjálfr gamall. Svo segir Egils saga (kap. 37) að Eyríkr fengi yfirsókn um Hörðaland og Fjörðu, þar sem Haraldr sjálfr sat optast. Mun það réttara, en að hann hafi fengið Hálogaland, Mæri og Raumsdal, sem konúngasögurnar segja. Nú má bezta sjá aldr Eyríks, ef höfð er hliðsjón af Egils sögu. Þegar Þórólfur Skallagrímsson kom utan, um 910, var Eyríkr enn barn að aldri; en 12 vetra var hann, er Haraldr fékk honum skip; hann herjaði fyrst fjóra vetr í Austrveg, en síðan aðra fjóra í Vestrvíking, og kom tvítugr aptr til Noregs. Hernaðr Eyríks hefir nú orðið á árunum 912—920, en því næst skipti Haraldr löndum með sonum sínum og gaf Eyríki konúgs nafn. Vetri síðar eða tveim mun það hafa verið, að Eyríkr fór Bjarmalands-ferð sína (922) og fékk þar Gunnhildar. Þetta allt sèst bezta af Egils sögu, því Þórólfur var með Eyríki í Bjarmalands-ferð hans og fór vetri síðar til Íslands, sem ráðið verðr af orðum sögunnar, en þá kemr Egill fyrst fullgjört til sögunnar, og má telja ár fyrir ár, svo að engu skeikar af því, sem nú er sagt. Gunnhildr mun þá hafa verið 14 vetra, er Eyríkr tók hana frá Finnum, er hún því fædd 908. Árið 925 átti hún Rögnvald, elzta son sinn, er Egill drap árið 934, níu eða tíu vetra gamlan, því næst var Gamli, en svo Haraldr gráfeldr; hann fæddist í það mund, er Haraldr lét af konúgdómi (930), enda kallar Glúmr Geirason Harald „barnúngan“ er faðir hans fèll (941—42), en þá var hann ellefu eða tólf vetra, en úngan kallar hann Harald þá, er hann barðist við ána Vinu (964); Gunnhildr mun hafa verið hálfsextug, er Rútr kom utan 963; en árið 969, eptir fall Haralds, fór hún vestr um haf, og andaðist skömmu síðar.

Tíu vetrna næstu, eptir að Haraldr hafði skipt ríki sínu, var mjög agasamt í Noregi. Þeir bræðr, synir hans, börðust og drápu hver annan, og gat Haraldr ekki stöðvað þenna ófagnað. Þegar hann nú var áttræðr að aldri, lagði hann því niðr konúgdóm, 930; en andaðist þrem vetrum síðar (933)¹⁾, vetri eða tveim eptir að

¹⁾ Sæmundr fróði telr hann konúg til banadægrs, 73 vetr, og kemr það

alþingi var sett, segir Ari, en af konúngatalinu í Noregi frá Haraldri má þó sjá, að það var þetta ár, enda kemr það best heim við Egils sögu. Fimm vetr var Eyríkr blóðöx konúgr: þrjá meðan faðir hans lifði (930—933), en síðan einn vetr, áðr Hákon kæmi í land, en það var um haustið 934; þá var Hákon „fimmtán vetra“ (Hák. s. kap. 1.), en Haraldr var „nær sjötugr“, eðr 69 ára (Har. hárf. s. kap. 40), er hann átti Hákon (919), og kemr allt þetta niðr á sama stað. Hákon tók konúgs nafn þegar um haustið 934, er hann kom í Noreg, svo segir Eigla og konúgasögurnar allar, nema Fagrskinna (bls. 18). En síðasta vetrinu (935) voru þeir báðir í laudi konúgar, Hákon og Eyríkr, og er sá vetr, sem vonlegt er, talinn þeim báðum til konúgdóms. Eyríkr fór úr landi sumarið 935. En Hákon var alls sex vetr og tuttugu konúgr (934—960). Svo segir nú í konúgatali eptir sögu Sæmundar fróða: að Eyríkr væri alls fimm vetr konúgr (v. 11). En misskilið hefir sá, sem kvæðið orti, orð Sæmundar, er hann segir svo í næsta erindi, sem það væri áðr en Hákon kæmi vestan, því það er í mótsögn við það, sem á undan segir, að hann væri alls fimm vetr að landi. Á reiki er allt það, sem Fagrskinna segir um þetta: að Hákon væri nálega 20 vetra, er hann kom í land, (hann var 15 vetra); svo og það, að hann tæki elgi konúgsnafn þegar, er hann kom í land. Það er auðvitað, að það hlaut að vera hans fyrsta verk í landi, að láta bændr gefa sèr konúgsnafn, svo gjörði 80 vetrum síðar Ólafr helgi: hann kom um haust í Noreg (1014) og lét sama haust gefa sèr konúgsnafn, og er sá hinn fyrsti vetr talinn til konúgdóms þeirra beggja Hákonar og Ólafs. Á „sextánda ríkisári sínu“ (Fagrsk. bls. 18) boðaði Hákon kristni (950). Sama vor komu Eyríkssynir fyrst í land. Í annað sinn komu þeir í land á „tuttugasta“ ári Hákonar (954), en síðast, er hann hafði 26 vetr verið konúgr (960), þá féll Hákon, en kom til ríkis Haraldr gráfeldr, og var hann 9 vetr konúgr (960—969). Nær Hákon konúgr hafi farið herferðina suðr til Danmerkr verðr af konúgasögunum ekki sèð, nema hvað það var nokkrum

fyrir sama. Það er rángminni, þar sem Fagrskinna segir (bls. 118) að þá er Haraldr Sigurðarson tók konúgdóm með Magnúsi góða (1016) væri frá andláti Haralds hárfagra „hundrað vetra tólfrætt og tveir vetr“: — „tífrætt og tólf vetr“ mundi sá er ritaði hafa viljað sagt hafa, og skakkar þá ekki nema einum vetri.

vetrum fyr, en Eyríkasynir komu fyrst í land (fyrir 950), á Egils sögu má nú sjá, að það var á ellefta ári ríkis hans (945), sama sumarið og Egill fór síðast út til Íslands (Eg. s. kap. 79), og kemr það prýðilega heim við aldr Gunnhildarsona og hernað þeirra í Noregi. Ráengt er það, sem Fagrskinna segir, að það væri á „seytjándan“ ári Hákonar, eðr vetri síðar en hann hóf kristni-bóðið, og Gunnhildarsynir kæmi í land. Í kvæði Guttorms sindra og öllum göðum sögum er þessi herferð Hákonar sett fyrst af öllu, og var þetta hin fyrsta orusta hans, sú sem hann átti við víkínga Dana. Þá voru og Gunnhildarsynir nýkomnir vestan úr eyjum til Noregs, er Hákon fór suðr til Danmerkr, og gjörði hann það til þess að gjöra Dönum geig, því Danakonúngur tók báðum höndum Gunnhildi og sonum hennar, og sýndi sig ískyggilegan við Norðmenn, og gjörðu Danir þar tíðum árásir, í Víkina, setti því Hákon Tryggva konúng þar til landvarnar.

Nú er af þessum hernaði Gunnhildarsona auðsætt um dauða Eyríks blóðöxar. Í Egils sögu segir, að hann félli vetri eðr svo síðar en Aðalsteinn, og sama segir í konúngasögunum. Egill frétti lát beggja hið sama sumar, þeirra Aðalsteins og Eyríks, en Aðalsteinn dó 940. Enskr annáll nokkur, „Saxa-annáll“, segir þar á móti, að Eyríkr hafi fyrst fallið 954, en allt er þar á reiki það, sem af Eyríki segir, svo sem það, að hann kæmi fyrst til Englands eptir dauða Aðalsteins. Af höfuðlausn Egils má fá betra skyn á þessu, og svo á vísum Egils, er hann orkti á Eng-landi á þessum árum. Árið 954 höfðu Gunnhildarsynir tvívegis herjað í Noreg, og voru laungu komnir til Danmerkr; það væri og kynlegt, að Eyríkr skyldi aldrei vitja Noregs, ef hann hefði lifað svo lengi, hann átti að minnsta kosti meira undir sér til þess en synir hans, eða Danir, því hann hafði styrk og mægdir í Vestreyjum, og hefði hann að líkindum orðið vogestr Noregi, ef hann hefði lifað, því hann var bæði grimmr og víkíngur hinn mesti. Glúmr, skáld Haralds gráfeldar, segir: að Haraldr væri „barnúngur“ er faðir hans féll og hann kom fyrst á herskip, en það gat hann ekki sagt um mann á hálfprítugs aldri; það voru og fáir Norðmenn, sem byrjuðu víkíng sína svo gamlir.

Nú er að víkja til Egils sögu. Þess getr fyrst af Egli, er hann var þrèvetr að veizlunni hjá Ýngvari afa sínum, þá var Þórólfr enn ófarinn utan; þeirra var mikill aldrsmunur bræðra,

því Þórólfr var þá vaxinn maðr er Egill var barn, og var þó ekki Þórólfr elzta barn þeirra Beru og Skallagríms, en öll börn þeirra hin fyrstu önduðust og gekk svo lengi, og var Þórólfr elztr þeirra sem lifðu. Líklega sama sumarið, sem Egill var þrèvetr, kom út Björn höldr með þóru hlaðhönd, systur Þóris hersis, er hann hafði hernumíð frá Þóri, bróður hennar. Ásgerðr, dóttir þeirra Bjarnar og Þóru, fæddist þegar fyrsta sumarið, en síðan var Björn þrjá vetr að Borg, áðr hann færi utan. Þórólfr fór með honum utan og Þóra hlaðhönd, en mærin var eptir þrèvetr að sóstri að Borg. Nú var Þórólfr lánga hríð utan; aldr Ásgerðar telr hær eptir; því þegar Þórólfr kom út aptr, var hann ekki nema einn vetr að Borg, áðr hann færi utan aptr með Ásgerði, og átti hann hana sama haust. Hafi Ásgerðr gipzt 17 vetra, og sá aldr þykir við hæfi, þá hefir Þórólfr verið 13 vetr utan ($3 + 13 + 1 = 17$). Sama er og ef farið er eptir Noregs konúnga sögum. Eyríkr blóðöx var barn að aldri, er Þórólfr kom utan; en síðan var Eyríkr í víking 8 vetr, og alla þessa stund var Þórólfr í Noregi. Síðan tók Eyríkr konúngsnafn og fór til Bjarmalands, og var Þórólfr þar með; síðan var hann einn vetr¹ við hirð þeirra Eyríks og Gunnhildar, og felldi Gunnhildr góðan þokka til Þórólfs. Nú kom Þórólfr til Íslands 923, sem bezt sèst, og það með fullri vissu, þegar er talið ár fyrir ár til þess þeir bræðr komu til hirðar Aðalsteins, og sama verðr ef miðað er við Eyrík blóðöx og Harald hinn hárfagra, sem að framan er getið. Haraldr skipti ríki með sonum sínum sjötugr að aldri (920), en Eyríkr fór 922 til Bjarmalands. Hefir því Þórólfr farið utan 910; hafi hann þá verið tvítugr, þá er hann fæddr 890, og er þeirra Egils 14 vetra aldrs munr, því Egill var sex vetra er Þórólfr fór utan, og er því fæddr 904, en Ásgerðr 3 vetrum síðar (907). Bera hefir þá verið á fimtugs aldri, er hún átti Egil; hún giptist Skallagrími vetrinn 876, og höfðu þau Skallagrímr verið saman 28 ár áðr Egill fæddist, enda hefir Bera mjög úng verið gefin Skallagrími, og Egill var víst síðasta barn þeirra. Þórólfr var nú einn vetr að Borg; en að sumri fóru þeir báðir utan bræðr, og Ásgerðr, og giptist hún um haustið Þórólfs, 17 vetra gömul (924). Nú hefir því Egill verið rætt tvítugr, er hann fór fyrst utan, og

¹) Svo er í beztu handritum Egils sögu: „karleikar miklir voru með þeim Þórólfi og Gunnhildi. Þórólfr var um vetrinn með Eyríki“ (kap. 37).

lætr það nærri, ef lítið er til í hvaða svaðilsfarir hann komst og háska þegar í Noregi, og mætti hann eigi hafa verið yngri. Nú segir þó í sögunni, að Egill væri ekki nema 13 vetra, er hann fór utan. Það er nú auðsèð, að þetta er ofstíll aldr, enda verður þá sagan sjálf tvísaga, því Þórólfr var enn í landi, er Egill var þrèvetr, og enn nokkra vetr síðan, og svo allir þeir vetr, er hann var í Noregi, og Ásgerðr var þó þrem vetrum yngri en Egill, og þó giptist hún Þórólfi þetta sama haust, sem Egill fór utan. Egill var 7 vetra er hann var að leikum á Hvítárvöllum, en 12 vetra er faðir hans hamaðist að honum, en þaðan vissu menn ekkert af Egli, þángað til hann fór utan, en það var miklu meir en einum vetri síðar. Nú segir þar á móti í sögunni, að Egill væri 12 vetr utan. Vèr getum talið árin eptir sögunni sjálfri, og eru þau ekki nema 5; en meiningin mun eiga að vera sú, að hann kom hálfþrítugr út úr fyrstu siglínng sinni, en árunum er að eins skakkt deilt niðr, og er ætíð sjálfsagt, þegar svo ber undir, að fylgja þræðinum í sögunni; það getr aldrei farið á milli mála í góðri sögu, en hitt hæglega, þegar gízkað er á ára tölu svona í svip, og eru mörg dæmi þess í sögum, að það hefir valdið missögnum.

Nú fór þá Egill utan árið 924, og stóð hann þá á tvítugu, sama haust var gildið í Atley og dráp Bárðar, og var það hin fyrsta af svaðilsförum Egils. Um sumarið eptir (925) herjuðu þeir bræðr í Austrveg; þeir lendu við Danmörk. Haraldr Gormsson var þá konúngr, en Gormr dauðr¹. Þá var Egill enn vetr með þóri (926), og um sumarið fóru þeir bræðr í hernað, og voru langt fram á sumar, en um haustið höldu þeir til Englands, á fund Aðalsteins konúngs, sem þá hafði nýtekið við ríki. Þetta kemr öldúngis á réttan stað niðr, því 925 varð Aðalsteinn konúngr, og þegar haft er tillit til þess, þá sèst, að ekki má telja öðruvísi en hér er gjórt. Tvo vetr var Egill með Aðalsteini (926—928); en sumarið þar á milli (927) varð hin mikla orusta, er í enskum annálum og kvæðum er kölluð orrustan við Brunanborg, en í sögunni er hún kennd við Vinu, svo hét skógr og heiði, og líklega á, nálægt vígvellinum. Í annálum enskum er lítið sem ekkert sagt frá Aðalsteini, standa árin auð, en til er gamalt

¹) Það er óyggjanda, að þetta er satt, og er þetta vissasta og besta vitneskjan, sem menn hafa um upphaf ríkis Haralds Gormssonar.

kvæði um orustu þessa, er menn vissu ekki hvar þeir skyldi heimfæra, en flestir setja hana 937 eðr 938, en það er tíu eðr ellefu árum síðar en í Egils sögu stendr¹. Tvær slíkar fólkorustur hefir nú Aðalsteinn ekki átt, það er auðvitað, enda getr slík orusta ekki hafa staðið 937, því þá var Eyríkr blóðöx í Norðymbralandi, og yrði að fara sögur af því. Þetta bar heldr ekki svo bráðan að, að bæði Skotar, Írar og Valir gjörði her á hendr Aðalsteini, og hefði það orðið á dögum Hákonar Aðalsteinsfóstra, þá er vitaskuld, að hann mundi hafa veitt fóstra sínum lið með Norðmannaher. Nú höfum vèr hér skýlausa frásögnina í Egils sögu, og þurfa ekki að renna tvær grímur á neinn, sem ber skyn á góðar sögur, að taka það fram yfir sundrlausan annál; það virðist og að liggja í augum uppi, að þessi mikla orusta var í upphafi ríkis Aðalsteins, og þaðan bar hann nafn sitt „hinn sigrsæli“. Til þess lýtr og það, sem í annálum segir, að í upphafi ríkis hans sáust á lopti víga-brandar, og táknuðu þeir þessi stórtíðindi, sem í hönd fóru. Egill nefnir og í vísnum sínum nöfnin á öllum foringjum í orustunni, svo böndin verða að berast að honum sjálfum, ef ósatt reynist, og þeir, sem söguna rituðu, kunnu drápu Egils um Aðalstein. Hvernig átti þeim að skjóplast svo mjög, er slíkt áttu við að styðjast? — Vèr kunnum ekki nema eina vísu úr drápunni og tvö vísuorð, stefið, og það er þó nóg: þar stendr að hann hafi fellda þrjá konunga: — „fellr jörð und nið Ellu“; „Aðalsteinn of vann“ (sigr), og stefið var: „Nú liggr hæst und hraustum, hreinbraut Aðalsteini“. Allt lýtr að því, einsog í enska kvæðinu segir, að þetta hafi verið hin mesta orusta á Englandi, og sigrinn því ágætr. Egill var tvo vetr (926—928) með Aðalsteini við mikinn veg og sóma, og minnst hann í elli sinni hrumur og blindr á þann sóma, sem Englakonúgr hafi sýnt sèr. Þaðan fór nú Egill til Norega, og var þar einn vetr; en síðan fór hann til Íslands (929), og hafði hann þá verið 5 vetr utan: fyrst tvo í Noregi, en síðan aðra tvo á Englandi, og nú enn einn í Noregi. Nú var Egill „nokkura vetr“ að Borg, áðr hann færi utan af nýju; en það var 933, sama ár og Haraldr hinn hárfagri andaðist, og næsta sumar (934) deildi

¹) Þetta kvæði er fornt og vígomannlegt, en því miðr efnislaust að kalla; mjög fá mannanöfn; þó er nefndr Ólafr konúgr í Dýflinni, er sagan kallar Ólaf rauða Skotakonúgr; hann hefir verið, sem þá var títt, konúgr bæði á Írlandi og Skotlandi, hann mun eflaust hafa verið af ætt Ólafs hvíta og Auðar djúpaðgu, og því Ynglingr að ætt.

hann við Bergönund útaf arfi Bjarnar hölds; en það mál var svo með vexti, að þóra hlaðhönd andaðist skömmu eptir að þeir Þórólfr og Björn fóru utan (hèrumbil 912); kvongaðist Björn aptr og átti Gunnhildi með þeirri konu. En hennar fèkk Bergönundr. Gunnhildr getr því ekki verið fædd fyr en 913—914, en Bergönundr mun hafa fengið hennar svosem 930. Aldr Gunnhildar verðr og að taka til greina, þegar ákveða skal um fyrstu utanferð Þórólfs, kemr það og í engan bága við það, sem hér er sagt að framan. Önundr mun hafa fengið Gunnhildar, ef til vill, síðasta vetrinn sem Egill var á Íslandi eptir hina fyrstu utanferð sína, eðr 932, og hefir Gunnhildr þá verið nálægt tvítugu, en Bergönundr tók þá þegar undir sig arfinn Bjarnar hölds; mun Egill undireins hafa farið utan er honum kom þessi frétt; en þær voru hálfssystir: Ásgerðr og Gunnhildr, og reis deilan af því. Þegar nú litid er á allt þetta, þá er það víst: að Egill fór utan 924, og þegar nú aldr hans er miðaðr við aldr Arinbjarnar, sem var nokkru eldri, og svo við aldr Ásgerðar og Gunnhildar, sem nú var getið, svo og við utanferð Þórólfs og aldr Eyríks blóðöxar, þá ber allt að sama brunni um aldr Egils, enda lætr það svo nær sanni, að Egill hafi farið tvítugr utan, en tólf vetr liðu frá því að Egill var síðast að leikum og þar til Þórólfr kom til Íslands úr för sinni; en þetta er það eina, sem haggað er í sögunni, eðr víxlað á, þar sem í stað þessa eru taldir tólf vetr að Egill hafi verið utan, en sagt að hann færi utan 13 ára, þó það liggi í augum uppi, að það er ofstíll aldr, slíkt sem dreif á daga Egils í Noregi og síðan á Englandi, enda kæmi það allt í bága við Noregs konunga sögur, ef menn setti utanferð Egils fyr en 924, en einna mest kæmi það í bága við aldr Gunnhildar konungamóður, og Adalsteins konungs, og upphaf ríkis hans; vèr höfum og hér fylgt þæðinum í sögunni sjálfri, sem og er beztr leidarvísir. Í þessari utanferð sinni hinni síðari var nú Egill ekki nema einn vetr, og deildi um sumarið við Bergönund á Gulapíngi; eptir þíng drap hann Bergönund og þá bræðr, og Rögnvald, son þeirra Eyríks og Gunnhildar. Þessa alls getr Egill í vísum sínum. Þetta var um sumarið 934. Þetta sumar fór Egill til Íslands; um haustið andaðist Skallagrímr 83 ára gamall.

Þriðju utanferð sína fór Egill tveim vetrum síðar, þá komst hann á vald Eyríki blóðöx á Englandi (936). Egill var í þetta skipti tvo vetr utan, einn á Englandi (937), en annan í Noregi

(938). Egill var nú enn heima, „svo að það sætti vetrum eigi allfám“, en fór utan í síðasta og fjórða sinni 943, eptir 5 vetra veru á Íslandi; þá hafði hann nýlega spurt lát Adalsteins († 940) og Eyríks († 941). Hann var þá tvo vetr í Noregi (943—945), og fór á hinum síðara vetri Vermalandsferð sína. Þá létti Egill af utanferðum; hafði hann fjórum sinnum verið utan, en 10 vetr alls verið af landi hér, og nú var hann vel fertugr, er hann settist í kyrsetu og lét af utanferðum. Hann fékk Ásgerðar, ekkju Þórólfs, árið 929, en lengi áttu þau ekki barn, og er að sjá, sem heim hafi fyrst orðið barna auðið á árunum milli þriðju og fjórðu utanferðar hans (938—943). Þorgerðr er sagt að væri elzt, en hennar fékk Ólafr pá, og var það sumarið 970, eptir sem næst verðr komizt af Laxdælu; hefir Þorgerðr þá verið lítið fyrir innan þrítugt, en hún lifði fram yfir 1005, að Bolli var veginn. Þorsteinn var yngstr barna Egils, og mun hann ekki vera sæddr fyr en eptir að Egill hafði látið af öllum utanferðum, eða nálægt 950; þó heldr fyrir en eptir. Hann átti Jófríði Gunnarsdóttur (hèrumbil 970), en andaðist 1015, og var þá líklega hátt á sjö-tugs aldri (Bjarnar s. Hít. kappa kap. 8, bls. 15)¹. Beru Egilsdóttur átti Özur, bróðir Þórodds goða á Hjalla. Það er að sjá, sem minnst hafi kveðið að Þorsteini af sonum Egils, en hinir tveir dóu úngir, Gunnar úr sótt, en Bœðvar druknaði. Eptir þá bræðr orti Egill Sonatorrek. Það kvæði mun orkt svosem 975; var því Egill sjötugr að aldri, er hann orkti þetta kvæði, en það var á hinum síðustu vetrum hans á Borg. En það sèst bezt á aldri Þorgerðar, því hún var þá komin að Hjarðarholti og gipt Ólafi pá, og hafa menn því fulla vissu fyrir aldri þessa kvæðis, enda sèst á því, að þá var Egill orðinn ellimóðr nokkuð, þó var Ásgerðr, kona hans, enn á lífi, en hún mun þá hafa andazt litlu síðar, en eptir lát hennar var það fyrst að Egill slutti frá Borg. Þetta er því ein ástæða, sem ljóslega sýnir, að Egill bjó að Borg fram undir 980. Það er ekki að marka, þó þetta kvæði sè í sögunni sett fyr en Arinbjarnar drápa, því í öllum seinni hluta sögunnar er ekki fylgt neinni fastri viðburðaröð. Arinbjarnar drápa vita menn er orkt 961, eða vetri síðar en Haraldr gráfeldr og Arinbjörn komu í land. Kvæðið er hamíngju ósk og vinarsending til Arinbjarnar, sem nú hafði aptr fengið landsvist. Það er merki-

¹) „Andlát Skula“ stendr í sögunni, það á að vera andlát Þorsteins, því Skúll lifði fram á miðja elleftu öld.

legt, að Egill orti ekki erfíðrápu um Arinbjörn, sem þó varð vopn-bitinn, og ekki nemá eina lausavfsu, er hann frétti lát hans. Það er enn ein sönnun fyrir, að Egill bjó að Borg fram undir 980: skjaldargjöf Einars skálaglams, en þann skjöld hafði hann fengið að bragarlaunum fyrir Velleklu sína, en það kvæði má sjá að er orkt 976, eðr ári síðar, og er hægt að sjá það á efni kvæðisins¹. Ásgerðr andaðist nú um þetta leiti; brá þá Egill búi, og fór suðr að Mosfelli (um 980). Þá hófust deilur þeirra Þorsteins og Steinars, og þingdeilur Egils og Túngu-Odds (hèrumbil 983). Framundir 990 höldum vèr að Egill hafi sjálfsagt lifað, ef ekki lengr, og mun hann hafa andazt nær því níraðr, og í sögunni segir, að það væri á ofanverðum² dögum Hákonar jarls, en þá var Egill orðinn blindr og örvasa; það er víst, að hann dó áðr kristni kom hér á land, eða á árunum 990—995.

Vèr höfum að framan talað um settir upp í Borgarfirði, en af því nú sagan um Blund-Ketil þó er svo skyld Mýramönnum, þá látum vèr hana koma á eftir Egils sögu. Frá brennu hans er nú bezt og greinilegast sagt í Hænsa-Þóris sögu. Nær brenna Blund-Ketils hafi orðið, er mjög árféandi að vita, því við það voru fjórðungsdómar settir á alþingi. Ari fróði segir, að það hafi gjörzt meðan Þórarinn Ragabróðir hafði lögsögu (Ísland. b. kap. 5), og síðar en Þorsteinn surtr fann sumarauka. Það voru þau tvö stórtíðindi, er allt land varðaði, sem gjörðust um daga Þórarins. Þorsteinn fann nú sumarauka skömmu fyrir 960, sem sèð verðr af aldri Ósvífrs hins spaka. Á því verðr nú þó sannað, að það hafi verið eftir 960 að Blund-Ketill var brendr, eða á ofanverðum dögum Þórarins. Enn freimr má leida rök af því, að fjórðungsdómar eru fyrst nefndir í sögum árið 969, er Rútr deildi við Mörd út af mundinum Unnar, því þá segir svo: að Mördur lýsti málinu í „fjórðungsdóm þann, sem sökin átti í að koma“ (Njáls s. kap. 8). Tveim vetrum síðar, er þeir deildu Gunnar og Rútr (971) segir svo, að Gunnar gekk að „Breiðfirðingadómi, og bauð Rúti að hlýða til eiðspjalls síns“ (kap. 24). En þá munu og fjórðungsdómar hafa verið nýstofnaðir, og

¹) Í Egils sögu er hér af ógáti stengt inni visu, er Einar orti rétt fyrir Jónsvíkings-orustu, laungu síðar en þetta; mega menn ekki láta það villa sig.

²) „Öndverðum“ stendr reyndar í öllum handritum, en það er auðvitað að hitt á að standa, enda er svo breytt í útgáfunni. Það sèr hver maðr, að Egill lifði mjög lengi fram yfir 970, eðr öndverða daga Hákonar jarls,

sannar þetta, að það varð með engu móti sýðar en á dögum Þórarins, sem Ari og segir; leikr því nú á árunum milli 960—969. Talan, sem í miðid er, er sennilegust, ekki svo af því, að hún sé mitt á milli hina beggja, heldr af hinu, að í íslenskum annálum segir, að þeir Þórðr gellir og Túngu-Oddr hafi andazt á þessu ári; nú mun það rángt; þeir lifðu báðir langt fram yfir þann tíma. En það á líklega svo að heita, að þetta sumar hafi þeir deilt á alþingi útaf brennumálinu, því hitt er mjög tvísýnt, að þeir hafi andazt báðir sama ár, og vèr vitum jafnvel með vissu, að Túngu-Oddr lifði lengst þeirra, sem enn mun sýnt verða. Það má enn draga líkur af aldri Jófríðar, er Þorsteinn átti Egilsson. Hana hafði fyr átta Þóróddr Túngu-Oddsson; hún giptist Þóróddi einum vetri eptir brennumálið á alþingi (Hænsaþ. s. kap. 16), en skömmu síðar andaðist Þóróddr, og giptist hún þá Þorsteini, en þá var hún ekki meir en 18 vetra, er hún átti hann (Gunnl. s. kap. 1). Nú höldum vèr, að Þorsteinn hafi fengið Jófríðar um 970, og ráðum það bæði af aldri hans og barna hans. Það má telja víst, að Þorsteinn kvongaðist áðr en Egill fór frá Borg, enda má þetta vel til vegar færast, sem segir hèr um aldr Jófríðar, þó það sé lítill aldr að giptast í annað sinn 18 vetra, enda var það elgi meir en einn vetr eða tveir, sem fyrri maðr hennar lifði, og hafi síðan líðið tveir vetr milli manna, má vel vera að hún hafi 18 vetra gipzt Þorsteini. Hitt er víst, að aldr þeirra barna Þorsteins sýnir ljóslega, að hann kvongaðist nálægt 970; þetta sèst nú bæði af aldri Skúla Þorsteinssonar, og svo af aldri Gríms, er var elztr sona þeirra, og hèt í höfudið á Skallagrími lánaga sínum; hann vo son Steinars nokkrum vetrum eptir að Egill var kominn frá Borg, eðr nálægt 984. Helga hin sagra er fædd um 985, enda mun hún hafa verið yngst barna Þorsteins. Hafi Jófríðr 14 vetra gipzt Þóróddi, eðr 966, þá er hún fædd 952, eða á líku reki og Þorsteinn, bóndi hennar, og hefir svo Þorsteinn fengið hennar árið 970, er hún var 18 vetra. Nú ber það merkilega saman, að ekki verðr betr sèð, en að þetta sama sumar hafi það verið, að Ólafr pá gekk að eiga Þorgerði Egilsdóttur; en hún var elzta barn Egils, en Þorsteinn hið yngsta. Af aldri Blund-Ketils má og enn draga líkur. Ketill blundr og Geir, sonr hans, er sagt að kæmi út meðan Þórólfr Skallagrímsson var utau í fyrsta sinni (910—923) (Egils s. kap. 39). Nú er réttast að setja útkomu þeirra fæðga heldr fyr en seinna á þessi ár, svo sem 912; þeir voru með Skalla-

grími hinn fyrsta vetr, og fékk Geir á þeim sama vetri Þórunnar Skallagrímsdóttur, en Blund-Ketill var sonr Geirs, og ætti hann því að vera fæddr nálægt 914. Það verður nú ekki þó varið, að Blund-Ketill er nokkuð gamall maður til að vera dótturson Skallagríms; það mætti og tilfæra eitt og annað móti því, en það þó hið helzta, að Egils er alls ekki getið við eptirmálin um brennu Blund-Ketils, og er það þó ólíklegt, eptir skapi Egils, að hann mundi sitja slíkt af stokki, og láta Túngu-Odd hafa slíkt ofríki í fræmni að ósekju. Það er víst að betr særi allt, ef menn setti svo, að Blund-Ketill væri fyrri konu barn Geirs hins auðga, og væri hann fæddr í Noregi. Hafi þeir feðgar Ketill blundr og Geir komið út meðan Þórólfr var utan, um 912 í fyrsta lagi, þá getr Blund-Ketill með engu móti hafa verið meir en fimmtugr, eðr þó tæplega það, er hann brann; en vèr höldum víst, að hann hafi miklu eldri maður verið; er þá annaðhvort, að afi hans hafi fyr komið út, en í Eiglu segir, eða hann er ekki barn Þórunnar Skallagrímsdóttur. Hænsa-Þóris saga nær nú ekki nema yfir þau misserin sem brennan varð, og næsta árið á eptir, eða svo sem því svarar (964—965).

Það er merkilegt, að Ara, svo vitran mann, gat misminnt svo, að það væri Þorkell Blund-Ketilsson, er inni brann. Af útkomu þeirra Geirs og Ketils blunds er hægt að sjá, að það getr ekki haft stað eptir aldri þeirra feðga, og þó er nefndr í Laxdælu (kap. 7) Þorkell Blundketilsson, faðir Hersteins. Í ættinni voru nú svo margir Katlar, og allir voru kendir við Blund, svo auðvelt var að víxla nöfnunum, en þó er þetta vottr þess, að ættarmót er á sögnum Ara fróða og Laxdælu, enda er hvortveggja úr Breiðafirði.

Nú var þá brenna Blund-Ketils 964, en vetri síðar vígsóknirnar á þingi, og fjórðungsdómar settir (965). Dómarnir hétu svo: Breiðfirðingadómr, Eyfirðingadómr, Rángæingadómr og Austfirðingadómr. Skyldu sakir koma í þann dóm, er sá átti þingfesti í, er mál var höfðað á hendr, en ekki var haft tillit til hvar hann hafði bústað. Hefði til að mynda Austfirðingr gjörzt þingmaðr Snorra, svo átti að sækja mál hans í Breiðfirðingadóm, enda var og ríkt á lagt, að segja rétt til þingfesti sinnar. Hver goði skyldi nefna mann í dóm, en dómarnir voru fjórir, og var því ferföld dómnefna, en í hverjum dómi sátu 36 menn, þrennar tylftir.

Með því Túngu-Oddr er svo mjög viðriðinn þetta brennumál, þá höfum vèr látið bifa að segja frá, hvar hann kemr víðar við sögur, en talið að eins ætt hans að framan; en hann var í frænd-

semi og mægðum við allar ættir í Borgarfirði, og var sjálfr höfuð Borgfirðinga alla sína tíð. Vær höfum getið, hversu skammt að er talið frá Oddi og upp til landnámsmanna, en nú skulum vér tilfæra rök til þess að hann muni þó hafa lifað fram undir 990. Í annálum segir nú svo, að Túngu-Oddr andaðist 964; í sögu Hænsa-Þóris er og sagt, að hann hafi dáið skömmu síðar af elli og sorg eptir missi sona sinna, því hvorugr þeirra kom út aptr síðan til landsins. En vér getum með vissu sagt, að hann lifði lengi eptir þetta; því hann kemr víða við sögur síðar. Deila hans við Egil Skallagrímsson varð ekki fyr, en Egill var kominn frá Borg, en frá Borg fór hann ekki fyr en laungu eptir að Blund-Ketils brenna varð. Eptir sem næst verður komið af Egils sögu varð það svo sem 983, að þeir deildu Egill og Oddr. Sama er og þar sem segir, að þeir Þorsteinn og Túngu-Oddr deildi við Grímar á Grímarsstöðum (Egils s. kap. 28); því Þorsteinn tók ekki við forræði fyr en 980, og verður þetta að hafa verið enn síðar, en deilur þeirra Egils og Odds. Enn er það, sem segir um víg Hallbjarnar, er vo Hallgerði dóttur Túngu-Odds. Þegar eptir vígið fór Snæbjörn galti utan, að leita Gunnbjarnarskerja. Þetta hefir nú raunar verið fyr, en Eyrfkr raudi fór að byggja Grænland (985), en þó mjög skömmu, því sonasynir Einars stafhyltíngs eru nefndir með í förinni; en vaxna sonasonu getr Einar ekki hafa átt fyr en svo sem 980; Einar sjálfr var sonarsonr landnámsmanns, og þremmenníngur við Þorkel Geitisson í Vopnafirði, enda var hann og í málinu móti Egli með Túngu-Oddi (um 983); en þá var hann og mjög gamall maðr, og á aldr við Egil, og lætr nærri, að sonasynir hans hafi um það leitið verið frumvaxta, og hefir víg Hallbjarnar því ekki orðið fyr en svo sem 980. Þorkell Geitisson, sem þó var samliða Einari, var miklu yngri og var ókvongaðr um þetta leiti. Oddr hefir líklega lifað fram undir 990. Við Harðar sögu kemr Túngu-Oddr ekki, og var þó Torfi Valbrandsson dótturmaðr hans; getr margt til þess borið. Helzt ætti hans að vera getið, þar sem Torfi deilir við Grímkel (951); þar er hans þó ekki getið, og vita þó allir að hann var á lífi þá. Síðar gæti hann helzt komið við söguna þrjá hina síðustu vetr 983—986, er Hörðr var í sekt, og svo við dráp þeirra Hólmsverja, en heldr ekki þar er hans getið; hefir hann því varla stórvægilega verið ridinn við þau mál; því þó Harðar saga sè ekki allsendis greinileg í frásögu sinni, þá mundi þess þó getið. En ekki verður dregið af því um aldr Odds,

þar sem hans heldr ekki er getið við fyrra hlut sögunnar; gjörir þetta heldr ekki neitt til, þarsem vèr vitum, að dráp og sekt Hólmverja gjörðist á sömu misserum, eða þó mjög litlu síðar, en deilur þeirra Odds og Egils, svo Odds mætti vera getið hefði hann á annað borð verið mjög við þan mál ridinn.

Fyrir utan landnám Skallagríms skipti nú þíngum, og koma því næst þeir Raudmelingar (sbr. bls. 218); um aldr þeirra hafa menn nú ekki annað að styðjast við, en það, sem rekja má af ættum, og mægðum þeirra við utanhæradsmenn, og mun brátt sjást, að nokkuð vandhæfi er á að koma öllu heim svo vel fari. Það er nú fyrst, þar sem segir, að Þorfinnr, sonr Selþóris, ætti Jófríði, dóttur Túngu-Odds, því það er þó raunar svo, að þegar gáf er að aldri þeirra Odds og Þorfinns, þá mun því varla verða komið saman; það er nú reyndar mikið vandhæfi á um aldr Túngu-Odds, sem vèr höfum getið, en það þykir þó líkast, að hann geti ekki verið nógu gamall maðr til að vera tengdafadir Þorfinns, og yrði hann þá jafnhlida Sel-Þóri landnámamanni. Sá Túngu-Oddr, sem við Egil deildi, getr nú ekki verið eldri en 920, Þorfinnr hefir því hlotið að vera eldri maðr en Oddr, og sèst það ljósast þegar borið er saman við Þórsnesínga og Álpt-firðínga. Þorbrandr í Álptafirði átti þurfið, dóttur Þorfinns, en nú voru þeir Þorbrandssynir fóstbræðr og jafnaldrar Snorra goða; og eru þeir því fæddir um 960; nú má þá af því telja til um aldr móður þeirra, og getr Þorfinnr varla verið fæddr síðar en 910, og það lætr nærri um son Sel-Þóris. Hvað lengi nú Þorfinnr hafi lifað verðr ekki af öðru ráðið, en því, sem Landnáma segir, að hann gekk á hólmi við Guðlaug auðga, dótturson Kjarlaks hins gamla. Guðlaugr er jafnhlida Víga-Styr, og mun vera fæddr nálægt 940, og getr því þetta vel hafa gjörzt um 970, það kemr og vel við það, að þurfrðr, dóttir Túngu-Odds, en kona Torfa Valbrandssonar, græddi þá, en hversu lengi nú Þorfinnr hafi lifað síðan, verðr ekki sagt. Nú er það eitt til: að þurfrðr hafi verið fyrri konu barn Þorfinns, og lángezt barna hans, og hafi Þorfinnr í elli sinni fengið Jófríðar, dóttur Túngu-Odds, enda segir í Gunnlaugssögu, að synir þeirra Þorfinns og Jófríðar væri í upp-vexti, er kristni kom á Ísland; en hvað sem nú þessu líðr, þá er hitt víst, að Raudmelingar hafa verið í mægðum við Túngu-Odd. Þar er úr vöndu að ráða. Þeir frændr höfðu mikinn átrúnað á þór, og eru næstum allir kendir við hann; nú má vel

vera, að fleiri en einn hafi borið Þorfinns nafn; en hvort allt er sami maðrinn, dótturmaðr Túngu-Odds og af þeirra Þorbrandssona, það látum vér ósagt. Þeir voru alls sjö synir Selþóris, og eru fjórir þeirra kendir við þór, vin þeirra; tveir þeirra bræðra, Þorkell og Þorgils, áttu báðir Unni, dóttur Álfs í Dölum. Þórólfr refr, bróðir Álfs, féll á Þingnesþingi 965, en Álfr var lángefi Þorgeirs Hávarssonar; því verða þeir bræðr nokkuð gamlir til að vera dóttursynir Túngu-Odds, og því fremr sem Þorsteinn, sonr Þorgils, var vaxinn um 1007, því þá deildi hann við Snorra goða. Mun því Þorgils varla vera fæddr laungu eptir 950. Þórir hét enn einn af sonum Þorfinns, og má vel vera að hann hafi heitið Sel-Þórir, sem af hans, því Sels nafnið fylgir jafnan allri þessari ætt, en ekki eru ættir taldar frá fleirum þeirra bræðra. Öll þessi ætt er nú mikil og rík, og skáru þeir úr og skipuðu flestum málum fyrir sunnan fjall, enda styrktu þá svo mjög mægðir við Borgfirðinga, en lítið koma þeir við sögu þeirra Eyrbyggja og Þórnesinga, og hafa þeir haldið sinn flokk. Það er illa farið, að vér höfum ekki fyllri sögur af þeim frændum, því ættin er einhver hin fornasta, sem hínagð til lands hefir komið.

Fyrir utan Raudmelinga tóku við þeir Hofgarða goðar, hver fram af öðrum: Helgi um 980, þá Björn sonr hans, og Gestr Bjarnarson um 1000, en sístast Skáld-Refr Gestsson um 1030.

Nú koma þá þær ættir, sem bjuggu kringum Snæfells-jökul, og eru þær einhverjar hinar hamrömustu, sem finnast hér á landi. Grímkell, sonr Úlfs kráku, en bróðir Gunnbjarnar, er skerin í Grænlandshafi eru við kend, hafði numið frá Beruvík og út um Öndverðarnes. Í sögum þekkjum vér ekki fleiri með Grímkels nafni en þenna og Grímkel goða, enda höfum vér fyrir satt, að ættir þeirra hafi komið saman: báðir voru mægðir Valþjófsingum, því Grímkell Úlfsson átti Þorgerði Valþjófsdóttur, en Grímkell goði átti Signýju Valbrandsdóttur. Þórarinn korni var sonr þeirra Þorgerðar; hann mun hafa lifað um miðja þessa öld; kona hans var Jörunn, dóttir Einars í Stafaholti, en dóttir hans var Járngerðr, kona Úlfs Uggasonar; Þórarinn er sagt að væri mjög hamramr, og er svo sagt, að haugr hans hafi verið brotinn. Þórarinn er nú nokkuð úngr til þessa, því hann má vel hafa lifað framundir 980¹.

¹) Hangrinn sem átti að vera kendr við Þórarinn, hét Kornahaugr (Fornahaugr?); en Korní og Forní mun hvorttveggja vera jötuns nafn, og má

Milli Beruvfkr og Hellishrauns bjuggu þeir feðgar: Sigmundur, sonr Ketils þistils, og Laugarbrekku-Einar, sonr hans. Móðir Einars var Hildigunnr Beinisdóttir, Mássonar, Naddoddssonar. Það hafa í fornöld farið miklar sögur af bardaga og víðreign þeirra nafna, Laugarbrekku-Einars og Lón-Einars. Þegar Lón-Einar fór til vígs, sá hann jötun sitja á Lóndraungum og lét róa fætr, og skelldi saman svo að sædrif varð af, og kvað vísu; ekki sinnti Einar þessu, þó var þetta feigðarbóði, og féll hann. Frá víðreign þeirra nafna segir og í Bárðarsögu; en það er um þetta sem aðrar sögur kríngum Jökul, að allt er svo stórskorið, að það er torvelt að segja, hvað er tröll og hvað eru mennskir menn. Hitt mun þó víst, að þessi Laugarbrekku ætt hefir verið skyld Gnúpa-Bárði fyrir norðan; þetta sæst á ættar nöfnum, og ymsu öðru. Það má vel ætla á um aldr þeirra Sigmundar og Einars. Breiðr bróðir Einars átti Gunnhildi, dóttur Ásláks úr Lángadal, en Þormóðr, sonr þeirra, átti systur Skáld-Rafns; Einar sjálfr átti Unni, bróðurdóttur Ásláks. Áslákr lifði um miðja öldina (hèrumbil 950) og Skáld-Rafn var samtíða Gunnlaugi ormstúngu. Einar hefir því ekki getað lifað fyr en um 950, þar sem bróðursonr hans átti systur Rafns. Finnbogi hinn rammi Geirsson er kallaðr fimmti maðr frá Breið, og er auðvitað, að það er allr annar Finnbogi en hinn, sem sagan er af, en ættin er öll hin sama, kynjuð úr Þingeyjar þíngi.

Þeir Breiðvíkingar, synir Ásbrands frá Kambi, voru uppi um þetta leiti; vèr vitum eigi hvers sonr Ásbrandr var, en hann lifði framundir kristni og varð gamall mjög. Björn Breiðvíkingakappi og Arnbjörn sterki eru merkastir sona hans. Þursðr hét dóttir Ásbrands; hana átti fyrst Kolli, sonarsonr Grímkels landnámamanns, en síðan átti Þursðr Þorbjörn digri. Nú verðr því Ásbrandr samliða sonnum landnámamanns, enda hyggjum vèr að hann sè landnámamanns son sjálfr; enn betr má ákveða um aldr hans og barna hans, því synir þeirra Þursðar og Þorbjarnar digra voru þeir Gunnlaugr og Hallsteinn og Ketill kappi, er koma við Máhlíðingamál og voru þá frumvaxta menn, á aldr við þá Þorbrandssonu; því eru þeir einum lið fyr Breiðvíkingar, Björn og Arnbjörn, en þeir Eyrbyggjar, Þorlákssynir, eða þeir Álptfirð-

vel vera að haugbúiinn hafi aldrei verið annað en tröll, en eigi mennskr maðr.

íngar, þó þeir sè allir samtíða í héraði. Þó hyggjum vèr að Björn Breiðvíkingakapli sè fæddr eptir 950, og mun hann vera töluvert yngri en Þuríðr, systir hans. Þuríðr verðr og að hafa verið gömul, því Þorgerði, dóttur hennar, átti Önundur sjóni, þó getr varla annað verið, en að hún sè sðari kona Önundar, því varla getr hún verið móðir Steinars, en því sðr amma Kórmaks. Það var um 984 að Björn lagði ferðir sínar til Þuríðar að Fróðá, en hún var seinni kona Þorbjarnar digra; það var þó ekki fyr en Þorbjörn mágr hans var fallinn, að Björn lagði ást á Þuríði, en Þorbjörn féll í Mávahlíðar bardaga. Þorbjörn var sonr Orms ens mjóva, er land hafði numið að Fróðá. Vèr höfum fyrir satt, að þessi Ormr hafi verið frá Gaulum, af sömu ætt sem Ormr Fróðason, er land nam fyrir austan og bjó í Gaulverjabæ, en móðurfaðir hans var Þorbjörn gaulverski, og mun allt sama nafnið, og svo Fróða nafnið, sem Ormr mjóvi kendi bæ sinn við. Hallveig, kona Íngólfs, var og af þessari sömu ætt.

Því næst eru nú Eyrbyggjar, sem sagan er við kend, og fara nú ættir meir að dragast að Þórnesíngum og Kjalleklíngum og vestr á bóginn. Vestar hafði komið hingað út með Þórólfr blöðruskalla, föður sinn, afgamlan; það mun hafa verið nálægt 900. Ásgeir hét sonr Vestars. Þeir voru svilar: Þorgrímr goði, faðir Guðlaugs audga, er fyr var nefndr, og Ásgeir, og áttu sína systurina hvor, dætr Kjarlaks hins gamla: hét Gerðr kona Þormóðar, en Helga kona Ásgeirs. Þorlákr var sonr þeirra Ásgeirs, en synir hans voru nú aptr þeir Steinhórr á Eyri og bræðr hans. Móðir Steinhórs var Þuríðr, dóttir Audunar stota landnámamanns, var því Maddaðr Írakonúngr lánafi Steinhórs. Kjarlacr hinn gamli var og lánafi hans, enda mun Steinhórr hafa verið nokkru yngri en Snorri goði, enda eru þær ættir, sem taldar eru frá Steinhórr, furðu seint; hann átti dóttur Þorgils Arasonar, sem þó lifði fram yfir 1020, og varla hefir verið eldri maðr en Steinhórr sjálfr. Gunnlaugr, sonr Steinhórs, átti Þuríði hina spöku, dóttur Snorra goda (fædd 1028). Það eru þó ófgar í Bandamannasögu, að synir Steinhórs á Eyri eru taldir með frumvaxta mönnum (um 1055), nema því að eins að hann hafi átt sonu á sjötugs aldri, eins og Snorri goði átti dætr, en vèr teljum það þó ólíklegt.

Næst inn frá Eyrbyggjum voru þeir Kjalleklíngar, og voru þeir skyldir Eyrbyggjum og fylgdust þeir að málum; en ekki var þar jafngott vinfengi við Þórnesínga. Kjarlacr gamli andað-

ist nú fyrir þann tíma að alþingi var sett, og kemr því ekki þessu máli við (bls. 224), en Þorgrímr goði, sonr hans, var alla þessa stund uppi; hann getr varla verið fæddr laungu eptir 900, og mun vera litlu eldri en Þórðr gellir, sem sæst af deilum hans við Þorstein Þorskabít (um 932); það var það sumar að Þórðr gipti Þorgríml Þjóðhildi, frændkonu sína, dóttur Þorkels meinakrs, nábúa síns, sem búið mun hafa á Akri, næsta bæ við Hvamm. Þó nú Þorgrímr fengi Þjóðhildar svona snemma, þá eru þó hans synir ýngri nokkru en þeir synir Þórðar gellis; en synir Þorgríms Kjallakssonar voru þrír: Víga-Styrr, Brandr og Vermundr mjóvi. Vermundr segir Eyrbyggja að væri yngstr þeirra bræðra (Eyrb. kap. 12). Ásdís, dóttir Styrs, giptist Snorra um sumarið 983, enda var hún þá ung og sjálfsagt fyrir innan tvítugt; en þó getr Styrr faðir hennar varla verið fæddr öllu síðar en 940, og hefir hann þá verið hálfshjútr, er hann var veginn (1005). Vermundr mjóvi mun ekki vera fæddr fyrir 950, og er að eins að geta þess, að Brandr hinn örvi, sonr hans, var frumvaxta er Ólafr Tryggvason kom til ríkis, en mjög úngr hefir Brandr þó hlotið að vera og víst ekki tvítugt, því hann lifði fram á daga Haralds Sigurðarsonar, svo Vermundr getr vel verið faðir hans, og þarf ekki að vera fæddr fyr en svo sem 950—955, enda varð Vermundr gamall, því hans er getið fram undir 1020, og hefir hann víst verið hátt á sjötugsaldr, er hann fann Gretti Ásmundarson (1017). Þess þarf ekki að geta, að Brandr hinn örvi var ekki sonr Þorbjargar digru, dóttur Ólafs þá, því hún var síðari kona Vermundar. Móðir Brands var Guðný, systir Auðar, konu Þórarins svarta Máhlíðings; fyrir þá skuld veitti Vermundr Þórarni skáldi, mági sínum, og þeir Arnkell báðir. Þorgrímr goði Kjallaksson andaðist nú um sumarið 980, það sama og hann hafði deilt við Illuga svarta (Eyrb. kap. 12). Hann var þá blindr, enda hlýtr hann að hafa verið þá nálægt áttæðu, því 50 vetr hafði hann verið höfðingi þar í héraði svo að vèr höfum sögur af, og lá það í sett, að margir urðu þeir gamlir frændr. Þá slutti Vermundr að Bjarnarhöfn, og bjó þar síðan rúma 20 vetr, framýfir kristni, áðr hann flytti vestr til Ísafjarðar (um 1003), og er rángt það sem segir í Víga-Styrs sögu því viðvíkjandi, enda getr hans í Eyrbyggju í bardaganum í Álptafirði (997) og víðar, og er Eyrbyggja hér ljósastr vottrinn.

Þeir voru enn fleiri Kjalleklíngar: Óttarr hét bróðir Þorgríms goða Kjallakssonar, hann mun hafa verið eldri þeirra bræðra. Vigfús í Drápuhlíð, er Snorri goði lét drepa (982), var sonarsonr Óttars. Helgi hét enn sonr Óttars, hann átti Kaðlínu, dóttur Bjólans konúgs á Írlandi og Kaðlínar Gaungu-Hrólfsdóttur. Ósvífr spaki og Einarr skálaglam voru synir Helga. Þar af sèst bezt, að Kjallakr hinn gamli getr ekki verið fæddr síðar en 870, eða þó heldr nokkrum vetrum fyr, að hann er lánqafi Ósvífrs spaka, en Ósvífr mun vera fæddr um 935 (bls. 275), því það mun ekki mega rengja það, sem Ari segir, að hann ræði drauminn Þorsteins surts, enda kemr Gestr Oddleifsson jafnsnemma við sögur (um 960), en þeir voru þrímenningar Gestr og Ósvífr, og önduðust báðir á sama vetri (1016), á nírfæðis aldri að víst má ætla. Ósvífr var þó ekki svo úngr er hann fór að eiga börn, því Guðrún, sem þó var elzt barna hans, er ekki fædd fyr en um 975, og hefir Ósvífr þá víst verið fertugr. Ekki vitum vèr nær Ósvífr slutti inn í Dali, en aldrei getr hans við nein mál þeirra Kjalleklínga, frænda hans, eða Þórnesínga. Einarr skálaglam, bróðir Ósvífrs, mun hafa verið yngri en hann, og það ekki svo lítið. Einarr mun hafa verið um tvítugs aldr er hann fór utan, en það var eptir 970, og var Hákon þá orðinn jarl. Það hefir verið nálægt 976 að hann orkti Velleklu sína, rétt á eptir að Hákon hafði hrundið af sér ánauð Dana, og friðað Noreg. Herferðin 975 til Danavírkis er hið síðasta af afreksverkum Hákonar, sem kvæðið getr um. Áðr en Einarr fór utan kynntist hann á þíngi við Egil Skallagrímsson; þá var Egill nálægt sjötugu, en hinn fyrir innan tvítugt; sagði Egill Einari frá ferðum sínum, og enn er þess getið, að þar kom tali þeirra, að þeir töluðu um skáldskap; fám vetrum síðar, er Einarr kom úr för sinni, færði hann Egli að gjöf skjöld þann, er hann hafði þegið af Háconi fyrir Velleklu, og orti Egill þar um Berudrápu. Þetta er Egils síðast getið að Borg, og er það nálægt 978—980. Síðan hafa menn ekki sögur af Einari, nema að hann laungu síðar orti enn annað kvæði um Hákon jarl. Einarr druknaði þar sem enn heitir Einarsoði, fyrir norðan Hráppsey á Hvammsfirði. Það er merkilegt, að hann er og í sögum kallaðr Skjaldmeyjar-Einarr. Einarr var lánqafi Steius Herðísarsonar frá Höll í Borgarfirði (Hallarsteins), bezta skálds (1060—1080).

Vèr sleppum Þórnesíngum að sinni, en tökum fyrst þá, sem bjuggu innar af þeim. Þau systkin Geirrför og Geirröðr höfðu

komid hingað af Hálogalandi. Geirrför kom síðar, og með henni Þórólfr bægifótr, sonr hennar. Geirrför var stórfeng og göfug kona, og gengr næst Auði djúpauðgu af konum vestanlands; segir það af rausn hennar, að hún lét skála gjöra um þjóðbraut þvera, og laðaði gesti. Þórólfr bægifótr, sonr hennar, lifði framundir 990, enda var hann þá ævargamall, og mun hann fæddr litlu eptir 910, og er hann á jöfnu reki og Þorgrímr goði Kjallaksson. Nú má þá ætla á um aldr Arnkels, sonar hans. Arnkell var töluvert eldri en Snorri goði. Nú var Arnkell veginn um 993, mun hann því vera fæddr nálægt 950, og mun hann hafa verið lítið á fimmtugs aldri er hann féll, en svo gamall er líklegt hann hafi verið, af því, að bæði átti hann vaxna dóttur, og Þórarinn Máhljófingr, systursonr Arnkels, var vaxinn og kvongaðr um 980, þegar Máhljófingamál hófust. Arnkell átti enga sonu, og gekk því eptir hans dag allt ríki hans undir Snorra goða. Arnkell er talinn eittlívert mesta göfugmenni í heiðni, og þó hann ætti illan söður, þá var þó ætt hans hin ágætasta, en hamröm mjög, og bar faðir hans nokkuð mikinn keim af því; en hær var, sem í fleirum háleyskum ættum, að mjög var tvískipt, að hær fundust bestir menn og verstir, þeirra er vèr þekkjum í fornum sið. Geirrför, systir Arnkels, var og kennd við tröllskap, en engin slík deili fundust með Arnkeli, og var hann siðaðr sem þeir er bezt voru. Skáld finnast og í þessari ætt, sem Þórarinn Máhljófingr.

Þeir Þorbrandssynir í Álptafirði voru fóstbræðr og jafnaldrar Snorra goða; einn þeirra bræðra hét og Snorri, og mun hann hafa fæðzt meðan Snorri goði var á fóstri með Þorbrandi í Álptafirði, og mun Þorbrandr hafa gefið syni sínum nafn fóstara síns, því vèr þekkjum engan fyr, er Snorri hafi heitið, en síðan dreifðist það nafn frá Snorra goða víða um land, og ef til vill í Noreg. Þorbrandr lifði fram undir 990, en var þá gamall; hann mun hafa fæðzt um 920, en þó ekki fyr, því hann var dótturmaðr Þorfinns á Rauðamel; varla getr hann hafa verið fullvaxinn er fjórðungsping var sett (932), þó Eyrbyggja teli hann þar með. Þorbrandr var sonarsonr Finngeirs, er út hafði komið með Geirrröði á Eyri, og var hann því ættaðr af Hálogalandi. Nú segir svo í einu handriti Landnámu, að hann væri sonarsonr Úlvars kappa, sem og kom út með Geirrröði, en það mun rángt, því Landnáma segir at Úlfar væri barnlaus, er Þórólfr bægifótr felldi hann á hólm. Allir

kalla og þorfinn föður þorbrands, nema Landn. 2. 13, þar er faðir hans kallaðr Vèbrandr. Þeir þorbrandssynir koma síðan við Grænlandsbyggíng og fund Vínlands, og frá Snorra þorbrands-syni er mikil ætt komin.

Inn frá Álptfirðíngum koma nú Lángdælir. Þar hafði numið þorbergr úr Jáfírði í Noregi; Áslákr sonr hans var dótturmaðr þórðar gellis, og má þar af marka útkomu þorbergs. Illugi hinn rammi var sonr Ásláks, en dóttursonr þórðar gellis. Frá honum eru Lángdælir komnir, en hann átti fjóra sonu og fimm dætr. Illugi rammi hefir nú verið öldúngis jafntíða þeim Snorra goða og þorbrandssonum. Þeir seðgar Áslákr og Illugi veittu þorgesti gamla á Þórnesþíngi móti Eyríki rauða (982), en þeir voru svilar Áslákr og þorgestr, dótturmenn þórðar gellis.

Á innri hluta Skógarstrandar bjuggu þeir þorgestlíngar. Þorgestr hinn gamli var sonr Steins mjögsiglanda, sem híngað mun hafa komið af Hálogalandi. Þorgestr var og dótturmaðr þórðar gellis; þó er að sjá sem hann hafi verið á aldr við þórð, því í Eyrbyggju getr um þorgest við deilur þeirra Þórnesínga 932; þetta er nú reyndar nokkuð ólíklegt, því 50 árum síðar er hans getið í Eyrbyggju, er hann sókti Eyrík hinn rauða til sektar á Þórnesþíngi, og enn er það, að Steinn lögsögumaðr, sonr hans, tók lögsögu 1031, en það er rétt 100 árum síðar en faðir hans kemr fyrst við sögur; vèr vitum nú ekki hve gamall Steinn var, er hann tók lögsögu, en fyrir 970 getr hann þó tæplega verið fæddr, enda verðr ekki sèð að þorgestr hafi verið svo gamall, er hann sókti Eyrík rauða á þíngi, því áðr hafði hann barízt við Eyrík, og sèllu þar tveir synir þorgests og risu vígsóknir þar af. Þegar Eyríkr rauði kom út aptr úr fyrstu Grænlandsferð sinni 985, þá var þorgestr enn á lífi og barðist þá enn við Eyrík, um vorið 986 (Landn. 2. 14). Því mun óhætt að fullyrða, að það sè ekki rétt að þorgestr komi svo snemma til sögunnar, og mun hann tæplega hafa verið fæddr þá er fjórðúngsþíngið í Þórnesi var sett. Ekki getum vèr sagt, hvort komið hefir saman ætt þorgestlínga og Gests hins spaka, þó hyggjum vèr að svo hafi verið. Gests nafnið er sjaldgæft nema í þessari ætt, eða þeim sem henni eru venzlaðar; vèr getum þessa, því svo er sem ráða megi líkur til, að saga Króka-Refs hafi gengið í ætt þorgestlínga, en Gestr Oddleifsson er talinn móðurbróðir Refs.

Þessar voru því helztar ættir fyrir vestan Jökul: Eyrbyggjar,

Kjalleklíngar, Þórnesíngar, Arukell goði, Álptfirðíngar, Lángdælir og Þorgestlíngar. Flestar þessar ættir, og svo hinar í kríngum Snæfellsjökul allt í kríng, voru af Hálogalandi, nema Kjalleklíngar og Þórnesíngar; þar sem það er ekki sagt með berum orðum, þá má ráða það af nöfnum, eða þá ymsu öðru. Nú er og merkilegt, að hvergi á Íslandi hefir verið jafnmargt hamramt fólk á jafnlitlu svæði, sem hér, og hvergi á landi slík trú á Þór, og gekk það jafnt í öllum ættum í Þórnesþingi, svo það er með fullum rétti að þingið er kennt við Þór. Hvergi á landi eru eins mörg nöfn kennd við Þór, sem hér; en það var vottr þess, að menn helguðu honum börn sín. Af sjö sonum Þorfinns á Rauðamel eru fjórir kenndir við Þór, og svo er trú þeirra á Þórisbjörgum, sem var Helgasell þeirra. Synir Þorláks á Eyri eru allir fjórir kenndir við Þór, en þeir Þorbrandssynir allir sex, nema Snorri einn; sama er um konunöfn, en einkum þó Þuríðar nafnið, sem kalla má að hver kona beri þar í þingi. Í flestu ber þetta hérað líkan svip í sögum, og ætla má að verið hafi fyr á Hálogalandi, og þaðan að norðan hyggjum vör að runnin sé trúin á Bárð.

Vör hverfum þá síðast til Þórnesfuga, sem þó verða höfuð allra í héraði þessu, svo vel sem það þó var skipað höfðingjum og ágætismönnum, svo að varla var annað hérað það fremr. Eyrbyggja fylgir og mest þeirri ætt, þó hún beri nafn af öðrum, sem þó miðr eru við hana riðnir, og segir hún mest frá Snorra goða og lángefðum hans; en þar við koma þá og Kjalleklíngar, Eyrbyggjar, Þorbrandssynir, en Arnkell goði þó einkum og hans ætt, og deilist sagan í tvo kafla: viðreign Snorra við Arnkel, en síðan deilur Snorra við Eyrbyggja (997—998), og þar af ber sagan nafn sitt. Þessi saga er nú svo ágæt í alla staði, og allt hvað tímatal snertir er þar svo fast, nema smámunir einir, að það er auðvelt að greiða úr flestu í henni. Það sem að laudnámun viðvíkr er að framan getið um. Þórólfr Mostrarskegg var nú ekki af sömu ætt sem hinir Breiðfirðíngar, en þó hann væri einn úrættis, þá venzlaðist þó síðan hans ætt á svo margar lundir, einkum við þá Hvammsverja, að það má á síðan telja það allt einn kynþátt. Í karllegg frá Þórólfi hélzt jafnan hof og þinghelgi; en til að ákveða aldr þeirra feðga verðum vör að taka langt fram, og telja frá Snorra goða. Snorri goði andaðist 1031, og hafði þá sjö um sextugt; er hann því fæddur árið 964; nú var Þorgímr faðir hans hálfþrítugr, er hann var veginn, fám vikum

fyr en Snorri fæddist, og er Þorgrímr fæddr 939; Þorsteinn Þorskabítr var og hálfþrítugr þá er hann druknaði, og var það um haustið eptir að Þorgrímr fæddist, sonr hans (Eyrb. kap. 11). Þorsteinn Þorskabítr fæddist því 914, og lifðu þeir feðgar til samans rétta 50 vetr (914—964). Þá var Þórólfr Mostrarskegg víst nærri áttæðis aldri, er hann átti Þorstein; Unnr hét móðir Þorsteins; hana átti Þórólfr í elli sinni, en enginn veit hvers dóttir hún var; þótt sumir kalli hún sè dóttir Þorsteins rauðs, þá segir svo, að „Ari fróði telr hana með engu móti með hans börnum“ (Eyrb. kap. 7), og það mun rétt, því það má víst ætla, að Auðr hafi gípt allar dætr Þorsteins rauðs í lifanda lífi; en þá var hún önduð er Þórólfr fékk Unnar. Líklega hefir þó Unnar-nafnið leidd menn á þessa getgátu, og má víst ætla, að hún hafi verið frændkona Auðar djúpauðgu, því varla var líklegri önnur ætt að Þórólfr mundi mægjast í. Um aldr og útkomu Þórólfs er getið bls. 224. Það er svo að sjá, sem Þórólfr hafi verið á aldr við Björn austræna; menn skyldu á sögunni halda, að hann væri eldri, en af ætt og aldri Kjallaks hins gamla þykir auðsætt, að Björn austræni sè eigi fæddr eptir 840, því Kjallakr gamli mun fæddr um 865, enda átti hann systur Steinólfs hins lága, og eldri en svo getr Þórólfr heldr ekki hafa verið. En hvort Þórólfr andaðist 920 eða nokkru síðar verðr ekki sagt, því ekki verðr með vissu sèð, hvort Þorsteinn sonr hans var þá svo gamall, að hann þá þegar gæti tekið við föðurleifi sinni, þó er það varla trúlegt, því Þórólfr var víst nálægt hálfáttæðu er hann átti Þorstein.

Nú segir ekki af Þorsteini fyr en deilan hófst með þeim Kjalleklíngum og Þorsteini á Þórnessþingi. Vèr höldum, að þessi bardagi, og það, að fjórðungsþíng var sett, hafi ekki orðið fyr en nokkru eptir 930, eðr eptir að alþingi var sett, og drögum vèr til þess ymsar líkur. Eyrbyggja segir, að þeir væri þá allir vaxnir og viðriðnir þessi mál, Þorbrandr í Álptafirði og Þorgestr gamli og ymsir aðrir. Þetta getr nú reyndar ekki staðizt um hvorugan þeirra, heldr hafa það verið feðr þeirra, þeir Þorfinnur í Álptafirði og Steinn mjögsiglandi, en ætíð verðr þó þetta vottr þess, að sá, er söguna sagði, hefir hugsað sðr, að ekki hafi þessi tífíndi orðið svo ýkja snemma, er hann lætr þessa menn vera þar viðriðna; en það er þó helzt af aldri Þorgríms goða og Þórðar gellis að vèr drögum þetta; það hefir enganvegin getað orðið fyrir

930, því Þorgrímr goði, foringi Kjalleklínga í þessum deilum, andaðist árið 980; er þar 50 ára bil, og því má varla ætla að það yrði fyrir þann tíma að alþingi var sett. En vèr höfum annað vissara skýrteini. Þórðr gellir er sagt að þá væri mestr höfðingi í Breiðafirði, og bjó hann þá í Hvammi, er þetta var. Nú voru honum send orð, svo að hann gæti komið sættum á; bæði eptir aldri Þórðar er það líkast að þetta hafi orðið heldr nokkrum vetrum síðar, enda verðr þetta enn ljósast af aldri Þorsteins Þorskabíts, því hann var kvongaðr er þetta var, og átti hann Þóru, systur Þórðar gellis. Nú voru einmitt Þórði gjörð orð, því menn treystu honum best að geta komið sættum á; hann var vinr hvorratveggja, náskyldr Kjalleklíngum, því þeir voru þrímenningar: Ólafr feilan og Þorgrímr goði, og mægðr Þorsteini Þorskabítt. Nú var Þorsteinn fæddr 914; má því ekki ætla, að hann hafi verið mjög fyrir innan tvítugt er þetta var; það mun því réttast að ætla, að þetta hafi orðið á árunum 932—934, og hafi fjórðungsþing þá verið sett. Börn Ólafs feilans höfum vèr áðr getið um, að engin þeirra mundi fædd fyr en 910, og kemr það vel heim við þetta. Nu var þá þingstaðrinn sluttr, en Þorsteinn reisti bæinn að Helgaselli, og hefir það verið um 935; því er Helgasell ekki fullkomin landnámsjörð, en þar bjó Þorsteinn þá vetr, sem hann lifði síðan, og voru það ekki nema svosem fjórir eða fimm vetr; en faðir hans Þórólfr hafði búið alla æfi að Hofstöðum. Í Þórsnesi reisti nú Þorsteinn og bæ, og gaf hann Þorsteini surt, bróðursyni sínum, og bjó Þorsteinn surtr þar alla æfi síðan. Þorsteinn Þorskabítt gjörðist nú mikill höfðingi, en þá drukknadi hann sviplega 25 ára gamall. Þetta var um haust, en um sumarið hafði fæðzt Þorgrímr sonr hans, gaf hann Þór þann son sinn, og kvað hann vera skyldu hofgoða eptir sinn dag. Börkr var annar sonr Þorsteins, og var hann nokkrum vetrum eldri en Þorgrímr. Nú var þá Þorgrímr fárra mánaða, er faðir hans dó (939). En í æsku hans og þeirra bræðra hafði Þorsteinn surtr hofstjórn og godorð, og voru það hërubil 20 vetr að svo fór fram, og alla þessa stund bjó hann í Þórsnesi. En er þeir uxu upp bræðr, þá vildu þeir vera mest metnir, en Þorsteinn surtr vildi ekki við þá bægjast, og vildi flytja bygd sína inn á Hrappstaði í Laxárdal; en í búfærslunni drukknadi hann, og kona hans og dóttir; hófust nú deilur útaf arfi hans. Nú þó að Þorsteinn surtr væri bróðurson Þorsteins Þorskabíts, en bræðrungr þeirra Þorgríms goða og Barkar digra, þá var þó

Þorsteinn surtr miklu eldri en Þorsteinn Þorskabítr, og kom það af því, að þeirra var svo geysimikill aldrsmunur bræðra, Þorsteins og Hallsteins, þar sem Hallsteinn kom fullfíða út 886, en hinn er fæddur 914, svo þeirra var 40—50 ára munur. Þorsteinn surtr er líklega fæddur heldur fyrir en eftir 890, og hefir hann verið nálægt tvítugu er Þorsteinn Þorskabítr, fæðurbroðir hans, fæddist, og er líklegt að hann hafi haft forráð eftir andlát Þórólfs Mostrarskeggja, meðan hinn var úngr og hafði ekki aldr til að taka við goðorði; má af því marka, hvílkir þrúðmenn Þorsteinn surtr var, að hann skyldi ekki nota sér æsku frænda sinna. Nú má af þessu sjá, hversu geysimikill aldrsmunur tífum getur verið með bræðrum. Þorsteinn hefir verið sjötugur eða vel svo, er hann drukknadi, enda segir í sögum, að hann væri þá hnígunn. Fám vetrum fyrir en hann drukknadi hafði hann fundið sumarauka, sem hann er síðan ætíð kenndur við. Það var, sem Ari fróði segir, á dögum Þórarins lögsögumanns, enda sèst það best, að svo hlýtr að hafa verið, á því, að Ósvífr hinn spaki ræð drauminn. Nú má af því ætla, að Þorsteinn surtr hafi fundið sumarauka um 955; hefir Ósvífr þá ekki getað verið meir en tvítugur, eða mjög lítið þar yfir; en nálægt 960 drukknadi Þorsteinn surtr; bæði kemur það best heim við aldr Þorgríms goða og Barkar digra, og svo við Laxdælu, því þar er að sjá, sem Ólafur þá hafi þá einmitt verið tólf vetra; en hann fæddist um 948. Í Gísla sögu Súrssonar segir nú, að þegar þeir Súrssynir og Þorkell auðgi komu fyrst þangað suður, en það var, sem af sögunni má telja, 959, þá bjó í Þórsnesi Þorsteinn Þorskabítr, og bauð hann þeim heim til sín annað vor (Gísla Súrss. s. kap. 5.) Nú vitum vèr, að Þorsteinn Þorskabítr var þá laungu andaður, og er hère villzt á þeim nöfnum, Þorsteini surt og honum, enda bjó Þorsteinn Þorskabítr á Helgafelli, en í Þórsnesi hét hær Þorsteins surts, og tökum vèr sönnun af þessu, að Þorsteinn surtr hafi lifað fram á þetta ár (Laxd. kap. 17—18.) Nú ræðist Þorgrímur vestr í Dýrafjörð um sama leiti (960), en fjórum vetrum síðar var hann veginn um haust að Sæbóli, en skömmu síðar fæddist Snorri goði. Þetta var árið 964. Nú eru hère til sanninda bæði Eyrbyggja og saga Gísla Súrssonar og enn fleiri sögur, og koma allir sagnir í sama stað niður, að Snorri goði sè einmitt fæddur þetta ár og ekkert annað; íslenzkir annálir segja og hið sama. Nú skulum vèr taka hverja fyrir sig, og leiða rök að þessu. Það er almæli, að Snorri

goði andaðist einum vetri eptir fall Ólafs konungs helga, og í Grettlu segir að hann andaðist um vor (kap. 78). En um aldr hans segir svo í Laxdælu (kap. 78): „Hann hafði þá 7 vetr ens sjöunda tugar; það var einum vetri eptir fall Ólafs konungs hins helga. Svo sagði Ari prestur hinn fróði“. Nú hafði Ari sagnir af þrífði, dóttur Snorra; mátti henni vera vel kunnugt um aldr föður síns. Sama segir í Eyrbyggju¹, að hann hefði sjö um sextugt, er hann dó. Nú segir enn, að hann væri þá nær hálfertugr, er kristni kom á Ísland. Þetta er og sögn Ara; kemr það reyndar í enga mótsögn við það, sem haft er eptir honum á hinum staðnum um aldr Snorra, því Ari taldi kristni opt frá 999, og svo telr hann aldr Halls, fóstura síns. Nú var Snorri fæddr um haust, og er því þetta öldúngis rétt. Vèr höfum því fyrir satt, að Þorgrímr hafi verið veginn 964 og Snorri fæddr það ár, og skulum vèr sjá, að með því einu móti kemst rétt rekspölr á allt það, sem sagt er um hann. Í Eyrbyggju segir, að Snorri var þá 13 vetra er hann fór utan (977), en einn vetr var hann í Noregi (978), og kom að Helgafelli síð um haust þetta sama ár, en öndverðan vetr sama ár kom Eyjúlfr grái frá vígi Gísla Súrssonar. Nú féll Gíslí í sekt vetri síðar en Þorgrímr var veginn (965); og í sekt var hann, sem í sögu sjálfs hans segir, 13 vetr, og það á hið fjórtanda ár, sem leið frá þingi og til vetrnáttu. Hann var þá veginn 978, og ber því öldúngis saman við Eyrbyggju.

Nú reisti Snorri bú að Helgafelli næsta vor (979), þá var hann 15 vetra gamall; má þá eptir Eyrbyggju telja þaðan þingin hin næstu, og aptr að Grænlands bygging, og verðr jafnan hið sama uppi. Á hinu fyrsta þingi, er Snorri var goði (980), deildu þeir Þorgrímr Kjallaksson og Illugi svartí. Þorgrímr goði andaðist síðar sama sumar (Eyrb. kap. 18.) Á næsta þingi kljádust Máhlífingamál (981; Eyrb. kap. 18—22); þar deildu þeir Arnkell og Snorri goði. En á þriðja þingi (982) var sóktr til sektar Eyrríkr rauði, og fór utan sama sumar og fann Grænland í þeirri ferð. Nú var hann fyrst þrjá vetr á Grænlandi (982—985), en síðan einn vetr á Íslandi, áðr hann færi að byggja Grænland (986). En nú segir Ari, að „það vor, er hann tók byggja landið, 14 vetr-

¹⁾ Það stendr í síðasta kapitula sögunnar í handriti, sem enn hefir ekki verið prentað eptir: „hann andaðist úr sótt á hinum VII vetri ens LXX aldrs síns, það var einum vetri eptir fall Ólafs konungs hins helga.“

um eða 15 fyr en kristni kæmi hér á Ísland, að því er sá taldi fyrir Þorkeli Gellissyni á Grænlandi, er sjálf fylgði Eyríki hinum rauða út" (Ísland. b. kap. 6.) Í Eyrbyggju segir hið sama í beztu handritum, að það væri „14 vetrum fyr en kristni væri lögtekin á Íslandi", og af þeim tveim vetrum, sem Ari lætr leika á, er það sá rétti. Vær viljum hér enn geta eins viðvíkjandi aldri Snorra. Þar sem Kristnisaga segir (kap. 1): að þegar Friðrekr biskup kæmi til landsins hafi Snorri verið 18 vetra gamall, og hefði tekið við búi að Helgafelli. Nú segir, að biskup kæmi út 981, skakkar þá einu ári, því 982 var Snorri fyrst 18 vetra, enda er líklegt að aldr hans sé talinn frá vestrferð Friðreks biskups til Breiðafjarðar, sem varð að öllum líkindum ári síðar, eða 982. Þetta sama vor (982), sem Eyríkr var útlægr gjör, gipti Snorri Þuríði, dóttur Barkar digra en hálfseystur sína, Þóroddi skattkaupanda. En sjálf kvongaðist hann á næsta sumri (983), og fékk Ásdísar, dóttur Víga-Styrs, þá var því Snorri 19 vetra, er hann kvongaðist (Eyrb. kap. 28).¹ Nú slitnar síðan nokkuð þráðrinn í Eyrbyggju, og byrjar að segja frá deilum þeirra Snorra og Arnkels goða, og lauk með dauða Arnkels. Þingdeildir þeirra byrjuðu fyrst í Máhlöðingamálinu (981); en síðan kom Þórólfur bægifótr Snorra í fjandskap við Arnkel son sinn; þetta byrjaði svo sem 985, og óx síðan meir og meir, en frásögnin er á þessum árum ekki svo greinileg, að talið verði ár fyrir ár. Þó geta menn með nægri vissu vitað um fall Arnkels, þegar talið er aptr frá bardaganum í Álptafirði 997; því það má telja fjóra vetr frá vígi Arnkels og

¹) Af Eyrbyggju geta menn og ákveðið um Fyrisvalla-orustu. Þóroddr skattkaupandi kvongaðist og fékk Þuríðar 982, en þá byrjaði Björn Breiðvíkingakappi að gleþja Þuríði. Liðu svo nokkrir vetr, þar til Snorri fékk því ráðið, að Björn skyldi fara utan. Sama sumarið fæddist Kjartan, og kölluðu menn hann son Bjarnar. Kjartan var 15 vetra, eðr 14 (svo segir í bezta handriti) er Fróðár-undr urðu (1000). Hefir því utanferð Bjarnar verið heldr 985 en 986. Hann réðist fyrst í lög með Jónsvíkingum, og var í Jónsborg, er Styrbjörn vann hana, og var síðan með Styrbirni og Jónsvíkingum í Fyrisvalla orustu. Á þessu sèst, að sú orusta hefir verið skömmu fyrir 990 (um 988). Ekki mega menn láta það villa sig, þar sem segir, að í orustunni hafi Eyríkr Sviakonungr hinn sigrsæli heitizt Óðni til sigrs innan 10 vetra. Slíkar sögur eru algengar um fornkonunga Svía. Það er víst að Eyríkr lifði ekki 10 ár síðan. Sigfróð stórráða var ekkja árið 991. En á þeim árum, 990 — 994, andaðist þó Eyríkr konungr.

aptr að þeim bardaga; hefir því víg Arnkels orðið 993, litlu fyrir jól, þá vantaði Snorra goða einn á þrítugan, en upp frá þessu stóð enginn honum til jafns; en alla þá stund, sem Arnkell lifði, átti Snorri ervitt og við ramman reip að draga. Nú byrja þá, eptir víg Arnkels, deilir þeirra Eyrbyggja og Álptfirðinga. Á þingi eptir víg Arnkels (994) var gjört nýmæli á alþingi um vígsaðila; skyldu aldrei konur vera vígsaðilar, og ekki karlmenn yngri en 16 vetra. Á sama þingi var þorleifr kimbi gjör utan 3 vetr fyrir víg þetta. Þorleifr var þó ekki nema tvo vetr utan (994—996); þá var hann síðan einn vetr á Íslandi (997), en um haustið sama (997) varð bardaginn í Álptafirði, og sama ár nokkru fyrir jól fundrinn á Vigrafirði. Á þingi um vorið eptir (998) var sætt á öll þessi víg, og sama sumarið gjörði Snorri atfór að Birni Breiðvíkingakappa. Hvort það nú var þetta sumar eða hið næsta (999) að þeir fóru til Grænlands þorbrandssynir, getum vér ekki með vissu sagt, þó það sé líkast að það hafi verið næsta sumar fyrir kristni, og ári eða tveim síðar fór Snorri þorbrandsson með þorfinni karlsefni til Vínlands. Þegar á eptir, sumarið sama sem kristni var lögtekin, urðu Fróðár-undr (1000). Að rétt muni sett um orustuna í Álptafirði sèst bæði af því, að þetta gjörðist rétt á undan Fróðár-undrum, eða því, að kristni kæmi hær á land; það sèst og af för þeirra þorbrandssona til Grænlands og fundi Vínlands. Enn má til færa aldr þórodds, sonar Snorra goða; hann var 12 vetra þegar orustan varð í Álptafirði. Nú fèkk Snorri goði Ásdísar árið 983; sèst á því, að þessi fundr gat ekki verið fyr en 996, eptir aldri þórodds, en það sanna er, að þóroddr fæddist 985, er þau höfðu verið tvo vetr saman Snorri og Ásdís. Þóroddr var elztr allra sona Snorra, hann kemr síðan við sögu Ólafs helga og við Grettlu. En eptir það, að málum Eyrbyggja og Álptfirðinga var lokið, og Fróðár-undr voru liðin, og sama sumarið og kristni kom, þá slitnar nú aptr þráðrinn í sögunni, enda er þá aðalefni hennar úti, og það sem segir af Snorra hin næstu 30 ár sem hann lifði, má ekki álfsta meir en niðrlag sögunnar. Nú lauk og eptir þetta þeim aga og ófriði, sem svo lengi hafði verið í héraðinu, þar til Styrr var drepinn 1005; þá flutti Snorri goði næsta vor að Túngu (1006); byrjuðu þá deilur hans við Borgfirðinga. En 25 ár bjó hann að Túngu, og andaðist, sem kunnugt er, 1031, vetri síðar en Ólafr helgi féll.

Allar þessar ættir, sem nú hafa verið taldar, eru að mestu

fyrir sunnan fjörð, og lúta undir Þórnesínga, en í öllu Þórnesþingi má segja að bygðin sè tvídeild: Þórnesíngar fyrir sunnan og utan Hvammsfjörð, en Breiðfirðíngar eðr Dalamenn fyrir innan fjörðinn; þó var með þeim öllum saman mikil frændsemi; en það eru þó einkum Breiðfirðíngar, Þórnesíngar og Kjalleklíngar, sem mestum venzlum eru bundnir. Breiðfirðíngakyn er nú allt komið frá Auði djúpaðgu og frændliði hennar, og deilist sú ætt aptr í margar sveitir, svosem Laxdæli og Hvammsverja, og eru margar sögur sem gjörzt hafa í þessu héraði, og Laxdæla, einhver hin mesta af Íslendíngasögum, er hëðan. Í Breiðafirði voru og mestir fræðimenn á landi, flest hirðskáld og fornskáld eru og þaðan og úr Borgarfirði. Ættvísi og sagnarit hófust fyrst þar og svo í Haukdæla ætt.

Brandr þríor hinn fróði hefir nú ritað Breiðfirðíngakyn, og það hyggjum vèr undirrót til landnáma sögu um vestrland. Þórir, lángrafi Brands, átti Hallveigu, dóttur Tinds Hallkelssonar, verðr því Ari fróði og Brandr mjög samtíða, og munu þeir hafa verið samtíða Þórir og Þorkell Eyjúlfsón, lángrafi Ara; víst höldum vèr, að þeir hafi eitthvað verið skyldir Brandr og Ari, því Brandr hèt og föðurbróðir Ara, og Brands nafnið er býsna títt í Breiðfirðíngakyni, en ekki verðr þó með neinni vissu sagt, hvernig ætt þeirra kemr saman. Það er merkilegt, að í ætt Brands kemr saman Breiðfirðínga og Borgfirðínga kyn, en í báðum þessum ættum voru sögumenn miklir, enda eru og úr þessum tveimr þíngum flestar hinar beztu sögur á landi hêr.

Við sögu Laxdæla koma nú flestar sögur um Breiðafjörð, og þó Hvammsverjar sè höfuðættin, þá er þó engin sèrstök saga til af þeim, því saga Þórðar gellis er nú töpuð. Það er ekki óvísða vandhæfi á með tímatal í Laxdælu, þó mun flestu mega til vegar koma ef vel er að gáð, enda er sagan sjálf viðburðarík, og nær yfir nærfelt hálfra aðra öld, svo þráðrinn í sögunni slitnar opt, sem nærri má geta á svo laungu bili. Það er Höskuldr Dala-Kollsson, sem á öllu þessa tímabili var höfðíngi Laxdæla, og svo Rútr bróðir hans, og er því næst að rekja aldr þeirra. Þorgerði, dóttur Þorsteins rauðs, gípti Auðr Dala-Kolli sama sumarið og hún reisti bú í Hvammi, en það var 892, eða þar um bil, sem að framan er sýnt. Höskuldr var sonr þeirra. Vèr vitum um Höskuld, að hann andaðist 985, af því má þá sjá, að hann mun ekki hafa fæðzt á fyrstu árum eptir brúðkaup þeirra Kolls

og Þorgerðar, og er líkast til að hann sæ ekki fæddr laungu fyrir 910, og er hann þá á rek við Þórð gelli. Kollr varð ekki gamall, og var Höskuldr „á úngum aldri“ er faðir hans andaðist. Nú sjáum vèr af aldri Rúts, að Kollr hefir andazt fyrir 920, því Þorgerðr fór utan eptir andlát hans, og giptist Herjólfri í Noregi; en Rútr sonr þeirra má ekki vera síðar fæddr en 923, sem brátt skal getið. Nú segir ekki um stund af Höskuldi annað, en að hann hefir verið í utanferðum um öndverða daga Hákonar Aðalsteinsfóstra, og var hann hirðmaðr hans; en síðan lét hann af utanferðum, og settist að búi, og fékk Jörunnar, dóttur Bjarnar í Bjarnarfirði, en systur Svans á Svanshóli. Kvonfång Höskuldar hefir verið nokkru fyrir 940, það má sjá af aldri barna hans. Nú verðum vèr af aldri Ólafs þá, sem var yngstr sona Höskuldar, að rekja það sem næst kemr. Ólafr var 17 vetra, er hann fór utan, en það var um miðja daga Haralds gráfeldar, eptir að Rútr var kominn til Íslands. Vèr höldum það hafi verið 965; er þá Ólafr fæddr 948. En Ólaf átti Höskuldr með Melkorku, sem hann hafði keypt í Noregi vetri áðr en Ólafr fæddist. Í Noregi var Höskuldr ekki nema einn vetr, árið 947. En þetta var nú tveim vetrum eptir að Egill var kominn til Íslands úr síðustu fór sinni. Nú er það merkilegt, hvað vel hær ber saman. Ólafr hitti Hákon konúng í Vík austr; en af konúngasögunum og Eighu vitum vèr, að einmitt þessi árin var Hákon suðr í landi til að verja land fyrir árásum Dana. Vetri eða tveim fyr fór hann herferð sína til Danmerkr, og styrkir þetta það, sem vèr áðr höfum sagt í þessu máli. Það mun fara mjög nærri, að Ólafr þá sæ fæddr þetta ár, enda kemr það heim við það, sem síðar segir. Þá var Ólafr 7 vetra, er Vigðís á Goddastöðum forðaði mauninum fyrir eptirsókn Íngjalds Sauðeyja-göða (955). Vigðís var sonardóttir Ólafs feilans, hefir hún því þá verið úng að aldri, er hún var gefin Þórði godða. Vigðís sagði skilið við Þórð, en hann tók þá til fósturs Ólaf þá, sjö vetra gamlan. Það næsta, sem sagt er frá, er drukknar Þorsteins surts. Á sögunni er að sjá, sem það væri í það mund, er Ólafr þá var 12 vetra (960), enda ber því öldúngis saman við það, sem af öðru má ráða, því það var í sama mund sem þeir hófust til mannvirðingar Börkr digri og Þorgrímr, og verðr það einmitt þessi árin, en ekki fyr, sem sjá má af aldri Ósvífrs spaka. Nú fór Ólafr utan 965, og var þá 17 vetra. Fyr hefir það ekki verið, því tvo vetrna

næstu á undan hafði Rútr verið með konungi, og mundi þess getið, ef þeir hefði verið þar báðir samt bræðr. Síðar hefir það heldr ekki verið, því Ólafr var þrjá vetr utan; en Gunnhildr var enn í Noregi er hann fór út til Íslands aptr (968), en vetri síðar mun Haraldr gráfeldr hafa fallið og Gunnhildr flúið úr landi; getr því hér enginn vafi verið á, að rétt sé talið um aldr Ólafs og utanför Höskuldar föður hans, eða þó svo, að ekki skeikar meir en einum vetri eða tveim. Af þessum 3 vetrum var Ólafr hinn fyrsta í Noregi (966); annan á Írlandi með Myr-Kjartani, móðurföður sínum (967), en hinn þriðja aptr í Noregi (968). Nú kom hann þá tví-tugr aptr til Íslands, og var einn vetr með föður sínum, en næsta sumar (970) beiddi hann á þingi þorgerðar, dóttur Egils Skallagrímssonar. Þetta kemr og allvel heim við aldr þorgerðar Egilsdóttur; hún var elzt barna Egils, og nokkrum vetrum eldri en Ólafr þá. Þetta kemr og vel heim við aldr barna þeirra Ólafs og þorgerðar, sem sjá má að flest eru sædd á árunum milli 970 og 980. Sama sumarið reisti Ólafr bú að Goddastöðum (970), og andaðist Þórðr goddi það ár. Nú er ekki víst, hvað marga vetr hann bjó þar áðr hann reisti bæinn að Hjarðarholti; það hefir þó varla verið nema svosem tvö ár. Í Egils sögu segir, að þorgerðr væri komin að Hjarðarholti þá er hún bætti helstríð föður síns eptir sonu hans (hèrumbil 975); mun því nærri sanni fara, að telja afsmæli Hjarðarholts 973, eða ári síðar. Þar bjó nú Ólafr, en faðir hans var gamlaðr, og hèlt Ólafi syni sínum til allrar virðingar. Höskuldr Dala-Kollsson andaðist 985; hann var á alþingi hvert sumar, og síðast sumarið 984, sem sèst af Njálu, en ekki var hann þó á þingi síðasta sumarið sem hann lifði. Höskuldr mun hafa verið hálfáttræðr, er hann andaðist (910—985). Ólafr þá tók nú alla virðingu í hèradinu. Hann andaðist 1005, og mun þá hafa haft sjö um fimmtugt. Hèr hefir að eins verið haft tillit til aldrs Ólafs, sem var yngstr af börnum Höskuldar. Höskuldr fékk Jórunnar fyrir 940, að ætlan vorri. Þetta sèst nú best af aldri þeirra barna Jórunnar og hans. Vèr viljum hèr að eins nefna Hallgerði, og var hún þó ekki elzt barna þeirra; Bárðr var elztr. Þegar Hallgerðr giptist Gunnari (974) var þorgerðr dóttir þeirra Glúms 14 vetra, og sat hún á brúðarbekk með móður sinni. Nú sæddist þorgerðr þá er þau höfðu einn vetr saman verið Glúmr og Hallgerðr (Njáls s. kap. 14); Hallgerðr hefir því verið gefin Glúmi 959. Hefir hún þó þá vart verið eldri, en 19

vetra, eða fyrir innan tvítugt, því þó áðr hefði hún átt þorvald, þá voru þau ekki nema einn vetr saman, og hún var gefin honum barnúng, líkt og segir um Guðrúnu Ósvífrsdóttur, að hún var 15 vetra gefin manni í fyrsta sinni. Nú mun því Hallgerðr vera fædd 940, en gefin þorvaldi 955, en Glúmi 959; en nærfellt hálf-fertug var hún, er Gunnar fékk hennar. Á aldri Rúts, bróður Höskuldar, leika meiri tvífmæli. Á aldri þorgerðar, móður hans, má sjá, að hann hefir ekki fæðzt síðar en svosem 923, og það með því móti, sem og mun verið hafa, að þorgerðr hafi þá verið nálægt fimmtugu, er hún átti hann. Aldr þorgerðar er nú einhver hin bezta sönnun fyrir því, að það er rétt, sem sagt hefir verið um útkomn Auðar djúpaudgu, og það getr ekki hafa verið fyr, en vèr höfum sett og Eyrbyggja segir, því hafi Rútr fæðzt þetta ár, sem hèr er sagt, þá voru þó liðnir þá þrjátígi vetra frá því þorgerðr giptist fyrst, og Auðr reisti bú í Hvammi, en ólíklegt væri, að hugsa sèr Rútr eldri en þetta. Nú ólst Rútr upp í Noregi um hröð; hafa nokkrar tvísagnir risið af því, að Laxdæla nefnir að eins þessa fyrstu veru hans í Noregi, en getr ekki þess, er hann fór utan, eptir að hann hafði beðið Unnar Marðardóttur; en öllum voru kunnugir kærleikar þeirra Rúts og Gunnhildar. En af því Laxdæla ekki nefnir utanferð hans hina síðari, og þeim, sem söguna ritaði, ekki kom sú ferð til hugar, þá segist þar svo frá, sem Gunnhildr og Haraldr gráfeldr væri þá í Noregi, er Rútr fór þaðan fyrsta sinni (Laxd. kap. 19). Þar verðum vèr að bera saman báðar sögurnar Njálu og Laxdælu, og er þá hægt að komast að sannni í þessu efni. Það þykir mega ráða í af Laxdælu, sem Rútr hafi komið út til Íslands áðr en Höskuldr færi utan (946). Berlega er það ekki sagt, sem von er, því tvísaga yrði þá sagan við sjálfa sig, þar sem hún segir að Höskuldr færi utan á dögum Hákonar Áðalsteinsfóstra, en Rútr kæmi út á dögum Gunnhildarsona. En í Njálu er þetta þó bezt (kap. 1), og aldr Hallgerðar telr þar bezt eptir. Sagan um Rútr er alkunnug, er hann spáði fyrir Hallgerði, en hún var þá barn að aldri og lèk sèr á gólfi. Nú má með vissu vita um aldr hennar, því það mun fara mjög nærri að hún sè fædd 940, má þá ætla að þetta hafi verið svo sem 944, eða skömmu áðr en Höskuldr fór utan; var þá og orðið gott vinfengi með þeim bræðrum er þetta gjörðist, sem af Njálu er að sjá, en vèr vitum af Laxdælu að fæð var með þeim hina fyrstu vetrna; má því

ætla, að Rútr hafi fyrir nokkrum vetrum verið kominn út, er þetta var, og mun útkoma hans því varla hafa verið síðar en 940; en það var ekki fyr en nærfellt 20 vetrum síðar að Rútr fór utan, og hann bað Unnar, því það var um daga Haralds gráfeldar; er því nærfellt 20 ára hlaup á fyrsta og öðrum kapítulanum í Njálu; kann það að virðast kynlegt í fyrstu, en það er af tímatali öllu berlegt að svo hefir verið, því þegar Rútr fór utan, þá var Hallgerðr gipt Glúml og fulltíða kona, og ætti allr sá kaflinn um kvonfáng Hallgerðar að koma þar inn eptir (milli kap. 1 og 2), og fyrir framan söguna um bónorð Rúts. Þá var Rútr kominn að Rústöðum, er hann spáði fyrir Hallgerði, og hær er um getið. — Rútr hefir verið vart tvítugr, er hann kom fyrst úr Noregi, og var það á öndverðum dögum Hákonar Adalsteinsfóstra, og sjálfsagt síðar en Gunnhildr og Eyríkr blóðöx flyði land, var því Rútr meir en tuttugu vetr á Íslandi, áðr sögunni víkr austr á Rángárvöllu, og hann bað Unnar Marðardóttur; þar af kemr það, að svo er að sjá, sem þeim ekki beri saman Njálu og Laxdælu: segir Njála, að mjög ástúðlegt væri með þeim bræðrum, en Laxdælu segist þar mjög ólíkt frá. Þó hafa báðar satt til síns máls, og skiptir að eins því, að Njála tekr við, þar sem hin hættir. Framan af var mjög fátt í frændsemi þeirra útaf arfi Rúts, sem Höskuldr sat yfir, en síðan sættust þeir heilum sáttum, og mun ekki öfgað það sem Njála segir af vinfengi þeirra bræðra síðan. Um Laxdælu má reyndar segja, að hún hallar máli á Rútr, og er auðsætt, að halda þar sannast það sem Njála segir. Rútr var vitrastr þeirra bræðra og góðgjarnastr, og leitaði Höskuldr hans ráða að í öllum málum, og mun hafa gjört svo fram á banadægr, og á þingi fylgdust þeir hvert sumar. Að Rútr hafi og verið hollr vinr og heilráðr Ólafs þá leiðum vèr ekki grun að, og allt hvað í Laxdælu segir þar á móti, þá ber að álíta, að þar sè sögunni vikið til hins verra. Nú höfum vèr hær töluverða vissu fyrir aldri Rúts. Vèr sjáum af Laxdælu, og svo af Njálu, að Rútr kom út um öndverða daga Hákonar Adalsteinsfóstra. En þar af sèst þó, að hann hefir ekki verið svo mjög úngr, er hann var með Gunnhildi, þetta er og auðvitað af ætt Rúts, að hann gat ekki verið frumvaxta maðr á dögum Haralds gráfeldar, þar sem móðir hans má kallast landnámskona; hún sem giptist Dala-Koll sama vor og Auðr reisti bú að Hvammi, og kom því gjafvaxta híngað til lands, og er auðsèð að þorgerðr hefir þó hlotið að vera hátt á

fimmtugs aldri, þó Rútr sè ekki sæddr fyr en rúmt eptir 920; þeirra bræðra Höskuldar og Rúts má ætla að hafi verið svo-
sem 10 ára aldrsmunr eða 15 í mesta máta. Það var að ætli-
an vorri árið 963, að Rútr bað Unnar, og fór sama sumar utan.
Haraldr gráfeldr var þá í Vík austr, en þar varð hann ekki
ráðandi fyr en þetta ár. Um vorið 963 drap hann þá Tryggva
og Guðröð, sem áðr höfðu ríki þar. Tvo vetr var Rútr utan
(963—965), þá fèkk hann Unnar, og voru þau þrjá vetr saman
(965—968), en á næsta alþingi þaðan (969) deildi Rútr við Mörd
útaf mundi Unnar, og ber þessu saman við það, sem enn mun sagt
verða, ef talið er frá vígi þráins, og fellr saman hvern veg sem
talið er. Af orðum Njálu sèst, að Gunnhildr hafði haft spurnir
áðr af ætt Rúts, en hafði ekki sèð hann fyr en þá. Konúgr
þekkti þá engin deili á honum, og Gunnhildr segir svo: „að Rútr
sè vitr maðr sagðr og vel að sèr“. Þetta reyndist henni og
orð að sönnu. Laxdæla segir, að Gunnhildr kvað hverjum gánga
til hyggjuleysi eðr öfund, er nokkurn tók til jafns við Rútr. Um
Gunnhildi má segja, að hún var bæði bezt og grimmust Ísland-
fngum. Rútr var fertugr, er þetta var og hann fór utan, en
hálfímtugr er hann skildist frá Unni, og varð þeim engra barna
auðið, sem alkunnugt er. En nú segir svo, að hann ætti 16 sonu
en 10 dætr, og ætti tvær konur áðrar en Unni. Hann reid á al-
þingi með 14 sonu vaxna, og þótti það ágætt (Laxd. kap. 19;
Landn. 2. 18); Landnáma nefnir 15 sonu hans með nafni, og fimm
dætr. Nú er óhugsandi, að hann hafi átt öll þessi börn eptir að hann
skildist frá Unni, og þegar vèr nú vitum, að hann hafði verið á
Íslandi meir en 20 vetr áðr hann fèkk Unnar, þá er auðsætt, að
eina af þeim þremr konum sínum hefir hann átt á því bili, en Unnr
Mardardóttir er í miðið. Á þenna hátt verða menn að sætta
þessar tvær sögur Laxdælu og Njálu, enda er þá litlu haggð í
raun og veru af því, sem hvor þeirra segir. Á Njálu er reynd-
ar ekki að sjá annað, en að Rútr hafi verið úngr er hann bað
Unnar, og hafi hún verið fyrsta kona hans; en það er aðgætanda,
að Njála er af Rángárvöllum, og sleppir öllu um Rútr að framan,
og getr ekki þess að hann var sæddr í Noregi, en þess getr Lax-
dæla, en nefnir ekki á nafn síðari utanferð hans, og nefnir að
eins bónonð hans til Unnar. Svo menn hafi enn fleiri sannanir
fyrir aldri Rúts, þá viljum vèr enn tilfæra það, sem segir um

viðskipti hans við Eldgrím, því þar á er auðsèð, að Rútr var töluvert eldri maðr, en ella mætti þykja, enda kemr þetta og vel heim við það, sem sagt hefir verið um aldr hans, nema hvað það mun nokkuð öfgar, að hann hafi þá verið fullt áttæðr. Vèr getum nú raunar eigi öldúngis tiltekið árið, nær Rútr drap Eldgrím, en það var á þeim vetrum, er Guðrún Ósvífrsdóttir var ógipt í Túngu, eptir dauða Þórðar Ingunnarsonar, nálægt því sem Kjartan fór utan, eða svosem 995. Áttæðr var Rútr þá reyndar ekki, en þó á áttæðis aldri, enda er þá og líklegt, að hann hafi fyllt tuginn, og lifað framundir eða jafnvel framyfir kristni, og andazt sám vetrum aðeins fyr en Ólafr pá, bróðurson hans (bls. 225.)

Þórðr gellir var þó um allan þenna tíma mestr höfðingi í Dölum. Ólafr feilan, faðir hans, var yngstr barna Þorsteins rauðs, og um tvítugs aldr er Auðr andaðist, á brúðkaupsdegi hans (908), því svo er að sjá, sem hann hafi verið vetrgamall eðr mjög úngr þá er faðir hans andaðist (hèrumbil 888). Nú hefir þá Þórðr gellir og þau systkin hans fæðzt um 910. Þessu ber vel saman við aldr barna Ólafs, svo framt sem vèr kunnum skil á. Þrjár eru nefndar dætr Ólafs: Þóra, er Þorsteinn Þorskabítr átti, og sem giptist honum, sem sèð verðr af aldri Þorsteins, hèrumbil 930—932; Helga, er átti Gunnar Hlífsson; Jófríðr, yngsta dóttir Gunnars, er fædd um 952; má af því marka aldr Helgu. Þórdís, þriðju dóttur Ólafs, átti Þórarinn Ragabróðir, og mun hún á aldr við hin börnin, eða nokkru yngri. Það var því ekki í fyrsta sinni, að þeir frændr frá Varmalæk sækti mægðir til Breiðfirðinga, er Glúmr, bróðir Þórarins, beiddi Hallgerðar, og hefir Glúmr þar fylgt dæmi bróður síns; ella voru ekki miklar mægðir Breiðfirðinga við Borgfirðinga, enda þó þetta sè ekki eins dæmi. Íngjaldr var enn sonr Ólafs feilans. Nú segir svo í Laxdælu, að Vigðís væri dóttir Íngjalds, sú er skildi við Þórð godða um 955, þá er Ólafr pá var sjö vetra gamall. Þetta þykir nú sem varla geti verið, að Ólafr væri afi Vigðísar, enda má og vel vera, að hèr sè réttara það, sem Landnáma segir (2.19): að Vigðís væri dóttir Ólafs, en systir Íngjalds og Þórðar gellis. Þórðr gellir var gófgastr barna Ólafs. Enn er nefndr Grani, einn af sonum Ólafs feilans, en svo hèt og sonr Hrólfs að Gnúpufelli, enda eru og bæði Breiðfirðingar og Eyfirðingar komnir af Sigurði Fafnisbana. Um dauða Ólafs feilans segir í Laxdælu, að hann hafi lifað í Hvammi „til elli“, og er þetta enn fremr tiltekið, og sagt, að

hann var þá nýandaðr, er Ólafr þá fæddist (948). Þetta kæmi nú allvel heim, og gæti þá vel heitið svo, að hann byggi þar til elli, því Ólafr feilan er, sem fyr er getið, fæddr skömmu fyrir 890, og Laxdæla segir berum orðum, að það stæðist mjög svo á: andlát Ólafs feilans og fæðing Ólafs þá. Þetta er og vel líklegt, að svo hafi til borið, að Höskuldr gaf yngsta syni sínum nafn hans. Þessu er þó tvennt til fyrirstöðu: að Landnáma (5. 15) nefnir Þórð gelli með höfðingjum landsins, er það hafði 60 vetr verið byggt (930—935), og er það þá hennar ætlan, að Ólafr feilan hafi þá verið andaðr. Annað er það, sem segir um deilu þeirra Þorgríms goða og Þórnesinga og fjórðungsþing, sem þá var sett. Til þessara mála er að eins getið Þórðar gellis, en ekki Ólafs föður hans, og að Þórðr gellir setti fjórðungsþing og enginn annar, er ekki efunarmál. Það var svosem sumarið 932 að þetta var, og er það hið fyrsta sinni að Þórðar gellis er getið í sögum; hefir hann þá verið hálfþrítugr, eða vart það, því hann mun elztr af börnum Ólafs. Nú má þó vel vera að Ólafr feilan hafi lifað framyfir þenna tíma, en látið son sinn inna af hendi öll þingskil, og lagt öll mannaforráð í hans hendr, og er ekkert móti því, að Þórðr hafi tekið upp fornt goðorð á alþingi, og sé hann því talinn með stórmönnum landsins á þessum tíma; Ólafr kemr hvergi við sögur, og mun hafa verið fáskiptinn og hóglífr, en Þórðr gellir þegar á unga aldri forvitri, og lagamaðr mesti og ríklundadr; má því vel ætla, að hann hafi stadið í öllum stórmálum í lifanda lífi föður síns, enda kemr Þórðr við sögur mestan hluta aldar þessarar, og meir en flestir aðrir, því hann var höfuð og forysta allra Breiðfirðinga; má það vel vera að þetta hafi ollið því, að menn hugðu að Ólafr feilan hefði dáið fyr en var í raun rættir. Annáðhvort er þá að ætla, að Ólafr hafi andazt fyrir 930, og má þá kallast, sem hann hafi andazt mjög ungr, þar sem hann þá var lítið meir en fertugr; en þá er haggð því, sem Laxdæla segir, að hann yrði gamall maðr, og í því efni er varla líklegt, að þeirri sögu mundi skjáttla; að öðrum kosti er að fylgja því sem Laxdæla segir, og er það oss næst skapi: að hann hafi andazt í það mund, er Ólafr þá fæddist (948); en þá hefir hann verið sextugr eða þar á borið við. Bægt er að segja hvað „feilans“ nafnið þýði, sem um svo mörg önnur ættarnöfn; sonarsonr Ólafs hét fýlsenni, og má vera að þessi nöfn sé eitthvað skyld; en hvort nafnið er

dregið af ættarfylgju, eða hvernig á því stendr, getum vér nú með engu móti sagt, nema hvað miklar og rammar fylgjur jafnan fylgdu ætt þessari, og eru þess nóg dæmi; var mönnum títt í þessari ætt að kenna börn sín þar við, svo sem gelli, pá, og ýmsum öðrum heitum.

Þórðr gellir var mikill höfðingi og kemr víða við sögur. Hann var ættmargr, og dætr hans mægdust um allt land; má vel segja, að Þórðr gellir legði grundvöllinn til þess mikla ríkis, sem Breiðsfjórðr á síðan hafði um allt land, svo að varla hefir nein ætt orðið völdugri á landi hēr en hans. Um tímatál í sögu Þórðar gellis er eitt og annað athingandi, en þó er sums getið að framan. Þau atriði í æfi Þórðar, sem vér vitum, eru þessi: hann var hálsþrítugr eða vart það, er hann setti fjórðungsþing í Þórsnesi; þá er hans enn getið, en lítið eitt, eptir skilnað Vigdísar, systur hans, og Þórðar godða á Goddastöðum (955); en hálfsextugr deildi hann við Túngu-Odd, og setti fjórðungsþóm á alþingi (965). Þetta tvennt, og einkum þó hið síðara, er einhver mesti athurðr í stjórnaðsögu landsins, og er það eitt nóg til að halda á lopti alla æfi nafni þess manns, sem setti þessi lög. Utanhér- aðs hafa og farið miklar sögur af honum, og mætti þeim sem honum fylgdi. Borgfirðingar sögðu, er hann deildi við Túngu-Odd, að „maðr væri kominn vestan úr Breiðafirði, sem svara kunnir Túngu-Oddi, og var hans hljómr og rödd, sem grabúngr gellði“ (Hænsa-Þóris s. kap. 13); er auðsætt af því, að gellir (af: „að gella“) er grabúngsheiti, en grabúngr var kynfylgja Þórðar og líklega eun fleiri manna í þeirri ætt, og fyrir þá skuld mun Þórðr hafa borið þetta nafn. Að þessi var trú manna: að slík væri kynfylgja Breiðfirðinga, má og sjá af sögunni um Harald konung Gormsson, er hann sendi Finninn til Íslands hamsforum, og hann kom fyrir Breiðsfjörð, þá kom móti honum grabúngr mikill, og óð á sæinn út, og tók að gella ógurlega; fjöldi landvætta fylgdi honum (Hkr. Ól. s. Tr. kap. 37). Slík vörn var yfir Breiðafirði um daga Þórðar gellis. Nú segir í annálum íslenskum, að Þórðr andaðist 965, sama ár sem Túngu-Oddr. Um Odd höfum vér talað að framan, en hvað Þórðr snertir, þá er nokkuð vandhæfi að fá vissu um andlát hans; þó höldum vér fortakslaust, að hann hafi lifað ekki allskamma hríð fram yfir þenna tíma. Það má nú reyndar segja, að hann kemr lítið sem ekki við sögur eptir Blund-Ketils brennu, og af Laxdælu er ekki vel hægt að ráða um dauða hans;

sagan sjálf er nokkuð sundraus alla þessa stund, og talar mest um Laxdæli, en víkr mjög lítið að þeim Hvammsverjum. Þórðar gellis er þar ekki getið eptir málinu um fö Vigdísar, er hún skildi við Þórð godða (um 955); þó vitum vèr af öðrum sögum, að það var fullum 10 vetrum síðar að Þórðr deildi við Túngu-Odd, en í sögunni er þess alls ekki getið. Það er þó sagan um Harald Gormsson, sem helzt má halda sèr til í þessu efni, og er af henni að sjá, sem Þórðr hafi lifað fram undir 980. Haraldr Gormsson fór til Noregs svosem 978, þrem vetrum, eða svo, eptir stríðið við Ottó keisara; þá er að sjá sem Þórðr gellir hafi verið enn á lífi; þó sagan sjálf um Finninn sè landvætta saga, er þó varla fullgild orsök fyrir þá skuld að vèfengja það, að Þórðr hafi þá verið á lífi, og því sðr, sem hinir höfðingjarnir í hinum hlutum landsins eru rétt til nefndir: Eyjúlfr Valgerðarson († 984), Brodd-Helgi († 986), Þóroddr goði († hèrumbil 1002). Nú vill þá og svo vel til, að hèr má enn tilfæra aðra sögu þessu máli til styrkingar; en það er Reykdæla. Þar talar um mann, sem Þórðr gellir hafði sektað á þingi, og sem nú leitaði hælis hjá Þorgeiri Ljósvefningagóða, og sendi Þorgeir þann mann til höfuðs Víga-Skútu (Vem. s. kap. 21). Á gáginum í sögunni er nú auðsèð, að það var þá í hið minnsta komið ekki svo lítið framyfir 970. Áskell goði var laungu dauðr, og margt fleira má telja því til sönnunar. Þetta nægir til að sýna, að það mun vera rángt, sem í annálum segir um dauða Þórðar; en hvort hann hefir lifað fullt svo lengi, sem ráða mætti af sögunni um Finninn, það þorum vèr þó ekki að fullyrða, helzt fyrir þá skuld, að þá verðr svo mjórra muna vant, þar sem vèr vitum með vissu að, árið 982 var Þórðr andaðr. Þar höfum vèr margar góðar sögur til frásagnar. Í Kristnisögu er Eyjúlfr grái, sonr hans, talinn með höfðingjum á Vestrlandi, þá er Friðrekr biskup kom hingað til lands 981, og á þessum sömu misserum var það, er Friðrekr biskup og þeir Þorvaldr Kódránsson fóru vestr í Hvammsveit, bjó Þór-arinn fylsenni þá í Hvammi, sonr Þórðar, og var Þórðr gellir þá andaðr. Í Eyrbyggju getr heldr ekki Þórðar við þingdeillur þær á Þórnesþingi, sem urðu fyrstu ár Snorra góða, eðr árin 980—982, og síðasta árið (982) er sagt með þerum orðum, að synir Þórðar sækti Eyrík rauða til sektar þar á þingi, hefir því Þórðr þá verið látinn (Eyrb. kap. 16—25). Mundi því leika á

svosem þremr árum dauða-ár Þórðar, og er það nokkuð tæpt, en svo mikið þykir þó ráða mega af Reykdælu og sögunni um Finninn, sem Þórðr þó hafi lifað framyfir 970, enda væri og hitt jafn-ólífklegt, að hugsa: að hann, og báðir þeir Túngu-Oddr, hafi dáið að vörmu spori eptir að þeir höfðu deilt á þingi, og er líklast að hvorirtveggja hafi lifað síðan ekki alllitla hríð. Nú hefir Þórðr gellir, er hann andaðist, verið á sjötugs aldri, en hafði verið héraðsstjóri um Breiðafjörð nærfellt 40 vetra. Það er eptirtektar vert, að Snorri goði tók við búi og mannaforráði um sama leiti og Þórðr andaðist, og tekr þar einn við af öðrum, en þeir tveir hafa verið menn stjórnvitrastir í Breiðafirði í fornum sögum, og mestir höfðingjar. Af Þórði gelli hefir verið saga, en sem nú er týnd, því miðr. Hennar getr í Landnámu (2. 16), og talar þar um Krosshóla í Hvamms landi, sem Auðr hafði trú á; segir svo: „þar höfðu frændr hennar síðan mikinn átrúnað á hólana; var þá gjör hörg, er blót tóku til, trúðu þeir því að þeir dæi í hólana, og þar var Þórðr gellir leiddr í áðr hann tók mannvirðing, sem segir í sögu hans“. Svo mikla trú höfðu menn á héraðsstjórn hans, að menn sögðu að forfeðr hans framliðnir hefði numið hann til sín lifandi og lagt yfir hann hamngju sína, áðr hann tæki mannvirðing í héraði.

Vèr skulum nú að lyktum geta nokkurra af börnum Þórðar gellis. Hann átti 3 sonu, er nefndir eru: Eyjúlfr grá, Þórarinn fýlsenni og Þorkel kugga. Þórhildr rjúpa var dóttir hans, er átti Snorri, sonr Höfða-Þórðar, og enn fleiri dætr átti hann. Þessi öll börn átti hann með Hröðnýju, dóttur Miðfjarðar-Skeggja. Til dæmis um aldr þeirra barna Þórðar skulum vèr taka Eyjúlfr grá, sem vèr höfum sannastar sögur af. Hann var lángrafi Ara fróða, og Ari segir sjálfr svo í Íslandíngabók sinni, at Eyjúlfr „væri skírðr í elli siuni, þá er kristni kom á Ísland“ (Ísland. b. kap. 12), má og vera að hann sè með elztu börnum Þórðar, enda er hann varla fæddr laungu eptir 930. Eyjúlfr grái var 978 um vetrnætr að vígi Gísla Súrssonar. Þorkell Eyjúlfsson var sonr hans; hann hafði einn vetr hins fimta tugar, er hann drukknadi (Laxd. kap. 76). Það var um páska 1026; er Þorkell því fæddr 985, og er rángt, það sem annálar segja, að hann sè fæddr 979, er Laxdælu betr trúanda til þessa. Nokkuð fram yfir kristni hefir þó Eyjúlfr grái lifað; því um þau árin (hèrumbil 1002) var það, að hann veitti Hávarði Ísfríðing, og Steingrímr sonr hans (Landn.

2. 28). Í Hávarðar sögu er þetta ránglega eignað Steindóri frá Eyri. Eyjúlfr Bólverksson, er veginn var á alþingi 1012, þegar brennumálið var sókt, var sonarsonr Eyjúlfs grá. Ekki eru aðrir nefndir synir Eyjúlfs, en þessir þrír, en Þorkell einn er ágætr af þeim. Hann var um sína daga mestr höfðingi vestanlands, annar en Snorri goði. Þó nú Eyjúlfr grái flytti þar vestr á sveitir að Otrardal, þá mun þó varla efunarmál, að hann mun hafa haft forráð í Breiðafirði eptir andlát Þórðar gellis, föður síns, sem þeir bræðr hans, Þorkell kuggi og Þórarinn fýlsenni, en Þórarinn hēlt Hvamms landi, og mun það hafa ollað flutningi Eyjúlfs vestr, að ekki var hēraðið nóg fyrir þá alla; þó var það í lifanda lífi Þórðar að Eyjúlfr flutti vestr. Eyjúlfr grái varð nú kynsæl- astr allra þeirra bræðra. Um Þórarinn fýlsenni vitum vēr fátt að segja, og ekki vitum vēr neitt nær hann andaðist, þó mun það hafa verið nokkuð snemma, og heldr ekki vitum vēr hver eptir hann komst að Hvammslandi. Sama er og að segja um þriðja bróðurinn, Þorkel kugga, að hann kemr alls ekki við sögur, en Þorsteinn, sonr hans, er þeim mun kunnari, og er það aðeins af aldri Þorsteins að geta mætti til um aldr föður hans, og var Þorsteinn á sama reki sem Þorkell Eyjúlfsen, bræðrúgr hans. Þorsteinn var veginn haustið eptir að Þorkell druknaði um vorid (1026). Þetta allt kemr nú vel heim við aldr Þórðar gellis, og mun því eigi þetta, sem sagt er, geta skakkað neinu, sem munar. Þorkell kuggi höldum vēr að búið hafi í Ljáskógum, sem Þorsteinn sonr hans, og haft goðorð og hof á bæ sínum. Í Ljáskógum sēst enn tópt af miklu bofi, og mikið dý eðr sfi hjá, sem kæfð voru í kvikendi þau, er til blóts voru höfð.

Þeir eru nú enn fleiri atkvæðamenn, sem uppi voru í Dölum um þessar mundir, en þeir Laxdælir og Þórðr gellir og hans synir, og má þar telja fremst í flokki Álf í Dölum og hans lið. Álf í Dölum lifði um miðja þessa öld, því bróðir hans féll 965. Álf var afi Þorgils Höllusonar.

Strandirnar (Fellströnd og Skarðströnd) og Saurbær liggja nokkuð svo á milli þinga, og voru í öndverða Íslandsbyggíng nokkuð frá- skillin Dölum, þó að á síðan breyting kæmi á þetta, og laungu síðar risu þar upp stórmenni, sem höfðu undir mikinn hluta lands; þannig var Þorgils Oddason úr Saurbæ, og ætt Hvamm-Sturlu var með- fram kynjuð þaðan. Vēr höfum nú mjögso litlar sögur úr þessum sveitum frá þessum tíma; þær sem til hafa verið eru liðnar undir

lok, svo sem Kjalleklínga saga, og Strandamenn og Saurbæingar koma lítið sem ekki við sögur Breiðfirðinga, svo sem Laxdælu; sýnir það hvað þær ættir, sem þar bjuggu, eins og voru úr byggð. En ef vör hefðum sögur af Reyknesíngum, sem vör því miður ekki höfum, þá mundum vör vita meira úr þessum sveitum, því öll saga þeirra lýtr á þann bóginn. Kjalleklíngar eru þeir einu, sem koma við Eyrbyggju, því ætt þeirra var þar öll. Barna-Kjallakr var nú einum líð síðar en Björn austræni, en samliða Kjallaki gamla; eru því synir Barna-Kjallaks á líku reki við Þorgrím goða, og hafa þeir lifað fram á miðja þessa öld, en Kjalleklínga saga gjörðist um þeirra dag, er synir þeirra voru vaxnir, vitum vör því deili á þeirri sögu. Kjallakr lifði nokkuð langt fram, það sjáum vör af Gull-Þóris sögu: því þegar Gull-Þórir reid í erfð eptir Gils skeiðarnef, og Steinólfr lági sör suðr yfir fjörð á hendr þeim Þórarni krók, og bardaginn varð, þá segir svo, að Steinólfr gjörði orð Kjallaki vin sínum og sonum hans, og voru þeir allir með að þeim vígum; þar af er að sjá, sem þeir bræðr muni ekki vera fæddir laungu eptir 900, því orusta þessi getr varla hafa verið laungu eptir 920, og mun því Barna-Kjallakr hafa lifað nokkru lengr en nafni hans fyrir sunnan fjörð. Vör teljum ólíklegt, að nokkurir af þeim bræðrum Kjallakssonum hafi verið á lífi, þá er Illugi svartí sókti fémálið (980); Kjalleklínga frá Fellströnd er þar þó getið, og Tinforni, er varðveitti fæð, og héli því fyrir Illuga, er eflaust hinn sami og dóttursonr Barna-Kjallaks, sá er Landnáma nefnir, og var því von að þeir frændr veittist að því máli. Tveim vetrum síðar er og getið Kjalleklínga, er Eyríkr rauði var sóktr til sektar á Þórnesþingi, og veittu þeir Eyríki; er þá og að sjá sem þeir bræðr hafi verið dauðir, en uppi barnabörn Kjallaks. Við þessi mál var nú helzt ridinn Eyjúlfr úr Svíney¹, bróðir Tinforna. Eyjúlfr var það, sem leyndi Eyríki í Dúnunarvogi. Þegar þetta gjörðist má ætla, að deilur þeirra Kjalleklínga við Ljóttólfsönu hafi fyrir laungu verið liðnar af stokki. Lengra fram vitum vör fátt af þeim frændum að segja, og eru ekki ættir frá þeim taldar langt. Þess má geta, að Þorgrímr þanngull Kjallaksson, er sagt er að búið hafi undir Felli, hefir verið andaðr, eðr kominn þaðan að minnsta kosti, þá er

¹) Svíney heitir nú Purkey; purka (=gylta) mun vera norrænt orð, sbr. svefu-purka; í Sögu og Þrándheimi er oðidi enn algengt (sbr. *porcus*).

Hallgerðr giptist í fyrsta sinni, því bóndi hennar var Þorvaldr Ósvífrsson, og bjó hann undir Felli (á Staðarfelli), og verðr ekki sðð að þeir feðgar hafi verið í venzlum eðr frændsemi við Kjalleklínga, nema ef Ósvífrs-nafnið þó skyldi benda til þess, því ekki þekkjum vèr aðra með því nafni en þenna, og svo Ósvífr hinn spaka, og má vera að þessir tveir hafi verið skyldir. Nú mætti af þessu ráða, að deilur þeirra og Ljótólfs-sona hafi verið um garð gengnar um 960, er Þorvaldr fékk Hallgerðar, því þá bjó Þorgrímr þaungull enn undir Felli, er þær deilur hófust, og reis deilan af meini því, er dóttir hans hafði tekið og kennt var Hrafsa Ljótólfs syni, sem sagt er að væri risaættar að móðerni (Landn. 2. 19). Sagan um allt þetta er að sjá sem verið hafi nokkuð kynleg og forneskjuleg; ágrip sögunnar í Landnámu verðr varla skilið, þó má ráða í þráðinn í sögunni, og hefir sá, er Landnámu reit, kunnad þessa sögu, eðr haft hana fyrir sér (bls. 226).

En þó vèr nú vitum fátt af Kjalleklíngum, þá vitum vèr þó enn minna um Geirmund heljarskinn, og þessa minnst um hans afkvæmi þar á Ströndinni. Um aldr Geirmundar höfum vèr talað að framan (bls. 228), en ekki er hægt með neinni vissu að segja um dauða hans. Geirmundr var tvíkvongaðr, og var fyrri kona hans af fornri konúngborinni ætt austan af Gautlandi, og er hún kölluð Gauts dóttir Gautreks sonar hins örva, sem að líkindum er hinn sami og Gautrekr konúgr, faðir Hrólfs konúgs, og kemr þessi forneskju-konúgsætt á þann hátt inn í landnámsættir íslenzkar. Nú eru ekki taldar ættir frá neinu af börnum Geirmundar, nema Ýri, en hún giptist utanhæraðs, og eru þaðan miklar ættir; vèr vitum, að Örn hét einn sonr Geirmundar, og þykir líkast sem hann hafi búið að Geirmundarstöðum eptir föður sinn og haldið upp mannaforráði um Ströndina, þó engar sögur höfum vèr fyrir því, en þó ekki fari sögur þar af, má þó ætla að þar hafi jafnan búið stórmenni; ekki vitum vèr heldr, nær menn fluttu bæinn upp undir skarðið¹.

Af Steinólfi höfum vèr nokkru meiri sögur en af Geirmundi, kemr það af því, að hann kemr við Gull-Þóris sögu, og segir

¹) Þræla sína og vinnulýð er að sjá sem Geirmundr hafi haft þar sem nú heitir á Manheimum, við túnfót á Geirmundarstöðum, þó nú eignir menn það Ólófu hinni ríku.

þar greinilega frá falli hans, hvernig það barst að. Steinólfr var töluvert yngri en þeir Geirmundr heljarskinn og Úlfr skjálgi, því Atli hinn rauði, sonr Úlfs, átti systur Steinólfs, og Öndótt, aðra systur Steinólfs, átti Kjallakr gamli; má því ætla að Steinólfr hafi komið úngr út, þar sem tveir synir landnámsmanna áttu sína systur hans hvor. Vèr hyggjum og að Steinólfr hafi lifað fram yfir 930, enda varð hann og nokkuð gamall, sem ráða má af Gull-Þóris sögu, því Þjóðrekr, dótturson hans, Slèttu-Bjarnarson, var þá vaxinn, og er hans getið við eptirmálin. Úlfr skjálgi var þá og andaðr, og Geirmundr heljarskinn mun þá og víst hafa verið látinn; hans getr hvergi í Gull-Þóris sögu, hvorki við vígsmál Steinólfs nè Þórarins króks, og mundi hann þó víst koma við þessi mál, ef hann hefði þá verið á lífi. Vèr þekkjum nú eigi ættir frá þeim Helga og Þorsteini búanda, sonum Steinólfs, og lítt er þeirra getið, munu þeir eigi hafa verið jafnþingjar föður síns, og ekki er að sjá, sem ríki Steinólfs hafi gengið í ættir þeirra, en frá þeim dætrum Steinólfs eru miklar ættir: Arndís hin auðga var amma Þorgerðar, er Oddr átti, faðir Hrafnis hlymreksfara; sá Oddr hyggjum vèr sè hinn sami og Oddr Breiðfirðingr, er drápuna orti að erfi Hjaltasona (um 975), og mun hann hafa búið í Saurbæ, eða þar í nánd, og svo Hrafn, sonr hans, á sðan. Hrafn lifði um það leiti að kristni kom hèr á land, og var merkr maðr; hann átti dóttur Þórarins fýlsennis; eptir Hrafn er fyrst höfð sagan um hvarf Ara á Reykhólum til Hvítramannalands. Þó er mest ætt frá þurði Steinólfsdóttur, er Slèttu-Björn átti, og er þaðan komið Saurbæfngakyn. Í þessari ætt hèlzt goðorð lángr aldir, en þeir Saurbæfngar voru jafnan í mægðum og vinsemd við Reyknesínga, og styrkti það mjög ríki þeirra. Höfðból þeirra var á Staðarhóli; þann bæ reisti fyrstr Sturla Þjóðreksson, líklega ekki laungu fyr en kristni væri lögtekin, og á Staðarhóli bjó Þorgils Oddason laungu síðar, á 12. öld; er ekki efmál að hann var af þessari ætt, og hafði goðorðið gengið að erfðum í ættinni allt fram á hans dag. Nú sèkk Þorgils og Reyknesínga goðorð, og úr því var hann mesti höfðingi hèr á landi. Laungum áttu Saurbæfngar óvinveitt við Hvammsverja, enda munu þeir og jafnan hafa sókt þing í Þorskaðfjörð, og talið sig samþingisgóða Reyknesínga, vana sinna og frænda. Á þeim tíma, sem nú er um að ræða, var uppi Þjóðrekr Slèttu-Bjarnarson og synir hans. Þá er synir hans uxu upp þótti honum þraunglendt í Saurbæ og

ræðist vestr með nokkra sonu sína. Þess má geta, að þetta hafi verið um 950, þó verður það ekki sòð með vissu; gjörðist Þjóðrekr eptir það höfðingi Ísfirðinga, og var síðan allan sinn dag, en eptir hann Þorbjörn að Laugabóli, sonr hans, þar til Ísfirðingar felldu hann, en litlu síðar kom vestr Vermundr hinn mjóvi. Sturla að Staðarhóli var nú mestr sona Þjóðreks, og sat hann um kyrt í Saurbæ og hæld þar mannaforræði; hann lifði langt fram yfir kristni. Frá honum er Sturlu-nafnið komið í Sturlunga ætt.

Þegar vestr yfir fjörðinn kemr, þá höfum vèr litlu meiri sögur, og vitum vèr fátt þaðan, nema ættirnar einar, því sú eina sagan, sem hëðan er: Þorskfirðinga saga eðr Gull-Þóris saga, gjörðist mest fyr en alþingi væri sett, og heyrir landnámaöldinni til, en endir hennar vantar í öll handrit. Það má nú kalla mestu furðu, að ekki skuli vera neinar sögur til úr Reyknesinga-kyni, slík ætt, sem það var, og má á því sjá, hve skjótt skipti um á litlu svæði, þar sem Breiðfjörðr að sunnanverðu er hið söguríkasta hérað á landi hère; en mjög koma Reyknesingar við aðrar sögur, og dreifðist ætt þeirra um allt land, og er Reyknesingakyn jafnan talið með landsins höfudættum.

Hallsteinn goði hafði nú gjört sig frákila frændum sínum og numið Þorskafjörð¹⁾; synir Hallsteins voru þeir Þorsteinn surtr og Þórarinn; Þorsteinn surtr staðnæmðist ekki þar vestra, og Þórarinn var veginn í deilum þeirra Halls á Hofstöðum og Gull-Þóris (Gull-Þóris s. kap. 5). Grímkell er nefndr óskilgetinn sonr Hallsteins, en Þuríðr dóttir, en í ætt hvers af börnum hans sveitar forráð gekk eptir hans dag, það vitum vèr eigi. Einum af sonum sínum er sagt Hallsteinn hafi blótað Þór (Gísla s. Súrss. bls. 140). Um miðja tífundu öld (um 950) höfðu þeir Þjóstarssynir godorð um Þorskafjörð, sem sjá má af sögu Hrafnkels Freysgoða, en hvergi er sagt að þeir hafi verið í ætt eðr mægðum við Hallstein; þetta hlýtr þó að hafa verið svo, því ella mætti eigi skilja, hvernig þeir skyldi komast þar að svo miklu ríki, og það á meðan Þorsteinn surtr var á lífi og Þórnesingar, náfrændr hans, í sem mestum uppgangi. Vèr mundum helst geta þess til, að faðir þeirra hefði átt

¹⁾ Allir voru þeir frændr fiskimenn miklir, og er merkilegt hvernig öll þessi ætt er kennd við fiski og veiðar: faðir Þórólfs Mostrarskeggja hét Örnólfr fiskreki; Þórólfr nefndi son sinn Þorskabít, og Hallsteinn kallaði landnám síu Þorskafjörð; þetta er á sinn hátt svipað og Sels nafnið í Haddingja ættinni.

þurði Hallsteinsdóttur, og hafi þannig Þorskfirðinga-godoð gengið í arf til þeirra. Þormóðr Þjóstarsson bjó suðr á Álptanesi. Það er hætt við að það sé eitthvað skakkt, að Þormóðr hafi átt Þórdísi dóttur Þórólfs Skallagrímssonar; hafi svo verið, þá hefir hann verið fyrri maðr hennar, því síðar átti Grímr á Mosfelli Þórdísi, enda má þeirra og hafa verið mjög mikill aldrsmunr Þormóðar og Þórdísar, því Þormóðr var þá vaxinn maðr, er Þórdís fæddist (926). Þormóðar getr fyrst, er hann helgaði Örn í Vælugerði (eptir 930). Svosem 20 vetrum síðar getr þeirra Þjóstarssona, er þeir veittu Sámi á þingi móti Hrafnkeli Freysgoða.

Hallsteinn goði kemr mjög við Gull-Þóris sögu, og mun hann hafa lifað alla þá stund, sem sú saga nær yfir, eða nokkuð framyfir 930, en hvað lengi verðr nú með engu móti sagt. Það er auðvitað, að það er rángt sem í Laxdælu segir, að þá byggi Hallsteinn að Hallsteinsnesi, er Þórðr Íngunnarson drukknadi (um 992); hann hefir þá blotið að vera andaðr fyrir einum 50 vetrum, nema svo sé, að annar hafi síðar búið þar með sama nafni, en hvergi er þess getið, og á sögunni er það að sjá, sem þetta sé einber misgáningr.

Frá Hallsteini goða urðu litlar ættir fyrir vestan fjörð, sem vèr til þekkjum, en Røyknesingar urðu þeim mun kynsælli. Úlfr hinn skjálgi mun hafa komið nokkuð hniginn út hínagað; hann bjó á Hyrningsstöðum; ekki reisti hann hof á bæ sínum, og segir í sögunni að hann væri enginn blótmaðr, en Hallr reisti hof á Hofstöðum; Úlfr mun og hafa andazt einna fyrstr landnámsmanna. Hèr er Gull-Þóris saga helzt til frásagnar. Faðir Gull-Þóris var Oddr skrauti, og er hann kallaðr sonr Læðvis konungs af Gautlandi, en það mun þó hafa verið lengra fram, og mun líklegt, að hann frammi í forneskju hafi talið sett sína til Hlúðrs, sonar Heiðreks hins vitra, eðr einhvers fornkonungs af þessari ætt. Nú segir svo, að Þórir væri fæddr hér á landi, og að Oddr kvongaðist fyrst eptir að hann var kominn út, en Landnáma segir að Oddr kæmi nokkuð síð út, með Þóri son sinn vaxinn; þetta látum vèr ósagt, hvort sannara er (sbr. bls. 230), en það er þó vottr þess, að sagan hefir eigi gjörzt ýkja snemma, og ekki laungu fyrir alþingissetningu, því fyr gat Þórir eigi verið vaxinn maðr. Þórir fór utan með sonum Halls goða á Hofstöðum, og fleirum öðrum úngum mönnum þar úr héraði, sem allir höfðu gengið í fóstbræðralag; þeir sóktu gull í Valshelli. Nú hófust deilur hér á

landi út af Valshellisgulli, en Þórir fór út til Hallsteins goða, og bjó með honum. Síðan drap Hallr Þórarinn Hallsteinsson. Úlfr skjálgi var þá á lífi og kom sættum á. Þetta má ætla að hafi verið um 920. Þá hófust ekki laungu síðar deilur Þorskfirðinga við Steinólfr lága, fyrst bardaginn, er Þórarinn krókr féll í, en síðan lát Steinólfs; hafði hann farið norðan yfir fjörð til bús síns í Steinólfsdal, en varð veðrfastr; gjörði Heimlaug völvu orð Gull-Þóri, og fór hann að Steinólfi; þar varð bardagi, og féllu menn af hvorutveggjum, en meðan á fundinum stóð kom Atli hinn rauði norðan yfir heiði og skildi þá; fór Steinólfr heim, og lá í sárum og andaðist um síðir af. Þetta hyggjum vér hafi verið eptir 930, en þó litlu; en þessi hinn fyrri bardagi, sem Þórarinn krókr féll í, varð þó fyrir 930, sem sèst af orðum sögunnar; þar segir um vígsóknirnar: „ekki var þessi sætt í saksóknir færð, því að þessi tífindi urðu fyr, en Úlfjótr flutti lög til Íslands út“ (kap. 15). Nú endar Gull-Þóris saga við fall Steinólfs, og segir í fáum orðum frá málalýktum, að 2 hundruð silfrs voru gjörð fyrir Steinólfr, en þeir sem að fundinum voru skyldu fara utan, nema Þórir, og sýnir það að Þórir hefir verið héraðsríkr maðr; en eptir fund þenna segir um Þóri, að hann tók að verða illr viðfánga og verða trylltr injög, og mun sagan hafa endazt með því, að hann lagðist á gull sitt. Þó er enn lítið brot af niðrlagi sögunnar, sem segir frá bardaga Þóris við þá Djúpfirðinga: Þorgils, son Þorbjarnar loka, og féll Þorgils. Þar segir svo: „Þórir elti upp með firðinum, til þess er fyrir þeim varð gil eitt, steypmist ... ofan í einn fors, en Þórir kastar eptir honum“, en hvort Þórir hefir þá steypzt á eptir segir eigi, því hér vantar aptan við, þó má vel vera að svo hafi verið, og hafi sagan endað með því, að hann hljóp í forsinn, og varð að ormi á gullkistum sínum, á sama hátt og segir um Búa digra. Í sögunni segir, að Halldór Garpsdalsgoði var þá uppi, er fundr þeirra Steinólfs varð. Það er nokkuð ólíklegt, þar sem hann var sonarsonr Gils skeiðarnefs, en faðir Þorvalds, er Guðrún Ósvífrsdóttir átti.

Vér höfum því fyrir satt, að Úlfr skjálgi hafi andazt ekki svo skömmu fyrir 930, en nú eru nokkuð tvídeildar sögur um sonu hans. Allar sögur, bæði Landnáma og Gull-Þóris saga, nefna tvo sonu Úlfs: Atla hinn rauða og Jörund; en nú hèt og Jörundr sonr Atla hins rauða, og hefir þetta valdið tvímælum; Jörundr Úlfsson var það, er átti Þorbjörgu knararbríngu; svo segir á tveim

stöðum í Landnámu (2. 22. 23), og það þar, sem talið er Reyknesíngakyn, en það er varla annað en ógát, þar sem Landnáma á öðrum stað (2. 14) nefnir þenna Jörund son Atla hins rauða, því þjóðhildr, dóttir þeirra Jörundar og Þorbjargar knarrarbríngu giptist Eyrfski rauða, og stendr það öldungis heima við aldr Eyrfsks, að hann ætti sonardóttur Úlfs skjálga, en Eyrfskr er nokkuð gamall til að geta átt sonardóttur Atla hins rauða. Þó verður að gæta þess, hvað allt er snemmt í Reyknesíngakyni, svo synir Úlfs skjálga verða samlíða öðrum landnámamönnum, svo sem það, at Atli rauði átti systur Steinólfs lága. Snorri, sonr Jörundar Atlasonar, átti dóttur Víga-Sturlu, og er það vel einum líð síðar, sem og ber að vera, og Oddkötlu, systur Snorra, átti Þorgils hinn yngri úr Djúpafrði, fjórði maðr frá Rögnvaldi Mærajarli. Af þessa Þorgils hét og Þorgils, og við hann barðist Gull-Þórir síðast, svo allt þetta kemr allvel heim, hvað ættina snertir; hefir þá Jörundr Atlason lifað um ofanverða tífundu öld, og gæti hann tæplega verið tengdafaðir Eyrfsks rauða, en af Leifs heppna. Frá Atla hinum rauða er kominn Reykhóla ætt. Hver á Reykhólum bjó fyrstr þeirra lángefða getum vér eigi sagt. Úlfr skjálgi bjó þar ekki, og það er líklegt að Atli rauði hafi heldr ekki búið þar, heldr á Miðhúsum, sem faðir hans, en Már, sonr Atla, er fyrstr nefndr „á Hólum“, og má vel vera að hann hafi fyrstr reist bæinu að Reykjahólum; yrði það eptir því ekki fyr en um miðja tífundu öld að sá bær var reistr, og er það merkilegt, að svo er um flest höfðingjasetr vestr um sveitir, svo sem Hjarðarholt, Helgafell, Skarð, Staðarhól og Reykjahóla, að enginn þeirra bæja er landnámsjörð, en það voru fyrst synir landnámsmanna, sem reistu þá, eða barnabörn þeirra. Þó nú Már sè sonarsonr landnámamanns, þá mun hann þó varla hafa lifað síðar en um 950, en Ari, sonr hans, sá er sæhafi varð til Hvítramannalands, mun hafa lifað um ofanverða öldina. Nær Ari hafi horfið verðr ekki sagt, en sjálsagt var það þó eptir að Grænland var fundið, enda segir að Ari væri þar skírðr. Þorgils Arason bjó að Reykjahólum, þá er kristni kom á Ísland, hann var fjórði maðr frá Úlfu skjálga og er það einum líð fleira en í flestum öðrum landnámsættum. Sonr Þorgils hét og Ari, og var hann alnafni Ara fróða, enda mun Ara nafnið vera komið úr Reyknesíngakyni inn í Breiðfirðíngakyn. Vér vitum nú fátt annað af Reyknesíngum, en að rekja ættina, og er þó þetta höfuðætt landsins; vér höfum heldr engar sögur af, að nokkurn

tíma hafi verið til saga af Reyknesíngum, og er það kyn, að ekki skyldi rísa upp sögumenn í slíkri ætt. Allir þeir lángefðgar voru mildir af fê; einkum er því viðbragðið, að á Reykhólum var gríðastær sekum mönunum öllum og hverjum þeim er vandi lá á höndum, og var öllum til reiðu matr og vetrvist; vetrvist Grettis á Hólum er allkunn.

Næst fyrir utan Þorskfirðinga eða landnám Hallsteins goða koma Djúpfirðingar: frá Þorbirni loka, syni Böðmóðs úr Skut; það var forneskjumikil ætt, lengst norðan af Hálogalandi, eptir sem ráða þykir mega. Frá Djúpfirðingum er mikil ætt hér á landi. Sturlúngar eru að lángefðgatali komnir frá Þorbirni loka, og var Hvamm-Sturla áttundi maðr frá honum í beinan karlegg. Djúpfirðingar mægðust innf mestu ættir á landi, svo sem við afkomendr Mærajarla, við Saurbæinga og Snorrúnga, enda renna saman landsins göfgustu ættir í Sturlunga ætt; en í forneskju er þessi ætt eigi sðr merkileg, og mun hún koma þar saman við Hrafnistu-ætt, svo sem flestar ættir norðan úr Noregi gjöra. Böðmóðr í Skut og Böðmóðr í Búlkarúmi eru hvorttveggja forneskjunnöfn, og munu þeir skyldir Böðmóði Framarssyni; eiga Sturlúngar að lángefðgatali þingað kyn sitt að rekja. Steinn mjögsiglandi var sonarsonr Böðmóðs, en frá honum eru Skógstrendíngar og Hítæli. Af Djúpfirðingum voru nú uppi á þessum tíma þeir fedgar: Kolli og Þorgils. Viðreign Þorgils hins eldra, Þorbjarnar sonar loka, við Gull-Þóri höfum vér nefnt. Jörundr hét son Þorgils Kollasonar, og átti hann dóttur Odda Ýrasonar; koma þar saman Djúpfirðingar og Gufudæli.

Gufudæli eru komnir frá Katli gufu Örlygssyni og Ýri Geirmundar dóttur heljarskinns, enda var og Ketill náskyldr Reyknesíngum og Geirmundi; einnig mætti af fððurnafni Ketils ráða, sem hann og hefði verið í ætt við Örlyg gamla, enda komu báðir af Írlandi. Sagan um útkomu Ketils er nokkuð kynleg, einkum hvað víða um land að örnefni eru kennd við hann: tvennir Gufuskálar, Gufunes og Gufudalr, en við þræla hans eru kenndir dalir í Borgarfirði og eyjar fyrir Mýrum; er þetta nokkuð furðanlegt um maun, sem ætti að hafa komið út eptir landnámstíð, sem af Eiglu má sjá. Það er hætt við, að sagan um brennu þórðar Lambasonar fari nokkuð milli mála, og getr það varla staðið í neinu sambandi við útkomu Ketils; hann hlýtr að hafa komið fyr út, þar sem sagt er, að Geirmundr heljarskinnr væri þá enn á lífi og

Ketill fékk dóttur hans gjafvaxta, enda er Ketill talinn jafnliða Úlf skjálga, og voru þeir Úlfr systkinabörn; mun og Ketill hafa komið nokkuð hniginn út, og ekki lifað lánga stund hér á landi, því synir þeirra eru kenndir við Ýri, móður sína, og er það vottr þess, að Ketill hafi dáið meðan þeir voru úngir. Frá Odda Ýrar-syni er kominn Þorgils Oddason, en dóttur Þórhalls Ýrarsonar átti Börkr, sonr Þormóðar Þjóstarssonar, og er það vottr þess, að Þjóstars-synir hafi þó verið í venzlum við Reyknesínga og Þorskfirðinga.

Næst fyrir utan Gufudæli voru Kollfirðingar. Vær nefnum þá þessvegna að Kolli, er þar nam land, var ættaðr úr Haddingjadal, af sömu ætt og þeir Sel-Þórir og Þórir á Selforsi fyrir austan, og Dala-Kollr; því er ekki kyn, að Kolla Hróaldssyni er í sumum handritum af Landnámu blandað saman við Dala-Koll, frænda hans. Nú er það og athugavert, að það er rétt við landnám Kolla að Sel-Þórir var um vetr, á Skálmarnesi, en það nes er nefnt eptir meri hans Skálm, er vísaði honum leið til landa¹.

Frá Nesja-Knjúk er enn mikil ætt, og lá landnám hans milli landnáms Kolla og Barðastrandar að utan. Þeir ættmenn voru í mægðum við Eyfirðinga og Dýrfirðinga. Rafn Sveinbjarnarson var kominn frá Knjúk bæði í föður- og móðurætt sína.

Þorskafjarðarþíng deildist raunar í tvö héraðsþíng; þeir sem nú hafa verið taldir og allar innsveitir sóktu höfuðþíngið í Þorska-firði, en Vestfirðir hafa ætíð verið álitnir sem hérað sèr, og svo var, að þeir höfðu sèr þíngsókn á Hvalseyri, og háðu þar dóma og önnur lögskil; þó er þess og getið, að þeir sóktu í Þorskafjörð, en af afstöðunni má sjá, að það þíng var í öndverðu handa Reyknesíngum og þeirra liði, en ekki svo fyrir Vestfirðinga, en því olli ríki og metorð Reyknesínga, að sú þíngstaðrinn þókti jafnan göfugri. Frá því er kemr að Barðaströnd fara nú ættir að hneigiast meir að Dýrfirðingum, en saga Gísla Súrssonar er sú eina, sem vèr höfum úr því þíngi, en hún gjörðist um 960—980, og nær því yfir svo sem tuttugu ára bil, sem enn skal verða getið. Vær þekkjum því allvel hvernig hér var skipað höfðfögjum. Um þetta leiti var Gestr Oddleifsson mestr höfðingi. Gestr var ná-

¹) Kvígandanes og Kvígandisfjörðr hét í landnámi Kolla; skyldi nú hafa verið saga um það, að kvíga hafi vísað honum til landa, á líkan hátt og Skálm (af: „að skálma“) gjörði við Sel-Þóri, frænda hans? — Mundi eigi og réttast að telja Skálmarnes og Skálmfjörð með landnámi Kolla?

frændi Kjalleklinga í Bjarnarhöfn og Reyknesinga, og enn fleiri ættir var hann í venzlum við. Þeir Gestr og Ósvífr hinn spaki voru þrímenningar að frændsemi, þeir voru báðir mjög svo jafnaðra, og báðir fóru í sömu gröf, enda höfðu þeir verið aldavinir alla æfi; þeir eru taldir með mestu spekingum þessa lands, og voru báðir forspáir, þó mun Gestr hafa verið þeirra spakari, og mun hann og Njáll hafa verið allra manna forspáastir á landi hēr. Gestr sagði fyrir frændvíg þeirra Haukdæla og Þorgríms goða; þá mun hann vart hafa verið hátt á þrítugs aldri (um 960). Nærfellt 30 vetrum síðar ræð hann draum Guðrúnar Ósvífrsdóttur, og sagði fyrir það sem síðar kom fram við þá Bolla og Kjartan (um 988); enn kemr Gestr við Kristniðsögu og Hávarðar sögu Ísfrídungs. Gestr spáði því, er síðar bar að, um andlát þeirra Ósvífrs; hann spáði og um afdrif Ljóts hins spaka, vinar síns (Landn. 2. 28), er þeir drápu Kögrrsynir (um 1002), og lýr allt að því, að varla muni nokkur einn maðr hafa sagt fyrir jafnmarga órðna hluti, sem Gestr Oddleifsson. Þegar talað er um vitra menn, er Snorri goði talinn vitrastr, þeirra er ekki voru forspáir; þeir eru jafnan fráskildir, og slíka menn kölluðu menn spaka; slíkir voru margir á Íslandi framan af byggingu landsins, meðan öll forneskja var enn í blóma sínum, en hjáðnaði á síðan. Gestr mun hafa orðið meir en áttæðr; hann andaðist 1016, og voru þá liðnir 56 vetr frá því, að hann kemr fyrst við sögur. Þorgils Hölluson var dóttursonr Gests, og var þeim frændum þó ólíkt farið um vitrleik. Þeir voru þá báðir nýandadir, Gestr og Ósvífr, er Snorri goði gínnti Þorgils og ræð honum síðan bana, enda mundi slíkt ekki hafa við gengizt í lifanda lífi þeirra.

Í Arnarfirði og Dýrafirði eru mestar ættir á Vestfjörðum, og koma, ef til vill, til jafns við Reyknesinga og aðrar stóráttir á landi, en einkum er hēr tvær ættir um að ræða: Alviðru ættin frá Þórði Vífkingssyni, mestn hamíngjumenn og andmenn, þá kalla menn Dýrfirðinga; en þar næst Arnfirðingar frá Áni rauðfeld. Bjartmarr, sonr Áns, mun hafa verið mikill höfðingi, hann mun og hafa orðið gamall maðr; það er svo að sjá, sem hann hafi verið á lífi þá er Þorbjörn súrr kom til landsins, en þá hefir hann verið gamall mjög, því þau barnabörn hans, Auðr og Vestein, voru þá frumvaxta, enda er og líklegt, að Án rauðfeldr hafi komið

nokkuð líniginn út og sè Bjartmarr fæddr í Noregi, en andaðr var Bjartmarr þá er Gísli Súrsson féll í sekt.

Af Dýrfirðingum voru þeir nú uppi synir Þórðar Víkings-sonar: Þorkell auðgi í Alviðru og Þorvaldr hvíti. Þorkell auðgi var á lífi um miðja þessa öld, og er hann og þeir bræðr öldungis samtíða Bjartmari. Frá báðum þeim bræðrum er mikil ætt. Þórðar örvandar er helzt getið, og kalla sumir hann son Þorkels auðga, en aðrir son Þorvalds hvíta, og verðr nú varla sagt með vissu hvor af þeim bræðrum að hafi verið faðir hans. Þórðr örvönd var í Jónsvíkínga-orustu (995) og Þorleifr skúma bróðir hans; af vísu Þorleifs¹ er að sjá, sem faðir þeirra hafi þá enn verið á lífi. Þórðr örvönd átti systur Ljótis hins spaka.

Af stórmönnum um Vestfjörðu má enn nefna Eyjúlfr grá í Otrardal; tveir af sonum hans: Steingrímur og Bölverkr, munu hafa staðnæmzt þar vestra og haldið uppi mannaforráði, en Þorkell fór, sem kunnugt er, suðr til Breiðafjarðar á ættstöðvar sínar.

Um allar þessar ættir er nú getið í sögu Gísla Súrssonar; sú saga er einhver með hinum ágætustu Íslendingasögum, og Gísli sjálfur var eitthvert hið besta og fornasta skáld, sem verið hefir á Íslandi; draumavísur hans, ef þær eru rétt upp teknar, eru afbragð norræns kvæðskapar. Gísli og þeir bræðr hans komu allir vaxnir út hingað með föður sinn gamlan. Það má ætla, að Gísli hafi verið ekki yngri en hálfþrítugr, er hann kom hingað til lands. Þar af má nú ætla um útkomu Þorbjarnar súrs, föður hans. Gísli féll í sekt 965, en að framan höfum vér ár fyrir ár sögur yfir 6—7 ára bil (958—965), og eptir aldri Gísla og bræðra hans er varla líklegt, að útkoma þeirra hafi verið fyr en svo-sem 955, og hafi Gísli verið 10 ár hēr á landi, áðr hann féll í sekt; hefir því Gísli fallið í sekt hálfþrítugr, en vantað vetr eða tvo á flimtugan, er hann féll, því 13 vetr var hann í sekt; þetta hlýtr að fara nær sanni, því varla er líklegt að Gísli hafi verið eldri en svo, er hann féll, enda segir í sögunni að Þorbjörn súrr kæmi út um ofanverða daga Hákonar Ádalsteins-

¹) Það mun réttara, að Fagrskinna eignar Þorleifi þessa vísu, en ekki Einari skálaglam, sem segir í Jónsvíkínga sögu. Það lítur svo út, sem vísa þessi sè ár flokki, er Þorleifr hefir ort um Jónsvíkínga-orustu og um yngri ár sín, á líkan hátt og Skúli Þorsteinsson á Borg orti flokk um utanferð sína.

fóstra, eptir landnám, og má það heldr með engu móti hafa verið fyrir en hér er sett, ef lítið er til aldrs þeirra bræðra allra saman. Þá voru og öll lönd numin, er þeir komu út, og er það því rángt, sem segir í sögu Gísla hinni skemmri, þar sem stendr: „að öll lönd voru þá ónumin á hvorutveggi strönd“ enda er rétt í sömu andráníni á undan getið um, hverir byggt hefði báðumegin fjarðarins, og svo segir undir eins á eptir, að Þorbjörn keypti land á hinni syðri strönd, svo þetta er varla annað en ritvilla í handritunum. Í seinni sögunni segir og á sama stað: „þá var byggt víðast á Vestfjörðum“ og Landnáma kveðr enn örara að orði, og segir svo: „Þorbjörn súrr kom út að albyggðu landi“ (2. 27), og mun óhætt að fullyrða að svo var, og var öllum landnámmum lokið á Vestfjörðum laungu fyrir en þeir kæmi út. Þorbjörn og þeir allir samt komu úr Súrnadal í Noregi. Vær höfum fyrir satt, að hvervetna á Íslandi og í Noregi, þar sem örnefni eru kennd líkt þessu, hafi í fyrndinni verið Freysblót og átrúnadr á þau Freyju meiri en á öðrum stöðum, og dragi hærudin meðfram nafn af því (Saurar, Saurbær, Sýrströnd, Súrnadalr), en Sýr er eitt af nöfnum Freyju. Þetta rætist og í þessari Sýrdæla ætt, að þeir höfðu blót mikil. Þar sem talað er um, að Þorgrímur goði væri svo ávarðr Frey, þá mun hann hafa tekið þau blót upp eptir mágum sínum, því hvergi er þess getið að Þórnesíngar blótuðu Frey, en Þórsvinir miklir voru þeir. Nú hyggjum vér og, að Þorbjörn súrr hafi borið nafn sitt af þessu, og munu menn víst í áttögum hans í Noregi hafa trúað mjög á Frey. Það mun og hafa verið víðar um Vestfjörðu, en þó helzt í ætt þeirra Alviðru-manna, og nafnið „hinn auðgi“ er mjög tíft í þessari ætt, en auðr og fésæld fylgdi opt þeim ættum er Frey blótuðu. Það er og líklegt um ætt Vebjárnar Sygnakappa, að líkr átrúnadr hafi verið í þeirri ætt, og munu allir þeir frændr hafa verið helgaðir Frey.

Vér skulum nú í fám orðum geta hins helzta í tímatali viðvíkjandi sögu Gísla Súrssonar. Þegar talið er apr frá vígi Þorgríms goða, þá má rekja ár fyrir ár frá því að þeir Haukdælir kynntust fyrst við Þórnesínga, en það var um sumarid 958; næsta sumar bað Þorgrímur Þórdísar, systur Gísla (959), stóð Þorgrímur þá rétt á tvisugu, er hann fékk Þórdísar, og samsumars rððst hann þángað vestr. Næsta vor á þíngi (960) sórust þeir allir í

fósthæðralag; þá var það, að Gestr Oddleifsson hinn spaki spáði, að á þriðja þingi þaðan mundu þeir ekki allir jafnsáttir. Þetta sama sumar eptir þing, að áliðnu sumri, fóru þeir allir utan, og voru tvo vetr í Noregi (960—962); „þá ræð Haraldr gráfeldr fyrir Noregi“, og er það rétt, þó tæpt sè, því hann kom til ríkis þetta sama ár og þeir fóru ntan. Að vetrnóttum (963) var Vesteinn veginn og vetri sðar í sama mund Þorgrímr goði (964), og var hann þá hálfþrítugr, en Snorri goði, sonr hans, fæddist skömmu sðar. Nú er að segja frá sektar-árum Gísla: hér telr eptir aldr Snorra goða, er hann reisti bú á Helgafelli, ef við er aukið tveim vetrum: þeim vetri sem leið milli dráps Þorgríms og sektar Gísla, og svo hinum, sem Snorri var að Helgafelli eptir dráp Gísla. Eptir sögn Gísla er nú ekki efmál, að hann var 13 vetr í sekt; er sá tími tvídeildr í sögunni, fyrst hinir sex fyrstu vetr, sem engar sögur fara af, og hann leitaði liðs hjá höfðingjum, eða var í fylsnum sínum (965—971). En þá koma hinir 7 draumavetr hans (971—978), og er því til styrkingar vísa Gísla, enda má telja þessa 7 vetr, ár fyrir ár. Hann var tvo draumvetrna hina fyrstu á Vaðli, með konu Gests Oddleifssonar (971—973); en tvo hina næstu í Hergilsey (973—975)¹. Á Þorskafjarðar þingi næsta vor var Þorkell Súrsson drepinn (976), og segir þá rétt á eptir: „að svo er sagt, að nú ern ekki eptir meir en tveir vetr, þess er draumkonan sagði hann mundu lifa“, og báða þessa vetr var hann í fylsnum sínum. En sumarnótt hina sðustu (978) var hann veginn, sama haustið og Snorri kom úr siglúngu 14 ára gamall. Hinni sðari sögu af Gísla segist, sem von er, öldungis eins frá; en þar segir svo á einum stað: „frá því er gjörst sagt, að hann hafi manna lengst gengið í sekt sinni, annar en Grettir Ásmundarson. 18 vetra segja flestir menn að Gíslu hafi verið í sekt sinni“. Þetta kemr hvergi við, og á eflaust að standa „Grettir“ fyrir „Gíslu“, því nöfnin hafa sama upphafsstað, en margir hafa að fornu og nýju leitað eptir um sektar ár Grettis. Vèr höfum því þetta fyrir víst, að Gíslu hafi 13 vetr í sekt verið, og hefir þá og Snorri goði hafizt til virðingar 15 vetra.

¹) Það segir, að þegar hann fór þaðan voru þrír vetr liðnir frá því hann dreymdi síðast, en það var sumarið milli þeirra tveggja vetra, sem hann var á Vaðli, en ekki á að skilja það svo, sem hann væri 3 vetr í Hergilsey.

Í Ísafirði urðu ekki landnámsættirnar lánngæðar, og komust þar mest utanhéraðsmenn til virðinga. Þar er helzt að geta Þjóðreks Slöttu-Bjarnarsonar, er fór úr Saurbæ með mikla fjölskyldu vegna landþrengsla þar. Hann og synir hans urðu nú mestu höfðingjar um Ísafjörð. Þeir þrír bræðr, synir Þjóðreks, ræðust þangað vestr: Knöttir, Þorbjörn og Þjóðrekr. Víga-Sturla var fjórði bróðirinn, hann varð eptir í Saurbæ. Allt það sem í Hávarðar sögu Ísfirðings segir um hann, er ósatt, og svo um víg hans. Vær vitum, að Sturla bygði fyrstr bæinn að Staðarhölli, og bjó þar alla sína tíð. Sturla var mesta göfugmenni, og ríkr goðorðsmaðr. Hann lifði langt fram yfir þann tíma, sem Þorbjörn bróðir hans var veginn. Vær höfum sagnir af Sturlu, er hann fór herferðina norðr í Bitru með Snorra goða á hendr Óspaki. Það var nálægt 1010, eða ef til vill vetri fyr: það var, sem í Eyrbyggju segir, fám vetrum eptir að Snorri flutti að Túngu (1006; Eyrb. kap. 57). Í Kristnisögu er Ásgeirr Knattarson talinn með mestu höfðingjum á Íslandi þá er Friðrekr biskup kom til landsins (981). Um hann vitum vér ærið lítið, nema hann mun hafa verið Ísfirðinga goði, og hefir hann um stund verið höfuð settar sinnar þar vestra, en ekki er hann nefndr í Hávarðar sögu, og er líklegt, að hann hafi verið andaðr, þá er Þorbjörn föðurbróðir hans var veginn, en það var, sem nú skal sýnt verða, ekki fyr en rámt eptir kristni að það gjörðist. Saga þessi hefir í öndverðu verið mikið falleg og er það enn, þó frásögnin sé í mörgu bjög-uð orðin; einkum er sagan mjög ómerk um allt það, sem við kemr Ljóti spaka á Íngjaldssandi. Í sögunni er hann kallaðr bróðir Þorbjarnar, og vill sagan jafnvel segja, sem flest illmenni um Ísafjörð væri af hans kyni. En Ljótr var mesta þrúðmenni, og aldavinr Gests Oddleifssonar, og þarf hann ekki betra bróss. Nú átti Þorbjörn á Laugabóli Halldísi, systur Ljóts hins spaka. Í sögunni er hún kölluð systir Gests Oddleifssonar; hafa menn villzt á nöfnunum, því báðir þeir Gestr og Ljótr höfðu sama viðrnesni. Því mun nú allt, sem segir af Gest í sögunni, eiga að eignast Ljóti, það er og vitaskuld, því það var hann, sem var mágr Þorbjarnar, en ekki Gestr Oddleifsson. Ljótr spaki var dóttursonr Grjótgarðs jarls. Þeir Grímssynir kögrs (kögrsveinar) Sigurðr og Þorkell, „litlir menn og smáir“, jarðlýsnar — svo nefndi Ljótr þá — drápu Ljót hið sama vor, sem Þorbjörn á Laugabóli hafði verið drepinn haustinu áðr. Gestr spaki var um haustið fyrir að búi hjá Ljóti, og spáði þar fyrir

honum og syni hans og dóttursyni. Það var að þessu boði sem Gestr hóf Ögmundar-drápu. Nú má ákveða tímann nær þetta varð, og svo víg Þorbjarnar. Það er aldr Úlfs stallara Óspaks-sonar, sem vèr hér tókum sönnun af. Úlfr var sonr Ásdísar, systur Ljóts, og ólst upp með móðurbróður sínum Ljóti, og spáði Gestr vel fyrir honum þetta haust, er nú var getið. Nú vitum vèr um aldr Úlfs stallara; hann var með Haraldi Sigurðarsyni, tryggvasti vinr hans í öllum hans herferðum í Austrlöndum (1033—1046). Úlfr andaðist sama vorið, sem Haraldr fór síðustu ferð sína til Englands (1066), en fjórum vetrum fyrir var hann þó í Nizar-orustu (1062); fullt sjötugr mun hann því varla hafa verið, er hann andaðist. Þetta má enn betr ákveða: fyrir 1002 hefir Úlfr verið fæddr, því það sumar voru þeir gjörðir útlægir Ósvífssynir fyrir víg Kjartaus, „og kom enginn þeirra út síðan” (Laxd. kap. 51). Óspakr faðir Úlfs var elztr þeirra bræðra, en enginn þeirra mun þó hafa verið frumvaxta fyrir en svo sem 996, því Guðrún var elzt þeirra systkina. Úlfr mun því helzt vera fæddr næstu vetrna fyrir kristni. Verðr eptir því víg Ljóts og Þorbjarnar svo sem 1002—1003, og er það í kristni. Það er því sjálfsagt rángt, sem í Hávarðar sögu segir, að víg þeirra hafi gjörzt á dögum Hákonar jarls. Rángt er og í sögunni, að Steinhórr á Eyri hafi haldið Hávarð eptir þessi víg. Sá maðr getr ekkert komið þessari sögu við, enda segir hér Landnáma réttara, að það hafi verið Eyjúlfr grái í Otrardal og Steingrímur sonr hans, sem veittu þeim. Eyjúlfr grái var þá maðr gamall, og andaðist víst skömmu síðar, því hann var skírðr í elli sinni, að sögn Ara, og er aldr Eyjúlfs til fyrirstöðu að setja þetta síðar, en vèr höfum hér gjört. Þar er og annað, sem eptirtektarvert er, og sem nú bezt má sjá, að Fóstbræðrasaga tekr öldúngis við, þar sem Hávarðar saga þrýtr. Vermundr mjófi kom vestr fám vetrum eptir vígin, og settist þar í audan höfðingjasessinn. Hefir líklega Snorri goði átt hlut í því, og var síðan lánga æfi Ísafjörðr í mægðum og vinfengi við Breiðfirðinga, og enn fremr við Vífðæli, og naut Grettir þess hjá Þorbjörgu digru, konu Vermundar. Margt er og fleira rángt í Hávarðar sögu, nöfn og slíkt, en hér gjörist engin þörf að geta þess; svo er og mjög tvíráð sagan um þá Dýrfirðinga síðast. Kaflinu í Landnámu, sem vèr hér höfum farið eptir, er 2. 28. Margar eru fallegar vísur í Hávarðar sögu. Í Snorra Eddu er tilfærð vísa eptir Hávarð, sem eflaust er frá fyrri ára vík-

íngalfrí hans, enda er í sögunni þess getið, að hann hafi verið vfk-íngur fyrri hlut æfi sinnar og þar fengið sár þau, er hann var haltr af.

Í Ísafirði er nú um fáa höfðingja að tala á þessu tímabili, aðra en þá, sem koma við sögu Hávarðar og nú eru nefndir, því landnámsættir í Ísafirði urðu skammæar. Helzt væri að tala um Vebjörn sygnakappa og hans ættlið, en svo er að sjá, sem sú ætt hafi hjaðnað niðr, því af öllum þeim sjö börnum, þá eru ekki ættir taldar fram nema frá Vestelni einum; en hann staðnaemdist í Dýrafirði, og mægðist við Bjartmar, og leika jafnvel tvítmæli á því, hvort hann hafi komið út með hinum systkinunum. Í Gísla sögu Súrssonar hinnar síðari (bls. 91) segir, að hann kæmi út vetri síðar en Bjartmarr, og að hann kæmi út í Dýrafirði, en í Landnámu segir, að hann kæmi með Vebirni bróður sínum, og tæki land norðr á Ströndum; en það er víst, að saga Vesteins og hans ættmanna kemr öll við Dýrafirði, og er nokkuð laus við hina frændr hans, sem allir munu hafa staðnæmzt í Ísafirði, og hvað tímatal snertir, þá gæti leikið efi á því, hvort Vesteininn hafi verið bróðir Vebjarnar, en ekki öllu heldr bróðurson hans, eðr eitthvað þvílíkt, þar sem Vesteininn átti sonardóttur Áns rauðfeldar, en ekki þorum vðr þó að fullyrða neitt í því efni; aldr þeirra systkina: Auðar, konu Gísla Súrssonar, og Vesteins ýngra, virðist þó að mæla með þessu.

Það er enn eitt með öðru, sem gjörir Vestrland og Vestfjörðu merkilega í sögu Íslands, og það er fundr Grænlands og Vínlands. Siglfring til þessara landa gjörðist mest af Vestfjörðum, enda voru þar mestir sjófaramenn á Íslandi og hafa jafnan verið. Frá Eyrbyggjum, Breiðfirðingum og Reyknesingum eru flestir komnir, sem ríðnir eru við landnám og bygging á Grænlandi og Vínlandi. Eyrfkr rauði var mægðr Reyknesingum. Þorfinnr karlsefni var í móðurætt kominn frá Þórði gelli, en í föðurætt sína var hann Skagfirðingr. Þeir Þorbrandssynir, úr Álptafirði, eru alkenndir í sögum um Grænlandsbyggfug og fund Vínlands. Ara Márssonar, er sæhafi varð til Hvíttramannalands, er getið að framan.

Flestar sögur um Grænland og Vínland munu vera frá Ara fróða, en hann hafði flest í því efni eptir Þorkeli Gellissyni, föðurbróður sínum, „er langt mundi fram“, enda vitnar hann og til hans sagnar um Ara Mársson (Landn. 2. 22). Hvarf Ara til Hvíttramannalands (suðrhluta Norðrameríku) varð síðar en Ey-

rikr rauði sattu Grænland, því í Kristnisögu er Ari talinn með mestu höfðingjum á Vestrlandi, þá er Friðrekr biskup kom til landsins, og mun það rétt, því Þorgils Arason, sonr hans, lifði fram á daga Magnúsar góða, eða fram yfir fall Ólafs helga. Úr Breiðafirði var svo mikil sigling til Grænlands, að sumarið sama sem Eyríkr fór að byggja landið fóru 25 skip úr Breiðafirði þangað, en þar af komust 14 ein út. Nokkrum árum fyr höfðu þeir Snæbjörn galti, og sonarsynir Einars úr Stafaholti, farið að leita Gunnbjarnarskerja (hærumbil 980). En sker þessi munu vera við austróbygðir Grænlands. Það var á ofanverðri landnámstíð, að Gunnbjörn, af þormóðar Kolbrúnarskálds, hraktist þangað vestr að Grænlands óbygðum og fann eyðisker þessi; Gunnbjörn var og Ísafirðingr. Síðan gengu þar af miklar sögur, og fóru margir að leita þeirra, en Eyríki rauða einum varð auðið að finna Grænland sjálfst. Vær ætlum, að það hafi verið þessi árin (986—988) að Þorgils orra-beinsfóstri fór til Grænlands. Grænland varð síðan mjög blómleg nýlenda og heilt biskupsdæmi; goðorð og þingaskipan höfðu þeir Grænlandíngar, rétt sem á Íslandi. Mest er þó Grænlandsbyggíng frá Vestfirðingum og Breiðfirðingum, og nærfellt allir, sem landsins leituðu í öndverðu, voru þaðan.

Í kríngum Horn og um Strandir sleppum vér að geta um ættir frá landnámsmönnum. Eyríkr rauði, sem þar er lángrmerkastr, var nú fluttur suðr til Breiðafjarðar, og þaðan fór hann Grænlandsferð sína; en þegar kemr norðr um Strandir, þá eru merkastir: Flosi, son Eyríks snöru, og synir Önundar tréðfótar¹. Um deilur þeirra Flosa og Kaldbekklínga skal síðar getið. Í Bjarnarfirði, næst fyrir innan Kaldbekklínga, bjó Svaur, mágur Höskuldar Dala-Kollssonar, fjölkunnigr mjög. Svaur kemr nokkuð við Njálu við fyrstu gíptíng Hallgerðar (um 960), en fáum vetrum síðar drukknadí hann.

Þar fyrir innan kemr þá Steiugrímsfjörðr og Kollafjörðr. Báðir hyggjum vér að þeir hafi verið af Haddingja ætt: Steiugrímr í Tröllatúngu og Kolli á Felli, og ráðum það af sögunni um Grím, sem látinn er koma þar fyrst að laudi, sem varla mundi gjört, ef það landnám hefði eigi verið úr Haddingjadal. Þórir hét og

¹) Ófeigr burlufótr hét og faðir Önundar; skyldi þetta vera ættarnafn, að kenna þá frændr við fót, en það opt hafa gefið tilefni til sögunnar um, að Önundur hafi mist fót sinn í Hafsfirði? — Það er víst, að Önundur stóð síðan í meiri stórvirkjum, en líklegt væri um einfaltan mann.

sonr Steingríms, eins og sonr Gríms, og Kolli er nafn, sem nýðg er títt í þessari ætt. Frá Steingrími er mikil ætt. Oddr múnkr var í beinan karleggj áttundi maðr frá honum.

Í Norðlendingafjórðungi er fyrst að tala um Miðfirðinga. Um þetta leiti höfum vér nú tvær sögur þaðan: Kormaks sögu og Þórðar sögu hreðu; vér munum í fáni orðum geta beggja. Svo er hér og Miðfjarðar-Skeggi; af honum er engin saga sérslagi, en hann kemr við geysi-margar sögur. Hér liggir þá fyrir að ákveða svo vandlega sem verðr aldr Skeggja, mest til þess, að ljóst verði sambandið milli hans og Þórðar sögu hreðu. Vér höfum áðr getið þess, að Skeggi mundi ekki fæddr síðar, en svosem 890, og tökum vér einkum rök til þessa af aldri barna hans, eðr þó helzt dætra hans tveggja; því Hróðnyju, dóttur hans, átti Þórðr gellir, og með henni átti Þórðr alla sonu sína, en vér höfum séð, að synir Þórðar voru gamlir, er kristni kom á Ísland, og börn hans eru fædd á árunum 930—940. Þorbjörgu, aðra dóttur Skeggja, átti Ásbjörn Harðarson. En Hörðr var skipveri Auðar hinnar djúpanðgu, og verðr þetta fullt svo snemmt, sem hiit. Íngibjörgu, dóttur Þorbjargar, átti Illugi hinn svarti, svo Skeggi er lánafi Hermundar og Gunnlaugs ormstúngu, en af Eyj-úlfs hins grá og Þorkels kugga, og er það því auðsætt, að hann hlýtr að vera fæddr laungu nokkuð fyrir aldamótin (900), en að aptan verðr að gæta þess, að vér vitum af áreiðanlegum sögum, að Skeggi lifði fram undir 960, en þá mun hann þó hafa verið maðr vel sjötugr, en hvergi vitum vér heldr að hann komi við sögur eptir 960, nema í Þórðar sögu hreðu; en við sögur þar að framan kemr hann opt. Í Landnámu er hann talinn með mestu höfðingjum á landi þá er alþingi var sett (930). Ekki laungu síðar veitti hann Þorgrími hærukoll móti Flosa í Árnesi (hærumbil 940); Sleitu-Helga gjörði hann og sekan um stuld á alþingi, en á meðan Skeggi var á þingi veittu þeir Austmenn atfór Hrómundi halta, og féll Hrómundr. Þetta mun hafa verið skömmu eptir 950, því varla mun það annað en laus sögu, að Hásteinn, sonr Hrómundar, hafi síðan fallið á Orminum lánga (Landn. 2. 33; Fm. s. III. 142-151). Í þætti Hrómundar segir, að Skeggi byggi þá á Skeggja-stöðum, er þetta var, en enga sönnun vitum vér á því; hann bjó alla stund á Reykjum. Það er eun fremr sagt, að Skeggi fóstirði Þorleif jarlaskáld, segir svo í þætti Þorleifs. Í Svarfdælu getr

þess ekki. En það getr fráleitt verið, að Skeggi hafi verið á lífi er Þorleifr fór utan, og Hákon var jarl í Noregi. Líklega er þetta sagt af því, að Skeggi var forn og fjölkunnugr, og skyldi Þorleifr hafa lært að honum þau fræði, enda verður hér að geta þess, að þáttir Þorleifs jarlaskálds er nokkuð forn og blandinn, og miðr áreiðanleggr hvað tímatali viðvíkr, því svo lítr út, sem fornum sögum sè blandað við sðari viðburði. En það er í sögum eitthvað hið sðasta, sem vèr vitum til Skeggja þar nyrðra, er hann læði Kormaki frænda sínum sverðið Sköfnúng í hólmgangunni við Bersa, árið 958.

Nú er að geta sögu Þórðar hreðu. Þar segir svo, að Þórðr kæmi út optir víg Sigurðar konúngs slefu; var Þórðr með bræðrum sínum að vígi hans. Sigurðr slefa var veginn sumaríð 965, og annaðhvort það sumar eða þá hið næsta hefir Þórðr átt að koma til Íslands, en þetta finnst oss með engu móti geta staðizt við aldr Skeggja, að hann ætti þá barnúngan son, en stæði sjálfr í vígum og væri í fullum broddi lífs síns, og það marga vetr sðan, sem segir í viðreign hans við Þórð. Vèr höldum nú reyndar, að Skeggi hafi verið á lífi 966, en þá hátti á áttæðisaldri. Eiðr sonr hans mun þá og hafa verið vaxinn maðr, og líkast er, að Skeggi hafi um það leiti flutt sig suðr í Borgarfjörð til sonar síns. En útkoma Þórðar er svo fast bundin við dráp Sigurðar slefu, að allt hitt feilir, ef þetta eina bilar. Vèr vitum enn fremr af öðrum sögum góð deili um aldr Eiðs: Hafþóra, kona Eiðs, var systrúnga Njáls, og hefir því að vonum verið á sama reki og hann, og hafi hún nú verið á líku reki sem bóndi hennar, þá ætti Eiðr að vera á aldr við Njál; enda kemr það bezt heim við annað, sem vèr vitum um Eið. Við Heiðarvíg er getið Eiðs; þar féllu synir hans tveir: Illugi og Eysteinn; var því Eiðr mjög viðridinn vígsmálin. Nú urðu Heiðarvíg um haustið 1014. Næsta alþingi, 1015, var eitthvert hið fjölmennasta, og er þar sagt að Eiðr væri gamall, enda eru orð hans mjög öldúngsleg þar á þínginu; í sögunni segir, að „þar stóð upp einn maðr gamall“ (Heiðarv. s. kap. 35). Enn fremr segir í Laxdælu (kap. 57), og Þórðar sögu hreðu (bls. 62), þar sem talað er um Björn, son Eiðs, er Grímr drap, að Eiðr var þá „gamladr mjög, og var að þessu gjörr enginn reki“. Nær víg þetta varð vitum vèr ekki gjörla, nema það er víst, að það varð nokkrum vetrum fyrir Heiðarvíg; og verður ekki á þessu betr sèð, en að Eiðr hafi þá verið á áttæðis aldri, og orðinn hrumr að

burðum; vèr hyggjum því, að Eiðr muni víst ekki vera fæddr eptir 940, og þegar Sigurðr slefa var drepinn og Þórðr hreða kom út, hlýtr hann víst að hafa verið hátt á þrítugs aldri, en hitt er fráleitt, að hann sè fæddr eptir eða um 960, sem þó yrði að vera eptir Þórðar sögu. En allt fyrir þetta er saga þessi merkileg í marga stadi, þó nú sè torvelt að komast fyrir undirstöðu hennar. Vèr höfum áðr getið þess, að Skeggi muni hafa verið ættaðr af Ögðum (bls. 240), en ættmenn Hörða-Kára bjuggu á Jaðri, og víðar, og er því ekki ólíklegt, að í forneskju hafi komið saman sögur þeirra á einhvern hátt. Miðfirðingar voru lagamenn miklir, en Eiðr¹ einkum, og er athugavert, að maðr af ætt Hörða-Kára skuli einmitt vera taliinn fóstri hans, því öll lögspeki trúðu menn að væri runnin frá þeirri ætt. Aðrir segja, að Bárðr Snæfells-ás fóstaraði Eið og kenndi honum lög (Gests s. kap. 1).

Miðfjarðar-Skeggi kemr mjög við forneskju-sögur; má til þess telja það, að hann hafi gengið í haug Hrólfis kraka, og sókt þangað sverð það, er svo mikil álög fylgdu, og ágætast er í forn-um sögum, annað en Tyrffingr. Skeggi kemr og mjög við Bárðar sögu Snæfells-ás; Helga Bárðardóttir var lengst að Reykjum, með Skeggja, „en ekki hafa þau barn átt sín á milli, svo getið sè“. Með Þórdísi, dóttur Skeggja, er sagt að Bárðr Snæfells-ás hafi átt Gest, son sinn. Það lítr víst svo út, sem um Þórð hreðu hafi verið eldri saga, fornari en sú, er vèr nú höfum, og mætti vel brotið bls. 59 ff. í útgáfunni síðustu vera niðrlag hennar; en sem sagan er nú, er fátt markvert við hana. Vísurnar munu varla vera gamlar; margt er og ósatt, sem hér er ekki þörf á að greina, svo sem: að Þórhalli nokkur byggi um þetta leiti í Miklabæ í Óslandshlíð; þar bjó um þessar mundir Arnór Kerlingarnes. Eiðr Skeggjason flutti bú sitt suðr í Borgarfjörð, og bjó þar alla æfi síðan, í Ási; munu því hafa valdið mægdir hans við Illuga svarta, og mun Eiðr hafa tekið upp goðorð þar, en alla æfi var hann mikilmenni, og foru í skapi, sem faðir hans. Skeggi fór í elli sinni suðr í Ás til Eiðs, og andaðist þar, og er þar heygðr (Landn. 1. 21).

Vèr komum þá til Kormaks sögu. Það var á dögum Eyriks blóðöxar (930—935), að Ögmundr faðir hans kom út í Miðfirði,

¹) Nafnið sýnir það jafnvel þess mætti geta, að til hafi verið eldri Eiðr fram í forneskju, sem menn sögðu að Þórðr hreða hefði fóstarað.

og bjó þá í úrðinum Miðfjarðar-Skeggi. Ögmundur fékk hær á landi Döllu, dóttur Önundar sjóna¹ úr Borgarfirði, og var Kormakr þeirra son, er Kormakr þá fæddr svosem 937; hefir hann því verið nálægt tvíftugu, er hann byrjaði mansaungva sína til Steingerðar. Nú má telja árin með vissu. Sumarið 958 gekk Kormakr á hólm við Hólmgöngu-Bersa, sem sèst af því, að á næsta sumri fór hann utan, en það var hinn síðasti vetr, sá sem þá fór í hönd, er Hákon Aðalsteinsfóstri var að landi. Um vetriun var Kormakr með Sigurði jarli að Hlöðum (959—960), og kvað um hann drápu sína á þessum vetri; hefir hann þá haft tvo um tvíftugt, er hann kvað það kvæði. En hið næsta sumar (960), meðan Kormakr var í víkingu, komu Gunnhildarsynir í land. Þá var Kormakr vetr með Haraldi gráfeld (961). Þá fór hann um sumarið herferð með konungi til Írlands (961), en næsta sumar til Íslands, og var þar tvo vetr (962—964). Báðir vetrnir eru ekki nefndir að sönnu, en það er á frásögninni ljóst, að það voru tveir vetr, sem þeir bræðr dvöldu á Íslandi. Þetta skrifir nú sögu Gunnhildarsona, og vitum vèr af Kormaks sögu að það var hið „næsta vor“, eða sumarið 965, að Haraldr fór sína víðfrægu Bjarmalandsferð (Korm. s. kap. 25). Elnum vetri sðar eða tveim er sagt að Kormakr hafi fengið banasár, í herferð á Skotlandi, og hafi hann andazt þar (hèrumbil 967). Þá hefir hann verið þrítugr, er hann lèzt. Þorgils bróðir hans lifði lengst þeirra bræðra, og hèlzt ætt þessi við í Miðfirði. Þegar Grettir var í uppvexti, eru þar nefndir bræðr: Kormakr og Þorgils, er að líkindum hafa verið synir Þorgils eldra; er því að sjá, sem Þorgils hafi kvongazt á Íslandi eptir lát Kormaks, bróður síns. Um aldr Kormaks er nú því enginn vali, nè um neitt af þeim kafla sögunnar, sem honum viðvíkr, þegar það er frá skilið, sem segir um dauða hans á Skotlandi, því við allan þann kafla er að sjá, sem eldri sögum sè blandað hær saman við; við alla þá sögu er margt að athuga, og mun þat sjást, að þessi ætt hefir mjög verið ridin við Írland ok Skotland. Í upphafi Kormakssögu segir svo, að elzti bróðir þeirra Þorgils og Kormaks hèti Fróði, en hann andaðist úngr í Noregi, og kemr því eigi við söguna síðan (kap. 2). Fróða nafnið hefir hlotið að vera mjög títt í ættinni, og kveðr svo

¹) Önundr sjóni, af Kormaks, var vist nokkru eldri en Egill Skallagrímsson, og lifði þó framyfir 980.

ramt að, að Steingerðr nefnir Kormak því nafni í einni af vísum sínum, og kveðst mundu festa sig „blindum Fróða“, ef hún mætti ráða (kap. 6). Nú hétu Fróði og Þorgils þeir bræðr, sem sagt er að fyrstir Norðmanna hafi stofnað ríki á Írlandi og Skotlandi; ættarnöfnin eru hin sömu, og munu þeir víst hafa verið forfedr þeirra Kormaks og Þorgils, og það var því að síð fedra sinna, er þeir bræðr herjuðu tvívegis vestr um haf. Það er enn fremr mjög athugavert, þar sem segir um þá bræðr, að þeir hafi fyrstir reist virki það er Skarðaborg heitir á Skotlandi (kap. 27), og er líklegt, að það hafi verið eignað þeim bræðrum Fróða og Þorgilsi gamla; víst er það, að Skarða nafnið fylgir þessari ætt: Kormakr ávarpar Þorgils, bróður sinn, tvívegis með því nafni í vísum sínum (Korm. s. bls. 170—172), og er að sjá, sem það hafi helzt fest sig við þá í ættinni, sem Þorgilsar hétu. Á Sturlunga öld hét Þorgils skarði, og mun hann á einhvern hátt hafa verið kominn frá þeim bræðrum. Elgi viljum vér þó neita því, að Kormakr kunni að hafa fallið á Skotlandi í víkingu, og um Þorgils er sagt, að hann hafi lengi síðan herjað fyrir vestan haf. Á vísu Kormaks (bls. 248) mætti ráða, að Kormakr hafi fallið á Írlandi, en sama er sagt um þá Fróða og Þorgils, að Írar drápu þá í trygðum. Það er enn eitt, sem gjörir þá sögu nokkuð grunsama, að Kormakr hafi andazt svo snemma, en það er: að kaflinn um hjónaband þeirra Bersa og Steingerðar, og hólmgangur Bersa, sem hlutust þar af, hefir hlotið að hafa gjörzt svo laungu síðar, sem ljóst er af sögunni, og verður svosem 25 ára hlaup í sögunni, um það bil að Kormakr fór utan fyrsta sinni (959). Til að skíra þetta enn betr, skulum vér gjöra grein fyrir aldri Bersa, eptir því sem næst verður komið: því svo vel ber við, að vér getum af öðrum sögum ákveðið það með töluverðri vissu. Bersi var dóttursonr Dala-Kolls og systursonr Höskuldar, en Veleifr gamli, faðir Bersa, var dótturson Bálka, fóstbróður Önundar trésfótar. Nú segir svo, að Höskuldr gipti Gróu, systur sína, Veleifi gamla, í það sama mund, sem hann sjálf gekk að eiga Jórunni Bjarnardóttur, en það var nálægt 935, eðr um öndverða daga Hákonar Adalsteinsfóstra, að Höskuldr kvongaðist (Laxd. kap. 9). Þetta má nú vera að sè dálítið ofhermt, og hafi Gróa gipzt Veleifi nokkru fyr, þó mun fráleitt að Bersi sè fæddr fyr en 925, og það þó svo, að Gróa sè með elztu börnum þeirra Þorgerðar og Dala-Kolls, og fædd um 900, og verður að athuga: að Veleifr, faðir

Bersa, var dóttursonr landnámsmanns, og enn fremr voru þeir réttir þrímenningar Bersi og Björn Hítðalakappi († 1024), en systkina-synir voru þeir Ólafr pá og Bersi. Þó nú Bersi væri nokkru eldri en þessir, sem samliða honum eru, þá má það heldr ekki meira vera, en hér er sagt, og gæti það heldr ekki vel komizt heim við aldr Gróu, móður hans, og lengra fram má frá-leitt setja, en að Bersi sè fæddr um sama leiti sem Rútr, móður-bróðir hans. Nú hefir því Bersi verið nálægt því hálfertugr er hann barðist við Kormak, um sumarið 958; þetta kemr og allvel heim við það, sem í sögunni segir sjálfri: hann var þá ekkju-maðr, hafði hann átt Finnu hina fögru, en Ásmundr, sonr þeirra, var þá barn að aldri (Korm. s. kap. 7), en á milli þessa og hins, sem þá tekr við, hlýtr að liggja langt bil. Þeim sem söguna les mun og fljótt bregða í brún, að Bersi er allt í einu orðinn hrumr og gamall; Ólafr pá er nefndr sem goði og virðingamaðr, og Bersi tekr í fóstr Haldór son hans, 12 vetra gamlan, og allt þetta er sagt at hafi gjörzt á sömu misserum ok Hákon Aðalsteins-fóstri andaðist, og Gunnhildarsynir komu til ríkis, eðr samsumars og þeir bræðr fóru utan; en Ólafr kvongaðist 970, og Höskuldr Dala-Kollsson andaðist 985, og Halldórr, sonr Ólafs pá, getr ekki verið fæddr fyr en 972, þó hann væri elztr barna hans (sjá bls. 342). Það er nú auðsèð, að sagan sjálf er öll sönn; vísur Bersa eru ljósastr vottr þess, en hér tvídeillist sagan, og byrjar nýr kaflí, sem varð fullum 25 vetrum síðar en viðskipti hans við Kormak, en sá er söguna ritaði hefir ekki athugað þetta, og slengt hvorutveggja saman. Það ber að sama brunni, sem segir um Steinar, að hann byggi þá undir Elliða er hann kemr fyrst við þessa sögu, en vèr vitum af Egils sögu, að þeir feðgar Önundr og Steinar bjuggu alla stund að Ánabrekku á Mýrum, skammt frá Borg; þá jörð hafði Skallagrímr gefið afa Steinars. En fyrst eptir að Egill var farinn frá Borg, og þeir deildu á þingi Önundr sjóni og Túngu-Oddr, við þá feðga Egil og Þorstein (984), þá var Steinar gjörri útlægr og rækr frá Ánabrekku, og kom hann þá fyrst að Elliða (sjá Egils s. bls. 750). Þetta hefir ekki verið fyr en 986, því svosem tveir vetr liðu frá þinginu og þar til Steinnarr yrði algjörlega héraðsrækr, og er merkilegt, að sömu árin að kalla verða uppi, hvort sem talið er eptir aldri Ólafs pá og sonar hans, eðr aldri Steinars, og er þetta ljós sönn-un fyrir því, að allir þessir viðburðir hafi einmitt gjörzt á þessum

árum (um 986). Þetta má og sjá af hverri vísu Bersa, að hann var kominn á karla aldrinn og orðinn ellimóðr, er hann barðist við Steinar, og farast honum raunalega orð, er hann nú fór hálloka í fyrsta sinni í hólmgangum. Í vísu hans segir: „gamall em ek“ og kveðst hafa haft betra vígsgengi, er hann var yngri („þóttu ek þá er ærri“ o. s. frv.), og að hann nú hafi vegið á fjórða tug manna, en sè nú kominn af fótum fram af elli; og sjá allir að þetta gat ekki gjörzt áðr Kormakr færi fyrst utan.

Vér hikum því ekki að fullyrða það, að allt sem segir um einvígi þeirra Bersa og Steinars, og dráp þeirra sona Þórarins ramma, hefir allt gjörzt um 985—990. Þá var Bersi á sjötugsaldri, og Ólafr pá höfðingi í Dölum, en Halldórr son hans í uppvesti. Það eru kapítularnir 12—16 í sögunni, sem segja frá þessu öllu, og sem eiga að standa síðastir alls; en mest vandhæfi eru á að gjöra skil fyrir, hvernig á þessu standi: hvort Kormakr hefir lifað miklu lengr en í sögunni segir, en verið lengi í Vestrvíkíng, og svo byrjað á ný laungu síðar, líkt og Hallfreðr, ástir sínar við Steingerði. Líklegt er og, að Þorvaldr tinteinn hafi fengið Steingerðar fyr en Bersi. Höfuðatriðin í æfi Kormaks eru nú þessi: hann er fæddr 937; barðist við Bersa 958; fór utan 959; fór til Írlands með Haraldi gráfeld 961; var síðan 2 vetr á Íslandi (962—964); fór til Bjarmalands 965; þá byrjar nýr kaflí, og gjörðist það allt eptir 985.

Í Miðfúrdi er enn eptir að nefna þá Bjargsmenn, forfeðr Grettis Ásmundarsonar, en sú ætt er svo náskyld Vöðdælum, þar sem þeir voru bræðr: Ásgeir æðikollr og Þorgrímr hærulánger, en hvorirtveggja voru mægðir Vatnsdælum, svo flestar stóráttir í Húnavatnsþingi renna saman í eitt. Nú skulum vér tiltaka, eptir sem næst verðr komizt, um aldr þeirra fæðga: Þorgríms hærukolls og Ásmundar hærulánga. Þorgrímr flutti að norðan inn til Miðfjarðar um 940, að vér höldum, og skulum vér sjá, að það hefir eigi mátt vera öllu síðar eptir aldri þeirra fæðga. Þegar Ásmundr var roskinn að aldri ræðst hann í kaupferðir, og sigldi til ýmissra landa, unz hann að lokum staðnæmðist austr í Vfk í Noregi; þar var mikið frændlið hans, og svo á Upplöndum, því þaðan var Öndr trésfótr, afi hans, ættadr. Ásmundr fækk sèr þar konu og átti með henni Þorstein drómund; en er Þorsteinn var lítt á legg kominn, andaðist kona Ásmundar, og mudi Ásmundr þá eigi lengr í Noregi, og fór til Íslands aþtr. Það sem nú verðr miðað við,

er það, að í sögunni segir, að það væri á þeim vetrum, að Ásmundr kæmi út aptr, þá er Friðrekr biskup var hér á landi og bjó að Lækjamóti (kap. 13), og hefir því útkoma Ásmundar verið svo-
sem 984, og kemr þetta heim við það, sem á öðrum stað í sögunni segir um aldr þorsteins drómundar, að hann hefði þá sjö um sextugt, er Magnús konúgr andaðist (1047), og er það hið sama og hann sè fæddr 980 (kap. 93—94); má af því sjá, að þorsteinn hefir verið mjög úngr, er Ásmundr skildi hann eptir í Noregi. Þá hefir þorsteinn verit rúmlega fimtugr, er hann hefndi Grettis, bróður síns, og Spes lagði ást á hann, og má af því sjá, að ekki má setja aldr þorsteins herra en sagan sjálf gjörir. Þorgrímr hærulkollr er nú sagt að hafi andazt skömmu síðar en Ásmundr hafði reist búi að Bjargi, mun hann því hafa andazt um 990, og hefir hann þá hlotið að vera nálægt áttæðu, því hann mun hafa verið mjög á reki við Egil Skallagrímsson, og þessir tveir hafa einna lengst lifað fram af sonum landnámsmanna. Ásmundr hæruláugr var nú hrumr og gamall, er hann andaðist (1015); en af því hann fæddist eptir að faðir hans var fluttur inn til Miðfjarðar, þá þorum vèr ekki að setja að hann sè fæddr fyrir 940, hefir hann því verið um fertugt er hann átti þorstein drómund, og má af því sjá, að hann hefir lengi framanaf hafzt við í siglúngum, en hálfsmtugr hefir hann verið, er hann fékk Ásdísar, en rúmlega hálfsextugr, er hann átti Gretti (996), en andazt hálfáttæðr. Af aldri Ásdísar verðr nú og sèð, að það getr með engu móti hafa verið fyr en þetta, að Ásmundr fékk hennar. Illugi, yngsti son hennar, er fæddr 1013, en þá voru svo sem 28 ár liðin frá því að Ásmundr fékk hennar, og hefir hún þá hlotið að vera barnúng, enda ræðr það og að líkindum, þar sem hún var sonardóttir Jökuls, sonar Íngimundar gamla, og mun Ásdís varla vera fædd laungu fyrir 970, og átt Illuga nálægt því hálfsmtug. Alls þessa verðr vandlega að gæta, er gjöra skal grein á síðan fyrir aldri Grettis. Af því þeir fedgar nrðu svo gamlir, þá eru flestir liðir hér síðar en í öðrum ættum. Þeir voru þrímenningar Grettir og þorsteinn Kuggason, og þó er þorsteinn miklu eldri maðr. Þeir Grettir og Kálfr Ásgeirsson voru að þriðja og fjórða frá Önundi trèfót, og þó var Kálfr æðimun eldri en Grettir, enda er og Grettir fjórði maðr frá Íngimundi gamla.

Vísdælir blómguðust mjög á þessu tímabili, og ollu því meðfram mægdur þeirra við Vatnsdæli. Ásgeir æðikollr hinn eldri,

sem vèr hyggjum að verið hafi sonr Önnundar tréfsótar, mun hafa lifað fram á miðja þessa öld. Dætr hans voru þær Þurðör, er Þor-kell kuggi átti, og Þorbjörg bekkjarbót; en Audun hét sonr hans. Frá Ásgeiri æðikoll hinum ýngra, syni Audunar, eru ættir talðar, og um hans daga og sona hans var Vífðæla ætt með sem mest-um blóma. Börn Ásgeirs æðikolls voru frumvaxta er kristni kom á Ísland. Kálfr Ásgeirsson og Hrefna, systir hans, voru mjög á reki við Kjartan Ólafsson; hyggjum vèr því, að Ásgeir sè fæddr um 980; af því mætti telja til, að Ásgeir sè fæddr um 955, og kemr það vel heim við það, að Íngimundr gamli var lángefi hans. Það hefir valdið missögnum, að í ættartölum Vífðæla er jafnan slengt saman börnum þeirra Ásgeiranna, og verða menn að skilja það að eptir álitum, en það er þó allauðvelt; það er, til að mynda, auðsèð, að þær geta með engu móti hafa verið systir: Hrefna og Þurðör, móðir Þorsteins Kuggasonar, en hitt fer vel, að Þurðör hafi verið ömmusystir Hrefnu. Þeir lángefðgar bjuggu að Ásgeirsá, og er goðorð þeirra kent þar við, og kallað Áverja goðorð. Um það leiti að kristni kom á Ísland bjuggu þeir þar bræðr, Ásgeirssynir: Þorvaldr og Kálfr, og Þorvaldr bjó þar enn, er Ísleifr biskup bað Döllu, dóttur hans (um 1035). Aldr Döllu (fædd um 1010) kemr vel heim við aldr þeirra Ásgeirs-sona, þó mun Þorvaldr hafa verið þeirra ýngstr. Um 1050 bjó Styrmir að Ásgeirsá, og hafði Áverjagöðorð (Bandam. s. kap. 1).

Eptir andlát Íngimundar gamla tóku þeir við hofi og manna-forræði synir hans: Þorsteinn, Jökull og Þórir. Enn voru aðrir höfðingjar í héraðinu: Már, sonr Jörundar háls; voru þeir systkina synir: Már og synir Íngimundar. Þorgrímr kornsárgóði var systur-son þeirra bræðra. Enn má tilnefna Hrómund halta, son Eyvindar sörkvis. Allir þessir voru nú í uppgangi, og var framanaf gott með þeim, sem frændsemi þeirra sómdi. Eptir dauða Íngimundar (hèrumbil 935) er fyrst getið um hefnd þeirra bræðra á Hrol-leifi, föðurbana sínum. Þessu næst er getið um missætti þeirra frænda, Más og Íngimundarsona; sló í bardaga með þeim, veitti Hrómundr Sörkvisson Mávi, því hann átti dóttur Más. Í bardag-anum féll Högni Íngimundarson fyrir Hrómundi. Fyrir þetta var Hrómundr gjör útlægr úr Vatnsdal og fluttist hann til Hrutafjarðar, og er áðr getið um víg hans þar. Nær þessi víg hafi orðið er ekki auðvelt að segja með vissu; þó má sjá, að þá var æðilángt

líðið frá vígi Íngimundar gamla. Már Jörundarson átti þá vaxna dóttur, þá sem gipt var Hrómundi, og mun þó Már eflaust hafa verið nokkru yngri en þeir synir Íngimundar, því hann lifði fram undir 990. Þorgrímr kornsárgóði var þá og fulltíða maðr, eðr öllu heldr miðaldr, því hann skildi þá frændr, og kom sættum á. Bardaginn á Deildarhjalla ætlum vèr því ekki hafa verið fyr en svesem 945. Víg Hrómundar halta mun hafa orðið svesem tíu vetrum síðar, eðr 955, en þess er áðr getið, og lætr það nærri við aldr Miðfjarðar-Skeggja (Vatnsd. kap. 29—30). Hrómundr halti mun hafa verið mjög á reki við þá Íngimundarsonu, enda er sagt að hann væri nokkuð gamall, er hann var veginn (Landn. 2. 33).

Nú kemr þessu næst um viðreign þeirra bræðra við Finnboga ramma. Það mun hafa orðið síðar en þetta, sem nú var getið, því það er síðar sagt frá því í sögunni. Lauk með því, að Finnbogi var gjör héraðsrækr úr Víðidal og vestr á Strandir (Vatnsdæl. kap. 31—35). En þeir voru þá enn á manndómsskeiði bræðr, synir Íngimundar, er þeir deildu við Finnboga. Ætlum vèr því, að þetta hafi orðið mjög skömmu síðar en bardaginn á Deildarhjalla við Má; og fyrir 960 ætlum vèr víst að þetta hafi verið. Við aldr Finnboga kemr það og vel; hann var sonarsonr Eyvindar landnámananns. Loðinn augull, faðir Eyvindar, flýði af Hálogalandi fyrir ofríki Hákonar jarls (hèrumbil 890), en hann dó í hafi. Vèr skulum ekki fara hér mörgum orðum um sögu Finnboga; að koma henni, hvað tímatál snertir, saman við Vatnsdælu, getr engum manni komið til hugar að bera við. Finnbogi er hér látinn fara utan 18 vetra, og er sagt að þá væri Hákon jarl í Noregi (eptir 970); síðan fór hann til Grikklands, og enn líðu þó margir vetr, eptir útkomu Finnboga, áðr deilur hans hófust við þá Íngimundarsonu; en þær eru látnar vara langt framyfir kristni, og það framyfir daga Guðmundar ríka, og fram á daga Eyjúlfs halta, sonar hans (framundir 1030). Að þessu þarf nú engum orðum að eyða. Allt fyrir þetta mega menn þó ekki fella alltof harðan dóm á þessa sögu. Ætt Finnboga var háleysk, og hamramir menn margir í henni, og trúmenn miklir, og þaðan hyggjum vèr með vissu að Finnbogi hafi borið viðrnefni sitt: „hinn rammi“. Loðinn augull, lángafi Finnboga, var frá Aungley á Hálogalandi; þar trúðu menn að verið hefði Sigarr konúngr, er hengja lét Hagbarð, og sem svo ágætar fornsögur eru um. Nú var því að vonum, þó sett

sú, er hëðan var komin, þætti mjög göfug, og mikill ramleiki mundi fylgja henni, og mun Finnbogi eiga því að þakka, að hann er orðinn svo ágætr, og menn kunna enn sögur af honum. Það sem sagan segir af Urðarketti, og víðreign hans við björninn á Hálogalandi, á allt svo vel við háleyska tröllaukna ætt, og kemr það fyrir ekki að leita eptir frekari sannindum fyrir þessu. Við aldr Finnboga sjá menn sjálfir að það getr ekki haft stað: að hann hafi í æsku farið utan um daga Hákonar jarls og síðar laungu deilt við Íngimundarsonu, sem þá voru allir gamlaðir og önduðust um þetta leiti.

Í Finnbogasögu segir, að Þorgeir Ljósvefníngagoði væri móðurbróðir Finnboga; þetta er ekki satt, en mjög líklegt er þó, að frændsemi hafi verið með Gnúpa-Bárði og Loðni aungli, og báðar þær ættir munu vera háleyskar. Fyrir víg var Finnbogi gjör að norðan úr Flateyjardal, landnámi afa síns, og fluttist hann þá vestr í Víðidal; var þetta um daga Eyjúlfs Valgerðarsonar (Finnb. s. kap. 22—26). Þess mætti til geta, að þetta hafi verið nálægt 950. Þá hjó Finnbogi um stund í Víðidal, áðr ósætt kæmi milli hans og Vatnsdæla, og var hann þá gjör hëraðsrækr á Húnavatnsþingi, og fluttist hann þá norðr á Strandir; mun þetta hafa verið nálægt 955, en síðar ekki, því Jökull var enn á manndómsaldri, og bauð hólmgöngu Finnboga, og mun þó Jökull ekki hafa fæðzt laungu eptir 900, og varla neinn þeirra bræðra.

Þetta, sem nú er sagt, má vel til staðar færa; en allr síðari hluti Vatnsdælu er mjög úr lagi færðr, hvað tímatál snertir, og er að eins, ef aðrar sögur eru teknar til samanburðar, að sèð verðr hvar missmíðin liggja. Það er einkum dauði Íngimundarsona og uppvöxtr Þorkels kröflu, sem mest er úr lagi fært, en vër skulum nú geta þess, hvernig oss sýnist að þessu megi kippa í lag aptr. Hèr er helzt það, sem verðr að taka til greina, að vër höfum í Kristni-sögu og Grettlu, og í Vatnsdælu sjálfri, ef að er gæð, óræk skil fyrir því, að Þorkell krafla var orðinn Vatnsdæla goði þá er Friðrekr biskup kom hër til lands (981), að hann var farinn að eldast er kristni var lögtekin (1000), og að hann andaðist í elli á uppvaxtarárum Grettis (hërumbil 1013). Grettla segir svo, að Þorkell krafla andaðist á þeim árum, er Grettir var utan fyrsta sinni (1011—1014). Þeir voru aldavinir mestu: Þorkell og Ásmundr hærulánger, og sótti Þorkell opt heimboð til Bjargs,

og svo var sumarið það er Grettir fór utan; segir í sögunni, að Þorkell gjörðist þá „gamall mjög“ (Grettis s. kap. 16), og skömmu síðar (kap. 25) segir, að „Þorkell krafla andaðist á þeim misserum, er Grettir var eigi á Íslandi“; eru hér 4 ár ein, sem leikið getr á, árin 1011—1014, og setjum vèr því að hann hafi andazt 1013. Að Grettis saga hafi hér rétt fyrir sèr, er varla efunarmál; þessi saga er að frásögn svo vönduð, að fáar mjög standa henni jafnar, og er það einkum hvað tímatali viðvíkr, og reynist ætíð rétt, þegar hún kemr saman við aðrar sögur. Hér er líka sjón sögu rískari. Það er svo sem auðvitað, að Þorkell mundi koma við söguna síðar, þar sem talar um víg Atla og sekt Grettis, og alla þá Óhamíngju, sem á fám vetrum þyrmdi yfir þessa ætt. Meðan Þorkell var á lífi mundi slíkt ekki hafa haldizt uppi, þar sem hann var með mestu höfðingjum landsins, en námægðr þeim Bjargsmönnum, og tryggasti vinr þeirra. En á sektarárum Grettis er Þorkell aldrei nefndr, og gjörðist þó opt þörf; mætti af því með fullri vissu álykta, að hann hefði þá ekki verið á lífi, þó ekki væri það berum orðum sagt í sögunni. Enn fremr er í Kristni-sögu Þorkell krafla talinn með höfðingjum í Norðrlandi, er Friðrekr biskup var hér á landi (981—986), og var Þorkell primsigndr af biskupi (Kr. s. kap. 1—2). Grettis saga segir hið sama: þá er Ásmundr hærulánger kom úr förum, og tók staðfestu á Íslandi, þá bjó Þorkell krafla á Márstöðum í Vatnsdal, „þeir bjuggu þá að Lækjamóti biskup og Þorvaldr, er þetta var.“ Þorkell gaf Ásmundi Ásdísi Bárðardóttur, frændkonu sína; gjörðist hann þá aldavinr Ásmundar (Grettis s. kap. 13).

Fyrir þessu, sem nú er sagt, höfum vèr þessar sögur, sem nú eru nefndar, og Vatnsdælu sjálfa, sem bæði getr um Þorkel kröflu, er Friðrekr biskup var á landi hér, og þar að auki talar á þá leið, sem Þorkell væri farinn að eldast þá er kristni var lögtekin á landi hér, og hann sjálfr tók skír; en að öðru leiti er enginn vegr að fella við þetta það, sem Vatnsdæla segir um uppvöxt Þorkels og um dauða Íngimundarsona. Eptir sem talið er í Vatnsdælu, lifðu Íngimundarsynir fram undir 990, sem ráða má af aldri Hallfredar, en Íngólfr er sagt að lifði 12 vetr eptir lát Þorsteins föður síns, en þegar Íngólfr lézt er þó sagt, að Þorkell krafla væri ekki nema 12 vetra, og ætti hann eptir því að hafa fæðzt mjög skömmu fyrir 990, en það kemr í bera mótsögn við hitt, að sagan sjálf nefnir hann Vatnsdælagöða um sama

leiti; hann hefði og eptir þessu átt að fæðast á sömu miss-
 erum og Þorsteinn Ingimundarson andaðist, en ekki segist sög-
 unni sjálfri þó svo frá. Oss virðist því mjög tortryggilegr allr
 þessi kafli um uppvöxt Þorkels og um útburð hans, og svo hvernig
 hann komst að Vatnsdæla-godordi. Þorkell varð á síðan nokkurs-
 konar Vatnsdæla-god, og hefir enginn af Vatnsdælum orðið svo
 vinsæll sem hann; er því merkilegt, hvað margar sögur hafa
 myndast um uppvöxt hans, ok er ekki ólíklegt, að eldri sögur úr
 þessari ætt kunni að hafa fest sig við hann; víst er það, að margt
 er forneskjukent, sem af honum segir, bæði kröflu-nafnið, sem
 vel má ætla að fyr hafi gengið í ættinni, og svo sagan um útburð
 hans og síðan viðreign hans við Þorkel silfra. Í lögum var reyndar
 frá fornu leyft að bera út börn, en í sögum eru þess mjög fá
 dæmi, og efi mætti leika á, hvort þessi fáu dæmi eru eigi aðeins
 heimfærð upp á síðari tíma; í forneskju trúðu menn að slíkt hefði
 verið siðr, á líkan hátt og að henda börn á spjótsoddum, sem
 sagt er að verið hefði siðr víkínga í forneskju, þó síðar finnst
 þess engin dæmi. Í fornaldarsögum vorum og annara þjóða
 finnast mörg dæmi um útburð barna; en úr því sannar sögur byrja,
 mun það alla stund hafa þótt ódæmi. Kröflu nafnið virðist þó
 einkum að benda til að eitthvað sé blandað við fornari sögur.
 Úr því nú að þess er enginn kostur að miðla málum í þessu efni,
 og fella saman svo ólíkar sagur, þá þykir oss réttast að fella
 þetta alveg, og setja aldr Þorkels eingaungu eptir því, sem vèr
 vitum með vissu af Grettlu og Kristni-sögu, og að nokkru leiti af
 Vatnsdælu sjálfri, og er þá auðsætt að Þorkell er mjög svo á aldr
 við Ásmund hæruláng. Vèr höfum að framan (bls. 248) ætlað á, að
 Þorkell kynni að vera fæddr um 950; það mun óhætt að færa
 þetta fram um svosem 10 ár, enda kemr það og betr við aldr
 föður hans. Þórdís, amma Þorkels, er sem vèr vitum fædd um
 892, og mætti þá ætla, að hún hefði átt Þorgrím kornsár-goda
 um 915; liggir þá nær að Þorkell sé fæddr 940, og vèr hyggj-
 um fráleitt, að hann muni fæddr stórum síðar, því á áttarðis
 aldr mun hann hafa komist, enda þykir mega ráða það af orðum
 Vatnsdælu sjálftrar, að hann hafi orðið mjög gamall maðr. Það er
 sama að segja um það, sem Vatnsdæla segir um víg Glædis, þar
 sem segir að Guðmundr ríki leitaði eptir lífi Þorkels, og væri
 Þorkell þá barn að aldri, en vèr vitum fyrir víst, að Guðmundr ríki
 er töluvert yngri en Þorkell, enda lifði hann og þeirra lengr;

Guðmundr komst og ekki til mannvirðingar fyrir en eftir 985, og við það fellr þessi saga, því þá var Þorkell laungu fulltíða maðr.

Það er nauðsynlegt að hafa fyrst gjört grein fyrir æfi Þorkells kröflu áðr en vèr snúum að dauða Íngimundarsona, því á því eru ekki minni misfellur en á hinu, og sèst það bezt á samanburðinum við sögu Hallfredar, þó báðum verði sama villan á, að þær láta þá Íngimundarsonu lifa miklu lengr en góðu hófi gegnir. Þeir frændr Óttar og Ávaldi komu út um daga Gunnhildarsona, og vili menn fylgja sögunni nákvæmt, þá höfðu þeir ekki verið allfá vetr í Noregi er þeir komu út frændr; það er fráleitt að það hafi verið fyrir en árið 965, því þrjá vetr eða fjóra voru þeir í vestrvíking, frá því að Gunnhildarsynir komu í land og þartil þeir drápu Sokka víking, en Sokki hafði sjö eðr átta vetrum áðr brent inni Þorvald skiljanda, föður Óttars; en það var á „ofanverðum dögum Hákonar Aðalsteinsfóstra“ (Hallfr. s. kap. 1). Óttar fèkk, þegar er hann kom út, Ásdísar, dóttur Ólafs að Haukagili, en dótturdóttur Ævars hins gamla, landnámsmanns, en Ávaldi fèkk Hildar, dóttur Hermundar, sonar Eyvindar sörkvis; vèr getum þessa, því í Hallfredar sögu er Hildir talin dóttir Eyvindar sörkvis, en Eyvindr andaðist í hárri elli um 935, og gæti því með engu móti staðizt að Ávaldi, sem svo sð kom út, ætti dóttur hans, enda kallar Landnáma Hildi Hermundar dóttur, og er það auðsáanlega réttara. Hrómundr halti Sörkvisson átti og vaxna sonu laungu fyrir en þetta, eða um 950. Nú er það aldr þeirra systkina Valgerðar og Hallfredar, og Kolfinnu Ávaldadóttur, sem telr eftir, og mun ekkert þeirra hafa sæðzt fyrir 967, og er líkast að þau sè jafnaldra: Hallfredr og Kolfinna. Svo segir, að Hallfredr væri þá tvítugr er hann lagði hug á Kolfinnu; en það var mjög um sama leiti að Íngólfr sagri byrjaði að leggja ást á Valgerði Óttarsdóttur. Þetta hefir því fráleitt gjörzt fyrir 985, og það því að eins, að Hallfredr hafi þá verið vart tvítugr; en nú segir, að Íngimundarsynir væri þá enn á lífi, og ekki eldri en svo, að Jökull beitti þá eim ofsa sínum, líkt og fyrrum, er þeir deildu við Finnboga ramma. Vèr höfum að framan leiddt rök að því, að Íngimundarsynir hljóta allir að hafa verið dauðir er þetta var, en Þorkell krafla var þá orðinn Vatnsdæla goði. Sagan um allt þetta er í Hallfredar sögu svo vel sögð, og byggð á svo órækum vitnum, að hana má ekki í minnsta máta vèfengja, og liggr ekki annað fyrir, en að ætla, að hèr sò

þeim víxlað þorsteini Íngimundarsyni og Þorkeli kröflu. Þetta verður enn líklegra þar við, að Jökull Bárðarson, sonarsonr Jökuls eldra, var þá frumvaxta er þetta var, en Jökull hafði í öllu skaplyndi afa síns og fylgði það nafni, en Þorkell krafla var manna líkastr þorsteini Íngimundarsyni um hógværd og spaklyndi, og lá það í ættinni, að á þann hátt var tvískipt um skap þeirra frænda. Það voru því þeim mun meiri ástæður til, að menn nefndi í sögunni þá Þorstein og Jökul, í stað Þorkels og Jökuls, því vèr höfum fyrir satt að það hafi verið Þorkell krafla, sem málið sókti á hendr Óttari, og mun varla vera kostur að leysa úr þessu á annan hátt. Ekki mega menn furða sig á aldri þeirra Íngólfs og Guðbrands, hve úngir þeir voru, og vera þó synir Þorsteins, og að þeir eru á reki við barnabörn Jökuls; það kemr af því, að Þorsteinn Íngimundarson mun hafa kvongast mjög gamall, enda var og kona hans föðursystir Víga-Bárða, og hafa þeir bræðr báðir verið mjög úngir, er faðir þeirra andaðist. Það mun óhætt að ætla, að Íngimundarsynir hafi verið enn á lífi þá er þeir Óttar og Ávaldi komu út, og vèr ætlum víst að þeir hafi lifað fram undir 975, en jafnsnart eptir andlát þeirra mun Þorkell krafla hafa orðið formaðr Vatnsdæla, þó ekki flytti hann þá þegar að Hofslandi; kemr það í engan bága við aldr þeirra Íngólfs og Guðbrands, og má vel vera að þeir hafi lifað eina 12 vetr eptir lát föður síns, og eptir aldri Valgerðar þykir sem víst megi ráða, að víg Íngólfs hafi ekki orðið fyr en svosem 988, enda kemr það vel heim við það, sem vèr vitum af sögum, að einnutt þessi árin var mjög svo agasamt af stigamönnum og illvirkjum á sjöllumum upp af Borgarfirði. Hólmverjar voru drepnir árið 986, og stendr það eflaust í einhverju sambandi við þetta, er Íngólfr var að vígi Hellismanna og fékk þar sár þau, er hann leiddi til bana. Það sár sjarri að Vatnsdælir væri aldauda, er Íngólfr lèzt; þá voru uppi þeir feðgar Bárðr Jökulsson og Jökull son hans, og ymsir aðrir af þeirri ætt, og svo allr mágalyðr Vatnsdæla, bæði Víðdælir og Bjargsmenn, og gjörir það enn tortryggilegri söguna um Þorkel silfra, því það var hvergi hætt við, þó Þorkels kröflu hefði miszt við, að þeir hinir Vatnsdælir mundi láta godorðið gánga úr greipum sér í svo ómildar hendr, sem Þorkell silfri var, og það án allrar heimildar, með rángsleitni einni og yfirgáangi.

Vèr hikum því ekki við að telja ríki Þorkels kröflu frá svosem 975, og hefir hann því í nærfellt 40 ár verið Vatnsdælagóði,

en alla þá stund er þeir lifðu synir Þorsteins Íngimundarsonar, mun hann hafa verið forysta fyrir þeim. Vær vitum ekki mikið um afkvæmi Þorkels kröflu, og eptir hans dag koma Vatnsdælir lítið við sögur. Arnór hét sonr hans, og mun hann hafa haft forráð eptir dag föður síns; þó var Jökull Bárðarson, móðurbróðir Grettis, mest virðr af Vatnsdælum um öndverða 11. öld. Þá mun Jökull hafa verið hátt á sjötugsaldri, er Ólafr hinn helgi lét drepa hann (1028). Helga, kona Markúsar á Melum, var í nífunda lið komin frá Þorkeli kröflu.

Vær viljum að lokum tala fátt eitt um aldr Hallfredar. Allt það, sem af honum segir, kemr mæta vel við það sem að framan er sagt. Þegar lokið var málum hans við Kolfinnu, fór hann utan (um 988), og hafðist nú nokkra vetr við í kaupferðum, eptir að faðir hans hafði flutt sig suðr, og kom aldrei að landi fyrir norðan á því bili. Hann kom á þessum vetrum til Hákonar jarls, og orkti kvæði um hann, sem enn eru brot til af. Það hefir verið nálægt átta vetr að Hallfredr hefir hafzt við í siglúngum, áðr hann kom við Agðanes sumarið 996, hið sama sem þeir Kjartan og aðrir Íslendfingar; hefir Hallfredr þá verið hátt á þrítugs aldri, er hann kom til Ólafs konúngs. Vetrinn hinn næsta var hann með Ólafi konúngi (997), og orkti um haustið (996) kvæði sitt hið fyrsta um konúng. Tvo vetr hina næstu var hann austr á Gautlandi og kvongaðist þar (997—999), og átti með þeirri konu Hallfred, son sinn. Þá var hann enn einn vetr með Ólafi konúngi (1000), en fór um sumarið út til Íslands, hið sama og Svoldar-orusta varð. Á næsta þingi (1001) deildi hann við Grfs, en fór utan það sumar, og kvað um haustið erfðrápu sína um Ólaf konúng. Næsta sumar (1002) kom hann út til Íslands og lendi í Leiruvogum og deildi við Skáld-Rafr (Gunnl. s. kap. 10, sbr. Hallfr. s.); árið 1005 flutti hann Gunnlaug ormtúngu til Íslands, en fór utan næsta sumar (1006) og Gunnlaugr með honum. Síðan segir ekki annað af honum en að hann hafi andazt í hafi, fertugr, og hefði hann átt eptir því að andast um 1008, en af aldri Hallfredar ýngra verðr seð, að andlát Hallfredar vandræðaskálds hefir orðið sðar nokkru, því sonr hans var þá á skipi með honum sem frumvaxta maðr, og er því líklegt, að Hallfredr hafi lifað fram undir daga Ólafs helga, og andazt um 1014, og verið þá vel hálfstímtugr.

Vær höfum nú rakið tímatál í þessum þremr höfundættum í Húnavatnsþingi; en þar voru, sem hvervetna annarstaðar, enn fleiri

ættir, sem vel voru í höfðingja röð komnar, og teljum vèr fyrst ættmennu Ævars gamla, en hann var í forneskju konúngborinn, og kominn af Haraldi konúgi gullskegg í Sogni, og er því eigi kyn þó hann yrði kynsæll hér á landi, má ætla að þeir lángeðgar hafi haft fornt goðorð og mikið ríki, og gengið næst Vatnsdælum og Vöðdælum, og til jafns við þá í mörgu, enda styrktu þá og mægðir við Skagfirðinga. Þessi ætt komst og sðar til hinna mestu metorða norðanlands, því Haflíði Mársson var í beinan karllegg fjórði maðr frá Ævari. Líðirnir eru ýkja fáir, því Haflíði andaðist 1130, sem í íslenskum annálum segir; mun hann og þá hafa verið mjög gamall maðr, vel á áttæðis aldri, því Márs, föður hans, er getið nærfellt hundrað árum fyr, því hann var sveitarhöfðingi í líði Værfngja í Miklagarði í það mund að Haraldr Sigurðarson kom þángað (um 1033). Húnröðr, faðir Márs, lifði og um það leiti að Friðrekr biskup kom hér á land (Fms. III, bls. 20. 169), en þeir voru þrír bræðr: Skarphèðinn, Úlfhèðinn og Húnröðr, synir Vefreyðar Ævarssonar, og Gunnhildar, dóttur Eyríks í Goðdölum. Víg þeirra Skarphèðins og Úlfhèðins má ætla að hafi orðið litlu fyrir kristni. Þorkell krafla er víðriðinn þau mál, en Vefreyðr mun þá hafa verið andaðr; hlýtr hann þó að hafi lifað framundir daga Hákonar Hlaðajarls, ef ekki lengr, en þó verðr að gæta þess, að hann er sjálfr talinn með landnámsmönnum (Landn. 3. 5).

Þórarinn spaki Lángdælagóði, sem nefndr er í Bandamanna sögu, var fjórði maðr frá Holta, er numið hafði Lángadal að neðanverðu til móts við Ævar. Í ætt þeirra beggja, Ævars og Holta, mun það hafa verið að Lángdæla-goðorð gekk, og mun það goðorð hafa verið undirstaðan til ríkis Haflíða Márssonar. Aldr þórarins spaka kemr mæta vel heim við Bandamanna sögu, því Þórdísi, systur þórarins, átti Halldór, son Snorra goða, en Halldór mun hafa kvongast um 1050, er hann var nýkominn utan úr löndum, en það var sáum vetrum sðar að Bandamanna saga gjörðist, og er að sjá, sem þórarinn hafi þá verið miðaldra maðr. Það lítr svo út, sem fleiri í Lángdæla ætt hafi heitið þórarinn spaki. Þórarinn spaki, sóstrfaðir Barða, er líkast að hafi verið asabróðir hins, en sonarsonr Holta landnámamanns, og lætr það mjög nærri, hvað aldr þórarins áhrærir, því hann var gamall maðr þá er Heiðarvíga saga gjörðist (1014), en að hvortveggja sè sami maðrinn, er ekki takandi í mál, því þórarinn, sóstri Barða, var eldri maðr árið 1014, en þórarinn hinn var 40 vetrum sðar, en það gengst títt við, að

nafn og viðræfni ítrekast í ættum, og viðræfnin, svo sem þau koma fyrir í sögum vorum, eru að álíta sem ættarnöfn, með þeim hætti, að mörg ættarnöfn eru tíðum í sömu ætt, og víxlast þau á af handahófi, ok koma fram í öðrum eðr þriðja hverjum lið, þegar mest er, líkt og ormsúngu eðr æðikolls nafnið í Gilsbekkinga og Vísðælakyni.

Þessar eru helztu ættir í Húnavatnsþingi, og má það hérað heita söguríkast í Norðrlandi, og meir en til jafns við Eyjafjörð, því þær þrjár sögur: af Kormaki, Gretti og Vatnsdælum, eru með höfuðsögum landsins, og Víga-Glúms saga er sú eina saga úr Eyjafirði, er að gæðum komist til jafns við nokkra af þessum. Skagafjörðr hefir í þessu falli orðið mjög afskipta; það er það eina þing á öllu landi, sem engin saga eða sögupáttir er skrásettr í, alla þá stund að söguöld vor stöð yfir, nema ef kalla skal skagfirzkan þáttinn af Þorvaldi víðförla, sem og vel má gjöra, því Þorvaldr var þaðan ættaðr; má vel vera, að til þessa komi það, að þetta hérað hafi verið spakara en önnur, og hóglíf meira og friðr, enda voru þar landnámsmenn flestir mestu vegmennir og háttprúðir. Goðdæli voru manna beztir og manna spakastir, en Hjaltasynir eru ágætir fyrir skraut sitt og stórmennsku; þegar þeir fóru til þings höldu menn að þar særi Æsir sjálfir, svo glæsigleg var för þeirra, og erfi þeirra eptir föður sinn er hin stórmannlegasta veizla, sem haldið hefir verið hér á landi hæði að fornu og nýju, enda er hún ágætt í öllum sögum, og hennar jafnan getið þá er minnst er á Hjaltasonu. Allt lýtr að því, að fá vígaferli hafi gjörzt í Skagafirði alla söguöldina út, og er það mjög ságætt, enda skipti á sðan í tvo heimana, því á Sturlungaöld var ekki meira óaldarhérað á Íslandi en Skagafjörðr; en alla þá stund, sem fornu landnámsættirnar höldust þar, mun sami héraðsbragr hafa haldið sèr, og meiri landshelgi verið hér og friðr en víðast á landi annarstaðar; en fyrir þessa sömu skuld mun hér vera svo snautt um sögur, og er fátt annað að halda sèr til en Landnáma, og hvernig ættir eru raktar þar frá þeim er land námu. Í þessu héraði eru allar ættir svo seint, að landnámsmenn eru uppi hér samtíða sonum þeirra og barnabörnum í öðrum hëruðum, því þar sem landnámsmenn flestir í öðrum hëruðum önduðust fyrir 930, er alþingi var sett, og þeir sem lengst lifðu mjög skömmu síðar, þá er að sjá, sem þeir hafi lifað hér velflestir fram á miðja öldina, og sumir fram á hana ofauverða, svo sem Hjalti,

og er það naumast með felldu, hvað seint það verður. Eptir því sem nú verða best rök að leidd, þá hefir andlát Hjalta ekki orðið fyrir 970, þó það komi mjög kynlega fyrir. Vær ráðum þetta af ymsu, og höfum vér drepð á það að framan (bls. 249). Það er sjálfsagt, að það er nokkurt vandhæfi á að ákveða með vissu aldr Glúms Geirasonar, en af Reykdælu þykir þó mega ráða, sem það hafi varla verið laungu fyrir 960 að þeir sedgar voru gjörðir að norðan, en Glúmr var þá fluttr vestr í Geiradal, er erfi Hjaltasona var haldið, sem sjá má af sögunni um Odd Breiðfirðing; og enn fremr vitum vér af sögum Noregs konunga, að Glúmr var í Noregi mestalla daga Haralds gráfeldar; þó má sjá af vísun Glúms, að hann var hér á landi árið 969, er Haraldr fæll, og hefir þá verið búsettr vestra og kvongaðr, en Glúmr var með Haraldi í Bjarmalands-ferð hans (965). Þórðr Íngunnarson, sonr Glúms, fækk Guðrúnar Ósvífrsdóttur um 992, en þar sem hann er kendr við móður sína, þá er að sjá sem Glúmr hafi andazt skömmu eptir 970, meðan Þórðr var enn á úngum aldri, og væri ekki sagan um Geira í Reykdælu, mætti vel ætla Glúm miklu eldra mann, enda er og sagt hann hafi kveðið um Eyrík blóðöx, og yrði hann eptir því at vera fæddr fyrir 920, en vér höldum varla að það geti staðizt. Vær höfum því fyrir satt, að Glúmr hafi ekki flutzt vestr laungu fyrir 960, en vetrna næstu á eptir var Glúmr utan, og lýtr þetta að því, að Hjalti hafi andazt um 970, og ef til vill sðar, því hér verður og að taka það til greina, að synir Hjaltasona voru uppi er Grettir kom norðr. Þessu er þó það til fyrirstöðu, að Landnáma telr Hjaltasonu með höfðingjum eptir landnám, en það getr þó ekki staðizt, þar sem vér vitum að synir þeirra voru uppi nærfellt 100 vetrum sðar. Enn segir, að Þorvaldr Hjaltason væri í Fyrisvalla-orustu, en sagan um þá orustu er svo forneskjukend, að vel mætti draga grun á það, ef ekki væri tilfærðar tvær vísur Þorvalds, er hann orti eptir orustuna. Þó hlýtr Þorvaldr að hafa verið þá af æsku skeiði. Þorlaug, systir þeirra, hlýtr að hafa verið lángezt þeirra systkina, því sonr Sléttu-Bjarnar átti hana. Eitt er enn, sem virðist að koma í mótsögn við að Hjaltasynir hafi lifað svo seint: þar sem getr um deilu þeirra við Oddleif staf, son Flóka Vilgerðarsonar. Oddleifr virðist að vera langt of gamall til þess, enda er sagan um Flóka nokkuð tortryggileg; hann þykir fjarska gamall til að hafa átt systur Höfða-Þórðar, og það verður að vera nærfellt heil öld, sem liggir

milli hans og Hjaltasona, og getr þetta því að eins staðizt, að þessi Flóki sè allr annar, en sá er fyrstr fann Ísland (Landn. 3. 11).

Það verðr ekki annað sæð, en að Eyríkr í Goðdölum hafi og lifað fram á miðja þessa öld. Landnáma (5. 15) telur Goðdæli ásamt Hjaltasonum með mestu höfðingjum eptir landnám; það lítr svo út, sem hún líti til sona Eyríks, því fyr er ekki líklegt að Goðdæla-nafnið mundi festast við ættina, en Eyríkr var andaðr, en hær er þá farið jafnvíllt, sem með Hjaltasonu á sama stað, því Kristni-saga telur þá sonu¹ Eyríks með höfðingjum norðanlands þá er Friðrekr biskup kom hær til lands (981), meir en 40 vetrum síðar en hitt höfðingjatalið er, en þetta þykir eigi hvorttveggja geta staðizt, og er það þá Landnáma, sem rángt hefir til síns máls. Þeir voru fjórir synir Eyríks: Hólmgaungu-Starri, Þorkell, Þorgeir og Hróaldr; synir þeirra voru uppi um öndverða elleftu öld. Í Goðdæla-ætt var mikil goðhelgi, og miklar sögur má geta nærri að fylgt hafi ættinni, en því miðr þekkjum vèr ekki mikið til þess. Það hefir verið einhver slík saga, sem Skarphèðinn getr í brizlum sínum við Hafr hinn auðga, er hann nefnir þau Stedjakoll og Eyðisi járnsoxu, er numið hafi brott Svanlaugu systur hans, og mun sagan lík því, sem segir um Svínafellsás í Freysgyðlingaætt.

Frá Höfða-Þórði er liðatalan nokkuð misjöfn. Arnór kerlingarnef, sonarsonr hans, lifði þá er Friðrekr biskup kom hær til lands, en Halldór á Hofi, annar af sonarsonum Höfða-Þórðar, lifði nærfellt 50 vetrum síðar, þá er Grettr kom norðr; en Þorfinnr karls-efni, sem þó var yngri maðr en Halldór, var þriði maðr frá Höfða-Þórði. Þetta getr og verið, því börn hans voru svo mörg, og ræðr að líkindum að þeirra hafi verið ekki lífill aldrsmunr. Höfðamenn dreifðust með mægðum um allt land að kalla, og er í fám ættum slík fjölskylda, sem í þessari.

Auk þessara, sem nú eru taldir, þá má nefna Spak-Böðvar, son Öndóttis landnámamanns; hann mun hafa lifað um miðja þessa öld, og Þorvarðr í Ási, sonr hans, er talinn með höfðingjum norðanlands í Kristni-sögu; hann byggði á bæ sínum hina fyrstu kirkju, er byggð var hær á landi eptir að kristnið var hafið, árið 984.

Vestan til í Skagafirði bjuggu þeir Hlðverjar, frá Sæmundi

¹) Í Kristni-sögu er misritað: „og þeir Starri bróðir“ fyrir: „og þeir Starri bræðr“ = þeir Starri og bræðr hans.

sudreyska, og Skíðúngar, mikil ætt og fjölmenn; þeir eru svo nefndir eptir Skíða hinum gamla, er þeir töldu ætt sína frá í forneskju. Skíðúngar deilast í tvær sveitir: frá þeim frændum Eylli örn og Þorkeli víngni. Frá Eylli er mest ætt; synir hans lifðu um miðja þessa öld og fram á hana ofanverða. Þeir voru allir bræðrúngar: Guðmundr, faðir Víga-Barða, Þorvaldr tinteinn, er átti Steingerði, og Þorvaldr Kodráns-son, og þykir oss það vera sönnun fyrir því, að gjaforð þeirra Steingerðar og Tinteins hafi orðið nokkru síðar en segir í Kormaks sögu, og þó Þorvaldr tinteinn væri lítil-menni, þá var þó ætt hans hin bezt. Mestöll þessi ætt er að sjá sem flutzt hafi vestr í Húnavatns þíng, og má meðfram hafa ráðið því það, er Þorsteinn Íngimundarson mæðist inn í hana. Fjórdi maðr frá Þorkeli víngni var Styrmir, „faðir Halls“, er var einn af þeim bandamönnum; má sjá, að þeir lángefðgar hafa komizt að Víðdæla eðr Áverja goðorði, því Styrmir er sagt í Bandamanna sögu að byggi að Ásgeirsá. Þorvaldr Ásgeirsson bjó þar um 1035; hefir því Þorvaldr verið andaðr þá, er Bandamanna saga hefst. Það þykir auðsætt á mörgu, að þetta sé allr sami maðr, sá Styrmir, er Landnáma nefnir (3. 6), og sá sem getr um í Bandamanna sögu; Hallr er nefndr sonr beggja (Bandam. s. bls. 29), enda er Halls nafnið gengt í þessari ætt, því svo hèt og bróðir Víga-Barða, en síðan koma fram í ættinni bæði Hallr og Hallbera optar en einu sinni, og er í Landnámu rakin ætt frá Styrmí og til Melamanna, og hefir svo lengi haldizt þessi ætt þar í héraði. Við tímann kemr það og vel heim, að fjórði maðr frá landnámamanni skyldi lifa um miðja elleftu öld og eiga þá vaxinn son. Það lítr enda svo út, sem Ófeigr karl á Reykjum í Miðfirði hafi og verið langt fram í ætt við Styrmí, og hafi hann verið af hinni sömu Skíðúnga ætt, því Skíði er nefndr faðir hans, þó ekki væri gott í frændsemi með þeim Styrmí.

Úr Svarfaðardal höfum vèr ekki alllitlar sögur. Svarfdæla segir frá byggingu dalsins, síðar tekr við þáttir Þorleifs jarla-skálds, en allra síðast er saga Valla-Ljóts. En hvað tveimr hinum fyrstu viðyfir, þá eru þær svo blandnar og ýktar, að nú er vandhæfi að lesa sundr rétt frá raungu. Vèr verðum að gæta þess, að Svarfaðardalr byggðist úr Naumudal í Noregi, en það er tröllaleg byggð og stórskorin, og í Naumudal voru einna rammastar forneskjuættir, sem vèr þekkjum, og náskyldar Hrafnistu-mönnum; má sjá þessa töluverðar menjar í sögum þeim, sem

verð höfum úr Svarfaðardal. Fæstu af því sem segir í Svarfdælu verðr komið heim við rétt tímatal, og liggir þá næst við að halda, að eldri sögum sè hér blandað saman við, sem gjörzt hafa í forn-
eskju. Þegar litíð er á sjálfa söguna, er og sem tveim umferð-
um sè slengt saman. Í Svarfdælu er sagt frá Þorsteini, syni
Þorgnýs jarls í Naumudal, og hvernig hann drap Ljót hinn bleika,
og eignaðist síðan Íngibjörgu, dóttur Herraúðar jarls á Gautlandi.
Þórólfr er nefndr bróðir Þorsteins. Nú vantar lángan kafla í
söguna, eptir að Þorsteinn hafði fengið jarlsdóttur, og byrjar apt
að segja frá er Þorsteinn svörfuðr var kominn til Íslands. Það
verðr í rauninni ekki fullsannað, hvort svo hefir staðið í sögunni,
að Þorsteinn Þorgnýsson sè hinn sami og Þorsteinn svörfuðr, sem til
Íslands fór; víst er það, að í Landnámu er ætt hans talin allt öðru-
vísi; hann er kallaðr sonr Rauðs ruggu, og átti Hildi, dóttur Þráins
svartaþurs. Sama tvíbendan er um Ljótólfr goða, og eptir sem
ráða má af ættum, sem frá honum eru taldar, þá verðr ekki
annað sèð, en að hann hafi lifað fyrir Íslands byggingu, því Þórðr
knappr, landnámsmaðr, átti Æsu, dóttur hans, og er Ljótólfr á þann
hátt samtíða Birni á Haugi, föður Þórðar knapps, og er það sama
og hann hafi lifað í forn-
eskju. Bruni hinn hvíti, sonr Háreks
Upplendingajarls, átti Arnóru, sonardóttur Ljótólfs goða (Landn.
3. 11). Verð sjáum því, að Ljótólfr er talinn jafnvel tveim
líðum fyr en landnámsmenn; hann er enn fremr í Svarfdælu
kallaðr Nefglitason (sonr Hrólfs nefglitu; Svarfd. bls. 138, vísa
Klausa, bls. 152, virðist og að sanna þetta), en Bárðr digri er
nefndr af hans; það verðr því varla annað sèð, en að hann hljóti
að vera allr annar maðr, og miklu eldri en Ljótólfr Alreksson,
Hrappssonar, er út kom fyrir austan og kallaðr er Svarfdæla goði
(Landn. 4. 1). Ránga er það í Svarfdælu, er Valla-Ljótr er
kallaðr sonr Ljótólfs, því auðsætt er, að ein 100 ár liggja milli
Ljótólfs, er var af konu Bruna hins hvíta, og Valla-Ljóts, sem
lifði langt yfir kristni, enda er Ljótr í flestum handritum af Valla-
Ljóts sögu kallaðr son Bersa goða, eðr Álfsson (Valla-Ljóts s. bls.
207), og er líkast til að hann sè sonarsonr Ljótólfs Alrekssonar.
Eyglu-Halli, sem Ljótr drap, var og fjórði maðr frá Þorsteini
svörfuð; ber því að rétta það sem sagt er að framan bls. 259.
Það verðr ekki varið, að sagan um Klausa¹ er svo forynjuleg,

¹) Sögurnar um Án og Klausa munu vera skyldar, enda eru báðar ættaðar
úr Naumudal; sjálf nöfnin virðast að benda til þess.

að það er líkast að eldri saga úr Naumadal sé hér heimfærð uppá Ísland; allar vísur í Svarfdælu eru og mjög forneskjulegar. Ekki er síðr kynleg sagan um Íngveldi fagrinn og hrakningar hennar, svo og sagan um hrakning Skíða, og orðtækið, hvort nú sé „fullt skarð í vör Skíða.“ Íngveldr rauðkinn er nefnd í Landnámu kona Bögguvis, en bæði þessi nöfn koma tíðar fyrir í Svarfdæla ætt. Karl hinn úngi er sagt að ætti börn með því nafni (Svarfd. kap. 30). Vili menn taka Svarfdælu sem sama sögu, þá er fátt á heuni að græða, og verða menn ekki að fróðari hvað landnámmum viðvíkr; en sem fornsaga er hún mjög merkileg. Til merkis um, hve lauslega sagan er skeytt við tímatál, er það eitt með mörgu, er sagt er, að Þórdís, dóttir Guðmundar gamla (rfka) á Möðruvöllum, hafi verið heitin Ljótólfi (kap. 20), en Þórdís giptist Sörla Brodd-Helgasyni einum hundrað vetrum eftir landnám (Ljósv. s. kap. 5).

Þátrinn af Þorleifi jarlaskáldi er þessu mjög nákominn. Hér ber og að sama brunni, að menn neyðast til að álfta, sem tveir hafi verið með þessu nafni, og hafi annar þeirra lifað í forneskju. Það er fyrst, að í Snorra eddu og konungasögunum eru tilfærð tvö erindi úr drápu, er Þorleifr Rauðfeldarson orti um Hákon jarl. Á þessum vísubrotum verður séð, að sá Þorleifr hefir verið aldavinr Hákonar, og verið með honum í öllum herferðum hans. Þar segir að Hákon hafi „senda Óðni nfu öðlinga“, má og telja til, að svo margir voru jarlar og konungar þeir til samans, sem Hákon ræð bana; enn fremr segir Þorleifr, að hann hafi í orustum haft „góða forustu í Hákon“; kvæðið mun ort eftir 980, og ef til vill ekki fyr en 990, og það liggir í augum uppi, að þessu verður með engu móti komið heim við söguna um Þorleif, sem Jarlsnfi orti. Þessu er enn fremr til sönnunar, að kvæði Þorleifs um Svein tjúguskegg hlýtr að vera ort eftir dauða Hákonar jarls, því í stefnu segir að Sveinn hafi „opt með ærni giptu guðs röðið branda á Englandi“; sèst á því, að kvæðið er fyrir víst ort eftir að Sveinn hafði farið sína miklu herferð til Englands (992—994), og orðatiltækið: „öðlings himins röðla“ (= guðs), virðist berlega að sýna, að kvæðið sé ort í kristni; getr því með engu móti sá Þorleifr, sem þetta kvæði orti, hafa verið drepinn af völdum Hákonar jarls; en hitt er jafnvíst, að til hefir verið gömul saga um Þorleif, bróður Íngveldar fagrinnar, er ort hafði Jarlsnfi, og er tilfært erindi úr Þokuvísum, en það var miðhlutinn af nfi þessu,

en síðan vakti Hákon mann upp, og lagði sá Þorleif til bana með spjóti. Til þessa lýtr það, sem Svarfdælu segist frá um fæðing Þorleifs, að króklykill kom við sveininn svo að dreyrði úr, og er sagt að Íngveldr fagrkinn systir hans hafi þá mælt: „sjá ben markar spjóti spor“ (Svarfd. kap. 11), og á þetta án efa að vera fyrirboði um dauðdaga hans á síðan, að hann mundi vera lagður geiri til bana. Þegar vèr nú vitum að þessi ætt var úr Naumudal, í nánd við þá Háleygja-jarla, þá liggr næst að halda, að sá Hákon jarl, er Þorleifr kvað nð um, hafi lifað miklu fyr, og er líkast að það sè Hákon jarl Grjótgarðsson, sem þar er lítið til; en þetta gat svo auðveldlega farið milli mála, því sá Þorleifr, sem lofkvæðin orti um þá Svein konúng og Hákon jarl, mun eflaust hafa verið ættaðr úr Svarfaðardal, og af hinni sömu ætt, og bendir Sveinn konúgr til þess í vísu sinni. Víst mun þó erfiðrápa Halbjarnar hala vera ort hér á landi, og sèst af henni, að menn svo snemma töldu Þorleif „haugbúa“ og „fornmann“, og hafa menn sýnt haug hans norðr af lögbergi á alþingi.

Það má því svo að orði kveða, að í Svarfaðardal byrja ekki sannar sögur að mun fyr en með Valla-Ljóti, nema það lítið sem í Landnámu stendr, og er þó að sjá, sem það sè jafnvel nokkuð blandað; en nöfnin vita menn þó: að Þorsteinn svörfuðr nam dalinn, og að Karl hinn rauði hèt sonr hans.

Inn í Eyjafirði bjuggu, sem kunnugt er, ættmenn Helga magra, og kvísluðust þar í margar greinir, og laut allr Eyjafjörðr þeim frændum, nema Svarfaðardalr einn. Möðruvellíngar og Þveræíngar eru tveir hinir stærstu ættbogar frá Helga hinum magra. Af Þveræíngum höfum vèr eina sögu um þetta leiti, en það er Víga-Glúms saga, en af Möðruvellíngum enga; þó er Eyjúlfr Valgerðarson talinn með mestu höfðingjum á landi er alþingi var sett, og kemr hann allvíða við sögur. Í öndverðu bjó Auðun rotinn, afi Eyjúlfs, í Saurbæ, en Hafliði, er var einn af sonum Hrólfis í Gnúpufelli, bygði fyrstr bæinn að Möðruvöllum og bjó þar til elli, en seldi síðan í hendr Eyjúlfi frænda sínum. Eptir aldri Hafliða hefir því ekki Eyjúlfr komizt að Möðruvalla landi fyr en svo sem 950, en í Saurbæ bjó hann þángað til, og þar bjó eptir hann Einar, sonr hans, þángað til hann komst að Þverár landi, er hann tók af Glúmi. Aldr Eyjúlfs getum vèr ekki nákvæmt ákveðið. Vèr vitum ekki með vissu, hvort Auðun rotinn fékk Helgu hér á landi, eðr fyr en Helgi magri kæmi út, og væri Helga með eldri

dætrum hans; þó hyggyjum vèr að svo sè, því Eyjúlfr mun hafa orðið nokkuð gamall maðr, þarèð svo segir, að hann byggði á Jór-unnarstöðnum lánga æfi áðr hann flytti að Möðruvöllum. Það mun varla fara fjarri að setja, að Einar faðir Eyjúlfs sè fæddr um 890, og væri þá Eyjúlfr fæddr um 915, og hefði hann eptir því orðið sjötugr maðr, eða þar nálægt, og lætr þá nærri að hann tæki mannvirðingu skömmu eptir að alþingi var sett, þó varla yrði hann fyr en sððar yfirbátr allrar settar sinnar um fjörðinn; bar margt til þess, að það gjörðist auðvelt: Íngjaldr að þverá, öldungr mesti og ríkmenni, andaðist um það leiti (um 940), en Eyjúlfr, sonr hans, lifði fá vetr sððan, og var þá sú grein höfuðlaus, á meðan Glúmr var í æsku, og hann mun ekki hafa komizt til fullrar virðingar fyr en svosem 970, og var það nokkuð á ofanverðum dögum Eyjúlfs. Um danda Eyjúlfs vitum vèr gjörla. Hann lifði þegar Friðrekr biskup kom hèr til lands. Kristnisaga telr hann með mestu höfðingjum á landi þá (Kr. s. kap. 1), og það segir í mörgum sögum, að biskup prinsigndi hann (Kristni s. k. 1; Valla-L. s. kap. 3). Þessu er og til styrkingar þar sem segir, að Eyjúlfr var á lífi er Haraldr Gormsson sendi Finninn til Íslands. Þegar hann kom ntan að Eyjasfirði, kom á móti honum fugl svo mikill, „að vængirnir tóku út yfir fjöllin beggja vegna, og fjöldi annara fugla bæði stórir og smáir — þá var Eyjúlfr Valgerðarson í Eyjasfirði” (Hkr. Ólafs Tr. s. kap. 38). Þetta var kynfylgja Eyfirðinga. Þessu til enn frekari styrkingar má tilgreina, að þegar Íslendingar ortu nððð um Harald, en það var á sömu miss-erum og sagan segir að Finninn hafi farið til Íslands, þá er tilfærð ein vísa eptir Eyjólf, er hann kvað þá er hann sá húskarl sinn selja öxi sína fyrir feld grán, en Haralds var von til landsins (Jómsv. s. kap. 13). Þetta gjörðist, sem fyr er sagt, 978—980, og höfum vèr hèr vissa sögu fyrir að Eyjúlfr var þá á lífi. En Friðrekr biskup kom til Íslands 981. Nú segir í Valla-Ljóts sögu (kap. 3), að Eyjúlfr druknaði skömmu sððar í Gnúpufellsá; hefir hann þá andazt um 985; þykir það og vel koma við Víga-Glúms sögu, að Eyjúlfr hafi andazt um sama leiti, eðr heldr nokkru fyr en Hrísfateigsfundr var. Um aldr þeirra sona Eyjúlfs getum vèr komizt það næst, að Guðmundr ríki andaðist 1025, öndvert ár, en Einar lifði þeirra lengst. Eyjúlfr Valgerðarson mun ekki hafa verið svo mjög úngr, er þeir bræðr voru fæddir. Aldr Guðmundar

ríka má bezt marka af aldri Halldórs, sonar hans, sem var einn af þeim Íslendíngum, sem var í Noregi sumarið 996, og sem Ólafr konúngur tók í gislíng. Halldór mun þó þá hafa verið mjög úngr, og fyrir innan tvítugt, eða á aldr við Kjartan, og mun hann ekki fæddr fyr en svosem 978, og hefir hann þá farið 18 vetra utan, sem opt var títt. Hann mun og vera elztr barna Guðmundar ríka, og mun Guðmundr hafa átt hann úngr. Síðar en 955 getr þó Guðmundr ríki ekki verið fæddr, og eiga vaxinn son 996, en fyr hyggjum vèr þó ekki að hann sè fæddr og hvorugr þeirra Einars, enda eru þeir í flesta líði fjórðn menn frá landnámsmönnum, og ekki er þess heldr getið, að Guðmundr ríki yrði svo geysigamall maðr. Þeir hafa því verið vel þrftugir bræðr, er þeir hófu deilur sínar við Víga-Glúm. Af aldri Jórunnar, dóttur Einars, má og nokkuð marka: hún mun hafa verið elzt barna hans; með vissu vitum vèr ekki, nær hún giptist Þorkeli Geitlissyni; í Vopnfirðingasögu er auðsèð, að það er sett ofsnemma, því þar segir, að það hafi verið fyrir bardagann í Búðvarsdal (989); en það getr með engu móti staðizt við aldr Einars, að hann setti þá vaxna dóttur; en missögunin kemr af því, að í þeirri sögu er Guðmundi ríka blandað saman við deilur þeirra Geitis og Brodd-Helga, og munum vèr síðar sýna að það er rángt, og er farið sedgavillt, því við deilur sona þeirra var hann riðinn: þeirra Bjarna og Þorkels í Krossavík; þó er það víst, að það var fyrir víg Helga Ásbjarnarsonar (1005) að Þorkell fékk Jórunnar, og mætti ætla að það hefði verið svosem þrem vetrum fyr, eða 1002; hefði Einar þá verið fimmtugr, og kemr það í líkan stað niðr og aldr Halldórs. Þetta lætr því nærri á allar lundir, og í sögum vitum vèr ekkert er því geti verið til hnekkíngar, að þeir bræðr Guðmundr og Einar þveræfngir hafi verið svo á aldr komnir, sem hér er sagt.

Nú komum vèr þá til Víga-Glúmssögu. Íngjaldr var einhver göfgastr barna Helga hins magra; hann mun og vera einna elztr barna Helga, og á aldr við Hrólfr í Gnúpufelli, og mun hann hafa komið kvongaðr út. Hann átti Salgerði, sonardóttur Ölvis barnakarls; getr varla annað verið, en það hafi gjörzt fyrir vestan haf. Þegar nú er miðað við Víga-Glúmssögu, verðr hið sama uppi á baugi. Sagan hefst um öndverða daga Hákonar konúngs Aðalsteins-fóstra. Svo segir í sjálfri sögunni, að þá væri hann konúngur er Eyjúlfr kom utan; í fyrsta tilliti kann að virðast, sem þetta muni rángt í sögunni, og sè það fyr að sagan byrjar;

þó skulum vér sjá, að varla er svo. Þá var Íngjaldr „aldradr mjög“, er sagan hefst, og andaðist á þeim vetrum, sem Eyjúlfr sonr hans var utan. Vér höfum áðr leidd líkur að um aldr Helga magra, og mun það víst, að elztu börn hans muni ekki eldri en frá 870, og kemr það því vel heim við þetta, að hann hafi andaðt sjöðugr um öndverða daga Hákonar konúnga, fyr má það ekki vel hafa verið, og það því síðr, sem vér hér höfum viss orð sögunnar fyrir oss, en heldr ekki má ætla það síðar en um öndverða daga Hákonar, því þá þokast allt of nær kristni. Nú er andvellt að telja fram eptir sögunni: Eyjúlfr fór ntan hërumbil 935, og var utan 4 vetr eða 5 (935—940), og á þessu bili andaðist Íngjaldr. Eyjúlfr lifði síðan skamma hríð; Glúmr var yngstr af þeim sonum hans; mun hann því vera fæddr nálægt 945. Hann fór 15 vetra utan; næsta sumar drap hann Sigmund, og reisti þá bú að þverá. Að eptirmáli á næsta þingi 962 veittu honum þeir frændr hans: Teitr á Mosfelli Ketilbjarnarson og Gizur hvíti, sonr hans, og Ásgrímr Elliða-Grímsson, vinr og venzlamaðr Eyfirðinga, því áðr hafði Helgi magri gefið land Ásgrími Öndóttssyni, föður Elliða-Gríms. Nú má taka mark af þessu: Ásgrímr var systursonr Gizurar hvíta, en þó nokkrum árum eldri en hann, og á aldr við Njál, og mun hann vera fæddr um 935. En Gizur er fráleitt eldri en að hann sè fæddr 940. Nú er þetta hið fyrsta siuni að þeir koma við sögur Gizur og Ásgrímr, og má þetta vera votttr þess, einkum hvað aldr Gizurar hvíta snertir, að Glúmr hefir ekki komið að þverárlandi fyr en hér greinlr. Þessu er enn fremr til styrkingar það, sem segir um aðrar landnámsættir þar í firðinum, um það leiti að Glúmr hófst til mannvirðingar, svo sem aldr Þóris á Espihóli Hámundarsonar. Þórir mun fæddr í það mund, er Helgi magri kom língað út, og Íngunn, dóttir hans, með honum, sem þá var gipt Hámundi. Nú segir svo, að Þórir væri þá blindr og örvasa, er Glúmr hafði nokkra vetr búið að þverá, og fyrst byrjuðu skráveifur þeirra Esphælinga og þveræinga; ætlum vér að þá hafi Þórir verið nær áttæðu (890—970). Nú er að gæta hins, hve lengi Glúmr muni hafa búið að þverá. Hér er margt við að styðjast: aldr barna Glúms, og ýmissa annarra. Vér ætlum það varla ýkt, að lítið skorti á 30 vetra, að Glúmr hafi búið þar, fram að Hrísteigsbardaga, en sjálfsagt vel 30 vetra að hann bjó þar alls. Hér er

þá fyrst að miða við aldr þeirra fóstbræðra, Arngríms og Steinólfs. Feðr þeirra kvongudust að ráði Glúms, og með aðstoð og fylgi hans, og hafði hann þá verið nokkra vetr að þverá, og var kominn til fullrar mannvirðingar. Telr þá eptir aldr þeirra fóstbræðra: Arngrímr var tveim vetrum eldri en Steinólfr; en báðir urðu þeir þó fulltíða menn, og varð Arngrímr kvongaðr. En vetri eptir víg Steinólfs varð Hrísteigsfundr. Nú ef menn leggja saman aldr Arngríms (rúm 20 ár) og vetr þá, sem Glúmr hafði búið að þverá, áðr en faðir Arngríms kvongaðist, og enn þenna eina vetr eptir dráp Steinólfs, þá geta það ekki orðið öllu færri en 30 vetr. Af aldri þeirra barna Glúms er hið sama að ráða. Þorlaugu dóttur sína gipti Glúmr norðr í Reykjadal Víga-Skútu. Þetta gjörðist um daga Eyjúlfs Valgerðarsonar, því hann var viðriðinn þessi mál. Nú skildi Þorlaug við Skútu bónda sinn, og hófust þaðan deilur með þeim Glúmi, og gjörðist allt þetta fyrir Hrísteigsfund. Það mun þó hafa verið á efstu árum Eyjúlfs, að Glúmr gipti Þorlaugu norðr þangað, því Már sonr Glúms er sagt að þá væri 18 vetra. Nú er líklegt að Már sè elztr sona Glúms, og mætti hann vel hafa fæðzt hërumbil 965, hefði þá þetta gjörzt nálægt 983, en síðan bjó þó Glúmr marga vetr að þverá, því fyrst varð skilnaðr þeirra Skútu og Þorgerðar; þó munu þau hafa búið mjög skamma hríð saman; en síðan hófust deilur þeirra Glúms, og gjörðist allt þetta þó meðan Glúmr var á þverá, og fyrir Hrísteigsfund (Reykðæla kap. 24). Af Vigfúsi Víga-Glúmssyni er sama að segja: Hann hafðist fyrst við í förum, og var farmaðr mikill. Síðan byrjaði missætti hans við Bárð, og víg Bárðar; stóð á því 3 vetr, þá féll sekt á Vigfús, og lúðu svo sex vetr enn, að hann var á laun með föður sínum, áðr Hrísteigsfundr varð. Þó nú Vigfús hafi mjög úngr lagzt í utanfarir, þá hlýtr hann þó að hafa verið hálfþrítugr, þá er Hrísteigsfundr varð, þegar bætt er við þessum 9 vetrum, sem nú er getið, og það því að eins, að hann hafi verið vart tvítugr, er hann drap Bárð og féll í sekt. Það sem í annálum segir af Glúmi kemr ekki vel heim við þetta. Það eru tvö atriði úr æfi Glúms, sem þar er getið: þess er hann drap Sigmund, og svo þess, er Hrísteigsfundr varð. Hrísteigsfundr er þar sagt að hafi orðið árið 983, en víg Sigmundar 944. Það má nú reyndar sjá, að hær er haft tillit til þess, sem segir af Glúmi, að hann væri 20 ár mestr höfðingi í Eyjafirði, en aðra 20 svo, að engir komust meir en

til jafns við hann, og hefir sá sem annálana ritaði skilið þetta svo, sem Glúmr hafi 40 vetr búíð að þverá, og talið frá Hrísa-teigsfundi, því síðan hnignaði hagr hans; það mun því að eins vera síðara árstalið (983), sem vert er gefa gaum, og má vera, að sá sem ritaði hafi vitað eitthvað því til sönnunar, sem vèr nú ekki vitum; en eptir sem vèr nú getum bezt sèð, þá er margt sem mælir með því, að sú orusta hafi orðið síðar. Vèr höfum getið þess, sem leiða mætti af aldri þeirra barna Glúms, og veru Glúms að þverá, þegar miðað er við utanferð Eyjúlfs föður hans; en það, sem oss helzt þykir að megi taka mark á, er aldr Eyjúlfs Valgerðarsonar, sem vèr vitum að lifði fram undir 985; en það er auðsèð, að hann var andaðr er þessi tíðindi hófust, því ella mundi hans eflaust getið, og sagan segir líka sjálf, að Hallbera, kona hans, var þá komin að Hanakambi og frá Möðruvöllum. Þegar nú litíð er til alls þessa, ætlum vèr varla að Hrísa-teigsbardagi hafi orðið öllu fyrir 990. Glúmr mun og vart hafa verið svo ýkja gamall, er hann fór frá þverá, og vart verið meir en hálfsextugr, því það var laungu síðar, að hann barðist á Vaðlaþingi. Í sögunni segir, að hann byggi einn vetr að Möðruvöllum í Hörgárdal eptir að hann fór frá þverá, en síðan tvo vetr í Myrkárdal, og segir svo, að hann kvæði, þá er hann fór þaðan og að þverbrekku í Öxnadal, vísu sína, þar sem hann segist vera sextigi vetra¹; er þá annaðhvort, að vísan er ort nokkru síðar, eða þá hitt, að Glúmr er fæddr rúmlega fyrir 940, og að sagan hefst um 980, eðr nokkru fyrir daga Hákonar Ádalsteinsfóstra, og verðr ekki varið, að aldr Glúms verðr nokkuð eðlilegri við það, en ekki haggar þetta á neinn hátt tímanum fyrir Hrísa-teigsfundi. Það má enn finna eina sönnun fyrir því, að Glúmr hafi seint flutzt frá þverá, en það er aldr þorvalds tasalda. Hann var 18 vetra í Hrísa-teigsbardaga, en síðar er hans getið, er hann fór utan, og Ólafr konúngur sendi hann til Bárðar, að boða honum kristni, en það var árið 998 (Fornm. s. II. kap. 200); er auðsèð á vísu Bárðar, að þorvaldr hefir þá verið únglegr sýnum², þó var hann þá kvongaðr, og hefir það gjörzt á þeim vetrum, sem líðu milli þessa og

¹) Svo verðr að skilja vísuna, þó orðin í síðara hluta hennar séu nokkuð afstökkuð.

²) Bárðr kallar þorvald „skozkan skálpgrana“ (taðskeggling?), og kvaðst hafa hugsað, að hann mundi einn ráða við slíkan, sem hann var.

Hrísateigsfundar. Enn er Glúms getið í þættinum af Ögmundi dytt; hann fór utan 994; þá er sagt að Glúmr byggi að Þverbrekku; enn var Ögmundur tvo vetr á Íslandi, og fór apr utan 996, og þá gjörðist saga hans og Gunnars helmíngs. Þetta þarf þó ekki að taka örara en svo, að Glúmr hafi á þeim misserum farið frá Þverá, eða verið nýkominn þaðan. Þegar vör nú enn fremr byggjum að aldri Glúms, þá verðr og varla gjörlegt að setja aldr hans öllu sðar. Í sögunni kemr Glúmr einum mannsaldri fyr fram en þeir Guðmundr ríki og Einar Þveræfng, enda eru þeir jafnliða hann og Eyjúlfr, og eru þeir Glúmr réttir þrímenningar, því má ekki ætla, að þeirra hafi verið svo geysimikill aldrsmuur, og mun Glúmr hafa haft allt að 20 vetr yfir þá bræðr, sonu Eyjúlfs; enda komst Glúmr til mannvirðingar nærfellt um sama leiti og hinir sæddust. Einar Þveræfng bjó í Saurbæ áðr en hann kæmist á Þverárland; þó mun rángt, þar sem sagt er, að Hlenni hinn gamli byggi í Saurbæ, er Friðrekr biskup kom til Íslands, því þá byggjum vör víst, að Glúmr hafi enn búið á Þverá; Kristnisaga telr hann og með löfðingjum norðanlands árið 981, en getr ekki um bústað hans. Enn er það sem segir um aldr Glúms, að hann yrði örvasa og blindr, og dæi þrem vetrum eptir að kristni var lögtekinn hér á landi, og væri hann þá biskupaðr af Kol biskupi; en vör vitum með vissu, að enginn útlendr biskup var hér á landi svo litlu eptir kristni; því Ari fróði telr upp alla útlenda biskupa hér á landi „at sögu Teits“, og telr þá í sömu röð og þeir voru hér á landi. Friðrek fyrstan, hann var einn hér í heiðni; þá Bjarnharð hinn bókvísa 5 ár; en Kol þarnæst „fá ár“. Bjarnharð vitum vör að var hér á landi um öndverða daga Ólafs helga (hèrumbil 1015—1020), en Kol var sðar, og hann var vetr með Halli í Haukadal. Þetta er bezt leidarvísir, því Hallr reisti þrí-tugr bú í Haukadal eptir sögu Ara sjálfs, eða sumarið 1025. Nú hefir því Kol biskup komið hingað litln fyrir 1030, og verðr ekki varið, að það er nokkuð kynlegt, að Glúmr skyldi þá vera á lífi, en sagan segir svo, og þorum vör því ekki öldúngis að fortaka það, en sè það satt, þá hefir Glúmr orðið nfræðr maðr, og það, sem kynlegast þykir, að hann hefir eptir þessu lifað Guðmund ríka, sem andaðist 1025, og er sú saga nokkuð tortryggileg; en víst er það, að Glúmr hefir orðið gamall maðr; „aldr bölnar mjög skaldi“, segir hann sjálfir í einni vísu sinni; efri hluti æfi hans var og mjög erfíðr, og getr hann þess í sömu vísu, að hann

bar hugmóð mikinn yfir því, að geta eigi hefnt Gríms eyrarleggs: „íllt er á jörð of orðið“, og kveðst hann þá hafa lifað sitt hið fegrsta: „líðið er mest hið meira, mitt líf“.

Ef vèr nú mættum tiltaka höfuðatriðin í æfi Glúms nokkuð af handa hófi, án þess að rígbinda sig ofmjög við orð sögunnar, þá mætti setja fæðing hans litlu fyrir 940, en hann hafi reist bú að þverá litlu fyrir 960; Hrífsateigsfundr vel 30 vetrum síðar 988—990; flutt sig frá þverá 992—994, en andast 1010—1015, því oss þykir ekki líklegt, að hann hafi lifað öllu lengr. Þeir 40 vetr, sem sagt er hann hafi verið höfðingi mestr í Eyja-árði, mætti telja frá 960—1000; 20 hina fyrstu var hann mestr höfðingi, 960—980, en alla þá stund lifði Eyjúlfr Valgerðarson; síðan hófust upp þeir synir hans, og þá byrjar annarr kaflinn í æfi Glúms, sem ekki er fullt svo veglegur sem hinn, en þó svo, að hann hélta alla þessa stund ríki sínu, og við lok þess tímabils (litlu fyrir 1000) byggjum vèr hann hafi kveðið vísu sína, er vèr gátum, og hafi hann þá verið sextugr að aldri. Það er einstakt, hvað fáir líðir eru frá Glúmi og að Sturlúngum, því Már, sonr Víga-Glúms, er ekki nema lángafi Hvamm-Sturlu, og gengr þetta næst ætt Hafliða Márssonar, en hère koma þó nærfellt 50 ár á hvern líð.

Vèr komum þá að lokunum til Reykdælu; en það er eina sagan sem vèr höfum úr Þingeyjarþingi, og er hún mest um þá Reykdæli, en lítið eitt kemr hún Ljósvetningum við; sögunni víkr og mjög til Eyjasjarðar. Þessi saga gjörðist mestöll um daga Eyjúlfs Valgerðarsonar. Mjög er nú torvelt að ákveða með vissu hvað eina í henni; sagan er óskipulega sögð, og orðfæri ekki hið bezta, og það er raunar að eins eptir ættum að talið verðr til, nær sagan hafi gjörzt, en í öllum fyrri hluta sögunnar, fram að vígi Áskels goða, voru uppi synir og sonasynir landnámsmanna, en barnabörn þeirra í æsku, svo sem segir um dóttur Vemundar kǫgrs, er Hánefr bauð sóstr, og er af þessu að ráða, að allr sá hluti sögunnar hafi gjörzt svo sem 960—970; tíu ára bil þykir nægilegt. Áskell goði var sjálfr sonr landnámmanns, enda var hann hniginn er sagan hefst, en þeir systursynir hans, sex að tölu, þeir Fjörleifarsynir, voru þá uppá sitt hið bezta; Háls Fjörleifarson átti Helgu Granadóttur, en Grani var sonr Hrólfis í Gnúpufelli, og þeir sjö bræðr; má og af því marka um sögu þessa, að hún gjörðist um ofanverða daga þeirra bræðra. Þórir leðrháls, bóndi Fjörleifar, er sagt að hafi verið í orustunni í Stord á Fitjum

(960). Það er líklegt, að hann hafi þá verið nokkuð hniginn; mun hann og hafa verið utanlands mestan hlut æfi sinnar, því hvergi kemr hann við söguna um sonu hans, og eru þeir jafnan kendir við móður sína, en hans er hvergi getið. Konáll, bræðr-
 ungr Áskels goða, en systurmaðr Eyjúlfs Valgerðarsonar, var og þá uppi, en í síðari hlut sögunnar lifði Einar, sonr hans, er lifði samtíða Guðmundi ríka. Steingrímur að Kroppi í Eyjafirði var sonarsonr landnámmanns, og mun hann því hafa verið jafnaldri Vemundar og þeirra bræðra hans. Hafsteinn, sem (kap. 14) nefndr er sonr Þengils mjögsiglanda, og sagt er að búið hafi að Höfða, hyggjum vèr hafi verið sonr Ásólfis í Höfða, Þengilssonar, bróður Hallsteins, er vísuna kvað („Drúpir Höfði“) er hann sigldi í land og frá lát Þengils, föður síns, því ekki getr Hallsteinn sjálfir hafa lifað svo seint (Landn. 3. 17).

Sagan af Reykdælum hefst með því að segja frá deilum þeirra Fjörleifarsona við Eysteinn Mánason; endar sú saga nokkuð kynlega, þar sem segir að Eysteinn brendi sig og bæ sinn með hjúum og öllu gánganda fè (kap. 3). Þá byrjar að segja frá Hánef, er Vemundr kögr skaut skjóli yfir; við það hófust deilur þeirra Eyfirðinga og Reykdæla, því Steingrímur á Kroppi var að vígi Hánefs; er síðan laung saga um fjandskap þeirra Vemundar og Steingríms, og jókst enn meir, eptir að Vemundr hafði látið ljósta Steingrím á hestapíngi; en með þeim Eyjúlfi Valgerðarsyni og Áskeli goða var jafnan mesta vinátta og mægðir, síðan Konáll fékk systur Eyjúlfs, og sættust þeir á öll þessi mál. Deilur þessar eru að því leiti merkilegar, að það mega kallast þíngadeilur milli Reykdæla og Eyfirðinga, og var það veglyndi þeirra höfðingjanna að þakka, að eigi varð meiri eldr úr. Steingrímur var þó vegmennni í flestu, en Vemundr kögr einhver með verstu mönnum, og hlautzt af honum allt illt, og flestir þeir Fjörleifarsynir er að sjá sem verið hafi mjög ólíkir móðurfrændum sínum, sem flestir voru með beztu mönnum, svo sem Áskell og Konáll, og Einar, sonr hans. Þessum málum lank með vígi þeirra Steingríms og Áskels goða (kap. 5—16). Vèr ætlum að víg Áskels hafi orðið svosem 970, en síðan byrjar sagan af Víga-Skútu, syni hans. Það er enn eitt, sem víg Áskels verðr miðað við, og er það víg Hróars Túngugöða, því Þórir, son Ketils flatnefs¹⁾, sem

¹⁾ Þórir er ýmist kallaðr flatnefr eðr sonr Ketils flatnefs. Það er auðvitáð, að sá Ketill er allr annar en Ketill gamli flatnefr. Þetta sýnir þó, að

vó Áskel, varð sðar sekr af vígi Hróars, og sèst því að það var nokkru fyr. Víg Hróars mun og víst hafa orðið laungu nokkuð eptir 970, því Hámundur, sonr hans, var þá vaxinn til hefnda. Vèr þorum ekki að byggja neitt á sögunni um þá Geira og sonu hans; hún stendr í nokkuð lausu sambandi við tímatalið í sögunni; þó segir, að það yrði eptir víg Áskels goða, og að Þorkell Geirason væri á aldr við Ófeig í Skörðum, en ólíklegt er þó að þetta geti verið satt, og að það hafi gjörzt eptir 970, því þá hyggjum vèr víst að Geiri hafi hlotið að vera kominn vestr. Um aldr Skútu vitum vèr það, að hann mun hafa lifað fram undir 990, og ráðum það helzt af því, að hann átti dóttur Víga-Glúms. Deilur þeirra Glúms og Skútu munu hafa orðið næstu vetrna eptir 980, því Eyjúlfr Valgerðarson var þá enn á lífi, er þær deilur hófust, en allt gjörðist þetta þó fyrir Hrístateigsbardaga, enda lifði Skúta heldr ekki allfá vetr sðan. Hann átti mjög óvinveitt við höfðingja hær á landi, bæði Víga-Glúm og Þorgeir Ljósvefninga goða, og Þór-odd á Hjalla í Ölfusi; þeir Þórodd og Þorgeir sendu opt menn til höfuðs honum; má af því marka hvaða mikilmenni Skúta var, að hann skyldi lengi standast fjandskap slíkra manna. Það varð þó loks, að ráðum Þóródds á Hjalla, að þeir Þórisssynir vögu Skútu í jarðhúsi sínu óvaran og með svikum (um 990). Þó hëlzt Reykdæla goðorð enn í þessari ætt. Þegar brennumálið varð (1012) voru þeir uppi: Kolr, sonr Víga-Skútu, og þeir bróðursynir Skútu: Eyvindr og Áskell Þorkelssynir, Áskelssonar goða: Áskell mun þó hafa verið fyrir þeim bræðrum, og farið með goðorðið á þínginu. Eyjúlfr Bölverksson ræð Flosa að segjast í þíng með Áskatli, svo hinum skyldi skjátlast að láta málið koma í réttan dóm.

Mesta forneskjuætt í þessu þíngi er ætt Þóris snepils, er kominn var af Hrafnistumönnum, og út kom hínagð til lands með Híjálmun-Gauti. Hann nam fyrst Küldukinn, en sðan Fnjóskadal. Um það leiti að alþíng var sett munu þeir hafa verið uppi synir hans: Ormr töskubakr og Þorkell svartí, tengdafaðir Þorgeirs Ljósvefningagoda; af þeim bræðrum hyggjum vèr að Þorkell hafi verið merkastr, og blótmaðr mikill mun hann hafa verið. Athuga-vert er það, að faðir hans kallaði bæ sinn í Lundi, og hafði þar blót mikil, en sonr hans nefndi bæ sinn í Hleifrargarði, og minuir

naðnið hefir gengið í ættinni, enda segir að Þórir þessi væri í ætt við Eyjörðinga; ætlum vèr helzt að hann hafi verið kominn frá Katli síðska í Skaptárþíngi.

þetta um Danmörk, því svo létu tveir hinir helgustu hofstaðir þar í forneskju, og má það þó í fyrstu virðast kynlegt, að háleyskar ættir skyldi gefa dönsk örnefni, og efna til blótstaða, á sömu leið sem þar; en þetta er ekki einsdæmi, að Hálogalandi og Danmörku lendir víða saman í fornsögum. Hlenni hinn gamli var sonr Orms töskubaks; hann er mjög nafnkendr við Kristnisögu vora. Hans getr fyrst, er Friðrekr biskup kom hér til lands; er þar sagt að hann væri einn af þeim fáu, sem kristni tók að orðum biskups, og síðar, er kristni var lögtekin á alþingi, og kristnir menn vildu heitast guði til sigrgjafar, tveir úr hverjum fjórðungi, þá er Hlenni tilnefndr annar úr Norðlendingafjórðungi. Rættist hér, sem endrarnær, að þeir, sem mestir voru trúmenn í hinum forna sið, tóku best við kristnibodinu. Hlenni hinn gamli mun og hafa verið einn af þeim, sem best hafa verið siðaðir á landi hér, líkt og Hallr á Síðu. Í Ljósvetnínugasögu er hann og kallaðr hinn spaki, og kemr hann við þá sögu, eptir víg Þorkels háks (eptir 1012), er þá sagt að hann væri blindr og gamall; má af því marka aldr Hlenna, hvað langt fram hann muni hafa lifað; hann hafði sóstrað Kodrán, son Guðmundar ríka, en rángt mun það sem í Ljósvetnínugasögu er að sjá, að Hlenni hafi lifað fram yfir daga Guðmundar. Hlenni kemr og við Víga-Glúmssögu, en það var laungu fyr en þetta, eðr um sama leiti og Friðrekr biskup var hér á landi; er hans getið við víg Bárðar, er Vigfús vo; þaðan varð hann fjandmaðr Glúms, og var hann einn af þeim sex, sem ínu gekk í hofsið í Djúpadal, er Glúmr vann eiddinu; mætti af því ætla, að það sé ekki allsendis satt, að hann hafi tekið kristni af Friðreki biskupi, því það mun hafa verið fyr en þetta. Rángt er það, að Hlenni er kallaðr sonr Örnólfs (fyrir Orms) töskubaks í Víga-Glúmssögu, og er hann allr sami maðr, sem Hlenni hinn spaki, sem síðar kemr við sögu Guðmundar ríka, og nú var getið. Hlenni hyggjum vèr ekki sé fæddr síðar en 940, og hann mun hafa lifað fram undir 1020 og orðið áttæðr maðr, en ekki þekkjum vèr ættir frá honum; þó er Þorsteinn, sonr hans, nefndr á alþingi 1012 í bardaganum á alþingi, en frá Þorkeli svarta er mikil ætt, og rennr hún saman við Ljósvetnínaga.

Af ætt Gnúpa-Bárðar voru uppi um þetta leiti: Árnór í Reykjahlfið, og var hann fjórði maðr frá Bárði í beinan karlegg; Arnór var mægðr við Eyfirdínga; hann kemr við öndverða Ljósvetnínugasögu. Þórir leðrháls, faðir þeirra Fjörleifarsona, var

sonarsonr Bárðar; kemr þar saman ætt hans og Reykdæla. Þorgeir Ljósvefningagoði var og í móðurætt sína kominn af Bárði. Þorgeir er ágætast allra í þessu þingi, af þeim sem vèr höfum sögur af, en í honum runnu saman beztu landnámsættir þar í héraði. Þorgeir kemr við flestar sögur norðanlands, og svo við Kristnisögu. Það má þykja furða, en svo er þó að sjá, sem Þorgeir hafi ekki verið jafnríkr heima í héraði, sem ætla mætti; olli því það, að hann var hógvæf í skapi og meiri spekingr en umsvifamaðr, en synir hans margir og ofstopafullir, og harla ólíkir föður sínum, svo sem Þorkell hákr. Í Ljósvefningasögu er laung saga af því, að þeir sóttu mál á móti föður sínum, og gengu þeir fram með mestu frekju, og kom jafnvel til víga. Guðmundr ríki fylgði þá sem jafnan Þorgeiri, því þeir voru alla stund mestu vinir, og var alla þá stund, sem Þorgeir lifði, góð vinátta milli Eyjafjarðar og þeirra Reykdæla og Ljósvefninga, svo sem verið hafði fyrrum um daga þeirra Eyjúlfs Valgerðarsonar og Áskels goða, en síðan snerist í beran fjandskap um daga Þorkels háks, og lauk svo, að Guðmundr drap hann, og hófust þá enn að nýju deilur með Ljósvefningum og Eyfirdingum eptir dag Guðmundar, út af vígi Þorkels, og varð bardagi mikill með þeim Eyjúlfi halta, og féll þar Koðrán, bróðir Eyjúlfs. Þessa alls getr Ljósvefninga saga; en þetta gjörðist eptir 1030. Þorgeir Ljósvefningagoði tók lögsögu 985, og hélt 17 ár; hann er sá fyrsti af Norðlendíngum, sem tekinn var til lögsagnar, en hinir allir, er lögsögu höfðu framundir 1030, voru úr Sunnlendíngafjórðungi, nema ef telja skal Þórarinn Ragabróður Vestfirdíng; má af því ætla hvílfkt vegmennir Þorgeir var, að menn tóku hann í stað Þorkels mána, og kusu menn jafnan til lögsagnar þá sem spakastir þóttu og síðbeztrir, og litu meir á það, en vald þeirra eðr ríkidæmi. Þorgeir hafði síðast lögsögu 1001, og hyggjum vèr að hann hafi andazt það ár. Á þingi suioaríð lið næsta á undan hafði hann gjört það, sem jafnan mun halda nafni hans á lopt: að menn tóku kristni að hans ráði. Þá mun Þorgeir víst hafa verið nálægt sjötuugu, og mun hann vera nokkuð á reki við Njál. Mælir það mjög fram með þessu, að ein af konum Þorgeirs var dóttir Dala-Kolls og systir Höskuldar, og getr hún fráleitt verið fædd eptir 920, en líkast að hún hafi verið fyrsta kona hans, þó Landnáma nefni til þess Guðríði, dóttur Þorkels svarta, og hafi Höskuldr verið þeirra son, og mun það nafn hafa komið úr Dalamanna ætt inn í Ljósvefninga

kyn. Höskuldr er þó nefndr einn af landnámsmönnum þar nyrðra, en hann mun vera ættaðr úr Haddingjadal, sem Kollr, því Hróaldr er nefndr sonr hans. Allir voru og þá vaxnir synir Þorgeirs, er hann létst. Þorkell hákr, „kappi mikill“, bygði Ljósveitnínabúð sumarið 1011, er Skarphæðinn níddi hann. Vær ætlum að víg Þorkels hafi orðið mjög skömmu síðar, og skal þess síðar getið.

Exfirðingar höfðu hið þriðja fornt goðorð í þingeyjarþingi: af þeim viljum vér helzt nefna Arnstein, er nefndr er í Ljósveitnínaga-sögu (kap. 4). Hrói, sonr hans, bygði Exfirðinabúð á alþingi 1012, og þeir bræðr Blæingr og Lýtingr, og veittu þeir Flosa í brennumálinu, en mestar ættir eru þar þó frá Böðólfi af Ögðum, dótturmanni Helga magra. Þórir í Garði, sonarsonr hans, var með mestu höfðingjum norðanlands um öndverða elleftu öld. Hann var lengi í fúrum, og var hann af því farmaðr kallaðr, er sagt hann hafi tekit skírn af Ólafi konungi Tryggvasyni, og má af því sjá, að hann hefir þá enn eigi verið seztr að heima. Hann lifði fram yfir 1031, sem ráða má af dauða Grettis; þó mun hann þá hafa verið mjög hniginn maðr, enda voru synir hans vaxnir laungu fyr. Þórir var og í þriðja lið frá Helga magra, þar sem aðrir jafnaldrar hans, sem Guðmundr ríki, voru einum lið síðar.

Af Austfjörðum höfum vér ekki svo alllitlar sögur um höfðingja þá, sem uppi voru þar um þetta leiti, og svo fram yfir kristni; því þó fáar sögur sè af Austfjörðum sjálfum, þá koma stórmenni þar mjög við aðrar sögur; en það sem mest gjörir til í þessu efni er það, að í Njálu höfum vér fullkomit höfðingjatal af Austrlandi (kap. 135), er Flosi fór austr í liðsbón 1012, um ofanverðan vetr; svo eru og söguþættir af flestum hinum fornu goðorðsættum þar, nema af þeim Fljótsdælum og Breiddælum, frá þeim Brynjúlfi gamla og bræðrum hans.

Um Hofsvörja höfum vér nokkuð getið að framan (bls. 266). Til styrkingar því, sem þar er sagt um aldr Brodd-Helga, viljum vér enn tilfæra það, að í sögum er berlega sagt að Brodd-Helgi var höfðingi í Vopnafirði, þegar Haraldr sendi Finninn til Íslands (hèrumbil 980), og er það eflaust rétt, einsog um alla hina, sem á sama stað eru nefndir. Í Kristnisögu er reyndar Bjarni, sonr hans, talinn með höfðingjum á landi, er Friðrekr biskup kom til

landsins (981), en það er víðar, sem það höfðingjatal er nokkuð á reiki, enda er hér svo mjórri muna vant. Brodd-Helgi hyggjum vér víst hafi fallið 986, vetri fyrir en Geitir. Þetta virðist og enn fremr að styrkjast af Vopnfirðingasögu, þó svo illa vili til að einmitt kaflinn frá vígi Brodd-Helga til vígs Geitis er svo máðr í handritinu af sögunni að það verður eigi lesið, en það hefir þó aldrei verið nema svo sem ein blaðsíða, og er að sjá sem hvað hafi rekið annað. Vopnfirðingasaga hljóðar um deilur þeirra Geitis og Brodd-Helga; sú saga hyggjum vér að byri hðrumbil 980, og nær yfir nærfellt tíu vetr, því bardaginn í Böðvarsdal, sem einna síðast segir frá, gjörðist 989. Á þessum árum hinum næstu á undan voru miklar þíngsóknir, og mjög agasamt af fjandskap þeirra frænda Krossvíkínga og Hofsverja (980—987). Nú er í Vopnfirðingasögu sagt, að Guðmundr ríki á Möðruvöllum hafi verið víðriddinn þær deilur, og hafi hann veitt Geiti, og vorið áðr en Brodd-Helgi var veginn særi Geitir norðr á fund Guðmundar. Þetta má með mestu naumindum fella við aldr Guðmundar ríka; því mun eflaust hitt réttara, að hér sé víxlað því, sem síðar varð með þeim Þorkeli Geitissyni og Bjarna Brodd-Helgasyni, því þeir áttust og við mál á þíngi, og veitti Guðmundr Þorkeli, og verður ekki varið, að líklegt er að öll sé sama sagan, sú sem segir frá í Ljósavetnínugasögu (kap. 12) um orð Guðmundar ríka til Bjarna Brodd-Helgasonar, og það sem talað er um deilur þeirra á alþíngi Guðmundar og Þorkels; bar Guðmundr skarðan hlut og brígladi Bjarni honum um ummæli sín áðr fyrir, er enn var ósætti með þeim Þorkeli og Bjarna, og leitaði Bjarni liðs hjá Guðmundi, en hann svaraði honum óvirðulega¹. Nú er mjög svipuð þessu frásögnin í Vopnfirðingasögu, nema hvað hér er nefndr Brodd-Helgi í stað Bjarna sonar hans (sjá Vopnf. s. kap. 16); er því eflaust mishermt, að Guðmundr ríki hafi nokkuð verið víðriddinn mál þeirra Geitis og Brodd-Helga, og kemr hann fyrst við sögu þeirra Bjarna og Þorkels; það sèst og, ef borin er saman Ljósavetnínugasaga við Vopn-

¹) „Þú mælti Bjarni: svo sýnist mér Guðmundr, sem þú hafir þurft báðar hendr við Þorkel frænda minn, og hafi þó ekki af veitt um, og mæn eg enn það, Guðmundr! er eg það þíg að þú skyldir setta okkr Þorkel og svaraðir ódrengilega, er þú sagðir hann ekki vera mundu meira, en annarar handar maun gílds manns, og kvað hann hafa háþínu eina í hendi; en ek em nú minni höfðingi en þú, og sýnist mér, sem hann muni ekki þar lengi gengið hafa skaptamuninn“ (Ljós. s. kap. 11)

firdíngasögu, að það er miðr rétt að Jórunn, dóttir Einars þveræfings, hafi þá verið gipt Þorkeli Geitissyni, er bardagiinn varð í Bøðvarsdal, það hlýr að hafa verið síðar, því hinn gæti ekki staðizt við aldr Einars, að hann ætti gjafvaxta dóttur svo snemma, því það er varla líklegt, að hann hafi þá verið kominn sjálfur langt yfir þrítugt; en það er satt, sem báðar sögurnar herma, að Jórinni tókst fyrstri að koma sætt og góðri frændsemi á með þeim frændum, því áðr höfðu verið víg og ófriðr án afláts, en það er rángt, að það hafi orðið skömmu eptir orustuna í Bøðvarsdal, enda er öll sagan um þetta í niðrlagi Vopnfirdíngasögu mjög óhöfðíngleg, um búskort Þorkels og matgjafir Bjarna; því hvortveggja, sem hlut áttu að máli, var göfugmenn og drenglyndr, og þar sem svo mikið var á orðið, má ætla að meira mundi við þurfa, ef um heilt skyldi gróa. Vær vitum og af öðrum sögum, og helst Ljós-vetnínga-sögu, að þeir áttu lánga stund síðan í þingsóknnum, og þá var það að Guðmundr ríki hlutaðist um mál þeirra; og það, að Jórunn varð til að sætta þá, sýnir: að þetta varð laungu síðar. En það gjörðist með ráðum Ófeigs í Skörðum á þessu sama þingi, er Guðmundr deildi við Þorkel Geitisson útaf Vöðu-Brandi, að málum lyktaði svo, þó að óvilja Guðmundar, að Þorkell fækk Jórunnar. Þetta hefir orðið að vera einum tíu vetrum eptir bardagann í Bøðvarsdal. Vær vitum aðeins, að það gjörðist fyrir víg Helga Ásbjarnarsonar, 1005; þá höfum vér vissar sögur af, að Jórunn var gipt Þorkeli, og fækk Þorkell með henni manna-sorrad í Eyja-firði, því svo er sagt, að hann væri þá farinn norðr í Eyjafjörð að sætta „þíngmenn sína“, er Grímr vo Helga Ásbjarnarson í hefnd eptir Helga bróður sinn, og um þetta leiti mun það hafa verið, að Jórunn fækk komið heilum sáttum á í héraðinu, og getr aldrei um deilur þar, en jókst friðr og samlyndi, og sýndu Austfirdíngar sig lánga hríð í því öðrum fremr á landi hér. Þorkell Geitisson var einhver með mestu lagamönnum á sinni tíð, og í brennumál-inu sá eini af Austfirdíngum, sem haldið gæti upp lögsvörum móti Rángævingum; er þess og getið, að Þorkell kendi lög frá sèr mörgum austr þar, svosem Helga Droplaugarsyni.

Uppi í Fljótsdal höfðu flestir höfðíngjarnir tekið sèr bólfestu, og þar bjó meðal annarra Sörli, bróðir Bjarna, en tengdasonr Guðmundar ríka. Sörli bjó á Valþjófsstað, og mun hann þó haft hafa Hofsgöðorð með Bjarna bróður sínum. Vær ætlum, að þeir hafi verið á líku reki Bjarni Brodd-Helgason og Þorkell

Geitisson úr Krossavík; en ekki verður þó aldr þeirra ákveðinn nema eptir álitum, eptir aldri fedra þeirra. Vör höfum getið til, að Brodd-Helgi mundi vera fæddr litlu eptir 940, en synir hans kvonguðust eptir 990; mætti því ætla, að Bjarni væri fæddr um 965, en Sörli hyggjum vör sè miklu yngri, og mun hann varla hafa verið fulltíða maðr er faðir hans dó, er hans heldr ekki getið við eptirmálin, og heldr ekki við bardagann í Búðvarsdal, enda mun hann hafa verið úngr, er hann bað Þórðisar á Möðruvöllum, eða svo er að sjá af Ljósvefningasögu, og mun hann því líkast vera fæddr um 980. Ekki vitum vör neitt hvað lengi þeir hafa lifað, því eptir 1012, að Flosi fór þángað austr, og Austfirðingar veittu að brennumálinu, þá höfum vör engar sögur þaðan, nema hvað ættirnar eru raktar fram, fyr en lífr fram undir miðja öldina, og dregr aptr að Bandamannasögu, en þá voru uppi synir þessara.

Í nánd við Sörla bjuggu sumir af afkomendum Hrafnkels Freysgoða. Í þeirri ætt er að sjá, sem menn hafi orðið skammlífari en í öðrum ættum þar eystra, því þó Hrafnkell væri með síðustu landnámsmönnum, og væri þá úngr, þá voru þó menn í þriðja lið frá honum uppi um aldamótin (1000). Það er merkilegt, að Hrafnkell gamli er kallaðr „raumr“ í Njálu (kap. 135). Hafi Hrafnkell verið kynjaðr af Hálogalandi, sem vör ætlum víst, þá er ekki annað líklegra en að ættin sè sú sama sem móðurætt Hallfredar vandræðaskálds; því það mun þó réttast, sem sagan segir, að faðir Hrafnkels hafi heitið Hallfredr, en ekki Hrafn; þar í hëruðum er og kallað Hallfredargata og Hallfredarstaðir.

Um sögu Hrafnkels er að framan getið þess, sem markverðast þykir. Hún gjörist á fám vetrum, svo sem 6—7 frá vígi Einars, sem Sámr¹ sótti á hendr Hrafnkeli. Vör ætlum að þetta hafi verið um eða fyrir 950, og ráðum það helzt af aldri þeirra sona Hrafnkels: Þóris og Ásbjarnar; á síðustu árum sögunnar var Þórir vaxinn,

¹) Hér er eptirtektavert það sem segir um þá Þorkel Þjóstarsson og Eyvind, bróður Sams á Leikskálum, að þeir voru með Miklagarðs konungi fyr en þetta. Er þetta hið löngfyrsta sinni, að vör höfum sögnir af nokkrum sem þar hafi gengið á mála. Svo gamlir eru Væringjar, því þetta var fyrir 950, að þeir Eyvindr og Þorkell voru í Miklagarði. Síðan er næstr nefndr í sögum Gís Sæmningsson (hërunbil 970—980). Kolkeggr (hërunbil 992), og Bolli Bollason (hërunbil 1026—1030). Það er því ekki satt, að Bolli hafi verið fyrstr í Miklagarði.

svo að faðir hans setti hann á Hrafnkelsstaði, en Ásbjörn var með föður sínum, því hann var yngri (Hrafnk. s., bls. 29); en Helgi var sonur Ásbjarnar, og var hann fulltíða maður laungu áður en Droplaugarsona saga byrjar, og mun hann varla vera fæddur síðar miklu en 950. Má af þessu ráða, að Ásbjörn hefir eigi verið mjög ungur, þá er Hrafnkels saga gjörðist, eða sagan hefir gjörzt heldr nokkru fyrir 950 (bls. 268) og má vel vera að svo sè, en síðar en 950 hefir hún fráleitt gjörzt. Aldr Helga Ásbjarnarsonar ráðum vör á ymsu. Hann átti fyrst Droplaugu Spak-Bersadóttur, og átti með henni „mart barna“ (Dropls. s. bls. 8), og alla þá stund bjó Helgi á Ormstöðum; en síðan andaðist Droplang, kvongaðist þá Helgi enn að nýju, og átti Þórdísi toddu, Brodd-Helgadóttur; þetta var „nokkuru síðar“ en Droplaug hafði andast, og á þeim misserum hinum næstu á undan flutti hann sig að Mjóvanesi. Af Vopnfróinga-sögu (bls. 26) sjáum vör, að Helgi var kominn að Mjóvanesi og hafði fengið Þórdísar árið 989, þá er bardaginn varð í Böðvarsdal; því er að ætla, sem hann hafi ekki fengið hennar síðar en 985; en mörg ár mun hann hafa búið með fyrri konu sinni. Hjarrandi átti eina af dætrum hans, en sem sagt er að eigi væri frjálssborin; og er að sjá sem hún hafi verið gípt um 990, þá er sagan byrjar; þó er það ekki víst; en af öllu þessu er þó auðsætt, að Helgi Ásbjarnarson muni vart vera fæddur laungu eptir 950, og hafi hann verið nálægt fimmtugur að vígi Helga Droplaugarsonar. Þeir munu hafa andast ungir bræðr: Helgi og Ásbjörn. Hrafnkell, faðir þeirra, hyggjum vör hafi lifað framyfir 960, en um Ásbjörn segir, að hann yrði eigi gamall (Brandkr. þ. bls. 58); það segir og, að hann setti Hallberu, dóttur Hrollaugs Rögnvaldssonar Mærajarls. Þetta getr með engu móti komið saman við tímatál, en hitt ætlum vör víst, að hún hafi verið af Mærajörlum komin, enda segir og, að Helgi Ásbjarnarson væri lengi í siglúngum, áður hann kvongaðist í fyrsta sinni, og væri um hríð með Orkneyingajörlum, frændum sínum; því fyrir 990 og í lifanda lífi Brodd-Helga sèkk hann dóttur hans (hèrumbil 985); getr því með engu móti þessi saga hafa gjörzt síðar, en hèr er sagt.

Helgi Ásbjarnarson er talinn einhver mestr höfðingi á Austrlandi í Kristnisögu; hèlt hann goðorð afa síns og þraungdi hluta hinna frænda sinna, og mun hann hafa komið til mannvirðingar, sem sjá má, um 975. Droplaugarsona saga er mjög af honum; hún byrjar rétt eptir víg Geitis og Brodd-Helga, og bardagann í Böðvarsdal

(989), sem sèst á því, að þeir Bjarni og Þorkell Geitisson voru þá orðnir höfðingjar, er hófust deilur þeirra Helganna. Sagan byrjar því nálægt 998, vetri sðar en þángbrandr kom hær til lands (ísl. annálar; Helga saga Dropl. s. kap. 14). En víg Helga Ásbjarnarsonar varð nokkrum vetrum sðar, hvað mörgum: er ekki hægt að segja. Vær vitum að Helgi var látinn 1011, er brennan varð; en af Droplaugarsona-sögu verðr sèð, að það leið hverginærri svo lángur tími milli vígs þeirra Helganna, því alla þá vetr, sem liðu á milli, var Grímr á laun í Krossavík, áðr færir gæfist á Helga; þetta voru reyndar ekki allfáir vetr, að hann duldist þar, en meir en sjö vetr hyggjum vær varla að megi ætla, og yrði eptir því víg Helga Ásbjarnarsonar árið 1005, og lætr það vel nærri, og mun hann þá hafa verið hálfsextugr maðr. Það má sjá af þessu, að það getr með engu móti staðizt, sem segir í þætti Gunnars Þiðranda-bana, að Helgi væri veginn á þeim misserum, sem Þorkell Eyjúlfs-son gekk að eiga Guðrúnu Ósvífrsdóttur, en það var árið 1017, sem enn skal sýnt verða, enda er sagan í sjálfu sèr ósennileg, hvernig Gunnar kemr á óvart að í brúðkaup Guðrúnar. Hitt mun satt, að Helgi Ásbjarnarson skaut skjóli yfir Gunnar eptir víg Þiðranda, og svo hitt, að Þorkell Eyjúlfs-son kom honum utan eptir fráfali Helga, og hefir þetta eflaust hlotið að gjörast á fyrri árum Þorkels, meðan hann hafðist enn við í siglúngum.

Aldr Njarðvíkínga getum vær bezt miðað frá Katli þrym, sem veginn var á sama degi og líflát Þiðranda varð, sonar hans. Vær getum nú reyndar ekki ákvedið víg Ketils, nema eptir því sem segir í þætti Gunnars, þegar borði er saman við víg Helga Ásbjarnarsonar, og ætlum vær því, að það hafi gjörzt svosem 1004, eða svosem vetr liðið milli vígs þeirra Helga og Ketils. Þó vitum vær af öðrum sögum, að það gjörðist í kristni, og svo það, að víg þessi voru öll um garð gengin 1012, leikr því á þeim árum þar á milli, og mun það rétt, að víg þeirra Ketils og Þiðranda hafi orðið fyr en víg Helga. Nú var Ketill þrymr gamall maðr er hann var veginn, og er hann hinn sðasti maðr hær á landi sem vær þekkj-um að ekki var einhamr. Hann mun þá víst hafa verið nálægt hálfáttræðr er hann féll, og mun hann fæddr um 930. Af þessu má og marka aldr þeirra Droplaugarsona, bróðursona hans, og munu þeir fæddir um 965; en þeir voru frumvaxta menn er bardaginn varð í Böðvarsdal. Hefir þá Helgi Droplaugarson fallið rúmlega þrítugr, en Grímr lifði eina átta vetr sðan, og létst af

sárum í Noregi vetri eptir að hann hafði vegið Helga Ásbjarnarson (1006). Þeir voru allir systkinasynir: Droplaugarsynir og Þorkell Geitisson, synir Söðu-Halls, og þeir Þorvaldr og Þorkell fullspakr, synir Ketils þryms. Þorvaldr féll á alþingi 1012, og svo Ljótr Hallsson, bræðrúngr hans; en frá Þorkeli fullspak eru söðan komnir Njarðvíkínga-góðar. Ýkja gömul hefir Ýngveldr, amma þeirra bræðra, hlotið að vera, hafi hún verið enn á lífi 1012 (Njáls s. kap. 135), og vera þó dóttir Ævars landnámamanns, og móðir Ketils þryms; enda mun þetta vera misgáníngur í sögunni; er og talið rángt, þar sem hún er talin móðir þeirra bræðra og dóttir Þorkels fullspaks gamla, því hún var dótturdóttir hans. Allir voru þeir Njarðvíkíngar mestu spekingar, enda hétu margir „fullspakir“ í ættinni, og „spakir“, sem þiðrandi spaki hinn gamla.

Af Fljótsdælum og Breiðdælum vitum vér minnst að segja. Af þeirri ætt er Spak-Bersi merkastr, og lifði hann um ofanverða þessa öld, og bjó á Bersastöðum, og þar bjó Hólmsteinn sonr hans eptir hann. Hólmsteins getr á alþingi 1012, og getr Snorri hans í stöku sinni, er hann kvað um Skapta lögsögumann. Ekki vitum vér hvort það muni satt, að annar Bersi, er kominn var frá Ævari gamla, hafi búið í Vallanesi um ofanverða þessa öld (Dropl. s. kap. 1), og má það þó vel vera, því sagt er að Ævar hafi átt níu sonu, en ekki vitum vér nöfn þeirra, nè ættir neinar frá þeim, og er það allilla farið. Þeir frændr höfðu nú undir allt suðrþíngið, en ekki þekkjum vér ættir þeirra þar heldr, nema Hallbjörn sterka í Heydölum, sem helzt mætti ætla að kominn hafi verið frá Herjúlfi gamla, bróður þeirra Ævars og Brynjúlfs.

Úr Skaptafellspíngi höfum vér miklu færri sögur en úr þessum þíngum tveim, sem nú voru talin, og reyndar höfum vér engan þátt hëðan fyrir kristni, en til er þáttur af Þorsteini Söðu-Hallssyni, og gjörðist það allt miklu síðar. Þó eru til þættir um Söðu-Hall, og í Noregs konunga sögum segir frá lífláti þiðranda, sonar hans. Þessu er það til bóta, að í Landnámu er mjög greinilega sagt frá landnámu hër, og drepíð á helztu viðburði, sem þar gjörðust laungu eptir dag landnámsmanna; mun þetta vera að þakka Kolskeggi fróða, sem ritað hefir landnám hëðan, og sem að ætt mun hafa verið nákominn stórmönnum þar í hëraði. Þar við bætist Njála, þegar kemr fram yfir kristni, þó sú saga sé ekki kend við þetta hërað, þá er þó síðari hluti sögunnar jafnaustfirzkr sem sunnlenzkr, og er sú saga að ómetanda gagni við

sögur Anstrlands. Ættir í Skaptafellsþingi eru mjög margdeildar, en flestar renna inn í Sifumenn og Freysgyðlinga, sem eru lán-göfgastir þar í héraði, og sem jafnan eru taldir með mestu göfugmennum þessa lands, og mjög riðnir við allsherjarsögu þess, svo sem Hallr á Sifu við kristni. Þess er áður getið, hvernig Mærir og Sifumenn runnu í eitt, og er móðurkyn Halls Mæra-ætt. Börn þeirra Búðvars hvíta og Hrollaugs munu hafa lifað um það leiti að alþingi var sett, og fara ekki sögur af þeim, en þeir voru þrír synir Hrollaugs: Özur keiliselgr, Hróaldr og Illugi, og er ætt Özurar kynsælust, því hann var móðurafi Sifu-Halls. Þó nú aldr Halls sé síðar en þetta tímabil nær, þá viljum vèr þó geta þess hér. Það er margt, sem við má styðjast um aldr hans, og lýtr flest að því, að hann hafi þá verið uokkuð hniginn maðr er kristni kom hér á land, og er það fyrst, að hann átti systur Þrym-Ketils, og höfum vèr að framan getið um aldr hans; þó ætlum vèr hiklaust, að Hallr hafi verið töluvert yngri en Ketill, og má bezst sjá það á aldri barna Halls. Synir hans sumir voru fulltíða um 1000; elztr mun Þiðrandi hafa verið, er dísir vágu (um 990)¹, en hinir voru yngri. Ljóðr var úngr er hann féll á alþingi (1012), og Þorsteinn Sifu-Hallsson var í Brjánsbardaga 1014, og var enn á lífi 1047, er Magnús hinn góði andaðist, og hyggjum vèr að hann sé fæddr eigi laungu fyrir 990, og sama er um Egil Hallsson, og mun Hallr hafa verið á efri árum, er hann átti þá bræðr. Þegar allt er tekið til greina, mun því láta nærri, að Hallr sé fæddr um 945, því það er auðsætt, að hann var gamall maðr þá er brennumálið var, en þó yngri en þeir Njáll og Ásgrímr Elliða-Grímsson. Ekki höfum vèr heldr sögur af hvað lengi Hallr lifði. Af þætti Þorsteins Sifu-Hallssonar verða ekki dregin full rök að því. Vèr höfum síðast sögur af Halli, er hann mun hafa verið hátt á sjötugsaldri (1012); þó er allfíklegt, að hann hafi lifað síðan ekki allfá vetr, og orðið gamall maðr, og verið héraðshöfðingi ein 40 ár, því hans er fyrst getið í Kristnisögu (981). Frá Þorsteini, syni hans, eru mestir höfðingjar komnir í Sifumannaætt, en frá Kol Hallssyni eru mestir fræðimenn komnir. Sonr Kols var Oddr, sá er sagði Ara fyrir Noregs konunga sögur. Oddr mun vera fæddr um 1040, og var þá fulltíða maðr er Ari fæddist². Frá Magnúsi

¹) Sé ekki þessi saga fornsaga úr Þiðranda-ættinni.

²) Eyrikr Oddsson, sá er reit Hryggjarstykkí, mun hafa verið af þessari

góða er Magnúsar nafnið komið inn í Sifðumannasett, því konúngur gaf Þorsteini Sifðu-Hallssyni nafn sitt á deyjanda degi, og lét Þorsteinn síðan Magnús son sinn, áfa Magnúsar biskups, heita eptir Magnúsi góða.

Frá Heyjángra-Birni eru margar kynkvíslir taldar: Hnappfellíngar, Sauðfellíngar og Rauðlækíngar; en allir hverfa þessir hjá Freysgyðlingum: svo er kölluð sú greinin, sem komin er frá Özuri. Vær skulum nú ákvoða, sem verður, um aldr Þórðar Freysgoða, sonar hans. Synir Þórðar eru taldir með höfðingjum landsins 981, svo á því væri að ætla, sem Þórður hafi þá verið andaðr, en það mun þó tæplega vera svo; af orðum Hildigunnar er að ráða, sem Þórður hafi þá enn verið á lífi, er þeir synir hans vógu á Skaptafellsþingi Árnór úr Forsárskógum; því Hildigunnur segir svo, sem það hafi verið fyrir misgjörð við föður Flosa, að þeir bræðr vógu Arnór. Það er því líkast til, að það sé ekki allsendis rétt í Kristnisögu, að þeir bræðr hafi þá svo snemma verið komnir til mannvirðingar; þó hafa þeir sumir verið snemma fæddir, þar sem Hildigunnur (fædd um 985) var dóttir Starkaðar, en hann var óskilgetinn sonr Þórðar. Þórður Freysgoði mætti því ætla að hafi verið öllu eldri en Njáll, og muni hann vera fæddr um 930, og lifað fram undir kristni. Um sumarið 1000 er getið sona hans á þingi, en ekki hans sjálfs, hvort sem það hefir verið fyrir elli sakir, eða hann hefir þá verið andaðr.

Það er enn ein ætt, sem hér verður að taka til greina, en það er Hróar Túngugoði og hans lið; því bæði var hann kominn frá Garðari, er sumir segja að fyrstr hafi fundið hér land, og þar með er mart aðgæzluvert af því sem sagt er frá Hróari og hans ætt. Það er raunar athugavert, að af þeim þremr, er fundu landið í öndverðu, þá eru ættir taldar í sínum landsfjórðungi til hvers þeirra. Í Norðrlandi eru ættir taldar til Hrafna-Flóka, á Austrlandi til Garðars, og á Suðrlandi til Nadd-Odds. Vær höfum nefnt að framan, að það getr hverginærri náð saman, að sonr Hrafna-Flóka skyldi hafa lifað um daga þeirra Hjaltasona, enda verður ekki varið, að sagan um komu Flóka til landsins ber mikinn forn-
eskjusvip. Nú er að tala um Hróar, sem kallaðr er sonr Una

ætt, sem og nöfnin sýna, líkast til sonarsonr Odds Kolssonar, en tæplega getr hann verið sonr hans. Þær sögur, sem runnar eru frá Hryggjarstykkí Eyriks, er að sjá, sem byrjað hafi með sögu Magnúsar góða (Morkinskinna), og náð fram undir 1160.

daníska. Uni kom út um öndverða landnámstíð fyrir austan, sjálf-sagt 895, ef ekki fyr, og það er að sjá sem hann hafi ekki lifað lengi eptir að hann var hrakinn þaðan og suðr í Skaptártúngur, en þó hann hefði lifað framundir 910, sem verið getr, — en lengr hefir það þó fráleitt verið, — þá er þó torvelt að koma aldri Hróars saman við það, og það þó að Hróar hefði þá verið nýsfæddr, sem eflaust hlýtr að vera. Ef vör mættum eingaungu telja eptir því öðru, sem vör vitum um Hróar, þá mundum vör fráleitt telja hann fæddan fyr en 940, því þess verðr að geta, að hann átti systur Gunnars á Hlíðarenda, og má því álíta Hróar jafnaldra hans. En hitt má með mestu naumindum til sanns vegar færa, að sonr landnámamanns, og sem fæddist fyrir víst skömmu eptir 900, skyldi vera systurmaðr Gunnars, sem ekki mun fæddr fyr en svo sem 945. Bæði eptir aldri Gunnars og svo Rannveigar, móður hans, sem lifði fram undir kristni (framyfir 990), sjáum vör, að Rannveig getr ekki hafa gipzt Hámundi öllu fyrir 940, og mun því Arngunnr, dóttir hennar, ekki vera fædd fyr en um það leiti, má þó vera, að hún sè nokkru eldri en Gunnar, þó vör höfum enga sönnun fyrir því. Fráleitt hefir því Hróar átt Arngunni fyrir 960, en nú segir enn fremr, að Hámundr halti, sonr þeirra Hróars, væri frumvaxta er faðir hans féll, því hann hefndi hans. Hefir því víg Hróars líklega orðið skömmu fyrir 980, þó í lifanda lífi Eyjúlfs Valgerðarsonar, sem af Reykdælu sèst, og af þeirri sögu þykir, sem enn megi sjá, að það varð eptir 970, eðr eptir víg Áskels goða. Það er kynlegt, að þess er ekki getið í Njálu, að Gunnar á Hlíðarenda eða Fljótshlíðingar hafi nokkuð veitzt að þeim málum, sem þeim voru þó svo skyld. Þessi bardagi á Skaptafellsþingi, er þeir Móðólfs synirfeldu þá Hróar og systursonu¹ hans, Tjörva og Gunnar, lítr út að hafi verið harðr, og lítr jafnan svo út, sem þing þeirra Skaptfellínga hafi eigi verið sem friðsamast, því svo litlar sögur, sem vör höfum þar að austan, þá er þó tvívegis getið um þingvíg þar: fyrst er Hróar var veginn (um 978) og 20 vetrum síðar (998), er þeir Freysgyðlingar vógu Árnór úr Forsárskógum á þingi. Frá atdragandanum um víg Hróars er vel sagt í Landnámu. Tjörvi

¹) Hauksbók kallar þá systursonu Hróars, en í Sturlubók eru þeir kallaðir synir hans; Gunnarsnafnið virðist að styrkja það, því það var afanafn Arngunnar, og hefir því hefnd Hámundar verið bæði föður- og bróður-hefnd.

beiddi Ástríðar mannvitsbrekku¹ Móðólfsdóttur, en bræðr hennar neituðu, og gáfu hana þóri Ketilssyni. Þá kvað Tjörvi hinn háðsami nð um þau þóri, og dró líkneski þeirra á kamarsvegg, en síðan skar hann mynd hennar á kuffskepti sitt. Af ættum mætti ráða, að Freysgyðlingar og þeir úr Kirkjubæ muni hafa veitt Móðólfssonum á þingi, og mun allt þingið hafa tekið hlut í þessum málum. Það er varla að sjá, að Hróar hafi verið svo ýkja gamall er hann var veginn. Vili menn sleppa að fella aldr hans við aldr Una og Garðars (þó vèr ekki efumst um að hann hafi verið kominn frá þeim, en lengra fram að öllum líkindum) þá er varla að ætla, að hann hafi verið stórt meira en fimtugr. Þóri flatnef, sem var að vígi Hróars, og sem var gjörðr útlægr þar fyrir, drap Skúta litlu síðar á Vöðluþingi. Hefir þórir mátt heita mesti óheillamaðr, að verða fyrst banamaðr Áskels goða, en síðan þeirra Hróars; en Hámundr halti vann hefndina á Móðólfssonum, en hvernig: er ekki sagt, og vitum vèr ekki hvort þar urðu heldr sektir eðr mannhefndir. Ekki þekkjum vèr síðan ættir frá Hróari, nema hvað ætla má að Hámundr hafi tekið mannvirðingu eptir föður sinn, þar sem honum varð auðið að koma fram hefndum; en ekki er þó neitt getið um hann eða neinn af hans ætt, hvorki við víg Gunnars á Hlíðarenda (990), nè heldr síðar við brennumálið, þó þá sè talið allt stórmenni um Austrland, og mætti á því ætla, að þeir frændr hafi ekki orðið lánngæðir.

Ef vèr nú hèr við bætum ættmönnum Ketils sífska í Kirkjubæ, er allir voru kristnir frá landnámaöld maun eptir mann, og allt að 1000, þá höfum vèr tilgreint flest stórmenni í Skaptafellsþingi, sem uppi var um þetta leiti, og sem ekki var lítið.

Á Rángárvöllum hefir gjörzt ein saga, sem er einhver hin mesta af öllum hèr á landi, en það er Njáls saga. Hún nær einukum yfir Fljótshlíðina og hèruðin þar í nánd; það hèrað hefir verið mjög viðburðaríkt. Að framan er drepit á hin miklu vígafferli, sem þar urðu milli þeirra Baugassona, Fljótshlíðinga, og sonasona og ættmanna Sighvats rauða. Þeim málum lyktaði um 940

¹) Skyldi hafa komið saman ættir Ketils flatnefs og Móðólfssona? — Jörunn mannvitsbrekka hét dóttir Ketils flatnefs, og kemr þetta nafn hvergi fyrir ella; þá verðr og auðskilið, því Móðólfr gaf dóttur sína heldr þóri, syni Ketils flatnefs (ekki hins gamla), sem kominn var af þeirri ætt, svo sem föðurnafn hans sýnir, og hefir hèr ráðið frændsemi. Hèr má enn við bæta: að Ketill hét einn af Móðólfssonum.

með tilstilli Marðar, og friðr með mægðum tókst nú í héraðinu. Nú verðr svo sem 30 ára hlè, en sðan byrjar þar enn meiri saga en fyr, og sem vèr höfum miklu vissari sögur af. Það er svo sem 970, að þeir koma þar til sögunnar Njáll og Gunnar. Njáll hefir þá verið um fertugt er sagan byrjar, en synir hans frumvaxta. Njáll var brendr 1011; hafi hann þá verið áttæðr, svo er hann fæddr 931. Það er víst ekki langt milli afsmælis hans og alþingis. Það mætti halda, að Njáll hafi verið í utanferðum, áðr en Njálssaga byrjar, því í Suorra-eddu er honum eignuð vísa, sem ort er um siglþing milli landa, og sem koungasögurnar eigna Haraldi Sigurðarsyni. Þetta látum vèr nú ósagt um; en í Njálu finnst ekki minnsta átylla fyrir því að Njáll hafi utan verið. Gunnar var töluvert yngri en Njáll; hafi hann verið hálfþrftugr, er Njála byrjar, þá er hann fæddr 945; en um 940 var það, að Hámundr faðir hans giptist Rannveigu, en hálfstímtugr hefir Gunnar verið er hann fèll. Viðburðirnir í þessari sögu eru nú í hvers manns minni, svo engin þörf er að geta þess nema í fáum orðum, og svo hvernig vèr rekjum tímatal í henni. Frá dauða þráins er bezt að telja frameptir. Það verðr sèð af sögunni, að þráinn var drepinn áðr en þángbrandr kom þar á Rángárvöllum (998). Það hefir þá líklega verið um haustið 996. Nú liðu sex vetr milli vígs þeirra Gunnars og þráins, er því víg Gunnars 990; en þau Gunnar og Hallgerðr hljóta að hafa verið saman býsna lengi; 16 ár færi nærri lagi, og sama þykir sjá mega af sögunni: Högni sonr Gunnars var frumvaxta er faðir hans fèll. Í sjálfri sögunni má og telja fimm þing, ár fyrir ár, frá brúðkaupi Gunnars, sem þær drápu þræla hvor fyrir annari, Hallgerðr og Bergþóra, hvert sumar, meðan bændr þeirra voru á þingi; þá verðr eyða nokkur ár, tekr svo við seinni hlutinn við stuldinn Hallgerðar í Kirkjubæ, en þaðan verða talin 8 þing til vígs Gunnars, og slítnar aldrei þráðrinn í sögunni, sem segir ár fyrir ár, og er ætíð sú sögn óbyggjandi. Nú er af sögunni að ráða, sem þrjú þing hafi liðið frá víginu Sigmundar, sem ekkert bar við, og þartil Kirkjubæjarstuldrinn varð. Í Njálu segir svo, er þeir smettu vígið Sigmundar Njáll og Gunnar: að „nú liðu þrjú þing, þau er menn ætluðu að hann mundi sækja málið; þá kom eitt vandamál að hendi Gunnari, það er hann vissi eigi hversu upp skyldi taka; reið hann þá til fundar við Njál” (Njáls s. kap. 45). Þetta er nú að líkindum málið Hallgerðar, sem hèr er litið til, að hann leitaði til Njáls

ráða um; verða þetta 16 ár alls eðr 17 ($5 + 3 + 8 = 16$). Hefir því Gunnar fengið Hallgerðar 974. Tvo vetr hina næstu á undan var hann í Noregi, og fór utan 972; en svo sem vetri þar á undan deildi hann við Rút á alþingi (971). Sè talið frá utanferð Rúts, verðr og hið sama uppi, en sagan til þess á heima í Breiðafirði, og er þess þar getið. Andlát Marðar gígju verðr 970—971, og hefir það verið á hinum sömu misserum að hann andaðist og Gunnar tók upp fjárheimtuna. Af sögunni mætti þó ráða, sem nokkur ár liði þar á milli, en þess er enginn kostur að það geti verið, því að framan er allt bundið við utanferð Rúts, sem líklega hefir verið 963, en fyr ekki; því fyr var ekki Haraldr gráfeldr ráðandi lands í Vík austr, en þar fann þó Rútr konúng. En síðar er útkoma þáingbrands, og kristnibóðið á Rángárvöllum, sem á að koma inn í söguna þegar á eptir víg þráins, og er fullsett á öll þau ár, sem þar liggja milli, en samanhengið er líklega það, að Mörðr andaðist árið eptir að hann beið ósigr fyrir Rúti, og endist honum því ekki aldr til að sækja það mál lengra til þrautar, sem hann þó mundi hafa gjört ella; en þegar eptir andlát hans kom Gunnar inn í málið, frændi Unnar. Mörðr var gamall maðr, þá er hann dó; svo segir Njáll (kap. 22) við Gunnar: „þú skoraðir hann til einvígis, en hann var maðr gamall“. Vèr höfum að framan (bls. 282—283) getið um aldr Marðar gígju, og sýnt, að Sigmundr, faðir hans, hefir eigi getað verið sonr Rannveigar Lambadóttur, og geta þau börn því að eins hafa verið börn Sigmundar, að hann hafi verið fyrri konu barn Sighvats rauða, því vèr höldum fyrir víst, að Mörðr gígja hafi verið um sextugs aldr er hann andaðist, og sè hann fæddr um 910; eldri hefir hann og varla verið, því svo má kenna veglyndi Rúts, að ekki mundi hann skora eldra manni á hólmi, var það og vansemd fyrir vaskan mann.

Tíðindi þau, sem í Njálu segir frá, urðu í þessari röð: Vetri eptir þingdeiluna við Rút fór Gunnar utan (972); þá var Hákon jarl nýkominn til ríkis. Þetta kemr og vel heim, því Haraldr gráfeldr féll, að sögu Sæmundar fróða, árið 969, eptir að hann hafði verið 9 vetr konúngur að Noregi. Fylgi menn hinn gamla tali, að hann hafi verið 15 vetr í Noregi og fallið 976, þá yrði utanferð Gunnars 978, og sjá allir, að því verðr alls ekki komið heim við Njálu. Njála er hær og bezt votttrinn, að konúngatal Sæmundar fróða er rétt, hvað Haraldr gráfeldr áhrærir, því ekkert

annað getr komið heim við hana, en hans sögn, enda er hún og sú eina rétta. Gunnar kom út aptr 974, fyrir þíng, og bað Hallgerðar á alþíngi, og var brúðkaup að Hlíðarenda, en um haustið var heimboð að Bergþórshvoli; mátti Hallgerð þar þoka fyrir þórhöllu Ásgrímsdóttur, og varð af því fjandskapr þeirra, og liðu svo fimm ár, að drepinn var maðr einn á hverju sumri á víxl: víg Svarts 975, víg Kols 976, víg Atla 977, víg Brynjólfs rosta 978, víg Sigmundar 979. Nú leið hëðan á þriðja ár þángað til málið Hallgerðar hófst, dró það loksins Gunnar til bana, því víg hlaut af vígi, og jókst svo, að dró til sektar Gunnars, en síðan til bana. Það var um þíngtímann, þrem vetrum eptir víg Sigmundar, 983, að þau mál byrjuðu; Otkell í Kirkjubæ var ómerkr maðr og óvitr, en hann var ættstór, og Mosfellíngar voru náfrændr hans; þeir Gizur hvíti og Otkell voru þrímenníngar. Þeir Mosfellíngar og Ásgrímr Elliða-Grímsson, og Geir goði (þessir voru allir þrímenníngar við Otkel), drógust í málin mót Gunnari; en fyrir vináttu og vitrleik Njáls frestaðist lengi ógæfan. Á næsta þíngi eptir stuldinn var sætt á málin á alþíngi (984); um vorið eptir reið Otkell ofan á Gunnar, en skömmu síðar, litlu fyrir þíng, varð bardaginn við Rángá og fall Otkels, og vígsóknir samsumars á alþíngi, eðr þíngdeild þeirra Gunnars og Geirs goða, sem í sögunni er kallað (985). Þetta haust hið sama spurði Gunnar lát Höskuldar Dala-Kollssonar, tengdaföður síns, og fám nóttum síðar fæddist Höskuldr Hvítanesgoði, og fékk nafn lángasa síns. Höskuldr var veginn snemma vors 1011, og hefir hann þá haft sex um tvítugt, en ellefu vetra hefir hann verið, er þráinn var veginn, faðir hans, en 19 vetra, er Njáll tók upp sinitardóms godorð til handa honum (1004), og fer allt þetta vel, svo auðsæð er, að hëð er varla mistalið. Ekki er heldr Höskuldar Dala-Kollssonar getið á þíngi 985, nè neins af Dalaöðnum, og þurfti þó Gunnar liðs þeirra á móti Geir goða. En næsta sumar þar á undan (984) var Höskuldr og Rútr á þíngi. Á þíngi næsta sumar bauð Ólafr þá Gunnari til sín; það var á þessu þíngi, sem Laxdæla getr, að Ólafr bauð frá lögbergi öllu stórmenni um allt land, að sækja erfi að Hjarðarholti, er tíu vikur lifði sumars. Hafi Gunnar verið að því boði, sem líklegt er, þá hefir það verið nokkrn fyr sumars, eða þá síðar, en segir í Laxdælu; því Gunnar var þá fyrir sunnan Þjórsá, er átta vikur lifðu sumars, og sótti þá heimboð í Túngu, til Ásgríms. Á leiðinni austr aptr varð fundrinn við Knafahóla, fëll

þar Hjörtr, og 18 menn (986). Má vera að þetta hafi ollað, að ferðin fyrst fyrir vestr til Dala. Sættzt var á mál þau á næsta þingi (987). Nú er ár fyrir ár: ferð Gunnars vestr til Dala (988); víg Þorgeirs Otkelssonar og sekt Gunnars á næsta þingi (989); sama sumar fóru þeir og utan Njálssynir og Þráinn; en haustið annað þar eptir var Gunnar veginn (990). Við alla þessa sögu er nú fátt athugavert, sem tortryggja megir, annað en það, sem Njála segir af Merði Valgarðssyni. Það er auðsæð, að hann kemr fjarska snemma til sögunnar. Vær vitum að Unnr giptist ekki Valgarði fyr en eptir að Gunnar hafi lokið mundarmáfunum við Rút, og má það því ekki hafa verið fyrir en 971, og fyrir en 972 getr því ekki Mörðr verið sæddr. Nú er þó Mörðr látinn sitja í brúðkaupinu á Hlíðarenda 974 með Valgarði, föður sínum. Í sögunni gjörir þetta hvorki frá né til, því hann er aðeins nefndr, og ekki athugað, hvernig á stóð um aldr hans; því svo vel þótti við eiga að láta hann fylgja föður sínum; sýðar lítr og svo út, sem honum sè kendr yms gráleiki föður hans, enda voru báðir hvor öðrum líkr, að slægð og prettum. Valgarðr hefir orðið að vera sá, sem ráðin lagði til að upp skyldi komast hjófsmálið í Kirkjubæ, því Mörðr var þá enn of-úngr til slíkra ráða; en þrem vetrum síðar er sagt að Valgarðr hafi komið út og beðið Þorkötlu, dóttur Gizurar hvíta, til handa Merði (986; Njáls s. kap. 65). Þetta getr fráleitt verið, þess finnast varla dæmi, því þá hefir Mörðr ekki verið eldri en 14 ára. Af Njálu er að sjá, sem Valgarðr hafi alla stund verið utan, því næsta sumar er sagt að hann færi utan (987), og komið ekki til Íslands í meir en 20 ár. Árið 1009, tveim vetrum fyrir víg Höskuldar, kom hann út aptr, eptir 22 ára burtu-vist, og andaðist á sömu misserum (Njáls s. kap. 108). Oss væri því næst að halda, að allt það sem segir um Mörð í fyrria hluta sögunnar fari svo á milli mála, að þaust sè sedgavíxl, og Mörðr nefndr í stað föður síns, og líka hitt, að kvonfáng Marðar hafi orðið töluvert seinna; það er og kynlegt hvernig Valgarði bregðr fyrir, og varla trúlegt að hann, sem var Rángæingagóði, skyldi vera utan alla æfi, enda er hann um þetta leiti (981) í Kristni-sögu (kap. 1) talinn með höfðingjum landsins, og sagt að hann hafi þá búið á Hofi.

Þeir Njálssynir og Þráinn fóru utan vetri fyrir en Gunnar var veginn; þeir voru alls utan 5 vetr Njálssynir: þrjá í Orkneyjum með Sigurði jarli áðr þeir fóru til Noregs (989—992). Þetta sumar

för þráinn úr Noregi til Íslands, og hlutust af honum hrakningar Njálssona; þá voru þeir Njálssynir og Kári enn tvo vetr með Sigurði jarli (992—994)¹. Á Íslandi voru þeir tvo vetr áðr víg þráins yrði (994—996; Njáls s. kap. 101). Það hefir því verið um vetrnætr (996) að þráinn var veginn. Nú á einumtíu kristniþáttrinn (kap. 101—106) hær inni, eptir kap. 104; en í stað þess er sögunni haldið áfram, og sagt frá fimtardómsstofnun Njáls; en það varð fyrst átta vetrum eptir víg þráins, eðr 1004, hið fyrsta sumar er Skapti var lögsögumaðr, en á þessu bili er sagan ekki jafn-greinitleg og ella, og segir ekki frá ár fyrir ár, sem hún er vön; en frá fimtardómssetningu má telja ár fyrir ár að kalla og allt fram til vígs Höskuldar (1011) og Njálsbreunu sama ár.

Vær eigum enn ótalað um aldr þeirra Njálssona. Mönnum kann að virðast svo, sem þeir hafi allir verið kvongaðir er Njáll kemr fyrst til sögunnar; kemr það til af því, að frá kvonfángi þeirra er ekki sagt í rætti viðburðaröð, heldr er það gjört (kap. 25) um leið og þeir eru allir nefndir; og í kap. 27 er sagt frá kvonfángi Helga Njálssonar, um sama leiti og sagt er frá gjaf-orði Unnar Marðardóttur; skyldu menn af þessu halda, sem þeir hefði allir kvongast um 970; en þetta er þó ekki svo að skilja, og mun heldr ekki vera meiníng sögunnar: það er á stöku stað að Njála vökr frá rætti viðburðaröð, líklega með vilja, af því þeim er söguna setti saman hefir þótt svo betr fara; svo er með gjaf-orð Hallgerðar, sem varð fyr en kvonfáng Rúts, en er þó sett síðar, og er þess að framan getið, og svo er enn á þessum stað; ennfrems um kristniþóðið, sem sett er síðar en fimtardómur, og svo er um Mörd, sem nú gátum vær: að hann kemr til sögunnar fyr en vera ber. Að Njálssynir ekki kvonguðust fyrir 970 má bæði ráða af aldri Njáls, og svo að þeir lifðu síðan yfir 40 ár (til 1011), og hefðu eptir því átt að verða sextugir, enda er auðsæð á öllu, að þá voru þeir í berusku sumir af þeim, er sagan hefst. Skarphæðinn kemr fyrst til sögunnar er hann drap Sigmund, og þeir bræðr, sem vær höfum talið til að hafi verið 979; er líklegt að þá hafi þeir bræðr verið um tvítugs aldr. Helgi hyggjum vær þó að hafi verið elztr þeirra bræðra, að það satt að það hafi verið Þórhalla, dóttir Ásgríms Elliða-Grímssonar, en kona Helga Njálssonar, sem Hallgerðr varð

¹) Síðari vetrinn er ekki nefndr berum orðum, en þó auðsæð á frásögninni, (kap. 90 síðast).

að þoka fyrir, eða það hefir ekki öllu heldr verið kona Ásgríms¹, og hyggjum vör varla að Ásgrímr hafi átt þá gjafvaxta dóttur, þó það reyndar geti staðizt við aldr hans; hann hefir þá verið maðr um fertugt, eða þó tæplega það, en Þórhalli, sonr hans, er víst að var miklu yngri², og sama er um sonu Njáls og dætr hans, að þau munu þá öll hafa verið í uppvexti; enda mun og enginn þeirra bræðra hafa verið meir en fimtugr að aldri er Njálsbrenna varð, og enginn þeirra mun hafa verið kvongaðr er þeir drápu Sigmund (979); er líklegast að það hafi ekki gjörzt fyr en um eða litlu fyrir 990. Högni³, sonr Gunnars, hlýtr að vera sæddr mjög skömmu eptir brúðkaup þeirra Hallgerðar, líklega 975, því hann hefndi föður síns, og þeir Skarphæðinn, þegar eptir víg hans. Þá er enn að geta þeirra Sigfússoða, en þeir voru sjö bræðr, jafnliða Gunnari, því þau Sigfús og Rannveig munu hafa verið systkin; þó voru þeir allir yngri en Gunnar, nema Þráinn, hann mun víst hafa verið þeirra bræðra elztr, þar sem hann var kvongaðr 974 í brúðkaupi Gunnars, en Þorgerðr Glúmsdóttir, er hann fékk þar í boðinu, var síðari kona hans. Þráinn mun því vera sæddr um 946, og hefir hann því verið um fimtugt er hann var veginn (996), en um fertugt er hann átti Höskuld Hvítanesgoða (985). Hinir Sigfússynir voru miðaldra menn um 1012, og hljóta þeir því að hafa verið töluvert yngri en Þráinn.

Um aðra höfðingja þar höfum vör getið (bls. 285): Jörundur goði lifði um 930—960, en var þó látinn er Njála hefst; síðan taka við þeir synir hans, Úlfr örgoði og Valgarðr grái († 1009). Úlfr örgoði andaðist miklu fyr; hann var látinn um 983, þá er hófust deilur Gunnars og Otkels (Njáls s. kap. 52), og var Runólfr, sonr hans, þá kominn að goðorði. Runólfr var þá vaxinn maðr, er brúðkaupið var að Bergþórshvoli (974), og var hann að boði með

¹) Það er víst, að það er trísögn, að hún er kölluð Þorkatla þar, en Þórhalla Kap. 27 og 130.

²) Fleiri sem þá voru barnúngir eru taldir með í þessu boði: vör höfum nefnt Mörð, sem þá var nýfæddr, og enn má nefna dætr Njáls, því önnur þeirra giftist Kára 20 vetrum síðar, eða 995 (Njáls s. kap. 91).

³) Högni og Hámundar nafnið virðist að benda til, að í forneshju sé eitt-hvað samband milli ættar Háls og Hálsrekka, þar heita flestir Högnar og Hámundar; og ættar Bangs, og er nú athugavert, að fornkvæðin kalla Hálf „konúng háleyskan“. Grana nafnið er frá Hallgerði, enda líkist hann móður sinni, og er það viðræfni í Völsunga ætt (bls. 346).

föður sínum. Mun þetta rétt, því gamall var hann er kristni kom á Ísland, sem sèst af orðum Hjalta Skeggjasonar: „gömlum kennum vèr nú goðanum að geifla á saltinu“; Svertíngur, sonur hans, var og vaxinn 996, og var hann einn af þeim sem Ólafur konúngur hélt í gislíng. Runólfur lifði þó enn árið 1011, og kaus Njáll hann þá í dóm (Njáls s. kap. 123), er hans það síðast getið. Ekki mega menn láta það villa sig, að þeir eru bræðringar Runólfur og Mörrður Valgarðsson, hefir Runólfur víst verið einum 30 vetrum eldri en Mörrður, og mun hann ekki vera fæddur laungu eptir 940.

Í Árnesþingi höfum vèr að framan (bls. 291) talið frá Hásteini og ofan að Þorgílsi orrabeinsfóstra¹, um æsku hans og þar til hann fór utan, en það var um daga Gunnhildarsona; höfum vèr sett það 963, og að Þorgíls væri þá 25 ára (í stað 20). Sagan um veru Þorgíls utanlands er nokkuð fornescjukend. Hann var lengi fyrir vestan haf, á Írlandi og Suðreyjum, enda eru flestir Þorgílsar í sögum eitthvað riðnir við vestríönd. Þorgíls kvongaðist þar, og mun hann hafa tekið kristni, eðr heldr þrimsígníng, í þessari vestríör sinni; hefir það síðan í sögunni valdið tvísmælum. Nú kom Þorgíls loks til Íslands, en hvað lengi hann var utan er ekki sagt, og ekki er hægt með vissu að ráða það af þræðinum í sögunni, sem er óglöggr á öllu þessu billi, og frásögnin á reiki nokkuð; en hitt er sagt í sögunni, að á Íslandi var hann 13 vetr eptir að hann kom úr för. Þá er sagt, að Eyríkr hinn rauði byði honum til sín til Grænlands; en nú kemr það öldúngis flatt uppá, að í sögunni segir að á þessu 13 ára billi hafi kristni komið á Ísland, og hafi Grænlandsferð Þorgíls verið eptir kristni. Þetta má af svo mörgu sjá að hlýtr að vera rángt. Eyríkr rauði kom til Grænlands 982—985, en var mjög gamall er kristni kom, og andaðist skömmu síðar. Nú segir svo, að þá er Þorgíls var kominn úr Grænlands-braknínghum sínum, og til þess gengu margir vetr, þá hafi hann fyrst beðið Helgu Þóroddsdóttur, systur Skapta, en Ásgrímr Elliða-Grímhsson beiddi sömu konunnar, vildi Þóroddur gípta hana Þorgílsi, en Skapti Ásgrími; kemr þetta í bera mótsögu við aldr þeirra Þórodds og Ásgríms, því Þóroddur andaðist í hárrí elli fám vetrum eptir kristni, að vèr víst hyggjum, en Ásgrímr,

¹) Þorgíls er í visu Helga (Landn. 5. 10) kallaðr errubeinn, og stjúi þans Ásinóðr, fyrir Þormóðr, og er það varla annað en að skáldið breytir nöfnunum svo til fegrðar.

jafnaldri Njáls, var svo gamall maðr, að hann mun þá fyrir laungu hafa verið afhuga kvonbænum; hlýtr þetta því að hafa gjörzt laungu fyrir kristni; enda segir í sögunni, að Þorgils væri þá hálfsextugr er hann beiddi Helgu, og þótti Skapta konan því sör gefandi. Ef vèr nú fylgjum þræðinum í sögunni sjálfri, þá er lægt að komast á rættan slóða. Það lætr nærri að Þorgils hafi verið tfu vetr í Noregi (963—973), og þegar nú þaðan eru taldir þeir 13, er hann var á Íslandi, þá verðr það árið 986 að hann bjóst til Grænlands, og er nú merkilegt hvernig því ber saman við það, sem vèr höfum talið, að Eyrskr randi hafði einmitt sumarið áðr farið að byggja landið, en vèr vitum að hann lagði mikinn hug á að draga til sín vini sína til að byggja það; hefir þá Þorgils verið einn þeirra. Þetta hefir valdið tvímaelum í sögunni; teljum vèr því víst, að það hafi verið í öndverða Grænlands bygging, að Þorgils fór utan; en í þeim hrakningum var hann alls sex vetr, áðr hann kæmi til Íslands aptr og færi að biðja Helgu, og kemr þetta mjög vel heim við það, sem segir um aldr hans, að hann væri þá hálfsextugr; hann mun hafa verið fæddr, sem vèr áður gátum, 937, yrði þá bónorð hans 992, og kemr þá öldungis heim að hann væri nýkominn úr Grænlandsferð sinni. Þá var og Þór-oddr lifandi, og er þá ekkert til fyrirstöðu, að allt hafi gengið svo sem sagan greinir, nema hvað líklegt er að hallað sè sögunni meir en ber á Ásgrím, sem var einhver ágætasti maðr í sögum. Í Njálu er og svo að sjá, sem Ásgrímr hafi verið mest virðr; getr þar alls ekki um Þorgils, enda mun hann hafa verið í Grænlands-hrakningum sínum þau árin, sem helzt væri að ætla að hans mundi getið: árin næstu fyrir víg Gunnars (985—990). Svo segir, að Þorgils yrði hálfmíráðr; hefir hann þá andazt laungu eptir kristni (um 1022), og má vera að það sè satt; en alla þá stund er að sjá, sem hann hafi setið yfir skörðum hlut og ekki haft gengi sinna forfeðra, því hvorki kemr hann við brennumálið, sem þó öll stórmenni landsins voru viðriðin, og helzt þeir, sem í grend bjuggu, nè heldr við önnur mál, svo að getið sè.

Því næst eru Ölfusingar frá Þormóði skapta; sú ætt blómgaðist mjög á þessu bili. Þeir Þorsteinn goði og Þóróddr goði á Hjalla voru dóttursynir Þormóðar, höfum vèr (bls. 288) drepit á um aldr þeirra, kann þó að vera, að fæðing Þóródds goða sè sett þar vel snemma, og sè hann ekki fæddr fyr en 930, því það mun varla vera rætt þar sem Grettla tilgreinir hann við deilur

þeirra Kaldbeklinga og sona Öbundar trésfótar (um 940), því hann mun þá tæplega hafa verið svo gamall, og í öðrum sögum kemr hann ekki til sögunnar fyr en um ofanverða öldina; enda átti hann og gjafvaxta dóttur um 990, þá sem hann gaf Þorgílsi, og nú var getið. Özur, bróðir hans, var og dótturmaðr Egils Skalla-grímssonar. Þó mun Þóroddr hafa verið mjög gamall er kristni kom hér á land, enda kemr hann ekki neitt við kristnibóðið, og er óvíst hvort hann hefir verið á þingi, en að hann var á lífi vitum vér af því sem segir um jarðeldinn, sem þá kom upp í Ölfusinu, og sagt er væri nærri runninn á „bæ Þórodds goða“. Víst mun þó Þóroddr hafa andazt á þessum misserum, eða fám vetrum síðar, enda er hans og hvergi getið síðar. Skapti, son hans, tók lögsögu sumarið 1003, og mundu menn eigi hafa gjört það meðan faðir hans var á lífi, og Skapti hafði enn eigi tekið við goðorði sínu að arfi. Þorsteinn goði mun hafa verið á sama reki sem Þóroddr, því Bjarni hinn spaki, son hans, er fæddr um 965 (bls. 288), og á líku reki sem Bjarni hyggjum vér að Skapti hafi verið, eða ef til vill litlu yngri, og hafi hann orðið maðr vel sjötugr, en Bjarni lifði þeirra lengst. Þóroddr var um sína tíð höfuð sinnar ættar, og eptir hans dag Skapti, er kallaðr er Lög-Skapti, og kemr hann nærfelt við allar sögur á sinni tíð.

Þeir Mosfellíngar frá Ketilbirni gamla eru og mjög riðnir við sögur. Teitr faðir Gizurar hvíta lifði um miðja þessa öld. Vér höfum (bls. 293) fylgt því, sem segir, að Ásgrímr Elliða-Grímsson væri systursonr Gizurar hvíta, því þó það komi undarlega við, þá eru þess þó dæmi, en þó því að eins, að Gizur sè fæddr ekki síðar en 945, sem vér höfum sett þar, því ella getr hann með engu móti verið móðurbróðir Ásgríms, jafnaldra Njáls. Þó eru missemiði á þessu, og það fyrst, hvað Gizur hefir verið gamall er hann kom kristni á Ísland, og er ólíklegt að hann hafi þá verið hálfsextugr; annað er fæðing Ísleifs biskups, sonar hans (1006), og hefði Gizur átt að vera rúmlega sextugr, er hann átti hann. Ef vér nú enn gætum að því, hvar Gizur hvíti kemr fyrst við sögur, þá er það raunar ekki fyr en í Njálu (kap. 46 ff.), er hann deildi við Gunnar útaf stuldinum Hallgerðar í Ossabæ, um 983, ef vér fráskiljum það sem hann er nefndr í Víga-Glúmssögu, að hann hafi veitt Glúmi útaf víginu Sigmundar, en til þess verðr Gizur hvíti ófúgr, hvort sem er, ef það er satt, sem oss er næst að halda, að Glúmr hafi komið að þverá rúmt fyrir 960. Ekki

tjáir heldr að miða aldr Gizurar við það, sem Njála segir um gipting þorkötlu, dóttur hans, því af aldri Marðar er víst, að það varð síðar en Njála segir; enda hlýti og Gizur að vera fæddr um 945, til að eiga gjafvaxta dóttur 985; oss er því næst að halda, að Gizur hafi enn verið á úngum aldri er hann deildi við Gunnar. Nú færi því betr, ef Gizur hvíti væri talinn þriði maðr frá Ketilbirni, en allstaðar er þó talið svo, sem Teitr væri son Ketilbjarnar, nema í Landnámu (5. 10); þar er hann kallaðr Gizurarson í öllum handritum¹, og ætti sá Gizur aptr að hafa verið sonr Ketilbjarnar, en síðan hétu Gizurar annarhvor maðr í ættinni ofan að Gizuri jarli; móðir Ásgríms ætti þá og að hafa verið systir Teits, og væri þá Ásgrímr, einsog vera ber, einum lið eldri en Gizur; þykja oss því nokkur rök liggja til þess, að Gizur hvíti mundi ekki vera fæddr fyr en svosem 955, og verðr hær að eins að gæta þess, að Vilborg dóttir hans var gipt Hjalta Skeggjasyni fyrir árið 1000. Eigi getum vér sagt, hversu lengi Gizur hvíti lifði; hann kemr síðast við sögur fyrir og eptir Njálsbrennu, var hann einn af þeim sem Njáll kaus í dóm (1011); hefir hann þá verið hátt á sextugs aldri, og er hann öldungis á reki við þá Guðmund ríka. Það má ætla, hann hafi lifað framundir 1020, en andaðr mun hann hafa verið er Ólafr helgi hóf tilkall sitt til Íslands (1024), ella mundi hans getið. Gizur jarl var sjöundi maðr frá Gizuri hvíta; verða það 40 vetr á mann: Ísleifr biskup † 1080 — Gizur biskup † 1118 — Teitr — Hallr — Gizur lögsögumaðr — Þorvaldr — Gizur jarl † 1269. Gizurar hvíta nafnið hyggjum vér sè komið af Vors. Í Fagrskinnu (bls. 49) er nefndr Gizur hvíti lendr maðr af Valdresi (Vors?). Hjalti Skeggjason tengdasonr hans var nokkuð gamall maðr, mun hann vera fæddr um 965, og vera á aldr við Snorra goða; það sjáum vér á Njálu, og kemr hann það fyrst við sögur, er hann kom því til vegar, að Gunnar tók sættum við Geir goða í þingsókn þeirra (985); hefir hann þá ekki verið meir en tvítugr maðr; en vel fimtugr hefir hann verið er hann fór sendiför Ólafs helga til Uppsala (1017), og er hans það síðast getið í sögum.

Vér höfum að framan (bls. 312—315) drepit á tímatál í Nor-

¹) Hér er talað um hefndina eptir Þorgrím orrabein, sem varð um 965, svo það er auðvitað að sonr Gizurar hvíta getur ekki verið meintr.

egskonunga sögum framundir daga Gunnhildarsona, og viljum vér enn bæta þar við nokkru um ríkisár þeirra og svo Hákonar jarls. Um ríkisár Gunnhildarsona eru sögur tvídeildar: segir Ari fróði að þeir hafi verið 15 vetr í landi, og svo segir í íslenskum annálum, og hafi Haraldr gráfeldr fallið 975 eða 976; en í konungatali Sæmundar fróða segir, að þeir hafi verið níu vetr í landi, og hyggjum vér þetta eflaust réttara, einkum þar svo góð heimild er fyrir, sem sögn Sæmundar prests. Teljum vér fyrst þessu til sönnunar það, sem ráða má af utanferðum Íslendínga til hirðar Hákonar jarls, og getr það með engu móti komið heim við hitt, að hann hafi ekki fyr orðið ráðandi Noregs en eftir 976, til að mynda utanferð Gunnars á Hlíðarenda, og færist þá allt of nær kristni. Ennfremr er því til styrkingar þráðrinn í sögu þeirra Gunnhildarsona, því ef að er gáð standa þar sex ár að ef 15 eru talin, en níu ára talan stendr heima við söguna í Fornms. I. kap. 35; þar er svo talið: fyrst tveir vetr hinir fyrstu til dauða Signrðar jarls (960—962), en svo þrír vetr, er ófriðr stóð með þeim Hákon og Gunnhildarsonum (962—965), og enn aðrir þrír vetr, er sáttum varð á komið (965—968). Þó gjörðu Gunnhildarsynir her á hendr Hákon, og flýði hann land og var einn vetr í Danmörku (969), og brendi hann inni Grjótagarð, föðurbana sinn, á leiðinni úr landi (968); þetta verða alls 9 vetr ($2 + 3 + 3 + 1 = 9$), og er allt þetta sett eftir ljósum orðum sögunnar. Í Fagrskinnu er frásögnin óljós, og ósatt að Gunnhildarsynir flæmdi Hákon af föðurleifi sinni (bls. 31). Hann var hvern vetr að Hlöðum, nema þenna hinu síðasta. Nú má enn fremr af Íslendíngasögum, einkum Kormakssögu, skipta herferðum Haralds gráfeldar niðr á þessi ár, og gjörist engin þörf að geta þess hér, en þrjár herferðir hans eru nefndar í kvæði Glúms: til Írlands, Bjarmalands og Gautlands. Hvað Hákon Hlaðajarl áhrærir, þá var hann 33 vetr jarl í Noregi, svo segir og í konungatali Sæmundar, og Ari fróði í Fornms. I. kap. 104 (saga Odds múnks, kap. 15), og á að telja ríkisár Hákonar fra lífláti Sigurðar Hlaðajarls, en ekki frá dauða Haralds gráfeldar, því Hákon var ættborinn Hálægjajarl; en það hefir þó valdið missögnum, að sumir hafa talið frá dauða Haralds. Nú má ennfremr telja eftir þessu. Leiðánger Hákonar mótt Ottó keisara varð 975, eðr á „þrettánda ríkisári hans“ (Fagrsk. bls. 35). Þá hófst fullr friðr í landinu, og segir Einar skúlaglam í Velleklu, að enginn á jörðu nema Fróði hefði gefið slíkan frið, og blót og hof væri þá upp tekin; það voru því

sex hin fyrstu ár eptir dauða Gráfeldar, að Hákon var skattskyldr Dönum, og losaðist Noregr alveg undan yfirdrottnan Danakonúngs árið 975 eðr vetri síðar, og má vel vera, fyrst að svona fellr saman, að þetta hafi einmitt gefið tilefni til að sumir töldu ríkisár Gunnhildarsona fram á það ár; en síðan var Hákon 20 vetr einvaldr yfir Noregi endilaungum.

Um aldr Ólafs Tryggvasonar eru og tvær sagnir: Annálar íslenzkir segja hann fæddan 969, og væri hann 26 ára er hann kom í Noreg, og í sögu Odds múnks, kap. 15, er og vitnað til þeirrar sögu. En báðir þeir Ari og Sæmundr segir Oddr að hafi talið svo, að hann væri þá þrjátígi og tveggja ára, og væri hann því fæddr árið 963; og nú getum vér sæð af sögum, að dráp Tryggva muni og hafa orðið þetta ár, en ekki síðar, svo sem af utanferð Rúts, sem ekki getr hafa orðið síðar en 963, en þá var Haraldr gráfeldr í Vfk, og hlýtr því Tryggvi að hafa verið dauðr þá; enda mun og dráp hans eflaust standa í nákvæmu sambandi við dráp Sigurðar jarls, sem varð um haustið 962, og þykir sem sjá megi af sögunum, að ekki hafi nema vetrinn liðið milli dráps þeirra; en það var um vor að Tryggvi var drepinn. Þessi æfiár Ólafs konúngs eru nú talin svo: hann var 9 vetra. er hann kom í Garða (963—972); þar var hann aðra 9 vetr (972—981), en síðan 3 á Vindlandi (981—984), en síðan eru þeir 11 vetr, er liann var á Írlandi¹ og herjaði um öll Vestrlönd, og Valland og Saxland (984—995). Af þessu má nú sjá, að Ólafr getr ekki hafa verið með við Danavirki 975, því þá var hann ekki meir en 12 vetra. Þó er allt um æsku hans nokkuð blandið. Í því, sem til er fært af kvæði² Hallfreðar, er alls ekki getið um hrakninga hans í æsku, nè um veru hans í Görðum eða á Vindlandi, heldr að eins getið veru hans fyrir vestan haf, og að hann hafi herjað um mörg lönd: að „Hólmi“ (við Borgundarhólmi); á Skáneyju; á Jamta, Vinda, Gota; fyrir sunnan Heiðabý; á Saxa, Frísa, Flæmingja; á Engla, Norðymbra, Skota, Íra, Vali, Breta og á Mön. Fremr segir ekki í kvæði Hallfreðar; en öll önnur kvæði um Ólaf konúng, sem Rekstefja, eru orkt laungu eptir hans dag. Nú er það athuga-vert, að öll ætt Ólafs Tryggvasonar kemr frá Írlandi til Noregs; þaðan kom Tryggvi, faðir hans, sem segir í kvæði Gnttorms

¹) Í Odds sögu múnks bls. 22 á að lesa XI fyrir IX.

²) Sú Ólafsdrápa, sem eignuð er Hallfreði í konúngabók í Stokkhólmi, og Sveinbjörn Egilsson lét prenta, er án efa orkt laungu síðar.

sindra; þaðan kom Ólafr Tryggvason sjálf, lagði þaðan Noreg undir sig, og flutti þaðan kristni í Noreg¹⁾, og frá Írlandi kom síðast Tryggvi sonr hans. Ef vèr nú enn bætum því við, að á Írlandi hétu á víxl Ólafar og Sig-tryggvar, þá mætti þetta gefa gildan grun um, að öll þessi ætt standi í einhverju nánu sambandi við konunga í Dýflinni, sem aptr munu hafa talið ætt sína frá Haraldri hárfagra, sem flestir konungar norrænir.

Það er athugaveitt, að þau 20 árin sem Hákon jarl lifði eptir að hann hafði hrundið af sér yfirráðum Dana (975—995) höfum vèr alls engar sögur af honum, þángað til síðasta árið, þar sem segir frá orustu hans við Dani og svo dauða hans, og þó, ef rétt er að gáð, þá er sú saga mjög blandin og forneskjukend, svo maðr getr varla bundizt að halda, að fyllt sè upp með eldri sögum. Vèr verðum og að gæta þess, að Noregskonungasögur byrja þá fyrst fullt og fast, er Íslendingar fóru að sækja hirð Noregskonunga, en það byrjaðist í algleymingi með Ólafi Tryggvasoni, og fyrir þá skuld er það, að flestar sögur byrja með honum, en saga hinna, sem á undan voru, er að mestu sem órituð blöð, og standa flest árin auð, og er Noregs saga frá tífundu öld öll miklu óljósari og fáorðari en Íslands saga á því tímabili. Það var fyrst á dögum Hákonar, að Íslendingar gjörðust hirðskáld Noregs konunga, og eru enn til kvæði, en þó fá, sem þeir ortu um hann eðr Eyrík son hans. Viðvíkjandi Jónsvíkínga-orustu eru það nú fjögur kvæði, sem í sögunum er vitnað til, og það er varla trúlegt, að formenn, þeir sem sögurnar rituðu, hafi sjálfir þekkt fleiri; en það eru: Jónsvíkíngadrápa eptir Bjarna biskup, og kvæði þorkels Gíslasonar; svo er kvæði Tínds Hallkelssonar, er sjálfur var í orustunni, og svo nokkur erindi (eitt stefjamál?) úr Eyríksdrápu Þórðar Kolbeinssonar. Jónsvíkíngadrápa er nú orkt 200 árum eptir dauða Hákonar jarls, og á efninu í kvæði þorkels er og auðsèð, að sama er með það kvæði, og ber þeim í öllu saman við Jónsvíkíngasögu, um þau undr er urðu í orustunni; eru þau því orkt eptir fornsögunni, en ekki eptir viðburðunum sjálfum, og er þá ekki að fara eptir öðru en kvæði Tínds, en af því eru til ellefu erindi; en þó til sè meiri hluti kvæðisins sá er laut að orustunni, ef ekki sá hluti allr, þá eru þar samt hvorki nefndir Jónsvíkíngar nè Hjörúngavogr, nè neitt af þeim undrum sem þar urðu, nè

¹⁾ Af Írlandi kom og hin fyrsta kristni til Íslands með landnámsmönnum.

ellið mikla, nè um blót Hákonar, nè um heitstrenginguna; eptir sem vèr getum nánast sæð á kvæði Tinds, þá er þar fyrst talað um orustu á Mæri og síðan um hernað Hákonar suðr á Danmörku, en síðast¹ er enn ein orusta nefnd á firðinum Goðmar austr á Gautlandi; það er nú mjög tortryggilegt, að fornmenn hafa einmitt byggt á þessu kvæði sögur sínar um Jónsvíkinga-orustu, og nú leikr því grunr á, hvort hér sé ekki eldri sögur settar inn í sögu Hákonar jarls, enda hyggjum vèr að þessi orusta standi í nánasta sambandi við upphaf Jónsborgar og söguna um Pálma-Tóka¹, og mun sagan vera bezt og fornast sögð í Jónsvíkingasögu. Það kynni og enn að tala með því, að sú orusta, sem Þorleifr skúma var í, hafi ekki staðið norðr á Hjörúngavogi, er hann segir „fyrir haf sunnan“ svo mundi Íslendingr varla segja um orustu, er stóð norðr á Mæri. Orð Jónsvíkinginsins (Fagrsk. bls. 51): „gjörða ek jarli ör at vári; það var mér þá títt, en þetta nú“, sýnist að benda til, að staðið hafi tvær orustur, sem og er að sjá af kvæði Tinds: hin fyrri á Mæri, en hin síðari austr á Goðmar, og það er jafnvel efunarmál, hvort Hákon hefir verið í þessari orustu hinni síðari, eðr Eyríkr jarl einn². Vèr látum þetta að svo komnu liggja milli hluta, en víst er það, að á síðustu árum sínum átti Hákon mikinn ófrið við Dani, og að foringi þeirra var Sigvaldi jarl; að það hafi verið á síðustu árum Hákonar ráðum vèr helzt af orðum Þórðar, er hann segir að, „litlu síðar brá ljóða læ æfi Hákonar“, en hitt mun varla vera annað en reikníngr, að orustan hafi staðið um miðjan vetr 995. Jónsvíkingrinn segir, að hún hafi staðið um vor³. Þessi ófriðr var nú nýlega afstaðinn er Ólafr konúngr kom í land, en það var um haustið 995; að það ekki hafi verið á góu vetrinn á undan, sem segir í sumum sögum,

¹) Pálma-Tóki = pílna-Tóki = örva-Tóki (sbr. páll, pálstafr, pálmr, píll, píla). Öll sagan um hann er úr forneskju. Nafnið Hjörúngavogr virðist og sýna, að menn hafi haldið að þar hafi í forneskju staðið mikil orusta, og beri vögrinn nafn þar af.

²) Á visu Vigfúss Víga-Glúmssonar: „oss er leikr“ og svo frv., er að sjá, sem Hákon hafi ekki verið í þessari orustu; og ennfrems þar sem Þórðr Kolbeinsson segir; „þær (skeiðar) er jarl braud flestar und árum ærins gulls á Mæri“ þá sýnist það að benda til, að Eyríkr jarl barðist við leifar þess flota, sem fyr um vorið hafði beðið ósigr á Mæri.

³) Því vèr ætlum, að bæði þessi vísa og allt það sem sagt er um aftöku Jónsvíkinga, eigi að réttu lagi við hina síðari orustuna austr við Goðmar.

sèst bezt á því, að þá hefði fréttin orðið að koma til Íslands sumarið sama (995), en vèr vitum af sögum, að þeir Íslendingar, sem komu til Noregs sumarið 996, fréttu þessi tíðindi fyrst í Noregi, og gat því að eins verið, að hann hefði komið í land um haustið áðr, eptir að skip öll voru gengin til Íslands; þó hefir af þessu hlotizt nokkur villa í Heimskringlu, hvernig viðburðunum er raðað niðr á fyrstu vetrna, en sem þó er hægt að leiðrétta eptir hinum sögunum.

III.

Þegar kemr fram að kristni renna sögurnar saman, og verða einsög í meiri samfellu um allt land en fyr; höfum vèr (bls. 188—189) nefnt þær sögur, sem gjörðust um daga þeirra Skapta og Snorra goða, og munum vèr nú stuttlega rekja tímatal í þeim. Kristnisaga er eins og upphaf þeirra allra. Kristnisaga landsins má kalla að byri þegar með landnámunum, og olli það því, að landið bygðist svo mjög af Írlandi og vestan um haf, en þau lönd höfðu þá lengi verið kristin. Öll ætt Ketils flatnefs var kristin, nema Björn austræni, og ef til vill enn fleiri; þó lítr svo út, sem þeir, sem frá Skotlandi komu, hafi ekki verið kristnir, eðr þeir, sem frá Orkneyjum komu, og hëlzt þar heiðnin lengst. Kristindómr landnámsmanna var þó hálfir heiðindómr, og er merkilegt að sjá í sumum fornkvæðum, hvernig kristnin gat runnið saman við hina römmustu heiðni¹. Eptir dag landnámsmanna lagðist kristni að mestu niðr, nema á stöku stað, svo sem í Kirkjubæ fyrir austan, þar sem jafnan bjuggu kristnir menn. Bæir sem kendir eru við kirkju, eðr kross, eðr annað þvílíkt, sýna: hvað víða þó að kristnin hafði drepit sèr niðr á landnámsöldinni; þó sumir bæir kunni að hafa fengið nafn sitt síðar, þá eru þeir þó færri. Nú er svo talið til, að líði „tútigir vetra og sjö vetr²“ frá byggingu landsins og þángað til Friðrekr biskup kom hingað út, og þegar talið er

¹) Sólarljóð og Gróugaldur eru hálfkristin kvæði með fullum eddubrag, og líklegast ort um sama leiti sem önnur eddukvæði. Því er ekkert til fyrirstöðu, að Sólarljóð kunni að vera ort fyrir vestan haf, og hafi þaðan flutit til Íslands með landnámsáttum kristnum.

²) Orðið „tútigir“ er falið úr í handritinu, en „sjö“ stendr þar.

frá 874, þegar sagt er að Íngólfr tæki hēr að byggja land, þá verðr útkoma Friðriks biskups árið 981; svo segir og í Íslenzkum annálum. Hēr er enn það við að styðjast, sem segir um aldr Snorra goða, að hann væri þá átján vetra, og skakkar það einu ári, því Snorri er fæddr árið 964, en þessi munr er svo líttill, að engu nemr. Friðrekr biskup var nú einn vetr að Giljá 982, en sðan voru þeir Þorvaldr Koðránsson fjóra vetr að Lækjamóti (982—986). Það var um vorið 982 að þeir reistu þar bú, en á hinum „fyrstu misserum“ að þeir voru þar, var „haustboðið“ að Haukagili; að því boði fékk Þorvaldr Vigðfsar, dóttur Ólafs að Haukagili. Þetta boð hefir því verið um haustið 982. En sumarið næsta um alþingi fóru þeir vestr í Breiðafjarðardali (983). Næsta sumar (984) mun það hafa verið, að þeir riðu til alþingis og boðuðu trú af lögbergi, og var það sðasta sumarið sem Þorkell máni hafði lögsögu; þetta sama sumar bygði Þorvarðr Spak-Böðvarsson hina fyrstu kirkju í Ási „16 vetrum fyrir en kristni væri lögtekin“. Það var enn annað sumar, að þeir riðu til „vorpings“ í Hegranes; það var sumarið 985, sem sjá má af því, að þá höfðu þeir þrjá vetr búið að Lækjamóti (Kristni s. kap. 4); og þetta sama sumar „eptir alþingi“ drógu heiðingjar her að heim. Þá voru þeir enn einn vetr hēr á landi (986), en fóru utan á næsta sumri. Þannig má rekja árin, sem þeir voru hēr á landi, og er það eina að, að í Kristnisögu er sagan svo stutt, að árin eru dregiu saman, svo torvelt er að greiða þau í sundr. Frá komu Friðreks biskups hafa sögumennirnir mjög mliðað tímatál.

Eptir utanferð biskups liðu nú 10 ár, að engin gángskör var gjör að kristniboðinu hēr á landi, þángað til Ólafr konúngr sendi Stefni hingað til lands um sumarið 996 fyrir þingi; sama sumarið sem konúngr kristnaði Hörðaland. Stefni var um vetrinn á Íslandi, og ferðaðist um land og boðaði trú; hann var sonarsonar sonr Helga bjólu á Kjalarnesi og hafði því mikinn frændastyrk, og höfðu forfeðr hans verið kristnir í öndverða Íslandsbyggung, en nú brugðust þeir verst við boðskap hans, og var um sumarið á alþingi (996) leidd í lög, að goðgá skyldu frændr hins seka sækja á þingi, og kölluðu menn kristnina frændaskömm. Synir Ósvífrs spaka sóttu Stefni á þessu þingi til sektar, en þeir voru rættir fjórmenningar: Stefni og Ósvífrssynir, eðr þriðja bræðra, en í lög-unum stóð, að ekki mætti þeir sem fjær væri að frændsemi sækja um goðgá. Þá byggjum vēr að Ósvífrssynir hafi verið úngir, er

þeir sóttu þetta mál, en Óspakr var þeirra elztr; eldri en tvíftugr getr enginn þeirra hafa verið, enda var það algengt að yngri menn sóttu mál á þíngum. Stefnir fór utan við svo báðir samsumars, og var sekr gjör á þíngu um goðgá.

Í þriðja sinni kom þáingbrandr til Íslands, og kom hann út hið sama sumar sem Stefnir fór utan. Hann var tvo vetr á Íslandi og ferðaðist um land allt (997—999). Í Kristnisögu er nú sagt frá ferðum hans, en þar er þó ekki allshendis rétt skipað niðr á árin, og skyldu menn eptir henni halda sem hann hefði verið þrjá vetr hér á landi, en í kristniþættinum í Njálu er réttast sagt frá þessu hvað tímatali viðvíkr. Í Kristnisögu (kap. 8) segir nú svo, að þáingbrandr væri fyrst vetr með Halli (998), en færi um sumarið með honum á þíng, en af þíngu austr aptr, og hið eystra allt norðr til Eyjafjarðar, en kæmist þó ekki nema að Skjálfandafjöti, því Norðlendingar söfnuðu her á móti honum, og bönnuðu honum að fara lengra; en síðan færi hann austr sömu leið til Austfjarða, og þaðan samsumars aptr vestr í Árnessýslu í Grímsnes, og væri það þá að Vetrliði skáld níddi þáingbrand, en síðan færi þáingbrandr enn austr og væri annan vetr með Halli; en næsta sumar (999) lèti hann út, en yrði aptreka og ræki skipið upp á Mýrar, og legði hann skipi sínu upp í Hítará; þá berðist hann við Skegg-Björn úr Hítarnesi, en síðan væri hann hinn þriðja vetr með Gizuri hvíta (1000). Á þessari sögu eru ýms missmíði: frá ferð þáingbrands norðr er ógreinilega sagt, því það er ótrúlegt að þáingbrandr riði fyrst á þíng austan frá Þvottá, en svo af þíngu austr aptr og þaðan norðr, og enn sama sumar suðr í Árnessýslu aptr; þetta var ber tvíverknaðr, enda höfum vèr hér betri sögu í Njálu, að þáingbrandr reið ekki austr af þíngu, heldr niðr í Grímsnes fyrst, en svo þaðan vestr á sveitir; gekk til þessa sumarið, og fór hann um haustið austr aptr. Með Gizuri var hann heldr ekki neinn vetr, sem sjá má af konungasögunum, enda var og Gizur sjálf í Noregi þenna vetr (1000), og verðr enginn kostur á að þáingbrandr hafi verið þrjá vetr hér á landi, nema með svofeldu móti, að hann hafi komið hingað til lands árið 996, en það getr ekki komið heim við ríkisár Ólafs konungs, nè heldr veru Stefnis hér á landi. Í Njálu er þetta bezt sagt, nema hvað þar er hvorki getið um norðrferð þáingbrands, nè heldr komu hans á Mýrar og bardaga við Skegg-Björnu. Nú ætlum vèr, að þáingbrandr hafi farið norðr að austan

um vorid áðr en þeir Hallr riðu til þíngs (998); en á leiðinni til þíngs fór þáingbrandr um Rángárvöllum og skírði Njál og hans fólk; af þíngi fór hann niðr í Grímsnes og í Biskupstúngur og skírði Hall í Haukadal, og var hann þá þrèvetr, og stendr það heima eptir sögu Ára fróða. Þetta sumar braut skip þáingbrands. Úr Árnæssýslu fór þáingbrandr vestr á sveitir. Nú er líkast af sögunni um Skegg-Björn, að þáingbrandr hafi farið vestr um Mýrar og hafi þá felt hann, en af Mýrunum hlýtr hann að hafa farið vestr í Þórsnes, og er líklegt að hann hafi þá komið að Helgafelli og talað við Snorra goða, en ekki höfum vèr sögur af, hvort Snorri tók þá við trú, eða ekki, þó er af ýmsu að ráða sem aldr Snorra sè miðaðr við þetta ár, þar sem segir að hann væri þá nær hálfertugr, er kristni kom á Ísland, því ef miðað er við vestr-komu þáingbrands um haustið 998, þá hefir Snorri haft fjóra um þrí-tugt er þetta var. Sama er og, að svo virðist sem talið sè frá þessu ári þá er getið er um hvað lengi að Snorri hafi búið að Helgafelli, eptir að kristni kom á Ísland, sem sagt er að væri 8 ár, en það er þó víst, að Snorri fór þaðan ekki fyr en um vorid 1006, sem enn skal sýnt verða, og verða það að eins átta vetr, ef talið er frá 998, og mætti vel skilja þessi orð svo, sem Snorri hafi búið þar 8 vetr eptir að hann hafði tekið kristni; það er og auðvitað, að þáing-brandr mundi ekki fara á Vestrland án þess að sækja Snorra heim, og nokkuð er það, að síðan var það mest fyrir orð Snorra að kristni viðgekkst á Vestrlandi. Síðan fór þáingbrandr vestr yfir Breiðafjörð, og fann Gest á Barðaströnd, og tók hann skírn. Þá hefir verið komið fram á haust, en síðan fór þáingbrandr austr aptr, og var um vetriun með Halli, annan vetr, og fór svo utan næsta sumar (999). Sagan um fall Skegg-Bjarnar stendr hvergi nema í Kristnisögu þeirri, sem í Hauksbók stendr, og er að sjá sem hún sè runnin frá Styrmi fróða, því honum mátti vera kunnugast um veru þáingbrands vestr þar; þó viljum vèr geta eins: að þar sem sagt er að Skegg-Björn hafi búið að Hlíðarnesi, þá vitum vèr af sögu Bjarnar Hlíðælakappa að Þórðr Kolbeinsson bjó þar árið 1007, er þeir Björn fóru fyrst utan; og af sögu Bjarnar er að ráða sem Þórðr hafi búið þar lánnga stund á undan; er þá líkast að Þórðr hafi komizt að Hlíðarnesi þá, eptir fall Skegg-Bjarnar.

Þeir fóru allir utan samsumars: Giznr hvíti, Hjaltr Skeggjason og þáingbrandr; en rángt er það, sem talið er til í Hleimskrínglu, að Kjartan og þeir Bolli færi það sama sumar utan, því það var þrem

vetrum fyrir, sem sjá má af Laxdælu. Ránga er þó það í Laxdælu og sumum af konungasögnum, að Gizur hvíti ferri til Íslands sumarið 999, og kristni væri það sumar lögtekin, einum vetri fyrir en Ólafr féll við Svoldr, því það var eptir sögn Sæmundar prests allt sama sumarið, að þetta varð, en missögnin er mest sprottin af reikningi Ara, sem taldi svo, að afmæli kristinnar væri 999, og eptir því taldi hann aldr Halls fóstra síns, þar sem hann segir að það væri „vetri fyrir en kristni væri lögtekin á Íslandi“ að hann væri skírðr, og þó var það, sem vèr höfum séð af Njálu, sumarið 998 að Hallr var skírðr, enda hlýtr svo að hafa verið, því Hallr er fæddr 995, því hann andaðist, eptir sögn Ara, nú vetrum eptir andlát Ísleifs biskups, eðr 1039, og hafði þá fjóra um níraett (995—1039), en þrèvetr var hann skírðr, og verðr því skírnarár hans 998; er því svo að sjá, sem það sé með vilja og vitund að Ari hefir talið svo, og hefir það verið hans hald, að kristni væri lögtekin vetri fyrir en Ólafr féll. Í Íslandíngabók Ara hefir og Sæmundr leiðrètt þetta, er Ari sýndi honum þá bók sína; því segir Ari (kap. 7): „en Ólafr Tryggvason féll hið sama sumar að sögu Sæmundar prests“ og mundi ekki Ari hafa skotið þessu máli til heimildar Sæmundar, ef honum hefði verið það sjálfum ljóst. Í Laxdælu, sem í mörgu fylgir sögu Ara, er og talið svo til, sem Gizur hvíti ferri til Íslands 999, sama sumar sem Bolli. Það sem mest hefir valdið þessu kann og að hafa verið, að tíminn þótti ofstuttur, að Ólafr konungur skyldi geta haft sparnir af alþingi, áðr en hann fór úr landi. — Það er nú allmerkilegt, að vèr getum með vissu tiltekið daginn, nær kristni var lögtekin hér á landi frá lögbergi; höfum vèr hér tvennar sagnir: Kristnisögu og svo sögu Ara í Íslandíngabók sinni, en Ari hafði söguna eptir Teiti fóstra sínum, en Teitr eptir þeim manni, er sjálfr var á þingi þetta ár, enda ber öldungis saman báðum þessum sögum. Fyrst segir nú, að þann sama dag, sem þeir sigldu fyrir Dyrhólmaós, reið Flosi til þíngs um Arnarstakksheiði og höfðu þeir tal hvor af öðrum, og flutti Flosi söguna til þíngs um kristniboð þeirra; þetta hefir verið á þriðjundag, eptir því sem Kristnisögu segist frá, því sama dag tóku þeir Vestmannaeyjar og biðu þar tvo daga, áðr þeir ferri til lands, en það var sama dag og menn skyldi ríða á þíng að þeir tóku Eyjasand; en sá dagr, er menn skyldi ríða á þíng, var jafnan fimtudagrinn fyrsti í elleftu viku sumars. Ari orðar þetta öðruvísi, og segir að þeir kæmi í Eyjarnar „þá

er tíu vikur voru af sumri", og færi svo jafnharðan í land; þer því báðum saman um hvaða dag þeir komu í land, en það sem á milli þer ríðr á engu: hvort þeir bíði í Eyjunum tvo daga eðr ekki. Fimmtugadinn fyrsta í elleftu viku sumars þar þetta ár upp-á 20. Júní, og þenna dag ríðu menn á þíng. Nú er eptir að vita, hvað lengi að þeir voru að ríða til þíngs af Eyjasandi; á sögunni er helzt að sjá sem til þess hafi gengið tveir dagar, enda var þeim ferðin erfið, og urðu að gánga nokkra leiðina, því engir vildu ljá þeim reiðskjóta; vèr getum og af öðru sèð, að það var á laugardag (22. Júní) að þeir ríðu á þíng, þann dag sem dómar skyldu út fara, því „daginn eptir" að þeir komu á þíng saung þormóðr prestur þeirra messu á gjábakka, og gengu þaðan á lögberg sjö menn skryðdir með tvo krossa, og með reykelsti og glóð; þykir því auðsett að þetta var á sunnudag (23. Júní). Þenna dag báru þeir upp erindi sitt frá lögbergi, og þenna dag var þorgeiri falid á hendr að segja upp lög, og lá hann þann dag allan og nóttina eptir, en hinn næsta dag sagði hann upp þau lög að lögbergi, að allir menn skyldu vera kristnir á landi hær. Það var því 23. Júní á sunnudag, að mál þetta var rædt að lögbergi, en 24. Júní eðr Jóusmessa, sem þá þar uppá mánudag, er afmælisdagur kristinnar á Íslandi; því var það allauðvelt, að komizt gæti til Noregs fregn af þíngi áðr en Ólafr konúngur fór suðr úr Þrándheimi, og getr konúngur vel hafa frètt þetta snemma í Júlí eða fyrstu dagana jafnvel, því dæmi eru til, svo sem um þórarinn Nesjúlfs-son, að menn sigldu á fjórum dögum úr Þrándheimi og til Íslands. Hefir því Kjartan skilið við konúng um það bílað 12—13 vikur voru af sumri (um miðjan Júlí), en þá jafnharðan fór konúngur suðr með landi og dvaldi þá ein um hríð á Rogalandi, meðan hann gípti Íngibjörgu systur sína. Það mun því víst hafa verið komið fram í Águst er konúngur fór alfarinn úr Noregi suðr til Vindlands; en Svoldar, orusta varð 9. September, eðr mánudaginn í 21. viku sumars.

Það er þessu máli skyldast, þar sem nú er búid að tala um hvernig kristni kom á Ísland, að láta hær fylgja síðasta hluta Njálu, því bæði gjörðust þau tíðindi samhærða, og svo er fimtardómssetningin næst kristnibóðinu það merkasta sem gjörzt hefir í stjórnsögu Íslands. Vèr höfum áðr getið þess, að eptir víg þráins verðr eyða í sögunni svo sem átta ára bíl, fjóra vetr fyrir kristni, og aptr aðra fjóra eptir kristni, og er þar skotið inn kristnisögu-þættinum; þó var fyr sagt frá fimtardóms-setningunni,

og er það með vilja að sagan fylgir þar ekki rætti viðburðaröð. Vær vitum reyndar ekki til, að neinstaðar í sögum eðr annálum sé tilgreint hvaða ár að fimtardómur var settur, þó hafa menn tiltekið árið 1004, en það er að eins eptir álitum, en kemur þó svo nær sanni, að ekki getur það skakkað meir en einu ári. Fyr en 1004 getur það ekki hafa verið, því þetta sama sumar tók Skapti lögsögu, en það var Skapti sem fimtardómur setti (Íslandíngab. kap. 8). Það eina, sem farið verður eptir, er að telja árin eptir Njálu fram að Njálsbrennu, sem víst er að varð 1011; verður þá að telja svo: fyrst eptir að fimtardómur var settur er getið um dráp Höskuldar Njáls-sonar, og dráp bræðra Lýtings í hefnd eptir hann. Þetta vitum vér ekki hvað laungu varð eptir að fimtardómur var settur; Höskuldr Hvítanesgoði hafði þó þá búið nokkra hríð á Hvítanesi, og getum vér því ekki tiltekið skemra en tvo vetr, og ef vér setjum fimtardóminn 1004, þá hefur þetta orðið 1006, en „þrem vetrum“ eptir dráp Höskuldar Njálssonar varð það á þingskálapingi, að Ámundi blindi hefndi söður síns (Njálss. kap. 107). Þetta hefur því verið árið 1009, en sama sumarið kom Valgarður hinn grái út, og andaðist litlu síðar, sama ár. Þá hófst rógr Marðar, og ætlum vér að það muni fara næst sögunni, að á annað ár hafi rógr þessi varað; en víg Höskuldar varð snemma vors árið 1011, en haustinu áður hafði hann farið austr að Svínafelli til heimboðs til Flosa, og þá gaf Flosi honum skikkjuna (1010). Um sumarið sama, á alþingi, er Höskuldr hafði verið veginn um vorið, var vígsmálið rædt á þingi, og gengu ekki sættir saman, og um haustið sama varð Njálsbrenna (1011). Svona má telja frá fimtardómi og fram að Njálsbrennu, og sjá menn af þessu, að mjög litlu getur munað, og það er varla ætlandi að telja megi síðar en 1004, nema svo að eins, að ekki hafi liðið þrír vetr milli falls Höskuldar Njálssonar og Lýtings. En á hinn bóginn er það nokkuð tæpt að láta fimtardóminn vera settan á sama þingi sem Skapti tók fyrst lögsögu, og verður ekki varið, að hitt yrði edlilegra í ýmsu falli, ef menn setti hann ári síðar, eðr 1005, en þó látum vér hitt árið sitja í fyrirrúmi. Vér verðum enn að geta þess, að annálar setja Njálsbrennu árið 1010, eðr vetri síðar en hær er gjört, og setja bardagann á alþingi 1011, en að hann varð ári síðar má sjá þegar talið er þaðan og aptr að Brjáns bardaga, sem vér vitum að varð um páska 1014; því Flosi var ekki nema einn vetr hær á landi eptir brennumálið, en fyrsta vetrinn sem hann var utan varð

Brjáns-orusta; hefir því Flosi farið utan 1013, og bardaginn á alþingi orðið 1012, en Njálsbrenna 1011, og er þetta engum efa undirorpið. Um ofanverðan vetr (1013) var sættarfundr þeirra Þorgeirs skorgeirs og Flosa, og sama vorið var það, að Kári gjörði mestan usla að drepa þá brennumenn með Birni í Mörk. Kári fór utan sama sumar sem Flosi; þá drap hann Gunnar Lambason í höll Sigurðar Orkneyingjarls á jólum 1013, en eftir nýárið fór jarl hina síðustu ferð sína til Írlands, og féll þar. Þetta vor (1014) drap Kári Kol Þorsteinsson; það var hin síðasta mannhefnd hans. Sama vor hóf Flosi Rómgaungu sína, fór síðan aptr í Noreg, og var þar um vetr¹. Sumarið eftir fór og Kári til Norðmandís og þaðan til Róm, en síðan norðr aptr, og var enn vetr á Katanesi. Á þessum vetri (1016) andaðist kona hans, dóttir Njáls, úti á Íslandi. Fór Kári um sumarið til Íslands og fékk Hildigunnar. Síðast getr um druknan Flosa milli landa, en engi vegr er til að vita nær það hafi orðið, nema hvað líklegt er að það hafi orðið laungu síðar en þetta.

Sunnanlands höfum vèr nú alls engar aðrar sögur frá dögum Skapta, en Njálu, en hún gjörðist mest á Rángárvöllum, en kemr þó mjög við Árneshaga, og má auk þessa álitast sem allsherjar saga landsins frá þessu tímabili, og er þar getið höfðingja um allt land; því undarlegra er það, að Kjalnesinga eðr Reykvíkínga er þar ekki minnst að neinu; vèr vitum að eins af öðrum sögum að Þormóðr, sonr Þorkels mána, var þá allsherjagoði, og vèr hyggjum að hann hafi þá verið á lífi, er brennumálið varð, og er furða að slíkr höfðingi, sem allsherjagoði landsins var, skuli hvergi koma við sögur. Þá mun Þormóðr hafa verið hniginn maðr er þetta var, en Hamall, sonr hans, mun hafa lifað um öndverða öldina. Af þeim Kjalnesingum höfum vèr nú nefndan Stefni Þorgilsson, en hann var lengstum í útlöndum; nú var hann og sekr gjör, og af afdrifum hans er það sagt, að Sigvaldi jarl lét drepa hann skömmu eftir 1000. Annar mestr maðr á Kjalarnesi var Þorleifr, þriði maðr frá Örlygi, tröllaukinn maðr, sem sagt er að tæki kristni, og eru Esjobergingar komnir frá honum,

¹) Í sögunni segir að hann væri um vetr með Eyriki jarli, en það hlýtr að vera rángt, því Eyrikr fór úr landi 1012 suðr til Englands, en Flosi kom varla úr Rómferð sinni fyr en 1015, og hefir Ólafr helgi þá verið kominn í Noreg.

en engar sögur fara af honum, og er hans að eins getið, og af þeim Valþjóflíngum vitum vér alls ekki að segja.

En þegar kemr upp í Borgarfjörðinn fer að verða fjölskrúðugra um sögur, og höfum vér þrjár þaðan og allar merkar; þó gjörast þær mest fyrir vestan Hvítá, því eptir dauða Túngu-Odds vitum vér fátt að segja af þeim Borgfirðíngum fyrir sunnan ána, en á Mýramönnum og Gilsbekkíngum vitum vér góð deili alla þessa stund. Allar þessar þrjár sögur taka hvor að kalla við af annari: fyrst Gunnlaugssaga ormsstúngu, en síðan Heiðarvígasaga og síðust saga Bjarnar Hítðelakappa. Auk þessa er Víga-Styrssaga, sem mjög kemr við Borgarfjörð og sem kemr að framan við Heiðarvígasögu. Allar þessar fjórar sögur verðr að taka í einu lagi, er ákveða skal tímatal í þeim. Gunnlaugssaga byrjar með fæðing Helgu hinnar fögru (um 985) og uppvexti Gunnlaugs ormsstúngu með föður sínum á Gilsbakka, og er að vissu leiti að álíta hana sem áframhald Hænsa-Þóris sögu, því Jófríðr, dóttir Gunnars Hlífasonar, giptist Þorsteini á Borg síðar en Þóroddi Túngu-Oddssyni; þó liggja alltað 20 vetr milli Hænsa-Þóris sögu og þángað til hin hefst. Til að ákveða fæðingar-ár þeirra Gunnlaugs og Helgu, en þau voru mjög jafnaldra, þá er fyrst þörf á að tiltaka með vissu utanferðarár Gunnlaugs, en þá var hann að sögn sögunnar 18 vetra, og er það er búið, er hægt að rekja söguna síðan, því ár fyrir ár er sagt frá hverju einu. Nú vill svo vel til, að sjá má, að einhver sögumaðr hefir handtekið Gunnlaugssögu og skotið inní greinum, sem mjög eru árfíðandi viðvíkjandi tímatali, og er það í útgáfu sögunnar prentað með öðru letri (bls. 191. 212. 259). Það er auðsèð, að sá, sem það er eptir, hefir verið nákunnugr öllu tímatali, og er ekki til annara að geta en Styrmis fróða eðr Ara; þó höldum vér helzt að Ara sè það fremr eignandi, einkum fyrir þá skuld, að sagt er í formála sögunnar, að sagan sè rituð „eptir því sem sagt hefir Ari prestur hinn fróði Þorgilsson, er mestr fræðimaðr hefir verið á Íslandi á landnámssögur og forna fræði“ (bls. 189). Það sem vér fyrst verðum að taka til greina er það, að Gunnlaugr fór utan með Auðunni festargarmi, og hefir nú þessi ókendi sögumaðr skotið á þessum stað þeim orðum inn í söguna: „Þessi Auðunn vildi eigi utan flytja sonu Ósvífrs hins spaka eptir víg Kjartans Ólafssonar, sem segir í Laxdælasögu, og varð það þó síðar en þetta“; en það var sumarið 1002, sem Ósvífrssynir voru sekir

gjörvir, og sama ár drukknaði og Auðunn, sem segir í Laxdælu, og höfum vér hér tvær sögur fyrir því, báðar samhljóða, að utanferð Gunnlaugs varð fyrir 1002, og reynist sönn sögn Laxdælu um drukknan Auðunnar. Nú er ekki nema um eitt ár að tefla, eðr árið 1001, því þegar Gunnlaugr kom til Noregs, var Eyríkr jarl í landi en Ólafr Tryggvason fallinn. Vér álitum því fullsannað, að Gunnlaugr hafi þetta ár farið utan, en þá var hann 18 vetra gamall; er hann því fæddr 983, og Helga hin fagra mun og vera fædd um sama leiti. Gunnlaugr var 15¹ vetra, er hann vildi fyrst fara utan (998), en faðir hans neitaði. Nú koma enn þrír vetr, sem Gunnlaugr var ýmist á Borg með Þorsteini eðr með föður sínum (998—1001). Nú þegar svona er talið kemr öldungis heim það sem í sögunni segir, að á þessum misserum væri það að kristni kom á Ísland. Ekki má villast á því, sem segir litlu framar (bls. 208), að „þá bjuggu þeir á Hjalla í Ölvusi: Þóroddr hinn spaki Eyvindarson og Skapti sonr hans, er þá var lögsögumaðr á Íslandi.“ Þetta er það sem opt kemr fyrir í sögum, að tekið er lítið aptr fyrir sig. Sama er og það, að vér höfum að framan leidd rök til af aldri Þórodds, að hann muni hafa andazt á þessum misserum. Þegar vér nú vitum utanferðarár Gunnlaugs, þá er mjög auðvelt að ákveða það sem á eptir kemr. Helga skyldi sitja þrjá vetr í festum (1001—1004), en ráðahagnum brugðið, ef Gunnlaugr kæmi eigi út á þeim fresti. Þegar Gunnlaugr kom utan um sumarið 1001, var Eyríkr jarl að Hlöðum, og var Skúli Þorsteinsson þar með honum. Gunnlaugr fékk á sig hatr jarls, og mátti þegar sama haust fara úr Noregi, kom hann þá vestr til Englands til Adalráðs konúgs, og var með honum vetr hinn næsta (1002), og orti á þeim vetri drápu um konúng, og er stefið tilfært í sögunni. „Um vorið, er skip gengu milli landa“, beiddist Gunnlaugr orlofs að sigla, og kvaðst hafa heitið að heimsækja þrjá þjóðkonúnga og tvo yfirjarla²; fékk hann orlof af konúngi og

¹) Vér lesum XV fyrir XII, bls. 201; annars væri Gunnlaugr ófúgr til að hugsa til utanferða, enda stendr og 15 í mörgum handritum. Það er auðvitað að þá lesum vér og III fyrir VI bls. 210, sem og stendr í flestum sömu handritum, þar sem 15 stóð að framan.

²) Hann nefnir viggs döglinga (vigg = vè = hof), svo kallar hann: Adalráð Englakonúng, Sigtrygg í Dýflinni og Ólaf Sviakonúng. Enn fremr nefnir hann tvo hjarls jarla = lands jarla, en það er Sigurðr Orkneyinga jarl og Eyríkr Hlaða jarl, eðr Sigurðr jarl á Skörum.

fór nú Gunnlaugr fyrst til Dýflinnar til Sigtryggs konungs silkis-
skeggs, sonar Ólafs kvarans, og hafði hann þá „skamma stund
ráðið ríki“; stendr þetta og heima, því Ólafr kvaran var enn á
lífi er Ólafr Tryggvason kom til Noregs, og hefir andazt á hin-
um næstu vetrum fyrir 1000. Gunnlaugr orti runhenda drápu um
Sigtrygg. Þar dvaldist hann „skamma stund“, og fór samsumars
til Orkneyja og kvað kvæði um Sigurð jarl Hlödvisson. Hann var
þar skamma hróð og kom „um haustið“ til Konungahelli, og hlét
jafnsnart austr að Sköllum. Þetta gjörðist allt um sumarið 1002.
Gunnlaugr orti kvæði um jarl, og dvaldist þar langt fram á vetr, en
þaðan fór hann til Uppsala, og kom þar „um vorið, nær þingi þeirra
Svíá“ (1003). Þar fann hann Hrafn; hefir Hrafn sjálfsagt sumarið
áðr (1002) siglt af Íslandi, því það sumar höfum vèr sögur af
því, eptir Hallfredar sögu, að hann deildi við Hallfred öndvert
sumar útaf húskarli sínum. Hrafn hefir verið einn vetr utan,
og sjáum vèr að ekki kemr þessi saga heldr í neina mótsögn við
það sem sagt er, heldr styrkir hvað annað. Fór Hrafn þetta vor
hið sama (1003) út til Íslands og hóf bónorð sitt til Helgu fögru; en
Gunnlaugr fór síðan um sumarið frá Uppsölum og vestr til Eng-
lands, og var með Adalráði þann vetr (1004). Nú hafði Gunn-
laugr verið þrjá vetr utan, og skyldi það sumar til Íslands, en
ófríðr Engla við Dani fyrirmunaði honum það. Meðan Gunnlaugr
var í austrför sinni, höfðu orðið þan tðindi, að Adalráðr lét á ein-
um degi myrða alla Dani, sem í landinu voru, og gjörðist það um
haustið 1002; er þetta enn ein sönnun fyrir því, að Gunnlaugr
hafi farið utan 1001; því hefði hann farið vetri síðar, þá mundi
hann hafa komið til Englands hið sama haust, sem þetta mikla
manndráp varð, og mundi þess að öllum líkindum vera getið í
sögunni. Það er með öllu rángt þar sem í sögunni segir (bls.
241), að þá væri Knútr konúgr í Danmörk; allar íslenzkar sögur
eigna Knúti herferdir á Englandi, líklega af því, að flest kvæðin
voru um hann sem menn höfðu, og var honum því, sem vant er, eign-
að allt; en vèr vitum, að Sveinn andaðist eigi fyr en 1014, og var
það tíu vetrum síðar en það sem hér greinir. Einmitt þetta sum-
ar, sem nú er um að tala, var Danabær í landi, og ræð þar fyrir
Hemíngr, bróðir Sigvalda. Vetriun næsta (1005) var Gunnlaugr
enn á Englandi, en fékk eptir mitt sumar „orlof til að fara til Ís-
lands“: „því Danir komu eigi“, segir í sögunni. Á annálunum
ensku fáum vèr betri vitneskju um þetta, og er það enn fremr til

styrkingar þessu tímatali; en þar segir, að um mitt sumar þetta hið sama ár yfirgáfu Danir landið um hríð, og er það auðsjáanlega hið sama sem sagan lýtr til; hefir nú Aðalráðr þókt Óhultr og nú gaf hann Gunnlaugi fararleyfi; en þetta varð þó skammgóð ró, því síðar um sumarið komu Danir aptr; en þá var Gunnlaugr farinn úr landi. Að hallanda sumri 1005 fór því Gunnlaugr til Noregs, og voru þá öll skip sigld til Íslands, nema Hallfreðr skáld, og tók Gunnlaugr sèr fari með honum, og kom út um vetrnætr fyrir norðan land, hið sama haust sem Helga giptist Hrafn. Nú var Gunnlaugr einn vetr á Íslandi, og um sumarið eptir var það að hann barðist á þingi við Hrafn, og er það hin síðasta hólmganga, sem háð hefir verið á Íslandi í sögum, og voru hólmgangur það ár afteknar með lögum. Þetta var um sumarið 1006. Nú er einkar athugavert það, sem á þessum stað segir í sögunni, þar sem svo segir: „Það hefir hið þriðja þing verið fjölmennast, annað eptir Njálsbrennu, hið þriðja eptir Heiðarvíg“ (bls. 259). Það er fullr misskilningr, er menn hafa viljað skilja þessi orð svo, að þetta þing hafi verið næsta ár eptir Njálsbrennu, enda kæmi það ekki í rættan stað niðr, að vera annað eptir Njálsbrennu eða 1013, og þriðja eptir Heiðarvíg, og hefði þá öll þessi hin miklu þing átt að hafa staðið í rætttri röð sitt hvert ár (1011, 1012, 1013), og er ólíklegt að nokkrum hafi komið það til hugar, enda stóð og Heiðarvígahétt árið 1015, sem vèr síðar munum sýna, en ekki 1011, sem og er auðsèð, því þá mundi því lenda saman við þingið útaf drápi Höskuldar, sem vèr í Njálu höfum svo ljósar sögur um, og nær það engum sanni. Í orðunum liggir ekki annað en það, að þessi þing hafa verið fjölmennust (árin 1006, 1012, 1015), án þess það hafi nokkurt tillit til tímans. En nú liggir næst að spyrja, hvað til þess kom, að þetta þing var svo fjölmennt, og þegar vèr nú berum saman við Eyrbyggju og Heiðarvígasögu, sjáum vèr, að það getr ekki annað þing verið en það, sem Snorri sókti Borgfirðinga á, útaf vígi Styr; getum vèr nú af þessu fengið vissu um, að Styr var veginn um haustið 1004, og að Snorri fluttist að Túngu um vorið 1006, hið næsta áðr en hann fór suðr til Borgarfjarðar. Nú verðr hér að hafa til samanburðar það, sem Eyrbyggja segir (kap. 56), að Snorri goði fór suðr til Borgarfjarðar fyrir þing, með 4 hundruð manna; eru þá taldir höfðingjarnir, sem voru í liði Snorra, og svo Borgfirðinga, og er Gunnlaugr orms túnga talinn þar einn af Borg-

firdíngum; en nú var Gunnlaugr ekki nema þetta eina sumar hær á landi, og er því ekki um að villast, enda kemr Eyrbyggja saman við Gunnlaugssögu í þessu efni, og er þetta með merkustu þíngum í sögu landsins, þar sem þessi tvö stórmál komu fyrir. Þetta sama haust fór Snorri enn suðr í Borgarfjörð og drap Þorstein Gíslason, en Gunnlaugr og þeir Hrafn fóru um haustið utan til að geta háð hólmgöngu sína erlendis, er það var úr lögum tekið á Íslandi. Vetrinn næsta var Hrafn í Þrándheimi (1007), en Gunnlaugr fór utan með Hallfredi sem fyr, og var það um haust síð (1006), nær jafnlengd þess, sem þeir höfðu komið út hið fyrra árið, og voru þeir í Orkneyjum um vetrinn (1007). Þetta er Hallfredar síðast getið, og svo dauða hans, sem vèr hyggjum hafi orðið svo sem 7 vetrum síðar en þetta var. Þeir voru í hernaði með Sigurði jarli um sumarið (1007), en að áliðnu sumri fór Gunnlaugr til Þrándheims, og var þar um vetrinn með Eyrfki jarli (1008). Um vorið fór hann austr á Jamtaland að leita Hrafn, og þar börðust þeir á Dínanesi, og féllu báðir. Gunnlaugr hefir því verið 25 ára, er hann féll (983—1008). Um hann orkti Þórðr Kolbeinsson. Þessi saga er víða forneskjukend, en þó, sem hún nú er, kemr hún ei að síðr hvergi í bága við tímatál, og tekr hún í því fram Kormakssögu. Það kveðr svo ramt að, að sagan hefir komizt inn í kenningar, því á einum stað í vísu er hrafninn kallaðr „Gunnlaugs bani“, enda er mart í síðara hluta sögunnar, um einvíg þeirra Hrafn austr á Jamtalandi, fáheyrt og undarlegt. Mansaungsvísurnar í sögunni eru 15 að tölu, en 16, ef talin er með vísan úr drápu Þórðar Kolbeinssonar, og yrði það þá flokkur. Sagan endar tveim vetrum eptir fall Gunnlaugs, og hefndi Hermundr hans. Hermundr mun víst hafa verið nokkuð eldri en Gunnlaugr, því synir hans eru nefndir í Heiðarvígum (1014), og getr Hermundr því ekki verið fæddr síðar en svo sem 976; hefir hann því orðið gamall maðr, því hann var einn af Bandamönnum, og er í þeirri sögu getið um andlát hans (um 1055), hlýtr hann þá að hafa verið hátt á átt-ræðis aldri. Illugi svartli lifði og framyfir Heiðarvíg (því ber að rétta bls. 217), en mjög skammt mun hann þó hafa lifað framyfir þann tíma. Eptir aldri Hermundar getr Illugi ekki verið fæddr öllu eptir 940, og hefir hann orðið gamall maðr.

Af því að allar sögurnar úr þessum nærliggjandi hærudum binda hver aðra, að kalla má, þá verðum vèr að víkja lítið eitt

frá því, að taka þær eptir hærudunum, og viljum vèr nú taka sögurnar sem viðkoma Þórsnessþingi, af því þær taka lengra fram, og eru svo sem undirrót þeirra, en eru að öðru svo nákomnar sögum Borgfirðinga, að hvorutveggja verðr að taka undireins. Úr Þórsnessþingi höfum vèr nú reyndar ekki annað en síðari hluta Laxdælu og Eyrbyggju. Vèr höfum fyr rakið tímatál í Laxdælu fram að uppvexti þeirra Kjartans og barna Ósvífrs (bls. 340—346). Aldr Guðrúnar Ósvífrsdóttur getum vèr best ákveðið, ef borið er saman við aldr bræðra hennar, en hún var sem sagan segir elzt þeirra barna; þeirra bræðra getr fyrst er þeir sóttu Stefni frænda sinn á þingi, og vèr gátum fyrir skemmstu, árið 996, og hvað aldr Óspaks áhrærir, þá er aldr Úlfs stallara sonar hans hær til leiðarvísis. Af Hávarðarsögu höfum vèr sýnt, að Úlfr var fæddr þá er Ljótr hinn spaki, móðurbróðir hans, var veginn (um 1003, bls. 366). Þeir Ósvífrssynir eru því að líkindum fæddir á árunum 976—984, og ætlum vèr að Óspakr sè þeirra elztr; en þeir voru fimn að tölu bræðr, og að þeir ekki eru fyr fæddir, en hær er sett, mætti enn fremr ráða af orðum Kjartans, er hann kvaddi Guðrúnn áðr hann fór utan 996, og Guðrún vildi fara utan með honum, að hann latti hana þess fyrir þá skuld: að bræðr hennar væri óráðnir, en faðir hennar gamall, og væri þeir allri forsjá sviptir ef hún færi af landi (Laxd. kap. 40); þó voru þeir ekki svo úngir, að eigi gæti þeir það hið sama sumar (996) rekið mál á þingi, en vèr ætlum þó, að enginn þeirra hafi enn verið kominn yfir tvítugt, og allir ókvongaðir. Guðrún ætlum vèr sè fædd um 974, og kemr það mjög nær sanni, þegar talið er eptir. Hún var 15 vetra er hún gíptist í fyrsta sinni Þorvaldi (Laxd. kap. 34); hefir það því verið 989; tvo vetr var hún ásamt með Þorvaldi (989—91), en gíptist í annað sinn samsumars og hann dó, Þórði Íngunnarsyni (991), þá er tíu vikur lifðu sumars. Þau Þórðr og Guðrún voru og tvo vetr saman (991—993), sem sjá má af Laxdælu kap. 35)¹, en Þórðr drukknaði um vor (993). Vèr höfum ekki þorað að setja fæðing Guðrúnar síðar, sökum þess, að þá kemr of nærri utanför Kjartans, og sjáum vèr að það hafa verið þrír vetr, sem lifðu frá dauða Þórðar til utanferðar Kjartans; þá var Guðrún 19 vetra, er Þórðr drukknaði, og hafði þá verið tví-

¹) Þar segir fyrst „annað sumar eptir“ og síðar lifu: „kyrt var nú um vetrinu“.

gipt. Vinátta þeirra Guðrúnar og Kjartans var og eldri en þá fáu vetr, sem Guðrún sðast var sem heimasæta hjá föður sínum, því bæði voru þau alin upp saman frá barnæsku. Aldr Kjartans getum vðr ekki með vissu ákveðið, en ætlum þó með vissu, að hann hafi verið nokkru yngri en Guðrún, og er líklegt að hann sð fæddr 978, því sðr var sem optast, að menn fóru utan 18 vetra. Nú var Kjartan fjóra vetr utan (996—1000), en Bolli ekki nema þrjá (996—999), og fékk hann Guðrúnar árið 999; þá hefir Guðrún haft nú um tvítugt, er hún giptist þriðja sinni, en þau Guðrún og Bolli voru saman sex vetr (999—1005). Þorleikr var elztr sona þeirra, og var hann fjórum vetrum eldri en Bolli, og er því fæddr 1001, en Guðrún gekk með Bolla, er maðr hennar var veginn. Daða Kjartans og Bolla má ákveða eptir sögunni: Kjartan kom út um sumarið 1000, og var um vetr öndverðan með föður sínum í Hjarðarholti; eptir jól (1001) fór hann norðr í Vðidal, og lauk svo, að hann fékk Hrefnu Ásgeirsdóttur um vorið, og var boðið haldið er fimmm vikur voru af sumri (1001). Um haustið var boð að Hjarðarholti, og litlu sðar um vetrnætr að Laugum. Eptir jól um vetrinn gjörði Kjartan heimreið í Túngu, og sama vetr hinn fimta dag páska (9. apríl) var Kjartan veginn; varð því víg hans 1002, en ekki 1003, sem í annálum sumum segir, og er enginn vafi á að telja þessa tvo vetr frá útkomu hans. Þau Hrefna og Kjartan voru ekki fulla 12 mánuði saman, þó segir í Landnámu, að þau hafi átt tvo sonu saman (Landn. 2. 18); þar stendr: „þeirra son“ Ásgeir og Skúmr (ekki synir) og á líkast til að standa „Ásgeir skúmr“, en Ásgeir fæddist um vetrinn „er á leið“, litlu fyrir fall föður síns (Laxd. kap. 47); hafi þau átt annan son, sem oss þó þykir ólíklegt, þá hefir Hrefna gengið með barni, er Kjartan feli, en hitt tjáir eigi, fyrir þessa skuld, að setja víg Kjartans ári sðar, þvert á móti ljósum orðum sögunnar. Um sumarið 1002 varð sekt og utanferð þeirra Ósvífrssona. Nú er ekki víst, hvað lengi Ólafr þá lifði eptir daða Kjartans; sagan segir svo: að „það er sagt að Ólafr lifði þrjá vetr sðan Kjartan var veginn“ (kap. 51), og enn fremr, að það væri „enn næsta vetr eptir andlát Ólafs“¹⁾ að Þorgerðr sendi þeim boð sonum sínum, og eggjaði þá til hefnda, en um sumarið eptir að áliðnu sumri var víg Bolla; eptir þessu hefði átt að lifa fimmm vetr frá vígi Kjartans til vígs Bolla, og

¹⁾ Þó má skilja orðin svo, sem það hafi verið sama vetrinn og Ólafr dó, og fari það bezt.

víg hans orðið 1007, en svo lítr út, sem þessi reikningr sè lagaðr eptir því, að Snorri goði skyldi hafa flutt að Túngu 1008; en af sögum Borgfirðinga sèst, að það var 1006, en víg Bolla varð einum vetri fyr, og hefir það því orðið 1005. Þetta getr og komið heim við sögn Laxdælu, því athuganda er, að Kjartan féll seint á vetri, öndvert ár, og getr því Ólafr pá vel hafa andazt 1004, en svo staðið á ári, að þrír vetr eru taldir, að hann hafi lifað eptir víg Kjartans, þó árin sè ekki nema tvö. Í annálum er víg Bolla sett 1006, en hitt ætlum vèr réttast, að það sè vetri fyr, og skulum vèr sðar sjá, að aldr þeirra Þorleiks og Bolla mæli fram með því. Í Laxdælu segir nú, að Snorri flytti að Túngu vorid eptir víg Bolla (kap. 56), en í Eyrbyggju (kap. 56) segir svo, að það væri tveim vetrum eptir víg Bolla, og í annálum er víg Styrs sett vetri eðr tveim sðar en víg Bolla; en ei að sðr álitum vèr sögn Laxdælu réttasta í þessu efni, enda liggir það þeirri sögu nær að herma rétt frá því; það getr heldr ekki verið, að Bolli hafi verið veginn tveim vetrum fyr en Snorri fór frá Helgafelli, því það yrði árið 1004, og er það ofsennmt.

Vèr víkjum frá þessu um stund, og með því að á þessum stað verðr hlè um stund í Laxdælu, frá vígi Bolla til vígs Helga Harðbeinsonar, þá þykir oss bezt fallið, að taka framsýrir aptr, og víkja til Eyrbyggju. Að framan (bls. 339) höfum vèr rakið tímatal í henni aptr að bardaganum í Álptafirði (997) og að sætzt var á þau mál 998; hèr verðr aptr bil í sögunni, og endar þar sögu Eyrbyggja, ef svo mætti kalla. Þetta sama baust (998) kom nú þáangbrandr vestr, og ætlum vèr að vel geti verið að Snorri hafi þá tekið primsigning af honum, líkt og Gestr spaki, og hefir Ari fróði talið svo, og það líklega eptir sögu þurðar spöku, sem Snorri goði væri sðan átta vetr á Helgafelli. Það var og vel til fallið að telja frá þessu ári, sem deilur Eyrbyggja lyktuðust á, og byrjar þar nýr kafli í lífi Snorra, en er þó tðindalaust fram að vígi Styrs, en Styrr var tengdafaðir Snorra, en Borgfirðingar veittu lið banamanni hans. Þó nú annálar seti víg Styrs árið 1008, sem ekki getr staðizt, þá hefir oss þókt réttast að fylgja í þessu efni því, sem segir í sögum Borgfirðinga, að deilur Snorra við Borgfirðinga yrði sama sumarið sem Gunnlaugr ormstúnga var á landi hèr, eðr sumarið 1006, sem að framan er sýnt, einkum þar- eð Eyrbyggja nefnir Gunnlaug í flokki Borgfirðinga; enda þó nú lítið sè á mununum, þá verðr þó sú sagan eðlilegri, sem setr víg Styrs

heldr fyr en sðar, því Styrir hefir samt sem áðr verið maðr hálf-sjötugr, þó hann ekki hafi verið veginn sðar en 1005 (bls. 329), sem best verðr sðð af aldri Ásdísar, dóttur hans, en hitt vitum vðr af Eyrbyggju (kap. 56), að Snorri bjó ekki nema einn vetr að Helgaselli, eptir víg Styrir, og flutti inn að Túngu um vorið eptir, því svo hittist á, að víg Bolla varð sama sumar sem Styrir, þó fyr á sumri, og skipti hann því um bústaði við Guðrúnu Ósvífrsdóttur. Þetta sama vor, sem Snorri flutti að Túngu, fór hann suðr í Borgarfjörð fyrir þíng, og bjó til mál á hendr Borgfirðingum, en sðan á alþíng, með mesta fjölmenni, og mun hann þar hafa haft öll stórmenni á Vestrlandi í flokki sínum; Vermundr mjófi var og þá kominn vestr til Ísafjarðar, og veitti honum lið með Ísfirðingum, en til móts voru Gílsbekkingar og Borgfirðingar. Þetta þíng er talið með þremr hinum fjölmennustu þíngum á landi, og má vel líkja því við þíngið eptir Njálssögu, því þar lendti saman tveim landsfjórðungum: Suðrlandi og Austrlandi, en hðr Vestrlandi og Suðrlandi, en í Heiðarvígum Norðrlandi og Suðrlandi, svo þetta voru allt fjórðungamál. Borgfirðingar ónýttu mál fyrir Snorra á alþíngi þessu. Nú tvíðeilst sögunar; segir Eyrbyggja (kap. 56) að Snorri færi þetta sama haust (1006) suðr til Borgarfjarðar, og tæki af lífi Þorstein Gíslason, en í Víga-Styrssögu segir, að fjórir vetr liði þar á milli, og lèti Snorri bñða unz útsðð var um hefndina Þorsteins á Gesti; en þessi saga er öll ólíklegri, enda er réttast að fylgja fremr orðum Eyrbyggju, hefir hún og það sðr til styrkingar, að þegar árin svo eru talin fram að Heiðarvígum, eptir Heiðarvígasögu, þá lenda Heiðarvíg á árinu 1013, en það skakkar einu ári við það, sem segir í Grettlu, að þau yrði 1014, sem vðr og ætlum réttara, enda gat og svo lítið skjáttlað í minni Jóns Ólafssonar, sem ágripiti hefir samið af Víga-Styrssögu og upphafi Heiðarvígasögu. Það er og annað, að ef vðr fylgjum sögu Styrir, að fjórir vetr hafi liðið frá þíngdeilunni út af vígi Styrir, þá verðr víg Þorsteins 1010, en vígsmál hans kemr niðr á þínginu 1011, sem vðr höfum svo ljósar sögur um af Njálssögu, og ætlum vðr varla, að Snorri hafi átt þar neitt vandamál að kæra. Um vorið eptir víg Þorsteins Gíslasonar var róstusamt á Þórsnesþíngi milli Rauðmelfinga og Snorrunga út af vígi Þorsteins, og varð bardagi á þínginu. Orð Snorra við Þorstein úr Hafrsfjarðarey á þessu þíngi sýna, að víg Þorsteins Gíslasonar varð um haustið 1006: „nú mantu vilja, að vðr greið-

um svo mál með þér, sem þér Borgfirðingar greidduð vor mál í fyrra sumar". Vær setlum því, að þetta hafi verið um vorið 1007; en um sumarið eptir, á alþingi, lyktaði þessum málum öllum, og höfðu þá deilur Snorrunga og Borgfirðinga staðið yfir tvo vetr frá vígi Styr's (1005—1007). Nokkrum vetrum síðar fór Snorri herferð sína norðr í Bitru með Sturlu Þjóðrekssyni frá Staðarhóli (um 1010, kap. 57—63). Nú er síðast að tiltaka hvað marga vetr Snorri bjó í Túngu. Í Eyrbyggju (kap. 65) segir, að það væri 20 ár, en þetta getr með engu móti komið heim, og er það því kynlegra, sem líklegt er að þetta sè eptir sögu Þurðar spöku. Þegar vær nú vitum að hann kom að Túngu 1006, og hann andaðist 1031, þá hafa það verið 25 ár sem hann bjó þar, og þykir oss líkast að hitt sè ritvilla (XX fyrir XXV), en sem komizt hefir inn í öll handrit, sem vær nú höfum; en þessar tvær tölur eru það, sem optast og auðveldast víxlast á, og er það enn sönnun fyrir því, að Snorri hafi einmitt þetta ár flutt að Túngu; sè talið frá 1008, þá verða það 23 vetr, en þær tölur (XX og XXIII) geta miklu síðr víxlast á. Höfuðatriðin í lífi Snorra eptir sögu Þurðar spöku eru því þessi: hann andaðist árið 1031, sjö um sextugt (964—1031); reisti 15 vetra bú að Helgafelli (979); var nær (ekki fullt) hálfertugr er kristni kom vestr á land (964—998); bjó síðan 8 vetr að Helgafelli (998—1006), en síðast 25 vetr í Túngu (1006—1031). Snorri bjó 19 vetr eðr 20 að Helgafelli, áðr kristni kom þangað vestr (979—998)¹. Þetta verða alls 67 ár (15 + 19 + 8 + 25 = 67). Af börnum Snorra er Þór-oddr elztr (fæddr 985). Hann hefir því verið fertugr er Ólafr helgi hèlt hann í gisling. Þurðr spaka mun hafa verið yngst barna hans (fædd 1028); hún andaðist 1112, og hafði þá fjóra um áttrett. Hún mun hafa lifað alla sína æfi í Þórnesþingi, því hún var gipt einum af sonum Steindórs á Eyri; eptir sögu hennar mun Ari mjög hafa ritað Breiðfirðingasögur. Fleiri af börnum Snorra eru fædd eptir 1020, eðr á síðustu árum hans, því í Bandamannasögu eru dætr hans taldar með gjafvaxta uppvaxandi konum.

Á þessu tímabili, um daga þeirra Ólafs Tryggvasonar og Ólafs helga, voru sem mestar siglingar milli Íslands og Noregs, og voru Íslendingar hvern vetr við hirð Noregs konungs;

¹) Skyldi því vera víxlað við veru hans í Túngu?

verða því sögurnar mjög riðnar við tímatalið í konungasögnum, svo hvorugt verður frá öðru skilið. Því verður ekki hjá komizt, að láta ganga á undan lítið ágrip af tímatali í sögu Ólafs konungs helga, og svo hvar hann hafi haft aðsetu í Noregi hvern vetr, meðan hann var í landi. Þetta kemr og mjög við herferðir Dana vestr um haf, og Knút ríka, en þessa skal að eins getið í fáum orðum. Danir höfðu lánan aldri leitað eptir að ná ríki á Englandi, og haldið þar jafnan her manns. Hér viljum vèr byrja þar, sem að hætti saga Gunnlaugs ormstúngu, að svo miklu leyti sem hún er riðin við England; meðan hann var þar, höfðu Danir þar mikinn her í landi. Gunnlaugr fór þaðan 1005. Nú líða fjögur ár þaðan, þángað til Þorkell háli fór þángað sína miklu herför sumarið 1009, í hefnd eptir Sigvalda jarl, bróður sinn, sem drepinn hafði verið fyrir vestan haf. Í enskum annálum er þessi mikli leiðánger kallaðr „Þorkels her“. Þessi leiðánger var það sem Ólafr helgi tók þátt í. Þrjá vetr var þessi her á Englandi. Um haustið 1009 voru orustur sunnantil á Englandi „beggjamegin Tensar, og opt sóktu þeir að Lundúnum“ (Saxa annáll). Þessa getr í kvæðum um Ólaf helga. Næsta sumar (1010) var mannskæð orusta í Austr-Öngli, á móti Úlfkeli snilling, og varð mesta mannfali. Þessi orusta er í kvæðunum kölluð „orustan á Úlfkelslandi, eðr á Hríngmaraheiði“. Þriðja sumarið unnu þeir Kantaraborg „með svikum“; þessa geta og kvæðin á líka lund (1011). En um vetrinn um páska (1012) keyptu Englar Dani af sèr með 48,000 pundum. Þá hafði þessi her verið þrjá vetr í landi. Þessa getr og í kvæðunum, en þó svo, sem Ólafr helgi tæki allt þetta fè, eins og siðr var skálda, að eigna þeim öll stórvirkin, er kvæðið var flutt. Vetri síðar kom Sveinn konungr tjúguskegg með her til Englands (1013), og lendu í Humbru (Móðu), og var Eyríkr jarl Hákonarson með í þeirri för. Aðalráðr flýði um miðjan vetr til Norðmandís, en litlu síðar, á þorra, andaðist Sveinn tjúguskegg (1014). Aðalráðr kom í land aptr á föstunni, og var Ólafr helgi í för með honum. Kvæðin segja svo, að Ólafr setti konung aptr inn í ríki sitt¹. Nú er að sjá hvernig þetta kemr heim við konungasögurnar, hvað tímatál áhrærir: Ólafr helgi er fæddr 995, en 12 vetra fór hann fyrst í hernað, og herjaði í Austrveg, má nú sjá að hann var í þeim hernaði tvo vetr, þó ekki sè nefndr berum

¹) „Komtu í land og lendir, láðvörðr! Aðalráðr, þin naut rekka rúni ríki studdr að slíku“.

orðum nema annar, áðr hann kæmi vestr þaðan og vestr í Danmörk, en þar „hitti hann þorkel háfa og ræðst þorkell til ferðar með honum“ (1007—1009), og ber þetta, þegar talið er eptir aldri Ólafs, öldúngis uppá sama ár sem í ensku annálunum, og er því ekki hægt um að villast. Á Englandi „dvaldist Ólafr í það sinn 3 vetr“ (1009—1012; Ólafs s. h. kap. 14), og kemr allt í sama stað niðr, og sömu orustur eru taldar í rætti röð í drápu Sighvats, sem í Saxa-annál. Fór Ólafr konúgr um vor frá Englandi (kap. 15), og herjaði síðan vestr á Valland, og var í þeim hernaði „tvö sumur og einn vetr“ (1012—1013), og kom um „haustið“ til Norðmandís; „þá var liðið frá falli Ólafs konúgs 13 vetr“ (1013; Ilkr. kap. 15). Hér er því allt í réttum skorðum hvað tímatál áhrærir, og sést nú að þetta ber uppá sama haustið, sem Aðalráðr kom til Norðmandís síðar um vetrinn, en um föstuna fór Ólafr aptr til Englands með Aðalráði. Þessu er svo víxlað á í Heimskringlu, sem það væri í fyrsta sinni, er hann kom til Englands, að hann flutti Aðalráð í land aptr¹. Ólafr helgi kom því til Englands aptr um vorið 1013, og var nú á Englandi fram á sumarið næsta, en fór til Noregs um haustið 1014. Þá var hann ekki nema 19 vetra að aldri, er hann tókst þetta mikla verk á hendr, að leggja Noreg undir sig; hann hafði verið 7 vetr í hernaði alls: tvo í Austrvegi, þrjá á Englandi, tvö sumur í Vallandi, en vetrinn hinn síðasta í Norðmandí og á Englandi.

Að því er Eyríki jarli viðvíkr, þá tókum vèr flest sannindi af Eyríksdrápu Þórðar Kolbeinssonar. Í flestum sögum segir, að hann færi vestr um haf, til Englands, er hann hafði 12 vetr verið í Noregi (1012); en hér er sá hængr á máli, að Sveinn tjúguskegg hóf ekki herferð sína fyr en vetri síðar. Kvæði Þórðar upplýsir þetta: þar segir að þjóðkonúngarnir (lofkendir lofðar) gjörðu jarli boð, að hann skyldi koma „að ástafundi þeirra“. Af þessu sést, að þá voru þeir báðir á lífi Sveinn og Knútr². Um andlát Eyríks jarls segir í öllum vorum sögum, að hann væri einn vetr

¹) Visunum í kvæði Sighvats var ekki hægt að raska, en í Óttars kvæði er vísan: „komtu í land og lendir“ o. s. frv. sett framfyrir nokkrar visur, og á hún að koma eptir vísuna: „Náðut úngr að eyða“ o. s. frv.

²) Því „lofkendir lofðar“ og „hjarlsdrottinn“ er sagt, og „að ástafundi þeirra“. Líka sést hér af, að þeir hafa boðið honum til sín til vinabóðs suðr til Danmerkr, og hefir það verið vetri áðr en þeir hófu herferð sína, en hitt hefir síðar komið fram í ráðgjörð þeirra, að hefja þenna leiðangr til Englands.

á Englandi, vetrinn 1014, og andaðist um vorid eptir. Frásögn-inni í Eyríksdrápu um orustur Eyríks jarls á Englandi ber í öllu saman við frásögu Saxa-annáls um herferð Sveins og Knúts (1013—1014), en ekkert stendr í kvæðinu sem heimfæra megí uppá hinar sðari orustur Knúts. Vðr ætlum því víst, að Eyríkr hafi andaðst um vorid 1014. Eyríksdrápa mun vera erfíkvæði, það þýkir ráða mega af orðum þess, og ella gat þórði ekkert gengid til að kveða það, en kvæðid er orkt árid 1015¹. Í enskum annálum segir, að Eyríkr hafi lifað miklu lengr, og þýkjast menn einnig hafa brðf fyrir því, en það hlýtr á einhvern hátt að vera mis-skilufngur. Um hinn sðasta hernað Knúts ríka á Englandi árin 1015—1016 getr hvorki í kvæðum um Ólaf helga nè Eyrík jarl, heldr að eins í kvæði Óttars nm Knút ríka. Þó nú í vorum sögum að öllum þessum þremr leiðángerum: 1009, 1013 og 1016, sè í frásöguinni blandað saman, þá er þó hægt að skilja það að eptir kvæðunum.

Vðr víkjum þá aptr að sögu Ólafs helga, og eru þar rakin ár fyrir ár ríkisár hans, svo engin tvímæli leika þar á. Hinn fyrsta vetr (1015) var hann á Upplöndum og í þrándheimi, en um vorid á pálmásunnudag 1015 varð Nesja-orusta. Næsta vetr (1016) sat hann í Niðarósi (kap. 54). Þenna vetr voru margir Ísleñngar með konungi: Grettir Ásmundarson hlut úr vetri, Þorkell Eyjúlfsason, Þórðr Kolbeinsson, og enn aðrir, og kemr við margar sögur, sem enn skal getid verða. Næsta vetr (1017) var hann í Vík austr; en vetrinn 1018 á Upplöndum, og felldi þar fimm konunga; 1019 í Sarpsborg; 1020 og 1021 í þrándheimi (Fns. IV. kap. 90, 101); 1022 á Upplöndum; þann vetr andaðist Ólafr Svíakonungur; vetrinn 1023 var „konungur lengi í Sarpsborg um haustið og öndverðan vetr” (Hkr. kap. 121), þenna vetr hyggjum vðr að þeir hafi verið utan Bolli og Þorleíkr (Laxd. kap. 73); en um páska var konungur á Ögvaldsnesi á leiðinni norðr með landi; þá varð víg Sel-þóris. Vetrinn 1024 sat konungur enn í þrándheimi (kap. 118). Þenna vetr hyggjum vðr að Þorkell Eyjúlfsason hafi verið í Noregi með konungi sðasta sinni.

¹) Það sèst á orðunum: „en Sveinn konungur sunnan, sagðr er dauðr hinn auði” að kvæðid er orkt þegar lát hans var nýfrétt; en að drápan sè erfídrápa þýkir varla efandi; þar segir: „allvalds nutu aldir”, og: „skyldr létst hendi að halda hann of Noregsmonnum”; það er auðsèð á blænum á þessu, að það er lof um liðinn mann.

Sumarið eptir (1024) sendi konúgr Þórarinn Nefjúlfsen til Íslands (kap. 122); hann var fjóra daga í hafi, og bar það sumar fram á lögbergi erindi konúgs. Þá voru þessir mestir höfðingjar á landi: Snorri goði og Þorkell Eyjúlfsen vestanlands, Guðmundr ríki norðan, Skapti sunnan, Þorsteinn Söðu-Hallsson austan, og bauð konúgr þeim öllum á sinn fund; þó „urðu engar utanferðir á því sumri“. Næsta vetr (1025)¹ var konúgr á Upplöndum, en um sumarið eptir (1025) komu þeir utan af Íslandi synir þeirra höfðingjanna: Steinn Skaptason, Þóroddr Snorrason, Gellir Þorkelsson, Egill Söðu-Hallsson, en „Guðmundr ríki hafði andazt áðr um vetrinn“ (kap. 126). Af þessu vitum vðr andlátsár Guðmundar ríka, að hann andaðist í byrjun ársins 1025, og kveða sögurnar svo að orði; þá hyggjum vðr að hann hafi verið um sjötugsaldr. Þetta sama vor hóf Knútr konúgr tilkall sitt til Noregs, og hafði Ólafr nú verið 11 ár konúgr. Vetrinn 1026 sat Ólafr í Sarpsborg (kap. 130); um sumarið fór Gellir til Íslands; 1027 var konúgr enn í Niðarósi; þann vetr gjörðist saga Þórodds austr á Jamtalandi. Sumarið 1027 var herförin suðr til Danmerkr og orusta við ána helgu, en næsta sumar (1028) herför Knúts til Noregs; um haustið varð fall Erlíngs Skjálgssonar, en um öndverðan vetr í árslokin 1028 flýði Ólafr helgi land, og hafði þá verið 15 vetr konúgr, ef sá vetr er í hönd fór er talinn með (1014—1029). Hinn síðasta vetr var hann í Garðarfi, en féll á Stiklastöðum sumarið 1030, og hafði þá fimm um þrítugt. Áðrir telja þessa 15 ríkisvetr Ólafs að orustunni á Stiklastöðum, en telja þá ekki hinn fyrsta vetr (1015), sem gekk á undan Nesja-orustu (1015—1030), svo gjörir Sighvatr: „15 vetr áðr félli“ segir hann, og kemr allt í sama stað niðr. Þeir vetrnir sem konúgr sat í Þrándheimi koma mest við Íslendingasögur, en þeir voru, sem að framan er talið, fimm alls (1016, 1020, 1021, 1024, 1027).

Vðr víkjum þá aptr að Laxdælu. Það er varla nein saga sem torveldara er að koma í rétt tímatál, en þessi. Vðr höfum sèð, að Bolli var veginn um sumarið 1005, en þaðan eru rétt 20 ár þángað til Gellir Þorkelsson fór utan, sem af konúngasögunum verðr sèð (1025); en að koma þessu öllu á svo fá ár, er hið mesta vandhæfi, þegar fylgt er sögunni. Bolli var ófæddr er faðir

¹) Vðr teljum hvern vetr eptir árinu sem í hönd fer.

hans var veginn, en 12 vetra er sagt hann væri er hann var að vígi Helga Harðbeinssonar, og þó var það fyrst eptir víg Helga að Guðrún giptist Þorkeli, og var Gellir þeirra son, og getr Gellir með svofeldu móti á enga lund hafa verið meir en 10 ára, er Ólafur konungur sendi hann til Íslands 1026. Það verður ekki varið, að engin úrlausn yrði fengin, ef þó á annað borð skal víkja frá orðum sögunnar, en sú, að víg Helga hafi orðið litlu eptir víg Bolla, og bezt kæmi það og við aldr Guðrúnar, sem annars hlýtr að hafa verið komin yfir fertugt er Þorkell fækk hennar. En þá fellr sú saga, að Bolli hafi orðið banamaður Helga, og orð Helga, sem mest prýða söguna, að undir þessari blæju byggji sinn höfuðbani, verða þá ósönn, og má ekki raska frásögn sögunnar í því efni, án þess hún spillist og dofni. Vær skulum nú sýna, hvernig oss sýnist að ríma megi söguna við tímatal. Vær vitum af sögu Bjarnar Hítðæla-kappa, að Þorkell Eyjúlfsson var utan vetrinn 1016 með konungi í Þrándheimi; þar segir svo: „Í þann tíma var í förum ágætr maður Þorkell Eyjúlfsson, hann hafði mikla virðing af Ólafi konungi“, og skömmu síðar: „Þorkell var þá þar“, (B. s. Hítð. k. bls. 13). Vær skulum síðar sanna, að það var árið 1016, þar sem nú er um að tala í sögu Bjarnar. Af þessu er að ráða, sem Þorkell hafi þá enn verið ókvongaður maður, og þegar vær nú sjáum, að hann var utan þenna vetr, þá er nú að sjá, hvort þessi utanferð Þorkels muni ekki vera öll hin sama og sú, sem Laxdæla getr um, meðan að framför hefurin á Helga Harðbeinssyni heima á Íslandi, og munum vær sjá, að allt lýtr að því að svo hafi verið. Þá voru ellefu vetr liðnir frá vígi Bolla, en Þorkell fór út apríl til Íslands sumarið 1016, en víg Helga hafði orðið haustinu áður en Þorkell kom út, og hefir það þá orðið 1015, en Bolli hefir þá aðeins verið 10 vetra, er hann var að vígi Helga, og verðum vær í því að víkja frá orðum sögunnar, sem segir að hann hafi verið 12 vetra. Þetta sumar var veginn Þorgils Hlölluson á alþingi (1016), en vetrinn áður hafði andazt Gestur Oddleifsson, afi hans, og Ósvífr hinn spaki (1015). Af Þorgilsi Hlöllusyni hefir verið saga, sem nú er því miður glötuð, mundum vær, ef hún væri enn til, hafa nokkuð til samanburðar við Laxdælu, og gætum vær af sögu hans fengið vissu vora um, hvað langt að hafi liðið milli vígs þeirra Bolla og Helga. Nú höfum vær ekkert annað til samanburðar en þátt Gunnars Þiðrandabana, en hann er miður merkr; en ef fara mætti eptir honum, þá er að sjá, sem Guðrún

hafi gipzt Þorkeli svo sem 1006, sem að framan er sýnt við dráp Helga Ásbjarnarsonar, en þegar það er borið saman við Laxdælu, þá stendr heima, að það er rétt eptir víg Bolla; en nú viljum vèr telja eptir Laxdælu og telja frá útkomu Þorkels 1016; en brúðkaup þeirra var haldið þá er 5 vikur voru til vetrar. Eptir því getr Gellir ekki verið fæddr fyr en snemma sumars 1017, og það ætlum vèr sè fæðingarár hans. Nú er hèr til frekari skýrtingar aldr þeirra Bolla og Þorleiks, og segir, að þá er þau höfðu einn vetr búð að Helgaselli Guðrún og Þorkell, þá væri Bolli 16 vetra en Þorleikr 20, en þá vildi Þorleikr fara utan. Á þessu sèst, að þeirra bræðra var fjöggra ára munr, sem Þorleikr var eldri, og það hefir sá vitað er söguna reit, en vèr hyggjum að hann hafi farið þó skakkt, og sett XVI fyrir XX, tekið meiri aldrinn fyrir hinn minni, en haldið að eins jöfnuðinum, því vèr ætlum að hèr eigi að standa svo: að Bolli hafi verið 12 vetra en Þorleikr 16, og stendr þá öldúngis heima við það, sem nú hefir verið talið, því Bolli er fæddr 1005, en hinn eptir því 1001, en þetta ár sem nú er verið um að ræða er árið 1017. Nú segir, að Þorleikr hafi verið utan með konúngi „svo að vetrum skipti“; af aldri Bolla má sjá, að það hafi verið þrír vetr (1017—1020), því sagt er að hann hafi 18 (14) vetra fengið Þórdísar, dóttur Snorra goða, en áðr er Þorleikr fór út var sagt hann væri 16 (12) vetra, en Þorleikr kom út „um sumarið eptir að Bolli kvongaðist“. Síðan voru þeir bræðr tvo vetr í landi¹⁾ (1020—1022); en er Þorleikr hafði „2 vetr á Íslandi verið“ (kap. 72) þá fór Bolli utan og þeir bræðr, og komu að Þrándheimi, en konúngr var austr í landi, og sat „þeima vetr austr í Sarpsborg“ (Laxd. kap. 73). Það er nú merkilegt, að eptir þessu tímatali kemr þetta öldúngis heim við sögu Ólafs helga, því einmitt þenna vetr, sem nú greinir um (1022—23) „sat hann öndverðan í Sarpsborg“, sem að framan er getið, og er það nokkur sönnun fyrir að rétt sè talið. Úr þessari ferð ræðst Bolli til Miklagarðs.

Nú er þvínæst að tala um hina síðustu utanferð Þorkels Eyjúlfssonar. Svo segir þar, að hann fyndi konúng í Þrándheimi, og væri þar um vetrinn með lionum; sè svo, þá getr það enginn annar vetr verið en 1024, sem að framan er sýnt. Þó kemr

¹⁾ Svo segir í sögunni: „var hann (Þorleikr) nú að Helgaselli um vetrinu en Bolli í Túngu“ (kap. 70), og undir eins á eptir: „ánnan vetr eptir útkomu Þorleiks“ (kap. 71).

Þetta í nokkuru bága við söguna, því þar segir, að Þorkell drukknaði um páska vetrinn hinn næsta á eptir, og yrði það 1025, en það var þó ekki fyr en 1026 um páska að Þorkell drukknaði; svo segja annálar, og svo segir í Laxdælu, að hann drukknaði „fjórum vetrum fyrir en hinn helgi Ólafr konúgr féll“ (kap. 76), og síðar segir, að Bolli kæmi út „þá er fjórir vetr voru liðnir frá drukknuð Þorkels Eyjúlfssonar“ (kap. 77), en Bolli kom út 1030, því síðar segir, að: „er Bolli hafði verið einn vetr á Íslandi, þá tók Snorri goði sótt og andaðist“ (kap. 78), og þegar það nú og stendr í elztu og beztu annálum, þá er varla efunarmál, að þetta muni vera frá Ara fróða, sem kunnugast mátti vera um lángrasa sinn. Þorsteinn Kuggason var og veginn 1026 um hanstið, og ber það og að sama brunni; þykir oss því enginn vafi geta á leikið um dauða-ár Þorkels. En hvað viðvfr síðustu utanferð Þorkels, þá er annaðhvort, að hann hefir farið utan um sumarið 1023, og verið í Noregi þann vetr sem konúgr var í Þrándheimi (1024), en þá hefir og liðið á annan vetr frá því hann kom út, og þángað til hann fór norðr að sækja kirkjuviðinn: eða hitt, sem vel má vera að sé réttast, að hann hefir ekki farið utan fyrir en um sumarið 1024, en þá var konúgr á Upplöndum hinn næsta vetr, en um vorid í Tínsbergi, og má vel vera að því sé haggad í sögunni, að tilgreina rétt hvar hann dvaldi um vetrið, og var mönnum jafnan tamast að nefna Þrándheim til þess; að hann hafi farið utan þetta sumar (1024) styrkist og í raun og veru af konungasögunum, því þetta sumar hafði Þórarinn Nesjúlfsson komið til Íslands, og boðið til sín þeim höfðingjunum; nú segir reyndar í konungasögunum, að á því sumri yrði engar utanferðir, en slíkt getur vel farið milli mála; enginn hinna fór utan fyrir en sumarið hið næsta, en um Þorkel, sem var aldavinir konúgs, er líkast, að hann mundi ekki þessa orðsending konúgs undir höfuð leggja. En ef talin er utanferð Þorkels sumarið 1023, þá verður útkoma hans til Íslands samsumars og útkoma Þórarins, og er það nokkuð óeðlilegt, enda mundi og þá Þorkell hafa flutt erindi konúgs. Það mun eiga að rétta Laxdælu svo, að Gellir varð eptir í Noregi, er Þorkell fór út með kirkjuviðinn, og verður svo að miðla máli, í stað þess, sem saga Ólafs helga segir, að Gellir færi fyrst utan í gisling það sumar. Um aldr Gellis er einn vafinn, sem ekki er andvelt að leysa úr: eptir sem að framan er talið þá hefir hann verið 7 vetra, er hann fór utan með föður

sínum (1017—1024). Laxdæla segir hann hafi verið 12 vetra (? XII fyrir VII). En það sem mestri furðu gegnir er þar sem Ólafr sendi Gelli til Íslands sumarið 1026, til að reka erindi sitt á þingi, en þá hefir hann ekki verið nema 9 vetra, eptir sem hér er talið; verður þá þetta svo að skilja, að þá var komin til Noregs fregnin um drukknan þorkels fyr um vorið, og var þá ekkert eðlilegra en að konúgr mundi senda Gelli heim til huggunar móður sinni, enda var og konúgi engin gisling lengr í honum, er faðir hans var látinn, en engum hinna hefir konúgr þorað að sleppa frá sér út á Ísland, þaræð hann hefir vitað, að á þá leið mundu þeir sleppa úr greipum sér, en með Gelli var engin áhætta; en auðvitað er, að konúgr hefir orðið að tilsetja aðra menn að túlka mál sitt á þingi, þar sem Gellir var svo barnúgr.

Vér höfum í þessu gjört tilraun að rekja tímatalið svo, að fylgt væri í mestu því sem sagan segir, en allt er svo tæpt og skorðað, að réttast er að fullyrða ekki neitt: helzt um aldr Bolla, að hann skyldi vera tíu ára gamall að vígi Helga, sem víst mun þykja ofstíll aldr, og með réttu, og svo aldr Gellis, og má kalla að þetta sé að koma tveimr mannsöldrum niðr á 20 ár (1005—1025), þar sem Gellir er látinn fæðast eptir að Bolli var vaxinn maðr; en líki mönnum eigi þetta, þá liggr hitt beinast við, að ætla, að víg Helga hafi orðið skömmu eptir víg Bolla, og hafi Bolli yngri ekki verið að því vígi; enda höfum vér þátt Gunnars þiðrandabana þessu til styrkingar, ef menn vilja taka hann trúanlegan. Sagan um Bolla Bollason er og ýkt í mörgu. Laxdæla endar með 78da kapítula, sem auðsèð er á esninu, því þar er sagt frá æflokum allra, sem sagan er af, svo sem Gellis og Guðrúnar, og í sumum handritum stendr jafnvel: „og lýkr hér nú Laxdæla sögu“. Þátttrinn af Bolla er síðar hengdr aptanvið, og ber hann allan annan keim og orðfæri, og mun vera yngri; flest ætlum vér og ósatt um norðrferð Bolla, og mun það varla annað en tilbúningr, og ekki vel af hendi leyst, því þeir menn, sem fyrir laungu voru dauðir, eru þar taldir sem höfðfugjar í Norðtlandi, svo sem Guðmundr ríki, Hólmgaungu-Starri, Vallna-Ljótr, Atnór kerlingarnef, Þórðr og Þorvaldr Hjaltsynir; sumir þessara, svo sem Hjaltsynir, voru þá dauðir fyrir 40 árum, en sumir nýfandaðir, sem Guðmundr ríki, en enginn þessara mun þó þá hafa verið á lífi, því Bolli fór þessa ferð sína eptir 1031, eðr ef til vill um 1040, og fellr sagan um sjálfa sig við þetta. Það er og enda óvíst, hvor sagan réttara hefir, Eyrbyggja eðr Lax-

dæla, því Eyrbyggja segir að Snorri, sonr Snorra goða, hafi búið að Túngu eptir hans dag, Laxdæla nefnir Bolla.

Um Gelli viljum vèr enn bæta því við, að dætr hans voru gjafvaxta er Bandamanna-saga gjörðist, og gæti það varla verið, ef hann væri ekki fæddr fyrir en 1017, en hitt nær engri átt, sem í sumum handritum sögunnar segir, að hann er kallaðr Gellir Þórðarson; því það vita allir, að enginn annar Gellir en Gellir Þorkelsson gat búið á Helgafelli um miðja elleftu öld, eðr um 1055, því Gellir andaðist ekki fyrir en 1073 (Ísl. ann.) í Róiskeldu, og bjó alla sína æfi „til elli“ að Helgafelli, svo öðrum en honum er ekki til að dreifa; það stendr og heima við aldr Ara fróða, sonarsonar hans, að Gellir hafi andazt 1073, því hann fór, sem hann sjálf segir, sjö vetra austr í Haukadal, og stendr heima, að hann hefir farið til Halls um sumarið, er frétzt hafði lát Gellis til Íslands. Í Laxdælu segir að Gellir byggi á Helgafelli „til elli“; sè hann fæddr 1017, þá hefir hann ekki verið nema hátt á sextugs aldri, og verðr ekki varið að eðlilegast væri að ætla að hann væri fæddr heldr fyrir en eptir 1010, og hefði hann andazt hálf-sjötugr¹⁾, og yrði eptir því hjónaband þeirra Guðrúnar og Þorkels rétt á eptir víg Bolla. Um Gelli orkti Arnór jarlaskáld erfiðrápu. Nær Guðrún hafi andazt vitum vèr ekki, en hún varð mjög gömul, og ætluð vèr hún hafi lifað framundir 1050, og orðið allt að því áttæð kona (974—1050). Hún giptist 15 vetra Þorvaldi (989); 17 vetra Þórði (991); 25 vetra Bolla (999) og 42 ára Þorkeli, sè satt, að það hafi verið 1016; en svo sem 33 ára (1007) ef að líkindum er farið og aldri Gellis. Guðrún var, sem vèr vitum, lánamma Ara fróða. Kynlegt er, að slíkr vafi skuli vera á aldri Gellis, lánmaga Ara sjálfs, og sýnir það, að Laxdæla getr ekki verið komin beinlínis fra höndum Ara. Seti menn nú svo, að Guðrún hafi gipt Þorkeli 1007, þá færast eptir því andlát þeirra Ósvífrs og Gests Oddleifssonar fram um nfu ár, og þá verðr andlát þeirra 1006, og hefir þá mjög skammt orðið milli þeirra Ósvífrs og Ólafs pá. Það verðr ekki varið, að þetta kemr betr heim við aldr þeirra Gests og Óspaks,

¹⁾ „LXV ár hans“ stendr í útgáfunni eptir konúngsannál. Þetta gæti mikið vel átt við aldr Gellis (1008.—1073) en ekki er hægt að sjá, hvort það á að skilja það í annálnum um Gregor páfa, sem nefndr er í sömu línunni, og eru þessi orð skrifuð fyrir ofan línuna; en hér er það tilviljun að tölun getr átt við hvorntveggja.

að þeir hafi andazt svo snemma, en að það hafi orðið nú vetrum síðar (1015), þarsem þeir báðir koma við sögur rúmt fyrir 960, og gætu þeir eptir því verið fæddir um 930 og verið litlu eldri en Njáll. Ósvífr var og gamall maðr, eptir því sem Laxdæla kveðr að orði, um 996, er Kjartan fór utan.

Vèr tökum því næst sögu Bjarnar Hítðælakappa, sem í ymsu kemr við Laxdælu. Hún hefst í Borgarfirðinum og er að vissu leyti sem áframhald Gunnlaugs sögu orms túngu. Það sem fyrst er athugasvert við þá sögu er það, sem segir um Skúla Þorsteinsson. Björn var uppalinn að Borg, sagan segir með Skúla, en vèr skulum sjá að þetta er rángt, og er farið feðgavillt, enda er kynlegt að sagan ekki nefnir Þorstein. Þegar vèr teljum til um utanferð Bjarnar, þá verðr hún árið 1007, sem vèr nú bráðum skulum sýna, eðr vetri síðar en Gunnlaugr fór utan í síðasta sinni; í sögunni segir og, að það væri á ofanverðum dögum Eyríks jarls, og kemr það að mestu í sama stað niðr. En að Borg er sagt hann væri fimmm vetr eðr svo, og verða það því næstu vetrnir eptir kristni. En nú vitum vèr, að alla þessa stund bjó Þorsteinn að Borg. Af Gunnlaugssögu orms túngu höfum vèr vissu um, að Þorsteinn lifði framyfir 1010, er sú saga þrýtr, og bjó ekki Skúli að Borg á þeim árum. Þorsteinn er fæddr um 950, sem vèr að framan höfum drepð á, og var nú hniginn maðr nokkuð. Um Skúla vitum vèr þar á móti, að hann var úngr maðr þá er hann var í Svoldar-orustu með Eyríki jarli: „fekk eg úngr aldrsbót, þar er spjör sýngu“ segir hann sjálf í flokki sínum. Skúli mun því ekki vera fæddr laungu fyrir 980. En vetrna næstu eptir 1000 var hann í Noregi með Eyríki jarli, vin sínum, og hafði af honum mikinn veg. En fóstbróðir Bjarnar Hítðælakappa getr Skúli vel kallast, og munu þeir hafa alizt upp saman í æsku, áðr en Skúli fór utan; þó var Björn yngri, því ef það er satt, sem í sögunni segir, að hann væri 18 vetra, er hann fór utan, þá er hann fæddr 989. Síðustu vetrna, er Björn var hér á landi, áðr en hann færi utan, hyggjum vèr og að Skúli hafi verið kominn úr siglíngu og sezt að hjá föður sínum á Borg, og mætti ætla að hann hefði komið úr förum svo sem 1005 á að gizka; svo mikið þykir ráða mega af sögunni með vissu, sem Skúli hafi þá verið á Íslandi er Björn fór utan.

Þegar telja skal til um utanför Bjarnar, verðr að miða frá veru Ólafs konúngs í Þrándheimi 1016, og verða það átta ár eðr

níu, sem þaðan verða talin fram til utanferðar Bjarnar, og verður hún eptir því 1007. Þetta er svo talið: Björn var fyrst vetr með jarli og þeir Þórðr Kolbeinsson báðir (1008), þann vetr orkti Þórðr Belgskakadrápu um Eyrík. Sumarið eptir (1008) fór Þórðr út til Íslands, en Björn fór austr í Garðarfki, og var vetr hinn næsta með Valdimar konungi, og felldi Kaldimar kappa. Þessi saga er forneskjukend; í sverðsheitum er sverð kallað Kaldimarsnautr, og mun það vera fornt heiti, og forn saga liggja til grundvallar, en hitt er líka víst, að Björn bar sverð er svo hét, því svo segir í vísum hans, og er þá að ætla sem hann hafi komiðt að því á líkan hátt og sagt er að Skeggi hafi komiðt að Sköfnúngi. Tvo vetr er sagt að Björn hafi verið í Gördum, og hinn síðari í sárum (1009—1010), en hann kom til Noregs er öll skip voru gengin til Íslands. Þá voru liðnir festavetr Oddnýjar, og giptist hún Þórði Kolbeinssyni þetta sumar. Enn var Björn einn vetr í Noregi (1011); þá um sumarið frétti hann gjaforð Oddnýjar, og settist því aptr af Íslandsferð síuni og fór vestr til Englands, og var þar tvo vetr (1011—1013) með Knúti ríka; en vèr sjáum að það hefir verið meðan her Þorkels háfa var fyrir vestan haf. Síðan var hann 3 vetr í víking í Svíþjóð (1013—1016). Á þessu bili hafði nú Eyríkr jarl farið úr landi, „og stóð þann veg tvo vetr“, en Ólafr helgi kom í land. Þá fór Þórðr Kolbeinsson utan, að heimta arf Hróa hins auðga, frænda síns, í Róiskeldu. Þórðr var þenna vetr með Ólafr konungi, og Þorkell Eyjúlfsson annar maðr, vinr Þórðar. Þórðr orkti drápu um konúng, og þetta ár, eðr hið næsta á undan, hyggjum vèr og að hann hafi kveðið Eyríksdrápu sína. Um sumarið eptir, er Þórðr var á leið frá Róiskeldu, fundust þeir Björn í Brenneyjum við Gautland, þar sem Þrælaeyri heitir, og tók Björn í hefnd allt fè af Þórði. Bezt má sjá, hvaða ár þetta var, af orðum Þórðar, er Björn spurði hann hvar Ólafr konúgr hefði verið í landi um vetrinn, og svaraði Þórðr: „norðr var hann, og er voraði fór hann austr til Víkr, og mun hann þar nú vera“ (bls. 15), og ber þessu að eins saman við vetrinn og vorið 1016, því þá var konúgr í Þrándheimi um vetrinn, en fór í Vík austr um vorið (Hkr. kap. 58—59); höfum vèr því fyrir satt, að þetta hafi verið sumarið 1016, og miðum vèr tímatal allt í sögunni frá þessu ári, enda kemr það og heim við ferð Eyríks jarls úr landi, og er því áreiðanlegt. En nú er

athugavert það sem enn fylgir í sögunni. Björn spurði Þórð tífðinda af Íslandi, en Þórð sagði honum: „andlát Skúla, en líf föður þíns og sóstra“. Áð Skúli ekki hafi andazt þá, þykir oss auðsætt af orðum hans sjálfs í kvæði sínu, er hann segir: „nú flunnr öld að eg eldumst“, því á því er auðsætt að hann hefir orðið gamall maðr, og fyrst hann var úngr er Svoldar-bardagi var, sem hann sjálf segir í sama erindi, þá gat hann ekki verið gamall 1015; vèr ætlum hiklaust, að hann hafi lifað framýfir 1040, en hvað miklu lengr getum vèr ekki sagt; vèr vitum það eina, að þegar Bandamannasaga gjörðist var Egill, sonr hans, á Borg, og hafði hann þá búð þar um hríð, og er á því svo mikið víst, að Skúli hefir andazt fyrir 1050, en þó litlu, að vèr hyggjum. Missögunin í Bjarnar sögu kemr af því, að Skúli er þar hvervetna settr í stað Þorsteins föður síns, og mun því eslaust eiga að skilja þetta svo, sem Þorsteinn hafi andazt þetta ár, og hefir hann þá, eptir sem vèr höfum að framan ætlazt á um fæðing hans, verið hálfsvjötugr. Athugavert er og það, að sagan leggur til: „en líf föður þíns og sóstra“; ætlum vèr, að hèr sè ósjálfrátt vikið til hins rétta: að Skúli var á lífi (sóstri = sóstbróðir Bjarnar), en Þorsteinn var látinn. Nú var Björn einn vetr í Vfk austr (1017), en síðan tvo með Ólafi konúngi (1018—1019), og komst í mesta vinfengi við konúng, og er bæði í sögu Bjarnar og svo konúngs getið silkiræmu þeirrar, er Björn tók af konúngi, og laungu síðar fannst ósúln í gróf Bjarnar. Björn fór fyrir þá skuld frá konúngi, að þá var von Þorkels Eyjúlfsasonar; en konúngur óttaðist missætti þeirra, sökum vináttu þeirra Þorkels og Þórðar Kolbeinssonar. Björn kom því út til Íslands sumarið 1019 (B. s. Hítð. k. bls. 19).

Allt fram að þessu er tímatal í sögunni mjög fast og í skorðum, en síðan, er Björn var kominn út, er það allt á reiki, enda vantar kaffa í söguna ekki allítinn, en allt fyrir það verða þeir vetr, sem taldir verða að Björn hafi verið hèr á landi, langt of margir. Vèr getum með vissu ákveðið um dauða Bjarnar, nær hann hafi orðið. Þorkell Eyjúlfsason drukknaði fyrir þing 1026, en hann veitti Þórði Kolbeinssyni að eptirmálunum, en Þorsteinn Kuggason sókti. Þorsteinn var veginn 1026. Vèr sjáum því, að þessar þingsóknir geta ekki hafa verið síðar en 1024¹, en

¹) Þetta sama sumar kom reyndar Þorkell úr Noregi, eptir Laxdælu, en það var snemma vors, og má það vel hafa verið fyrir þing (sjá að framan).

víg Bjarnar varð um haust, og verðr það haustið 1024; ekki ætlum vðr þó að það hafi verið fyr, því þá yrði verutími Bjarnar á Íslandi ofstuttur, og á Grettissögu má og sjá, að Björn var á lífi vorið 1024, því það sumar fór Grettir af Mýrunum, eptir sem talið verðr eptir sögu hans. Eptir þessu verða það fimm vetr, sem Björn hefir lifað hér á landi (1019—1024), og hinn fyrsta af þeim var hann í Hfiarnesi, en í Hólmi hina fjóra. Inn í sögu Bjarnar er blandað úr sögu nafna hans í Breiðuvík, þar sem látið er í vèðri vaka að Kolli, sonr Þórdar, hafi verið sonr Bjarnar, og Birni er ránglega eignuð í sögunni vísan: „sá eg hvar rann hjá runni“, og er það sama sagan sem um Kjartan á Fróðá í Eyrbyggju. Til þessarar missagnar lítr það, þá er Kolli var að vígi Bjarnar, að sagt er að Björn hafi brugðið honum um, að annað væri honum betr gefið en ættvísir. Að ekki gat svo verið, sèst best á því, að Björn var svo fáa vetr á Íslandi. Bjarnarsaga er einkar merkileg vegna vísnanna í henni. Þóðr Kolbeinsson er í fremsta flokki af höfuðskáldum lands þessa, og engu sðr en þeir Hallfredr og Sighvatr. Arnór jarlaskáld er merkastr af sonum hans, og var mesta þjóðskáld. Hann lifði framyfir 1073 eðr dauða Gellis, og er hans fyrst getið í Grettlu. Árið 1047 orkti hann um þá konúngana Magnús og Harald, og síðan erfðrápu um Harald (eptir 1066). Jarlakvæði sín orkti hann um 1045. Björn Hítðelakappi var og afbragðs skáld¹, og er í Eddu tilfærð ein vísa eptir hann.

Heiðarvígasaga er áframhald Víga-Styrssögu. Af vígi Styrar risu deilur Snorra, eðr Vestfirðinga við Borgfirðinga, og Sunnamenn; af vígi Þorsteins Gíslasonar reis víg Halls, og komust Norðlendingar við það inn í málið; má svo segja, að Norðlendingar tóku við af Snorra, og hældu áfram þessari styrjöld, sem lyktaði í Heiðarvígum². Þessar fjórðungadeilur, og málin útaf brennu Njáls, sám vetrum fyr, eru hin umfangsmestu og stórbrotnustu tðindi, sem urðu hér á landi alla söguöldina út; má af því

¹) Ymsar lánsvísur í Bjarnarsögu má telja með því, sem best er til af norrænum kvedskap. Vísur Bjarnar þrjár hinar síðustu eru mjög fornar og djúpt kveðnar.

²) Svo segir og í vísu Eyriks viðsjár: „Styrr lét snarr og Snorri, sverðþing háð verða“ og „enn var eigi minna, ættskarð það er hjó Barði.“ en kynlegt er, að nefna Styr til þeirra inula á móti Gíslúngum ásamt Snorra, þar sem þó þessar Borgfirðingadeilur risu útaf vígi Styrar.

marka styrk og ríki Borgfirðinga í þá daga, að þeir báru þrek til, þegar deilur þeirra við Snorra voru nýgengnar um garð, að hefja herskjöld móti Norðlendíngum og halda þó hlut sínum til þrautar, sem hær varð raun á; og veitti þó Snorri Norðanmönnum, því Barði var dótturmaðr hans, en Borgfirðingar fjandmenn hans. Fátt eðr ekkert er það í sögum tímatali viðvíkjandi, sem jafnmikið hefið verið deilt um, sem Heiðarvíg, og leikr það á árunum 1013—1018, að menn hafa sett þau. Þessi ágreiníngir virðist oss ástæðulaus, og að eins byggð á því, að menn hafa talið skakkt eptir Grettlu og Heiðarvígasögu, og heldr ekki haft vissu fyrir vígi Styr, sem á undan var gengið, og sem frá verðr að telja. En ef rétt er að gæð, þá er ekki nema um tvö ár að villast: árin 1013 og 1014, og er nú mesta vandhæfi á að segja hvort réttast sè. Vèr höfum að framan sett 1014, og er það byggt á Grettissögu. Þar segir (kap. 28): að Heiðarvíg yrði um haustið sem Grettir var á landi hær eptir hina fyrstu utanferð sína; en það var, sem vèr á sínum stað skulum sýna, árið 1014; annað skýrteini þessu til styrkíngar er Resenius-annáll. Það kemr og annálum saman um, að ekki hafi liðið nema þrít vetr frá vígi Halls og til Heiðarvíga. Annáll einn gamall (A. M. 420. 4to) setr víg Halls 1010, en Heiðarvíg 1013. Aþr á mótt setr Resenius-annáll víg Halls 1011, en Heiðarvíg 1014, einsog Grettla, og ætlum vèr það réttast. Gái menn nú að sögunni, þá sèst og þar, að þrjú þíng voru undan Heiðarvígum: tvö að Barði krafðist bóta af Borgfirðíngum, en fèkk ekki, en þar að auki segir, að heilt ár hafi svo liðið að vígi Halls var leynt, en hann fèll í Noregi um haust, og fengi ekki Barði víg hans að vita fyr en næsta sumar eptir þíng. Þetta ætlum vèr ósatt, sè það á annað borð rétt hermt í ágripi Jóns Ólafssonar, og ætlum vèr að Barði hafi um vorið frètt víg Halls, og þá þegar á þíngi beðizt bóta af Borgfirðíngum, og hafi þrjú ár liðið frá vígi Halls til Heiðarvíga. Það mun og réttast, að víg Halls hafi orðið 1011, en ekki 1010, þar sem Grettis saga einnig styrkir það mál, og þar sem hún og hinn beztí annáll setja Heiðarvíg 1014, þá tókum vèr það fyrir satt, þó flestir annálar seti þau 1013. Þíngið mikla, þar sem Heiðarvíg voru útkljáð, hefir því staðið 1015, og verið hið þriðja eptir Njálsbrennu þíng. Í hitt er minna varið, að ákveða, hvað langt hafi liðið frá vígi Styr og til vígs Halls. Ef vèr tókum það fyrir satt, að Styrr væri veginn 1005, þá hafa það verið 6 ár. Í Heiðarvígasögu má og rekja

6 vetr milli vígs þeirra Styrs og Halls, en þar er þó aðgætað, að rángt er sett á árin á milli, og víg Þorsteins Gíslasonar sett fimm vetrum síðar en víg Styrs, því látin er gánga á undan hefnda-tilraunin Þorsteins Styrssonar, en til þess gengu fjórir vetr: fyrst einn, áðr Þorsteinn færi utan og enginn vissi hvað af Gesti var orðið (1006), en síðan þrír vetr (1007—1010); varð því víg Þorsteins eptir því, og herferð Snorra suðr til Borgarfjarðar, haustið 1010, en það er eflaust rángt, og er Eyrbyggja sannordari í þessu; en þetta raskar á engan hátt hinu: að í sögunni muni árafjöldinn frá vígi Styrs til vígs Halls vera rétt talinn, en víg Halls setr sagan vetri síðar en víg Þorsteins hafði orðið úti á Íslandi, eðr 1011, og styrkist á þann hátt af sögunni það tal, að setja víg Styrs 1005, en víg Halls 1011. Um aldr Halls getum vér tilfært orð Laxdælu, sem segir, að hann væri þá á tvtugs aldri, er Kjartan fór norðr eptir jól í byrjun ársins 1004. Ætti því Hallr að vera fæddr um 980, en ef vér gáum betr að, þá sjáum vér að hann getr varla hafa verið svo gamall, því hann var systursonr Kjartans, og þeir bræðr, því þurfsðr móðir hans er kölluð dóttir Ólafs pá og Þorgerðar Egilsdóttur, en Ólafr fékk ekki Þorgerðar fyr en um 970, og þó þurfsðr væri elzt barna hans, þá gæti þó ekki synir hennar hafa fæddzt fyrir 990. Reyndar má það segja, að það er mjög hæpið að þurfsðr sè dóttir Ólafs pá; oss þætti miklu líkara, að hún væri systir hans, því svo er að sjá af Heiðarvígasögu, sem hún hafi verið hnigin að aldri, er hún eggjaði Barða til hefnda; enda er og ólíklegt, að þeir Barði og Hallr, sem þó voru á reki við Kjartan, skyldi vera systursynir hans. Barði segir í Laxdælu að væri þá 18 vetra er víg Bolla varð, og mun víst Hallr hafa verið elztr þeirra barna Guðmundar. Það er og ólíklegt, að Guðmundr skyldi eiga dóttur Ólafs pá; virðist hann allt of gamall maðr til þess, þar sem Þorsteinn Lúgmundarson átti systur hans.

Af þeim sem í Heiðarvígum voru er helzt kynlegt um Tind Hallkelsson. Hann kemr fyrst við sögu Harðar (um 965), en það er reyndar ekki áreiðanleg saga, og varla líklegt, að sami maðr gæti þá verið vaxinn, og þó barizt í Heiðarvígum 50 vetrum síðar. Til hefir verið merkilega frábrugðið handrit af Heiðarvígasögu, þar sem sagt er að Tindr hafi fallið í Heiðarvígum, og kveðið þar vísu dauðr. Vér viljum enn geta þess, að Gíslí sá, sem kemr við Heiðarvíg og þar var drepinn, er allr annar og

betri maðr en sá Gíslí, sem Grettir hýddi, og var það síðar en þetta miklu (1022); en báðir voru þó af sömu Gíslúnga ættinni, sem kölluð var, og báðir oðlátar eptir lýsing sögunnar. Það er og merkilegt, að Hermundr Illugason skyldi þá eiga vaxna sonu er Heiðarvíg urðu, og hljóta þeir að hafa verið mjög úngir menn. Þetta og margt annað hefir leidd að þeim grun, að Heiðarvíg hafi orðið einum tíu vetrum síðar en almennt er sett, og er í síðari hluta sögunnar margt, sem lýtur að því, að það hafi verið hald þess er söguna setti saman; getum vðr þess, meir til þess, að allt sè tilfært þessu efni víðvíkjandi, en að vðr höldum að nokkur sönn rök sè fyrir því. Í sögunni segir, að Snorri goði væri þá „mjög hniginn“ (Heiðarv. s. k. 35), en árið 1015 hafði Snorri ekki nema einn um fimtugt. En merkast er það, sem segir um utanferð Barða, er varð samsumars eptir þingið; segir svo, að hann varð aptirreka, og var um vetrinn með Guðmundi „gamla“ (ríka) á Möðruvöllum; síðan var hann tvo vetr utan: hinn fyrra í Noregi en hinn síðara í Danmörk, en er hann kom út til Íslands aptir er sagt að Guðmundr ríki hafi verið andaðr (kap. 39), en Guðmundr andaðist í byrjun ársins 1025; verða eptir því þeir vetr, er Barði var utan, vetrnir 1023—1024, en Heiðarvíg koma niðr á árið 1021, og þingið mikla 1022, og svo vetrinn er Barði var á Möðruvöllum 1023. Flest er á móti því, að þetta geti rétt verið: sögn allra annála, Grettissaga, svo og aldr Illuga svarta og Elðs, sem varla munu hafa lifað svo lengi. Aldr þeirra sona Hermundar er það eina, sem mælir með þessu. Vðr líkum því eigi við að hafa hitt fyrir sannara, sem flestar og nærfellt allar sögur sanna einum rómi. — Audi, dóttur Snorra goða, en konu Barða, átti síðar Sigurðr, son Þóris hunds, og er Bjarkeyfngakyn frá þeim. Barði var skamma hríð saman við Audi, og skildi við hana og fór utan, og var með Sveini syni Háreks í þjóttu um vetr¹.

Af Vestfjörðum höfum vðr Fóstbræðrasögu á þessu tíma-bili. Fyrstu vetrna eptir að kristni var lögtekin höfðu gjörzt mikil höfðingjaskipti þar um sveitir: Þorbjörn Þjóðreksson var

¹) Hárekr í þjóttu lifði þó framundir 1038; ólíklegt er og að Barði hafi skilið við Audi í lifanda lífi Snorra, og þar sem sonr Þóris hunds síðar á hana, þá sýnist á því, sem þetta hafi gjörzt eptir 1030. Skyldi mega telja þetta eina sönnun fyrir því, að Heiðarvíg hafi orðið síðar en menn almennt halda, eðr 1021?

vegin og Ljótr hinn spaki tengdafaðir hans (um 1003). Eyjólfur gráfi andaðist í elli ekki laungu síðar (um 1008). Gestr Oddleifsson var þá mjög hniginn, og andlát hans varð annaðhvort 1006 eðr 1015, eptir sem menn vilja telja, eptir Laxdælu. En nú hófst ríki Vermundar mjófa, og var hann allan sinn dag mestr höfðingji á Vestfjörðum, en hann var Breiðfirðingur að ætt; stóð því hagr Vestrlands með miklum blóma alla tíð Snorra goða, því öll stórmenn voru venzlum bundin og fylltu einn flokk. Vermundur var hniginn er hann kom vestr (um 1004), og er hann öldungis á reki við Guðmund ríka, því Brandr hinn örvir, sonr Vermundar, var vaxinn árið 996. Vær vitum, að Vermundur lifði framyfir 1020, og mun hann hafa orðið sjötugr maðr. Fóstbræðrasaga hefst eptir 1010, í uppvexti þeirra Þorgeirs og Þormóðar; sú saga er með mjög einkennilegu orðsfæri, einkum að framan, og því líkust sem mansögur (rómanar) nú á tímum. Þormóðr ólst upp á Mýri á Snæfjallaströnd, og kann menn að furða, að slíkt skáld skyldi fæðast í svo köldu héraði; síðan flutti Bersi faðir hans suðr yfir Djúpið, og bjó að Laugabólí. Þorgeir ólst upp á Jökulkeldu (innst á Snæfjallaströnd?), en þaðan flæmdi Vermundur föður hans, og fór hann þá suðr í Borgarfjörð. Það sem vær fyrst getum miðað aldr þeirra fóstbræðra við, er það, að Þorgeir féll í sekt sama sumarið, sem Grettir kom út úr fyrstu utanferð sinni, en það var, sem síðar skal sýnt verða, 1014 (Gr. s. kap. 28); en það voru þeir Ásmundur hærulánger og Þorsteinn Kuggason, sem gjörðu hann sekan; en nú getum vær eptir sögunni talið fjögr ár milli sektar Þorgeirs og vígs Jódurs, föðurbana hans, og varð því víg Jódurs 1010; en þá var Þorgeir 15 vetra er hann drap Jódur, að vitni Þormóðar í erfiðrápu Þorgeirs; er hann því fæddr 995, og hefir hann því verið 19 vetra er hann féll í sekt; en þá höfðu þeir þó verið í mörgum stórræðum. Vetrna á undan má því telja svo: víg Jódurs 1010; víg Íngólfs og Þorbrands 1011; víg Butralda 1012; víg Þorgils Mákssonar á Ströndum 1013, en þaraf hlaut sekt Þorgeirs; utanferð Þorgeirs 1014, og víg þeirra Skúfs og Bjarna. Nú hafðist Þorgeir við í förum. Þormóðr segir að hann byggi skip sitt sex sinnum hëðan af landi („sex lét sævar faxes“)¹. Á þessu má marka hvað marga vetr Þorgeir lifði síðan; vær munum

¹) Því skal og lesa á undan: „Þorgeir bjó 6 sinnum skip sitt af Íslandi“ (ekki 7 sinnum) enda hafa svo sum handrit.

sýna, að fall hans má ekki hafa orðið síðar en 1024; en optast gengu tveir vetr til hverrar farar fyrir farmönnum, og voru þeir sem optast annan vetrinn á Íslandi, en hinn í Noregi; má nú vera, að þetta eigi að skilja svo, að hann hafi farið fimm sinnum af landi, en hið sjötta sinn talið það, er hann bjó skip sitt síðasta sinni, og var veginn áður en hann fengi lagt til hafs; verða það tíu vetr fyrir fimm farir, og verður þá víg hans 1024. Vetrinn 1017 vitum vèr að hann var á Reykjahólum, og þeir Grettir allir samt; en að réttu lagi hefði hann þó átt að vera í Noregi þann vetr í annari utanferð sinni. Einusiuni var Þorgeir í Orkneyjum um sumartíma, og herjaði með Rögnvaldi Brúsasyni; í sögunni segist svo frá, sem það væri tveim vetrum fyrir fall Þorgeirs, eður sumarið fyrir þann vetr, sem hann var síðastan í Noregi, og yrði það því sumarið 1022; en þessu er tvennt til fyrirstöðu: fyrst það, að vèr vitum að Brúsi jarl fór með Rögnvald son sinn á fund Ólafs konúgs um sumarið 1021 (Hkr. kap. 105), sem talið verður til af ríkisárum konúgs; fyrir þá skuld hyggjum vèr, að koma Þorgeirs til Orkneyja hafi verið nokkru fyr en ráða má af sögunni. Annað er aldr Rögnvalds; sögurnar segja, að hann væri þá ekki nema tíu vetra, er faðir hans fór með hann á fund Ólafs konúgs. En vèr höfum orð Þormóðar í kvæði sínu fyrir því, að Þorgeir hafi herjað með honum; ætlum vèr því víst, að það sè rángt hermt að Rögnvaldr væri svo úngr, enda má og sjá það af því, að hann var þá fulltíða maðr er orustan á Stiklastöðum varð, og fylgði hann Haraldi Sigurðarsyni, sem þá var 15 vetra, úr orustunni og austr í Garða; má því víst ætla, að hann hafi verið meir en 19 vetra þá. Að Þorgeir hafi verið veginn ekki síðar en 1024 ráðum vèr helzt af því sem segir um Þormóð. Hann fór samsumars utan, og var um vetr með Ólafi konúngi, en síðan fór hann til Grænlands, og var þar þrjá vetr, en þó var Ólafr helgi enn í Noregi er Þormóðr kom þaðan, en konúgr flýði land, sem vèr vitum, um haustið 1028. Verður eptir þessu víg Þorgeirs í síðasta máta um vorið 1024; en fyr ætlum vèr heldr ekki að það hafi verið, því þá verða offáir vetrnir frá sekt Þorgeirs; hefir Þorgeir þá verið 29 ára er hann var veglun (995—1024). Ilær er enn að athuga um hefndina Þorgeirs. Þórarinn ofsi var veginn á leið, vetri eptir víg hans. Fóstbræðrasaga eignar Guðmundi ríka þá hefnd, en það hlýtr að vera rángt, því Guðmundr andaðist 1025 öndvert ár, en víg Þórarins mun hafa orðið

1025 um haustið. Þetta er og rættast sagt í Ljósvefninga sögu; þar segir svo, að Eyjúlfr haldi ræð drápi þórarins, eptir boðum og undirlagi konúgs (Ljós. s. kap. 32). Þórarinn ofsi var af Esp-hælinga ætt, en rángt er það; að hann væri sonr Þóris Hámund-arsonar á Espihóli, en bróðir Þorvalds króks; sèst það bezt á því, að Þórarinn sá var fulltíða maðr er Glúmr kom að Þverár-landi, 60—70 árum fyr en þetta var, enda er sá Þórarinn kallaðr vitr maðr og vinsæll (Víga-Gl. s. kap. 5), en þessi kendr við ofsa, og kallaðr oflátí. Í Fóstbræðrasögu (kap. 16) er hann og kallaðr Þorvaldsson, og mun það vera Þorvaldr krókr. Þó er móðir þórarins nefndr Hildr Gautsdóttir (Ljós. s. kap. 32), en kona Þorvalds króks er nefnd Þorkatla úr Þjórsárdal af Mosfellínga kyni (Víga-Gl. s. kap. 10), en þó má vera að Þorvaldr krókr hafi verið tvíkvongaðr. Gautr Sleituson, er Þorgeir drap, mun hafa verið móðurfrændi þórarins ofsa.

Alla þá vetr sem Þorgeir var í sörum (1014—1024) var Þormóðr heima; á þeim vetrum urðu ástir hans til Þórdísar Grímu-dóttur á Eyri, og Kolbrúnar Kötluðóttur. Kolbrúnarvísur var alkennt mansauungskvæði í fornöld, og hefir á seinni tíð verið kveðið upp aptr¹. Árin sem Þormóðr var utan eptir víg Þorgeirs má telja svo: fyrst var hann einn vetr í Noregi með Ólafi konúgi (1025.) Það er svo sagt, að Þormóðr kæmi að landi norðr í Lósfót og færi þaðan á fund konúgs; þetta er nokkuð ótrúlegt, því þenna vetr var konúgr í Sarpsborg suðr í landi. Um sumarið fór Þormóðr til Grænlands (1025). Hann var hinn fyrsta vetr á Grænlandi í Brattahlíð með Þorkeli Leifssyni (1026); Eyfíkr rauði var þá laungu andaðr. Um sumarið (1026) um þíng drap hann Þorgrím trölla, en nokkru eptir þíng þá bræðr, Þórð og Falgeir, systursonu Þorgríms trölla. Þá lá hann 12 mánuði í sárum hjá Grímu kerlíngu, og leið svo hinn annar vetr hans á Grænlandi (1027); en hinn þriðja vetr² (1028) var hann á laun á Stokkanesi,

¹) Blærium á frásögninni um Kolbrún er því líkstr sumstaðar, sem hún hefir verið dis eðr hamingja Þormóðar, en ekki mennsk kona; „mér kom dóms í dæma dis“ segir Þormóðr, er hann dreyndi Kolbrúnu, er hann hafði gefið annari konu vísur hennar.

²) Svo stendr í hinni eldri útgáfu; í hinni síðari stendr „3 vetr“ eptir Hauksbók, en á þó að líkindum að lesa „þriðja vetr“, því annars hefði Þormóðr alls verið 5 vetr á Grænlandi; en það getr ekki verið.

í skjóli þeirra Skúfs og Bjarna (Fóstbr. s. kap. 10). Um sumarið 1028 drap hann Ljót, son Þórunnar á Laungunesi, bræðrúng Falgeirs. Um mitt sumar fór Þormóðr til Noregs. Nú er athengavert það sem segir í hinni eldri útgáfu sögunnar (kap. 24—26), og svo í Ólafs sögu helga hinni skemmri (útg. 1849, kap. 57—58): hvernig Þormóðr komst á fund Knúts ríka, og að hann hafi verið með honum, og síðan hvernig hann komst voveiflega á fund Ólafs konungs, er hann sigldi með landi fram, og mætti konungsskipinu og stökk yfir á það. Það eru vísur til, sem að styrkja báðar þessar sögur. Vísan: „Loftúngu gaftu lengi“ sýnir, að hann hefir verið með Knúti; og vísan: „hafa þóttumk ek hættime“ virðist að benda til þess, að sagan sé sönn um það, að hann komst á skip til Ólafs konungs, og niðrlag vísunnar: „rönd berum út á andra eybaugs“ (skip) sýnir það ljósast, að sú vísa getr ekki verið kveðin rétt fyrir Stiklastaða-orustu, sem í sögunni þó greinir. Þetta lýsist betr ef að er gáð: vèr höfum talið svo, sem Þormóðr hafi komið til Noregs sumarið 1028, en það sumar var það, að Knútr ríki fór herferð sína til Noregs; er því auðskilið, að Þormóðr varð að hitta hann þar. Það stendr líka heima, að þetta hefir verið um sama leiti og Þórarinn loftúnga var með Knúti. Þormóði mun hafa verið mikil eptirsókn að komast til Ólafs konungs, vinar síns, og mun hann hafa verið nauðungargestr í liði Knúts, og sætt fyrsta tækifæri að komast á fund Ólafs. Svo hyggjum vèr að verði að skilja þessa sögu; en fráleitt getr það færzt til sanns vegar, að Þormóðr hafi farið á fund Knúts þegar hann kom af Íslandi í fyrra sinni, enda mun Þórarinn loftúnga þá ekki hafa verið kominn til Knúts, og Knútr var og þá á Englandi. Að áliðnu sumri (1028) ætlum vèr nú að Þormóðr hafi komizt á fund Ólafs.

Nú er því næst að tala um aldr Þormóðar. Þar verðum vèr að fara eptir vísu hans sjálfs, er konúgr spurði hann hve marga menn hann hafði vegið, en Þormóðr svaraði, að hann hefði vegið sex menn, og væri nú ekki fullt þrítugr („sex hef eg alls vegið manna“) og í sömu vísu: „nú emk enn varlega þrítugr“. Svo segir í sögunni, að Þormóðr kvæði þessa vísu þá, er hann kom í fyrsta sinni til Ólafs konungs (1025), áðr en hann hæfi Grænlandsferð sína. Oss þykir þetta ólíklegt, og það helst til sönnunar, að þá hafði hann alls ekki vegið sex menn, og í sögunni er ekki nefndr nema Íngólfr einn, að hann yrði að bana, alla þá stund

sem þeir Þorgeir voru saman. Vèr ætlum því víst, að þessi vísa sè orkt um sumarið 1028, er Þormóðr kom frá Grænlandi, og konúngr spurði hann tíðinda þaðan, og hvað hann hefði unnið þar til frægðar, og ætla eg að þessi vísa sè kveðin um leið og vísan: „þollr vá eg Þorgrím trölla“; en þar nefnir hann fyrir konúngi þá fimmm frændr, er hann vá á Grænlandi: Þorgrím trölla, Ljót, Þorkel, Þórð og Falgeir; en hinn sjötti yrði þá Íngólfr, er hann vá á Íslandi, því varla er líklegt að hann teli Loðinn vinnuþræl, er hann vá á Grænlandi. Vèr sjáum því, að Þormóðr hefir verið vart þrítugr árið 1028, og er hann því fæddr 998, eðr þar um bil, og er hann því yngri en Þorgeir, sem vèr áðr höfum sýnt að muni vera fæddr 995, og mun það varla vera rétt sem segir í upphafi sögunnar (kap. 2): „Þormóðr var nokkuru eldri, en þó var Þorgeir sterkari“. Þormóðr hefir því haft tvo um þrítugt er hann féll á Stiklastöðum. Merkileg er sagan, að Haraldr Sigurðarson hafi boinað síðustu vísu hans: Dagshríðar spor „svíða“ — svo mundi hann vilja kveða¹. Vèr sjáum þó af konúngasögunum, að hann orkti ekki þessa vísu næst fyrir andlát sitt, en síðustu orð hans voru sem þar segir: „vel hefir konúngriinn alið oss“, og svo frv. En af þessu má marka, hvílíkt skáld að menn töldu Þormóð, og var það að sýna honum fornskáldaheidr, að Haraldr skyldi lykja andlátsvísu hans.

Vèr viljum að síðustu geta eins atriðis, tímatali viðvíkjandi, en það er víg Hækils-Snorra á Hvítstöðum á Mýrum, er Þorgeir drap einhverutíma á þeim vetrum sem hann var í förum (1014—1024); er sagt, að Helgi son Snorra væri þá úngr, en síðar væri það hann, sem deildi við Þorstein Egilsson um Gufufitjar, og berðist þeir (kap. 12). Þetta hlýtr að fara milli mála. Helgi hlýtr að hafa verið faðir þessa Snorra; því Þorsteinn Egilsson lifði, sem og er auðvitað, ekki svo lengi, og andaðist að voru haldi 1015.

Annar maðr mestr fyrir vestan var Þorgils Arason á Reykjahólum, sem vèr nú höfum nefnt, og sem veitti Gretti vetrvist og Þorgeiri Hávarssyni, því þeir Þorgeir voru systrúngar. Þor-

¹) Menn hafa af fleiri skáldum þá sögu, að þeir hafi dáið frá hálfkveðinni vísu; svo er á seinni tíðum til að m. sagt af séra Hallgrími Pétrssyni; en enn fleiri sögur hafa menn af því, að menn kváðu vísu særðir bana-sári, og önduðust jafnskjótt er síðasta orðið var kveðið, svo sem Gísli Súrsson.

gils var mesti bjargvættir öllum sekum mönnum. Þorgils kemr og við Heiðarvígasögu, árið 1015; svo það er að kalla á hinum sömu misserum að hann kemr við allar þessar þrjár sögur: Grettlu, Fóstbræðrasögu og Heiðarvígasögu. Þorgils var sonr Ara, er hvarf til Hvíttramannalands um 980; Þorgils var fjórði maðr frá Úlfi skjálga; aldr hans vitum vér ekki, nema hvað vér ætlum að hann hafi þá verið hniginn maðr er þetta var, og ráðum það helzt á því, að fyrri kona hans var Gríma Hallkelsdóttir, systir Illuga svarta; því Gríma og þau börn Hallkels geta varla verið fædd síðar en 950—960. Því má vera, að Þorgils hafi verið nokkru yngri en Gríma, og það því heldr, sem hann var í kvonbænum sumarið 1015, sem hann kemr við Heiðarvígasögu. Hann kom ríðandi með mikinn flokk manna rakleidis úr brúðkaupi sínu norðan úr Eyjafrði¹, í flokk þeirra Suorra goða og Barða; sèkk Snorri Þorgils til að mæla fyrir gríðum, en gjörði síðan uppskált að Barði væri þar í líði, en Barði var sjandmaðr Þorgils, sökum skyldleika hans við Gilsbekkfínga. Þorgils var einn í dómi er dæmt var um Heiðarvíg. Vér ætlum þó, að hann sè ekki fæddr síðar en 960, og hafi hann verið hálfsextugr, er hær var komið sögunni, en um dauða hans vitum vér aðeins, að hann lifði fram-yfir 1024, er víg Þorgeirs Hávarssonar varð, en hvað lengi, erum vér nú ekki í færum um að segja.

Þessar sögur, sem nú eru taldar, höfum vér að vestan, og er þaðan mestr sögubálkr á öllu landi frá þessu tímaabili, ollir því meðfram að Snorri goði var þar, en við hann eru flestar sögur riðnar. Úr Norðrlandi höfum vér nú þær þrjár sögur: Grettlu, Vallna-Ljótssögu og sögu Guðmundar ríka, eðr Ljósvefníngasögu öðru nafni. Þessar sögur eru að gæðum mjög ólíkar. Þessar tvær hinar eyfirzku sögur eru ef til vill einna yngstar af öllum sögum, og líkist orðsfærið allvíða sögugjörð síðari tíma, þó eru ymsir þættir í þeim mætavel sagðir, og skiptist einkum saga Guðmundar í marga slíka þætti sundrlausa; en Grettla hefir í ymsu yfirburði yfir allar vorar sögur ef til vill, og mun engin saga vera jafn-íslenzk í orði og anda, sem hún, og er hún í öllu lifandi eptirmynd landsins, sem hún gjörðist í. Hún hefir og verið einna vinsælust af öllum sögum. Í engri sögu eru jafnmörg spakmæli og orðskviðir sem henni, og eigna menn Gretti velflesta máls-

¹) Ekki vitum vér nafn konu Þorgils, því eyða er í söguna.

hætti¹, þó þeir sè allir í raun rætti miklu eldri en hans dag. Apr á mót er sagan víða dimm og forneskjuleg, og kemr mjög við landvættasögu landsins, meðan Grettir var uppi í fjöllum. Opt hafa menn spurt, hvort allt muni svo hafa til gengið, sem þar stendr. Vèr látum það liggja milli hluta, en það taldi Sturla sjálfr Gretti til ágætis, að hann hefði afráðið flesta óvætti, og sterkastr allra manna hefir hann verið, og sú var trúa manna og í fyrri tíð. Grettishöf finnast um allt land, og vilja menn með því sýna, hversu mikið að skilr afl fornmanna og mennskra manna. Saga Hallmundar og Þóris í Þórisdal er svo náskyld sögu Grettis, að það verðr ekki numið burtu. Grettissaga er í íslenskum sögum líkt og Hrafnistussögur í norrænum sögum, enda var ætt Grettis úr Raumsdal og hann var kominn af Hrafnistu-ætt, og var því ekki kyn þó honum fylgdi meiri forneskja og hamremi en öðrum mönnum. En þó nú nokkur hluti Grettlu heyri til þess söguflokks, sem vèr köllum landvættasögur, en aprt annað sè svo, að vèr ekki getum varizt að halda, að það sè blandið með sögum úr forneskju, þá haggar það ekki ágæti sögunnar hvað tímatali viðvíkr. Það er á öllu auðsæð, að einhver ágætr sögumaðr hefir handleikið hana, svo að hvar sem hún kemr saman við aðrar sögur, þá skal það ekki skeika frá réttum sanni; en hvort það nú kemr til af því, að sá sem söguna handlæk kunni svo vel aðrar sögur, og kunni svo vel að fella þessa sögu við viðburðina, það látum vèr ósagt. Sá sem söguna handlæk höfum vèr fyrir satt að sè enginn annar en Sturla Þórðarson lögmaðr; það sèst á ýmsu, en þó einkum á síðasta kapítulanum, þar sem vitnað er til dóms Sturlu um Gretti, svo og um spjótið, er sagt er að fyndist á ofanverðum dögum Sturlu lögmanns í þeirra manna minnum er nú lifa. Þessi orð hefir nú reyndar ekki Sturla ritað sjálfr, en það er þó miðað við Sturlu; og sýnir þetta, en þó einkum endir sögunnar, hvað ríkt mönnum í þá daga lá í huga saga Grettis. En samt sem áðr, það sem aldri Grettis viðvíkr er ekki hægt að fella saman við tímatal: að hann hafi tvítugr átt við Glám, en hálfspítugr fallið í sekt, en verið í sekt 19 vetr og andazt vetri fátt í hálfúmtugr. Orð sögunnar sjálfra eru svo-látandi (kap. 84): „Lèt Grettir þannig lif sitt, hinn vaskasti maðr, er verið hefir á Íslandi; var honum vetri fátt í hálfúmtugum, er

¹) Orð Grettis eru allvíða nokkurskonar Hávamál í sundrlausri ræðu.

hann var veginn, en þá var hann fjórtán vetra, er hann vá Skeggja hið fyrsta víg, og þá gekk honum allt til vegs og frama, til þess, er hann átti við Glám þræl, og var hann þá tuttugu vetra; en er hann féll í útleigð var hann hálfþrítugr, en í sekt var hann vel níttján vetr". Tvennskónar reikníngr hefir verið til um aldr Grettis, og ér annar tilfærðr í hinni eldri útgáfu (á Hólum), og aukið 5 vetrum við hinn. Þar segir svo: „honum var vetri fátt í hinum fimta tug, er hann var veginn, en þá var Grettir 15 vetra, er hann vá Skeggja, er hann átti við Glám var hann 20 vetra, en er hann féll í sekt var hann þrítugr. En í sekt var hann vel 19 vetr; kom opt í stóra mannraun á þeim tíma; hèlt ávallt trú sinni meðan hann lifði, það menn máttu á sjá; og úr því sem ráða var sá hann flest fyrir, þó hann gæti eigi að gjört" (kap. 88). Báðar þessar sögur segja, að hann dræpi Skeggja 14—15 ára, og hann ætti við Glám 20 ára; en þá lætr hin síðari þaðan líða 10 vetr til sektar hans, en hin fyrri 5; verðr því Grettir 44 ára eptir hinu fyrra tali, en 49 eptir hinu síðara. Hvort fornara er af þessum tölum látum vér ósagt; hið fyrra finnst reyndar í elztu handritum sögunnar, en það er þó ekki einhlíft sönnun, því engin handrit sögunnar, sem til eru, eru vel gömul; og þareð hvorugt talið verðr heimfært við rétt tímatal, þá má hið síðara vera jafnrétt sem hitt, þó það liggi sjær, þar sem árin eru flest talin og flest árin verða umfram. Það sem mestar deilur hafa risið útaf er þó um sektarár Grettis; enginn hefir verið í færum um að leysa úr því, og þess er heldr enginn kostr, að falla í sekt tveim vetrum eptir að Ólafr helgi kom í land og falla einum vetri eptir fall hans, en vera þó 19 vetr í sekt, því verðr með engu móti komið saman, því allir vita hvað Ólafr helgi var lengi konúngr, enda eru í sögunni sjálfri ekki taldir nema einmitt svo margir vetr sem vera ber eptir aldri Ólafs helga og þeirra Skapta og Snorra, og geta engir vetr þar verið úr felldir, því þeir geta ekki komizt fyrir; en það hyggjum vér þó fornt og rétt, að Grettir hafi á tuttugasta vetr í sekt verið, en furða er það, að Sturla, hafi hann handleikið söguna, ekki skyldi taka eptir að þetta féll ekki saman. Vér höfum gripið til þess eina úrræðis, sem fyrir liggr, en það er að telja saman hina fyrri og síðari sekt Grettis, þá útaf vígi Skeggja, þó ekki væri það skóggángssekt, og hina síðari útaf drápi sona Þóris í Garði, og þó hefir þetta einnig nokkra anmarka, sem ekki verðr úr ráðið:

Það hið fyrsta, að eptir lögum gat það ekki talizt ein sekt til sýknar, því nýtt víg lá til hvorrar sektarinnar, og hin fyrri var heldr engin full sekt. Það annað: að tveir vetr liðu á milli, svo að Grettir var sýkn, eða að fimmm vetr liðu alls frá því hann drap Skeggja og þángaðtil hann féll í hina síðari sekt, og verðr þeim mun ólíkara að allt teldist til einnar sektar, er sýkna lá á milli sektanna. Það er hið þriðja, að á þenna hátt verða sektarárin þó ekki nema 18: þrjú hin fyrri (1011—1014) en hin síðari eru ekki talin nema 15, ef rakið er eptir sögunni (1016—1031), og geta heldr ekki verið fleiri eðr færri, eptir ríkisárum Ólafs helga, og kemr þetta að eins saman við það sem segir í Gísla sögu Súrssonar, sè rétt getgáta vor að framan (bls. 364) að Grettir sè þar meintr en ekki Gísli, þar sem segir: „18 vetra segja flestir menn að Gísli (Grettir?) hafi verið í sekt sinni“. Því Gísli var ekki nema 13 vetr í sekt sinni, og svo vitum vèr ekki til að menn hafi ágreint um sektarár hans, en um sekt Grettis er öðru máli að gegna: hún hefir alla daga, og er enn í dag, óráðin gáta hverjum sögu-manni. Vèr sleppum nú þessu máli, en ætlum þvínæst að rekja söguna sjálfa vetr fyrir vetr, og bera það svo saman við reikn-inginn um aldr Grettis, og getr svo hver haft það fyrir sannast sem honum bezt þykir; oss nægir að sanna, að þetta tvennt verði ekki fellt saman. Vèr höfum að framan (bls. 374—376) rakið upphaf sögunnar allt þar til að Ásmundr hærulánger staðfestist hér á landi. Útkoma Ásmundar varð um 984, í þann tíð er Þorkell krafla var Vatnsdælagóði og Friðrekr biskup var á Lækjamóti. Það er nú það fyrsta, að miða aldr Grettis hér við. Hefði hann orðið fjörutígi og fjöggra ára gamall, þá ætti hann eptir þessu að vera fæddr ekki nema þrem vetrum eptir útkomu Ásmundar eðr 987 (987—1031); en eptir hinu síðara tali, hafi Grettir orðið 49 ára, ætti hann vera fæddr 982, og liggr það enn sjær, en hvorugt getr það staðizt við það, að Grettir var lánngýngstr barna Ásmund-ar, og Ásmundr var ellihrumr er Grettir var í uppvexti, enda er í sögunni sjálfri ekki fylgt þessu tímatali, því það næsta, sem við verðr miðað, er dráp Skeggja og utanför Grettis, en þá segir sagan sjálf að hann væri 14 vetra¹, fimtán mun þó réttara, því

¹) Það er ekki annað en ritvilla, að í Hóla-útgáfunni stendr að Grettir hafi verið 18 vetra, er hann glímdi við Audunn, en það var vetri fyr en hann ferir utan (kap. 17); enda yrði og sagan þá tvísaga, er hún (kap. 88) segir

árinu á undan, er hann glíndi við Auðunn, var hann 14 vetr. Að ekki leið nema vetr á milli glímu þeirra Auðunar og vígs Skeggja segir sagan sjálf (útg. 1853 bls. 28.), því þar stendr, að Þorkell krafla reið til Bjargs „næsta vor eptir það sem áður var sagt“, og tók hann Grettir með sér til þings; á þeirri leið hóf Grettir hinn fyrsta stein. Nú fór Grettir utan um sumarið og skyldi vera í sekt þrjá vetr; það er hér fyrst, að sagan kemir svo við aðrar sögur að menn geta fest víst mark á, en úr þessu má rekja söguna ár fyrir ár út til enda. Þegar nú er talið aptr frá vígi Skeggja, sem hægt er, þá lendir það á árinu 1011, sem vèr nú bráðum skulum rekja og sýna, og hefir því sekt Grettis á alþingi boríð upp á sama þing, sem það, er í Njálu getr, er víg Höskuldar Hvítanesgoða var rædt á þingi. Þessi utanferð Grettis er nú og miðað við fór Eyríks jarls úr landi, en eptir réttu tali fór Eyríkr úr landi árið 1012. Orðin í Grettlu eru tvíræð; þar segir svo: „leið nú vetrinn fram til jóla; þetta sumar hið næsta (næsta áður hafa sum handrit) bjóst Eyríkr jarl vestr til Englands“, en áður hann færi úr landi tók hann af allar hólmgangur, og gjörði útlaga ránsmenn og berserki. Ef menn lesa „sumarið næsta“ (eptir), sem vèr ætlum réttast, þá hefir Eyríkr farið úr landi 1012, líklega um vor, en haustinu áður gjört þessi lög sem um var getið. En ef menn menn lesa „næsta áður“, þá hefir hann eptir Grettis-sögu farið úr landi 1011, þó flestar sögur segi hitt, því utanferð Grettis verðr ekki raskað; hún getr ekki hafa orðið síðar en 1011. Berserkjadráp Grettis varð því um vetrinn 1012. Það er eitthvert Grettis hið mesta afrek. Ekki getum vèr varið, að tortryggilegt er að mennskri maðr skyldi fá afkastað slíku, og hafa 12 berserkja afl, og vera ekki nema á sextánda vetr að aldri, en svona hefir frá öndverðu verið talið, því allir segja einum rómi, að 15 vetrar dræpi Grettir Skeggja, en þetta var vetrinn næsti þar á eptir. Nú skulum vèr því næst telja vetrna þrjá sem Grettir var í Noregi: þenna vetr hinn fyrsta var hann nú í Háramarsey á Mæri hjá Þorfinni Kárssyni (1012). Um vorið fór hann norðr í Voga á Hálogalandi, og var vetr hinn annan hjá Þorkeli bónda í Sálpti á Hálogalandi (1013); þá um vetrinn fékkst Grettir við hildbjörninn. Nú sèst, að Grettir var enn einn vetr í Noregi, því svo segir (kap. 24): „Um vorið fór Grettir norðr í Voga, en

að hann hafí 15 vetrar drepíð Skeggja. Í útg. 1853 stendr og (bls. 27.): „þá er hann var fjórtan vetrar gamall“.

Björn fór vestr til Englands — hafðist Björn þar við um sumarið — sigldi hann vestan er á leið haustið¹. Grettir drap Björn þetta haust í Görtum¹. Nú leið lengi svo, að Hjarrandi, bróðir Bjarnar, sat um líf Grettis, og drap Grettir Hjarranda. Þetta hefir orðið að vera um vetrinn, því á eftir segir, að „um vorið“ stefndi Sveinn jarl Gretti austr í Túnsberg, og litlu síðar: „leið nú á vorið“ og þó vetrinn sé ekki nefndr, þá er þó auðsèð að þetta er ekki sama vorið, sem Grettir fór norðan úr Vogum, því haust liggir á milli, og svo víg Bjarnar og Hjarranda. Þessi var nú hinn þriði vetr Grettis í Noregi (1014) og voru nú liðnir þeir þrír sektarvetr hans, er hann skyldi utan vera. Um vorið drap hann enn Gunnar austr í Túnsbergi², og fór út til Íslands um sumarið (1014) það hið sama og sýknu hans hefir verið lýst á þingi. Á þessum stað kemr nú Grettissaga saman við Fóstbræðrasögu, því þetta sumar hið sama, sem Grettir kom út, gjörði Ásmundr hærulánger Þorgeir Hávarsson sekan á þingi; svo segir í sögunni: „Grettir kom út þetta sumar í Skagaflrði“ (kap. 30). Þetta sumar glímdi Grettir við Auðun, en Barði skildi þá; var þá ofstopi Grettis sem mestr. Þá hafði Barði enn ekki hefnt Halls, bróður síns, og briggjar Grettir honum um það. Svo menn ekki villist í áratölunni, viljum vér geta þess, að í upphafi kap. 31. stendr (í Hóla útg.) „um vorið var lagt hestaþing“, og skyldu menn halda að vetr hefði liðið á milli. Þetta er réttara í útg. 1853, bls. 68., þar stendr: „um sumarið“, og gjörðist allt þetta sama sumarið: hesta atíð, bardagi á Hrútafjarðarhálsi³ (kap. 32 og

¹) Svo er réttast, en ekki Gaulkum (útg. 1853), eða Vottum (útg. 1756). „Stórt fellr girðill Garta“, segir Kinnar Skúlason. Garta er lítill ey í Þrándheimsmynni (sjá Munch Lys. Noregs bls. 81.)

²) Svo kvað Grettir: „Var Þorfinnr“ o. s. frv. Vér hyggjum að til hafi verið heill æfiflokkur eftir Gretti, með fornryðalagi. Úr honum eru til færðar 9 visur alls: þrjár um þessi víg, fjórar um Ísflrðinga, og tvær um fund þeirra Hallmundar. Það þykir auðsætt, að allar þessar visur sé úr einu fornkvæði, og má sá bragr vel heita Grettishátr; hefir Gretti verið það tamara en hverju öðru fornskáldi að kveða ofljóst, er menn kalla, og hafa fólgin nöfn og kenningar í kveðskap sínum. Ekki getum vér sagt í hvaða sambandi þessi flokkur stendr við Hallmundarkviðu; bragrian er hinn sami á báðum, og mætti vel vera, að bana-visur Hallmundar sé ekki nema einn þáttur úr þessu kvæði; væri þá alls til 16 erindi.

³) Vér verðum enn til vara að geta þess: að litlu eftir bardagann á Hrúta-

svo Heiðarvíg um haustið. Á þessum stað kemr því Grettla saman við Heiðarvíg, og sem vant er, þá ber henni saman við beztu annála, að setja Heiðarvíg 1014, en ekki 1013. Næst eptir þetta kemr þátttrinn um Glám, og var það um jól, í árslokin 1014, að Grettir átti við hann. Í hvorutveggja talinu á undan segir að Grettir væri tvíftugr, er hann glímdi við Glám, en eptir sögunni, eptir sem vèr nú höfum rakið ár fyrir ár, var hann ekki nema 18 vetra, eðr á nítjándá vetr (996—1014); og merkilegt er það, að á þessu ári er víðar í sögum látin verða hamíngju-skipti á æli manna, og sýnist sú tala fullt svo vel tilfallin, sem hin¹. Úr þessu fór hnignandi hagr Grettis, og varð honum allt til ógæfu upp frá því; svo mikill ófagnaðr fylgði þessu. Þar næst kemr nú Grettissaga saman við Noregs-konungasögur, því svo segir (kap. 39): „snemma um vorið kom skip af Noregi fyrir þíng, sögðu þeir mörg tífíndi: það fyrst, að Ólafr konungr Haraldsson var kominn til ríkis, en Sveinn jarl stókk úr landi um vorið, eptir Nesja-orustu“. Þessu ber nú öldungis saman við það sem konungasögurnar segja. Vèr höfum nú talið fjóra vetr alls frá því Grettir féll í sekt: þrjá í Noregi (1011—1014) og einn á Íslandi (1015). Hefir því Grettir farið út til Íslands um sumarið sama, sem Ólafr kom í land um haustið, en það var hið sama haust, sem Heiðarvíg urðu úti á Íslandi. En um vorið 1015 kom freguin fyrst til Íslands, því öll skip voru gengin er Ólafr kom í land um haustið, og Nesja-orusta, sem varð á pálm-sunnudag 1015, fréttist með sömu ferðum. Á þessu sjáum vèr, að ekki tjáir að setja útför Grettis og víg Skeggja 1012, því þá færist allt aptr um eitt ár: Heiðarvíg 1015, og koma Ólafs helga í land 1015, Nesja-orusta 1016, og eins síðar í sögunni, að allt truflast, og verðr ári síðar en vera ber, ef svo er talið, og verðr þá ofsett á árin til dauða Grettis, sem og yrði ári síðar, eðr 1032. Um sumarið 1015 fór því Grettir utan. Um haustið varð dráp sona Þóris í Garði. Um vetriinn öndverðan var Grettir með

þjardarhálsí stendr í Hólaútgáfunni: „Grettir sat á Björgi til einmánaðar“ (kap. 32). Þetta truflar, og er rángt, því rétt á undan var mitt sumar. Í útg. 1853, og öllum elztu handritum, stendr og: „tví mánaðar“ istað „einmánaðar“, og er það réttara.

¹) Sagan um Glám er þeyzi forneskjuleg: glámr er túngls heiti og glám-skygni“ dregið þar af. Sè þessi saga jafugömul og þessi orð, þá mun ekki hægt að telja afnáeli hennar.

konúingi, og þetta er hinn sami alkunni vetr, er Ólafr sat fyrstan í Þrándheimi (1016), og sem getr í sögu Bjarnar Hítðelakappa og mörgum sögum öðrum, því þenna vetr voru margir Íslendíngar með konúingi, sem höfðu sótt hann heim af Íslandi, er fregnin kom þángað um ríki hans. Nú varð skírsla Grettis. Um vetrinn fór hann austr¹ á Jaðar, og þaðan til Túsbergs. Á jólum drap hann Snækoll. Grettir var með Þorsteini drómund, bróður sínum, fram á vor, og fór út til Íslands um sumarið 1016. Þetta sumar snemma frettist víg sona Þóris úr Garði, og á þessu sumri varð Grettir sekr skógarmaðr. Vær höfum getið þess að framan, að í æfitali Grettis segir í öðru að hann væri 25 ára, en í hinu að hann væri 30 ára, er hann féll í sekt. Þessu verður á engan hátt komið saman við talið í sögunni, að 10 eðr 15 vetr liði frá því er hann drap Skeggja og fór utan, en það væri þó á sömu misserum og Eyrfrk fór úr landi, og þángað til hann féll í sekt. Eptir sögunni stóð hann á tvíftugu, er hann féll í sekt sína hina síðari (995—1016). Sumarið áðr, 1015, litlu síðar en Grettir var utan fariun, andaðist Ásmundur hæruláugr, en lá áðr í kör, og mun hann hafa verið hálfáttæðr maðr (940—1015). Viku eptir alþíngi sumarið eptir (1016), vo Þorbjörnu yxnamegu Atla á Bjargi. Atli var miklu eldri en Grettir og mun hann fæddr fyrir 990, og verið þá hátt á þrítugsaldri. Þessar þrennar harmsögur komu nú í senn að Gretti, er hann kom í land: andlát föður hans sumarið áðr, sekt sjálfs hans, og víg Atla („Alt kom senn að svinnum“). Grettir kom út í Hvítá; á leiðinni upp yfir Borgarfjörðinn kvað hann Söðulkollu vísur (6 erindi). Grettir kom að Bjargi huldu höfði, og fór litlu síðar til Hrutafjarðar og drap Þorbjörnu yxnamegn og Arnór son hans (1016); vissi enginn þá eun um útkomu hans. Á þessum stað verðum vér að geta þess, að þegar Grettir hafði tekið banamein sitt, er sagt hann kvæði flokk um afreksverk sín, og eru fimn erindi tilfærð, en í sumum handritum þó ekki nema upphafsorðin: „opt nam sköpum skipta“² Vær ætlum að það sé satt, að til hafi verið slíkr æðisflokkur eptir Gretti, en þessi ætlum vér sé síðar gjörðr, nema ef til vill upp-

¹) „Norðr á Jaðar“ er í Hólaútg. en það er rángt þegar farið er úr Þrándheimi, og er annaðhvort að segja suðr eðr austr, og svo hefir útg. 1853.

²) En niðrlagið er: „nú hefir gíld með göldrum, gunnelða bór unnið, róm eru ráðin grimmu, rein afgömul steina“ — og er mætavel kvæðið.

hafið og niðrlagið, en hitt er ólíkt kveðskap Grettis, og sízt ætlandi að hann mundi eigi kveða betr í þeim þrautum, sem hann þá var í staddr. En þessar vísur eru stíðar; þar við bætist, að þeim kemr illa saman við söguna. Í fyrsta erindinu er þar getið berserkjadrápsins, og vígs Hjarranda, Bjarnar og Gunnars. Þetta fer vel, en í næsta erindi er nefnd útkoma hans, og sagt hann kæmi út í Dýrrhólmi (Dyrhólum fyrir anstan?) og að Torfi Vèbrandsson byði honum bardaga, en þeir yrði skildir og gæfi Torfi honum hest að skilnaði. Hvar þetta á við, eðr hver þessi Torfi var, vitum vèr eigi, en á sambandinu má sjá, að þetta muni vera eitthvert rángminni í stað sögunnar um Söðulkollu og vísur Grettis, en Grímr hét eigandi Söðulkollu („heim reið eg hryssu að Grími“). Því næst kemr í vísunum viðreign hans við Þorfinn Arnórsson, er hann nefnir „þegu sterkr svaðilverka“. Nú var Þorbjörn yxnamegu Arnórsson, og ætlum vèr að víxlað sè þorfinni fyrir Þorbjörn. Í kvæðinu stendr því í röð: útkoma Grettis í Dyrhólmi, viðreign við Torfa Vèbrandsson og hestgjöf hans, en þar næst viðreign við Þorfinn Arnórsson. En hið samsvarandi í sögunni er: útkoma Grettis í Hvítá; Söðulkollu vísur, og víg Þorbjarnar yxnamegns Arnórssonar; má af þessum samburði sjá, að vísurnar eru varla annað en afbökun úr sögunni. Þó getr í upphafi Ljósvefníngasögu um Þorfinn nokkurn, son Arnórs í Reykjahló, og ræð hvorgi þeirra Grettis á annann; í kvæðinu segir og hið sama: „Áræði brást eyði orma setra“; en í Ljósvefníngasögu er margt úngt, og má vel vera að þetta sè sett eptir vísunum.

Nú kemr þarnæst að segja frá sektarvetrum Grettis hér á landi, og skulum vèr nú telja ár fyrir ár þá 15 vetr, sem Grettir var í sekt hér á landi (1016—1031). Grettir fór um haustið vestr á Reykjahlóla, og var hann þar með Þorgílsi Arasyni hinn fyrsta sektarvetr sinn (1017). Kemr sagan hér saman við Fóstbræðrasögu, því þeir voru þar allir samt: Þorgeir, Þormóðr og Grettir. Um sumarið 1017 á alþingi voru þíngsóknir útaf vígi Þorbjarnar og Atla; fór svo, fyrir tilhlutun Skapta lögmanns, að Þorbjörn féll ógildr, en bætr komu fyrir víg Atla. Frá Reykjahólum fór Grettir um vorið 1017 vestr til Ísafjarðar. Þá var það, að Ísfríðingar tóku Gretti og leiddu til hengingar, en Þorbjörg digra barg honum¹. Kvæðið Grettisfærsla var þá orkt.

¹) Grettir getr þessa þakklátlega í nokk slumum, og kennir Þorbjörgu „reyni-

þaðan fór Grettir og var hinn annann sektarvetr sinn í Ljáskógum (1018). Nú drógu Hrutfirðingar her saman og varð Grettir þaðan að fara; byrjar nú fjallalf Grettis og viðskipti hans við Hallmund og aðra landvætti, og er það allt fróðlegast og fornast af æfi Grettis. Grettir fór fyrst um sumarið suður á land til Skapta lögmanns á Hjalla og Þórhalls Ásgrímssonar í Túngu. Á því sjáum vör, að Ásgrímur Elliða-Grímsson hefir þá verið dáfinn, en vör höfum síðast sögur af honum 1012, og hefir hann því andazt á vetrinum 1012—1018. Þaðan fór Grettir norður á Kjöl, og faun fyrsta sinni Hallmund, er þá nefndist Loptr. Þetta gjörðist allt um sumarið 1018. Nú koma þarnæst vetr þeir þrír, er Grettir var á Arnarvatnsheiði (1018—1021), í grend við alla þá landvætti og tröll, sem bjuggu þar í jöklunum í kríng, en þar upp og norður af Borgarfirðinum er einsog miðbik fyrir öllum landvættasögum íslenskum. Fyrsta vetrinn er Grettir var á heiðinni (1019) drap hann Grím skógarmann, er Hrutfirðingar höfðu sent til höfuðs honum. Annan vetr (1020) sendi Þórir í Garði Rauðskegg til höfuðs Gretti. Rauðskeggr var tvo vetr hjá Gretti, á hinum síðara vetri drap Grettir Rauðskegg. Um sumarið eptir (1021) gjörði Þórir her að Gretti, og hafði 80 manna í för. Það var hið mesta þrekvirkir Grettis, að verjast einn 80 manns, enda veitti Hallmundr honum. Þessa getr Hallmundr í æfirrápu sinni, og getr þess, að 18 lágu eptir af Keldhverfingum. Mikið hefir menn greint á, hvort þetta muni hafa svo til borið, en þetta er jafnt sem fleira, er af Gretti segir, að það gengr yfir burði mennskra manna, og því fremr nú, þar sem Hallmundr var með, sem var bergbúi og bjargvættir. Um hríð dvaldi nú Grettir í helli Hallmundar í Baldjökli, og kvað um Hallmund flokk¹. Nú voru liðnir þeir þrír vetr, er Grettir var á Arnarvatnsheiði, og fór hann nú „um haustið“ suður á Mýrar (1021). Hér kemr nú enn ein saga til samanburðar, en það er Bjarnar saga Hítðælakappa, er þá bjó í Hólmi, og reynist enn, að Grettissögu ber vel saman við aðrar sögur jafnan. Í þetta mund segir að hæfist deilur þeirra Þórðar Kolbeinssonar í Hítarnesi og Bjarnar, og eptir Bjarnarsögu

runn, lofgróinn laufi sæmdar“, og „tveggja handa hjálp Sifjar vers“, en reynirinn trúðu menn að væri björg Þórs.

¹) Stefið er: „Hátt stígr höllum fæti Hallmundr í sal fjalla“. Til er nú fornlegt kvæði: „Bergbúa þáttur“, náskýlt kvæði þessu.

stendr þetta heima, að hann var þá kominn út fyrir tveim vetrum úr Noregi, og voru nú byrjaðar deilur hans og Þórðar Kolbeinssonar. Þeir Grettir og Björn Hítðælakappi urðu beztu vinir, og reyndu þeir frækleik sinn; hefir í fyrndinni mjög verið orð á gjört afraunum þeirra; í Grettissögu er og vísað til sögu Bjarnar, að þeir kallaðist jafnir að íþróttum; en þetta er í þeim hluta af sögu Bjarnar, sem nú er glataðr, og mun þar án efa hafa verið getið veru Grettis í Fagraskógarfjalli; en Grettir er sagt að hafi gengið næst Ormi Stórolfssyni og Þórálfi Skólmssyni að afli, og er á sögunni auðsèð, að hún vill hafa samjafnað afraunum þeirra Grettis og Bjarnar við afraunir þeirra Orms og Þórálfs; enda segir margt af afraunum þeirra Grettis, sem mennskum mönnum mundi óvinnandi, sem það, að þeir hafi í einu lagzt ofan eptir Hítará allri, frá vatni til sjávar, en það er látt á þingmannaleið, en áin stórgrytt víða, og ekki vel fallin til sunds. Enn sýna menn og menjar af brú þeirri, er þeir eiga að hafa lagt yfir ána, en það eru björg, svo að það er fyrir tröll en ekki menn að þoka þeim úr stað. Þessir 3 vetr, sem Grettir var í fjallinu, eru nú taldir svo: hinn fyrsta (1022) voru honum engar atfarir veittar. Um haustið (1022), er hann hafði einn vetr í fjallinu verið, var það, að Gísli fékk hyðingu sína af Gretti. Þessi maðr var sonr Þorsteins Gíslasonar, er Snorri lét drepa, og var því af Gíslúngætt í Borgarfirði, en Gísli hinn, er drepinn var í Heiðarvígum, var Þorgautsson, en þó náskyldr þessum nafna sínum. Þetta var og 8 vetrum eptir Heiðarvíg, og sèst og á því, að maðrinn er allr annar. Þessi saga er eins og fleira um Gretti, að það er ofraun mennskum manni: elting Gísla alla leið frá Fagraskógarfjalli og út að Hafsfjarðará. Annan vetr var Grettir enn í fjallinu (1023) og varð ekki til tíðinda; en hinn þriðja og síðasta vetr (1024) var það, að Mýramenn drógu her að honum, og barðist Grettir einu við 30 manna í Grettisodda, sem síðan er kallaðr. Þessi saga er og merkileg í því, að þar eru nefndir höfðingjar þeir, sem þá voru uppi á Mýrum; þó er margt athugavert við það. Nefndr er þar meðal annars Steinólfr Þorleifsson úr Hraundal; hann er nefndr í Landn. 2. 4, og sagt þar, að Hraundælir sè frá honum komnir; en þessi Steinólfr hlýtr að hafa lifað allt að 100 árum fyrir Grettis daga, því faðir hans nam land „að leyfi Skallagríms”. Þórarinn á Ökrum er sagt í Grettlu að þá væri „gamall maðr mjög”. Hann hefir þá hlotið að vera dauðr fyrir laungu, því hann var leysingjason

Dala-Kolls, og Þorgils Íngjaldsson, bróðurson Þórarins¹, hefir og varla getað lifað fram á þenna tíma. Nú er að tala um aldr Arnórs jarlaskálds, sem hér kemr fyrst við sögur. Það er tæpt að hann hafi þá getað verið svo vaxinn maðr, sè það rétt sem vèr höfum talið til eptir Bjarnar sögu Hítðælakappa, að Björn Hítðælakappi hafi farið utan 1007, og Þórðr Kolbeinsson eptir því fengið Oddnýjar 1010, þá getr Arnór ekki verið fæddr fyr en 1011, og hefir hann því í mesta máta verið á þrettánda vetr, er þessi atfór var gjör að Grettii. Vèr ætlum og fráleitt að Arnór hafi verið eldri, en líkast til yngri; því hann kemr ekki við sögur fyr en eptir 1040, að hann orkti um Orkneyínga jarla, og 1046 um þá Magnús góða og Harald Sigurðarson, og lifði framýfir 1073. Flest þessi nöfn, sem í sögunni standa, eru því fremr sett eptir hugarbúrði en eptir því, hverir þá voru uppi. Sumarið eptir „um þíng“ fór nú Grettir burt af Mýrum. Vel kemr þetta heim við sögu Bjarnar, því eptir henni var það um haustið, hið sama sumar, að Björn var veginn, svo þar af sèst, að ekki má þoka um svo mikið sem einn vetr sektarárum Grettis, án þess að allt truflist. Nú kemr þar næst enn eitthvað hið forynjulegasta af fjallalífi Grettis, en það er vera hans í Þórisdal. Um sumarið (1024) er nú sagt hann hafi enn verið með Hallmundi, vin sín-um. En um haustið gekk hann upp á Geitlandsjökul og kom niðr í Þórisdal, og var þar um vetrinn 1025; en enginn veit, hvorki áðr nè síðan, hvar þessi Þórisdallr er, og hefir hann jafnan verið hulinn sjónum mennskra manna, enda bjuggu þar í Grettis tíð blendíngar og hálftröll; Grettir hyggyum vèr og að sè hinn fyrsti og síðasti, sem þar fastaði um lángeföstu. Fátt er mönnum jafn-tíðrætt um, sem veru Grettis í Þórisdal. Úr Þórisdal fór Grettir suðr um land og svo til Austfjarða; var hann í þessari ferð um sumarið (1025) og vetrinn (1026). Þáðan fór hann „aþr hið nyðra og dvaldist á ymsum stöðum“, unz hann kom í nánd við bygð Þóris í Gardi, og lá um sumarið (1026) á Möðrudals-heiði og Reykjaheiði. Þá var það, að Þórir safnaði enn mönnum

¹) Það er rángt í útg. 1853, að sagt er: „bróðurson Þórðar“ (Kolbeinssonar) (sjá Landn. 2. 4.); í Hóla útg. er þetta rétt; þó hyggyum vèr, að Þórðr Kolbeinsson hafi verið af þessari sömu Dala-Kolls eðr Haddingja-ætt. Rángt er og, er nefndrer Þorgeir Þorhallsson úr Hítardal, fyrir Þórhaddsson (Landn. 2. 4). Þórhaddr í Hítardal var, seni kunnugt er, sonr Steins mjögsíglanda.

að honum, en Grettir gabbaði lið hans. Þá kvað Grettir vísur sínar: „Ríðkat ek rækimeidum“, og: „Hnekki eg frá þar er flokkar“, og enn vísu til dóttur Þóris, er hann kom heim á bæ hans. Fór nú Grettir haldu höfði, og um vetrinn 1027 var hann á Sandhaugum (ekki „Sauðhögum“) í Bárðardal nálægt Eyjadalsá og gekk þar í forsinnum um jól eðr í árslokin 1026; þessa getr Grettir sjálfur í vísu sínum¹. Um sumarið eptir (1027) fór Grettir úr Bárðardal, og kom á Möðruvöllu. Á þessum stað hefir sagan rángt að mæla, að Guðmundr ríki hafi þá verið á lífi, því hann var þá andaðr fyrir tveim vetrum, eðr á þeim vetri, sem sagt er að Grettir væri í Þórisdal; en það er þó mjög sjaldan að Grettlu skeiki, þar sem um markverðan viðburð er að tefla, sem andlát Guðmundar ríka. Það var Eyjúlfr halti, sem í þetta mund hefir búið að Möðruvöllum; en hann ræð Gretti að fara í Dráangey. Þetta sama sumar (1027) kom Grettir til Bjargs, og hafði hann þá farið hrínginn í kríngum allt land að kalla. Hér kemr sagan enn saman við aðrar sögur. Þar segir svo: „þar frètti hann víg Þorsteins Kuggasonar; hafði það orðið um haustið áðr en Grettir fór til Bárðardals“ (Gr. s. kap. 77). Þetta er mjög merkilegt, og höfum vér á þessum eina stað vissu fyrir vígi Þorsteins Kuggasonar; segir hér, að það yrði um haustið 1026, því þann vetr hinn næsta (1027) var Grettir í Bárðardal, sem vér nú höfum talið. Allir þekkja ummæll Halldórs Ólafssonar í Hjarðarholti, litlu fyrir páska 1026, að fyr mundi Þorkell Eyjúlfsson spennna þaunglana á Breiðafirði, og öxi hins versta manns standa í höfði Þorsteini, en að þeir mundi kúga af honum Hjarðarholtsland. Þessi spá rættist fljótt. Fám dögum síðar drukknaði Þorkell, en af Grettlu sjáum vér að Þorsteinn var veginn (Gr. s. kap. 68) haustið á eptir. Í annálum íslenzkum í öllum beztu handritum er víg Þorsteins sett 1027; vér ætlum þó, að reiknifngr Grettissögu sé réttari, enda þó munrinn sé ekki mikill, er þar og nákvæmast til-

¹) Skyldu ekki bæði þessar vísur og ymsar aðrar, sem eru tilfærðar sem lausavísur, vera úr dróttkvæðum æfiflokki Grettis um sjálfan sig? Það má telja ölls um 20 vísur, sem hafa drápusvip á sér, einsog sé þær orktar síðar, en ekki lausavísur, og er í þeim fölgju mestöllu æfifloka Grettis. Þar segir til að mynda: „orð lék á því forðum“, og þar á borð við, og mundi ekki svo kveðið að orði, ef það væri lausavisa, orkt um leið og viðburðinn varð. Þó eru margar af vísu Grettis lausavísur, en þar má flestar auðveldlega skilja að.

tekið um víg hans og sagt það yrði um haust. Grettissögu lendir og í öðru saman við Laxdælu á þessu bili, en þar ber þeim miðr saman. Það segir svo, að Grettir ríði suðr í Norðrárdal á þessu sumri (1027) og vildi hefna Hallmundar, en frætti þá að Grímr væri fyrir „tveim eðr þrem vetrum á burt þaðan“, en Grettir hefði því svo seint spurt þessi tðindi „að hann fór huldu höfði þá tvo vetr (1026—1027), og þann hinn þriðja, er hann var í Þórisdal“. Af þessu er að sjá, sem Grímr hafi farið af fjöllunum 1024—1025, og þar við kemr heim það sem Grettla segir að framan, að Grímr kæmi á Arnarvatnsheiði „skömmu eptir“ að Grettir var farinn þaðan vestr á Mýrar (1021), og yrði því víg Hallmundar litlu síðar, en þeir Grettir skildu síðast (1024). Sagan um þenna Grím við Grímsvötn er nú mjög forneskjukend, og heyrir víst öllu fremr til landvættasögu landsins; en hann sögðu menn að yrði Hallmundi að bana. En við þessa sögu hefir blandazt sagan um Grím skógarmann, sem drap sonu Eiðs í Ási og Þorkell Eyjúlfsson sókti heim, og sem Þorkell kom utan; en það var, sem í Laxdælu segir, meðan Þorkell var enn í förum, áðr en hann setti Guðrúnu, og hefir það því verið fyrir 1016 eða, ef menn vilja telja svo, fyrir 1007, hafi Guðrún gípt Þorkeli á þeim vetri, sem vðr nú helzt höldum. Það er því auðsætt, að það er á engan hátt unnt að fella það við tímatalið í Grettissögu, því bæði sekt Grettis og svo viðskipti hans við Hallmund varð, sem vðr nú höfum talið, allt síðar en þetta. Vðr ætlum því, að sagan um Grím við Grímsvötn, sem vo Hallmund, eigi alls ekki við sögn Gríms, er Þorkell Eyjúlfsson átti við, og gæti það þó ekki komið saman, þó menn setti svo, að Þorkell hefði tekið Grím með sðr utan þegar hann fór sína síðustu ntanferð (1024), því vðr höfum af Grettissögu sögur um, að Hallmundr var á lífi það sumar.

Nú er því næst í Grettlu, að einum vetri er sleppt svo að hann er ekki nefndr, en auðsðð á frásögninni að einn vetr leið á milli, frá því Grettir fór úr Bárðardal (um vor 1027) og þar til hann um haust fór út í Drángey, því eitt sumar mundi ekki hafa hrokkið til allra ferða Grettis, sem getið er á þeim misserum. Þenna vetr (1028) hefir Grettir verið á fjöllunum milli Dala og Borgarfjarðar. Á því bili varð viðreign þeirra Þórodds Snorrasonar og Grettis. Í sögunni segir, að Snorri hefði lagt sæð á Þórodd eptir víg Þorsteins Kuggasonar, en frekara vitum vðr

ekki af þessu. Af Grettlu er að sjá, sem Þóroddr hafi verið úngr er þetta var, en vèr vitum af Eyrbyggju að hann hefir þá verið kominn yfir fertugt, því hann var 12 vetra er fundrinn varð í Álptafirði 997. Sögn Grettlu má þó koma heim við Noregs-konúngasögur. Þóroddr var einn þeirra, er fór utan til gislingar til Ólafs konúnga sumaríð 1025, og höfum vèr síðan sögur af honum í Noregi. Það var vetrinn 1027 öndverðan, þann sem konúgr sat síðastan í Þrándheimi (Fornms. IV. kap. 137) að Þóroddr fór austr á Jamtaland, og til Íslands „sumaríð eptir“ (1027), rétt á undan því að Ólafr helgi fór leiðangrinn mikla suðr til Danmerkr; því getr það allvel komið heim, að Þóroddr hafi átt við Gretti um sumaríð 1028, og er helzt að ráða á sögunni, sem fundr þeirra Grettis hafi þá orðið, því litlu síðar fór Grettir aptr norðr.

Nú byrjar hinn síðasti kafli af æfi Grettis, eðr Dráangeyjar-vefr hans (1028—1031), þá var Illugi bróðir Grettis „fímtán vetra gamall“ (fæddr 1013). Þegar Grettir kom í Dráangey segir í sögunni, að hann hefði „fímtán vetr eðr sextán í sekt verið, að því, sem Sturla Þórðarson hefir sagt“ (Gr. s. kap. 72). Eptir tali sögunnar geta það ekki verið nema 12 vetr (1016—1028). Vèr getum eptir sögunni rakið, ár fyrir ár, þá þrjá vetr, sem Grettir var í Dráangey; hann kom þar seint um haust, og var þar svo „um vetrinn“ hinn fyrsta (1029) að þeir gátu ekki komið honum burt. Um vorið, er hann hafði einn vetr verið í eyjunni (1029), fór hann á Hegranesþíng. Þá setti Hafr grið. Þvínæst segir (kap. 78) að á „Áliðnu sumri“ fór Þorbjörn aungull sína fyrstu ferð til Dráangeyjar. Því næst var Grettir enn vetr í eyinni svo að ekki varð til tðinda (1030). En er Grettir hafði verið „tvo vetr“ í Dráangey (1030) var það, að eldr hans slokuði og hann syndti til Reykja (kap. 79—80). „Þetta sumar“ (1030) kom Hæringr til Íslands, og fóru þeir Aungull þetta haust enn til Dráangeyjar. „Sá Grettir þenna vetr“ (1031) í Dráangey, og var það hinn þriði. Nú segir í sögunni ennfrems: „Á þessum misserum andaðist Skapti lögmadr Þóroddsson; var Gretti það skaði mikill, því að hann hafði heitið að ganga fyrir um sýknu hans, þegar Grettir hefði tuttugu vetr í sekt verið, en sá var hinn níttjándi sektar hans, er nú var frá sagt um hríð. Um vorið andaðist Snorri goði, og margt bar til tðinda á þessum misserum, það sem eigi kemr við þessa sögu“ (kap. 78). Á þessu sjáum vèr, að Snorri andaðist um vorið 1031,

en Skapti að líkindum litlu fyr; hær segir og, að þessi vetr (1031) væri hinn nítjándi sektarvetr Grettis, en eptir voru tali og svo sögunnar var það hinn fimtándi. Á þessu þingi varð Steinn lög-sögumaðr, og deildu menn þar um sekt Grettis. Orðin eru nokkuð óljós; þá lögmaðr rannsaka „hvort það væri af hinum tuttugustum tólf mánuðum, er þá var af sumrinu síðan hann var sekr gjör, en það varð svo“. En þórir í Garði færði til: „að Grettir hafði komið út að áliðnu sumri, og hafði eigi hær á landi það í sekt verið, og urðu þá nítján tólfmánuðir, og þrem fátt í, er frá því alþingi voru, og til þess er Grettir kom út um haustið, er hann hafði hær í sekt verið“. Deilan var því um: hvort telja skyldi sektina frá því Grettir kom út, eðr frá því hann var sekr gjör. En Grettir var sekr gjör á alþingi, og þetta gjörðist að sömu jafn-lengd á alþingi, svo það er kynlegt að lögmaðr skyldi þurfa rannsaks um, hvort komið væri á tuttugasta ár eðr eigi, því það hlaut að standa á ári, ef sektin var talin, sem eðlilegt var, frá þingi til þings; en svo er að sjá, sem lögmaðr vildi telja frá sumarmálum. Vær höfum að framan minnst á torveldleikann við að fella saman frásögu sögunnar við þessa 20 ára sekt, og gjörist ekki hær þörf á að ítreka það. Þetta haust um vetrnætr (1031) var Grettir veginn, á sextánda sektarári hans¹ eptir sögunni, en á hinu tuttugasta eptir æfitali Grettis.

Ef vær nú drögum saman í eitt, þá má skipta sektarárum Grettis í 5 kafla: tveir hinir fyrstu vetr á Reykhólum og í Ljá-skógum (1016—1018); þrír á Arnarvatnsheiði (1018—1021); þrír á Mýrum (1021—1024); fjórir vetr er Grettir ferðaðist kringum allt land og svo vetrinn í Þórisdal (1024—1028); og síðast þrír í Dráugey (1028—1031). Æfital Grettis eptir sögunni verður svo: hann drap Skeggja 15 vetra; glímdi við Glám 18 vetra, eðr á 19da vetr; féll í sekt tvítugr (1016) og var 15 vetr í sekt (1016—1031); setjum vær þetta svo að menn geti haft það til samanburðar við hitt, sem getið er á undan.

Spesarþáttur er í öndverðu alls annars kyns en Grettissaga, og mun í öndverðu ekki hafa heyrt þeirri sögu til, en er síðar settur aptan við söguna, á sama hátt, sem þáttur Bolla aptan við Laxdælu, nema hvað Spesarþáttur er nú orðinn svo samgróinn við söguna, sem vær nú höfum hana, að ekki er hægt að skilja hann

¹) Vær teljum frá alþingi til alþingis.

frá, án þess að slíta sundr í miðju efni, svo náttvinnaðr er hann við hefudina Grettis. Ef vèr nú viljum gá að, hvar sagan muni í öndverðu hafa endað, þá ber 91. kaþtulin (kap. 87 í útg. 1853) það með sér, að hann hefir verið í niðrlagi sögunnar, en þar er sagt frá greþtran Grettis og lyktum vígsmálanna á alþingi 1032, og endar með ættartölum sem vant er. Niðrlagið er: „margir menn eru frá honum (Skeggja skammböndung) komnir“. En því næst segir frá utanferð þorbjarnar aunguls og frá vígi hans í Miklagarði; hvort sem nú þetta ekki í öndverðu hefir heyrt til Grettissögu sjálfri, sem oss þó þykir ólíklegt, því Sturla sjálf telur það þrennt Gretti til ágætis: að hann var allra manna vitrastr, allra manna sterkastr og að hans var hefit í Miklagarði; eða þá hitt, að sðar, þegar samsteypan var gjör, hefir því verið skotið aptrfyrir og bundið við Spesarþátt. Ástabrögð þeirra Spesar og Drómundar eru hin sömu, sem koma fyrir í mörgum sðari man-sögum¹; þó kemr þátrinn allvel heim við tímatal, um veru Haralds Sigurðarsonar í Miklagarði og að 16 vetr væri þá liðnir frá vígi Grettis er Haraldr kom til Noregs. Þetta er þó því að eins rétt, að talið sè frá 1047, er þeir voru konúngar ásamt: Magnús og Haraldr. Fyrst var þorsteinn „tvo vetr“ í Miklagarði, eptir að hann hafði fengið Spesar, en sðan 9 vetr í Noregi, áðr Haraldr kæmi í land. Þetta eru 11 ár (1036—1047), en víg Aunguls varð, sem telja má af sögunni, tveim vetrum eptir víg Grettis, eðr 1033.

Aðra sögu en Grettissögu höfum vèr ekki úr Húnavatnsþingi, og úr Skagaflrði heldr enga. Úr Eyjaflrði höfum vèr tvær; tókum vèr fyrst Valla-Ljóttissögu. Ilún gjörðist, eptir sem næst verðr komizt, á árunum 1007—1010, nema upphaf sögunnar (kap. 1—2) sem gjörðist í heiðni. Það eru deilur Svarfdæla og Guðmundar rfka sem sagan hljóðar um. Þeir voru þrír bræðr, synir Sigmundar Karlssonar rauða: Hrólfr, Halli og Böövar. Þegar sagan hefst var Halli 14 vetra, að sagan segir; „þá bjó Eyjúlfr á Möðruvöllum og Guðmundr sonr hans var með honum“, og litlu sðar segir: „þá bjó Víga-Glúmr að þverá“ (kap. 1). Sðan er þess getið, að Halli var 17 vetra, og kvongaðist, en „litlu sðar drukknaði Eyjúlfr Valgerðarson í Gnúpufellsá“ (kap. 2). Vèr sjáum því, að sagan hefst um 980—985. En nú verðr hlaup í

¹) Svo sem þar sem segir frá ástum Tristrams og Ísondar.

sögunni, og líða vel 20 vetr áðr hefst á ný. Með þeim ættmönnum Ljótólfs goða og Þorsteins svarfaðar hafði jafnan verið fjandskapr, og svo var enn. Halli Sigmundarson, sem ýmist er kallaðr Eyglu-Halli eðr Hreðu-Halli, tók af Ljóti hálfa mörk fyrir helgidagsbrot; þá segir svo í sögunni: „að kristnað var fyrir litlu landið (kap. 4). Þetta verðr enn nánar tiltekið. Því á sömu misserum, um leið og sagt er frá vígi Halla, segir svo: „að þá voru aftekin hólmgangulög öll og hólmgangur“ (kap. 5). Þetta hefir því ekki gjörzt fyrir 1006, því það ár vitum vèr af Gunnlaugs sögu ornstúngu að hólmgangur voru afteknar. En þó mun réttast að setja þetta svo nálægt kristni sem verðr. Ljótr drap Halla um vetriunn eptir að Halli hafði sektan hann; og setjum vèr það 1007. Guðmundr ríki sókti vígsmálið á alþingi um sumarið eptir (1008); þetta sama sumar kom út Bøðvar, bróðir Halla, og Bersi sonr Halla. Af því að Halli átti þá vaxinn son, sem nú kom út úr siglíngu, sjáum vèr hvað langt hlaupið í sögunni hlýtr að vera, því Halli kvongaðist litlu fyrir andlát Eyjólfs á Möðruvöllum. Um vetriunn eptir voru þeir báðir drepnir af þeim Svarfdælum, þeir Bøðvar og Bersi Hallason. En litlu síðar gjörði Guðmundr ríki atföur að Ljóti; tók þá Ljótr af honum spjótið gullrekna. Um sumarið á alþingi (1010) var sætt á málin, og lýktadi með því deilum þeirra Svarfdæla og Guðmundar ríka. Hèr er enn til samninda, að Ljótr sendi einn af þeim, sem verið hafði að vígi þeirra Bersa og Bøðvars, á fund Hermundar Illugasonar, og styrkir það þetta tal. Vèr höfum að framan (bls. 290) getið þess, að Valla-Ljótr var ekki sonr Ljótólfs goða, heldr var hann Bersason eðr Álfsson. Ríki Valla-Ljóts hefir verið um aldamótin 1000; hann mun hafa verið vel miðaldra maðr, er saga hans gjörðist. Ekki kemr hann þó við Ljósveitnínugasögu, nè brennumálið í Njálu. Vèr getum ekki með vissu ákveðið, hvað lengi hann hefir lifað, nema það þykir oss efalaust, að hann hafi andazt fyrir 1030, og líklega fyr en Guðmundr ríki, ella mundi hans getið í sögum þeim, sem vèr höfum að norðan; og það mun því varla vera efamál, að það er rángt, sem segir í þætti Bolla Bollasonar, að hann væri þá á lífi er sagt er að Bolli hafi norðr farið.

Ljósveitnínga saga er mest úr Eyjafríði, og af Guðmundi ríka; megnið af þeirri sögu gjörðist síðar en Valla-Ljóts-saga; þó hefst sagan nokkru fyrir kristni, en það eru þó ekki nema lansir smáþættir, og þó allt af Guðmundi ríka. Fyrst hefst sagan

með því að segja frá deilum Þorgeirs Ljósvefníngagöða við sonu sína; og er minnst á það að framan (bls. 403). Þetta ætíð vèr hafi gjörzt um 990, eptir að Guðmundr ríki hafði nýtekið við ríki. Víst er það, að það varð meðan Hákon jarl var enn á lífi (Ljósvs. kap. 2). Málnum lyktaði á Fjósatúngþingi. Þessi er hinn fyrsti þáttur Ljósvefníngasögu, og segir frá því kap. 1—4; en þá kemt enn nýtt efni, og segir frá því, er Sörli Brodd-Helgason fækk Þórdísar dóttur Guðmundar, fyrir meðalgaungu Þórarins Neffjúlssonar. Vèr höfum (bls. 407) getið til um aldr Sörla, og ætíð vèr að hann hafi fengið Þórdísar heldr eptir en fyrir 1000; en þó hefir það eflaust verið á þessum árum (Ljósvs. kap. 5). Því næst er í sögunni um viðskipti þeirra Ófeigs í Skörðum og Guðmundar ríka (kap. 6—7), en það er lítilt kalli, og er ekki hægt að miða hann við tímatal, nema hvað vèr höldum að það sem þar er sagt hafi gjörzt um sama leiti og hitt, sem á undan er komið, og víst er það, að það stendr á réttum stað í sögunni, að það er sett fyrir framan deilur Guðmundar við Þorkel Geitisson, því þessa sögu um Ófeig ber að álfta sem inngang eðr atdraganda til þeirrar sögu. Eptir að þessu er lokið byrjar nú höfuðsagan, og má segja að hún deilist í fjóra þætti: víðreign Guðmundar ríka við Þorkel Geitisson (kap. 8—12); því næst deilur Guðmundar við Helga Þórisson út af nði þeirra Þóris og Þorkels háks (kap. 13—18); það nð hafði sín upptök af því sem í Njálu segir (kap. 120), að Þorkell hákr hafði með bræðrum sínum barizt við Guðmund á Ljósvefníngaleið, og hafði Guðmundr ósigr, og báru þeir síðan illmæli á hendr Guðmundi þeir Þorkell og Þórir. Þá byrjar að segja frá vígi Þorkels háks, og nær sá kalli til dauða Guðmundar ríka (kap. 17—21). En síðasti og lengsti kallinn er um hinar miklu og lángvinnu styrjaldir, sem um daga Eyjúlfs halta risu upp milli Ljósvefnínga og Eyjúlfs; báru Ljósvefníngar hatr til Möðruvellínga útaf vígi Þorkels háks; hlaut þar af víg Kodráns, sonar Guðmundar ríka, og elnaði þaðan af sú styrjöld enn frekar. Þessi hinn síðasti kalli liggir allr fyrir aptan lok sögualdar vorrar (eptir 1030). Vèr skulum nú í fáam orðum nefna hvern af þessum köflum, og ákveða, sem verðr, á hvaða tíma það hafi gjörzt, og munum vèr sjá, að allir þessir þættir standa í sögunni í rétttri röð; en þó þeir sè að frásögninni til sundrlausr, þá er þó í þeim fólgin öll ælisaga Guðmundar ríka, og er því þessi saga allmerkileg, og víðburðirnir einhverir hinir mestu, sem í

sögum vorum koma fyrir, þar sem slíkr höfðingi, sem Guðmundr ríki, átti hlut að máli. Deilur þeirra Þorkels Geitissonar og Krossvíkínga við Guðmund ríka hlutust, sem kunnugt er, út af Vöðn-Brandi. Þetta mun hafa gjörzt skömmu eptir kristni, sem vèr ráðum af því helzt, að málin lyktuðu með því að Þorkell fékk Jörunnar, dóttur Einars að þverá, en hún var það, sem sættum kom á þar eystra milli þeirra frænda Hofsverja og Krossvíkínga, sem ekki má ætla að sðar hafi orðið en svo. Jörunn var og, sem vèr fyr höfum minnst á, gipt Þorkeli þegar Grímr Droplaugarson drap Helga Ásbjarnarson (bls. 406). Vèr ætlum því, að þessar deilur hafi orðið vetrna næstn eptir að kristni var lögtekin, og hafi útkljáðzt á alþingi svo sem 1003—1004. Þetta kemr og heim við það, sem vèr af Ölkofraþætti vitum um aldr Skegg-Brodda, sonar þeirra Jörunnar, að hann væri um tvítugt á efstu árum Guðmundar ríka.

Nú verðr nokkuð bil í sögunni, frá því að þessum málum var lokið við Austfirðinga, og þángaðtil Guðmundr hóf að reka fjandskapar á þeim þóri Helgasyni og Þorkatli hák, fyrir nð þeirra. Bardaginn á Ljósvetningaleið var upphaf þessa, en hans getr ekki í Ljósvetningasögu; en vèr sjáum af Njálu, að hann varð fyrir 1011, því Þorkell hákr hafði skrifað þá orustu á skjöld sinn; má ætla að það hafi orðið um 1008, en þaðan spratt nðtð um Guðmund ríka nm ragmennsku. Vèr vitum af Njálu, að Guðmundr hafði enn ekki rekið þessarar svívirðingar á þingi sumarið 1011, sem vel má ráða af orðum Skarphèðins, en skömmu sðar ætlum vèr þó að gjörzt hafi þingdeilur þeirra þóris og Guðmundar, sem og sèst á því, að jafnharðan á eptir, eðr á sömu misserum, sem af sögunni má ráða, drap Guðmundr Þorkel hák. Þetta ætlum vèr óbyggjandi; en nú segir svo á alþingi, að þórir Helgason bauð á þinginu hólmgaungu Guðmundi ríka, en Vigfús Víga-Grímsson vildi bjóða hólmgaungu Einari á þverá. En nú segir í Gunnlaugssögu, að hólmgaugur væri með lögum afteknar árið 1006. Fráleitt er, að þessar þingdeilur þeirra þóris og Guðmundar hafi gjörzt fyrir þann tíma; líkara er hitt, að það sè ofhermt í Gunnlaugssögu, að hólmgaugnr hafi með öllu þetta ár verið úr lögum teknar; enda er sú saga nokkuð ótrúleg, og röskuðust mjög við það dómar fornmanna. Það mun og mega sinna þess fleiri dæmi, en þetta eina með þóri, að hólmgaugur voru háðar á Íslandi laungu eptir þenna dag. Næsta stórvirki Guðmundar ríka

var að drepa Þorkel hák, og varð það þegar á eptir það, sem nú var getið. Vær getum heldr ekki ákveðið með vissu árið, nær það gjörðist, nema hvað það fyrir víst var eptir 1011, og það ekki allfám vetrum, því málið Þóris kemr þar á milli, en það stöð yfir í nokkra vetr. Í sögunni sjálfri er frásögnin ógreinileg; ekki verður neitt ráðið af því, að nefndr er eptir víg Þorkels háks Halldór son Guðmundar, en hann fëll í Brjáns-orustu á páskum 1014, og ætti eptir því víg Þorkels að hafa orðið fyrir 1014, en það mun þó fjarri fara. Halldór Guðmundarson er og í sögunni nefndr á þá leið, sem hann væri þá barn að aldri, en þó vitum vér að hann var vaxinn maðr og í siglíngum sumarið 996; mun því ekki neitt vera að henda reiður á þessu, enda stendr það og laust við aðalefnið, og truflar því ekki í neinu. Svo er og að sjá á sögunni, sem andlát Guðmundar ríka hafi ekki orðið laungu eptir dráp Þorkels. Það mun ekki fara fjarri, þó vér setjum þíngdeilur þeirra Þóris og Guðmundar um 1014, en víg Þorkels háks 1015; en andlát Guðmundar ríka varð 1025. Þá ætlum vér Guðmundr hafi verið um sjötugt (955—1025, bls. 394). Eptir dauða Guðmundar lýkr nú í raun rëtttri þessari sögu, að því leiti sem hún ber hans nafn, og er svo í sumum handritum, að sagt er í fám orðum að eins frá hinum sðvari deilum Eyfirðínga og Ljósvetnínga, og það látið vera sem niðrlag sögu Guðmundar.

Ekki getum vér með fullri vissu tiltekið hvað langt hlaup að nú verður í sögunni, frá dauða Guðmundar, og til þess að hófust þessar styrjaldir milli Eyfirðínga og Ljósvetnínga, og víg Koðráns varð. Sagan er að vanda ógreinilega sögð. Flest lýtr þó að því, að það sè langt bil. Höskuldr Þorvarðarson, sem mjög kemr við þá sögu, var þriði maðr frá Þorgeiri Ljósvetnínngagöða, og gekk hann mest fyrir málunum og Rafn frændi hans, sonr Þorkels háks, enda ætlum vér það víst, að þetta allt hafi gjörzt ekki fyr en um daga Haralds Sigurðarsonar. Hallr Ótryggsson, banamaðr Koðráns, var sekr gjör, og fór utan og var með Haraldi, og það var árið 1065, vetri áðr en Haraldr færi vestr, að þormóðr drap Hall, í hefnd eptir Koðrán (Fornms. vi, bls. 337). Reyndar mun nú hafa liðið ekki svo stutt frá vígi Koðráns til vígs Halls, en þó varla svo ýkja langt. Þessu er og til styrkíngar þar sem í sögunni segir (kap. 23): „þá var í Skálholti Ísleifr biskup” og ætti þessi mál eptir því að hafa gjörzt eptir 1056; þorum vér þó ekki að fullyrða neitt í því efni, hvort það hafi orðið frekt

svo seint. Þeir Gellir og Skegg-Broddi og synir Eiðs í Ási koma og mjög við þetta mál. Gellir fór með 200 manna norðr á Hegranesþing og veitti Eyjúlfi, en ekki getum vör af þessu fengið neina vissu um aldr Gellis. Mikið er það, að synir Eiðs í Ási skyldi lifa svo seint; en hitt er fjarri öllum sauni, að Hlenni hinn gamli, fóstri Koðráns, hafi þá lifað er Koðrán var veginn (bls. 402). Ráengt er og það, að þátrinn um víg Þórarins ofsa er settur síðast, þó hann gjörðist vetri síðar en dauði Guðmundar ríka. Það mun því fara nærri sanni, að öll þessi mál hafi gjörzt 1050—1060. Höfuðatriðin í sögu Guðmundar ríka verða því þessi: deilur Þorgeirs goða við sonu sína um 990; kvonfáng Sörla um 1000; deilur Guðmundar ríka og Krossvíkínga um 1003; bardagi á Ljósvetningaleið við Þorkel hák um 1008; deilur Guðmundar og Þóris Helgasonar um 1014; víg Þorkels háks 1015; dauði Guðmundar ríka 1025; víg Koðráns og deilur Eyfirðínga og Ljósvetninga 1050—1060.

Vör getum hér þáttarins af Ölkofra, sem sagt er að brennt hafi upp Goðaskóg í Bláskógum, er svo hafi heitið af því að sex goðar áttu hann; vör vildum heldr halda það væri af því, að hann hefði verið helgaðr goðunum. Þessir 6 goðar eru nefndir: Guðmundr ríki, Skapti, Þorkell Geitisson, á því sèst, að þetta hefir verið fyrir 1025, meðan þeir allir enn voru á lífi, en að það hafi verið á efstu árum Guðmundar ríka þykir ráða mega á því, að talað er um Þorstein Södu-Hallsson; hefir þá Hallr verið andaðr, og þetta verið eptir 1014. Sama sèst og á aldri Skegg-Brodða, sem sagt er að þá væri tvítugr, og getr það ekki vel hafa verið fyr en undir 1025. Tveir hinir síðustu af þessum 6 goðum eru nefndir: Eyjúlfr grái Þórðarson gellis og Þorkell trefill; hann er nefndr þegar Blund-Ketilsbrenna varð (um 964), en síðast getr hans á dögum Ólafs Tryggvasonar og mun hann þá hafa verið gamall maðr. Hann var einhver mestr höfðingi í Borgarfirði um ofan-verða tíundu öld, en hefir hlotið að vera laungu dauðr, er þessi skógbrenna varð. Þetta gjörir nú söguna nokkuð tortryggilega, enda er og ólíklegt að slíkir höfðingjar, sem Skapti, Snorri og Guðmundr ríki, skyldi allir til samans bera skarðan hlut fyrir Ölkofra; ólíklegt er og, að Broddi skyldi vera svo fús til fjandskaparins, að etja illu við alla þessa höfðingja samt, og mundi honum varla hafa haldizt það uppi; en því ólíklegra er það um mann sem Þorstein Södu-Hallsson, að hann skyldi bekkjast við beztu höfðingja

í svo illu máli. Þessi saga ber líkan keim og Bandamannasaga; víst má menn þó furða á, að Skegg-Broddi skyldi þá ekki varast hituna, því hér læk hann þeim goðunum sama bragð, sem Óseigr karl læk honum sjálfum 30 árum síðar. Frásögnin í þættinum er þó allmerkileg: brigzli Brodda við þá höfðingjana, og er vert að bera saman brigzl Skarphæðins við þá Skapta og Snorra, því sama er undirrótin til hvorstveggja, en að auk eru brigzlin um þá Eyjúlfr og Þorkel trefil, sem vèr nú ekki skiljum, því vèr þekkjum ekki nógu vel sögu þeirra.

Vèr höfum ekki fyr nefnt þáttinn af Þorsteini Söðu-Hallssyni, þó hann sè vel þess verðr að hans sè getið, enda er hann sú cina saga, sem vèr höfum af Anstrlandi á þessu tímabili; þessi þáttur er ekki nema brot, og vantar aptan og framan við og svo í miðjuna. Í þættinum segir frá utanferð Þorsteins, og hvernig hann fékk goðorð sitt Þórhaddi í hendr, meðan hann var utan; en síðan, er hann kom inn aptr, hèlt Þórhaddr goðorði fyrir honum, og risu þaðan af lángrar deilur milli þeirra, og er sagan öll af því. Þessi utanferð segir í sögunni að hafi verið sumarið fyrir Brjáns-orustu; svo segir sagan: „Þá ríð fyrir Orkneyjum Sigurðr jarl Hlödvisson. Þetta haust kom Brennu-Floši til Orkneyja, sem segir í Njálssögu. Þenna vetr bjóst Sigurðr jarl til Írlands, og þá barðist hann við Brján konúng. — Þorsteini voru grið gefin, og fór hann aptr til Orkneyja, og þaðan til Noregs, og kom til hirðar Magnús konúngs Ólafssonar, og gjörðist hans hirðmaðr. En er hann hafði 3 vetr utan verið, þá fór hann út hfnagað. Þá var Þorsteinn tvítugr, er hann var í Brjáns orustu" (kap. 1—2). Við þetta er eitt og annað að athuga. Af Njálu er að sjá, sem Þorsteinn hafi verið fyrir í Orkneyjum, er þeir Floši komu þángað 1013, en hafi ekki sjálfr farið utan það sumar, enda hyggjum vèr, að Þorsteinn hafi ekki verið hér á landi er brennumálið varð; það er og tortryggilegt, að af þættinum verðr ekki betr sèð, en að Hallr saðir hans hafi þá átt að vera andaðr, en vèr vitum þó fyrir víst af Njálu, að hann bæði lifði þá og hafði goðorð. Vèr höfum því sterkan grun á, að hér sè blandað saman sfoari utanferð Þorsteins við þessa alkendu utanferð hans í úngdæmi sínu, er hann var í Brjáns-bardaga, sem alkunnugt er. Þetta sèst og bezt á því, að hann fór úr Orkneyjum á fund Magnús konúngs, því eptir því hefir þessi utanferð orðið að vera meir en tuttugu vetrum eptir Brjáns-orustu, og ætlum vèr því, að þessar deilur

við þórhadd hafi gjörzt eptir 1030, og eptir andlát Söðu-Halls. Nær Söðu-Hallr hafi andazt vitum vör ekki, nema hvað hann hefir andazt á því tölfi ára bili frá 1012 til 1024, þegar Ólafr helgi hóf tilkall sitt til Íslands; þá er Þorsteinn nefndr Austfirðinga höfðingi en ekki Hallr. Rætt mun þó vera í þættinum það, að Þorsteinn hafi verið tvítugr í Brjáns-ornstu, og er hann því fæddr 994, en vör vitum að hann lifði fram undir 1050. Þessi þáttur liggir því að rættu lagi fyrir aptan sögnöld vora.

Vör nefnum að lokum Bandamannasögu, þó hún sè ein af þáttum þeim, sem liggja fyrir utan sögnöld vora. Höfuðmenn þeirrar sögu: þeir Styrmir Þorgeirsson að Ásgeirsá og Ófeigr karl voru báðir af hinni nafnkendu Sköðungaætt. Ófeigr karl var og dótturson Járngerðar, dóttur Ófeigs í Skörðum, vinar Guðmundar ríka. Vör þekkjum alla bandamenn: um Styrmi höfum vör talað að framan (bls. 329), en Þórarins er getið á öðrum stað (bls. 385). Þeir Egill fra Borg, Skegg-Broddi, Járnskeggi og Hermundr Illugason eru alkendir. Skegg-Broddi hefir þá verið nálægt fimtugu er þessi saga gjörðist, en Hermundr hefir hlotið að vera mjög hniginn. Egill ætlum vör að þá hafi ekki fyrir laungu verið búinn að taka við af föður sínum. Að sagan hafi gjörzt um 1055, eðr miðja öldina, má helzt ráða af því, sem segir um Harald Sigurðarson, að Ófeigr skýrskotar til hans atkvæða um Skegg-Brodda, þá er hann var með konungi. Þetta getr því ekki hafa verið síðar en um miðja daga Haralds. Oddr Ófeigsson kemr og við sögu Haralds. Sama má og ráða af aldri Óspaks, sem var systursonr Grettis, og aldri Ófeigs, er var dóttursonr Ófeigs gamla í Skörðum. Það eina mætti þykja kynlegt, að dætr Snorra goða eru þá taldar gjafvaxta; þó má það til samns vegar færast, en síðr hitt, að synir Steindórs á Eyri hafi verið frumvaxta; þó má það vera um suma þeirra, til að m. Guðlaug, er og átti Þurðrði spöku, dóttur Snorra. Steindór átti og dóttur Þorgils Arasonar, og var sjálfr yngri maðr en Snorri, svo börn hans munu þó vera seint á legg komin. Sumt er tortryggilegt í Bandamannasögu, og er sagan ekki jafnvönduð sem hinar eldri sögur. Óvíst teljum vör að þessi mál hafi farið fram á alþingi. Málsóknin er nokkuð ósvipuð því, og mesta furða að málið skyldi ekki koma í fimtardóm, er fè var borið í dóm. Og þó annað sè á orðum sögunnar að ráða, þá ætlum vör þó, að þessi mál hafi farið fram á vorþingi og í héraði.

Vör höfum fyrir þá skuld látið þenna þátt fylgja söguöldinni

þó hann hafi gjörzt eptir lok hennar, að þeir bandamennirnir heyra þó söguöldinni til, og koma við sögur í úngdæmi sínu, einkum Hermundr Illugason, er bæði kemr við Gunnlaugs sögu ormsúngu og Heiðarvígasögu.

Það eru alls um 20 Íslendíngasögur, auk smápáttar, sem vèr höfum frá söguöldinni þau hundrað árin frá 930—1030, og höfum nú rakið tímatal í hverri fyrir sig. En eptir að söguöldinni var lokið fóru menn að segja sögur, og safna og færa í sögur allt, sem gjörzt hafði öldina á undan. Þetta hófst þegar á söguöldinni. Á alþingi sagði Egill Skallagrímsson Einari skálaglam sögu sína, og þar töluðu þeir um skáldskap. Það er auðvitað, að þær sögur, sem menn þá sögðu helzt, voru fornaldarsögurnar. En nú jukust hér við allar Íslendíngasögur og svo Noregskonúngasögur; mun því um daga Ara fróða sjaldan hafa liðið svo alþingi, að ekki hafi sögur verið sagðar þar, og einhver sögu-maðr orðið til að skemta þingheiminum. Vèr vitum, að menn sögðu Noregskonúngasögur á alþingi, svo sem sögu Haralds Sigurðarsonar, og má þá nærri geta, hvort menn hafi ekki opt sagt Njálu, er menn stóðu á þeim stað, þar sem þau stórtíðindi höfðu gjörzt, sem alla rak minni til. Á alþingi mættust og menn úr öllum fjórðungum, og má því ætla að menn hafi sagt þar sögur að austan og norðan, þó mest hafi verið að vestan og sunnan, þar sem söguvísinn var mest.

TÍMATALS - TAFLA.

- c. 830. Fædd Auðr djúpauðga.
 c. 840. Fæddr Björn austræni.
 c. 845. Fæddr Helgi magri og Þórunn byrja.
 c. 846. Fæddr Geirmundr heljarskinn.
 c. 849. Fæddr Íngólfr.
 c. 850. Fæddr Haraldr hárfagri og Íngimundr gamli, Þorsteinn rauðr.
 851. Fæddr Skallagrímur.
 852. Ólafur hvíti kom til Írlands.
 c. 860. Haraldr tók konungdóm, fæddr Hámundr heljarskinn.
 c. 860—865. Garðar fann Ísland og reisti bæinn í Húsavík; Naddoddr, Hrafn-Flóki.
 865. Haraldr kom norðr í land og vann Þrándhelin.
 866. Vann Haraldr Hálogaland, og fékk Ásu, dóttur Hákonar jarls.
 867. Orusta hin fyrri við Sólshel við Nökkva Raumdæla-konung og Hún-
 þjóf Norðmæra-konung.
 868. Orusta hin síðari við Sólshel við Auðbjörn konung í Fjörðum (um vor).
 869. Rögnvaldr jarl brendi inni Vemund konung, bróður Auðbjarnar.
 Þórólfr Kveldúlfsson kom til konungs.
 870. Haraldr varð einvaldr í Noregi; dráp Játmundar konungs; orusta
 við Hísargall; fall Hersteins.
 871. Íngólfr fór að leita Íslands.
 872. Hafsfjarðar-orusta.
 874—890. Hinn fyrsti kafli af landnámsöld Íslands, eðr upp-
 haf Íslandsbyggingar.
 874. Þeir Íngólfr og Leifr fóru að byggja Ísland.
 875. Vig Hljórfelds. Íngólfr var þenna vetr að Íngólfsstöða. Fall Ólafs hvíta.
 876. Skallagrímur fékk Beru Yngvarsdóttur. Íngólfr var þann vetr að
 Hljórfeldstöða.
 877. Fall Þórólfs Kveldúlfssonar um vor; útkoma Ketils hængs og Baugs,
 numdir Rángárvellir; Íngólfr var um vetrinn í Ölfusi en reisti
 um vorið bærinn í Reykjavík, og fór utan þetta sumar.
 878. Numinn Borgarfjörðr; útkoma Skallagríms, og Gríms háleyska.
 879. Fæddr Hrafn lögsögumaðr Hængsson.
 880—884. Vestrferð Haralds hárfagra. *Þá komu heimildir um 894*
 881—886. Numinn Breiðfjörðr að sunnanverðu.
 884. Útkoma Þórólfs Mostrarskeggja.
 886. Útkoma Bjarnar austræna og Hallsteins. Fæddr Ólafur feilan.

- c. 888. Fall Þorsteins rauðs. Útkoma Helga bjólu.
 890—900. Annar kafli landnáma, eðr landnám vestan um haf; á því tímabili byggjast flest lönd á Íslandi.
- c. 890. Útkoma Helga magra, numin Eyjafjarðarlönd.
 890—891. Útkoma Íngimundar gamla, Þorkels fullspaks og Una danska fyrir austan.
- c. 892. Útkoma Auðar djúpauðgu; numin Dalalönd.
- c. 893. Auðr reisti bú í Hvammi. Dala-Kollr fékk Þorgerðar.
 895—900. Numinn Breiðfjörðr að norðanverðu; útkoma Geirmundar heljarsskinns, Steinólfs lága, Úlfs skjálga og Reyknesinga, Áns rauðfeldar og Örlygs gamla og ættunnanna Ölvis barnakaris fyrir sunnan, og numið Árnesþing að mestu. Brynjólfur gamli, Njarðvíkingar og Þorsteinn hvíti eystra.
900. Lokið að mestu landnámum vestan um haf.
- c. 900. Fyrir sunnan: Ketilbjörn gamli. Hásteinn. Hrollaugr. Önundr tréfétr. Kræklingar, synir Öndóts kráku.
- 900—920. Hinu þriðji og síðasti kafli í landnámasögu Íslands.
- c. 900. Fæddr Eyrlkr blóðöx og Arinbjörn hersir.
904. Fæddr Egill Skallagrímsson.
907. Egill var að boði þrêvetr; útkoma Bjarnar hölds, og Þóru hlað-handar; fædd Ásgerðr, dóttir þeirra Bjarnar.
- c. 908 - 910. Andlát Auðar djúpauðgu; víg Ófeigs grettis sunnanlands; kvonfúng Ólafs fellans, fæddr Þórðr gellir. Fædd Gunnhildr konungamóðir.
- 910—920. Numinn Skagafljörðr. Goðdællr, Höfðamenn, Hjaltdællr.
- c. 910. Utanferð Þórólfs Skallagrímssonar hin fyrsta; var utan um 13 vetr.
912. Gaungu-Hrólfur tók kristni í Norðman di
914. Fæddr Þorsteinn þorskabítr.
- c. 915. Andlát Hásteins.
- c. 920. Útkoma Hrafnúks Freysgoða og Krossvíkinga. Freysgyðlingar eystra.
 Andlát Önundar tréfétrar.
920. Haraldr skipti löndum með sonum sínum.
922. Bjarmalandsferð Eyriks blóðöxar, hann fékk Gunnhildar.
923. Útkoma Þórólfs Skallagrímssonar; fædd Rútr Herjúlfsón.
924. Utanferð Egis Skallagrímssonar hin fyrsta, var 5 vetr utan; gildið í Atley. Ásgerðr giptist Þórólfi.
925. Egill herjaði suðr til Danmerkr; Haraldr Gormsson konungr í Danmerk. Aðalsteinn tók konungdóm í Englandi. Fædd Þórdís Þórólfsdóttir.
926. Kom Egill til Aðalsteins konungs um haust, og var með honum 2 vetr.
927. Bardagi við Vinu á Englandi (Brunanborg) við Ólaf rauða, konung í Dýflinni og á Skotlandi. Fall Þórólfs. Andlát Þóris hersis.
928. Egill fór til Noregs og var þar einn vetr.

929. Alþingi sett. Hrafn Hængsson tók lögsögu og hélt 20 ár. Útkoma Egils Skallagrimssonar.
- 930—935. Upphaf sögualdarinnar; nú var landnámunum lokið að mestu, og land að mestu albyggt; nýtt höfðingjatal á landi hér. Fæddr Njáll. Gestr Oddleifsson, Ósv:fr spaki, Þóróddr goði. Þorgeir Ljósveitningagoði.
930. Haraldr hárfagri lét af konungdómi. Hófast deilurnar og vígaferlin í Fljótshlíðinni.
931. Andlát Gaungu-Hrólfss.
- 932—934. Deilur Þórnesinga og Kjalleklínga; Þórðr gellir setti fjórðungsþing í Þórnesi.
933. Andlát Haralds hárfagra. Utanferð Egils Skallagrimssonar.
934. Egill deilir á Gulaþingi við Bergönund; víg Rögnvalds konungs-sonar og þeirra Fróða og Bergönundar. Egill fór apr út til Íslands. Andlát Skallagrimss, Hlákun Aðalsteinsfóstri kom í land.
- c. 935. Reistr bærinn að Helgafelli. Andlát Íngimundar gamla og Eyvindar sörkvis, Steinólfs lága.
937. Utanferð Egils önnur, kom í Jörvík og kvað Höfuðlausn.
- c. 937. Fæddr Kormákr og Þorgils orrabæisfóstri. Egill í Englandi.
938. Egill kom út úr fór sinni.
939. Drukkan Þorsteins þorskábits.
- c. 940. Lyktaði málnum í Fljótshlíðinni. Mörðr gígja hefst til virðingar. Hámundur Gunnarsson fékk Rannveigar. Deilur Kaldbekklínga og Flosa í Árnesi. Þorgrímr hærakollr fluttist inn til Mið-fjarðar, fæddr Ásmundur hærulágr. Fæddr Þorkell krafla og Víga-Glúmr og Víga-Styr. Útkoma Ráts Herjólfssonar hin fyrri; hófast deilur hans og Höskuldar, bróður hans.
940. Andlát Aðalsteins konungs.
941. Fall Eyríks blóðöxar.
943. Utanför Egils hin þriðja.
944. Vermatandsferð Egils.
- c. 945. Bardagi á Deidarhjalla. Fæddr Sðu-Hallr. Fæddr Gunnar á Hlíðarenda.
945. Herferð Hákonar konungs suður til Danmerkr. Útkoma Egils úr hinni síðustu ferð sinni. Utanferð Höskuldar Dala-Kollssonar.
- c. 947—953. Víg Einars og deilur þeirra Sams og Hrafnkels Freysgoða.
947. Fæddr Hörðr.
948. Andlát Ólafs feilans. Fæddr Ólafur pá.
949. Andlát Hrafnss Hængssonar. Fæddr Geir, fóstbróðir Harðar.
950. Þórarinn Ragabróðir tók lögsögu; andlát Signýjar Valbrandsdóttur; fædd Þorbjörg Grímkelsdóttir. Fæddr Þorsteinn Egilsson, Vermundur mjóll.
951. Deilur þeirra Torfa Valbrandssonar og Grímkels á alþingi.
- 954—955. Útkoma Þorbjarnar súrs eptir landnám. Fæddr Guðmundr ríki og Ásgeir æðikollr (ýngri). Synir Eyríks blóðöxar herjuðu í Noreg.

- 955—960. Utanferð Víga-Glúms og útkoma hans; víg Sigmundar Þor-
kelssonar. Glúmr reisir bú að Þverá. Víg Hrómundar halta.
Deilur þeirra Íngimundarsona við Finnboga ramma. Fæddir
þeir Njálssynir.
958. Kormakr gekk á hólmi við Bersa.
959. Utanferð Kormaks. Glúmr fékk Hallgerðar. Þorgrímr goði fékk
Þórdísar Súrsdóttur og réðst vestr í Dýrafjörð.
960. Bardagi að Stord á Fitjum; fall Hákonar konungs; upphaf ríkis
Gunnhildarsona; drukknar Þorsteins surts; svardagi og utan-
ferð þeirra Haukdæla og Þorgríms goða.
961. Kormakr fer með Haraldri gráfeld vestr til Írlands.
962. Brendr inni Sigurðr jarl. Kormakr fór út til Íslands og var þar
tvo vetr.
963. Dráp Tryggva konungs; fæddr Ólafr Tryggvason, og Eyrikr jarl;
utanferð Rúts; víg Vesteins að vetrnóttum. Utanfór Þorgils
orrabeinsfóstra.
964. Víg Þorgríms goða að vetrnóttum; fæddr Snorri goði; brenna Blund-
Ketils.
965. Þingdeilur Þórðar gellis og Túngu-Odds; fjórðungsdómar settir; útkoma
Rúts, og gekk hann að eiga Unni Marðardóttur. Gísli Súrs-
son féll í sekt. Útkoma Óttars og Ávalda; utanfór Ólafs pá.
Utanfór Harðar og Geirs. Bjarmalandsferð Haralds gráfeldar.
Víg Þorgríms orrabeins; Teitr Gizurarson hefndi hans.
- 965—971. Gísli Súrsson fór um land og leitaði liðs hjá höfðingjum.
- c. 967. Líflát Kormaks á Skotlandi. Fæddr Hallfreðr vandredaskáld.
968. Unnr gekk frá Rúti.
969. Fall Haralds gráfeldar; upphaf ríkis Hákonar jarls; þingdeilur Marðar
gígju og Rúts. Þórarinn Ragabróðir lét af lögsögu.
- c. 970. Víg Áskels goða.
970. Andlát Grímkels goða. Ólafr pá fékk Þorgerðar Egilsdóttur. Þor-
kell máni tók lögsögu.
- 970—971. Andlát Marðar gígju; þingdeilur Gunnars á Hliðarenda og Rúts.
- 971—978. Sjö draumavetr Gísla Súrssonar (971—973 í Vaðli; 973—975
í Hergilsey.)
972. Utanferð Gunnars á Hliðarenda.
- c. 973. Útkoma Þorgils orrabeinsfóstra.
974. Útkoma Gunnars á Hliðarenda, og bönorð hans, og haustboð að
Bergþórshvoli. Fædd Guðrún Ósvífrsdóttir.
- c. 975. Andlát Þorsteins Íngimundarsonar. Þorkell krafla tók ríki. Herferð
Hákonar jarls suðr til Danavirkis. Drukknar Böðvars á Borg;
Egill kvað Sonatorrek. Erfi Hjaltasona.
976. Víg Þorkels Súrssonar.
977. Utanferð Snorra goða.
- c. 978. Víg Hróars Túngugöða. Andlát Þórðar gellis.

978. Vig Gísla Súrssonar sumarnótt hina síðustu; útkoma Snorra goða. Vig Brynjúlfs rosta.
979. Snorri goði reisti bú að Helgafelli; vig Sigmundar, er Skarphéðinn drap.
- e. 980. Leitað Gunnbjarnarkerja.
980. Andlát Þorgríms goða Kjallakssonar, og málasókn Illuga svarta á Þórnesþingi. Útkoma Harðar. Fæddr Þorsteinn drómundr í Noregi. Egill Skallagrímsson fluttist frá Borg að Mosfelli.
981. Útkoma Friðreks biskups; nýtt höfðingjatal á landi hér. Máliðingamál.
982. Sekt Eyriks rauða, og fundr Grænlands. Stuldr í Ossabæ. Maust-boð að Haukagili.
- 982—986. Friðrekr biskup að Lækjamóti.
983. Snorri goði fékk Ásdisar Styrsdóttur. Hörðr féll í sekt. Ferð biskups um þing vestr í Dali. Hófast deilir Egils Skallagrímssonar og Túngu-Odds. Deilir Víga-Glúms og Víga-Skútu. Fæddr Gunnlaugr ormstunga.
984. Andaðist Þorkell máni. Friðrekr biskup boðaði trú af lögbergi. Otkelt reið ofan á Gunnar. Útkoma Ásinundar hærulánga.
985. Þorgeir Ljósveitningagoði tók lögsögu og hafði 17 ár; Biskup reið til Hegranesþings; heiðingjar drógu her að honum. Andlát Höskuldar Dala-Kollssonar og Eyjúlfs Valgerðarsonar. Upphaf ríkis Guðmundar ríka. Fæddr Höskuldr Hvítanesgoði. Bardagi við Rángá um vor. Þingdeild Gunnars og Geirs goða. Fæddr Þóroddr Snorrason. Fæddr Þorkell Eyjúlfsson.
986. Eyrikr rauði fór út að byggja Grænland. Friðrekr biskup og Þorvaldr Koðránsson fara af landi burt. Bardagi við Knafahóla og fall Hjartar. Vig Brodd-Helga. Grænlandsferð Þorgíls orrabæinsfóstra. Vig Harðar og Hólmverja.
987. Vig Geitis.
- e. 988. Vig Íngólfs fagra. Hrisateigsfundr. Vig Víga-Skútu.
988. Ferð Gunnars á Hlíðarenda vestr til Dala.
989. Vig Þorgeirs Otkelssonar og sekt Gunnars. Utanferð Þráins og Njálssona. Bardagi í Bóðvarsdal. Guðrún Ósvífrsdóttur giptist Þorvaldi í Garpsdal. Fæddr Björn Hítælakappi.
- e. 990—995. Orusta Hákonar jarls við Dani (Jómsvíkinga) norðr á Mæri um vor; hernaðr Hákonar suðr til Danmerkr, og bardagi austr á Godmar. Andlát Egils Skallagrímssonar.
990. Vig Gunnars á Hlíðarenda. Þingdeilir Þorgeirs Ljósveitningagoða og sona hans.
991. Guðrún Ósvífrsdóttir giptist Þórði Íngunnarsyni.
- e. 992. Glúmr flutti frá Þverá.
993. Vig Arnkels goða. Drukknan Þórðar Íngunnarsonar.
994. Sætt á vig Arnkels; gjört nýmæli um vígsaðila. Útkoma Njálssona, og Kára. Fæddr Þorsteinn Síðu-Hallsson.

995. Ólafr Tryggvason kom í Noreg um haust; dauði Hákonar jarls. Fæddr Ólafr helgi, Hallr í Haukadal og Þorgeir Hávarsson.
996. Utanferð Kjartans og Hallfreðar og fleiri Íslendinga. Kristnað Hórnaland. Stefnir Þorgilsson kom til Íslands fyrir þingi, og var sekr gjör á þingi. Nýmæli um goðgá. Vig Þráins við Markarfljót. Fæddr Grettir Ásmundarson.
997. Útkoma Þangbrands. Deilur Snorra goða og Eyrbyggja; bardagi á Álptafirði um haust, og litlu fyrir jól bardaginn á Vigrafirði. Hallfreðr á Gautlandi.
998. Sætt Eyrbyggja og Snorra goða. Atfór að Birni Breiðvíkingakappa. Vig Arnórs í Skógum á Skaptafellsþingi. Þangbrandr fór snemma vors norðr, að austan, en síðan til þings, og skirði Njál og Hall í Haukadal, en vo Vetrliða skáld, og fór að áliðnu sumri vestr yfir Mýrar og þaðan vestr á land, og um haustið austr aptr. Fæddr Þormóðr kolbrúnarskáld. Fæddr Úlfr Óspaksson.
999. Útkoma Bolla; hann fær Guðrúnar. Hjalti Skeggjason gjör sekr um goðgá; utanferð þeirra Gizurar hvíta.
1000. Kristni lögtekin á Jónsmessu, 21. Júní. Fall Ólafs Tryggvasonar við Svoldr 9. Sept. mánudaginn í 21. viku sumars. Útkoma Kjartans Ólafssonar. Fróðár-undr.
1001. Þorgeir Ljósveitningagoði andaðist eða lét af lögsögu. Utanferð Gunnlaugs ormstúngu. Kjartan fékk Hrefnu. Fæddr Þorleikr Bollason. Hallfreðr deildi við Gris á þingi, og fór utan þetta sumar. Þorbjörn að Laugabóli vo Ólaf bjarnyl.
1002. Grímr á Mosfelli varð lögsögumaðr. Vig Kjartans Ólafssonar; sekt og utanfór Ósvífrssona um páska. Gunnlaugr ormstúnga í Englandi. Deila Hallfreðar og Skáld-Hrafns.
- 1002—1003. Vig Þorbjarnar að Laugabóli og Ljós hins spaka á Íngjaldssandi mágs hans. Andlát Þóroddss goða á Hjalla.
1003. Grímr á Mosfelli lét af lögsögu. Gunnlaugr ormstúnga austr í Svíþjóð. Þingdeilur Guðmundar ríka við Þorkel Geitisson og þá Krossvíkinga. Þorkell fær Jörunnar dóttur Einars þvermings; sætt þeirra Krossvíkinga og Hofsverja.
1004. Skapti Þóroddsson tók lögsögu. Fimtarðómssætning. Hóskuldr Hvítanesgoði fékk Hildigunnar. Vig Þrym-Ketils og Þiðrandar sonar hans. Andlát Ólafs pá (seint á ári).
1005. Vig Bolla og vig Styrar að vetrnóttum. Útkoma Gunnlaugs ormstúngu. Brúðkaup Helgu fögru og Skáld-Hrafns. Fæddr Bolli Bollason. Vig Helga Ásbjarnarsonar.
1006. Snorri goði flutti að Túngu, og fór um vorið suðr til Borgarfjarðar; deilur hans á alþingi við Borglírðinga. Hólmganga hin síðasta þeirra Hrafns og Gunnlaugs. Nýmæli um hólmgaungur. Snorri goði fór um haustið suðr til Borgarfjarðar, og tók af lífi Þor-

- stein Gíslason. Utanferð Gunnlaugs ormsúngu. Dráp Höskuldar Njálssonar. Fæddr Ísleifr biskup. [Andlát Ósvífrs og Gests Oddleifssonar. Vig Helga Harðbeinssonar].
1007. Deilur Snorra goða á Þórsnesþingi við Þorstein úr Hafsfjarðarey; sætzt á alþingi um vig Þorsteins Gíslasonar. Utanferð Bjarnar Hítðelakappa. Ámundi blíndi drap Lýting á Þingskáleþingi. [Þorkell Eyjúlfsen fékk Guðrúnar Ósvífrsdóttur]. Ólafr helgi sté fyrst á skip, 12 ára gamall.
1008. Björn Hítðelakappi í Noregi. [Fæddr Gellir Þorkelsson]. Vig þeirra Gunnlaugs ormsúngu og Skáld-Hrafnis austr á Jamtalandi. Bardagi Guðmundar ríka á Ljósveitningaleið við þá Þorkel hák og Þóri Helgason; illmæli þeirra um Guðmund. Heffast deilur Eyfúðinga og Ljósveitninga.
1009. Útkoma Valgarðar grá og andlát hans. Upphaf á rógi Marðar. Björn Hítðelakappi austr í Görðum. Þorkell háfi fer til Englands með miklum flota, og Ólafr helgi. Orustur við Tems og Lundún.
- c. 1010. Snorri goði fór herferð norðr í Bitru. Orusta á Hringmáraheidi. Vig Jódurs.
1011. Vig Höskuldar Hvítanesgoða snemma um vor. Sókt vígsmál hans á alþingi. Njálsbrenna um haust. Grettir drap Skeggja, sekt hans og utanför með Hafiða. Vig Halls Guðmundarsonar og upphaf Heiðarvigasögu. Kantaraborg tekin á Englandi.
1012. Þinglið mikla; bardagi á alþingi, fall Ljóts. Grettir drap berserki í Noregi. Eyfíkr jarl fór úr landi suðr til Danmerkr á fund þeirra Sveins og Knúts. Ólafr helgi herjar á Valland.
1013. Andlát Þorkels kröllu. Leiðangr Sveins tjúguskeggs til Englands. Ólafr helgi kemr til Norðmandis um haust. Utanferð Flosa. Fæddr Illugi á Bjargi, bróðir Grettis.
1014. Heiðarvig um haust. Grettir kom út, og fékkst við Glámu nær jóluum. Sekt Þorgeirs Hávarssonar og utanför hans. Ólafr helgi kom í land. Andlát Hólfreðar. Brjáns orusta á páskum. Andlát Sveins tjúguskeggs á þorra. Ólafr helgi kom til Englands með Aðalráði. Rómför Flosa. Þingdeilur Guðmundar ríka við Þóri Helgason.
1015. Þinglið mikla útaf Heiðarvigum. Andlát Ásmundar hærulágs. Utanferð Grettis, Þórðar Kolbeinssonar og Þorkels Eyjúlfs-sonar o. s. frv. Dráp þeirra sona Þóris í Garði. Nesja-orusta á pálmásunnudag. Andlát Ósvífrs spaka og Gests Oddleifssonar. Andlát Þorsteins Egilssonar að Borg. Vig Þorkels háks.
1016. Vig Atla á Bjargi. Grettir glöfr sekr á alþingi útaf vígi sona Þóris í Garði. Útkoma Grettis; vig Þorbjarnar yxamegns. Vig Helga Harðbeinssonar, og brúðkaup þeirra Þorkels og Guðrúnar.

1017. Grettir á Reykjahólum. Fór Grettis vestr til Ísafjarðar. Fæddr Gellir Þorkelsson. Sendiför Hjalta Skeggjasonar til Uppsala. Utanferð Þorleiks Bollasonar. Ólafr konúgr austr í Vlk.
1018. Ólafr konúgr á Upplöndum og feldi þar fimm konunga.
- 1019–1021. Grettir á Arnarvatnsheiði.
1019. Útkoma Bjarnar Hítðalakappa. Ólafr konúgr í Sarpsborg.
1020. Útkoma Þorkels. Konúgr í Þrándheimi.
- 1021–1024. Grettir í Fagraskógarfjalli.
1021. Orkneyingajarlar koma á fund Ólafs konúgs. Konúgr um vetr í Þrándheimi.
1022. Utanferð þeirra Þorleiks og Bolla. Ólafr konúgr austr í landi á Upplöndum. Andlát Ólafs Svíakonúgs.
1023. Ólafr konúgr austr í Sarpsborg fram á vetr. Bolli og Þorleikr í Noregi. Dráp Sel-Þóris í Körmt á Ögvaldsnesi að páskum.
1024. Ólafr helgi í Þrándheimi, hann sendi Þórarinn Nesfjúlsson til Íslands. Utanferð Þorkels Eyjúlfssonar. Víg Bjarnar Hítðalakappa um haust. Víg Þorgeirs Hávarssonar. Þormóðr Kolbrúnarskáld fór utan.
1025. Andlát Guðmundar ríka um vetr. Utanferð Íslendinga í gisling. Grettir í Þórisdal. Þormóðr kolbrúnarskáld fer út til Grænlands. Eyjúlfr halti lét drepa Þórarinn ofsa á Eyfirðingaleið. Hallr reisti bú í Haukadal þritugr. Útkoma Þorkels Eyjúlfssonar með kirkjuviðinn; deilur þeirra Þorsteins Kuggasonar útaf vígi Bjarnar Hítðalakappa. Ólafr konúgr á Upplöndum. Knútr ríki hóf tilkall sitt til Noregs.
1026. Drukknar Þorkels Eyjúlfssonar um páska. Þormóðr drap Þorgrim trölla á Grænlandi, og þá Þorkel og Falgeir. Víg Þorsteins Kuggasonar um haust.
1027. Grettir gekk í forsið. Ólafr konúgr í Þrándheimi. Ólafr helgi og Önundr herja suðr til Danmerkr. Orusta við ána helgu.
- 1028–1031. Grettir í Drängey.
1028. Herferð Knúts ríka til Noregs. Þormóðr kolbrúnarskáld kom utan af Grænlandi og kom á vald Knúts konúgs. Fall Erlíngs Skjálgssonar. Ólafr konúgr nýði land. Fædd Þuríðr spaka.
1030. Fall Ólafs helga og Þormóðar kolbrúnarskálds. Andlát Skapta lögsögumanns. Útkoma Bolla úr Miklagarði.
1031. Steinn tók lögsögu. Andlát Snorra goða um vorið. Víg Grettis um haust.

EFNIS-YFIRLIT.

Inngánger Bls. 185—196.

I. LANDNÁMSÖLDIN 196—298.

Landnám í Kjalarnesþingi 201—208.

í Þverárþingi 208—218.

í Þórsnesþingi 218—226.

í Þorskaftaárþingi 226—239.

í Húnavatnsþingi 239—249.

í Hegraðnesþingi 249—255.

í Vaðlaþingi 255—259.

í Þingeyjarþingi 260—263.

í Múlaþingi 263—269.

í Suðr-Múlaþingi 269—273.

í Skaptafellsþingi 273—281.

í Rángárþingi 281—286.

í Árnesþingi 286—296.

II. SÖGUÖLDIN: fyrri hluti frá 930 til 980 eðr 1000. Bls. 298—429.

Harðar saga 309—311.

Egils saga 311—321.

Hænsa-Þóris saga 321—323.

Eyrbyggja saga 328—340.

Laxdæla saga 340—351.

Gull-Þóris saga 355—358.

Gísla saga Súrssonar 362—364.

Hávarðar saga Ísfríðings 365—367.

Þórðar saga hreðu 370—371.

Kormaks saga 371—375.

Vatnsdæla saga 377—381.

Finnboga saga hins ramma 378—397.

Svarfdæla saga 389—391.

Þáttur af Þorleifi jarlaskúldi 391—392.

Víglúms saga 394—399.

Reykðæla saga 399—401.

Þorsteins saga hvíta 265—266.

Vopnfirðinga saga 404—406.

Hrafnkels saga 407—408.

Droplaugarsona saga 408—410.

Njáls saga 414—421.

Flóamanna saga 421—422.

Noregskonunga sögur 424—429.

III. SÖGUÖLDIN, síðari kafli frá 980 eðr 1000 til 1030. Bls. 429—492.

Kristnisaga	429—434.
Njáls saga	Bls. 431—436.
Gunnlaugs saga ormsúngu	437—441.
Laxdæla saga	442—444 og 450—456.
Eyrbyggja saga	444—446.
Ólafs saga helga	446—450.
Bjarnar saga Hítðælakappa	456—459.
Heiðarviga saga	459—462.
Fóstbræðra saga	462—468.
Grettis saga	468—484.
Valla-Ljóts saga	481—485.
Ljósveitninga saga	485—489.
Ölkofra þáttur	489—490.
Þorsteins saga Síðu-Hallssonar	490—491.
Bandamanna saga	491—492.

ÆFI STURLU LÖGMANNNS ÞÓRDARSONAR

OG STUTT YFIRLIT ÞESS ER GJÖRÐIST UM HANS DAGA;

eptir

Svein Skúlason.

ÞAD hefir allt á þenna dag verið einhver hin bezta og þjóðleg-asta skemmtun Íslendinga að lesa á vetrarkvöldum hinar ágætu sögur, er forfedur vorir hafa samið; enda geta Íslendingar ekki fengið neina skemmtun, er þeir geti lært jafnmikið af; því eins og engin fyrirmynd getur verið þeim betri og hentugri til eptirbreytni en hið forna þjóðveldi Íslendinga, meðan það stóð í blóma, meðan að innlendir byskupar neyttu andlega valdsins, er þeir höfðu, til að friða landið og setja niður greinir þær, er urðu með höfðingjunum; meðan að höfðingjarnir ljetu sjer nægja völd þau, er þeir höfðu erft eptir fedur sína, og seildust ekki eptir auð og metordum í hendur öðrum, en juku auð sinn og álit með því að vera góðir búhöldar heima hjá sjer og góðir kaupmenn erlendis; og meðan að lögmennirnir fengu haldið valdi því, sem þeir áttu að hafa, svo að bæði höfðingjar og aðrir, sem vógu víg, eða sýndu annan ójöfnuð, fóru sekir eða landsflóttar, þegar þeir vildu ekki hlýða lögunum; eins geta Íslendingar heldur ekki fengið neitt hentugra eður skyldara dæmi til viðvörunar, en hina seinni æfi þjóðveldisins, þegar að sá þótti mestur höfðinginn, sem mest gat svælt undir sig, með hverju móti sem hann fjekk völd og virðing; þegar sonurinn gekk í andskota flokk föðursins, og bræður bárust á banaspjótum, frændur sóthjuggu og geltu frændur sína, eða ráku þá í útleög fyrir engar sakir, til þess að geta náð undir sig mannaforráði þeirra; þegar hinir útlendu erkibyskupar í Noregi fóru að taka sjer það vald að vígja útlenda menn, sem með öllu voru ókunnugir Íslandi, til byskupa, og þessir útlendu byskupar, sem, eins og við var að búast, ekkert skeyttu um gagn landsins eða þjóðarinnar, tóku að siga saman hinum mestu höfðingjum í landinu, til þess að bezta mannvalið í landinu skyldi drepast niður, og Noregskonungar þannig eiga hægra með að svipta landið frelsi því, er það hafði svo lengi notið, og sem borið hafði svo fagran ávöxt, að aldrei mun fynrast.

Það hefir verið svo lítið sem ekkert ritað á íslenzku um forn-sögu vora á seinni tímum, hvort sem það nú kemur af því, að þegar vjer lesum sögurnar vorar fornu, sem lýsa svo ítarlega þjóðerni hinna fyrri Íslendinga, er eins og vjer finnum vanmátt vorn, eins og vjer treystumst ekki að jafnast við snilli þeirra, sem ekki er heldur von, því vjer stöndum svo fjærri þeim tímum, og mart hvað, sem þeim hefur verið ljóst, er oss nú hulið, og oss, sem nú í svo margar aldir höfum verið öðrum háðir, og sem lifum á þessari sjálfselskunnar öld, vantar, ef til vill, einnig hina miklu kosti, er hinir fornu sagnamenn vorir höfðu: málið, eins og það var á dögum Ara fróða, hinn fegursti búningur fyrir fullkomin sögurit; hlutdrægnisleysið, sem var svo fullkomið hjá þeim, að þeir tala um sjálfa sig eins og hinir beztu af rithöfundum hinna fornu Grikkja og Rómverja, án þess að nokkurstaðar verði sjeð, að þeir dragi dulur á aðgjörðir sínar, og að endingu hina fullkomnu einfeldni, eins og fylgir hverri gullöld í bókmenntum, þegar að söguritarinn segir frá viðburðunum hreint og beint eins og þeir eru, án þess að kveða nokkurn dóm upp um þá, og reynir ekki til að heimsæra viðburði sögunnar upp á einhverja hugmynd, sem hann hefur búið sjer til fyrir fram, eður nota þá til að brýna fyrir mönnum einhvern lærdóm, sem honum sjálfum þykir áreiðandi; en þetta, er nú var talið, er einkum einkenni vorrar aldar.

En þó að oss sje nú ekki unnt að jafnast við snilli forfeðra vorra í þessu efni, megum vjer þó ekki leggja árar í bát, heldur gjöra það sem í voru valdi stendur til þess að skýra fyrir oss fornsögu vora, því hin nýjari sögurit, sem leita að undirrót, áframhaldi og afleiðingum þeim, sem viðburðirnir hafa, geta án efa hjálpað oss til að skilja fornöldina, jafnvel betur en fornritin sjálf.

Jeg hef tekið mjer hjer fyrir hendur að skrifa lítið eitt um æfi Sturla lögmans Þórðarsonar, sem bæði er einn hinn merkasti af skáldum og sagnamönnum í fornöld, og þar að auki hinn vitrasti og friðsamasti höfðingi á sinni tíð. En til þess að menn skilji hvaða þátt hann hafi átt í því, er gjörðist um hans daga, vil jeg

1. fara fáum orðum um upphaf Sturlunga aldar,
2. segja það er jeg veit gjörst um æfi Sturla lögmans, og rit hans, og
3. drepa stuttlega á það, hver breyting varð á, þegar konungsvald kom á Ísland.

I.

UPPHAF STURLUNGA ALDAR.

Man oddr ok egg
arfi skipta;
nú er hin skarpa
skálmöld kvamin.

Sturl. II. 214.

1. Um ástand Íslands eptir að landið var kristnað.

Eptir að kristni var lögtekin á Íslandi (1000) tók smám saman góð regla að komast á í landstjórn, og þó að ýmsir síðir úr heiðnu trúnni, sem voru fráhverfir kristinni trú, hjeldi sjer, um stundar sakir, leið þó ekki á löngu áður en slíkir ósíðir lögðust af með öllu. Á 11. öldinni voru líka uppi margir menn, lærðir og leikir, sem hefðu verið framúrskarandi menn á hverjum tíma, og hjá hverri þjóð sem þeir hefðu lifað, svo sem voru þeir Snorri goði, Skapti lögsögumaður, Einar þveræingur, Gissur hvíti, og ótal aðrir af leikmönnum, Ísleifur og Gissur byskupar, Sæmundur fróði og Ari fróði og aðrir af klerkum. Þegar menn bláða í íslenskum annálum gegnir það furðu, hve fágæt vígaferli og styrjaldir eru frá því að Skapti lögmáður deyr (1031) og þangað til eptir daga Gissurar byskups († 1118), eða jafnvel þangað til hjer um bil 1150. Allan þenna tíma hefur stjórn landsins farið ágæta vel fram, og velmegun manna hefur stórum aukizt, og einkum er það eptirtektavert, hve þessi fagri friðartími hefur glætt andlegt líf hjá forfeðrum vorum, svo að þeir hafa tekið að leggja sig eptir bókmenntum og komizt svo langt í þeim á þessum stutta tíma, að þeir í sumum fræðum skara langt fram úr öllum öðrum þjóðum á þeim tíma. Upphaf þessara vísindaiðkana má telja skóla þann, er Ísleifur byskup stofnaði. Um það fer Ari fróði þessum orðum í Íslendingabók: „En er það sá höfðingjar og góðir menn, að Ísleifur var miklu nýtri en aðrir kennimenn, þeir er á þvíða landi næði, þá seldu honum margir sonu sína til læringar, og ljettu vígja til presta“. Voru því margir höfðingjar lærðir, og höfðu bæði veraldleg og andleg völd, og má meðal annars sjá það á prestatáli því frá miðri 12. öld, sem prentað er í Íslendingasögum 1. b., 384. bls., því flestir þeirra eru höfðingjar, og af hinum beztu ættum.

2. Breyting á goðorðaskipun.

Hin gamla goðorðaskipun hefur reyndar, án efa, verið farin að breytast mikið seinast á þessum tíma, og sumir höfðingjar hafa þá verið farnir að draga undir sig mörg goðorð, jafnvel undir eins um og eftir daga Gissurar byskups, t. a. m. Þorgils Oddason. Hefur þessi breyting orðið með mörgu móti, og verið mjög tíð; er það líklegt að það hafi meðal annars stutt að því, er nú var sagt, að eftir daga Ísleifs og Gissurar byskupa var fjöldi höfðingja, sem settir höfðu verið til mennta og voru prestvígðir. Þó að nú mörg dæmi sjeu til, sem sýni og sanni það, að þessir prestvígðu höfðingjar hafi bæði verið goðorðsmenn og lögmenn, þá má þó ætla með vissu, að margir hafi gjört eins og Ingimundur prestur Einarsson, er gaf Þorgilsi Oddasyni Reyknesinga-goðorð, er ættmenn hans höfðu lengi átt; tel jeg það víst, að höfðingjar þessir hafi smám saman látið hjerðastjórn og goðorð sín koma í hendur frændum sínum og vinum, en sjálfir lagt mesta stund á vísindi; eru og beztu sögurit vor frá þeim tímum, og mun óhætt að eigna mörg þeirra þessum höfðingjum, enda hefur það þá án efa verið almennt að skemmta með sögum í stórveizlum, eins og gjört var á Reykjahólum (Sturlunga I. 13), þó þessi siður hafi lagzt af að mestu leyti á sjálfri Sturlungaöld. Sögurnar hafa þannig smám saman skapast, eftir því sem fróðir menn sögðu, en auðsjeð er það, að beztu sögurnar hafa ekki verið ritadar fyrir en eftir daga Ara prests fróða, því meiri snilld er á samsetningu Njálu og Eglu, en á hinum einföldu ritum Ara, og ætlum vjer að Haukdælir, Teitur prestur, sonur Ísleifs byskups, Hallur Teitsson í Haukadal og Gissur lögmaður Hallsson, sonur hans, er lifðu frá 1067 til 1206, eigi mikinn þátt í hinum beztu söguritum vorum, þó að það verði nú eigi sannað. — Margt hefur stutt að því, auk þess sem áður er talið, að goðorðin drógust undir einstaka menn, t. a. m. þegar karleggur goðorðsmanna hefur þrotið, og goðorð þannig hafa horfið til frænda eða mága hins seinasta manns af ættinni. Þannig sár Þórður Sturluson Stað á Snæfellsnesi og mannaforráð með Helgu, dóttur Ara hins sterka, 1186 (sbr. Sturl., I. 194). Stundum gáfu þeir sem goðorð áttu ríkari höfðingjum goðorð sín til liðveizlu, t. a. m. er þeir Jón Ketilsson og Ásgrímur skáld bróðir hans gáfu Guðmundi dýra Fljótamannagoðorð, 1187 (Sturl. I. 138), eða er Rafnssynir gáfu Sturlu Sighvatssyni goðorð sitt til liðveizlu móti Þorvaldi Snorrassyni, Vatnsfirðing (Sturl. II. 87), eða er Þórður

Böðvarsson í Görðum á Akranesi, móðurbróðir Sturlusona, gaf Snorra Sturlusyni hálfu Lundarmannagoðorð (Sturl. I. 223), til þess að hann skyldi halda þingmönnum í friði fyrir Þórði Sturlusyni, er reyndi til að draga þá undir sig, er honum voru næstir.

3. Völd byskupa tekur að aukast.

Eins og hin veraldlegu völd tóku þannig að dragast smám saman undir einstaka höfðingja, eins fór klerkavaldið að festast og styrkjast, þegar fram liðu stundir; og þó að ráða megi af Hungurvöku, að Ísleifur byskup hafi átt nauð mikla í biskupsdómi sínum fyrir sakir óhlyðni manna, þá sýna þó dæmin, er þar eru til greind, fremur vandlættingarsemi Ísleifs byskups, og leifar af hinum forna víkingabrag, en að öldin hafi þá verið tekin að spillast, því fá dæmi eru sem sýna það fyr en eptir daga Gissurar byskups. Það er enginn efi á því, að það hefur einkum verið stjórnsemi Gissurar byskups að þakka, hversu góður friður var um hans daga, og eptirkomendur hans, byskuparnir Þorlákur Runólfsson, Magnús Einarsson og Klængur Þorsteinsson voru jafnaðarmenn og fríðsámir, og í engu háðir yfirráðum Noregs byskupa; en ekki leið á löngu áður en norrænir klerkar reyndu fullt eins kappsamlega og konungarnir til að svipta landið fornu frelsi og notuðu vandlættingu í trúarefnum fyrir yfirskyn til að innræta klerkum lærdóma efna um hið ótakmarkaða páfavalð, er þá drottnaði. Klængur byskup var seinastur af byskupum þeim sem vígðir voru í Lundi, því sama árið (1152) var settur erkistóll í Noregi, og var það með líkindum, að Íslendingar, er vígjast skyldu til byskupa, leituðu þangað heldur en til annara landa, því Íslendingar elskuðu ávallt mest land feðra sinna, og þegar þeir fóru að heiman til að leita sjer fjár og frægðar, snjeru þeir optast fyrst til Noregs. Eptir að Eysteinn erkibiskup var vígður, tók klerkavaldið að festast í Noregi, einkum meðan Magnús Erlingsson sat að ríkjum, því hann dróg alla klerka til fylgis með sjer, með því að auka guðsrjett, sem þeir kölluðu, það er að skilja klerkarjett, en var sjálfur ekki rjett borinn til ríkis, og þurfti því fylgis þeirra, til þess að verða kórónaður. Þegar Klængur byskup dó 1176 og Þorlákur hinn helgi var vígður af Eysteini erkibiskupi, hafði Þorlákur byskup fyrstur út brjef erkibyskups, og er þess getið í Guðmundarsögu góða með svo felldum orðum: „Virðuglegur herra heilagur Þorlákur ný vorðinn byskup skalholtensis flutti þau brjef

herra Eysteins erkibyskups í fyrstu til Íslands, er birtu herra páfans boð, að upp frá því skyldu allar kirkjueignir æfínelega standa undir valdi og skipun lærðra manna; efdist sá boðskapur lítið á þeim tíma sunnanlands, en með öllu ekki fyrir norðan, eigi fyrir þá grein lítið, að sœll þorlákur vanrækti hann, heldur fyrir það Jón Loptsson, er þá var gildastur leikmanna á Íslandi, reis með almúganum svo örðigur, að við voðann lá sjálfan, áður eyrindið nam stað með öllu fortek(ið). Fyrir þá grein sátu kennimenn með bóndum í hjeruðum; og höfðu það borð af kirkjunnar rentu, sem góðfýsi fyrri manna hafði offrað altarinu".

Þó að nú tilraunir þessar hefðu eigi svo mjög stóran árangur á dögum þorláks byskups, þá sýna þær þó, hvað klerkar urðu undir eins áræðnir, þegar erkistóll var kominn í Noreg, enda kom það skjótt fram, að erkibiskupar fóru að taka þátt í deilum biskupa og leikmanna.

Á norðurlandi höfðu 4 hinir fyrstu byskupar Jón Ögmundarson, Ketill Þorsteinsson, Björn Gilsson og Brandur Sæmundarson einnig í öllu verið semjendur friðar, og þó að róstusamt gjörðist um seinni hluta æfi Brands byskups, fjekk hann þó optast afstýrt vandræðum, ef til hans náði.

Brandur byskup Sæmundarson andaðist 1201, og kom mönnum ekki ásamt um byskupskosningu; vildu þeir er vitrari voru, Gissur lögmáður Hallsson og aðrir, kjósa Magnús prest, son Gissurar lögmáns, er seinna varð byskup í Skálholti (frá 1215 til 1237), en Kolbeinn Tumason, er þá var mestur höfðingi fyrir norðan land, kom því til leiðar með kappi snu, að kjörinn var Guðmundur prestur, frændi hans, Arason, er vantaði alla þá kosti sem byskup þurfti að hafa; gjörði Kolbeinn það einkum fyrir metnaðar sakir, því hann þóttist þá ráða bæði leikmönnum og kennimönnum fyrir norðan land, því Guðmundur Arason og Gyriður Þorvarðsdóttir, kona Kolbeins, voru bræðrabörn; en af þessu risu síðan hinir mestu og verstu illdeilur milli Guðmundar byskups og leikmanna, sem enn mun sagt verða.

4. Síðleysi höfðingja.

Þannig var smám saman mikil breyting komin á hið forna þjóðveldi Íslendinga, eins og við var að búast, því allt skipulag þess var gjört í heiðnum sið, og þegar hinn nýi siður kom, þá varð margt að breytast, og höfðingjarnir eða goðorðsmennirnir,

sem þannig misstu hin andlegu völd, tóku bráðum að bæta sjer skaða þann með því að alla sjer meira ríkis og fleiri þingmanna heldur en vel gat staðizt með hinni upphaflegu þjóðveldisskipun. Það er líka eins og missir andlega valdsins hafi drepð niður hjá þeim höfðingjunum trúrækni og góðum siðum, og fer þetta mjög vaxandi eptir byrjun 13. aldar. Ekkert ber, ef til vill, ljósari vott um þessa spillingu en það, hversu mikill munur var á ástum karla og kvenna á þessari og hinum fyrri öldum. Það er svo mikill munur á virðingu þeirri, er karlar báru fyrir konum, þegar Ólafur pá var að biðja Þorgerðar Egilsdóttur, þegar Gunnlaugur Ormstunga og Rafn Önundarson deildu um Helgu hina fögru, og mörg fleiri dæmi mætti telja, og háttum höfðingja á seinni hluta 12. og fyrri hluta 13. aldar, að í þessu sjest hvað bezt, hversu aldarfarið var breytt. Jón Loftsson, er þó var einhver hinn mesti og bezt höfðingi á sinni tíð, var kvæntur og átti börn við konu sinni, en auk þess tók hann frillutaki systur Þorláks byskups hins helga, og gat börn við henni, þrátt fyrir alla umvöndun byskups, og gat enn fremur börn við þrem öðrum konum. Sæmundur Jónsson, sonur hans, var ekki eiginkvæntur, en gat börn við fjórum konum. Ekki tóku Haukdælir Oddaverjum fram í þessu. Gissur lögmaður Hallsson var kvæntur og átti börn við konu sinni, en þó gat hann börn við þrem konum öðrum; Gissur jarl Þorvaldsson hafði og frillur, og átti börn við þeim. Það má nærri geta, að Sturlungar voru ekki betri í þessu efni. Sturla í Hvammi átti fyrst 5 börn við frillu, síðan kvoungaðist hann tvívegis og átti fjölda barna, en þó gat hann enn son við frillu. Þórður Sturluson var tvískvæntur, en hafði þó frillur og 6 börn með einni þeirra; Sighvatur átti börn með tveim konum; Snorri Sturluson, bróðir þeirra, með 5 konum, og voru þrjár þeirra frillur. Guðmundur hinn dýri var slíkur óeyrðarmaður um kvennafar, að Sturlunga getur þess sjerstaklega, að hann elskaði fleiri konur en þá er hann átti, og um Þorvald Snorrason Vatnsfirðing er þess getið, að hann lá í lokhvílu og frillur hans tvær hjá honum, þegar Jónssynir og Rafnssynir gjörðu heimsókn að honum. Það má nærri svo að kveða, að enginn af höfðingjum þeim, er mikil völd höfðu, hlíttu einni konu, og stundum ræntu menn giptum konum og dætrum ríkra manna, er þeir gátu ekki öðru vísi náð kosti þeirra. Það má nú geta nærri, hvernig siðferðið hefur verið hjá hinum minni háttar mönnum, þegar að höfð-

ingjarnir höfðust slíkt að, enda koma líka fyrir þess konar dæmi, er sýna það ljóslega, að heimamenn höfðingja voru ekki eptirbátar þeirra í allskonar síðleysi, og vil jeg særa það eitt til dæmis, er þeir menn Úrækju Snorrasonar, Maga-Björn og Þorkell Eyvindarson, voru teknir úr hvílu og leiddir til dráps eptir skipun Þórdar Sturlusonar, þá lágu þeir báðir í einni hvílu og frilla annars manns milli þeirra.

5. Frá Hvamm-Sturlu.

Sturla Þórdarson, er kallaður var Hvamm-Sturla, var sæddur 1114¹. Hann keypti Hvamm 1150 og bjó þar 33 ár. Hann sjekk Ingibjargar, dóttur Þorgeirs Hallasonar, er var ríkur höfðingi í Eyjafirði, og hófst hann þá brátt til mannvirðingar. Til þess tíma hafði Þorgils Oddason á Stadarhóli verið mestur höfðingi vestanlands, en um þessar mundir rjedið hann norður til Þingeyra til munklífis og tóku synir hans, Oddi og Einar Þorgilssynir, þá við ríkjum hans. Þorgils Oddason og Oddi sonur hans önduðust báðir 1150, og tók Einar þá allt mannaforræði, er faðir hans hafði átt og varð hann brátt ríkur og frændmargur, ekki var hann stjórnsamur maður og engi lögmáður. Brátt gjörðust margar greinir með þeim Einari og Sturlu, og síðan fullur fjandskapur. Gjörði hvor öðrum það illt er hann mátti, en svo lauk dillum þeirra, að Sturla varð miklu drjúgari, svo Einar gat ekki reist rönd við honum eptir bardagann á Sælingsdalsheiði, og varð að halda sættir þær, er Jón Leptsson og Gissur Hallsson gjörðu milli þeirra á alþingi sumaríð eptir, 1173. Í þessum deilum þeirra Einars og Sturlu ber fyrst mikið á því, hversu lítið afl lögin höfðu, því þó að þeir gjörðu hvor annan sekan á alþingi, þá skeyttu þeir ekkert um sekt sína, heldur voru þeir jafnfrjálsir eptir sem áður, því enginn var sem fylgdi fram lögunum, þeir ríðu til allra þinga og mannfunda og skipuðu málum með þingmönnum sínum eins og ekkert hefði í orðið, og þó að þeir sættust, þá hjeldu þeir ekki sættirnar, einkum brá Sturla opt sættunum, þegar tje var dæmt á hendur honum; Einar rænti vini Sturlu og brenndi bæ hans, þegar Sturla var ridinn til alþingis, og reið að því búnu sjálfur á þing. Þó voru manndráp ekki mikil í milli þeirra, og þó að hvor fyrir sig setti ráð á lífi annars, þá hlífðust

¹) Áttartala Sturlunga stendur á 2. töflu við 1. band af Íslendingasögum, Kaupmannshöfn 1843.

þeir þó við þess konar stórræði, sem urðu svo algeng á sjálfri Sturlunga öldinni.

Eptir andlát Ingibjargar Þorgeirsdóttur fjekk Sturla Guðnýjar¹, dóttur Böðvars Þórðarsonar, og átti við henni þrjá syni, er svo opt og víða eru nefndir og kallaðir Sturlusynir. Elstur þeirra var Þórður, hann var fæddur 1165, þá Sighvatur, fæddur 1170, og yngstur Snorri, fæddur 1178. Fáum árum áður en Sturla andaðist komst hann í mál við Pál prest Sölvason í Reykjaholti, og sýndi í því eins og optar hinn mesta ójöfnuð, en þó kom svo sökum vinsælda Páls prests, að Jón Loptsson, Guðmundur dýri og margir aðrir veittu honum á þingi, og sá Sturla sjer þá ekki annan kost, en játa gjörð Jóns Loptssonar á málinu. En af því að Jón vissi, að Sturla mundi lítt una sætt þeirri, er hann gjörði, þá bauð hann honum barnfóstur, og bauð heim Snorra syni hans, og fæddist Snorri því upp í Odda, og nam þar alls konar fræði, því Oddaverjar og Haukdælir sköfnuð langt fram úr öllum Íslendingum á þeim tímum í öllum bóklegum fræðum.

Sturla Þórðarson í Hvammi dó 1183. Hann var hinn mesti höfðingi, vitur og harðfengur, og hjelt hlut sínum og manna sinna við hvern sem var um að eiga, kaldráður var hann og engi jafnaðarmaður, og var það því víst rjett til fundið, er Brandur byskup Sæmundarson sagði við hann á alþingi, þegar rætt var um mál þeirra Páls prests Sölvasonar: „engi maður frír þjer vits, en meir ertu grunauur um gæzku“. Sturla var vel máli farinn og betur talaður á þingum en flestir aðrir, og var það því háttur hans að gjöra langar tölur um málaefni sín.

6. Um uppvöxt Sturlusona og hvernig þeir fengu ríki.

Sturlusynir voru ungir, er faðir þeirra andaðist; Þórður, er var elstur, var 18 vetra. Þá bjó Ari hinn sterki Þorgilsson, Arasonar prests hins fróða, á Stað á Snæfellsnesi; hann átti Kolfinnu, dóttur Gissurar Hallssonar, Helga hjet dóttir þeirra. Þrem misslrum eptir andlát Sturlu Þórðarsonar brá Ari til utanferðar, og fjekk búið á Stað í hendur Þórði Sturlusyni og mannaforráð, er hann átti, hálfu Þórnesingagóðorð, og gípti honum Helgu dóttur sína. Ari andaðist í Noregi; tók Þórður þá allan arf eptir Ara;

¹) Ættartölu Guðnýjar sjá Íslendingasögur 1. band, Kaupmannahöfn 1843, I. töflu.

hann unni lítt Helgu konu sinni, og kom svo að skilnaður þeirra var gjörður; þau áttu ekki barna, en Þórður hjelt eptir sem áður mannaforráði því er átt hafði Ari hinn sterki. Síðan sjekk Þórður Guðrúnar, dóttur Bjarna Bjarnasonar af hinni gömlu Hofsverja ætt í Vopnafirði, er átt hafði Þorvaldur hinn auðgi, og tók með henni sje mikið; þeirra börn voru Böðvar og Halla, er átti Tumás prestur Þórarinsson. Seinna sjekk Þorgíls prestur að Skarði, sonur Snorra lögsögumanns Húnbogasonar, Þórði Sturlusyni hinn helm-ing Þórnesingagoðorðs.

Sighvatur Sturluson var þrettán vetra er faðir hans andaðist. Hann gjörði bú á Staðarhóli einum vetri eptir andlát Einars Þorgilssonar (1186), og var hann þá 16 vetra; hann nam þar ekki yndi og fór til Staðar á Snæfellsnesi til Þórðar, og var með honum lengstum, þangað til vorid 1197 að hann gjörði bú í Hjarðarholti. Hann hafði til búsefna föðurarf sinn 40 hundrud; hafði hann fyrst keypt fyrir arf sinn Galtardalstungu, en seldi hana og keypti hálfan Staðarhól. Síðan seldi hann Staðarhól til lausafjár, og hafði það sje á vöxtum þangað til hjer var komið, að hann gjörði búið í Hjarðarholti. Þetta sumar hóf Sighvatur bön-orð sitt á alþingi og bað Halldóru Tumadóttur og Þórríðar Gissurardóttur Hallssonar, systur Kolbeins Tumasonar, er þá var mestur höfðingi í Skagafirði, og var hún honum gefin; þeirra börn voru þau Tumi, Sturla, Kolbeinn, Þórður kakali, Markús, Þórður krókur, Tumi og Steinvör, er átti Hálfðán Sæmundarson. Sighvatur tók þá við erfðagoðorði þeirra bræðra, er Sturla faðir þeirra hafði átt, en Þórður bróðir hans hafði farið með þangað til. Sighvatur bjó í Hjarðarholti nokkra vetur, síðan keypti hann Saudafell og fór þangað byggðum; hann gjörðist þá mikill höfðingi og vinsæll við sína menn. Eptir að Guðmundur hinn dýri gekk í klaustur á Þingeyrum, átti Þorvaldur sonur hans að taka þau goð-orð, er faðir hans hafði átt. Um sama leyti (1202) rjædist Sigurður Ormsson frá Svínafelli norður til Hóla eptir bæn Guðmundar Arasonar, er þá var kosinn til byskups, til staðarforráða, og sjekk Þorvaldur Guðmundarson honum skömmu seinna goðorð þau er hann átti; en Sigurður gaf þau Tuma Sighvatssyni, er þá var enn barn að aldri, og komst Sighvatur þannig að þeim, rjædist hann norður til Eyjafjarðar 1215 eða um það leyti, og keypti Grundarland, og bjó þar til elli.

Snorri Sturluson fæddist upp með Jóni Loptssyni í Odda,

meðan að Jón lifði, eptir það að hann hafði boðið honum til fósturs 1181. Það er enginn efi á því, að Oddaverjar hafa frá því að Sæmundur fróði var uppi skarað fram úr flestum öðrum ættum á Íslandi í alls konar fróðleik, og verið, ef til vill, fremri Haukdælum í því; má ráða það bæði af sögu Þorláks byskups hins helga, er kallar Odda hæsta höfuðstað í öllum fræðum á Íslandi, og þó hvað bezt á því, hvílfkur snillingur og afbragð Snorri varð allra annara manna á sinni öld í margs konar fræðum. Snorri Sturluson var 19 vetra þegar Jón Loptsson andaðist, og var hann þá með Sæmundi fóstbróður sínum, þar til er þeir Þórður Sturluson báðu til handa honum Herðísar, dóttur Bersa hins auðga frá Borg á Mýrum, hún átti átta hundruð hundraða, en Snorri var þá fjelaus, því móðir hans hafði eytt þeim fjörutfu hundruðum, er hann fhekk í föðurarf. sinn; lagði Guðný þá Hvamms land til kvonarmundar Snorra, og var brúðkaup þeirra Herðísar í Hvammi, og skyldi Snorri eiga bú við móður sína, en þau Herðís voru hinn fyrsta vetur með Sæmundi í Odda. Bersi prestur hinn auðgi Vermundarson andaðist 1201, rjeðist Snorri þá til búis til Borgar, tók arf allan eptir Bersa, og bjó þar nokkra vetur. Þá bjó Þórður Böðvarsson, móðurbroðir Sturlusona, í Görðum á Akranesi, og átti hann þingmenn um Akranes og marga upp um hjerað í Borgarfirði; honum þótti Þórður systurson sinn gjöra þá skuldseiga, er honum voru næstir, gaf hann þá Snorra hálfst Lundarmannagoðorð, og skyldi hann halda þingmönnum í friði fyrir Þórði og öðrum þeim er áleitadi. En er Snorri hafði tekið við þingmönnum, þá þótti Þórði Böðvarssyni hann meira leita á vini sína en áður hafði gjört Þórður broðir hans. Þá bjó í Reykjaholti Magnús prestur, sonur Páls Sölvasonar. Snorri Sturluson felldi mikinn hug til staðarins í Reykjaholti, og átti hann við Magnús prest, að hann gæfi upp staðinn, og sömdu þeir með því móti, að Snorri skyldi taka við staðnum og þeim hjónum og koma sonum þeirra til þroska þess sem auðið yrði. Fór Snorri þá búi sínu í Reykjaholt, og bjó þar meðan hann lifði, hann gjörðist þá höfðingi mikill, því að eigi skorti fje til, var hann hinn mesti fjárgæzlumaður og fjöllyndur, hann gjörðist skáld gott, var hann og hatur á allt, er hann tók höndum til, og hafði hinar beztu forsagnir á öllu því er gjöra skyldi. Þorsteinn Ívarsson gaf Snorra Ávellingagoðorð, það er Hafliði Mársson hafði átt, og var það fjölmennt, þar til heyrðu margir Miðfirðingar, Vöðællir og allt norður í Vatnsdal.

7. Höfðingjar, sem voru uppi 1214.

Þegar Sturla lögmaður Þórðarson fæddist 1214, voru þessir höfðingjar á Íslandi, auk föður hans og föðurbræðra: Þorvaldur Snorrason Vatnsfirðingur og Rafnssynir vestur. Þorvaldur var hinn mesti ójafnaðarmaður, hann hafði þá vegið Rafn Sveinhjarnarson (1213), rænt marga þingmenn hans, og höggði fót undan Sturlu Bárðarsyni, systursyni Sturlusona. Þessi mál voru öll lögð undir dóm Þórðar Sturlusonar, og gjörði hann um þau á alþingi 1214. Gjörði hann Þorvald úr landi 3 vetur og mikil fjegjöld á hendur honum og þeim mönnum, er með honum höfðu verið að vígi Rafns. Þessa sætt alla hjelt Þorvaldur.

Í Skagafrði var þá mestur höfðingi Arnór Tumason. Eptir að Guðmundur byskup Arason var kominn til stóls síns 1203, sýndist það brátt, að hann var miklu óleidditamari en Kolbeinn Tumason hafði ætlað. Sigurður Ormsson fór og burt skömmu eptir að byskup kom inn og rjæðst hann norður að Möðruvöllum. Þetta sundurlyndi milli byskups og höfðingja óx bráðum til hins mesta fjandskapar. Byskup gekk með staf og stólu eitt sumar í lögrjettu á alþingi, er landsmenn dæmdu skillitinn prest fyrir fjemál, og fyrirbaud þeim að dæma prestinn, og kvaðst hann eiga dóm á prestinum, en þeir dæmdu eigi að síður. Margt varð þeim fleira til byskupi og Kolbeini og öðrum leikmönnum; annan klerk sótti Kolbeinn um barneign, og stefndi síðan heimamönnum byskups um bjargir við klerkinn, en byskup mat einskis sekt manna þeirra er Kolbeinn hafði sótt, og lét þá ganga í kirkju sem frjálsa menn. Kolbeinn og þeir aðrir, er byskup hafði bannsungid, gjörðu slíkt hið sama, að þeir gengu í kirkju og samneyttu mönnum eptir sem áður. Um haustið 1208 gjörði Kolbeinn heimsókn til Hóla og settist um staðinn, þegar engum sættum varð á komið vildi byskup ríða af staðnum; hann hafði 300 manna, en þó var margt af því líði strákar og stafkarlar og göngukonur. Kolbeinn reid í veg fyrir byskup og sló þá í bardaga. Kolbeinn sjekk steinshögg í ennið snemma bardagans, og var það banasár, en bændur gengu þá til sætta og játuðu byskups dómi á sínum málum, en hann lagði á þá fjegjöld stór, og menn hans fóru með flokkum og ránum um sveitir, og tóku sje af mönnum. Leitudu bændur sjer þá líðveizlu til annara höfðingja. Vorid eptir drógu höfðingjar líð að byskupi og tóku hann nauðugan af staðnum, en drápu menn hans, þá er þeim þóttu mest sakbitnir, og settust þeir Arnór Tumason

og Sigurður Ormsson þá yfir staðinn. Guðmundur var nú þenna vetur með Snorra í Reykjaholti, og annan vetur var hann í Steingrímsfirði. Sumarið eptir kom út brjef Þóris erkibyskups, er stefndi utan Guðmundi byskupi og höfðingjum þeim er móti honum höfðu verið, og ljetu höfðingjar hann þá ná að fara heim á staðinn. Arnór Tumason fór utan (1213) en Guðmundur byskup varð apturreka það ár, og fór hann utan næsta sumar. Það sumar kom Arnór út og var þá góður friður í Skagafirði þau 4 ár er Guðmundur byskup var utan.

Í Eyjafirði voru engir höfðingjar eptir víg Halls Kleppjárns-sonar (1212) fyr en Sighvatur flutti þangað. En næstu goðorð fyrir norðan Vöðlaheidi átti Ögmundur Þorvarðsson sneis. Hann bjó að Hálsi í Fnjóskadal. Eystra hafði Teitur Oddsson Gissurarsonar að Hofi goðorð; hann keypti og Valþjófsstað að Jóni Sigmundarsyni, er hann tók við Svínafellslandi og mannaforráði föðurbróður síns Sigurðar Ormssonar þar syðra, en seinna verður launsonur Jóns Sigmundarsonar Þórarinn höfðingi eystra, og synir hans eptir hann; er því ekki ólíklegt, að Teitur Oddsson hafi fósttrað Þórarinn og gefið honum þau goðorð, er hann átti eptir sinn dag, að minnsta kosti virðist nafn Odds Þórarinssonar að vera föðurnafn Teits, því ekki kemur það fyrir í Svínafellsætt. Kona Teits Oddssonar var Helga Þorvarðsdóttir, Þorgeirssonar Hallasonar í Eyjafirði, og var hún og Guðmundur byskup bræðrabörn. Eptir föður hennar ætla jeg Þorvarð Þórarinsson heitinn. Hvort sem að Þórarinn hefur nú metið fóstur einungis til að nefna sonu sína þannig úrættis, eða, sem líklegra virðist, að móðir hans hefur verið þeirrar settar, og ef til vill dóttir Teits.

Á suðurlandi voru flestir og ríkastir höfðingjar um þetta leyti. Þá hafði Ormur Jónsson Svínfellingur tekið við föðurleifið sinni eptir lát Jóns Sigmundarsonar. Hann var ríkur höfðingi og friðsamur, var hann lítt riðinn við deilur þær er voru um alla hans daga.

Sæmundur, sonur Jóns Loptssonar, bjó þá í Odda, hann þótti göfugastur maður á Íslandi í þenna tíma; hann átti mörg bú og auð sjár, þó var hann miklu minni höfðingi en faðir hans, og enginn skörungur, og drógu því Haukdælir mjög fram sinn hlut þar eystra, einkum seinustu ár þau er hann lifði, þó að það kæmi meir fram eptir hans daga. Páll var elztur sona hans, hann drukknaði í hinni fyrstu utanferð sinni í Noregi (1216). Allir hinir yngri

synir Sæmundar urðu allgóðir bændur, en lítið kvað að þeim í samanburði við hina fyrri Oddaverja. Hálfðán var fyrir þeim bræðrum. Ormur Jónsson, bróðir Sæmundar, bjó þá á Breiðabólstað í Fljótshlíð, hann var spekingur mikill að viti og hinn göfugasti maður. Loptur, son Páls byskups, bjó í Skarði hinu vestra, en Ketill bróðir hans dó ungur (1214). Páll byskup andaðist skömmu fyrr (1211). Þorvaldur Gissurarson Hallssonar, bjó þá í Hruna, hann átti fyrst Jóru, dóttur Klængs byskups. Synir þeirra voru Guðmundr, Klængur, Einar, Teitur lögsögmaður og Björn, er átti Hallveigu Ormsdóttur frá Breiðabólstað; síðar átti Þorvaldur Gissurarson þóru hina yngri, dóttur Guðmundar gríss-Ámundasonar á Þingvelli og Solveigar Jónsdóttur Loptssonar; þeirra börn Halldóra, er Ketill prestur Þorláksson lögsögmaður átti, og Gissur jarl. Magnús prestur Gissurarson, bróðir Þorvaldar, bjó þá í Tungu, hann var næsta ár eptir (1215) kosinn til byskups, og kom út með byskupsvígslu 1216. Fyrir sunnan heiði voru Snorri Sturluson, sem áður er getið, og Þórður Bœðvarsson, móðurbróðir Sturlusona; synir hans voru þeir Bœðvar í Bæ, Þorleifur í Görðum og Markús á Melum. Í Hítardal og á Kolbeinsstöðum bjuggu þeir foðgar: Þorlákur, son Þorleifs beiskalda og Ketill prestur sonur hans. Snorri prestur Narfason bjó að Skarði.

8. Viðskipti höfðingja frá 1204 til 1234.

Þess er getið í annálum, að Sæmundur Jónsson og Þorvaldur Gissurarson hafi lagt lag á varning austmanna 1215. Það hefur að líkindum verið fyrir þessa sök að Björgvinarmenn, sem þá hafa án efa haft mesta verzlun á Íslandi af Norðmönnum, eins og þeir síðar höfðu, gjörðu spott mikið að Páli Sæmundarsyni, er hann kom til Noregs 1216, og sögðu að hann mundi ætla að verða konungur eða jarl yfir Noregi. En við sköll þessi rjød hann sjer far norður í land og ætlaði á fund Inga konungs; þeir týndust allir á leiðinni. Þegar Sæmundur Jónsson frjætti þetta sumarið eptir, neyddi hann Björgvinarkaupmenn, er þá voru á Eyrum, til að gjalda sjer þrjú hundruð hundraða; eptir það vógu austmenn Orm bróður hans (1818), því þeir fengu ekki særi á Sæmundi. Eptir víg Orms settist Björn Þorvaldsson á Breiðabólstað og tók arf eptir Orm og mannaforráð, gjörðist hann þá ríkur höfðingi.

Um þetta leyti voru orðin höfðingjaskipti í Noregi, var Ingi konungur andaður, en kominn til ríkis Hákon Hákonarson gamli og Skúli jarl. Noregsmenn voru þá miklir óvinir Íslendinga, einkum Oddaverja, og hafði Skúli jarl í ráði að herja til Íslands um sumarið 1220. Snorri Sturluson hafði farið utan 1218, og var hann með Skúla jarli í þetta mund með hinni mestu sæmd; var það einkum fyrir fortölur hans, að herförin varð ekki, og má virða honum til vorkunnar, þó að hann gæfi konungi og jarli vou um að snúa Íslendingum til hlýðni við Noregskonung, þegar hann vildi afstýra slíkum háska. Snorri kom út samsumars, og hafði jarl gefið honum skip það, er hann var á, og 15 stórgjafir aðrar, og gjört hann lendan mann. En í stað þess að þakka Snorra, að hann hafði afstýrt þessum ófriði Norðmanna, sjandsköpuðust Oddaverjar við hann, og kenndu honum það, að engar fengust bætur fyrir víg Orms.

Um þetta leyti gjörðist sundurlyndi mikið með þeim Lopti byskupssyni og Birni þorvaldssyni. Fylgdu þeir Lopti í þessu synir Sæmundar hinir eldri og synir Þorsteins Jónssonar Loptssonar; var það einkum til saka, að þeim fjell þungt, að Björn, sem var af Haukdælætt, hafði gengið að eiga Hallveigu Ormsdóttur, og fengið þannig mikið ríki, er Oddaverjar höfðu lengi haft. Lauk þeirra skiptum svo, að Björn fjell á Breiðabólstað um vorið 1221. Þó er það eptirtektavert í deilu þeirra, að hvorugir stálust á aðra eins og höfðingjar optast gjörðu á Sturlungatíð, heldur sendi Loptur mann á Breiðabólstað viku fyr, að segja Birni, að hann mundi koma þar í annari viku, og bað hann svo við búast að þá skyldi endir verða á deilum þeirra. Sæmundur Jónsson var þá gamall, hann var við meðan á bardaganum stóð með 2 hundruð manna, og er það mikil furða, að hann skyldi ekki ganga í milli. Þetta var síðasta skipti að hin ágæta Oddaverjaætt bar hærri hlut í deilum við höfðingja, því í eptirmálinu báru þeir undir eins lægri hlut fyrir Þorvaldi Gissurarsyni. Sæmundur reið ekki til þings, og Loptur fjekk því, eins og nærri má geta, engan afla til þingreiðar móti Þorvaldi, og var Loptur, og fleiri af þeim er verið höfðu í bardaganum á Breiðabólstað, gjörðir sekir. Seinna urðu sættir með því móti, að Þorvaldur skyldi ráða einn öllu sem hann vildi. Sæmundur var ekki riðinn við mál manna eptir þetta, hann andaðist um haustið 1223, á þriðja ári hins áttunda tugar aldurs síns. Eptir andlát hans skipti Snorri Sturluson arfi og ríkjum með

sonum hans, en þó að þeir hjeldi lengi vel goðorðum þeim, er faðir þeirra hafði átt, þá höfðu þeir engan afla á móti Sturlungum og Haukdælum og urðu opt fyrir herhlaupum og ágangi bóta-laust; það lætur og að líkindum að þingmenn þeir, er þeir Jón Loptsson og Sæmundur höfðu átt í öðrum hjerudum, t.a.m. Borg-arfirði, hafi leitað sjer trausts til ríkari höfðingja, er nær voru og betur gátu veitt þeim lið, ef á þurfti að halda, og að minnsta kosti getur Sturlunga þess aldrei, að synir Sæmundar hafi átt þingmenn utanhjerads.

Sighvatur Sturluson hafði smám saman aukið völd sín og virðingu í Eyjafirði og gjörðist nú ríkur í hjeraði og hinn vinsælasti. Hann fjekk Sturlu syni sínum búa á Sandafelli og skyldi hann gæta ríkja hans þar vestur. Arnór Tumason fór utan 1221, og setti fyrst Þórarinn Jónsson Sigmundarsonar yfir ríki sitt í Skagafirði. Þórarinn var þá ungur, og þótti hjeraðsmönnum sem lítil vörn mundi verða af honum fyrir ágangi Guðmundar byskups og manna hans. Tumi Sighvatsson rjedið því vestur til Skagafjarðar og rak Guðmund byskup burtu af stólnum, en menn Guðmundar fóru að Tuma skömmu seinna og drápu hann. Um vorið (1222) söfnuðu þeir Sturla og Sighvatur liði og fóru að byskupi, er þá var farinn til Grímseyjar, drápu niður menn hans, en höfðu hann með sjer og ráku hann utan samsumars. Hafði Sighvatur þá ráð yfir Skagafirði, þangað til Kolbeinn ungi, sonur Arnórs Tumasonar, er hafði látizt í Noregi, kom út (1225). Kolbeinn var þá ungur og rjedi Sighvatur um með honum í fyrstu. Vorið eptir að Sæmundur Jónsson andaðist fjekk Sturla Sighvatsson Solveigar Sæmundardóttur. Sæmundur hafði svo fyrir skipað, að hún skyldi hafa jafnmikinn arf og hver sonanna, en Þorvaldur Gissurarson dró svo fram hennar hlut, að hún fjekk koseyri af öllum arfinum, enda var það auðvelt, þegar Snorri átti að skipta, því að honum þótti allskemmtilegt að tala við Solveigu, og varð sár við er hann heyrði að Sturla hafði fengið hennar. Sighvatur fjekk Sturlu þá Snorrungagöðorð, er hann hafði farið einn með, eins og áður er sagt, til kvonarmundar, og gjörðist Sturla þá ríkur og vinmargur þar vestur, og hefur þetta kvonfang Sturlu án efa hvatt Snorra til að kalla eptir Snorrungagöðorði í hendur honnm, sem enn mun sagt verða.

Á Vestfjörðum tóku nú aptur til deilur milli Þorvalds Snorra-sonar og sona Rafns Sveinbjarnarsonar, með Rafnssonum voru

þeir synir Jóns Brandssonar, systursynir Sturlusona, varð Þorvaldur drjúgari í þeirra viðskiptum, og hrakku Jónssynir úr Vestfjörðum suður til Snorra.

Snorri Sturluson kom út, eins og áður er getið 1220 með hinum mestu sæmdum og fór ríki hans ávallt vaxandi um þenna tíma. Hann sótti Þorvald Snorrason til sektar á alþingi (1224) fyrir rán og hernað á Jónssyni, en Sturla Sighvatsson fhekk sætta þá, hann var þá mikill vinur Þorvaldar. Næsta vor (1225) fór Þorvaldur suður til Snorra og leitaði mægða við hann, og bað Þórdísar dóttur hans, og var hún honum heitin. Sama vorið sömdu þeir Snorri og Þorvaldur Gissurarson það með sjer, að Gissur Þorvaldsson skyldi fá Ingibjargar Snorradóttur, en Þorvaldur skyldi eiga hlut að við Hallveigu Ormsdóttur, er þá var ekkja eptir Björn Þorvaldsson, og átti þá fje allt og mannaforráð, er Ormur Jónsson hafði átt, og hafði auk þess fengið að erfðum allt fje Kolskeggs auðga, er einn var auðgastur maður á Íslandi, að hún gjörði fjelag við Snorra og færi til bús með honum, en nokkuð af fje Kolskeggs skyldi leggja til klausturs í Viðey, og fór þetta allt fram.

Þegar Snorri þóttist nú vera búinn að treysta sig með mægðum þessum, tóku þeir Þórður Sturluson ráð sín saman að heimta aptur Snorrungagoðorð, er Sighvatur hafði þá fengið Sturlu syni sínum, eins og áður er sagt, og var Þórður þess þó alltregur. Á alþingi 1226 gjörðu þeir tilkall til goðorðsins í hendur Sturlu, en ekki greiddist úr því það ár, því Sturla skaut málinu til föður síns, en hann vildi ekki slaka neitt til. Vorið eptir (1227) hafði Þórður uppi Þórnessþing, eins og þeir bræður höfðu gjört ráð fyrir. Þá tók Þórður upp Snorrungagoðorð, og tók Jón murti, sonur Snorra, við tveim hlutum þess, en Þórður hafði þriðjung. Þetta líkaði Sturlu Sighvatssyni allþungt, og kom hann ekki á þingið. Þórður Sturluson reið ekki snemma til alþingis um sumarið. Þegar menn voru riðnir til þings, safnaði Sturla að sjer mönnum og fór að þórði, og drap af honum menn nokkra, en lagði þó ríkt við, að ekki skyldi mein gjöra þórði eða sonum hans. Grið voru sett milli þeirra til miðsumars. Síðan reið Þórður á þing, og bauð Snorri honum að fara með honum í Dali að Sturlu með svo mikinn afla sem hann vildi, en Þórður vildi það ekki. Þeir Þórður og Sturla sættust veturinn eptir. Þann vetur kom Kolbeinn ungi Arnórsson suður í Reykjaholt, og bað Hallberu

Snorradóttur, og fjekk hennar, og fór hún norður með honum. Ekki samdist með þeim frændum um Snorrungagöðorð næsta sumar (1228). Það sumar safnaði Snorri líði, og fór í Dali til að leita eftir hlut sínum við þingmenn Sturlu, og fór Þórður með honum í þessa ferð, en gjörði þó áður Sturlu varan við, og fýsti hann á að vera ekki heima, og reið Sturla þá undan norður um heiði. Snorri stefndi saman mönnum um alla Dali, og lét þá sverja sjer eða, og segjast í þing með sjer. Þorvaldur Vatnsfirðingur var og í þessari ferð með Snorra, og fór þaðan vestur heimleidis.

Eftir að Þorvaldur Vatnsfirðingur hafði fengið Þórdísar dóttur Snorra, gjörðist ríki hans svo mikið á Vestfjörðum, að hvorki Rafnssynir nje Jónssynir gátu haldið við fyrir vestan Gilsfjörð. Fóru Rafnssynir þá til Sturlu og gáfu honum göðorð sitt til líðveizlu. Reyndu þeir Sighvatur og Sturla að sætta þá, en bæði var, að Þorvaldur var tregur til að gefa Rafnssonum upp göðorð þeirra, er hann hafði lagt undir sig, enda fýsti Snorri hann ekki mjög sáttanna. Þegar Þorvaldur fór nú heimleidis, eins og áður er sagt, og gisti að Gíllastöðum, tóku Rafnssynir hús á honum, og brendu hann inni. Fóru Rafnssynir síðan til Sturlu, en hann sendi þá norður í Eyjafjörð til föður síns. Þórður Þorvaldsson tók ríki eftir föður sinn og þeir Snorri bræður. Sturla Sighvatsson sendi menn um haustið til Vatnsfjarðar að bjóða Þorvaldssonum sátt fyrir Rafnssonu og brennu, en Þórður tók ekki undir það, en bar fjörráð á Sturlu við föður sinn og á Sighvat. Eftir jól stefndu Þorvaldssynir að sjer mönnum, og veittu Sturlu aðför. Sturla var ridinn úr hjerði, þegar þeir komu til Saudafells. Þessi ferð Þorvaldssona er sú hryðjulegasta, sem farin hefur verið á sjálfri Sturlungaöld. Þeir komu á náttarþeli til Saudafells, þegar allir menn voru í svefni, öðu inn í bæinn, hjuggu og lögðu allt sem fyrir var, bæði konur og karla, ræntu öllu, er þeir gátu með sjer haft, og spilltu hinu. Solveig húsfreyja hafði sætt barn skömmu áður, og gengu þeir að hvílu hennar með brugðnum og blóðugum sverðum, og hristu þau að henni, og vildi Þórður hafa rænt henni ásamt öðru, ef hann hefði mátt komast með hana. Svo sagði Þórður síðan, þá er um var talað, að því hefði hann segnastur orðið, er hann kom í lokhvílu, og hann hugði, að Sturla mundi vera þar fyrir, en hinu ósegnastur, er hann var þar ekki. Fimmtán af heimamönnum voru særðir, en þeir ellefu, er sjer máttu enga björg veita; þrír létust úr sárum, tveir karlar og ein kona. Þegar

Sturla frjetti um Sauðafellsför, spurði hann hvort Solveigu var ekkert gjört, menn sögðu hana heila, sðan spurði hann einskis. Skömmu seinna stefndi Sturla að sjer mönnum, og bar upp fyrir þeim, að hann vildi fara að Snorra, því hann virti, sem Snorri hefði verið rót undir þessum ófriði, en menn skárust undan að fara þessa för með honum, því að sumir voru frændur Snorra og vinir, og öll alþýða hafði svarið Snorra eiða vetri fyrir. Reið Sturla þá norður um land til föður síns. Um haustið fór Sturla til Vatnsfjarðar, en Þorvaldssynir höfðu fengið njón, og fjeck hann ekki fang á þeim. Var þá sáttum komið á með því móti, að Þórður seldi Sturlu sjálfðæmi. Gjörði Sturla fjegegöld á hendur Þórði, og eptir þetta tók að semjast með þeim Snorra, Sighvati og Sturlu, því að Sighvatur hafði þá látið Rafnssönnu af hendi, og tekið þeim far. Þessa sætt, er Sturla gjörði við Vatnsfirðinga, hjelt hann í hin næstu tvö ár (1230 og 1231), en þeir Þorvaldssynir voru uppiðslumenn miklir, og fóru hvert haust um alla Vestfjörðun til að fá til búis síns, og höfðu það af hverjum, er þeir vildu, eins af þingmönnum Sturlu og sínum. Báru margir það í eyru Sturlu, að hann mundi aldrei hafa þingmenn sína á Vestfjörðum í friði, meðan Þórður Þorvaldsson væri höfðingi í Vatnsfirði. Snorra þótti því þörf að biðja Sturlu að selja Þorvaldssönnu grið, er hann bauð þeim suður til síu um föstu 1232, en Sturla hjelt ekki grið þessi, heldur safnaði hann að sjer mönnum, og rjeðist á Vatnsfirðinga, þegar þeir voru á suðurleiðinni, og tók þá af lífi.

Um þetta leyti horfði til deilu með þeim Snorra Sturlusyni og Kolbeini unga. Kolbeinn hafði, eins og áður er sagt, fengið Hallberu, dóttur Snorra, var hún með honum á alþingi 1229, og gjörðist hún þá vanheil. Hún var í búð með föður sínum. Þegar Kolbeinn reið af þingi, gaf hann engan gaum að henni, og fór hún heim í Reykjaholt með föður sínum. Nokkru sðar ljet Snorri fylgja henni norður, var hún þar skamma hríð, og fór suður aptur. Hallbera dó 1231. Eptir dauða Hallberu fjeck Kolbeinn ungi Helgu Sæmundardóttur, Jónssonar. Snorri kallaði þá eptir arfi Hallberu og helmingi goðorða fyrir norðan land, og vildi hann því treysta vini sína, og var því fúsari til sátta við Sturlu eptir víg Þorvaldssöna. Á alþingi (1232) var mikil deila með þeim Snorra og Kolbeini, en þó sættust þeir að því, að Órækja,

sonur Snorra, skyldi fá Arnbjargar, systur Kolbeins, og skyldi Snorri fá Órækju tvö hundruð hundraða og Stað á Mel og goðorðið Hafiðanaut, en Snorri skyldi eiga helming goðorða fyrir norðan land, þeirra er Kolbeinn átti að rjettu, og skyldi Kolbeinn með fara, og veita Snorra á þingi, Kolbeinn skyldi og gjalda fje að hægindum. Órækja fjekk Arnbjargar, og það var hið eina, er fram kom af þessum samningum.

Þetta sama sumar fór Snorri til Vestfjarða, og bundust þá Vestfirðingar á hendur honum, þeir er verið höfðu þingmenn Vatnsfirðinga, var Sturlu lítið um þá ferð, en þó fór skipulega með þeim frændum í það skipti. Vorið eptir (1233) heimti Órækja af Snorra kvonarmund sinn og Stað í Stafaholti, er Snorri hafði lofað honum, þegar það brást, að hann fengi staðfestu í Miðfirði; en Snorri vildi ekki minnka kost sinn suður þar. Snorri sendi hann þá vestur til Vatnsfjarðar, og skyldi hann taka þar við stað og mannaforráði.

Snorri hafði, eins og hann hafði lofað Skúla jarli, sent Jón murta son sinn utan 1221. Jón kom út aptur 1225, og var þá með föður sínum þangað til um vorið 1229, þá bað hann föður sinn að hann skyldi leggja fje til kvonarmundar sjer, og vildi hann biðja Helgu Sæmundardóttur; þegar hann fjekk þetta ekki af Snorra, brá hann til utanferðar og tók sjer far í Hvítá, þá fór og utan á Eyrum Gissur Þorvaldsson. Jón gjörðist þá hirðmaður og skutulsveinn; næsta sumar ætlaði hann til Íslands, en fjekk eigi orðlof af konungi. Jón murti var veginn annan vetur eptir jól af Ólafi svartaskáldi. Gissur Þorvaldsson og Jón bjuggu þá saman, og vildi Gissur stöðva þá og hjelt Jóni, en Ólafur hjó þá í höfuð Jóni, og var sárið ekki mikið, en Jón geymdi sín lítt, og leiddi sárið hann því til bana. Gissur fór út sumarið eptir (1231).

Þegar Þorvaldur Gissurarson varð var við orðróm þann er á hæk um víg Jóns, lagði hann fund með þeim Snorra og Gissuri, og á þeim fundi svariði Gissur fimmtardómseið, að hann hefði í engum ráðum verið með Ólafi við Jón, og hann hefði viljað þá rjettum skilnaði skilja í alla staði. — Gissur hafði fengið Ingibjargar Snorradóttur, eins og áður er getið, og var þeirra hjúskapur jafnan óhægur, og segja menn að hún ylli því meira en hann. Föður þeirra Þorvaldur og Snorri áttu allan hlut í að semja með þeim, gáfu þeim til samþykkis sín 20 hundruð hvor,

og var þó sem ekki gjörði, eins og von var, og kom svo, að kallað var, að skilnaður þeirra væri gjör.

Guðmundur byskup var í Noregi 4 vetur eptir að Sighvatur og Sturla ráku hann utan eptir Grímseyjarföör. Hann kom út 1226, og var þá um veturinn á Hólum. Sumarið 1227 kom hann norðan til alþingis með 30 manna, og var með Snorra um þingið með sveit sína, þaðan fór hann um Vestfjörðu seinni hlut sumarsins. Hann ætlaði norður um haustið, en Sighvatur og Sturla bönnuðu honum yfirferð. Þá hafði Guðmundur byskup 100 manna. Þórður Sturluson bauð þá byskupi í Hvamm, og var hann þar til föstu. Það var skilið í sætt þeirra Þórðar og Sturlu eptir Hvammsföör, að byskup skyldi fara heim til Hóla; fór byskup þá norður skömmu síðar (1228). Síðan var Guðmundur byskup á Hólum þangað til að Skagfirðingar ráku hann af staðum (1231) með ráði Kolbeins unga; fór byskup þá norður um sveitir og safnaðist skjótt mikið lið til hans og var allóspakt, ræntu og stálu hvívetna, og setti byskup þá Rafussonu til að sjá um, að menn hans stælu ekki frá bændum. Líka tóku menn hans að drepast á. Hann fór að norðan um föstu og kom á Vðimýri nær skírdegi (1232), og rak Kolbeinn þá allt lið frá honum, og lét hann fara heim til Hóla og hafa hann í varðhaldi, og voru 2 klerkar hjá honum. Þannig var hann haldinn þangað til Magnús byskup kom út um sumarið með brjef erkibyskups, er buðu Guðmundi byskupi af embætti. Magnús byskup hafði og út brjef Sigurðar erkibyskups, þar í var nælt harðlega til þeirra Sighvats og Sturlu fyrir Grímseyjarföör og annan mótgang við Guðmund byskup, var þeim stefnt utan báðum föðgum, en það rjedið af, að Sturla skyldi fara fyrir báða þá og leysa mál þeirra beggja; bjóst Sturla þá til utanferðar, en Örækja fór vestur, og setti Sturla þá Odd Ólason til að gæta þingmanna sinna á Vestfjörðum.

9. Samningar Sturlu Sighvatssonar við Hákon konung.

Sturla Sighvatsson fór utan þetta sumar á Gásam. Hann fór þegar suður til Björgvinar á fund Hákonar konungs, en þá var sundurþykki mikið með þeim mágum, konungi og Skúla hertoga. Sturla var í Noregi öndverðan vetur, síðan rjedi hann til suðurferðar; hann fann Valdimar konung gamla í Danmörk, og tók hann Sturlu allvel og gaf honum hest góðan og fleiri sémilegar gjafir. Sturla kom úr Rómferð til Noregs um haustið (1234), og

fann Hákon konung í Tunsbergi, og hafði hann Sturlu í boði sínu og talaði við hann marga hluti. Þá spurðist mikill ófriður af Íslandi, og ljét konungur illa yfir, er Sturla tjáði honum slík tífðindi, og spurði hversu mikið mundi því til fyristöðu að koma einvaldi á landið, ljét þá mundu verða frið betri. Sturla kvað lítið fyrir því, ef sá kæmi til er nokkurn styrk hefði. Konungur spurði, ef hann vildi við taka, að flytja það mál; hann kvaðst mundi til hætta með konungs forsjá, og eiga slíkra sæmda von af konungi, ef hann kæmi þessu fram, sem honum þætti verðugt. Konungur bað hann ekki manndrápum vinna landið, en bað hann taka menn og færa utan, eða fá rfki þeirra með nokkuru móti. Þannig segir Sturla Þórðarson frá samningum þeirra Hákonar konungs og Sturlu í Hákonarsögu, og ber það saman við það sem segir í Sturlungasögu (II. 226), að það hafi verið mjög talað, að þeir konungur og Sturla hefðu gjört þau ráð, að hann skyldi vinna Ísland undir konung, en konungur skyldi gjöra hann höfðingja yfir landinu, en Sturla lifði ekki svo lengi, að menn geti sjeð, hvort hann ætlaði að halda þessi einkamál við konung, en auðsjeð er, að hann hefur gengið í þetta með minni fyrirhyggju en nokkur annara, þegar hann ætlaði að eiga launin undir konungs náð, fyrir að svipta ættjörðu sína frelsi.

II.

A. ÆFI STURLU LÖGMANNS ÞÓRÐARSONAR.

Lögmann Sturlu stærsta skáld
stærðu vísindin.

Eggert Ólafsson.

10. Um uppvöxt Sturlu Þórðarsonar til 1231.

ÞÓRÐUR Sturluson tók við búi á Stað á Snæfellsnesi og mannaforráði eptir Ara hinn sterka og fjekk Helgu dóttur hans, en skildi við hana eptir fá ár. Síðan fjekk hann Guðrúnar Bjarnadóttur, er var ekkja eptir Þorvarð auðga, og tók með henni fje mikið; þeirra börn voru þau Böðvar og Halla, er átti Tumás prestur Þórarinsson. Guðrún hefur líklega dáið um eða fyrir 1200, því fyrri getur Þórður ekki hafa tekið Hróðnýju Þórðardóttur til sín,

því að Bersi hinn auðgi Vermundarson, er hún var áður gipt, andaðist ekki fyr en 1201. Hefur Þórður eflaust tekið mikið sje með Hröðnýju, og hún líklega andast hjá honum, og þess vegna greiðir hann seinna Jóni murta, dóttursyni hennar, hundrað hundraða fyrir arf hennar. Hröðný hefur að líkindum dáið hjertumbil 1210, því þá tekur Þórður að eiga börn með þóru. Hvergi hef jeg getað fundið neitt um ætt þóru. Sturlunga segir: „Þórður átti frillu, er þóra hjet, þeirra börn Ólafur, Sturla, Guttormur, Þórður, Valgerður, Guðrún“. Þóra andaðist 1225, og sjekk Þórður þá Valgerðar, dóttur Árna í Tjaldanesi; ekki er þess getið að þau hafi átt börn, enda var Þórður sextugur, þegar hann sjekk hennar.

Sturla Þórðarson var fæddur 1214 á Ólafsmessudag, rjettum tífufu árum eptir að afi hans Hvamm-Sturla var fæddur. Lítið höfum vjer að segja frá uppvexti Sturlu. Guðný, móðir Sturlusona, amma hans, bjó í Hvammi þangað til 1201, að Snorri kvongaðist, því hún sjekk honum þá Hvammsland til kvonarmundar, eins og áður er sagt, en Snorri hefur skömmu seinna selt landið Svertingi Þorleifssyni, frænda Sturlunga, en Guðný fór þá til Þórðar, og var fyrir búi hans á Eyri eða Stað. Þar hefur hún sóstrað Sturlu sonarson sinn þangað til 1218, þegar Snorri fór utan, því þá fór hún til Snorra og var fyrir búi í Reykjaholti meðan hann var utan. Hún var síðan með Snorra þangað til hún andaðist, hjertumbil 1224, og hefur hún þá verið nær áttæðu. Snorri tók alla gripi þá, er hún hafði átt, og var það mikið sje, en hún hafði áður gefið allt sjeð Sturlu Þórðarsyni, sóstra sínum. Sighvatur tók af eignum hennar Glerárskóga, er honum voru næstir. Sturla Sighvatsson hafði haft Hvammsland af Svertingi, og seldi hann Þórði Sturlusyni það. Þórður flutti þangað búferlum 1225, en hafði annað bú á Eyri, en sjekk Stað á Snæfellsnesi þá í hendur Böðvari syni sínum. — Deila varð á milli Snorra og Þórðar um sje Guðnýjar, en samdist brátt. Veturinn 1226 hafði Snorri jóladrykkju að norrænum sið; þar var mannmargt, þar voru þeir þá Ólafur og Sturla Þórðarsynir, og var Sturla þá 12 vetra, þó hefur Sturla ekki verið með Snorra að staðaldri um þetta leyti. Næsta sumar (1227) fór Þórður ekki snemma til þings, en sendi Sturlu til Snorra með goðorð sín um Jónsmessu.

Það er eptirtektavert, hversu höfðingjar um það leyti hafa látið sjer annt um, að synir sínir kynnu snemma að mæla lögekil, og gegna þeim störfum á þingi, er þeim bar að kunna, þegar þeir

tækju við mannaforráði. Þegar að Snorri sótti Þorvald Vatnsfirðing til sektar 1224 fór Órækja sonur hans með málið, og var hann þá fjórtán vetra. Gissur Þorvaldsson sótti Lept byskupsson til sektar á alþingi 1221 eptir bardagann á Breiðabólstað; og var Gissur þá ekki eldri en 12 vetra, og þó er það að sjá á Njálu, að ekki hafi þess konar sóknir verið svo vándalausar.

Næsta sumar (1228) fór Snorri Sturluson í Dali og Þórður bróðir hans með honum; í þeirri fór voru þeir bræður Ólafur og Sturla með föður sínum. Guðmundur byskup var í Hvammi með Þórði veturinn eptir Hvammsfór (1227—28), og fór eptir það norður. Hann fór og um Vestfjörðu (1231), og fjekk Þórður þá Sturlu son sinn, þegar byskup kom í sveit hans, til þess að fara með byskupi og skipa fólki hans á gistingar, því þá var, eins og jafnan, mikill mannfjöldi með honum; og sýnir þetta með öðru hve bráðþroska Sturla hefur verið, því ekki var lið það er fylgdi Guðmundi byskupi vant að vera spakt, og hefur það verið allmikill vandi fyrir Sturlu, 17 vetra að aldri.

Sturla Sighvatsson bjóst til utanferðar, eins og fyr er getið, um sumarið 1233. Sighvatur faðir hans kom að norðan um þing til Sauðafells, og var þar um þingið. Snorri reið til alþingis eptir vanda, því hann hafði lögsögu, þá var Sturla Þórðarson með honum. Þegar Snorri kom heim af þingi, sendi hann Sturlu eptir Sighvati, og bauð honum suður þangað, fór Sighvatur þá suður með Sturlu og var fögur veizla hjá Snorra; gjörðu þeir bræður þá um víg Vatnsfirðinga, og urðu vel ásáttir. Snorri gaf Sighvati spjót gullrekið að skilnaði, og kvað ófallið, að þeir skildu gjafalaust, svo sjaldan sem þeir fyndust.

11. Viðureign Þórðar Sturlusonar og sona hans við Órækju.

Órækja Snorrason var nú kominn í Vatnsfjörð, og söfnuðust skjótt til hans margir röskir menn og ódælir; hann sendi menn sína um haustið (1233) um alla fjörðu að afla til búis; var fyrir þeim Maga-Björn norðlenzkur maður, þeir fóru allt suður á Breiðafjörð, og ræntu víða í eyjum og annarstaðar í sveit Þórðar Sturlusonar.

Þenna vetur hinn næsta eptir var deila fyrir norðan land milli þeirra Sighvats og Kolbeins unga. Órækja fór þá til Skaga-fjarðar til liðs við Kolbein, mág sinn, og fór vestur heimleiðis eptir fundinn í Flatatungu; hann reið með allan flokk sinn í

Hvamm, til bús Þórðar Sturlusonar, og bjuggu þeir óspaklega heyjum og öðru, og hjuggu nú vetra gamlan uxa, er Þórður átti. Síðan fór Órækja til Saurbæjar og tók þar fje af bændum, og gjörði bú á Staðarhóli til móts við Sverting Þorleifsson; annað bú gjörði Órækja á Reykhólum, og fór eptir það vestur til Vatnsfjarðar. Það sumar voru dylgjur miklar á þingi. Kolbeinn hafði um veturinn, þegar deila þeirra Sighvats var, komizt að raun um, að bændur í Skagafirði voru honum ekki tryggir til líðveizlu, þegar við Sighvat var um að eiga; voru flestir hinir stærri bændur vinir Sighvats, síðan að Sighvatur hafði haft ráð yfir Skagafirði meðan að Kolbeinn var ungur. Ljet Kolbeinn því drepa bezta bónda í hjeradinu, Kálf Guttormsson á Miklabæ og Guttorm son hans, en Jón prestur Markússon, er líka hafði gjört sig beran að því, að hann var meiri vinur Sighvats, stökk þá úr hjeradi og suður til Snorra, og Sveinn son hans með honum, og tók Snorri við þeim sakir fornrar vináttu. Um sumarid voru þeir Kolbeinn og Snorri á þingi og voru dylgjur miklar um þingid, því að Kolbeini líkaði stórrilla, er Snorri hafði tekið við þeim feðgum. Þeir feðgar Jón Markússon og Sveinn vógu mann úr flokki Kolbeins á þinginu, og lá þá við sjálfst að allur þingheimur mundi berjast. Órækja var á þingi og veitti hann föður sínum, og var þá lokið vinfengi þeirra Kolbeins. Þorvaldur Gissurarson og Magnús byskup bróðir hans gátu komið gridum á, og var Sveinn gjörður sekur.

Eptir þing sættust þeir Sighvatur og Kolbeinn ungi fyrir milligöngu vina sinna, og var það þá ráðið, að þeir Kolbeinn ungi og Kolbeinn Sighvatsson skyldu fara með flokk manna suður um land, og setjast í bú Snorra, þau er hann átti undir Eyjufjöllum og víða þar austur.

Eptir að Órækja var kominn til Vestfjarða, höfðu menn hans, eins og nú var sagt, gjört ýmsar óspektir í sveit Þórðar Sturlusonar, og sjálfur hafði Órækja spillt búi Þórðar í Hvammi; þótti Þórði því auðsætt, að hann mundi auka ágang á hendur mönnum sínum, þegar hann hafði gjört bú á Staðarhóli og á Reykhólum; tekur hann það því til bragðs, að hann og þeir Böðvar son hans draga saman lið, og fara til Staðarhóls, en hina yngri sonu sína Ólaf og Sturlu ljet hann fara á skipum. Þeir fóru fyrst til Reykhóla og tóku þar bú allt, er Órækja hafði saman dregið, fóru síðan aptur til Saurbæjar, og sinna þar föður sinn. Eptir þetta fór

Ólafur með allt ránsfjæð út til Bjarnarhafnar, og sat þar um sumarið og hafði fjölmennt. Þórður hafði og fjölmennt á Eyri.

Áð áliðnu sumri sendi Snorri orð Órækju, að hann kæmi til liðs við sig, því Snorri vildi þá fara að þeim Kolbeinunum; dró Órækja þá lið saman um alla Vestfjarðu og fór suður á sveitir með fimm hundruð manna. En þegar Órækja kom í Dali komu sendimenn sunnan frá Snorra, og sögðu honum að Kolbeinarnir voru riðnir norður. Snorri bað Órækju þá að fara ekki suður þangað, og bað hann snúa flokkinum vestur aptur, ef hann ætti ekki erindi í Hvamm eða annan veg að fara suður þar. Hákur prestur Þorgilsson sendi mann á Eyri, að segja Þórði, að Órækja mundi snúa þangað suður flokkinum. Ljet Þórður þá safna liði fyrir norðan Snæfellsnes, en Böðvar fyrir sunnan, og fjekk hvor um sig tvö hundruð, en þeir komu ekki saman liðinu, því þeir vissu ekki hvorum megin nessins Órækja mundi fara út. Ólaf og Sturlu sendi Þórður norður á Meðalfellsströnd í liðsafnað, og fengu þeir 40 manna. Órækja fór Raudamelsheiði og ofan í Miklaholtsbreypp, og fór með hiuni mestu óspekt. Böðvar hafði tvö hundruð manna að Stað, hann reið suður á njósn við nokkra menn, og fann ekki fyr en Órækjumenn voru komnir að baki honum; sneri hann þá til borgar þeirrar, er bærinn á Borg er við kenndur, og fóru þeir upp á borgina, þar mátti ekki aðsókn við koma. Órækja reið þangað með allan flokk sinn. Gengu menn þá á milli, og lauk svo, að Böðvar seldi Órækju sjálfðæmi. Böðvar reið síðan á fund föður síns, og hafði Þórður þá dregið saman skip mörg og hafði farið með lið sitt út í Akurey. Böðvar fýsti föður sinn mjög sátta, en Þórður vildi með engu móti selja Órækju sjálfðæmi. Órækja fór norður Kerlingaskarð og kom í Bjarnarhöfn, og tók bæinn og alla menn er þar voru. Böðvar bað nú Ólaf að hann færi á fund Órækju, og kom svo, fyrir fortölur Böðvars, að þeir Ólafur fóru til Bjarnarhafnar og seldi Ólafur Órækju sjálfðæmi, en hann gaf þeim bræðrum upp allt málið og hjet þeim vináttu á ofan og skildust þeir með kærleikum. Síðan fór Órækja heim vestur. Ekki er þess getið að Sturla hafi sætt við Órækju í þetta skipti, og hefur hann líklega verið með föður sínum í Akurey meðan Órækja var suður. Í Bjarnarhöfn var spillt öllum húsum og heyjum og eytt upp sumarþúinu, og tóku þeir bræður það til ráðs, að Sturla færi búið inn í Hvamm, og voru þar um

veturinn. Þórður tyggi, bróðir þeirra, fór vestur til Órækju, og var honum þar vel tekið.

Sumar það er nú var frá sagt, þegar Þórður og synir hans tóku upp búin fyrir Órækju, var einn maður drepinn af líði þeirra bræðra Ólafs og Sturlu, er Hafliði hét; hann vo sá maður er Eyjólfur hét, bóndi í Hvarfsdal. Bróðir Eyjólfs hét Þorbjörn og bjó í Búðardal. Þegar þeir bræður frjettu vígið fóru þeir í Búðardal og ætluðu að ræna búinu, því þeir náðu ekki Þorbirni; hann var farinn út til Skarðs til Snorra prests Narfasonar. Snorri prestur leitaði um sættir, vildi Ólafur hafa sjálfðæmi, en Snorri prestur bauð gjörð Þórðar, föður hans, og varð það að sætt, en þó með því móti, að Sturla skyldi vera í gjörð með föður sínum, hafa þeir bræður líklega verið hræddir um, að Þórður mundi minnka gjörðina of mjög, ef hvornugur þeirra væri í gjörðinni. Vorið eptir (1235) fóru þeir bræður vestur til Búðardals að sjá eptir vígsmálinu, því þeir fedgar Þórður og Sturla höfðu þá gjört um málið tuttugu hundruð, og galt Þorbjörn það, en Eyjólfur fjekk honum aptur landið í Hvarfsdal. — Í þessari sömu ferð rjed Sturla búlag við Sverting á Staðarhóli, en þó hefur Sturla varla gjört bú það sumar, eða að minnsta kosti ekki verið þar sjálfur, því hann fór um hæl aptur suður til föður síns. Þetta vor fór Órækja um alla fjörðu og tók sje af mörgum mönnum, og suma rak hann af staðfestum sínum. Þetta sama vor fór utan Kolbeinn ungi og gekk suður, en fjekk ríki sitt og bú í hendur Sighvati.

Þeir bræður Þórður og Snorri Sturlasynir höfðu verið mis-sáttir, og að líkindum mest valdið því deilur Órækju við Þórð og sonu hans. Þetta vor fóru menn á milli þeirra bræðra, og var fundur lagður með þeim við Sandbrekku. Þórður gisti á Kolbeinstöðum, er hann fór til fundarins, og fóru þeir fedgar Þorlákur og Ketill með hreppsmenn sína með Þórði; samdist alla vega sem bezt með þeim bræðrum, og bundu það þá með sjer, að þeirra frændsemi og vinátta skyldi aldrei slitna meðan þeir lifðu, var það þá gott til sambands með þeim, að Sturla son Þórðar skyldi fara með Snorra og vera með honum. Þá fór og með Snorra Páll, son Lopts byskupssonar, og voru þeir báðir með Snorra um sumarið.

12. Hófst ófríður á Íslandi.

Þegar hjer er komið hefst hin elginlega Sturlungaöld, það

er að skilja ófriður sá, sem stóð svo að kalla samfleytt í 29 ár, og þau urðu endalok á, að landið komst undir Noregskonung.

Á þessum 29 árum er svo að kalla sifellður ófriður. Hin fyrstu 10 árin er stríð þetta milli sjálfra höfðingjanna, og er undirirrot þess óvild sú, er ávallt var með þeim Sturlu Sighvatssyni og Snorra Sturlusyni, og leiddi af tilkalli Snorra til ættargoðorðs Sturlunga, og þar að auki eggjanir Hákonar konungs við Sturlu, er hann var utan, eins og áður er getið. Sturla reynir því til, þegar hann kemur út, að brjóta undir sig allt land, þangað til hann og faðir hans og bræður voru felldir í orustunni á Örlygstöðum. Síðan ráða þeir Gissur og Kolbeinn mestu, drepur Gissur Snorra, bæði fyrir áeggjan konungs og til að ná fje hans, og síðan flæma þeir Kolbeinn Órækju úr landi. Þá hefst þórður kakali aptur móti þeim, og veita hinir Sturlungar honum, þangað til hann fær aptur föðurleifð sína eptir lát Kolbeins unga. En þórður hjelt þá ekki heldur sættir, en tekur þá líka að brjóta undir sig landið, þangað til eptir Haugsnessfund (1246), að þeim þórði og Gissuri kemur saman um að sigla til Noregs og láta konung gjöra um öll mál sín. Öll þessi ár er því ófriðurinn tilraunnir einstakra höfðingja á Íslandi til að verða þar einráðir. Eptir þetta tekur konungur sjer vald til að skipa mönnum land og hjeruð; og þó að allir höfðingjarnir noti sjer konungsskipun og konungsbrjef fyrir hjeruðum til að ná sveitum undir sig, eru það þó fæstir, sem halda hjeruðunum undir konung eða reka erindi hans við alþýðu, og enginn þeirra geldur honum skatt, þangað til honum var svariinn skattur á alþingi 1262, þó sumir væru áður búnir að heita honum skatti. — Varla er hægt að greina nokkurn á öllum þessum tíma, er hafi ljósa hugmynd um, hvað leida mundi af styrjöldum þessum, eða sem hafi haft einuð til að gjörast talsmaður frelsisins, og sýna höfðingjunum fram á, hvernig ófriður þessi yrði bæði að svipta landið frelsi sínu, og þá og niðja þeirra hinum rjettfengnu goðorðsvöldum, er þeir höfðu erft eptir hina konungbornu forfedur sína.

Noregskonungar höfðu á ýmsum tímum hins íslenzka þjóðveldis reynt til að ná yfirráðum á Íslandi; þó hafði þeim ekki tekizt það til þessa tíma. Skúli jarl hafði einnig viljað hið sama, þegar hann og Hákon Hákonarson voru nýkomnir til ríkis, og þeir gjörðu Snorra Sturluson lendað mann sinn, eins og áður er sagt. Úr tilraunum þessum bæði fyr og síðar hafði reyndar ekkert orðið; höfðu landsmenn á fyrri tímum þjóðveldisins verið

svo hyggjafir, að þeir höfðu ekki ljed Noregskonungum fangs á sjer, og Snorri Sturluson hafði hvorki þrek nje vilja til að fylgja fram boðskap Noregskonungs á Íslandi.

Hákon konungur hafði nú fengið einn af Sturlungum, sem að mörgu leyti var hæfur til að koma fram vilja hans, og var hinn fúsasti að ganga í þetta mál til að auka völd sín og virðingar, hvort sem hann hefur nú ætlað að halda einkamál þeirra konungs eða ekki. Þessi maður var Sturla Sighvatsson. Hann átti mikið ríki í Dölum og á Vesturlandi, og faðir hans Sighvatur var þá einhver hinn ríkasti og vinsælasti höfðingi fyrir norðan land, og fylgdi Sturlu til hvers sem vera skyldi, og við hvern sem um var að eiga. Sjálfur var Sturla hinn vænsti maður og gjörfulegasti ásyndum, framgjarn maður og óeirinn, og hjelt sjer mjög til virðinga; ekki var hann vitur maður nje löggænn. Það má sjá af því, sem áður er sagt, að Hákon konungi hefur ekki veitt það örðugt að telja Sturlu á að ráðast í að koma undir sig öllu Íslandi. Sturla var með Hákon konungi um veturinn (1234—1235), þegar hann kom frá Rómi, og töluðu þeir konungur og Sturla jafnan. Það má líka sjá það, að Sturla ætlaði sjer að leggja allt land undir sig, á því, er hann sagði við Gissur Þorvaldsson, þegar hann gjörði hann handtekinn við Apavatn: að hann skyldi ekki efast í því, að hann ætlaði sjer meiri hlut en öðrum mönnum á Íslandi.

13. Viðureign Sturlu Sighvatssonar og Snorra.

Sturla Sighvatsson kom út um haustið 1235, og var hann með fæður sínum í Eyjafirði um veturinn. Órækja Snorrason hafði það sumar (1235) farið suður til Borgarfjarðar, og setzt að Stafaholti, hann hafði sent menn á fund Sighvats, og leitað sátta við hann fyrir ágang þann, er hann hafði haft við þingmenn Sturlu á Vestfjörðum, en Sighvatur vildi ekki sættast fyrir hönd Sturlu, fyr en hann kæmi út. Órækja reið því vestur til Fjarða um haustið. Hann gisti í Hvanmi, og var þar fyrir Sturla Þórðarson. Órækja bað hann að ríða með sjer vestur, og það varð af, og var Sturla þar með honum öndverðan vetur. Eptir jól sendu þeir fæðgar, Sighvatur og Sturla, menn vestur í sveitir, allt til Miðfjarðar (því Sighvatur var þá fyrir öllum sveitum Kolbeins unga), þess erindis, að bændur skyldu járna hesta sína, og vera búnir að fara af hjeraði, þá er þeir væru upp kvaddir. Snorra kom njósni af þessum tiltektum þeirra fæðga, sendi hann þá menn

vestur til Órækju, og það hann koma til liðs við sig með allt það lið, er hann gæti fengið. Órækja safnaði mönnum um alla Vestfjörðu, sjekk hann sex hundruð manna, og fór með flokk þann suður í Dali, og reið síðan suður til föður síns. Þeir voru þá komnir til Snorra: Þórður Sturluson og Þorleifur úr Görðum, og var þar þá ráðagjörð mikil. Órækja og þeir, sem framgjarnastir voru, vildu, að snúið væri norður á sveitir með allan þann afla, er fengizt gæti, en Snorri vildi ekki fara með lið á hendur bróður sínum á hátíðum þeim, er þá fóru í hönd, en sendi menn norður til að leita um settir, en Órækja fór í Dali til að hnekkja vestur aptur flokkinum. Í vikunni fyrir pálmásunnudag komu njósnarmenn norðan, og sögðu, að liðsdráttur væri um allar sveitir. Snorri vildi þá ekki safna liði, en fór suður á Bessastaði, og sjekk Þórði bróður sínum í hendur búið í Reykjaholti, og eignaði honum það. Órækja reið vestur til Fjarða. Sturla Þórðarson hafði komið að vestan með Órækju, hann fór út á Mýrar við fimmtánda mann, og höfðu mjöl og önnur föng á 12 hestum. Sturla fór vestur til Bjarnarhafnar, og þaðan til Fagureyjar, þaðan sigldi hann vestur á fund Órækju.

Sighvatur Sturluson og synir hans komu í Borgarfjörð á pálmásunnudag (1236) með tíu hundruð manna. Þórður Sturluson fór til fundar við Sighvat og veitti honum þungar átölur fyrir það er hann fór að bróður sínum á hátíðum, og sagði hann mundi stór gjöld fyrir slíkt taka, gamall maður. Sighvatur tók undir í glensi, og kvaðst mundi bíða þangað til hann væri í betra skapi. Sturla Sighvatsson reið í Reykjaholt og ljet sem hann ætti þar allt, hann tók einnig undir sig alla eign Snorra í Borgarfirði. Þegar Snorri frjetti það, fór hann af Suðurnesjum austur til búa sinna. Um vorið hafði Órækja mikinn skipa-útbúnað á Vestfjörðum, og ætlaði að halda sjóleiðis suður. Sturla Sighvatsson safnaði liði, og fór vestur, og drap hann nokkra menn af Órækju. Síðan gengu menn á milli þeirra, og fundust þeir, og gekk sætt greiðlega saman. Órækja skyldi fara suður með Sturlu, og hafa allt sitt burt úr Vestfjörðum. Hann skyldi þá hafa Stafaholt, en Sighvatur skyldi gjöra um annað það sem milli hafði borið. Þeir Órækja og Sturla Þórðarson fóru nú suður með Sturlu. Reið Sturla Sighvatsson á þing, en Órækja reið austur að finna föður sinn. Síðan reið hann út á Rangárvöllu, og beið þar Sturlu, en Sighvatur kom ekki að norðan, eins og ráð hafði verið fyrir gjört, og varð

Því engin sætt með þeim. Síðan ríðu þeir vestur til Borgarfjarðar, og bað Sturla Órækju að ríða með sjer í Reykjaholt, og reidd Sturla Þórðarson þangað með Órækju og nokkrir menn þeirra. Þeir Órækja mótudust í litlu stofu um kveldið, en um morguninn, er þeir gengu frá messu, fóru þeir í stofu, þá var Órækja kallaður í litlu stofu og Sturla Þórðarson. Litlu síðar kom Sturla Sighvatsson í stofudyrnar, og kallaði á nafna sinn, og gengu þeir í lopt nokkuð, segir Sturla Sighvatsson þá nafna sínum, að fyrst að faðir sinn hafi ekki komið, til að gjöra um mál þeirra Órækju, þyki sjer það ekki heillegt, að Órækja sitji í Stafaholti við lítil efni, en hann svami í fje Snorra; kveðst hann því hafa hugsað annað ráð, að Órækja skuli fara norður til Skagafjarðar, og þar utan: „og mun nú skilja yðvart föruneysi“, segir hann. Tók hann síðan sverð Sturlu Þórðarsonar, er lá hjá þeim. Sturla Sighvatsson reidd síðan með Órækju upp til jökla, upp í Surtshelli, þar ljét hann leggja hendur á Órækju og blinda hann og gelda. Sturla reidd síðan heim í Reykjaholt, og sagði tífundin. Sturla Þórðarson reidd vestur til Stafaholts, en sendi einn af mönnum Órækju upp í hellinn til að vita, hvernig Órækju líði. Síðan fór hann út til Staðar. Þaðan segir Sturlunga, að hann hafi farið til Helgafells að láta skrípta sjer, og svo á Eyri til föður síns, en Þórði hafi þótt skriptir hans of miklar, og ráðið honum að fara í Skálaholt á fund byskups. Það er ekki hægt að sjá, að Sturla Þórðarson hafi um þetta leyti brotið neitt við heilaga kirkju, svo að hann þyrfti að fá lausn af byskupi. Sturla fór síðan aptur til Staðar, og fann þar Arnbjörgu. Þau höfðu þá frjettir frá Órækju, að hann hafði sýn sína, og sendi hann þeim orð að ríða til fundar við sig; þá var Sturla Sighvatsson ríðinn norður um land. Þau Sturla Þórðarson og Arnbjörg ríðu til móts við Órækju, og fundu hann í Skálaholti. Rjædist hann þá, eptir ráðleggingu Magnúsar byskups, til utanferðar. Kolbeinn ungi var í það mund kominn út á Eyrum, og tók hann við systur sinni. Þeir Sighvatur og Sturla gáfu honum upp ríki sín.

Þegar Órækja var utan farinn, fór Sturla vestur á Eyri, og var með föður sínum um veturinn, en stundum að Stað með Böðvari. Þórður Sturluson tók sótt þenna vetur (1236—1237) um föstu, og voru þar þá allir synir hans og vinir hans. Þegar að Þórður sá, að sótt þessi mundi leiða sig til bana, skipaði hann ráð sitt, og skipti arfi með sonum sínum. Hann ljét þá Ólaf og

Sturlu hafa hundrað hundraða hvorn, en 80 hundruð hvorn: Þórð og Guttorm. Valgerður hafði hundrað hundraða, en hvor hinna dætra hans 40 hundruð. Sturla hafði Eyri úr skipti, og skyldi hann þá þegar taka við búi. Sama ár önduðust þeir Guðmundur byskup Arason og Magnús byskup Gissurarson.

Þorleifur Þórðarson í Görðum hafði fundið Sturlu Sighvatsson, og gengist undir allt, sem hann vildi vera láta, þegar Sturla kom fyrst til Reykjaholts og rak Snorra af eignum sínum. Þenna vetur gjörðist fjandskapur milli þeirra Sturlu, þótti Þorleifi illt, er hann varð að vera lestamaður Sturlu, og flytja að honum af Suðurnesjum mjöl og skreið og annað, er Sturla þurfti í bú sitt. Þegar Snorri frjetti það, fór hann að austan suður á Nes. Söfnuðu þeir Þorleifur þá liði, og fengu fjögur hundruð manna. Þar var með þeim Ólafur Þórðarson, hann bjó þá á Borg, og hafði flutt sig þangað úr Hvammi að ráði Snorra. Þegar Sturla frjetti liðsafnaðinn, stefndi hann að sjer mönnum að vestan og norðan, og um Borgarfjörð, og hafði hann fimm hundruð manna. Þótti þeim Þorleifi þá ekki fært að ríða að Sturlu. Reið Snorri þá frá flokkinum og suður á Nes og þaðan austur, því hann vildi gæta þess að koma ekki á vald Sturlu. Sturla reið með flokk sinn til móts við Þorleif, varð fundur þeirra í Bæ, fjellu margir menn af Þorleifi, en fjöldi varð sár. Komust þeir Þorleifur og hinir höfðingjarnir í kirkju, og gengu á vald Sturlu morguninn eftir, og seldu honum allir sjálfðæmi. Gjörði hann þá utan um sumarið Þorleif og Ólaf og enn fleiri. Um vorið seldi Sturla af hendi Reykjaholt, og gjörði bú að Saudafelli í Dölum. Þeir fóru utan um sumarið, Snorri, Þorleifur og Ólafur og Þórður kakali.

14. Viðureign Sturlu Sighvatssonar við Gissur og Kolbein unga.

Sturla sat að Saudafelli um sumarið, og var sár til Staðar-Büðvars og annara sona Þórðar, þótti honum þeir mjög hafa hallazt undir Snorra í skiptum þeirra frænda. Þeir Büðvar fundust á vegum um haustið, og fór þá álitlega með þeim, en síðar um haustið var Büðvar að Saudafelli, og samdist þá vel með þeim. Um jólafestu fóru þeir Sturla og Þórður, Þórðarsynir, til Saudafells, og tók Sturla þeim þá vel, og hjét að gjöra þá að sæmdarmönnum, ef þeir kynnu til að gæta. Eftir þetta veitti Sturla Þórðarson nafna sínum að málum, þangað til hann fjell á Örlyg-

stöðum. Hann gjörði nú bú á Eyri, er hann hafði fengið í arf, eins og áður er sagt.

Í þenna tíma gjörði Ormur Svínfellingur tilkall til fjár á hendur Kol hinum auðga, en Kolur vildi ekki gjalda. Þeir veittu Kol synir Sæmundar Jónssonar, því Kolur hafði fóstorað Andres Sæmundarson. Sótti Ormur þá Sturlu að því máli. Sturla hafði og fengið heimildir á hálfum Oddastað af konu þeirri, er Álsheiður hjet, Eyjólfadóttir; hún var af ætt Oddaverja.

Þá bjó í Tungu Gissur Þorvaldsson. Hann var þá ríkastur höfðingi og vinsælastur fyrir sunnan land. Hann var frændrískur, og flestir hinir beztu bændur fyrir sunnan land voru vinir hans. Sturla Sighvatsson sendi um vorið (1238) menn til Gissurar, og ljet segja honum, að hann ætlaði um vorið suður um land. Var það þá ráðið, að Gissur skyldi fara með honum, hann skyldi og halda njósnum austur yfir ár. Margar orðsendingar fóru milli þeirra Sighvats og Sturlu, er á leið veturinn. Um vorið eptir páska safnaði Sturla liði, og fóru þeir bræður, Böðvar og Sturla Þórdarsynir, báðir með honum. Sturla reið suður til Borgarfjarðar, og þaðan austur á Bláskógaheiði. Þar mætti honum sendimaður frá Gissuri, og segir, að þeir voru sáttir Kolur og Ormur, og Sturla þyrfti ekki að koma, en Sturla hjelt fram ferðinni engu að síður. Sturla reið til Apavatns með flokkinn, og áði þar. Gissur kom, er á leið daginn, með 40 manna. Þar var Klængur Bjarnarson, frændi hans, með honum. Þeir Sturla og Gissur gengu á tal, en hver annara talaði við sinn kunningja. Sturla Þórdarson og Klængur töluðust við, þeir voru fóstbræður. Gissur sagði Sturlu, að enginn safnaður væri fyrir á Rangárvöllum, og taldist undan að fara með honum, en hjet þó ferðinni, ef Sturla vildi. Sturla gekk þá á tal við trúnaðarmenn sína, og segir, að hann ljezt ekki vita, með hverju Sunnlendingar fóru, kallaði Gissur undan teljast að fara með þeim, mætti vera, að safnaður væri fyrir á Rangárvöllum, og þeim væri ætlað að verða í klofanum, kvaðst hann ekki vilja eiga það undir þeim, en sagði, að taka skyldi Gissur með valdi, og taka vopnin af þeim öllum. Böðvar gekk til Sturlu bróður síns, og segir honum í hljóði, hvað títt var. Klæng og aðra menn Gissurar hafði grunað, að Sturla mundi svikja þá. Klængur spyr Sturlu hvað Böðvar talaði, hann kvað það ómerkilegt, en bað þá vera báða saman, hvað sem í gjörðist.

Sðan gekk Sturla Sighvatsson til manna Gissurar, og bað þá leggja vopnin. Þeir brugðu við hart, og snerust til varnar, en Gissur kallaði þá til þeirra, og bað þá að hafa eigi líf sitt í lættu, og gáfu þeir þá upp vopnin. Sðan var bók tekin, og fengin Gissuri, bað Sturla hann sverja utanferð sína, og halda trúnað við hann. Gissur sör norrænan eið, og skildi svo fyrir eiðstaf sínum, að hann skyldi aldrei mæla öfugt orð til Sturlu ódrukkinn. Sðan hjelt Sturla áfram ferðinni til Reykja, kom þar til hans Ormur Svínfellingur og frændur Gissurar, Teitur bróðir hans, og Hjalti son Magnúsar byskups. Var þá talað um, hver taka vildi við öllum góðorðum Gissurar, og halda þau af Sturlu, og vera skyldur að veita honum, við hvern sem um væri að vera, gekk Hjalti byskupsson glæðlega undir að heita öllu því, er Sturla mælti til. Sðan fór Sturla austur yfir ár, og heimti hann hálfan Oddastað í arf Álfheiðar, lýsti hann því, að hann vill engar samningar aðrar um en hafa staðinn; Kolur skyldi gjalda Ormi hundrað hundraða, en Sturla tók varðveizlu-handsölum á fje Kols, og skyldi þá hafa 30 hundruð. Ormur tók við Gissuri, og skyldi geyma hans, þar til er hann særi utan. Sðan fór Sturla vestur til hjeræða. Einar Þorvaldsson og þeir frændur ridu norður á Kjöl, og fundu þar Kolbein unga. Rjeðu þeir það allir samt á Kilinum, að þeir skyldu safna liði, og slíta eigi fyr, en aðrir hvorir væri í helju, Sturla eða þeir. Gekk Hjalti þá í þetta mál með þeim. Kolbeinn ungi dró lið saman um Skagafjörð og öll hjeruð vestur þaðan til Miðfjarðar, og reið suður um Kjöl með allan þann afla. Sðan reið hann til Keldna, þar bjó Hálfðán Sæmundarson, hann átti Steinvöru Sighvatsdóttur, systur Sturlu. Kolbeinn bað Hálfðán veita sjer með allan sinn afla, en er hann vildi það eigi, gjörði Kolbeinn hann handtekinn og Vilhjálm, bróður hans, og lét taka allan vopna-afla og hesta þeirra bræðra. Sðan neyddi hann hina bræður Hálfðánar til að standa upp með allan afla þann er þeir fengu. Gissur glæði og aðrir vinir Gissurar Þorvaldssonar, 18 saman, ridu austur í Skál til Orms Svínfellinga, og sóttu Gissur. Sðan hjeldu þeir vestur öllum flokkunum. Þeir sendu Hjalta byskupsson upp til alþingis, og hleyptu þeir upp þinginu, og þóttu það ódæmi, og flettu vestanmenn vopnum, hestum og klæðum. Sturla safnaði í annan stað liði, og komu þeir til hans Böðvar og Sturla, hafði Sturla fimmtíu manna; Sturla Sighvatsson stefndi öllu liðinu til Dala. Gissur og Kolbeinn ridu vestur

í Borgarfjörð með þrettán hundruð manna og síðan vestur Bröttubrekku. Þá reið Sturla undan vestur til Saurbæjar og síðan inn til Kleifa, en lét reka fje allt norður til Kollafjarðar. Sturla ætlaði að verja kleifarnar, en þeir Gissur og Kolbeinn sneru þá flokkunum suður aptur og skildu í Dölum, reið Kolbeinn norður til Skagafjarðar, en Gissur suður til sveita. Eftir miðsumar stefndi Sturla Sighvatsson saman liði að sunnan og vestan, og reið norður að Kolbeini. Böðvar Þórðarson sendi honum lið, og Sturla Þórðarson fór til liðs við hann við tuttugasta mann. Þegar Kolbeinn ungi frjetti að liðsafnaður var vestur, safnaði hann saman því rökasta liði er hann fjekk, og reið af hjerði suður til Gissutar; var þá stefnt saman öllu liði, er þeim þótti af hjerði fært. Þeir sendu á Rangárvöllu eftir liði, og vildu þeir þá ekki bræður Sæmundarsynir standa upp, nema Björn, hann fór með fjörutíu manna. Sturla reið til Skagafjarðar með flokka sína og dvaldist þar nær viku, og beið föður síns og bræðra, að þeir kæmu að norðan. Þegar Sighvatur kom, fundust þeir föðgar, og var þá ráðið að leita suður, ef að þeir Kolbeinn kæmu ekki sunnan. Sturla sendi jafnan bændur á njósn suður á Kjöl, en þeir komu engir aptur, heldur fóru á fund Kolbeins, og fjekk hann þannig njósnir af hjerði. Þeir Kolbeinn riðu norður með níu hundruð manna, en þegar þeir komu til Skagafjarðar, sendi Kolbeinn Brand frænda sinn Kolbeinsson að safna liði um Sæmundarhlíð. Fjekk hann mikið lið. Um kvöldið fengu þeir Sturla grun um, að flokkar mundu vera í nánd, og lágu þeir þá með vopnum sínum um nóttina. Um morguninn spurði Sturla nafna sinn Sturlu Þórðarson, hvort hann ætlaði að þeir mundu koma sunnan. Sturla kvaðst þá ætla að þeir kæmu. „Hvað dreymdi þig?“ segir Sturla Sighvatsson. „Mig dreymdi“, segir hann, „að jeg var í Hvammi á föðurleifi mínni, og þar vorum vjer allir fyrir handan á upp frá Akri; kross stóð hjá oss á holtshjúknum, hár og mikill. Þá þótti mjer hlaupa skriða úr fjallinu mikil, og var smágrjót eitt allt, nema einn steinn, hann var svo mikill sem hamar hlypi að oss, og þótti mjer undir verða margt vorra manna, og margt komst undan, en Vigfús Ívarsson kenndi jeg að undir varð, en þá vaknaði jeg“. Sturla Sighvatsson svarar: „ópt verður sveipur í svefni“. Frjádagsaftaninn reið Sturla á Miklabæ, og voru þá allir flokkar þeirra föðga þar um Blönduhlíðina. Kol-

beinn og Gissur voru um nóttina við Reykjalaug, og höfðu þrettán hundruð manna, en Sturla hefur haft meira en átta hundruð manna, en liðsmunur þó verið mikill. Laugardaginn næsta eptir Maríumessu stóð bardaginn á Örlygstöðum, og brast skjótt flótti í lið þeirra fedga Sighvats og Sturlu, og fjellu þeir báðir, en Gissur lét drepa hina sonu Sighvats, Þórð krók, Kolbein og Markús, eptir bardagann, en Tumi komst undan á flótta. Fjöldi manna hafði flúið í kirkju á Mikla-bæ. Þar var Sturla Þórðarson. Þeir Gissur og Klængur Bjarnarson buðu honum grið, en hann skildi Ásgrím Bergþórsson til griða með sjer, og var því játað.

Þessi tíðindi frjettust um haustið til Noregs, og þótti þar hinn mesti skaði eptir þá fedga, því að þeir voru mjög vinsælir af kaupmönnum. Þeir voru þar þá Snorri og Þórður kakali, og harmaði Snorri Sighvat bróður sinn, þó að þeir bæru ekki gæfu til samþykkis sín á meðal.

15. Kvonfang Sturlu Þórðarsonar.

Snorri lögsögumaður Hísnbogason bjó að Skarði á Skarðs-strönd; hans synir voru þeir Narfi og Þorgils. Sonur Narfa var Snorri prestur Narfason, er bjó að Skarði og kallaður var Skarðs-Snorri, hinn göfugasti maður, og manna auðugastur á Vestfjörðum á sinni tíð. Bróðir Skarðs-Snorra var Þórður; hann átti Jóreiði Hallsdóttur, systur þeirra Páls prests Hallssonar og Gunnsteins í Garpsdal, er átti Ingveldi, systur þeirra Skarðs-Snorra, þau Þórður og Jóreiður áttu eina dóttur, hún hét Helga. Þórður hefur líklega búið í Sælingsdalstungu, og hefur hann verið fjáður maður, þó að hann hafi ekki verið stórauðugur eins og Snorri bróðir hans. Hann hefur dáið ungur hjerumbil 1225, því veturinn 1225—1226 bað Jóreiðar Ingimundur Jónsson, systurson Sturlusona, er þá var að Saudafelli með Sturlu Sighvatssyni frænda sínum, en hún vildi ekki giptast, því að hún vildi ekki ráða fje undan dóttur sinni. Þeir Sturla og Ingimundur námu þá Jóreiði frá búinu í Sælingsdalstungu yfir til Saudafells, og leitaði Sturla þá eptir, ef hún vildi giptast Ingimundi, en þegar það fjeckst ekki af henni, og hún vildi ekki jeta þar mat, lét Sturla hana heim fara. Þetta líkaði frændum hennar stórrilla. Páll prestur Hallsson, bróðir Jóreiðar, bjó þá að Staðarhóli; hann var hinn mesti vin Þórðar Sturlusonar, og sótti hann að þessu máli, og

tóku þeir Þórður og Snorri Sturlusynir við þessu máli, og var sætt á það á þingi; var málið lagt í gjörð Magnúsar byskups Gissurarsonar, en Sighvatur handsalaði sætt fyrir Sturlu.

Helga hefur nú alizt upp með móður sinni, þangað til Sturla Þórðarson fhekk hennar. Það er ekki hægt að sjá með vissu, nær Sturla hefur kvongast, en þó hefur það verið einhvern tíma á árunum 1237—1239, þó vera megi að ráðahagur þessi hafi verið stofnaður nokkru fyr. Þess er áður getið, að Sturla rjedd búlag við Svertling á Staðarhóli 1235 um vorid, en skömmu seinna gjörðist það í sátt þeirra bræðra Þórðar og Snorra, að Sturla skyldi vera með Snorra, og var hann með honum um sumarið. Um haustið reid hann vestur með Órækju, og var með honum öndverðan vetur, og kom vestan með honum eptir jól. Síðan var hann með Órækju þangað til Sturla Sighvatsson ljot meidda hann, og veturinn eptir var Sturla ýmist með föður sínum á Eyri eða að Stað með Böðvari, og er ekki líklegt, að hann hafi leitað sjer kvonfangs um þessar mundir. Þegar Sturla tók landið og búið á Eyri að ersðum 1237 um vorid, hefur Páll prestur Hallsson ráðið til Eyrar til að stjórna búinu með Sturlu, hefur Helga þá verið heitkona Sturlu, en þó þykir mjer ekki líklegt, að Sturla hafi kvongast fyr en um haustið 1238, eða um vorid 1239, því meðan að fáleikar voru með þeim sonum Þórðar, og Sturlu Sighvatssyni, áttu þeir hvorki víst að geta haldið fje sínu nje mannaforráði, og eptir að þeir voru sáttir, var Sturla Þórðarson lengstum í ferðum með nafna sínum, þangað til hann fjell á Örlygstöðum. Mjer þykir því líkast að Sturla hafi ekki kvongast fyr en um vorid 1239, og ætla jeg að Böðvar bróðir hans hafi þá látið hann hafa sinn þriðjung Snorrungagoðorðs, til þess að rífska ráð hans. Reyndar segir, að Sturla hafi haft fimmtíu manna þegar hann veitti Sturlu Sighvatssyni um sumarið, en varla verður það sjeð með vissu, að það hafi verið þingmenn hans. Það kemur og vel saman við, að Sturla hafi kvongast þetta ár, að Ingibjörg dóttir hans, sem var elzt barna hans, er fædd 1240, hafi hún verið á 14. vetur eða 14 vetra um haustið 1253, þegar hún giptist Halli Gissurarsyni, eins og Sturlunga segir.

16. Útkoma höfðingja. Landsþrætumál Sturlu og Órækju.

Sumarið eptir Örlygstaðafund komu þeir út: Snorri, Órækja son hans og Þorleifur í Gördum, og tóku þeir Snorri og Þorleifur

þá aptur eignir sínar og ríki, er þeir höfðu haft áður en þeir urðu að flyja land fyrir Sturlu Sighvatssyni. Þorleifur bar sakir á alla þá, sem verið höfðu í flokki með Sturlu Sighvatssyni, þegar fundurinn í Bæ varð, og veittu þeir Snorri og Órækja honum styrk til þess. Þeir fóru um haustið (1239) vestur í Dali með flokk mikinn, og stefndu þangað öllum mönnum, er sættast vildu við þá. Sturla Þórðarson kom að vestan og var fyrir Saurbæingum, og urðu þær málalyktir, að Snorri skyldi gjöra. Hann gjörði fjegjöld mikil á hendur Vestanmönnum. Sturla Þórðarson hafði reyndar setið hjá málum þeirra Sturlu og Þorleifs, og verið með hvorugum í bardaganum í Bæ, en líklegt er, að sumir sveitungar hans hafi verið með Sturlu, og hafi hann því verið á stefnu þessari til þess að veita þeim liðsyrði við þá Snorra og Þorleif.

Þetta haust hið sama fór Órækja til Vestfjarða, og fór um alla fjörðu, og lagði undir sig svo sem hann hafði fyr haft, en sat þó í Stafaholti um veturinn.

Sumarið það hið næsta (1240) lýsti Solveig Sæmundardóttir því yfir við Snorra, að hún ætlaði utan, og fjekk þá í hendur Snorra búið að Sauðafelli, en hann fjekk Sturlu Þórðarsyni, tók hann við búinu, og Bjarneyjum og Skáleyjum, og Drangareka og 14 ómögum. Snorri fjekk Sturlu þá einnig. Þriðjung Snorrunga-godórðs, en Bæðvar bróðir hans hafði áður fengið honum sinn hluta. Órækja hafði þá tekið við einum þriðjungi þess, og var honum það mjög í móti skapi, að faðir hans fjekk honum ekki allan þann hluta er hann hafði, var þá fátt með þeim Órækju og Sturlu. Vetur þann er Sturla var að Sauðafelli kom Tumi Sighvatsson til Snorra, og var með honum um veturinn; hann fjekk þar Þórríðar Ormsdóttur, systur Hallveigar, er Snorri átti, og var brúðkaup þeirra um vorið í Reykjaholti. Þá beiddi Snorri Sturlu, að hann skyldi gefa upp Sauðafell við Tuma, og það varð. Sturla fór þá á Staðarhól og gjörði þar bú.

Um vorið hófst deila með þeim frændum Órækju og Sturlu. Það höfðu, eins og áður er sagt, verið fáleikar milli þeirra, en um vorið (1241) fór Órækja vestur í fjörðu. Hann tók þá heimildir af Einari, syni Þorvalds Vatsfirðings og Þórdísar Snorradóttur, franda sínum, á Staðarhóli og sex löndum öðrum, ef Einari bæru þau. Þessu máli stefndi hann til Þorskafjarðarþings, og rjeði hann einu öllu á þinginu. Snorri Sturluson hafði sent mann til Órækju, og fór sá með málið. Órækja hafði fram landaríptingar þessar,

og voru honum dæmd öll löndin. Einn maður sat í dómi úr Saurbæ, Jón Þorbjarnarson.

Þegar Sturla Þórðarson frjetti, að Staðarhóll var dæmdur undan honum, fór hann á fund Páls prests, mágs síns, er átti Staðarhól, og rjædist um við hann. Páll prestur bauð að fara á fund Órækju og vita, ef hann vildi unna nokkurs fyrir landið; en Sturla vildi það víst eigi, ef Páli þætti órjettileg ríptingin, en hann segir, að það væri engi rjettindi, ef jafnir mælendur væri að. Sturla vildi nú hætta á það, og tók málið af Páli presti til sóknar og til sættar; síðan fór hann til Saurbæjar og stefndi Jóni Þorbjarnarsyni til alþingis um það, að hann hefði dæmt ólög á þorskafjarðarþingi, og stefndi til rofs dóminum. Mál þetta var þannig til farid: Einar Þorgilsson Oddasonar hafði gefið Staðarhól og lönd þessi Kolfinnu, laundóttur sinni. Kolfinnu átti Þorvaldur Vatnsfirðingur, þeirra son var Einar, er drukknaði á Ísa-firði, og átti Þorvaldur þá arf eptir son sinn, en Einar, sonur Þorvalds og Þórdísar, eptir föður sinn. Þetta hafði Órækja til síns máls. Einar Þorgilsson átti engi skilgetin börn, áttu því systur hans að taka arf eptir hann. Þegar Einar var veginu (1185), mæltu þeir eptir hann Þorvaldur Gissurarson og Magnús bróðir hans. Þá ónýtti Þorvaldur gjöf Einars af hendi Ingveldar Þorgilsdóttur, mágkonu sinnar. Ingveldi hafði átta Klængur byskup, og var þeirra dóttir Jóra, er Þorvaldur átti þá. Erfingjar Ingveldar hafa selt þessi lönd vestra, að minnsta kosti er Staðarhóll kominn úr ætt þeirra, og hefur verið seldur og keyptur optar en einu sinni áður en Páll prestur Hallsson hefur fengið hann. Sighvatur keypti hann, t. a. m., og seldi hann aptur til lausafjár, eins og áður er getið. Ketill Þorláksson veitti Sturlu að málinu og Gissur Þorvaldsson, hafði Sturla fram málið og raufst dómurinn. Þá var dæmt Sturlu Staðarhólsland og hverjum annara það er hann átti. Þegar Sturla reið af þingi fundust þeir Snorri, og taldi Snorri heldur á hann, og kallaði að hann vildi deila við frændur sína um hlut annara manna að ófyrirsynju. Sturla reið vestur af þingi, og mættu honum á leiðinni tveir húskarlar hans, og sögðu honum þau tíðindi, að Órækja væri kominn vestan með 80 manna, og ætlaði að setjast á Staðarhól. Sturla reið þá á fund Ketils Þorlákssonar á Kolbeinsstaði, og stefndu þeir svo fund við Böðvar Þórðarson. Þeir rjæðu þá af að safna liði, og kom þar saman á þriðja hundrað manna. Fóru þeir með lið þetta á

hendur Órækju. Þá var leitað um sættir milli þeirra frænda, og lagður fundur með þeim á Kamsnesi og grið til seld. En er þeir fundust, mælti Órækja við Sturlu: „Hvort er það satt frændi, að þú vilt ekki sættast við mig, ef jeg kalla til Staðarbóls“. „Satt er það“, segir Sturla, „að jeg vil hann eigi láta“. Órækja mælti: „Þá vil jeg nú handsala þjer allar þær heimildir, er jeg hefi á, og vil jeg að þú sjert nú slíkur vinur minn og frændi, sem þá er best var með okkur“. Síðan sættust þeir heilum sáttum. Snorri prestur Narfason, mágur Sturlu, hafði sent honum þau orð, að hann skyldi ráða fyrir Reykjahólum þau missiri, hvort hann vildi búa þar sjálfur eða fá Órækju, ef það væri til greiðslu með þeim, og sjekk hann Órækju Hólaland, og skildu þeir frændur þá með vináttu. Sturla fór heim á Staðarhól, hafði Órækja þar drepit tvær kýr fyrir honum, en gjört engar aðrar óspektir.

17. Vig Snorra Sturlusonar.

Þetta sumar hið sama andaðist Hallveig Ormsdóttir, kona Snorra Sturlusonar. Þeir synir Hallveigar urðu ósáttir við Snorra um skipti eptir móður sína, og hjét Gissur Þorvaldsson þeim styrk sínum til þess að ná rjettu skipti. Snorri hafði farið út í banni Hákonar konungs 1239, með orðlofi Skúla hertoga, en hinn næsta vetur var Skúli drepinn, en Hákon sendi þá Árna Öreyðu út til Íslands með brjef sín, var þeim lítt uppi haldið það sumar, en eptir dauða Hallveigar, þegar Hallveigarsynir kærðu það fyrir Gissuri, að þeir yrðu varhluta í skiptunum við Snorra, fundust þeir Kolbeinn og Gissur á Kili, og gjörðu þá ráð þau, er seinna komu fram. Þeir fundust um þetta leyti að Sauda-felli að Tuma Sighvatssonar: Snorri, Órækja og Sturla Þórðarson, og var Snorri hinn kátasti, og sagði frá skiptum þeirra Hallveigarsona, kvadst hann ekki trúa Suunlendingum, en vilja fara suður fyrst og skipa til búa sinna, fara þá vestur og vera ýmist með Órækju eða Sturlu; margt var þar talað, og riðu þeir allir samt inn í Hjarðarholt, þaðan reið Snorri suður en þeir vestur.

Þegar Gissur kom af Kili stefndi hann mönnum að sjer, og voru þeir þar bræður Hallveigarsynir, Ormur og Klængur. Þá var haldið uppi brjefum þeim er út höfðu komið hið fyrra sumar, stóð það þar á, að Gissur skyldi láta Snorra fara utan, hvort sem honum væri það ljúft eða leitt, en drepa hann að öðrum kosti, fyrir það, að hann hafði farið út í banni konungs. Gissur kvadst

með engu móti vilja brjóta konungsbrjef, og var því ráðin aðför við Snorra, en Ormur Bjarnason reið frá, og vildi ekki vera við þessa ráðagjörð. Þeir Gissur fóru til Borgarfjarðar, og tóku hús á Snorra og vógu hann. Gissur reið síðan vestur í Dali til móts við Kolbein unga, er nú hafði dregið saman lið nyrðra og var kominn vestur með þrjú hundruð manna. Tuma hafði komið njósn til Sandafells, og fór hann þá vestur og út í Hrappsey; Sturlu kom og njósn, og gjörði hann Órækju orð og fundust þeir í Tjaldanesi, og gjörðu ráð sín, fór Órækja vestur, en Sturla skyldi láta halda hestvörð á hvorri tveggja heiðinni, meðan flokkar væru í Dölum. Þeir Kolbeinn sendu orð Böðvari til Staðar, að hann skyldi fara á fund þeirra; þegar hann kom, var það ráðið, að hann skyldi taka við búi á Sandafelli og halda njósnum fyrir þeim Gissuri til Órækju um veturinn, en Böðvar skyldi fá Gissuri son sinn Þorgils skarda og Guttorm bróður sinn í gisling. Eptir þetta fóru þeir Gissur suður, og skyldi Klængur eiga búið í Reykjaholti. Böðvar fann Sturlu bróður sinn í Hjarðarholti, og lagðist lítt á með þeim. Þótti Sturlu undarlegt, að hann hefði gengið í það að halda njósnum fyrir Gissuri, en hann þóttist eigi hafa átt annars úrkosti, er þeir Kolbeinn og Gissur sátu báðir um hann, en engir aðrir til mótmæla.

18. Skálaholtsför Órækju og Sturlu.

Um jólafestu fór Órækja vestur í fjörðu í liðsafnað, hafði hann þrjú hundruð manna, er hann kom á Staðarhól. Þaðan fóru þeir Sturla inn til Dala til Sandafells, og samdist þegar vel með þeim frændum, Böðvari og Órækju, en ekki kvöddu þeir Böðvar til suðurferðar. Síðan fóru þeir til Borgarfjarðar í Reykjaholti, og fengu tekið Klæng Bjarnarson, urðu margir til að biðja honum gríða, en ekki hlýddi, því Órækja vildi ekki láta hann ganga undan, hann var veginn annan dag jóla eptir óttusöng, og var Sturla Þórðarson þá genginn til messu, en menn hans unnu líki Klængs. Eptir víg Klængs safnaði Órækja liði um Borgarfjörð, og fóru síðan suður að Gissuri. Gissuri kom njósn af ferðum þeirra, hann bjó þá í Tungu upp frá Skálaholti, og fór hann þegar um nóttina, er honum barst njósnin, suður í Skálaholt til Sigvarðar byskups, og biður hann liðveizlu, en sendir menn um sveitir að safna liði. Þegar þeir Sturla og Órækja komu suður á sveitir, frjettu þeir, að Gissur var kominn í Skálaholt, og riðu þeir þangað

sem hvatlegast. Sigvarður byskup leitaði um sættir, og játaði Órækja gjörð byskups á öllum málum óskorað, en Gissur vildi dóm Hákonar konungs á öllum málum þeirra, en að því vildi Órækja ekki ganga. Þeir Gissur höfðu búizt fyrir í kirkjugarðinum til varnar, og tókst nú orusta, en byskup skryðdist þá og klerkar hans, og gekk hann svo til bardaga með bagal í hendi og bók og kerti í annari, og hefur upp hannsetning við Órækju og hans menn alla. Bardaginn stöðvast nú, því Órækja vildi ekki að byskup væri í hættu, enda játaði Gissur nú dómi byskups á öllum málum, voru nú gríð sett og sætt handsöluð, og sór Gissur að halda þessa sætti. Síðan ridu þeir Órækja og Sturla til Vestfjarða.

19. Órækja og Sturla koma á vald Kolbeins.

Þeir finnast um vorið Gissur og Ormur Bjarnarson, og kærir Ormur þá um vígsmál Klængs, og vill ekki eiga það undir byskupsdómi. Gissur segist ekki heldur hafa sætt á það mál, og er nú ráðagjörð þeirra, að þeir ríða norður til Skagafjarðar á fund Kolbeins unga, og kaupir Ormur að Kolbeini hundraði hundraða, að hann veitti honum til sætta þeirra, er honum líkaði, bæði fje-gjöld og mannsektir. Eptir það ríða þeir Gissur suður, og skömmu seinna ríður Ormur til Borgarfjarðar með nokkra menn, og býr vígsmál Klængs á hendur Órækju og Sturlu, og býr málin til alþingis. Síðan ríða þeir allir til alþingis og sækja þá Sturlu til sektar. Eptir þing ridu þeir í Reykjaholt með sex hundruð manna, þá sendi Kolbeinn Böðvar mág sinn Þórðarson úr Bæ vestur, á fund Órækju, að bjóða honum til fundar við sig, og leita um sættir. Órækja var fús að finna Kolbein, mág sinn, en spurði þó Böðvar, hvort Kolbeinn mundi unna honum jafnsættis. Böðvar kvad það óvænt, en Órækja rjed þó af að fara. Nú var fundur lagður við Hvítárbrú, er þeir Órækja komu suður, og voru þeir við staddir Brandur ábóti Jónsson og Sigvarður byskup, eptir beiðni Órækju. Gíslar voru seldir, og fór Loptur byskups-son til Órækju, en Sturla Þórðarson til Kolbeins, síðan tóluðu þeir um sættir mágar, Kolbeinn og Órækja, og samdist ekki þann dag. Reid Sturla þá með Kolbeini í Reykjaholt um nóttina, en Loptur í Síðumúla með Órækju. Um morguninn eptir ridu þeir enn allir til Brúar; náði Sturla þá eigi að ganga vestur yfir ána, og voru menn settir til að gæta hans. Byskup fór þá á milli, og kom svo, að Órækja játaði gjörð byskups og Kolbeins á öllum málum,

og skildi undan godorð og staðfestur, utanferðir og hjeradssektir, og vildi hann að byskup færi milli með handsölum, eða þeir fyndust á brúnni, en hún var mjó, ljezt Gissur eigi vilja ganga á hana. Þeir byskup báðu Órækju að hann gengi yfir brúna, og ljeti það ekki fyrir sættum standa. Sturla sendi Órækju þau orð, að hann þóttist þess vís orðinn, að honum var ætlað norður með Kolbeini mági sínum, en kallaði sjer heitið að fara vestur. Órækja vildi nú samt hætta á að ganga yfir brúna, en þegar hann var kominn yfir brúna, og veik upp frá henni, hlaupa þeir Gissur og Ormur fyrir brúarsporðinn með flokka sína, og er engi kostur að fara vestur yfir ána. Byskupi þykir nú undarlega við bregða, og sendir Gissur, son Magnúsar byskups, til Gissurar þorvaldssonar að vita, hverju þetta gegni. Gissur svarar, að hann vill nú ráða sínum skildögum, ljezt vilja sættast við Órækju með því einu efni, að Kolbeinn gjörði cinn um og til skildar utanferðir Órækju og Sturlu og fleiri manna. Þegar Órækja sá í hvert efni komið var, játaði hann öllum sættum, sem beitt var, tóku þeir síðan saman höndum Órækja og Sturla, Gissur og Ormur, og skyldi Kolbeinn ungi gjöra um öll mál óskorad. Órækju menn gengu síðan vestur yfir brú og Sturla með þeim, því honum var heitið að fara vestur, en er hann kom yfir ána, var kallað, að Kolbeinn vildi finna hann, sneri hann þá aptur, en menn hans löttu hann að fara, en Sturla sleizt úr höndum þeim, en er hann kom suður yfir ána, var honum eigi lofað að fara aptur, og riðu þeir þá allir í Reykjaholt um kveldið, var Sturla í tjaldi um nóttina, og menn settir til að geyma hans, og ganga eptir honum, hvert er hann fór. Annan dag eptir var Órækja fenginn í hendur Halli á Möðruvöllum, en Sturla Brandi Kolbeinssyni, og riðu þeir með þeim til Skagafljardar, en fórn síðan á Flugumýri, þá kvað Sturla vísu þessa;

Nú erum tveir, en trúrra
trautt vættir mik sætta,
el ek með önn ok bœlvi
aldr í Kolbeins valdi;
vita munuð jer at orum
eirlausst saman fleiri,
ruðust hjaldr borin hildar
hjól í vetr á jólum¹.

¹) Nú erum tveir, en mik vættir trautt trúrra sætta; ek el aldri með önn

Þrjár nætur voru þeir á Flugumýri, þá reið Kolbeinn með þá til Eyjafjarðar, og er þeir riðu um Skjálgsdalsheiði mælti Órækja: „Skammur er nú hali okkar í dag, frændi!“ Sturla kvað:

Skammr er eldstökkvir okkarr,
af gekk sveit hin teita,
sκειðs á Skjálgsdalsheiði
skutborðs hali orðinn;
sæka ek lýs nè lausum
logreifandur veifa,
skal ek hvessa þrek þessum,
þat hlægir mik, bæjar¹.

Ad Ólafsmessu hafði Gissur boð í Tungu, og bauð þangað Kolbeini, skyldi hann þá lúka upp gjörðum þeim, er undir hann voru lagðar við Hvítárbrú. Órækja vildi ekki fara suður, en Sturla fór með Kolbeini. Þessar gjörðir voru mjög hlutdrægar af Kolbeins hendi. Þá kvað Sturla vísu þessa um þær, og var eigi á lopt haldið:

Skjótt man ek skökkum sáttum
skjaldlinns svar at vinna
elsveigir dregr eigi
orðskæðr á þat græði;
þeim kvami várr eða verra,
vera man skollr á öllu,
langa ríð með lýðum,
landrekstr at fjörgrandi².

Kolbeinn bað Gissur, að hann skyldi taka við Sturlu, og láta hann fara utan með sjer, en Gissur vildi það ekki. Fór Sturla

ok bólví, í valdi Kolbeins. Þér munuð vita, at (v)orum eirlaust fleiri saman, (er) hjaldrborin hildarhjól¹ ruðust í vetr á jolum.

1) skildir hornir í orustu.

1) Eldstökkvir skutborðs skeiðs! hali okkar er orðinn skammr á Skjálgsdalsheiði, hin teita sveit gekk af. Þat hlægir mik, nè ek sæka lýsbæjar logreifandur veifa lausum (hala); ek skal hvessa þessum² þrek³.

1) sjóar = gullstökkvir. 2) Órækja. 3) hughreysta hann.

2) Ek man skjótt at vinna svar skökkum sáttum; orðskæðr elsveigir skjaldlinns¹ dregr þat eigi á græði². Þeim kvami várr landrekstr at fjörgrandi eða verra; skollr³ man vera á öllu langa hrið með lýðum.

1) hermannskenning; þ. e. Kolbeinn ungi. 2) dregur eigi dularorð á það. 3) svik.

þá norður með Kolbeini og var með honum um hríð. Órækja fór utan um sumarið, hann andaðist þrem vetrum síðar í Noregi. Kolbeinn gjörði Sturlu tvo kosti, að hann skyldi fara utan eða fá 11 hina beztu menn úr Vestfirðingafjórðungi með sjer, skyldu þeir vinna Kolbeini tylftareid, að eigi Sturla og enginn þeirra skyldi vera á móti Kolbeini, hver sem í móti væri. Sendi Sturla þá vestur til mága sinna, og komu þeir norður, og allir hinir beztu menn úr þeim sveitum, sem hann átti forræði yfir, og sóru eidda sem mælt var, síðan reid Sturla vestur heim á Staðarhól.

20. Sturla er með Þórði kakala (1212 til 1216).

Þetta sama haust, er þeir fóru utan um sumarið Gissur Þorvaldsson og Órækja Snorrason, kom úr Þórður kakali Sighvatsson í Eyjafirði. Eptir Örlygstadabardaga hafði Kolbeinn ungi farið norður til Eyjafjarða og háð þar skuldadóm eptir Sighvat, og var þá dæmt allt fje af erfingjum hans, landið á Grund og allt annað; það voru þá og álitin hin mestu rangindi og ójöfnuður, er Sighvatur hafði haft goðorð og ríki af mönnum norður þar, og tók Kolbeinn þá heimildir á öllum goðorðum af þeim mönnum, er átt höfðu að fornu, og rjedi Kolbeinn þannig einn öllum Norðlendingafjórðungi. Þegar Þórður kakali kom út, reid hann þegar suður um Kjöl á fund Hálfðánar Sæmundarsonar mágs síns, og leitaði liðveizlu við hann til fœðurhefnda, en Hálfðán taldist undan, en rjedi Þórði að fara til Vestfjarða og leita sjer þar liðs. Tumi Sighvatsson átti þá bú í Arnarbæli, og kom hann til liðs við Þórð bróður sinn. Þórður fór nú að ráðum Hálfðánar og reid vestur; hann kom á Staðarhól til Sturlu Þórdarsonar, og sjeck þar góðar viðtökur. Þeir gengu á tal Þórður og Sturla, og kvað Þórður sjer það sagt, að hann væri mestur maður og vitrastur í þeim sveitum af hans frændum, kvað hann og ætíð hafa verið liðsinnuðan sínum frændum, þeim er síns rjettar áttu að reka, og að sá hefði verið skilnaður þeirra Órækju, að ætlandi væri, að Sturla vildi veita þeim, ef nokkur vildi þess hefna. Sturla færðist undan, og kvaðst hafa unnið eidda Kolbeini, og værn bundnir í eiddum með sjer allir hinir beztu menn í sinni sveit. Lauk svo tali þeirra, að Sturla kvaðst vilja veita honum, svo sem hann mætti sjer við koma, og kvaðst skyldi búinn slíkrar liðveizlu, sem hann vildi í ganga, þegar Þórður kæmi vestan. Þórður fór nú vestur í fjörðu, og rjedust þeir þá til liðs við hann: Svarthöfði

Dugfússon og bræður hans, Kolbeinn grön og Björn kægill, og Rafn Oddsson Ólasonar og Steinunnar dóttur Rafns Sveinbjarnarsonar, og var Rafn Oddsson þá 15 vetra.

Þórður stefndi því líði, sem hann sjekk á Vestfjörðum, suður til Saurbæjar; fann hann þar Sturlu, og beiddi hann til ferðar með sjer, en Sturla kvadst eigi nenna að svo búnu að brjóta eiða sína og svo margra manna sem í voru með honum, en ljét að skammt mundi líða áður Norðlendingar mundu brjóta þá við sig, og kvad sín þá ekki skyldi á bak að leita. Sturla reid þó með Þórði suður til Borgarfjarðar, en sneri þaðan heim vestur. Þórður fór suður um land í þessari ferð, og reid Hjalti byskupsson, sem þá var fyrir sveitum Glissurar, norður á fund Kolbeins, og safna þeir líði, en bændur söfnuðust saman í Skálaholti og gengu seinast til sætta við Þórð fyrir milligöngu Sigvarðar byskups, síðan reid Þórður vestur til Borgarfjarðar. Kolbeinn ungi var þá kominn í Borgarfjörð með sex hundruð manna, en Þórður hafði á annað hundruð, reid Þórður undan vestur, en Kolbeinn elti, og komst Þórður nauðnglega undan. Um veturinn fór Böðvar Þórðarson norður á fund Kolbeins að leita um sættir, en Kolbeinn vildi engar bjóða, er Þórði þóttu sæmilegar. Um sumarið (1243) dró Kolbeinn líð saman til að herja til Vestfjarða, og sendi menn til alþingis og ljét gjöra þá seka Þórð og hans menn fyrir suðurferð Þórðar. Síðan reid hann af þingi með sex hundruð manna vestur í Breiðafjardardali. Sturla Þórðarson var þá í Sælingsdals-tungu. Kolbeinn sendi þangað menn, og bað þá drepa Sturlu; en hann sjekk njósn af fyrirætlun þeirra, og reid undan vestur til Saurbæjar, og fór þaðan út í eyjar, en ekki safnaði hann líði. Kolbeinn herjaði skamma hríð í Dölum og reid síðan norður.

Eptir Ólafsmessudag dró Þórður kakali líð saman og fór norður til Vatnsdals og tók höndum Þorstein bónda Jónsson í Hvammi, en gaf honum gríð, nokkra menn ljét hann drepa í þeirri ferð, og víða var rænt, en njósnir fóru fyrir honum til Skagafjarðar, og sneri hann því vestur aptur. Skömmu seinna dró Þórður saman allt líð af Vestfjörðum, er hann gat fengið, og þá stóð Sturla upp í fyrsta sinni með honum. Þessu líði öllu hjelt Þórður suður til Borgarfjarðar, komu þeir á fund hans Böðvar úr Bæ og Böðvar af Stað og Þorleifur úr Görðum, og krafði Þórður þá frændur sína til líðveizlu og ferðar annað hvort suður um land eða norður, svo að hann mætti rjetta hlut sinn við aðra hvora,

en þeir vildu ekki veita honum til hernaðar á annara sveitir, en kváðust mundu ríða til þings með honum næsta sumar, og veita honum þar, svo að hann fengi sóma sinn. Þórdur dreifði þá flokkunum, en þeir Sturla ríðu vestur. Þenna vetur eftir jól bjóst Þórdur enn norður á sveitir, en þegar hann kom með flokk sinn suður í Dali, komu menn norðan frá Kolbeini að leita um sættir: Þorsteinn Hjálms-son og Eyvindur brattur stýrimaður; vildi Þórdur ekki leggja eignir sínar og mannaforráð í Eyjafirði í gjörð, en þeir Sturla bjuggust þá að ríða norður. Þá slutti Þorsteinn Hjálms-son það, að Kolbeinn hefði boðið að gefa Þórði upp Norðlendinga-fjórðung og ráðast frá með öllu, ef allir fengju lífs gríð og lima; Eyvindur hafði ekki heyrt þessi boð Kolbeins, en þegar Þorsteinn bauð eið sinn á, að þetta væri satt, seldi Þórdur gríð fram um páska-veiku, og játadi þessari sætt. En þegar sendimenn Kolbeins komu norður, kváðst hann aldrei hafa boðið að gefa upp Norðlendinga-fjórðung, en Þorsteinn gjörði þá mann til Þórdar, sem hann hafði lofað, að segja honum, hvernig Kolbeinn hefði snúið við blaðinu.

Um vorið (1244) eftir páska fór Kolbeinn með flokk til vesturlands; hann skipti liðinu, og sendi annan flokkinn til Saurbæjar, og skyldu þeir drepa Sturlu, en honum kom njósn, og stjé hann þegar á skip og fór út í eyjar. Kolbeinn reidd sjálfur með annan flokkinn vestur á Reykhóla að Tuma Sighvatssyni, er hafði gjört þar bú vorið áður. Kolbeinn drap á Reykhólum Tuma og flesta menn hans. Mörg hervirki gjörði Kolbeinn og hans menn önnur í ferð þessari. Flokkur sá, er Kolbeinn hafði sent til Saurbæjar, leitadi Sturlu í Sælingsdalstungu og á Staðarhóli, en fundu hann eigi, sem von var, en Helga kona hans komst nauðuglega í kirkju með Snorra son sinn, er þá var fjöggra vikna. Þeir Kolbeins menn særðu þar einn mann, og ræntu til tuttugu hundraða. Síðan reidd flokkurinn á fund Kolbeins, og höfðu báðir flokkarnir drepit 13 menn í ferð þessari en sært marga; reidd nú Kolbeinn heim á Flugumýri og undi vel við ferð sína.

Seinna um vorið dró Kolbeinn saman allan skipa-afla fyrir norðan land og fór þá sjálfur sjóleiðis til Vestfjarða, en sendi Brand Kolbeinsson vestur landveg með tvö hundruð manna. Um sama leyti bjó Þórdur einnig öll hin stærstu skip úr Vestfjörðum, og ætlaði norður yfir Húnaflóa, og vissu hvorugir til annara. Þeir Þórdur og Kolbeinn hittust á Húnaflóa, og hafði Þórdur lið

tveim hlutum minna. Þar var harður bardagi og fjell margt af hvorum tveggja, en þó miklu fleiri af Kolbeini. Þórður flyði úr bardaga vestur, en Kolbeinn fór til Ísafjarðar, og gengu þá flestir bændur á hönd honum fyrir norðan Ísafjörð; síðan fór Kolbeinn norður til hjerada. Í Flóabardaga ætla menn að fallið hafi hundrað manna tölfrætt.

Brandur Kolbeinsson reið vestur með tvö hundruð manna, eins og áður er sagt, en þegar hann kom í Miðfjörð, spurði hann, að Þórður var kominn á Strandir, og ætlaði norður yfir flóa, hafði hann þá setu í Miðfirði, og ætlaði að búa þess, er hann vissi hvert Þórður sneri. Áður en Þórður sigldi úr Vestfjörðum sendi hann orð Sturlu Þórðarsyni, að hann skyldi vera fyrirmadur sveitanna vestur þar, til aðgæzlu, ef nokkur ófriður væri gjör af Norðlendingum. Þegar Sturla frjetti, að Brandur væri kominn með flokk í Miðfjörð, og ætlaði vestur á sveitir, dró hann lið saman, komu þeir þá til liðs við hann Þorgils Böðvarsson, bróðursón hans, og Vigfús Gunnsteinsson úr Garpsdal, mágur hans; riðu þeir norður Haukadalsskarð og höfðu tvö hundruð manna. Fyrir norðan skarðið komu njósnarmenn þeirra á móti þeim, og sögðu, að Brandur væri í Miðfirði og færi heldur óvarlega. Vildu þeir Þorgils og Sturla ríða norður að Brandi, en Vigfús vildi ekki fara á sveitir annara manna með ófriði, raufst þá safnaðuriun; reið Sturla þá vestur til Dala, en þegar Brandur spurði liðsafnað Sturlu, reið hann norður til Skagafjarðar og vildi fá meira lið. Þegar Kolbeinn ungi sigldi til Vestfjarða eptir Flóafund, hrökk Þórður undan suður á Breiðafjörð, og kom í Fagurey; þar var þá Sturla Þórðarson, þar spurði Þórður, að Gissur Þorvaldsson — hann hafði komið út um vorið — var kominn í Breiðafjardardali með fjölmenni, og ljét hann þá Sturlu og Böðvar safna liði, og ætlaði til móts við Gissur; en þegar Gissur frjetti það, reið hann þegar suður aptur. — Að áliðnu sumri reið Þórður enn norður á sveitir að Kolbeini, og Sturla með honum, en njósnir gengu fyrir þeim til Skagafjarðar, og reið Þórður þá vestur aptur, en Kolbeinn sendi þá mann til Þórðar að leita um gríð og sættir, og voru þá enn gríð sett til veturnáttu. Þenna vetur var Þórður á Eyri, þá fóru menn milli þeirra Kolbeins, og var þá mælt, að þeir skyldu fara utan, og skyldi Hákon konungur gjöra um öll mál þeirra.

Þegar Kolbeinn fór frá skuldadóminum á Grund eptir Örlyg-

staðafund, var hann staddur í Hörgárdal á bæ einum. Kolbeinn var leikinn mjög og manna fimastur; hann hendi skemmtun að því, að hann hljóp yfir garð nokkurn lágan, en sjell af, svo undir varð höfuðið, og varð honum meint við, og mest í bringunni; þar sló í þrota og opnaði, og hafði hann það mein meðan hann lifði og það leiddi hann til grafar.

En er á leið vorið tók mein Kolbeins að vaxa, og lagðist hann í rekkju, var hann þá ekki fær til utanferðar. Þá var sent eptir Gissuri, og er hann kom norður tók mjök að lifa að mætti Kolbeins; var þá gjört það ráð, að sent var vestur til Þórðar, og voru honum upp gefnar sveitir fyrir norðan Öxnadalshéiði og öll hans föðurleifð, skyldi hann selja gríð í móti og játa sættum; en öll hjeruð fyrir vestan Öxnadalshéiði voru fengin Brandi Kolbeinssyni, skyldi hann veita Gissuri slíkt er hann mætti, og hvor þeirra öðrum.

Kolbeinn ungi andaðist það sumar, Maríumessu Magðalenu; þá var hann hálfertugur að aldri, sem Arnór faðir hans og Kolbeinn Tumason, föðurbróðir hans; hann var mjög ástsæll af sínum mönnum og allri alþýðu í Skagafirði, snar og skjótráður til allra herfara, og kunni vel líði að stýra, en grimmur og harður óvinum sínum, og skirðist lítt við manndrápin.

Þetta sumar, áður Þórður reið norður til Eyjafjarðar, sjekk Rafn Oddsson Þórrfðar Sturludóttur, Sighvatssonar, og var brúðkaup þeirra á Sauðafelli. Eptir brúðkaupið reið Þórður norður, og með honum Sturla Þórðarson, og tók Þórður þá mannaforráð í Eyjafirði.

Brandur Kolbeinsson gjörðist nú mikill höfðingi, og voru flestir þeir, sem verið höfðu fylgdarmenn Kolbeins unga, með honum. Brátt gjörðust fáleikar milli þeirra Þórðar, enda þóttu Þórði þung málaefni sín, er hann hafði engum hefnudum komið fram eptir föður sinn og bræður; kom svo, að fullur fjandskapur varð milli hjeradanna. Um vorið dró Þórður líð að sjer, og fór vestur til Skagafjarðar með sex hundruð manna. Brandur hafði frjett líðsafnaðinn og safnaði hann þá einnig líði. Fundur þeirra varð á Haugsnesi. Það var hörð orusta, svo að engin hefur verið slík á Íslandi fyrir utan Flóabardaga. Þar sjell Brandur Kolbeinsson og sjöftu manna, en fjörutíu sjellu af Þórði. Eptir Haugsnessfund tók Þórður undir sig allan Norðlendingafjórðung, og fór síðan norður til Eyjafjarðar. Þegar Gissur spurði fall Brands, frænda

síns, safnaði hann liði og reið norður til Skagafjarðar með fjögur hundruð manna, og sóttu þá Skagfirðingar á fund hans og játuðu honum trúnaði. Þórður safnaði þá og liði og setlaði til móts við Gissur, en menn hans voru hremmdir, og varð þeim ekki jafnljett um vígð sem um vorð fyrir Haugnessfund. Tókust þá milli-göngur, og varð það að sætt með þeim, að þeir Þórður og Gissur skyldu báðir sigla um sumarið, og skyldi Hákon konungur gjöra um með þeim, og sóru tólf menn þessa sætt úr hvoru tveggja liðinu.

21. Þórður kakali skipaður yfir Ísland (1247—50).

Þeir fóru utan þetta sumar Þórður og Gissur, og voru með Hákon konungi um veturinn, og hafði konungur stefnur að málum þeirra, var það auðsjeð, að konungur dróg fram mál Gissurar, allt er honum þótti svo vera mega. Um vorð (1247) kom Vilhjálmur kardináli hingað á Norðurlönd, og var hann sendur af páfa til að vígja Hákon konung undir kórónu. Konungur ljét þá Gissur og Þórð kæra mál sín, svo að kardinálinn var við, og ljét tjá honum alla málavöxtu, en þegar kardináli skildi, hvern skaða Þórður hafði beðið fyrir Gissuri í mannalátum, vildi hann ekki annað heyra, en Þórður færi til Íslands, en Gissur væri þar eptir, lagði hann það ráð á, að einn maður væri settur yfir landið, og kvað það vænlegast, til þess að friður hjeldist. Þórður var nú skipaður yfir allt Ísland, og fór hann út um sumarið (1247), og Henrekur byskup með honum, er þá var vígður til byskups til Hóla, því Bótólfur var þá andaður, skyldu þeir flytja það erindi við landsfólk, að allir játuðust undir ríki Hákonar konungs, og slfkar skattgjafir, er um yrði samið. Þegar Þórður kom til Íslands, tók hann undir sig ríki öll fyrir norðan. Síðan reið hann suður til Borgarfjarðar, og tók þar undir sig ríki og eignir Snorra Sturlusonar. Hann tók og undir sig ríki það, er Þorleifur í Görðum átti, eptir konungs ráði, því að Þorleifur hafði farið út í banni konungs, 1239, undir eins og Snorri. Þórður ljét Þorleif sverja sjer trúnaðarelda, og skipaði hann mest yfir sveitir suður þar. Þórður fór vestur til Saurbæjar, og var á Staðarhóli með Sturlu um jólin öndverð, síðan fóru þeir Þórður og Sturla báðir suður í Reykjaholt, og sátu þar fram til föstu. Þá komu þeir vestan Einar Þorvaldsson og Rafn Oddsson, og játuðust þá allir Vestfirðingar til hlýðni við Þórð. Seinni hlut vetrar reið hann norður til Skagafjarðar, og settist þar að. Um

sumarið (1248) reið Þórður til þings með fjölmenni mikið, voru þá og flestir hinir stærstu menn á þingi, og veittu þeir allir Þórði tillæti, nema Sunnlendingar, þeir er voru menn Gissurar, og þeir af Áverjum, er eigi hlýddu ráðum Hálfðánar. Þá voru þeir bræður ungir í Austfjörðum, Þorvarður og Oddur, synir Þórarins Jónssonar, Sigmundarsonar, höfðu þeir föðurleifð sína, og viku þeir öllum málum sínum undir Þórð. Sæmundur Ormsson, Svínfellings, hafði Söðuna og föðurleifð sína þar eystra. Guðmundur bróðir hans var þá ungur, og rjedi Sæmundur fyrir þeim. Sæmundur sýndi og Þórði tillæti á þingi. Þórður rjedi einn öllu á þinginu. Hann tók þá til lögmanns Ólaf Þórðarson, hvítaskáld. Um haustið reið Þórður suður um Kjöl með mikla sveit manna, og fór um alla sveit Gissurar; mæltu þeir flestir þá eigi á móti að þjóna honum, og var þeim það þó hin mesta nauðung. Hann lagði fjegjald á alla bændur, og þótti þeim það ljettara, en að ganga honum til handa. Þaðan fór Þórður vestur í Dali, og skipti ríki með þeim frændum sínum, Sturlu Þórðarsyni og Jóni Sturlusyni, Sighvatssonar. Síðan reið Þórður norður, og sat á Grund um veturinn. Þann vetur gipti hann Ingunni Sturludóttur Sæmundi Ormessyni. Vinátta og samband þeirra Þórðar kakala og Henreks byskups hjelzt ekki lengi, eptir að þeir komu til Íslands, höfðu þeir, eins og áður er sagt, heitið að flytja konungs erindi á Íslandi, en Þórður hafði enn sem komið var lagt meiri stund á að koma landinu undir sig en konung; tók af þessu að spillast vinátta þeirra Þórðar og byskups, þar til er þeir urðu á engan hlut sáttnir. Sumar þetta hið næsta (1249) kom út brjef Hákonar konungs til Þórðar, og var honum stefnt utan, voru á brjefi þessu nokkrar sakargiptir og átölur við Þórð, fyrir það hann ræki ekki konungs erindi, eins og konungi þóttu einkamál til standa. Hefur þetta brjef án alls efa verið gjört fyrir ákærur Henreks byskups. Svall nú við þetta sundurþykki milli byskups og Þórðar, og brá byskup til utanferðar þetta sumar, og kom á fund Hákonar konungs, tók hann við byskupi forkunnar vel, því hann vissi, að byskup hafði einarðlega flutt hans erindi á Íslandi. Byskup flutti eigi mál Þórðar, og kvað konungs vilja aldrei mundu við gangast á Íslandi, meðan Þórður rjedi svo miklu, en þeir bundu þá saman vináttu sína Henrekur byskup og Gissur, og fluttu það fyrir konungi, að hans mál mundi betur fara á Íslandi, ef þeir

væru til sendir. Það virðist reyndar, að Þórður hafi viljað gjöra það yfirbragð á, að hann vildi nú taka til að reka konungs erindi, því hann fór þetta haust með flokk manna, og kom um nótt til Hvals til Filippusar Sæmundarsonar, og tók hann höndum, og lét hann sverja utanferð sína. Hann fjekk og komið Haraldi Sæmundarsyni í Odda á sinn fund, og rak hann einnig utan. Þeir bræður, Haraldur og Filippus, fóru á konungs fund, og gáfu upp goðorð sín í vald hans, voru þeir með honum í tvo vetur; síðan gaf konungur þeim orðlof til Íslands, og gaf þeim aptur ríki sitt. Þeir drukknuðu á útleið, og voru goðorð þeirra þau fyrstu á Íslandi, er voru gefin í vald Hákonar konungs. Næsta sumar (1250) rjedi Þórður öllu á alþingi, eins og hann var vanur. Eptir þing hafði hann veizlu mikla á Grund, og bauð þar til mörgum mönnum. Þórður bjóst þá til utanferðar, og skipti hann ríkjum sínum til varðveizlu milli vina sinna. Hann skipaði Rana Koðránssyni, einum af fylgdarmönnum sínum, búið á Grund og ríki í Eyjafirði, en Eyjólfu ofsa Þorsteinssyni, Jónssonar í Hvammi, sem átti Þórriði, laundóttur Sturlu Sighvatssonar, bú í Geldingaholti og Skagafjörð. Þorleif Þórðarson skipaði hann yfir Borgarfjörð, en þeir Rafn Oddsson, Sturla Þórðarson og Sæmundur Oddsson, sem allir voru skyldir honum eða venzlaðir, skyldu veita þeim, og þeir allir hver öðrum, ef nokkurs þyrfti við, þeir skyldu ekki láta ríkin laus fyrir neinum, nema brjef Þórðar kæmu til, eða hann sjálfur. Þórður gaf þeim öllum góðar gjafir að skilnadi, og fór síðan utan.

Það er bággt að skilja, hvað Þórði hefur gengið til að gegna utanstefningu Hákonar konungs, og sigla af Íslandi í greipar honum í þetta sinn. Þórður hafði nú í fjögur ár ráðið Íslandi svo algjörlega, að enginn bar skjöld í móti honum; ef að deilur urðu með höfðingjum, voru þær bornar undir úrskurð hans, og þó að sjá meg, að hinir norsku byskupar, Henrekur og Sigvarður, hafi verið honum mótdrægir, og aflutt hann við konung, þá beittu þeir þó aldrei bannsetningum eða öðrum refsingum kirkjunnar við hann, eins og þeir bæði fyr og síðar gjörðu við aðra, og á meðan Gissur var erlendis, hefðu óvinir Þórðar, ef nokkrir voru, ekki getað reist neina rönd við honum; og ekki þurfti Þórður að búast við því, að Hákon konungur yrði honum mjög vilhallur, þegar hann hafði lagt svo litla stund á að reka erindi konungs á Íslandi, og hann fyr hafði reynt, að konungur dró fram hlut

Gissurar frænda síns, allt er honum þótti svo mega vera, þegar þeir í lið fyrra skiptið (veturinn 1246—1247) lögðu mál sín á konungs dóm, og þá voru það einungis tillögur Vilhjálms kardinála, er ollu því, að Þórður var settur yfir Ísland. Þessi auðtryggni Þórðar er mjer með öllu óskiljanleg.

22. Sturla Þórðarson tekur lögsögu.

Þetta sama sumar, er Þórður fór utan, segja annálar, að Sturla Þórðarson hafi verið kosinn til lögmanns, og er það mjög líklegt, að Þórður hafi tekið hann til lögmanns, því að hann hefur viljað láta einhvern af höfðingjum þeim, er honum voru vandabundnir, fara með lögsögu, og til þess var enginn þeirra betur hæfur en Sturla. Sturla hefur þó ekki í þetta skipti haft lögsögu lengur en tvö ár, 1250 og 1251. Í Sturlungasögu (III. 96) stendur: „að þá er Hákon konungur Hákonarson hafði 30 vetur ráðið Noregi, kom Vilhjálmur kardináli í Noreg, og vígði hann Hákon konung undir kórónu, það var á fimnita ári páfadóms Innocentii, þá var kjörinn til lögmanns Sturla Þórðarson“. Það er nú reyndar auðsjeð, að þessu er skotið inn í eptir einhverjum annálum, þó að það eigi ekki þar inn í söguna, því að áður er verið að tala um það, sem við hefur borið árið 1249, en þessi klausa og nokkrar línur þar á eptir er upptalning á viðburðum 1247, sumum sönnum og sumum ósönnum. Það sem villt hefur höfund þessarar klausu hefur líklega verið það, er um er getið á næstu blaðsíðu á undan (Sturl. III. 95), að Þórður kakali tók til lögmanns Ólaf Þórðarson, hvítaskáld, bróður Sturlu (1248).

23. Höfðingjum skipað hjeruð af konungi.

Skipun sú er Þórður Sighvatsson gjörði á hjeruðum, áður en hann fór utan, hjelzt ekki lengi. Sumarið eptir gjörði Sæmundur Ormsson Ögmund Helgason, mág sinn, sekan á alþingi, og næsta vor þar á eptir (1252) drap Ögmundur þá Ormssonu, Sæmund og Guðmund. Það sumar fundust þeir í Vatnsdal: Eyjólfur, Rafn, Sturla og Þorleifur, og gjörðu ráð sín. Þar var það talað og samtekið, ef Gissur kæmi út, en Þórður ekki, að þeir skyldu halda ríkin fyrir Gissuri og hverjum öðrum, sem til kallaði. Þegar þeir skildust, bauð Eyjólfur þeim öllum til veizlu í Geldingaholt að Laurentiusmessu. Þessi veizla stóð um sumarið að ákveðinni stundu, og var hin veglegasta. Að af liðinni veizlu riðu menn

burt, og reið Sturla vestur til Gunnsteinsstaða um kvöldið, og gisti þar. Það var miðvikuaptan fyrir Maríumessu. En er þeir komu á leið um morguninn, var Sturla hljóður. Þórður Hítnesingur, mágur Sturlu, var með honum. Hann átti Álfðísi Böövarsdóttur frá Stað, bróðurdóttur Sturlu. Þórður spyr, hví hann væri svo hljóður, en hann kvaðst hugsa um draum sinn. Þórður spurði, hvað hann hefði dreymt. Hann kvað sig dreymt hafa, að faðir hans kom að honum, og kvaðst hann spyrja hann íðinda. Frjett muntu hafa, segir faðir hans, skipkomu í Eyjafrði, og er þar á viðbjörn, er Böövar á, frændi okkar á Stað, og er dýr þetta sagt heldur ólmt. Þórður spurði, hvað hann hygðei þann draum vera mundu. Hann kvaðst gjörli vita, kvaðst ætla, að Þorgils Böövarsson mundi annaðhvort kominn vera við land, eða koma allbrátt.

Hákon konungur sendi Gissur Þorvaldsson, Þorgils Böövarsson og Finnbjörn Helgason til Íslands um sumarið 1251, en þeir urðu apturreka, en fóru til Íslands sumarið eptir, og Henrekur byskup með þeim, og skyldu þeir flytja konungsmál við landsmenn. Konungur skipaði þá Gissuri mjög svo allan Norðlendingafjórðung, en Finnbirni skipaði konungur ríki fyrir norðan Vöðluheiði og bústað á Grenjaðarstöðum. Konungur kallaði arf Snorra hafa fallið undir sig, slíkt hið sama lendur þær, er Snorri hafði átt á deyjanda degi, utan stað í Reykjaholti; skyldi Þorgils vera semjandi og sækjandi allra þessara mála, sem lög stæðu til. Þeir skyldu allir veitast að málum, og Henrekur byskup hjét konungi og öllum þeim sínu trausti. Skip það, er höfðingjar þessir voru á, kom út á Gásum fyrsta dag eptir Maríumessu. Riðu þeir allir fjölmennir vestur til Skagaíjarðar; var þá stefndur fundur við hjeraðsmenn og upp lesin konungsbrjef, og játtu allir fúslega að taka við Gissuri til höfðingja yfir sig. Eyjólfur Þorsteinsson var á fundinum, en ekki mælti hann á móti skipun konungs; síðan reið Gissur suður til ríkja sinna.

Þorgils Böövarsson reið vestur til Staðar til föður síns, og fjekk þar góður viðtökur. Síðan stefndi Þorgils að sjer vinum sínum og tengdamönnum, og lét lesa skipunarbrjef sitt, og kvaddi menn til ferðar með sjer. Reið Böövar faðir hans við fjörutfu manna með honum til Borgarfjarðar, og stefndu fund við hjeraðsmenn undir Höfðahólum. Bar Þorgils upp erindi sín, og sýndi konungsbrjefið, tóku menn þunglega á því, og kváðu konung elgi maklegan að hafa nokkur forræði á sje Snorra Sturlusonar, en

Þorleifur kvað vel mega bíta þess, að við væru Rafn og Sturla, og þeir allir gætu gjört ráð fyrir svörum; Þorgils lét þá lesa konungsbrjef, og urðu þau svör af hendi Þorleifa, að hann mundi ekki halda hjerað fyrir konungi, og eigi reisa flokka móti þeim sem í settist, en ekki kvaðst hann leggja þar lof á. Ekki vildu bændur játa Þorgils hjeraði, en Egill í Reykjaholti og Þórarinn prestur Vandráðsson gáfu honum upp búið í Reykjaholti, og gjörði hann þar bú um haustið, og safnaðist skjótt til hans mannfjöldi mikill. Um haustið fór Þorgils vestur á Snæfellsnes, og fundust þeir Sturla Þórðarson frændur, að Helgafelli, og fjell með þeim heldur fálega, segir Sturla, sem allir þeir er ríki hjeldu af Þórði kakala, að þeim var óþokki mikill á allri skipun Hákonar konungs; vildi Sturla draga Þorgils frá konungstrúnaði, en Þorgils vildi heimta Sturlu frá sambandi við þá Rafn og Eyjólf, og skildu þeir frændur með engri vináttu. Öndverðan vetur var lagður fundur með þeim Þorgils, Sturlu og Rafni, á Hellu fyrir vestan Ámótsvað við Hvítá, og voru hvorir við fimmtánda mann. Þegar þeir fundust voru kveðjur góðar, spurði Rafn Þorgils um ferðir hans og tíðinda úr Noregi. Sturla kallar á Þórð Hítning, og spurði hann hversu mikil vinátta væri með þeim Þorgils og Gissuri, og hvort nokkuð mundi stóða að leita þess að Þorgils skildist við Gissur. Þórður kvaðst hyggja að það mundi eigi tjá, og Þorgils mundi engu því bregða, er hann hefði konungi heitið, þótt hann gjörði það ekki fyrir Gissurar sakir, en kvað Sturlu betur sóma að halda vináttu og fjelagskap við Þorgils frænda sinn, en bindast í trúnað við óvini hans. Sló nú í deilu og heitanir með þeim Rafni og Þorgils; Sturla var og hinn þverasti, og var því firr um sættina, sem lengur var talað, og skildu þeir ósáttir.

Þegar þeir Gissur voru sendir til Íslands var Þórður kakali eptir í Noregi, og líkaði honum það allþungt, skipaði Hákon konungur honum þá sýslu. Þórður sendi þá til Íslands Kolbein grön Dugfússon og Ara Ingimundarson frænda sinn, til þess að treysta vini sína og hvetja þá til uppreistar móti Gissuri. Þeir Kolbeinn fóru til Íslands sama sumarið, og voru vestur með þeim Rafni og Sturlu. Eptir Hellufund tóku þeir Sturla og Rafn það ráð, að þeir söfnuðu mönnum um Vestfjörðu sem leynilegast, og fóru að þeim Þorgils og Gissuri. Þorgils var ridinn að heiman ofan í Stafaholt og fylgdarmenn hans, þar bjó þá Ólafur Þórðarson Hvítaskáld. Þá nótt komu þeir í hjerað Rafn og Sturla, og höfðu

þeir frjett af ferðum Þorgilsar. Þeir tóku bæinn í Stafaholti öllum óvörum um nóttina, og fjekk Þorgils vopn nokkur. Þorgils spurði hvort Sturla væri þar. Sturla kvaðst þar vera. Þorgils spurði, hvort hann skyldi grið hafa. Rafn svaraði þá þegar, að Sturla skyldi ekki ráða fyrir griðum. Þorgils spurði, hvað þeir gæfu honum að sök til svo mikils fjandskapar. Rafn kvað það til saka fundið, að Þorgils hefði heitið því Hákonni konungi að drepa Sturlu frænda sinn, og vinna sjer það til ríkis. Þorgils kvaðst þess ósannur. Rafn segir, að djarfst mundi að dylja þess, því vottarnir væru við staddir, og nefndi til Kolbein og Ara Ingimundarson. Menn Þorgils mæltu og á móti, og segja að þetta var hin mesta lýgi. Þorgils gekk síðan á vald þeirra, og var hann og menn hans leiddir í litlu stofu, en þeir Rafn settust nú í ráðagjörðir sínar. Þeir Ólafur Þórðarson og Guttormur, bræður Sturlu, gengu þar mest á milli, og rjeðu Þorgilsi að taka hverja sætt sem hann fengi, svo nauðuglega sem hann var staddur. Eptir langar milligöngur kom svo, að Sturla sagði upp sátt af hendi þeirra Rafns, sem þeir mundu framast að ganga. Sú var sætt, að Þorgils skyldi þá fara með þeim með fylgdarmenn sína að Gissuri, skyldu þeir binda saman lag sitt og festa það með swardögum, og eigi skiljast nema hel skildi, en ef þeir ynnu nokkuð í, skyldi eiga þriðjung hver þeirra, en slíta ekki flokkinum fyr en þeir biðu annaðhvort bót eða bana. Þessa sætt bundu þeir með eiðum: Sturla, Rafn og Þorgils. Eptir sættina spurði Þorgils þá Rafn og Sturlu, ef þeir vildu losa honum að hann riði heim í Reykjaholt, og byggist þaðan, og riði þá heiði. Þeir voru þess heldur tregir, en leysðu þó. Þessari nauðasætt brá Þorgils, og reidd með menn sína norður um land til Henreks byskups, og tók byskup honum forkunnar vel; setti byskup þá Rafn og Sturlu út af heilagri kirkju á sjálfan jóladag og forboðaði þá, kallaði hann þá landráðamenn, og alla þá er þeim veittu, en hann kvaðst mundi biða með sjálfa bannsetningu, þar til hann spyrdi fleira illt af ferðum þeirra.

Það er að segja af ferðum þeirra Rafns og Sturlu, að þeir riðu suður á Bláskógaheiði, þar til er þeir komu suður um Hallbjarnarvörður, stigu þar af baki og biðu Þorgils þar fram á nótt, þangað til sendimaður Þorgils kom og sagði, að hans væri eigi þangað von. Þeir Sturla spruttu upp allir, og segja sumir að Þorgils hefði svikið þá, en sumir virðu til vorkunnar, kenndi hvor öðrum um fyrimannanna, en þó kenndu flestir Sturlu um. Sturla

svaraði fáu, en mælti þetta svo að nokkrir menn heyrðu, að þótt hann hefði vitað þetta fyrir, þá vildi hann heldur þenna kjósa, en standa yfir drápi Þorgils frænda síns, og vita það víst, að hann þætti aldregi slíkur maður sem áður. Þeir Sturla gjörðu nú njósnir frá sjer, en riðu suður með flokk sinn sem ákafast; tók veður að þykkna, og gjörði hið mesta illviðri. Riðu þeir þar til er þeir komu að Ölvisvatni, komu þá á móti þeim njósnarmenn þeirra, og segja að Ölvisá er ofan hlaupin með ís, og væri langt um ófær. Tóku þeir þá það ráð, að þeir sneru aptur, hljelzt illviðrið, og urðu menn mjög þrekaðir, en komust þó svo vestur af heiðinni, að menn hjeldu lífi. Þeir riðu vestur heim eptir þetta. Var Rafn löngum að Staðarhóli með Sturlu um veturinn, var þar aldrei færra en áttatíu karla, var þá víða föngum til sópað, en ekki voru það berlega rán kölluð.

Þorgils sat með Henreki byskupi um jólin í góðum sagnaði. Eptir jól vildi byskup fara og eiga fund við þá Sturlu og Rafn og leita sætta; var fundur lagður við Ámótsvað og reið byskup suður. Þegar þeir fundust, ljettu þeir Sturla lausa hesta sína, og gengu til byskups, og tóku ofan stálhúfur sínar og kvöddu hann, en hann tók ekki kveðju þeirra. Eptir það tóku menn að tala um málaferli, og spyr byskup hverja sætt þeir vildu bjóða Þorgilsi. Þeir kváðust enga bjóða mundu, en heyra til ef byskup biði nokkra: „hafið þjer sent oss orð til þessa fundar, en eigi höfum vjer yður sent“. Byskup tók á þeim erfiðlega, og kallaði þá friðbrotsmenn á hirðmanni konungs. Þeir báðu hann bera fram sáttarboð af hendi Þorgils, eða sá er hann fengi til. Byskup segir, að Þórður Hítningur skyldi frambera sættarboð af hendi Þorgils. Þórður segir að Þorgils bjóði þá sætt, að hann vildi halda og hafa Borgarfjörð í friði og frelsi, og öll þau ríki, sem konungur hefði honum skipað, síðan vill hann hafa fyrir Stafholtsfjör þeirra sex manna dóm, sem þeir allir samt vilja til nefna, jafnmarga hvorir. Þeir Sturla svara, að um það væri ekki að leita, að þeir mundu gefa upp Borgarfjörð, eður önnur ríki, sem Þórður hefði þeim skipað, kölluðust eigi konungs skipun vilja hafa á hjeröðum. Skildu þeir Sturlu og byskup ósáttir. Eptir sáttarfundinn fór byskup heim til Hóla. Brandur ábóti Jónsson, sem þá var fyrir klerkum í Skálaholts byskupsdæmi, bauð Þorgilsi suður til sín; þetta boð þág Þorgils, og skildu þeir Henrekur með hinni mestu vináttu; var Þorgils með ábóta það

er eptir var vetrar, en um vorið gjörði hann bú á Stað á Snæfellsnesi, því hann sá, að hann mundi ekki fá af hjerði í Borgarfirði að svo búnu. Böðvar faðir hans rjedið þá til bús á Eyri.

24. Gjaforð Ingibjargar Sturludóttur.

Þenna vetur, er nú var frá sagt, keypti Gissur Þorvaldsson Flugumýri í Skagafirði. Sagði hann þá bændum, að hann mundi reisa þar búnað sinn um vorið. Hann segir og Eyjólf Þorsteinsyni, að hann vildi eigi byggð hans í Skagafirði. Gissur gjörði bú á Flugumýri um vorið, og gengu menn undir hann í öllum hjerðum vestur til Hrutafjarðar, en ríki sín fyrir sunnan land skipaði hann sonum sínum Ketilbirni og Ísleifi, gjörðist Gissur nú hinn mesti virðingamaður. Þetta sumar (1253) reið Gissur til þings með þrjú hundruð manna, en synir hans riðu til þings til liðs við hann með fjögur hundruð manna, og rjedi hann einn öllu á þinginu. Þeir Rafn og Sturla riðu ekki til þings, því að þeir höfðu ekki afla við Gissuri. Með ráði Gissurar tók lögsögu á því sumri Teitur Einarsson, en Ólafur Þórðarson ljet lausa fyrir vanheilsu sakir, segir Sturlunga, enda er líklegt að Gissur hafi stutt að því, því hann hefur þá án efa heldur viljað hafa bróðurson sinn fyrir lögmann en Ólaf, því þó að Ólafur væri konunghollur, var hann þó bróðir Sturlu, er alla þessa stund var hinn mesti óvinur Gissurar. Gissur gekk til lögbergis áður en hann reið af þingi, og ljet lýsa fjörráðasökum við sig á hendur Rafni og Sturlu, og öllum þeim mönnum er í þeirri ferð voru um veturinn. Um sumarið eptir þing tókust meðalferðir milli þeirra Gissurar, Rafns og Sturlu, og var leitað að koma saman með þeim sættum og vináttu. Fundur var lagður um haustið með þeim Rafni, Gissuri og Sturlu, vestur í Vesturhópi, og gekk sættin greiðlega saman með þeim, svo að gjöra skyldi Brandur ábóti. Þá hóf og Hallur Gissurarson bónoð sitt og bað Ingibjargar Sturludóttur, og var hún heitkona hans, áður en þeir skildu. En sú var ályktun þeirra Gissurar og Sturlu, að þeir skyldu sjálfir semja sættir sínar, en Rafn vera oddamaður, ef þá skildi á. Bróðkaup þeirra Halls og Ingibjargar skyldi vera að veturnóttum á Flugumýri, og var Rafn boðsmaður þeirra beggja, Sturlu og Gissurar; skildu þeir allir með kærleika miklum. Hallur reið með Sturlu vestur í Sælingsdals-tungu, þar var þá Ingibjörg með Jóreiði Hallsdóttur, móðurmóður sinni. Jóreiður fjekk Ingibjörgu í heimanfylgju landið í Sælingsdals

tungu fyrir þrjátíu hundruð, og þar með tíu hundruð, en Sturla sjekk henni sextíu hundruð. Þau Hallur og Ingibjörg riðu þaðan með Sturlu vestur á Staðarhól, var þar þá veizla hin bezta og drukkið fast. Hallur var þar nær viku, og reið síðan heim norður á Flugumýri.

Það sem einkum olli því, að sætt milli Gissurar, Rafns og Sturlu, gekk svo greiðlega saman, var það, að sambandi því, sem verið hafði milli þeirra Henreks byskups, Gissurar og Þorgils, var nú að mestu lokið. Þótti byskupi Gissur ekki flytja konungs erindi á þingi, sem hann hafði heitið, og sneri hann því brátt vináttu sinni til óvina Gissurar; sagði byskup svo, að enginn væri falskari en Gissur, að rjúfa alla þá hluti, er konungi væru til sæmdar. Þeim samdi heldur ekki, Gissuri og Þorgils; því Þorgils þótti hann lítið vilja halda af þeim trúnaði, sem konungur hafði hann í bundið, en Þorgils var sjálfur hinn mesti konungsvinur. Þorgils hafði og felld mikinn hug til Skagafjarðar, og þótti honum því illt, er Gissur gjörðist þar höfðingi yfir. Gissur vildi því ekki bíða þess, að þeir yrðu allir í móti sjer, og var því fúsari til sáttanna við þá Rafn og Sturlu.

Þetta haust fór Sturla til brúðkaups með Ingibjörgu dóttur sína norður á Flugumýri, og hið bezta mannval með honum vestan úr sveitum. Ingibjörg var þá fjórtan vetra, hún var væn kona og kurteys og kvenna høgust. Á Flugumýri var veizla hin ágætasta og öll tilföng mjög vönduð, hafði það lengi verið kynfylgja Haukdæla og Oddaverja, að þeir höfðu hinar beztu veizlur haft. — Rafn Oddsson gisti um nóttina fyrir veizluna á Vðimýri. Þar kom um morguninn Ásgrímur Þorsteinsson, bróðir Eyjólfss ofsa, og gekk á tal við Rafn, og segir honum ætlun sína og þeirra Eyjólfss bróður síns og Rana, að þeir ætli að fara að Gissuri og sonum hans brátt eptir brúðkaupið og drepa þá, og bað hann Rafn að ganga í lið með þeim. En þó að Rafn vildi ekki ganga í lið með þeim, á meðan hann var gestur Gissurar, þá gjörði hann Gissur þó eigi við varan. Seinni veizludaginn sátu þeir Ísleifur Gissurarson og Rafn saman, og drukku þeir af einu silfurkeri, og mynntust við jafnan um daginn, þá er hvor drakk til annars, og gegnir það fláræði allri furðu, þegar þeir voru sáttir, grið sett og tryggðir veittar, og þeir sátu saman við drykk, og mynntust við, að Rafn skyldi víta honum bana ráðinn, og þó ekki gjöra hann eða Gissur varan við. Þetta sýnir hvað bezta, hversu

öldin var gjörspillt, er menn ekki möttu neins nýbundnar tryggðir og vináttumál. Eptir boðið riðu menn í burt og leysti Gissur alla hina stærri menn út með gjöfum. Rafn reið út til Hóla, en Sturla vestur.

25. Brenna á Flugumýri.

Þess er áður getið, að Gissur hafði rekið Eyjólf Þorsteinsson úr Skagaflrði, þegar hann kom norður til Flugumýrar um vorið. Eyjólfur hafði komið sjer í mikla kærleika við Henrek byskup, er nú gjörðist hinn mesti fjandmaður Gissurar, eins og áður er sagt. Henrekur byskup fjekk Eyjólf í því staðinn á Möðruvöllum í Hörgárdal til ábúðar. Eyjólfur gjörði byskupi veizlu góða um sumarið, og má nærri geta, að byskup hefur ekki latt hann uppreistar móti Gissuri. Þeir voru með Eyjólf Ari Ingimundarson og Kolbeinn grön, sendimenn þórðar, og voru þeir einnig tillaga-hardir við Gissur. Eyjólfur safnar nú mönnum þegar eptir veizluna á Flugumýri, og fer að Gissuri, og voru synir hans þá enn ekki farnir suður. Eyjólfur kom um nótt á Flugumýri, og rjeðu þeir þegar til inngöngu, og tóku allar dyr á bænum. Menn Gissurar hrukku vel við, og börðust þeir lengi nætur; sá Eyjólfur þá, að þeir mundu ekki fá þá með vopnum sótta, og báru þá eld að og brenndu bæinn. Þar ljetust allir synir Gissurar og Gróa kona hans, alls ljet þar hálfur þriðji tugur manna. Síðan riðu þeir Eyjólfur út til Hóla, og tók byskup þeim vel og leysti þá. Gissuri varð undankomu auðið, og falst hann í sýrukeri. Ingibjörg Sturludóttir fór eptir brennuna suður í Odda til Halldóru frændkonu sinnar Sturludóttur, Bárðarsonar.

Gissur bar vel harma sína, og ljet líft á sjer finna það er að höndum hafði borið. Hann dró skömmu seinna lið saman, og fór norður að brennumönnum, en þeim kom njós, og fjekk Gissur ekki fang á þeim; urðu þá menn til meðalgöngu, og voru grið sett um veturinn, og voru allir brennumenn gjörðir úr Eyjaflrði. Sama vetur frjetti Gissur, að sumir brennumenn voru í Eyjaflrði, fór hann að þeim, og drap Kolbein grön og sex aðra. Kallaði Henrekur byskup þetta griðarof, og skyldu prestar ekki hringja nje syngja svo að Gissur og hans menn væru hjá. Þegar sundurþykki óx þannig með byskupi og Gissuri, reið hann suður til sveita að áliðnum vetri, og flestir þeir er að þessum vígum höfðu verið með honum, og sat syðra það er eptir var vetrar.

Sumarið eptir brennuna (1254) kom út Sigvarður byskup, og hafði hann utanstefningarbrjef við Gissur, herðu þeir þá byskuparnir svo að Gissuri, að hann sigldi til Noregs um sumarið. Gissur sótti Eyjólf ofsa og fjórtán aðra brennumenn til sektar á alþingi um sumarið. Þá varð og sekur Þorsteinn Jónsson í Hvammi um fjórráð við Gissur og sonu hans; hann hafði vitað brennuna og bar því búakviður á hann málið. Síðan setti Gissur Odd Þórarinsson til að vera fyrir ríkjum sínum nyrðra, á meðan hann væri utan, en Þóri tótt Arnþórsson, sem átti bróðurdróttur hans, setti hann yfir fíðurleifð sína þar syðra, og skyldu þeir Oddur veita hvor öðrum.

26. Sturla og Þorgils sættast.

Sumarið áður en brúðkaup og brenna var á Flugumýri um haustið (1253), höfðu þeir frændur sæzt heilum sáttum: Sturla Þórðarson og Þorgils skarði Bööðvarsson; seldi Sturla honum sjálfðæmi fyrir Stafholtsfór, og gjörði Þorgils mikil fjegjöld á hendur Sturlu, en gaf honum upp alla gjörðina að skilnaði. Bundu þeir það þá fastmælum, að hvor þeirra skyldi veita öðrum slíkan styrk sem hann væri til fær, og hjeldu þeir síðan vináttu með frændsemi alla æfi. Sumarið eptir brennuna sættust þeir Rafn og Þorgils og seldi Rafn honum einnig sjálfðæmi fyrir Stafholtsfór. Þorgils hafði og sjálfðæmi af Vigfúsi Gunnsteinssyni, fyrir það hann hafði verið með þeim Rafni og Sturlu í þeirri fór.

27. Vig Odds Þórarinssonar.

Þegar Gissur var utan farinn, fór Oddur Þórarinsson til Skagafjarðar og átti fund við bændur, og segir, að Gissur hafi skipað sjer sveitir meðan hann væri utan, og tóku bændur því vel. Skömmu seinna reið Oddur vestur í Vatnsdal, í Hvamm, og lét reka þaðan sauðfje mart, kallaði hann það sektarfje. Henrekur byskup sendi þá menn til Odds, og bað hann að láta rakna ránið, en Oddur kvaðst það eigi gjöra mundu, Henrekur byskup bannsyngur þá Odd og nokkra menn aðra. Oddur safnar þá mönnum, og fer á fund byskups, er þá var staddur í Fagranesi, og leitar sátta, en byskup er hinn þverasti. Oddur gjörir þá byskup handtekinn, og flytur hann á Flugumýri, og færir byskup upp á virkið, er Kolbeinn ungi hafði gjöra látið, og var byskup á valdi Odds nokkurar nætur, en þó lét Oddur hann lausan að

bæn bænda. Sönan reið Oddur af hjerði um hríð, og þeir menn flestir, er verið höfðu í Fagranesi með honum.

Henrekur byskup sendi mann vestur til þeirra Eyjólfss og Rafns, að þeir kæmu norður að frelsa hann. Þeir sendu þá orð Þorgilsi Búðvarssyni til Staðar, og áttu fund við hann, og báðu hann norðurferðar með sjer. Þorgils kvaðst fara mundi, ef að þeir ynnu honum að ráða fyrir Skagafirði, og því játuðu þeir, ef að það væri vilji byskups og bænda. Þorgils sendi mann til Sturlu frænda síns, og brá hann þegar við, og safnaði mönnum. Drógu höfðingjar þessir saman þrettán hundruð manna, og hjeldu her þeim norður um land, en áður en þeir komu til Skagafjarðar frjettu þeir að byskup var laus látinn, og Oddur riðinn af hjerði. Þeir hjeldu samt herinum norður, og urðu margar greinir með þeim fyrirmönnum, brugðu þeir Rafn þá heitum sínum við Þorgils, að hjálpa honum til hjerads í Skagafirði. Riðu þeir Sturla og Þorgils þá heim vestur, en þeir Rafn og Eyjólfur norður til Eyjafjarðar.

Um veturinn eptir var bardagi í Geldingaholti; drápu þeir Rafn og Eyjólfur þar Odd Þórarinsson og nokkra menn aðra. Þorvarður Þórarinsson, bróðir Odds, átti ríki á Austfjörðum, hann var til eptirmáls eptir bróður sinn. Þorvarður leitaði til Þorgils um liðveizlu, og bar Þorgils það undir Sturlu, og rjéðist það af, að Þorgils neitaði ekki liðveizlu, en kvað það mundi ekki ráðast fyr en þeir myndu. Sumarið eptir, fyrir alþing, drógu þeir Rafn og Eyjólfur saman flokka og fóru til Borgarfjarðar, og ætluðu að verja, að vígsmál Odds yrði sótt á þingi. Þeir höfðu frjett, að menn höfðu farið milli þeirra Þorgils og Þorvarðar, og sneru þeir því sjandskap á Þorgils, og ætluðu að fara að honum, en þó fórst það fyrir. Þeir Þorgils, Sturla og Þorvarður sátu um kyrrt um þingið. Eptir þing kom austan úr fjörðum Magnús Jónsson, frændi Þorvarðar, og bar hann Þorgilsi þau orð, að Þorvarður mundi á ferð kominn að austan, og vildi að þeir hittust á vestanverðri Bláskógabeiði og rjeðu þar ráðagjörðum sínum. Þorgils átti þá fund á Stað og safnaði mönnum, og reið suður til Borgarfjarðar; hann sendi orð Sturlu Þórðarsyni, að koma til móts við sig með svo marga menn er hann fengi. Þetta vor áður hafði Sturla gjört annað bú í Hftardal, og hafði hann fengið það af Katli presti Þorlákssyni treglega og þó nauðungarlaust. Sturla var þá að öðru búi sínu á Staðarhóli, og gjörði upp stofu sína, er hon-

um kom orðsending þorgils. Sturla fór með sextfu manna til móts við þorgils; þegar þeir hittust gengu þeir á tal, segir þorgils, að hann hafi spurt að Þorleifur var uppi í hjerði, og kvaðst vilja fara að honum, því Þorleifur var settur til að halda njósnunum fyrir þeim Rafni og Eyjólf. Skömmu seinna kom aptur njósnarmaður þeirra Sturlu, og segir þeim að Þorleifur hafi verið í Bæ að nóni. Ríðu þeir þá í Bæ, og komu þar er myrkt var af nótt. Þeir fengu samt ekki særi á Þorleifi, því hann hafði ríðið um kveldið heimleiðis. Eptir það ríðu þeir með flokkana upp í Reykjaholt, og komst Egill nauðuglega í kirkju, en svo kom, fyrir milligöngu Sturlu og annara góðra manna, að þeir frændur sættust heilum sáttum, og seldi Egill þorgils sjálfðæmi. Í þenna mund var Þorvarður Þórarinsson kominn austan með hundrað manna, og sendi hann þorgils orð, og vildi að þeir myndust að Randsgili og rjeðu þar ráðum sínum. Þegar þeir fundust, hóf Þorvarður að biðja þorgils liðveizlu með framboðnum sje-gjöfum og öllum þeim sæmdum, sem hann mætti honum veita, og að leggja líf sitt við hans nauðsyn, við hverja sem væri að skipta. Þorgils leitaði þá ráðs við vini sína, einkum Sturlu. Sturla þótti ekki vandalaust að veita Þorvarði, og ráðast í sjarlægur sveitir við lítið lið og illa búð, þegar þeir hefðu hvorki trúnað Dalamanna eða Borgfirðinga. Sturla bað og þorgils að kveða á, hvað hann vildi til mæla við Þorvarð, ef hann gjörði nokkurn kost á að fara þessa ferð. Þorgils kvaðst þann einn á gjöra, að hann hefði Skagafjörð og ríki vestur þaðan til Hrutafjarðar, ef að þeir fengju ráð yfir þeim. Þorvarður játti öllu sem hann var beiddur, en Sturla hjet að fylgja þorgils eptir bæn hans, því þorgils kvaðst mjög þurfa hans ráða, þar sem hann væri kallaður hinn vitrasti maður. Sturlu dró og það til, að hann hafði engar bætur fengið fyrir Hall mág sinn, er Eyjólfur drap í Flugumýrabrennu, eins og áður er getið. Brandur ábóti Jónsson, fæðurbroðir þeirra Odds og Þorvarðar Þórarinssona, er síðar varð byskup á Hólum, var og við staddur þessa ráðagjörð, og mátti það glöggt finna, að hann harmaði mjög dráp Odds, og þó að hann hvetti ekki höfðingja þessa til ófriðar, var þó auðsætt, að honum þótti mikið undir að ferð þeirra tækist vel.

28. Bardagi á Þveráreyrum.

Þeir Þorvarður, þorgils og Sturla, hjeldu nú liði sínu norður

um heiði, og fengu tekið njósnir, er gengið höfðu fyrir þeim á heiðinni. Þegar flokkurinn kom norður í Vatnsdal, tóku þeir reið ákaslega ofan Vatnsdal, því þeir ætluðu að Ásgrímur Þorsteins-son, bróðir Eyjólfss, mundi heima í Hvammi, en honum hafði komið njósn vestan úr Dölum, að Þorgils og Sturla væru heiman riðnir, og hafði hann þegar ridið norður til þeirra Rafns og Eyjólfss með þær frjettir. Úr Vatnsdal gjørðu þeir njósnir fyrir sjer norður, og fóru með flokkinn til Skagafjarðar. Þegar þeir komu til Skagafjarðar, var það tekið til ráðs, að farið var í liðsbón, en svo höfðu þeir Rafn og Eyjólfur hrakið fyrir Skagafirðingum, að fáir þörfu að standa upp með þeim, og fengu þeir lítið af mönnum en minna af vopnum, höfðu þeir Rafn tekið allan vopna-afla, svo að Ásbjörn Illhugason í Viðvík, mágur Þorgils, hafði ekki vopna, nema sverð fenglítið og buklara. Í Skagafirði fengu þeir nær sjötíu manna, og var Ásbjörn fyrir þeim. Síðan hjeldu þeir flokk-um þessum til Eyjafjarðar.

Þegar að bændur spurðu, að ófriður var kominn í hjerað, fóru þeir á fund Eyjólfss ábóta á Þverá, og báðu hann meðalgöngu. Þeir Rafn og Eyjólfur höfðu, þegar er þeir fengu njósn af ferð-um Þorgils og Sturlu, brugðið við og safnað liði, og fengu þeir á þriðja hundradi, og var lið það allvel búið. Eyjólfur ábóti kom á fund þeirra Þorgils, og segir þeim sætta-umleitun þá, er hann hafði haft við þá Rafn og Eyjólf, kvað hann þá bjóða að leggja öll mál þeirra Þorvarðar undir jafnmarga, og sættast að því, en skilja undan hjeráðssektir og utanferð og ríki þau öll, er Þórður Sighvatsson hafði þeim skipað. Þorvarður var ekki sjærri sættum og leggja málin í jafnaðardóm, en skoraði að Eyjólfur skyldi fara utan og láta lausar sveitir. Ábóti kvað þetta vera sjærri boðum þeirra, kvað þeim þykkja Oddur hafa unnið til óhelgis sjer, en þóttust eiga stórsakir á Þorgilsi og Sturlu fyrir aðför þessa. Það var annað boð þeirra Rafns og Eyjólfss, að þeir skyldu allir fara utan og leggja mál sín á konungsdóm. Þorgils ljezt ekki munu fara utan, nema konungur sendi honum orð, en Sturla kvaðst ekki það gjört hafa, svo að hann vissi, að hann þyrfti land að flyja; þótti honum þeir hafa gjört sjer grýfur um sumarið, og var hann eigi mjög sáttfús. Ábóti sagði þeim, að honum þótti búningsmunur mikill, og þótti vera hið mesta hætturáð að berjast. Sturla mælti: „má vera, að minni hætta verði en til er hugað, segir mjer svo hugur um, að Eyjólfur muni mjög hafa fyllt sína

lífdaga. Tóku þeir þá allir höfðingjarnir það ráð, að hætta til bardaga, ef eigi væri þeirra sætta unnt, er þeim gætist að. Þeir Rafn og Eyjólfur neittu þessari sætt, en gjörðu þan orð með ábóta, að þeir skyldu sinnast á grundinni hjá Þverá fyrir norðan, og berjast til umskiptis, standa jafnfram, og stelast hvorugir að öðrum. Rafn var fúsari að berjast, og kvað sig vænta, að sú auðna fylgdi þeim til sigurs sem fyr, þess vorn og flestir fúsari; en Eyjólfur kvað það hngboð sitt, að þeir mundu eigi sigrast á svo stórbornum mönnum fjöldafundum, þó að þeim hefði veitt vel í áhlaupum með skyndiráðum eða skjótum atburðum.

Þeir Þorgils, Þorvarður og Sturla blöðja nú lið sitt að búast til bardaga hvern eptir sínum föngum. Þetta var hinn næsta dag fyrir Þorláksmessu um sumarið; var þá heitið á guð og hinn helga Þorlák byskup, að allir þeir menn, sem kæmust þaðan heilir, skyldu fasta dag og nótt fyrir Þorláksmessu næsta sumar, og syngja saltara, ef þeir sigruðust, og var heit þetta fest með handtökum. Síðan ríðu þeir upp á grundina til Þverár, stigu þar af bak og bundu hesta sína. Sturla tók þeim stað, hvar þeir skyldu berjast, þar sem honum þótti grjót auðfengið en þó sljett að standa. Sturla var fyrir miðri fylkingu, og þar var Þorgils frændi hans með honum í upphafi orustunnar.

Sturla gekk í fyrstunni fram frá öðrum mönnum, hann hafði pansara sterkan, er Geir hinn auðgi Þorvaldsson á Silfrastöðum hafði ljed Þorgilsi, sverð, skjöld og stálhúfu. Þorgils mælti við hann, því hann færi svo óvarlega. Sturla svarar: „Lát mig sjá fyrir báti mínum sem auðið má verða“. Þorgils hljóp fram til hans og sagði þeir skyldu báðir saman vera. Ekki fer Sturla fleiri orðum um framgöngu sína og aðgjörðir í Þverárbardaga, þó að hann með mörgum orðum lýsi hreystilegri framgöngu þeirra Þorgils frænda síns og Þorvarðar, en þó stutt sje á þetta drepíð, er það þó sýnt, að Sturla hefur barizt frýjulaust, og án esfa hafa þeir kosið hann til að velja sjer orustustað, af því að hann var þeirra vitrastur og reyndastur. Þau voru lok Þverárgrunnarbardaga, að þar fjell Eyjólfur ofsi Þorsteinsson, en þeir Ásgrímur bróðir hans og Rafn Oddsson flýðu úr bardaga til Vestfjarða.

29. Viðureign höfðingja og sáttr.

Þorláksmessudag eptir bardagann stefndu höfðingjar fund við bændur, og bað Þorvaldur sjer viðtöku í hjerað, en bændur gjörðu

þess engan kost. Síðan riðu þeir vestur til Skagafjarðar og áttu þar fund við bændur; krafði Þorgils þá hjerads af bændum, og taldi til rjettar erfðir eptir Kolbein unga, er hann var systurson hans, og þóttist hann næst kominn til ríkis í Skagafirði. Sturla flutti þetta mest manna með honum og Ásbjörn Illhugason. En þegar þeir sömdu um þetta, kom brjef frá Henreki byskupi, og kallar hann þá alla í banni, er verið höfðu móti þeim Eyjólf og Rafni, og bannaði hann hverjum manni harðlega að taka við Þorgils í hjerad. Riðu þeir Þorgils og Sturla þá vestur, en Þorvarður austur, sat Sturla nú í Hítardal um hríð.

Þorgils Böövarsson reið norður til Skagafjarðar seinna um sumarið, og tók þar við búi Ásbjarnar, síðan gengu bændur undir hann að ráði Brodda Þorleifssonar, en byskup vildi enga sætt gjöra, og lagði hina mestu sæð á Þorgils. Þenna vetur öndverðan sættust þeir Rafn, Sturla og Þorgils, og skyldu þeir nefna jafnmarga menn til gjörðar um öll mál sín, og skyldu hvorirtveggju halda hjeruðum sínum og ríkjum utanferðarlaust. Þeir sættust og um veturinn Þorgils og Henrekur byskup, fyrir milligöngu Brodda Þorleifssonar, og gjörðist Þorgils nú hinn ríkasti höfðingi, og var mjög vinsæll af alþýðu. Hann reið um veturinn vestur til Staðar til bús síns, og buðu honum þá margir heim vestur þar. Þá bauð Sturla honum heim í Hítardal, og var þar veizla hin virðuglegasta, og leysti Sturla hann á burt með góðum gjöfum.

30. Ívar Englason flytur konungsmál.

Þetta haust áður sendi Hákon konungur til Íslands Ívar Englason, að flytja erindi sín með liðvelzlu byskupa, því að hann trúði þeim vel. Ívar var í Skálholti um veturinn með Sigvarði byskupi, og þótti honum byskup leggja minni stund á konungs erindi, en hann hafði heitið. Um vorið (1256) fór Ívar norður til Skagafjarðar, fann þar Henrek byskup og Þorgils skarða, og flutti konungsmál fyrir þeim. Tóku þeir báðir vel undir, og stefndu saman bændum í Skagafirði og fluttu konungsmál með Ívari. Kom þá svo, að allir Skagfirðingar og Eyfirðingar, og mestur hluti bænda í Norðlendingafjórðungi, játuðu að gjalda skatta þvílfka, sem þeim sendi við Ívar. Þeir fóru utan um sumarið Ívar og Henrekur byskup, þótti Ívari minna orðið sitt erindi en hann ætlaði, kenndi hann það mest vinum Gissurar, og þó nokkuð sumum frændum Þórðar og vinum. Ívar hefur líklega átt að skipa þeim

Eyja fjörð, er best fylgdi konungsmálum, og skipaði hann því þorgilsi allar sveitir norður til fjórðungamóts, því að Eyjólfur ofsi hafði, eptir að hann komst í kærleika við Henrek byskup, og eptir Flugumýrabrennu, fengið konungsbrjef fyrir Skagafirði og öðrum sveitum þaðan norður.

31. Deilur Rafns Oddssonar og Sturlu Þórðarsonar og sættir.

Sturla Þórðarson færði um vorið (1256) bú sitt úr Hítardal í Svignaskarð, og færði bæinn þar upp á hamrana, hafði hann það af hjerði sem hann fjekk, en stundum var hann að Staðarhóli. Tóku nú að verða margar greinir með þeim Rafni, þar til er þeir Rafn og Ásgrímur riðu vestur að Staðarhóli að Sturlu. Sturla hafði ríðið að heiman um kvöldið með fylgdarmenn sína, og lágu þeir upp í hlífðinni frá Bjarnastöðum; því að ófriðlegt var sagt af Rafni, en um morguninn snemma vildu fylgdarmenn hans heim ríða, en Sturla lét ráðlegra, að þeir biðu miðsmorguns, og ef þeim sýndist þá eins sætt að ríða heim, kvaðst hann elgi mundi letja þá, en ekki kvað hann þá drauma sína vita, ef þeir yrðu þá jafnfúsir. Um miðsmorgunsskeið komu þeir Rafn á Staðarhól, könnuðu þeir bæinn, og drápu þar einn mann, og riðu síðan heim. Eptir um sumarið fóru menn í milli þeirra og leituðu um sættir, og áttu þeir fund hjá Glerá. Sturla trúði þeim elgi til fulls, og fór því ekki lengra. Þegar sættin gekk ekki saman, tóku þeir Rafn hesta sína og ríðu eptir Sturlu, og dró hann nauðuglega undan, en þeir Rafn unnu á mönnum hans þeim er síðast fóru. Um veturinn eptir var aðfaralaust með þeim, en hætt var nú að leita um sættir milli þeirra.

Sumarið eptir (1257) rjéð þorgils skarði mestu á alþingi. Sturla veitti honum á þingi, og fylgdu honum Strandamenn og Saurbæingar, og slíkt úr Borgarfirði er hann fjekk. Þá tók að rjena vinátta þeirra þorgils og Þorvarðar Þórarinssonar. Seinna um sumarið reið Sturla Þórðarson í Tungu að Ólafi, bróður Rafns. Rafn var þá vestur í fjörðum. Rafn brá við þegar og þeir Ásgrímur, og söfnuðu liði, og ríðu suður til Borgarfjarðar að Sturlu, því hann hafði þá farið suður til Svignaskarðs til bús síns. Sturlu kom njósn af ferðum þeirra, og flúði hann þá hið neðra um Mýrar, og gjörði orð Böðvari bróður sínum til Staðar, og Einari Halldórs-syni, að þeir býðu út almenningi um nesið, og færu að þeim

Rafni með honum. Búðvar vildi upp standa, en Einar vildi ekki fara að Rafni, nema Þorgils sendi orð til, en kvaðst mundi verja Sturlu, ef hann kæmi út þangað. Sturla gjörði þá svo, að hann reið sjálfur út til Staðar, en sendi mann norður til að biðja Þorgils liðveizlu. Þegar Þorgils komu orð Sturlu, reið hann að norðan ákaflega, og tók upp menn á leiðinni, og kom vestur í Dali með fjögur hundruð manna til Sauðafells, stukku þeir Rafn og Ásgrímur þá undan á fjöll upp. Sturla reið þá inn til Dala, og varð mikill sagnaðarfundur með þeim Þorgils. Næsta dag tókust meðalgöngur, og vildi Þorgils unna þeim Rafni jafnaðargjörðar til þess að sættir yrðu tryggari, og sættust þeir nú heilum sáttm, og hjeldu þá sætt meðan þeir lifðu allir.

32. Víg Þorgils og eptirmál.

Nú var Þorgils orðinn mestu ráðandi á Íslandi, og gjörðist hann því betri og stilltari höfðingi, því meiri völd sem hann fjekk; en svo er að sjá, sem hann hafi ætlað að halda trúnað við konung, því þegar Þorvarður Þórarinsson kallaði til hjerads í Eyjafirði, særðist Þorgils undan því að láta af hendi Eyjafjörð, og bar fyrir sig bæði skipun konungs og jáorð bænda. Þó getur þess hvergi, að hann hafi flutt konungsmál, hvorki á alþingi nje annarstaðar, sðan að hann fjekk Norðlendinga til að heita Ívari Englasyni skatti, sem þó ekki varð nema loforðið eitt. Veturinn eptir (1258) myrði Þorvarður Þórarinsson Þorgils skarða á Hrafnagili í Eyjafirði, fyrir þá sök, að Þorgils vildi ekki sleppa yfirráðum yfir Eyjafirði, er konungur hafði skipað honum, en Steinvör Sighvatsdóttir kallaði sjer þá mannaforráð í Eyjafirði, í arf eptir Þórð kakala, bróður sinn, er andast hafði erlendis árinu áður. Hún hafði þá gefið Þorvarði mági sínum búið á Grund, og handsalað honum mannaforráð, það er hún þóttist eiga í Eyjafirði. En eptir dráp Þorgils vildu bændur enn sður ganga undir hann, og fjekk hann aldrei vald yfir Eyjafirði.

Til eptirmáls eptir Þorgils var Sighvatur Böövarsson og Guðmundur, bræður Þorgils. Sighvatur hafði þá gjört bú að Stað. Þeir áttu fund með sjer seinna um veturinn: Sighvatur, Rafn og Sturla, og bað Sighvatur Rafn liðveizlu, en hann synjaði, og vildi í engu bindast. Um voríð um páskaletyti fóru þeir Sturla Þórdarson og Sighvatur með flokka norður um land til Eyjafjarðar, en Þorvarði barst njósn, og reið hann undan norður, því hann hafði

engan alla til viðtöku; en þeir Sturla og Sighvatur bjuggu búi hans á Grund nokkurar nætur, síðan fóru menn í milli þeirra, og voru grið sett, en engar urðu sáttir á því sumri.

33. Gissur skipaður jarl yfir Íslandi.

Eptir lát Þórðar kakala hafði Gissur Þorvaldsson enn meiri metorð en áður af Hákoní konungi. Þegar Hákon konungur frjetti dráp Þorgils skarða, þótti honum þörf á að setja einhvern yfir Norðlendingafjórðung, er væri sjer trúr, og ræki vel erindi sín. Gissur hafði þá verið fjóra vetur með Hákoní, og þó að haun væri í góðri virðingu með konungi, vildi hann þó fyrir hvern mun komast út. Hákon konungur tók þá nýtt bragð, og gaf Gissuri jarlsnafn, og setti hann í háseti hjá sjer, og ljét skutulsveina sína skenkja honum sem sjálfum sjer; hann gaf honum margar góðar gjafir, og fhekk honum merki og lúður, og fór Gissur þá út, og var þá mjög heitbundinn við konung, að skattur skyldi við gangast á Íslandi. Hugsaði konungur, sem líka varð, að Gissur ætti bágra með að ganga móti konungsmálum, þegar það væri öllum kunnugt, að hann hefði þegið slíkt tignarnafn af konungi.

Þegar Gissur kom til Íslands, síð um haustið 1258, hjelt hanu vel upp sæmdum þeim er konungur hafði gjört til hans; sagði hann um þá menn, er honum gjörðust handgengnir, hvort sem þeir gerðust hirðmenn sínir eða skutulsveinar, að þeir skyldu þvífskar nafnbætur hafa í Noregi af Hákoní konungi; og urðu við þetta margir menn til að gjörast jarli handgengnir, og sverja honum eið, en Hákoní konungi trúnað; það ljét jarl og fylgja, að hann kvaðst ekki skyldi þessa nafnbót neinum peningum kosta, og engi skattur skyldi fyrir það leggjast á landið, og kvaðst hann hafa fengið þessa tign, án þess að hann hefði heitið konungi nokkuru á móti. Sama sumar sendi konungur ýmsa trúnaðarmenn sína til Íslands á öðrum skipum til að vita hvort jarl gjörði eptir því, sem hann hefði heitið konungi; hafa þeir þá borið það við landsmenn, að Gissur hermdi ekki rjett frá orðum konungs, en þó ber ekki á því, að jarli hafi þá verið utan stefnt.

Gissur jarl var syðra um veturinn, en um vorið fór hann norður, og tók þá undir sig allan Norðlendingafjórðung og Borgarfjörð, eins og konungur hafði skipað honum. Þá keypti jarl Stað í Skagafirði af Páli Kolbeinssyni fyrir hundrað hundraða, og gjörði

þar mikið bú. Um sumarið reid jarl til þings með fjölmenni; þá voru þeir á þingi Sighvatur Bøðvarsson og Sturla Þórðarson, og vingudust þeir við jarl. Sighvatur sótti á því þingi Þorvarð Þórarinsson til fullrar sektar, og hjét Gissur honum liðveizlu til hefnda eptir þorgils. Þá hófust deilur þeirra Þórðar Andreðssonar, er þá var ríkastur af Oddaverjum, og Gissurar jarls. Safnadi jarl liði um sumarið, og fór austur á Rangárvöllu á hendur Þórði. Sturla Þórðarson kom að vestan með mikinn flokk til liðs við Gissur. Í þeirri ferð var rænt víða um Rangárvöllu og drepin tfu hundruð nauta. Gekk Þórður að lyktum á vald jarls, og sættust þeir í það skipti.

Í þessari ferð gjörðist það, að Þórður, sonur Þorvarðar í Saurbæ í Eyjafirði, bað Ingibjargar Sturludóttur, er áður hafði átta Hallur Gissurarson. Var brúðkaupsstefna ákveðin á Stað með jarli um veturinn eptir öndverðan. Sturla kom vestan við tuttugu manna, Sighvatur Bøðvarsson og fleiri göfgir menn. Þá gjörðist Sturla lendur maður Gissurar jarls, og hjét Gissur honum Borgarfirði og þar öðrum sæmdum með. Þenna sama vetur gipti Sturla líka Guðnýju dóttur sína, og fjekk hennar Kálfur Brandsson Kolbeinsonar, frændi Gissurar, er þá bjó á Hafsteinsstöðum í Skagafirði.

Sumarið eptir (1260) sendi Hákon konungur til Íslands Ívar Arnljótsson og Pál línseymu, og bað hann þá flytja erindi sín á alþingi sjálfsu, því hann hafði þá spurt að Gissur hafði lítt rekið erindi hans. Þeir Ívar fóru til alþingis, var þar fyrir Gissur jarl og flestir höfðingjar, og fluttu sendimenn þá konungsbrjef, og var þar mikil manndeild á, hversu þeim var tekið. Gissur jarl flutti konungserindi, en þó með öðrum hætti en á brjefunum stöð; en Sunnlendingar, vinir jarls, mæltu mest á móti skattinum, og varð erindi þeirra Ívars ekki. Þeir Ívar fóru út samsumars, og fluttu þeir konungi það, að Sunnlendingar mundu eigi hafa neitað svo djarflega skattinum, ef það hefði verið móti skapi jarls.

34. Íslendingar ganga undir skatt.

Hákon konungur sá nú, að Gissur mundi aldrei ganga fyrir flutningi sinna mála á Íslandi, og að hann yrði að fá sjer annan fylgismann. Hann sendi því Hallvarð gullskó til Íslands sumarið eptir (1261), og gjörði konungur þá breyting á hjeradaskipun, að hann skipaði Rafni Oddseyni Borgarfjörð, en tók hann af Gissuri jarli.

Rafn Oddsson gjörðist í þenna tíma mikill hæfðingi. Hann hafði ráðið yfir Vestfjörðum alla tíð, síðan Þórður kakali fór utan 1250; hann hafði seinna tekið undir sig ríki Jóns Sturlusonar, er andazt hafði erlendis 1254. Rafn bjó lengstum að Sauðafelli, en átti annað bú á Eyri í Arnarfirði. Þegar Þórður kakali fór utan, hafði hann reyndar skipað Þorleifi Borgarfjörð, en þó boðið Rafni að styrkja hann, því Þorleifur gjörðist þá hníginn fyrir aldurs sakir. Rafn fór því opt til Borgarfjarðar og vingaðist við bændur, og vildu þeir honum helzt þjóna. Þessar vinsældir Rafns í Borgarfirði ollu því, að bændur vildu með engu móti taka við Þorgilsi skarða 1252, eins og áður er getið. Eftir að Sturla hafði gjört bú í Hítardal 1255, og einkum eftir að hann flutti í Svignaskarð, reyndi hann að draga Borgfirðinga undir sig, og hefur honum tekizt það að nokkru leyti, þegar segir: að hann hafi haft slíkt úr Borgarfirði, er hann hafi fengið, þegar hann veitti Þorgilsi á þingi 1257. Má og vera að hann hafi tekið arf eftir Ólaf hvítaskáld, bróður sinn, er andaðist 1259, og hafi þá vinir Ólafs hneigzt til hans; að minnsta kosti virðist það, að hann hafi haft ráð yfir Stafaholti 1262, þegar Rafn gjörði þar bú, því þar segir að Rafn hafi gjört búið með ráði Sturlu. Þetta gjörir líka skiljanlegt, að Rafn ofsótti Sturlu svo fast þrjú ár (1255—57) eftir að Sturla kom í Hítardal, þangað til að Þorgils, er þá var ríkastur á Íslandi, neyddi hann til að sættast, eins og áður er sagt. Þessa sætt hjelt Rafn eftir að Gissur kom út, því Sturla gjörðist maður jarls, og hafði því styrk hans móti Rafni, en Rafn og Gissur voru ósáttir, en Rafn hafði þá engan afla móti Gissuri, og sat hann þá löngum vestur í fjörðum.

Þegar Hallvarður kom út með konungsboðskap, er þess ekki getið, að Gissur jarl hafi í neinu sett sig móti tilskipun konungs um Borgarfjörð, en hann vildi sérast undan, að landsmenn gengju undir skattgjafir við Hákon. Rafn hefur án efa fengið Borgarfjörð með því skilyrði, að hann veitti Hallvarði á þingi til að koma fram konungserindum. Hallvarður sat í Reykjaholti um veturinn; hann var með að draga saman sættir með þeim Sighvati Bæðvarssyni og Þorvarði Þórarinssyni um víg Þorgils, og rjedi Sturla Sighvati til að sættast, því honum sýndist fyrir von komið, að þeir mundu koma fram mannhefndum. Hallvarður flutti sköruglega konungs erindi við Gissur, og tók hann því vel, og kvaðst þar mjög skyldi stund á leggja. Gissur sat fyrir norðan land

þenna vetur; hann átti þá tal við bændur, hvert ráð fyrir skyldi gjöra um áköll þau, er hann vissi að konungsmenn sóru með. Var það ráð jarls og bænda, að þeir hjetu honum stórfje til að leysa það vald er á var kallað, hjetu sumir tveim hundrudum, sumir einu, sumir tólf aurum. En er Hallvarður spurði þetta, segir hann, að konungur vilji eigi að bændur sjeu þíndir til svo mikils fjegjalds, kvað konung vilja hafa hlýðni af bændum, og slíkan skatt af landi, sem þeim yrði sízt afarkostur í að gjalda, og hjeti þó þar í móti hlunnindum og rjettarbótum; neitti Hallvarður öllu því er Gissur hafði samið við bændur. Þeir Hallvarður og Rafn Oddsson höfðu fylgt konungsmáli svo vel við Vestfirðinga, að þeir höfðu allir losað að sverja konungi land og þegna. Drógu allir höfðingjar saman stórflokka fyrir alþing, segir Hallvarður jarli þá, að flokkar væru saman dregnir fyrir vestan heiðar, og hefðu allir heitið að ganga undir skatt og konungsmál, og að flokkar þessir mundu ríða á þing, og flytja þar konungsmál, ef eigi gengju ella við. Þeir Hallvarður og Rafn höfðu og sent orð þeim Oddaverjum, Hálfðánarsonum og Andressonum, er voru fjandmenn jarls, að koma á þing með allan afla sínu. Þegar Gissur jarl heyrdi þetta, átti hann tal við vini sína, sá hann þá, að konungsmál mundu fá framgang, þó hann setti sig á móti þeim, þegar allir aðrir höfðingjar fylgdu Hallvarði; tók jarl þá það ráð, að hann slutti sjálfur konungsmál við Sunnlendinga og Norðlendinga; var á því þingi svarinn æfinlegur skattur Hákonni konungi, sóru tólf bændur fyrir Norðlendingafjórðung, líka sóru bændur fyrir vestan Þjórsá í sveitum Gissurar. Á þessu þingi sættust þeir Gissur jarl og Rafn Oddsson. Eptir þing reið Hallvarður, Rafn og Sigvarður byskup vestur til Borgarfjarðar, og fundu Vestfirðinga á þverárþingi, og gengu þeir þá undir því líka eða sem aðrir. Sóru þeir fyrst formennirnir, Rafn Oddsson, Sighvatur Böðvarsson, Sturla Þórðarson, Einar Þorvaldsson Vatnsfirðingur og Vigfús Gunnsteinsson, og þrír bændur með hverjum þeirra, þrír bændur sóru og fyrir Borgfirðinga.

35. Sturla Þórðarson rekinn utan.

Eptir þetta þing reið Sturla vestur til sveita sinna, hann átti þá bú á Stadarhóli, en hafði hætt búnaði í Svignaskarði eptir að Rafni var skipaður Borgarfjörður. Sturla átti tvo sonu, sem nefndir eru, Snorra og Þórð, þeir voru frumvaxta menn í þenna

tíma; þeir voru óskaplíkir, Þorður hjelt sig til kennimanns og var hóglátur í hvívetna, en Snorri gjörðist uppivöðslumaður mikill og hjelt sveit nokkra. Snorri Sturluson reið þetta haust (1262) suður til Borgarfjarðar til Hauks á Álptanesi, og tók þar við búi, og hafði hann fjölmennt um veturinn, og þóttu þeir ekki spakir í hjerði. Rafn hafði gjört bú í Stafaholti um vorið með ráði Sturlu, eptir að hann hafði fengið skipun fyrir Borgarfirði. Rafn lagði hinn mesta óþokka á Snorra og hans fjelaga, og urðu þeir allóvinsælir af hjerðsmönnum, kom svo, að Snorra þótti ekki við vært, og stukku þeir upp, og fór Snorri þá vestur til fæður síns, gjörðist þá fullur sjandskapar með þeim Sturlu og Rafni. Um vorið (1263) gjörðu þeir ráð sín Sturla og Snorri fæðgar, Vigfús Gunnsteinsson og Snorri, son Páls prests á Eyri Hallssonar, mágar Sturlu, og rjeðu aðför að Rafni, því að þeir þóttust sjá, að ekki mundi uppgangur þeirra verða mikill, meðan staði ríki Rafns. Eptir páska drógu þeir lið saman, nema Vigfús, hann dró sig úr aðför, þegar til kom. Sturla hafði ávallt latt þessarar ferðar, og kvað þá mundi hljóta af henni mikinn ótíma en engan framgang, en kvaðst þó eigi nenna að sitja heima við áeggjan þeirra, en vita, að þeir mundu fara þó að hann sæti heima.

Þeir riðu nú suður um heiði, og sendu mann fyrir til Norð-urár að vita hvort áin væri reið, því að vatnavextir voru miklir. Sendimaður kom aptur og segir, að áin væri óreið, sneru þeir þá ofan með Norðurá og út á Mýrar. Rafni kom njósn úr Dölum vestan, og safnaði hann þá liði, og reið eptir þeim út á Mýrar, en þá bar undan í það skipti. Þeir Snorrarnir fóru þá vestur til Skógarstrandar, fengu sjer þar skip, og fóru vestur í fjörðu og heldur óspaklega, og stóð nú milli þeirra allt griðalaust. Skömmu seinna sendi Rafn orð Vestfirðingum, að þeir söfnuðu liði og kæmu til móts við sig á ákveðinni stundu; síðan safnar hann liði um Borgarfjörð, og fer með það vestur til Skógarstrandar. Hann sendi orð Guðmundi Böðvarssyni til Staðar, að hann kæmi til sín vestur á Breiðafjörð með skip þau, er hann fengi, og fór Guðmundur, og vildi hann vera til sammings með þeim, ef hann mætti. Þegar Rafn kom á Eyri, komu sumir Vestfirðingar til móts við hann, þeir höfðu elt Snorra Pálsson á skipum, og komst hann undan á land, gekk á vald Rafns og fjekk grið. Snorri Sturluson var í Öxney, og komu Vestfirðingar að honum óvörum, og

komst hann í bænahús og þeir fjelagar. Vestfirðinga greindi á um, hvort bænahúsið skyldi halda þeim, en það rjeddust af að bíða þess er Rafn kæmi. Rafn kom um daginn í Öxney og höfðust þeir Snorri orð við, og beiddi hann sjer gríða og mönnum sínum. Rafn vildi ekki heita gríðum; hann hafði þá frjett, að Sturla var inn undir Staðarfelli, hjelt hann þangað með allan þorra flokksins. Þegar Sturla sá, að mörg skip fóru að landi, sagði hann að vera mundi ófriður: „eru þetta miklu fleiri skip en vorir menn höfðu, og mun Rafn kominn vera“. Tók hann þá það ráð að ríða undan norður um fjall til Skarðsstrandar, og er þeir ríðu upp um brekkur, sáu þeir að hver maður hljóp yfir annan fram af skipunum, þóttust þeir þá kenna, að Rafn var í ferðarbroddinum; ríðu þeir þá undan, og þraut hesta fyrir þeim, var sá einn óprotinn er Guttormur Þórdarson átti, reið Sturla þá þeim hesti, komust þeir undan norður yfir fjallið. Nikulás Þórarinsson kom eptir þeim Rafni í heiðarbrekkunni, var Rafn þá mjög móður og mart manna þrotið. Rafn bað Nikulás að strjúka eptir þeim, er fremstir væru, ef hann væri ekki þrotinn. Þá spurði Nikulás, hver vopn skyldi bera á Sturlu, ef hann yrði tekinn. „Það veit jeg nú ekki“, segir Rafn, „enda vil jeg það nú eigi“. Rafn hjelt síðan norður til Skarðs og fann Bjarna Snorrason, og bað hann leita Sturlu, en hann vildi það eigi nema honum væru gríð til send. Rafn gjörði það. Fór Bjarni þar til er hann fann Sturlu, og seldi honum gríð af Rafns hendi, en Sturla önnur af sinni hendi, var þá fundur ákveðinn í Dagverðarnesi. Þeir Rafn og Sturla fundust að ákveðnu og urðu þau málalok, að menn Sturlu fengu allir lífs gríð og lima, en Rafn rjedd einn sáttum, og rjeddust það, að Sturla skyldi fara utan um sumarið á Eyrum, en þau Helga og Snorri hjeldu búinu á Staðarhóli. En er Sturla fór til skips, fann hann Þórð mág sinn á Þingvelli, og segir hann Sturlu þau tíðindi, að Hákon konungur var úr landi farinn, en Magnús konungur var fyrir landstjórn, og drottning og Gautur af Meli; barst Sturla það fyrir að koma sjer í kærleika við þau, því að hann ugðði mest fjandskap Hákonar konungs. Þegar Sturla kom á Eyrar til skips síns var Glissur jarl á Eyrum, og lét eigi vel við Sturlu; hefur jarli líklega þótt Sturla ekki hafa sýnt nóga einurð við sig fyrra sumarið, þegar Vestfirðingar neyddu jarl til að flytja konungsmál, eins og áður er getið, en Sturla var þá heldur enginn vinur jarls, og þótti lítt hafa haldizt þau hin fögru heit, er hann hafði

frammi haft, þegar Sturla gjörðist lendur maður hans. Um þessa bríðmælgj jarls kvað Sturla þá vísu þessa:

Rauf við randa stýfi,
 rétt innik þat, svinnan
 allt, því at oss hefir¹ vælta
 Óðinn, þar er hæt góðu.
 Skaut sá er skrökmál flytr,
 skil ek hvat gramr man vilja,
 Gautr unni sér sleltu,
 slægr jarl, við mër bægi¹.

36. Utanferð Sturlu hin fyrsta.

Sturla fór utan á Eyrum um sumarið, og hafði nær ekki í fje, þeim först vel, og tóku land við Björgvin, og var þar fyrir Magnús konungur. Þá var og í Björgvin Gautur af Meli. Gekk Sturla þegar á fund hans, Gautur tók honum vel og mælti: „Ertu Sturla hinn íslenzki?“ — „Svo er víst“, segir hann. Gautur mælti: „Helmill er þjer matur með mjer, sem öðrum Sturlungum“. Sturla kvað eigi víst, að hann ætti betra kosti; fór hann þá til vistar með Gauti, og segir honum af hið ljósata um þangaðkomu sína, en Gautur segir honum, hversu mjög hann var afluttur við Magnús konung, en þó meir við Hákon konung. Litlu síðar gengu þeir Gautur og Sturla til Magnúsar konungs; Sturla kvaddi konung en hann svarar engu. Konungur mælti: „Seg Gautur, hver þessi maður er, er með þjer fer“. Gautur mælti: „Þessi maður er Sturla skáld Þórðarson, og er nú kominn á yðar miskunn, og hygg jeg vera, herra, vitran mann“. Konungur mælti: „Þann hyggjum vjer, að hann væri eigi þjer kominn, ef hann væri sjálfráði, en þó mun hann reyna, þá er hann finnur föður minn“. Gautur mælti: „Það hygg jeg, að hann muni hafa yður kvæði að færa, og svo föður yðrum“. „Það er líkast“, segir konungur, „að eigi láti jeg drepa hann, en ekki kemur hann í mína þjónustu“. Gekk Gautur

¹) Óðinn (= Gizurr) rauf allt við svinnan randa stýfi; rétt innik þat; því at (hann) hefir vælta oss, þar er hæt góðu. Slægr jarl, sá er flytr skrökmál, skaut við mér bægi¹; Gautr [= Gizurr] unni sér sleltu²; skil ek hvat gramr mun vilja.

1) bægti mjer, stjakaði við mjer. 2) = deila, þ. e. vildi deila við mig.

og Sturla þá í burt, en er þeir komu til herbergis, mælti Gautur við Sturlu: „Þunglega þótti mjer konungur taka þínu máli, en þó eru þjer grið ráðin, og ætla jeg þú hafir mjög affluttur verið.“ Sturla svarar: „Eigi efa jeg það, heldur þykist jeg vita, að Rafn muni mig hjer mjög afflutt hafa, er mjer þótti á Íslandi til tínt smátt og stórt, satt og logið.“

Annan dag gekk Gautur í konungsgarð, og er hann kom aptur segir hann Sturlu, að skipazt hafi um mál hans, því konungur vilji nú, að hann fari með honum suður með landi. Sturla kvað konung mundu hljóta að ráða, rjæðst hann þá til ferðar með konungi, og var skrásettur í skip, gekk hann til skips, og var fátt manna komið, hann hafði húðfat og sviptukistu, og settist fram á þiljur.

Nokkru síðar gekk konungur á bryggjur og sveit manna með honum, stóð Sturla þá upp, hneigði honum og kvaddi hann, en konungur svarar engu, og gekk aptur eptir skipi til lyptingar; sigldu þeir um daginn suður með landi, en um kveldið, er menn brutu upp vistir sínar, sat Sturla kyrr og bauð engi maður honum til matar, þá gekk þjónustumaður konungs um skip, og spurði Sturlu, hvort hann hefði nokkra vist og drykk. Hann kvaðst hvorki hafa. Síðan gekk þjónustumaður til konungs, og mælti við hann hljótt. Síðan gekk hann fram í skip til Sturlu og mælti: „Þú skalt fara í mötuneyti með þeim Þóri munn og Erlendi maga“¹⁾; þeir tóku við honum og heldur fálega, en er menn lögðust til svefns, þá spurði stafnbúi konungs, hver skemmta skyldi. - Flestir ljetu hljótt yfir því. Þá mælti hann: „Sturla hinn íslenzki, viltu skemmta“? — „Ráð þú“ segir Sturla. Segir hann þá Hulðarsögu, betur og fróðlegar en nokkur þeirra hafði fyr heyrt, er þar voru, þröngdust þá margir fram á þiljunar, og vildu heyra sem gjörst, varð þar þröng mikil. Drottning spurði: „hvaða þröng er þar fram á þiljunum“? — Maður segir: „þar vilja menn

¹⁾ Skyldi það vera tilviljun, að þessir tveir mötunautar Sturlu hafa þessi viðurnefni? Eða skyldi konungur enn hafa verið svo reiður, að hann hafi viljað skopast að örbyrgð Sturlu, og hafi því sett hann í mötuneyti með mathákum tveim? Hið síðara virðist mjög ókonunglegt, en þó er það líklegra, þegar gætt er að, hvað þeir segja, þegar Sturlu komu sendingar af konungsborði.

heyra til sögu, er hann Íslendingurinn segir". Hún mælti: „Hvað sögu er það"? Hann svarar: „Það er frá tröllkonu mikilli, og er góð sagan, enda er vel frá sagt". Konungur bað hana gefa að þessu engan gaum og sofa. Hún mælti: „Það ætla jeg, að Íslendingur þessi muni vera góður drengur, og sakaður minna en flutt hefur verið". Konungur þagði. Sváfu menn þá af nóttina, en um morguninn eftir var enginn byr, og lá konungur í sama lægi; en er menn sátu að drykkjum um daginn, sendi konungur Sturlu sendingar af borði. Mötunautar Sturlu urðu við þetta gladdir, „og hlýzt betra af þjer en vjer hugðum, ef slíkt venst opt á". En er menn voru mettir, sendi drottning eftir Sturlu, og bað hann hafa með sjer tröllkonusöguna¹. Gekk Sturla þá aptur í lyptinguna, og kvaddi konung og drottningu, tók konungur kveðju hans lágt, en drottning vel og ljettilega, bað drottning hann segja þá sömu sögu, er hann hafði sagt um kvöldið áður. Sturlu gjörði svo og sagði mikinn hluta dags sögu, en er hann hafði sagt, þakkaði drottning honum og margir aðrir, og þóttust skilja að hann var fróður maður og vitur, en konungur lagði ekki til, en brosti að nokkuð svo. Þóttist Sturla þá sjá, að allt skap konungs var þá ljettara en hinn fyrri daginn, segir hann þá konungi, að hann hafði ort kvæði um hann og svo um föður hans: „vildi jeg að þjer hlýddu til. Drottning mælti: „Látið hann kveða, því að mjer er sagt, að hann sje hið mesta skáld, og mun kvæðið vera ágæta gott". Konungur bað hann kveða það kvæðið, er hann hefði um sig ort, ef hann vildi. Þá kvað Sturla, til þess er lokið var. Drottning mælti: „Það ætla jeg að kvæðið sje vel ort". Konungur mælti: „Kannstu gjörla að heyra?" — Hún mælti: „Jeg vildi að yður þætti svo, herra". Konungur mælti: „Spurt hefi jeg að Sturla kann að yrkja". Síðan kvaddi Sturla konung og drottningu, og gekk til rúms síns.

Næsta dag gaf konungi heldur ekki að sigla, en um kvöldið, áður hann fór að sofa, lét hann kalla á Sturlu, og er hann kom, kvaddi hann konung, og mælti: „Hvað viljið þjer mjer, herra?" Konungur bað taka silfurker fullt af víni, og drakk af nokkuð,

¹) Þó svona sje tekið til orða, er varla ætlandi, að Sturla hafi haft söguna skrifada og lesið hana, því að á báðum stöðum stendur, að hann sagði sögu, og eru líklega bodin til færð eins og drottning gjörði þau, því hún hefur, ef til vill, haldið, að hann læsi hana.

fjekk síðan Sturlu og mælti: „Vín skal til vinar drekka“. Sturla mælti: „Guð sje lofaður, að svo sje“. „Svo skal vera, segir konungur, en nú vil jeg að þú kveðir kvæði það, er þú hefur ort um föður minn“. Sturla kvað þá kvæðið, en er lokið var, lofuðu menn mjög og mest drottning. Konungur mælti: „Það ætla jeg að þú kveðir betur en páfinn“¹⁾. Konungur spurði Sturlu um þangaðkomu hans. Sturla segir konungi vel og einarðlega frá skiptum þeirra Rafns; „en nú veit jeg, herra, að jeg hefi verið mjög afluttur við föður yðvarn og yður, og elgi með sönnu efni“, og lagði hann allt mál sitt á konungsvald. Konungur svarar þá vel og hóglega og mælti: „Nú hefi eg heyrt kvæði þín, Sturla, og hygg jeg að þú munir vera hið bezta skáld. Nú mun jeg það að launum leggja, að þú skalt heimkominn með mjer í náðum og góðum friði, en faðir minn á sök á sínum málum, er þið finnist, en gott mun jeg til leggja“. Drottning þakkaði konungi, og kvaðst ætla, að Sturla væri hinn bezti drengur.

Jeg hefi tekið þessa ágæta fallegu frásögu um það, er Sturla kom fyrst til Magnús konungs, svo að kalla orðrjett eptir Sturlungasögu, því það er svo mart staklega nýtt og einkennilegt við hana. Það er, eins og enn mun sagt, ekki auðskilið, fyrir hverja sök Magnús konungur hefur lagt svo mikla þykku á Sturlu, en þó er enn bágra að sjá, hvað að hinni ungu Ingibjörgu drottningu, dóttur Eiríks helga Danakonungs (plógpenings), sem var alin upp í klaustri í Danmörku, hefur gengið til að flytja mál Sturlu með slíkri góðvild; þó þyki mjer líklegt, hvort sem Magnús konungur hefur spurt hana í skopi, hvort hún kynni mjög gjörla að heyra, hvernig ort væri, eða ekki, að henni hafi þótt hann segja vel söguna, og að hún hafi ráðið í þessa vísu, sem jeg held víst, að hafi verið í þessari fyrstu drápu um Magnús konung:

Heilags hafit hála
hraustr þengils son fengit,
þik reifir guð gæfu
gnótt, þjóðkonungs dóttur.

¹⁾ Þetta eru kátleg orð, því þó að líklegt sje, að Magnús konungur hafi ekki borið jafngott skyn á kveðskap eins og Haraldur Sigurðarson, þá er þó líklegt, að hann hafi haft meira vit á norrænum kveðskap en páfasöngum.

Snjallr má Eiríkr öllu
(alldýr konungr) stýra
(yðar þroski gengr óskum)
einart við guð hreinan¹.

Það er í fljótu álliti ekki gott að skilja, hvað því hefur valdið, að Hákonkonungur hafði lagt svo mikinn fjandskap á Sturlu Þórðarson, að Magnús konungur þorði varla við sitt eindæmi að taka hann í sátt, því varla er hægt að sjá það á sögum þeim, sem nú eru til, að Sturla hafi verið meir sakbitinn við konung, en allur þorri hinna íslenzku höfðingja, sem vildu allfestir, svo lengi sem þeir gátu, komast hjá, að landið yrði skattgilt, þó að þeir á hinn bóginn með sundurlyndi sínu og ofurkappi yrðu þess olandi, að ekki gat öðru vísi farið. Sturla hafði reyndar, ásamt öðrum, er Þórður kakali skipaði yfir hjeruð, sett sig á móti konungs skipun á hjeruðum 1252, hafði með Rafni farið að þorgilsi, og rekið hann af hjeruði, og ekki sæzt við hann fyrri en hann hætti að kalla til Borgarfjarðar, hann hafði og verið í aðförum við Gissur, en hafði sætzt við hann og bundið sáttina með mægðum, þegar Gissur var kominn í óvináttu við Henrek byskup, svo að ráða má, að Gissur hefur þá verið farinn að skeyta minna konungsmálum. Eptir það veitti Sturla þorgilsi, þegar hann bardist til hjeruðs í Skagafirði móti þeim Rafni og Eyjólfni, sem þá voru hinir kærustu vinir Henreks byskups. Auk þessa hafði Sturla vakið þessa seinustu styrjöld móti Rafni, sem hafði bezt fylgt konungsmálum við Íslendinga með Hallvarði, og var því, eins og nærri má geta, í hinum mestu kærleikum við Noregshöfðingja. Sturla hafði auk þess berlega sagt á sáttarfundinum við Henrek byskup, að hann vildi ekki konungs skipun á hjeruðum, og ætíð verið ófús að fara utan og leggja mál sín á konungsdóm, t. a. m. fyrir bardagann á Þveráreyrum. Rafn hafði og lengi verið hinn mesti óvinur hans, og hefur hann sjálfsagt aflutt hann mjög við Hallvarð, því Rafn vissi, að engi mundi standa sjer á sporði vestanlands, ef Sturla væri sigraður, og víst er það, að Sturla kenndi einkum Rafni, að hann hafði verið svo mjög afluttur við konung, og þetta allt, er nú var talið, virðist reyndar nóg til þess, að Hákon konungur fengi óvild á honum.

¹) Hraustr þengils son! (þér) hafið fengið dóttur hála heilags þjóðkonungs; guð reisir þik gæfugnótt; Snjallr Eiríkr má stýra öllu einart við hreinan guð. Alldýr konungr! yðar þroski gengr (at) óskum.

Eptir þetta var Sturla með konungi, og komst brátt í hina mestu kærleika við hann, og hafði konungur hann mjög við ráðgjörðir sínar. Þenna vetur hinn næsta (1263—64) andaðist Hákon konungur gamli í Orkneyjum, og þótti Noregsmönnum mikið fráfali hans. Magnús konungur skipaði þá Sturlu þann vanda, að setja saman sögu Hákonar konungs, eptir sjálfs hans ráði og hinna vitrustu manna forsögn.

Um þetta leyti var ríkastur höfðingi í Svíþjóð Birgir jarl Magnússon minniskjaldar. Sturla orti flokk um jarl og þág ágæt laun fyrir. Þeir Magnús konungur og Birgir jarl fundust um sumarið 1265. Þá særði Sturla jarli drápu, er hann hafði ort um hann. Jarl þakkaði Sturlu vel kvæðið, og bauð honum með sjer upp í Svíaveldi, og kvað hann hvorki skyldi skorta góða hesta nje gangsilfur. Sturla þakkaði jarli bœð sitt, en kvað konung hafa gefið sjer útferðarleyfi til Íslands, en konungur leit frá óg brosti við, því að þeir Sturla höfðu elgi þar um talað, en þó leyfði konungur honum að fara út þetta sumar.

37. Sturla skipaður lögmaður yfir allt Ísland.

Þetta sumar (1265) sóru þeir Sturla og Þorvarður Þórarinsson, er þá hafði komið á konungsvald og gefið honum upp ríki sitt, til Íslands, með lögbók þá er Magnús konungur hafði skipað. Þá var Sturla skipaður lögmaður yfir allt Ísland, og voru þá lagaskipti á landi. Það getur enginn vafi verið á því, að þessi lögbók hafi verið Járnsíða eða Hákonarbók, og að Sturla hafi komið með hana úr fyrstu ferð sinni, þegar borið er saman það, sem Sturla sagði við Byrgi jarl, sem andaðist 1265 eða 1266, við sögu Guðmundar byskups góða, er svo segir: „Þórður (Sturluson) kallar til sín son sinn, er Sturla hjét, er síðan varð riddari Magnús konungs Hákonarsonar, og lögmaður, og með hans ráði og tillögu skrifadi konungurinn fyrstu lögbók til Íslands síðan landið gekk undir konungsvald. Kom með þessa bók út herra Þorvarður Þórarinsson í Austfjörðum, og stóð hún um fimmtán ár, þar til er optnefndur Magnús konungur skrifadi aðra bók eptir tillögu Jóns Einarssonar“. Það verður ekki sjóð, að þeir Sturla og Þorvarður hafi reynt til að koma því til leiðar, að hún yrði lögtekin, en þar af verður varla ráðið, að þeir hafi ekki gjört það, því engin saga er til, sem skýri glögglega frá árunum 1265 til 1269, þegar Árni byskup kemur út með byskupsvígslu. Sturla tók þá við búi

í Fagradal um haustið. Þann vetur var með Sturlu Þórður Narfason, er síðan varð lögmaður. Það var eitt sinn, að einn af frændum Þórðar kom til Sturlu á skipi, og er hann fór heimleiðis, gjörði á veður mikið, og uggðu menn að þeir mundu týnast. Þórður Narfason gekk út og inn, og sá til veðurs, og var mjög hugsjúkur um frænda sinn. Þá mælti Sturla: „Vertu kátur, Þórður, ekki mun Bárður frændi þinn drukkna í þessari ferð.“ Nokkru síðar um vorið tók Bárður sótt. Þá spurði Þórður Sturlu, hvort Bárður mundi standa upp úr sóttinni, eður eigi. „Skil jeg nú“, segir Sturla, „hví þú spyr þessa, en fá mjer nú vaxspjöld mín“; ljek hann þar að um hríð. Litlu síðar mælti Sturla: „Úr þessari sótt mun Bárður andast“. Það fór svo. Sturla fór til Staðarhóls búi sínu og hafði þá lögsögu 3 ár, þar til er hófust deilur milli kennimanna og leikmanna um staðamál.

39. Seinni utanferðir Sturlu og andlát hans.

1267 held jeg að Sturla hafi sigt aptur til Noregs, því að mjer þykir líklegt, að konungur hafi viljað hafa hann til ráðagjörðar, þegar hann tók að semja hinar nýju lögbækur, er voru leiddar í lög hin næstu tvö ár, og er þá ekki ólíklegt, að konungur hafi tekið Hákonarbók til endurskoðunar. Sturla var nú með konungi vel haldinn og mikils metinn. Þá byrjaði hann að setja saman sögu Magnús konungs eptir sjálfs hans ráði; gjörðist hann þá hirdmaður og þar næst skutulsveinn. Hann orti mörg kvæði um Magnús konung og þág margfalda sæmd þar fyrir. Ljet hann þá Helgu konu sína og sonu þeirra koma utan af Íslandi, og var Helga tekin í hina mestu sæmd af drottningu. Þórður Sturluson fór til konungs, og var þar vígður til prests, og varð síðan hirdprestur Magnúsar konungs og fjekk mikla virðing, og andaðist þar (1283).

Sturla Þórðarson fór til Íslands aptur með Indriða böggli og Þorvarði Þórarinssyni með lögbók norræna (1271), og var nokkur hluti hennar lögtekinn þá um sumarið. En meiri hlutinn var lögtekinn næsta sumar einkum fyrir flutning Árna biskups. Þá voru byrjnd staðamál, og fór Árni biskup þá utan og margir höfðingjar að kæra þau fyrir konungi og erkibiskupi, og hafði Sturla ekki verið riðinn við þau. Sturla tók þá lögsögu um sumarið eptir. Sturla hefur nú haldið lögsögu að minnsta kosti yfir hálfu land þangað til Erlendur kom út með lögsögu 1283, því ekki geta annálar

neinna annara lögmanna á því tímabili, nema Jóns Einarssonar, og hafa þó líklega tveir verið ávallt eptir að Sturla kom út í annað sinn. Þykir mjer líklegt, að Sturla hafi haldið lögsögu þangað til 1283, að leikmenn tóku að heimta staði, en hafi verið nokkuð afskiptaltill hin seinni árin. Víst er það, að hann er lögmaður 1277, því þá skrifar Árni byskup Magnúsi konungi um höfðingja á landinu, og þar á meðal um lögmennina. Segir hann, að Jón lögmaður færi vel og viturlega í sínu starfi, en af Sturlu stæði minna gagn, en þörf væri á, og þar þyrfti ráð fyrir að sjá; hefði hann ekki getað skrifað slíkt, ef Sturla hefði ekki haft nema lögmennsnafnið. Þetta ber og saman við það, er stendur í brjefum Þorvarðar Þórarinssonar til konungs sama sumar, og lýtur það án efa einnig til lögsagnar Sturlu. Þar segir: „á þingi voru í sumar rjedu þeir Rafn og byskup, höfðu skammt og meðallagi skilvíst, að því er sumum mönnum þótti, lögsögumaður var ógreiður og skaut flestum málum undir byskups dóm og annara manna“. Sturla var nú farinn að eldast og mæðast, og er það engin furða, þó að hann vildi ekki skera úr deilum annara eins höfðingja og Þorvarðar og Árna byskups, því honum var þar afarkosta von af hvorumtveggja, enda má það sjá af vitnisburði þeirra beggja, að þeir lasta hann fyrir það, er hann vill ekki veita þeim að málum.

Það er ekki ólíklegt, að Sturla hafi orðið þess var, hvernig þeir byskup og Þorvarður túlkuðu mál hans við konung, og hann hafi því tekizt seinustu utanferð sína á hendur, en ekki er þess getið, hvort hann hafi fundið konung í þeirri ferð. Þeir fóru líka utan Þorvarður og Rafn, og voru allir á einu skipi. Þeir brutu skip sitt við Færeyjar, og voru þar um veturinn, en um sumarið eptir fóru þeir til Noregs, og fór Sturla samsumars (1278) út aptur. Sturla hefur nú líklega haft lögsögu þangað til staðamál hófust á ný (1283). Ljet Sturla þá lausa lögsögn, og settist hjá öllum vandræðum, er þar af gjörðust; en þeir tóku þá lögsögu Jón Einarsson og Erlendur sterki. Sturla gjörði þá bú í Fagurey, en sjeck Snorra syni sínum land á Staðarhól til ábúðar. Sat Sturla þá í góðri virðingu þar til hann andaðist einni nótt eptir Ólafsmessudag (30. Júlí) 1284; var hann Ólafsmessudag fyrst í heimi og Ólafsmessudag síðast. Sturla var sjötugur er hann andaðist. Líkami hans var færður á Staðarhól, og jarðaður þar að kirkju Þjeturs postula, er hann hafði nær mesta elsku á haft af öllum helgum mönnum.

Þannig andaðist hinn seinasti af Sturlungum, og hinn seinasti af fræðimönnum fornaldar vorrar í góðri elli undir hinni mildu stjórn Magnús konungs; og þó að honum hefði lengi risið hugur við konungsvaldinu, þá hefur hann ekki getað sjeð það fyrir, hve skjótt mundi skipta um hagi Íslands seinna, þó að byrlega bljesi á dögum hinna fyrstu konunga. Sturla átti Magnúsi konungi mikið gott að launa, völd og virðingu sína og sinna, enda hefur hann, eins og flestir höfðingjar á þeirri tíð, elskað konung mjög, og sungið lof hans á margan veg, og sjálfsagt gláðzt svo yfir friði og farsæld landsmanna sinna í samanburði við það, er verið hafði lengst af um hans daga, að hann hefur ætlað, að Íslandi væri það fyrir beztu, að svo fór eins og komið var.

39. Um ríki Sturlu.

Sturla Þórðarson hafði aldrei mikið ríki undir sjer á Íslandi, enda hefur hann ekki verið á sælinu á annara fje, og aldrei sjest það, að hann hafi aukið ríki sitt, þó að þeir bæru efri hlut, er hann fylgdi. Sturlunga segir, að Snorri Sturluson hafi fengið honum einn þriðjung Snorrungagöðorðs, og Böðvar, bróðir hans, hafði áður fengið honum einn hluta þess, þessir hlutar þess hafa þá verið Fellsströnd, Skarðsströnd og Saurbær, og þó að það sje líklegt, að Þórður kakali hafi fengið honum hinn hluta Snorrungagöðorðs, er hann fór norður til Eyjafjarðar 1245, eptir að honum var gefið upp ríki þar nyrðra, eins og Þórður þá hefur sett Rafn Oddsson yfir Vestfjörðu: hefur Sturla eigi haldið því lengur en þangað til um haustið 1248, því þá skipti Þórður ríki milli þeirra Jóns Sturlusonar og Sturlu Þórðarsonar; hefur Jón að líkindum komið til Íslands það sumar, og fengið Dali og landnorðurluta Snorrungagöðorðs að Hrutafjarðará. Jón Sturluson hefur farið utan 1250, eða fyr, og fengið þá ríki sitt í hendur Rafni Oddssyni, mági sínum, og upp frá því hefur Rafn lengi búið að Saudaelli, og aldrei síðar hefur Sturla fengið meira ríki þar vestur.

Sturla vildi og halda sjer til ríkis í Borgarfirði, eins og vjer áður höfum vikið á, en aldrei varð styrkur hans þar mikill, þó hafði hann þar nokkra þingmenn frá 1255, er hann fluttist í Hítardal, fyrst með styrk Þorgils skarða, og seinna í trausti Gissurar jarls, þangað til 1261, að konungur, er ávallt hafði eignað sjer Borgarfjörð eptir dráp Snorra Sturlusonar, tók hann af Gissuri jarli og fjekk hann Rafni Oddssyni, og tilraunir Sturlu og Snorra

sonar hans, að steypa Rafni úr völdum lukust á þann hátt, að Sturla varð að flýja land.

Eftir að Sturla var kominn í kærleika við Magnús konung og var sendur út með lögbók og var skipaður lögmaður yfir allt Ísland, þykir mjer líklegt að konungur hafi aukið mannaforráð hans vestra; líka er þess tilgetandi, að Sturla hafi erfð þá bróðursonu sína Sighvat og Guðmund, er dóu ungir, og að líkindum barnlausir, víst er um það, að Sturla erfði ekki Fagurey, er hann bjó í seinustu árin sem hann lifði, því hún var eitt af búum Bððvars bróður hans.

40. Lýsing Sturlu Þórðarsonar.

Sturla Þórðarson var, eins og faðir hans, allófskur hinum öðrum frændum sínum Sturlungum. Hann var draumspakur, forspár og trúmaður mikill eins og faðir hans, búsyslumaður eigi lítill, en þó enginn fjárdráttarmaður, og aldrei auðugur. Sturla var enginn styrjaldarmaður, heldur en Þórður faðir hans eða Bððvar bróðir hans, en tók sig þó meira fram um viðskipti höfðingja á hans dögum en þeir gjörðu; frændrækin var hann mjög og all-vínfastur, eftir því sem menn ljeldu vínáttu á hans dögum; aldrei rauf hann gjörfar sættir eða veittar trygðir, væri þeim ekki brugðið af annara hendi, og náddist aldrei á frændum sínum nje vinum, og það ekki þó að þeir gjörðu honum hardleikið eins og opt bar við. Sturla var hið bezta skáld og hinn mesti fræðimaður. Hann hefur án efa ritað mestan hlut þess, sem eftir hann liggur, hinn síðara hlut æfi sinnar, eftir að friður var kominn á Íslandi, því lítt hefur hann komið því við hinna fyrri daga sína.

41. Um börn Sturlu.

Börn Sturlu voru fjögur: Ingibjörg, Snorri, Þórður og Guðný. Ingibjörgu átti fyrst Hallur Gissurarson, um haustið 1253, en hann ljezt undir eins eftir veizluna í Flugumýrarbrennu, og fór Ingibjörg þá suður í Odda til Halldóru Sturludóttur, frændkonu sinnar, og hefur hún verið þar lengstum. Sturla gipti Ingibjörgu í annað sinn með ráði Gissurar jarls Þórði, syni Þorvarðar úr Saurbæ, en ekki veit jeg neitt um afkvæmi þeirra heldur en annara barna Sturlu. Guðnýju Sturludóttur átti Kálfur Brandsson Kolbeinssonar, frændi Gissurar jarls. Þórður varð hirðprestur Magnúss konungs, og andaðist 1283. Snorri Sturluson tók við Stadar-

hóli í lifanda lífi föður síns, hann var og utan með Magnúsi konungi í góðri virðingu, var herraður, og hefur að líkindum haft mannaforræði föður síns eftir hann. Snorri var kallaður hinn digri. Hann var með öðrum höfðingjum móti klerkum um stada-mál, og sættist að lyktum við Jörund Hólabyskup, er hann tók aptur staði undir klerka 1289 — Árni byskup Þorláksson var þá ytra —; þeir sættust í Hvammi í Dölum, og sór Snorri Sturluson eiða. Snorri hinn digri andaðist 1306.

B. UM RIT STURLU LÖGMANNS ÞÓRÐARSONAR.

Sturla skáld Þórðarson sagði fyrir Íslendingasögur, og hafði hann þar til vísindi af fróðum mönnum, þeim er voru á önd-verðum dögum hans, en sumt eftir brjefum þeim, er þeir rit-udu, er þeim voru samtíða, og sögurnar eru frá. Marga hluti mátti hann sjálfur sjá eða heyra, þá er gjörðust á hans dögum til stórtíðinda, og treystum vjer honum vel til vits og einurðar að segja frá, því hann vissum vjer allvitraston og hófsamastan.

Sturlunga I. 107.

42.

Það er merkilegt, hvað mörg líkindi mætti rekja milli hins litla þjóðveldis Íslendinga í fornöld undir lok þess, og hins stóra rómverska þjóðveldis, áður og um það leyti að það komst undir vald einstakra. Því þó, ef til vill, fleira verði sundurgreinilegt en saman líkt verður, kemur þó margt fram, sem er svo miklu lík-ara en von væri á, þar sem er að gjöra um svo óskyldar þjóðir og ólíkar að ætterni og uppruna, hve ólíkt landið er, sem þjóð-irnar búa í, og hversu menntun þeirra og herfrægd er ólík. En því fremur er það furðanlegt, að svo mörgu ber saman, og það verður varla skiljanlegt, nema með því að skoða þjóðstjórnina eins og lifandi veru, sem ætíð hafi áþekk áhrif, hjá hverri þjóð sem hún lifir og ríkir, og sem ætíð hafi því líka áþekka sjúkleika er dragi bana til dauða, og að þess vegna birtist hjá hverri þjóð-stjórn áþekk sjúkleika-einkenni undir aldurslit hennar.

Það á ekki við á þessum stað að fara að telja upp, hvað margt mætti finna líkt í fjörbrotum hinnar íslensku þjóðstjórnar og hins stóra þjóðveldis Rómverja, en eins vil jeg geta, er kemur því efni við, -er jeg rita um, og það er að íslensku þjóðstjórnin

endar eins og hið rómverska og fleiri þjóðveldi þannig, að hún framleiðir hvern snilling öðrum meiri í bókmenntum, er semja þær sögur og kveða þau kvæði, sem að mörgu leyti skara fram úr öllu, er áður hefur gjört verið. Þannig eru konungasögur Snorra Sturlusonar eflaust mesta snildarverk, sem samið hefur verið í söguvísindum á Íslenzku, og sum kvæði hans bera það og með sjer, að hann hefur verið afbragðsskáld, þó hann hafi ef til vill heldur mikið hneigzt til að vanda háttu og kenningar, eptir sið hinna fyrri skálda; má þó ekki leggja háttalykil honum til lasts í því efni, þar eð það kvæði er einungis gjört til að yrkja alla háttu, og sýna mismun háttanna, svo ítarlega sem orðið gat. Ólafur Hvítaskáld hefur og verið hið bezta skáld, og jafnvel kveðið betur en Snorri, en þó finnst mjer Sturla Þórðarson taka þeim báðum fram, og látt hefur verið ort á Íslenzku, er jafnast við Hákonarmál, sem enn mun sagt verða.

43. Um Sturlungu.

Sturla Þórðarson hefur ritað hið stærsta og yfirgrípsmesta sögurit um Íslands sögu. Það er Sturlungasaga, eða Íslendingasaga hin mikla. Það er reyndar auðsjeð, að Sturla hefur ekki lagt síðustu hönd á þessa sögu, og að annar hefur skipt henni niður í þætti, en þó ætla jeg það ekki mikið, er hann hefur viðaukið, nema töluverðu um Guðmund byskup góða, og ef til vill um hinn síðasta hlut æfi Sturlu Þórðarsonar. Í formála fyrir Sturlungasögu þeirri, er hið Íslenzka bókmenntafjelag hefur látið prenta í Kaupmannahöfn, 1817—1820, er það sagt næstum skýlaust, að Brandur byskup Sæmundarson hafi samið fyrri hlut hennar, og er það byggt á því, er segir í 2. þætti, 38. kapit.: „Flestar sögur, er hjer hafa gjörzt á Íslandi, voru ritaðar áður Brandur byskup Sæmundarson andaðist, en þær sögur, er síðan hafa gjörzt, voru lítt ritaðar, áður Sturla skáld Þórðarson sagði fyrir Íslendingasögu“. En þessi orð sanna að minnsta kosti engangveginn, að Brandur byskup hafi ritað neinar sögur, heldur einungis að flestar sögur á Íslandi hafi verið ritaðar fyrir 1200, eða 1201, því þá dó Brandur byskup; og þetta lýtur án efa til hinna eldri sögurita, en ekki til upphafs Sturlungu. Hinn sami höfundur, sem skotið hefur þessu inn í, segir líka rjett á undan, þegar hann talar um tímann, þegar sögur þær taki til, sem Sturl-

unga segir frá (og sumar þeirra byrja löngu fyrir andlát Brands byskups): „svo sem Sturla Þórðarson segir í Íslendingasögum“. Enda þykir mér langlíkast, að einhver hafi skrifað fyrstu þættina sem lifað hefur seinna, en ekki samtíða; því það er eptirtektarvert, að þegar frá er skilin þingdeild Haflíða Márssonar, sem eins og bindur Sturlungu við Kristnisögu og Landnámu, er frásögnin mjög óskýr, og lítið tekið af því sem gjörðist um 12 öld, nema saga Hvamm-Sturlu, ættföður Sturlunga, og viðskipti hans við Einar Þorgilsson, þangað til Sturla ber hærna hlut, og hefur virðing af málum þeirra, og síðan viðskipti hans við aðra höfðingja, þangað til hann deyr, en segir í annan stað ekkert frá þeim manni, er frægastur var á þeirri öld, Jóni Loftssyni, og hefur þó Jón verið opt erlendis, eins og sjá má af annálum, og í hinum mestu virðingum með Erlingi skakka og Magnúsi Erlingssyni frænda sínum, er gengu við frændsemi hans 1164, hljóta því að hafa farið miklar sögur af honum, eins og hann líka optast varð drjúgastur, þegar hann átti málum að skipta við menn á Íslandi. Hið sama er að segja um Haukdæli, einkum Gissur lögmann Hallsson, er var öldungis samtíða Brandi byskupi: að engin líkindi eru til þess, að byskup hefði eigi skrásett meira um hann en gjört er í Sturlungu, ef að hann hefði ritað hinn fyrra hlut sögunnar, eða einhver samtíða maður. Aptur á móti sýnist það furða, að Sturla Þórðarson, sem jeg ætla með vissu að ritað hafi allan þorra Sturlungu, skuli hafa ritað svo nákvæmlega sögu Guðmundar dýra, er hvorki var skyldur Sturlungum eða venzlaður, því að saga hans gjörðist þó líka fyrir minni Sturlu, fyrst að sleppt er gjörsamlega að kalla má sögum um Haukdæli og Oddaverja, er lifðu fyrir hans daga. Jeg get þess til, að einhver maður kunnugur Sturlu hafi ritað sögu um Guðmund dýra, og hafi Sturla tekið hana inn í sína sögu, eða gjört sína frásögn eptir henni. Þó getur vel verið, að Sturlu hafi þótt saga Guðmundar hins dýra svo merkileg, sökum vígaserla og brennu í Lönguhlíð og aunara stórtíðinda, er þar gjörðust, að hann hafi því safnað þeim sögunum, er þar að lutu, og sett þær í bók sína, því formenn hafa álitid brennur slík stórtíðindi, að þeir hafa talið tíma eptir þeim.

Nú þykist jeg hafa sýnt, að engin líkindi sjeu til, að nehn af þeim, sem lifðu fyrir dag Sturlu, hafi samið neitt af henni eins og hún er nú til vor komin, en auðvitað er það, að Sturla hefur

byggt á frásögnum eldri manna, og ef til vill einhverjum sögum, það sem hann hefur ritað um fyrir sitt minni.

Hinir lærðu sagnafræðingar, sem hafa safnað og látið prenta „Grönlands historiske Mindesmærker“, hafa þar á móti í fyrsta bandi þessa ritsafns; 69. til 71. blaðsíðu, betur rannsakað þetta mál. Þeir hafa tekið eftir hinni merkilegu mismunargrein, er stendur í Sturlungu (I. 130), og tekin er eftir þeirri einu skinnbók, sem til er af Sturlungu, og öðrum beztu handritum. Þar hefur sá, sem skrifað hefur upp móðurætt Ketils lögmanns Þorlákssonar, bætt því við, að Ketill væri móðurfaðir sinn og einnig móðurfaðir Narfasona. Narfi prestur, sonur Skarðs-Snorra, átti Valgerði dóttur Ketils lögsögumanns Þorlákssonar, og Halldóru Þorvaldsdóttur, systur Gissurar jarls, og bjó með Katli á Kolbeinsstöðum (Sturl. III. 168, 290), og er Narfi prestur á þessum síðara stað í Sturlungu kallaður mágur Gissurar jarls, því að hann átti systurdóttur hans. Þessi Narfi átti þrjá sonu, er seinna urðu hinir mestu höfðingjar, og lifðu fram á 14. öld. Aðra dóttur Ketils Þorlákssonar, Helgu, átti Snorri Markússon á Melum, er andaðist 1313. Það er því næsta líklegt, að Snorri á Melum og Helga hafi átt son, er verið hafi fræðimaður, og að hann hafi lagt seinustu hönd á Sturlungu. Hann hefur þá aukið víða inn í Sturlungu, sumstaðar jafnvel eigi all-litlu, og skipt henni í þætti, eins og hann sjálfur segir, eins og getið er hér að framan. Engi er heldur líkari til, að hafa verið þessi sonur Snorra á Melum en Þorsteinn Snorrason, sem var munkur á Helgafelli, varð þar ábóti 1344 og andaðist 1351.

Í annau stað ætla jeg, að mjög bágt sje nú að tilgreina, hverju þessi Þorsteinn Snorrason hafi bætt við, eða hvernig Sturlunga hafi verið, eins og Sturla Þórðarson skildi við hana. Það getur vel verið, eins og fyrnefndir fræðimenn segja, að þessi Þorsteinn hafi bætt við fjórum fyrstu kapítulum Sturlungu, því eðlilegast hefði mjer og fundizt, að Sturla byrjaði á sögu Haflíða, og líka mælir það fram með því, að ætt Skarðs-Snorra er svo opt rakin (I. 54 bls.); en ástæða sú, er þeir færa fyrir því, að líklegra sje að Þorsteinn Snorrason hafi gjört inngang þenna heldur en Sturla, þykir mjer ekki sennilegur. Hefði Þorsteinn Snorrason bætt þessum ættartölum við, þykir mjer sjálfsagt, að hann hefði ekki rakið þær til Skarðs-Snorra, heldur niður til Narfasona, er voru merkastir menn á hans dögum af þeirri ætt, og skyldir

honum, en í annan stað er margt sem mælir með því, að Sturla hafi samið þær, eða það af þeim, sem ekki nær fram yfir hans daga. Skarðs-Snorri prestur var merkastur ættmanna sinna á sinni tíð, og hinn auðugasti maður, hann var og föðurbróðir Helgu, konu Sturlu, og hefur án efa verið hinn mesti styrktarmaður allra mála hans. Fyrst að ættartölur þessar ná ekki lengra en til Snorra á Skarði, þykir mér því líklegra, að Sturla hafi samið þær, en vel getur verið, að þær hafi ekki heyrt til Sturlungu fyr en Þorsteinn Snorrason hefur lagt seinustu hönd á söguna, og þá hnýtt þeim við ásamt sögunni um Geirmund, og ef til vill ættartölunni: frá „Dálkur hjét bróðir Þorgils“ til enda á fjórða kapítulanum.

Annar viðauki Þorsteins og hinn lengsti kemur eptir andlát Hvamm-Sturlu, Sturl. I. 106 og nær til Sturl. I. 192; í þessum kafla er mest skýrt frá ætt og uppvexti Guðmundar byskups góða, og viðbætt eins og í annálum, hvað við ber hvert ár; þetta nær frá 38. kap. í 2. þætti að 9. kap. í 3. þætti, og þykir mér alls engin líkindi til, að Sturla hafi ritað þetta, því allt snið á því og frásagnarháttur er með öllu ólíkur sjálfri Sturlungu. Þessu hefur því líklega Þorsteinn bætt inn í. Frá byrjun 9. kap. í þriðja þætti að 37. kap. er mest sagt frá því, er gjörðist á Norðurlandi frá 1186 þangað til laust eptir 1200, frá deilum Guðmundar dýra við aðra höfðingja, o. s. frv., og er þar bætt inn í áframhaldi af sögu Guðmundar Arasonar áður en hann varð byskup, eptir þeirri röð, sem viðburðirnir verða, eða hjerumbil eptir áraröð. Mér þykir, eins og áður er sagt, hvorttveggja til, að Sturla hafi skrifað sögu Guðmundar dýra og Norðlendinga um það leyti, eða ekki. Af frásögunni að ráða, þætti mér það mjög líklegt, því sögunið er að öllu hið sama og á hinum hluta Sturlungasögu. En hvort sem Sturla hefur samið hana, eða Þorsteinn Snorrason hefur þekkt hana og sett hana inn á sinn stað, þá þykir mér enn víst, að Þorsteinn eigi það, sem hér segir frá Guðmundi góða, því þó að það standi í sögu Guðmundar góða að „Sturla hafi skrifað marga merkilega hluti af herra Guðmundi byskupi“, þá er það varla að skilja um annað en það, sem segir frá Guðmundi eptir að hann var vígður til byskups, og deilur hans við höfðingja hófust; og þó að nú verið geti, að Sturla hafi ritað sögu Guðmundar dýra, þyki mér þó líkast, að Þorsteinn hafi sett hana iun á sinn stað með breytingum þeim, er henni eru óskyldar að efni. Sumstaðar má reyndar sjá, að inn er skotið klausum seinna í frásögunina um

byskup, t. a. m. Sturl. II. 13, 185—86, en þó ætla jeg að Sturla hafi samið allt það um Guðmund, sem stendur í Sturlungu, nema einstakar þess konar greinir.

Það má sjá á mörgu, að Sturla hefur ekki lokið við Sturlungu, því bæði er það auðsjeð, að seinasti þáttur sögunnar er eptir annan mann, að minusta kosti það sem segir frá hinum efstu dögum Sturlu sjálfs og andláti. Þegar gætt er að skinnbókinni, sem til er af Sturlungu (Nr. 122 í arkarbroti í safni Árna Magnússonar), er Sturlungu ekki skipt í þætti, og engar fyrirsagnir nema á stöku stöðum, þar sem hefur að segja frá einstökum mönnum, t. a. m. „þáttur af Guðmundi byskupi góða“; „Saga Guðmundar hins dýra“; „Saga Þórðar Sighvatssonar kakala“. Af þessu kemur mjer í hug, að Sturla Þórðarson hafi, eins og stendur í 38. kap. í 2. þætti, sett saman Íslendingasögur, það er að skilja, að hann hafi á ýmsum tímum ritað ýmsa kafla, hvern út af fyrir sig, og nefnt þá sögu af þeim mönnum, er sagan var mest um; það styður þetta eitt meðal annars, að sögu af Þorgils skarða, sem enginn efi getur verið á að Sturla hafi samið, vantar í skinnbókina og sum önnur handrit Sturlungu, enda þykir mjer auðsætt, að hann hafi skrifað hana sjer, til að halda á lopti minning þessa frænda síns, er hann hefur unnað mest allra manna eptir að þeir sættust. Líklegt þykir mjer, að Þorsteinn Snorrason hafi haft sagnir þær um seinustu æfi Sturlu frá Þórði frænda sínum Narfasyni, er var með Sturlu, eins og áður er sagt, eptir að hann kom aptur úr hiuni fyrstu utanferð sinni, og hefur Þórður, ef til vill, skrifað upp frásögu Sturlu um það, er hann kom fyrst til Magnús konungs, og um það hvernig hann komst í sátt við hann, því svo er frásögu sú lifandi, að varla getur verið annað, en að Sturla hafi annaðhvort sjálfur ritað það, eða einhver sá er heyrði hann sjálfan segja þá sögu. Nákvæmar hef jeg ekki tíma eða rúm að skýra frá samningu Sturlungu, þó að þess væri þörf.

44. Um Hákonarsögu Hákonarsonar, hins gamla.

Annad aðalrit Sturlu er Hákonarsaga Hákonarsonar, og er hún seinast prentuð í 9. og 10. bindi af Fornmannasögum, og er 333 kapítular. Hákon konungur andaðist í Kirkjuvogi í Orkneyjum undir árslokin 1263, þegar hann var kominn úr herferð sinni vestur um haf, og komu þau tíðindi ekki fyr til Noregs en

á áliðnum vetri; er menn konungs fluttu lík hans til Noregs. Sturla var þá kominn í hina mestu kærleika við Magnús konung, og sói konungur því Sturlu á hendur að semja sögu föður síns, því að það hefur þá þótt mjög áriðandi, að haldið væri minningu hins framliðna konungs á lopt með því að semja sögu hans, því þá voru ritaðar sögur um alla Noregskonunga undan Hákon. Hefur Sturla eflaust, eins og Sturlunga segir, sarið í þessu starfi eptir konungs ráðum og forsögn hinna vitrustu manna; hann hefur og sjálfsagt haft særi á að nota öll brjef og skjöl, er snertu stjórn Hákonar konungs, og annað er við hafði borið um hans daga. Hákonarsaga er að mínu áliti ágætlega samín, og stendur ekki neitt á baki hinum fyrri konungasögum. Það má reyndar sjá hinn sama mismun á Hákonarsögu og hinum seinni Noregskonungasögum, þegar þær eru bornar saman við hinar eldri konungarsögur, eins og er á Sturlungu og hinum eldri Íslendingasögum. Þegar sögurnar myndast smámsaman, og ganga munn frá munni, eins og skemmtunarefni, þá skreyttist sagan og sljettist í frásögninni, og fær á sig nokkurs konar skáldlegt snið, sem hún getur ekki fengið, þegar einn maður safnar esninu, grandskoðar það, og radar því niður eptir einhverju vissu sögusniði, er hann velur sjer sjálfur, og skrifar svo upp jafnóðum. Hinar fyrri sögurnar eru því allar liprari og sljettari að orðsærinu, viðburðunum lýst svo, að þeir verða miklu glæsilegri, en þeir stundum hafa verið í raun og veru, því fjarlægð viðburðanna í hinum liðna tíma dregur huldu yfir allt smávegis og allt lítilsjörlegt, svo að sagan stendur eptir í stórkostlegum myndum, er standa einstakar, og ekkert smátt í kring, er dragi augað eða eyrað frá sjálfri aðalmyndinni. Þetta á nú, að minnsta kosti að nokkru leyti, við allar sögur, sem skráðar eru og hafa verið löngu seinna en þær hafa gjörzt. Þegar samtíða menn rita, er svo margt um að velja, af því að þeir eru svo gagnkunnugir viðburðunum, að ekki verður ætlað til, að söguleg skarpsýni þeirra dæmi viðburðina eins rjett og hinn eini óbríðnli dómari um sögugyldi viðburðanna, tíminn, sem ætíð greinir úr það er haldast á. Hákonarsögu er, eins og Sturlungu, mjög skipað niður eptir áraröðinni, svo að sjaldan er vandi úr að ráða, hvenær hver viðburður hafi gjörzt.

Það má sjá á Hákonarsögu sjálfri nær hún er rituð, því í 275. kaþítula stendur: „Er það mál manna að Friðrekur keisari hafi göfgastur verið af Rómverja keisurum í hinni síðari æfi.

Hann var keisari 19 vetur og 20, en eftir hann fjell niður keisaraðómurinn, og engi hefur verið síðan, þar til er þessi bók var samansett, og Magnús hafði konungur verið að Noregi tvo vetur, síðan Hákon konungur fór vestur um haf." Friðrekur keisari annar andaðist 1258, og var enginn keisari eftir hann, að minnsta kosti ekki nema að nafninu, þangað til *Rudolph af Habsburg* kom til ríkis 1273, en sagan segir enn nákvæmar, að Magnús hafi verið konungur tvo vetur eftir að Hákon faðir hans fór vestur um haf. Sturla hefur því, eins og líka sennilegast er, ritað Hákonarsögu í fyrstu utanferð sinni, og lokið við hana áður en hann fór út 1265.

45. Magnússaga lagabætis.

Þessi saga, sem er hin seinasta, er menn vita að samin hefur verið um hina fornu Noregskonunga, er nú týnd, nema tvö lítil brot, sem prentuð eru aptan við Hákonarsögu í 10. bindi af Fornmanna-sögum. Hið fyrra brotið segir frá samningum við Skottakonung 1264 til að setja frið milli landa. Þar segir og frá því, er Hallvarður gullskór kom utan af Íslandi, og sagði þau tíðindi, að allir Íslendingar höfðu þá vikið undir hlýðni við Magnús konung, og bætir Sturla því við: „Hafa síðan Íslendingar aldregi í móti mælt að hlýða höði og banni Magnús konungs“. Það er nú ekki hægt að ráða af þessu, nær Sturla hafi ritað sögu Magnús konungs, en þó er svo að sjá, að hjer sje lítið yfir langt bil af ríkisstjórn hans. Hið seinna brotið nær frá 1272 til 1278, og er fyrst getið þess, er Magnús konungur lá í sótt 1272, síðan er talað um fund þeirra konunganna Magnúsar og Valdimars Svía-konungs í Sarpsborg um miðföstu. Þess er og getið, er Magnús konungur var í Björgvin sama sumar og lét gefa syni sínum Eiríki konungs nafn, en Hákon hertoga nafn. Þar voru þá flestir höfðingjar í landinu, en brotið hættir áður en sagan fer að segja frá staðamálum, sem þá voru rædd og útkljáð fyrir konungi og erkibyskupi. Það má þó sjá af þessu broti, að það er ekki öldungis rjett, er stendur í Sturlungu III. 306, að Sturla hafi sett saman sögu Magnús konungs í annari utanferð sinni, það er að skilja: Sturla hefur líklega byrjað að rita söguna í þessari utanferð, en hann hefur án efa ekki hætt í miðju kafi, heldur haldið sögunni áfram þangað til að Magnús konungur andaðist. — Það er víst af hendingu, að engin vísa kemur fyrir í þessum brotum úr Magnús sögu, því sjálfsagt þykir mjer, að Sturla hafi tekið mikið

af kvæðum sínum inn í söguna, fyrst að hann gjörir það í Hákonarsögu, enda eru brotin svo stutt, og ekki um neitt þess konar efni, er líklegt væri, að Sturla mundi hafa kveðið um.

46. Önnur rit Sturlu.

Mjer þykir ekki ólíklegt, eins og áður er sagt, að Magnús konungur hafi haft Sturlu til ráðagjörðar um hinar nýju lögbækur, er hann skipaði í Noregi, og endurskoðun Hákonarþókar, og þætti mjer og sennilegt, að Sturla ætti jafnvel þátt í samningu þeirra, en ekki hefði jeg annað fyrir því, en stað þann úr Guðmundar sögu byskups, er jeg hefði áður til fært, og er þar þó einungis talað um hina fyrstu lögbók, er Magnús konungur sendi til Íslands, eða Járnsfðu, og er líklegt, að Sturla hafi átt þátt í samningu hennar.

Eptir vitnisburði Hauks lögmanns Erlendssonar hefur Sturla einuig aukið Landnámu, ekki úr því er Styrmir fróði hafði gjört í sinni bók, heldur hefur hann ritað aðra Landnámu, og aukið þar í ættum fram á Sturlungaöld, en ekki er nú hægt að greina, hverju hvor þeirra Styrmis og Sturlu hefur aukið við, því að Haukur lögmaður steypiti bókum þeirra saman, þegar hann skrifaði sína Landnámu, og hafði það úr hvorri, sem framar greindi. Það má nærri geta, að Sturla hafi þurft að kynna sjer vel Landnámu og rekja ættirnar, til þess að hann gæti haldið áfram sínum Íslendingasögum, og tengt ættir þær, sem þar koma fyrir, við hinar fyrri.

Höfundur Grettissögu skýrskotar til sögusagnar Sturlu um Gretti sterka Ásmundarson með þessum orðum: „Hefir Sturla lögmaður svo sagt, að enginn sekur maður þykir honum jafnmikill fyrir sjer hafa verið, sem Grettir hinn sterki: Finnur hann til þess þrjár greinir: þá fyrst, að honum þykir hann vitrastur verið hafa, því að hann hefur verið lengst í sekt einhver manna, og varð aldrei unninn, meðan hann var heill; þá aðra, að hann var sterkastur á landinu sinna jafnaldra, og meir lagiinn til að koma af apturgöngum og reimleikum, en aðrir menn; sú hin þriðja, að hans var hefnt úti í Miklagarði, sem einskis annars íslensks manns“. Á öðrum stað í Grettissögu, þegar Grettir skaut spjóti sínu að Þorbirni yxnamegn, og týndi spjótinu, standa þessi orð: „Spjótíð það, sem Grettir hafði týnt, fannst eigi fyrr en í þeirra manna minnum, er nú lifa; það spjót fannst á ofanverðum dögum Sturlu

lögmanns Þórdarsonar". — Þó að nú þessi seinni grein sýni það, að Grettissaga, eins og hún nú er, sje rituð eptir daga Sturlu, og jafnvel eptir 1300, þegar það er látið jafut „ofanverðir dagar" hans og „minni manna sem nú lifa", þá ber þó sjálf Grettissaga það með sjer, að hún er rituð löngu fyrir daga hans, því öll frásögnin er þar eins og á hinum eldri sögum. Sagan hefur því verið til, og Sturla þekkt hana, og gjört þessar athugasemdir um Gretti; en sá sem seinna hefur skrifað upp söguna hefur þá þekkt þær, eða haft þær fyrir sjer og fært þær til.

Þessa staði úr Grettissögu fmynda jeg mjer, að Hannes byskup Finnsson eigi einkum við í hinni latínsku æfisögu sinni um Sturlu, þegar hann segir, þar sem hann telur rit Sturlu: „að honum sjeu eignaðar ýmsar sögur um kappa, og þó að hann sje ekki höfundur þeirra á þann hátt, að hann hafi ritað þær sjálfur eða sagt öðrum þær fyrir, þá sjeu þær þó settar saman eptir hans frásögn".

47. Um kvæði Sturlu.

Vjer höfum hjer að framan tilfært nokkrar lausavísur Sturlu, en þó ætlum vjer að hann hafi ort margar fleiri og fengizt mjög við kveðskap, þó að vjer nú höfum ekki neitt af hinum fyrri kvæðum hans. Að Sturla hafi haft orð á sjer fyrir kveðskap sinn þegar hann kom til Noregs 1263, sýnir það meðal annars, að þegar Gautur af Meli segir konungi til nafns hans kallar hann hann Sturlu skáld Þórdarson, og það, er drottning sagði, þegar Sturla bað konung að hlýða kvæði sínu: „Látið hann kveða, því að mjer er sagt, að hann sje hið mesta skáld", og fleira þesskonar. Hið fyrsta kvæði eptir Sturlu, sem nokkuð er til úr, er flokkur um Þverárgrundarbardaga, er stöð 1255, og hið seinasta af þeim, sem vjer nú höfum, ætla jeg að sje drápan með dróttkveðnum hætti um Hákon konung, sem getur ekki vel verið ort seinna en 1264—65, þegar nokkuð úr henni er tekið upp í Hákonarsögu, sem rituð er áður en Sturla fer út til Íslands 1265. Og hefur hann þá kveðið öll kvæði sín, þau er nú eru til, frá fertugu til fimmtugs. Nokkur af kvæðunum um Magnús konung, sem nú eru glötuð, hefur hann eflaust kveðið seinna.

1. og 2. Þverárvísur og Þorgilsdrápa.

Sturlunga (III. 246. bls.) færir til einn dróttkveðinn vísu-helmig, og segir um hann: „svo segir Sturla í Þverárvísum, að Þorgils vakti fyrst bardaga þenna". Á sama stað eru til færðar

tvær vísur heilar úr drápu þeirri er Sturla orti um Þorgils, eða Þorgilsdrápu. Í sögu Þorgils skarða (Sturl. III. 132. bls.), er skýrt frá hinni ágætu framgöngu, er Þorgils sýndi, þegar bærinn brann í Björgvin 1248. Þar er til færð ein vísa með svo felldum orðum: „svo sem Sturla Þórðarson hefir kveðit í erfidrápu þeirri, sem hann orti um Þorgils“. Þegar gætt er að vísuhelming þeim er til er færður úr Þverárvísum, sjer maður að hann er kveðinn til Þorgils. Mjer hefur því dottið í hug, að Sturla hafi ort þenna flokk um bardagann á Þveráreyrum, og fært Þorgils hann að veizlu þeirri, er hann gjörði móti honum um veturinn eptir að Staðarhóli. Eptir víg Þorgils skarða hefur þá Sturla líklega tekið flokkinn að nokkru leyti upp í erfidrápuna, en líklega ort þar miklu lengra, og tekið til á utanferð Þorgils. Í þeim þrem heilu erindum, sem til eru, sjest líka að talað er um Þorgils, en ekki við hann, eins og í vísuhelminginum.

Vísuhelmingurinn úr Þverárvísum er þannig:

Þik sá ek Þorgils vekja
þingmót Hèðins snótar;
járnsaldinn gekk aldar
oddr í ferðabroddi¹.

Híð fyrsta erindið (Sturl. III. 132. bls.), sem til er fært úr Þorgilsdrápu, er um bæjarbrunann í Björgvin og framgöngu Þorgils þar. Annað (Sturl. III. 246. bls.) um norðurferð þeirra Þorvarðar á hendur Rafni og Eyjólf, og hið þriðja (Sturl. III. 247. bls.) um Þverágrundarbardaga.

Laus varð eldr fyrir öldum
allbrátt er tók náttu;
út gekk hirn með Hørða
hildingi vegmildum.
Náði Þorgils þjóðum
þrekbráðr lofi ráða
þar er rennum á lið ljóna
logreitar brá heitum.²

.....

¹) Ek sá þik, Þorgils! vekja þingmót Hèðins snótar; ¹ oddi ² aldar ³ gekk járnaldinn í ferðabroddi¹.

1) orustn. 2) oddviti. 3) liás. 4) brjósti fylkingar.

²) Eldr varð allbrátt laus fyrir öldum, er tók náttu; hirn gekk út með veg-

Veitti hjörfa hættir
 hergarða þorvarði
 norðr fór her með hirði
 harðr til Eyjafjarðar;
 ok valköstu vestan
 veðrbliks liði miklu
 herðibaldr at hildi
 hjálmsfaldinn þröng, aldir¹.

Rym-gæðir nam rjóða
 ríkr valslöngu bríkar
 at þar er aldir létust
 odd í ferðabroddi.
 Hlíffði brjóst, en brustu
 brandvörpin ský randa,
 höldr gekk hratt fyrir skjöldu
 hringdrífs frömu lífi².

3. Dróttkvedið kvæði um Magnús konung.

Af öllum þeim kvæðum, sem Sturla hefur ort um Magnús konung lagabætið, sem Sturlunga segir að hafi verið mörg, er nú ekkert til nema tvær vísur úr hinu fyrsta kvæði, er Sturla orti um hann, og færði honum um haustið 1263. Þetta kvæði hefur að líkindum verið flokkur, og efnið einkum verið vígsla Magnús konungs og kvenfang hans. Magnús fjekk Ingibjargar, dóttur Eiríks helga Danakonungs; 1261. Þessar vísur eru til úr því kvæði:

mildum hildingi Hörða¹. Þrekkráðr Þorgils náði ráða lofi (með) þjóðum þar er heitum logreitar rennum² brá á ljóna lið³.

1) Noregskonungi, Hákon. 2) logastráumum. 3) meun.

1) Hjörfa hættir¹ veitti Þorvarði; harðr her fór norðr með hirði hergarða² til Eyjafjarðar. Ok hjálmsfaldinn herðibaldr valköstu veðrbliks³ þröng⁴ aldir miklu liði vestan at hildi.

1) hermannsk. 2) hermannsk. 3) hermannskenn. 4) þröngvaði, þ. e. dró saman mikið lið að vestan.

2) Ríkr rymgæðir¹ valslöngu bríkar² nam rjóða odd í ferðabroddi³, þar at er aldir létust. Brjóst hlífði frömu lífi, en brandvörpin randaský⁴ brustu; höldr hringdrífs gekk hratt fyrir skjöldu.

1) hljóðvekjandi. 2) skjaldar. 3) brjósti fylkingjar. 4) skildir.

Ungr tóktu, jöfra þengill
ægr! með vígslu frægri,
kynnist kapp þitt mönnum
konungs nafn á þik jafnan;
ok sóknægðir síðan
snjallmælt hlutuð allrar,
hér lýsi ek veg vísa,
vald framkomit aldar.¹

Heilags hafit hála
hraustr þengilsson fengit,
þik reifir guð gæfu
gnótt, þjóðkonungs dóttur.
Snjallr má Eiríkr öllu
alldýr konungr stýra,
yðar þroski gengr óskum,
einart við guð hreinan.²

4. Brynhenda (um Hákon gamla).

Úr þessari ágætu drápu, sem hefur að minnsta kosti verið fertug, hefur Sturla Þórðarson ekki til fært nema 21 erindi heil í Hákonarsögu, og meira er ekki til af henni. Sturla hefur í þessari drápu að segja frá hinu merkasta um Hákon konung frá því hann var kórónaður 1247 þangað til 1262, það er að skilja árinu áður en Sturla var rekinn utan naðugur. Það er, eins og áður er sagt, auðsjeð af Sturlungu, að Sturla var orðinn mjög fyrir konungs reiði, þó að ekki verði vel sjeð, hvað hann hafði gjört til saka, og að hann uggði mjög, hvort hann mundi fá grið af konungi eða ekki. Sturla hefur þá á leiðinni til Noregs ort drápu þessa til að friða fyrir sjer við konung. Sturla byrjar því ekki drápuna fyrri, að hann hefur verið vinur Skúla jarls, eins og aðrir Sturlungar, og vandhæfi var að yrkja um ófrið þeirra mága fyr en eptir lát þeirra beggja, þegar mátti lofa báða jafnt,

¹) Ægr jöfra þengill! tóktu¹ ungr konungs nafn á þik með frægri vígslu, þitt kapp kynnist jafnan mönnum; og síðan hlutuð (þér), snjallmælt sóknægðir², framkomit³ vald allrar aldar⁴; hér lýsi ek veg vísa.

1) þú tóktst. 2) herkonungur. 3) fullkomit. 4) þjóðar.

²) Sbr. bls. 581.

en eptir dráp Skúla hertoga hafði ekki gjörzt neitt sögulegt fyrir en Hákon var kórónaður 1247. Sturla hefur því byrjað drápuna með að kveða um vígslu Hákonar konungs, en ekki er til nema ein vísa um það efni til færð í sögunni (1. erindi, Fornmannasögur X. 19. bls.), og þykir mér þó líklegt að Sturla hafi þá einnig kveðið langt um vígslu konungs, eins og hann gjörði seinna í Hákonarmálum. Því næst hefur hann kveðið um herferð Hákonar til Svíþjóðar, og friðgerð milli Svíaríkis og Noregs 1249 og tengdir þær er tókust milli Hákonar konungs hins unga og dóttur Birgis jarls, en ekki er til úr þessum kafla nema ein vísa, þar sem þess er getið, að Birgir jarl sendi dóttur sína til Noregs austan úr Svíþjóð (2. er. Fms. X. 47). Annar höfuðkafla kvæðisins byrjar með því að segja frá stríðum þeim er Hákon konungur átti við Dani frá 1253 til 1257, og getur fyrst leiðangursins 1253 (3. og 4. er. Fms. X. 54—55), en þá fengu sendimenn Danakonungs sett gríð milli landa, og afstýrt hernaði, með því að taka þeirri sætt, er Hákon konungur kvað á, og selja honum Halland að veði, þangað til þeir vissu, hvort Kristófsorus Danakonungur samþykktist þessa sætt. Næsta sumar 1254 fundust þeir Hákon, Kristófsorus og Birgir jarl austur við Elfi, og vildi Danakonungur ekki fje gjalda, og skildu þeir ósáttir. Hákon konungur bauð því út leiðangri 1256 til að hefna á Dönum fyrir þessi sættarof, og herjaði um sumarið í Danmörku. Þessa hernaðar er getið í 7 erindum, frá 5. til 11., (Fms. X. 64—68), og ætla jeg að þar vanti lítið sem ekkert í. Árið eptir hafði Hákon konungur og útboð til Danmerkur, en Danir beiddust þá sætta, og sættust þeir Kristófsorus konungur þá heilam sáttum. Þessum leiðangri er lýst í 12. og 14.—18. erindum (Fms. X. 74—78), þar mun heldur ekki vanta mikið í. Hákon konungur sendi þetta sama vor Kristínu dóttur sína út á Spán, því að Spánar konungur hafði beðið hennar til handa eins af bræðrum sínum, um þessa ferð konungsdóttur kveður Sturla í 18. og 19. erindi (Fms. X. 76 og 89); og þó að mér þyki líklegt, að hann hafi ort nokkuð lengra um ferð hennar, þá virðist hann þó orða það stutt sem hann getur um, svo það er ekki líklegt að þar sje neitt að ráði glatað. 20. og 21. erindi (Fms. X. 112 og 116) eru hjerumbil endalok kvæðisins; þar getur Sturla þess, að Grænlingar hafi gengið undir konung, og að soldán af Túnis hafi þegið gjafir af konungi, og tekið orðsendingum hans vel, til þess

að sýna hve voldugur og frægur Hákon sje orðinn víða um lönd, og vantar þar sjálfsagt ekki nema niðurlag kvæðisins.

Það getur enginn efi verið á því, að Sturla hafi ort þetta kvæði sumarið 1263, og að það sje þetta kvæði, er hann segir Magnúsi konungi að hann hafi ort um fæður hans, og kveður fyrir honum og drotningu, þegar reiði konungs fór að rjena, og er svo sagt, að menn lofuðu mjög kvæðið og mest drottning; enda er það eitthvert hið fegursta kvæði úr fornöld. Að það sje hrynhenda, en hvorug af hinum drápum Sturlu um Hákon, má ráða af því, að Sturla ávarpar sjálfur konunginn, sem hann kveður um næstum í hverri vísu, og er auðsjeð af því, að hann hefur ætlað að færa honum það sjálfum, þegar hann kæmi úr vesturferð sinni, en í öllum hinum kvæðunum talar hann um Hákon eins og þriðja mann; það má og sjá á því, að Sturla kveður í því ekki neitt um vesturferð konungs, að kvæðið er ort fyr en tíðindi voru komin af henni í Noreg.

Að ekki er meira til af Hrynhendu en þetta kemur án efa af því, að Sturla hefur fært mest til í Hákonarsögu úr erfiðrápu sinni, eða Hákonarmálum, er náði yfir svo mikinn hluta af æfi konungs. Ætla jeg að fyrri helming kvæðisins vanti allan, nema tvær hinar fyrstu vísur, er hjer eru til færðar, þar eð hann hefur verið um hið sama efni og Hákonarmál.

Frægjan ræð þik Vilhjálmr vígja,
varbáls hötuðr! kardináli,
engi valdist jafngóðr þangat
aldar gramr af páfa valdi;
kórónu lét kristni stýrir
kynprýddr jöfurr! yðr of skryðda;
ramri grund hafit ríkisvandar
reiðivaldr! með frægðum haldit¹.

.....

Austan sendi gulli glæsta
Gauta stýrir megindýrum,

¹) Varbáls' hötuðr! Vilhjálmr kardináli ræð vígja þik frægjan; aldar gramr! engi jafngóðr valdist þangat af páfa valdi. Kynprýddr jöfurr! kristni stýrir lét of yðr skryðda kórónu. Reiðivaldr ríkisvandar²! (þér) hafit haldit ramri grund með frægðum.

1) gulls. 2) veldissprotta = konungur.

seima þollr! með sæmdum öllum
 sína dóttur arfa þínum;
 voldugr tóktu af mestri mildi
 málma skerðir! Svía ferðar,
 aldir dýrka yðart veldi
 eirarsamt, við brúðför þeiri¹.

.....

Öldum segi ek hve ófrið guldut
 unnviggs skipuðr! Dönum sunnan;
 víða settu þínar þjóðir
 þunnar skeiðr af nýjum hlunnum;
 stórir höfðu útboð ærin
 yðrir þegnar rán at hegna,
 ýtum þóttið leiðangr lítill,
 langa stund fyrir víðri grundu².

Framla dreif til hvernar hömlu
 hilmis þjóð ens mærdar fróða,
 síðan hældut suðr með láði
 seima stiklir! flota miklum;
 hræddar urðu Hallands ferðir
 hringa baldr! af þínu valdi,
 engi maðr var Jóta þengils
 óttalaus við Noregs dróttinn³.

.....

¹) Seima þollr! Gauta stýrir¹ sendi arfa þínum austan dóttur sína, glæsta gulli, með öllum sæmdum: Voldugr málma skerðir! tóktu af mestri mildi við þeirri brúðför Svía ferðar; aldir dýrka² yðart eirarsamt³ veldi.

1) Byrgir jarl. 2) inanna. 3) víðfrægja. 4) friðsamt.

²) Unnviggs¹ skipuðr! ek segi öldum hve (þér) guldut Dönum sunnan ófrið: þínar þjóðir settu víða þunnar skeiðr af nýjum hlunnum. Yðrir stórir þegnar höfðu langa stund ærin útboð fyrir víðri grundu, at hegna rán; ýtum þóttið² lítill leiðangr.

1) skips. 2) þóttí eigi.

³) Þjóð ens mærdarfróða hilmis dreif framla til hvernar hömlu; seima stiklir! (þér) hældut síðan miklum flota suðr með láði. Hringa beldr! Hallands ferðir urðu hræddar af þínu valdi; engi maðr Jóta þengils var óttalaus við Noregs drottinn.

Eigi sátuð, jöfra hneitir!
 ættumgóðr at rofnar sættir,
 stirðan bjuggu hirðmenn harðir
 herskips streng, í kyrrðum lengi;
 mætum hélt fyri Elfi utan,
 auðit læzt þú flotnum dauða,
 nauða vissu nýjar súðir,
 Norðmanna gramr þannig borðum¹.

Sneiða létu þínar þjóðir
 þunnar skeiðr með húnu reiði,
 Gautar spurðu leiðangr, ljótan
 lunda völl at Morstrarsundi;
 síðan leit, er seglum hlóðu,
 snarfengr konungr! yðrir drengir,
 lýsa tók af herskips hausum,
 hryggðar fólk í Dana byggðum².

.....

Allvaldr! réðtu því, er ýtar hældu
 ógnarbráðs at fylkis láði,
 prúðar réðu sveitir síðan
 sóknarstrangs á land at ganga;
 stórir létu Halland herjat
 hirðmenn þínir, frelsi sínu
 víða týndu virða kindir,
 vægðarlaust fyri Geitkjörr austan³.

¹) Ættumgóðr hneitir! jöfra! (Þér) sátuð eigi lengi í kyrrðum at rofnar sættir; harðir hirðmenn bjuggu stirðan herskips streng. Norðmanna gramr hélt þannig mætum borðum fyrir utan Elfi; nýjar súðir vissu² nauða; þú læzt flotnum³ (verða) auðit dauða.

1) hnekkir. 2) kenndu. 3) mænnaðu.

²) Þínar þjóðir létu þunnar skeiðr, með húnu reiði, sneiða ljótan lunda völli¹ at Morstrarsundi; Gautar spurðu leiðangr. Snarfengr konungr! síðan leit hryggðar fólk í Dana byggðum, er yðrir drengir hlóðu seglum; lýsa tók af herskips hausum².

1) hafði. 2) drekahöfðunum.

³) Allvaldr! réðtu því, er ýtar hældu at láði ógnarbráðs sóknarstrangs fylkis, síðan réðu prúðar sveitir at ganga á land. Þínir stórir hirðmenn létu vægðarlaust herjat Halland fyrir austan Geitkjörr, virða kindir týndu víða frelsi sínu.

Syngja létu snarpir drengir
 sókna gífr í fleina drífu,
 brandar hleyptu ört úr undum
 ærnu blóði danskrar þjóðar;
 víða féllu vegnir þollar
 vígadrótt í reknum flóttu,
 faldin gekk þar ferð at hildi,
 frægra málma, ægishjálm¹.

Styrkir gengu menn und merkjum
 málma lunds á víðri grundu,
 valgammr sleit at vopna móti
 varma bráð, af þínu ráði;
 sjálfri skipti örn við úlfa
 ógnarbáru höfuðsára,
 gyldir stóð yfir grimmra hölda,
 greyprar þjóðar, meginblóði².

Hæstan kyndu hirðmenn traustir
 heitan eld í Danaveldi;
 skærilegr gekk húsum hæri
 hallar gandr á sviðnu landi;
 víða fór um búkarls búðir
 birkisótt, en hræddar dróttir,
 bragnar margir báli slegnir,
 brunnit land til skógar runnu³.

¹) Snarpir drengir létu sókna gífr¹ syngja í fleina drífu; brandar hleyptu ærnu blóði danskrar þjóðar ört úr undum. Þollar frægra málma féllu víða, vegnir (af) vígadrótt, í reknum flóttu; ferð² faldin ægishjálm¹ gekk þar at hildi.
 1) axir. 2) herliðið.

²) Styrkir menn gengu und merkjum málma lunds á víðri grundu, af þínu ráði; valgammr sleit varma bráð at vopna móti. Örn skipti við úlfa sjálfri ógnarbáru höfuðsára¹ greyprar þjóðar; gyldir² stóð yfir meginblóði grimmra hölda.
 1) blóði. 2) úlfarinn.

³) Traustir hirðmenn kyndu hæstan heitan eld í Danaveldi; skærilegr¹ hallar gandr² gekk húsum hærri á sviðnu landi. Birkisótt³ fór víða um búkarls búðir, en hræddar dróttir runnu brunnit land til skógar; margir bragnar (voru) slegnir báli.
 1) bjartur. 2) eldur. 3) eldur.

Gneistum bratt fyri Elfi austan
elrisgarmr í ráfit varma
síðan fellu háfar hallir,
hryggðar stund í Dana byggðum;
innin tóku öll at brenna,
ógnastríðr á Hallands síðu
ýta rann um stórlig stræti
storðar úlfr fyri Glymstein norðan¹.

.....

Hrinda lét út herskips bröndum
hilmir frægr á saltan ægi;
eldi brauð fyrir æsiköldum
unnar meið úr dregnum hlunni;
almennigr varð út at sinna
ógna lundr á þinni grundu
mildir útboð höfðu höldar
harða svelld af Noregs veldi².

Norðan hældu allt um öldur
auðar lundr! við þik til fundar,
húfar treystu drifnar dáfur,
dyggðar menn úr Finna byggðum;
svífa lèztu úr hverju hrófi
hlaðnar skeiðr á vatnið breiða,
sandi jós um stálin steindu
storðar gandr fyri Elfi norðan³.

¹) Elrisgarmr¹ bratt gneistum í ráfit² varma fyri austan Elfi, síðan fellu háfar hallir; hryggðarstund (var) í Danabyggðum, Öll innin tóku at brenna; ógnastríðr storðarúlfr³ rann um stórlig stræti ýta á Hallands síðu fyri norðan Glymstein.

1) eldur. 2) ræfur. 3) eldur.

²) Frægr hilmir lét hrinda herskips bröndum út á saltan ægi; eldi brauð¹ úr dregnum² hlunni fyrir æsiköldum³ unnar meið⁴. Ógna lundr⁵! almenningr var at sinna⁶ út á þinni grundu, mildir höldar höfðu harða svelld⁷ útboð af Noregs veldi.

1) skaat upp. 2) málum, 3) ákaflega köldum. 4) skipi, nefnir. þegar skipið var sett fram. 5) hermr, konungur. 6) fara. 7) mikil.

³) Auðar lundr! dyggðarmenn úr Finnabyggðum hældu allt norðan um öldur til fundar við þik; húfar¹ treystu² drifnar dáfur³. Lèztu hlaðnar

Dí gla eldr var senn í segli,
 sviptilundr! á dýrðar skriptum,
 rísa tóku roðnir hausar,
 Rínar logs, yfir dreka þínum;
 unnar, þóttu eisar brenna
 Ullar fars af slegnu gulli,
 fasti rauð yfir flota glæstum
 flesta rönd, á skeiða bröndum¹.

Örin var sem elding færi,
 innan borðs, á lægi norðan,
 öldum varp er húfum hældut
 hilmis kundr! til jörmungrundar;
 vinda þurrðu vísa ferðir
 veglig flaust und búnu segli;
 geiga létuð gylltar sjjur
 grundar vörðr at Eyrarsundi².

Renna þótti upp, á unnum
 alla leið af flota breiðum
 hilmis frægs þar er herskip lágu,
 himna eldr, í Danaveldi;
 þengill kom þar annarr engi
 innan lands, svo at dæmi finnist,

skeiðr svífa úr hverju hrófi á vatnið breiða, storðar gandr⁴ jóð sandi
 um steindu stálin⁵ fyrir norðan Elfi.

1) skipsborðin. 2) reyndu. 3) bárar. 4) vindur. 5) máludu sláfnaða.

1) Rínar logs¹ sviptilundr! Dí gla eldr² var senn á dýrðar skriptum³ í segli
 yfir dreka þínum; roðnir⁴ hausar tóku rísa. Eisar⁵ þóttu brenna af slegnu
 gulli Ullar fars⁶ á skeiða bröndum; unnar⁷ fasti⁸ rauð⁹ flesta rönd¹⁰ yfir
 glæstum flota.

1) gull. 2) gull. 3) hinna fagra uppdráttum, sb. stöfuð segl. 4) gylltir. 5) eldar.
 6) skjaldar. 7) sjóar. 8) eldur = gull. 9) gjörði rauða. 10) skjöld.

2) Hilmis kundr! er¹ (þér) hældut húfum á lægi² norðan til jörmungrund-
 ar³ var sem ærin⁴ elding færi; öldum varp innanborðs. Vísa ferðir⁵ þorðu
 vinda⁶ veglig flaust⁷ und búnu segli; grundar vörðr! (þér) létuð gylltar
 sjjur⁸ geiga⁹ at Eyrarsundi.

1) þá er. 2) sjó. 3) landsins, Danmerkur. 4) ærin = stór. 5) konungsneun.
 6) stefna. 7) skipun. 8) skipsborð. 9) svífa.

ræsir! stýrðut rétt til jarðar
ríkilátr með afla slíkan¹.

Öllum þótti, Egða stillir!
ægilegt, hinn víða frægi,
Gunnar logs fyri græði sunnan
geigurþing við yðr at eiga;
setta báðu Sygna dróttinn
snjallráðan þik Danir allir
fyrða gram, því at fegnir urðu
fjandmenn þínir lífi sínu².

.....

Errinn sendi ungan svarra
út í lönd á geima þrúttinn,
aldri fréttnað jöfra drottins
æðri ferð af heimangerðum;
allir tóku yppiþollar
unnartams fyri lægi sunnan
árablaðs sem allvaldr væri
innanlands við dóttur þinni³.

Ríða frá ek úr borgum breiðum
bragna fjöld, af þínu magni

¹) Þar er herskip frægs hilmis lágu á unnum í Danaveldi þótti hinna eldr¹ renna alla leið upp af breiðum flota. Ríkilátr ræsir! (þér) stýrðut rétt til jarðar; engi annarr þengill kom þar innanlands með slíkan afla, svo at dæmi finnst.

1) lopteldur.

²) Hinn víða frægi Egða stillir! öllum fyri sunnan græði þótti ægilegt at eiga Gunnar logs¹ geigurþing² við yðr. Allir Danir báðu þik, Síga drottinn, snjallráðan fyrða gram, setta; því at þínir fjandmenn urðu fegnir lífi sínu.

1) sverðs. 2) orustn.

³) Errinn¹ sendi ungan svarra² út í lönd á þrúttinn geima³; (þér) fréttnað aldri æðri ferð af heimangerðum jöfra drottins. Allir unnartams⁴ árablaðs⁵ yppiþollar⁶ fyri sunnan lægi⁷ tóku við dóttur þinni sem (hún) væri innanlands allvaldr.

1) hinn útali konungr. 2) konu. 3) sjó. 4) sjóvans. 5) skips. 6) menn. 7) haf.

vísða glöddust valskar þjóðir
 varrar eldi, móti svarra;
 síðan kaus um sæmdar fúsa
 snildar brúðr, þann er eiga vildi,
 öðlings bræðr, af yðru ráði
 æðstra manna, göfugr svanni¹.

.....

Norðr líkar þér allt at auka
 yðart vald um heiminn kalda,
 gegnir munu því fyrðar fagna,
 fjörnis álfr! und leiðarstjörnu;
 þengill hefir þar annarr engi
 allvaldr! en þú ríki haldit,
 lengra reiða þjóðir þangat
 þína dýrð, en röðull skíni².

Allvaldr! dýrkast út með Serkjum
 innanlands af mildi þinni,
 þjóðum líka þínir haukar
 þaðra, allt með Blálands jafri;
 vísða hrjóta vegleg mæti
 vægðarlaust af yðrum frægðum;
 hollar prýða heiminn allan
 hnossir þínar, mærdar tínir!³.

¹) Ek frá bragna fjöld reiða úr breiðum borgum móti svarra; valskar þjóðir¹ glöddust víða varrar eldi² af þínu magni³. Snildar brúðr, göfugr svanni, kaus síðan af yðru æðstra manna⁴ ráði um sæmdarfúsa öðlings bræðr, þann er (hún) vildi eiga.

1) Spáurverjar. 2) galli. 3) eptir þinni ráðstöfun. 4) eptir yðar og æðstu manna ráði.

²) Fjörnis! álfr²! Þér líkar at auka yðart vald um heiminn kalda allt norðr und leiðarstjörnu; gegnir fyrðar munu fagna því. Allvaldr! þar hefir engi annarr þengill haldit ríki, en þú; þjóðir reiða³ þína dýrð þangat lengra en röðull skíni.

1) hjálms. 2) herkonungur. 3) útbreiða.

³) Allvaldr! (þú) dýrkast af mildi þinni innanlands út með Serkjum, allt með Blálands jafri; þjóðum líka þaðra¹ þínir haukar. Vegleg mæti² hrjóta víða vægðarlaust³ af yðrum frægðum; mærdar tínir⁴! þínar hollar hnossir prýða allan heiminn.

1) þar. 2) veglegir gripir. 3) óþart. 4) mülénjalli konungur.

5. Hákonarmál (með fornryðalagi).

Þessa drápu hefur Sturla ort veturinn 1263—64, þegar hann fór að rita Hákonarsögu. Það lætur að líkindum, að Sturla hafi langað til að keppa við þá frændur sína Snorra Sturluson og Ólaf hvítaskáld, er báðir höfðu ort kvæði um Hákon konung og Skúla hertoga, sem hann færir til vitnisburðar um viðburðina, eins og Snorri hafði áður gjört í sínum Noregs konunga sögum, og hafi hann því ort þessa drápu, er hefur inni haldið allt hið merkasta úr æfi Hákonar konungs frá 1204, þangað til 1250, eptir friðgerð við Svíakonung. Þessi Hákonarkviða hefur verið sextug; hafa fyrstu 20 erindin verið um fæðing hans og flótta fyrir Böglum (1—3. Fms. IX. 234—36), um það þegar hann var tekinn til konungs 1217 (4—6. Fms. IX. 265—66), stríð við Ribbunga (7., Fms. IX. 305), og hernað á Vermalandi (8. og 9., Fms. IX. 355—56). Allt annað úr þessum kafla vantar, og þykir mjer líklegt að mest af því hafi verið um ófrið þann, er Ribbungar gjörðu í ríki Hákonar konungs, og stríð hans við þá.

Annar höfuðkaflí drápunnar, sem líka hefur verið 20 erindi, segir frá viðskiptum Hákonar konungs og Skúla hertoga, frá því, er Skúli ljet gefa sjer konungsnafn um haustið 1239, þangað til hann var felldur um sumarið eptir, 1240, í Þrándheimi. Í þessum hluta drápunnar er fyrst inngangur (10. og 11. er., Fms. IX. 464—65), þá um sigur hertoga yfir konungsmönnum á Láku (12—13. er., Fms. IX. 492—3); um sigling Hákonar konungs austur til Óslóar á hendur hertoganum um vorið 1240 (14—16. er., Fms. IX. 502—5); um bardagann í Oslu (17—25. er., Fms. IX. 513—23); þar vann Hákon sigur en jarl flýði þá norður til Þrándheims, og að lyktum (26. og 27. er., Fms. IX. 533) um fall Skúla þar fyrir konungsmönnum. Í þenna kafla ætla jeg að ekki vanti nema 2 erindi.

Þriðji hluti drápunnar hefur og verið 20 erindi, þar af eru til 15. Hin 10 fyrstu erindin (28—37., Fms. X. 18—26) eru um vígslu Hákonar konungs, og ætla jeg að þar vanti ekkert í. Hin 5 seinustu (38—42., Fms. X. 36—40), eru um ferð Hákonar konungs til Elfar á fund Svíakonungs, og ætla jeg að þau 5 erindi, sem þar vanta, hafi verið um friðgerð og mægðir þær er þá voru stofnaðar milli Hákonar konungs og Birgis jarls.

Þá hefir í ætt

öðlingr drepit

Tryggva niðs

tírar höfði:

er framráðs

flýja þurftu

Ynglings barn
fyrir ófriði¹.

En lofðungs
leita fóru
á Upplönd
átta sveitir
Bagla liðs,
búnar rómu,
ef þær fylki
finna mætti².

Hafði Krístr
of konungs efni
huliðs hjálm,
heilli góðu,
þá er allvalds
úr ófriði
frægðar son
fagnandi kom³.
.
Bar tállaust
tvinnan blóma

aldinviðr
einu sumri,
ok ókalt
útifuglar
öndvert ár
urpu tysvar⁴.

Þá er allvaldr
við jöfurs nafni
tírar gjarn
of tekit hafði,
ok hans gipt
hæstrar tírar
vegi valin
vaxa knáði⁵.

Sá hverr maðr
at höfuðskepnur
fylkis tign
fagna vildu
göfugláts,
gjálfri kringðum
á vindkers

¹) Öðlingr hefir þá drepit tírar¹ höfði í att² Tryggva niðs³, er barn framræðs Ynglings⁴ þursti nýja fyrir ófriði.

1) frægðar. 2) honum hefir kippt í kyn. 3) Ólafs Tryggvasonar. 4) konungs þ. e. Hákon.

²) En átta sveitir Bagla liðs, búnar rómu, fóru á Upplönd (at) leita lofðungs, ef þær mætti finna fylki.

³) Krístr hafði¹ huliðshjálmm of konungs efni, góðu heilli, þá er frægðar son allvalds kom fagnandi úr ófriði.

1) = hjell.

⁴) Aldinviðr bar tállaust¹ tvinnan blóma (á) einu sumri, ok útifuglar urpu tysvar ókalt öndvert ár.

1) eflaust.

⁵) Þá er tírar gjarn allvaldr hafði of tekit við jöfurs nafni, ok hans gipt, valin vegi hæstrar tírar¹, knáði vaxa.

1) valin á vegi hinnar æðstu frægðar = sem leiddi hann til hinnar æðstu frægðar.

viðum botni¹.

.....

Lögðu til
litlu síðarr
öðlings menn
Oslu bæjar;
ok þar stökk
fyri stálhvötud
á glapstig
grýtlinga lið².

.....

Vara landráð
litlu goldit
við allvald
austan Markar:
þá er lofðungur
leystan hafði
elris garm,
eski mettan³.

Svalg hvert hús
heitum munni
viðar hundr

Verma byggðar;
ok svipgárr
selju rakki
um garðshlið
grenjandi sór⁴.

.....

Þat er skröklaust
at Skúli var
frægðar maðr
í frömu lífi,
þó at hvarbrigð
á hann sneri
aldar gipt
auðnu hveli⁵.

Þá er ofrausn
öfgu heilli
randa rjóðr
reisa knátti,
ok ólágr
jöfra bagi
öðlings nafn
á Eyrum tók⁶.

¹) Hverr maðr sá, at höfuðskepnur á viðum gjálfri¹ kringðum vindkers² botni³ vildu fagna tígn göfugláts fylkis.

1) haf. 2) lopts. 3) jörðu.

²) Öðlings menn lögðu litlu síðarr til Oslu bæjar, ok grýtlinga¹ lið stökk þar á glapstig² fyrir stálhvötud³.

1) víkinga. 2) tvístrálist. 3) hermannskenning = kouunginnun.

³) Landráð við allvald austan Markar¹ vara goldit litlu; þá er lofðungur hafði leystan elris garm², mettan eski³.

1) í Vernalandi. 2) elris garur, viðar hundr = eldur. 3) eskivið.

⁴) Viðar hundr svalg heitum munni hvert hús Verma byggðar, ok svipgárr¹ selju rakki² sór grenjandi um garðshlið.

1) svipharður, skjótnr. 2) = viðar hundur.

⁵) Þat er skröklaust, at Skúli var frægðarmaðr í frömu lífi, þó at hvarbrigð¹ aldar gipt² sneri á hann auðnu hveli³.

1) hvikul. 2) gæfa. 3) hjóli.

⁶) Þá er randa rjóðr knátti reisa ofrausn¹ öfgu² heilli, ok ólágr jöfra bagi³ tók öðlings nafn á Eyrum.

1) gjörðist of stórlunga. 2) öfugu, illu. 3) mólstöðumaður.

Stóð ófriðr
af afarmenni
innanlands
öllu fólki;
þá er Ynglingr
austr á Láku
sverða seið
um samit hafði¹.

Ok viggjálfr
vaxanda lét
úlfa ár
ok ara ferðar
valdan vetr
til vápnþrimu
of vígskátt
vísa ríki².

.
Lagði rök,
en risu laukar,
hilmis ferð
hendr at reipum;
en húnskriptr
hreggi blásnar

fylkis til
frama greiddu³.

Ok ófár
austr með landi
snekkju brandr
svífa knátti
gulli glæstr
und göfugmenni;
varat auðligr
allvalds floti⁴.

Skriðu hafrökn
und höfuðsmanni
inn í botn
Oslufjarðar,
þar er vegstór
fyri vígliði
Skúla öld
of skipat hafði⁵.

Gekk allvaldr
und ýgis hjálmi
megin mildr

¹) Öllu fólki innanlands stóð ófriðr af afarmenni, þá er Ynglingr hafði um samit sverða seið¹ austr á Láku.

1) orustu.

²) Ok viggjálfr¹ lét árúlfa ok ara ferðar² (fara) vaxanda of vígskátt³ vísa ríki (um) vetr, valdan til vápnþrimu⁴.

1) mankenning. 2) mannfali. 3) herskátt. 4) orustu.

³) Rök ferð¹ hilmis lagði hendr at reipum, en laukar² risu; en (menn) greiddu húnskript³, blásnar hreggi, til frama fylkis.

1) flokkur, lið. 2) siglutrjea. 3) seglin.

⁴) Ok ófár gulli glæstr snekkjubrandr knátti svífa und göfugmenni austr með landi; allvalds floti varat auðligr¹.

1) eyðilegur eða þunnskipaður.

⁵) Hafrökn¹ skriðu und höfuðsmanni inn í botn Oslufjarðar; þar er vegstór Skúla öld hafði of skipat vígliði fyr.

1) skip.

merkjum fyrri;
en gullsett
gnæfa knáttu
vísa vè
of vala fólki¹.

En þar fram
fylgja knátti
ræsis hirð
rómu stýri,
hildarfús,
á hliðar báðar,
í gagnför
greypra vápna².

Ok inndrótt
elda kyndi
böðvar týs
við bauga renni,
svá at eggfárs
eisur stukku
of ilflet
aurnis spjalla³.

Flugu hræleiptr
at hjarar leiki
geigurlig
á Gauts himin;
en randálfr
rífandi fór
böðvar ský
blóðs eldingum⁴.

Var laushendr
lofða stýrir
á blóðorms
beinu skapti,
en haldsamr
at hjararleiki
á geirtýs
grænni málu⁵.

Þar baugsegl
í brímis vindi
branda byrr
blása knátti;
en hrælögr

¹) Megin mildr allvaldr gekk fyrri merkjum und ýgis¹ hjalini; en gullsetu vè² vísa knáttu gnæfa of vala fólki³.

1) ægis. 2) merki. 3) herliðinu.

²) En hildarfús ræsis hirð knátti þar fylgja rómu stýri fram á báðar hliðar í gagnför greypra¹ vápna².

1) grimma. 2) í bardaganum.

³) Ok inndrótt¹ kyndi böðvar týs² elda³ við bauga renni⁴, svá at eggfárs⁵ eisur stukku of ilflet aurnis⁶ spjalla⁷.

1) hirðin. 2) Óðins. 3) Óðins eldur = sverð, kynda Óðins eldur = vega með sverðum, berjast. 4) Skúla. 5) eggfár = orusta, orustu eldur = sverð. 6) jötuns.

7) vinar; ilflet aurnis sp. = skjölduna, þ. e. sverðin glundu á skjöldunum.

⁴) Geigurlig hræleiptr¹ flugu á Gauts² himin³ at hjarar leiki⁴, en randálfr fór rífandi böðvar ský⁵ (með) blóðs eldingum⁶.

1) sverð. 2) Óðias. 3) skjöldinn. 4) í orustunni. 5) skjöldu. 6) sverðum.

⁵) Lofða stýrir var laushendr á beinu blóðorms¹ skapti, en haldsamr á grænni geirtýs málu² at hjararleiki.

1) spjóts. 2) Óðins konu, jörð; þ. er: haldsamur á landinu, ríki sínu.

af hjarar borðum
geigurligr
glymjandi fëll¹.

Reið blóðlaukr
á berum knerri
örva áss,
járni slunginn;
en gandreid
grænna skjalda
svölnis vegg
sleit á lopti².

Ok þar fell
feigum hausi
gjallar mans
greypri hendi
Fenris nipt
fylkis dólga
í hjörgöll
heiptar blóði³.

þar sigrhljóð

syngva knáttu
harða hvell
hvössum munni
í herför
ok höfuðsmanna
Högna mans
hlýrna dísir⁴.

.
Nú man frægt:
nokkvi síðarr
í náreið
á Niðarbakka,
við leygför,
leggja knátti
rausnar líf
ríkr hertogi⁵.

Ok þar gekk
á Gjallar brú
ræsis mágr
fyri riðu sóttum
bauga blíks,
er boðar féllu

¹) Branda byrr¹ knátti þar blása haugsegi² í brimis vindi³, en geigurligr hrælögr⁴ fëll glymjandi af hjarar borðum⁵.

1) sverða stormur. 2) í skjölduna. 3) sverðs vindi, bardaganum. 4) blóð. 5) skjölduna.

²) Blóðlaukr¹, slunginn jární, reið á berum knerri örva áss², en gandreid grænna skjalda³ sleit svölnis vegg⁴ á lopti.

¹) sverð. 2) skipi Ullar = skildinum. 3) fljögandi sverð. 4) skjöldinn.

³) Ok Fenris nipt¹ fell² þar í hjörgöll³ feigum hausi fylkis dólga heiptar blóði (með) greypri hendi Gjallar mans⁴.

1) Hel. 2) faldaði. 3) orustunni. 4) Móðguðar nl. dauðans hendi.

⁴) Högna mans¹ hlýrna² dísir³ knáttu þar ok syngva hvössum munni harða⁴ hvell sigrhljóð í herför höfuðsmanna.

1) Hildar. 2) skjaldar. 3) valkyrjur. 4) harða.

⁵) Nú man frægt: ríkr hertogi knátti nokkvi síðar leggja rausnar líf í náreið¹, við leygför² á Niðarbakka.

1) í líkkístu. 2) brennuna.

elda vers
of afarmenni¹.

.....

Sú kom gipta
af guðs syni
yfir Hákon
heilli góðu:
er allvald
öflgrar kristni
fyrirmaðr
til friðar vígði².

Ok geðstórr
á grams höfuð
konungligt
kórónu lét;
þá kom kappsnúinn
kardínáli
í Björgyn
at boði páfa³.

En sú rausn
ríða knátti

Hörða grams
með himinskaum:
hversu Volsungr
veita knátti
sæmdar dag
sinnar vígslu⁴.

Nè allvaldr
einu ranni
frægðar fólk
fleira valdi
austr nè vestr
at ölskipan
undir hreinvers
hvítu ræfri⁵.

Þar gullker
geiga knáttu
víni full
í vina greipum;
en inndrótt
allra meina
heillivágr

¹) Ok ræsis mágr gekk þar á Gjallar brú¹ fyrir riðu sóttum² hauga³ blíka⁴,
er boðar vers elda⁵ féllu of afarmenni.

1) helveg. 2) flögum. 3) skjalda. 4) sverðs. 5) hafs loga þ. e. gulls.

²) Sú gipta kom af guðs syni yfir Hákon góðu heilli, er fyrirmaðr öflgrar
kristni¹ vígði allvald til friðar.

1) kardínállinn.

³) Ok geðstórr¹ lét kórónu á konungligt grams höfuð; kappsnúinn kardínáli
kom þá í Björgyn at boði páfa.

1) kardínáli.

⁴) En sú rausn Hörða grams knátti ríða með himinskaum: hversu Vols-
ungur¹ knátti veita sæmdar dag sinnar vígslu.

1) konungur.

⁵) Nè allvaldr valdi einu ranni fleira frægðar fólk at ölskipan, austr nè
vestr undir hvítu hreinvers¹ ræfri².

1) jarðar. 2) himni.

til hjarta fëll¹.

Skaut vínfars
vísa mönnum
á gómsker
gylltu borði,
hilmis hirð
en hunangsbára
í gedknör
glymjandi fëll².

Ok þar sat
seggjja drottinn
gulli grimmr
á gjafstöli;
þá hverr maðr
at hringskata
þat er yrþjóð
æskja kunni³.

Þar rann upp
allri þjóðu
mundar dagr
á mergs himin;

skein armsól
jöfra stýris
vísa ferð
á vala grundir⁴.

Þar sjóðmjöll
svífa knátti
bauga brjóts
af boga fjöllum,
harða hrein,
hárri þjóðu
of gaglsárs
geigurs andra⁵.

Ok hafleyg
hauka ferjur
herðimenn
hlaðnar fluttu,
dádumrakkis,
ok dígulsköflum,
af allvalds
óska fundi⁶.

.

¹) Gullker full (af) víni knáttu geiga þar í vana greipum, en heitivágr allra meina¹ fëll allri inndrótt² til hjarta.

1) vínið. 2) hirtinni.

²) Gylltu vínfars¹ borði skaut á gómsker mönnum vísa, en hunangsbára² fëll glymjandi í gedknör³ hilmis hirð.

1) vínfars. 2) mjóðarinn. 3) brjóst.

³) Ok seggjja drottinn, grimmr gulli¹, sat þar á gjafstöli², hverr maðr þá³ at hringskata þat er yrþjóð⁴ kunni æskja.

1) örlátur. 2) miðlaði gjöfum. 3) þáði. 4) menn.

⁴) Mundar¹ dagr² rann þar upp á mergs himin³ allri þjóðu; armsól⁴ jöfra stýris skein vísa ferð⁵ á vala grundir⁶.

1) handar. 2) ljós = gallhringur. 3) armlegg. 4) hringur. 5) konungs mönnum. 6) armlegg.

⁵) Harða¹ hrein sjóðmjöll² knátti þar svífa harri þjóðu of andra³ geigurs⁴ gaglsárs⁵ af boga fjöllum⁶ bauga brjóts.

1) mjög. 2) silfe. 3) skíði. 4) ótalegs. 5) hanks; skíði hauks = hendur. 6) höndum.

⁶) Ok herðimenn¹ fluttu hauka ferjur² hlaðnar hafleyg³ ok dígulsköflum⁴ af óskafundi dádumrakkis allvalds.

1) hraustir menn, kappar. 2) hendur sínar. 3) gulli. 4) silfri.

Mjök var frægt
þat er fara vildi
sigri sæmðr
til Svía fundar
grundar vörðr,
góðu heilli,
á Randvers
remmiskíðum¹.

Var leiðangr
sem logi væri
gulli glæstr
of grams flota;
þar er baugtungr
blikja knáttu
yfir háreið
hvert við annat².

En elding
ífla foldar
langa leið
lýsa knáttl,

þá er loflig
litum skipti
himna sól
við hafroðul³.

Svá var Elfr
öll at líta
glæsilig
sem á gull sæi
frægðar fólk,
er flota þeysti
lofsæll konungr
Ljóðhúsa til⁴.

Var geðsteinn
gauzkum manni
styrjar stund
í stall drepinn:
áðr ógnstórr
jattað hafði
Svía gramr
siklings boði⁵.

¹) Þat var mjök frægt, er sigri sæmðr grundar vörðr¹ vildi fara, góðu heilli, á Randvers² remmiskíðum³ til fundar Svía.

1) konungr. 2) sjókonungs. 3) sterkum skíðum = skipum.

²) Leiðangr var gulli glæstr, sem logi væri of grams flota; þar er baugtungr¹ knáttu blikja² hvert við annat yfir háreið³.

1) skildir. 2) blikja, skína. 3) hústökkum.

³) En elding ífla¹ foldar knáttl lýsa langa leið, þá er loflig himna sól skipti litum við hafroðul².

1) hauka; elding hauka farðar = gullið. 2) skein á gullið.

⁴) Öll Elfr var svá glæsilig at líta, sem frægðar fólk sæi á gull, er lofsæll konungr þeysti flota til Ljóðhúsa.

⁵) Geðsteinn¹ var drepinn í stall² gauzkum manni (um) styrjar stund, áðr ógnstórr Svía gramr hafði jattað boði siklings.

1) hjarta. 2) barðist í brjósti.

6. Hrafnsmál (um Hákon gamla).

Þenna tvítuga flokk hefur Sturla ort um vesturferð Hákonar konungs 1263 og hernað hans fyrir vestan haf, ef til vill: jafnmikið til að halda uppi hreystilegri framgöngu Norðmanna þar fyrir vestan hafð, eins og til að halda uppi minningu konungs. Þetta kvæði er kveðið undir afar dýrum og örðugum hætti, enda er það, eins og við er að búast, langtorskildast af kvæðum Sturlu. Ekki þykir mér neinn efi á að kvæði þetta sje allt til, eins og það stendur hjer. Flokkur þessi stendur í Fornmannasögum 10. bandi 121. til 141. bls.:

Sóttu sóknhvattar	hríða herskiðum
sveitir háleitan	harðr, ok ranngarði ² .
geira glymstæri	
glyggs or Finnbyggðum;	Glumdi á gjálfrtömdum
allt bar jarðbeltis	Gestils skeiðhestum
austan sigrflaust um	eldr of allvaldi
gjálfr af Gautelli	Ægis nafnfrægjum;
gætis háseta ¹ .	skein af skautvönnum
	skeiðum brynreiðar
Öngr sá ormvengis	sól of sigdeili
ótti vígdróttir	snotran óþrotlig ³ .
fleiri flugstæris	
fleins í stað einum;	Laust af liðföstum
lukti lómbleckkir	ljósum valdrósar
landa útstrandir	brims á bjarthimna

¹) Sóknhvattar¹ sveitir sóttu háleitan geira glyggs glymstæri² úr Finnbyggðum; allt jarðbeltis gjálfr³ um bar sigrflaust⁴ gætis háseta⁵ austan af Gautelli.

1) sóknhvatar = ormskvatar. 2) herkonung. 3) hið gjálfrandi haf. 4) var þakið sigursælum skipum, þ. e. herskipum. 5) konungsins.

²) Öngr¹ ormvengis² ótti³ sá í einum stað fleiri vígdróttir fleinsflugstæris⁴. Harðr lómbleckkir⁵ lukti útstrandir landa (með) herskiðum hríða⁶ ok ranngarði⁷.

1) engi. 2) gull. 3) maður. 4) herkonungs. 5) eyðir svika. 6) herskipum. 7) = ranngarði, þ. e. skjöldum, skjaldgarði.

³) Ægis eldr¹ glumdi of nafnfrægjum allvaldi á gjálfrtömdum Gestils² skeiðhestum; óþrotlig sól brynreiðar³ skein af skautvönnum⁴ skeiðum of snotran sigde ill⁵.

1) gull. 2) smkonungs. 3) sverða sól, gull. 4) seglvönnum; eða = skautvönnum, þ. e. fagursigldum. 5) herkonung.

blómum vegljóma;
ferð var friðskerðis
flokka áþokkut
heims um hafstrauma
hringa eldingum¹. —

Leysti langrastar
landa stýrandi
heldum háfaldar
húfum bládúfur;
lýstist hrein hæstum
höfn af skipstöfnum
eldi álfoldar
auðar glóðrauðum². —

Fyrst tók fjörleystum
fróðr af Nes-þjóðum
gjöld hinn griðmildi
gætir norðsætra;
öll var ógnfallinn
öld á stórveldum

hrædd við herklæddan,
herði böðgerðar³. —

Hélt hinn hraðmælti
Hringa viðþingaðr
leiðir lofskeiðum
leygs í Suðreyjum;
upp gaf alkeppnum
Engus herfengna
Il fyrir ítrbóla
eyði dalreyðar⁴. —

Stóð af stórráðum
stýri gindýra
ógn of úrðvegnar
jarðir vestrgarða;
færðu hjálmhirða
hausa friðlausir
jöftrar ósvífrum
ötta rándröttar⁵. —

¹) Blómum brims vegljóma¹ laust a þjarthimna af liðföstum ljósum valdrósar²; ferð flokka hringa friðskerðis³ um hafstrauma var áþokkut⁴ eldingum heims.

¹) veglís ljóma brims, nl. gullblø. ²) valkyrju ljósum = skjöldum, er festir vorn við skipið. ³) hins gjafmilda konungs. ⁴) áþekk.

²) Landa stýrandi leysti¹ háfaldar² bládúfur³ langrastar⁴ heldum húfum⁵; hrein höfn lýstist glóðrauðum eldi álfoldar⁶ af auðarhæstum⁷ skipstöfnum. ¹) klauf. ²) háfaldar. ³) öldur. ⁴) sjóariar. ⁵) skipstöfnum. ⁶) gulli. ⁷) haun- ingjunnestum.

³) Hinn griðmildi fróðr gætir norðsætra¹ tók fyrst gjöld af fjörleystum² Nes-þjóðum; öll öld á stórveldum var hrædd við ógnfallinn³ herklæddan herði böðgerðar⁴.

¹) Noregskonungur. ²) sem greidda gjöld sjer til fjúrlausnar. ³) ógurlegaa. ⁴) herkonung.

⁴) Hinn hraðmælti viðþingaðr Hringa¹ hélt lofskeiðum² leygs leiðir³ í Suðreyjum; Engus gaf upp herfengna⁴ Il fyrir alkeppnum eyði dalreyðar ítrbóla⁵. ¹) Noregskonungur. ²) veglegum skipum. ³) sjóleibis. ⁴) herlekna. ⁵) gulla eyði = Hákoni.

⁵) Ógn stóð af stórráðum stýri gindýra¹ of jarðir úrðvegnar vestrgarða²; friðlausir jöftrar færðu ósvífrum ötta rándröttar³ hjálmhirða hausa.

¹) dreka, skipa. ²) úrðvegnar = úrþvegnar; úrþvegnar jarðir v.; þvegnar vesturgarða dri, vestlausorna drið = Vesturlöndin. ³) víkinga.

Gengu geðstrangir
gætis vegmæta
sárs um Satíri
sunnan logrunnar;
söddu svartklædda
snóka dynflóka
bragnar byrgegnir
brands á Skotlandi¹. —

Ferð vann friðskerðis
fræg ok úvægin
Bót af baugnjótum
breiða guðleiðum;
hreyfðist hjör kleyfðan
hrafn of valtafni,
fëllu fjanðr stillis,
fleygs, í Suðreyjum².

Brunnu búmanna
byggðir údyggðar
heitr var hafsætra
hallar lífgalli;

fëllu fleinþollar
feigir svanteigar
suðr af sæskíðum
sóttir herdróttum³.

Bauð hinn böðfróði
bragna sigmagnaðr
austan orrostu
optar spjótskoptum;
þorðut þrekstærðan
þegnar úfegnir
hjórs við blikrýri
berjast Útverja⁴.

Drógu dynsveigis
darra flugskjarrir
báta baugnjótar
breiðar strandleiðir;
eyddu úhræddir
eyjar geirþeyjum
vegs í víðbyggðu
vatni herskatnar⁵.

¹) Geðstrangir sárs logrunnar¹ vegmæta gætis² gengu sunnan um Satíri;
brands - byrgegnir³ bragnar söddu snóka⁴ svartklædda dynflóka⁵ á Skotlandi.

1) sverðrunnar, hermenn. 2) eiganda veglegra hnossa. 3) herkæuir. 4) fugla.
5) klædda svörtu fíðri, þ. e. hrafn.

²) Fræg ok úvægin ferð friðskerðis vann breiða Bót af guðleiðum baugnjótum;
hrafn hreyfðist kleyfðan¹ fleygs² hjör³ of valtafni⁴ í Suðreyjum; fjanðr
stillis fëllu.

1) klofinn. 2) vængs. 3) sverð, þ. e. klóna. 4) valkestinum.

³) Hafsætra byggðir¹ údyggðar búmanna brunnu; hallar lífgalli² var heitr;
fleinþollar, sóttir svanteigar³ herdróttum, fëllu feigir af sæskíðum suðr.

1) sjódyggðir. 2) húsa bani, eldur. 3) sjódr.

⁴) Hinn böðfróði sigmagnaðr¹ austan bauð optar orrostu spjótskoptum bragna².
úfegnir þegnar Útverja¹ þorðut⁴ berjast við þrekstærðan hjórs-blikrýri³.

1) sigursæli konungur. 2) harðist opt við menn. 3) Nesjamenn á Skotlandi. 4) þorðu
ekki. 5) gullarýri, konunginn.

⁵) Flugskjarrir¹ baugnjótar darra-dynsveigis² drógu báta breiðar strandleiðir;
herskatnar, úhræddir vegs³, eyddu geirþeyjum⁴ eyjar í víðbyggðu vatni.

1) óflóttgjarnir. 2) herkonungsins. 3) vegar. 4) með orrustum, herskildi.

Herðu herferðir
hryggs í stórbyggðir
viða vargfæðis
virðar geðstirðir;
fékk hinn fólkrakki
felli gunnspelli
öldum úkaldan
Aleinn lífdvalar¹.

Mætti margfréttinn
miklum framstiklir
auðar úþjóða
Inga gærningum;
leysti lábrostinn
lögr hin skautfögru
flaust or frónlæstum
festum bauglestis².

Blæs of böðfúsa
bragna fjölmagnat
hregg á herbyggðum
hríðar brimskíðum;

upp rak alkeppna
öld með herskjöldu
grundar gjálfrundit
grand at Skotlandi³.

Sendi snarlynda
sverða blikskerðir
sveit hinn sigrmæti
sið til brynhríðar;
drap hina dulgreypu
drengja lof þengils
drótt sá er dalgauta
dæmdi herr sæmda⁴.

Hlóðu hugprúðir
hrings at brynþingi
varir vegstórum
virðar baugnirði;
fylldust fjörseldum
frammi valgammar, —
hverr man hringþverris
hefna? — auðstefni⁵.

¹) Geðstirðir virðar herðu viða herferðir í stórbyggðir hryggs vargfæðis¹; hinn fólkrakki² Aleinn fékk öldum úkaldan lífdvalar felli³ (i) gunnspelli⁴.

1) hermannsk. (= Aleins). 2) herðjarfi. 3) dauða. 4) orustu.

²) Margfréttinn framstiklir auðar¹ mætti miklum gjörningum úþjóða Inga²; lábrostinn³ lögr leysti hin skautfögru flaut bauglestis or frónlæstum festum⁴.

1) Hákon. 2) Skotakonunga. 3) öldubrotinn. 4) landfestum.

³) Fjölmagnat hriðar hregg¹ blæs of böðfúsa bragna á herbyggðum² brimskíðum³; gjálfrundit⁴ grundar grand⁵ rak alkeppna öld með herskjöldu upp at Skotlandi.

1) galdravedrið. 2) fjölskipuðum. 3) skipum. 4) hvíandí. 5) stormur.

⁴) Hinn sigrmæti sverða blikskerðir¹ sendi snarlynda sveit sið til brynhríðar; drengja herr, sá er drap hina dulgreypu² dalgauta³, dæmdi⁴ lof þengils sæmda.

1) Hákon. 2) dramlátn. 3) Skota. 4) viðfægi.

⁵) Hugprúðir varir rings virðar hlóðu¹ vegstórum baugnirði² at brynþingi; valgammar³ fylldust fjörseldum⁴ auðstefni⁵ frammi⁶; hverr man hefna hringþverris?

1) lögðu að velli; felldu. 2) hinu fræga riddara. 3) hræfaglar. 4) drepnum. 5) manni, þ. e. fylltu sig á hræi hins drepna riddara. 6) í útöndum.

Kvöddu kappstudda
kæris Norðmæra
hölda hervaldir
hersar gunnversum;
gekk hin gunnrakka
gætis háseta
hírd at hjörstærðum
hjaldri járnfaldin¹.

Beit at brynmóti
brún í raudtúnunum
egg of údyggvar
aldar gunntjalda,
áðr en egghríðar
undan víglundum
skyndu skjýþundar
skozkir alþroskins².

7. Dróttkveðin drápa um Hákon gamla.

Það gegnir nærri furðu, að Sturla skuli hafa kveðið svo mörg kvæði um Hákon konung eptir að hann var látinn, eins og hann hefur gjört; og það verður varla skilið með öðru móti en því, að honum hafi þótt svo mikið kveða að þessum hinum vitra og auðnúsama konungi, þegar hann var að safna skilríkjum til sögu hans, að hann hafi ekki getað stillt sig um að kveða að lyktum drápu undir hinum vanalegasta hætti, sem drápurar voru kveðnar eptir, það er að skilja dróttkveðnum hætti, og drepa þar stuttlega á allan hernað Hákonar konungs, til þess að festa hann lesendum í minni. Að minnsta kosti byrjar þessi drápa að segja frá hinum fyrsta leiðangri Hákonar konungs móti Ribbungum 1221, og endar með að segja frá greptrun hans í Björgvin 1264; og þó að það sje auðvitað, að lítið megi ráða af þeim einu ellefu erindum, sem nú eru til úr drápunni, um innihald hennar, þá þykir mér þó ekki líklegt, að það sje hending ein er veldur því, að allar vísurar sem til eru úr henni lýsa annaðhvort hernaði eða árangri af hernaði konungs. Sjö fyrstu erindin eru um stríð konungs við Ribbunga og hernað hans austur á Vermalandi; hið áttunda um hinn fyrsta leiðangur konungs til Danmerkur 1253; hið níunda um skilnað Hákonar konungs og Kristófers Dana konungs eptir sætt þeirra 1257; hið tíunda um árangurinn af hinni seinustu herferð Hákonar

¹) Hervaldir hersar Norðmæra kæris¹ kvöddu kappstudda hölda gunnversum²; hin gunnrakka hírd háseta gætis gekk járnfaldin at hjörstærðum hjaldri³.

1) Noregskonungs. 2) lögðu til orustu við Skota. 3) orusta.

²) Brún egg beit of údyggvar aldar gunntjalda¹ at brynmóti í raudtúnunum²; áðr en skozkir egghríðar skjýþundar³ skyndu⁴ undan víglundum alþroskins⁵.

1) brynju þ. e. hermenn. 2) á vígvellinum. 3) skjalda þundar = hermenn. 4) skund-uðu. 5) þ. e. Hákonar.

vestur um haf 1263, og hið ellefta um greptrun hans. Þessi erindi eru í 9. og 10. bandi af Fornmannasögnum.

Ern lét austr til Vögnu
allvaldr skipum haldit,
rínfura vann rýrir
Ribbunga hlut þungan;
ok óstiltan elti
örþingaðr vkinga,
rönd klauf ræsir steinda,
reiðr á land af skeiðum¹.

Hljóp sá er hersum steypa
hyrgildandi vildi
ýgr frá allvalds mági
járnsveims or þrándheimi;
endr lét Erlings frændi
Upplönd farit bröndum;
stríð lutu stála meiðar
stórþung af Ribbungum³.

Hólmreiðar gekk hjálmi
Hörða valdr of faldinn,
enn sá er úthlaupsmönnum
auðmildr sakar gildi;
fellu fjandmenn stillis,
fékkst tafn bláum hrafni,
en sigrgæði síðan
sumir skundaðu undan².

Eim lék hyrr með himni,
hljóp eldr í sal felldan,
vitt hykk ek þegnum þóttu
þeim markar böi sveima;
eyðust allar þjóðir,
eiðvandr, konungs reiði,
baugsendir rauð brýndan
brand í Vermalandi⁴.

¹) Ern allvaldr lét haldit skipum austr til Vögnu, rínfura rýrir¹ vann² hlut Ribbunga þungan; ræsir klauf steinda rönd, ok reiðr örþingaðr³ elti vkinga óstiltan⁴ af skeiðum.

1) gulls skertir. 2) gjörði. 3) konungur. 4) ákaflega.

²) Auðmildr Hörða valdr¹, sá er enn gildi² úthlaupsmönnum³ sakar, gekk feldinn hólmreiðar⁴ hjálmi⁵; fjandmenn stillis fellu; bláum⁶ hrafni fékkst tafn⁷; en síðan skundaðu sumir undan sigrgæði⁸.

1) drottinn. 2) jók. 3) vkingum. 4) orins þ. e. Fafnis. 5) ægishjálmi. 6) svörtum. 7) bráð. 8) konunginum.

³) Ýgr¹ járnsveims hyrgildandi², sá er vildi steypa hersum, hljóp frá allvalds mági³ úr þrándheimi; frændi Erlings lét endr farit Upplönd bröndum; stála meiðar (h)lutu stórþung stríð af Ribbungum.

1) ógurlegur. 2) hermannsk. þ. e. Sigurður Ribbungur, sonur Erlings Steinveggs. 3) Skúla jarli, mági konungs (Hákonar).

⁴) Hyrr¹ lék eim² með himni; eldr hljóp í felldan sal; ek hykk þeim þegnum þóttu markar böi³ sveima vitt; allar þjóðir eyðust⁴ konungs reiði; eiðvandr baugsendir⁵ rauð brýndan brand í Vermalandi.

1) eldr. 2) velti reykt. 3) eldr. 4) = eyðust, óttuðust. 5) þ. e. konungur.

Ríkr gaf hlenna hneykir
her þrungat Ribbungum
ógnar skýs í Oslu
eitt kveld meginsveitum¹.

.

Flokkir tók enn, sá er ekki
ógnmíldr friðast vildi,
eptir dólgstriði dauðan
dádönginn höfðingja.
Knútr ræð bág at brjóta
böðtraustr við gram hraustan
geystr, því at Gautar fýstu
geðbráðir landráða².

.

Vitr lét virki brjóta
valdr norrænnar aldar
austr, þar er jöfrar treystut
ógnfúsir, Ljóðhúsa.
Þat veit ek, at gallt Gautum
göfugr oddviti jöfra,
þjóð fékk ræsis reiði,

rán, gekk slíkt at vánum³.

.

Rán gallt randa týnir
rógstriðr Dönum síðan,
fyrst kom fura lestir
fleyvangs til Ekreyja;
öld hét gnógu gjaldi
gullstriði þá síðan
lönd tók loðungur þrænda
liðbáls at veðmála⁴.

.

Veitti virða drottinn
víkelds gjafir ríkjum,
gullsviptir hlaut giptu,
göfugr Skánunga jöfri;
heim kom hilmir Rauma,
hvatir fundu þat skatnar,
ár með öflugum tíri,
úlestr, ok veg mestum⁵.

.

Öll vann Egða stillir

1) Ríkr hlenna¹ hneykir² gaf Ribbungum, ógnar skýs³ meginsveitum, eitt kveld her þrungat⁴ í Oslu.

1) víkinga. 2) hnekkir. 3) skjaldar stórsveitum = stórum hersveitum Ribbunga.
4) alsóka með fjölmennai.

2) Ógnmíldr flokkir, sá er vildi enn ekki friðast, tók dádönginn¹ höfðingja eptir dauðan dólgstriði². Böðtraustr geystr Knútr ræð at brjóta bág³ við hraustan gram, því at geðbráðir Gautar fýstu landráða.

1) hrasian. 2) heruk. Sigurð Ribbung. 3) keppa.

3) Vitr valdr norrænnar aldar lét brjóta virki Ljóðhúsa austr, þar er ógnfúsir jöfrar treystut¹. Þat veit ek, at göfugr oddviti jöfra galt Gautum rán; þjóð fékk reiði ræsis, slíkt gekk at vánum.

1) þ. e. þorðu ei.

4) Rógstriðr týnir randa galt síðan Dönum rán; lestir fleyvangs¹ fura² kom fyrst til Ekreyja; öld hét þá gullstriði síðan gnógu liðbáls³ gjaldi; loðungur þrænda tók lönd at veðmála.

1) sjóðr. 2) elda. 3) gulle.

5) Göfugr virða drottinn veitti ríkjum Skánunga jöfri víkelds¹ gjafir; gullsviptir² hlaut giptu; hilmir Rauma kom ár³ heim úlestr⁴ með öflugum tíri ok mestum veg; hvatir skatnar fundu þat.

1) gulle. 2) hinn örláti konungur. 3) snemna. 4) heill.

aptr geirbrúar krapta
skjótt af skoðkum dróttum
skattlönd megingrönduðs;
reisti öngr við yngva,
úlest fyrir haf vestan
rögsækis varð ríki,
rönd veðrbóði Gündlar¹.

. . . .

Þrim náttum kom þróttar
þinghlynr til Björgynjar,
áðr en allvald prúðan
ófs dynviðir grófu;
margr stóð málma fergir,
mikit stríð var þat, síðan
lýða grams yfir leiði
lítt kátr með brá váta².

III.

FÁEIN ORÐ UM BREYTINGU ÞÁ ER Á VARD Á ÍSLANDI
ÞEGAR ÞAÐ KOM UNDIR KONUNGS VALD.

Þá var betra
er fyrir þaugum réð
Brandr hinn örví
ok þur Skata;

en nú fyrir löndum,
ok lengi man,
Hákon konungr
ok hans synir.

Sturl. III. 254.

47. Breyting á goðavaldinu.

Þess er áður getið, hvernig, jafnvel löngu fyrir Sturlungatíð, tók að gjörast breyting á goðorðaskipun á landinu, og hefur það, ef til vill, legið edlilega í hinni upprunalegu stofnun þeirra. Höfðingjar þeir sem byggðu landið voru höfðingjar hver í sinni sveit; þeir gáfu mönnum sínum og öðrum, er seinna komu, bústað í landnámi sínu, og var því mjög líklegt og edlilegt, að þeir væru sjálfsagðir til að vera oddvitar hjeradanna. Þeir og niðjar þeirra

¹) Egða stillir¹ vann skjótt aptr öll skattlönd geirbrúar krapta² megingrönduðs³ af skoðkum dróttum; öngr göndlar veðrbóði⁴ reisti rönd við yngva⁵; ríki rögsækis fyrir vestan haf varð úlest.

1) Hákon 2) skjaldar grindar. 3) herkonungsins, nl. Magnúsar berfætla. 4) hermaður. 5) Hákoní konungi

²) Þróttar¹ þinghlynr² kom til Björgynjar þrim náttum áðr en ófs-dynviðir³ grófu prúðan allvald; margr málma fergir⁴ stóð síðan lítt kátr með váta brá yfir leiði lýða grams; þat var mikit stríð⁵.

1) Ótins. 2) hermk. nl. lík Hákonar konungs. 3) menn. 4) hermaður. 5) harmur.

reistu hof, og byggðarmenn, er sóttu helgistaðinn, urðu því að greiða goðanum hofstoll. Eptir að alþing var sett, ridu goðarnir til þings, til að annast þar þarfir sínar og manna sinna, og þá var það einnig edlilegt, að byggðarmenn styrktu þá í málum þeirra, sumir með að veita þeim brautargengi og sumir með að greiða kostnaðinn, þingfararkaupið. Þetta var nú hin vanalegasta undirstaða til goðavaldsins. En nú voru opt jafnbörnir menn sem seinna komu, og námu land í landnámi annara eldri höfðingja, og sem þess vegna ekki höfðu jafnmikinn afla þar innsveltis, en þessir menn áttu opt ríka frændur annarstaðar, er þeir vildu heldur þjóna, og þannig kemur þá tilefni til laga þeirra hjá oss, er leyfa hverjum að segjast í þing með hverjum goða sem hann vildi. Af þessu leiðir nú aptur, að þegar einhver höfðingi var mjög ríkur, vitur eða harðfengur, þá drógust þingmenn til hans; ljóst dæmi er í Njálu, þar sem fjöldi af þingmönnum Marðar Valgards-sonar segjast í þing með Höskuldi Hvítanesgoða sökum vinsælda hans. Rjett fyrir og um daga Sturlunga ber nú samt enn meira á þessu, enda er þá svo margt er að því styður, eins og talið er hjer að framan. Goðarnir hafa því haft hin ædstu völd í hjeradi, þeir nefndu dómendur til að dæma um mál þingmanna sinna, og önnudust mál þeirra á alþingi, en hið ædsta vald yfir málum manna á öllu landi hafði alþingi og lögsögumaður. Hverjum manni var frjálst, eins og áður er sagt, að segjast í þing með hverjum goða er hann vildi, en ef það var goði í öðrum fjórðungi, skyldi lýsa því yfir fyrir lögsögumanni, er þá kunngjörði það á alþingi, tala skyldi þingmaðurinn og áður við goðann, og fá samþykki hans til að segjast í þing með honum. Þegar tveir áttu goðorð saman, skyldi hvor með fara 3 ár, og skila svo af sjer goðorði að leið háðri. Þegar einhver sjekk goðorð annaðhvort að gjöf, eður hann keypti það, gekk það að erfðum sem önnur eign; en ef að hann varð útlægur, skyldu þriðjungsmenn (þ. e. þeir sem búa í því goðorði, því 3 voru goðorð full í hverju þingi) eiga goðorðið, en þó skyldi virða það að sjeránsdómi. Í tšundarlögum Gissurar byskups 1096 stendur, að ef maður eigi goðorð, þurfi eigi að telja það til tšundar, því það sje veldi en eigi sje.

Eptir að Hákon gamli fór fyrir alvöru að reyna að koma Íslandi undir sig, ber fyrst einkum á því, að hann með ýmsu móti reynir til að fá yfirráð yfir goðorðunum. Hið fyrsta ráð hans var að eigna sjer arf Snorra Sturlusonar, er reyndar hafði gjörzt

hirðmaður hans, en var síðan veginn eptir undirlagi konungs sökum óhlýðni við hann, og þó að konungur kalli ekki algjörlega til mannaforráðs Snorra fyr en 11 árum eptir dráp hans, hafa hjeraðsmenn þó ekki þókt hafa alla til að halda hjerði fyrir tilkalli konungs. 1250 sjekk konungur ráð yfir goðorðum þeirra Sæmundarsona, Filippusar og Haralds, og eptir að Þorgils skarði hafði náð völdum í Skagafirði, játuðu Norðlendingar konungi hlýðni. Þegar Hallvarður gullskór sjekk að síðustu Íslendinga til að ganga undir skattgjafir á alþingi, sverja allir höfðingjar, þeir er goðorðin áttu, konungi eið, og er það svo að skilja, að þeir hafa þá gefið í konungsvald ríki það og rjettindi þau, er þeir höfðu yfir þingmönnum sínum. Eptir 1262 voru ekki aðrir orðnir eptir en nokkrir af Oddaverjum, er Gissur jarl neyddi til að ganga undir konung eptir dráp Þórðar Andrèssonar 1264, og sama árið svarði Ormur á Síðu, Ormsson Svínfellings, konungi skatt, og Þorvarður Þórarinsson fór þá og utan á konungsvald. Breytingin sem verður fyrst á hjeræðsstjórninni er því einkum sú, að höfðingjar halda hin fornu goðorð sín sem sýslu af konungi.

48. Breyting á lögsagnarvaldinu.

Eptir hinn fornu lögbók Íslendinga, Grágás, skyldu lögrjettumenn taka lögsögumann á alþingi í byrjun þings. Lögsögumaður var tekinn til þriggja ára, og skyldi hann á þeim þrem árum segja upp alla lögháttu, og þingsköp hvert sumar, hann skyldi og lýsa sýknum manna að lögbergi o. s. frv. Úrskurður lögsögumanns um hvað lög væru var órjúsanlegur, og þar sem vafi þótti á um, hvort eitthvað væri lögmætt, var ætíð úrskurði hans hlýtt orðalaust. Lögsögumaður sjekk fyrir starf sitt 300 álna vaðmála af lögrjettufjám hvert sumar, hann átti og allar sektir hálfar, er dæmdar voru á alþingi fyrir hvers konar þingvfti.

Eptir að landið kom undir konung virðist að sú breyting hafi orðið á lögmennastökunni, að áður var lögmaður löglega tekinn, þegar goðarnir og aðrir, sem í lögrjettu sátu, höfðu kosið hann með meiri hluta atkvæða, en nú skyldi hann reyndar kjósa á alþingi, en konungur skyldi samþykkja kosninguna. Stundum sýnist svo, fyrst eptir að landið kom undir konung, að konungur hafi kosið lögsögumanninn, og alþing fallist á þá kosningu, t. a. m. 1265, þegar Magnús konungur skipar Sturlu lögmann yfir allt Ísland, 1280 þegar Jón Einarsson kemur út með lögbók og lög-

sögu, og er svo að sjá, að landsmenn hafi fallið á þetta, enda höfðu þeir báðir áður verið teknir til lögmanna af landsmönnum. Þar á móti lítur svo út, sem landsmenn hafi hrundið þeim tveimur lögmönnum norrænum, er komu út 1301, þar eð þeir fóru utan ári seinna, svo að það virðist að konungur hafi annaðhvort viðurkennt að þeir væru eigi löglega kosnir, eða slegið undan fyrir vilja landsmanna, er voru fastir á því, að enginn útlendur skyldi lögmaður vera. Þó finnst hitt miklu optar, og svo að kalla má ætíð, að landsmenn tóku sjer sjálfir lögmenn á alþingi. Hvort lögmenn hafa verið teknir um 3 ár eða lengur eða skemur er óvíst; þó þykir mjer ljósast, að það hafi fyrst um sinn ekki verið lengur en 3 ár, eða ef til vill skemur. Þess er hvorki getið í Járnsðu eða Jónsbók, hver laun lögmaður hafi. Í Járnsðu stendur: „Hvervetna þess, er þingmenn verða víttir á alþingi, þá á það sje hálfst umboðsmaður konungs, en hálfst þingmenn allir“. Þessi helmingur af þingvítum er nu einn hluti af hinum gömlu launum lögsögumannsins, og þykir mjer því víst, að umboðsmaður konungs sje á þessum stað sama sem lögsögumaður, því engin líkindi eru til, að þessi hlunnindi hefðu verið tekin af lögmönnum til að launa öðrum valdsmönnum konungs. Reyndar segir nú Jónsbók, að konungur eigi þenna helming af alþingisvítum, en þó sýnist mjer ljóst af því sem eptir kemur, að þau sjeu ætluð lögmanni til launa; þegar segir: „En öll þingvíti, er til falla og eigi greiðast á því þingi, þá dæmi lögþingismenn að greiðist á öðru þingi, og taki þá við sýslumaður hver í sinni sýslu, og færi það sje til Öxarárþings“. En hvers vegna skyldu sýslumenn fremur færa þessi konungagjöld á alþing en hin önnur, er þeir heimtu af konungs hálsu? Það er því auðsætt, að sýslumenn skyldu heimta þessi víti og færa lögmanni, og kemur það vel saman við Grágás, því eptir henni var eindagi á sískum sektum miðvikudaginn í mitt þing annað sumar; og líka við Járnsðu, er segir: að ef menn vilji ekki greiða víti, skuli valdsmenn gjöra það hver úr sinni sýslu, og heimta það aptur í hjerði.

Lögmansvaldið hefur breytt mjög lítið við að landið kom undir konung. Í Járnsðu er þess hvergi getið, að menn geti skotið málum sínum undan dómi þeim, sem dæmdur er á alþingi, og í Jónsbók þingfarabálki 9. kap. segir svo um þetta: „Nú skýtur nokkur sfnu máli undan lögmanni og til Öxarárþings, þá rannsaki lögrjettumenn innvirðuglega það mál. Og þó þeim

sýnist öllum sá úrskurður, er lögmaður hefur gjört, vera ei löglegur, þá skulu þeir þó ei þann úrskurð rjúfa mega. En rita skulu þeir til konungs hvað þeim sýnist rjett í því máli, og slíkt rannsak, sem þeir hafa framast prófað þar um. Því að þann úrskurð, sem lögmaður gjörir á, má engi maður rjúfa, nema konungur sjái að lögbók votti í móti, eður sjálfur konungur sjái, að annað sje rjettara, og þó með hinna vitrustu manna ráði og samþykki, því að hann er yfir skipaður lögin." Lögmaðurinn hefur því, eptir að konungsvald komst á Ísland, nærri því eins ótakmarkað vald til að þýða skilning laganna og dæma eptir þeim, eins og hann hafði á meðan þjóðveldið stóð, og líklegt er, að það hafi aldrei eða mjög sjaldan borið við, að lögmaður dæmði þann dóm, er allir lögrjettumenn væru á móti, eða sem væri á móti lögbók, svo að kalla má að Íslendingar hefðu fullkomið dómsvald meðan þessu boði lögbókar var hlýtt. Það er og svo að sjá á rjettarbót Hákonar konungs Magnússonar, að konungur hafi viljað að úrslit dómsmála væru undir valdi landsmanna, þegar segir: „Elgi viljum vjer að nokkur maður megi skjóta máli sínu undan lögmanni og sýslumanni, að tálma með því rjettindi manna, ef skynsömum mönnum sýnist að þeir fái yfir tekið". Það hafa því varla í fyrstunni komið önnur mál undir konungs dóm en þau, sem lögmönnum þótti svo mikill vandi úr að ráða, að þeir þóttust ekki fá yfir þau tekið, svo sem t. a. m. voru staðamál og ef til vill aðrar deilur Árna byskups við stórhöfðingja, eins og sjá má af umkvörtun Þorvarðar Þórarínssonar um hve ógreiður Sturla lögmaður Þórdarson var að skera úr málum þeirra byskups 1277.

49. Stjórnarvaldið.

Goðarnir höfðu auk dómaravaldsins, á meðan að þjóðveldið stóð, einnig haft hina æðstu stjórn um önnur sveltamálefni, hver í sínu hjeradi. Þeir lögðu lag á varning kaupmanna, skipuðu útlendum mönnum á vistir, þegar þeir voru þar vetrarlangt, þeir höfðu umsjón með heyafra manna og matbjörg, og til þeirra var leitað ráða, þegar hart var í ári. Þeir áttu frjálst að kveðja þingmenn sína til fylgdar við sig bæði til að veita sjer á þingum og til að veita sjer vígsgengi; og á Sturlungatíð var hið síðasta mjög kostnaðarsamt fyrir landsmenn. Þessi störf fengu nú reyndar sýslumenn konungs þegar land kom undir konung, en í öllum aðalmálefnum hafa þó stórhöfðingjarnir einir haft úrskurðinn. Þegar

Hákon konungur hafði gjört Gissur Þorvaldsson að jarli sínum 1259, og hann kom út með vald yfir Norðlendingafjórðungi og Borgarfirði, auk ríkis þess sem hann átti á Suðurlandi, er náði hjerumbil yfir allar þær sveitir, sem nú eru í Árnessýslu, var afli hans mestur af landsmönnum, og hefur hann án efa ætlazt til, að hann mundi einn skipaður yfir landið. En sökum þess að hann fylgdi slæga konungsmáli, og aðrir höfðingjar voru meiri liðsmenn Hallvarðs á Þingi 1262, hefur konungur fengið grun á um trúnað Gissurar, og dregið því fram hlut Rafns, svo að hann gæti staðið Gissuri á spordi. Það virðist reyndar, að Gissur hafi viljað vinna sjer aptur hylli konungs með drápi Þórðar Andrés-sonar, þó að aftaka hans sýnist fremur hefnd fyrir fjörræði Þórðar við jarl, en að Þórður hafi í nokkru viljað standa móti konungi, en ekki virðist þó, að Gissur hafi unnið aptur sullan trúnað konungs eða hans manna. Gissur sat mjög í kyrrð þau ár, er hann lifði síðan, og ætlaði að ganga í klaustur, en andaðist um veturinn 1268 í byrjun árs, og með honum fjell niður jarlsdæmi á Íslandi. Nokkrir fornir annálar segja reyndar frá, að Audunn hestakorn, norrænn höfðingi, hafi verið settur jarl yfir Íslandi 1286, en síðan fara ekki fleiri sögur af honum, og í réttarbót Hákonar konungs háleggs 1308 er svo ákveðið, að í ríki Noregs konungs skuli þaðan af enginn jarl vera nema á Orkneyjum, og finnum vjer ekki neinar sögur um, að Íslendingar hafi mælt þar á móti.

Árið eptir að Gissur jarl andaðist játuðu Íslendingar Magnúsi konungi þegngildi. Í hinum fyrri lögum var það ákveðið, að víg-sakaradili, sem sótti veganda til útleðdar, skyldi hafa hálf sje hans, en hálf sje fjórðungsmenn, þeir er sektar sje áttu að taka að lögum, en þó skyldi fyrst lúka vígsbætur af sje hans. Eptir að Íslendingar játuðu konungi þegngildi skyldi vegandi, eptir Járnsöðu, greiða það, en það var eptir norskum lögum 40 merkur. Í Jónsbók var sú linun á gjörð, að ákveðið var, að þegngildið skyldi einungis vera 13 merkur, og skyldi konungur það taka af sje eður eignum veganda. Af sje veganda skyldu 12 skynsamir menn löglega til nefndir af rjettaranum dæma slík gjöld, þ.e. bætur eptir laga skilordi, sem þeir sæju rjettilegast fyrir guði eptir atvikum, og málavextir væru til, erfingja hins dauða einum; en allar aðrar frændbætur og saktal skyldu niður falla. En sökum hinna fornu laga, er vottuðu, að fátækir frændur útlagans skyldu eignast allt

hálf, er hann átti, þá var gjörð sú vægð á um óbótamál, að löglegur erfingi skyldi taka hálf við konung, bæði í föstu og lausu, en þó með því móti, að fyrst skyldi bætur af lúka, en ef minna hljóp af en þegnildi, þá skerði svo fyrir hverjum (þ. e. konungi og erfingjum) sem tala rennur til eptir fjármagni. En hvorki skyldi konungur eða erfingi fyr taka sje mannsbana, og engan annan eyri, en sður væru goldnar allar löglegar skuldir, þær sem fyr voru gjörðar en sje eiganda fjell í þá sök.

Það má nærri geta, að Rafn Oddsson hafi í þetta skipti stutt konungsmál eins og áður. Hann fór þá samsumars utan til Noregs, og er það því mjög líklegt, er tveir annálar segja, að Magnús konúngur hafi þá gjört hann og Orm Ormsson handgengna menn sína og skipað þeim allt Ísland, en ekki er þá neitt talað um, að Íslendingar hafi sarið fram á, að nýr jarl væri skipaður yfir laudið. Ormur drukknaði sama ár á útferð, og hófst þá ríki Þorvarðar Þórarinssonar um hinn eystra hlut landsins, og 1273, þegar höfðingjar vorn erlendis að útkljá um stadamál, lét Magnús konungur þá Rafn og Þorvarð sverja hvorn öðrum trúnaðareiða og sjelags-skap, og skipaði þeim allt Ísland til stjórnar undir hans valdi. Þó að nú reyndar megi sjá af brjefi Þorvarðar til Magnús konungs 1277, er hann segir: „á þingi voru í sumar rjedu þeir Rafn og byskup“, að grunn hafi verið vináttan milli þeirra Rafns og Þorvarðar, því byskup var um það leyti hinn mesti óvinur Þorvarðar, þá hjelzt þó góður friður í landinu, og á þessum árum ber ekki neitt á, að frekari heimtur hafi verið gjörðar við landsmenn en lög stóðu til.

Eptir að konungaskiptin voru á orðin, og Jónsbók lögtekin, eins og sðar skal greint, hófst ágreiningur sá hinn mikli milli klerka og höfðingja í Noregi, er aptur kom á stað stadamála um á Íslandi. Í þessum málum áttu þeir Árni byskup og Rafn frá 1283, og spöruðu hvorugir alls konar brögð til að koma fram máli sínu, en á meðau leikmenn höfðu yfirhönd í Noregi varð Árni byskup að sveigja til. Þorvarður var alla þessa stund erlendis, og kemur hann því ekkert við stadamál meðan að þau eru áköfust. 1286 kom út Guðmundur prestur Hallsson með konungsbrjef, er stefndi sólki af Íslandi til leiðangurs, og skyldu 40 fara úr hverjum fjórðungi, og sluttu Árni byskup þetta mál með Guðmundi, til þess að ávinna sjer með því hylli konungs, en Rafn tók því

máli seinlega, og varð því ekki af utanferð landsmanna. Annað sumar eptir komu þeir út með konungserindum: Ólafur stallari Ragnheiðarson og Sighvatur Hálfðánarson, og dró Ólafur meir taum Árna byskups á þingi um staðamál, en Rafns, lauk svo, að þeir skyldu báðir utan fara, byskup og Rafn, og bera málin undir konungs dóm og erkibyskups; fóru þeir síðan utan, og andaðist Rafn (1289) áður þeim málum væri lokið. Eptir andlát Rafns tóku leikmenn að biðja hvervetna ósigur fyrir klerkum í staðamálum, enda er svo að sjá, sem Þorvarður Þórarinsson, er þá var rík-astur eptir Rafn, hafi ekki neitt gengið í mállið. Og að síðustu lyktuðu þau með brjefi konungs 2. maí 1297, er ákvað, að þær jarðir í Skálholts byskupsdæmi, sem kirkjur eiga allar, skuli vera undir byskups forræði, en þær sem leikmenn eigi hálfar eður meir, skuli leikmenn halda, með þvíðfukum kennimannaskyldum, sem sá hafði fyrir skilið, er gaf, en lúka af ekki framar.

Þorvarður Þórarinsson andaðist 1295. Eptir lát þeirra Rafns er ekki fyrst um sinn getið, að konungur hafi sett neina höfðingja einn eður fleiri yfir landið; reyndar segja annálar, að Guðmundi nokkrum skáldstikli hafi verið skipaður Norðlendingafjórðungur 1296, en bæði stendur það í fáum annálum, og hans er hvergi annarstaðar getið, svo að ætlandi er, ef til vill, að hann hafi verið Norðmaður, en haldizt ekki við á Íslandi. Nokkur ár eptir 1300 rak norskur vildarmaður, Álfur úr Króki, konungserindi á Íslandi, og fór með margar fátækrar beiðslur, en landsmenn gjörðu í síðasta skipti aðsúg að honum, svo að hann varð ókvæða fyrir hræðslu sakir og dó skömmu síðar, en landsmenn rituðu móti boðskap hans hið næsta sumar. Eptir það voru hinir æðstu höfðingjar á landi optast Íslendingar, meðan Ísland var í sambandi við Noreg einan.

50. Gamli sáttmáli.

Þó að Íslendingar, eins og áður er getið, gengju til hlýðni við Hákon konung, og sværu honum skatt á alþingi 1262 fyrir flutning Hallvarðar og flestra íslenzkra höfðingja, gáfu þeir sig þó ekki upp eins og hertekin þjóð, heldur gjörðu þann sáttmála við konung, að þeir skyldu sýna honum hlýðni og greiða honum skatt, ef að hann hjeldi þá skilmála, sem játað var móti skattinum. Sáttmállinn og skilmálar þessir eru þannig:

„Í nafni föður og sonar og heilags anda var þetta játað og samþykkt af öllum almuða á Íslandi með lófataki:

Vjer bjóðum virðuglegum herra Hákonu konungi hinum kórónaða vora þjónustu, undir þá grein laganna, sem samþykkt er milli konungdómsins og þegnanna, er landið byggja. Í fyrstu grein, að vjer viljum gjalda konungi skatt, og þingsfararkaup sem lögbók vottar, og alla þegnskyldu, svo framt sem haldið er við oss það móti var játað skattinum:

1. að utanstefningar skyldum vjer engar hafa, utan þeir menn sem dæmdir verða af vorum mönnum á alþingi burt af landinu.

2. að íslenzkir sjeu lögmenn og sýslumenn hjer á landinu, af þeirra sett sem að fornu hafa goðorðin upp gefið.

3. að sex hafskip gangi til landsins á hverju ári forfallalaust.

4. Erfðir skulu upp gefast fyrir íslenzkum mönnum í Noregi, hversu lengi sem staðið hafa, þegar er rjettir arfar koma til eður þeirra umboðsmaður.

5. landaurar skulu og upp gefast.

6. skulu slíkan rjett íslenzkir menn hafa í Noregi, sem þeir hafa beztan haft.

7. að konungur láti oss ná friði og íslenzkum lögum, eptir því sem lögbók vor vottar, og hann hefur boðið í sínum brjefum, sem guð gefur honum framast vit til.

8. jarl viljum vjer hafa yfir oss, meðan hann heldur trúnað við yður en frið við oss.

Halda skulum vjer og vorir arfar allan trúnað við yður, meðan þjer og yðrir arfar haldið trúnað við oss og þessar sáttar-gjörðir, en lausir ef rofin verður af yðvarri hálfu að beztu manna yfirsýn¹⁾.

Þetta er nú samningur sá, er Íslendingar gjörðu við Noregs-konung, og ætla jeg eflaust að hann sje gjörður 1262, og sje hinn sami, sem um er getið í Hákonarsögu, 311. kapítula. Það er margt, er mælir fram með því, að þetta sje hinn upphaflegi samningur; fyrst, að Íslendingar kveða svo að orði: að þeir bjóða Hákonu konungi hlyðni sína og þjónustu, því árið eptir fór hann vestur um haf og andaðist í þeirri ferð. Annað, sem sýnir að samningur þessi er gjörður á hinum fyrstu árum eptir að samband hófst við Noreg, er skilmáli sá, er Íslendingar gjöra, að þeir vilji hafa jarl yfir sjer, því auðsætt er, að sá skilmáli er gjörður með ráði og framkvæmd Gissurar jarls, á meðan styrkur hans

¹⁾ Løysamling for Island, I. b., 11. bls.

var sem mestur, því hann hefur álitð, eins og líklega rjett hefur verið, að landinu væri það hollast, að einn maður væri skipaður yfir landið með þeirri nafnbót, er veitti þau völd, að ekkert væri æðra nema konungur sjálfur, viðlíka og voru Orkneyja jarlar, og Hallvarður hefur gengið að þessum kosti eins og öðru, af því að tvísýnt var að konungsmál hefðu fengið framgang á alþingi, ef hann hefði ekki slakað svo mikið til við jarl og aðra höfðingja, að þeir hafa haldið að konungsvaldið yrði þeim ljettara en síðan reyndist.

Í sáttmálanum stendur, að Íslendingar skuldbinda sig til að gjalda konungi skatt, og þingfararkaup sem lögbók vottar. Íslendingar höfðu um langan aldur greitt þingfararkaup, og er tilgreint í Grágás hverjir það skuli gjalda, en ekki hve mikið það skuli vera, enda þykir mjer líklegt að það hafi verið misjafnt, eptir því hve marga menn goðarnir kvöddu til þingreiðar. Íslendingar játuðu nú konungi þessu þingfararkaupi, eins og líklegt var, því þegar konungur skipaði þinginu þá var allsanngjarnlegt að hann tæki þingfararkaupin, og gyldi þar af þeim, er hann kvaddi til þings, og sýslumönnum sínum, en mjög ósýnt þykir mjer, að skatturinn, sem til konungs fór, hafi í fyrstu verið annað en afgangur af þingfararkaupum, og að minnsta kosti var þessi skattgreiðslan landsmönnum hentugust. Það er margt, er bendir til þess, að skatturinn hafi í fyrstu verið ákveðinn, bæði það, að þess er ekki getið neitt í Járnsöðu hvað mikill hann skuli vera, og þó að í Jónsbók sje ákveðið, að skattur og þingfararkaup sje í allt 20 álnir, og skuli konungur taka helming en sýslumaður helming, þá þykir mjer ósýnt, að skatturinn hafi þá undir eins verið greiddur samkvæmt lögbók, því í annálum stendur 1306, að Ívar Hólmur kom út með konungsbrjef, er skipuðu að sýslumenn skyldu hafa hálfan vísaeyri, eða 10 álnir, en áður höfðu þeir ekki nema 5; því annaðhvort hefur ekki þeirri skipun lögbókar verið hlýtt, er haud að sýslumenn skyldu hafa 10 álnir, sem þó er líklegt, eða skatturinn hefur verið minni en lögbók ákveður. Þegar bændur ætluðu að leysa Gissur jarl undan kröfum konungs með því, að gjalda konungi í einu fje fyrir allt tilkall, er konungur þættist eiga á hendur honum, sagði Hallvarður, að konungur vildi hafa hlýðni af bændum og „slíkan skatt af landi, sem þeim yrði sízt afarkostur í að gjalda“ (Sturl. III 319), eða eptir Hákonarsögu: „slíkan skatt, sem þeir yrðu ásáttir“. Í samningunum

stendur, einsog áður er sagt, ekkert um, hve mikill skatturinn skuli vera, og í hinni fyrstu lögbók, er kom á Ísland eptir að landið var komið undir konung, er ekkert talað um skatt til konungs, en þar er að eins til tekið, að þeir, sem valdsmenn nefna til alþingisreiðar, skuli taka kostnað sinn af þingfararkaupum. Mjer þykir því auðsætt, að breytingin hafi einungis verið sú í fyrstu, að umboðsmenn konungs hafa heimt þingfararkaup, eins og áður var greitt og goldið þar af þeim, er þeir kvöddu til þings, haft sjálfir nokkuð af afganginum en konungur nokkuð, þangað til skattgjaldið var nákvæmar ákveðið í Jónsbók, og í brjefum þeim er Ívar fór með 1306.

Rjettindi þau sem Íslendingar áskildu sjer í samningi þessum eru mjög mikilvæg:

1. áskilja þeir sjer, að þeir skuli ekki hafa neinar utanstefningar, utan þeir menn sem þeir sjálfir dæmi burt af landinu á alþingi; það er með öðrum orðum, að þeir áskilja sjer æðsta dómsvald, svo að konungur geti ekki stefnt neinum af landinu fyrir sinn dóm eða höfðingja sinna utan vilja landsmanna.

2. Hin önnur grein, er miðar til að halda hjerðastjórninni í ættum hinna fornu höfðingja, er og mikils verð, enda var þess von, að höfðingjarnir reyndu til að halda nokkru af hinu forna valdi sínu, og hefði það haldizt, er áskilið var um þetta, mundi stjórn landsins hafa orðið ólíkt farsælli fyrir land og lýð. Eigi var það heldur miður árfæandi, að lögmennirnir væru íslenzkir, eins og líka var eðlilegast, þegar alþingi átti að hafa æðsta dómsvaldið.

Þegar alþingi gekk að samningi þessum, batt það sig og landsmenn í trúnaði við Noregskonung, en þó tók það beinlínis fram, að samningurinn væri gjörður eptir frjálsu samkomulagi, og að Íslendingar skyldu lausir, ef sáttmáliinn væri rofinn af konungs hendi að beztu manna yfirsýn. En þó að þeir hjeldu nú að sjer mundi borgið með þessum skilmála, þá reyndist hann þó, eins og við var að búast, mjög ónógur til þess að tryggja frelsi Íslendinga, því hvorki var til tekið hverjir þessir beztu menn væru, er skyldu hafa dómsorð í ágreiníngum milli konungdómsins og þjóðarinnar, og ekki heldur ákveðið, hvar slíkt mál skyldu útkljáð. Íslendingar hafa að líkindum ætlazt til, að hinir beztu menn sjálfra þeirra á alþingi skyldu kveða upp, hvort samningurinn væri haldinn eða ekki, en þeir hefði mátt hugsa, eins og

líka varð, að þetta skilyrði mundi ekki koma þeim að miklu liði, þegar konungsvaldið tæki að gjörast ríkara á landinu, enda mátti þýða skilyrðið þannig, að Norðmanna höfðingjar skyldu meðfram dæma milli konungs og Íslendinga, og mundu þeir ætíð draga fram konungsmál.

51. Lögleiðing Jónsbókar.

Alla stund meðan Magnús konungur lifði hjeldu Íslendingar að mestu rjettindum þeim, er ákveðin voru í gamla sáttmála, enda hefur Magnús konungur án efa verið mjög ástsæll af Íslendingum, og þess vegna hefur það verið, eptir brjefi því til Íslendinga, sem er inngangur Jónsbókar, að höfðingjar hafa falið konungi á hendur að bæta lögbók þeirra; en auðsjeð er það, að konungur hefur ráðgast um við Íslendinga þá er voru við, og er allfísklegt að utanferð þeirra Rafns, Sturlu og Þorvarðar Þórarínssonar, 1277, hafi verið til þess að vera ráðaneyti konungs, er skipa skyldi nýja lögbók, og að hún hafi verið í gjörð þangað til Magnús konungur andaðist 1280.

Eptir að Magnús konungur Hákonarson var andaður, og Eiríkur sonur hans, er síðar var kallaður prestahatari, var kominn til ríkis, voru þeir sendir til Íslands: Loðinn leppur, norskur vildarmaður, og Jón lögmaður Einarsson, með hina nýju lögbók, er Magnús konungur hafði gjöra látið, og fóru þeir þingum um land um haustið, og ljettu sverja Eiríki konungi land og þegna hvar sem þeir fóru. Næsta sumar á alþingi, þegar lögleiða skyldi lögbók, ber fyrst verulega á því, hversu ríkt konungsvaldið var orðið. Því þó að Íslendingar hafi án efa verið teknir til ráðagjörðar af Magnúsi konungi, og þó að landsmenn hefðu skilmála-laust falið honum á hendur endurbót hennar, var þó allmart í henni er mönnum líkaði ekki, þegar þeir tóku að kynna sjer bókina um veturinn, og höfðu því klerkar, handgengnir menn og bændur komið sjer saman um að lögleiða ekki þær greinir í bókinni, er þóttu vera of frekar og miða til að hnekkja frelsi landsmanna, og var Árni byskup og Rafn í broddi fylkingar. Árni byskup hafði, eptir að Jón erkibyskup dæmdi staði af leikmönnum undir klerka 1273, á marga vegu aukið vald kennidómsins, einkum eptir að hann hafði fengið kristinnrjett sinn hinn nýja lögtekinn 1276, en í lögbók voru margar greinir, er skipuðu þeim málum undir konung, er Jón erkibyskup, og Árni byskup eptir boði hans, þóttust

hafa vald yfir. Þegar menn báru fram í lögrjettu greinir þær, er hverjir um sig höfðu gjört móti lögbókinni, gjörði Loðinn, er verið hafði í mörgum sendiferðum fyrir konuug til útlanda, og var því hinn stærsti og djarfasti, sig hinn reiðasta, að búkarlar gjörðu sig svo digra, að þeir hugðu að skipa lögum í landi, þeim er konungur átti einn saman að ráða, og krafði að menn játuðu allri lögbókinni greinarlaust; og þegar hverjir svöruðu fyrir sig, að þeir mundu eigi gjöra það, að tapa svo frelsi landsins, svaraði Loðinn, að þeir ættu fyrst að játa bókinni og biðja síðan konunginn og ráð hans miskunnar um þá hluti, er nauðsyn þætti til standa; eptir það lét hann lesa konungsbrjef, er bauð að láta lögleiða bókina, og kvað þá reiði mundu sæta er öðru vísi gjörðu. Þótt að nú Loðinn beitti þessum ofsa, hafði hann þó að svo miklu leyti rjett fyrir sjer, að þegar landsmenn höfðu gefið bók í konungsvald, þá voru þeir líka skyldir að taka þau lög, er konungur vildi skipa, og hafa því handgengnir menn fylgt honum, svo að það, þrátt fyrir mótmæli byskups og bænda, varð sá endir á umræðunum að bókin var öll lögtekin, nema þeir kapitular sem handgengnir menn vildu að stæðu til úrskurðar konungs og erkibyskups; Árni byskup og 9 af hans mönnum stóðu þó enn á móti þegar þingi var slitið, en þó varð það að lyktum fyrir ógnanir Loðins, er stefndi þessum 9 mönnum utan undir konungsdóm, og fyrir milligöngu handgenginna manna, einkum Rafns og Jóns lögmanns, að þeir sættust Loðinn og byskup, slökuðu hvorirtveggja nokkuð til um þær greinir er milli voru, en lítið var tekið til greina af því er bændur höfðu beiðzt.

52. Alþingi.

Það er auðsjeð á gamla sáttmála, þó að hann sje að mörgu leyti heldur ónákvæmur, og sum áriðandi atríði í honum ekki tekin nógu skýrt fram, að bæði landsmenn og Hallvarður hafa gjört sjer allt far um að draga fram sinn hlut, og hefur, ef til vill, þessi keppni beggja málspartanna valdið því, að skilmálinn varð þannig óskýr. Það mátti því búast við, að konungar reyndu til að auka þar vald sitt, að minnsta kosti á allan löglegan hátt. Þegar að konungur var búinn að fá í sitt vald hjerumbil öll yfirráð þau er goðarnir höfðu haft, var ekki við því að búast, að nokkur einstakur höfðingi vildi gangast í mót konungs málum, þar eð höfðingjarnir höfðu völd sín og virðingar af konungi; en það var al-

þingi, er áður hafði haft hið æðsta löggjafar- og dómavald, sem einkum var fært um að vernda rjettindi landsins. Noregskonungar sáu það snemma, að alþingi mundi einkum verða sjer erfitt fyrir, og notuðu því hið fyrsta tækifæri, er þeir gátu fengið, til að rýra vald þess. Það sem einkum studdi að því, að koma fram þessari ætlun Noregskonunga, var það, er konungar skipuðu ný lög í landinu; því þó þeir fengju samþykki alþingis til þessa, þá var þó breytt skipulagi þingsins á þann hátt í lögunum, að það varð ekki eins fjölskipað, og hafði því minna álit á sjer, en áður hafði verið. Í Járnsöðu, sem fyrst var lögleidd á Íslandi, eins og áður er getið, var ákveðið, hversu marga skyldi kveðja til alþingis úr hverju þingi, og voru það alls 140, og skyldi valdsmaður konungs nefna þá til þingreiðar. Þó virðist nú, að konungi hafi enn þótt þingið of fjölskipað, því í Jónsbók er tala þingmanna minnkuð hart nær um helming, og skyldu þeir eptir henni vera 84, og var ákveðið eins og áður, að valdsmaður skyldi nefna þá og hve mikil laun þeir skyldu hafa.

Þó að nú reyndar megi sjá það á mörgu, að áhuga landsmanna á þinginu hafi farið mjög hnignandi, og það jafnvel svo, að landsmenn hætta um tíma að halda alþingi, rúmum 20 árum eptir lögleiðing Jónsbókar, og fara að taka upp sjórðungsþing, þangað til konungur skipar þeim að taka upp alþingi aptur, þá varð þó sú raun á, að það var alþingi, sem gekk einlægt bezt fram að halda uppi frelsi og rjettindum landsins.

Þegar að Magnús konungur lagabætur, skömmu eptir að hann kom til ríkis, sendi Járnsöðu til Íslands, til þess að hún væri leidd þar í lög, þer undir eins á því, að mótbárur alþingis tálma að öllu leyti lögleiðslu hennar, þangað til hún var lögtekin endurbætt á alþingi 1272, og það fyrir fylgi landsmanna sjálfra. Eins var um Jónsbók, og það þó að landsmenn hefðu gefið Magnúsi konungi vald til þess að semja hana, að hún ekki sjekk neitt lagagildi fyr en hún var viðtekin á alþingi, svo að af slíku má sjá, að alþingi átti fulla hlutdeild í löggjafarvaldinu með konungi um allan þenna tíma. Þegar Hákon konungur Magnússon seinna (1301) ætlaði að reyna að setja þar norræna lögmenn, eins og áður er getið, snjerist alþingi þegar móti því, og sendi umkvartanir sínar og þjóðarinnar til konungs bæði um það mál og annað, er því þótti vera vanefnt af skilmálunum í gamla sáttmála, og virðist að konungur hafi tekið þær til greina, því

ekki er síðan getið norrænna lögmanna. Eins gekk það þegar Norðmenn sendu Gunnar ráðsvein til Íslands eptir dauða Hákonar konungs (1319), til þess að fá Íslendinga til að játa Magnúsi dóttursyni hans Eiríkssyni hlýðni, að alþing kvað landsmenn ekki mundu sverja honum trúnað, nema hið norska ríkisráð sæi ráð fyrir, að þeir fengju allt það er þeir þá kröfðust eptir gamla sáttmála, og þegar annálar segja, að Ketill hafi farið með konungs boðskap um Ísland árið eptir, og að Magnúsi konungi Eiríkssyni hafi þá verið svarið land og þegnar, þá er sjálfsagt, að það hefur verið fyrir þá sök, að landsmenn hafa þá fengið þau úrslit sinna mála, er þeim hugnaðist.

Þannig var þá sú stjórnarbreyting komin á á Íslandi, að hið gamla þjóðveldi var liðið undir lok, og Íslendingar höfðu sjálfviljuglega gefið sig undir vald Noregskonunga, er forfedur þeirra höfðu flúið undan, þegar þeir byggðu Ísland, og eins og sjálfstjórnin hafði skapað þar slíka menntun, að ekkert land, er Norðmanna þjóðir þá byggðu, gat komið til jafns við Ísland, eins hefur hið ofsterka útlenda vald, er síðan smámsaman hefur dregið til sín alla stjórn yfir málum Íslands, fremur en allt annað tálmað framskr þess, og leiðir af þessu, að Íslendingar eiga sífellt og af allhuga að keppast eptir, að fá sem mestan þátt í stjórn sinni, og að þeir mega aldrei gleyma því, að þeir eiga enn þann dag í dag fulla heimting allra þeirra rjettinda, er þeir áskildu sjer þegar landið kom undir konungsvald.

RITGJÖRD JÓNS GIZURARSONAR UM SIDASKIPTA TÍMANA,

MED FORMÁLA OG ATHUGAGREINUM

eptir

Jón Sigurðsson.

Í FORMÁLANUM fyrir Biskupa-annálum Jóns Egilssonar gat eg þess, að ein af hinum elztu ritgjörðum um þá viðburði, sem fylgðu siðaskiptunum á Íslandi, væri enn til, og væri samín af Jóni Gizurarsyni á Núpi í Dýrafirði. Þessi ritgjörð er að vísu ekki eins merkileg einsog annálarnir, en þó eru þar í mörg þau atriði, sem eptirtektar eru verð, og sum, sem vert er að bera saman við frásagnir annara frá þessum tímum. Það sýnist því ekki óálhlyðilegt, að ritgjörð þessi fylgi hér ekki langt á eptir annálunum, sem eiga svo mart skylt við hana.

Björn á Skarðsá segir allnákvæmt frá handtöku Ögmundar biskups, sem hann heimfærir til ársins 1542, en sem í raun rættir varð árinu áður; þar sem Björn endar þessa frásögu, segir hann (Annálar Björns á Skarðsá. Hrapsey 1774. 4to. I, 130): „Hefir þessháttar frásögn látið uppskrifa sálugi herra Oddur Einarsson eptir Egli nokkrum, ráðvöndum, skýrum og skilvísnum manni, sem hefir verið vel til aldurs kominn þegar þetta hefir til borið.“ — Finnur biskup Jónsson heldur, að þar muni Björn á Skarðsá hafa sæð eða haft fyrir sér einhverjar greinir, sem Egill Ólafsson (ætti að vera: Egill Einarsson Ólafssonar), faðir þeirra Egilssona, hafi eptir sig látið, og sem hann segir sè til í safni Árna Magnússonar Nr. 215 í arkabroti, þó að ónefndu nafni höfundarins („hic sine dubio sermo est de excerptis Egilli filii Olai, patris Egillidarum, qvæ excerpta sine auctoris nomine adhuc in bibliotheca Magnæana existunt Nr. 215 in Fol.” Finn. Joh. Hist. Eccl. Island. III, 202 not. a). — Þess er til getið í formála fyrir annálum Jóns Egilssonar (bls. 26—27), hvernig á þessu muni standa, og að Björn hafi farið fedgavillt á síra Jóni Egilssyni og föður hans, eptir minni sínu; en eg get nú glögglega rakið hvernig á þessu stendur, og að hverju leyti það sè rætt sem þeir segja frá: Björn á Skarðsá og Finnur biskup.

Oddur biskup Einarsson í Skálholti hefir, eins og kunnugt er, látið rita mart um sína daga, og ritað sjálfur, þó mart af því sè nú undir lok liðið. Mest af því sem þá var samið, og snerti Ísland, var annaðhvort guðfræðisrit eða sagnarit, og var það eins og vonlegt var, eptir því sem á stóð á Íslandi, að sagnir um biskupana yrði aðalefni í öllum sagnaritum. Meðal þess sem eptir or af ritum þeim, sem samín hafa verið í tíð Odds biskups, er stutt frásögn um nokkra Skálholts biskupa fyrir og eptir siðaskiptin, sem er til á nokkrum blöðum í safni Árna Magnússonar á sívala turni í Kaupmannahöfn, Nr. 236 í 4to, og er kölluð þar: „um biskup Stephán, biskup Ögmund, atrekandann um siðaskiptin og aðtektir í Viðey, Gizur biskup, Martein biskup etc.“ — Í ritlíngi þessum hittist ýmislegt, sem sýnir hvenær og hvernig hann er tilkominn, og eru einkanlega tvær klausur, sem hér skal geta; önnur er þar sem sagt er frá alþingisreið biskupanna Ögmundar og Jóns Arasonar, og bruna dómkirkjunar í Skálholti; þar er þessu við bætt (I, 6): „ero nú 66 ár síðan anno¹ því sá Egill sem eg skrifaði þetta eptir var þá fjöggra vetra, en nú 70“. — Á öðrum stað, þar sem nefnd er utanferð Gizurar til biskupsvígslu og áhlaupið á Viðeyjar klaustur (I, 9), er þessu viðbætt: „var Egill þá 17 vetra, en stendur nú á LXX: 1593“. Þar er ekki efi á, að þessi Egill sè sá hinn sami sem Björn á Skarðsá nefnir, og þegar tímatalið er borið saman við það sem síra Jón Egilsson segir frá í biskupa-annálum, þá er auðsætt, að þessi Egill muni vera hinn sami Egill á Snorrastöðum, sem var faðir síra Jóns, og hann segir sè fæddur 1523 (sbr. bls. 68). Það er þessvegna líklegt, að afskriftir af ritlíngi þessum hafi borizt út, og hafi Björn á Skarðsá þekkt einhverja þeirra, og haft hliðsjón af henni að nokkru leyti í frásögn sinni frá siðaskiptunum á Íslandi.

Finnur biskup hefir þekkt ritgjörð þá sem enn er til í Nr. 215 í arkarbroti í safni Árna Magnússonar, og fundið þar í mart það sem kemur saman við það rit er Björn á Skarðsá eignar Egli á Snorrastöðum; því hefir hann haldið, að hvorttveggja væri sama ritgjörðin, en þegar hvorttveggja er borið saman, þá sjáum vèr að þessi ritgjörð hefir tekið alla hina fyrri, nema sleppt því sem lýsir höfundinum eða sýnir hvar og hvenær ritgjörðin sè samín, og breytt einstaka orðum og atvikum; eru sumar af þeim breyt-

¹) í handritinu hefir verið skilin eptir eyða fyrir ártalinu.

íngum viljandi gjörðar, en sumar óvart, og eru það ritvillur eða lestrarvillur; sumstaðar er óvart haldið ýmsu, sem átti við í gömlu ritgjörðinni en ekki þessari¹. Þaðauki er bætt miklu inni, og fyrir þetta hvorttveggja er sú ritgjörð tekin hér sem aðalritgjörðin, en af hinni, sem er frá 1593, þótti mér einungis þurfa að taka orðamun, þángað til ef ritgjörð þessi kynni að verða prentuð eins og hún er, annaðhvort ein sér, eða með öðrum ritgjörðum frá tíð Odds biskups, sem enn eru til.

Ritgjörð þessi sýnir sjálf bæði hver hana hefir samið, og hvenær hërumbil hún sè rituð. Höfundurinn nefnir sig sjálfur með þessum orðum (II, 3): „Gizur Þorláksson (Einarssonar, bróður Gizurar biskups) . . . giptist Ragneiði, dóttur Páls Jónssonar á Reykhólum; þau áttu nokkur börn saman, hver úng sáluðust, utan Jón Gizursson, sem þetta hefir upp skrifað, eptir því sem hann hefir getað því saman safnað eptir gamalla manna skrifi og frásögn“. Það er því auðsætt, að höfundur ritgjörðarinnar er Jón Gizurarson á Núpi í Dýrafirði, sonur Gizurar Þorlákssonar á Núpi og Ragneiðar, dóttur Staðarhóls-Páls og Helgu Aradóttur lögmanns, Jónssonar biskups, Arasonar. Hönd Jóns Gizurarsonar á Núpi er einnig kunnug, því hann hefir ritað mörg handrit í safni Árna Magnússonar, og er þar af auðsætt, að handritið 215 í arkarbroti er með hans hendi, svo að vèr höfum sjálft frumrit ritgjörðarinnar.

Þá er að geta þeirra atriða, sem sýna hvenær ritgjörð þessi muni vera samín. Höfundurinn nefnir á þrem stöðum (II, 2; II, 20 og III, 2) Jón „heitinn“ Magnússon eldra, og Ragneiði „heitina“ Eggertsdóttur. Seinast í ritgjörðinni segir hann sjálfur, að Ragneiður hafi andast 6. August 1643 (aðrir segja 1642). Jón Magnússon eldri andaðist, eptir því sem Björn á Skarðsá segir, 16. November 1641. Ritgjörðin er því án efa samín eptir 1643. — Aftur á öðrum stað telur hann ætt Daða í Snóksdal, og segir þar (II, 20): „Þórunni Hannesdóttur á Gísli Björnsson“, og „Steinunni á Árni Gíslason á Ytrahólmi“. Nú vita menn af ættatölubókum, að Þórunn andaðist 1646, og Árni á Ytrahólmi 1656. Þar af má ráða, að ritgjörðin er skrásett meðan Þórunn var á

¹) t. d. I, 10: Jón Björnsson, faðir Ólafs, sem nú (1593) er á Felli; á sumum stöðum stendur „hér“ þ. e. í Skálholti, eptir gömlu ritgjörðinni, en sumstaðar er því breytt.

lífi, eða ekki seinna en 1646. Á einum stað nefnir höfundurinn (II, 3) „síra Bjarna, sem hðlt Selárdal“; af því má ráða, að síra Bjarni sá hafi verið annaðhvort andaður, eða frá Selárdal, þegar ritgjörðin var samín, en vðr vitum ekki greinilegar um þenna síra Bjarna, en að hann hafi verið á lífi 1635, eða jafnvel þar eptir. Þetta ber því að sama brunni, að ritgjörðin muni vera samín 1644 eða 1645.

Eg hefi skipt ritgjörðinni í þrjá kafla, og kemur það af þeim rökum, að mðr virðist nokkur munur á þeim sín á milli. Fyrsti kaflinn, um Stephán biskup og Ögmund, og um hina fornu höfudsmenn, nær að eins um katólsku öldina, og endar með nokkru yfirliti yfir gömlu síðina. Þessi kaflí er því einskonar heild sðrf-lagi, og er mestallur tekinn eptir ritgjörðinni frá 1593, nema frásöguin um viðureign Bjarnar Guðnasonar og Ögmundar (rètt-ara: Stepháns) biskups, sem mun vera tekin eptir sögusögn.

Annar kaflinn skilur sig frá þeim fyrsta með því, að þar segir mest frá þeim biskupum sem fylgðu nýja síðnum: Gizuri biskupi og Marteini biskupi, og frá Daða bónda í Snóksdal. Við endann í þessum kafla hefir höfundurinn sett „Finis“, og hefir því einhverntíma ætlað að hætta þar. Þessi kaflí lýsir því sjálfur, að höfundurinn hefir haft fyrir sðr skrifuð skýrteini. Fyrst hefir hann skotið inn þenna kafla því, sem eptir var af ritgjörðinni frá 1593. Þar sem hann segir um Gizur biskup Einarsson (II, 4): að hann (Gizur) hafi „aldrei þegið svo lítið, að hann hafi það ei skrifað, og aldrei miðlað og losað svo litlu að hann skrifaði ekki“, þá ræð eg á þessum orðum, að höfundurinn hafi þar haft fyrir sðr brðfabók eptir Gizur sjálfan, því brðfabækur hans hafa án efa gengið til ættmanna hans og geymzt þar um lánan tíma. Ræfill af einni slíkri brðfabók hans er enn til í safni Árna, og afskript af henni, ekki nákvæm (A. Magn. 266. Fol.), sem þeir hafa notað seðgarnir, Finnur og Hannes biskupar, því svo er að sjá sem þeir hafi ekki þekkt frumritið; en þetta frumrit sjálft hafði Árni Magnússon fengið að láni frá síra Hannesi í Reykholti Halldórssyni, Jónssonar, Böðvarssonar, Jónssonar prófasts Einarssonar, brðður Gizurar biskups. Brðfabók þessi hefir inni að halda bæði brðf biskups og dagbækur og reiknínga hans um smátt og stórt, og er vonanda að ekki líði á laungu þar til hún verður prentuð og þar með frelsuð frá eyðileggfnngu, því hún er nú vðfa

fáin og ólæsileg fyrir elli sakir, sem von er, og verður hennar hver seinastur ef ekki verður um hana hirt.

Þriði kaflinn er svo sem viðbætur, mest um Eggert Hannesson og hans ætt, og hefir höfundurinn haft þar nokkur bréf fyrir sér, sem hann setur þar inn, en ættirnar hefir hann líklega munað. Þar sjá menn líka, á eyðunni fyrir nafni Þrúðar á Hlíðarenda, og fyrir nafni seinni konu Þorleifs sýslumanns, að höfundurinn hefir ekki áreiðanlega munað þau nöfn, af því að Þrúður var þá úng, og ekki gipt þegar hann ritaði, og Þorleifur ekki laungu giptur í annað sinn.

Um Jón Gizurarson á Núpi er það að segja, að hann var meðal helztu bænda á Vestfjörðum um fyrra hluta 17da aldar. Af hans, Þorlákur Einarsson, bróðir Gizurar biskups, átti Guðrúnu Hannesdóttur, systur Eggerts Hannessonar lögmanns, og Katrínar, sem Gizur biskup bróðir hans átti. Sú ætt var þá rískust á Vestfjörðum. Þorlákur fór vestur og settist að á Núpi í Dýrafirði, sem var eitt af höfuðbólum ættarinnar; hann hafði um tíma vesturhluta Ísafjarðar sýslu, og var talinn með helztu mönnum á Íslandi um sína daga; var hann einn af þeim, sem menn vildu kjósa til lögmanns þegar Þórður Guðmundsson varð. Sonur hans og Guðrúnar hét Gizur. Síðan andaðist Guðrún, og átti Þorlákur þareptir Vigdís, dóttur Þórolds á Hjalla í Ölfusi, Eyjólfssonar á Hjalla og Ásdísar, systur Ögmundar biskups. Þorlákur varð gamall maður og andaðist seinastur allra bræðra sinna hálfum mánuði fyrir sardaga 1596; var hann grafinn fyrir framan kirkjudyf á Núpi¹. Þá tók Gizur son hans við föðurleifð sinni; hann átti Ragneiði dóttur Staðarhóls-Páls og Helgu, dóttur Ara lögmanns Jónssonar biskups Arasonar, sem áður var getið, og var hún mesti kvennskörúngur; þau voru saman tólf ár, eða rúmlega það, og áttu tvo sonu, sem til aldurs komust, hét Jón hinn eldri, en Magnús hinn yngri. Veturinn eptir að Þorlákur dó, seint á þorra (1597), fór Gizur vestur í Arnarfjörð, og tveir menn með honum; en þegar þeir fóru norður aptur, yfir Rafnseyrarheiði, urðu þeir í snjóflóði, og létust þar allir; voru lík þeirra slutt undir Núp, og Gizur greptraður hjá föður sínum. Þá var Jón sonur þeirra 7 vetra eða 8, en Magnús tveim vetrum yngri. Sveinn Símonarson var þá prestur að Holti í Önundarfirði, merkilegur maður;

¹) Brynjólfur biskup í annálum Björns á Skarðsá, II, 12.

hann sagði Ragneiði fyrstur andlát Gizurar. Það er haft eptir Ragneiði, að hún hafi sagt við síra Svein: „fyrst þú hreldir mig, síra Sveinn, þá er þér skyldast að gleðja mig aptur!“, og það lét síra Sveinn ekki segja sér optar en einusinni, því hann var þá og ekkjumaður sjálfur; beiddi hann hennar nokkru síðar, og var brúðkaup þeirra á Núpi 14. Septembr. 1600, en frændi hennar Ari Magnússon í Ögri var giptingarmaður hennar. Síra Sveinn og Ragneiður áttu börn saman, og var elztur sona þeirra Gizur, sem varð prestur á Álptamýri 1628, og hefir ritað fornkvæðabók, sem enn er til¹, en yngstur Brynjólfur, sem síðan varð biskup í Skálholti; er mönnum kunnug sagan um forspá Ragneiðar, þegar hún átti tal við Odd biskup og hún gekk með Brynjólf, að „ann-
aðhvort mundi hann verða biskup eða meistari“.

Þar sem Jón Espólin telur þá bræður Jón Gizurarson og Magnús með merkismönnum vestra ár 1605 (Árb. v, 113), þá er það of snemma talið, því þá voru þeir börn að aldri. En skömmu síðar eða um það bil fóru þeir utan, og nam Jón gullsmíði en Magnús nam læknislist, eða varð barskeri, sem þá var kallað. — Ár 1614 voru þeir komnir út aptur, því það haust áttu þeir í máli við Jón Þorláksson, hálfbróður föður þeirra, útaf arfi, gekk um það sex manna dómur um haustið, 22. Septbr., á Mýrum, og var vísað til alþingis. Síðan fór Jón Gizurarson að búa á Núpi, ok skömmu síðar gekk hann að eiga þóru Ólafsdóttur Jónssonar frá Hjarðardal í Dýrafirði og Íngibjargar, dóttur Jóns prests Þorleifssonar officialis í Vatnsfirði. Þóra var ekkja eptir Björn Þorvaldsson, atgjörfismann mikinn, sem sagt er hafi dáið utanlands þegar hann ætlaði að koma skatti á Ísland. Kaupmáli Jóns Gizurarsonar og þóru gjörðist 8. sunnudag eptir Trinitatis 1616, og taldi Jón sér til kaupmála eitt hundrað hundraða og tuttugu hundruð. Magnús giptist fjórum árum síðar (27. August 1620), og bjó í Lokinhömrum í Arnarfirði; hann átti þorköttlu Snæbjarnardóttur, Torfasonar. Magnús var kallaðr „vitur maður, málsenjallur og skáld gott“².

Jón Gizurarson var í miklu vinfengi við Ara sýslumann Magnússon í Ögri, er þá var einn mestur höfðingi á Vestfjörðum; hafði

¹) í safni Árna Magnússonar Nr. 147, 8vo; sbr. „Íslensk fornkvæði“, útgg. Svend Grundtvig og Jón Sigurðsson. Kh. 1851. 12.

²) Torfi pr. Jónss. í Gaulverjabæ í annálum Björns á Skarðsa n, 14.

Ari hann opt fyrir umboðsmann sinn, og því er hann nefndur „umboðsmaður“ í bréfi 1619; 1636 og 1637 þíngaði hann í málum fyrir Ara. Hann varð og lögrættumaður, og hefi eg fyrst sæð hann nefndan í tvo dóma á alþingi 1628. Síðan mætti hann á þingi að öðru hverju, optast annaðhvort ár, og var stundum í dómum. 1639 fór hann af alþingi í Skálholt, og var þar 5. Juli við afhending stadarins og dómkirkjunnar í hönd Brynjólfs biskupi. 1645, 46 og 47 var hann á alþingi á hverju ári, og var þá ágreiningur milli hans og Brynjólfs biskups um arfaskipti eptir Ragneiði móður þeirra, útaf tilgjöf hennar; varð það loksins útkljáð á þriðja árinu svo, að eldri börnin (Jón og Magnús) skyldu halda tilgjafarjörðunum, en yngri börnin (Gizur og Brynjólfur) skyldu hafa jafngildi í annari hennar fasteign. Árið eptir, 1648, andaðist Jón Gizurarson á Núpi, nálægt sextugur að aldri; Magnús bróðir hans dó 1663.

Jón Gizurarson og Þóra áttu einn son, sem hét Torfi, hann lærði latínu í Skálholts skóla og fór síðan til Kaupmannahafnar 1642, þar var hann 4 ár og kom út síðan og varð konrektor í Skálholti 1 ár, síðan vígðist hann til kirkjuprests þar, og var hann þá 30 ára gamall. Árið sem faðir hans dó fékk hann Rafns-eyri í Arnarfirði, en fór þángað aldrei; fékk hann þá Gaulverjabæ og var þar prestur síðan til dauðadags (1689). Hann átti Sig-ríði, dóttur Halldórs lögmanns Ólafssonar, systur Margrëtar, sem Brynjólfur biskup átti. Síra Torfi erfði frænda sinn, Brynjólf biskup; og frá hans börnum hefir Árni Magnússon fengið sjölda handrita, bæði eptir Brynjólf biskup og Jón Gizurarson.

Síra Torfi í Gaulverjabæ hefir skrifað svo um föður sinn: „Af fyrgreindum Jóni Gizurarsyni mætti mart gott og merkiligt skrifa, og hér inn setja. Hafði hann í sínu úngdæmi siglt utan-lands, og þar vel forframazt í þýzku tungumáli, sem og einnig í hagleik, sèrdeilis uppá gullsmíði, hvaraf ennú til eru margar menjar og eptirleifar. Hann var og einnig svo mikill bókritari, að fáir (eru) hér á landi, sem samtíðis, eður um þessa daga, hafa svo mikið starfað í ritverki ok bókaskrifi. Hann skrifaði ei að eins heilar postillur og margar heilagar bækur og bæklinga, heldur og einnig þar að auki margar fornar fræðibækur af allrahanda landa og þjóða fornsögum og sögupáttum, landnámum og annálum, rímnaflokkum og ymsum kveðlingum, drápum og ljóðum, og öðru þessháttar, af hverju hann hefir eptir sig látið margar bæði inn-

bundnar og óinnbundnar bækur, og jafnvel heila og stóra folianta, svo til þessara hans menja er að leita svosem í annan fjölhæfan handraða um allt það, eður flest, sem maður girnist að heyra, eður skynja og merkja, um allrahandu fyrri manna háttalag, fornsíði, framkvæmdir og íþróttir”¹.

Innsigli Jóns Gizurarsonar er enn til, og læt eg hér fylgja uppdrætti af þeim tveimur, sem hann hefir haft á árunum 1619 til 1629, eptir uppdrætti í safni Árna Magnússonar.

1.

2.

Í báðum innsiglum er einkunn hans þrjú hjörtu og einhýrn-
ingur; í stöðara innsiglinu eru hjörtun sett ofan á skjöld, með
bundnu fángamarki (I. G.) innanf, en einhýrníngurinn er látinn
stökkva upp úr miðhjartanu; það sem stendur uppúr hjörtunum
til beggja hliða á að merkja loga. Á fyrra innsiglinu eru þau
ekki brennandi. Það er auðsætt, að einhýrníngurinn er tekinn
úr merki Hannesar Eggertssonar hirðstjóra, lángrafa Jóns Gizurar-
sonar, en hjörtun eru tekin eptir innsigli afa hans, Þorláks Einars-
sonar, sem hafði tvífstúngið hjarta í innsigli sínu. Bræð þau, sem
innsigli þessi eru frá, hefir Árni Magnússon haft handa á milli,
því hann hefir ritað þetta um þau með eigin hendi:

1. „Þetta innsigli Jóns Gissurarsonar hanger under satmála
Sæmundar Arnasonar og þeirra hiona Þorgautar Olafssonar og
Mareibil Jónsdottur, dat. að Myrum í Dyrafirði. 12. Júnii 1619.
kallast Jón Gissurson þar umboðsmaður. — Sama innsigle
hanger under giörninge Jóns og Magnuss Gissurssona, um skipte
á iörðum þeirra, Gnupe, Lokinhömrum, Hrafnabjörgum og Dalsdal,
Slettanese og Selvogum. Dat. Alftamyre Mariumesso síðari 1621.”

2. „Þetta innsigle Jóns Gissurarsonar er riett uppdreged epter því
sem hieek under giörninge Ara Magnussonar við Bryniolf Þorðarson
og Agnesu Torfadottur móður Brynjólfs, um Medaldal, dat. á Þing-
eyre 12. Augusti 1629. Var Jón Gissurson vottur að þeim giörninge”.

¹) Annálar Björns á Skarðsá II, 14-16, sbr. Espól. Árbækur V, 85-86.

Af Jóni Gizurarsyni eru komnar margar ættir á Íslandi, og má rekja til hans fjölda kynþátta, en hér rek eg að eins til sýnishorns frá fimm barnabörnum hans nokkra af þeim kynþáttum sem eru fjölmennastir og mest útbreiddir, og er þaðan hægt fyrir ættfrótt fólk og kunnugt að rekja miklu fleiri ættliði út í frá.

Ætt Jóns Gizurarsonar.

Jón Gizurarson á Núpi; k. Þóra Ólafsdóttir
† 1648.

Torfi pr. Jónsson í Gauhverjabæ; k. Sigrður Halldórsdóttir
† 1689. † 1684.

Þeirra börn: I. Jón; II. Sveinn; III. Ragneður; IV. Þórunn;
V. Þóra.
(og þarðauki: Halldór, Þorsteinn, Rannveig, Katrín).

I) Jón pr. Torfason á Breiðabólstað í Fljótshlíð; k. Sigrður Björnsd.
† 1716. frá Espihóli.

Björn Jónsson á Núpi í Dýrafirði; k. Guðrún Magnúsdóttir

Magnús Björnsson á Núpi. Sigrður Björnsdóttir; m. Guðmundur
Bárdarson í Arnardal.

Magnús Magnússon á Núpi; Kristján Guðmundsson í Vigur
k. Jósabeath Jónsd. dannebrogsm. † $21/10$ 1852
(og hans systkin).

Magnús Magnússon á Núpi
(og hans systkin).

II) Sveinn Torfason klausturhaldari á Múnkaþverá; k. Margrét Magnúsdóttir, systir Benedikts Bechs.
† 1725.

Þóra Sveinsdóttir; m. Hannes pr. Björnsson á Kvennabrekku.
† 1782.

Benedikt pr. Hannesson á Hamraendum; k. Þórunn Ólafsdóttir,
† 1816. fræg hannyrðakona.

Björn pr. Benediktsson í Hlitardal; k. Solveig Ásgrímsdóttir.
† 1828.

Benedikt pr. Björnsson á Fagranesi
(og hans systkin).

III) Ragneiður Torfadóttir; m. Jón Sigurðarson í Einarsnesi, sýslumaður, † 1718.
† 1712.

Jón Jónsson pr. í Stafholti
† 1740; k. Ragneiður Gíslad.
úr Máfahlöð, Jónssonar biskups
Vigfússonar.

Magnús Jónsson á Brennistöðum
f. 1695 † 1764; s. k. Þórunn
Árnadóttir.

Sigrður Jónsdóttir;
m. Bogi Benediktsson í Hraппsey.

Jón Jónsson á Móeiðarhvoli, sýslumaður,
† 1788; k. Sigrður Þorsteinsd. sýslum.
Magnússonar.

Páll pr. Magnússon á
Valhjófstað † 1788;
k. Sigrður Hjörleifs-
dóttir próf. Þórðars.

Kristín Bogadóttir;
m. Skúli Magnússon
sýslum. á Skarði (og
hennar systkin).

Jón Jónsson á Stóra-
Ármóti; k. Halla
Magnúsdóttir (og
hans systkin).

Guttormur pr. Pálsson
í Vallanesi; k. Margræt
Vigfúsdóttir (og
hans systkin).

IV) Þóra Torfadóttir; m. Einar pr. Einarsson í Görðum á Álptanesi
† 1690. † 1690.

Málfrður Einarsdóttir; m. Sigurður landskrifari og sýslum.
í Árnessýslu, Sigurðarson lög-
manns Björnssonar, f. 1679
† 1746.

Brynjólfrur Sigurðsson í Hjálmholti, sýslum. í Árnes sýslu,
† 1771; k. Ingibjörg Einarsdóttir.

Þóra Brynjólfsdóttir; s. m. Snorri
pr. Brynjólfsson í Heyðölum,
† 23/3 1851 (og hennar systkin).

Helga Brynjólfsdóttir; m. Björn
pr. Þorgrímsson á Setbergi
† 1832.

Sigurður landfógeti Thorgrim-
sen † 1832; k. Sigrður Jóns-
dóttir Víðalín (og hans
systkin).

V) Þórunn Torfadóttir; m. Högni pr. Ámundason í Eyvindarhólum
† 1707.

Þáll pr. Högnason á Valhjófstað, † 1738; k. Þóra Stephánsdóttir
pr. Ólafssonar, skáldsins, í Vallanesi.

Þórunn Pálsdóttir; m. Guðmundur pr. Pálsson á Kolfreyjustað,
† 1747.

Þórunn Guðmundsdóttir;
m. Pétur sýslumaður
Þorsteinsson.

Þáll pr. Guðmundsson á Kirkjubæ,
† 1782; k. Ingibjörg Jónsdóttir
prófasts frá Hólumum.

- 1) Guðmundur Pétursson, sýslum. í Krossavík, f. 1748 † 1811;
k. Þórunn Pálsdóttir; þeirra son Þáll sýslumaður († 1815), er
átti Malenu, dóttur Örms assistants og Sigríðar, systur Geirs
biskups Víðalíns; þeirra börn Þáll stúdent (og hans systkin).
- 2) Hólmsríður Pétursdóttir; m. Oddur Stephánsson yfirrættar-nót-
aríus, hálfbróðir Ólafs stiptamtmanns; þeirra börn: Pétur
Ottesen, sýslumaður í Mýra sýslu, k. Anna Stephánsdóttir Ske-
vings; og Sigríður, m. Björn Stephensen á Esjubergi (og
þeirra systkin).
- 3) Björg Pétursdóttir; s. m. Árni pr. Þorsteinsson á Kirkjubæ í
Túngu † 1829; þeirra börn: Stephán pr. Árnason á Valhjóf-
stað, f. 1785; k. Sigríður Vigfúsdóttir (og hans systkin).
- 4) Sigurður Pétursson sýslumaður, skáldið † 1827.

Þessi ritgjörð Jóns Gizurarsonar hefir farið miklu stærri manna
á milli en biskupa-annálar Jóns pr. Egilssonar, og hafa því fáir
þekkt hana, og enn síður notað. Harboe biskup hefir þó tekið
mart hëðan í ritgjörð sína „*Om Reformationen i Island*“, sem
prentuð er í elztu ritum hins danska vísinda félags (*Kjöbenhavn-
ske Selskabs Skrifter* V, 209—302 og VI, 1—100); er það ágæt
ritgjörð og lærdómsrík, sem von var að honum, en harla óvin-
veitt þeim katólsku biskupunum og ekki allskostar hlutdrægnis-
laus. Harboe nefnir Jón Gizurarson sem höfund ritgjörðar þess-
arar, og getur þess, að hann hafi verið frændi Gizurar biskups,
en annars virðist svo, sem hann hafi engin deili á honum vítað.
Finnur biskup nefnir að eins, að Jón Gizurarson, hálfbróðir Brynj-
ólfs biskups, hafi ritað, að þuríður, kona Sigvalda lánkalífs og

amma Gizurar biskups, hafi verið laundóttir Einars Þorleifssonar, en segir ekki hvar Jón hafi ritað þetta; þetta er og sagt hér í ritgjörðinni (II, 1 og 4), en að öðru leyti er svo að sjá, sem Finnur biskup hafi heimfært ritgjörð þessa til Egils bónda, föður Jóns pr. Egilssonar, eins og fyr var getið, eða að minnsta kosti haldið hún væri af þeim toga spunnin.

Þau handrit, sem eg hefi haft fyrir mér við prentun ritgjörðar þessarar, eru:

1. Handritið Nr. 215 í arkarbroti í safni Árna Magnússonar á sívala turni. Þar hefir Árni Magnússon ritað á miða, sem líndur er innan á fremra spjaldið, þetta:

„Um Stephán biskup

Augmund biskup og

Gissur biskup, *varia lectu digna*.

Item um Martein biskup og

Ættartala frá Eggert Eggertssyni.

Allt með hendi Jóns Gissurssonar, og tekið úr bók, er eg fékk af Þorláki sál. Þórðarsyni, *de quo libro alibi uberius dictum vide*“. Þessi bók er nú 46 blaðsfður í arkarbroti, og er frumrit höfundarins, svo því er fylgt hér að öllu leyti nema að stafsetningu til, og að því, að hér eru settar skiptingar í kafla og í kapitula, þeim til hægðaranka sem kynni skýrskota til þessarar ritgjörðar. — Þorlákur Þórðarson, sem fengið hefir Árna Magnússyni handrit þetta, er án efa Þorlákur sonur Þórðar biskups, skólameistari í Skálholti, hann andaðist 1697, 22 ára gamall (Espól. Árb. VIII, 58). Handrit þetta mun því vera komið upphaflega frá Brynjólfi biskupi, og hefir það verið sögusafn, sem Árni Magnússon hefir tekið í sundur í parta.

2. Handritið Nr. 216 í arkarbroti í safni Árna. Á miða, sem líndur er innan á fremra spjaldið, hefir Árni sjálfur ritað þetta:

„Um Stephán biskup

Augmund biskup og

Gissur biskup, *varia lectu digna*.

Item um Martein biskup og

ættartala frá Eggert Eggertssyni.

Allt með hendi síra Jóns Erlingssonar [rætt. Erlendssonar] og tekið úr bók frá Brimnessvöllum, er Margrèt Magnúsdóttir fékk af Sigurði Björnssyni lögmanni“. — Þetta handrit er á 97 blaðsfðum í arkarbroti, skrifað með hendi síra Jóns Erlendssonar í Villínga-

holti, sem mest skrifaði fyrir Brynjólf biskup Sveinsson. Það er skrifað með stórrí og skýrri settleturs hendi, án efa eptir handriti Jóns Gizurarsonar, en með nokkuð breytttri stafsetningu, og sumstaðar með nokkrum villum, því svo er að sjá, sem Jón prestur Erlendsson hafi ekki haft þann vana að lesa saman á eptir það sem hann ritaði. Á stöku stöðum hefir hann bætt inni þegjandi, einkum ættartölu, og sumstaðar er bætt við ymsu þesskonar með annari hendi, nokkru yngri, en þó frá 17. öld. Úr þessu handriti er hér færður til orðamunur, sem þó er ekki mikill. Enginn efi er á því, að handrit þetta er einnig í fyrstu komið frá Brynjólf biskupi, því Sigurður Björnsson lögmaður var fyrst þenari biskups um nokkur ár, áður hann varð landþingsskrifari, en Margrét, sem handritið fékk frá honum, var dóttir Magnúsar lögmanns Jónssonar, Magnússonar, Arasonar frá Ögri, Magnússonar. Margrétu átti Gísli Jónsson í Máfablöð, sonur Jóns biskups Vigfússonar, og var þeirra son Magnús amtmáður, og dóttir þeirra Guðrúður, er Finnur biskup átti. Frá Margrétu hefir Árni Magnússon fengið nokkrar merkilegar sögubækur, og úr einni þeirra hefir þetta verið tekið, því Árni hafði opt þann sið, að taka í sundur bækur þær, sem mart var á ósamkynja, og láta hvern part vera sem handrit sérslagi.

3. Handritið Nr. 236 í fjöggra blaða broti í safni Árna Magnússonar, sem er nú heilt safn, með ymsum höndum ritað og frá ymsum tímum. Eptir því sem talið er í registri Jóns Ólafssonar Grunnvísíngs er það kallað:

„Fasciculus adskiljanlegra documenta um biskupa íslenzka, þá síðustu *ante reformationem*, hvar í er nefnilega:

- 1) Um viðskipti herra Marteins og Biskups Jóns, og fleira um biskup Jón.
- 2) Um biskup Stephán, biskup Ögmund, atrekandann um siðaskiptin og aðtektir í Viðey, Gizur biskup, Martein biskup etc.
- 3) Historian um biskup Ögmund, item hans og Jóns Arasonar biskups viðskipti.
- 4) Kvæði um biskup Ögmund, byrjast: „Bragsmíð er mēr bágð að næra” *manu A. Magn.*
- 5) Ólafs Tumassonar vísur um biskup Jón, ortar 1594: „Margir hafa þá menta nægð”.
- 6) Vísukvæði um biskup Jón Arason: „Rögnis rósar minni”,

manu A. Magn. og tvö blöð um þá feðga og ættir frá þeim komnar, *manu eadem*.

- 7) Vísur Andress Magnússonar um heimreið Jóns biskups Arasonar í Skálholti: „Frétt hefi eg til fyrða” etc. *manu Arnæ Magnæi*.
- 8) Sakargiptir Christians skrifara til biskups Jóns og hans sona. 1550.
- 9) sömu sakargiptir, *aliter*.
- 10) *dissertatio* herra Gissurar *de imaginibus*, dat. 1547.
- 11) *Relatio* um biskup Jón Arason *manu Arnæ Magnæi*, skrifuð á aðra síðu, og
- 12) Fragment *vitæ Joannis Aronii episcopi Holensis, latine*.
- 13) Relation um biskup Jón með hendi síra Torfa í Bæ.
- 14) Framburður Daða Guðmundssonar um viðskipti sín og Jóns biskups Arasonar, *manu Arnæ Magnæi*.
- 15) Testament Daða er seinast”.

Á fremsta blaðinu í safni þessu hefir Árni Magnússon ritað: „Þetta innlagt er um biskupa íslenzka, þá síðustu *ante reformationem*. Eg hefi fengið það frá Bæ í Flóa og af þurði Sæmundsdóttur 1706”.

Það sem hér kemur við úr þessu safni eru Nr. 2 og 10, og mun það og hitt verða gefið út sérílagi, að eg vona, í „Safni” þessu, því þessir þættir eru allir merkilegir, hver í sinni röð. Þess var áður getið, að þátturinn Nr. 2 sè ritaður 1593, og að það sè hann sem Björn á Skarðsá hefir þekkt, og sagt að Oddur biskup Einarsson hafi látið skrifa upp eptir Egli á Snorrastöðum, syni síra Einars gamla Ólafssonar. Þessi þáttur er með hendi frá tímum Odds biskups, en þó ekki með hendi biskupsins sjálfs. Ef það væri rétt sem Björn á Skarðsá segir, að biskupinn hafi ekki sjálfur samið þennan ritling, heldur látið skrifa hann, þá gæti þetta verið frumritið sjálft, en það gæti og vel verið, að það væri samtíða uppskrift. Enginn efi er á því, að ritgjörð þessi er samin í Skálholti, því þar sem Skálholt er nefnt, eða talað um viðburði sem þar hafi orðið, þá er víða sagt „hér”, einkum í frásögninni um Gizur biskup og Martein. En aptur á móti held eg, að ritgjörðin sè ekki að öllu leyti samin eptir frásögnum Egils á Snorrastöðum, heldur að frásagnir hans sè einungis teknar til greina með öðrum, nema þar sem beint er skýrskotað til hans, sem þó er einkum í því tilliti, að miða við aldur hans viðburði þá sem

sagt er frá. Það sem mér einkum virðist vera til merkis um, að ekki sé fylgt Egli einum, er það, að hér er í ymsum atriðum sagt nokkuð öðruvísi frá, og sumt ítarlegar en í annálum Jóns prests Egilssonar, og er líklegt, að hann hafi fylgt sögum föður síns og afa, einsog hann sjálfur segir, og ekki vikið frá þeim; en það sem hér er sagt öðruvísi eða ítarlegar er líklega eptir öðrum, sem hafa heyrt söguna á annan hátt og sumt glöggvara (t. d. heiti skipánna í Viðey o. fl.). — En einkum er það atriði merkilegt, að ætt þeirra feðga, Egils og síra Jóns, er talin hér öðruvísi en í annálum síra Jóns Egilssonar, og þó svo kunnuglega, að menn mætti halda að hér væri réttara, þó það verði nú ekki sannad. Eptir því sem hér er talið er Hallbera Egilsdóttir, föðursystir Stepháns biskups, amma síra Einars Ólafssonar, en ekki móður hans, einsog síra Jón Egilsson telur. En það er ekki líklegt, að þeim feðgum Egli og síra Jóni hefði ekki komið saman um að telja ætt sína í svo nánum liðum, og það þegar svo stóð á, að síra Einar sjálfur lifði fram til 1580, eða þángaðtil Egill sonur hans var 57 ára, og síra Jón sonarsonur hans 32 ára; en það er ekki að efa, að síra Einar hlýtur að hafa munað rétt nafn móður sinnar og ekki villt á nöfnum móður sinnar og ömmu sinuar¹.

Ritgjörð sú, sem handritið 236 kallar „*Dissertatio* herra Gizurar *de imaginibus*, eða líkneskja-ritgjörð Gizurar biskups, samín 1547, er nú ekki á þessum stað í safninu finnanleg, og kynni vera, að hún hafi slæðzt hjá Harboe biskupi, þegar hann sneri henni á Dönsku og lét prenta hana í Ritum hins Danska vísindafélags (*Kjöbenh. Selsk. Skrifter* v, 293—298).

Þuríður Sæmundardóttir, sú er Árni Magnússon hefir fengið hjá þetta safn og mörg önnur handrit, var ekkja síra Halldórs í Gaulverjabæ, Torfasonar prófasts í Gaulverjabæ, Jónssonar, Gizurarsonar, sem áður er nefnt. Það er því enginn efi á, að handrit þetta er í upphafi frá Jóni Gizurarsyni sjálfum, og ef til vill það sama, sem hann hefir tekið eptir í ritgjörð sinni, eða handritið er komið frá Brynjólfi biskupi Sveinssyni.

¹) sbr. ættartölflu síra Jóns Egilssonar bls. 17.

RITGJÖRD JÓNS GIZURARSONAR.

I.

Um biskup Stephán.

1. Biskup Stephán Jónsson var son Jóns Egilssonar, sem lánga tíma var bryti í Skálholti, og með því hann var ekki viðförlur maður í fyrstunni, er eftir honum sagt, að einusinni þá hann kom að Álptavatni hafi hann spurt: hvort sjórinn mundi stærri, — af hverju merkja má hans einfaldlegleika¹. Hallbera Egilsdóttir var systir hans, kona síra Þorbjarnar Íngimundssonar; þeirra sonur var Ólafur, faðir síra Einars, afa síra Jóns í Hólum². — Íngirður Jónsdóttir var skilgetin systir biskups Stepháns; hún var móðir herra Marteins Einarssonar. — Biskup Stephán átti og marga bræður, og er þeirra afsprengis ei getið, því það sem eftir er af þeirri ætt er langt fram komið og nálega úrættis. Hann var mikið ljúfmennti við alþýðu, en harður við flysjunga og sakafólk, og við mikilmenn, sem sig settu á móti honum. Ríki-Torfi í Klofa og biskup Stephán áttust mikið við, því Torfi var óaðhlýðinn³ biskupi bæði um kirkjureikning og tfundarhöld, ítem skaut hann skjóli yfir sakafólk og hélt marga í biskups forboði. — [Hann var hartnær 30 ár biskup⁴, að sögn gamalla manna, og var kallaður grjótt-biskup af mönnum sínum, því hann lét gjöra allar girðingar í Skálholti, og líka gaungustöttina suður yfir Hundapoll; lá hann ekki ört viku sjúkur, andaðist hann þriðjudaginn fyrstan í vetri⁵, en stóð uppi til laugardags, þar til ábótinn frá Viðey kom, Ögmundur, er síðan var biskup. Voru þá alls 16 lærðir menn, með prestum, klerkum, djáknum og smádjáknum á staðnum, iiij af hverju tægi, því prestar voru þá sóktir til dóm-

¹) einfaldleika, 216.

²) Þ. e. síra Jóns Egilssonar sem ritaði Biskupa-annála; í annálum síra Jóns er talið öðruvísi en hér (sjá bls. 52 að framan).

³) óhlýðinn, 236.

⁴) frá [var biskup Stephán biskup í xxx ár, 236.

⁵) sbr. bls. 60 að framan.

kirkjunnar hvar sem á lá, en skóli var enginn¹; lágu þá Vestmannaeyjar til Skálholts, og langt framyfir það.

Um biskup Ögmund.

2. Biskup Ögmundur Pálsson var mikill maður vexti, bæði hárfur og þykkur, gedmennir mikið, gulur á hárfur og fagureygður, smáeygður og kríngluleitur, en lítt hafði hann verið uppá skartsemi [í fyrstunni², og hirti ekki um hvernig það trassadist, svo sagt er hann hafi ekki óþessinn bundið [leggbönd, en³ hann var harðfenginn maður, stórráður⁴ og álagasamur, svo hann strýkti oft menn sína svo sem önnur typtunarbörn, og kallaði hórúsyni og skækjúsini ríka sem fátæka, þá honum fannst ekki til. Hann hélt fyrst Breiðabólstað í Fljótshlíð, þaðan var hann vígður til Víðeyjar, síðan kjörinn og kallaður til biskups eptir fráfali biskups Stepháns; sigldi hann strax sumarid eptir, og var utan tvö ár, varð honum mikið fyrir að fá biskupsdæmið, því hann hafði mótfallið Norska þá þegar hann var prestur á Breiðabólstað; var þá Ólafur skrifari⁵ fíveti yfir landið; lét síra Ögmundur drepa af honum tvo menn, en þriðji var skemmdur. Þetta kom fram við biskup Ögmund eptirá, þó kom hann út með biskupsdæmið, og hélt því í lánga tíma með mikilli stórnennsku og höfðingskap og allsháttadri velgengi.

3. Höfðingjum og ríkum mönnum þótti Ögmundur biskup harðdrægur og sérplæginn, þá hann visiteraði í sítt umdæmi, um reikningskap kirkna, tífundarhöld og aunað hann fékk sér til, var af því lítt elskaður. Þess er getið, að eitt sinn er hann skyldi visitera um Vestfjörðu, að mikill höfðingi og sýslumaður yfir Ísafjarðar sýslu, að nafni Björn Guðnason⁷, sat að Ögri við Ísafjörð

¹) Þetta er þó að minnsta kosti ekki rétt hermt um alla tíð Stepháns biskups, því 1193 eða fyrri var síra Ásbjörn Sigurðarson, baccalaureus artium, orðinn skólameistari í Skálholti, og það var hann 1507 eða lengur.

²) frá [sl. 236. ³) frá [leggböndin, 236. ⁴) stórráður, 236.

⁵) Þessi Ólafur skrifari mun án efa vera sami og Ólafur Didriksson, sem 1512 er kallaður „umboðsmaður kóngs yfir allt Ísland“, og 1515 var fyrir skipi Sörens Norðbys höfuðsmanns.

⁶) Þessi kapituli er ekki í 236, og er hið undanfaraða tengt við þar sem 4. kap. byrjar hér.

⁷) saga sú, sem eptir kemur, um viðskipti Bjarnar Guðnasonar við Ögmund biskup, er óréttilega heimfærð til Ögmundar af höfundinum, því Björn

á sínu höfuðbóli, en óvild var með biskupi og honum. Nú fjölmennti biskup að sunnan, og hafði ije manns, og ferðaðist með það lið til Ögurs og meinti að hafa sjálfðæmi af Birni, en honum kom njósn af hans fjölmenni, og dró saman lið, svo það var ei færra en iije vel útbúið, svo sem biskupsins. Nú rður biskupinn innan yfir Ögurháls, og fyrir neðan Garðstadi; þá lætur Björn ije manns ganga ofan á völlinn Sprengir, vel útbúna með spjótum, lensum og hnífum, og allri þeirri vísu sem þá tókadist í landi, og skipar sér svo um völlinn rétt gegnt Ögurhálsi, þar biskup reið, en eitt hundrad manns stóð á Ögur-hlaði og svo út að kirkjugarði. Nú sem biskup Ögmundur sér þenna mikla mannfjölda, þá aptrar hann ferð sinni, setur fjöld sín og sinna manna þar fyrir innan ána, fyrir neðan Garðstadi, — þetta var snemma dags, — en velur sér vi göfuga menn mikillhæfa, er með honum voru, og vi aðra hrausta sveina, og rður með þá yfir ána og heim að Ögri, stígur af baki og gengur til kirkju, og þeir vi menn, en hinir standa úti hjá hestunum. Þegar biskup er nú til kirkju genginn, gengur Björn Guðnason til kirkju við tólfsta mann, klædda hríngabrynjum, og þar utan yfir í stökkum af skróðklæði, vel tilbúnir, svo sem slíkum stórhöfðingja heyrði. Nú gengur Björn að biskupi og heilsar honum; biskup tók kveðju hans með handabandi, síðan mælir Björn: „þér eruð guðvelkomnir, herra biskup, með svo margan mann sem yður er skikkað að hafa í kirkjunnar lögum!“ — Biskup strýkur um herðar á Birni og segir: „og svo eru þér harðstakkaðir, Björn bóndi!“ — Björn svarar: „hver má að því sinna, hvernig eg klæði mig og mína menn?“ — Eptir þetta töludn hvorutveggja sínu máli, og gengu menn milli af hvorjum parti, svo þeir forlíktust og sættust, var þá stofnuð veizla virðulig, svo biskup drakk með öllum sínum mönnum marga daga; einnig drakk það fólk, er Björn hafði saman dregið, hverir með öðrum, og skemtu sér svo: fólkid um daga með glímum, dansi og annari gleði, var fólkinu skamtad vín milli máltíða, því þá var hér engelsk siglíng og var mest vín drukkið, en höfðingjar, sem voru með hvorutveggjum, sátu við drykkju

var dæinn áður en Ögmundur varð biskup, — hann dó 1518, — en saga þessi á við skipti þeirra Bjarnar Guðnasonar og Stepháns biskups; sbr. Annála Bjarnar á Skarðsá, i, 82-81; Ísl. árb. iii, 47-48; Finns Hist. Eccl. ii, 500 og iv, 352.

og skemtun alla daga, svo engir sinnuðu, hvorki meiri háttar menn né minni; skildu svo biskup og Björn góðir vinir, og fór hver maður heim til sín, og þakkaði Björn góðum mönnum fyrir sitt ómak.

4. Biskup Ögmundur lét gjöra skútu eina vestur í Vatnsfirði¹⁾, svo það var gott hafskip, og lét búa það sem vantaði þá það kom vestan; hljóp það til Noregs árlega tvisvar: að öndverðu sumri eptir fardaga, og strax aptur eptir þorláksmessu, einkum í þrjú ár, meðan mest lá á. Honum var og bófoðu hirðstjórn yfir allt Ísland, og hélt þeirri magt í tvö eða þrjú ár, sendi hann fram skatta og kóngs skyldur, og fór svo með, að honum varð eigi gjald að, heldur skildist hann þar vel við; hann var og skipaður administrator Hóla biskupsdæmis af erkibiskupi og capitulabræðrum í þrándheimi, eptir fráfali biskups Gottskálks, á meðan milli varð biskupanna.

5. Á þeim tíma lá skip í hverri höfn fyrir sunnan, og sumstaðar ij: Þýzkir víðast, utan í Grindavík láu Engelskir. Það bar eitt til á dögum biskup Ögmundar, að Engelskir lágu eitt ár í Grindavík á fimmi skipum, og voru ómildir við Íslenska, svo fólk gat ekki það liðið; reði fólk engu sínu og fékk ekkert fyrir sitt, voru fyrir mönnum þeirra ij Jónar, kallaðir Eldri-Bragur og Ýngri-Bragur; tóku Íslenskir sig þá saman og riðu til Bessastaða, kröfðu höfuðsmanninn Didreeh van Minden liðveizlu móti slíkum illmennum, varð hann vel við og sendi strax í alla kaupstaði, því Íslenskir hefðu ella látið illa að honum sjálfum, ef hann hefði ekki við orðið; skipaði hann Þýzkum að finna sig við Þórðarfell, sem er hjá Grindavík; komu þeir saman að kveldi dags í tilsettan tíma, LXXX menn annars hundraðs, og gengu þaðan í Víkina fyrir sólar uppkomu, höfðu Engelskir búizt við og gjört sér virki með torf og grjót, en þeir höfðu lítið gagn af því; hlupu þeir í skip sín sem það gátu, og sigldu út með iiij skipum, fimta gátu þeir Þýzku náð, og drápu xvij Engelski, en vij létu þeir lifa og viij. pilt; fylgðu þeir engelska skipinu til Bessastaða, með þeim Þýzku, sem á það voru látnir, en eitt af hinum fjórum forgekk á Víkinni strax í útsiglingunni, og sökk það þar strax, svo ekki neitt náðist af því.

¹⁾ hér á líklega ekki að skilja Vatnsfjörð í Ísafirði, heldur Vatnsfjörð við Barðaströnd.

6. Það bar til, að Diðrik van Mynden reið frá Skálholti nokkru sinni heim um Hvannavöllu¹ fyrir neðan Hellisskard, og sáu þar van alinaut; ráku þeir þrjú með sèr, hin beztu, til Bessastaða, eitt átti biskup Ögmundur, annað Eyjólfur mágur hans á Hjalla, það þriðja átti sá maður í Flóa, er þorvarður hét. Þá biskup spurði það, skrifaði hann strax suður, og er sagt Diðrik sýndist það af að borga þau. — En margt féll biskup Ögmundi til mótgánga um sína daga, eigi sízt það, að dómkirkjan brann²; hafði hann þá ekki verið biskup í Skálholti yfir VI eða VII ár, eður þarumbil; brann hún um þingfímann, Marfúmessu sjálfa, og vissi enginn gjörla tilefnið, utan gátur voru að Ásbjörn klerkur hefði farið með glóðarker óaðgætilega³, þó var það ekki bevísað, en húðina misti hann optar en einusinni, og fékk aldrei æðra heiður; brann kirkjan frá nóni á Marfúmessu og til miðsaptans, því fólk var mjög látt á staðnum, þó bjargaði það nokkru, meir en von var að eður eptir líkindum, kistum og háfum kirkjunnar og þorláks skríni og klukkum, sem það gat við hjálpað — hinar runnu niður — og⁴ brann allt að ösku, kopar af kirkjunni og allt það ekki varð hjálpað, item klukkur — Var norðan veður þá eldurinn kom í kirkjuna, en sneri veðrinu frá staðnum, svo sunnan gjörði, og lagði hálíð norður í Traðir og brendi upp Reiðingahúsið og allt það þar var inni; þá búið var að brenna, féll í ösku og fólksvaðist allt saman, svo ekki varð þar úr; voru þetta haldin mikil býsn og fyrirburður. Á þetta sama sumar fjölmenntu þeir báðir til alþingis, biskup Ögmundur og biskup Jón Arason á Hólum, hnálega, því þeir voru sundurþykkir; hafði biskup Jón IX° manna en biskup Ögmundur xliij^e manna; var þá saman dregið með þeim af öðrum ríkismönnum, [svo biskupar sættust með ráði höfðingja, og skildust góðir vinir að⁵.

¹) Þ. e. Bolavöllu, sem nú eru kallaðir.

²) sbr. bls. 64—65.

³) ógættiliga m. glóðark., 236.

⁴) Því sem laust var í kirkjunni og bjargað varð, hitt, 236.

⁵) Í stað þess frá [: „ero nú 66 ár síðan Ao [eyða fyrir ártalinu], ... því sá Eigill sem eg skrifaði þetta eptir var þá fjögura vetra, en nú 70", 236. — Árni Magnússon hefir sýnt, að þessi tala kemur heim við aldur Egils á Snorrastöðum, föður Jóns prests Egilssonar í Hólum, sem annállinn reit, og að þetta sè aptur ritað 1593, svo að það ártal ætti að standa í eyðunni, því $1593 \div 66 \text{ er } = 1527$, og $1593 \div 70 \text{ verða}$

Um höfuðsmennina og um atrekanda um siðaskiptin og aðtektir í Víðey.

7. Þar er fyrst til að taka í þeim atrekanda og kapstula, að Bessastaðir var lánga tíma einstæðings jörð, utan kirkjan þar átti tvö kot: Bárugseyri lögbylisjörð og Lambhús, heimaland þar í túninu¹; var þar þó aðsetur þeirra sóvetanna, svo þeir höfðu engin ráð önnur eður athvarf hér á Íslandi, hvorki jarðir nè óðul, og aldri riðu þeir frá Bessastöðum nokkurstaðar um landið, utan upp á alþing á sumrin, en flestir sýslumenn riðu heim til Bessastaða með sinn reikning af sínu sýslugjaldi fyrir alþing, en þá þeir höfðu nokkur erindi við biskupinn, þá fundust þeir hvorutveggju að Reykjum í Ölvesi, því biskup hafði þar bú. — Nú þó hér skyldi inn skrifast með réttu um hvern höfuðsmann og hirðstjóra eptir amman, þá verður það ekki gjört, því eg hefi það ekki fengið nè fullkomlega ávísan svo mæðr ánægi, utan Diðrik Pinnfng er einn af þeim, sem hér hafa helzt nafnfrægir orðið, lengra muna menn ekki fram; hann var gagnsamur maður í mörgu, og leiðrætti mart það illa sóð, sem menn mega nokkuð til líkinda ráða af þeim dómi, sem kallaður er Pínings dómur. Einn er og nefndur Thill, en hann var ei réttur höfuðsmaður, heldur hafði hann logið sig inn í landið með falsbréfum, og kom út snemma og safnaði öllu því hann gat inn í Hólma; en þá hann var að þessu kom réttur hirðstjóri með kongserindi; tóku þeir Týl þá, og son hans, og leiddu þeir þá báða austur yfir Bessastaði og ljuggu þar af þeim höfuðið; kallast Týlshóll síðan.

8. [Margir hirðstjórar og höfuðsmenn hafa íslenzkir verið, þó hér sè fæstir nefndir og þau frfheit sè frá Íslenzkum; þó hafa þessir síðast verið: Björn Þorleifsson, Þorleifur Björnsson, Vigfús Erlendsson². Hannes Eggertsson var og höfuðsmaður [hér, hann átti Guðrúnu, dóttur Björns Guðnasonar. Eggert Hannesson var og hirðstjóri nokkur ár, síðan lögmaður³. En Diðrik van Mynden

1523, og það ár segir síra Jón Egilsson að faðir sinn sè fæddur, en 1523 + 4 gefa 1527, og þá átti Skálholts kirkja að hafa brunnið. Finnur biskup setur brunann 1526.

¹) Vilkins máldegi eignar kirkjunni á Bessastöðum „Þriðjung í heimalandi“, og er það Lambhús, en Bárúhaugseyri hefir hún eignast seinna.

²) frá [sl. 236.

³) frá [faðir Eggerts, og segja sumir að Eggert hafi komið til á Bessastöðum, 236.

kemur helzt við þetta efni: hann hœlt sig vel í fyrstu, því þeir höfðu þá ekkert um að vera, og voru þá aðalhirðstjórar svo sem nú eru umbodsmenn; en síðan tóku þeir að smá-dírfast: báðu kónginn um Viðey, það væri einn klæn hestahólmur, svo sem vera mætti fyrir eina tvo eður þrjá hesta, og fengu kónigsbréf þar uppá að þeir mættu hana að sér taka; [kom Diðrik sjálfur út með það bréf¹⁾, því Cláus Marvitz sendi hann utan, en sat sjálfur á Bessastöðum um veturinn. Reid [biskupinn í Ölves, til fundar við Diðrik, og las hann²⁾ fyrir honum önnur kónigsbréf, en ei þetta, hafði biskup þó heyrt hop á, að það bréf mundi út komið; hœlt Alexfús Pálsson klaustríð í Viðey; höfðu vinir ábótans utanlands skrifað honum til, að hann mætti taka sig í vakt, því þetta væri á ferðum, hafði Eggert það bréf hfugað með sér um vorið, því það skip kom fyrst til landsins sem hann var á; sœkk Eggert síra Einari Ólafssyni í Görðum bréfið, en presturinn sendi það ábótanum með Egli syni sínum, gaf Alexfuss sig þar ekki að, utan hafði sig á land í tíma. En á hvítasunnu-morgun fyrir sólu — bar þá hvítasunnu [á sunnudag³⁾ eptir fardagaríku — anno 1540⁴⁾ tóku þeir Diðrik sér bát í Laugarnesi, áttærfng, og reru til eyjarinnar xliij saman, með einum íslenzkum, sem var Ólafur Íngimundarson, hestamaður þeirra — var ábótinn í landi í sínum fardögum eður útvegum — ráku þeir í burt fólkið, slóu og börðu og hröktu mennina, svo það tók stóran tólfærfng, er hêt Tumáskollur, og

¹⁾ frá [bætt við eptir 236, því það er augljóslega úrfallið af yfirsjón. — Í kónungsbréfabókum, sem heita „Register over alle Landene“ í leyndarskjalasafninu í Kaupmannahöfn (*Geheime-Archiv*), er getið bréfs þess, sem Kláus van Mervitz höfuðsmaður hefir fengið fyrir Viðey, þannig (Reg. over alle Lande Nr. 1, bl. 146): „Claus Maruidz fick folgebrevff thill menige bønder som ligge thill Huldøe Closter dog saa At hand skal besørge Abbeden oe menige brødre der Inde ere med diæris Wnderholling thill kleder Mad och Öll. Actum Hafniæ Anno 1539“ (sbr. Finns Hist. Eccl. n. 281); en það er ískyggilegt, að bréfið næsta á undan í bréfabókinni er dagsett Matthæusmessu dag (21. Septbr.) 1539. svo þar af mætti gruna, að Mervitz hafi útvegað sér bréfið á eptir, þegar hann frétti að Diðrik var búinn að ná klaustrinu. — Annars hefir höfundur þessarar frásögu auðsjáanlega haft fyrir sér lausar frásögur um þessa viðburði, því er úmatal hans nokkuð á reiki.

²⁾ frá [Didrich til fundar við biskup í Ölvesi og las, 226.

³⁾ bætt við eptir 236.

⁴⁾ réttara: 1539.

flúðu í land strax, hvert mannsbarn, og fékk sér vistir hjá fólki sínu, eður hvar sem hver fékk sér athvarf. Annað skip var kallað Marfubúð¹ í Viðey, það var teinæringur; en ábótinn fór til Hóla í Grímsnesi, því það var klausturjörð, og sat þar. Var tekinn dagur seinna um sumarið, eftir alþingi, því ábótinn beiddist síns hjálpræðis upp yfir alla á alþingi af höfuðsmanninum; var sá dagur í Görðum; eigi kom biskup þángað; var Alexíus þá skipaðir Hólar í Grímsnesi, og tileinkaðar jarðir, og þær skyldi hann hafa sína lífstíð, en þær skyldu hníga til klaustursins aptur eftir hans dag; andaðist hann í Hólum og liggur þar; hafði hann áður haldið þingvöll, þá hann var prestur. Aldrei fékk hann neitt af því sem hann átti í Viðey. Mart ár var hann þar ábóti, en þeir Dönskum tóku að sér Viðey og allar hennar eignir, uppá það bréf hvers fyr var getið, og höfðu þar ei annað privilegium til; settu þeir síra Jón Bárðarson til ráðsmanns í eyna, sem áður hafði Gufunes kirkju, og var hann þingaprestur ábótans og hans útsendari áður; item létu þeir þángað líj þýzka og sína vinnumenn frá Bessa-stöðum, því þeir fengu enga áður; rúðu þeir allt það í kirkjunni var, en brutu hana niður sjálfa; varð þá margur óskapa arfur kirkjuþjónna. Þótti þetta mörgum miklar tiltektir².

Um biskupa skipti.

9. Þegar biskup Ögmundur var nú mjög hniginn á efra aldur og uppgesinn maður, sjötugur eður vel svo, því mest gekk að honum sjónleysi, kjöri hann annan sér til meðhjálpara og í sinn stað eftir sig: það var Sigmundur, systursonur biskup Ögmundar, sonur Ásdísar Pálsdóttur og Eyjólfss á Hjalla, bróðir Þórólfs bónda Eyjólfssonar; hann hélt Hítardal vestur, og þótti vel að sér, var hann kjörinn á prestastefnu til biskupsdæmis eftir biskup Ögmund, frænda sinn, sigldi hann og vígðist, en lifði fá daga í biskupsdæminu, ekki fleiri en 19, liggur hann í þrándheimi; hann hafði fengið fótarmein og lysti upp í líkamann; þetta skeði nokkrum árum áður en Viðey var tekin. Eftir það kjöri biskup Ögmundur í sinn stað síra Gizur Einarsson sér til meðhjálpara, því biskupinn hafði látið menta hann austur hjá abbadísi Halldóru; höfðu þessir þrír verið í Skálholti nokkur ár: Gizur Einarsson, Gísli Jónsson og Oddur Gottskálksson; höfðu þeir allir fengið nokkurn smekk

¹) Mariusúð, 216.

²) attektr, 236.

utanlands af réttum evangeliskum lærdómi, en þorðu ekki láta biskup Ögmund vita. Sendi biskup Ögmundur síra Gizur utan, og kostaði hann að öllu og fékk honum reiðupeninga sem hann þurfti, og sigldi hann það sama ár sem Viðey var tekin¹. Ekki hafði biskup neina grunsemd um annað, en hann mundi vera sèr trúr og hollur, svo sem sjálfum sèr, en hefði nokkur þenkt annars, þá hefðu prestar aldrei samþykkt að láta hann sigla, en hann launaði honum ei betur en fleiri aðrir, sem biskup Ögmundur hafði mart gott og mikið til góða gjört. Næsta sumar þar eptir kom herra Gizur út með þeim Hafnfirðingum, því hann sigldi með þeim; reið hann strax heim í Skálaholt frá Görðum við sjórða mann, tók biskup Ögmundur honum vel, afhenti honum staðinn strax, en hafði sig burt; var það í vikunni fyrir fardaga að herra Gizur kom út², en biskup Ögmundur kom til Hjalla miðvikudaginn í fardögum³, og hafði þá farið alfarið með öllu úr Skálholti. Litlu síðar kom kóngsskip í Hólminn, þar voru þeir á sem bísfalnsing höfðu að sækja biskup Ögmund⁴, því sagt er herra Gizur hafi það fram borið fyrir kónginn og ráðið, að sèr mundi ekki neitt takast að framkvæma í evangelio meðan biskup Ögmundur lifði, því var riddarinn hingað sendur með ije sóls, hèt hann Christoffur, og með honum Otti Stígsson. Strax þá biskupinn⁵ spurði, að riddarinn væri út kominn, skrifaði [herra Gizur⁶ honum til og settu dag með sèr á Kópavogi⁷, var sá dagur á þriðjudaginn eptir fardagaviku⁸, voru þeir á eintali allan daginn, en að því enduðu beiðdust þeir hesta inn í Hólm, og þaðan í Skálaholt, ekki fleirum en átta; kvað biskup þetta upp þess erendis, að riddarinn vildi gjöra sèr umskipti, taka smjör og vaðmál fyrir drykk; voru lèðir átta hestar, en engan grunaði enn hvað undir

¹) „var Elgill þá 17 vetra, en stendur nú á LXX: 1593“, bæt. v. 236.

²) eptir því sem Gizur biskup segir í bréfabók sinni hefur hann komið út 6. sunnudag eptir páska (9. Maí gamla stíls) 1540.

³) það væri 2. Júní (gamla stíls) 1540.

⁴) aðgátanda er, að höfundurinn létur Ögmund biskup vera tekinn 1540, sama árið og Gizur biskup kom til stólsins, en hann var ekki tekinn fyr en árið eptir, 1541.

⁵) herra Gizur, 236. ⁶) frá [biskup, 236.

⁷) um frásögu þessa sbr. bls. 72-74.

⁸) þegar þetta er heimfært til ársins 1541, verður það 31. Maí (gamla stíls); 1540 væri það 1. Júní.

mundi búa, svo þeir skyldu vera strax á miðvikudags myrgininn¹ með sólu komnir inn í Hólum, en þá þeir skildu á Kópavogi reið biskup til Garða, en riddarinn aptur í Hólminum, og með honum einn af biskups sveinum, Eyjólfur Halldórsson, sem lengi hafði verið sveinn biskups Ögmundar, var hann leiðarvísirinn; hann hafði verið í Sveinstaðareld norður, og var honum kennt um víg Árna Bessasonar, sem var bróðir Þorbergs Bessasonar, en biskup skaut skjóli yfir hann og hjálpaði honum. Á miðvikudags morguninn ríða þeir úr Hólminum x Danskir og þessi Eyjólfur, eptir miðmunda, og ríðu alla nóttina, komu svo til Hjalla á fimtugadaginn² fyrir dagmál, voru þar ekki heima fyrir nema ij karlmenn, en biskup lá í baðstofu; hlupu þeir ij Íslenzkir, sem voru menn biskups Ögmundar, og földu sig fyrir hræðslu, gengu Danskir strax inn í baðstofu, og tóku biskup höndum og leiddu hann í einni skyrtu fótstíri út á hlað, því þeir hafa ekki lengi þorað að vera í bænum; létu síðan sækja klæði hans; hljóp Ásdís að, og vildi halda honum, en þeir slitu hana af honum; settu þeir hann þá í söðulinn og höfðu jafnsnart með sèr, og höfðu strax út í skip, bjuggu þeir strax sæng og létu hann þar liggja; segja þeir þá hann skuli laus ef hann fær þeim allar jarðir, þær sem hann varð eigandi að á meðan hann var biskup, og gaf hann þar já til, ef hann yrði laus, og voru þar bréf um gjörð; þá varð hann ekki að heldur laus; lofuðu þeir að láta hann lausan ef hann fengi þeim allt sitt silfur, því losaði hann, og sendi riddarinn eptir því síra Einar Ólafsson; hann vildi ekki fara eptir silfrinu utan biskupinn gæfi sitt bréf og innsigli, að það væri sinn vili, og hann væri vífalaus þar fyrir³; fóru þá vj Danskir með síra Einari, og áttundi Egill sonur hans, til Hjalla, og sögðu þetta Ásdísi; lét hún strax til lyklana, sópuðu þeir öllu því sem var í kistunni í einn línsekk, bæði dölum, nóbel og rínskum gyllinum, skálum og stauþum, slóu líka beitir af hornum og höfðu með sèr, smátt og stórt, svo þar var ekki einn lýbikur⁴

¹) þ. e. 1. Júní 1511.

²) 2. Júní 1511.

³) þetta bréf frá Ögmundi biskupi til systur hans, „skrifað uppá Kristofforus skip v. idus Junii anno m. d. xl. primo“, (á skipi Kristoffers Hvítfeldar 9. Júní 1511) er prentað í Finns Hist. Eccles. II, 568. Frumritið er í leyndarskjala-safninu.

⁴) lýbikur, þ. e. lýbskur snáskildingur, því þá gengu Hansastaða peníngar

eptir. En eitt nisti var þar með, kostulegt, lýsti Ásdís það snúa eign og því gáfu þeir það laust, og með það sóru þeir; gaf riddarinn síra Einari dal fyrir ómakið, en biskup varð ekki laus að heldur; vildu þeir þá hafa nistið með, ef hann skyldi laus verða; lét biskup þá skrifa systur sinni til um það, sóru þrír Danskir eptir nistinu og fengu það, samt sat biskup fanginn og var hann fluttur sams árs í Danmörk og settur þar í eitt klaustur [sem heitir Sór¹, hvar hann lifði í góðu haldi nokkur ár, til þess hann andaðist, og er þar grafinn í kirkjunni og þessi orð klöppuð á miðjan legsteininn: „*Ögmundus episcopus Schalholtensis*“. Það er endfng á hans æfisögu.

Um slag² Danskra í Skálholti².

10. Á því sama ári sem þeir Dönsku tóku Viðey, sem var á árinu fyr³ en biskup Ögmundur var tekinn, sat Diðrik um kyrt á Bessastöðum fram á sumar, en á liðnu sumri gjörði hann sèr ferð austur, og vildi ferðast á klaustrin; sendi hann ij menn frá sèr til Odda: Pétur Spons og Juren Finch⁴, en hann reið í Skálaholt og kom þar kveldið fyrir Laurentiusmessu⁵, setti hann tjald sitt í portinu í biskupsgarðinum, vildi biskup að hann væri ekki, en hann sagðist skyldi vera, „hvað sem sá dyvels blindi biskup“ segði; slíkt talaði hann bæði kveld og myrgin; lét biskup þó veita honum öllu heiðarlega[. — Í timburstofunni var⁶ síra Jón Björnsson, faðir Ólafs sem nú er á Felli⁷, sem þá hélt Torfustaði, settur til að skenkja, en ráðsmaðurinn, [síra Jón Hèðinsson í Hruna⁸, sendi eptir fólki á báðar stöður út í Grímsnes og austur í Hreppa, svo biskup vissi þar lítið eða ekki af, þó grunaði hann það og lét segja Diðrik að hann vildi hann færi, því von væri

á Íslandi mest megnis, og drógu nafn af Lübeck, helzta staðnum í sambandinu; meiningin er, að þar var ekki einn skildingur eptir.

¹) frá [sl. 236. ²) sbr. bls. 68-71.

³) rétt. tveim árum, því Viðey var tekin og Diðrik drepinn 1539, en Ögmundur biskup var tekinn 1541.

⁴) í 236 líkist það fremur „Funch“. ⁵) Laurentiusmessa er 10. August.

⁶) frá [í timburstofunni. Var síra Jón o. s. fr., 216.

⁷) þ. e. að skilja, að Ólafur Jónsson hefir verið á Felli 1593, þegar ritgjörðin í 236 var rituð.

⁸) frá [hefir fyrst verið merkið |—o—| í 236, sem sýnir að sá sem ritaði hefir ekki vitað nafnið, en það er ritað á spáziu síðar með annari hendi.

manna, hann skyldi fá með sér hvað hann vildi; en Diðrik sat þess heldur. Þá kemur fólkið, á sjálfa Laurentíusmessu, og þusti strax inn í portið, varð Diðrik þess var í timburstofunni, að ys var í garðinum, og leit út í glugginn og spurði: „[hvað skal so mangel Mand mett Hellebor?“¹ og stökk upp við borðið og hafði úti daggarð og vildi slá prestinn, þann sem skenkti, en prestur brást við út, og sló aptur stofunni, voru þeir þá inni Diðrik og einn hans maður, þriðji piltur xiiij vetra, en hinir liij voru úti, því vij voru alls, með hestamanninum Ólafi Íngimundarsyni, sem heim riðu til staðarins; voru þeir strax drepnir sem úti voru í garðinum, en síðan var veitt aðganga að stofunni: ganga að Jón Sigurðsson og Sveinn Þorsteinsson og Jón Jónsson, ráðsmaður frá Hömrum, kallaður Hamra-Jón, var Diðrik þar lagður til bana í stofunni strax, og maður hans, en drengnum var líf gefið, en Ólafur hestamaður var drepinn í gaungunum hjá biskupsstofunni, sögðu þeir hann mætti fylgja Dönskum nú, hann hefði fylgt þeim lengi; voru dregnir síðan strags út og hafðir austur í Söðlahól, en vegna þess að vatnið í brunninum, sem var milli herbergjanna og hituhússins, saurgadist af blóðinu, skipaði biskup að gjöra brunninn blindan, og svo lagðist hann af; fór fólkið strags aptur hver til síns, en sá danski drengur var hér um vetrinn, og umsat hann að vita hverir að víginu höfðu verið, og að því komst hann, en ekki fengu þeir nein gjöld fyrir það; þótti mönnum þetta mikil og góð landbreinsun. Þessu næst var strags maður sendur í Odda til Péturs Spons og Jurins, með þeim boðskap, að þeir skyldu finna Diðrik í Hruna, en þá þeir komu þar, og höfðu tjaldað fyrir neðan kirkjuna, þá komu menn strags og sögðu, að Diðrik hefði beðið að heilsa þeim, húsbóndi þeirra, og gáfu strags í og eltu þá og drápu, hétu þeir Jón Magnússon og Sigurður Bernharðsson, sem fyrirliðar voru að þessu verki; voru þeir grafuir utangarðs, sem hundar. Strags sem þau tófu spurðust suður, tóku þeir sig saman sem Danskir höfðu misþyrmt um vorið í Viðey, og fóru fram í eyna og komu þar með sólu í þessari sömu viku, og drápu þá iv sem þar voru af Dönskum, og grófu þá austan undan klaustrinu, þar í Gaunguskarði, þá gengið er upp að Gufunesi. Höfðu þeir allir Danskir, sem tekið höfðu Viðey, verið dæmdir tætt dræpir á alþingi um sumarið, en

¹) frá [hvað þeir skyldu með svo margan hellbor, 236.

þeir duldust við það; voru þeir alls xiv með piltinum, en nú eru af XII og pilturinn þrettándi, en fjórtándi hét Jóachim, var hann út á Strönd veturtaksmaður¹ á Áslákstöðum, og drápu klausturmenn úr Viðey hann þar um veturinn, þá þeir fóru í ver, fóru þeir í Vatusleysu á skipi og gengu þaðan um nóttina á Áslákstaði og drápu Jóachim. Síra Jón Bárðarson sá um í Viðey, og var þar lánga tíma úr því, og líka sá hann um á Bessastöðum til vorsins, og stóð svo allt þar til riddarinn kom út um sumarið eptir, svo landið var höfuðsmannslaust, en riddarinn setti Eggert Hannesson til hirðstjóra yfir, og sat hann á Bessastöðum og var þar nokkur ár, en eptir hann kom síra Pétur Einarsson, og var² nokkur ár, þá kom Lauranz³ Múl, þá Otti Stígsson, en hann setti eptir Christian fáveta í sinn stað; liðu IX ár⁴ frá því Diðrik var drepinn og til þess að þessi Christian var drepinn suður á Kirkjubóli á Miðnesi, tveim dögum fyrir kyndilmessu um veturinn eptir líflát biskups Jóns.

Nokkuð⁵ ágríp um gömlu siðina.

11. Óttusaungur var kallaður það sem fyrst var sýngið á morgnana; en þrim það sem sýngið var fyrir prædikun; en tertia það sem sýngið var í messunni, en nóna það sem sýngið var eptir allt embættið, og var þetta kallað þriggja lestra hald; voru þrír Davðs sálmar í hverjum parti. Bænadagar voru þá engir haldnir, en letanfa var sýngin og víj sálmar á skírdagskveld og á föstudagskveldið hið lánga, aldrei endrarnær, utan stundum í gagndaga⁶ viku.

Á gagndaginn eina, sem var miðvikudagurinn fyrir uppstigningardag, var haft það embætti sem aldrei var haft endrarnær: var þá gengið kríngum túngarda, fyrst frá kirkjudyrum í þá átt sem miðsmorguns átt er, svo um kríng allt í náttmála átt, þaðan réttisýnis til kirkju aptur, var borið vígt vatn undan, og upphalds stika, en í engum var prestur þá messuklæðum, utan litlar stólar á hálsi og bera handbók sína; stóð siun kross í hverri átt á túngörðunum, í miðsmorguns, dagmála, hádegis, miðmunda, nóns,

¹) veturlagsmaður, 236. ²) höfuðsmaður, b. v. 236. ³) Laurus, 216.

⁴) rétt. ellefu (xi) ár, því Diðrik var drepinn í August 1539, en Kristján skrifari í Janúar 1551.

⁵) þannig, 236; nokkur, 215, 216. ⁶) gíegu daga, 236.

miðdaptans og náttmála stad; ekki var þá sýngið utan það sem prestur las sjálfur, en allt fólk gekk með honum, og þetta var gjört á hverju bygðu bóli, þó prestur væri ekki, því prestur bauð hann, og skipaði fólki sunnudaginn fyrir svo að gjöra, og lesa sín fræði og bænir sem það kynni, og bifala sig guði.

Aldri gekk fólk innar¹ utan einusinni á ári, utan í dauðstíð; tók það til eptir miðföstu, eptir fólksfjölda, og gekk innar alla daga í efstu viku, utan á föstudaginn lánga, svo allir höfðu innar gengið á páskadaginn, þeir í sókninni voru.

Vatn var vígt hvern og einn sunnudag, en ekki á öðrum helgum dögum, og bar sólkíð heim frá sóknarkirkjunni hvern sunnudag það vígða vatnið úr vatnspottinum í könnum, köppum, staupum, hornum, því vatnspotturinn var settur fram fyrir kórskyldyr og hver mátti hafa þar af sem vildi, og stökktu þeir þessu vatni um sín hús, þá þeir komu heim.

Item laugardaginn fyrir páska var slökktur sá gamli eldur á hverjum bæ, og sleginn aptur annar nýr hjá prestinum, og sóktur þángað; því presturinn varð að vígja hann, annars átti hann ekki að duga.

Item var pálminn vígður á pálmadag, og brenndur síðan á altarinu, á altarissteininum, og askan látn í línþoka eður skjóðu, og geymd svo til annars öskudags, og þeirri ösku var þá dreift á sólkíð á öskudaginn eptir messu í kirkjunni, gekk maður eptir mann til prestsins, en presturinn stóð í kórdrunum og stökkti með bustakorni á hvern fyri sig, og las eður tautaði eitthvað á meðan. En þá hann dreifsði vígðu vatni á sólkíð, fór hann svo að: hann vígði vatnið fyrir embætti hvern sunnudag, og gekk síðan fram í kirkju, og hafði svo sem kýrhala lítinn, í kross lagðan, í skapti, og gekk djákninn eptir honum með vatnspottinu, en presturinn stökkti á allt sólkíð aptur og fram, og las þetta úr Davíðs saltara: „*aspergis me Domine hysopo*“ — síðan tók hann til embættis.

Í prócessu var gengið fyrir messu á pálmadag og páskadag, var fyrst borið undan vígt vatn í potti, þar næst gekk prestur eða djákni með upphaldsstiku², hún var vel há, og iij þápur upp úr og iij ljós þar í; þá gengu iij eptir henni, sem sýngu, og enn aðrir iij næst presti, ef til voru, höfðu þeir ermalaus

¹) Þ. e. til sakramentis.

²) upphaldsstiku, 236.

rykkjúlín, en prestur hafði sjálfur serk og bar hann írskan kross, sem krossmark var á, gjört af leiri og smeltir í steinar, söngu þeir *de tempore*: á pálmadag „*de introitu Christi in urbem*“, en á páskadaginn söngu þeir „*de resurrectione*“.

Með breiða enda á stólnum¹ klekkti prestur í kollinn á þeim sem skriptuðust, einkum á frillulífisfólki, en þeir sem stærra brutu voru leystir með lausnarvendi, sem þar var til gjörður. Item eftir það prestur hafði skriptað gekk hann fram í kirkju, og út ef mart var, og las sálminn: „*miserere mei Deus*“, og seildist til með lausnarvendinum, til þeirra sem innar ætluðu að ganga og skriptast höfðu, og laust þá í höfuðið eitt högg lvern, og þá sálmurinn var úti tók hann til aptur og gekk eins um kríng og fyr, og sagði þá við sérhver: „í nafni föður, sonar og anda heilags“, og þá fékk sérhver þeirra sem skriptast höfðu líj högg af lausnarvendinum, en djákni bar tölur eftir presti, og taldi, svo eigi skytist, hversu mikið helga þyrfti fyrir bergíngina, las prestur góða játníng af daglegum syndum, og fólkið skyldi lesa eftir honum; önnur áminning var ekki.

Fjórir voru tímar þeir á ári, er presta skyldi vígja, helzt í Imbruvikum sjálfum; þær voru fjórar: fyrsta var á haustin, næst eftir krossmessu, önnur í þriðju viku jólafestu, þriðja var í annari viku lángafestu, fjórða í fjórðu viku eftir páska², var það kallað í hvítadögum; það voru þá kallaðir hvítadagar allt frá páskum til hvítasunnu.

Dýridagur ætla menn verið hafi um dominica trinitatis³, því um heilaga þrenning hafði talað verið.

¹) stólnum, 236.

²) réttara: í vikuinni eftir hvítasunnu.

³) „Fimmtudagur næstur eftir Trinitatis, sem var festum corporis Christi“, með hendi síra Torfa Jónssonar í Gaulverjabæ bætt við í 215; „hann var fimtudaginn næstan eftir Trinitatis S. D.“ (= sunnudag), er bætt við með annari hendi í 216.

II.

Það réttasta um ætt og uppruna herra Gizurar Einarssonar, er biskup Ögmundur kaus til biskups vegna síns aldurdóms, og áður er nokkuð um talað².

1. Á Vestfjörðum á Vatnsfirði höfðu fyrir eignar aðsetur og höfuðból með miklum aðlútandi eignum, görðum og gózi, þau höfðinglegu mektarhjón Þorleifur Einarsson³ og hans hustrú, komin af kynstórum norskum göfugra manna ættum, sem ættartölurnar útvísa. Þessi fyrnefnd hjón áttu tvo syni: Björn og Einar, þar til eina dóttur⁴. Á meðalskeiði sinnar æfi sigldi sagður Þorleifur burt af Íslandi; hann andaðist, að sögn og skrifi gamalla manna, utanlands, svo hann kom ekki til Íslands aptur, heldur fell í stríði. Í fyrstu arfaskiptum þeirra bræðra, Björns og Einars Þorleifssona, hélt Einar Vatnsfjörð fyrir setugarð eptir móður sína, hustrú Kristínu Björnsdóttur, sú þar hafði lánga tíma staðarhald og hefðar ráð. Þessi jonkæri Einar, almennilega svo nafnkenndur, andaðist ógiptur, sumir skrifa utanlands, og hafi átt að vera hirðstjóri; sumir skrifa hann hafi druknað með sveinum sínum druknum: hann hafi ætlað á skipi frá Vatnsfirði og til Melgraseyrar, en með því það er óvíst vil eg þar ekkert um skrifa. Þessi jonkæri Einar lét eptir sig laungetna dóttur, sú hét þurður Einarsdóttir. — Læt nú um stund hjá líða fleira um hana að ræða⁵, meðan eg segi nokkuð frá þeim öðrum bróður hins⁶ andaða, sá er Björn hét.

2. Björn Þorleifsson fór af landi til meiri frama og frægðar, hann þónaði⁷ um nokkra tína þeim kóngi er þá var í Noregi, með IV sveina, og af stórri gunst og gengi og mikilli mannþryði, sem honum var lánað, þá var⁸ hann kónginum þekkur, svo hann varð dubbaður riddari; gaf honum hjálm og skjöld, fyrir eitt vopen svartan björn í gulum feldi⁹, gaf honum þar uppá eitt frí-

¹) fjórtán fyrstu kapitularnir af þessum kofa eru ekki í 236, og mun Jón Gizurarson hafa þætt þeim við sjálfur.

²) skrifað, 216. ³) rétt.: Árnason, Einarssonar.

⁴) það er alkuðugt, að börn Þorleifs og Vatnsfjarðar-Kristínar eru talin: þeir synir (Björn, Árni og Einar) og þrjár dætur (Solveig, Helga og Guðný).

⁵) skrifa, 216. ⁶) þess, 216. ⁷) þjónaði, 216. ⁸) varð, 216.

⁹) þetta hlýtur þó líklega að vera ránguinn, því afskrift af því sama bréfi, sem höfundurinn þykist hafa séð og lesið, er enn til. Svo stendur

heits bréf, sem vara skyldi yfir honum og hans eptirkomandi ættmönnum æfinlega; það bréf finust hjá þeim bræðrum Magnússonum og Ragneiðar heitinar Eggertsdóttur, hvert eg sæð og lesið hefi hjá Jóni heitnum Magnússyni eldra¹; þetta frfheitsbréf er með k. M. hángandi innsigli. Eptir það Björn hafði þar nokkur ár dvalið, tók hann blítt orðlof af kóngi og sigldi hingað aptur til landsins, og settist að þeim stóru eignum er hanu hlotið hafði eptir sína foreldra og syskin, hélt fyrir einn hofgarð Vatnsfjörð, og annan Reykhóla, hverjum hann með harðfengi náði, og sat þar tífum með sinni eignarkvinnu, hustrú Ólöfu Loptsdóttur. Hennar faðir var kallaður Loptur hinn ríki, átti mjög mikið jarðagóz hér á Íslandi, reið jafnlega, — að sögu — milli sinna búa með XX sveina; hann hélt sinn einka hofgarð að Möðruvöllum norður, með einni kvennpersónu, er hét Kristín; þau unnust í líf og fjör, en máttu þó ei eigast, því að þrimennings meinbugir voru á með þeim; gipti hana, eptir þingstefnu setta, einum sínum sveini, sá hét Hóskuldur ok átti tvö hundruð hundrada. Nú sem þetta var skeð, sagði Loptur: „kjörvilt varstu, Kristín, eg meinta þú mundir kjósa mig“ — hann hugði með þessu móti að hægja þeirra hörmum, en svo hefir saga af gengið, að varla væri fögur. Loptur hafði kveðið og henni sent margar vísur, nokkrar í hvert sinn, með allrahanda bragarhætti: — skulu vera Xtigi — og fannst í treyjuermi hans þá hann var dauður. Loptur átti við þessari konu þessi börn, sem svo eru nefnd: Skúli, Ormur, Sumarliði, [Eirekur, Soffía², en ei hefi eg heyrt hvort þau komust öll úr barnæsku. Söðau átti Loptur ríki Íngibjörgu, dóttur Eyða-Páls;

á, að Jón Magnússon eldri, sem hér er nefndur skömmu síðar, var einn af þeim sem kosinn var til að semja um verzlunartaxtann 1619, og var í Kaupmannahöfn þann vetur. Þá fékk hann staðfesting konungs uppá skjaldbréf Bjarnar Þorleifssonar forföður síns (Nyborg 20. Janúar 1620; prent. í safni Magn. Ketilss. II, 314-315); er það skjaldbréf sett inn í staðfestingarbréfið, og stendur þar, að merki hans hafi verið „hvítur björn í bláum feldi.“ Skjaldbréfið er og prentað þannig í safni Magn. Ketilssonar I, 38-39; sbr. Annála Björns á Skarðsá I, 62.

¹) Jón þessi Magnússon, sýslumaður í Dala sýslu, bjó á Reykjahófum, og átti Ástriði Gísladóttur lögmanns, Þórðarsonar; hann andaðist 15. Novembr. 1611. Annál. Björns á Skarðsá II, 256; Árbækur VI, 106.

²) Eirekur og Soffía eru annars talin börn Lopts og Íngibjargar, en ekki Kristinar, og svo er talið hér rétt á eptir.

þeirra börn Guttormur, Þorvarður, Ólöf, Soffía, Eirekur. Guttormur¹ Loftsson átti þá konu er Solveig hét, þeirra sonur Loftur, er átti Steinunni Gunnarsdóttur; hans synir Stefán og Pétur. Pétur Loftsson átti Sigríði Þorsteinsdóttur, hans börn: Ragneiður, Árni, Seselía, Loftur. Ragneiði Pétursdóttur átti Jón Magnússon á Svalbarði norður; þeirra synir voru þeir: Sigurður, Páll, Magnús, Jón Jónsson lögmáður gamli, og IV dætur eður þrjár. Páll Jónsson klagði Staðarhól, en keypti Reykhóla; hann átti Helgu Aradóttur, sonar biskup Jóns, sem sðar mun getið verða. Magnús Jónsson átti þá konu fyrst, er Elín hét, en sðar átti hann Ragneiði, dóttur Eggerts Hannessonar; bjó fyrst að Ögri í Ísafirði, en er Eggert sigldi, bjó hann að Bæ á Raudasandi. Sonur Sigurðar var Jón Sigurðarson lögmánn; — Páll og Helga: þeirra börn voru Ragneiður og Pétur, Elín. — Ragneiður átti fyrst Gizur Þorláksson, og við honum Jón og Magnús, Gizurssyni. Eptir Gizur giptist hún síra Sveini Símonssyni og átti við honum síra Gizur og M. Brynjólf Sveinsson, biskup í Skálholti. Elín átti Björn Benediktsson, hélt Múnkaþverár klaustur; þeirra sonur Magnús Björnsson lögmánn; þeirra dætur Sigríður og Guðrún. Sigríður átti Pál Guðbrandsson². —

3. Þessi áðurnefndur Loftur ríki þjónaði og með IV sveina Noregs kóngi, varð og dubbaður riddari³, færði eptir það hvítan fálka í blám feldi, sem nú hans eptirkomendur færa í sínu innsigli og⁴ signeti. Svo kvað síra Ólafur heitinn Halldórsson⁵ um einn þeirra Jónssona:

¹) Guttormur, sem hér er talinn, er sami og Ormur, sem bæði hér á undan og annarstaðar almennt er talinn sonur Lofts og Kristínar. Solveig kona hans var dóttir Þorleifs Árnasonar og Vatusfjarðar-Kristínar, systir Bjarnar hins ríka.

²) en Guðrún herra Gísla Oddsson biskup í Skálholti, og dóu barnlaus, b. v. 216.

³) sem, b. v. 216.

⁴) eður, 216.

⁵) síra Ólafur Halldórsson var prestur á Stað í Steingrímsfirði 1596 og þareptir, og var aðaður fyrir 1639; hann orti tver rimur í Pontus rímum til framhalds eptir Magnús Jónsson hinn gamla, og orti þar í mansaung um Ragneiði Eggertsdóttur og ætt hennar. Þessar rimur síra Ólafs eru enn til í safni Árna Magnússonar (Nr. 613. II og í 613. I) og brot af þeim í Stokkhólmi (Nr. 28. 4to á pappír).

Færði hann í feldi blá
fálkann hvíta skildi á,
hver mann af því hugsa má
hans muni ekki ættin smá.

Eptir það Loptur ríki hafði gipt þessa Kristínu, sem áður er getið, gipti hann sig annari kvennu, og er sagt þau hafi átt, meðal annara sinna barna, dóttur, sú er nefnd Ólöf Loptsdóttir, mjög skaphörð, mikilhæf kvenna; hún giptist Birni Þorleifssyni, og áttu nokkur börn saman, og er þessara helzt getið: — Þeirra synir hétu svo: Þorleifur Björnsson og Einar, sem utanlands skal hafa andazt og átti að verða hirdstjóri; þeirra dóttir hefir heitið Solveig, hún bjó fyrst á Hóli, átti þar barn í frillulífi, giptist síðan Páli Jónssyni, sem veginn var á Öndverðareyri; þó er göfugt ættsprenki af þeim komið. Áður Björn þessi giptist Ólöfu, átti hann tvö laungetin börn: Jón, kallaður Dan, bjó á Hrafnseyri í Arnarfirði, hverja hann gaf Skálholti á deyjanda degi; og dóttur, sú er nefnd Þóra, hverja hann gipti Guðna Jónssyni. Þau áttu nokkur börn saman, meðal hverra þeirra sonur er nefndur Björn Guðnason, hver eð varð sýslumaður yfir Ísafjarðar sýslu (og) sat að Ögri. Hans son var Torfi, hann sigldi XVIII vetra uppá Vatnsfjarðar klögun, en andaðist um þann tíma, varð ei tvítugur eður stórt þar yfir. Kvenna Björns Guðnasonar hefir heitið Ragnhildur Bjarnadóttir, þau áttu og IV eður V dætur saman, þær hafa svo heitið: Guðrún, Sigríður, Þóra, Ólöf og Guðrún, kölluð rúnka. Guðrún Björnsdóttir átti tvo menn, sá síðari hét Hannes, hans faðir hét Eggert, var lögmaður í Víkinni í Noregi, dubbaður riddari, sem það fríheitabrèf útvísar¹. Guðrún og Hannes Eggertsson, hver eð var hirdstjóri hér á landi, áttu þessi börn: Eggert Hannesson, Björn Hannesson, Bjarna Hannesson — hann andaðist ógiptur — en dætur: Guðrún Hannesdóttir, Katrín, Margrét. Guðrún átti Þorlák Einarsson; Katrín átti herra Gizur Einarsson, en Margrétu átti síra Halldór Einarsson, þeirra son síra Bjarni, sem hélt Selárdal, vestan fram í Arnarfirði. Guðrún og Þorlákur áttu nokkur börn sín á millum, sem hér eru ei nefnd, utan Gizur Þorláksson þeirra son, hann giptist Ragneiði, dóttur Páls Jónssonar á Reykhólum; þau áttu nokkur börn saman, hver úng sáluðust, utan Jón Gizursson, sem þetta hefir upp skrifað, eptir því sem hann hefir getað

¹) bréfið sjá hér fyrir aptan III, 2.

því saman safnað eptir gamalla manna skrifu og frásögu. Annar hans son Magnús Gizursson.

Þessi fyrirskrifaði Björn ríki var í hel sleginn í Rífi, af Engelskum, vegna upphlaups, sem varð milli hans og þeirra; þar renna ævintýr til. Hustrú Ólöf var í það sinn inn á Helgafelli, er hún frétti lát Björns bónda síns, hún sagði: „ekki skal gráta Björn, heldur safna liði,” hvað hún gjörði, klæddi sig hríngabrynju og þar yfir kvenmannsbúnaði, dró svo með útbúið lið, komst með kænsku (á) Jónsmessu og hennar fólk að Engelskum, og drap þeirra mikinn fjölda, utan kokkinn, sem naumlega fékk líf, fyrir það hann hafði áður hjálpað syni þeirra Þorleifi, hvers hann naut, þó með nauðum. Það var þá málsháttur:

Rustugt varð í Rífi

þá ríki Björn þar dó.

Hustrú Ólöf sat á Reykhólum til dauðadags, og væri um hana mart að skrifa, þó það hér hjá líði.

4. Nú svo eg komi til efnisins aptur, um þurfi Einarsdóttur, bróðurdóttur Björns ríka; hún var upp fóstuð með miklu tilhaldi, en einn af þeirra sveinum hét Sigvaldi, var kallaður lángrífi, einhver manna mestur og sterkastur í þann tíð. Hann fíflaði þessa þurfi. Ólöf lét betala blóði minna klækiskap en þenna; því tók hann sig upp með þessa þurfi, að ókvaddri Ólöfu, á laun, og í Austfjörðu. Sigvaldi var ofurhuga og afburðamikill; hann eflidist þar, og gjörði eiginorð til hennar. Þau áttu þrjá syni sín á millum: Gunnar, Gizur og Einar, dóttir þeirra var Halldóra Sigvaldadóttir, seinasta¹ abbadís á Kirkjubæjar klaustri. Abbadís Halldóra lifði allt til þess herra Marteinn varð² biskup í Skálaholti. — Nú³ aptur að vísja til þeirra bræðra, Sigvaldasona, veit eg lítið af að segja: Gunnar var búandi þar austur og átti börn. Gizur var í hel sleginn í Vestmannaeyjum af Engelskum, í upphlaupi þar skeði þeirra í milli. Þeir voru þar allir Sigvaldasynir, með fleirum öðrum hraustum mönnum, ekki þó utan tvær áttæring skipshafnir, í móti mönnum af XIII engelskum skipum; létu þeir Ensku mest gánga örvadrif af handbogum, sem í þann tíð⁴ var

¹) þannig 216, og er fyrsta stafnum auðsjáanlega bætt framanvið, en 215 hefir „einasta“, sem áu efa er komið af misgáningi hjá höfundinum.

²) var, 216.

³) verður, b. v. 216.

⁴) tíma, 216.

tfðast; Íslenzkir gengu fram með [grjót og sín þúngu vopn,¹ þar féllu tveir menn aðrir en Gizur, en X Engelskir, svo skildust þeir að skiptum. Einar Sigvaldason var einn vildissveinn hjá abbadísunni að Kirkjubæjar klaustri, hann átti einn son laungetinn áður hann giptist, sá varð prestur, kallaðist síra Jón Einarsson eldri, varð vel megandi maður, hèlt lengi Kirkjubæjar klaustur austur, eptir það abbadísinn það af lagði. Hans son var síra Gizur Jónsson, sem hèlt Stafafell í Austfjörðum. — Eptir það komst optnefndur Einar Sigvaldason yfir eina kotúngsdóttur, er hèt Gunnhildur Jónsdóttir, fðursystir síra Jóns Loftssonar. Einar lagði óvanaðan ástar-pokka á Gunnhildi, því vildi abbadísinn sundur bægja, og var hún látin langt austur í Fjörðu, þar var hún tvö ár, en Einar undi ekki fyr en hún kom aptur til klaustursins, svo hann giptist þessari Gunnhildi, og átti við henni XIV börn: fimmm komust á sætur, fjórir synir og ein dóttir. Elzti var Gizur, annar Jón, þriði Þorlákur, fjórði Halldór; Oddný dóttir (þeirra) gjörðist nunna þar að klaustrinu og endaði þar sína æfi. Þau Einar og Gunnhildur bjuggu á þeirri klausturfjörðu sem heitir að Hrauni, hvar í þann tíma frjófgaðist korn-akur sjálfvaxinn, og varð þeim mikið gagn þar að; flestir menn sóktu þangað þennan mel. Þessi Einar varð ekki gamall maður, fimtugur að aldri þá hann deyði, og lét eptir sig þessi fimmm börn fyrnefnd; þau tók abbadís Halldóra, ól upp með æru, lét þau menta og manna til þeirrar kennslu sem þar gekk í Skálholti um daga biskups Ögmundar.

5. Ögmundur Pálsson var fyrst ábóti að Viðey, síðan biskup í Skálholti; þá hann gjörðist gamall, varð hann sjónlaus, tók til að hugsa um sinn vanmátt, en af því Gizur Einarsson hafði atgjörfis hugvit og persónulega prýði yfir aðra, sem þá voru þar uppvaxtamenn, skrifaði biskup Ögmundur bréf til abbadísar Halldóru, að hún sendi þenna Gizur til sín út í Skálholt, sem hún gjörði, hann var þá XVI vetra; það vor kom hann honum í skip á liðnu sumri, og í skóla til Hamborg, þar var hann iij ár og lærði með stórri kostgæfni, sem mögulegast mátti verða ekki á lengri tíma; hann hafði hraða hönd að skrifa, og neytti hennar að teikna upp allt hvað hann heyrði og sá, ekki alleinasta í skóla og kirkju, heldur og jafnvel það hann frètti og forvitlegt var, svo hans skólameistari hafði dæmt þar að og sagt: „það sè eg á þèr, þú

¹) frá [grjóti og sínum þúngu vopnum, 216.

Íslenzki sveinn, að þín hönd hjálpar þér einhverntíma"; hann hæld því orði upp meðan hann lifði: hann hefir aldri þegið svo lítið, að hann hafi það ei skrifað, og aldri miðlað og losað svo litlu, að hann skrifaði ekki. Í þýzkri tungu var hann svo fimur og ferðugur, að þýzki bœðu opt sagt, að hver hann þekkti ekki mætti hyggja að hann væri sæddur þýzki. Það til sönnunar, þá sðarmeir hann var Eleetus, og hann kom fyrir kóng Christian, anno 1540, var honum fyrir sett að kjósa þýzku eður latínu: að tala, han kjóri þýzku: svo trúði ekki drottníngin að hann væri Íslenzki, og til prófs var sóktur Íslenzki piltur, að þeir læsi saman texta Catechismi. Þótti Gizuri kóngur spyrja sig margra óþarfra hluta, sðrdeilis um Hekluþjall. Að þessum þrim árum liðnum kom hann aptur til Íslands, hitti biskup Ögmund máttulega blíðan: sagði hann væri orðinn Lútherski, hefði etið kjöt á föstudag. Hann fór svo á stað með sinn skuldareiknúng, og austur til móður sinnar, þar hún var einmana og brauzt fyrir börnum sínum; ekki hafði hann heldur stóra viðtöku á Kirkjubæ, því var hann hjá móður sinni; tóku þau það ráð um veturinn, að láta vinnumann hennar róa út í Vestmannaeyjum, þar gaf guð honum lestar hlut, svo hann gat goldið sínar skuldir að mestu. Gizur reri sjálfur í næstu verstöðu þann vetur, til bjargar búi og börnum móður sinnar. — Ábóti Sigvarður hélt þá þykkvabæjar klaustur, hann fékk Gizur til sín, og var hjá honum í góðu yfirlæti í tvö ár. Ábótinn var hneigður til lærdóms, svo Gizur mátti iðka sig þar í náðum, sem hann hafði opt sjálfur sagt, að sèr hefði gjört það mestan bata, því á klaustrinu hefði verið margar góðar bækur. Um þenna tíma kaus biskup Ögmundur, vegna elli og veikleika, Sigmund systurson sinn til biskups, hvað lærðir og leikir samþykktu; hann sigldi í Noreg til erkibiskups í Þrándheim, vígðist; hann andaðist XIV nóttum sðar, eður því nærri, liggur í Þrándheimi.

6. Nú skal enn víkja til biskups Ögmundar, hver nú gjörðist ellimóður og sjónlaus, sendi hann uppá nýtt eptir Gizuri og tók við honum fegini hendi, því að hann hafði engan mann sem greinarvit hafði á að gegna hans reiknúngskap, sem hann átti kóngdóminum að standa, því biskup Ögmundur bauð sèr svo mikið, að hann átti að svara kónginum¹ afgipt alls Íslands fyrir iij ár; þá var hann eitt ár í Skálholti. Biskup gjörði þá Eirek

¹) kóngdóminum, 216.

prest Grímsson að kirkjupresti, en gaf Gizuri góðan stakk til, að hann skyldi prædika þá XII mánuði. Annað vor eptir sendi hann þennan sinn orðinn djákna Gizur Einarsson og síra Lopt Narfason og Eyjólf Kolgrímsson gamalsvein til Noregs; voru þeir fyrir utan þá tólf mánuði. Gizur hafði mest gengi, því hann var einka erindreki biskups Ögmundar, hafði erkibiskupinn hann fyrir sinn lesdjákna. Einn tíma (að hans sjálfs sögu) bar biskup óvart að Gizuri, hann var að lesa í bók eins þeirra nýju lúthersku doktora, þá kölluðust; hann fletti snögglega í annan stað, þann sem þá vildi til; erkibiskup leit skjótt á þá opnu, sem upp flettist, fékk honum aptur, rannsakaði ei meir. Það hafði herra Gizur opt sagt, það mundi hafa horft sèr til mikils háska, hefði erkibiskup litið þann *locum*¹, sem hann var að lesa, því vildi hann ekki hætta þar til optar, og fékk af þeim manni, er hét Gísli Eyjólfsson og þar var nálægur, einn *exul*², að smíða sèr kistil að bókum sínum, þann gróf hann í jörð og lét bíða þar þangað til hann kvaddi Noreg. Það sama vor sem Gizur Einarsson og hans fylgjarar vildu út aptur til Íslands, og þeir þrír stallbræður höfðu gott orðlof af erkibiskupi tekið, og voru til skips búnir; en þá einn af kóngsins ráði, sem þá var í Noregi, er hét Eske Bilde, þá fyrir hann kom sú fregn, að þar væri menn, sem færi á milli erkibiskups og biskups Ögmundar, vildi láta rannsaka, ef þeir bæri bréf nokkur milli biskupanna; þá þysinn kom, gaf guð Gizuri ráð, hann gat að snöggu bragði falið bréfið. Þar voru teknir þessir þrír menn, færðir af fótunum og leituðu á þeim sem að öðru þýfi á milli sóðranna og jafnvel í skónum, svo þeir voru teknir til fanga og í sinn stað látinn hver. Eyjólfur hafði haft léttesta viðveri. Gizur geymdist í einu lopti; hann átti best, því hann naut orða og tillagna þess Norska vildarmanns, sem hét M. Geble, biskup til Björgvin. Svo voru þeir iij nætur í þessu varðhaldi; eptir þær liðnar var lokið¹ upp fyrir þeim, og fóru þangað sem þeir vildu, svo enginn lagði til þeirra úr því. Hefði það bréf fundizt, og nokkuð inni staðið sem kóngdóminum væri til móttblásturs eða mínkunar, það hefði gilt þeirra líf. Um það skeið

¹) stað, þ. e. þann stað í bókinni.

²) útlagi; þ. e. Gísli Eyjólfsson, sem varð útlægur fyrir það hann féll með tveimur systur sínum (sjá bls. 125).

³) látið, 216.

var mikill ókyrleiki í Noregi, með því erkibiskup vildi taka sig upp mót kóngi, og hans fólk í hel slóu einn morgun kóngsins útsendara, hèt herra Vineens¹. Biskups Ögmundar menn komust aptur með lífi og heilsu í Ísland, til síns herra. Til sönnunar á sagðri fangan, og bréfs eptirleit á þeim Íslenzku, er til sýnis copia af sendibræfi biskups Ögmundar til meistara Geble, biskups í Bergen, 1537:

„Mikilega þökkum vèr yðar herradæmi, kæri vin, fyrir mart vel gjört til vor allan tíð, og vorra þenara, einkanlega nú í síðsta fyrir vorn djákna Herra Gizur Einarsson; skulu vèr þenkja til, með guðs hjálp, að halda yður skadlausa um þá penínga þèr hafð út lagt, það fyrsta vèr kunnum, en ómaklegir þykjumst vèr hèr við taka; treystum vèr nú ekki að senda yður neina penínga, meðan svoddan ófrið er, en þó undirbindumst vèr með þessu bræfi að nægja yður, þá vèr komunst við, sem mögulegt er. Segið herra Magnúsi, hann skuli fá sína skuld það fyrsta vèr getum, og vèr megum senda vort fólk út, en vèr biðjum yður kærlega sjá til bezta um vor hús, það viljum vèr gjarnan með öllu góðu forskulda; hvað vèr kunnum yður til vilja vera skulu þèr alltíð finna oss reiðubúna“.

7. Anno 1538² kom kóngl. Maj^{ts} bréf, það Claues van der Mervitzen skyldi frá þeirri stundu taka að sèr Viðeyjar klaustur, fyrir hans margfaldrar trúrrar þjónustu sakir, með allri þess tiliggjandi eign, að öllu tilteknu, þó að því í³ tilskildu, að þeir múkar og orðulýðir, sem þar⁴ væru, skyldu með tilbærilegum hætti hafa af honum sitt uppheldi og fyrirhugsun. Eptir því sama gekk greindur Claues harðlega fram, tók og greip hvað sem fyrir varð.

8. Anno 1539 supliceraði biskup Ögmundur fyrir kóng, hvert í fyrstu inniheldur þakkargjörð fyrir fagra áminning, kóngur

¹) Vincentius Lunge, höfuðsmaður í Björgvin, var drepinn af mönnum Ólafs erkibiskups 3. Janúar 1536, þegar Kristján þriði hafði sent hann til að vinna fylgi erkibiskups sèr til handa. Síðan nýði Ólafur erkibiskup ár landi og fór til Hollands, en Kristoffer Hvítfeldur tók undir konung allt hvað hann náði í Noregi, eins og síðan á Íslandi. Holbergs Danm. Hist. 2, 335, 350.

²) sjá hèr fyrir framan, bls. 660.

³) þannig handr. (eptir „d.“ = einu í eldra frumriti?).

⁴) þær, handr.

hefir gjört með sínu sendibréfi til biskup Ögmundar um framfylgð á guðs orði og þess prædikan, og segir: „hverju að vèr viljum með guðs hjálp, eptir voru megni og sérhvers skynsemd, fullnað gjöra, svo ekki skal annað sinnast.“ — Því næst kunngjörir biskup kónginum, hvað Claues van der Merultz hafðist að anno 39, og klagar yfir, að hann hafi með ofríki inntekið Viðeyjar klaustur, hvað hann kallar stiktisins góz, fólk fángelsað saklaust, sem þar var. Framar meir undirvísar hann, að höfuðbræfið væri ekki samhjóða (sem fyrst var lesið) við Copiu þá Clauus lét skrifa. Framar meir kveðst biskup stólinn og stiktið vilja upp gefa, segir sig auman blindan mann, og biður um Viðeyjar klaustur til sinnar nauðpurftar meðan lifði, og segir: „Því eg (á) hær nú litla dvöl hëðan af“. Þá var enn í sömu suplicatz: „En til þess, náðugi herra kóngur, að öll skikkan og andleg stjórnan megi vel haldin verða, þá biðjum vèr allir samt, að yðar kóngleg Maj^t virðist oss hær annan innfæddan og vors móðurmáls að skikka, því biðjum vèr allir saman um þennan yður nálægan herra Gizur Einarsson, ef þessi hinn sami líkar yðar náð og bfhagar, að yðar kóngleg náð virðist hann að confirmera og innsetja til yfirboða og forstjóra hinna andlegu prelátanna; hver eð sérlega elskar guðs orð, uppá það, að það heilaga evangelium mætti hær með oss framkvæmd hafa, ávaxtast og aukning fá; þessum hinum sama viljum vèr, eptir bifalningu yðar kóngl. Maj^t hlýðugir og undirgefniir (vera)“. — Að síðustu í sögðu bréfi tilsegir biskup Ögmund kónginum fyrir allra hönd, andlegra og veraldlegra stëtta, til landhjálpur níu lestir skreiðar, að viðrétta þann skaða sem skeður var um þá örlauga tíð nokkur ár. Datum alþingi þriðjudaginn næstan eptir Péturs messu og Páls anno 1539¹.

9. Á því sama sumri, sem Herra Gizur var Electus og af landi farinn, voru þeir Diðrik van Minden og hans menn vegniir í Skálholti. Sá var umboðsmaður landsfóvitans Claues van der Marultz. Þessi fregn kom í Hamborg af skipum þeim, sem fyrir norðan á milli sigldu, skammt eptir komu Gizurar í Hamborg. Þá var það ásetningur landsfóvitans Claues, og hans áhengjara,

¹) ágrip úr bréfi þessu er prentað í Finns biskups Hist. Eccles. m, 248, og í Harboes ritgjörð um siðaskiptin á Íslandi, í *Vidensk. Selsk. Skr.* v, 236. — Afskript af bréfinu sjálfu, sem var á platt-þýzku, er rituð í bréfabók Gizurar biskups Einarssonar, sem er enn til í safni Árna Magnússonar.

að þetta slag skyldi hefnað á herra Gizuri og hans anhengjum og mönnum, svo hann þorði ekki til Kaupinhafnar að reisa, nema hann fengi konúnglegt Protectorium. Til sönnunar á þessari sögu skrifaði herra Gizur biskup Ögmundi undan sér:

„*Gratia et pax per Christum Jesum.* Litlu seinna en eg kom til Hamborg komu og þau skip sem fyrir norðan höfðu legið, sögðu hingað þær fréttir, að þér hefðu látið í hel slá Didrich van Minden og hans stallbræður heima í Skálholti; item að þér hefðu ogsvo viljað láta slá vetrarlegumenn Þýzkra, sem eptir voru í landinu; undrar mig stórlega ef svo er skeð, og lítið hefir þeim í húfi þótt um mig og mína fylgjara, sem þessi ráð hafa út gefið, því að eg hefi allan þennan tíma, sem síðan er líðið, aldregi mátt nálega vera óuggandi um mig og mína fylgjara, en guði sé lof að þeir hafa ekki sínum vilja fram komið, sem gjarnan hefðu sæð að bæði eg og aðrir hefðu þessa að gildið”.

Þá nú herra Gizur sá svoddan tvísýni, suplieeraði hann fyrir kónginn¹ frá Hamborg, og keypti einn mann að vera sinn Legat, kostaði uppá það kongsbréf 10 gyllini. Um hans ferðalag til Danmörk og til Íslands aptur skrifa eg ekki.

10. Á næsta alþingi anno 1540 resigneranar-bréf biskups Ögmundar:

„Öllum mönnum sem þetta bréf sjá eður heyra sendir Ögmund, með guðs náð biskup í Skálholti, heilsan og kveðju með heiður og virðing í lausnara allra hluta. Þér vel vitið, kærir vinir, að fyrir sakir þýngjandi elli og annars veikleika kunnur vær ekki lengur að stjórna eður regera Skálholts biskupsdæmi, hvar fyrir vær höfum í nafni heilagrar þrenningar kjörið og útvalið heiðursamlegan mann, Gizur Einarsson, til formanns og yfirboðara fyrgreindrar Skálholts dómkirkju, fyrir því hann er guðs orð elskandi og kristilegrar umgengni, hverjum ogsvo að ekki er ókunnugt lögmál og fríheit vors lands. Sakir þess, að nú þessi eligeran hefir að óskum gengið, með guðs hjálp, það er að segja, að fyrgreindur herra Gizur Einarsson hefir sína eonfirmeran fengið af kóngl. Maj¹, svo að honum er bifalað embætti Skálholts stiktis, svo sem að vor náðugasti herra kóng-

¹) Þetta bréf er og í bréfabók Gizurar, og er einnig prentað í Finns Hist. Eccl. III, 248-249.

urinn og heiðursamlegt Universitet í Kaupinhafn með biskupsstólnum auðsýnilega opinberar í sínum bræfum; þar fyrir uppgefum vör fullkomlega og resignerum viljanlega Skálholts stíkti fyrgreindum herra Gizuri, með meira og minna hlut sem stíktinu tilheyrir. Gefi honum almáttugur guð, að hann megi fyrgreindu stíkti farsællega stjórna, sér sjálfum til hamfugju, en þeirri guðs hjörð til nytsemdar, sem honum er í hendur sólgin. Þar fyrir biðjum vör mikilega alla og sérhverja, að þér veitið honum hollan heiður og skylduga hlýðni, svo sem þér skylduð mör hafa gjört, takandi hér fyrir óþrjótanleg laun af almáttugum guði að eilífu. Og til meiri styrktar og sanninda þessa resignerunar-bréfs höfum vör voru innsigli festa látið fyrir sama bréf, skrifað að biskupsstólnum Skálholti XIV. kalendas dag Junii mánaðar árum eptir drottinlega holdgan 1540.”¹⁾

Á sama alþingi Herra Gizur sjálfur:

„Kæri herra lögmann, Erlendur Þorvarðsson, sýslumenn og lögrettmenn, samt öðru dándisfólki og almúga Skálholts biskupsdæmis! — Eptir því þér hafið heyrt og undirstaðið míns náðunga herra kóngsins bréf, sem nú var næst upp lesið með öðrum fleirum bræfum, þá vil eg gjarnan, eptir siðvenju vors lands, heyra, ef þér viljið yðart velviljuglegt og almennilegt samþykki hér til leggja; vil eg allra yðar á meðal svo skikka og skipa þeirri andlegri lögsögn, er mör er bíföluð, sem eg veit að réttast er og sannast fyrir almáttugum guði, sömuleiðis alla og sérhverja, fátæka sem ríka, þar til styrkjandi fyr og síðar, að ske megi rétt lög, eptir því sem skyldugt er og eg hefi áður játað og undir bundizt, sem þér megið vel undirstanda”.

Lögmannsins þá var samþykkt og andsvar:

„Það gjöri eg Erlendur Þorvarðsson, lögmann sunnan og austan á Íslandi, góðum mönnum kunnugt með þessu mínu opnu bréfi, að árum eptir guðs burð 1540, á almennilegu Öxarár þingi í lögréttu, beiddist herra Gizur Einarsson almennilegrar samþykktar af mör og öllum almúga þar saman komnum, uppá þau bréf, sem hann lét þar upp lesa, fyrst herra konúngsins bréf, að hann var skikkaður og skipaður fullmektugur Superintendens Skálholts biskupsdæmis [; item bréf, sem hljóðaði uppá

¹⁾ bréf þetta er snúið á dönsku og prentað í ritgjörð Harboes (*Vid. Selsk. Skr.* v, 242).

viljanlega resigneran biskups Augmundar; hið þriðja samþykta-
bréf klerka og kennimanna Skálholts biskupsdæmis¹; lofaði herra
Gizur að skipa svo sinni andlegri lögsögn allra á meðal, fátækra
og ríkra, sem hann vissi réttast fyrir almáttugum guði og mönn-
um. Því játaði eg, með öllum fyrnefndum, Herra Gizuri, að
taka hann yfir oss til fullmektugs formanns yfir allt Skálholts
stíkti. Og til sanninda hér um þrykki eg mitt innsigli á þetta
bréf, skrifað í sama stað, ár og degi sem fyr segir”.²

Meður slíkum viðurbúnaði er herra Gizur Einarsson, fyrstur
evangeliskur biskup, kominn til Skálholts stíktis stjórnar, þá hann
var 25 ára að aldri.

11. Á sama sumri visiteraði hann í Austfjörðu, og var meir
að sýn en vináttu virtur og meðtekinn, vegna þeirra nýju siða, —
og enn verr — þeir kölluðu villu; skrifaði (hann) undan sèr,
sem þá var siður: „þurfa menn ekki til mín að ómaka sín börn
til biskups-fermíngar, því eg frem ekki annað biskuplegt em-
bætti en það, sem inniheldur sá kristindóms-bæklingur eður kirkju-
ordinantia vors náðuga herra kóngsins, sem lögtekin er af öllu
ríkjanna ráði, bæði andlegu og veraldlegu valdi, og áður er sam-
þykkt og lögtekin í almennilegri prestastefnu af kirkjunnar ráði
og kennimönnum Skálholts stíktis” — og væri þeir nokkrir, sem
ei væri í færum um að taka við sèr, vildi hann það fá að vita í
tíma, svo hann hugsaði sig um gisting í öðrum stað; því hann
hafði fjölda sveina: XV karska menn, hrausta og hugaða, vel
búna með vopn, altýgjaða, því að honum var ei vel óhætt, og
með svoddan andvara — þó hann væri og færi hið spaklegasta,
með allri líkind og ljúfmennsku — sem hann hafði að óttast ei
síður af prestunum en leikmönnum, svo þeir sveinar fóru aldri
úr sínum tygjum hvorki nótt heldur en dag, fyr en höfuðprest-
arnir höfðu svarið, vissulega sjórir; frá þessu hefir sagt Guð-
mundur heitinn Þórðarson, sem var faðir³ Þórðar heitins lög-

¹) Þessu frá [er óvart sleppt hér af höfundinum, og er því viðbætt eptir
afskriptinni af bréfabók Gizurar biskups Einarssonar, sem er í safni
Árna Magnússonar Nr. 266 í arkabroti.

²) Bréf þetta er sáðið á latínu og prentað í Finns Hist. Ecel. III, 207 athgr.

³) Þannig er sett eptir getgátu; í handritinu stendur „son”, en það getur
ekki staðizt, því auðsætt er, að Þórður lögmaður, sem var fulltíða maður
1570, og varð þá lögmaður († 1609), gat ekki átt son, sem væri gam-
alsveinn hjá Gizuri, en faðir Þórðar lögmanns gat vel verið það. Síra

manns, og í þeirri ferð var gamalsveinn með biskupi. Eiðurinn, sem þeir sóru til sönnunar þessu, var svo látandi:

„Til þess legg eg N. N. hönd á helga bók, og svo skýt eg mínu máli til guðs, að eg vil vera hlýðinn, hollur og trúr heilagri Skálholts kirkju og hennar formanni, herra Gizuri Einarsyni, bæði leynt og ljóst, sem eg hefi áður lofað í mínum vígslueiði. Svo sannarlega hjálpi mér almáttugur guð að eilífu.”¹

Þetta í hans visitaziu anno 1541.

12. Að öðru vorinu eptir umliðinn þann næsta vetur hefir komið konúnglegt skipunarbréf um ordinantíuna. Þá skrifaði herra Gizur þvílíkt bréf í þrjár áttir:

„Eg G. E., superintendens Skálholts stiktis, heilsa yður öllum, prestum og prelátum; kunngjörandi yður, kærir vinir, að eg hefi fengið míns náðuga herra kóngsins skrivelsi, Christians þess þriðja, samhljóðandi þessu hans kóngl. Majts innsigluðu bræfi, að kennivaldið, sem er kirkjunnar ráð, jafnvel sem leikmanna valdið, skulum rætta oss eptir þeim bréfum og boðskap, sem til stendur að verði opinberuð og upp lesin eptir tilskilkan þess heiðarlega herramanns, sem kóngl. Majt. hefir hingað í landið sent. Því áminni eg kennimennina, sem kirkjunnar ráð eru og verið hafa, að þeir komi í almennilega prestastefnu, sem áður er uppá sett, og láti þar engan brest í verða, annars megum vèr koma í stóran skaða. Byð eg og bifala staðarprestum og þingaprestum að lesa þessi bréf að kirkjunum, og flyti kirkju frá kirkju, svo þau komi fram hið snarasta. Og til sanninda

Torfi í Gaulverjabæ, sonur höfundarins, hefir ritað á spázíuna: „*error nominis proprii*”, því hann hefir haldið að nafn Guðmundar væri villt; svo hefir einnig síra Jón Erlendsson haldið, og skilið eptir (í afskriftinni A. Magn. 216) eyðu fyrir nafninu Guðmundar, en annar hefir ritað þar á spázíu: „S. Einar”, án efa í því skyni, að Síra Einar á Melum, son Þórðar lögmanns, væri sá sem hér væri um að ræða, en það getur engu betur staðizt. Guðmundur í Þingnesi, faðir Þórðar lögmanns, er reyndar af sumum haldinn Erlendsson, og Espóllín heldur hann Gislason (Árb. iv, 30), en þaræð hvorugt þetta verður sannað, þá er líkleggra að halda að hann hafi verið Þórðarson, og að Guðmundur landskrifari, sonur Þórðar lögmanns, hafi heitið eptir honum. Í bréfabók Gizurar biskups (A. Magn. 266 Fol. bls. 137) er og einn af sveinum Gizurar biskups nefndur Guðmundur Þórðarson.

¹) Eiður þessi er prentaður í Finns Hist. Ecel. iii, 253 (á latínu).

hær um þrykki eg mínu signeti á þetta bréf, skrifað í Skálholti in festo ascensionis domini,¹ anno 1541.”²

Prestanna³ svar⁴ var: að þeir vildu ordinantiuna meðtaka eptir því sem þeirra formaður þeim tilsegði, en ekki móttanda, að höldnum prestanna fríheitum, og þessu landi bærilegt væri.

13. Anno 1542 boðaði kóng Christján þriði biskupana báða fram fyrir sig; á því sama sumri kom út svo látandi bréf:⁵

„Christian með guðs náð Danmerkur, Noregs, Vendlands og Gottlands kóngur. Vor gunst tilforna. Vita skulu þér, að vör höfum að höndla og tala með yður um andlega stjórnanina, og hugsum að láta undirvísa yður um eina kristilega reformeran og skikkan, sem vör höfum með voru elskulega Danmerkur og Noregs ríkis ráði, eptir lærðra manna vilja og samþykki, hver⁶ skikkun vör viljum yfir öll vor lönd og ríki fast og óbrigðanlega haldist af öllum og sérhverjum við magt, og höfum nú uppá það sama skrifað oss elskulega verðuga biskup Jóni, Hóla biskupi, að hann skuli koma hér til vor á⁷ einu af þessum vorum skipum til vors staðar Kaupinhafn, og vita vörn vilja; því biðjum vör yður og viljum, að þér skikkið öllum yðar erindum þar eptir, og komið á einu þessu voru skipi hingað til vor til Kaupinhafn, þar að forheyra vörn vilja, sem vör þá öktum að láta yður kunngjöra; vör þenkjum þá aptur að vorinu á voru einu skipi að skikka yður heim til Íslands tilbaka ígjen. Hér vitið öldúngis að rétta yður eptir, og bregðið því í engan máta. Bífalandi yður guði. Skrifað á voru sloti Gottorp, laugardaginn eptir Lætare⁸. Anno 1542. — Oss elskulega Herra Gizuri Einarssyni, S. S. s., yfir og uppá vort land Ísland.”

Samstundis bjó herra Gizur sig til siglfingar og þótti þetta engin harmasaga.

¹) Þ. e. á uppstigningardag, 26. Maí.

²) sbr. bréfabók Gizurar, A. Magn. Nr. 266, bls. 137.

³) prófastanna, 216.

⁴) Þetta svar er prentað í ritgjörð Harboes (*Vidensk. Selsk. Skr.* v, 363).

⁵) bréf þetta er prentað á (nokkuð ískyggilegri) dönsku í Finns Hist. Eccl. n, 296 og þæptir í safni Magn. Ketilss. i, 228, og er þar sett ár 1541. Í bréfabók Gizurar biskups er það á íslensku, svo sem hér, og talið ár 1542 (A. Magn. Nr. 266, Fol. p. 12—13), og mun það réttara.

⁶) þannig 266; hverja, 215, 216. ⁷) þannig 266; af, 215, 216.

⁸) Þ. e. 25. Márs.

Senjor biskup Jón sneiddi sig frá þeirri utanferð, og sendi út það sama sumar¹ sinn son, síra Sigurð Jónsson, sem hèlt Grenjastaði norður, og sinn dótturmann, sem hèt Ísleifur, og hèt fyrir höfuðból Grund í Eyjafirði, einn nafnfrægan mann af persónlegri prýði, frama og frækleik; þessir báru fyrir kóng afbötun þess gamla biskups, og það hann vildi alla þá hlýðni halda, sem þeir sinna vegna játuðu, hverja hlýðni og hollustu þeir sóru kónginum uppá biskups Jóns vegna. Voruð eptir sigldu þeir aptur til Íslands, og fóru hvorutveggju til sinna heimkynna.

14. Bréf herra Gizurar Einarssonar af líkneskjum, sent um stíktíð:²

„Gizur Einarsson S. S. S. óskar sérhverjum góðfúsnum lesara og heyrara þessa bréfs náðar og friðar af guði föður, fyrir hans elskulegan son vorn herra Jesum Christum. — Sakir þess, að eg formerki fyllilega, að sá blindleiki og hjátrúa fer enn nú ekki svo mjög minnkandi sem vera skyldi, að sávíst fólk hær í stíktinu leitar sinnar velferðar hjá svo auðvirðilegum hlutum, sem er hjá einum og öðrum líkneskjum, sérlega hjá þeirri róðukross-mynd sem að er í Kaldaðarnesi, með áheitum og fórnfæríngum og heitgaungum, þvert á móti guðs boðorðum og vorum trúarartíkulum, því guð segir svo í annari bók Móyses 20. kap.: Elgi skaltu þér skurgoð gjöra, eptir líkíngu þeirri er á hinnum er, á jörðu eður undir jörðunni; eigi skaltu þau dýrka eður vegsama. — Hær þvert á móti gjöra menn, að þeir bæði dýrka þau og vegsama, og sem postulinn vottar, til Rómverja 1. kap., að þeir umsnúa dýrð óförgengilegs guðs í förgengilegar líkneskjur, dýrka meir og þjóna skepnunni en skaparanum, hvarfyrir guð hann yfirgefur slíka menn í fráleitt sinni, skammsamlegar girndir og ýmislegar ódádír, svo þeir meðtaki verðkaup síns villudóms, og eru þeir dauða verðir sem þvífkt gjöra, svo og þeir einnig, sem þeim samsinnadír eru sem það gjöra. Þar fyrir áminni eg og við vara kristið fólk, uppá guðs vegna, að fyrir

¹) Bréf Jóns biskups til konúgs dagsett næsta dag eptir Ólafsmessu (= 30. Juli) er prentað í ritgjörð Harboes (*Vid. Selsk. Skr.* v, 269) eptir frumritinu í leyndarskjalasafni konúgs, (á latínu í Finns Hist. Eccl. II, 661—662).

²) Bréf þetta og eptirfylgjandi spurningar er prentað á dönsku í ritgjörð Harboes (*Vid. Selsk. Skr.* v, 293—298).

sakir sinnar sáluhjálpar og eilífrar velferðar afláti allir og forðist slíkan hegðoma og afskaplega hjátrú, að veita svoddan dýrkan og vegsemd nokkri skepnu, að heldur feysknum og fyrirfaranlegum líkneskjum, sem vèr skyldunst að veita alleinasta vorum skapara, óaflátanlega hann að heiðra (og) vegsama í sínum signuðum syni Jesu Christo. — Hvar fyrir eg hefi látið upp skrifa og setja hær eptir nokkrar stuttlegar greinir, þjóðandi undir skylda hlýðni á hverja krossmessu þær upp at lesa í kristilegum samfundi, hverjar að hlýða um þetta efni, svo að menn fái hærum sannan skilning og leiðist á réttan heilsuveg af því líkum háskasamlegum hjástigum, er menn hafa helztu¹ lengi villir ráfað, viljandi gjarnan í fleiru öðru, því sem kristinna manna sáluhjálpar til kemur, þeim gagnast og þjónustu að veita, eptir því guð gefur efni á, nær þeim² þörf gjörist. Bifalandi yður öll samt guði drottni, hann virðist með sínum heilögum anda³ sinni náð og styrku trausti með yður að vera alla tíma, og yður að þessu liðnu lífi að gefa eilíft líf. Amen. Skrifað í Skálholti mánudaginn næstan eptir þrettánda⁴ 1547."

1. spurning: eru ekki heilagra manna myndir lifandi í kirkjunum? — (Andsvar): Í 20. kap. Exodi bókar er bannað og fyrirboðið að gjöra nokkra líkneskju eður skurgoð, þau er menn skulu dýrka eða tilbiðja, því það er opinber skurgoðavilla, þvert á móti því fyrsta boðorðinu, því þau eru engin lifandi sem þar til eru höfð, en það er vitanda, að það er í sèr sjálfu frjálst líkneskjur að hafa, svo framt sem menn varast þá misbreytni og skurgoðavillu, sem haldið hefir allt hertil við líkneski Christs og heilagra manna, hverjar að almúgafólk hefir ætlað að hafa mundi nokkra guðdóms makt, tileinka(n)di þeim eiginlega dýrkan og heiðran, fremjandi svo skurgoða-villu með heilagra manna ákallan.

2. (spurning): Hvað skal gjöra, ef fólkíð dýrkar og heiðrar líkneskin? — Andsvar: Ef í nokkrum stað er það líkneski, sem fávís og hjátrúaður almúgi hleypur til og heiðrar, leitandi sèr

¹) helzt of, 216. ²) sem, 216.

³) uppyfir linunni í 215 með hendi Árna Magnússonar, en í 216 er það ekki, og ekki í 215 frá fyrstu hendi.

⁴) þ. e. 11. Janúar.

hjá því hjálpar, þá skal veraldleg valdstjórn í þeim sama stað það burt taka, svo ei fremist skurgoðavillan, að dæmi Ezechiæ konungs, hver með það síðasta sundurbraut eirorminn, sem Móises gjörði, (þá) þessi helmskufullur lýður tók að veita honum guðlega dýrkan og hann að tilbiðja.

3. (spurníng): Eru líkneskin þá ekki heiðrandi? — Andsvar: Clemens sagði til Jakobs, bróður drottins vors: ef þér vilið réttilega heiðra guðs líkneski, þá sýnið mannum velgjörð, sem eptir guðs mynd er gjörður, veitandi honum heiður og virðing, húngruðum fæðslur, þyrstum drykk, nöktum klæðnað, þurftugum þjónustu, vegföröndum herbergi, og sína nauðsyn þeim sem eru í fángelsi; og enn segir hann; hvað guðs heiður er það, að hlaupa fyrir líkneskjur, gjörðar af steinum og stokkum, og hægóulegar myndir svo sem guddómlegt veldi, en fyrirfita manninn, hver að er sannarleg guðs ímynd. Enn segir hann svo: hvað er óguðrækilegra og óþakklátlegra, en að öðlast velgjörð af guði og gjöra steinum og stokkum þakkir? — Ef enginn kemur til föðursins nema fyrir Christum, þá rænum vér guð dýrðinni og tileinkum hana málverks myndum og líkneskjum, svo sem muni þær oss nokkra hjálp veita.

4. (spurníng): Þó kallar Gregorius líkneskin leikmanna bækur? — Andsvar: Vel mega kristnir menn hafa vors herra líkneski, sællar Marfu, höfuðfæðranna og postulanna, svo sem minn-elsi, því þartil stoða þau, að áminna oss, því þá vér lítum mynd krossins eða upprisu mynd Christi, þá jafnan kallast oss til minnis heilsusamlegur dauði Christi og hans dýrðarleg upprisa, hverra hluta minnfing að er mjög nytsamleg og nauðsynleg; undir þeirri grein segir Gregorius: það sem lesendum er skriptin, það er ólærðum málverks myndirnar, en þó skyldast kristnir menn ei að eins af myndanna bókum að læra, heldur af bókum guðs sjálfs, sem að eru ritfingarnar, og hver það gírnist guð að þekkja, leiti hann þess ekki alleinasta af líkneskjum eða málverks myndum, rannsaki hann heldur, eptir boðorði Christi, ritfingarnar, en þeir, sem ekki kunna að lesa, heyri þeir guðs orð, því að trúan kemur út af prædikuninni.

5. (spurníng): Hvað skal þá haldast af helgum dómum heilagra? — Andsvar: Líkamir heilagra eru guðs hýbýli og heilags anda herbergi, þar fyrir og að þeirra bein voru saman lesin í fyrstu og geymd af góðfúsnum mönnum fyrir minnslis

sakir, en síðan gjörðist þar af vantrúa, hver eð var tilefni skemmi-legra og glæpalegra svika, upp settra sakir ávinnings, svo að þeir fyrirlögðu að vegsama sérhver bein fyrir helgidóm heilagra, því að ágirnd kennilyðsins hefir ei að eins höndlað tilefni sinnar ágirni útaf stokkum ok steinum, heldur og einnig hefir hún gjört af dauðra manna beinum verkfæri síns ránskapar, hvarfyrir að upptökur (sem þeir kalla) heilagra manna beina eru ekki utan táhrain svik rómverskra biskupa, og margra þeirra líkamir, sem hér á jarðríki eru heiðraðir, hverra sálir að eru greptraðar í helvíti, þess höfum vér dæmi um þann spillvirkja, sem dýrkaður var fyrir píslarvott, hvers altari að hinn heilagi Martinus niður braut, sem lesa má í hans lífsögu.

6. (spurning): hverir eru þá (þeir) réttu helgidómar heilagra? — Andsvar: að vér eptirfylgjum þeirra trú, kærleika, staðfesti, þolinmæði, og setjum þá oss til eptirdæma, að líka sem þeir skærlega fyrir guðs náð trúðu á Christum, elskuðu með glóandi ást náúngann, stóðu staðfastir í trúnni og trúarinnar játningu, og þolinmóðlega þoldu dauða fyrir Christs sakir, og eru í guðs ríki meðteknir, líka svo skulum vér, með þessum dæmum framhvattir, biðja guð auðmjúklega, að hann hlutskipti oss einnig, sem enn nú stríðum í þessu veraldar lífi, slíka trú, kærleika, stöðugleik og þolinmæði, og gæti vor með sinni náð, að svo sem þeir eru í einum öruggum stað, eptirfylgjum vér með síðsta, þegar vér skulum deyja, vissulega vorum bræðrum. Amen.”

[Enn meira um herra Gizur Einarsson¹.

15. Herra Gizur var mjög hát maður vexti og hjartur, nokkuð ljósleitur, lítt lotinn í herðum, grannvaxinn; ekki voru þeir líkir hann og þorlákur.

Hann breytti fyrstur messu embætti, tók af alla pápista síðu, óttusaungva, prfm, nóu, tertíur og aptansaung, en sneri því öllu öðruvísi og stytta þetta; hann tók og af þær gömlu prestatíðir, sem þeir voru vanir að lesa, ítem þær proecessíur sem áður voru hafðar á pálmadag og páskadag, en aldri endrarnær, sem áður er sagt, og lét það gamla embættið klárlega af leggja; þá tókust og upp prestagiptíngar, og giptist herra Gizur sjálfur. Um haust-

¹) 236, sem byrjar hér aptur, hefir fyrirsögn: „Um h. Gizur Einarsson”.

ið, á öðru ári, eptir það hann kom út,¹ fékk hann Katrínar Hannesdóttur, skilgetinnar systur Eggerts Hannessonar, og gipti Eggert hana, og móðir hennar Guðrún Björnsdóttir, og var haldið brullaup þeirra í Skálholti. Þau áttu engin börn.² En áður herra Gizur fékk þessa Katrínu, var honum trúlofuð eður handlögð Guðrún Gottskálksdóttir, systir Odds Gottskálkssonar³; keypti hann hana og sigldi með það, nokkra sinna erinda, en setti Eysteinn prest Þórðarson officialem⁴ og kirkjuprest, að sjá til á stólnum með Gunnhildi móður sinni; en [presturinn lá með Guðrúnu⁵ um veturinn og barnaði [hana; hún⁶ ól þrífura um sumarið eptir, var herra Gizur þá út kominn, því hún varð ei lættari fyr en á liðnu sumri. Þá biskup spurði það skyldi hann sagt hafa: „Það var hlaup og það var hofmanshlaup; eg skal taka Gunnu mína í sátt aptur“, en hún vildi aldrei. Fór hún þá hingað og þangað, því hún vildi ei heldur aðhyllast hann bróður sinn, var hún þversinnuð kona, dó hún þó á Reykjum í Ölvesi, hjá bróður sínum Oddi heitnum Gottskálkssyni, og erfði Pétur Oddsson hana. — En þessi síra Eysteinn Þórðarson var skemmdur í stórustofunni í Skálholti, undir borðum, fám dögum eptir það biskup var útkominn, þá hann spurði hið sanna; voru að því verki bræður hans, Þorlákur og síra Jón og Halldór, Einarssynir — hann var þá ei vígður — varðist presturinn vel og lengi við borðið, þar til hann fékk taparhögg í höfuðið; hafði síra Eysteinn höggsleddu upp á sær, stökk þá um síðir fram á gólfið, og þar fékk hann skemmdirnar mestar, þar til hann var sem dauður og fáll, gengu þeir þar frá honum; var hann hafður þaðan og til Laugaráss, og grerir allvel, en aldrei tók biskup hann í sátt; þó komst hann seinna til prestskapar og giptist vestra; ekki átti hann börn við konu sinni, erfðu bræður hans hann.

16. Eptir það herra Gizur var giptur, þá giptust prestar úngir og gamlir, voru þá stöku brullaup; urðu þeir þessu segnir,

¹) Ární Magnússon hefir ritað ártöl á spáziu, fyrst „a. 1511“, síðan dregið það út og sett „1543“, svo dregið það út aptur og sett „1545“; samt mun það rétt, að biskup hafi haldið brúðkaup sitt 1544.

²) „Eg hef fundið skrifað þau átt hafi tvö börn, er á barnsaldri andazt hafi“, er ritad á spáziu í 215, með hendi síra Torfa í Gaulverjabæ.

³) sbr. bls. 84–85 hér að framan. ⁴) hér, b. v. 236.

⁵) frá [Eysteinn prestur lá með þeim báðum, 236.

⁶) frá [Guðrúnu, svo hún, 236.

því þeir höfðu áður orðið að gjalda biskupi [tvö og hálft þriðja hundrað¹ fyrir hverja barneign.

Hægt hafði herra Gizur við allt, því hann óttaðist að þeir mundi mótfalla sig,² því margir voru tregir að taka við svoddan breytni, en sumir fylgðu henni strax og urðu glaðir við, því þeir höfðu aldrei á lopt komið í tíð biskup Ögmundar, þó þeir vildu. Fellu þessir helst í sið með herra Gizuri biskupi: síra Gísli Jónsson, sem hélt Selárdals stað á Vestfjörðum; biskup Ögmundur hafði vígt hann og haft fyrir kirkjuprest, þá Oddur Gottskálksson var þar³ sveinn og skrifari biskups; síra Björn Ólafsson í Hruna og síra Jón Bjarnason⁴ á Breiðabólstað, og Oddur Gottskálksson; síra Pétur Einarsson og síra Marteinn Einarsson á Stað á Ölduhrygg; tóku þar margir eptir aðrir.

Þorlákur Einarsson, bróðir herra Gizurar, fékk aðra systur Eggerts, [sú hét Guðrún,⁵ og að henni andræðri giptist hann aptur Vigdís, dóttur Þórólfs Eyjólfssonar; hann bjó á Núpi í Dýrafirði.

Síra Halldór Einarsson [átti og fyrst Margrētu, systur Eggerts, annar⁶ bróðir herra Gizurar; þeir voru bræður að föður: síra Bjarni Halldórsson í Selárdal og síra Teitur í Gufudal.⁷

Síra Jón Einarsson, þriðji bróðir herra Gizurar, hélt Garða stað á Akranesi; hann giptist Guðríði Sigurðardóttur; þeirra [son síra Böðvar, er hélt Reykjaholt.⁸

Herra Gizur lagði hér út fyrstur Catechismum, með útleggfingu, hvern margir meðtóku⁹ og lærðu, en sálma lagði hann út fá eður enga; stóð svo allt annað kyrt svo lengi sem hann lifði; var hann ekki biskup utan [7 eður 8 ár,¹⁰ og andaðist úr sótt heima í Skálholti, og átti ekkert barn eptir; fór Katrín kona hans þá vestur í Ögur til Eggerts bróður síns, og móður sinnar Guðrúnar Björnsdóttur.

¹) frá [ij eða iijc, 236; cc og ccc, 216.

²) og taka sig upp á móti sér, b. v. 236.

³) hér, 236. ⁴) Bjarnarson, 236. ⁵) frá [sl. 236. ⁶) frá [sl. 236.

⁷) frá [var faðir síra Teits í Gufudal og síra Bjarna Halldórssonar, 236.

⁸) frá [sonur er síra Böðvar í Reykholti, 236. — „Þótti biskupi síra Jón hafa fengið auðvirðilegt giptarmál, og var honum ekki um síra Jón fyrir það, því Sigurður faðir Guðríðar var einfaldur kotúngsmaður,” b. v. 236.

⁹) tóku, 216. ¹⁰) frá [vi eður vii ár, 236.

Um herra Marteín Einarsson.

17. Hans faðir var síra Einar Snorrason, sem hélt Staðarstað á Ölduhrygg allt til ellidaga. Móðir hans hét Íngirður Jónsdóttir, skilgetin systir biskup Stepháns. Syskin herra Marteíns voru þessi: Pétur, Brandur, Þorvarður og Nikulás, Guðrún Einarisdóttir; þau voru öll sammædd og samfædd: Marteinn, Þorvarður og Guðrún, en Brandur og Pétur voru sammæddir, og hét móðir þeirra Gróa. Þorvarður var yngstur þeirra bræðra, hann stúderaði í Danmörk og varð Bachalarius;¹ hann andaðist áður en hann varð Magister.

Herra Marteinn sigldi IX vetra með Engelskum, og var IX ár samfleytt í Englandi; sigldi hann fyrst með Róbert (eða Herbert), sem hér fékk systur hans, Guð(a)ugu Einarisdóttur; var þessi Robert veturtökumaður hjá síra Einari Snorrasyni á Staðarstað tvö ár og gíptist henni, var brullaupið í Rífi á kost Engelskra, létu Engelskir til sína tunnu víns af hverju skipi, en þar lágu IX skip; stóð veizlan hálfan mánuð; sigldu þau það sama sumar og herra Marteinn með þeim; gekk hann í engelskan skóla og iðkaði síðan málverk; eptir það var hann tvö ár í Grindavík kaupmaður, til þess hann var tvítugur, vildi þá faðir hans ekki leyfa honum það lengur, og beiddist biskup Ögmundur eptir honum, svo var hann hér málari og málaði kirkjuna gömlu. Hann var mjög ljúfur maður.² Vígðist hann nokkuð síðar og tók Staðarstað eptir föður sinn, var síðan kjörinn til biskups eptir fráfali herra Gizurar; var hann kosinn á almennilegri prestastefnu og sigldi það sama sumar, og kom aptur annað ár; með honum sigldi síra Þórður Marteínsson og síra Þorvarður, sem síðan var prestur að Setbergi. Síra Þórður sonur herra Marteíns var vel lærður maður og kostulega máli farinn, vilja sumir halda hann hafi útlagt þá sálma, sem menn kalla Marteíns sálma. Stóð nú enn allt kyrt, svo sem komið var, í tíð herra Gizurar, svo að Danskir höfðu engar meiri tiltektir.

18. Síra Pétur Einarsson, bróðir herra Marteíns, sigldi bæði í Þýskaland og Danmörk, og framaðist mjög í þessum siglúngum; hann hélt fyrstur Reynistaðarness³ klaustur eptir abbadísirnar, ítem var hann ráðsmaður í Skálholti eitt ár; hann var og nokkra

¹) = Baccalaureus. ²) ekki síður en herra Gizur, b. v. 236.

³) Reyniness staðar (réttara), 236.

stund umbodsmaður á Bessastöðum, því hann var lengi vel látinn af Dönskum, og halda sumir hann hafi [líft hollur verið¹ landinu. Síðan fékk hann Hjarðarholt fyrir benefieium, og vígðist gamall, hann hafði og Stapasýsluna og keypti Stapann að Dönskum, en meðan hann hafði Stapann, lét hann setuprest vera á Hjarðarholti. Síðan tóku þeir af honum Stapann fyrir alls ekki, utan þeir lèðu honum Fagurey vestur hjá Hvammi og nokkrar kóngsjarðir, meðan hann lifði. Kona síra Péturs var Íngiríður Guðmundardóttir, systir Daða bónda í Snóksdal; þau áttu engin börn, utan Katrínu Pétursdóttur, sem Teitur í Ásgarði eignaðist; [hans son var Einar Teitsson og hans syskin. Synir Einars: Pétur og Helgi, og enn fleiri eru þessi syskin².

19. Brandr Einarsson bjó í Hitarnesi og á Snorrastöðum í Kolbeinstaða hrepp, hverja jörð hann keypti; kona hans var Halla Ólafsdóttir, dóttir síra Ólafs, sem hélt Saurbæ á Hvalfjarðarströnd. Börn Brands voru þessi: síra Þórður í Hjarðarholti, síra Ólafur á Kvennabrekku, Bjarni og Guðrún, [nú í guði sofnuð³. Hann Brandr sat at sínu, og hafði engin sérleg völd⁴. Hálfbræður herra Marteins að móðurinni voru: Erlendur, Nikulás og Magnús. Faðir þeirra var Jón smiður, Auðunnarson, bjó vestur á Öndverðarnesi, manna hagastur á allt (utan silfur). — Erlendur Jónsson átti ekki börn, utan Íngiríði vestur í Túngu í Staðarsveit; Nikulás Jónsson var faðir síra Ásmundar í Miklholti, og⁵ nokkur fleiri. Magnús Jónsson var faðir síra Bergs, sem var í Vestmannaeyjum.

20. Guðrún Einarsdóttir, systir herra Marteins, var kona Daða heitins Guðmundssonar⁶ í Snóksdal. Þeirra börn voru Einar og Þórunn. Einar andaðist heima í Snóksdal, í landsarsótt, þá hann stóð í giptingum, og tók sóttina [áður degi fyr en⁷ hann skyldi ríða í sitt brullaup til Sigríðar Þorleifsdóttur til Skarðs á Skarðsströnd, og andaðist þann sama dag sem brullaupið skyldi vera; lá ekki utan iij eða iiij daga. — Þórunni Daðadóttur giptist Björn

¹) frá [lítlega verið hollur, 236.

²) í afskriftinni A. M. Nr. 216 Fol. er bætt við, þó með annari hendi en síra Jóns Erlendssonar, nöfnum hinna, þannig: „seil. Magnús, Katrín, Guðríður“; — frá [sleppir 236.

³) frá [sl. 236 (því 1593 hafa þessi syskin líklega öll verið á lífi).

⁴) né störf, b. v. 236.

⁵) enn átti hann, b. v. 216.

⁶) Gvendssonar, 236.

⁷) frá [degi fyrir áður, 236.

Hannesson, bróðir Eggerts, þeirra son var¹ Hannes Björnsson², hann átti Guðrúnu Ólafsdóttur; þau áttu syni tvo, Eggert og Ólaf, og nokkrar dætur. Eggert Hannesson í Snóksdal átti dóttur Hákonar í Nesi; hans son Hannes, sem fékk Jórunni, dóttur Jóns heitins Magnússonar³ á Haga á Barðaströnd. Fleiri eru syskin Hannesar. — Ólafur⁴ átti dóttur Gísla heitins Þórðarsonar fyrst. Þórunni⁵ Hannesdóttur á Gíslí Björnsson; Steinunni á Árni Gíslason⁶ á Ytrahólmi. Ragnelði Hannesdóttur átti fyrst Jón Sigurðsson í Einarsnesi, og við henni þrjá syni; síðan giptist hann dóttur síra Jóns heitins⁷ í Hitardal, systur síra Þórðar, sem nú heldur sama stað og giptist⁸ dóttur Árna Oddssonar lögmanns.

21. Daði Guðmundsson í Snóksdal var mikill maður og stórauðugur, en þó er sagt hans foreldrar hafi ei stórríkir verið, heldur hafi hann auðgast ok yfir jarðir misjafnlega komizt, sèrdeilis eptir eina stórsótt, sem nefnd er stóra-plága almennilega, þá hennar er getið, og fjöldi fólks úr andaðist, sem úngböörn eptir áttu; einnig er sagt sveitir hafi víða eyðzt, en hann hafi þá bréf og jarðir að sèr tekið, haft og haldið; einnig er sagt og skrifað: ein fróm, öldruð kona hafi jarðir átt, hver eð var rík; til hennar fór Daði og tók bréf þau hann vildi, kveikti eld og brenndi bréfin fyrir hennar augum, en hún átti að segja: „Guð skili þig svo við himerfki, sem þú skilur mig við eignir og óðul“. Hann tók, að sögn, rauða skildahúfu og kastaði til hennar, sagði hún skyldi hana fyrir sín bréf hafa. Svo hafa og gamlir menn sagt, að allir þeir helztu menn sem voru með Daða á Sauðafelli, þá biskup Jón og hans synir voru teknir, er þeir flúðu til kirkju eptir biskups boði, lét Daði rjúfa kirkjuna yfir altari, því sveinar biskups létu aptur kirkjudyr og vörðust svo, og þá þar handtaka, að þeir hafi velflestir karlægir orðið og slegnir með undarlegu sóttarferli, áður önduðust, sem og sjálfur Daði bóundi, sem nokkur ár lá í rekkju, varð spitelskur, með öðru sem sagt er hann þvingað hafi, úr hverju hann andaðist. Eitt sinn, er hann lá svo þvingaður, kom

¹) sonur er, 236.

²) hér endar 236 og eru þar hálf blaðsíða og tvö blöð auð eptir.

³) Þ. e. Jóns sýslumanns, sonar Magnúsar Jónssonar hins gamla, sem fyr var nefndur (Jón Magnússon † 16. Novbr. 1611).

⁴) Þ. e. Ólafur, sonur Hannesar Björnssonar í Snóksdal.

⁵) Þórunn dó 1646. ⁶) Árni dó 1656. ⁷) hann dó 1634.

⁸) Helgu Árnadóttur, b. v. 216.

til Snóksdals sá bóndi er Haukur hét, hann sagðist gjarnan vilja fá að tala við Dada og sagði sveinum sitt erindi. Þeir gengu í litlu-baðstofu, þar sem Dadi lá, sögðu honum að Haukur vildi finna hann og hvað hans áform væri. Nú sem hann það heyrði, sagði hann sveinum undir niðri hvernig þeir skyldu þennan Hauk traetera og sagra. Þeir komu út og sögðust eiga að fylgja honum inn, en er hann kom inn og hefir heilsað, og þá þeir hafa nokkra stund við talast, segir Haukur: „Dadi bóndi! eg er nú kominn með bræf, að sýna yður, og mundu þér ei hafa látið taka jörð mína, ef það sæð hefðuð“. Þá svarar Dadi: „á morgun skal eg það skoða, en gakk nú til stofu með sveinum mínum, og lát þá gjöra þér til góða og gjör þig gláðan í húsum mínum“. Bóndinn Haukur gekk með þeim til stofu, þeir settu hann til borðs millum sín, hann fékk sér vel mat, og drakk trúlega með þeirra aðfylgi; en er þeir voru með stórri gleði, varð Haukur var við að hönd var höfð á púnginum, en er annar sveinninn fornam, að hann hafði var við slíkt pútzarfi orðið, segir hann: „það er vondur dýrhundur húsbóndinn á, hann gengur undir borðum og flágrast uppá ókunnuga menn“; tóku svo til að drekka, en það varð úr drykkjunni, að Haukur sofnadi undir borðum. Að morni kalla sveinar á Hauk, að hann skuli koma til bóndans Dada, en er hann kemur, biður Dadi hann sýna sér bræfið; bóndi leitar í púnginn, þá er bræfið burtu; hann segir svo búið. Dadi segist þá ei kunna að svara honum til um jörðina. Haukur glupnadi og sagði: „þetta er veröldin“, og því er sá málsháttur: „þetta er veröldin, sagði Haukur, bræfið var tekið úr púngi hans“. Hann fór svo burt og náði ekki¹ jörð sinni. — Með það síðsta, eptir Dada andaðan, þá hafði Eggert Hannesson umboð síns bróðursonar, Hannesar Björnssonar; vildu þá Danskir áklaga eignir Dada heitins, fyrir nokkur misferli, hann skyldi hafa hent, en það samdist, að Eggert fékk þeim fimn hundruð dali, en Hannes fékk Eggert, þá hann kom til lögaldurs, í staðinn Sæból á Íngjaldssandi í Dýrafirði. *Finis.*

III.

1. Með því eg finn af sumum skrifað, það Ólóf Loptsdóttir, sem átti Björn ríka, hafi verið einberni eptir Lopt ríka Guttormsson, þá sömu, með sínu skrif, ber eg tilbaka með sjálfu skipta-

¹) Þessu orði sl. 216 (og er það án efa ritvilla).

bræfinu, hvað þau börn samborin fengu, sem ei höfðu áður út tekið peninga af sjálfum Lopti, meðan hann lifði (sínnum föður), en þessara er í skiptabréfinu getið sem eftir fylgir.

Skiptabréf barna Lopts ríka¹.

„Öllum mönnum, sem þetta bréf sjá eður heyra, sendum vèr Höskauldur Runólfsson [og Árni Einarsson² kveðju guðs og vora, kunnugt gjörandi, að árum eptir guðs burð 1400³ ár, á Mæðruvöllum í Eyjafirði, vorum vèr [með fleirum öðrum⁴ til dóms nefndir af þorvarði Loptssyni og Ólöfu Loptsdóttur, að virða peninga og skipta á millum [þessara samborinna⁵ syskina: þorvarðs, Eireks, [Ólöfu, Soffu⁶, eptir Lopt⁷ Guttormsson og Ingibjörgu Pálsdóttur⁸; handlögðu þau þorvarður og Ólöf, að halda þau⁹ lagaskipti, sem vær fyrnefndir menn skiptum þeirra á millum. Reiknuðust [þær miklu¹⁰ fasta eignir: að þorvarður Loptsson hlaut í sitt hlutskipti xij^c ¹¹ hundraða í fastaeign; Eirekur bróðir hans annað jafumikið í sinn hlut í jörðum og fastaeignum; en Ólöfu í sinn hlut v^c hundraða og níutigir betur¹²; einnig Soffu í sinn hlut annað jafumikið í jörðum og fastaeignum. Svo mikið virðinga góz virtist á Mæðruvöllum, í Hlíð¹³, í¹⁴ Sjáfarborg í Skagafirði, á Márstöðum í Vatnsdal: að þorvarður hlaut ij^c hundraða og hálfan þriðja tang hundraða í sitt hlutskipti, og Eirekur bróðir hans annað jafumikið í sinn hlut; en Ólöf hlaut í sitt hlutskipti c hundraða í virðinga gózi og [hálfst seytjándi hundrað¹⁵; Soffu hlaut annað

¹) Þó bréf þetta sé ekki allskostar áreiðanlegt, einsog það er hér, læt eg það halda sér eptir handritinu, en bæti við mismunargreinum eptir tveimur handritum: er annað þeirra (A) afskrípt sem eg á eptir síra Ásgeir Bjarnason, seinast í Mýraþingum († 1772), en annað er pappirshandrit í Stokkhólmi Nr. 31 í 4to með hendi Jóns Rugmanns (B).

²) frá [Árni Einarsson, Ólafur (Álfr, B) Loptsson, Magnús Jónsson, Þorsteinn Halldórsson (Höskuldsson, B) og Einar Einarsson, A, B.

³) Miiijc og xu, A; 1112, B; hvorugt er líklega rétt, því Loptir ríki og kona hans voru á lífi 1430, og eru sögd dæin bæði 1436.

⁴) frá [sleppa A og B. ⁵) frá [þeirra allra, A, B.

⁶) frá [Sophiu og Ólöfu, A; Sophio og Ólofar, B.

⁷) bónda, bæta við A, B. ⁸) móður þeirra, b. v. A, B.

⁹) þat, A, B. ¹⁰) frá [so margar, A; svo miklar, B.

¹¹) xij (þ. e. 11½), B. ¹²) frá [sleppir A. ¹³) þ. e. Lögmanashlíð.

¹⁴) og, A, B. ¹⁵) frá [xvijc, A; xijc (þ. e. 11½ hundr.), B.

jafnmikið í sinn hlut. Hlotnaðist svo mikið í smjöri, virt til kúgilda, XX fjórðungar fyrir eitt hundrað: Þorvarður hlaut þar af [LX^c og XVIⁱ betur, Eirekur bróður hans annað jafnmikið í sinn hlut; en Ólúf² hlaut [XXX^c og VIII betur³, en Soffa annað jafnmikið í sinn hlut. Til sanninda hér um þá setjum vèr vorⁿ o. s. frv.

2. Fríheita bréf Eggerts Eggertssonar, sem verið hefir lögmann í Víkinni í Noregi. Þess copía er svo látandi sem eptir fylgir, en höfuðbréfið liggur hjá erfingjum Ragneiðar heitunar Eggertsdóttur:⁴

„Wii Hans mz gudz nade Danmarks Norrigis Vendes oc Gotes konning vduald til Snerrigis rige . Hertug i Sletzuig oc i Holsten Stormarren oc Diitmersken gressue i Oldenborrig och Delmenhorst gore thz witerlicht alle at fore troskab och willige tieniste Som thenne breffuiser Eggerd eggerds sön lagmann uti wigen oss och wort Rige Norrige her till giort haffuer och han oc hans rette eehte born oc affkomme oss oc wore arfwinge oc effther kommere konninge uti Norrige oc riget her effter trolige gore bewise mwe oc skulle Tha haffue wii nw aff wor sonderlige gwnst oc nade vnt och giffuet och mz thze wort obne breff vnne oc giffue hanom oc hans retto eehte born oc affkomme frihed oc frelsse Som andre wore Riddere oc sweenne haffue uti wort Rige Norrige till ewig tid mz skiold oc hielm Som er en halluff hwid enhörning uti eth bloth feld . och en halluff luid enhörning owen vpa helmen effter som her uti maleth stander.

¹) frá [LXXVc, A.

²) Ólafur, B.

³) LXXVIII, B.

⁴) bréf þetta er hér prentað, ekki eptir afskrípt Jóns Gizurarsonar, heldur eptir afskrípt með hendi Árna Magnússonar í safni hans, eptir frumbréfinu, sem þá var á Hlidarenda. Bréfið er og prentað í safni Magnússar Ketilssonar 1, 72-75 og í Finns Hist. Eccl. II, 249-250. Árni Magnússon hefir skrifað frammanvið afskrípt sína: „ex originali accuratè“.

Tog wort oc kronenn frii bondegotz och kopsted gotz vti alle made vforkreneket Thi forbiwde wii alle ehwo the helst ære eller wære kunne . och serdeles wore fogder oc embitzmen for^{ne} Eggerd eggerdssøn eller hans eehte børn her uti eller emod at hindre eller hindre lade dele platze møde vmage eller uti nogre made vforrette vuner wor konningxlige heffnd och vrede. Datum in castro nostro Nyborrig feria quinta proxima ante festum beati Laurencii martiris Regali nostro sub Seereto inferius ap- penso Anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo octauo.

Dominus Rex per se¹¹

3. þetta eptirskrifað bréf útvegði Eggert Hannesson, og er hjá Jóni heitnum Eggertssyni í Hamborg eður hans örfum, hafi Eggert það af landi haft:¹

„Wii Christian medt Gudz Naade Danmarkes Norges Vendis och Gottes koningh, hertug vdi Sleswig Holsten Stormarn och Dittmersken, Greflue vdi Oldenborgh och Delmenhorst giøre alle witterligt att thenne Breffuissir Eggertt Hansson haffuer haffd for oss ett obett beseglett Pergements Breff, som hogbornue Förste Konning Hanss, wor kere Her Faderbroder vdgiffuit haffuer, indholdendis att for^{ne} Eggertt Hanssons Fa-

¹) Þetta bréf er hér tekið, ekki eptir afskrípt Jóns Gizurarsonar, heldur eptir bréfabókinni, *Tegnelser paa alle Landene*, III, 325b; það er áður prentað í safni Magnúsar Ketilssonar, I, 292-293.

ders Fader Eggertt Eggertsson oe hans Egteborn oe Affkomme muc haffue Friihett oe Frelsse, som andre Riddere oe Swenne haffue udi wort Rüge Norge till euig Tiidt, mett Skiold oe Helm, dog Kronnens Bøndergotz oe Kiøbstedsgotz vdi alle Maade vforkrenckitt, som samme Breff meth Ord oe Artickle oe Skiold oe Hielm thervdi malett, vduisser oe indholder, huilcket Breff wii aff wor synderlig Gunst oe Naade haffue fuldbyrd, samtyekt oe stadfesth, oe nu mett thette wort obne Breff fuldbyrde samtykke oe stadfeste, ved sin fulde Maekt att bliffue wdi alle sine Ord, Puneter oe Artickler, som theth udi alle Maade vduisser oe indholder. Thli forbiude wii alle huo the helst ere eller were kunde. serdelis wore Fougder oe Embitzmend oe alle andre, for^{ne} Eggertt Hansson eller hans eete Børn oe Affkom effter som forskreuit staar her i mod att hindre eller vdi nogen Maade Forfang att giøre. Vnder wor Hyllest oe Naade. Giffuett paa wortt Slott Flennsbørrig Torsdagen nest effter Quasi modo geniti Søndagh Aar 1551. Vnder wort Signet.

Christian.

4. Mín ættartala frá Eggert Eggertssyni, sem var lögmaður í Víkinni í Noregi.

Hans son var Hannes Eggertsson, er var hirdstjóri hér á Íslandi, og átti Guðrúnu Björnsdóttur. Hennar faðir var Björn Guðnason. Þeirra dóttir hét ein Guðrún Hannesdóttir; hana átti Þorlákur Einarsson. Þeirra son var Gizur Þorláksson; hann átti Ragneiði Pálsdóttur. Þeirra synir Jón og Magnús, Gizurarsynir. Sonur Jóns er Torfi¹.

Hannes Eggertsson, sem átti Guðrúnu Björnsdóttur, var hirdstjóri mart ár. Guðrún lét ei allt fyrir brjósti breuna, og sigldi eptir Hannesi, er henni þótti honum frestast. Þau bjuggu mart ár til Altona, fyrir utan Hamborg, nær xij; hann sigldi lúgað á sumurin, sem nú gjöra höfuðsmenn. Hann andaðist á Hamborgar-elfi, var fluttur á land og greptradur. Síðar sigldi Guðrún með sínum börnum til Íslands, sem hér giptust og hér fyrir framan er skrifað.

Eggert hans son var og hirdstjóri nokkur ár; hann var þar eptir lögmaður mart ár og auðgaðist mjög, setti gjald uppá rentu til Hamborg; hann keypti hér jarðagóz. Hans fyrsta kvinna var

¹) síra Thorfe Jonsson, sem heldur Gaulverjabásjar stað, 216.

dóttir Þorleifs Grímssonar, og áttu eitt barn saman, hvert hann erfði. Síðan hélt hann við þá konu er Sesselja hét, og átti við henni þrjá sonu: tveir önduðust, Björn á byssu skadaðist, en Þorleifur ut(an)lands; Jón Eggertsson sigldi, giptist í Hamborg og átti þar tvo sonu: Eggert og Árna. Hann¹ átti og dóttur, er hét Ragneiður Eggertsdóttir. Þessi börn arfleiddi Eggert, með jáyrði systra sinna. Þriðja hans kona var Steinunn Jónsdóttir. Hann var tekinn á sínum garði, Bæ á Raudasandi, af ræningjum, en kom þó laus aptur² og sigldi síðar, giptist í Hamborg og bjó þar nokkur ár og andaðist þar. Jón Eggertsson hlaut, að gamalla manna sögn, svo mikið gjald í Hamborg, eður meir, sem syni byrjaði móti dóttur. — Sína dóttur Ragneiði gipti hann³ Magnúsi Jónssyni, syni Jóns Magnússonar á Svalbarði norður í Eyjafirði, og gaf henni það góð hér var á Íslandi; það var XVII hundruð hundraða. Hann gaf og aðrar gjafir vinum og náðingum. Svo kvæð síra Ólafur heitinn Halldórsson:⁴

Ragneiður hét reifa brók,
rök af nöðru sandi,
hygg eg varla hittist slík
hér á Ísalandi.

Og enn kvæð hann:

Herra Eggert hennar var
horskur faðir, af mörgum bar
mannvit og það menta þar:
mektugt halda laganna svar.

Hans forfeður hreystiverk
höfðu jafnan unnið sterk,
fylgd var þeirra furðu merk,
fyrðar klæddust Gjúka serk.

Hamíngjan þá í höfðings stöð
hafði svo með öllu sett,
einhyrníngsins úmynd rött
á Urnis báru fóta klett.

¹) s: Eggert Hannússon.

²) „Eggert varð leystur með miklu kvennasilfri og dólum“, Jón Gizurars. á spálfu; í 216 er það sett inn í textann: „varð leystur dólum“.

³) s: Eggert Hannússon.

⁴) í mansaug í Pontus rínum, sem áður er getið (bls. 672).

Magnús Jónsson og Ragneiður Eggertsdóttir, hans kvianna, sátu fyrst að Ögri við Ísafjardardjúp, meðan Eggert sat á sínum garði Bæ á Raudasandi, en eftir það Eggert sigldi höfðu þau fyrir einka hofgarð og aðsetur Bæ, með miklum höfðingskap, hvar þau lengi bjuggu. Margir göfugir menn fylgdu Eggert til skips; hann sigldi að Vatneyri; þar var þá drykkja mikil, var þá sigling af Hamborg; en er hann hafði kvadt vini sína á landi, og var til skips kominn, þá kvað hann þetta erindi:

Eitt sinn kemur hvert endadægur
allra lyða um síðir;
sá finnst enginn sikling frægur
við sínum dauða kvíðir.

Hann giptist í Hamborg og bjó þar nokkur ár, hvar hann og andaðist í góðri elli.

Jón Eggertsson giptist og í Hamborg; hann átti tvo syni, hét einn þeirra Eggert, annar Árni. Árni giptist og bjó lengi í Hamborg, var staðarins Fendrich; hann átti tvær dætur.

5. Synir¹ Magnúsar Jónssonar og Ragneiðar Eggertsdóttur voru þessir: sá elsti hét Jón Magnússon, hafði fyrir höfudból og aðsetur Haga á Barðaströnd, var sýslumaður yfir Dala sýslu; hans kvianna hét Ástríður; hennar faðir var Gísli Þórðarson, lögmann, bjó að Innri-Hólmi á Akranesi.

Annar son Magnúsar og Ragneiðar var Ari; hann sat að Ögri í Ísafirði, höfðingi mikill, sýslumaður yfir Ísafjarðar og Stranda sýslum, hann sat og að Reykhólum mart ár, þar til hann gipti son sinn Magnús Þórunni Jónsdóttur, sem áður átti Sigurð, son herra Odds.² Kvianna Ara var Kristín, dóttir herra Guðbrands, biskups að Hólum.

Þriðji son Magnúsar og Ragneiðar var Jón yngri; hann bjó að Eyri í Seyðisfirði; hans kvianna hét Íngveldur Helgadóttir; hann hafði engin völd, bjó að sínum eignum.

Fjórti son Magnúsar og Ragneiðar var Björn, bjó að Bæ á Raudasandi, hvert höfudból honum gaf í löggjöf hans móðurfaðir Eggert Hannesson; hann var sýslumaður yfir Barðastrandar sýslu. Hans fyrri kvianna hét Sigríður, dóttir Dada Bjarnarsonar og Arnfríðar Benediktsdóttur á Skarði á Skarðströnd. Þeirra son Eggert

¹) sbr. bls. 56 að framan.

²) Einarssonar S. S. S. (superintendentis Skálholts stiptis), 216.

Björnsson, sem nú á Bæ fyrir höfuðból og þar situr; hans kvinna Valgerður, dóttir Gísla Hákonarsonar lögmanns. Síðar átti Björn Helgn Arngrímsdóttur, og ern þeirra börn Páll¹ og Sigríður.

Fimti son Magnúsar og Ragneiðar Eggertsdóttur var Þorleifur, giptist anstur til Hlíðarenda og var sýslumaður þar austur. Hans fyrri kvinna var Gróa Gísladóttir, hennar faðir Gísli Árnason; þau áttu dóttur, er hét² síðan giptist hann³

Dætur Magnúsar og Ragneiðar Eggertsdóttur:

Elen, hennar bóndi Sæmundur Árnason, sátu að Hóli í Bolúngarvík. — Önnur þeirra dóttir Guðrún Magnúsdóttir, giptist Henrik Gíslasyni; þau bjuggu á Innrahólmi á Akranesi. — Þriðja þeirra dóttir, Ragneiður Magnúsdóttir, giptist anstur, hennar bóndi Einar Hákonarson.⁴ — Fjórdi þeirra dóttir Katrín, giptist og austur, hennar bóndi Bjarni Hákonarson, sá síðari: Torfi Eiríksson á Keldum. — Fimta Seelja Magnúsdóttir, giptist Ísleifi Eyjólfssyni.⁵ — Sjötta Kristín Magnúsdóttir, giptist ekki.

Anno 1643⁶ deyði Ragneiður Eggertsdóttir að Sauðlausdal í Patrisfirði, þar hún hvílir; hennar aldur var fimmm og níutígr ára.⁷

¹) síra Páll, 216; þ. e. síra Páll í Selárdal.

²) eyða í báðum handritunum, en þar á að standa „Þrúður“; hún var kona Gísla sýslumanns Magnússonar á Hlíðarenda (vísa-Gísla) og giptust þau 1648, en hún andaðist 1658.

³) eyða í báðum handritunum, en þar á að standa: „Seselja Björnsdóttur á Laxamfri, Magnússonar“. Þorleifur andaðist 1652, 87 ára gamall.

⁴) í Ási í Holtamanna brepp, b. v. 216.

⁵) „á Saurbæ á Kjálarnesi“ er bætt við með annari hendi í 216.

⁶) „1642“ stendur í Annálum Björns á Skarðsá n, 262 með merki Brynjólfs biskups Sveinssonar, og því fylgir Espólin; í afskrípt síra Jóns Erlends-sonar 216 hefir fyrst verið ritað 1613, en síðan gjört úr því 1612.

⁷) „hún var fróm og guðhrædd höfðingskviuna, og hafði verið vel augug; var hennar máli eptir Magnús heitinn Jónsson, með hans tilgjöf, níu hundruð hundrada í jarðagózi, fám hundruðum fát í; hennar andlátsdagur var 6. Augusti“, bætt við í Nr. 216 með hendi síra Jóns Erlends-sonar í Villíngaholti, og má vera hann hafi bætt þessu við sjálfur. Í annálum Björns á Skarðsá er aldur hennar talinn 93 ár (n, 262, eptir Brynjólfi biskupi Sveinssyni).

ATHUGASEMD.

Í þessu SAFNI TIL SÖGU ÍSLANDS OG ÍSLENZKRA BÓKMENTA AÐ FORNU OG NÝJU (II, 1855), á 363. bls., segir svo: Þá voru og öll lönd numin, er þeir komu út, Þorbjörn súr og synir hans, og er það því rángt, sem segir í sögu Gísla hinna skemmri, þar sem stendr: „að öll lönd voru þá ónumin á hvorutveggi strönd“ enda er rétt í sömu andrúnni á undan getið um, hverir byggt hefði báðumegin fjarðarins, og svo segir undir eins á eftir, að Þorbjörn keypti land á hinna syðri strönd, svo þetta er varla annað en ritvilla í handritunum. — Væri svo, að þetta væri ekki annað enn ritvilla, hefði jeg átt að leiðrjetta hana í útgáfu Gísla sögu (Kmh. 1849); en jeg leit öðruvísi á það mál, og lét enn: jeg held, að ritari skinnbókarinnar hafi sett „ónumin“ vísvitandi, og þóttist því ekki eiga með að breyta því: mitt áform var að gefa út söguna eftir skinnbókinni, að frádregnum ritvillum.

Að nema land hefur tvær merkingar,

- 1) að kasta eign sinni á land, sem áður er einskis eign. Þessa merking þekkja allir, og það væri auðskilið, ef hjer stæði í skinnbókinni: Öll lönd voru þá numin á hvorretveggju ströndinni. Nú keypte Þorbjörn súrr land á hinna syðri strönd. En nú er ekki því að heilsa: orðin eru önnur — og það verður að segja svo hverja sögu sem hún gengur!
- 2) að byggja land. Til vitnis hjer um færi jeg — þó nóg dæmi sjeu til — að eins eina grein úr Landnámu I, 10 (Ísl. I, 40): Þórr fór til Íslands, ok nam land með ráði Íngólfs í hans landnámi á milli Úlfsarsár ok Leiruvágs. Eftir þessari merkingu er „ónumin“ í Gísla sögu sama og „óbyggð“ eða „að“ — og óbyggð lönd hafa víst verið við Dýrafjörð, þegar þeir fedgar komu út, úr því Gísli gjörði . . . bæ' á Sæbóli, og þeir bræður „reistu“ seinna annan bæ' á Hóli. Það sem rangt er, eða ónákvæmt, er ekki fólgið í „ónumin“, heldur í „öll“ — því það er ofhermt, að öll lönd hafi verið óbyggð á hvorritveggju ströndinni, sem sjá má á því sem segir rjett á undan, um þorkatlana, og rjett á eftir, um Hrafn son Dýra.

Kmh., 12. apr. 1856.

Konráð Gíslason.

REGISTR YFIR MANNANÖFN.

ADALRÁÐR, Englakonúgr, 438-40, 447, 448, 499.
Adalsteinn, Englakonúgr, 315-320, 491, 495.
Agnes Torfad., 617.
Aldis Konálsd. Steinmóðars., hin Barreyska, 206, 234, 287.
Alexius Pálss., ábóti í Viðey, 68, 82, 101, 133, 661, 662.
Álfdis Bøðvarsd. Þórðars., 556.
 — Eyjólfssd. Þorsteinss., 118.
Álfheiðr Eyjólfssd., 535, 536.
Álfr egðski, 263.
 — úr Króki, 632.
 — Eysteinnss. (meinfrets), í Dölum, 226, 326, 351.
Áli, sjá Alexius Pálss.
Álrekr Hrappss., 259, 390.
Álfr, sjá Ólfr.
Ama, sjá Sefrín Ama.
Ámundi blindi, 435, 499.
Án Arnars. (hyrnu) Þórisss., 276.
 — bogsveigir, 240, 243, 281, 390.
 — Grímss. (loðinkinna), rauðfeldr, 207, 227, 231, 233, 243, 361, 367, 491.
Andrés Aras. Andrèss., 123.
 — Grænlandíngabiskup, 3.
 — Guðmundars. (ríka) Aras., 122, 124.
 — Magnúss., 653.
 — Sæmundars. (í Odda) Jónss., 535.
Anna Árnad. (á Hlíðarendu) Gíslas., 60.
 — Bjarnad. Hanness. (hirdstjóra), 56.
 — Bjarnard. Hanness., 56.
 — Eyjólfssd. (í Dal) Einarss., 60, 116.
 — Eyjólfssd. (í Múla) Eyrikss., 51, 60.
 — Stephánsd. (administrators) Vigfúss., 650.
 — Vigfúsd. (hirdstjóra) Erlendss., 60.
Ari, frá Núpl, 51.
 — Andrèss. Guðmundars., í Bæ á Rauðasandi, 42, 63, 64, 82, 123, 124.

Ari Einarss., 162.
 — Ingimundars. Jónss., 557, 558, 560, 562.
 — Jónss. (biskups) Aras., lögmaðr, 89, 91, 96, 97, 99, 100, 130, 642, 614, 672.
 — Jónss. Þorlákss., prestur í Langardal, 57.
 — Magnúss. (í Ögri) Jónss., 56, 645-617, 652, 700.
 — Márss. Atlas. (rauða), á Reykhólum, 351, 358, 367, 368, 468.
 — prestur á Strönd, 80.
 — Steindólfss., prestur, 62.
 — Þorgilss. Aras. (fróða), hlunsterki, 358, 506, 511, 512, 524.
 — Þorgilss. Gelliss., fróði, prestur, 27, 139, 148, 149, 183, 190, 193, 194, 203, 204, 298, 300, 305, 314, 321-323, 330, 334, 336-338, 340, 350, 358, 366, 398, 424, 426, 430, 433, 437, 414, 446, 453, 455, 492, 504-506, 511.
Ariubjörn Þórisss. (hersis) Hróaldss., hersir, 213, 214, 217, 312, 319-321, 491.
Ármann (Ármanns saga), 195.
Arnaldur Sæmundars. (suðreyska), 252.
Arnabjörg, á Arnabjargarlæk, 216.
 — Arnórssd. Tomas., 522, 533.
Arnabjörn ambi, 162.
 — Ásbrandss., sterki, 327.
 — Sléttu-Bjarnars., 252.
Arndís Steindólfssd. (lága), 237, 351.
Arneiðr Ásbjarnard. (skerjablesa), 269, 270.
Arnfríðr Benediktsd. (hins ríka) Halldórss., á Skarði, 700.
Arngelmr Bersas. (goðlauss), 216, 217.
Arngrímr, ábóti á Þingeyrum, 5, 155, 156.
 — Jónss. Jónss., lærði, prófastr. 6, 15, 32, 31, 60.

Arngrímur Þorgrímss. Þórisss. (frá Espi-
hóli), 396.

Arngunnur Hámundard., 413.

Árni, í Tjaldanesi, 525.

— Arnórss., prestur í Hítardal, 28,
67, 90-92, 106, 107.

— Bessas. Þorlákss., 89, 664.

— Böðvarsson, skáld, 25.

— Einarsson, 695.

— Gíslas., á Hóli í Bolúngarvík,
113 (= Árni á Hlíðarenda?).

— Gíslas. Hákonars., á Hlíðarenda,
60, 112, 113 (= Árni á Hóli?).

— Gíslas. (biskups) Jónss., prestur
í Hólti, 41, 112.

— Gíslas. (lögmanns) Þórðars., á
Hólmi, 56, 642, 693.

— Helgas., biskup í Skálholti, 1, 31.

— Helgas. (prests) Einarss., stípt-
prófastr, 8.

— Jónss. Eggertss. (lögmanns), 699,
700.

— kameistari, 36.

— Magnúss., Dalskeggr, 16.

— Magnúss. (prests) Jónss., assess-
or, 20-27, 34, 44, 93, 131, 138,

640-645, 647, 651-654, 659, 672,
679, 682, 683, 686, 689, 696.

— Magnúss. Vigfúss., 54, 59.

— Oddss., í Miðgördum, 103.

— Oddss. (biskups) Einarss., lög-
maðr, 693.

— Ólafss., mildi, biskup í Skálholti,
2, 5, 34, 121.

— Pétross. Leptss., 672.

— ráðamaðr frá Hömrum, 81.

— Þórarinnss. (prófasts) Jónss., bisk-
up á Hólum, 7.

— Þorlákss. (Staða-Árni), biskup í
Skálholti, 1, 24, 31, 582-584, 587,
629, 631, 632, 636, 637.

— Þorleifss. Árnas., 38, 670.

— Þorsteinss., prófastr, á Kirkjubæ,
650.

— Öreyða, 542.

Arnkell Þórólfs. (bægifótar), goði,
224, 329, 331, 333, 337-339, 497.

Arnlfótr Geirmundars., 136.

Arnóra Þorgeirsd. (óða) Ljótólfs.
(goða), 390.

Arnórr Bjarnarson, kerlingarnef, 388,
454.

— Leptss. Guðlaugss., í Ljáskóg-
um, 55.

— Tumas., 514, 515, 518, 551.

— Þorbjarnars. (yxnamegns), 475.

Arnórr Þórðars. Kolbeinss., jarla-
skáld, 166, 168, 169, 455, 459,
479.

— Þorgrímss. Þorsteinss., í Reykja-
hlíð, 402, 476.

— Þorkeiss. (kröflu) Þorgrímss.,
384.

— Örnúlfss., í Forsárskógum, 412,
413, 498.

Arnsteinn Reistars., goði, 404.

Arnviðr, konúgr á Sunnmæri, 204,
211.

Arnþrúðr Arinbjarnard. (hersis), 217.

Aron Hjörleifss., 192.

Ása Hákonard. (jarls) Grjótgarðss.,
211, 213, 290, 493.

— Ljótólfsd. (goða) Hrólfss., 390.

— Ófeigsd. (grettis) Einarss., 237,
287, 288.

Ásbjörn Harðars., 369.

— Heyjángs-Bjarnars., 260, 261,
277, 278.

— Hrafnkeiss. (Freysgoða), 268,
407, 408.

— Illugas., 566, 568.

— prúðl, 196, 281.

— Sigurðars., prestur, 656, 659.

— skerjablesi, jarl, 269.

— Þorsteinss. Ketilss. (fífiska), 280.

Ásbrandr, frá Kambi, 327.

Ásdís Bárðard. Jökulss., 376, 380.

— Ólafsd. (á Haukagilt), 382.

— Pálsd. Guðmundars., á Hjalla,
17, 41, 72-74, 644, 662, 664,
665.

— Víga-Stýrsd., 329, 338, 339, 445,
497.

Ásgautr, 71.

Ásgeirr Auðunnars. Ásgeirss., æði-
kollr, 242, 377.

— Bjarnas., prestur í Mýraþingum,
695.

— Jónss., 24.

— Kjartanss. Ólafss. (pá), skúmr,
443.

— Knattars. Þjóðrekss., 365.

— Óleifss. (hvíta), kneif, 286.

— Vestarss. Þórólfs. (blöðruskalla),
328.

— Önnundarson (trésfótar), æðikollr,
237, 241, 242, 247, 375-377,
495.

Ásgerðr Ásksd. (ómálga), amma Njáls,
286.

— Bjarnard. (hölds), 316, 317, 319-
321, 494.

Ásgrímur Bergþórss. Jónss., 538.
 — Elliða-Grímsson, 258, 292, 293, 395, 411, 417, 419-424, 477.
 — Ketilss., skáld, 506.
 — Vestlðas., ábúi, 149.
 — Þorsteinss. Jónss., herra, 561, 566, 567, 569, 570.
 — Öndóttss. (kráku), 235, 258, 289, 293, 395.
 Ási, hersir, 225.
 — Ingjaldss. Hróaldss., hersir, 218.
 Áskell Dufþakss. Dufnjálss., hnokan, 282.
 — Eyvindars. Þorsteinss. (höfða), goði, 262, 302, 349, 399-401, 403, 413, 414, 496.
 — Þorkelss. Áskelss. (goða), 401.
 Áskr ómálgi, lán gall Njáls, 286.
 Ástákr fitjaskalli, 254.
 — Þorbergss., 224, 327, 332.
 Ástaug Guttormsd. (hertoga) Sigurðars., 215.
 — Sigurðard. (orms í auga) Ragnars., 251.
 Ásleikr Bjarnars. (járnsíðu), 252.
 Ásmundr Bersas. (Hólingaungu-Bersa) Veleifss., 374.
 — Jónss. Egilss., betri, prestur á Eyri, 51.
 — Jónss. Egilss., illi, 51.
 — Nikuláss. Jónss., prestur í Miklaholti, 692.
 — Þorgríms. (hærukolls), hæru-lánger, 206, 237, 241, 303, 375, 376, 379-381, 463, 471, 473, 475, 495, 497, 499.
 — Þorleifss. (á Skarði) Pálss., á Hvoli, 58.
 — Þormóðars. Ásmundars., prestur, 54, 135, 136.
 — Öndóttss. (kráku), 235, 258.
 Ásólftr Þengilss. (mjöksiglanda), í Höfða, 400.
 Ásta Guðbrandsd. (kúlu), 234.
 Ástriðr Bragad. (gamla), slækidrengr, 217.
 — Eyriksd. Víkinga-Káras., 240.
 — Gíslad. (lögmanns) Þórðars., 671, 700.
 — Hrólfssd. (hersis), 286, 289.
 — Móðólfsd., mannvitsbrekka, 414.
 — Vigfúsd. (hersis á Vors), 240.
 Atli á Gaulum, jarl í Sogni, 202, 204, 205, 213, 214, 233, 290, 291.
 — Ásmundars. (hæru-lánger), 475, 476, 499.

Atli Hásteinss. Atlas. (jarls), 291.
 — kappi Jóns biskups Aras., 64.
 — Úlfss. (hins skjalga), rauði, 354, 357, 358.
 — Þórrss. (þiðranda), Graut-Atli, 269, 272.
 — Þræll, 233.
 — Þræll, 417.
 Auðbjörn, konungur í Fjörðum, 204, 211, 214, 493.
 Auðr, í Máfahlöð, 329.
 — Ketilssd. (flatnefs), djúpaudga, 199, 206, 207, 220-223, 225, 226, 229, 230, 235, 236, 239, 248, 256, 257, 278, 291, 318, 327, 331, 334, 340, 343, 344, 346, 350, 369, 493, 494.
 — Snorrard. (goða), 462.
 — Vesteinssd., 231, 361, 367.
 Auðunn Ásgeirss. (æðikolls), 242, 377.
 — Ásgeirss. Auðunnars., 242.
 — Bjarnars., skökull, 237, 239-241, 251.
 — festargarmr, 437, 438.
 — gelt, jarl, 235.
 — glímufélagi Grettis, 471-473.
 — hestakorn, 630.
 — Valas. (hins sterka), stoti, 238, 328.
 — Þorbergss., rauði, biskup á Hólum, 5, 141.
 — Þórólfs. (smjör), rotinn, 201, 258, 392.
 Ávaldi Ingjaldss., skegg, 298, 382, 383, 496.
 Axel Júl, höfuðsmaðr, 100.

Baggi, sjá Jón og Ólafr Jónss. Baggi.
 Báki Bláingss., 373.
 Barði Guðmundars., Víga-Barði, 248, 383, 385, 389, 459-462, 468, 473.
 Bárðr, frændi Narfasona, 583.
 — Brynjólfss. Björgólfss., 212.
 — digri, afi Ljóólfs goða, 390.
 — Hallas. (hvíta), 396, 402.
 — Heylángs - Bjarnars., Gnúpa-Bárðr, 260-262, 279, 321, 379, 402, 403.
 — Höfða-Þórðars., 252, 432, 433.
 — Höskuldss. Dala-Kollss., 342.
 — Jökulss. Ingimundars. (gamla), 383.
 — Snæfellsás, 195, 207, 219, 262, 371.
 — suðreyingr, 239.

- Barna-Kjallakr, sjá Kjallakr Bjarnars.
 Baugr Raudðss. Kjallakss., 238, 281, 282, 295, 493.
 Bech, sjá Benedikt Magnúss. Bech.
 Beinir, biskup á Hólum, 5.
 — Máss. Naddoddss., 327.
 Benedikt, í Kirkjubæ, 113.
 — Bjarnars., prestir í Fagranesi, 618.
 — Hanness., frá Snæfjöllum, 23.
 — Hanness., prestir á Hamraendum, 618.
 — Magnúss. Bech, sýslumaðr, 618.
 Bera Egilsd. Skallagrimss., 320.
 — Yngvarsd., 217, 218, 316, 493.
 Berðlu-Kári, sjá Kári Vemundars.
 Bergljót Leptsd. Gíslas., 118.
 Bergr Magnúss. Jónss., prestir í Vestmannaeyjum, 692.
 Bergþóra Skarphéðinsd., kona Njáls, 415.
 Bergþórr Máss., 162.
 Berg-Önundur, sjá Önundur.
 Bersi, á Laugabóli, 463.
 — Blæingss. Sótas., goðlaus, 216, 237.
 — Hallas. Sigmundars., 485.
 — Ljótólffs. (goða) Álfrekss., goði, 390.
 — Spak-Bersi, 270.
 — Veleifss. (gamla), Hólmgaungu-Bersi, 187, 370, 372-375, 496.
 — Vermundars., hinn auðgi, 512, 525.
 — Özurars. Brynjólfss. (gamla), Spak-Bersi, 268, 271, 410.
 Bessi, sjá Bersi.
 Bifru-Kári, sjá Kári Káras.
 Birgir Magnúss. (minnskjaldr), jarl, 582, 600, 609.
 Bilde, sjá Eske Bilde.
 Bjarnharðr hinn bókvisi, biskup, 398.
 Bjarni, er Þorgeir drap, 463, 466.
 — Bergþórss., prestir, 149.
 — Bjarnars., 75.
 — Bjarnas., 512.
 — Brandss. Einarss., 692.
 — Brodd-Helgason, 253, 266, 267, 303, 394, 404-407, 409.
 — Einarss. Jónss., 41, 57.
 — Gíslas. Jónss., 40.
 — Gíslas. Sveinss., prestir, 59.
 — Gullbráarskáld, 166, 168, 169.
 — Hákonars. (í Klofa) Árnas., 54, 701.
 — Halldórss. (prests) Einarss., prestir í Selárdal, 56, 87, 613, 673, 690.
 Bjarni Hanness. (hirdstjóra) Eggertss., 55, 56, 673.
 — Magnúss., biskupsveinn, 107.
 — Magnúss. (prests) Eyjólfss., á Hófi, 41.
 — Oddsson, sýslumaðr á Bustarfelli, 54, 60.
 — (Kolbeinsson) Orkneyinga biskup, 427.
 — Sigurðars., prestir, 120.
 — Sigurðars. Bjarnas., á Stokks-eyri, 54.
 — Snorras. Narfas., 576.
 — Torfas. (í Klofa) Jónss., 51.
 — Þorgrímss., í Haga, 54.
 — Þorsteinss. (goða), spaki, 288, 298, 423.
 Björtmarr Ánss. (rauðfeldar) Grimss., 233, 361, 362, 367.
 — jarl, 231.
 Bjólan, konungur á Írlandi, 330.
 Bjólfr af Vers, 276.
 Björg Eyvindard. (austmanns) Bjarnars., 255, 256, 259.
 — Pétursd. (sýslumanns) Þorsteinss., 650.
 Björgólfur Ásgeirss. (prests) Hákonars., 54.
 Björn, er Grettur drap, 473, 476.
 — á Haugi, 252, 390.
 — í Bjarnarfirði, 236, 311.
 — í Mörk, 436.
 — Arngeirsson, Hildalækakappi, 189, 217, 218, 237, 374, 432, 437, 451, 456-459, 475, 477-479, 497, 499, 500.
 — Arngrímss., 123.
 — Ásbrandss., Breiðvíkingakappi, 327, 328, 338, 339, 498.
 — Benediktss., prestir í Hítardal, 618.
 — Benediktss. (hins ríka) Halldórss., umboðsmaðr, 672.
 — Bjarnars., 56.
 — Dugfúss., kægill, 518.
 — Eggertss. (lögmanns) Hanness., 110, 699.
 — Elðss. Skeggjas., 370.
 — Gílls., biskup á Hólum, 4, 151, 508.
 — Grimss. (hersis), buna, hersir í Sogni, 207, 219-221, 238, 239, 260-262, 270, 276-279, 287.
 — Guðmundars. Þorleifss., í Stóra-skógi, 41.
 — Guðnas. Jónss., í Ögri, 16, 54,

- 55, 61, 643, 656-658, 660, 673, 698.
- Björn, gullberi, 216, 309.
- Gunnarss. Gíslas., sýslumaðr, 60.
- Hanness. (hirdstjóri) Eggertss., 55, 56, 673, 692.
- Helgas. (Hofgardagoða), 326.
- Helgas. Helgas., Heyjángs-Björn, 260-262, 277-279, 412.
- Herfinnss., Skjalda-Björn, 236.
- Hjalta., Kygri-Björn, biskups-efni, 4.
- Hróaldsson, byrðusmjör, 252.
- Hróarss., Slétta Björn, 230, 250, 252, 354, 365, 387.
- Hrólfss. (frá Ám), 255-257.
- hólðr, 210, 274, 312, 316, 319, 494.
- Jónss., á Skarðsá, 16, 26, 640-642, 645, 653, 657, 671, 701.
- Jónss. (biskups) Áras., prestur, 89, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 129, 134.
- Jónss. (prests) Torfas., á Nüpi, 648.
- Jónss. (skrifara) Þorlákss., hirdstjóri, 57.
- Ketillss. (flaþefs), austræni, 206, 207, 222-226, 229, 230, 239, 256, 274, 286, 289, 297, 334, 357, 429, 493.
- Konráðss. Jónss., (islending), 124.
- Maga-Björn, 510, 526.
- Magnúss., í Bólstaðarhlíð, 60.
- Magnúss. Árnas., á Laxamýri, 701.
- Magnúss. (í Ögri) Jónss., í Bæ, 56, 700, 701.
- Ólafss., prestur í Hruna, 23, 102, 103, 107, 113, 690.
- Ragnarss. (loðbrókar), járnsiða, 252.
- Raumss. Jötun-Bjarnars., Hross-Björn, 242.
- Raumss. Norss., Jötun-Björn, 242, 295.
- Skegg-Björn, í Hlitarnesi, 431, 432.
- Skútaðar-Skeggjas., Skinna-Björn, 240.
- stallari, 177.
- Stephensen (Ólafss. Stepháns.), sekreteri, 650.
- Sæmundars. (í Odda) Jónss., 537.
- Vilhjálmss., 122.
- Björn Þorgrímss., prófastr á Setbergi, 649.
- Þorleifss., í Vatnsfirði, hirdstjóri, hinn ríki, 54, 56-59, 660, 670-674, 694.
- Þorleifss. Bjarnars. (í Vatnsfirði), 57, 124.
- Þorleifss. (prófasts) Jónss., meistari, biskup á Hólum, 7, 26.
- Þorleifss. Pálss., á Keldum, 58, 67, 113.
- Þorvaldssón, 645.
- Þorvaldss. Gizurarss., 516, 517, 519.
- Björnólfr Hrómundars. Greipss., 201.
- Blund-Ketill, sjá Ketill Geirss.
- Blængr, í Axarfirði, 404.
- Sótason, 216, 234, 237.
- Blængr, sjá Blængr.
- Bogi Benediktsson, í Hrapsey, 649.
- Bokholt, sjá Jóhann Bokholt.
- Bolli Bollas. Þorleikss., prúði, 407.
- 443, 444, 449-455, 485, 498, 500.
- Þorleikss. Hóskuldss., 188, 320, 361, 442-445, 450-452, 454, 455, 461, 498.
- Bót, ambátt Ketilbjarnar gamla, 294.
- Bótólfr, biskup á Hólum, 4, 141, 552.
- Bragi gamli, 217, 228.
- Bramsted, sjá Dídrik Bramsted.
- Brandr Einarss. (prests) Snorras., 102, 691, 692.
- Guðmundars. Jónss., á Leirá, 51.
- Halldórss., fróði, prior, 340.
- Jónss. (prests) Egilss., prestur í Holtum, 20, 42.
- Jónss. Sigmundars., biskup á Hólum, 4, 137, 138, 544, 559, 560, 565, 566.
- Kolbeinss. (kaldaljöss), 537, 545, 549-551, 572, 586.
- Sæmundars., biskup á Hólum, 4, 154, 190, 508, 511, 588, 589.
- Vermundars. (mjóva), hinn örvi, 329, 463, 625.
- Þorgrímss. (goða) Kjallakss., 329.
- Þorkelss. (frá Laxamýri), Vöðu-Brandr, 406, 487.
- Breidr Sigmundars. Ketillss. (þistils), 327.
- Brennu-Flopi, sjá Flopi Þórðars.
- Brit Jónsd. Þorlákss., 57.
- Pantaleonsd. (prests) Ólafss., 51.
- Brján, konúgr í Dyflinni, 490.
- Brockenhuus, sjá Erich Brockenhuus.
- Brodd-Helgi, sjá Helgi Þorgilss.

- Broddl Þorkelss. Geitiss., Skegg-Broddi, 487, 489-491.
 — Þorleifss., 568.
 Bruni Hærekss. (jarls), hinn hvíti, 390.
 Brúnsvík, sjá Diðrik Brúnsvík.
 Brúsi, jarl, 464.
 Brynjólf Þjórgólfss., í Torgum, 212.
 — Halldórss. Brynjólfss., prestur í Odda, 72.
 — Jónss. Eyrikss., á Skarði, 54, 82.
 — rosti, 417, 497.
 — Sigurðars. (landskrifara), sýslumaðr, 649.
 — Sveinsson (prófests) Simonars., meistari, biskup í Skálholti, 4, 21, 26, 44, 645, 646, 650-652, 654, 672, 701.
 — úlfaldi, 271.
 — Þórðars., 647.
 — Þorgeirss. Vestarss., gamli, 197, 267, 269-273, 404, 410, 494.
 Bröndólf Naddóðss., 201, 288, 289.
 Búi, fóstri Esju, 207, 208.
 — Vesetas., digri, 357.
 Burisleifr, Garðakonúgr, 250.
 Butraldi, er Þorgeirr drap, 463.
 Bóðmóðr, úr Búllkarúmi, 359.
 — úr Skut, 359.
 — Framarss., 359.
 — Grímss. Grímólfss. (af Ögðum), 263.
 Bóðólf Grímss. Grímólfss. (af Ögðum), 258, 263, 404.
 Bóðvarr Egilss. Skallagrímss., 320, 496.
 — Jónss., prestur í Görðum, 47.
 — Jónss. (prests) Einarss., prófastr í Reykholti, 84, 87, 643, 690.
 — (Vikinga-)Káras., hersir á Vorr, 240.
 — Kaunss. (konúngs) Sölgas., Svina-Bóðvarr, 276.
 — Sigmundars. Karlss. (rauda), 484, 485.
 — Þórðars., 511.
 — Þórðars. Bóðvarss., í Bæ, 516, 544, 548.
 — Þórðars. Sturlus., 513, 524, 525, 527, 528, 533-537, 539-541, 543, 548, 550, 556, 560, 569, 570, 585, 586.
 — Þorleifss. (miðlúngs), hvíti, 276, 280, 411.
 — Þorleifss. (hvalaskúfs) Ánss., snæþryma, 276.
 — Öndótuss., Spak-Bóðvarr, 388.

- Böggvir, sjá Klaufi böggvir.
 Bólverkr Arnórss., 166, 168.
 — Eyjólfss. (grá), 351, 362.
 Börkr Þormóðars. Þjóstarss., 360.
 — Þorsteinnss. (Þorskabíts), digri, 335, 336, 338, 341.

- Cecilia, sjá Sesselja.
 Christján, sjá Kristján.
 Christoffur, sjá Kristófor.
 Constantinus, keisari, 146.
 Constantius, keisari, 146.

- Daði Bjarnas. (frá Skarði) Oddss., 700.
 — Guðmundarson, í Snóksdal, 28, 56, 82, 83, 86, 89-91, 93-96, 100, 102, 104, 106, 107, 113, 642, 643, 653, 692-694.
 — Jónss. (frá Melum), sýslumaðr, 23.
 Dagstyggur, Risakonúgr, 250.
 Dala-Kollr, sjá Kollr Grímss. Ásas.
 Dalla Þorvaldsd. Ásgeirss. (æðikolls), 377.
 — Önundard. (sjóna), 372.
 Daltun, sjá Jón Daltun.
 Dan, sjá Jón Bjarnars. Þorleifss. Dan.
 Diðrik Brúnsvík (?: von Bramsted), hofuðsmaðr, 113.
 — van Mynden, umboðsmaðr, 17, 27, 28, 68-72, 74, 103, 113, 658-661, 665-667, 679, 680.
 — Píning, 660.
 Dofri, jötunn, 207, 208.
 Dórothea, 103.
 Drómundr, sjá Þorsteinn drómundr.
 Droplaug Spak-Bersað., 408.
 Dufnjáll Kjarvalss. (konúngs), 282.
 Dufþakr Dufnjálss. Kjarvalss., 282.
 Dýrúnna Gíslad. (í Haga) Filippuss., 40, 42, 124.

- Eggert Bjarnars. (sýslumanns) Magnúss., í Bæ, 700.
 — Eggertss., lögmaðr í Víkinni, 651, 673, 696-698.
 — Hanness. (í Snóksdal) Bjarnars., 56, 693.
 — Hanness. (hirstjóra) Eggertss., lögmaðr, 40, 42, 55, 56, 82, 85, 88, 107, 110, 113, 114, 126, 644, 660, 661, 667, 672, 673, 689, 690, 693, 694, 697-700.
 — Jónss. Eggertss. (lögmanns), 699, 700.

Egill Einarss. (prests) Ólafss., bóndi á Snorrastöðum, 17, 18, 52, 640, 641, 651, 653, 654, 659, 661, 663, 664.
 — Eyjólfss., biskup á Hólum, 5.
 — Ormss. Erlingss., 123.
 — Pálss. Guðmundars., prestur, 74.
 — Síðu-Hallss., 179, 411, 450.
 — Skallagrimss., 187, 204, 210, 215, 218, 280, 290, 294, 295, 302, 305-307, 309, 312, 313, 315-325, 330, 341, 342, 372, 374, 376, 423, 492, 494-497.
 — Skúlas. Þorsteinss., 458.
 — Sölmundars., í Reykholti, 557, 565.
 — Þorsteinss. Egilss., 491.
 Eldr Skeggjas. (Miðfjarðar-), 370, 371, 462, 481, 489.
 Eilífr Atlas. Skúlas., örn, 389.
 — Öundurars. (búlds), auðgi, 283, 293, 294.
 Einnarr, er Hrafnkell vo, 268, 407.
 — Arnas., prestur í Vallanesi, 113.
 — Bjarnars. (hirdstjóra) Þorleifss., 673.
 — Daðas. (í Snóksdal) Guðmundars., 692.
 — Egilss. (bónda) Einarss., 52, 74.
 — Einarss., 695.
 — Einarss., prestur í Görðum, 649.
 — Eyjólfss., þveræingur, 392-394, 398, 406, 487, 498, 505.
 — Eyjólfss. (í Dal) Einarss., 59, 60, 116.
 — Eyrikss., á Hvanneyri, 75.
 — Eyrikss., prestur á Ölduhrygg, 60, 82, 88, 113.
 — Gíslas., 94.
 — Haflíðas. (prests) Stefnss., prestur, 5.
 — Hákonars. (í Klofa) Arnas., sýslumaður, 54, 701.
 — Halldórss., frændi Þorgilss. skarda, 569, 570.
 — Helgas. Óttarss., skálaglam, 157, 166, 167, 321, 330, 362, 425, 492.
 — Jónss. (skrifara) Þorlákss., 41, 57.
 — Konálss. Ketilss. (húrdiska), 262, 400.
 — Lón-Einnarr, 327.
 — Magnúss. Vigfúss., prestur í Austfjörðum, 59.
 — Marteinss. (biskups) Einarss., prestur á Staðastað, 52, 102.
 — Ólafss., prestur í Hrepphólum, 17,

18, 27, 29, 43-48, 50, 52, 57, 62, 64-66, 68, 73, 74, 82, 87, 95, 97, 105, 113, 653-655, 661, 664, 665.
 Einnarr Pálss., 148.
 — Pétross. Gunnarss., 60.
 — Rögnvaldss. (Mara jarls), Torf-Einnarr, 166, 274, 275.
 — Sigmundars. Ketilss. (Þistils), á Laugarbrekku, 219, 327.
 — Sigvaldas. (Lingalífs), 84, 674, 675.
 — Skúlas., prestur, 166, 169.
 — Snjallss. Vatnarss., 278, 286.
 — Snorras., prestur á Stað í Ölduhrygg, 691.
 — Teitss., í Stafholti, 324, 326, 368.
 — Teitss. (í Ásgarði) Eyrikss., 692.
 — Þórðars. (lögmanns) Guðmundars., prestur á Melum, 52, 683.
 — Þorgilss. Oddas., 510, 512, 541, 589.
 — Þórriss. Graut-Atlas., 272.
 — Þorleifss. (í Vatnsfirði) Arnas., 651, 670.
 — Þórólffss., á Hofstöðum, 50, 122.
 — Þorsteinss., biskup á Hólum, 7.
 — Þorvaldss. Gizurars., 516, 536.
 — Þorvaldss. (Vatnsfirðings) Snorras., 540, 541, 552, 574.
 — Ölviss. (barnakarl), 287.
 Eiríkr, sjá Eyrik.
 Eldgrímr, er Rútr drap, 216, 225, 315.
 Elín Burisleifsd. (konúngs), 250.
 — Magnúsd. (í Ögri) Jónss., 56, 701.
 — Pálss. Guðmundars., 74.
 — Pálss. (frá Staðarhóli) Jónss., 672.
 Elliða-Grímr, sjá Grímr Ásgrímss.
 Emma Þorleifsd. (prests) Eyrikss., 67.
 Erasmus Villatzss., prestur á Breiðabólstað, 4, 41, 75, 113, 114.
 Erich Brockenhuus, norskr, 138-140.
 Erlendr, á Núpi, 54.
 — Ásmundars. (á Hvöli) Þorleifss., 58, 59.
 — Erlendss. (á Kolbeinstöðum) Narfasonar, sýslumaður, 37, 59.
 — Ingimundars. Þórðars., á Kaldaðarnesi, 110, 112.
 — Jarl í Orkneyjum, 160, 161.
 — Jónss., 54.
 — Jónss., á Völlum, 82.
 — Jónss. (smíðs) Auðunars., 692.
 — magi, 578.
 — Magnúss., 113.
 — Narfas. Erlendss., 59.

Erlendr Narfas. Vigfúss., á Kolbeins-
stöðum, 37.
— Olafss., sterki, lögmadr, 583.
— skólameistari, 73.
— Þorvarðss. (lögmanns) Erlendss.,
lögmadr, 49-51, 59, 82, 86, 87,
102, 113, 114, 681.
Erlingr Gíslas. (í Haga) Filippuss.,
40, 42, 62, 122, 123, 125.
— Gíslas. Snæbjarnars., 41.
— skakki, jarl, 589.
— Skjálgss., 223, 254, 450, 500.
— Steinvegar, 623.
Eske Bilde, 677.
Espólin, sjá Jón Espólin.
Eyða-Páll, sjá Páll Þorvarðss.
Eydis járnaxa, 388.
Eyglu-Halli, sjá Halli Sigmundars.
Eyjólftr, bóndi í Hvarfsdal, 529.
— Bólverkss. Eyjólfss. (grá), 251,
351, 401.
— Daðaskáld, 166, 167, 169.
— Egilss. (bónda) Einarss., 52, 74.
— Einarss. Eyjólfss., í Dal, 59, 83,
91, 113, 116.
— Eyrikss. Eyjólfss., í Múla, 60.
— Gíslas. Filippuss., mókollr, yngri,
19, 40, 41, 62, 122, 124, 133.
— Grímss., prest, 82.
— Guðmundars. (ríka) Eyjólfss.,
hálfi, 378, 403, 464, 480, 486,
500.
— Háldórss., 72, 73.
— Háldórss., 664.
— Háldórss. Ormss., í Saurbæ,
41, 50.
— Hallss., ábóti á Þverá, 566.
— Ingjaldss., hrúga, 393, 395, 397.
— Jónss., á Hjalla, 659, 662.
— Kollgrímss. (ábóta) Kódránss.,
71, 86, 676.
— Magnúss., mókollr, eldri, 19, 121.
— Magnúss. (prests) Eyjólfss., eldri,
41, 125, 126.
— Magnúss. (prests) Eyjólfss., yngri,
41, 125, 126.
— Magnúss. (á Krossi) Jónss., 116.
— Valgerðars., á Möðruvöllum, 259,
302, 349, 379, 392, 393, 396-
401, 403, 413, 484, 485, 497.
— Þórðars. (gellis) Ólafss., grái,
261, 279, 337, 349-351, 362,
366, 369, 463, 469, 490.
— Þorsteinss., á Skarði, 118.
— Þorsteinss. Jónss., ofsi, 554-557,
560-569, 581, 597.

Eyjólftr Ásus., úr Svein, 352.
Eylaugr, hersir í Sogni, 277.
Eytrikr Árnas., prest, 113.
— Bjarnars. Þorleifss., á Keldum, 58.
— Eyjólfss. (í Dal) Einarss., 59, 60.
— Grímss., prest, 82, 90, 92, 676.
— Guðnas. Eyrikss., 54.
— Hákonars. (Hlaðajarls), jarl, 167,
284, 427, 428, 436, 438, 441,
447-449, 456, 457, 472, 496, 499.
— Haraldss. (hárfagra), blóðöx, kon-
úngr, 202, 210, 213-215, 313-
316, 318-320, 344, 371, 387,
494, 495.
— Hróaldss., í Goðdöllum, 208, 253,
254, 294, 385, 388.
— Krákss. (gamla), 115, 116.
— Loptss. (ríka) Guttormss., 53,
115, 671, 672, 695, 696.
— Magnúss. (lagabætis), prestahatarl,
konúngr, 594, 636.
— Oddss., 148, 149, 161, 162, 183,
411.
— plógpeningr, konúngr, 580, 598.
— sigrsali, Svíakonúngr, 338.
— snara, 236, 303, 368.
— Snjólfss. Brandss., 75.
— Starras. (Hólmgaungu-), 253.
— Torfas. (í Klofa) Jónss., 53.
— viðsjá, 459.
— Víkinga-Káras., á Ofrestöðum,
240.
— Þorsteinss. Helgas., á Keldum,
81, 116.
— Þorvaldss. Ósvaldss., rauði, 189,
226, 234, 236, 237, 264-266,
298, 324, 332, 337, 338, 349,
352, 358, 367, 368, 421, 422,
464, 497.
— Ölfus, 289.
Eysteinn Brandss., í Mörk, 45, 53, 64.
— Eldss. Skeggjass., 370.
— erkibiskup, 143, 507, 508.
— Eysteinnss., meyla, 143.
— Haraldss., konúngr í Noregi, 150.
— Ívarss., glimra, jarl, 273, 274.
— Mánas., 400.
— Raudúlffs. Yxna-Þórisss., 265.
— Þorbergss. Árnas., orri, 160.
— Þórðars., prest, 84, 85, 689.
— Þorsteinss., bróðir í Þykkvabæ,
24, 33.
Eyvindr Bjarnars. Hrólfss. (frá Ám),
austmadr, 230, 232, 234, 238, 253,
255-257, 259, 263.
— Bjarnas., er Hrafnkell drap, 407.

- Eyvindr brattr, stýrimaðr, 549.
 — Finnss., skáldaspillr, 166, 167.
 — Herjólfss., vopni, 265.
 — Káras. (Berðlu-), lambi, 204, 282.
 — Loðinss. (aunguls), 236, 378.
 — sörkvir, 217, 377, 382, 495.
 — Þorgrínss., af Skapta lögmanns, 263.
 — Þorkelss. Áskelss. (goða), 401.
 — Þorsteinss. (höfða), 262.

Falgeirr, sonr Þórdísar á Laungunesi, 465-467, 500.

Fastaý Brynjólfsd. (gamla), 271.

Felix Gíslas. (prest), prestur á Kjalarnesi, 101, 113, 133.

Filippus Gíslas. (í Haga) Filippuss., 119.

— Jónss. (Íslending) Jónss., prestur í Sauðlauksdal, 62, 123, 124.

— Leptss. Gíslas., 118.

— Sigurðars. (í Haga) Þórðars., í Haga, 120, 121.

— Sæmundars. (í Odda) Jónss., 551, 627.

Finch, sjá Juren Finch.

Finna hin fagra, 371.

Finnbjörn Helgas., 556.

Finnbogi Ásbjarnars. (dettíáss), rammi, 378, 379, 496.

— Geirss., rammi, 327.

Finngeirr Þorsteinss. (öndurs), 331.

Finnr Hallss., lögsögumaðr, 273.

— Jónss. (prófests) Halldórss., biskup í Skálholti, 4, 18, 22, 26, 33, 31, 39, 43, 93, 640, 611, 613, 650-652, 679, 680, 682-685, 696.

Fjörleif Eyvindard. Þorsteinss. (höfða), 262, 399.

Flóki Vilgerðars. (Glámss.), Hrafn-Flóki, 194, 200, 201, 203, 254, 387, 412, 493.

Flozi Eyrikss. (snöru), 237, 263, 303, 368, 369, 495.

— Þórðars. (Freysgoða), 270, 271, 273, 279, 401, 404, 407, 412, 433, 435, 436, 490, 499.

Freysteinn Grímss., prestur í Stafholti, 82.

Friðgerðr Höfða-Þórðard., 252.

Friðrekr, biskup, 252, 302-304, 306, 308, 338, 349, 365, 368, 376, 379, 380, 385, 388, 393, 398, 402, 404, 429, 430, 471, 497.

— kelsari, 593, 594.

Friðþjófr frækni, 287.

Friis, sjá Jóhann Friis.

Fróði Haraldss. (hárfagra), 220, 495.

— konúgr, 255, 425.

— Ögmundars., bróðir Kórmaks, 372.

Fúsi, sjá Vigfús.

Galterus, meistari, 137.

Gam, sjá Jónas Dadas. og Margrét Gam.

Gamli Eyrikss. (blóðöxar), 313.

Gardarr Svafarss., 200, 201, 203, 260, 271, 412, 414, 493.

Gaugu-Hrólftr, sjá Hrólftr Rögvaldss.

Gautr af Melli, 576-578, 596.

— Gautrekss. (örva), 353.

— Hjálmun-Gautr, á Gautlandi, 401.

— Sleitus., 465.

Gautrekr, konúgr, 353.

Goble, biskup í Björgvin, 677, 678.

Geiri, hinn norræni, 401.

Geirlaug Þormóðard. (gamla) Bresas., 307.

Geirleifr Eyrikss. Högnas. (hvíta), 230.

Geirmundur Hjörss. (konúgs), heljar-skin, 197, 226-231, 233-236, 239, 287, 353, 354, 359, 493, 494, 591.

— Sæmundars. (suðreyska), 248.

— Örytgss. (gamla), 305.

Geirr Ásgeirss., goði, 293, 417, 424, 497.

— Grímss., fóstbróðir Harðar, 310, 311, 495, 496.

— Jónss. (prófests) Jónss., Víðalín, biskup, 4, 8, 650.

— Ketilss. (blunds), 216, 322, 323.

— Þorvaldss., hinn auðgi, 567.

Geirriðr, á Eyri, 224, 330, 331.

— Þórólfsd. (bægifótar), 331.

Geirröðr, á Eyri, 224, 330, 331.

Geitir Lýtingss. Ásbjarnars., 266-268, 270, 272, 302, 394, 405, 408.

Gellir Þorgilsson, 149.

— Þorkelss. Eyjólfss., 450-455, 489, 499, 500.

— Þorsteinss. Gyðus., 118.

Gerðr Kjallaksd. (gamla) Bjarnars., 328.

Gerzt Molen, þjóðverskr, 122.

Gestr Bárðars. (Snæfellsáss), 371.

— Bjarnars. Helgas. (Hofgarða-goða), 326.

Gestr Oddleifss., spaki, 230, 280, 330, 332, 360, 361, 364-366, 432, 444, 451, 455, 463, 495, 498.
 Gils skeiðarnef, 237, 351, 357.
 Gíslí Árnas. (á Hlíðarenda) Gíslas., 60, 701.
 — Bjarnars., 612, 693.
 — Bjarnars. (prófasts) Gíslas., 56.
 — Eyjólfss. (mókolls ýngra) Gíslas., 41, 125, 133, 677.
 — Filippuss. Gíslas., 119.
 — Filippuss. Loptss., í Haga, 40-42, 62, 119.
 — Filippuss. Sigurðars., í Haga, 120-122.
 — Guðbrandss., prestur í Hvammi, 41, 115, 133.
 — Hákonars. (í Klofa) Árnas., lögmaðr, 54, 60, 75, 701.
 — hreppstjóri, 48.
 — Jónss. (prests) Gíslas., 40.
 — Jónss. (prests) Gíslas., biskup í Skálholti, 4, 19, 24, 26, 41, 42, 57, 75-79, 82, 85, 87, 88, 103-113, 115, 125, 131-136, 662, 690.
 — Jónss. (biskups) Vigfúss., í Máfahlíð, 22, 619, 652.
 — Loptss. Gíslas., 118.
 — Magnúss. (lögmanns) Bjarnars., sýslumaðr, 701.
 — Magnúss. (prests) Markúss., biskup á Hólum, 7.
 — Markúss. Gíslas., á Rauðasandi, 118.
 — Oddss. (biskups) Einarss., biskup í Skálholti, 4, 19, 26, 672.
 — prestur í Gaulverjabæ, 101, 133.
 — Snorras., prófastur í Odda, 4.
 — Snæbjarnars. Gíslas., 41.
 — Súrss., 187, 232, 234, 336, 337, 356, 360, 362-364, 367, 471, 496, 497, 702.
 — Sveinss., á Miðfelli, sýslumaðr, 17, 59, 110, 113, 111.
 — Þorbjarnars. (súr), sjá Gíslí Súrss.
 — Þórdars. (lögmanns) Guðmundars., lögmaðr, 75, 671, 693, 700.
 — Þórdars. Úlfss., 118.
 — Þorgautss., 461, 478.
 — Þorlákss. (biskups) Skúlás., biskup á Hólum, 7.
 — Þorsteinnss. Gíslas., 462, 478.
 Gissur, sjá Gizur.

Gizur Einarss. Sigvaldas. (långalífs), biskup í Skálholti, 4, 16, 24, 28, 37, 56, 67, 68, 72, 74, 75, 77, 79, 83-89, 93, 102, 104, 105, 109, 128, 641-644, 650-654, 662, 663, 670, 673, 675-685, 688-691.
 — glæði, 536.
 — Hallss. (í Haukadal) Teitss., lög-sögumaðr, 149, 150, 424, 506, 508-512, 516, 589.
 — Ísleifss. (biskups) Gizurars., biskup, 1, 30, 151, 241, 289, 421, 505-507, 626.
 — Jónss. (prests) Einarss., prestur á Stafafelli, 87, 675.
 — Magnúss. (biskups) Gizurars., 515.
 — Runólfss., 121.
 — Sigvaldas. (långalífs), 674, 675.
 — Sveinss. (prófasts) Simonars., prestur á Álptamýri, 645, 646, 672.
 — Teitss. Ketilbjarnars., hluti, 29, 240, 243, 261, 293, 308, 395, 417, 418, 423, 424, 431-433, 498, 505.
 — Þorlákss. (á Núpi) Einarss., á Núpi, 16, 56, 87, 612, 644, 645, 672, 673, 698.
 — Þorvaldsson, jarl, 424, 509, 516, 519, 522, 526, 530, 531, 534-538, 541-548, 550-558, 560-563, 568, 571-574, 576, 581, 585, 586, 590, 627, 630, 633, 634.
 Gjaflaug Kjarlaksd., 226.
 Glámr, þræll, 469, 470, 474, 483, 499.
 Glúmr Eyjólfsson, (Vlga-Glúmr), 187, 210, 243, 261, 289, 302, 386, 392-399, 401, 402, 423, 464, 481, 487, 495-497.
 — Geiras., skáld, 166, 167, 169, 219, 313, 315, 387.
 — Óleifss. (hjalta), 216, 309, 342-344, 346.
 Glæðir, 381.
 Gnúpa-Bárðr, sjá Bárðr Bjarnars.
 Goðsuln, biskup í Skálholti, 3, 6, 36.
 Gormr, konúngur, 317.
 Gottskálk Gottskálkss., biskup á Hólum, 3, 6.
 — Jónss. Einarss., prestur í Glaumbæ, 15.
 — Nikóláss. Rögnvaldss., grimmi, biskup á Hólum, 6, 658.

Grani Hrólfss. (á Gnúpufelli), 346, 399.
 — Ólafss. (feilans), 346.
 — skáld, 166, 168, 169.
 Graut-Atli, sjá Atli Þóriss.
 Gregorius Dagss., 143.
 — 7di, páfi, 455.
 Greipr Jónsson (Íslendings) Jónss., prestr, 121.
 — Loptss. (prests), prestr, 108.
 — Sigurðars. (i Haga) Þórðars., prestr, 120, 121.
 Grelöð Bjartmarsd. (jarls), 231.
 Grettir Ásmundars. (hæruhláns), sterki, 187, 189, 190, 196, 235, 241-243, 249, 252-254, 284, 289, 329, 359, 361, 366, 372, 375, 376, 379, 380, 381, 386, 387, 404, 449, 459, 460, 462-464, 467-481, 491, 498-500, 595, 596.
 Gríma Hallkelsd. Hrosskelss., 217, 468.
 — kerling á Grænlandi, 465.
 Grímarr, á Grímarssstöðum, 324.
 Grímkell Bjarnars. (gullbera), goði, 216, 303, 309-311, 324, 326, 327, 495, 496.
 — Hallsteinsson (goða) Þórólfss. (mostrarskeggs), 355.
 — Úlfss. (kráku), 219, 326.
 Grímólfr, af Ögðum, 238, 255, 263.
 — Bødólfss. Grímss., 263.
 — Ólafss., í Unaðsdal, 233.
 Grímr, er nam Grímsnes, 269, 292, 293.
 — við Grímsvötn, 481.
 — Ásason (hersis), Veðrar-Grímr, hersir, 225, 276.
 — Ásgrímsson Öndóttss. (kráku), Elliða-Grímr, 258, 292, 293, 295.
 — Droplaugars., 409, 487.
 — Einarss. Eyjólfss., 23, 40.
 — geitskór, 308.
 — gráfeldarmúli, 262.
 — Grímólfss. (af Ögðum), 263.
 — Gunnsteinss., eyrarleggr, 399.
 — hersir, 235, 255, 261.
 — Íngaldss. Hróaldss., 218, 225, 368, 369.
 — kögr, 365.
 — loðinkinni, 209, 213, 281.
 — prestr í Hruna, 43, 113.
 — Skútus., Skurð-Grímr, biskup, 1, 32.
 — Svertingss., á Mosfelli, lögsögu-maðr, 287, 289, 298, 305, 356, 498.

Grímr Þóriss. Gunnlaugss., háleyski, 215, 216, 243-245, 307, 308, 493.
 — Þorsteinss. Egilss., 322.
 Grís Sæmingss., 381, 407, 498.
 Grjótgarðr Hákonars. (jarls) Grjót-garðss., 214, 290, 365, 425.
 Gróa, kona Gizurar jarls, 562.
 — Gíslad. Árnas., 701.
 — Herfinnsd., 250.
 — Ketilsd., 121.
 — Kólsd. (Data-), 273, 274.
 — Sæmundard. Eyrikss., 83.
 Guðbjörg, systir Ónundar trékvatar, 231.
 — Erlendsd. (lögmanns) Þorvarðss., 52.
 Guðbrandr kúla, 234.
 — Þorlákss. (prests) Hallgrímss., biskup á Hólum, 6, 15, 59, 114, 135, 700.
 — Þorsteinss. Ingimundars. (gamla), 218, 383.
 Guðlaug Einarsd. (prests) Snorras., 691, 692.
 — Jónsd. Erlendss., 59.
 Guðlaugr, bróðir Gíls skeiðarnefs, 237.
 — sakamaðr, 135.
 — Þormóðars., auðgi, 325, 328.
 Guðleif Ólafsd., 126.
 — Ormsd. Erlingss., 123.
 Guðmundr, 71.
 — á Eyri, 113.
 — í Flagbjarnarholti, 83.
 — á Hvöli, 113.
 — Ámundas., grís, 516.
 — Áras., goði, biskup á Hólum, 4, 137, 153-155, 182, 507, 508, 514, 518, 523, 526, 534, 582, 591, 592, 595.
 — Áras. Guðmundars., ríki á Reyk-hólum, 120, 122, 124.
 — Bárðars., í Arnardal, 648.
 — Bødvarss. Þórðars., 570, 575, 586.
 — Einarss., prestr á Gílsbakka, 108.
 — Eyjólfss., ríki, 189, 201, 258, 259, 262, 302, 378, 381, 382, 391, 393, 391, 398, 400, 402-406, 424, 450, 454, 462-464, 468, 480, 481-489, 491, 495, 497-500.
 — Gíslas. (á Miðfelli) Sveinss., prestr í Gaulverjabæ, 59, 110, 112.
 — Hallss., prestr, 631.
 — Jónss., prestr, offícalls, 6.

- Guðmundr Jónss. Egilss., 51.
 — Jónss. Þórðars., á Hvoli, 74, 82.
 — Nafas. Erlendss., 59, 80.
 — Ormss. (Svinfellings) Jónss., 553, 555.
 — Pálss., prestur á Koltreyjustað, 650.
 — Pétross. (sýslumanns) Þorsteinss., sýslumaðr, 650.
 — prestur í Arnarhæll, 85.
 — skáldstikill, 632.
 — Sölmundars., faðir Viga-Barda, 389, 461.
 — Torfas. Eyrikss., á Keldum, 58.
 — Þórðars., í Þingnesi, 682, 683.
 — Þórðars. (lögmanns) Guðmundars., landskrifari, 683.
 — Þórisss., 78.
 — Þorvaldss., dýri, 192, 506, 509, 511, 589, 591, 592.
 — Þorvaldss. Gízarars., 516.

Guðni, á Núpi, 51.

- Eyrikss. Torfas. (í Klofa), 51.
 — Jónss., á Kirkjuból, 51, 673.
 — Þormóðars. Áras, 27, 91.

Guðný, systir Auðar í Máfahlöð, 329.

- Böðvarsd. Þórðars., 193, 511, 513, 525.
 — Jónsd. (prests) Gíslas., á Hlíðarendu, 40.
 — Sturludóttir (lögmanns) Þórðars., 572, 586.
 — Torfad. (í Klofa) Jónss., 51.
 — Þórðard., 119.
 — Þorleifsd. Árnas., 670.

Guðormr Steigar-Þórisss., 157.

Guðröðr Ásmundard. (illa) Jónss., 51.

- Birgisd., 118.
 — Einarssd. Teitss., 692.
 — Gíslad. (í Máfahlöð) Jónss., 652.
 — Guðorinssd., 157, 158.
 — Jónsd. (prests) Ásmundars., 51.
 — Sigurðard., 690.
 — Steingrimsd., 118.
 — Vigfúsd. (hirdstjóra) Erlendss., 60.
 — Þorkelsd. (svarta) Þórisss., 403.
 — Þorvaldsdóttir (á Möðruvöllum) Leptss., 37, 59.

Guðrún Árnad. (á Hlíðarendu) Gíslas., 60.

- Bjarnad. Bjarnas., 512, 524.
 — Bjarnard. (prests), 82.
 — Bjarnard. Benediktss., 672.
 — Bjarnard. (í Ögri) Guðnas., 55, 56, 82, 660, 673, 689, 690, 698.
 — Brandsd. Einarss., 692.
 — Einarssd. (prests) Snorras., 102, 691, 692.

Guðrún Erlendssd. Jónss., á Núpi, 54.

- Gíslad. Eyjólfss., 133.
 — Gíslad. (í Haga) Filippuss., 40, 42, 124.
 — Gottskálksd. (biskups) Nikólássa., 84, 85, 689.
 — Halldórsd. Marteinnss., 52.
 — Hannesd. (hirdstjóra) Eggertss., 614, 673, 690, 698.
 — Jónsd., á Núpi, 72.
 — Magnúsd., 618.
 — Magnúsd. Jónss. (biskups), 60.
 — Magnúsd. (í Ögri) Jónss., 56, 701.
 — Ólafsd., 693.
 — Ósvífssd. (spaka), 330, 343, 346, 357, 361, 366, 387, 409, 442, 443, 445, 451, 452, 454, 455, 481, 496-499.
 — Pétursd. Gunnarss., 60.
 — Snorrad., 119, 120.
 — Sæmundard. Eyrikss., 60, 83.
 — Vigfúsd. (hirdstjóra) Erlendss., 60.
 — Þórðard. Sturlus., 525.
 — Þorleifsd. (á Skarði) Pálss., 58.
 — Þorsteinsd. Torfas. (í Klofa), í Hersey, 54.

Guðröðr Haraldss. (hárfagra), ljómi, 275, 345.

Gull-Þórir, sjá Þórir Oddss.

Gunnarr, er Grettir drap, 473, 476.

- Baugss. Raudss., 282.
 — Egilss. Skallagrímss., 320.
 — Gíslas., 60.
 — Hámundars., á Hlíðarendu, 271, 282-284, 293, 291, 321, 342, 343, 413-118, 420, 423-425, 495-497.
 — helmingr, 398.
 — Hlíferson, 346, 437.
 — Hróarss. (Túngugoda), 413.
 — Lambas., 436.
 — Pétross. Gunnars., 60.
 — ráðsveinn, 639.
 — Sigvaldas. (långlífs), 674.
 — Úlfjóttss., 258.
 — Þiðrandabani, 271, 409, 451, 454.
 — Þórðarson, 112.

Gunnbjörn Úlfss. (kráku), 219, 326, 368.

Gunnhildr Ásláksd. (úr Långadal), 327.

- Bjarnard. (hölds), 319.
 — Eyrikssd. (í Goðdöllum), 385.
 — Jónsdóttir, 675.
 — konúngamóðir, 225, 291, 311, 313, 315, 316, 319, 342-345, 494.

Gunnlaugr Hrólfss. Ketilss. (kjölfara), 243.

— Hrómundars. (háleyska), orms-tunga, 189, 216, 217, 243, 245, 294, 305, 307.

— Illugas. (svarta), orms-tunga, 217-219, 307, 308, 327, 369, 384, 437-441, 444, 447, 456, 485, 487, 492, 497-499, 509.

— Jónss., prestur í Hruna, 112.

— Jónss. (prests) Gíslas., 40.

— Leifsson, múnkr á Þingeyrum, 149, 150.

— Steindórss. (á Eyri) Þorlákss., 328, 491.

— Þorbjarnars. (dgra), 327.

Gunnsteinn Hallss., í Garpsdal, 538.

Gusir, jötnur, 209.

Guttormr Haraldss. (hárfagra), 211.

— hertogi, 211, 215.

— Kálfs. Guttormss., 527.

— Loptss. (ríka) Guttormss., 672.

— Pálss. (prests) Magnúss., prestur í Vallanesi, 649.

— sindri, 315, 426.

— Þórðars. Sturlus., 525, 534, 543, 558, 576.

Gvendr, sjá Guðmundr.

Gyrðir Bárðars., 162.

— Ívarss., biskup í Skálholti, 2, 33.

Gyrðr, 41.

— Þorvarðsd. Þorgeirss., 508.

Hafiði, 529.

— á Reyðarfelli, 499.

— Hrólfss. Helgas. (magra), órvi, 259, 392.

— Márss. Húnrðars., 385, 399, 513, 589, 590.

Hafr Þorkelss. Eyrikss. (úr Goðdölum), hjón auðgi, 253, 302, 388.

Hafsteinn Ásólfs. Þengilss., 400.

Hafþóra Þorbergsd., 370.

Hagbarðr, er Sigarr lét hengja, 378.

Haki, þræll, 294.

Hákon Aðalsteinsfóstri, konungur, 199, 210, 213, 318, 341, 343, 344, 362, 373, 374, 382, 394, 395, 397, 495, 496.

— Árnas. (frá Hlíðarenda) Gíslas., í Klofa, 54, 60, 67, 83.

— Ásgeirss., prestur, 136.

— Bjarnars. (prófests) Gíslas., í Nesi, 52, 693.

— Eyrikss., jarl, 176.

Hákon Gíslason (lögmanns) Hákonars., 54.

— Grjótgarðss., jarl, 211, 213, 214, 231, 233, 248, 249, 258, 265, 290, 292, 298, 310, 314, 315, 330, 366, 370, 372, 378, 379, 384, 385, 391, 392, 416, 424, 425, 427, 428, 486, 493, 496-498.

— Hákonars., gamli, konungur, 138, 517, 523, 524, 530, 542, 544, 550, 552-558, 571-573, 576, 577, 581, 582, 592-594, 596, 599-601, 609, 615, 618, 619, 621, 622, 625, 626, 630, 632, 633.

— háleggr, konungur, 630.

— Ívarss., jarl, 274.

— magi, 148.

— Magnússon (lagabæti), hertogi, 594, 629, 638, 639.

— Sigurðars., ríki, jarl, 148, 156, 167, 169.

— Sverriss., konungur, 137.

Hálfðan Einarss. (prófests) Hálfðanars., meistari, 7.

— Haraldss. (hárfagra) háleggr, 275.

— Haraldss. (hárfagra) hvíti, 211.

— Haraldss. (hárfagra), svartí, konungur, 145, 203, 211.

— Sæmundarson (í Odda) Jónss., 512, 516, 536, 547, 553.

Hálfir Hjörleifss. (kvennsama), konungur, 185, 202, 227, 228, 251.

Halla Lýtingsd. Ásbjarnars., 272.

— Magnúsdóttir, 649.

— Ólafsd. (prests), 692.

— Þórðard. Sturlus., 512, 524.

Hallaðr Rögvaldss. (Mærajarls), 274, 275.

Hallar-Steinn, sjá Steinn Herðisars.

Hallbera Egilsd., 17, 52, 654, 655.

— Hrollaugsd. Rögvaldss. (Mærajarls), 408.

— Markúsd. Gíslas., 118.

— Snorrad. Sturlus., 519, 521.

— Þóróddsd. (hjálm), 397.

Hallbjörg Bjarnard. Hanness., 56.

Hallbjörn Oddss. (frá Klöðabergi), 234, 294, 324.

— sterki, í Heydölum, 271, 410.

Halldis, systir Ljóts spaka, 365.

Halldór, 172.

— Brynjólfss., í Tungufelli, 44, 60.

— Brynjólfss. Ásmundars., biskup á Hólum, 7.

— Egilss. Orniss., 123.

— Einarss. Sigvaldas. (långalífs),

- prestr í Selárdal, 56, 87, 673, 675, 689, 690.
- Halldór Guðmundars.** (ríka), 394, 488.
- Hæðinss., Garpsdalsgoði, 357.
 - Jónss. Bððvarss., 643.
 - Loptss., prestr, 5.
 - Marteins., (biskups) Einarss., 52, 102.
 - Ókrístul, 166, 167, 169.
 - Ólafss. (pá), 374, 375, 480.
 - Ólafss. Jónss., lögmadr, 646.
 - Ormss. Einarss., 50.
 - Skúlas. Guðmundars., klausturhaldari, 87, 113, 114.
 - skvaldri, 166, 168-170.
 - Snorras. (goða), 155, 385.
 - Teitss. (prests) Halldórss., prófestr í Gufudal, 24.
 - Torfas. (prests) Jónss., prestr í Gaulverjabæ, 648, 654.
 - Þorgeirss. Þórðars. (Höfða-), 252, 388.
- Halldóra,** í Múla, húsfú, 38.
- móðir Gríms prests, 43.
 - Árnad. (á Hlidarenda) Gíslas., 60.
 - Bjarnard. Hanness., 56.
 - Gíslad. Jónss., 40.
 - Hrólfssd. (auðga úr Geitlandi), 308.
 - Sigvaldad. (långalífs), abbadís, 662, 674, 675.
 - Sturlad. Bárðars., 562, 586.
 - Tumad., 512.
 - Þorleifsd. Grímss., 90.
 - Þorvaldsd. Gizurars., 516, 590.
- Hallfréðr Hallfréðars.** (vandráðaskálds), 384.
- Ottarss., vandráðaskáld, 166, 167, 380, 382, 384, 407, 426, 439-441, 459, 496, 498, 499.
- Hallgerðr Höskuldsd.** Dala-Kollss., lángrók, 216, 303, 309, 342-344, 346, 352, 353, 368, 415-417, 419, 420, 423, 496.
- Tungu-Oddsd., 324.
- Halli Sigmundars.** Karlss., Eyglu- eða Hreðu-Halli, 390, 484, 485.
- Hallkatla Þiðrandad.** Ketilss. (þryms), 270.
- Hallkell,** bróðir Ketilbjarnar gamla, 294.
- Hrosskelss., 217, 307, 468.
- Hallmundr,** í Baldjökli, 196, 473, 477, 479, 481.
- Hallormr,** á Kornsó, 248.
- Hallr,** á Møðruvöllum, 545.
- Gizurars. (jarls) Þorvaldss., 539, 560, 561, 565, 572, 586.
- Hallr,** goði á Hofstöðum, 355-357.
- Guðmundars. Sölmundars., 389, 459-461, 499.
 - Kleppjárnsson, 515.
 - Ötryggsson, 488.
 - prestr, 83.
 - Rafass. Úlfhæðinss., múnkr, 172, 182, 183.
 - Styrmiss. Þorgeirss., 388.
 - Teitss. Gizurars., í Haukadal, 1, 424, 498, 506.
 - Þórarinss., í Haukadal, 201, 288, 289, 398, 432, 433, 498, 500.
 - Þorgeirss., hirnadr, 148.
 - Þorsteinss. (Síðu-Hallr), 270, 271, 276, 279, 280, 402, 410, 411, 431, 432, 489-491, 495.
- Hallsteinn Þengilss.** (mjögsiglanda), 400.
- Þorbjarnars. (dígri), 327.
 - Þórólffs. (mostrarskeggs), goði, 224-226, 229, 230, 297, 336, 355-357, 359.
- Hallvarðr gullskór,** 572-574, 581, 594, 627, 630, 632, 634, 637.
- súgandi, 232.
- Hallveig Fróðad.,** 206.
- Ormsd. Jónss., 516, 517, 519, 542.
 - Tindsd. Hallkelss., 340.
- Háls Fjörleifars.,** 399.
- Hamall Þormóðars.** Þorkelss. (mána), 436.
- Hámundr Hjörss.** (konúngs) Hálfss., hjalfarskinn, 222, 227, 228, 258, 395, 493.
- Hróarss. (Túngugöða), holti, 401, 413, 414.
 - Gunnarss. Baugss., 281, 283, 413, 415, 493.
- Hánefr,** 399, 400.
- Hannes Bjarnars.** Hanness., í Snóksdal, 56, 107, 693, 694.
- Bjarnarson (prófests) Þórðars., prestr á Kvinnabrekku, 648.
 - Eggertss. Eggertss., hirnsljóri, 55, 647, 660, 673, 698.
 - Eggeriss. (í Snóksdal) Hanness., 693.
 - Finnss. (biskups) Jónss., biskup í Skálholti, 4, 596, 643.
 - Halldórss. Jónss., prestr í Reykholti, 643.
 - Lalek (=: Lollík), skólameistari, 114.
 - Ólafss., í Hvammi, 51, 56.

- Hans, konúgr i Danmörku, 45, 696, 697.
 — skólameistari, 103, 114.
 Haraldr Eyrikss. (blóððaxar), gráfeldr, konúgr, 199, 217, 312-315, 320, 341-345, 364, 372, 375, 387, 416, 425, 426, 495, 496.
 — gilli, konúgr, 148, 162, 169, 182.
 — Gormss., hilditönn, konúgr, 185, 186, 209, 285, 317, 348, 349, 393, 404, 494.
 — gallskegg, konúgr i Sogni, 249, 291, 385.
 — Hálfðanars., hárfagri, konúgr, 143, 144, 153, 167, 187, 196, 201, 203-205, 209-215, 218, 220-223, 228, 231, 232, 234, 244, 246, 247, 251, 264, 266, 268, 269, 273-275, 277, 283, 287, 290, 292, 297, 298, 312-316, 318, 493, 495.
 — Hálfðanars., úngi, 249.
 — Sigurðars., harðráði, konúgr, 145, 155, 157-160, 164, 188, 314, 321, 329, 366, 385, 415, 464, 479, 484, 488, 491, 492, 580.
 — Samundars. (i Odda) Jónss., 554, 627.
 — Vikarss. (konúgs) egðski, 266.
 Harboe, sjá Ludvig Harboe.
 Hárekr Eyvindars. (skáldaspillir), i Þjóttu, 166, 462.
 — Upplendingajari, 390.
 Hásteinn Atlas. (jarls), 202, 203, 205, 213, 290, 291, 421, 494.
 — Hrómundars. (halta), 369.
 Haukr, bóndi á Álptanesi, 575.
 — bóndi, 694.
 — Erlendss. (lögmanns) Ólafss., lögmaðr, 141, 193, 195.
 — Orms. Fornas., Víga-Haukr, 118.
 — Þorgilss., prestur, 528.
 Hávarðr Isfirðingr, 189, 230, 232, 350, 361, 365-367.
 Heiðrekr, hinn vítri, konúgr, 356.
 Heimlaug, völvu, 357.
 Helga, á Sandlæk, 38, 112.
 — Arad. (lögmanns) Jónss., 642, 644, 672.
 — Arad. (sterka) Þorgilss., 506, 511, 512, 524.
 — Arnad. (lögmanns) Oddss., 693.
 — Arnard., systir Íngólfs, 202, 203.
 — Arngrimsd., 701.
 Helga Bárðard. (Snæfellsáss), 371.
 — Brynjólfssd. (sýslumanns) Sigurðars., 649.
 — Gíslad. (i Haga) Filippuss., 19, 40, 41, 124.
 — Gíslad. (biskups) Jónss., á Stað, 41.
 — Granad. Hrólfss., 399.
 — Guðnad. Jónss., 53, 54, 81.
 — Helgad. (magra) Eyvindars., 258, 392.
 — Jónsd. (lögmanns) Sigmundars., 59.
 — Ketilssd. (lögsgöllumanns) Þorlákss., 384, 590.
 — Kjallaksd. (gamla) Bjarnars., 328.
 — Ólafsd. (feilans) Þorsteinss., 346.
 — (Sigurðardóttir), kona Jóns biskups Arasonar, 94.
 — Samundard. Jónss., 520, 522.
 — Þórðard., 19, 121.
 — Þórðard. (skeggja) Hraþpss., 253, 294.
 — Þórðard. Narfas., 538, 539, 549, 576, 583, 591.
 — Þorleifsd. (i Vatnsúrdi) Árnas., 670.
 — Þorleifsd. (hirdstjóra) Bjarnars., 122, 124, 133.
 — Þóroddsd. (goða), 421, 422.
 — Þorsteiusd. Egilss., fagra, 322, 437, 438, 440, 498, 509.
 — Þorvarðsd. Þorgeirss., 515.
 Helgi Ásbjarnars. Hrafnkelss. (Freysgoða), 268, 303, 394, 406, 408-410, 452, 487, 498.
 — Bjarnars. (bunu), 220, 277, 278.
 — Droplangars., 406, 408, 409.
 — Einarss. Teitss., 692.
 — Eyvindarson (austmanns), magri, 186, 197, 199, 209, 220, 228, 232, 234, 235, 248, 252, 255-260, 263, 265, 281, 298, 305, 392, 394, 395, 404, 486, 493, 494.
 — Gíslas. (i Haga) Filippuss., 40, 41, 122, 123.
 — Guðmundars. Thordersen, biskup, 8.
 — Harðbeinss., 444, 451, 454, 499.
 — Helgas. Bjarnars. (bunu), 278.
 — Hrólfss. (digra), Hofgarða-goði, 219, 326.
 — Ketilss. (flatnefs), bjólan, 206-208, 222, 225, 239, 261, 277, 295, 304, 430, 494.
 — Njálss. Þorgeirss., 419, 435.

- Helgi Óttarson Bjarnars. (austræna), 274.
- Sleitu-Helgi, 369.
 - Snorras. (Hækil-Snorra), 467.
 - Starras., 162.
 - Steinólfs. (laga), 354.
 - Torfas. Brandss., í Hlöfn, 51.
 - Valþjófs. Hrólfs., 259.
 - Þorgilsson Þorsteinss. (hvíta), Brodd-Helgi, 188, 266-268, 272, 302, 349, 391, 394, 404-408, 493, 497.
- Hemingr Strífr-Haraldss., 439.
- Herdís Bersad. (auðga) Vermundars., 513.
- Daðad., 149.
 - Eyjólfss. (mókolls yngri) Gíslas., 41, 125.
 - Nikolásd. Bjarnars., 52.
- Herfinnr Þorgilss. Gormss. (hersis í Svíþjóð), 250.
- Herjólf Þorgeirss. Vestarss., 201, 270, 271, 273, 341, 410.
- Hermann Fíllpúss. (í Haga Sigurðars., 121.
- Hermundr Eyvindars. (sörkvis), 382.
- Illugas. (svarta), 308, 369, 441, 462, 485, 491, 492.
- Herrauðr, jarl á Gautlandi, 390.
- Hersteinn Atlas. (jarls), 202-205, 493.
- Þorkelss. Ketilss. (blunds), 323.
- Heyjángs - Björn, sjá Björn Helgas. Helgas.
- Hildigunnr Beinisd. Máss., 219, 327.
- Starkaðard. Þórðars. (Freysgoða), 412, 436, 498.
- Hildir Gautsd., 465.
- Hermundard. Eyvindars. (sörkvis), 382.
 - Hrólfsd. (nefju), 274.
 - Þráinsd. (svartaþurs), 259, 390.
- Hinrik Gíslas. (lögmanns) Þórðars., á Innrohólmi, 701.
- Karlss., biskup á Hólum, 4, 141, 552-554, 556, 558, 559, 561-564, 568, 569, 581.
 - konúgr hinn sjötti á Englandi, 2, 3, 6, 8-13.
 - Kragh, höfuðsmadr, 114.
- Hjaldr Vatnarss. Víkarss., (konúgs), 278.
- Hjálmunr-Gautr, sjá Gautr.
- Hjalti Magnúss. (biskups) Gísurars., 536, 548.
- Skeggjas., á Núpi, 29, 32, 33, 177, 201, 288, 289, 421, 424, 432, 498, 500.
- Hjalti Þórðars. (skálps), 249, 250, 253, 386, 387.
- Þórðars. Hjaltas., 249.
- Hjarrandi, er Grettir drap, 473, 476.
- Hjólþ, kona Örlygs gamla, 305.
- Hjörleifr, 205, 493.
- Hjörss., kvennsami, 227, 228.
 - Þórðars., prófastr, 649.
- Hjörri Hálfss. (konúgs) Hjörleifss., konúgr, 228.
- Jösurs., 228.
- Hjörtr Hámundars., 418.
- Hlenni Orms. (töskubaks), hinn gamli, 398, 402, 489.
- Hlíf Helgad. (magra) Eyvindars., 258.
- Hrólfsd. Ingjaldss., 255.
- Hlödrr Heiðrekss. (vitra), 356.
- Hofgarða-Refr, sjá Refr Gestss.
- Holm, sjá Ívar og Margrét Holm.
- Hólmfastr Veðormss. (hersis), 269.
- Hólmfríðr Árnad. (á Hliðarendu) Gíslas., 60.
- Erlendsd. Erlendss., húsfú, 38, 59, 60, 67, 81.
 - Péttsd. (sýslumanns) Þorsteinss., 650.
- Hólmgaungu-Bersi, sjá Bersi Veleifss.
- Starri, sjá Starri Eyrikss.
- Hólmsteinn Atlas. (jarls), 202-205.
- Spak-Bersas., 270, 271, 410.
- Holta-Þórir, sjá Þórir Þorgeirss.
- Holti, á Holtastöðum, 385.
- Hornklofi, sjá Þorbjörn hornklofi.
- Hrafn Dýrason, 702.
- Ketilss. (hængs), lögsögumaðr, 281, 283, 285, 298, 493, 495.
 - Oddss. (Breiðfirðings), hlymræksfari, 354, 355.
 - prest, 79.
 - Valgarðss., heimski, 268, 285.
 - Önundars., Skáld-Hrafn, 327, 384, 439-441, 498, 499, 509.
- Hrafn-Flóki, sjá Flóki Vilgerðars.
- Hrafnhildr Ketilss. (hængs), 243.
- Stórolfsd. Ketilss. (hængs), 282.
- Hrafnkell Hallfredars., Freysgoði, 188, 197, 264, 268, 269, 272, 273, 303, 355, 356, 407, 408, 494, 495.
- Þóris. Hrafnkelss. (Freysgoða), 268.
- Hrafsi Ljóólfs., 353.
- Hrappr Bjarnars. (bunu), 197, 219, 261, 277, 278.

Hreðu-Halli, sjá Halli Sigmundars.
 Hrefna Ásgeirsd. (æðikolls), 241, 242, 377, 443, 498.
 Hreiðarr Ófeigss. (lafskeggs), Kráku-Hreiðarr, 253, 254, 265.
 Hróaldur Arinbjarnars. (hersis), jarl, 214, 217.
 — Eyrikss. (i Goðdölum), 388.
 — Hróðlaugsson (hryks) Bjarnars., 252.
 — Hrollaugss. Rögnvaldss., 411.
 — Hrómundars. Greipss. 202.
 — Höskuldss., 404.
 — Úlfss. Grímss. (háleyska), 308.
 HróarrÚnas.(danska)Garðarss.,Túngu-goði, 201, 271, 400, 401, 412-414, 496.
 Hróðgeirr Hrappss., hvíti, 259.
 Hróðlaugr Bjarnars. (járnsíðu) hrykr, 252.
 Hróðmarr Hróaldss., 202.
 Hróðný Bifru-Káradóttir, 254.
 — Skeggjæd. (Miðfjarðar-Skeggja), 350, 369.
 — Þórðard., 524.
 Hrói Arnsteinss., goði, 404.
 Hrólfur, frá Ám, 255, 258.
 — Gautrekss., konúgr, 353.
 — Helgas. (magra), á Gnúpufelli, 199, 222, 258, 259, 305, 346, 392, 394, 399.
 — hersir á Ögðum, 230, 310.
 — Hróaldss. Úlfss., yngri, 308, 309.
 — Íngjaldss. Fróðas. (konúngs), 255.
 — Ketilss. (kjölfara), 243.
 — kraki, konúgr, 186, 371.
 — nefglíta, 390.
 — nefja, 274.
 — Rögnvaldss. (Mæra-jarls), Gaungu-Hrólfur, 274, 275, 330, 494, 495.
 — Sigmundars. Karlss. (rauða), 484.
 — Svasas. (Jötuns), i Bergi, 276.
 — Úlfss. Grímss. (háleyska), auðgi, 243, 308.
 Hrollaugr Hákonarson (jarls) Grjót-garðss., 290.
 — Rögnvaldsson (jarls) Eysteinnss., 200, 274-276, 408, 411, 494.
 Hrolleifr Einarss. Ölviss. (barnakarl), 287, 288, 305.
 Hrómundr Eyvindars. (sörkvis), holti, 369, 377, 378, 382, 496.
 — Þórisss. Gunnlaugss., háleyski, 216, 243-245, 294, 307, 308.
 Hross-Björn, sjá Björn Raumss. Bjarnars.

Hrosskell Þorsteinss., á Hallkelsstöð-um, 217.
 Húnröðr Vefreyðars. Evarss. (gamla), 385.
 Húnþjófr, konúgr á Norðmæri, 211, 493.
 Hvamm-Sturla, sjá Sturla Þórðars. Gilss.
 Hvítfeld, sjá Kristófor og Páll Hvítfeld.
 Hækil-Snorri, sjá Snorri.
 Hænsa-Þórir, sjá Þórir.
 Hæfng, 482.
 — Þorgrímss. (orrabeins), 291.
 Hérða-Þórðr, sjá Þórðr Bjarnars.
 Högni Ámundas, prestur i Eyvindar-hólum, 650.
 — Gunnarss. Hámundars., 415, 420.
 — Íngimundars. (gamla), 377.
 — Jónss. (prests) Egilss., prestur, 41.
 Hörða-Kári, sjá Kári Áslákss.
 Hörðr Grímkelss. (goða), 187, 309-311, 324, 369, 461, 495-497.
 Höskuldr Dala-Kollss., 225, 236, 302, 340-344, 347, 368, 373, 374, 403, 417, 495, 497.
 — Njálss. Þorgeirss., 435, 499.
 — Runólfss., 695.
 — sveinn, 671.
 — Þorgeirss. (Ljósveitninga-goða), 403.
 — Þorsteinss. (þuss), 404.
 — Þorvarðss. Höskuldss., 488.
 — Þráinnss., Hvítanesgoði, 253, 302, 417-420, 435, 440, 472, 497-499, 626.
 Illugi Áslákss. Þorbergss., rammi, 332.
 — Ásmundars. (hæruhlágs), 376, 482, 499.
 — Bryndælaskáld, 166, 168.
 — Eiddss. Skeggjas., 370.
 — Hallkelss., svartí, 217, 307, 308, 329, 337, 352, 369, 441, 462, 468, 497.
 — Hrólfss. (ýngra) Hróaldss., rauði, 308.
 — Hrollaugss. Rögnvaldss., 411.
 Indriði böggull, 583.
 — Þorvaldss., frá Indriðastöðum, 311.
 Íngi Bárðars., konúgr, 148, 163, 164.
 — Haraldss. (gilla), konúgr, 517.
 Íngibjörg Árnad. (á Hlíðarendu) Gíslas., 60.
 — Ásbjarnard. Harðars., 308, 369.
 — Einarssd., 649.

Íngibjörg Eyjólfssd. (mókolls eldra)
 Magnúss., 19, 40, 42, 121, 122.
 — Eyriksd. (plógpenings), drottning,
 580, 598.
 — Eyriksd. Eyjólfss., í Hraungerði, 60.
 — Eyriksd. Krákss., 115.
 — Halldórsd., 120.
 — Herraúard. (jarls), 390.
 — Hróðgeirsd. (hvíta), 272.
 — Jónsd. (prófasts), frá Hólumum,
 650.
 — Jónsd. (prests) Þorleifss., 645.
 — Oddsd., frá Söndum, 118.
 — Pálsd., 124.
 — Pálsd. (Eyða - Páls) Þorvarðss.,
 671, 695.
 — Snorrard. Sturlus., 519, 522.
 — Sturlud. (lögmanns) Þórðars.,
 539, 560-562, 572, 586.
 — Þorgeirsd. Hallas., 510, 511.
 — Þorsteinsd. Torfas. (í Klofa), 51.
 Íngigerðr, drottning, 176.
 Íngimundr Einarss., prestur, 506.
 — Jónss. Brandss., 538.
 — Ólfiðinnss., prestur, 182.
 — Þórðars., 112.
 — Þorsteinss., gamli, 199, 200,
 206, 216, 228, 234, 236, 241-
 249, 281, 295, 297, 376-378,
 493-495.
 Íngiríðr Erlendsd. Jónss., 692.
 — Guðmundard., 692.
 — Halldórsd. Marteinnss., 52, 102.
 — Jónsd. Egilss., 17, 51, 52, 655,
 691.
 Íngjaldr Brunas., 232.
 — Fróðas. (konúngs), 250, 251, 255.
 — Helgas. (magra), 258, 287, 289,
 305, 393-395.
 — Hróaldss., 218.
 — Ólafss. (fellans), 346.
 — Saubeyja-góði, 341.
 Íngólfr, í Jökulsfjörðum, 463, 467.
 — Arnars. Björnólfss., 185, 197,
 198, 200-206, 208, 222, 254,
 263, 281, 289, 292, 295, 296,
 303, 304, 328, 430, 493.
 — Herraúardss., í Ingólfsfirði, 236.
 — Þorsteinss. Ingimundars. (gamla),
 sagri, 218, 380, 382, 383, 497.
 Ínguðr Arnórssd., 149.
 Íngunn, kona Ketils hængs, 281.
 — Helgad. (magra) Eyvindars., 222,
 258, 395.
 — Jónsd. (prests) Egilss., 41.
 — Sturlud. Sighvatss., 553.

Íngvaldr, á Núpi, 54.
 — Ásgeirsd., rauðkinn (fagrinn),
 391, 392.
 — Eyjólfssd. (mókolls yngra) Gíslas.,
 41, 125.
 — Helgad. (lögmanns) Ólafss., á
 Reykhóllum, 124, 700.
 — Jónsd. Þorvaldss., 83.
 — Ketilssd. (veðrs), 270.
 — Norfad. Snorrass., 538.
 — Þorgilssd. Oddas., 541.
 — Evarssd. (gamla) Þorgeirss., 270,
 410.
 Innocentius, páfi, 555.
 Ísgerðr Þormóðard. (gamla), 295, 305,
 307.
 Ísleifr Eyjólfsson (í Dal) Einarss.,
 59, 60.
 — Eyjólfss. (í Saurbæ) Halldórss.,
 41, 50, 701.
 — Gizurars. (hvíta) Teitss., biskup,
 1, 22, 29, 139, 151, 377, 423,
 424, 433, 488, 499, 505-507.
 — Gizurars. (jarls) Þorvaldss., 560,
 561.
 — Sigurðars. Finnþogas., á Grund,
 685.
 Ísönd, 484.
 Ívarr Arnjótss., 572.
 — Englas., 568, 570.
 — Ingimundars., 166, 169.
 — Kálfs. (ránga), skrotthanki, 162.
 — Ragnarss. (loðbrókar), beinlaus,
 203.
 — Rögnvaldss. (Marajarls), 274.
 — Starras., dynta, 162.
 — Upplendingajarl, 274.
 — Vigfúss. Ívarss. Holm, hirðstjóri,
 36, 38, 634.

Jakob, lókatr, 70, 103.
 Jarðþrúðr Þórólfsd. Eyjólfss., í Gørðum,
 67, 74.
 Járngerðr Ófeigsd. Járngerðars., 491.
 — Þórarinssd. (korna) Grímkelss.,
 326.
 Járnskeggi Einarss., 491.
 Játmundr helgi, konúngr, 203, 204,
 208, 210, 298, 493.
 Jóachim, danskr, 667.
 Jóan kaða, 162, sjá Jón Kálfs.
 Jóðr, á Skeljabrekku, 463, 499.
 Jófríðr Gunnarsd. Hlifars., 320, 322,
 316, 437.
 — Túngu-Oddsd., 325.

Jóhann Bokholt, höfuðsmaðr, 114.
 — Friis, kansalleri, 85.
 Jólfr, 209.
 Jón, 35.
 — kallaðr Eldri-Bragr, 658.
 — kallaðr Yngri-Bragr, 659.
 — á Núpi, 54.
 — ábóti í Þykkvabæ, 5.
 — Aras. (prest) Jónss., 57.
 — Aras. Magnúss., prófastr í Vatnsfirði, 23.
 — Aras. Sigurðars. (priors), biskup á Hólum, 6, 15, 16, 27, 28, 64, 72, 89-97, 100, 104, 106, 131, 641, 612, 614, 652, 653, 659, 667, 672, 684, 685, 693.
 — Árnas. (prest) Leptss., meistari, biskup í Skálholti, 4.
 — Ásgrímss. Jónss., á Fjalli, 54.
 — Ásmundars. (betra) Jónss., prestr, 51.
 — Auðunars., smiðr, 692.
 — Baggi, norskr, 62.
 — Bárðars., í Sólheimatúngu, 117.
 — Bárðars., prestr, 98, 662, 667.
 — Bernarðss., 71.
 — biskup í Skálholti, 2, 5, 9, 10, 34, 36.
 — Bjarnars., prestr á Breiðabólstað, 63, 69, 90-92, 95, 100-104, 107, 665. (= Jón Bjarnason pr. í Skálh.)
 — Bjarnars. Gunnarss., umboðsmaðr, 60.
 — Bjarnars. Ólafss., á Vatnsleysu, 57.
 — Bjarnars. Þorleifss., í Flatey, 57.
 — Bjarnars. (hirdstjóra) Þorleifss., Dan, 673.
 — Bjarnas., prestr í Skálholti, 27, 131, 690 (= Jón Bjarnarson, pr. á Breiðabólstað).
 — Brændss., mágr Sturluson, 519.
 — Böðvarss. Jónss., 643.
 — Daltun, enskr, 86.
 — Eggertss. (lögmanns) Hanness., marti, 56, 110, 697, 699, 700.
 — Egilss., 17, 51, 52, 655.
 — Egilss., prestr í Stafholti, 41.
 — Egilss. (bónda) Einarss., prestr í Hrepphólum, 16-29, 31, 36, 37, 39, 42, 44, 48, 51, 52, 74, 124, 126, 640, 641, 650, 651, 654, 655, 659, 660.
 — Egilss. Jónss., á Skarði, 58.
 — Einarss., lögmaðr, 582, 584, 627, 636, 637.

Jón Einarss. Sigvaldas. (långalífs), prestr, 81, 87, 643, 675, 689, 690.
 — Einarss. Þórólfss., prestr í Skálholti, 75, 115.
 — enski, biskup á Hólum, 6-8, 11, 12.
 — enski, biskup í Skálholti, 2, 36.
 — erkebiskup, 636.
 — Erlendss., prestr í Villingaholti, 21-23, 41, 51, 52, 54, 93, 97, 651, 652, 683, 701.
 — Erlendss. Erlendss., 59.
 — Erlendss. Ingimundars., prestr á Hraufseyri, 56, 81, 112.
 — Erlingss. Gíslas., 40, 42, 123.
 — Eyrikss., prestr í Vatnsfirði, 60, 67, 82.
 — Eyrikss., skalli, biskup á Hólum, 5.
 — Eyrikss. Torfas. (í Klofa), 54.
 — Filippuss. Leptss., 119.
 — Gerrekss., biskup í Skálholti, 2, 3, 16, 28, 34, 36, 56, 121.
 — Gíslas., prestr, 108.
 — Gíslas. (prest), prestr í Gaulverjabæ, 104, 112, 133.
 — Gíslas. (í Haga) Filippuss., prestr í Holti, 40, 60, 62, 122, 123.
 — Gizurars. Þorlakss., á Núpi, 16, 27, 87, 640, 642, 644-648, 650-652, 654, 670, 672, 673, 696-699.
 — Grímss., 80, 110.
 — Grímss., prestr, 80.
 — Guðmundars. (á Hvoli) Jónss., prófastr í Hítardal, 71, 115.
 — Gunnlaugss. Jónss., í Kollabæ, 40.
 — Halldórss., 96, 102.
 — Halldórss., biskup í Skálholti, 1, 32.
 — Halldórss. (prófast) Jónss., prófastr í Hítardal, 4, 18, 26, 131.
 — Hallfredars., ábóti í Veri, 5.
 — Hanness. (í Hvammi) Ólafss., 51, 56.
 — Hæðinss., prestr í Hruna, 79, 82, 665.
 — Indriðas., í Arnarnesi, 75.
 — Indriðas., biskup í Skálholti, 2, 32.
 — Jónsson Jakobss. (sýslumanns) Espólin, sýslumaðr, 22, 28, 33, 645, 683, 701.
 — Jónss., á Hrauni, 38.
 — Jónss., enskr, biskup á Hólum, 5, 6.
 — Jónss., Íslendingr, bóndi, 123, 124.
 — Jónss., ráðsmaðr frá Hömrum, 666 (sbr. 70).

- Jón Jónss. (prests) Egilss., prestr í Vestmannaeyjum, 20, 42.
- Jónss. Einarss., prestr, 87.
- Jónss. (sýslumanns) Jónss., aðministrator á Stóra-Árnoti, 619.
- Jónss. (prests) Jónss., sýslumaðr á Móciðarhvoli, 619.
- Jónss. Magnúss., norðlingr, 116.
- Jónss. Magnúss., gamli, lögmaðr, 672.
- Jónss. (sýslumanns) Sigurðars., prestr í Stafholti, 649.
- Jónss. Þorvaldss., 83.
- Kálfss. (ránga), kaða, 162.
- Ketilss., 506.
- Konráðss. Jónss. (Íslending), 124.
- Krákss. Hallvarðss., prestr í Gørðum, 74, 115, 135, 136.
- Loptss., prestr, 675.
- Loptss. Samundars. (fróða), í Odda, 30, 31, 508-513, 516-518, 589.
- Magnúss., 666.
- Magnúss., eldri, á Núpi, 82.
- Magnúss., á Svalbarði, 672, 699.
- Magnúss., prestr, 7, 121.
- Magnúss. Aras. (sýslumanns), 652.
- Magnúss. (í Ögri) Jónss., eldri, sýslumaðr, 642, 671, 693, 700.
- Magnúss. (í Ögri) Jónss., yngri, 56, 700.
- Magnúss. Magnúss., 116.
- Magnúss. Sigurðars., á Núpi, 45, 60, 113.
- Markúss., prestr, 527.
- Marteinss. (biskups) Einarss., sýslumaðr, 52, 102, 113, 114.
- Mattíasson, sjá Jón svenskl.
- Narfas. Erlendss., 59, 80.
- Ólafss. Jónss., frá Grunnavík, 445, 460, 652.
- Ólafss. Brandss., 51.
- Ólafss. Loptss. (ríka), sýslumaðr, 53, 115.
- Ólafss. Sigfúss., prestr, 124.
- Pálss. (frá Eyðum) Þorvarðss., Mariuskáld, prestr, 5, 6.
- Pétres., bóndi, 110.
- Pétres., prestr á Ólafsvöllum, 107, 110.
- Rugmann, 695.
- Sigmundars. (prests) Steindórss., (Solveigarson), lögmaðr, 59, 87, 113, 114, 515, 518, 553.
- Sigurðars., 666.
- Sigurðars., biskup í Skálholti, 2, 32.
- Jón Sigurðars., refr, í Gröf, 27, 70.
- Sigurðars. Guðmundars., í Einarssnesi, 56.
- Sigurðars. Jónss., lögmaðr, 672.
- Sigurðarson (lögmanns) Jónss., sýslumaðr í Einarssnesi, 649, 693.
- smjörnefr, prestr í Meðallandi, 45.
- Snorrass. Sturlus., murti, 519, 522, 525.
- Solveigars., sjá Jón Sigmundars. Steindórss.
- Steffánsson (prests) Hallkelss., prestr, 51.
- Steffánss. Krabbe, biskup í Skálholti, 3, 37.
- Sturlus. Sighvatss., 553, 573, 585.
- Styrkárss., prestr á Álptamýri, 57.
- Sveinss., á Reykjanesi, 81.
- svenski, prestr, 134.
- Teitss. (prests) Pálss., biskup á Hólum, 7.
- Tófas., biskup á Hólum, 5.
- Torfas. (í Klofa) Jónss., 53, 54.
- Torfas. (prests) Jónss., prestr á Breiðabólstað, 648.
- Valdas., úr Hreppum, 51.
- Vigfúss., prestr, 56.
- Vigfúss. Gíslas., meistari, biskup á Hólum, 7, 649, 652.
- Vigfúss. (í Dal) Þorsteinss., 54, 60.
- Vilhjálms., biskup á Hólum, 5-7.
- Þorbjarnars., 43.
- Þorbjarnars., 511.
- Þórðars., á Hvöli, 74.
- Þorfinnss., prestr, officialis, 5.
- Þórisss., 74.
- Þórisss. Sveinss., á Hrafnkelsstöðum, 79.
- Þorkelsson (prests) Arngrímss. (lærða), Viðallu, meistari, biskup í Skálholti, 4, 26.
- Þorlákss., skrifari, 41, 57.
- Þorlákss. Einarss., 645.
- Þorláksson (prests) Hallgrímss., prestr í Gørðum, 59.
- Þorleifss., prestr í Vatnsfirði, 113, 645.
- Þormóðss. Ásmundars., prestr, 54.
- Þorsteinss., prestr, 51.
- Þorvaldss., í Skál, 83.
- Þorvaldss., prestr, officialis, 6.
- Ögmundars., helgi, biskup á Hólum, 4, 154, 163, 164, 179, 182, 282, 286, 304, 508.
- Önnus., 71.

Jónas Daðas. (sýslumanns) Jónss., Gam, rektor, 23.
 Jóna Klængsd. (biskups) Þorsteinss., 37, 516.
 Jörreidr Hallsd., 538, 560.
 — Þiðrandad. Ketilss. (þryms), 270.
 Jórunn Bjarnard. (i Bjarnartírdi), 236, 341, 342, 373.
 — Einarsd. (i Staðholti), 326.
 — Einarsd. (á Þverá) Eyjólfss., 394, 406, 487, 498.
 — Ingimundard. (gamla), 241, 247, 248.
 — Jónsd. (sýslumanns) Magnúss., 693.
 — Ketilss. (flatnefs), mannvitsbrekka, 220, 280, 414.
 — Teitss. Ketilbjarnars. (gamla), 293, 294.
 — Þórðard. (prests) Einarss., 75.
 — Ölvisd. (barnakarl), 287.
 Jósebeath Jónsd., 618.
 Júl, sjá Axel Júl.
 Juren Finch, 665, 666.
 Jökull Bárðars. Búas., 166, 383, 384.
 — Búas., 208.
 — Ingimundars. (gamla), 376, 377, 379, 382, 383.
 — Ingimundars., af Gautlandi, 208, 244.
 Jörundur Atlas. (rauða) Úlfss., 357, 358.
 — Hrafnss. (heimska), goði, 285, 420.
 — Ketilss. Bresas., kristni, 295.
 — Steinmóðars., prestur, 55.
 — Úlfss. (hins skjálga), 357, 358.
 — Þórðars., 119, 120.
 — Þorgilss. Kollas., 359.
 — Þórisss. (þegjanda), háls, 247, 248, 377.
 — Þorsteinss., biskup á Hólum, 4, 587.
 Jösar Ávaldas., konúgr, 228.
 Jötun-Björn, sjá Björn Ráunss. Norss.

Kaðlin Bjólansd. (konúgrs), 330.
 — Gaungu-Hrólfssd., 274, 275, 330.
 Kaldinnar, kappi, 457.
 Kálfr Árnas., 168.
 — Ásgeirss. (móikolls), 241, 242, 376, 377.
 — Brandss. Kolbeinss., 512, 586.
 — Guttormss., i Miklabæ, 527.
 — rángi, 162.

Kári Áslákss., Hörða-Kári, 195, 197, 200, 201, 223, 254, 255, 298, 371.
 — Hörða-Káras., Bifru-Kári, 254.
 — Sölmundars., Sviðu-Kári, 286, 419, 420, 436, 497.
 — Vemundars., Berðlu-Kári, 204, 212, 267, 268.
 — Ögmundars. (akraspillis) Þórisss., Vlíkinga-Kári, 240, 241, 213.
 Karl Jónss., ábóti, 150.
 — Karls. (rauða) Þorsteinss., hinn úngi, 391.
 — Þorsteinsson (svarfaðar), hinn rauði, 259, 392, 481.
 Katrin, i Krýsuvík, 83.
 — Einarsd. Teitss. 692.
 — Eyjólfssd. Magnúss., 116.
 — Filippusd. Loptss., 119.
 — Hannesd. (hirdstjóra) Eggertss., 56, 85, 644, 673, 689, 690.
 — Magnúsd. (i Ögri) Jónss., 56, 701.
 — Pétrossd. (prests) Einarss., 692.
 — Sigmundard. (biskups) Eyjólfss., 17, 74.
 — Starlud. 126.
 — Torfad. (prests) Jónss., 648.
 — Torfad. (i Klofa) Jónss., i Túngu, 54, 92, 102.
 Kaun Sölgas. (konúgrs), konúgr, 276.
 Ketilbjörn Gizurars. (jarls) Þorvaldss., 560.
 — Ketilss., gamli, hersir, 29, 208, 238, 253, 273, 283, 292-295, 304, 310, 423, 424, 494.
 Ketill, 639.
 — Bjarnars. (bunu), flatnefr, 197, 206, 207, 219-222, 225, 238, 257, 261, 270, 277, 278, 280, 400, 429.
 — blundr, af Blund-Ketils, 216, 322, 323.
 — Bresas., 295, 306.
 — fíflski, 220, 277, 280, 401, 414.
 — flatnefr, er vo Áskel goða, 400, 414.
 — Geirss. Ketilss. (blunds), Blund-Ketill, 216, 321-324, 348, 489, 496.
 — Hallbjarnars. (hálftröills), hængur, gamli, 185, 209, 227, 243, 284.
 — hængur, Þorkelss. (jarls), hersir i Naumudal, 198, 205, 208, 210, 238, 243, 281, 282, 285, 296, 493.

- Ketill kjölfari, 243, 245, 246.
 — Móðólfss., 414.
 — Ormss. (skeljamola), raumr, 242, 244.
 — Pálss. (biskups) Jónss., 516.
 — prófastr í Álaborg, 148.
 — veðr, hersir, 270, 277.
 — Þiðrandas. Ketilss., þrymr, yngri, 270-272, 280, 409-411.
 — Þistill, 219, 327.
 — Þorbjarnars. (digr), kappi, 327.
 — Þórisss. (Þiðranda), þrymr, 269-273, 498.
 — Þorlákss. Þorleifss., lögsögumaðr, 516, 529, 541, 564, 590.
 — Þorsteinss., biskup á Hólum, 4, 154, 508.
 — Þorsteinss. (höfða), hörðski, 262.
 Kjallakr Bjarnars. (hins sterka), Barna-Kjallakr, 226, 352.
 — Bjarnars. (austrana), gamli, 224, 225, 286, 288, 308, 325, 328, 330, 334, 352, 354.
 — jarl á Jämtalandi, 226, 239.
 — Kjarvalss. (konúngs), afi Baugs, 282.
 Kjarlakr Hrólfss. (ýngra) Hróaldss., 308.
 Kjartan, á Fróða, 338.
 — Myr-Kjartan, konúngur á Írlandi, 342.
 — Ólafss. (pá), 346, 361, 366, 377, 384, 394, 432, 434, 437, 442-444, 456, 459, 461, 498.
 Kjarvalr, faðir Baugs, 238, 282.
 — Irakonúngur, 238, 252, 253, 255, 263.
 Kjölviðr Þormóðard. (gamla) Bresas., 307.
 Klaufi Hafþórss. (víkings), böggvir, 390, 391.
 Kláus van Merwitz, hirdstjóri, 128, 660, 678, 679.
 Klemetr Áras. Einarss., 162.
 Klængur Bjarnars. Þorvaldss., 335, 338, 342-344.
 — Brúsas., 167, 169.
 — Þorsteinss., biskup í Skálholti, 1, 20, 30, 37, 154, 507, 516, 541.
 — Þorvaldss. Gizurars., 516.
 Knjúkr Þórólfss. (sparar), Nesja-Knjúkr, 360.
 Knútr Hákonars. (galins), jarl, 151.
 — ríki, konúngur, 165, 168, 169, 177, 178, 180, 181, 183, 439, 447-450, 452, 466, 499, 500.
 Knútr Steinss., höfuðsmaðr, 103, 113, 134.
 Knöttir Þjóðrekss. Bjarnars., 365.
 Koek, sjá Sefrin Koek.
 Koðrán Guðmundars. (ríka), 402, 403, 486, 488, 489.
 Kolbeinn, 172.
 — Arnórss. Tumas., úngi, 518, 519, 521-523, 526-531, 533, 534, 536-538, 542-551, 563, 568.
 — Dugfúss., grön, 548, 557, 558, 562.
 — Sighvatss. Sturlus., 512, 527, 528, 538.
 — Sigmundars., 250.
 — Tumas., 508, 512, 514, 551.
 Kolbrún, sjá Þorbjörg Glúmsd.
 Kolfinna Ávaldad. (skeggs), 382, 384.
 — Einarss. Þorgilss., 541.
 — Gizurard. (lögmanns) Hallss., 511.
 Kolgrímr Koðráns., ábóti, 71.
 Kolli, er nam Kollafjörð, 237, 327, 368.
 — Hróaldss., 360.
 — Þórðars. Kolbeinss., 459.
 — Þorgilss. (eldra) Þorbjarnars. (loka), 359.
 Kollr Veðrar-Grimss. Ásas., Dala-Kollr, 225, 226, 340, 341, 344, 360, 373, 403, 404, 479, 494.
 — Kjarlakss., at Lundi, 308.
 — Siðu-Hallss. (= Kollr), 148.
 Kollr, hinn auðgi, 535, 536.
 — biskup, 398.
 — Siðu-Hallss. (= Kollr), 411.
 — Skútuson Áskelss., 401.
 — Þorsteinss., 436.
 — þræll, 417.
 Kolskeggr auðgi, 519.
 — bróðir Gunnars á Hlíðarenda, 407.
 — Ásbjarnars., fróði, 193, 273, 410.
 Konáll Ketilss. (hördska) Þorsteinss., 262, 400.
 — Steinmóðars. Ölviss. (barnakarl), 287.
 Konráðr Jónss. (Íslending) Jónss., 124.
 Kórmakr Steinarrss. Önundars., 328.
 — Þorgilss., 373.
 — Ögmundars., skáld, 187, 369-375, 386, 389, 495, 496.
 Kormlóð Kjarvalsd. (konúngs), 238, 255, 263.
 Krabbe, sjá Jón Steffánss. Krabbe.
 Kráku-Hreiðarr, sjá Hreiðarr Ófeigss.
 Krákr gamli, á Skarði, 115.
 Kristín, móðir Ólafs prests á Söndum, 40.

Kristín á Möðruvöllum, 671, 673.
 — Bjarnard. (Jórsalafara) Einarss.,
 Vatnsfjarðar-Kristín, 56, 670, 672.
 — Bogad. (í Hraппsey) Benediktss.,
 649.
 — Eyjólfssd. (mókolfs yngri) Gíslas.,
 19, 41, 42, 76, 78, 125, 133,
 134.
 — Felixd. (prests) Gíslas., í Auðs-
 holti, 113.
 — Gíslad. (lögmanns) Hákonars., 54.
 — Gíslad. Jónss., 40.
 — Guðbrandsd. (biskups) Þorlákss.,
 700.
 — Hákonard. (konúngs) Hákonars.,
 600.
 — Magnúsd. (í Ögri) Jónss., 56,
 701.
 — Ormsd., 122.
 — Vigfúsd. (hirdstjóra) Erlandss., 60.
 Kristján 3. konúgr í Danmörku, 676,
 678, 683, 684, 697, 698.
 — Guðmundars. Bárðars., dannebrm.
 í Vigr, 648.
 — skrifari, umboðsmaðr, 95, 97, 98,
 653, 667.
 — Villatzs., prestr, 114.
 — Þýzkr, 73.
 Kristófor Hvítfeld, lénsmaðr, 72, 128,
 663-665, 678.
 — höfuðsmaðr, 100.
 — konúgr, 600, 622.
 — Walkendorf, 107.
 Króka-Refr, sjá Refr.
 Krumr af Vors, 276.
 Kveldúlf, 204, 205, 209, 212, 215,
 245, 267.
 Kygri-Björn, sjá Björn Hjaltas.

Lafrans Múl, höfuðsmaðr, 113, 667.
 Lalek, sjá Hannes Lalek.
 Lambi Sighvatss. (rauða), 282.
 Laurentius Kálfss., biskup á Hólum, 5.
 Leifr Eyrikss. (rauða), hinn heppni,
 358, 465.
 — Hróðmarss., Hjörleifr, fóstbróðir
 Ingólfs, 202-204, 254, 304, 493.
 Lénarðr, fógeti, 53, 64.
 Ljótólfr, á Ljótólfsstöðum, 226.
 — Átrekss. Hraппss., goði, 259,
 272, 390, 391, 485.
 Ljót, á Grænlandi, 466, 467.
 — Bersas. (goða) (Ljótólfs.?), Vallna-
 Ljót, 189, 259, 389, 390, 392,
 393, 454, 468, 484, 485.

Ljót bleiki, 390.
 — Siðu-Hallss. Þorsteinss., 410,
 411, 499.
 — Þorgrímss., spaki, á Íngjalds-
 sandi, 232, 361, 362, 365, 366,
 442, 463, 498.
 Ljótunn Hrólfssd. (hersis), 310.
 Loðinn, augull, 378, 379.
 — leppr, 636, 637.
 — Þræll, 467.
 Loðmundr gamli, á Sólheimum, 276,
 280, 281.
 Logi Stigss., prestr, 5.
 Lollik, sjá Hannes Lalek.
 Lón-Einarr, sjá Einarr.
 Lophæna Arinbjarnard. (hersis), 217.
 Loptr, biskupssveinn, 53.
 — Filippuss. (í Hagá) Sigurðars.,
 prestr, 121.
 — Fróðas., gamli, 206.
 — Gíslas. Markúss., 118.
 — Guðlaugs. Loptss., í Ljaskóg-
 um, 55.
 — Guðmundars., 55.
 — Guttormss. Loptss. (rika), 672.
 — Guttormss. Örnólfss., ríki, á Möðru-
 völlum, 34, 36, 38, 42, 53, 115,
 671-673, 694, 695.
 — Helgas., prestr, 121.
 — Markúss. Gíslas., 118.
 — Narfas., prestr, 131, 677.
 — Ornss., 206.
 — Pálss. (biskups) Jónss., prestr í
 Hítardal, 37, 113, 516, 517, 526,
 544.
 — Pétross. Loptss., 672.
 Ludvig Harboe, Kírkna-Visitator, 7,
 650, 654, 681, 684, 685.
 Lunge, sjá Vincens Lunge.
 Lýtingr, á Sámstöðum, 435, 499.
 — Asbjarnars., 267, 272.
 — goði í Axarfirði, 404.
 Löðvir, konúgr á Gautlandi, 356.

Maddaðr, írakonúgr, 238, 328.
 Mago-Björn, sjá Björn.
 Magnús, á Grafarbakka, 67.
 — á Nöpl, 54, 79, 102, 113.
 — í Skaldabúðum, 67.
 — Aras., Ingenieurcapitain, 24.
 — Aras. (frá Ögri) Magnúss., á
 Reykhólum, 60, 652, 700.
 — berfætti, konúgr, 143, 166-168,
 625.

- Magnús Bjarnars. Benediktss., lögmaðr, 672.
- Bjarnarson (á Núpi) Jónss., á Núpi, 648.
 - Einarss., biskup í Skálholti, 1, 30, 154, 412, 507.
 - Einarss. Teitss., 692.
 - Erlingss., konúgr, 164, 170, 507, 589.
 - Eyjólfss. (í Dal) Einarss., 59.
 - Eyjólfss. (mókolls yngri) Gíslas., prestr, 41, 125, 134.
 - Eyjólfss. (mókolls eldri) Magnúss., biskup í Skálholti, 3, 19, 39, 40, 42, 46, 59, 116, 121.
 - Eyrikss., konúgr, 639.
 - Eyrikss. Eyjólfss., á Kirkjulæk, 60.
 - Gíslas. (í Máfahlíð) Jónss., amtmaðr, 652.
 - Gíslas. Sveinss., 59.
 - Gizurars. (lögsgöumanns) Hallss., biskup í Skálholti, 1, 31, 37, 154, 508, 516, 523, 527, 533, 534, 536, 541, 544.
 - Gizurarson (á Núpi) Þorlákss., 644-647, 672, 674, 698.
 - góði, konúgr, 152, 168, 173, 217, 314, 376, 411, 412, 479, 490.
 - Guðmundars., biskupsefni, 1.
 - Hákonars., lagabætir, konúgr, 138, 164, 576-586, 592-596, 598, 601, 627, 630, 631, 636, 638.
 - Haraldss., blindi, konúgr, 148, 162.
 - Hjaltas., í Teigi, 60.
 - Jónss., 564.
 - Jónss., 695.
 - Jónss., í Bæ, 113.
 - Jónss., hinn gamli, 672, 693.
 - Jónss., á Krossi, 116.
 - Jónss. (smíðs) Auðunars., 692.
 - Jónss. (á Svalbarði) Magnúss., í Ögri, 56, 110, 672, 699-701.
 - Jónss. Magnúss., lögmaðr, 652.
 - Jónss. (sýslumanns) Sigurðars., á Brennistöðum, 649.
 - Ketilss., sýslumaðr, 26, 671, 696, 697.
 - Magnúss. Bjarnars., á Núpi, 648.
 - Magnúss. (á Krossi) Jónss., 116.
 - Magnúss. Magnúss., á Núpi, 648.
 - Markúss. Gíslas., 118.
 - minniskjöldr, 582.
 - Ólafss., konúgr, 139.
- Magnús Pálss. (prests) Sólvas., prestr í Reykjaholti, 513.
- prestr í Haga, 82, 113.
 - Vigfúss. (í Dal) Þorsteinss., sýslumaðr á Eyðum, 54.
 - Þorsteinss. Síðu-Hallss., 412.
- Malena Örum, 650.
- Málmfríðr Einarssd. (prests) Einarss., 649.
- Máni, skáld, 170.
- Már Atlas. (rauða) Úlfss., 358.
- Húnröðars. Vefreyðars., 385.
 - Jörundars. (háls) Þórrs., 248, 377, 378.
 - Naddoddss., 201, 219, 288, 289, 327.
 - Víga-Glúmss., 396, 399.
- Marcellus, biskup í Skálholti, 3, 37.
- Marcibil Jónsd., 647.
- Margrét, á Hæli, 51.
- kona Bjarnar í Stóraskeggi, 41.
 - Erlendsd. (lögmanns) Þorvarðars., 52.
 - Gam, 23.
 - Gíslad. Jónss., í Oddgeirshólum, 40, 67.
 - Halldórsd. (lögmanns) Ólafss., 646.
 - Hannesd. (birðstjóra) Eggertss., 673, 690.
 - Jónsd. Egilss., 51.
 - Jónsd. (prests) Krákss., 75.
 - Magnúsd., í Máfahlíð, 22, 648.
 - Magnúsd. (lögmanns) Jónss., 652.
 - Skúlad. (hertoga) Bárðars., drottning, 151.
 - Túngufells-Manga, 43.
 - Vigfúsd. Ívarss., Holm, 36, 38.
 - Vigfúsd., 649.
 - Ögmundard., 61.
- María Haraldsd. (konúgs), 160.
- Markús Eyjólfss., prestr á Söndum, 26.
- Gíslas. Þórðars., í Bæ, 118.
 - Magnúss., stiptprófastr, 4.
 - Sighvatss. Sturlus., 512, 538.
 - Skeggjas. Bjarnas. (spaka), lögsgöumaðr, 289, 298.
 - Þórðars. Böðvarss., á Melum, 384, 516.
- Marteinn Einarss., biskup í Skálholti, 4, 17, 24, 27, 52, 66, 70, 74, 75, 78, 79, 82, 85, 86, 88, 89-93, 95-100, 102-105, 107, 113, 134, 641, 643, 651-653, 655, 674, 690-692.
- Halldórss. Marteinnss., 41.

Mattheus, kallaðr Hólabiskup, 3, 6.
Matthías, skólameistari, 114.
Melkorka, 341.
Merwitz, sjá Kláus van Merwitz.
Michael, biskup í Skálholti, 2, 33, 115.
Miðfjarðar-Skeggi, sjá Skeggi Bjarnars.
Mjöll Ánsd. (bogsveigis), 243.
Móðólfr Eyvindars. (karpa), 414.
Molen, sjá Gerzt Molen.
Múl, sjá Lafrans Múl.
Mynden, sjá Diðrik van Mynden.
Myr-Kjartan, sjá Kjartan.
Mýrunn Maddaðard. (Írakonúngs), 238.
Mörðr Sigmundars. Sighvatss. (rauða),
gígja, 282, 283, 285, 321, 345,
346, 415, 416, 495, 496.
— Valgarðss. (grá), 418-421, 424,
434, 499, 626.

Naddoddr, vikingr, 200, 201, 264,
265, 286, 287, 412, 493.
Narfi, ábóti á Helgafelli, 93.
— Erlendss. Erlendss., 59, 80.
— Snorras. (lögsgúmanns) Hún-
bogas., 538, 590.

Náttfari, 260.
Nesja-Knjúkr, sjá Knjúkr Þórðlfss.
Niðbjörg Bjólansd. (konúngs), 274,
275.

Nikulás, á Laugum, 110.
— Bjarnars. (prests), 82.
— Einarss. (prests) Snorras., 691.
— enskr, 86.
— Jónss. (smíðs) Auðunars., 692.
— kardináll, 172.
— Sigurðars. Hranas., 143.
— Þórarinss., 576.

Njáll Þorgeirss. (gollnis) Ófeigss., 283,
286, 302, 361, 370, 395, 403,
411, 412, 415, 417, 419-424,
432, 456, 459, 495, 498.

Norðbý, sjá Sören Norðbý.

Núpr, vinnumaðr, 70.

Nökkvi, konúngr í Raumsdal, 211,
244, 493.

Oddfríðr Arad. Guðmundars., 120.
Oddgeirr Þorsteinss., biskup í Skál-
holti, 2, 33, 119.

Oddi Yrars., 359, 360.

— Þorgilss. Oddas., 510.

Oddkatla Jörundard. Atlas. (rauða),
358.

Oddleifr Flókas. Vilgerðars., stafr, 387.

Oddný Einarssd. Sigvaldas., nunna, 87,
675.

— eykindill, 457.

Oddr Breiðtúrbíng, 354, 387.

— Einarsson (prófasts) Sigurðars.,
biskup í Skálholti, 4, 18-21, 24,
26, 29, 51, 54, 55, 58, 100, 640-
642, 645, 653, 700.

— Eyjólfss. (mókolls yngri) Gíslas.,
yfirbirti í Skálholti, 76, 77, 125,
133.

— Gíslas. Jónss., 40.

— Gizurars., prestur, 515.

— Gottskálkss. (biskups) Nikoláss.,
lögmaðr, 76-79, 84, 87, 105,
114, 662, 689, 690.

— Halldórss. Brynjólfss., prestur í
Gaulverjabæ, 44, 80.

— Helgas. Gíslas. (frá Haga), 41,
122.

— Jónss., prestur, officialis, 2.

— Kikinaskáld, 166, 168, 169.

— Kollss. Síðu-Hallss., 148, 411, 412.

— Löviss. (konúngs), skrauti, 356.

— norskí, lögmaðr, sjá Oddr Gott-
skálkss.

— Ófeigss. Skíðas., 491.

— Ólas., 523, 548.

— Sigurðars. Sigurðars. (prófasts),
lögmaðr, 21.

— Snorras., múnkr á Þingeyrum,
148, 149, 183, 369, 425, 426.

— Steffánss., prestur í Hraungerði,
43, 60.

— Steffánss. Gíslas. (biskups), prestur
í Gaulverjabæ, 82, 102, 107, 134.

— Steffánss. (prests) Ólafss., nótá-
rlus, 650.

— Þórarinss. Jónss., 515, 553, 563-
566.

— Þórðars., 112.

— Þorkelss. Hallgrímss., prestur á
Höf, 54.

— Önnundars. (breiðskeggs), Túngu-
Oddr, 216, 218, 234, 294, 296,
302, 306-309, 321-326, 348-350,
374, 437, 496, 497.

— Örvar-Oddr, 209.

Ófeigr Einarss. Ölviss. (barnakarlís),
grettir, 206, 234, 236, 237, 281,
287-289, 494.

— Herraðars. í Ófeigsfirði, 236.

— hersir í Raumsdal, 286.

— Ívarss. (beytils), burlofótr, 368.

— Järngerðars., í Skörðum, 401,
406, 486, 491.

Ófeigr Skíðas., karl, 389, 490, 491.
 — Yrma-Þórisss., lafskegg, 261, 265.
 — Þórólfss. (fasthaldar), 231.
 — Óundars. (tréfdótar), grettir, 237, 241, 303.
 Ólafr, 35.
 — á Haukagili, 382, 430.
 — Bjarnars. Þorleifss., í Marteins-túngu, 58, 116.
 — Brandss. Einarss., prestur, 103, 692.
 — Brandss. Guðmundars., 51.
 — Didríkss., skrifari, 656.
 — Egilss. (bónda) Einarss., prestur í Vestmannaeyjum, 20, 52, 74.
 — Einarss., prestur, 94.
 — Einarss. Ólviss. (barnakarl), breiðr, 287.
 — erkebiskup í Norvegi, 677, 678.
 — Eyjólfss. (á Hjalla) Jónss., 74, 75.
 — Filippuss. (í Haga) Sigurðars., í Viðdalstúngu, 121.
 — Gíslas. Ólafss., biskup í Skálholti, 4.
 — Guðmundars. Andræss., prestur í Hjarðarholti, 88.
 — Halldórss., prestur, 672, 699.
 — Hanness. (í Snóksdal) Bjarnars., 56, 693.
 — Haraldss., helgi, konúgr, 142, 146, 147, 153, 154, 156, 159, 160, 166, 167, 168, 172-183, 202, 234, 240, 275, 298, 311, 337, 339, 368, 381, 391, 397, 398, 421, 424, 428, 430, 431, 436, 446-454, 456-458, 461-466, 470, 471, 474, 475, 482, 490, 498-500.
 — Hávarðss. (Ísúrðings), bjarnylr, 498.
 — Helgas. Gíslas., 122.
 — Hjaltason, biskup á Hólum, 6, 100.
 — Höskuldsson, pá, 249, 320, 322, 329, 336, 341, 342, 344, 346, 347, 374, 375, 417, 443, 444, 446, 455, 461, 495, 496, 509.
 — Ingimundars., 69, 661, 666.
 — Ingjaldss. Fróðas., hvítí, konúgr í Dýflinni, 186, 220-223, 250, 251, 264, 286, 318, 493.
 — Jónss., í Hjarðardal, 615.
 — Jónss. Baggi, sýslumaðr, 52, 114.
 — Jónss. (prests) Bjarnars., á Fellu, 665.

Ólafur Jónss. Erlingss., prestur á Söndum, 40.
 — Jónss. (prests) Jónss., skóla-meistari, 70, 79, 87, 102, 103, 111.
 — Jónss. (prests) Krákss., prestur í Gørðum, 74.
 — kvaran, konúgr í Dýflinni, 439.
 — kyrri, konúgr, 168.
 — Leptss. (ríka) Guttormss., 38, 53, 54, 56, 115, 695.
 — Markússon, 60.
 — Oddss. Ólas., 569.
 — prestur í Saurbæ, 692.
 — Ragnheiðars., stallari, 632.
 — rauði, Skotakonúgr, 318, 494.
 — Rognvaldsson, biskup á Hólum, 6.
 — Sigfuss. Pétss., 121.
 — Simonars., prestur, 62.
 — smiðr, 71.
 — Stephánas. (prests) Ólafss., Stephensen, stiptamtmaðr, 650.
 — Sviakonúgr, 138, 449.
 — svartaskáld, 522.
 — Tómass., 652.
 — Tryggvas., konúgr, 149, 150, 165, 167, 240, 243, 251, 329, 404, 426, 427, 433, 434, 438, 439, 448, 489, 496, 498.
 — Tumas., 94.
 — Þorbjarnars. (prests) Íngimundars., 655.
 — Þórðars. Sturlus., hvítaskáld, 525-529, 533, 534, 553, 555, 557, 558, 560, 573, 588, 609.
 — Þorsteins. (rauðs) Ólafss., feilan, 206, 225, 236, 278, 279, 289, 335, 341, 346, 347, 493-495.
 Óleifr hjalti, 216, 309.
 Ólafur Bjarnard. (í Ögri) Guðnas., 673.
 — Böðvarsd. (hvíta) Víkinga-Káras., 210.
 — Eyjólfss. (á Hjalla) Jónss., 74, 75.
 — Haraldsd. (hárfagra), árbót, 246.
 — Leptsd. (ríka) Guttormss., ríka, 25, 38, 53, 54, 56, 58, 59, 115, 116, 353, 671-674, 694-696.
 — Ragnarsd. (loðbrókar), 251.
 — Valdad., 71.
 — Þórðard. (vaggagða eða vaggar), 269.
 Órækja Snorras. Sturlus., 510, 521-523, 526-533, 539-547.
 Ormr auðgi, 231.

Ormr Áslákss., biskup á Hólum, 5.
 — barreyjaskúld, 287.
 — Bjarnars., 120.
 — (Hross)-Bjarnars. Raumss., skelja-
 molli, 212.
 — Bjarnars. Þorvaldss., 512-515.
 — Daðas. (prests) Steindórss., sýslu-
 maðr, 21.
 — Einarss. Þórólfs., í Saurbæ, 49,
 50, 62.
 — Erlingss. Gíslas., 40, 42, 123.
 — Fornas., 118.
 — Fróðas., í Gaulverjabæ, 328.
 — Jónss., bóndi, 131.
 — Jónss., sýslumaðr í Vík, 102,
 113, 114.
 — Jónss. Loptss., 516, 517, 519.
 — Jónss. Sigmundars., Svínfellingr,
 515, 535, 536, 553, 627.
 — Loptss. (ríka) Guttormss., 671.
 — mjóvi, á Fróða, 328.
 — Örmss. (Svínfellingss) Jónss., á
 Síðu, 627, 631.
 — Steinss., biskupsefni, 1.
 — Stórólfs., 196, 284, 478.
 — Sturluson Þórðarson., lögmaðr,
 91, 114.
 — Þóriss. (snepils), töskubakr, 401,
 402.
 — Þorleifss. Einarss., á Knerri, 75.
 — Þorsteinss., biskupsefni, 1.
 Ósk Þorsteinsd. (rauðs) Olafss., 226.
 Óspakr Glúmss., 491.
 — Ósvífrss. (spaka) Helgas., 365,
 366, 431, 412, 455.
 Ósvaldr, Englakonúgr, 208, 238.
 — Rauðúlfs. Yxna-Þóriss., 265.
 — Yxna-Þóriss., 261, 265.
 Ósvífr Helgas. Óttarss., spaki, 271,
 275, 321, 330, 336, 341, 353,
 361, 366, 430, 437, 442, 451,
 455, 456, 495, 499.
 Óttarr Bjarnars. (austræna) Ketilss.,
 274.
 — Kjallakss. (gamla) Bjarnars., 330.
 — svart, 166, 168, 169, 180, 183.
 — Þorvaldss. (skiljanda), 298, 382,
 383, 496.
 Ottkell Skarfss. Hallkelss., 291, 417,
 420, 494.
 Ottesen, sjá Pétur Oddss. Ottesen.
 Oti Stígsson, höfuðsmaðr, 100, 113,
 131, 663, 667.
 Ottó, keisari, 349, 425.

Páll Bjarnars. (sýslumanns) Magnúss.,
 prestur í Selárdal, 701.
 — Erasmusson (prests) Villatzs.,
 prestur í Hrepphólum, 18, 19.
 — Guðbrandss., 672.
 — Guðmundarson (prests) Pálss.,
 prestur í Kirkjubæ, 650.
 — Guðmundars. (sýslumanns) Péttrss.,
 sýslumaðr, 650.
 — Guðnas. Eyrikss., 54.
 — Hallss., prestur, 538, 539, 541,
 575.
 — Hvítfeld, höfuðsmaðr, 113.
 — Högnas. (prests) Ámundas., prestur
 á Valþjófstæð, 650.
 — jarl í Orkneyjum, 160, 161.
 — Jónss., 673.
 — Jónss., prestur á Keldum, 79.
 — Jónss. Ásgeirss., á Skarði, 58.
 — Jónss. (prests) Egilss., prestur í
 Klaustrhólum, 20, 42.
 — Jónss. Loptss., biskup í Skál-
 holti, 1, 25, 30, 31, 37, 151, 516.
 — Jónss. (á Svalbarði) Magnúss.,
 Staðarhóls-Páll, 612, 611, 672,
 673.
 — Kolbeinss., 571.
 — Linseyma, 572.
 — Loptss. Pálss. (biskups), 529.
 — Magnúss (á Brennistöðum) Jónss.,
 prestur á Valþjófstæð, 619.
 — Pálss., á Hjalla, 60.
 — Pálss. (sýslumanns) Guðmund-
 ars., stúdent, 650.
 — prestur, offíalls, 2.
 — Stígsson, höfuðsmaðr, 15, 106,
 107, 110, 113, 114, 131.
 — Sæmundars. (í Odda) Jónss., 515,
 516.
 — Sölvas., prestur í Reykjaholti, 511,
 513.
 — Vigfússon (hirdstjóra) Erlendss.,
 lögmaðr á Hlíðarenda, 59, 81, 86,
 87, 89, 93, 103, 113, 114.
 — Þorvarðss., Eyða-Páll, 671.
 Pálma-Tóki, 428.
 Pantaleon Olafss., prestur, 57.
 Panti, sjá Pantaleon.
 Patrekr, biskup, 207.
 Peder Claussen, norskr, 138, 140.
 Pétur Einarss., prestur í Hjarðarholti,
 68, 71, 82, 83, 88, 90, 93, 102,
 113, 667.
 — Einarss. (prests) Snorrass., prestur,
 690-692.

- Pétur Einarss. Teitss., 692.
 — Gunnarss. Gíslas., 60.
 — Loptss. Guttormss., 672.
 — Nikolláss., biskup á Hólum, 5.
 — Oddss. Gottskálkss., 689.
 — Oddss. (notarí) Stephánss., Ottesen, sýslumaðr, 650.
 — Pálss. (Staðarhóls-) Jónss., 672.
 — sponss, 28, 69, 71, 665, 666.
 — Sveinss. (biskups) Pétross., ríkismannafela, 38, 39, 51.
 — Tómass., á Bessastöðum, 135.
 — Þorleifss. (prests) Eyíkss., 67.
 — Þorsteinss., sýslumaðr, 650.
 Philpus, sjá Filippus.
 Píalng, sjá Dlíðrík Píalng.

- Rafn Gnómundars., lögmadr, 120.
 — Oddss. Ólas., 548, 551, 552, 554, 555, 557-570, 572-576, 581, 584, 586, 597, 631, 632, 636, 637.
 — Sveinbjarnars., á Eyri, 118, 192, 360, 514, 518, 518.
 — Úlfhæðinnss. (lögsögumanns) Gunnarss., 182.
 — Þorkellss. (háks), 488.
 — Önundars., sjá Hrafn Önundars.
 Rafúrta Kjarvals. (konúngs), 255, 257, 263.
 Ragabróðir, sjá Þórarinn Óleifss.
 Ragi Óleifss. (hjalta), 309.
 Ragna Adílsd., 213.
 Ragnarr Guttormss. (hertoga), 215.
 — Sigurðars. (hríngs), loðbrók, konúngr, 185, 203, 215, 227, 210, 250-252.
 Ragnheiðr Eggertsd. (lögmanns) Hanness., í Ögri, 56, 123, 612, 671, 672, 696, 699-701.
 — Eyíkssd. Krákss., 115, 116.
 — Gíslad. Jónss., 40, 649.
 — Hannesd. (í Snóksdal) Bjarnars., 56, 693.
 — Magnúsd. (í Ögri) Jónss., 56, 701.
 — Pálsd. (Staðarhóls-) Jónss., 612, 644-616, 673, 698.
 — Pétrossd. Loptss., 672.
 — Torfad. (prests) Jónss., 618, 649.
 — Þorvarðsdóttir (lögmanns) Erleendss., 50.
 Ragnhildr Bjarnad., 673.
 — Bjarnard. (í Bólstaðahlíð) Magnúss., 60.

- Ragnhildr Guttormsd. (hertoga), 215.
 — Sigurðard. (hjartar), 251.
 Rani Kóðránnss., 554, 561.
 Rannveig Eyvindard. (lamba), 282, 283, 416.
 — Sigmundard. Sighvatss. (rauða), 282, 283, 413, 415, 420, 495.
 — Torfad. (prests) Jónss., 618.
 — Þorgeirsd. Eyíkss. (í Goðdölum), 253.
 Raudr Kjallakss. Kjarvalss. (konúngs), 282.
 — rugga, hersir í Naumudal, 259, 390.
 Raudskeggr, sjá Þórir.
 Raudúlfr (Yxna-) Þórriss., 264, 265.
 Raumr (Jötun-) Bjarnars. Raumss., 242.
 — Norss., 242.
 Refr Gestss. Bjarnars., Höggarða-Refr, 219, 326.
 — Króka-Refr, 332.
 Reginleif Sæmundard. (suðreyska), 252.
 Ríkarðr Ríkarðss. Vilhjálms., 275.
 — Vilhjálms. (Gaungu-) Hrólfss., 275.
 Rjúpa Arnaldsd. Sæmundars., 252.
 Roðbert Ríkarðss. Ríkarðss., Rúðujarl, 275.
 Robert, enskr, 691.
 Rudolph af Habsburg, keisari, 591.
 Rugmann, sjá Jón Rugmann.
 Runólfr Sigmundars., ábóti í Veri, 1.
 — Úlfss. (örgoða), í Dal, 285, 420, 421.
 Rútr Herjólfss., 216, 225, 313, 321, 340-346, 371, 416-419, 426, 494-496.
 Rögnvaldr Brúsas. (jarls), jarl, 152, 464.
 — Eyíkss. (blóðöxar), 313, 319, 495.
 — Eysteinnss. (glumiru), Móra-jarl, 211, 214, 216, 273-275, 358, 408, 493.
 Salbjörg (Berðlu-) Kárad., 204.
 Salgerðr Steindólfssd. Ölviss. (barnakarl), 287, 394.
 Salómon, erkebiskup í Oslo, 33.
 — prestr, 83.
 Salvör Ingimundard. Þórðars., 112.
 Sámr Bjarnas., á Leikskálum, 536, 407, 495.
 Seffrín Ama, danskr, 99.

Sefrín Kock, danskr, 99.

Sel-Þórir, sjá Þórir Grímss.

Sessellja, 699.

— Bjarnard. Magnúss., 701.

— Gýrdard. Bárðars., 162.

— Hallsd. Ólafss. (prests), 51.

— Magnúsd. (í Ögri) Jónss., 56, 701.

— Ólafsd. Brandss., 51, 56.

— Pétusd. Lopiss., 672.

— Torfad. (í Klofa) Jónss., 54.

Síðu-Hallr, sjá Hallr Þorsteinss.

Sigarr, konúgr, 378, 499.

Sigfastr, á Gautlandi, 255.

Sigfróðr Haraldss. (hárfagra), 211.

Sigfús Pétross., 121.

— Sighvatss. (rauða), 282, 283, 420.

Sighvatr Bóðvarss. Þórðars., 570-574, 586.

— Hálfðanars., 632.

— rauði, 282, 283, 414, 416.

— Sturluson (í Hvammi) Þórðars., 509, 511, 512, 515, 518-521, 523, 525-527, 529, 531-533, 535, 537-539, 541, 547.

— Þórðars., skáld, 166-168, 183, 459.

Sigmundur (Gnúpa-) Bárðars., 260, 262.

— Brestiss., 200, 287.

— Egilss. (bónda) Einarss., 52, 74.

— Einarss., prestur, officialis, 2.

— Eyjólfss. (á Hjalla) Jónss., vígðr biskup í Skálholti, 3, 17, 67, 71, 75, 84, 662, 676.

— Karlss. (rauða) Þorsteinss., 484.

— Ketilss. Þistils, 219, 327.

— kross-stígr, 47.

— Lambas. Sighvatss. (rauða), 415, 417, 419, 420, 423, 497.

— Sighvatss. (rauða), 282, 283, 416.

— Steindórss., þingaprestur, 59.

— Þorkelss. (háfa), 395, 396, 495.

— Þórólffs. Eyjólfss., 52, 74.

Signý Valbrandsd. Valþjófss. (gamla), 306, 310, 311, 326, 495.

Sigríðr, á Sandnesi, 212, 282.

— Andrésd. Guðmundars., 122, 123.

— Árnad. (á Hildarenda) Gíslas., 60.

— Bjarnard., frá Espihóll, 648.

— Bjarnard. Benediktss., 672.

— Bjarnard. (í Ögri) Guðnas., 55, 56, 673.

— Bjarnard. (á Núpi) Jónss., 618.

— Bjarnard. (sýslumanns) Magnúss., 701.

Sigríðr Daðad. Bjarnars., 700.

— Guðmundard., á Brúnastöðum, 112.

— Guðmundard., á Húsatóptum, 112.

— Halldórsd. (lögmanns) Ólafss., 646, 648.

— Hjörleifsd. (prófasts) Þórðars., 649.

— Jónsd. (prófasts), 650.

— Jónsd. (prests) Egilss., 41.

— Jónsd. (prests) Jónss., 649.

— Jónsd. (stýrimanns) Víðalín, 649.

— Oddsd. (notarii) Stepháns., 650.

— Skjöldólfsd. Vemundars., 267, 268.

— stórráða, drottning, 338.

— Vigfúsd., 650.

— Þórðard. (í Haga) Sigurðars., 120.

— Þorleifsd. (á Skarði) Pálss., 58, 692.

— Þorsteinsd., 672.

— Þorsteinsd. (sýslumanns) Magnúss., 649.

Sigtryggur Ólafss. (kvarans), konúgr í Dýflinni, 438, 439.

Sigurðr Bergþórss. Máss., prestur, 162.

— Bernarðss., 71.

— Bernharðss., 666.

— Bjarnars. Gíslas., lögmaðr, 22, 23, 649, 651, 652.

— Bjarnars. (prófasts) Þorgrímss., Thorgrímssen, landfúgeli, 649.

— Bjarnason Torfas. (í Klofa), á Stokkseyri, 54.

— Egilss. (bónda) Einarss., 52, 74.

— Einarsson (prófasts) Sigurðars., prestur á Breiðabólstað, 18.

— erkibiskup, 523.

— Erlingss. (steinveggs), ribbúngr, 623, 624.

— Eysteinnss. (glumru), jarl, 274.

— Grímss. (kögrs), 365.

— Guðnas. Eyrikss., 54.

— Guttormss. (hertoga), 215.

— Hákonars., Hladajarl, 214, 290, 372, 418, 425, 426, 496.

— hjörtr, 251.

— Hlédviss., Orkneyingajarl, 436, 438, 439, 441, 490.

— Hranas., 143.

— jarl á Sköllum, 438.

— Jónss., skólameistari, 115.

— Jónss. (biskups) Aras., prestur, 6, 100, 695.

— Jónss. (á Svalbarði) Magnúss., 672.

- Sígurðr Magnúss., Jórslafari, konúgr, 143, 168, 170.
- Oddss. (biskups) Einarss., í Oddgeirshólum, 60, 700.
 - Ormss., 122, 123.
 - Ormss., frá Svínafelli, 512, 514, 515.
 - Pétross. (sýslumanns) Þorsteinnss., sýslumaðr, 650.
 - Ragnarss. (loðbrókar), ormr í auga, 250, 251.
 - Sigurðars. (lögmanns) Bjarnars., landskrifari, 649.
 - Sigmundars., fafnisbani, 251, 346.
 - slefa, konúgr, 254, 370, 371.
 - slembir (slembíðjaka), 148, 149, 161, 163, 168, 183.
 - Steffanss. (prests) Ólafss., biskup á Hólum, 7.
 - Víkinga-Kárason, bjóðaskalli, 240.
 - Þéttunarss., biskup í Skálholti, 1, 4, 31, 37, 141, 543, 544, 548, 554, 563, 568.
 - Þórðars. Gíslas., í Haga, 120.
 - Þóriss. (hunds), 462.
- Sigvaldi, 84.
- langelif, 84, 650, 674.
 - (Strút-) Haraldss., jarl, 428, 436, 447, 448.
- Sigverðr, sjá Sigurðr Þéttmarss.
- ábóti, 676.
- Skagi Skoptas., 274.
- Skáld-Rafn, sjá Rafn Önundars.
- Skallagrímur Kveldúlfss., 197, 198, 205, 206, 208, 210, 214-218, 221, 227, 228, 231, 244, 245, 248, 255, 280, 281, 290, 294, 296, 310, 312, 316, 319, 322, 323, 325, 374, 478, 493, 495.
- Skapti Þóróddss. (goða) Eyvindars., lögsögumaðr, 188, 189, 256, 263, 285, 298, 311, 419, 421-423, 435, 436, 438, 450, 470, 476, 477, 482, 483, 489, 490, 498, 500, 505.
- Skarfr Hallkelss., 294.
- Skarphéðinn Njáls. Þorgeirss., 388, 404, 419, 420, 487, 490, 497.
- Vefreyðars. Evarss. (gamla), 385.
- Skegg-Björn, sjá Björn í Hitarnesi.
- Skegg-Broddi, sjá Broddi Þorkelss.
- Skeggi, er Grettir drap, 470-472, 474, 483.
- (Skinna-) Bjarnars., Miðgarðar-Skeggi, 240, 308, 350, 369-372, 378, 457.
 - Bjarnas. (spaka) Þorsteinnss., 298.
- Skeggi Böðólfss. Grímss., 263.
- Skútaðar-Skeggi, 240.
 - Þórarinnss. (filsennis), 252.
- Skíði Bárðars., hinn gamli, 389.
- Skinna-Björn, sjá Björn Skeggjas.
- Skjalda-Björn, sjá Björn Herfinnss.
- Skjöldólfr Vemundars., 267, 268.
- Skúfr, er Þorgeirr drap, 463, 466.
- Skúli Bárðars., jarl (og hertogi), 151, 517, 522, 523, 530, 542, 599, 600, 609, 611-613, 623.
- Loftss. (rika) Guttormss., 671.
 - Magnúss., sýslumaðr á Skarði, 649.
 - Þorsteinnss. Egilss., 166, 167, 169, 320, 322, 362, 438, 456, 458.
- Skurð-Grimr, sjá Grímur Skútas.
- Skúta Áskelss. (goða), Víga-Skúta, 187, 262, 349, 396, 400, 401, 414, 497.
- Skútaðar-Skeggi, sjá Skeggi.
- Sleitu-Helgi, sjá Helgi.
- Stétta-Björn, sjá Björn Hróarss.
- Snjallr Vetrarss. Víkarss. (konungs), 278, 286.
- Snjólfr, í Víðey, 40.
- Snorri Brynjólfss., prestur í Heydölum, 649.
- Hjálms., prestur í Holti, 67, 82, 102, 113.
 - Húnbogas., lögsögumaðr, 157, 512, 538, 590, 591.
 - Háskil-Snorri, 467.
 - Hofða-Þórðars., Bjarnars., 252, 350.
 - Jörundars. Atlas. (rauða), 358.
 - Loftss. Markúss., 118.
 - Markúss., á Melum, 590.
 - Narfas. Snorres., prestur, 516, 529, 538, 542.
 - Pálss. (prests) Hallss., 575.
 - prestur á Krossi, 67.
 - Sturlus. (í Hvammi) Þórðars., í Reykholti, 118, 139, 148-150, 155, 157-159, 161, 164, 166, 176, 182, 506, 509, 511-513, 515-523, 525-533.
 - Sturlus. (lögmanns) Þórðars., digri, 549, 574-576, 584, 586, 587.
 - Þorbrandss. (í Álptafirði), 331-333, 339.
 - Þorgríms. Þorsteinnss. (Þorska-bits), goði, 188, 203, 219, 223, 298, 302, 325, 326, 328, 330-334, 336-339, 349-351, 364-366, 385, 424, 430, 432, 440, 441,

- 444-446, 450, 452, 453, 455,
 459-463, 468, 470, 478, 481,
 482, 489-491, 496-500, 505.
 Snorri Þorleifss., klýngir, prestur, 2.
 — Þorvaldss. (Vatnsfirðings) Suorras.,
 520, 521.
 Snæbjörn Eyvindarson (austmanns)
 Bjarnars., 234, 255, 259.
 — Gíslas. (í Haga) Filippuss., sýslu-
 maðr, 40, 41, 62, 122.
 — Halldórss. Brynjólfss., 44, 645.
 — Hólmsteinnss., galti, 234, 324, 368.
 — Torfas. Jónss., prestur á Kirkju-
 bóli, 44.
 Snaefriðr, finnska, 275.
 Snækollr, berserkr, 475.
 Soffa, sjá Sophia.
 Sokki, víkingr, 382.
 Solveig Árnad. (á Mlíðarenda) Gíslas.,
 60.
 — Ásgrímsd., 648.
 — Atlad. (jarls), 204.
 — Bjarnad., 126.
 — Bjarnard. (í Ögri) Guðnas., 55,
 56, 121.
 — Bjarnard. (í Vatnsfirði) Þorleifss.,
 41, 57, 58, 673.
 — Gunnarsd. Gíslas., 60.
 — Jónsd. Loptss., 516.
 — Jónsd. Marteinnss., 52.
 — Samundard. (í Odda) Jónss., 518,
 520, 521, 540.
 — Þorleifsd. Árnas., 57, 59, 670,
 672.
 Sophia Loptsd. (ríka) Guttormss., 36,
 38, 42, 53, 56, 115, 116, 671,
 672, 695, 696.
 Spak-Bessi, sjá Bessi Özurars.
 Spak-Böðvarr, sjá Böðvarr Öndóttss.
 Spes, í Miklagarði, 376, 483, 484.
 Staða-Árni, sjá Árni Þorlákss.
 Stadarhóls-Páll, sjá Páll Jónss. Magn-
 úss.
 Stærkadr gamli, 227, 228.
 — Þórðars. (Freysgoða), 412.
 Stærri Eyrikss. (í Goðdölum), Hólm-
 gaungu-Starrí, 253, 261, 388, 454.
 Steðjakollr, jöunn, 388.
 Steffan Árnas. (prestur) Þorsteinss.,
 prófastr á Valbjófstað, 650.
 — Gíslas. (prestur), prestur, 104, 112,
 133.
 — Gíslas. (biskups) Jónss., prestur
 í Odda, 41, 44, 82, 134.
 — Hallkelss., prestur í Laugardælum,
 51.
 Steffan Jónss. Egilss., biskup í Skálholti,
 3, 17, 27, 38, 43-52, 55, 60, 62,
 66, 74, 75, 88, 123, 124, 641,
 643, 651, 652, 654-657, 691.
 — Loptss. Guttormss., 672.
 — Ólafss. (prófasts) Einarss., skáld,
 prestur í Vallanesi, 650.
 — ráðsmaðr í Hruna 71.
 — skólameistari, 115.
 Stefnir Þorgilss., 166, 304, 305, 430,
 431, 436, 442, 498.
 Steigar-Þórir, sjá Þórir.
 Steinnarr Öundars. (sjóna), 320, 322,
 328, 374, 375.
 Steinhjörn Refss. (rauða), körttr, 265,
 Steindór Þorlákss., frá Eyri, 328, 351,
 366, 446, 491.
 Steingerðr Þorkelsd., 372, 373, 375,
 389.
 Steingrinnr, í Tröllatúngu, 237, 368,
 369.
 — Eyjólfss. (grá) Þórðars., 350, 362,
 366.
 — Jónss., biskup, 8.
 — Örnólfss., á Kroppi, 400.
 Steinmóðr, ábóti í Viðey, 3.
 — Þorsteinss., prestur á Grenjaðar-
 stöðum, 5.
 — Ölvis. (barnakarl) Einarss., 287.
 Steinn Bjarnars., Túngu-Steinn, 254.
 — Herðsars., Hallar-Steinn, 166,
 168, 330.
 — Jónss. (prestur) Þorgeirss., biskup
 á Hólum, 7.
 — Skaptas. (lögsegumanns), 450.
 — Vigbjóðss., mjöðsiglandi, 332,
 334, 359, 379.
 — Völu-Steinn, 232.
 — Þorgestss. (gamla) Steinss., lög-
 segumaðr, 224, 332, 483, 500.
 Steinólfur Arnórss., 396.
 — Hrólfss. (hersis), lági, 229, 230,
 237, 258, 286-288, 334, 352, 353,
 357, 358, 494, 495.
 — Þorleifss., úr Hraundal, 478.
 — Ölvis. (barnakarl) Einarss., 287.
 Steinunn Bjarnard. (í Vatnsfirði) Þor-
 leifss., 55.
 — Eyrikd. Þorsteinss., á Skarði,
 116.
 — Gunnarsd., 672.
 — Hannesd. (í Snóksdal) Bjarnars.,
 56, 642, 693.
 — Jónsd., 699.
 — Rafnsd. Sveinbjarnars., 548.

Steinvör Sighvattd. Sturlus., 512, 536, 570.
 Stephán, sjá Steffán.
 Stephensen, sjá Björn Ólafss. og Ólafur Stephánss. Stephensen.
 Stórolfr Ketilss. (hængs), 281.
 — Yxna-Þórisss., 264, 265.
 Stúfr Þórðars., 166, 168, 170.
 Sturla Bárðars., 514.
 — Eyjólfss. (á Hjalla) Jónss., 74, 75.
 — Sighvatss. Sturlus., 118, 150, 506, 512, 518-526, 530-540, 551, 553, 554.
 — Þjóðrekss. (á Staðarhóli), Víga-Sturla, 230, 353-355, 365, 445.
 — Þórðars. Gísls., Hvamm-Sturla, 351, 359, 399, 509-511, 525, 589.
 — Þórðars. Sturlus., lögmaðr, 190, 192, 193, 200, 469, 470, 482, 503, 504, 524-529, 531-601, 609, 618, 622, 627, 629, 636.
 Styrbjörn, Sviakappi, 338.
 Stýrnir Káras., fróði, 177-179, 190, 193, 195, 306, 307, 310, 311, 432, 437, 595.
 — Þorgeirss., á Ásgeirsá, 491.
 Stýrr Þorgrímss. (goða) Kjallakss., Víga-Stýrr, 224, 325, 329, 338, 339, 437, 440, 444, 445, 459-461, 495, 498.
 — Þorvaldss. Stýrrs., 21.
 Sumarliði Leptss. (ríka) Guttormss., 671.
 Surtr Ásbjarnars. Þorsteinss., 280.
 Svanlaug Þorkelds. Eyrikss. (í Goð-döllum), 388.
 — Þormóðs. (gamla) Bresas., 307, 308.
 Svanr Bjarnars., á Svanshóli, 236, 303, 341, 368.
 Svarthófi Bjarnars. (gullbera), 309, 310.
 — Dugfúss., 547.
 Svartr, þráll, 417.
 Svasi, jötunn, 276.
 Sveinbjörn Jónsson (prests) Egilss., 19, 20.
 Sveinn, á Helli, 38, 112.
 — á Reykjanesi, 81.
 — kallaðr síra Sveinn, 98.
 — Alfífus., 168.
 — Gíslas. Sveinss., 59.
 — Hákonars. (Hlaðajarls), jarl, 473, 474.
 — Hárekss. (í Þjóttu), 462.

Sveinn Jónss. (prests) Markúss., 527.
 — Þétrss., spaki, meistari, biskup í Skálholti, 3, 24, 36-39, 42, 49, 59.
 — Simonars. (prests) Jónss., prófastr í Holti, 644, 645, 672.
 — tjúguskeggr, konúgr, 391, 392, 439, 447, 449, 499.
 — Torfas. (prests) Jónss., klaustr-haldari, 648.
 — Úlfss., 168.
 — Þorsteinss., 666.
 — Þorsteinss., á Blásfelli, 70.
 Sverrir, konúgr, 143, 149, 150, 164.
 Svertíngur Runólfss. (í Dal) Úlfss., 421.
 — Þorleifss., 525, 527, 529, 539.
 Svina-Böðvarr, sjá Böðvarr Kaunss.
 Sæmundr Árnas. (á Hildarenda) Gíslas., 60, 647, 701.
 — Eyrikss., í Ási, 60, 67, 82, 83.
 — Jónss. Leptss., í Odda, 509, 513, 515-518, 521, 535.
 — Jónss. Þorvaldss., 83.
 — Ormss. (Svínfellingss) Jónss., 553-555.
 — Sigfúss., fróði, prestur í Odda, 30, 148, 149, 155, 183, 200, 273, 313, 314, 416, 425, 426, 433, 505, 513.
 — suðreyski, 239, 244, 245, 247-249, 252, 388.
 Sæunn Skallagrímss., 217, 218.
 Sölgí Hrólfss. (á Bergi) Svasas., konúgr, 276.
 Sölmundur Erlingss. Gíslas., 123.
 Sölvarr, Gautakonúgr, 255.
 Sölvi Hrólfss. (ýngri) Hróaldss., í Geitlandi, 308.
 Sören Norðby, 656.
 Súrli (Brodd-) Helgas. Þorgilss., 391, 406, 407, 486, 489.

Teitr, fyrirtíði í Sveinsstaðareyð, 89.
 — Bessas., biskupsefni, 1.
 — Einarss. Þorvaldss., lögsgumaðr, 560.
 — Eyrikss. Guðmundars., í Ásgarði, 692.
 — Gíslas., í Auðsholti, 49, 71.
 — Gízarars. (biskups) Ísleifss., 424, 496.
 — Gunnlaugss., ríki, í Bjarnanesi, 16, 34-36.
 — Halldórsson (prests) Einarss., prestur í Gufudal, 56, 690.

- Teitr Helgas., prestur á Reynivöllum, 136.
 — Ísleifss. (biskups) Gizurars., í Haukadál, 433, 506.
 — Ketilbjarnars. (gamla), á Mosfelli, 23-25, 29, 291, 293, 294, 310, 395, 423, 424.
 — Oddss. Gizurars., að Hofi, 515.
 — Þorvaldss. Gizurars., lögsögumaðr, 516, 536.
 Theodorik, múnkr í Niðarósi, 141, 143-148, 169, 183.
 Tindr Hallkelss. Hrosskelss., skáld, 156, 217, 308, 340, 427, 428, 461.
 Tinforni Æsus., 352.
 Tjörvi Hrórars. (Túngugöða) Unas., 413, 414.
 Tófi, 179.
 Tómas Sigurðarson (biskups) Þéttmarss., 37.
 — Þórarinnss., prestur, 512, 524.
 Torf-Einarr, sjá Einarr Rögnvaldss.
 Torfi Bjarnars. (l Ögri) Guðnas., 673.
 — Brandss. Guðmundars., 51.
 — Eyrikss. (á Keldum) Bjarnars., 58, 701.
 — Jónss., á Kirkjubóli, 113.
 — Jónss. (á Núpi) Gizurars., prestur í Gaulverjabæ, 87, 645, 646, 648, 653, 654, 669, 683, 689, 698.
 — Jónss. Ólafss., í Klofa, 36, 38, 52-54, 56, 61, 64, 115, 655.
 — Valbrandss. Valþjófss. (gamla), 207, 216, 261, 303, 306, 307, 310, 311, 324, 325, 495.
 — Vebrandss., 476.
 — Þorsteinss., prestur, 51.
 Tosti, jarl, 160, 161.
 Tristram, 484.
 Tryggvi Ólafss. Haraldss., konúgr, 315, 345, 426, 427, 496.
 — Ólafss. (konúgrs) Tryggvas., 427.
 Tuoni Sighvatss. Sturlus., 512, 518, 530, 540, 542, 543, 547, 549.
 Túngu-Oddr, sjá Oddr Önundars.
 Túngu-Steinn, sjá Steinn Bjarnars.
 Túngufells-Manga, sjá Margrét.
 Týl, skipstjóri, 55.
 — Pétross., hirðstjóri, 660.
 Tyrfingr Ásgeirss. (prests) Hákonars., í Hljórtsey, 54.
 Úlfarr, kappi, á Úlfarsfelli, 331.
 Úlfhéðinn Gunnarss., lögsögumaðr, 182.
 Úlfhéðinn Vefreyðars. Ævarss. (gamla), 385.
 Úlfhildr, á Núpi, 54.
 — amma Ólafs helga, 240.
 — Ólafsd. (helga), 240.
 Úlfkell snillingr, 447.
 Úlfjótr, lögsögumaðr, 208, 254, 273, 298, 308, 357.
 Úlfur, 118.
 — gildir, hersir, 283.
 — Grimss. (háleyska) Þórisss., 308.
 — Hranas., 143.
 — Hreiðarss., kráka, 326.
 — Högnas. (hvíta), skjálgi, 197, 227, 230, 231, 235, 256, 259, 354, 356-358, 360, 468, 494.
 — Jörundars. (goða) Hrafnss., örgoði, 285, 420.
 — Óspakss. Ósvlfrss., stallari, 366, 442, 498.
 — Uggas., skáld, 326.
 — vorski, 276.
 Úlfrún Játmundard. (konúgrs), hin óborna, 208.
 Una Steinólfsd. Ölvisss. (barnakarl), 287.
 Uni Garðarss. Svafarss., hinn danski, 201, 271, 273, 412-414, 494.
 Unnr Álfisd. (l Dölun), 326.
 — Hákonard. (jarls) Grjólgarðss., 310.
 — Marðard. (gýgju) Sighvatss., 285, 321, 343-345, 416, 418, 419, 496.
 — sjá Auðr djúpaudga.
 Úrækja, sjá Órækja Snorrass. Sturlus.
 Valbrandr Valþjófss. (gamla), Örlygss., 207, 305-307, 310.
 Valdimar, gamli, konúgr l Danmörk, 523.
 — konúgr í Görðum, 457.
 — konúgr í Svíþjóð, 594.
 Valgarðr, af Velli, 166, 168.
 — Jörundars. (goða) Hrafnss., grái, 285, 418, 420, 435, 499.
 — Vemundars. (orðlukárs) Þórólfs., 268, 285.
 Valgerðr Árnad. (l Tjaldanesi), 525.
 — Brandsd., 123.
 — Gíslad. (lögmanns) Hákonars., 54, 701.
 — Guðmundard. Jónss., 38, 51.
 — Halldórsd., 58.
 — Halldórsd., í Stafholti, 41.

Valgerðr Ketilsd. (lögsögumanns) Þorlákss., 590.
 — Óttarsd., 382.
 — Þórðard. Sturlas., 525, 534.
 Valkendorf, sjá Kristófor Valkendorf.
 Valla-Ljótr, sjá Ljótr Bersas.
 Valþjófr Hrólfss. Helgas. (magro), 258.
 — Örylgss. (gamla) Hrapss., gamli, 207, 294, 305-308, 310.
 Vatnarr Vikarss. (konúngs), 278, 286.
 Vainsbjardar-Kristín, sjá Kristín Bjarnard.
 Vebjörn Vegeirss., Sygnakapli, 233, 270, 363, 367.
 Vedis Vegeirsd., 233.
 Vedornir Vegeirss., 233, 270.
 — Vemundars. (gamla), jarl, 269, 270, 292.
 Vedarar-Grímr, sjá Grímr Ásas.
 Vedörn Vegeirss., 233, 270.
 Vefreyðr Ævarss. (gamla) Þorgeirss., 385.
 Vegeirr, í Sogni, 233.
 Vestr Vegeirss., 233.
 Velaug, systir Vemundar gamla, 270, 277.
 — Örylgssd. (gamla) Hrapss., 216, 245, 291, 305, 307.
 Veleifr Þorgeirss. (meldúns), gamli, 273.
 Vemundr Ketilss. (þryms?), gamli, 269, 270, 277.
 — konúgr í Fjörðum, 211, 212, 493.
 — Vegeirss., 233, 270.
 — Þórisss. (leðrháls) Þorsteinss., kögr, 188, 261, 262, 399, 400.
 — Þórólfs. (voganefs) Þrándars., orðlukárr, 268, 285.
 Vermundr, ábóti á Helgafelli, 2.
 — Þorgeirss. (goða) Kjallakss., mjói, 224, 329, 355, 366, 445, 463, 495.
 Vestarr Ketilss. (hængs), 281.
 — Þórólfs. (blöðruskalla), á Eyri, 226, 328.
 Vesteinr Vegeirss., 233, 234, 267, 496.
 — Vesteinss. Vegeirss., 231, 361, 367.
 Vetrliði Sumarliðs., skáld, 431, 448.
 Vidaln, sjá Geir Jónss. og Jón Þorkelss. Vidalln.
 Viðkuðr Jónss., 143.
 Víga-Barði, sjá Barði Guðmundars.

Víga-Glúmr, sjá Glúmr Eyjólfss.
 Víga-Haukr, sjá Haukr Ormss.
 Víga-Skúta, sjá Skúta Áskelss.
 Víga-Sturla, sjá Sturla Þjóðrekss.
 Víga-Stýrr, sjá Stýrr Þorgeirss.
 Vígbjóðr Bódmóðss., 224.
 Vigdís Jónsd., 121.
 — Ólafsd. (á Haukagili), 430.
 — Ólafsd. (feilans) Þorsteinss., á Goddastöðum, 311, 346, 348, 349.
 — Sturlud. (í Hvammi) Þórðars., 118.
 — Þórisd. (þegjanda), 247.
 — Þórólfsd. Eyjólfss., 74, 644, 690.
 Viglús Árnas. Magnúss., prestur á Höf, 51.
 — Bjarnars. Óttars., í Drápahlöð, 330.
 — Erlendss. Erlendss., hirnstjórl á Hliðarenda, 37, 59, 80, 81, 660.
 — Gíslas. (lögmanns) Hákonars., í Bræðratöngu, 51.
 — Gunnasteinss. Hallss., 550, 563, 574, 575.
 — Helgas. Gíslas., frá Haga, 41, 122.
 — Ívarss., 537.
 — Jónss., á Kalastöðum, 113.
 — Runólfs., prestur í Klofa, 80.
 — Sigurðars. (bjóðaskalla), hersir á Vorr, 240.
 — Víga-Glúms. Eyjólfss., 156, 157, 166, 396, 402, 428, 487.
 — Þorsteinss., bóndi í Dal, 54.
 Viglundur Þorgeirss. (prúða), væni, 195.
 Vikarr Haraldss., konúgr, 227, 228, 266, 278, 286.
 Víkinga-Kári, sjá Kári Ögmundars.
 Vilborg Gíslad. (biskups) Jónss., 41.
 — Gízurard. (hvíta) Teltss., 424.
 — Ósvaldsd. (konúngs), 208, 238.
 — Þórðard., 112, 133.
 Vilheinn, sjá Vilhjálmr biskup.
 Vilhjálmr, biskup í Skálholti, 2, 33, 34, 115, 119.
 — Gaunga-Hrólfss., 275.
 — kardinall, 552, 555, 601.
 — Röðbertss., Bastarðr, 275.
 — Semundars. (í Odda) Jónss., 536.
 Vilkin, sjá Vilhjálmr biskup.
 Vineens Lunge, höfuðsmaðr í Björgvín, 678.
 Vöðu-Brandr, sjá Brandr Þorkelss.
 Völu-Steinn, sjá Steinn.

Yngvarr, faðir Beru, 216, 315.

Yngvildr, sjá Ingveldr.

Yri Geirmundard. (heljarskinns), 231, 353, 359, 360.

Yxna-Þórir, sjá Þórir.

Þangbrandr, prestur, 280, 409, 415, 416, 431, 432, 444, 498.

Þengill mjögsiglandi, 400.

Þiðrandi Geitiss. Lýtingss., 271.

— Ketilss. (þryms) Þiðrandas., 409, 498.

— Ketilss. (þryms) Þórisss., 270-272.

— Siðu- Hallss., 271, 276, 410, 411.

Þjóðhildr Eyvindardóttir (austmanns), 259.

— Jörundard. Úlfss. (skjálga), 358.

— Þorkelsd. (fullspaks), 270.

— Þorkelsd. (meinakrs), 329.

Þjóðólfr, or Hvini, 165.

— Arnórss., 166, 168.

Þjóðrekr Stétu-Bjarnars., 354, 355, 365.

— Þjóðrekss. Bjarnars., 365.

Þóra, abbadis á Stað, 2.

— Audunard. (skökuls), mosháls, 210.

— Bjarnard. (i Ögri) Guðnas., 673.

— Bjarnard. próf. (á Setbergi), 619.

— Bjarnard. (i Vatnsfirði) Þorleifss., 54, 673.

— frilla Þórðar Sturlus., 525.

— Guðmundard. (griss) Ámundas., yngri, 516.

— Helgad. (magra), 258.

— Hrúeldsd. (jarls) Arinbjarnars., hláðhönd, 316, 319, 491.

— Ólafsd. (feilans), 335, 316.

— Ólafsd. Jónss., frá Hjarðarholti, 615-617.

— Sigurðard. (orms í auga), 250, 251.

— Stephánsd. (prests) Ólafss., 650.

— Sveinsd. (klaustrhaldara) Torfas., 618, 619.

— Þórisd. (þegjanda), 216.

Þórólfr Skólmss., 163, 167, 169, 281, 478.

Þórarinn, á Ökrum, 478, 479.

— Andress., prestur, offíalís, 2.

— Álfss., rammi, 375.

Þórarinn Grímkelss. Úlfss. (kráku), korni, -19, 326.

— Hall-Steinss. (goða), 355, 357.

— Jónss. Sigmundars., 515, 518, 553.

— krókr, í Króksfirði, 352, 354, 357.

— loftunga, 166, 168, 169.

— Neðúlfss., 431, 450, 453, 486, 500.

— Óleifss. (hjalta), Ragabróðir, lög-sögumadr, 216, 288, 298, 309, 321, 322, 336, 346, 403, 495, 496.

— Sigurðars., biskup í Skálholti, 2, 33.

— Skeggias., 166, 168.

— spaki, Långdælagóði, 385, 491.

— spaki, yngri, 385.

— Steffáns., 136.

— Vandræðss., prestur, 557.

— Þórðars. (gellis), fylsenni, 252, 319-351, 354.

— Þórisss. (á Espihóli), 465.

— Þórólfss., svartir, Máhliðingr, 329, 331.

— Þorvaldss. (króks), ofsi, 464, 465, 489, 500.

Þórarinn Þóróddsd. (hjálms), 252.

— Þrándard. (mjóbeins), 259.

Þorbergr, í Långadal, 224, 332.

— Árnas., 160.

— Bessas., 661.

Þorbjörg Ásgeirsd. (æðikolls), bekkjar-bót, 377.

— Gilsd. (skeiðanefs), knararbringa, 357, 358.

— Glúmsd. kolbrún, 465.

— Grímkelsd. (goða), 310, 311, 495.

— Helgad. (magra), hólmasól, 257, 258, 263.

— Ólafsd. (pá), digra, 329, 366.

— Sigurðard., á Kútu, 26.

— Skeggjad., 369.

— Vigfúsd. (í Dal) Þorsteinss., 51, 60, 116.

Þorbjörn, í Búðardal, 529.

— Arnórss., yxnamegn, 475, 476, 499, 595.

— bitra, 237.

— Bæðmóðss. (úr Skut), loki, 357, 359.

— gaulverski, 328.

— hornklofi, skáld, 166, 167, 212, 213.

- Þorbjörn Íngimundars., prestur, 655.
 — Jarlakappi, 236.
 — laxakarl, 234, 287, 289.
 — Ormarss., gaulverski, 328.
 — Ormss. (mjóva), digri, 327, 328.
 — Þjóðrekss., á Laugabóll, 230, 232, 236, 355, 365, 366, 462, 498.
 — Þórðars. Hjaltas., aungull, 249, 482, 484.
 — Þorkelss. (hersli í Súrnadal), súrr, 298, 361-363, 495, 702.
 Þorbrandr, í Jökulsfjörðum, 463.
 — Vebrandss., í Álptafli, 224, 325, 331, 332, 334.
 Þórdís, systir Þórarins spaka, 385.
 — Bjarnad. Einarss., 19, 20, 42, 57.
 — Brodd-Helgá, todda, 408.
 — Eyjólfssd. (mókolls yngri) Gíslas., 41, 125.
 — Gellisd. Þorsteinss., 118.
 — Gíslad. (í Haga) Filippuss., 40, 42, 63, 123, 124, 133.
 — Grimud., á Eyri, 465.
 — Guðmundard. (ríka), 391, 407, 486.
 — Hallsd. Ólafss. (prests), 54.
 — Íngimundard. (gamla), 247, 248, 381.
 — Jónsd. Þorbjarnars., í Odda, 43.
 — Ólafsd. (feilans), 346.
 — Skeggjad. (Miðfjarðar-Skeggja), 371.
 — Snorrad. (goða) Þorgríms., 452.
 — Snorrad. Sturlus., 519, 520, 540, 541.
 — Þorbjarnard. (súrs), 363, 496.
 — Þorgrímsd., úr Miðfirði, 237, 241.
 — Þórólfsd. Kveldúlfss., 305, 494.
 — Þórólfsd. Skallagríms., 356.
 — Ózurard. (keilisels), 276.
 Þórðr, sonr Katrínar Filippusd., 119,
 — sonr Þórdísar á Laungunesi, 465, 467.
 — Andræss. Sæmundars., 572, 627, 630.
 — Atlas. Hásteinss., dofní, 291, 293.
 — Bjarnars. (á Haugl), knappr, 252, 390.
 — Hljarnars. (byrðusmjórs) Hróaldss., Höfða-Þórðr, 197, 224, 238, 239, 250, 252, 253, 350, 387, 388.
 — Brandss. Einarss., prestur í Hjarðarholti, 692.
 — Böðvarss. Þórðars., í Görðum, 506, 513, 516.

- Þórðr Filippuss. Gíslas., djákn, 119, 120.
 — Gíslas. (í Haga) Filippuss., 119, 120.
 — goddi, 341, 342, 346, 348, 349.
 — Glúmss. Geirás., sjá Þórðr Íngunnars.
 — Guðmundars. Gíslas., lögmaðr, 75, 108, 113, 114, 644, 682, 683.
 — Guðmundars. Jónss., prestur, 51.
 — Hittesingr, 556, 557, 559.
 — Hjaltas. Þórðars., (skálps), 249, 454.
 — Hrappsson Bjarnarsonar (hunu), skeggi, 200, 206, 208, 221, 238, 239, 253, 273, 275, 277, 278, 292, 294, 295, 304, 701.
 — hreða, á Osi, 195, 369-371.
 — Ingunnars., 346, 356, 387, 412, 455, 497.
 — Jónss., prestur í Steinsholti, 79, 85, 113.
 — Jónss. (prófasts) Guðmundars., prestur í Hitardal, 74, 693.
 — Kolbeinnss., skáld, í Hitarnesi, 166, 167, 169, 427, 428, 432, 441, 448, 449, 457-459, 477-479, 499.
 — Lambas., á Lambastöðum, 231, 359.
 — Marteinsson (biskups) Einarss., prestur, 691.
 — Narfas. Snorras., lögmaðr, 583, 592.
 — Narfas. Snorras. (lögmanns), 538.
 — Oddss. (hins rakka), gnúpa, 219, 262.
 — Ólafss., prestur í Görðum, 55, 65.
 — Ólafsson (feilans) Þorsteinss., gellir, 192, 216, 224, 225, 233, 236, 252, 253, 278, 302, 322, 329, 332, 334, 335, 340, 341, 346-351, 367, 369, 489, 494-496.
 — Sighvatss. Sturlus., kakali, 512, 530, 534, 538, 547-555, 557, 559, 560, 566, 568, 570, 571, 573, 581, 585, 592.
 — Sighvatss. Sturlus., krókr, 512, 538.
 — Sigurðarson (í Haga) Þórðars., 120, 121.
 — Sjárekss., 166, 167, 169.
 — skálpr, 242.
 — Sturluson Þórðarsonar, 506, 509-514, 519, 520, 523-529, 532-534, 538, 539, 582, 586.

Þórðr Sturlus. (lögmanns) Þórðars.,
574, 575, 583, 586.

— Úlfss., 118.

— Víkingss., í Alviðru, 232, 256,
259, 362.

— Þórðars., prestur á Höskuldstöð-
um, 5.

— Þórðars. Sturlus. tyggi, 525, 529.
534.

— Þorkelss. (auðga), örvhönd, 156,
157, 232, 362.

— Þorláksson (biskups) Skúlasonar,
meistari, biskup í Skálholti, 4,
34, 651.

— Þorvaldss. (Vatnsfirðings) Snorras.,
520, 521.

— Þorvaldss. (úr Saurbæ), 572,
576, 586.

— Özurarss., Freysgoði, 261, 277,
279, 412.

Þorfinnr Arnórss., 476.

— Jarl, 168.

— Kárrs., í Háramarsey, 472, 473.

— Sel-Þórisss. Grimss., 218, 325,
326, 331, 333, 334.

— stráangi, 217.

— Þórðars. (hesthöfða), karslefní,
339, 367, 388.

Þorgautr Ólafss., 647.

Þorgeirr, 180

— afráðskollr, 148.

— Bárðars., hördski, 286.

— Eyrikss. (í Goðdölum), 388.

— Eyrikss. Starras. (Hölmgaungu-
Starra), 253.

— Hallas., 510, 515.

— Hávarss., 326, 463-465, 467,
468, 473, 476, 498-500.

— Ófeigss., gollnir, 286.

— Otkelss., 418, 497.

— Tjörfas., Ljósveitningagoði, 226,
260-262, 298, 302, 305, 349,

379, 401, 403, 434, 486, 488,
489, 495, 497, 498.

— Vestarss., 270, 271.

— Þórðars. frá Höfða, Bjarnars., 252.

— Þórhaddss. Steinss. (mjögsigl-
anda), 479.

— Þórisss. (Holta-Þóris), skorargeirr,
286, 436.

— Öundurss. (tréfótar), 206, 237,
241, 303.

Þorgerðr Egilsd., 179.

— Egilsd. (bónda) Einarss., 52, 74.

— Egilsd. Skallagrímss., 320, 322,
342, 443, 461, 496, 509.

Þorgerðr Eyriksd. Snjólfss., 75.

— Glúmsd., 342, 420.

— Jónsd. (prests) Egilss., 20.

— Ketilbjarnard. (gamla), 293, 294.

— Kjarvalsd. (konungs), 252.

— kráka, 155.

— Oddsdóttir (prests) Halldórss., í
Odda, 44.

— Sigmundard. Sighvatss. (rauða),
282, 283.

— Valþjófsd. Örlygss., 326.

— Þorbjarnard. (dígra) 328.

— Þorsteinsd., 149.

— Þorsteinsd. (rauðs) Ólafss., 225,
340, 341, 343, 314, 373.

Þorgestr Steinsson (mjögsigl-
anda), gamli, 224, 332, 334.

Þorgils, er reisti Skarðaborg, 373.

— Aras. Márss., á Reykhólum, 217,
328, 358, 368, 467, 468, 476,
491.

— Aras. (fróða) Þorgilss., 511.

— Bæðvarss. Þórðars., skarði, 192,
543, 550, 556-561, 563-571,

581, 585, 596, 597, 627.

— Gelliss., 148.

— Haraldss. (hárfagra), 220.

— Hóllus., 351, 361, 451.

— Íngjaldss., 479.

— Kollas. Þorgilss., yngri, 358, 359.

— Mákss., 463.

— Oddas., á Reykhólum, 506, 510,
541.

— Oddas., á Staðarhöli, 351, 354,
360.

— Sel-Þórisss., 326.

— Snorras. Húnbogas., prestur, 157,
158, 512, 538.

— Þorbjarnars. (loka) Bæðmóðss.,
eldri 357, 359.

— Þórðars. (dofna), orrabeinsfóstri,
291, 292, 368, 421-423, 495-497,

— Þorfinnss. Sel-Þórisss., 219.

— (Þorgilss. Ögmundars.?) 372.

— Þorsteinss. (hvíta) Ölviss., 266,
272.

— Ögmundars., 372, 373.

Þorgnýr, jarl á Gautlandi, 390.

Þorgrímr Einarss., trölfi, 465, 467,
500.

— Gíslas. Snæbjarnars., 41.

— Grímólfss. (af Öpðum), 263.

— Hallormss., kornsárgoði, 248, 377,
378, 381.

— Kjallaksson, Þaungull, 352,
353.

Þorgrímr Kjallakss. Bjarnars. (aust-ræna), goði, 217, 224, 302, 329-331, 334, 335, 337, 346, 352, 361, 363, 496, 497.
 — Þormóðss., orrabeinn, 291, 293, 424, 496.
 — Þorsteinsson (Þorskabíts), 333-337, 341, 361, 363.
 — Önnundars. (tréfótar), hærnkollr, 234, 241, 303, 369, 375, 376, 495.
 Þórhadhr Steinss. (mjögsiglanda), í Hiltardal, 479, 490, 491.
 Þórhalla Ásgrímssd. Elliða - Grímss., 417, 419.
 Þórhallr Ásgrímss. Elliða - Grímss., 283, 420, 477.
 — Ýrars., 360.
 Þórhildr Eyvindardóttir (austmanns), 255, 256.
 — Helgæd. (magra), 258.
 — Þórdardóttir (gellis), rjúpa, 224, 252, 350.
 — Þorsteinsd. (rauðs) Ólafss., 226.
 Þórir, lúngafrí Brands priors, 340.
 — Ánss. (bogsveigis), hálegg, 240, 243, 284.
 — Arnþórss., tottr, 563.
 — Böðvarss. (Svina-Böðvars) Kaunss., konúgr, 276.
 — erkbiskup, 515.
 — Grímss. (gráfeldarmúla), 262.
 — Grímsson Íngjaldss., Sel-Þórir, 197, 218, 219, 225, 325, 326, 360, 449, 500.
 — Gunnlaugss. Hröfss., 243-245.
 — háfr, 276.
 — Hámundarson, á Espihóli, 228, 258, 395, 465.
 — Helgæs. Valþjófss., 259, 486-489, 499.
 — Hrafnkelss. (Freysgoða), 268, 407.
 — Hrafnkelss. (goða) Þórirss., 268.
 — Hróaldsson (Jarls) Arinbjarnars., hersir, 214, 217, 218, 316, 494.
 — hundr, 462.
 — Hænsa - Þórir, 187, 306, 307, 309, 321, 323, 324, 437.
 — Íngimundars. (gamla), 377.
 — Íngjaldss. Hröfaldss., 218.
 — Ketilss. (brimíls), snepill, 243, 401.
 — Ketilss. (flaknefs), 400, 414.
 — munnr, 578.
 — Oddss. (skrauta) Lööviss., Gull-Þórir, 230, 352-359.

Þórir rauðskeggr, 477.
 — Rögvaldss. (Mæra-jarls), þegj-andi, 246, 247, 274, 275.
 — Skeggjas. Böðólfss., í Garði, 258, 263, 404, 470, 474, 475, 477, 480, 483.
 — Steigar-Þórir, 157.
 — Stelngríms., (á Fell), 369.
 — Sveinss., í Hellisholtum, 79.
 — Yxna-Þórir af Ögðum, 197, 200, 201, 236, 240, 254, 264-266, 286, 287.
 — Þíðrandi, 269.
 — Þorfinnss. Sel-Þórirss., 326.
 — Þorgeirss. (hórðska), Holta-Þórir, 286.
 — Þorsteinss. Bårdars., leðrháls, 261, 399, 402.
 Þorkatla, úr Þjórsárdal, 465.
 — Gizurard. (hvíta) Teitss., 418, 424.
 — Ketilbjarnard. (gamla), 293, 294.
 — Kollsd. (Dala-Kolls), 226.
 — Ófeigsd. Þórólfss. (fasthalda), 231.
 — Snæbjarnard. Torfas., 645.
 Þorkell, í Sálpti, 472.
 — Ásgeirss. (knéifar) Óleifss. (hvíta), 286.
 — Áskelss. (goða) Eyvindars., 401.
 — Bergsveinss., 112.
 — Bjarnars. (Rauða-Bjarnar), trelill, 489, 490.
 — Blund-Ketilss., Geirss., 323.
 — Eyjólfsson (grá) Þórðars., 340, 350, 351, 362, 401, 449-455, 457, 458, 480, 481, 497, 499, 500.
 — Eyrikss. (í Goðdöllum), 388.
 — Eyvindars., 510.
 — fullspakr, í Njarðvík, 270, 272, 273, 410, 494.
 — Geiras., bróðir Glúms skálds, 401.
 — Geiras., kanoki, 261.
 — Geitiss. Lýtingss., 266, 267, 303, 324, 394, 405-407, 409, 410, 486, 487, 489, 498.
 — Gelliss., 338, 367.
 — Gíslas., skáld, 427.
 — Grímss. (kögs), 365.
 — Guðbjartss. Ásgrímss., prestir í Laufási, 5.
 — háfr, 447, 448, 457, 499.
 — Hæmskáld, 166, 168.
 — Ketilss. (þryms ýngna) Þíðrandas., fullspakr, 270, 271, 410.

- Þorkell Leifss. (heppna) Eyrikss., 465.
 — meínakr, 224, 329.
 — Ólafss., prestur í Reykholti, 121.
 — Ólafss. (biskups) Gíslas., stípt-prófastr, 7.
 — prestur, 48.
 — silfri, á Helgavatni, 381, 383.
 — Skíðas. (gamla), víngr, 389.
 — Þjóstarss., 407.
 — Þorbjarnars. (súrs), 364, 496.
 — Þórdars. (í Alvíðru), auðgi, 156, 157, 232, 336, 362.
 — Þórdars. (gellis), kuggi, 350, 351, 369, 377.
 — Þórdars., skalli, 166, 168, 169.
 — Þorgeirss. (Ljósveitninga-goða), hagr, 402-401, 486-489, 499.
 — Þorgrímss. (kornsár-goða), krafla, 187, 248, 302, 379-385, 471, 472, 495, 496, 499.
 — Þórisss. (Sel-Þóris), 326.
 — Þórisss. (snepils), svartí, 401-403.
 — Þorleifss. Eyjólfss., 41.
 — Þorsteinss. Ingólfss., máni, 206, 237, 298, 302-304, 310, 403, 430, 436, 496, 497.
 Þorlákur Ásgeirss. Vestarss., 328, 333.
 — Einarss. Sigvaldas. (långalífs), á Núpi, 56, 74, 81, 87, 612, 614, 617, 673, 675, 688-690, 698.
 — Jónss., 136.
 — prestur í Mýrdal, 85.
 — Rúnólfss., biskup í Skálholti, 1, 30, 151, 261, 286, 289, 507.
 — Skúlas. Einarss., biskup á Hólum, 7, 51.
 — Þórðarson (biskups) Þorlákss., skólameistari, 651.
 — Þórhallss., hinn helgi, biskup í Skálholti, 1, 23, 25, 30, 31, 87, 154, 507-509, 567.
 — Þorleifss. (beiskalda), 516, 529.
 Þorlaug Glúmsd. (Viga-Glúms), 396.
 — Hjaltad. Þórdars. (skálps), 387.
 — Hrafnss. (lögsgummanns), 285.
 — Þórðard. (frá Hörða), 250, 252.
 Þorleifr Ánss. Arnars. (hyrnu), hvala-skúfr, 276.
 — Ásmundars. (á Hvöli) Þorleifss., 58, 59.
 — Árnas. Einarss., í Vatnsfirði, 670, 672.
 — Bjarnars. (ríka) Þorleifss., hirt-sjúri, 57, 121, 122, 124, 660, 674.

- Þorleifr Bjarnars. Þorleifss. (hirt-sjúri), prestur á Reykhólum, 57.
 — Bððvarss. (snæþrymu), miðlungur, 276.
 — Eggertss. (lögmanns) Hanness., 699.
 — Eyjólfss. (mókolls yngri) Gíslas., 41, 125.
 — Eyrikss., prestur á Breiðabólstað, 60, 67, 82, 83.
 — Grimss. Pálss., á Mæðruvöllum, 89, 699.
 — Jarlaskald, 369, 370, 389, 391, 392.
 — Jónss., undir Múla, 56.
 — Káras. (Hörða-Kára), spaki, 254.
 — Kláuss. Eyjólfss., prestur á Útskálum, 24.
 — Magnúss. (í Ögri) Jónss., sýslumaður, 56, 644, 701.
 — Pálss. (á Skarði) Jónss., lögmaður á Skarði, 58, 82, 116.
 — Raudmældars., 391, 392.
 — Skaptas. Jósefss., prófastr, 7.
 — Þjóðstólfss., á Esjubergi, 305.
 — Þorbrandss., kimbi, 339.
 — Þórdars. Bððvarss., í Görðum, 516, 532, 531, 539, 510, 518, 552, 551, 555, 557, 565, 573.
 — Þorkeiðss. (auðga), skúma, 156, 157, 163, 166, 232, 362.
 — Þorlákss. (hins auðga), beiskaldi, 516.
 Þorleikr Bollas., 413, 441, 449, 452, 498, 500.
 — fagri, 166.
 Þormóðr, dótturmaður Ketilbjarnar hins gamla, 293.
 — Bersason, Kolbrúnarskáld, 170, 180, 181, 189, 368, 463-467, 476, 498, 500.
 — Breiðss., 327.
 — Bresas., gamli, 295, 296, 305-308.
 — Indriðas., 488.
 — Magnúss. (prests) Eyjólfss., 125, 126.
 — Oddss., (hins rakka), goði, 219, 328.
 — Ólafss. (breiðs) Einarss., skapti, 234, 287-289, 305, 422.
 — prestur, 431.
 — Torfas. (sýslumanns) Erlendss., sagnameistari, 21.
 — Þjóstarss., 356, 360.

- Þormoðr Þorkelss. (mána), allsherjargodi, 436.
- Þórny Stúrólfssd. Yrma-Þórisss., 265.
- Þórodda Önundard. (breiðskeggs), 216, 307, 309.
- Þóroddr Bjarnars., 113, 136.
- Eyvindars., godi á Hjalla, 263, 288, 303, 305, 311, 320, 319, 401, 421-423, 438, 495, 498.
- Oddss. (Túngu-Odds.), 322, 437.
- skatkaupandi, 338.
- Snorras. (goda), 339, 446, 450, 481, 482, 497.
- Þórólfr Askss. (ómálga), 286.
- Bjarnars., bagfíótr, 224.
- blöðruskali, 328.
- Eyjólfss., á Hjalla, 41, 52, 67, 74, 614, 662, 690.
- Eysteinnss. (meinfrets), refr, 226, 326.
- faðir Ófeigs, 231.
- fasthaldi, 231.
- Kveldúlfss., 201, 205, 212, 217, 245, 282, 290, 305, 312, 493, 494.
- Skallagrímss. Kveldúlfss., 210, 214-218, 290, 313, 315-317, 319, 320, 322, 323, 356.
- Þorsteinss. (skrofa), smjör, 201, 258.
- Þrándars. (gamla), vopanef, 285.
- Ögmundars., kallaðr biskup, 61.
- Örnúlfss. (fiskreka), mostrarskegg, 222-224, 226, 229, 230, 255, 295, 297, 298, 333-336, 355, 493.
- Þórriðr Gizurard. (lögmanns) Hallss., 512.
- Ormsd. Jónss., 510.
- Sturlad. Sighvatss., 551, 554.
- Þorsteinn, í Auðshöli, 162.
- faðir Bjarna spaka, 288, 422, 423.
- Ásbjarnars., torfi, 267, 272.
- Ásmundars. (hædulängs), drómundr, 375, 376, 475, 497.
- Bøðvarss. (hvíta), 276.
- Egilss. Skallagrímss., 255, 320, 322, 324, 374, 437, 438, 456, 458, 495, 499.
- Gíslas., í Bæ, 219, 441, 445, 459, 461, 478, 498, 499.
- Gíslas. Snæbjarnars., 41.
- Gnúpu-Bárðars., 260, 262.
- Gyðus., 118.
- Halldórss., 695.

- Þorsteinn Hallss., prestur, offíalís, 5.
- Hallss. (Síðu-Halls), 276, 410-412, 450, 489-491, 497.
- Hallsteinsson (goda) Þórólffss., surtr, 225, 226, 321, 330, 335, 336, 341, 355, 496.
- haugabrájóttr, 286.
- Helgas., ógæfa, 258.
- Hjálmss., 519.
- Hlennas. (gamla) Ormss., 402.
- hófði, hersir á Hörðalandi, 262.
- Íngimundars. (gamla) Þorsteinss., 248, 377, 380, 381, 383, 384, 389, 461, 496.
- Ingólfss. Arnars., 206, 298, 303, 391.
- Ívarss., 513.
- Jónss., bóndi í Hvammi, 518, 554, 563.
- Jónss. Lopss., 30, 517.
- Ketilss. (fíðska), 280.
- Ketilss. (raums) Ormss., 212, 214, 216.
- Kuggas., sjá Þorsteinn Þorkelss.
- Magnúss. Bjarnars., sýslumaðr, 619.
- Magnúss. Vigfúss., 59.
- Ólafss. (hvíta), rauðr, 206, 220, 222, 223, 225, 226, 229, 256, 264, 273, 274, 279, 334, 340, 346, 493, 494.
- Rauðss. (ruggu), svörfuðr, 250, 259, 282, 390, 392, 485.
- Sigmundarson Gnúpa-Bárðars., 260.
- Skjöldólfss., 271.
- Snorras. Morkúss., ábóti á Helgafelli, 2, 590-592.
- Steinólfss. (laga) Hrólfss., búandi, 354.
- Styrss. (Viga-Styrs), 461.
- Torfas. (í Klofa) Jónss., 51.
- Torfas. (prests) Jónss., 618.
- uxafótr, 195.
- Þorgilss. Þorfinnss., í Hafns-Garðarey, 219, 326, 445, 499.
- Þorgnýss. (jarls), 390.
- Þorkelss. (kugga) Þórðars., 351, 376, 377, 453, 458, 463, 480, 481, 500.
- Þórólffss. (mostrarskeggs) Örnúlfss., þorskabíttr, 224, 329, 334-336, 346, 355, 491, 495.
- Ölviss. (hvíta) Ósvaldss., hvítí, 197, 261-266, 272, 273, 280, 295, 302, 494.

Þorsteinn Önuundars. (tréflotar), 206.

Þórunn, á Grund, 98.

— á Laungunesi, 466.

— Árnad., 619.

— Bjarnad. Torfas. (í Klofa), 54.

— Bjarnard. Gunnarss., 60.

— Daðad. (í Snóksdal) Guðmundars., 692.

— Guðmundard. (prests) Pálss., 650.

— Hannesd. (í Snóksdal) Bjarnars., 56, 612, 693.

— Jónsd. Vigfúss., ríka, 60, 700.

— Ketilsd. (flatsefs), lýrna, 220, 222, 256, 257, 493.

— Ólafsd., 648.

— Pálsd. (prests) Guðmundars., 650.

— Pálsd. (prests) Högna., 650.

— Skallagrímsd., 323.

— Torfad. (prests) Jónss., 648, 650.

— Þórólfsd. Eyjólfss., 71.

— Þorsteinsd. Sigmundars., 260.

Þorvaldr Ásgeirss. (æðikolls), 241, 242, 377.

— Eysteinnss., tintelinn, 375, 389.

— Gizurar. (lögmanns) Hallss., 37, 421, 516-519, 522, 527, 541.

— Halldórss. (Garpsdalsgoða), 357, 442, 455, 497.

— Hjaltas. Þórðars. (skálps), 249, 387, 451.

— Ketilss. (þryms ýngra) Þiðrandas., 271, 410.

— Kóðránnss., víðförl, 195, 301, 319, 389, 430, 497.

— Ósvaldss. Rauðúlfs., 236, 264-266, 298.

— Ósvífrss., undir Felli, 313, 353.

— skiljandi, 382.

— Snorras. Þórðars., Vatnsfirðingr, 192, 506, 509, 514, 518-520, 526, 540, 541.

— tasaldi, 397.

— Þiðrandas. Ketilss. (þryms), 271.

— Þórðars. Víkingss., hvít, 232, 362.

— Þóris. (á Espihóli) Hámundars., krókr, 465.

Þorvarðr, 659.

— úr Saurbæ, 586.

— auðgi, 512.

— Bæðvarss. (Spak-Bæðvars), í Ási, 388, 430.

— Einarss. (prests) Snorras., 691.

— Erlendss. Erlendss., lögmaðr, á Strönd, 37, 51, 59, 60.

Þorvarðr Eyrlíks. Loptss., 115.

— Loptsson (ríka) Guttormss., á Möðruvöllum, 34-38, 53, 56, 59, 115, 672, 695, 696.

— Þórarinnss. Jónss., 515, 553, 561-570, 572, 573, 582-585, 597, 598, 627, 629, 631, 632, 636.

— Þorgeirss. Hallas., 515.

— Þórólfs. Eyjólfss., á Reykjum, 41, 52, 74.

Þórve Þormóðard. (skapta), 288.

Þórvör Þormóðard. (skapta), 288.

Þráinn Sigfúss. Sighvatss. (randa), 282, 283, 315, 415, 416, 418-420, 434, 497, 498.

— svartapurs, 259.

Þrándr Bjarnars. Hrólfss. (frá Ám), mjögsiglandi, 222, 234, 235, 255-258, 288, 289.

— Haraldss. (hilditannar), gamli, 285.

— mjóbeinn, 230, 259.

Þrasi Þórólfs. (hornabrjóts), í Skógum, 280.

Þrúðr, sjá Jarðþrúðr.

— Þorleifsd. (sýslumanns) Magnúss., á Hljðarenda, 614, 701.

Þuridr Ásbrandsd. (frá Kambi), 327, 328.

— Ásgeirsd. (æðikolls), 377.

— Auðunnard. (stota), 328.

— Barkard. (dígra), að Fróðá, 338.

— Bjarnard. (í Vatnsfirði) Þorleifss., 55.

— Egilsd. (bónda) Einarss., 52, 74.

— Einarssd. stóra, 17.

— Einarssd. Þorleifss., 650, 670, 674.

— Eyvindardóttir (austmanns), 255, 256.

— Gunnlaugsd. (ormstúngu) Hrómundars., dylla, 217, 307.

— Hallsteinsd. (goða), 355, 356.

— Ketilbjarnard. (gamla), 293.

— Oddsd. (Túngu-Odds), 307, 309, 310.

— Ólafsd. (pá), 461.

— Snorradóttir (goða) Þorgrímss., spaka, 203, 328, 337, 414, 445, 491, 500.

— sundafyllir, 232, 298.

— Sæmundard., 653, 659.

— Valþjófsd. (gamla) Örlýgss., 308.

— Þórðardóttir (skeggja) Hrapss., 208, 253, 291.

— Þorfinnsd. Þóris., 325.

Ævarr Þorgeirss. Vestarss., gamli,
239, 249, 270-272, 382, 385,
410.

Ögmundur, bryti í Skálholti, 69.

- danski, 252.
- dyttir, 398.
- Helgas. (í Kirkjubæ), 555.
- Kórmakss., 371, 372.
- Pálss. Guðmundars., biskup í Skálholti, 3, 17, 25-27, 41, 42, 49, 57, 60-69, 72, 73, 75-77, 79-81, 83, 84, 86-88, 105, 117, 122-121, 126, 128, 133, 131, 640, 641, 643, 644, 651, 652, 655-659, 662-665, 670, 675-680, 682, 690, 691.
- Steinss. (Völu-Steins), 232.
- Þórisson (háleggs) Ánss., akra-spillir, 240, 243.
- Þorkelss. Ásgeirss. (kneifar), 286.
- Þorvarðss., sneis, 515.

Ölkofri, 487, 489.

Ölmóðr Hörða-Káras., hinn gamli, 254.

Ölver Einarss. Snjallss., barnakarl, 197, 200, 201, 229-231, 231, 235, 258, 264, 265, 278, 286-289, 292, 305, 391, 491.

- Hásteinss. Atlas. (jarls), 291.
- Káras. (Berðlu-Kára), hnúfa, 201, 212, 290.
- Ósvaldss. Yxna-Þórisss., hvíti, 261, 265.

Öndótt Einarss. Snjallss., 258, 286, 289.

- Hrólfsdóttir, 354.

Öndóttir, faðir Spak-Bæðvars., 388.

- Erlingss. (knýtis), kráka, 197, 235, 255, 257, 258, 289, 293, 494.

Önundr, Berg-Önundr, 319, 495.

- Hróarss., bildr, 282, 283, 291, 293, 294.
- Ófeigss. (burðufótar), tréfótr, 187, 197, 199, 206, 222, 229, 232, 234-237, 239-242, 251, 257, 258, 287-289, 293, 303, 368, 373, 375-377, 423, 494.
- sjóni, á Ánabrekku, 328, 372, 374.
- Sviakonúngr, 500.
- Úlfarss., breiðskeggr, 216, 306, 307.
- Víkingss., 232.

Örlygr Hrappss. Bjarnars. (bunu), gamli, 206-208, 216, 231, 245, 256, 277, 278, 294-296, 305-308, 359, 436, 491.

Örn, í Vælugerði, 356.

- Björnólfss., 202.
- frændi Geirmundar heljarskinns, 353.

— Geirmundars. (heljarskinns), 353.

- Þórisss. (konúngs), hyrna, 276.

Örnúlfur fiskreki, 355.

Örum, sjá Malena Örum.

- assistent, 650.

Örvar-Oddr, sjá Oddr.

Özur Ásbjarnars. Bjarnars. (Heyj-ángs), 277-279, 412.

- Brynjólfss. (gamla) Þorgeirss., 267, 271.

— Eyvindars. Þorgrímss., 320, 423.

- Hrollaugss., Rögnvaldss. (jarls) keiliselgr, 276, 411.

REGISTR YFIR STADA OG LANDA NÖFN.

Aðalvík, 231.

Agðir, 196-198, 200, 221, 226-231,
234, 239, 240, 242, 255, 260,
263-265, 286, 287, 289, 371,
404.

Akbrautarholt, 53.

Akrafell, 86.

Akrænes, 295, 305, 308, 513.

Akrar á Mýrum, 478.

Akr, 329, 537.

Ákrey, 528.

Álaborg, 148.

Álmdalur á Hálogalandi, 265.

Álptafjörður, í Austfjörðum, 276.

— við Breiðafjörð, 219, 224, 325,
329, 331, 334, 338, 339, 367,
444, 482.

Álptamýri, 57, 645, 647.

Álptanes á Mýrum, 575.

— á Sudræsjum, 17, 18, 26, 47,
65, 86, 103, 114, 135, 356.

Álptavata, 655.

Álptaver, sjá Ver.

Altona, 698.

Alviðra, 157, 232, 361, 362.

(at) Ám í Gautlandi, 255, 257, 258.

Ámótsvað, 557, 559.

Ánahrekka, 374.

Andakilsá, 108, 216.

Andrésstaðir (= Öndólfstaðir?), 131.

Apavatn, 531, 535.

Ármót, stóra, 649.

Arnanes, 75.

Arnarbæli, 41, 48, 52, 85, 110, 547.

Arnardalur, 648.

Arnarfjörður, 26, 207, 231, 361, 573,
644, 673.

Arnarholt í Túngum, 111.

Arnarnes í Dýrafirði, 127.

Arnarstakksheiði, 433.

Arnarstapi, 82.

Arnarvatnsheiði, 477, 481, 483, 500.

Arnbjargarlæk, 216.

Árnes, 237, 263, 303, 369, 495.

Árnes-sýsla, 114, 197, 201, 219,
229, 235, 258, 269, 286, 289,
290, 292, 295, 297, 421, 431,
432, 630, 649.

Árnes-þing, = Árnes-sýsla.

Ás í Borgarfirði, 371.

— í Holtum, 82, 109, 701.

— í Skagafirði, 130, 388, 430, 481,
489.

Áscolina, sjá Osló.

Ásgarður, 692.

Ásgeirsá, 242, 377, 389, 491.

Ásláksstaðir, 667.

Atlastaðir í Aðalvík, 126.

Atley á Fjöllum, 317, 494.

Auðkúla í Arnarfirði, sjá Kúla.

Auðsholt, 49, 71, 112, 162.

Auðunarstaðir í Viðidal, 242.

Aungley á Hálogalandi, 378.

Austfirðir, 2, 54, 59, 75, 108, 113,
115, 195, 196, 198-200, 263,
270, 279, 280, 297, 302, 404,
431, 553, 564, 582, 674, 675,
682.

Austrhlíð, 109.

Austrvegr, 240.

Bakkarholt, 75.

Bakki, sjá Eyraðakki.

— á Ströndum, 129.

— í Svarfaðardal, 130.

Balaströnd í Sogni, 207.

Baldjökull, 477.

Ballará, 309.

Bárðardalur, 262, 480, 481.

Bárðastrandar-sýsla, 122, 123, 133,
229, 230, 700.

Bárðaströnd, 24, 40, 46, 47, 82,
110, 113, 122, 133, 134, 201,
230, 360, 432.

Barkarstaðir, 129.

Barreyjar, 234, 287.

Bárugseyri, sjá Bárugaugseyri.

Bárugaugseyri, 660.

Bátsendar, 46.

Beighálsstaðir, 32.

Bergálsstaðir, sjá Beighálsstaðir.

Bergvað, 109.

Bergþórshvoll, 417, 420, 496.

Bersastaðir, 410.

Beruvík, 326, 327.

- Bessastaðir á Álptanesi, 15, 39, 55,
61, 68, 72, 73, 95, 97, 98, 106,
110, 126, 128-130, 135, 532,
658-662, 665, 667, 692.
- Bíldudalur, 121, 123, 126.
- Birnistaðir, sjá Bjarnastaðir á Vest-
fjörðum.
- Biskupstúngur, 47, 62, 89, 102, 104,
111, 292, 293, 432.
- Bitra, 237, 365, 446, 499.
- Blþýnia, 146.
- Bjarg í Miðfirði, 129, 376, 379, 472,
474, 475, 480, 499.
- Bjarghóll, 129.
- Bjargtlágar, 227.
- Bjarmaland, 228, 313, 316, 372,
375, 387, 425, 494.
- Bjarnanes í Hornafirði, 16, 34, 89,
105.
- Bjarnarfjörðr, 311, 368.
- Bjarnarhöfn, 224, 226, 329, 361,
528, 532.
- Bjarnarnes í Stranda-sýslu, 129.
- Bjarnastaðir í Saurbæ í Dölum, 569.
— í Selvogi, 39, 86, 108.
— (= Birnistaðir?) á Vestfjörðum,
127.
- Bjarneyjar, 540.
- Björgvin í Norvegi, 33, 34, 523, 577,
594, 597, 615, 622, 625, 677,
678.
- Björk, 114.
- Blönd, 608.
- Bláskógabeiði, 535, 558, 564.
- Blöndudalur, 247.
- Blönduhlíð, 537.
- Bóknaðfjörðr í Norvegi, 223.
- Bolavellir, 659.
- Bólsland, 111.
- Bólstaðarhlíð, 60.
- Bolúngarvík, sjá Buðlúngarvík.
- Borg í Grímsnesi, 48.
— á Mýrum, 215, 302, 309, 311,
316, 318, 320-322, 324, 362,
374, 437, 438, 456, 458, 491,
496, 497, 499, 513, 528, 531.
— litla, 130.
— stóra, 130.
- Borgarfjörðr, 25, 52, 105, 122, 127,
132, 196, 199, 200, 208, 216,
219, 247, 301, 305-307, 309-
311, 321, 324, 330, 340, 359,
370-372, 383, 437, 440, 441,
445, 456, 461, 475, 477, 478,
481, 489, 493, 498, 513, 518,
531, 532, 534, 535, 537, 543,
544, 548, 552, 554, 556, 559,
560, 564, 569, 571-575, 581,
585, 630.
- Borgundarhólmr, 426.
- Botn í Hvalfirði, 126, 311.
— í Patreksfirði, 120.
- Brattabrekka, 537.
- Brattahlíð á Grænlandi, 465.
- Brautarholt, 38.
- Brautartunga, 132.
- Brávöllr, 209, 227, 228, 251, 285.
- Breiðabólstaðir í Fljótshlíð, 18, 19,
30, 41, 60, 61, 63, 67, 75, 89,
90, 110, 113, 516, 517, 526,
648, 656, 690.
— í Reykjadal, 306, 311.
- Breiðamýri, 131.
- Breiðavík, 459.
- Breiðfjörðr, 24, 124, 157, 192, 200,
201, 208, 219, 222-224, 226,
230, 231, 235, 238, 248, 255,
256, 273, 297, 300, 323, 335,
338, 340, 348, 350, 351, 355,
362, 367, 368, 416, 432, 480,
493, 526, 550, 575.
- Brekka í Borgarfirði, 132.
— á Sandi, 127.
— á Ströndum, 130.
- Brekkur, 49.
- Brekkuþúnn, 36.
- Brenna í Borgarfirði, 132.
- Brenneyjar, 457.
- Brennistaðir, 649.
- Brínnesvellir, 651.
- Brjánslekr, 122.
- Brokey, 226.
- Brúará, 42, 64, 70, 73, 79, 103.
- Brúarreykir, 127.
- Brunanborg á Englandi, 317, 494.
- Brúnastaðir, 66, 112.
- Búðardalur, 529.
- Buðlúngarvík, 57, 58.
- Búlkárum í Norvegi, 359.
- Búrfell, 128, 132.
- Bústaðir, 99.
- Bustarfell, 54, 60.
- Bæjarfjörur, 47.
- Bær, sjá Gaulverjabær.
— í Borgarfirði, 516, 534, 540, 544,
565.
— á Rauðasandi, 40, 42, 63, 82,
110, 118, 123, 129, 672, 699,
700, 701.
- Böðmódsstaðavað, 103.
- Böðvarsdalr, 188, 266, 394, 405-
409, 497.

Daðastaðir, 131.

Dagverðarnes, 36, 576.

Dala-sýsla, 24, 230, 671, 700.

 Dalr í Rángarþingi, 54, 59, 60, 81,
83, 91, 113, 116, 285.

Dalsdalr, 647.

Danapollr, 39.

Danavirki, 330, 426, 496.

 Danmörk, 28, 34, 45, 50, 62, 72,
76, 114, 148, 165, 169, 170, 171,
180, 215, 314, 315, 317, 341,
402, 425, 428, 439, 448, 450,
462, 482, 494, 495, 497, 499,
500, 523, 580, 600, 606, 622,
665, 680, 684, 691.

Deildará, 250.

Deildarhjalli, 378, 495.

Dimunarvogr, 352.

Dinganes, 441.

Djúpidalr, 402.

Djúpiðfjörðr, 358.

Dragseiði, 149.

Drangar, 236.

Drangey, 249, 480-483, 500.

Drápuhlíð, 330.

Dumbshaf, 199.

 Dýflin á Írlandi, 186, 221, 251, 263,
318, 427, 438, 439, 494.

 Dýrafjörðr, 40, 56, 87, 118, 156,
157, 232, 233, 336, 361, 367,
496, 702.

Dyrastaðir, 127.

Dyrhólmaós, 433.

Dyrhólmr (= Dyrhólmar), 476.

Efri-Múli, sjá Múli.

Egilsstaðir, 130.

Einarshöf, 330.

Elmarshöfn, 80.

Einarshes, 649, 693.

Elliðaár, 292.

Elliðaey, 229.

Elliðavatn, 292.

Elliði, 374.

Eltham á Englandi, 12, 13.

Engey, 81.

 England, 2, 3, 6, 10-13, 88, 146,
148, 169, 170, 186, 208, 210,
221, 238, 239, 265, 278, 295,
305, 315, 317-319, 366, 391,
436, 438, 439, 447-449, 457,
466, 472, 473, 494, 495, 498,
499, 691.

Esja, 86, 207.

Esjuberg, 207, 208, 216, 305, 650.

Espihóll, 395, 465, 648.

Eydalir, sjá Heydalir.

Eyðar í Austfjörðum, 115.

Eyjadalsá, 480.

Eyjafjöll, 122, 284, 285, 527.

 Eyjafjörðr, 16, 39, 99, 115, 197, 200,
220, 222, 231, 235, 236, 238,
239, 248, 255, 256, 258-260,
265, 273, 274, 293, 298, 300,
386, 392, 393, 396, 399, 400,
403, 406, 431, 468, 484, 485,
510, 512, 515, 518, 520, 531,
546, 547, 549, 551, 554, 556,
562, 564, 566, 569, 570, 585, 598.

 Eyjapartr (= partr úr Eyjum á
Ströndum), 129.

Eyjarvað, 80.

Eyjasandr, 433, 434.

 Eyrbakkir, 39, 66, 79, 108, 111,
114, 117.

Eyarsund, 606.

Eyri í Bıldudal, 121, 123.

 — í Eyarsvelt (= Hallbjarnareyri),
224, 226, 328, 331, 333, 351,
366, 446, 465, 491, 528, 533,
534, 535, 539, 560, 573.

— í Seyðisfirði, 113.

— á Ströndum, 129.

Eyvindarhólar, 650.

Fagranes, 563, 564, 648.

Fagraskógarfjall, 478, 500.

Fagridalr, 230.

Fagurey, 532, 550, 584, 586, 692.

Faxaflói, 201.

Fell í Kollafirði, 368, 665.

Fellsfjall, 111.

Fellsströnd, 351, 352, 585.

Finnbogastaðir, 129.

 Firdir í Norvegi, 197, 204, 205, 209,
211-214, 217, 313, 493.

Fjalir í Norvegi, 197, 202.

Fjall, 41, 54, 92.

Fjarðarhorn, 127.

Flagbjarnarholt, 83.

Flata túnga, 526.

 Flatey á Breiðafirði, 26, 32, 57, 118,
124, 259.

Flateyjarðalr, 379.

Flensborg, 698.

Fljótadalr, 269, 271, 406.

 Fljótshlíð, 18, 30, 31, 41, 75, 86,
281-283, 293, 414, 495.

Fljótshverfi, 262.

Fljótstúnga, 127.

 Flói, 39, 66, 104, 111-114, 132,
133, 659.

Flókadalur, 251.
 Flugumýri, 515, 516, 560-563, 565,
 569, 586.
 Fnjóskadalir, 401.
 Fólaldavað, 42.
 Fornistöðull, 91, 92.
 Fornubúðir, 40, 43, 46.
 Forsæludalur, 130.
 Fossá, 32.
 Fossárdalur, 32.
 Fossárskógar, 413, 498.
 Fossferja, 80, 111.
 Frakkland, 146, 274, 275.
 Fróðá, 328, 338, 339, 498.
 Fýrisvellir, 249, 338, 387.
 Færeyjar, 33, 170, 200, 223, 287,
 581.

Gálmatjörn, 81.
 Galtafell, 43.
 Galtardalstunga, 512.
 Galtarholt í Borgarfirði, 132.
 Garðar á Akranesi, 507, 513, 516,
 532, 531, 539, 548, 552, 690.
 — á Álptanesi, 17, 18, 26, 47, 55,
 65, 67, 74, 82, 86, 97, 98, 105,
 115, 135, 649, 661-663.
 — á Grænlandi, 58.
 Gardaríki, 250, 450, 457.
 Gardarshólmur, sjá Ísland, 200, 201.
 Gardshorn, 130.
 Garðstaðir, 657.
 Garður í Kelduhverfi, 263, 404.
 Garpsdalur, 497, 538, 550.
 Gortar í Norvegi, 473.
 Gásir, 523, 556.
 Gaular í Sogni, 202, 210, 290, 328.
 Gaulverjabær, 19, 59, 82, 87, 102,
 101, 107, 112, 113, 133, 328,
 646, 648, 653, 654, 669, 683,
 689, 698.
 Gaunguskard, 666.
 Gautefir, 618.
 Gautland, 212, 255, 310, 353, 356,
 381, 390, 425, 428, 457, 498.
 Gautlönd, 131.
 Geiradalur, 387.
 Geirhólmur, 311.
 Geirmundarstaðir, 353.
 Geitaberg, 51.
 Geitishamrar í Norvegi, 267.
 Geitkjör, 603.
 Geitland, 308.
 Geitlandsjökull, 308, 479.
 Geldingaholt, 551, 555, 564.

Gerðar, 132.
 Gerðhamrar, 127.
 Geststaðir, 127.
 Giljá, 430.
 Gillastaðir, 520.
 Gilsbakki, 56, 92, 108, 131.
 Gilsfjörðr, 122, 123, 227, 520.
 Gisholtsvatn, 48.
 Gjábakki, 65.
 Gjögr, 127.
 Glaumbær, 15.
 Glaumstaðir, 126.
 Glerá, 569.
 Glerárskógar, 525.
 Glúmstaðir, sjá Glaumstaðir.
 Glymsteinn, 605.
 Gnópar, 262.
 Gnúpudalur, 262.
 Gnúpufell, 258, 259, 346, 392, 391,
 399.
 Gnúpufellsá, 393, 484.
 Goðaskógr, 489.
 Goðdalir, 208, 219, 253, 254, 291,
 304, 385, 388.
 Goddastaðir, 311, 312, 348.
 Goðmar, 428, 497.
 Gottorp, 681.
 Grafarbakki, 67, 69.
 Grafningr, 101, 133.
 Grenfjadarstaðir, 5, 182, 556, 685.
 Grettisoddi, 478.
 Grikkland, 378.
 Grímarstaðir, 321.
 Grímsá, 216.
 Grimsey fyrir Eyjafirði, 218, 518,
 523.
 — á Steingrímsfirði, 218.
 Grímsmíð, 218.
 Grímsnes, 43, 48, 64, 66, 68, 109,
 292, 293, 431, 432, 665.
 Grímsvötn, 218, 481.
 Grindavík, 46, 67, 79, 86, 106, 658,
 691.
 Grindavíkrfjöll, 86.
 Grjót, 127.
 Grjótá, 250.
 Grjótvallarmúli, 230.
 Grund í Eyjafirði, 39, 98, 115, 512,
 547, 553, 554, 570, 571, 685.
 — í Húnaþingi, 217.
 Grænland, 46, 58, 188, 189, 226,
 231, 237, 265, 321, 332, 337-
 339, 367, 368, 421, 422, 464-
 467, 497, 500.
 Gröf, 127, 130.
 Guðbrandsdalur í Norvegi, 211.

Gufudalur, 24, 56, 359, 690.

Gufusúttjar, 467.

Gufunes, 359, 666.

Gufuskálar, 132, 359.

Gullbringu-sýsla, 132, 208.

Gunnbjarnarsker, 231, 324, 368, 497.

Guttormshagi, 20.

Gvendareyjar, 226.

Haðaland í Norvegi, 211.

Haddingjadalr, 197, 218, 253, 360, 368, 401.

Hácyri, 102.

Haffjardará, 478.

Hafnarfjardargrandi, 108.

Hafnarfjörðr, 40, 43, 45, 55, 86, 109.

Hafnsfjardarcy, 219, 415, 499.

Hafnsfjörðr, 167, 198, 204, 205, 210-215, 221, 228, 229, 231, 244-246, 257, 274, 290, 297, 368, 493.

Hafsteinsstaðir, 572.

Hagaleira, 48.

Hagaváðall, 122.

Hagi á Barðaströnd, 19, 21, 40-42, 82, 110, 113, 115, 118-122, 124, 126, 133, 134, 693, 700.

Háholt, 39.

Hákonarhelta í Norvegi, 278.

Halland, 600, 602, 603, 605.

Hallbjarnarstaðir, 131.

Hallbjarnarvörður, 294, 558.

Halldórsstaðir, 131.

Hallfredargata, 407.

Hallfredarstaðir, 407.

Hallkelsstaðir, 127.

Hallshólar, 81.

Halogaland, 186, 196, 211, 213, 215, 232, 238, 243, 259, 260, 262, 264, 265, 268, 280, 284, 313, 331-333, 359, 378, 402, 407, 472.

Háls (= Hálsar?) í Borgarfirði, 132.
— í Fnjóskadal, 515.

Hálsar í Hornafirði, 108.

Hálsar í Rángár þingi, 61.

Hamar í Borgarfirði, 127.

— (Litti-Hamar), 130.

Hamarsholt, 43.

Hamborg, 57, 85, 675, 679, 680, 697-700.

Hamraendar, 648.

Hamrar, 70, 80, 86, 90, 102, 104, 109, 666.

Hanakamb, 397.

Háramarsey í Norvegi, 472.

Haugr í Norvegi, 252, 390.

Haugsnæs, 530, 551, 552.

Haukabergr, 123, 125.

Haukadalur, 1, 68, 104, 128, 131, 226, 289, 398, 432, 455, 498, 500, 506.

Haukadalsskarð, 550.

Haukagil, 127, 382, 430, 497.

Haukatúngur, 127.

Hefni í Norvegi, 243.

Heggstaðir, 128, 132.

Hegranes, 430.

Heiðabýr, 426.

Heiðmörk í Norvegi, 211.

Hekla, 28, 36, 44, 45, 53, 64, 101, 676.

Helgafell í Mosfellssveit, 132.

— í Snæfellsnes-sýslu, 2, 21, 50, 93, 114, 188, 302, 335-338, 358, 364, 432, 441-446, 452, 455, 495, 497, 533, 557, 590, 674.
— (fjall), 207, 333.

Helgastaðir, 45.

Hella, 557.

Hellisheiði, 72.

Hellisholt, 79.

Hellishraun, 327.

Helliskot, 132.

Hellisskarð, 659.

Herdísarvík, 52, 106.

Herðubreið, 44.

Hergilsey, 361, 496.

Hersey (= Hjörtsey á Mýrum), 54.

Hestir í Borgarfirði, 132.

Heydalir, 410, 649.

Heynes, 105.

Hisargafl, 203, 493.

Hitará, 431, 478.

Hítardalur, 18, 26, 28, 30, 37, 67, 74, 90, 108, 113, 131, 479, 516, 561, 568, 569, 573, 585, 648, 662, 693.

Hítarnes, 432, 459, 477, 692.

Hjallahverfi, 110.

Hjallanes, 53.

Hjalli í Ölfusi, 17, 27, 41, 60, 72-74, 110, 263, 288, 305, 320, 401, 422, 423, 438, 477, 498, 614, 659, 662-664.

Hjaltadalr, 249, 250.

Hjardardalur í Dýrafirði, 645.

— í Önundarfirði, 127.

Hjardarholt, 83, 88, 155, 320, 342, 358, 417, 443, 480, 512, 542, 543, 692.

Hjardarneshólmaváð, 102.

- Hjørleifshöfði, 205, 493.
 Hjörtsey, sjá Hersey.
 Hjörúngavogr, 427, 428.
 Hlaðir í Norvegi, 372, 425, 438.
 Hleðrargarðr, 401.
 Hlið, 130.
 Hliðarendi í Fljótshlíð, 31, 57, 40, 59, 62, 81, 86, 87, 271, 281-284, 413, 414, 417, 418, 425, 495, 496, 644, 696, 701.
 Hnör, 74.
 Hof í Álptafirði, 276.
 — í Goðdölum, 249.
 — í Hjaltadal, 249.
 — á Hóðaströnd, 249, 388.
 — á Kjálarnesi, 207, 304.
 — á Rángárvöllum, 11, 74, 281, 285.
 — í Svarfæddardal, 259.
 — í Vatnsdal, 247, 383.
 — í Vopnafirði, 54, 265-267, 272.
 Hofstaðir í Miklaholts hrepp, 50.
 — í Reykjadal í Borgarfirði, 308.
 — í Þorskaufirði, 355, 356.
 — á Þörsnesi, í Helgafellssveit, 335.
 Hólafljall, 18.
 Hólar, sjá Hrepphólar.
 — í Grímsnesi, 68.
 — í Hjaltadal, 2-4, 6, 8, 11, 12, 26, 28, 34, 90-92, 96, 100, 135, 141, 154, 163, 512, 514, 515, 523, 552, 559, 562, 565, 658, 659, 700.
 Hóll í Bildudal, 121, 126.
 — í Bolúngarvík (s. Buðlúngarvík), 57, 58, 113, 701.
 — í Borgarfirði, 132.
 Holland, 678.
 Hólmur í Mulasýslu, 650.
 Hólmur í Gullbringu-sýslu, 132.
 — í Hítardal, 477.
 — í Norvegi, 32.
 Holt á Barðaströnd, 125.
 — undir Eyjafjöllum, 40, 60, 67, 82, 102, 113, 122.
 — í Svarfæddardal, 130.
 — í Önuðarfirði, 644.
 Holtastaðir, 58.
 Horn í Arnarfirði, 127.
 — við Austfjörðun, 200.
 — á Hornströndum, 233, 234, 368.
 Hornafjörðr, 24, 34, 108, 200.
 Hornstrandir, 226.
 Hrafnabjörg, 647.
 Hrafnagjá, 50, 111.
 Hrafnagil, 570.
 Hrafnista, 209.
 Hrafnkelsdalr, 268.
 Hrafnkelsstaðir, 79, 408.
 Hrafnseyrarheiði, 644.
 Hrafnseyri, 56, 81, 112, 121, 646, 673.
 Hrafnstaðir, 130.
 Hrafnstöptir, 281.
 Hrappsøy, 330, 543, 640, 649.
 Hrappstaðir í Laxárdal, 335.
 Hraun í Árnes-sýslu, 38, 53, 64, 79, 675.
 — í Grindavík, 86.
 Hraundalr, 478.
 Hraungerði, 43, 60, 66, 104, 131, 133.
 Hraunsás, 308.
 Hraunsfjörðr, 238.
 Hreiðr, 53.
 Hreppar í Árnes-sýslu, 25, 39, 66, 218, 286, 289.
 Hrepphólar, 16-20, 25, 42, 57, 101, 102, 111, 113, 655, 659, 662.
 Hringaríki í Norvegi, 211, 270.
 Hringmaraheiði, 447, 499.
 Hrisakot, 132.
 Hrisar, 131.
 Hrisateigr, 393, 395-399, 401, 497.
 Hrosshagi, 37, 92.
 Hrosshyllr, 79.
 Hrunamannahreppr, 43, 110, 111.
 Hruni í Árnes-sýslu, 19, 43, 71, 82, 102, 103, 107, 112, 113, 516, 665, 666, 690.
 Hrótafjærðar, 585.
 Hrótafjærðarháls, 473.
 Hrótafjörðr, 216, 235, 237, 247, 377, 475, 560, 665.
 Humba, 447.
 Húnaflói, 549-551.
 Húnavatns-sýsla, 200, 239, 242, 247, 375, 379, 384, 386, 389, 484.
 Harðarbak, 128, 132.
 Húsavík, 200, 260, 493.
 Húsatóptir, 112.
 Hvalfjærðarströnd, 132.
 Hvalfjörðr, 17, 126, 208.
 Hvallátrar, 124.
 Hvalsá, 130.
 Hvalseyri, 232, 298, 360.
 Hvalsnes, 132.
 Hvammr í Borgarfirði, 127.
 — í Hvammssveit, 23, 193, 225, 236, 256, 329, 335, 340, 343, 314, 349-351, 394, 509-511, 513, 523, 525-528, 531, 534, 537, 548, 587, 589, 692.

Hvammr í Kjós, 51, 56.
 — á Ströndum, 130.
 — í Vatnsdal, 252.
 Hvammsfjörðr, 226, 330, 340.
 Hvannavellir = Bolavellir.
 Hvanneyri, 75, 247.
 Hvarfsdalr, 529.
 Hvini í Norvegi, 166, 289.
 Hvinisfjörðr, 255.
 Hvítá í Árnes-sýsla, 47.
 — í Borgarfirði, 127, 208, 216,
 308, 309, 437, 475, 476, 522, 557.
 Hvítanes, 435.
 Hvítárbrú, 544-546.
 Hvítársíða, 216.
 Hvítárvellir, 128, 132, 317.
 Hvíttramannaland, 354, 358, 367, 468.
 Hvítstaðir, 467.
 Hvolhreppr, 109.
 Hvoll, 58, 59, 67, 82, 113, 554.
 Hyrningssstaðir, 356.
 Hæll, 38, 51, 112.
 Höfðahólar, 556.
 Höfðaströnd, 249.
 Höfði, 400.
 Höll, 330.
 Hörðaland, 195, 197, 201, 214, 254,
 255, 260, 262, 278, 313, 430, 498.
 Hörgárdalr, 397, 551, 562.
 Höskuldsstaðir, 5.
 Indriðastaðir, 311.
 Ingjöldssandr, 233, 365, 498.
 Ingólfssfjörðr, 129, 236.
 Ingólfshöfði, 205, 493.
 Ingunnarstaðir, 127.
 Ingveldarstaðir, 131.
 Jónri-Hólmr, 308, 700, 701.
 Íragerði, 36.
 Írland, 185, 197, 203, 205, 207, 219-
 221, 231, 238, 239, 251, 253,
 255, 278, 287, 288, 295, 305,
 318, 330, 342, 359, 372, 373,
 375, 421, 425-427, 436, 490,
 493, 496.
 Ísaárdar-sýsla, 229, 644, 656, 673,
 700.
 Ísafjörðr, 200, 201, 232, 233, 329,
 365-367, 476, 500, 541, 550,
 656, 672.
 Ísland, 1-15, 22, 24, 28-30, 60,
 63, 76, 78, 89, 92, 93, 100, 131,
 137-141, 148, 152-159, 163-165,
 170-172, 176, 177, 179, 180,
 183, 185-188, 190, 192, 193,
 195-210, 214, 215, 217, 218,

220, 222-225, 228, 229, 232,
 234, 235, 238, 241-252, 254,
 256-258, 260-265, 269, 272-277,
 280, 281, 283, 284, 286-293,
 295-297, 302, 303, 311-316,
 318-320, 325, 333, 337-339,
 341-345, 348, 350, 351, 357-
 359, 361, 363, 365, 367-370,
 372, 375, 377, 380, 384, 386-
 388, 390, 391, 393, 398, 404,
 405, 418, 419, 421-423, 427,
 429-434, 436-441, 446, 450-
 455, 457-459, 461-464, 466, 467,
 474, 475, 482, 487, 491, 493-
 496, 498, 500, 504, 505, 508,
 513-517, 519, 522, 524, 530,
 531, 542, 552-557, 568, 570-
 573, 582-586, 588, 589, 594,
 596, 625-627, 630-636, 638-641,
 645, 648, 650, 656, 660, 665,
 670, 671, 676-678, 680, 684,
 698, 699, 702.

Ívarshús, 132.

Jadarr í Norvegi, 223, 236, 264, 371,
475.

Jäsfjörðr í Norvegi, 332.

Jamtaland, 222, 225, 226, 239, 269,
441, 450, 482, 499.

Jömsborg, 338, 428.

Jörsalaborg, 105.

Jórunnarstaðir, 393.

Jórvík, 495.

Jökulkelda, 463.

Jökull, sjá Snæfellsjökull.

Jökulsdalr, 267, 268.

Kalastaðir, 113.

Kaldadarnes, 28, 47, 87, 110, 112, 685.

Kaldakinn, 401.

Kaldárholt, 52.

Kaldárhöfði, 43.

Kaldarnes (= Kaldrananes á Strönd-
um), 129.

Kálfatjörn, 88.

Kálfhóll, 109.

Kálholt, 62.

Kálfsstaðir, 130.

Kambr í Breiðuvík, 327.

— í Stranda sýslu, 129.

Kambsnæs, 542.

Kantaraborg, 447, 499.

Katanes, 223, 436.

Kaupmannahöfn, 21, 23, 32, 67, 77,
78, 85, 103, 510, 641, 646, 671,
680, 681, 684.

Keðavík í Gullbringu-sýslu, 46, 96.
 — á Raudasandi, 122, 123.
 Keldnakot, 37.
 Kelduhverfi, 263.
 Keldur á Rångárvöllum, 30, 36, 37,
 58, 67, 79, 81, 113, 116, 536, 701.
 Kerlingaskarð, 528.
 Kersvogr, sjá Kjörsvogr.
 Kirkjuból í Gullbringu-sýslu, 36, 98,
 99, 667.
 — í Kollsvík, 126.
 — í Långadal, 44, 54, 113.
 Kirkjubær á Síðu, 69, 113, 277, 280,
 414, 415, 417, 418, 429, 674-676.
 — í Túngu, 650.
 Kirkjuból, 81.
 Kirkjulæk, 60.
 Kirkjuvogr á Orkneyjum, 592.
 Kjalarnes, 41, 50, 206-208, 305,
 430, 436.
 Kjarnastaðir, 111.
 Kjarni, 131.
 Kjós (bær), 129.
 Kjós (hérað), 23, 51, 78, 87, 305, 306.
 Kjör, 31, 71, 89, 477, 536, 537,
 542, 547, 553.
 Kjörsvogr, 129.
 Klausthólar, 20.
 Kleppjárnsreykir, 132.
 Klofi, 30, 31, 36, 38, 52-54, 56, 67,
 80, 83, 115, 116, 655.
 Klúka á Raudasandi, 127.
 Knafahólar, 417, 497.
 Knarnes, 215.
 Knör, sjá Hnör.
 Kolbeinsstaðir, 37, 516, 541, 590.
 Kolfreyjustaður, 650.
 Kollabær, 40.
 Kollafjörðr við Breiðafjörð, 237, 368,
 537.
 Kollsvík, 126.
 Kollufoss, 129.
 Konungahella, 269, 439.
 Kópavogr, 41, 72, 96, 132, 663, 664.
 Kornahaugr, 326.
 Kotferja, 69.
 Kothús, 132.
 Krínglugil, 81.
 Krókr í Árnes-sýslu, 39.
 Krókr í Norvegi, 632.
 Króksferja, 79.
 Kroppr í Borgarfirði, 86, 128, 132.
 — í Eyjafirði, 400.
 Kross í Rångárvala-sýslu, 67, 116.
 Krossadalr, 124.
 Krossanes, 130.

Krossavík, 266, 267, 270, 302, 394,
 407, 409, 650.
 Krosshólar, 350.
 Krýsuvík, 52, 83, 106, 113.
 Krýsuvíkberg, 34, 110.
 Kræklingahlíð, 235.
 Kúla í Arnarfirði, 26, 127.
 Kvennabrekka, 648, 692.
 Kvigandafjörðr, 360.
 Kvigandanes, 360.
 Kökkur, 39.
 Lagarhnjót, 102.
 Láka í Norvegi, 609, 612.
 Láland, 114.
 Lambastaðir á Mýrum, 231.
 Lambastaðir á Seltjarnarnesi, 132.
 Lambavatn, 126.
 Lambhagi, 109.
 Lambhús, 68, 690.
 Landeyjar, 86, 116.
 Långahlíð, 589.
 Lánganes, 122, 123.
 Lángholt í Flóa, 114.
 Långidalr, 44, 54, 224, 327, 385.
 Långivatnsdalr, 216, 237.
 Lateran, 32.
 Laugaból í Arnarfirði, 127.
 — í Ísafirði, 232, 236, 355, 365,
 463, 498.
 Laugar í Laugardal, 110.
 — í Reykjadal, 131.
 — í Sælingsdal, 443.
 Laugarbrekka, 219, 327.
 Laugardalr í Árnes-sýslu, 17, 39, 293.
 — í Tálknafirði, 57, 61, 124.
 Laugardalur, 51.
 Laugarnes, 17, 65, 81, 661.
 Laugarvatn, 99, 112.
 Laugunes á Grænlandi, 466.
 Laxá í Kjós, 78.
 Laxamýri, 701.
 Laxárdalr, 335.
 Leikskálar, 407.
 Leirá, 51.
 Leiruvogar, 275, 384, 702.
 Litli-Hamar, sjá Hamar.
 Litluhólar, 71.
 Ljaskógar, 25, 55, 351, 477, 483.
 Ljódhús, 617, 624.
 Ljósavatnsskarð, 262.
 Lófót í Norvegi, 465.
 Lokinhamrar í Arnarfirði, 645, 647.
 Lón á Austfjörðum, 200, 208, 273.
 Lóndrangar, 327.
 Lübeck, 665.

Lundareykjadalur, 308.
 Lundur í Fnjóskadal, 401.
 — í Lundareykjadal, 308.
 — í Svíþjóð, 507.
 Lundúnir, 7, 447, 499.
 Lækjamót, 304, 376, 380, 430, 471, 497.
 Lækjarbotn, 53.
 Lækrað Harðaströnd (= Brjánslekr), 47.
 Lögmennshlíð, 695.

Mafahlíð, 22, 328, 649, 652.
 Mannheimar, 353.
 Mandalslén í Norvegi, 138, 140.
 Maribo á Lálandi, 23.
 Markarbjót, 281, 284, 285, 498.
 Mársbúðir, 90.
 Márstaðir í Vatnsdal, 380, 695.
 Marteinastúnga, 58, 116.
 Meðaldalur, 647.
 Meðalfellsströnd, 528.
 Meðalland, 45, 109.
 Meistarstaðir, 132.
 Melar í Melasveit, 384, 516, 590.
 Melgraseyri, 670.
 Melr í Norvegi, 576, 577, 596.
 Melstaðr, 32, 60, 522.
 Merkrhraun, 47.
 Miðdalur, 109.
 Miðfell, 59, 87, 113.
 Miðfjörðr, 237, 240, 247, 303, 371, 372, 375, 376, 495, 522, 531, 536, 550.
 Miðhlíð, 122.
 Miðhús, 358.
 Miðvík á Ströndum, 126, 127.
 Miklaholt í Árnes-sýslu, 111.
 Miklaholtshreppr, 528.
 Miklholt (= Miklah. í Miklah. hrepp), 692.
 Miklibær í Óslandshlíð, 371, 527, 537, 538.
 Mikkligarðr á Grikklandi, 146, 173, 385, 407, 452, 484, 500, 595.
 Mjófanar, 408.
 Móberg á Raudasandi, 127.
 Móeidarhovoll, 649.
 Moldartúnga, 116.
 Moldhaugar, 131.
 Moradalur, 120.
 Mosfell í Grímsnesi, 29, 283, 289, 293, 310, 395, 423, 498.
 — í Mosfellssveit, 302, 305, 312, 497.
 Mosfellssveit, 41.
 Mostrarvand, 603.
 Mostr í Norvegi, 222, 223.
 Múkaþverá, sjá Múkaþverá.

Múlaþing, 196, 269, 271, 276.
 Múli (= Eyvindarmúli?) í Rángarþingi, 38, 60.
 — í Kollafirði, 127.
 — (Efri-Múli) í Saurbæ í Dölum, 127, 130.
 Múnkaþverá, 648, 672, sjá Þverá.
 Mýdalsgröf, 127.
 Mýrar við Borgarfjörð, 231, 533, 569, 575.
 — í Dýrafirði, 118, 156, 157, 647.
 — í Miðfirði [? Syrum], 130.
 Mýra sýsla, 650.
 Mýrdalur, 42, 67, 85.
 Mýri á Snæfjallaströnd, 463.
 — á Ströndum, 130.
 Myrká, 5.
 Myrkárdalur, 397.
 Mæri (í Norvegi), 197, 211, 246, 274, 313, 428, 472, 497.
 Möðrudalsheiði, 479.
 Möðrufell í Eyjafirði, 131.
 Möðruvellir í Eyjafirði, 34, 37, 38, 56, 59, 89, 115, 259, 391-393, 405, 407, 462, 480, 484, 485, 545, 671, 695.
 — í Hörgárdal, 397, 514, 562.
 — í Kjós, 306.
 Mön, 426.
 Mörk, 36, 45, 116, 436.
 Naumudalur í Norvegi, 210, 211, 213, 259, 281, 282, 292, 389, 390, 392.
 Naust, 129.
 Naustavík, sjá Naust.
 Nautaváð, 52.
 Nes við Seltjörn, 55.
 Nestveð, 23.
 Nidarnes í Norvegi, 148.
 Nidarós, 33, 72, 143, 154, 175, 449, 450.
 Njarðvík í Gullbringu sýslu, 132.
 — í Múla sýslu, 270, 272.
 Norðlingaváð, 78.
 Norðmændi, 275, 436, 447, 448, 499.
 Norðmæri, 211, 213, 273.
 Norðrá, 33, 575.
 Norðrárdalur, 247, 481.
 Norðrtún, 89.
 Norvegr, 1, 3, 32, 33, 58, 62, 65-67, 83, 137-143, 145-150, 152, 153, 155-159, 163-166, 169-172, 175-177, 179-187, 190, 196-200, 203-207, 209, 210, 213-215, 217, 219-222, 224, 227, 233, 235, 237, 239, 240, 244, 246.

- 248, 253-255, 257, 260, 263, 267, 268, 271, 274, 276-278, 286, 287, 291-293, 295-298, 301, 303, 308, 311-320, 323, 330-332, 337, 341-345, 349, 362-364, 371, 372, 375, 376, 378, 382, 387, 389, 394, 410, 411, 416, 419, 422, 425-427, 429, 431, 434, 436, 438-440, 446-450, 453, 454, 456-458, 460, 462, 464-466, 472-475, 478, 482, 484, 490, 493-495, 498-500, 503, 507, 508, 511, 515-518, 523, 530, 531, 538, 547, 557, 563, 571, 583, 584, 592-596, 599-602, 605, 609, 622, 630-635, 638, 639, 658, 670, 672, 676-678, 684, 696, 698.
- Norðymbraland, 318.
- Núpr í Árnes sýslu, 32, 33, 45, 54, 60, 72, 79, 82, 102, 113.
- í Dýrafirði, 16, 27, 29, 56, 74, 87, 640, 642, 644-648, 690.
- Núpufell, 131.
- Nyborg 671, 697.
- Oddgeirshólar, 40, 67.
- Oddi á Rángárvöllum, 30, 41, 43-45, 69, 71, 75, 82, 108, 155, 511-513, 515, 535, 536, 554, 562, 665, 666.
- Ófriðarstaðir, 132.
- Ófrustaðir í Norvegi, 240.
- Ólafsskarð, 73.
- Ólafsvellir, 107, 110.
- Orkadalur í Norvegi, 211.
- Orkneyjar, 152, 170, 223, 256, 274, 287, 298, 312, 418, 429, 439, 441, 464, 490, 582, 592, 630, 634.
- Ormstaðir, 408.
- Óseyri, 79.
- Osló í Norvegi, 33, 609, 610, 624.
- Oslufjörður, 612.
- Ossabær, 423, 497.
- Otrárdalur, 351, 362, 366.
- Patreksfjörður, 120, 207, 231.
- Purkey, 352.
- Rafnseyri, sjá Hrafnseyri.
- Rángá, 417, 497.
- Rángárvellir, 30, 45, 74, 109, 118, 196, 198, 200, 208, 281, 283-285, 295, 300, 344, 345, 414, 415, 432, 436, 493, 532, 535, 537, 572.
- Rángárþing, 114, 116, 284, 285.
- Rauða, 290.
- Raudamelsheiði, 528.
- Rauðilækur, 32.
- Rauðimelr, 218, 331, 333.
- Rauðisandr, 40, 42, 63, 82, 110, 118, 123, 127.
- Rauðsdalur, 126.
- Rauðsgil, 128, 132, 565.
- Rauðukambar, 32.
- Raumaríki, 211.
- Raumsdalur, 197, 211, 213, 242, 244, 277, 286, 295, 313.
- Refsteinstaðir, 130.
- Refstokkur, 108.
- Rekavík, 126.
- Refstaðir, 126.
- Reyðarfjall, 200.
- Reykhólar, 57, 109, 120-122, 124, 230, 354, 358, 359, 464, 467, 476, 483, 500, 506, 527, 542, 549, 642, 671-674, 700.
- Reykholtr, 77, 78, 86, 87, 118, 121, 142, 150, 511, 513, 515, 519, 521, 525, 532-534, 540, 543-545, 552, 556-558, 565, 573, 643, 690.
- Reykholtsdalur, 78.
- Reykir í Miðfirði, 369, 371, 359, 482.
- í Mosfellssveit, 41, 74.
- í Ölfusi, 68, 72, 77, 536, 660, 689.
- Reykjadalur syðri, 216, 306.
- í Þingeyjar sýslu, 260, 262, 306.
- Reykjadalsá, 216.
- Reykjaheiði, 479.
- Reykjahlíð, 402, 476.
- Reykjalaug, 538.
- Reykjanes við Brúará í Árnes sýslu, 42, 81.
- við Breiðafjörð, 230.
- sunnan á Íslandi, 200, 201.
- Reykjapartr, 129.
- Reykjardalur, 47.
- Reykjavík í Gullbringu-sýslu, 102, 113, 114, 205, 281, 493.
- á Ströndum, 129.
- Reynistaðir, 77, 78, 691.
- Rif, 58, 674, 691.
- Rogaland, 197, 198, 212, 226, 227, 229, 234, 239, 262, 431.
- Rólskelda, 455, 457.
- Róm, 1, 4, 116, 436, 531.
- Rúðuborg á Frakklandi, 146.
- Rútsstaðir, 311.

Sálptí á Hálogalandi, 472.

Sámsey, 252.

Sámstaðir, 32.

Sandar í Dyrafirði, 26, 118.

Sandbrekka, 529.

Sandfell, 32, 277.

Sandhaugar, 480.

Sandhólaferja, 282.

Sondlækur, 38, 112.

Sondnes í Norvegi, 212, 282.

Sarpsborg í Norvegi, 449, 450, 452, 465, 500, 591.

Sauðafell, 27, 90, 93, 95, 512, 518, 520, 521, 531, 538, 540, 512, 513, 551, 570, 573, 585, 693.

Sauðlauksdalur, 122-124, 701.

Saurbær í Eyjafirði, 392, 398, 572.

— við Gilsfjörð í Dölum, 227, 230, 251, 251, 255, 265, 527, 537, 541, 548, 549, 552, 585.

— á Hvalfjörðarströnd, 692.

— á Kjalarnesi, 41, 50, 113, 701.

— á Rauðasandi, sjá Bær.

— á Vatnsnesi, 130.

Saxland, 240, 426.

Selárdalur, 56, 78, 87, 103, 105, 124, 125, 134, 643, 673, 690, 701.

Selfors, 360.

Selós, 108.

Seltjarnarnes, 17, 55.

Selvogr, 37, 86, 110, 111, 647.

Setberg, 619, 691.

Seyðisfjörður, 113.

Síða, 83, 148, 276, 278, 280, 402, 410-412, 627.

Síðumúli, 110, 123, 544.

Síglunes, 125-127.

Silfrastaðir, 567.

Sireksstaðir, 265, 272.

Sjáfarborg, 695.

Skagafjörður, 197, 200, 201, 236, 239, 247, 249, 250, 252-255, 265, 266, 269, 297, 302, 386, 388, 473, 484, 491, 512, 514, 515, 518, 523, 526, 527, 533, 536, 537, 544, 545, 548, 550-552, 554, 556, 560-566, 568, 569, 571, 572, 627.

Skól á Síðu, 83, 536.

Skólamyri, 254.

Skólunes, 127.

Skóladabúðir, 67.

Skóladækr, 130.

Skóleyjar, 124, 157, 510.

Skálholt, 1-6, 9, 10, 13, 17-20, 22-

27, 29, 31-35, 37-39, 42-50, 52, 53, 62, 64-69, 71-73, 75, 79, 80, 82-85, 87-95, 99, 103-107, 113, 115, 122, 124, 125, 128, 129, 131-136, 139, 141, 151, 488, 508, 533, 543, 548, 559, 568, 611, 612, 645, 646, 651, 653, 655, 656, 659, 662, 663, 665, 672-676, 679-681, 686, 689-691.

Skálmardalur, 127.

Skálmarfjörður, 360.

Skálmarnes, 56, 360.

Skán, 169.

Skáney, 426.

Skaptafells þing, 197, 262, 273, 276, 279, 410-413.

Skaptártúngur, 413.

Skapholt, 43.

Skarð á Landi í Rángárvalla-sýslu, 31, 36, 113, 115, 118.

— í Meðallandi, 45.

— í Skagafirði, 130.

— á Skarðsströnd, 57, 58, 82, 116, 358, 512, 529, 538, 590, 591, 649.

Skarðaborg á Skotlandi, 373.

Skarðsá, 2, 16, 26, 36, 640-642, 647, 653, 657, 671, 701.

Skarðsströnd, 57, 58, 82, 116, 227, 230, 231, 309, 351, 576, 585.

Skarír á Gautlandi, 438, 439.

Skeggjastaðir, 132, 369.

Skeið í Árnes sýslu, 66.

Skjaldandafoos, 124.

Skjaldbreið, 53.

Skjálfaðafjót, 431.

Skjálgdalsheiði, 516.

Skógar undir Eyjafjöllum, 280.

— 498, = Fossárskógar.

Skógarströnd, 224, 332, 575.

Skoradalur, 311.

Skoravík, 127, 130.

Skotland, 185, 186, 197, 219, 274, 278, 287, 318, 372, 373, 429, 491, 496, 620, 621.

Skríða, 60, 114.

Skríðnafell, 125.

Skríðudalur, 271.

Skríðufell, 32, 80.

Skúmstaðir, 66, 80.

Skútar, 131.

Skutur í Norvegi, 359.

Skutulsfjörður, 259.

Skörð í Reykjadal, 401, 406, 486, 491.

Sléttanes, 647.

Snartarstaðir, 132.

Snóksdalr, 28, 56, 87, 90, 91, 102, 612, 613, 692-691.
 Snorrastaðir í Kolbeinsstaðalrepp, 692.
 — í Laugardal, 17, 18, 39, 611, 653, 659.
 Snæfellsjökull, 50, 195, 326, 333.
 Snæfellsnes, 528, 557.
 Snæfellsnes sýsla, 230.
 Snæfjallaströnd, 463.
 Snæfjöll, 23, 231.
 Snæland, = Ísland, 200.
 Snælduheinstaðir, 78.
 Sogn í Norvegi, 197, 198, 202, 207, 213, 220, 221, 233, 239, 249, 252, 261, 270, 276, 277, 291, 325, 385.
 Sognsær í Norvegi, 213.
 Sólheimar, 42, 46, 67, 117, 276.
 Sólheimatunga, 127.
 Söli á Jaðri, 223.
 Sólskel í Norvegi, 211, 213, 290, 493.
 Sór, 25, 665.
 Sóttarhellir, 36.
 Spánn, 600.
 Spóastaðir, 35.
 Staðarfell, 353, 576.
 Staðarhóll, 107, 230, 354, 355, 358, 365, 446, 510, 512, 527, 529, 538-543, 517-519, 552, 559, 561, 561, 569, 574, 576, 583, 584, 586, 597, 672.
 Staðarhólsdalr, 230.
 Staðarstaðr, 52, 91, 506, 511, 512, 524, 525, 528, 533, 539, 543, 548, 556, 560, 564, 568-570, 575, 690, 691.
 Staðr, sjá Breiðabólstaðr.
 — í Grindavík, 82.
 — í Steingrímsfirði, 672.
 Stafafell, 87, 675.
 Stafanesvogr í Norvegi, 290.
 Stafholt, 33, 41, 326, 368, 522, 531-533, 557-559, 563, 573, 575, 649.
 Stakkadalr, 126.
 Stakkar á Rauðesandi, 118.
 Stapi, 96, 692.
 Staung, 32.
 Steinastaðir, 32.
 Steindyr, 130.
 Steingrímsfjörðr, 218, 237, 369, 515.
 Steinólfsdalr, 357.
 Steinsholt, 79, 85, 113.
 Steinstaðir, 251.
 Stiklastaðir í Norvegi, 170, 450, 464, 466, 467.
 Stokkanes á Grænlandi, 465.

Stokkhólmr, 149, 426, 672, 695.
 Stokkseyri, 39, 54.
 Storð í Norvegi, 281, 390, 496.
 Stóridalr, sjá Dalr.
 Stórinúpr, sjá Núpr í Árnes sýslu.
 Stórislógr, 41.
 Stóruvellir, 30, 31, 39.
 Stranda sýsla, 229, 700.
 Strandir, 106, 129, 200, 235-237, 241, 367, 368, 378, 379, 463, 550.
 Straumr, 99, 134.
 Strönd í Selvogi, 37, 49, 51, 59, 60, 82, 86, 113.
 Suðreyjar, 197, 200, 206, 207, 219, 222, 224, 245, 256, 269, 274, 312, 421, 620.
 Suðrnes, 15, 17, 36, 42, 72, 82, 88, 98, 99, 105, 208.
 Súgandafjörðr, 232, 235.
 Sunnmæri í Norvegi, 204, 211, 213.
 Sunnudalsþing, 264, 267.
 Súrnadalr í Norvegi, 289, 363.
 Surtshellir, 533.
 Svalbarð, 699.
 Svanshóll, 303, 341.
 Svarfærdadalr, 239, 250, 259, 272, 389, 390, 392.
 Svefneyjar, 125.
 Sveinstaðir, 89.
 Svertingsstaðir, 129, 285.
 Svignaskarð, 569, 573, 574.
 Svínafell (bær), 435, 512, 515.
 Svínafell (fjall), 207.
 Svínavatn, 48.
 Svíney, 352.
 Svíþjóð, 171, 457, 582, 600.
 Svöldr, 169, 381, 433, 434, 496.
 Sygnakleif, 233.
 Sýrströnd í Sogni, 207.
 Syrum, 130 [= á Mýrum?].
 Sæból, 336, 694, 702.
 Sælingsdalsheiði, 510.
 Sælingsdalstunga, 538, 518, 519, 560.
 Söðlahóll, 71, 666.

Tálknafjörðr, 124, 125, 231.
 Tannstaðir, 130.
 Teigr, 60.
 Tems, 447, 499.
 Titlingastaðir, 130.
 Tjaldanes, 525, 543.
 Tjarnarheiði, 111.
 Tjörn, 130.
 Tjörnes, 263.
 Tóptavellir, 265.

Torfastaðir, 37, 99, 111.

— neðri, 129.

Torfholt, 48.

Torfhylr, 108.

Traðarholt, 291.

Tréfótsaugr, 237.

Trekt, sjá Útrecht.

Tröllabotnar, 199.

Trölladýngja, 44.

Tröllatunga, 368.

Túnga, 54, 55 (?), 84, 92, 102, 417,

477, 516, 535, 543, 546 (= Bræðratunga).

— í Aðalvík, 126.

— (í Miðfirði?), 128.

— 188, 339, 346, 365, 410, 413-446, 452, 455, 569 (= Sællingsdalstunga).

— í Staðarsveit, 692.

Túngufell, 44, 60.

Túngur, sjá Biskupstúngur.

Túnis, 600.

Túnisberg í Norvegi, 453, 473, 475, 521.

Týlishóll, 660.

Úlfarsá, 702.

Úlfkelsland, 447.

Úlfjótavatn, 104, 133.

Úlfstaðir, 128, 132.

Ullarklettur, 35.

Unaðsdalur, 233.

Upplönd, 197, 211-214, 269, 270, 274, 375, 449, 450, 453, 500, 610, 623.

Uppsalar í Borgarfirði, 128, 132.

— á Ströndum, 129.

— í Svíþjóð, 424, 439, 500.

Urðir, 59.

Urriðakot, 132.

Útrecht, 1.

Útskálar, 24.

Ústeinn í Norvegi, 223.

Vaðall, 180,*364, 496.

Vaðlaheiði, 515, 556.

Valland, 427, 448, 499.

Vallaues, 410, 619, 650.

Valldres í Norvegi, 217, 424.

Valsheilir, 356.

Valþjófsdalr, 120.

Valþjófsstaðr, 406, 515, 649, 650.

Varir, 132.

Varmalækjarbakkar, 80.

Varmalækr á Mýrum, 216, 346.

Vatnarshaugr, 278.

Vatneyri, 700.

Vatnsdalr, 212, 217, 248, 302, 377, 380, 513, 548, 555, 563, 566.

Vatnsendi, 130.

Vatnsfjörðr, 23, 56, 57, 60, 67, 82, 113, 120, 121, 133, 234, 520-522, 526, 527, 645, 658, 670, 671, 673.

Vatnsleysa, 46, 57, 667.

Veðileysa, 236.

Vellir í Mýra sýslu, 271.

— á Rángarvöllum, 82.

— í Svarfæddardal, 259.

Ver (Álptaver), 1, 5.

Vermaland, 320, 495, 609, 611, 622, 623.

Veradalr í Norvegi, 209.

Vestfirðir, 57, 61, 66, 88, 125, 126, 207, 208, 229-232, 240, 259, 298, 300, 301, 360-363, 367, 462, 518-521, 523, 526, 528, 531, 532, 538, 540, 544, 547-550, 557, 567, 573, 585, 614, 645, 656.

Vestfold í Norvegi, 250.

Vestmannaeyjar, 20, 43, 45, 66, 67, 110, 433, 431, 656, 674, 692.

Vestreyjar, 185, 186, 197, 198, 234, 235, 238, 253, 257, 278, 287, 295, 297, 315.

Vestrhóp, 560.

Viðar, 131.

Viðarmannahús, 95.

Víðey, 3, 40, 47, 49, 61, 62, 67, 68, 70, 73, 82, 93, 98, 132, 133, 519, 611, 652, 655, 656, 661-663, 665-667, 675, 678, 679.

Víðeyjarsel, 73.

Víðidalr, 237, 242, 247, 378, 379, 443.

Víðidalstunga, 121.

Víðimýri, 523.

Víðvík, 566.

Vígrafjörðr, 339, 498.

Vígr, 618.

Vík, 114, sjá Reykjavík í Gullbringu sýslu.

Víkna í Norvegi, 197, 212, 214, 215, 312, 315, 341, 345, 375, 416, 426, 449, 457, 500, 673, 696, 698.

Villingadalr, 127.

Villingaholt, 21, 651, 701.

Vindas, 53.

Vindland, 426, 434.

Vinland, 189, 332, 339, 367.

Vödmúlastaðir, 81.
 Vogar á Hálogalandi, 472, 473.
 Vopnaðgjörðir, 51, 265, 279, 324, 404,
 405, 512.
 Vars í Norvegi, 219, 240, 276, 281,
 421.
 Votmúll, 102.
 Vælugerði, 132, 356.
 Vörðufell, 45.

Westminster, 8-11.
 Windsor, 10, 11, 13, 14.
 Wittenberg, 72.

Yggjustaðir, 169.
 Yttriðlmr, 642, 693.
 Yxney, 226.

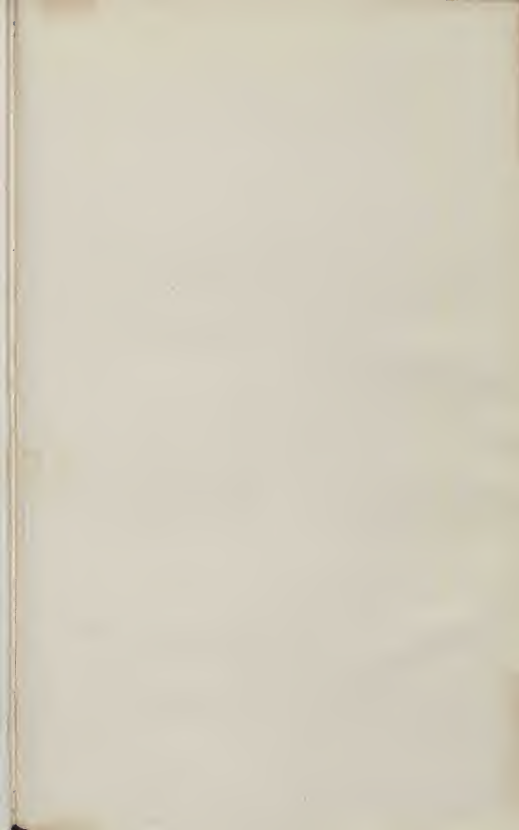
Þelamörk, 197, 201, 283, 284.
 Þengilseyri, 35.
 Þingeyjar sýsla, 260, 399, 404.
 Þingeyrar, 2, 5, 149, 510, 512.
 Þingeyri í Dýrafirði, 647.
 Þingnes, 683.
 Þingvallaskógr, 111.
 Þingvallavatn, 101.
 Þingvellir, 50, 101, 104, 133, 516.
 Þistilfjörðr, 219.
 Þjórsá, 38, 39, 52, 79, 200, 281,
 286, 417.
 Þjórsárdalur, 32, 289, 465.
 Þjóttu í Norvegi, 166.
 Þórðarfell, 658.
 Þorfinnsstaðir, 120.
 Þórisbjörg, 207, 218, 233.
 Þórisdalr, 196, 469, 479-481, 483, 500.
 Þórisstaðir, 43, 48.
 Þorkölustaðir, 108.
 Þorlákshafnarnef, 100.
 Þorlákshöfn, 47, 79, 110, 114.
 Þorlákssæti, 96.
 Þorlákshúsa, 42.
 Þórshöfn, 46.
 Þorskafljörðr, 230, 232, 238, 354,
 355, 360.
 Þórsnes, 223, 224, 230, 238, 301,
 332, 335, 336, 348, 495.

Þorvaldsstaðir, 127.
 Þotn í Norvegi, 211.
 Þrándheimr, 162, 195-197, 210-213,
 240, 242, 264, 265, 267-269,
 271, 285, 286, 310, 312, 434,
 441, 449-453, 456, 456, 475,
 482, 493, 500, 609, 623, 658,
 662, 676.
 Þrælaeyri, 457.
 Þúfa í Kjós, 23, 41.
 Þulunes í Norvegi, 281.
 Þverá í Eyjafirði (= Múkaþverá),
 302, 392, 393, 395-399, 465,
 487, 496, 497, 566, 567, 596,
 597, 648, 672, (sbr. Þverárvisur
 596, Þverárbardagi, 597.
 — í Öxnadal, 130.
 Þverárgund í Eyjafirði, 597.
 Þverárhlið, 216.
 Þverárþing, 208.
 Þverbrekka í Öxnadal, 397, 398.
 Þvottá, 431.
 Þykkvibær, 5, 31, 33, 60, 87, 113,
 114, 116, 676.
 Þýskaland, 76, 691.

Ögr, 16, 55, 56, 60, 645, 652, 656,
 657, 672, 673, 690, 700.
 Ögrhals, 657.
 Ögvaldsnes, 449, 500.
 Ölduhrygg, 60, 82, 88, 113.
 Ölfus, 53, 72, 75, 77, 79, 109, 205,
 263, 289, 290, 310, 401, 423,
 661.
 Ölfusa, 200, 286, 559.
 Ölfusvatn, 559.
 Ölmóðsey, 48, 79, 112.
 Ölvastaðir, 127.
 Öndólfsstaðir, sjá Andrésstaðir.
 Öndverðareyri, 673.
 Öndverðarnes, 39, 326, 692.
 Önundarfjörðr, 127, 232.
 Önundarholt í Flóa, 39.
 Örlygestaðir, 530, 534, 538, 539, 550.
 Öræfi, 32.
 Öxará, 64, 112.
 Öxnadalr, 397.
 Öxnadalshéiði, 551.
 Öxney, 575, 576.

LEIÐRÉTTINGAR.

Bls. 86¹⁴ „Suður gengu“, þ. e. hlákur, og á því athugasgreinin að falla úr. 135²¹ „Þóroddsson“, svo hefir handritið, en réttara er „Þormóðsson“. 155¹⁸ Arngrímr l. Arngrímr. 189¹ voru heiðarvíg l. heiðarvíg voru. 190⁷ 2. 17 l. 2. 38. 190¹¹ 1020 l. 1120. 241¹⁶ Auðunn l. Ásgeirr. 258²⁰ Þórðr l. Þórir. 259²³ Þóris l. Þráins. 269²⁵ Vemundar l. Veforns. 281³³ 940 l. 840. 287²⁷ orðin „og þeir“ falla úr. 305¹⁵ spaki l. auðgi. 328²¹ Þorgrímr l. Þormóðr. 337²⁶ vor l. var. 377¹⁷ og ²¹ Áverja l. Ávellenga. 424²² sjöundi l. sjötti; i linunum næstu á eftir fellr úr: „Gizur biskup † 1118“. 435³⁵ síðar l. fyr. 465¹¹ nefndr l. nefnd. 491¹⁵ 329 l. 389. 492⁵ 20 l. 30. 504²⁰ og ³⁶ Sturla l. Sturlu. 505¹⁷ að neð. 1031 l. 1030. 508³² hinir l. hinar. 510¹⁷ 1150 l. 1151. 517³⁸ 1223 l. 1222. 519⁶ 1224 l. 1222 og skömmu síðar 1225 l. 1223. 526² 1224 l. 1222. 559³⁵ Sturlu l. Sturla. 565¹⁹ Sturla l. Sturlu. 567⁹ fjöldafundum, l. á fjöldafundum. 594²³ 1278 l. 1273. 606¹² þurrðu l. þorðu. 607⁸ urðn l. urðu. 625¹¹ nú fyrir l. nú er fyrir. 648⁴ að n. Ásgrímsdóttir l. Ásgeirsdóttir. 649 neðst: Þóra kona sira Snorra í Heyðölum var ekki Brynjólfsdóttir heldr Björnsdóttir, *systir* Sigurðar landfögeta (þetta er leiðrétt í registrinu). 650. Páll pr. Högnason var *ekki* sonur Högna pr. Ámundasonar, heldur var hann sonur Högna pr. *Guðmundarsonar* í Einholti († 1679); Kynþáttur Páls pr. Högnasonar, sem hér er talinn, er því ekki kominn af Jóni Gizurarsyni, en hinn helzti kynþáttur sem kominn er frá Jóni, eða Högna pr. Ámundasyni, er *Benedíkt* lögrættumaður í Skógum, *Högnason*; synir hans voru Þorsteinn pr. á Skorrastað, faðir Benedíkts prests á Skorrastað, og Högni bóndi Benediktsson í Skógum, faðir Einars stúdents Högnasonar í Skógum og frúr Guðnýjar Högnadóttur í Gørðum.

100427776 - 6

